

# ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಭಾಗ - 8

ಸೂತ್ರ-ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕಾ-ಟಿಪ್ಪಣಿ-ಮೊದಲಾದ 18 ಗ್ರಂಥಗಳೊಂದಿಗೆ  
ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ



ದೇವತಾಧಿಕರಣ, ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ, ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀವಾದರಾಜಮಠ, ಮುಳಬಾಗಿಲು



॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಭಾಗ - ೮

# ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತೃತೀಯ ಪಾದ

ದೇವತಾಧಿಕರಣ, ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ, ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ,  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ, ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	ಅಣುಭಾಷ್ಯ
ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ	ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ	ಪ್ರಕಾಶ	ತತ್ವಮಂಜರಿ
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	ಗುರುರಾಜೇಯ	ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ
ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ	ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ		
	ಭಾವದೀಪ		

(ಶಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ)

\* \* \* \* \*

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು :

ಎ|| ಆರ್. ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ  
ಶ್ರೀರಂಗಮ್

ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ :

ಎ|| ಬೆಮ್ಮತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ  
ಬೆಂಗಳೂರು

-----

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ

ಮುಳಬಾಗಿಲು.



‘ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ’ ಖರೀದಿಮಾಸಂವತ್ಸರಫಾಲ್ಗುಣಬಹುಳಚತುರ್ಥಿವ್ಯಾಸರಾಜರಾಜರಾಧನಾ(ದಿನಾಂಕ:12-03-2012)  
ಶುಭಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಳಬಾಗಿಲುಮಠದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ಕೇಶವನಿಧಿಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ, ಮುಳಬಾಗಿಲು.

ಸಹಯೋಗ : ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪ್ರಹ್ಲಾದ

ಡಾಯಲ್ಸ್ ಟೌನ್, ಪೆನ್ನಿಲ್‌ವೆನಿಯಾ, ೧೮೯೦೧,

ಯು.ಎಸ್.ಎ.

ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ : 2012

ಬೆಲೆ : 1000 ರೂ

ಪುಟಗಳು : 1000



Publication Copy right :

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

Author Copyright

ಬೆಮ್ಮತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

All rights reserved . No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the proper permission of Bemmatti Venkateshacharya.

ಅಕ್ಷರಜೋಡಣೆ :

ನಾಗಲತಾ(ಸುಧಾ)ಗಿರಿ,

ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಬಡಾವಣೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ದೂರವಾಣಿ : 9141197485

ಮುದ್ರಣ

ದರ್ಶನ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ರಾಘವೇಂದ್ರಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

## ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಾಜರಿಗೆ ನಿರಂತರ ಅನಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು, ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ಊರು - ಕೊಯಮತ್ತೂರು ..... ಭಾಷೆ - ತಮಿಳು ..... ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು..... ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ಸೇರಿದ ವಯಸ್ಸು ಎಂಟು .... ಸೇವೆಗೈದ ವರುಷಗಳು ಅರವತ್ತೆರಡು ..... ಹೆಸರು - ಗುಂಡ.

ಕೆಲಸ-ಅಡಿಗೆ ..... ಕಂಠ ಅತ್ಯಂತ ಸುಶ್ರಾವ್ಯ..... ಗೊಜ್ಜು-ಬೋಂಡ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣ..... ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಈತ ಬಹುದೂರ..... ಅಡಿಗೆಯವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಇವನಿಂದ ದೂರ..... ಪುರುಸೊತ್ತು ಇದ್ದಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪಾಠ ಕೇಳುವ ಹವ್ಯಾಸ..... ಈ ಗುಂಡನ ಗುರುಗಳು ಬೇರಾರೂ ಅಲ್ಲ - ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು.

ಇವರ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಬಾರಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಾಯಸುಧಾ ಪಾಠವನ್ನೇ ಕೇಳಿದ್ದನು.... ನಲವತ್ತು ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಗಳು ಇವನಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿದ್ದವು..... ಆದರೂ ಕೂಡ ಜೀವನ ಪೂರ್ತಿ ಗುರುಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸೇವೆಯಲ್ಲೇ ಕಾಲಕಳೆದನು.

ಒಮ್ಮೆ ಸುಧಾಪಾಠಕ್ಕೆ ಇವನೂ ಸಹ ಎಲ್ಲರ ಜೊತೆಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಈ ಗುಂಡನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಡಿಗೆಯವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ತಮಾಷೆ ಮಾಡಿದರು -

"ನಾವು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಲ್ಲ. ಕುಟ್ಟಲು ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ನಿನಗೇನು ಕೆಲಸ?" ಎಂದು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿದರು.

ಇದರಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ನೊಂದುಕೊಂಡ ಗುಂಡ ಮೂರ್ಖನು ದಿನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ದೂರದಲ್ಲೇ ಉಳಿದು ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ರಾಹಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಗುಂಡನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿ, ಅಂದಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಕುಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಒಮ್ಮೆ ಸುಧಾಪಾಠ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬಳಿ ಯಾವುದೋ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಅರ್ಥವೇನೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಸರಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರ ನೀಡದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ "ಗುಂಡ ನೀನೇ ಈ ಸುಧಾಮಾತೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳು" ಎಂದರು. ಆವಾಗ - "ಗುರುಗಳೇ ನನಗೇನು ಗೊತ್ತು? ನಾನೊಬ್ಬ ಅಡಿಗೆ ಭಟ್ಟ. ಗೊಜ್ಜು ಮಾಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧಾಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ನನಗಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರಿಟ್ಟನು.

ಗುಂಡನ ದೈನ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗುಂಡನು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯಸುಧಾಪಂಕ್ತಿಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದನು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಲೀಲಾಪಾಲವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದನು. ಇನ್ನೂ ಅಶ್ಚರ್ಯವೇನೆಂದರೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಗುಂಡ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಬಳಿ ನಲವತ್ತು ಬಾರಿ ಪಾಠ ಕೇಳಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿಪಾಠದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ನಲವತ್ತು ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟನು.

ಅಡುಗೆಭಟ್ಟ ಗುಂಡಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ, ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರೂ ನಾಚಿ ನೀರಾದರು. "ಇವನೊಬ್ಬ ಪುರುಷಸರಸ್ವತಿ ಹೊರತು, ಅಡುಗೆಭಟ್ಟನಲ್ಲ" ಎಂದರು. ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯ ಫಲವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದರು.

ತಪಸ್ವಿಗುರುಗಳು ದೊರೆತಾಗ ಕೇವಲ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪರಮಾನುಗ್ರಹವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತೇನು !!

ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ "ಗುಂಡ" ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟ. ಅವನ ಜೀವನದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಭಾವನೆ, ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಯಿತು -

"ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರೆ, ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಹತ್ತಾರು ಜನ್ಮಗಳ ಸಾಧನೆ, ನಡೆದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ವಿದ್ಯಾಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿದಾಗ, ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರಾದಿಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಸರಳಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಗ್ಗಾ-ಪುಟ್ಟ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡದೇ ವಿನಯಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವಾದಲ್ಲಿ, ಜೀವನವೇ ಬೇರೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯವೇ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಫಲ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲೇ ಶೂನ್ಯವಾದಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಬರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ.....?"

\* \* \* \* \*

### ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುವವರಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನಾದ ನಾನು ವಿನಯದಿಂದಲೇ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ -

'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮುದ್ರ. ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚಿಯಂತೆ ಮುಳುಗಿ, ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಹೇಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸ್ನಾನಮಾಡಲಾಗದಿದ್ದರೂ ನಾಲ್ಕಾರು ತಂಬಿಗಳಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೋ? ಅದರಂತೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳಿಯಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಮಾತ್ರ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಗಮನಿಸ ಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ - 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಕೃತಿ ಹೊರತು ಆದರೆ ನಾನು ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಯಲ್ಲ.

ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥ ದೊಡ್ಡ ಸಮುದ್ರ. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದೋಣಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಆದರಂತೆ ಕೇವಲ ಅಲ್ಪಮತಿಯಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ಅಥವಾ 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥ ಮೇರುಪರ್ವತ. ಅದನ್ನು ಹತ್ತಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ನನ್ನದು. ಆದರೆ, ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥದ ಮುಂದೆ ನಾನು ಇರುವೆಗೂ ಸಮಾನನಲ್ಲ. ಇರುವ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತೇನೆಂದು ಬೀಗಿದರೆ ಹಾಸ್ಯಸ್ಪದವಲ್ಲವೇ?

ಅಥವಾ ಮರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕುಳ್ಳನು ಹಾರಿ, ಹಾರಿ ಕಿತ್ತಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ, ಸುತ್ತಲಿರುವ ಜನರು ನೋಡಿ ನಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಆದರಂತೆ ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಯತಿಪುಂಗವರಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ವರೇಣ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಕೆಬ್ಬಿಗಾದ ಕಡಲೆಯಂತಿರುವ 'ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈ ಅಲ್ಪಮತಿಯು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ನನ್ನ ಆಸೆ ಬಹಳ ಇದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮಾತ್ರವಿಲ್ಲ. ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ ದಿನದಂದು ಮುಂದಿನ ದಾರಿಯೇ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ, ಕೆಲವೇ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಂದಿತು. ಆ ಕಷ್ಟಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೈಹಿಡಿದು, ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿದವರೇ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು.

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದವರೂ ಸಹ ಅವರೇ. ಗುಂಡಣ್ಣನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಕಾರುಣ್ಯಬೀರಿದಂತೆ, ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರುಣ್ಯದ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ -

'ವರ್ಷತಿ ಸಕಲಮಭೀಷ್ಟಂ ದರ್ಶನಮಾತ್ರಾತ್ ಶ್ರೀಪಾದಾರಾಣ್ಯನಿ'

"ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮನಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಆಃಷ್ಠಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ" ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಣ್ಯಡಿ.

ಆದರೆ ನನ್ನ ಅನುಭವ -

'ವರ್ಷತಿ ಸಕಲಮಭೀಷ್ಟಂ ಸ್ಮರಣಮಾತ್ರಾತ್ ಶ್ರೀಪಾದಾರಾಣ್ಯನಿ'

"ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು ಮನಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲಾ ಆಃಷ್ಠಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು.

ಅಂದುಕೊಂಡ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠದ ಶ್ರೀಕೇಶವನಿಧೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಗೆ ಅನೇಕ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು, ಮತ್ತು ಶ್ರೀಶ್ರೀವಿಜ್ಞಾನನಿಧೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಸುಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಇವರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಡಾಯಲ್ಸ್‌ಟೌನ್, ಪೆನ್ನಿಲ್‌ವೇನಿಯಾ ಇವರು ಪ್ರತಿಸಂಪುಟದಂತೆ ಈ ಸಂಪುಟಕ್ಕೂ ಉದಾರವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದುಕೊಂಡ ಯೋಜನೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ ಇವರಿಗೆ ಚಿರಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಶ್ರೀ ಕೆ.ವಿ. ಜಯತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ ದಂಪತಿಗಳು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಗಾಗಿ ದೇಣಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ 'ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಕೃತಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರುವಾದಗಳ ಅನುವಾದವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಮುಗಿದಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಐದುವಾದಗಳ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಉಳಿದೆರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ 'ಶೇಷಚಂದ್ರಿಕಾ' ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಿದೆ. ಈಗ ಎಷ್ಟು ಸಂಪುಟಗಳಿಂದ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆದಿದೆಯೋ, ಮುಂದೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಬೇಕು. ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ ಇದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಲೇಖಕ

ವಿ. ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

## ಮುನ್ನುಡಿ

### ದೇವತಾಧಿಕರಣ

ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರ ವಿಚಾರವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ

ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಕೃತ್ಯವೇನು? ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಶಂಕಾಪಿಶಾಚಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಗಂಧರ್ವ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತೀರ್ಯಕಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟವುಳ್ಳವನು ಅದಕ್ಕೇನು, ಅಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟವುಳ್ಳವನು ತೀರ್ಯಕಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಹೃದಯ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಯಾರಿಗೆಲ್ಲಾ ಇರುತ್ತದೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರದ ವಿಚಾರವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಉದಾಹರಣೆ : ಭೋಕ್ತೃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಜೀವಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿದೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಹೇಗೆ ಭೋಕ್ತೃಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ದೇವತಾಧಿಕರಣವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಲ್ಲ.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರದಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ? ಅಂತೂ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಈ ವಿಚಾರವೂ ಅಸಂಗತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

### ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ

ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಮುಕ್ಷುವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರವಿಶೇಷಣವಾದ ಮುಮುಕ್ಷು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಪದವು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ.

ನಮಗೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಅನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವಿರುತ್ತದೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉಪಾಸ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ 'ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ನಮಗೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮತ್ತೊಂದು ಉದ್ದೇಶ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ವಿಶ್ವಜದಧಿ ಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ, ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆದರೂ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ



ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

### ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ, ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ, ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಫಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

### ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶಗಳು ಇದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ, ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವೃಥಾವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ಚೇತನರು ನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಚೇತನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲಷ್ಟೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಯಾಗಮಾಡುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತಾಶರೀರವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸೂರ್ಯಾಯ', 'ಇಂದ್ರಾಯ' ಮೊದಲಾದ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಶಬ್ದಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ನಿತ್ಯರಾಗುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಸಹ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಜಡಭೂತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ, ಸಕಲಕರ್ಮಗಳು ವೈಷ್ಣವಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ,

ಬಂದ್ರಕರ್ಮಕಯಾಗ, ಸೂರ್ಯಕರ್ಮಕಯಾಗವೆಂಬ ವಿಭಾಗವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದಾಗ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ದೋಷ ಬರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಶಬ್ದವಿರೋಧದೋಷವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

### ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧ

ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಣವಾದ 'ಮುಮುಕ್ಷು' ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಧಾನ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಯಾವಾಗ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದಾಗ ತದ್ವಾಚಕಪದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮವಿರೋಧ ದೋಷವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶಬ್ದವಿರೋಧ ದೋಷವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ನಿರಂತರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆದಾಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಕ್ಕೂ ಸಹ ಅವಕಾಶ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಏನು ಸಾರ್ಥಕ ? ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ, ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದೇ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದಾಗ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಕರ್ಮವಿರೋಧಾಶಂಕೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಶಬ್ದದವಿರೋಧವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಶಬ್ದವಾದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಶಾಂಕೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಶೂನ್ಯವಾದ ಎರಡನೆಯ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

## ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳು

'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಿ ಇತಿ ಚೇನ್ನ ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ಯದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಪದವಿಯು ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಅಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ತದುದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ಸಹ ನಿಷ್ಫಲಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು, ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಕರ್ಮವಿರೋಧಪರಿಹಾರದಿಂದಲೇ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವು ಹೇಗೆ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪತಃ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಪ್ರವಾಹವೂ ಸಹ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದಕ್ಕೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವ, ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾದರೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ಮಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಮಂತ್ರಿ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂತ್ರಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು ಆಯಾ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಇದು ಗತಾರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಯಾದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ರೂಪ ಹಾಗೂ ನಾಮಗಳು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದ ಸೂರ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯಾವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿದನೆಂದಷ್ಟೇ ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಯೆಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ದೇವತಾಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಬೇಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದು ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವರು ಆಯಾವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮೋಕ್ಷಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಧುವಿದ್ದಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ 'ನೈವ ದೇವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವರ್ಜಿತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಮಾನಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ೧. ದೇವಾಃ ವೇದವಿದ್ಯಾದಿಷು ಅನಧಿಕಾರಿಣಾಃ ತತ್ ಫಲೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಅರ್ಥಿತಾಶುನ್ಯತ್ವಾತ್.

೨. ದೇವಾಃ ಅರ್ಥಿತಾಶುನ್ಯಾಃ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವನಿಶ್ಚಯವತ್ವಾತ್.

೩. ದೇವಾಃ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವನಿಶ್ಚಯವಂತಃ ಪದವೀವಿಶಿಷ್ಟಾನ್ಯಾಂ ತೇಷಾಂ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವಾತ್.

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು, ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಸಿದ್ಧಾಂತ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ**

ಈಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಓದುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ದೇವತೆಗಳು ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧವಚನವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯವಾದುದು. ಮುಂದೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ- ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರೂ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದೆಯೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಧಿ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಇರುತ್ತವೆ. 'ಏಕಶತಂ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುಪಾಸ' ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಂದ್ರದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತದಿಂದ ಉಪವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಹೇಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ವಸುಪದವಿ ಮೊದಲಾದವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಒರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಏಕ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

### ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

ಸೂತ್ರಕಾರರ ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು 'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಲು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಸ್ವತಃ 'ತದುಪರ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತದುಪರಿ' ಎಂದರೆ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೂ ಸಹ ಬೌದ್ಧಿಕಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಬಾದರಾಯಣರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿಶಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನಹೇತುವಿನಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರೇ ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳಾಗುವುದಾದರೆ, ದೇವತೆಗಳಾಗುವ ಮೊದಲು ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆದಾಗ ದೇವತೋದ್ದೇಶ್ಯಕವಾದ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ತದ್ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ದೇವತೆಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಮನುಷ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತಾ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ಸಹ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ವೇದವು ಅಪ್ರಾಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ, ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು.

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದರೂಪಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ನಮಗೆ ಬರುವ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ವಾಚಕವಾದ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಾಚಕನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ**

ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದವು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ವೇದವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಚಕವಾದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅತಿಶಯವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು

**ಐದರಿಂದ ಎಂಟುಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ**

ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತ್ತಿವುಳ್ಳವರೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಿರುವುದಾದರೆ, ಕರ್ಮವಿರೋಧದ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ಪರಿಹರಿಸಿತು. ಪುನಃ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತ್ತಿವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಶಬ್ದವಿರೋಧದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಧರ್ಮೀಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅನಿತ್ಯತ್ವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ಧರ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಛಾಸ್ತ್ವತ್ವಾಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಿಗುವಂತಹ ಫಲಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಂತಹ

*ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ*

ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ ದೇವತೆಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಆಶಂಕೆಗಳನ್ನು 'ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ಮಿ ಹಿ' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಫಲವಿಶೇಷತೆಗೋಸ್ಕರ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು. ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸ್ವಾದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪರತ್ವದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಾದಿ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಷ್ಟು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಖವಿಶೇಷತೆ ಲಾಭವಿದೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲರಿಗೂ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷತೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಫಲ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

### ಶಂಕರ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಂಕರಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವಿದೆ - ವೇದವು ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ, ವಿಧಿ ಎಂದು ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಅನುಷ್ಠೇಯವಾದ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅರ್ಥವಾದವು ಶ್ರುತಿಪರವಾಗಿದೆ. ವಿಧಿಭಾಗವು ಕರ್ಮಪರವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ವೇದದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಚಿದ್ರೂಪ ಶರೀರದ ವರ್ಣನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚಿದ್ರೂಪಶರೀರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದವೇ ದೇವತೆಯನ್ನೆಬೇಕು. ಅಥವಾ ಶಬ್ದವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದೇವತೆಯನ್ನೆಬೇಕು. ಇವೆರಡೂ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಜಡವಾದ ದೇವತೆಗೆ ವೇದವನ್ನು ಓದುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಜಡವಾದ ದೇವತೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ವೇದಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಚಿದ್ರೂಪರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪದವಿದೆ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸಜಾತೀಯರಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೇತನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಸಂಶಯ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಜಘನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಅದೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.



ದೇವತಾದಿಗಳ ಶರೀರವು ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಬಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳದೇ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಸತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರವಾದರೂ ಸಹ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದಿದ್ದರೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೂ ಕೂಡ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಾಗಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗುವುದಾದರೆ, ಯಜಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತರತ್ವವೂ ಸಹ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವೆಂದಾಗದೇ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

**ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಮತ ತಪ್ಪು**

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ದೇವತೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಯುಷ್ಕಿಗಳ ವರಣವು ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಯುಷ್ಕಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಯುಷ್ಕಿಯ ವರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ, ಯುಷ್ಕಿಗಳಾಗಲೀ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ' ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂಬ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ 'ದೇವಾವೈ ಸತ್ಯಮಾಸತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಮ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷೇಧಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ದೇಶನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಮಾಮೇವ ಯಜತಾಂ ಶಕ್ತಃ ಪ್ರಾಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ವಶ್ಯಗಮ್' ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಯುಷ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಯುಷ್ಕಿಗಳು ವರಣವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಿಲ್ಲ.

**ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ**

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ತ್ರೈವರ್ಣಕರಿಗಷ್ಟೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ದೇವತೆಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಕರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ದೇವಾ ವಾ ಅಗ್ನಿಮಾದಧತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿಯ ಆಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿಧೃತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹೀಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಋಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯಮಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ 'ಸರ್ವವರ್ಣಾಃ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಿಣಾಃ ಸರ್ವಂ ಹೈತೇ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸಕಲವರ್ಣಗಳೂ ಸಕಲ ಆಶ್ರಮಗಳು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೈವರ್ಣಕರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

**ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ**

ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ತಿರ್ಯುಕ್ಕಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ

'ಏವಮುಕ್ತೋ ಭಾತೃಭಿಸ್ತು ಜರಿತಾರಿವಿಭಾವಸುಮ್ |

ತುಷ್ಠಾವ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭೂತ್ವಾ ಯತ್ರಚ್ಛ್ರೇಣ ನರಾಧಿಪ ||

ವಿಲ್ಯೆ ! ನರಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪವಾಡವನ್ನು ಕೇಳು. ದ್ರೋಣ ಮೊದಲಾದ ಸಹೋದರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ, ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಕೈಮುಗಿದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಜರಿತಾರಿ, ಸಾರಿಸೃಕ್ತ, ಸ್ತಂಬಮಿತ್ರ, ದ್ರೋಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು 'ಅಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತಾ' ಎಂಬ ಆಗ್ನೇಯಸೂಕ್ತದಿಂದ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದಾಗಿ ತಿರ್ಯುಕ್ಕಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಋಷಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರರಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ವೇದಜ್ಞಾನವಿದೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ತಿರ್ಯುಕ್ಕಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಿರ್ಯುಕ್ಕಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ**

ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೀಡುವಂತಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಶರೀರವಿರುವುದಾದರೆ, ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಯೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಅನೇಕರು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನೀಡಬಹುದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ತಪ್ಪು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞಮಂಟಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು ಹವಿಸ್ಸಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನವಿರುವುದರಿಂದ, ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಇದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಶರೀರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಇದರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.

## ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ

### ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಫಲವಿಚಾರ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವಿದ್ವತ್ವ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳು ಶೂದ್ರರು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಹೃದ್ಯವೇಕ್ಷಯಾತು ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಪೌತ್ರಾಯಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ 'ಅಥ' ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗದೆ, ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಥ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳು

ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂವರ್ಗ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೊಂದು ಕಥೆಯಿದೆ - ಪೌತ್ರಾಯಣನಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಸಾದದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಮೇಲೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾರಿಹೋದವು. ಎರಡು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುವ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯು ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಿತು - 'ಎಲೈ ! ಮಂದನೇ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಅದು ತಗಲುವಂತೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಹಾರಬೇಡ, ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. ' ಎಲೈ ! ಹಂಸವೇ? ಗಾಡಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಅವಧೂತ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಯಾರನ್ನೂ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯಾ? ಅವನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಇವನದ್ದೇನು?' ಎಂದು ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿತು.

ಈ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಎದ್ದಕೂಡಲೇ ಬಹಳ ದುಃಖದಿಂದ ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕರೆದು 'ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂದು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಸಾರಥಿಯು ಹೊರಟನು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹುಡುಕಿ ಅವನು ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಜನ ಬಳಿ ಹೇಳಿದನು. ಪುನಃ ರಾಜನು ರೈಕ್ಷನ ಗುರುತನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ರೈಕ್ಷನಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೇ ರಾಜನು ಆರುನೂರು ಗೋವುಗಳನ್ನು, ಮುತ್ತಿನಹಾರವನ್ನು, ರಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೈಕ್ಷನ ಮುಂದೆ ನಡೆದನು. ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ನನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ ಈ ಹಾರ, ರಥ, ಗೋವುಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ನಿನಗೇ ಇರಲಿ. ನನಗೆ ಅದರಿಂದೇನು ಉಪಯೋಗ?' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮತ್ತಷ್ಟು ಗುರುಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜನು ವಿನಯದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ರಾಜನ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆಯಿಂದ, ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು.

ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಹಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಮಾತು ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಭೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತ್ಯವರ್ಗಕರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ತಿಯನೇ ಹೊರತು, ಶೂದ್ರನಲ್ಲ. ರೈಕ್ಷನು ಶೂದ್ರನೆಂಬ ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂಬ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಕರೆದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶುಚಾದ್ರವಣಂ' ಶೋಕದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದೀಯಾ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಭೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಇರುವುದಾದರೆ, 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತ್ರ ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಯು ಹೇಳಿದ ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಥವಿರುತ್ತದೆ. ವೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಥವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ತೂತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಿಂದತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಥಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ

ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಜಾತಿಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. .

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿ- ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ರೂಢಿಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು, ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

**ಸ್ತ್ರೀ, ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ**

ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯಗಳಿರಬೇಕು. ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮವಿರುವಂತೆ, ಶೂದ್ರರಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶೂದ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇವರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಎಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು 'ಅಹಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಾದ ವಿದುರನಿಗೆ, ಮಾಂಸ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧಿನಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಬೇಡ, ವೇದಾಧ್ಯಯನವೂ ಬೇಡ? ಆದರೂ ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅಥವಾ ಲಿಖಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಹೊಂದಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲವಾದ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾಧಿಕರಣವು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ**

'ಅಹಹಾರೇತ್ವಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಸಂವರ್ಗ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನು ಎಂಬರ್ಥವೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದಿತ್ತು ಹೊರತಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದವನು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕುರಿತು, ಮುನಿಗಳಾದ ರೈಕ್ಷರು 'ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೇನು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯೆಂಬ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ರಥಕಾರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ರಥ ಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತ.

ಮತ್ತು 'ಹಾರೇತ್ಯಾ ತವೈವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕೃತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಥಸಂಬಂಧ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶುದ್ಧಶಬ್ದವು ಮಾತ್ರ ಶುದ್ಧಜಾತಿಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಾದಿಸಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಹಾರೇತ್ಯಾ ತವೈವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಗ್ರಾಮವನ್ನೇ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಬರುವವರಿಗಲ್ಲಾ ಅನ್ನದಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದೆಲ್ಲಾ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳ ಬಳಿ ವಿನಂತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶುದ್ಧನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬೇಡಜಾತಿಯವನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ಸ್ಥಪತೀಷ್ಠ' ಎಂಬ ಯಾಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶುದ್ಧನಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂವರ್ಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಓದಬೇಕಾದರೂ ರಥಸಂಬಂಧವು ಇರಲೇಬೇಕು. ರಥಸಂಬಂಧವಿರುವವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಯಾರಿಗೆ ಇರುತ್ತದೋ, ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಂದು ವೇಳೆ ಶುದ್ಧಾದ್ರಿಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರೂ ಅವರು ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುಗಳಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು, ರಥಾರೂಢರಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ರಥಾರೂಢನಾಗಿ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಬಾರದು. ಮುಂದೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳೂ ಸಹ ಈ ಹಸು, ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶುದ್ಧಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

### ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶುದ್ಧಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶುದ್ಧಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಎನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ರಥಕಾರಶಬ್ದವು ಇಷ್ಟವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗಾಗಿ ರಥಕಾರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದಿರಲು

ಕಾರಣವಿರುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಂತಹ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ವಾದ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಉತ್ತರಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕವಿರುವುದು, ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಹೊರತು, ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಆಗದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

### ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ನಿಷೇಧವಿದೆ

ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಉಪನಯೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ತಮಧ್ಯಾಯಪಯೀತ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಯಾವ ಕರ್ತೃವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಉಪನೀತನನ್ನೇ ಕರ್ತೃತ್ವದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ವೇದಃ ಕೃತ್ಸ್ನೋಽಧಿಗತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ತೋ ದ್ವಿಜನ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಸಹ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹರಲ್ಲ ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರರು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ವೇದವನ್ನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಲೂ ಬಾರದು. ಆದರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದವರು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಈ ಶೂದ್ರರಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಜಾತಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ



## ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಹುದು

ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಧವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನ. ಯಾರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಪರಮತದವರು ಯಾವುದೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಶಚಿದೇವಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪದಾಧಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಊರ್ವಶೀ, ಶಚೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಗಾರ್ಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೈತ್ರೇಯಿಗೆ ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಭವತಿ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ' ಎಂದು ಮೈತ್ರೇಯಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ, 'ವ್ಯಾಚಕ್ಷಾಣ್ಯ ತು ಮೇ ನಿಧ್ಯಾಸಸ್ವ' 'ನಾನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೀನು ನಿಧ್ಯಾಸನ ಮಾಡು' ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲ. ಅದರ ಅನುಷ್ಠಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ವಿವಾಹ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಉಪನಯನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ವಿವಾಹವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದದ ಶ್ರವಣ-ಪಠಣ(ನ) ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

## ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ

'ನಾಗ್ನಿರಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ರಥಕಾರನು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು 'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಂ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಹಾಗೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಗಲು ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಲು ಕಾಲನಿಯಮವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

## ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೀಮಾಂಸಕಮತ ತಪ್ಪು

ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದವರಿಗೆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ರಥಕಾರರಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಂಶೇ ಬಾಧ' ಮತ್ತು 'ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬೆರಡು ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ವಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ತೃವರ್ಣಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಧಿಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಾದಲ್ಲಿ ವಸಂತಾದಿಕಾಲಗಳಲ್ಲೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಧಾನವಿದೆ. ಶೂದ್ರನಾದರೆ ಋತುವಿನ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ : ಉಪಯನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಬೇಡಜಾತಿಯವನು ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚರಮಧಾತು ವಿಸರ್ಗಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಹೋಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೂ ಬೇಡ, ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವೂ ಬೇಡ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಬೇಡ. ಆದರೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರಬಹುದು. ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಉಪಾಕರ್ಮದ ತನಕ ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಧಿಕಾರವು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗದು.

### ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅವಿದ್ವತ್ವವೂ ಸಹ ಕಾರಣವಲ್ಲ

ಮೀಮಾಂಸಕರು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅವಿದ್ವತ್ವವು ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವಿಚಾರವು ಯಾರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೋ ಅವನು ಮಾತ್ರ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಅವನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮೀಮಾಂಸಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ನೀಚಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಥಕಾರನಿಗೆ ಇದೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಶಾಖೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಕರ್ಮಾಂಗಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ರಥಕಾರನಿಗೂ ಸಹ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶೂದ್ರನು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಅರಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಈ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಾಗಲೀ, ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವಾಗಲೀ ವಿಹಿತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವತಃ ಮೀಮಾಂಸಕರೇ ಸರ್ವಶಕ್ತದಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂಥರಿಗೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು

ಕುರುಡರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾವೇಕ್ಷಣವನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಆ ಆಜ್ಞಾವೇಕ್ಷಣೆಯೆಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಳಿದ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ಯಾವಜ್ಞೇವಂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈದ್ಯುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಧೋರಣೆ ಆತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಹೊರತಾಗಿ, 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಷ್ಟೇ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

### ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷನಿರಾಸವನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನು ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲ. ಯೌಗಿಕವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಮೊದಲು ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಆತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಸುಲಭವಾದ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ' ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವೆಂದೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಓಂ ಕೃತ್ತಿಯತ್ನಾಗತೇಶ್ವೋತ್ತರಶ್ಚ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಕೃತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಶೂದ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಓಂ ಸಂಸ್ಕಾರ- ಪರಮರ್ಶಾತ್ಪದಭಾವಾಭಿಲಾಷಾಚ್ಚ ಓಂ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅವ್ಯವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತಮ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಪೈಂಗಿಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ನಿಷೇಧವೂ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಓಂ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಗೌತಮರ ಬಳಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ' ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ಇಂತಹ ಸತ್ಯ ವಚನವನ್ನು ಸರ್ವಧಾ

ಹೇಳಲಾರ ಎಂದು ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರವೇ ಅವನ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾದಿ- ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ 'ಓಂ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಶ್ರವಣೇತ್ರಪುಷ್ಕತುಘ್ನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರನಾದವನು ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ನಾಗ್ಗಿರ್ಣಃ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

### ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ

ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅತೀತವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ ಅದು ಮೋಕ್ಷಜನಕವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗದೇ ಪಿಂಡಪಿತೃಯಜ್ಞದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಫಲಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪುಸ್ತಕಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

### ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ನಿರಾಕರಣೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವೈದ್ಯತ್ವಾದಭಾವಃ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು 'ಅವೈದ್ಯತ್ವ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾದರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಾಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವೇದದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಅಸಂಸ್ಕೃತ ವೇದಜನ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪೂರ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಆಕ್ಷೇಪ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬಾದರಾಯಣರು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ, ಉಪನಯನರೂಪ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀವು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಮೊದಲಿನ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು. ವೇದಕ್ಕೆ ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ದಶಮತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಶಾಬ್ದಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶಾಬ್ದಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಗೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುವಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಅಪರೋಕ್ಷೀಕರಿಸನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವಿಕೆಯೆಂಬ ಗುಣವಿರುವಾಗ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೇನು ? ಶೂದ್ರನಾದರೇನು ? ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಮನನನಿಧಿ ದ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ತೊಡಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೋಕ್ಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. 'ಇಯಂ ಶುಕ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಬಾಧಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಶುಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಅಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಫಲವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯಲೇ ಬೇಕು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅದೃಷ್ಟದ ಮೂಲಕ, ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನವು ಬಂಧನವರ್ತಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೊಪ್ಪದ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು.

ಇನ್ನು ಶೂದ್ರನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವಿಧಿಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ

ಉತ್ತರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ವಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನಿಪತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಲೀ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

### ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ವೇದವೇ ಬೇಡ

ತೃವರ್ಣಕರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸನ್ನ್ಯಾಸವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾಸಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಧಸ್ತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕೃತ್ರಿಯತ್ವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಶರೀರದ ಧರ್ಮಗಳು. ಶರೀರದ ಅಭೇದವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ವಸ್ತುತಃ ಇವನು ಚಂಡಾಲ ಆದರೂ ತನ್ನ ತಾಯಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಯಾಗಾದಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಸುಲಭವಾಗಿ ತರ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಹಳ ಕಠಿಣಶ್ರಮವಾದ ವೇದಾಂತಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಖಂಡನಕಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ತರ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ 'ವಿಮತಂ ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ 'ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೇದಾಂತಾಧ್ಯಯನವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವೇದಾಂತಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಅನಂತರ 'ನೇಹನಾನಾಸ್ತಿಂಚನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದು ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಶಮದಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವೇದಾಂತವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

### ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜರು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ -

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಭಾಷಾ ಪ್ರಬಂಧಾದಿಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾದ್ದನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು, ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಭೃಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು ಹೊರತಾಗಿ, ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಾರದನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕೆನ್ನಲು ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು, ವೇದವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರವಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಾಗೇ ಅವರು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫಲವೂ ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು 'ಶೂದ್ರಃಸುಖಮವಾಪ್ನಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತು ಅದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಕೇವಲ ವಾಪಕವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಠನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧೂನಾಂ ತ್ರಯೀ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ

ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಮುನಿನಾ ಕೃತಮ್ ||

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೂ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದೇ ಶೂದ್ರರಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭವಗದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ -

ಮಾಂ ಹಿ ಪಾರ್ಥ ವ್ಯವಾಶ್ರಿತೈಃ ಸ್ತ್ರೀಃ ಪಾಪನೋನಯಃ |

ಸ್ತ್ರೀಯೋ ವೃತ್ತ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಶೂದ್ರಾಸ್ತೇಽಪಿ ಯಾಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್ |

ಕಿಂ ಪುನಬ್ರಹ್ಮಣಾಃ ಪುಣ್ಯಾ ಭಕ್ತಾ ರಾಜರ್ಷಯಸ್ತಥಾ'

ವಲ್ಲೆ ! ಪಾರ್ಥನೇ ಪಾಪ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ವೈಶ್ಯರು, ಶೂದ್ರರು, ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದು, ನನ್ನನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭಕ್ತರಾದ ರಾಜರ್ಷಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರುತ್ತಾರೇನು? ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀ-ಶೂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಸಹ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ರಾಮಾನುಜರ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



## ಅದ್ವೈತ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಯು ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು 'ಅಹ ಹಾರೇತ್ಶ ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಿರುವಂತೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಈ ಮೂರು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ. ಅರ್ಥಿತ್ವವಿದ್ದರೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಯು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಹಂಸಗಳ ಅನಾದರದಿಂದ ದುಃಖಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿರುವ ಶೋಕವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು.

ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು 'ಶ್ರುಚೇರ್ಧಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯಬಂದು 'ಶುಚ' ಧಾತುವಿನ 'ಚ'ಕಾರಕ್ಕೆ 'ದ'ಕಾರ ಬಂದು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದಾಗಿದೆ. ಶೋಕದ ಆಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು 'ಶೂ' ಎಂದು ದೀರ್ಘಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶೋಚಿತ್ವವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಶೋಕದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಮತ್ತು 'ಅನಾದರಶ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದೆ. ಅನಾದರಶ್ರವಣವು ಕಾರಣರೂಪವಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದ್ರವಣವು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅನಾದರಶ್ರವಣದಂತೆ ಆದ್ರವಣವು ಲಿಂಗವಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವು ಯಾವುದೇ ಅತಿಶಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದ್ರವಣರೂಪ ಹೇತು ಅನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ರವಣವು ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಾಧಿಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವುದಾದರೆ ಜಾತ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತಿವಾಚಿಯಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವೂ ಸಹ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರುಕ್ತದ ಪ್ರಕಾರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು.

## ಪರಮತೀಯರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಕ್ಷತ್ತಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ವೋತ್ತರತ್ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಣಂ ಚ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿಮಾ' ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಪೇಯಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೌನಕರ ಜೊತೆ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿ ಮಗನಾದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೌನಕರು ಕಾಪೇಯ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಕ್ಷತ್ತಿಯನು ಹಿಂದೆ ಕಾಪೇಯರ ಮೂಲಕ ಯಾಗ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. 'ಏತೇನ ವೈ ಚಿತ್ರರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಆಯಾಜಯಾ' ಎಂದು ಚಿತ್ರರಥನಿಗೆ ಕಾಪೇಯರೇ ಪುರೋಹಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರರಥನಾದರೂ ಕೂಡ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಚಿತ್ರರಥನಾಮೈಕಃ

ಕೃತಪತಿರಜಾಯತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯನಾದ ಚಿತ್ರರಥನಿಗೆ ಶೌನಕರು ಪುರೋಹಿತರಾದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯನೇ ಆಗಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ದು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಪೌತ್ರಾಯಣನೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಲಿಂಗವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಮಾನುಜರೂ ಸಹ ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಕೃತಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇವನ ಜೊತೆ ಸಹಪರಿತನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಮೊದಲು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು. ಇದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಚಿತ್ರರಥನಿಗೂ ಕಾವೇಯರಿಗೂ ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾವೇಯರಿಗೂ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏಕೆಂದರೆ ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಂತಹವರಿಗೂ ಕಾವೇಯರು ಪುರೋಹಿತರಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವೇಯರು ಪುರೋಹಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗದು.

ಒಂದು ವೇಳೆ. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದರೂ ಕೂಡ ಅವನ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಜೊತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹೇಗೆ ಸಹಪರಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಕಾವೇಯರೂ ಕೂಡ ಸಹಪರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಪರಿತವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕೃತಿಯನಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾವೇಯರೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯರಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಶಯೇ ಪ್ರಾಯದರ್ಶನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾವೇಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯವಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೃತಿಯತ್ವದ ಸಂದೇಹವಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಜೊತೆ ಸಹಪರಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತ- ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಜೊತೆ ಸಹಪರಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ನೇರವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಕೃತಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ವಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನೇಕೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತೀರಿ.

ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ರೈಕ್ಷ ಶಬ್ದದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವನ್ನೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರರಥ ಶಬ್ದದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ

### ಉಳಿದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ

'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಷ್ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮತೀಯರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ತಂ ಹೋಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. 'ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ನಶೂದ್ರೇ ಪಾತಕಂ ಕಿಂಚಿತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಎಂಬುದನ್ನೇ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತೆ 'ತಂ ಹೋಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಉಪನಯನವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವಾಗ, ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಾಮರ್ಶ ಶಬ್ದವು ಇವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಜಾಬಾಲನು ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಗೌತಮರು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ, ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. 'ನೃತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರೋಪತ್ನಾನೇಷ್ಯೇ' ಎಂದು ನೀನು ಉದಾಹರಿಸುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನಯನದಲ್ಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ಮೂಲಕ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

'ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' - ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಬಾರದೆಂದು 'ಅಥಹಾಸ್ಯ ವೇದಂ ಶೃಣ್ವತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರವಣವೇ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಗಳು ಸರ್ವಥಾ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಭಿನ್ನಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅನ್ವಯಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮತೀಯರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ.

## ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಆಸಂಗತವಲ್ಲ

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಆಲಿರುವ ಸಮಾನನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗವೂ ಸಹ ದ್ವಿತೀಯಪಾದದ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದ್ರದೇವರ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ತತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಉಭಯತ್ರಶಬ್ದಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪಾದದ್ವಯಾಪಾದಿತವಾಗಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ತೃತೀಯಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವು 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಕಡೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆದ್ಯಂತ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಬಲದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಬಲದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ವಜ್ರಶಬ್ದದಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗದು.

ಅಥವಾ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವಾಗಲೀ, ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವಾಗಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದೇ ವಿವೇಕಿಸೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಆಸಂಗತವಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಯಿಕತ್ವಾಚ್ಚ ಅಧ್ಯಾಯಾನಾಂ ಪಾದಾನಾಂಚ ನ ವಿರೋಧಃ' ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಪಾದವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಾಮಲಿಂಗಪಾದ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತನತ್ರಾದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು

ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲೇಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹೊಸದೊಂದು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ -- ಒಂದಿನರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹೇಳಿದ ನಾಮಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಸಮನ್ವಯವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೈತೀಯಪಾದದಲ್ಲೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಸುಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ, ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಊಹೆಗಳು

'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯತತ್ವ, ಭಯಂಕರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಇದರ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಜೊತೆಗಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪಕ್ಷ. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯಾದಿಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷವು ಟೀಕೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಲಿಂಗವು ಭಯಂಕರತ್ವ, ಉದ್ಯತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಸ್ಥಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯಿರುವಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಯಂಕರತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸತಮ್' | ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ |' ಎಂಬ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಯಾವ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆಯೋ, ಯಾರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ದುಷ್ಪ್ರಭಯಂಕರನಾದ, ದೋಷವರ್ಜಿತನಾದ ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಯಾರೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಈ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಪರವಾದ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತವಜ್ರ' ಎಂದರೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಜ್ರವೆಂದು ಅದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಯ ಏಜತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸರ್ವಜಗತ್ಚ್ಛೇದಕನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂಬ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಂಪಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನೇ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಧೋರಣೆ.

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದಾಗ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಧೋರಣೆ.

**ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ**

'ಮಹದ್ಧಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ' ಎಂಬ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ ನಾಮ. ರೂಢವಾದ ಪದಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರೂಢವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ವತಃ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಜ್ಯೋತಿರುಪಾದಿಕ್ರಮದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದಸಮನ್ವಯವೇ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲೇನೂ ಹಾಗೇ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಭೂಕಾಶವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡುವುದೇ ಬೇಡ. ಅಂದರೆ ಕಾಠಕದ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಲಿ. 'ಮಹದ್ಧಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಷ್ಟೇ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪೇಕ್ಷೆ

ಪಡೆದ ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುಜ್ಞಾನ-ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಇದರ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧೆ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಪಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಭಯಕಾರಣವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**‘ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವ’ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ**

‘ಪ್ರಾಣ ವಿಜಿತಿ ನಿಃಸ್ವತಮ್’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವ ಲಿಂಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಈಗ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ವಜ್ರಾಯುಧ ಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಈಗ ಆಸದ್ವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ತೂತ್ರಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಉದ್ಯತಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವವು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ‘ಕೋಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್ಯಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ.

ಸ್ತೂತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೂತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ’ ಎಂಬ ಸ್ತೂತ್ರಿಯು ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಣಯನಾದೇಷಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮ್’ ಎಂಬ ಸ್ತೂತ್ರಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೂತ್ರಿಯು ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ**

‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಮಹದ್ವಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತೂತ್ರಿಯ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬೇರೆ, ಶ್ರುತಿಯ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬೇರೆ, ಎಲ್ಲೋ ಸ್ತೂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ‘ಯದಾಜಮೀಯಃ ತದಾಜ್ಞಾನಂ ಆಜ್ಯತ್ವಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಆಜ್ಯಶಬ್ದವನ್ನು ಯುದ್ಧದ ಮಂತ್ರಗಳೆಂದು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿರ್ವಚನವು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಜ್ಯಃ ಸ್ತುವತೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಎಲ್ಲೋ ಇರುವ ಆಜ್ಞಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ಪೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿಷ್ಟು. 'ಆರಭ್ಯಾಧೀತ' 'ಅನರಾಭ್ಯಾಧೀತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನಿರ್ವಚನಗಳಿವೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಆರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮವಿಶೇಷವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ನಿರ್ವಚನವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣ ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾಕಡೆಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಸ್ಪೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ ಎನಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಪೃತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಬೇರೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. 'ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಞಾನಂ ಆಜ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವು 'ಆಜ್ಯಃ ಸುವತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಜ್ಞಶಬ್ದವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹೊರಟದ್ದರಿಂದ ಆರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಪೃತಿಯು ದುರ್ಬಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ಪೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆದರೆ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಪೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೃತಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಸ್ಪೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಮುಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವ ಶ್ರುತ್ಯಂತರ ಮೂಲಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಪೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರವರ್ತಕವಾದ 'ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಉದ್ಯತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನೆಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನಾದ ಕಾರಣ ಉದ್ಯತತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಸಾವಕಾಶವಾದವು. ಮಹಾವಿಷ್ಣುನಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ಯತತ್ವ, ಕಂಪಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಬರುವುದರಿಂದ ಅವನೇ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

### ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ಕಾಶಿಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶರೀರದ ಒಳಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಾವಾನಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೇ ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣವಾಯು ಐದುರೂಪಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಚೇತನವರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಧಾಮ, ಜ್ಯೋತಿ, ಸಲಿಲ ಇವುಗಳ ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾಯುವೇ ಮಿಂಚಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬಾಹ್ಯವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ವಾಯುವಾಗಲೀ, ಬಾಹ್ಯವಾಯುವಾಗಲೀ ಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - 'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ರಕ್ತೃ ತದೇವಾಮೃತಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ ಭಯಾತ್ವಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ



ಬ್ರಹ್ಮನಿರಿಗವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಈ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಿದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇಳಿರುವ ಕಂಪಕತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ' ಎಂಬ ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆದರುವಂತೆ, ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಮತ್ತು ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದು ವಜ್ರವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯು ವಜ್ರನಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಉದ್ಯತತ್ವ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಬೀಜವು ವಜ್ರನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನತ್ವ' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಜ್ರದಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

#### ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ತನಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃಸಂಗಿಕವಾಗಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರನಾದ ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷೋಽಂತರಾತ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳ ನಡುವೆ 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು 'ಪ್ರಾಣ' ಎಂದು ಕರೆದು, ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಭಯಗೊಂಡು ಜಗತ್ತು ಕಂಪಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೊತೆ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಊರ್ಧ್ವಮೂಲೋಽವಾಕೌಶಖಿ ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಥಃ ಸನಾತನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ವಜ್ರನನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಮತ್ತು 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀರಿತ್ಯಾಶ್ಚರದ್ಭಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

## ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ. ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿರುವಿಕೆಯೆಂದು ಇದರರ್ಥ. ಇದು ಕೇವಲ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಹಿಂದಿನ 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃಪಾಽಸ್ಮೈ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ, ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಣವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದರೂ, ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಕೃತಿ ಸಹಿತವಾದ ಉದ್ಭೂತಲಿಂಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿತ್ತಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಜನಕಮಹಾರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂದು? ಅದಕ್ಕೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸುವಾಗ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಮಾತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನದ್ದು ಅಸ್ತಮಯವಾದಾಗ ಮುಂದಿನವುಗಳು ಜಾಗೃತ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಕ್ ನಾಲ್ಕು ಕೂಡ ಅಸ್ತಮಾಗುವುದರಿಂದ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು? ಎಂದು ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಯಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದಂತರ್ಜೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವ ಆತ್ಮವಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ವಿಜ್ಞಾನಮಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೃದಯಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಪೂರ್ವಾಷಡ್ಗುಣವಾದ ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವೇ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನಂದರ್ಥವೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನಂದರ್ಥವೋ? ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಹೃದಂತರ್ಜೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜಾಯಮಾನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಪಕಾಶಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ 'ಹೃದಂತರ್ಜೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜೋತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಜೀವನು ಜೋತಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜೋತಿಯು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವನ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವ, ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರ ಈ ಯಾವ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ದ್ಯುಭ್ಯಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಮಗಲಿಂಗವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವನ್ನಂತೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಜೀವನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ಕಿಂ ಜೋತಿಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಜನಕರಾಜರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ 'ಆದಿತ್ಯಜೋತಿರಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜೋತಿಃಪಾಽಽಸ್ಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅವನನ್ನೇ 'ಜೋತಿಃ' ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ತತ್ ಸೂರ್ಯೋಭಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ 'ಆದಿತ್ಯಜೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವನೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಆಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾದ ಕಾರಣ, ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಸ್ವರೂಪನೆಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾದಾಗ ಜನಕರಾದವರು 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ವ್ಯಧಿಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು 'ಗೌಣಶ್ಲೇಷಾತ್ಪ್ರಬಾಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾದ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಯಂಪುರುಷಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಆಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ನಾರಾಯಣನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಉಪನಿಷತ್ತು 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಬೇರೆಯರನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಅವಧಾರಣಾಪೂರಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ನಾರಾಯಣ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮ 'ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯ 'ಸ್ಪಷ್ಟಿತಿ ಆತ್ಮಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಂತಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮೊದಲು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ವ್ರಿಯಮಾಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ್ ಣಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸಾಯಿಸುವವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಜಾಯಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿ, ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಅಂತರ್ಭಾವಿತ್‌ಣಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಉಭಯಲೋಕದ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ, ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ದುಃಖಾದಿಗಳ ಲೇಪವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ 'ಪಾಪಭಿಃ ಸಂಸ್ಪೃಷ್ಠತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗೆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಫಲೋನ್ಮುಖವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿನೂ ಉಚ್ಚಿತ್ವ-ನೀಚತ್ವಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ 'ಜ್ಯೋರ್ತಿಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಪ್ರಕರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

### ವಿಷ್ಣುವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ. ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗಾಯತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಪ್ರಕೃತ ಪರತ್ವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಅಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿ ಹಾಗೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ 'ಹಿರಣ್ಮಯಃಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವಂತಹ 'ಇದಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ 'ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮಭಿಪ್ರಕೃತ್ಯಾಸುಪ್ತಃ ಸುಪ್ತಾನಭಿಚಾಕಶೀತಿ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು.

'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ, 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಇಂತಹ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಹೇಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸ್ವಯಂ ವಿಹೃತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಅನ್ವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಆತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷ ಸ್ವಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅವಧಾರಣಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸ್ವಯಂ' ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಐಕಾರ್ಥ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನು ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಅದನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಪುನಃ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಕಾರಣ ಸಮಾನತ್ವವಾಗಲೀ, 'ಸ್ವಯಂವಿಹೃತ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗಲೀ, 'ಅಥ ರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಪಥಃ ಸ್ವಜತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಾಪ್ತಪದಾರ್ಥಸ್ವಪ್ನತ್ವವಾಗಲೀ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ.

### ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ 'ವಿಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸೌಚ್ಛರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯು ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪ-ಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಠದತ್ತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಸೂರ್ಯಜ್ಯೋತಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವರೂ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯ ಮೂಲಕ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿ, ಆ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬ ಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆಯು ಆತ್ಮಂತಿಕ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಲೋಕವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೌಣವಾದ ಮೋಕ್ಷವೇ ಹೊರತು, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಯೋತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ 'ಅಶರೀರವಾಪಸಂತಂ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹಿಂದೆ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, 'ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ' ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರವೂ ಸಹ 'ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯಂತಿ ಜಕ್ಷತ್ ಕ್ರೀಡತ್ ರಮಮಾಣಃ' ಎಂದು ಸಗುಣಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇ ಇದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿರ್ಗುಣಮೋಕ್ಷವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

## ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಗಳ ಸಮರ್ಥನೆ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ 'ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾಗತಿಃ' ಎಂಬ ಛಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಛಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಗಳ ಭೇದದಿಂದಲೂ ಅಧಿಕರಣಭೇದವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಬ್ಧಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಿಂದಪ್ರಕೃತ 'ಆಕಾಶೋವೈನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಭಗವತ್ತರವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತೃಪ್ತಿಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅಮೃತತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಆಕಾಶವನ್ನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಬೇರೆಯಾದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಕ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು

### ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಪದಗಳು ಆಕಾಶವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಆಕಾಶವು ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಭವದಂತೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ತೇ ಯದಂತರ ತದ್ಭ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತನಾಮರೂಪತರಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

### ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋ ನಿರ್ವಹಿತ ತೇ ಯದಂತ ತದ್ಭ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ಅವ್ಯಯಗಳು 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬೆರಡು ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಲಿಂಗ. ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು, ಅಮೃತತ್ವ, ನಾಮರೂಪರೂಪಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ನಿಪಾತದಿಂದ ದ್ಯೋತಿಸುವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನವೂ ಸಹ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಅಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಗಗನದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವದ ಲೋಕದಿಂದಲೂ, ವೇದದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದಷ್ಟೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಂತೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೋಕದಿಂದಾಗಲೀ, ವೇದದಿಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿವೆ. ಗಗನಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಸಂಕುಚಿತಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳನ್ನು 'ಆಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲೀ, 'ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಿತ' ಎಂಬ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಗಗನವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

**'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಲ್ಲ**

'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಗನವನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತವನ್ನು ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿ ವಿಧೇಯವಾದ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿಧೇಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಕ್ಷತ್ಪರಿಣಿತದಲ್ಲಿ 'ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇರವಾಚ್ಯಂ ತತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಗನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

**ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಾಮರೂಪಿತ್ಯ-ರೂಪರೂಪಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳು**

'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋಃ ನಿರ್ವಾಹಿತ' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪಿತ್ಯ-ರೂಪರೂಪಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಹೊರತು, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲ. 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿರ್ವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕಲೇನ ಶಬ್ದಗೋಚರನಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ನಾಮರೂಪನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಕರೆದಿದೆ.

ಇದರಂತೆ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪರೂಪಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಯದಾವಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಗ್ಮವರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು 'ಅಶಬ್ದಸ್ವರೂಪಮರೂಪವ್ಯಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಅಪ್ರಾಕೃತರೂಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ರೂಪರೂಪಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರೂಪಿತ್ಯ-ರೂಪರೂಪಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ



ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನಾಮತ್ವವನ್ನಾಗಲೀ, ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅರೂಪವತ್ವವನ್ನಾಗಲೀ, ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗಗನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನೈಲ್ಯಾದಿರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ.

### ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶವನ್ನಲು ನಿಪಾತಗಳೇ ಆಧಾರ

'ವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರು. ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳೇ ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆನ್ನಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ -

ವೈದಿಕೇಷು ಪ್ರಯೋಗೇಷು ವೈದಿಕೇವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ।

ಗ್ರಾಹ್ಯಾಂತರಂಗಭೂತತ್ವಾದಯೋಗೇ ತ್ವವೈದಿಕೇ ॥೧॥

ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ, ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬಹಿರಂಗವೆನಿಸಿದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮತ್ತು 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ವಿಧೇಯದಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವಾನಾ ವಿಶ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಸ್ತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಧಾರನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯು ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ನೀಡಿದರೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರೂಪ- ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ

### ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೀಗಿದೆ - ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೂ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ನಾಮರೂಪರೂಪಾತ್ಮಕವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದರೂ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಅವನಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಪರೂಪಾತ್ಮಕವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ನಾಮರೂಪ- ರೂಪಾತ್ಮಕವೆಂಬುದನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕ ರೂಪರೂಪಾತ್ಮಕಗಳು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಕೇವಲ

ನಾಮರೂಪವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಥವಾ ರೂಪರೂಪವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಎರಡೂ ಹೇತುಗಳು ಯಾವುದೇ ದೋಷವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ರೂಪರೂಪವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ನಾಮರೂಪವನ್ನು ಆದಿಪದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರೂಪವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

### ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋನಿರ್ವಹಿತಾ' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ರೂಪವಾದ ಕಾರಣ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಣೀಯತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವಿರುವ ಕಾರಣ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗರ್ವಾತ್ಮವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕೂಡಿಸುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕತ್ವವನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲು ಹೋಗಿ, ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಹುರುಳಲ್ಲದ್ದು.

### ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನೇ ಆಕಾಶಪದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶನು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಕರ್ತೃತ್ವವೆಂದರ್ಥ. ಜೀವನು ಸ್ವತಃ ನಾಮರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಕರ್ತೃ ಆಗಲಾರ. ಹೊರತಾಗಿ ಸಕಲನಿರ್ಮಾಣ ಧುರಂಧರನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಜೀವನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗಲಾರ. ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಜೀವ- ಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮಿ' ಎಂದು ಮುಕ್ತಜೀವನು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಸನ್ನಿಧಿರೂಪವಾದ ಸ್ಥಾನಪ್ರಮಾಣವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

## ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ

ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಗತಿ

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗವಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಲಿಂಗವು ಭಗವತ್ತರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಅಥವಾ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಕಾರಣ, ಪರಮಾತ್ಮನಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಹೊರತಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕೇವಲ ಫಲಪರವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಂದೇಹ ಕೋಟಿಗಳು

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ 'ಸಮ ಏಷ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಅದರಿಂದ ದುಃಖದ ಸ್ಪರ್ಶವು ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟೃವಿಗೆ ದುಃಖಸ್ಪರ್ಶವು ಆಗದಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟವು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿರುವ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವಾದಿರಿಂಗಗಳು ಜೀವನದ್ದೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದುವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ, ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವರಿಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟಾ ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

'ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾತನು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನೇ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟ' ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟ ಎನ್ನಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಲ್ಲಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಇತ್ತು. ಪ್ರಕೃತ ಹಾಗೇ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ವಜ್ರ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪಶ್ಯತಿ' ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಯೋಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಗೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಸಮನ್ವಯವು ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಯಾಕ್ತತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡುವವನಾದರೂ, ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

'ಅಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಣಿರ್ಭರತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಸಂಗತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೇ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವದಿಂದ. ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಂಗವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವೇ ಉಪಜೀವ್ಯವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅದೇ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ನಿಷೇಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಪಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮವು ಉಪಜೀವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವಕವು ಮಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಜೀವಕವಾದ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಗೋಷ್ಠಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಭೇದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಭೇದವಾದಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಜೀವಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ

ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಲು ನಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಜೀವರುಗಳ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ರದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಸವಾ ವಿಷ ವಿತಸ್ಥಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ವಾ ಚಿರತ್ವಾ ದೃಷ್ಟಿವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ, ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಯುಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ ಅನನ್ಯಗತಃ ತೇನ ಭವತಿ ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕದ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವಾತ್ಮನು ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರವಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ನೋಡುತ್ತಾ ಪುನಃ ಜೀವರುಗಳ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾಯ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಸ್ವಪ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಜೀವನ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಆ ಜೀವನು ಸ್ವಾಪ್ನದರ್ಶನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವುದೇ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಈ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಿವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ 'ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಅನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆಂದು ಆಧಾರಾರ್ಥೀಯ ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಮತ್ತು ಆಧಾರಾರ್ಥೀಯ ಭಾವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಿಗಳು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಜೀವನ ಸ್ವಾಪ್ನವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ 'ಸ ಯತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ಶಕ್ತಿ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶಕನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

## ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

ಪಾದಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನ ವಿಚಾರ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಶಬ್ದವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಅಜಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವನನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಉಭಯಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಮೂರನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಸಂಗನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಅಸಂಗೋ ನಹಿ ಸಜ್ಜತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅಸಂಗನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಿದೆ. ಇವನು ಬೇರೆಯವನಾದಲ್ಲಿ, 'ಅಸಂಗೋ

ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೃಯಂ ಪುರುಷಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗನೂ ಕೂಡ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡಿದ ಅನಂತರವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದ ತನಕ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯು ನಿತ್ಯನೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯೇ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬೇರೆಯವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹಿಮೆಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ.

### ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೆನಿಸಿದ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇನಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

### ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಜಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರೂಢವಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಜಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾನ್' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. 'ಮಹಾನ್' ಎಂಬ ಪದವು ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹತ್ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ಆತ್ಮಾಪಿರಿಂಚ ಸುಮನಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಕದ ಮಾತಿನಂತೆ ವಿರಿಂಚನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿ ಪತಿತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವ

ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ್ಥಿತಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತೋತಿಗಳು 'ವಿಷ್ಣೋರ್ವಾವ ಸತ್ಯಸ್ಯ ರಜಸೋ ಬ್ರಹ್ಮ್ಯೋ ಈಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿರಿಂಚ, ಪರಮಾತ್ಮ, ರುದ್ರ ಈ ಮೂವರು ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುಪಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

### ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ

ಚತುರ್ಮುಖನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಧರ್ಮವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದೆಯೆಂದು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅದೇ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಜಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧಪರಿಹರಿಸಲು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಾದರೆ ವ್ರೀಹಿಯಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕೋ, ಯವದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದಾಗ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ವ್ರೀಹಿ ಹಾಗೂ ಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಸೋಮತ್ರಯಣವನ್ನು ಧೇನುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಉಂಟಾದಾಗ. ಧೇನು ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಾ ಹೋದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬ ವಾರ್ತೆಯೇ ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪಬಹುದು.

ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅಂತಹ 'ತತ ವತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಾರ್ಭ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಇವರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರ ಕಂಡರೆ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರ ಬಳಿ 'ಯೋಽಸ್ಮಿ ಯೇ ಸ್ಯ ಯಃ' ಎಂದು ತಮಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ತಮಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

### ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಆನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವಿಲ್ಲ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಿಂಚನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಭೇದವನ್ನೇ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.



ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದ ಭೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಭೇದವನ್ನು ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸೂತ್ರಗಳು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ, ಜೀವನಿಗೂ ವಿಷ್ಣುನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಆನಂದಮಯನ ಜೊತೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಶಾರೀರಾತ್ಮೋಭಯೇಽಪಿಹಿಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ದ್ವುಭಾಷ್ಯಾಧಿಕರಣದ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚನ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಅಭೇದವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಸಾಧಕಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಭೇದದ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಈಶನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಕೇಶಲ ಆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮಾತ್ರ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಕೂಡ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭೇದಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದು ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಭೇದಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪೂರ್ಣತೆಯು ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

### ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿರಿಂಚನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಹೊರಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ನಿರಾಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಅಭೇದ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಅಭೇದ ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದ ತಂದುಕೊಡುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಭೇದಕ ತಂದುಕೊಡುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ನೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಬರುವ ಕಾರಣ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಯಂ ಕಾಮಯೇ ತಂ ತಮುಗ್ರಂ ಕೃಣೋಮಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರಂಚಾದಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ವತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ವತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬೀ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಧಿಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಉಪಸರ್ಗವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಾಚಕವಲ್ಲ. ಕೇವಲ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

### ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ 'ವತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಸಹ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಕತಮ ಆತ್ಮ ಇತಿ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜೋತ್ಸಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗಿ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಹೃದ್ಯಂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನನ್ನೇ ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಶಬ್ದವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪ್ರತಿಪಾದಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವಾತ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗುವುದರಿಂದ, ಜೀವನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ದಾರೂಢಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಮಯನಾದ ಜೀವನೇ 'ಮಹಾನ್ ಆಜಃ' ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರಿಂದ ಜೀವಾಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತೀಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಸಂಸಾರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳಾಗಲೀ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ

'ಯತ್ತತ್ಯಮ್ಯಕ್ಕಂ ತನ್ನೈವ ಕೀರ್ತೃತೇ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಯೋಃ |

ತತ್ರ ಯಃ ಕೀರ್ತೃತೇ ಭೇದಃ ತಚ್ಚ ತತ್ತ್ವಂ ನ ತೇ ಮತೇ'

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯಾವ ಐಕ್ಯವು ಅದ್ವೈತ ಮತದ ತತ್ವವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರವಾಗಲೀ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವೇಶಭೇದವು ಅದ್ವೈತಮತದ ತತ್ವವಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿ' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದಕದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

### ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

ರಾಮಾನುಜರು 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' 'ಸುಷುಪ್ತಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಮೂರೂ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ನಾವು ಯಾವ ಛಂದೋಗ್ಯದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆನ್ನುತ್ತೇವೋ, ಅದನ್ನೇ ಅವರೂ ಕೂಡ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಮರೂಪವಿಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕನು ಮುಕ್ತಜೀವನೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸುಷುಪ್ತಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾಂತಿಗಳಿಂದ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಪತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಗಳು ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನಿಗೆ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಲೀ, ಅಧಿಕರಣಶರೀರವಾಗಲೀ, ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಅದೇ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲೇ ಒಪ್ಪಿರುವ ಭೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸುಷುಪ್ತಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿರಡೂ 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರಬೇಕಿತ್ತೆಂಬ ದೋಷ ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎಡವಿದ್ದಾರೆ.

### ಅನುವಾದಕರು

ಎ. ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

# ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

## ದೇವತಾಧಿಕರಣ

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಾದ ಅನಂತರವೂ ವೇದಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ	೧
ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ	೨೨
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳು ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ	
ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ	೩೦
ವೇದ ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವೂ ನಿತ್ಯ	೮೦
ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು - ಆಕಾರ - ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಮಾನ	೮೭
ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಜೈಮಿನಿಗಳು	೯೭
ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧ	೧೦೮
ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬಾದರಾಯಣರು	೧೧೪

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರ ವಿಚಾರವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ	೧೨೬
ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ	೧೩೪
ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ	೧೪೪
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೧೪೮
ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧ	೧೫೪
ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳು	೧೬೧
ಸಿದ್ಧಾಂತ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ	೧೭೦

ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ	೧೭೯
ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ	೧೯೩
ಐದರಿಂದ ಎಂಟುಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ	೧೯೬
ಶಾಂಕರ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ	೨೦೩
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಮತ ತಪ್ಪು	೨೨೪
ಫಲಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಶಾಸ್ತ್ರಂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಂ ಸ್ಯಾತ್ (೬-೧-೦೨)	೨೨೭
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ	೨೩೫
'ಸ್ಥಪತಿರ್ನಿಷಾದಃ ಸ್ಯಾತ್ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' (೬-೧-ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣ)	೨೪೧
'ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿ ಪ್ರಯಾಜವದಗ್ನ್ಯಾಧೇಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್' (೬-೮-೩)	೨೪೨
ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ	೨೪೭
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ	೨೫೨
ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ	೨೬೨
ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೨೭೯-೩೦೪)

## ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ	೩೦೬
ರೈಕ್ಷಮ್ನಿನಿಯ ಉಪದೇಶ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೊರತು ಶೂದ್ರನಿಗಲ್ಲ	೩೨೯
ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನವಾಗಿರಬೇಕು	೩೩೯
ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಯೇ ಗೌತಮರು ಉಪನಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ	೩೫೧
ಶೂದ್ರರು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆನ್ನಲು ನಿಷೇಧವಿದೆ	೩೫೭

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಫಲವಿಚಾರ	೩೬೮
ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳು	೩೭೪
ಸ್ತ್ರೀ, ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೩೮೩
ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	೩೯೦
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ	೪೦೪
ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ನಿಷೇಧವಿದೆ	೪೦೬
ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಹುದು	೪೦೩
ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ	೪೧೬
‘ಆಧಾನೇ ಸರ್ವಶೇಷತ್ವಾತ್’ (೨-೩-೩)	೪೧೯
ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೀಮಾಂಸಕಮತ ತಪ್ಪು	೪೨೫
ಉಪನಯನ್ನಾದಧೀತ ಹೋಮಸಂಯೋಗಾತ್’ (೬-೮-೨)	೪೨೭
‘ಸ್ಥಪತೀಷ್ಠಿ ಪ್ರಯಾಜವಗದ್ವ್ಯಾಧೇಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯತೇತ್ತಾದರ್ಥ್ಯಚ್ಛಾಪವೃಜ್ಯಯೇತ’ (೬-೮-೩)	೪೨೯
‘ಅವೀರ್ಣೀಪಶುಶ್ಚ ತದ್ವದಾಧಾನಸ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲತ್ವಾತ್’ (೬-೮-೪)	೪೩೦
‘ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಶಿಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಜನನೇ ನ ಪ್ರವರ್ತೇರನ್’ (೬-೨-೬)	೪೩೨
ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅವಿದ್ವತ್ವವೂ ಸಹ ಕಾರಣವಲ್ಲ	೪೩೩
ಸರ್ವಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸ್ಸಾತ್ರಥಾಭೂತೋಪದೇಶಾತ್’ (೬-೩-೧)	೪೩೬
ಸೂತ್ರಗಳ ಎನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ	೪೪೦
ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ	೪೪೮
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ನಿರಾಕರಣೆ	೪೫೩
ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ವೇದವೇ ಬೇಡ	೪೬೭
ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ	೪೭೪

ಅದ್ವೈತ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ	೪೯೨
ಪರಮತೀಯರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ	೪೯೭
ಉಳಿದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ	೫೦೭
ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ	೫೧೩

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು (೫೧೯-೫೩೮)

## ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ 'ವಜ್ರ' ; ಆಯುಧವಲ್ಲ ೫೪೦-೫೬೦

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ ೫೬೨

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ, ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ

ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಊಹೆಗಳು ೫೭೪

'ಧರ್ಮಮಾತ್ರೇತು ಕರ್ಮಸ್ಯಾತ್' (೨-೧-೫) ೫೭೭

ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು ೫೮೦

ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ೫೮೪

'ಸರ್ವಚೇಷ್ಠತ್ವ' ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ೫೯೫

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ ೬೦೯

'ಅವಿಶೇಷಣ ಯಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಮನ್ಯಾಯ್ಯತ್ವಾತ್' ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ತತ್ಸಂದಿಗ್ಧಮ್

ಆರಾದ್ವಿಶೇಷವಿಷ್ಣುಸ್ಯಾತ್' (೧೦-೮-೯) ೬೧೩

'ಗುಣಾನಾಂ ಚ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾದ್ವಸಂಬಂಧಃ ಸಮತ್ವಾತ್ ಸ್ಯಾತ್' (೩-೧-೧೨)	೬೧೫
'ತೇ ಸರ್ವಾರ್ಥಾಃ ಪ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾದ್ಗುಣೈಶ್ಚ ಸ್ವಕಾಲತ್ವಾತ್' (೩-೭-೧೯)	೬೧೭
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ	೬೨೫
ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ	೬೩೧
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೬೩೭-೬೪೬)

## ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ನಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಜ್ಯೋತಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು, ಜೀವನಲ್ಲ	೬೪೮-೬೭೦
--------------------------------------	---------

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರ	೬೭೨
ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ	೬೮೦
ಜೀವನು ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೬೮೯
'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ನಾರಾಯಣನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	೬೯೯
ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ. ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ	೭೦೯
ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ	೭೨೦
ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ	೭೩೦
ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೭೩೭-೭೪೬)



## ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ 'ಆಕಾಶ'

೭೪೮-೭೬೪

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಗಳ ಸಮರ್ಥನೆ	೭೬೬
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ	೭೭೩
ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೭೭೮
'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಲ್ಲ	೭೮೫
ಸಿದ್ಧಾಂತ- ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ-ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳು	೭೯೪
ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶವೆನ್ನಲು ನಿಪಾತಗಳೇ ಆಧಾರ	೮೦೧
'ಸ ಲೌಕಿಕ ಸ್ಯಾತ್ ದೃಷ್ಟಪ್ರವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್' (೭-೪-೨)	೮೦೬
ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೮೧೧
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ	೮೧೪
ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ	೮೧೯
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೮೨೫-೮೩೪)

## ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ

೮೩೬-೮೫೪

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಗತಿ	೮೫೬
ಸಂದೇಹ ಕೋಟಿಗಳು	೮೬೦

ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೮೬೨
ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯ ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ	೮೭೯
ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೮೯೧-೯೦೦)

## ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ -

### ಭಾಷ್ಯ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೇದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ'	೯೦೨-೯೨೮
--	---------

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪಾದಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನ ವಿಚಾರ	೯೩೦
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು	೯೩೭
ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೯೪೪
ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ	೯೫೫
'ಕ್ರಯಣೇ ತು ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್' (೧೨-೪-೩)	೯೫೯
ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತದೋಷವಿಲ್ಲ	೯೬೨
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ	೯೭೧
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ	೯೭೬
ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ	೯೮೪
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು	(೯೯೧-೧೦೦೨)

# ದೇವತಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೮)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

## ದೇವತಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶರೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಾದ ಅನಂತರವೂ ವೇದಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ

॥ ಅಥ ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್ ॐ ॥ ೨೬ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅರ್ಹರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ  
ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರತನಂತರವೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ತದುಪರ್ಯಪಿ ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ನ ಕೇವಲಂ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಶಾಯಾಂ  
ಕಿಂತು ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತನಂತರಮಪಿ ವೇದವಿಜ್ಞಾಧಿಕರೋಽಸ್ತಿ । ಕುತಃ? ಸಂಭವಾತ್  
ತೇಷಾಮಪ್ಯಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದರ್ಯೋಗಾದಿತಿ ಬಾದರಾಯಣೋ ಭಗವಾನ್ ವಕ್ತೃತ್ಯರ್ಥಃ

॥೧॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅರ್ಥ - ತದುಪರ್ಯಪಿ = ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದಾಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅನಂತರವೂ, ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂಭವಾತ್ = ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬೌದ್ಧಿಕಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು, ಬಾದರಾಯಣಃ = ಬಾದರಾಯಣರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।**

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿ ಹಾಗು ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು -

ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ = ಮನುಷ್ಯರಿಗೆಮಾತ್ರ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಃ = ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಉಕ್ತಮ್ = ಹಿಂದಿನಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅस्ಮಿನ್ನಧಿಕರಣೇ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्याಧಿಕಾರಃ ಸಮರ್ಥ್ಯತೇ । ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾನಾ-  
ಧ್ಯಾಯಪಾದಸಂಕ್ರಮಣೀಯೇ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ರಮಣೀಯವಿಷಯಸಂಕ್ರಮಣೀಯಾದಿಜಾನಿ ದರ್ಶಯತಿ -  
ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಿತಿ ॥ 'ಉಕ್ತ' ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇ । ತುಷ್ಠಾಭ್ಯಾಸವಿಧಾರಣಸ್ಯ ಸಮಾಸಪ್ರವಿಷ್ಟಮನುಷ್ಯಪದೇನಾಪಿ  
ಸಂಪ್ರದಾಯೋಽಸ್ತೀತಿ ಭಾವೇನ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವೇತನ್ಯುಪಾಧಿಃ । ನೇತರೇಣಾಮಿತೀವಶಬ್ದಾರ್ಥಃ । 'ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರಃ'  
ವೇದವಿಧೋಪಾಸನಾಧಿಕಾರಃ । ಅನೇನ - ದೇವತಾಧಿಕಾರಾಭಾವಮುಖೇನ 'ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ-  
ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಶ್ರುತ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಾಶೇಷಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಾತ್ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇನಾಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಕ್ರಮಣೀಯಃ  
ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರಾಖ್ಯೋ ವಿಷಯಶ್ಚೋಕ್ತೋ ಭವತಿ । 'ಅಕ್ಷುಷ್ಮಾತ್ರಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಮೂಲಾಃ 'ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ'  
ಇತ್ಯುಕ್ತಃ 'ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' (ಕಠ.೨.೨.೩) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಕೌಡಿದ್ವಯೋಪಸ್ಥಾಪಕತ್ವೇನ  
ಸಂದೇಹಬಿಜತತ್ವಾತ್ ತದ್ವತ್ಯೇವ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿ ತತಃ ನಾಸ್ತೀತಿ ಸಂಶಯಃ, ನಾಸ್ತೀತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶ್ಚ  
ಸೂಚಿತಃ ।

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ತಿರ್ಯಗಾಧಪೇಕ್ಷಯೈವ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಮುಕ್ತಂ, ನತು ದೇವಾಧಪೇಕ್ಷಯೇತ್ಯಾಹ -**

ಅನುವಾದ - ಆದರೆ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಅಧಿಕಾರ ಪದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದೇನಾಯಿತು ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತೀರ್ಯಗಾಧ್ಯಪೇಕ್ಷಯೈವ = ಪಶುಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಂ = ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು, ಉಕ್ತಮ್ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ ಮತ್ತು ಹೊರತಾಗಿ ದೇವಾಧ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ = ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾಹ = ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (೧)

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಓಂ || ತದುಪರಿ ಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಮ್ಭವಾತ್ || ಓಂ || ೨೬ ||**

**ತದುಪರಿ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತುಪರಿ |**

**ಸಮ್ಭವತಿ ಹಿ ತेषಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಭಾವಾತ್ |**

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜನರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆತನಂತರವೂ ಸಹ ಎಂದರ್ಥ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತದುಪರಿ = ಅಂದರೆ 'ಸತಾಂ' ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಚೇತನರನ್ನಿಸಿದ, ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ = ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ, ತದುಪರಿಅಪಿ = ದೇವತಾಪದವಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ

(೧) ಭಾಷ್ಯದಿಪಿಕಾ - ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತಃ ಸಂಶಯಬಿಜಂ ವಿಘಟಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರತಿಪತ್ತಿಂ ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ - ತಿರ್ಯಗಾದೀತಿ || ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಹಿತತಿರ್ಯಗಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ತಿಪ್ರಮಾಣಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಂ ಸಾವಧಾರಣತ್ವೇನಾಭಿಪ್ರೇತಮ್ | ಮನುಷ್ಯಪದಮ್ 'ಉಕ್ತಂ' ಪ್ರಯುಕ್ತಂ, ತತ್ರೇತಿ ಶೇಷಃ | ಪೂರ್ವಸೂತ್ರ ಇತಿ ತದರ್ಥಃ | ಸ್ವಪ್ರಯುಕ್ತೈವಕಾರವ್ಯಾವೃತ್ಯೈ ದರ್ಶಯತಿ - ನ ತ್ವಿತಿ || 'ದೇವಾಧಪೇಕ್ಷಯಾ' ದೇವಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ತಿಪ್ರಮಾಣಮ್ | ತುಶ್ಚಂದ್ರೋ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಃ | ನತು ದೇವಾಧರ್ಮಮಪೀತ್ಯಪಿಶಬ್ದಾರ್ಥೋ ವಾ | 'ಇತ್ಯಾಹ' ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಸೂತ್ರಕಾರೋ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಭಾವಮಾಹೇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಉತ್ತಮಯೋನಿಯು ದೊರೆತನಂತರವೂ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು, ಸಂಭವತಿ = ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಓ = ಏಕೆಂದರೆ, ತೇಜಾಂ = ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಭಾವಾತ್ = ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ. (೧)

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - ತಿರ್ಯಗಾದಿನಾಂ ತದಭಾವಾದಭಾವಃ । ತೇಭಾಮಪಿ ಯತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ- ಭಾವಸ್ತತ್ರಾವಿರೋಧಃ ।

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ತತ್ಸ್ಮತ್ ಪಠತಿ - ತದುಪರೀತಿ ॥ ಅತ್ರ ತದುಪರೀತಿ ಸಾಧ್ಯಧರ್ಮಿಸ್ಸೂಚಕಂ ಪದಮನುಘ ತೇಷಾಂ ತಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಯಾ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹಾಶ್ರಯೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತದುಪರೀತಿ ॥ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರ ಇತ್ಯನುಘಜ್ಯತೇ । ನ ಕೇವಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ, ಕಿಂತು ತದುಪರೈರಪಿತ್ಯಪೇರಥಃ । ತಥಾ ಚ 'ತೇಷಾಂ' ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ದೇವತಾಪದಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಜೀವಾನಾಂ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಶರೀರಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಂ ಸತಾಂ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್ 'ಉಪರಿ' ಮನುಷ್ಯಶರೀರಾಪಗಮೇನ 'ತಸ್ಯಾ ಉಪರಿ' ದೇವೋಪದೇವಾದಿ-ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರೂಪರಿತನಕಾಲೇಽಪಿ ದೇವಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೇವೇತಿ ಯೋಜನಾ । ಕುತ ಇತ್ಯತಸ್ತದ್ವೇತುತಯಾ ಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಹೇತುಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ । 'ಹಿ' ಯತಃ । 'ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರಃ' ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸಮ್ಬಂಧ್ಯತೇ । 'ತೇಷಾಂ' ದೇವಾನಾಮ್ । ಅಧಿಕಾರಸಮ್ಬಂಧೋಽಪಿ ಕುತ ಇತ್ಯತೋಽತ್ರಾಪಿ ಸಮ್ಬವಾದಿತ್ಯೇತದೇವಾಽವೃತ್ಯ ಹೇತುತಯಾ ಯೋಜಯತಿ - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ತೇಷಾಮಿತ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನ್ವೀಯತೇ । ತಥಾ ಚ 'ತೇಷಾಂ' ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ವಿद्याಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮತಾಂ 'ಸಮ್ಬವಾತ್' ವಿಶಿಷ್ಟ-ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಭಾವಾದರ್ಥಗ್ರಹಣಾನುಷ್ಠಾನೋಪಯುಕ್ತಬುದ್ಧಿವಿಶ್ಲೇಷಾದಿಸದ್ಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅರ್ಥಿತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯೇ ಆದಿಪದೇನ ಗ್ರಾಹ್ಯೇ । ನ ಚಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವ ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ತೇಷಾಂ ಸಮ್ಬವತಿ ಹೀತ್ಯೇವ ಹೇತುಃ । ವಿद्याಮಿತ್ಯೇತೇಷಾಂ ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧಿಃ ಸಮ್ಬವತಿ ಹೀತಿ ತದರ್ಥಃ । ಅನೇನ - ಸೂತ್ರೇ ತದಿತ್ಯಾವರ್ತತೇ । ಮನುಷ್ಯಪರಾಮರ್ಶಿಂ ಚೇದಂ ಬುದ್ಧಿस्थಪರಾಮರ್ಶಿಂ ಚ । ಅಪಿಃ ಸಮುಚ್ಯತೇ । ಅಧಿಕಾರ ಇತಿ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ವಿವಿಚ್ಯಾತ್ರಾನ್ವೇತಿ । ಅನಧಿಕಾರಾಧಿಕಾರಾಭಿಧಾಯಕಜೈಮಿನಿಬಾದರಾಯಣೋಕ್ತಿರೂಪವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸೂಚನಾಯ ಬಾದರಾಯಣಪದಮ್ । ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪರೀತ್ಯಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾಪನಾರ್ಥಮಧಿಕಾರಾಧಿಕೃತ್ವಜ್ಞಾನಿಸಿದಾಡ್ವರ್ಚಾರ್ಥಂ ಚ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸ್ವಯಮೇವ ವಕ್ತೃತ್ವಾಹ - ಇತಿ ವಾ । ಸಮ್ಬವಾದಿತಿ ಚಾಽವರ್ತತೇ । ತಥಾ ಚ ಯತೋ ನ ಕೇವಲಂ ದೇವಾದಿಪದಯೋಗ್ಯಜೀವಾನಾಂ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಭೂಮಿ ಕಿञ್ಚಿತ್ಕಾಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ತಸ್ಯಾಂ ದಶಾಯಾಮೇವಾಧಿಕಾರಃ, ಕಿಂತು 'ತದುಪರೈರಪಿ' ತಸ್ಮಾನ್ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದುಪರಿ ತದತ್ಯಯೇನ ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿद्याಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ತಸ್ಯಾಃ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೇರೂಪರಿತನಕಾಲೇಽಪಿ ದೇವಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ವೇದವಿद्याಯಾಮಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೇವ । ನಚ ತತ್ಕಾರಣಾಭಾವಃ । 'ಸಮ್ಬವಾತ್' ಅಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿನೋ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದೇಸ್ತೇಷು ಸಮ್ಬವಾತ್ । ನಚ ದೇವಾದಿನಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಸದ್ಭಾವೇಽಪ್ಯರ್ಥಿತ್ವಾ-ಭಾವಾದಧಿಕಾರಾಭಾವ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಕುತಃ ? 'ಸಮ್ಬವಾತ್' ವಿद्याಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಮೋಕ್ಷಪೊರರ್ಥಿತ್ವ-ಸಮ್ಬವಾದಿತಿ ಭಗವಾನ್ ಬಾದರಾಯಣೋ ಮನ್ಯತ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ತಿರ್ಯಗಾಚಪೇಕ್ಷಯೈವ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಮುಕ್ತಂ, ನತು ದೇವಾಚಪೇಕ್ಷಯೇತ್ಯಾಹ -**

ಅನುವಾದ - ಆದರೆ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಅಧಿಕಾರ ಪದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದೇನಾಯಿತು ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಿಯಗಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯೈವ = ಪಶುಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಂ = ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು, ಉಕ್ತಮ್ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ಹೊರತಾಗಿ ದೇವಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ = ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾಹ = ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (೧)

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ॐ || ತದುಪರೈವಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಮ್ಮವಾತ್ || ॐ || ೨೬ ||**

**ತದುಪರಿ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತುಪರಿ ।**

**ಸಮ್ಮವತಿ ಹಿ ತೇಷಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬೃಹದಾದಿಭಾವಾತ್ ।**

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜನರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರಕತನಂತರವೂ ಸಹ ಎಂದರ್ಥ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತದುಪರಿ = ಅಂದರೆ 'ಸತಾಂ' ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಚೇತನರನ್ನಿಸಿದ, ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ = ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ, ತದುಪರಿಅಪಿ = ದೇವತಾಪದವಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತಃ ಸಂಶಯಬಿಜಂ ವಿಘಟಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ - ತಿರ್ಯಗಾದೀತಿ || ವಿಶಿಷ್ಟಬೃಹದಾದಿರಹಿತತಿರ್ಯಗಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಂ ಸಾಧಾರಣತ್ವೇನಾಭಿಪ್ರೇತಮ್ । ಮನುಷ್ಯಪದಮ್ 'ಉಕ್ತಂ' ಪ್ರಯುಕ್ತಂ, ತತ್ರೇತಿ ಶೇಷಃ । ಪೂರ್ವಸೂತ್ರ ಇತಿ ತದರ್ಥಃ । ಸ್ವಪ್ರಯುಕ್ತೈವಕಾರವ್ಯಾವೃತ್ಯಂ ದರ್ಶಯತಿ - ನ ತ್ವಿತಿ || 'ದೇವಾಚಪೇಕ್ಷಯಾ' ದೇವಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಮ್ । ತುಶಬ್ದೋ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಃ । ನತು ದೇವಾಚರ್ಮಪೀತ್ಯಪಿಶಬ್ದಾರ್ಥೋ ವಾ । 'ಇತ್ಯಾಹ' ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಸೂತ್ರಾಕಾರೋ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಭಾವಮಾಹೇತ್ಯರ್ಥಃ ।



ಉತ್ತಮಯೋನಿಯು ದೊರೆತನಂತರವೂ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು, ಸಂಭವತಃ = ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿ = ಏಕೆಂದರೆ, ತೇಷಾಂ = ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಭಾವಾತ್ = ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ . (೧)

## ಭಾಷ್ಯಮ್ — ತಿರ್ಯಗಾದಿನಾಂ ತದಭಾವಾದಭಾವಃ । ತೇಷಾಮಪಿ ಯತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾಃ- ಭಾವಸ್ತತ್ರಾವಿರೋಧಃ ।

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ತತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠತಿ - ತದुಪರೀತಿ ॥ ಅತ್ರ ತದುಪರೀತಿ ಸಾಧ್ಯಧರ್ಮಿಸೂಚಕಂ ಪದಮನುಷ್ಯ ತೇಷಾಂ ತಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಯಾ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹಾಶ್ರಯೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತದುಪರೀತಿ ॥ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯನುಷ್ಠಯತೇ । ನ ಕೇವಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ, ಕಿಂತು ತದುಪರಿಯಪೀತ್ಯಪೇರರ್ಥಃ । ತಥಾ ಚ 'ತೇಷಾಂ' ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ದೇವತಾಪದಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಜೀವಾನಾಂ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಶರೀರಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಾಂ ಸತಾಂ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್ 'ಉಪರಿ' ಮನುಷ್ಯಶರೀರಾಪಗಮೇನ 'ತಸ್ಯಾ ಉಪರಿ' ದೇವೋಪದೇವಾದಿ-ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರೂಪರಿತನಕಾಲೇಽಪಿ ದೇವಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತಿ ಯೋಜನಾ । ಕುತ ಇತ್ಯತಸ್ತದ್ವೇತುತಯಾ ಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಹೇತುಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ । 'ಹಿ' ಯತಃ । 'ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರಃ' ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸಮ್ಬಂಧ್ಯತೇ । 'ತೇಷಾಂ' ದೇವಾನಾಮ್ । ಅಧಿಕಾರಸಮ್ಮಬಂಧೋಽಪಿ ಕುತ ಇತ್ಯತೋಽತ್ರಾಪಿ ಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯೇತದೇವಾಽವೃತ್ಯ ಹೇತುತಯಾ ಯೋಜಯತಿ - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ತೇಷಾಮಿತ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನ್ವೀಯತೇ । ತಥಾ ಚ 'ತೇಷಾಂ' ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ವಿಧಾಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಿತಾಂ 'ಸಮ್ಮವಾತ್' ವಿಶಿಷ್ಟ-ಬುದ್ಧಾಃ ತದಭಾವಾದಿಭಾವಾದರ್ಥಗ್ರಹಣಾನುಷ್ಠಾನೋಪಯುಕ್ತಬುದ್ಧಿವಿಶಿಷ್ಟಾಃ ತದಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅರ್ಥಿತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಆದಿಪದೇನ ಗ್ರಾಹ್ಯೇ । ನ ಚಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವ ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ತೇಷಾಂ ಸಮ್ಮವತಿ ಹೀತ್ಯೇವ ಹೇತುಃ । ವಿಧಾಭಿಷ್ಟೇಷಾಂ ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧಿಃ ಸಮ್ಮವತಿ ಹೀತಿ ತದರ್ಥಃ । ಅನೇನ - ಸೂತ್ರೇ ತದಿತ್ಯಾವರ್ತತೇ । ಮನುಷ್ಯಪರಾಮರ್ಶಿಃ ಚೇದಂ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥಪರಾಮರ್ಶಿಃ ಚ । ಅಪಿಃ ಸಮುಚ್ಯತೇ । ಅಧಿಕಾರ ಇತಿ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ವಿವಿಚ್ಯಾತ್ರಾನ್ವೇತಿ । ಅನಧಿಕಾರಾಧಿಕಾರಾಭಿಧಾಯಕಜೈಮಿನಿಬಾದರಾಯಣೋಕ್ತಿರೂಪವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸೂಚನಾಯ ಬಾದರಾಯಣಪದಮ್ । ತತ್ಪ್ರವಾದಿಪರೀತ್ಯಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾಪನಾರ್ಥಮಧಿಕಾರಾಧಿಕ್ಯಜ್ಞಾಪಿಸಿದಾರ್ಥಾರ್ಥಂ ಚ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸ್ವಯಮೇವ ವಕ್ತೃತ್ವಾಹ - ಇತಿ ವಾ । ಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಚಾಽವರ್ತತೇ । ತಥಾ ಚ ಯತೋ ನ ಕೇವಲಂ ದೇವಾದಿಪದಯೋಗ್ಯಜೀವಾನಾಂ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಭೂಮೌ ಕಿञ್ಚಿತ್ಕಾಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ತಸ್ಯಾಂ ದಶಾಯಾಮೇವಾಧಿಕಾರಃ, ಕಿಂತು 'ತದುಪರಿಯಪಿ' ತಸ್ಮಾನ್ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದುಪರಿ ತದತ್ಯಯೇನ ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿಧಾಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ತಸ್ಯಾಃ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೇರೂಪರಿತನಕಾಲೇಽಪಿ ದೇವಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ವೇದವಿಧಾಯಾಮಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತಿ । ನಚ ತತ್ಕಾರಣಾಭಾವಃ । 'ಸಮ್ಮವಾತ್' ಅಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿನೋ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾಃ ದೇವೇಶ್ವರೇಷು ಸಮ್ಮವಾತ್ । ನಚ ದೇವಾದಿನಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಸದ್ಭಾವೇಽಪ್ಯರ್ಥಿತ್ವಾ-ಭಾವಾದಧಿಕಾರಾಭಾವ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಕುತಃ ? 'ಸಮ್ಮವಾತ್' ವಿಧಾಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಮೋಕ್ಷಯೋರ್ಥಿತ್ವ-ಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಭಗವಾನ್ ಬಾದರಾಯಣೋ ಮನ್ಯತ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇರುವುದಾದಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಏನೂ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಲ್ಲ; ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇರುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತಿಯಗಾದೀನಾಂ = ಪಶುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ತದಭಾವಾತ್ = ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಭಾವಃ = ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ತೇಷಾಮ್ ಅಪಿ = ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಹ, ಯತ್ರ = ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಭಾವಃ = ಹೆಚ್ಚಿನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೋ, ತತ್ರ = ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅವಿರೋಧಃ = ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ನ ದೇವಾ ವೇದವಿಧ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಃ, ತಥಾ ಸತಿ ಸ್ತುತೇಽಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರ-  
ವ್ಯಾವರ್ತಕಮನುಷ್ಯಪದಪ್ರಯೋಗೇಣ ತಿರ್ಯಗಾದಿವದಮನುಷ್ಯತ್ವಾನ್ ದೇವಾ ವೇದವಿಧ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣ  
ಇತ್ಯನುಮಾನಸೂಚನಾತ್ ತದ್ವಿರೋಧಾಪತ್ತೇರಿತ್ಯತ ಆಹ - ತಿರ್ಯಗಾದೀನಾಮಿತಿ || ಆದಿಪದೇನ  
ಸ್ಯಾವರಾಪಿ ಮೂಢಮನುಷ್ಯಾ ವಾ ಗೃಹ್ಯಂತೇ | 'ತದಭಾವಾತ್' ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದೇರಭಾವಾತ್ 'ಅಭಾವಃ'  
ತಸ್ಯ ವೇದವಿಧ್ಯಾಧಿಕಾರಸ್ಯ | ಅನೇನಾಧಿಕಾರಾಭಾವೇ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯ  
ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೋಕ್ತಯಾ ಪರೋಕ್ತಾಮನುಷ್ಯತ್ವಹೇತೋಃ ಸೋಪಾಧಿಕತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯವ್ಯತಿರೇಕಸಾಧಕೋಪಾಧಿ-  
ವ್ಯತಿರೇಕಾಖ್ಯಪ್ರತಿಪಕ್ಷಗ್ರಸ್ತತ್ವಂ ಚೋಕ್ತಂ ಭವತಿ | ಸೌತ್ರಮನುಷ್ಯಪದಂ ಚ ಮನನಾದಿಶೀಲಪರಂ ಸದ್  
ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಹಿತಮೇವ ಚೇತನಂ ವ್ಯಾವರ್ತಯತಿ, ನತು ಮರ್ತ್ಯಭಿನ್ನಮಾತ್ರಮಿತಿ ನ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತಿ  
ಭಾವಃ | ನನು ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯಮುಪಾಧಿಃ | ತಿರ್ಯಕ್ಷು ಅಧಿಕಾರಾಭಾವರೂಪಸಾಧ್ಯಾ-  
ವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ | ಅತಃ ಏವ ನ ತದಭಾವೋಽಪಿ ಸಾಧ್ಯವ್ಯತಿರೇಕಹೇತುರಿತ್ಯತ ಆಹ - ತೇಷಾಮಪಿತಿ ||  
ಅಪಿರೂಪತ್ರಾನ್ವೇತಿ | ತತ್ರಾಽಘಃ ಸಮುಚ್ಚಯೇ | ಅಧಿಕಾರ ಇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ | ತಥಾ ಚ ನ ಕೇವಲಂ  
ದೇವಾನಾಂ, ಕಿಂತು 'ತೇಷಾಂ' ತಿರಸ್ಕಾಮಪ್ಯಧಿಕಾರೇಽಪಿ ನ ವಿರೋಧಃ | ನನು ಕಥಮವಿರೋಧಸ್ತಿರ್ಯಕ್ಷು  
ಸರ್ವತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರೇ ಮಾನವಿರೋಧಾಪಾತಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ತೇಷಾಮಪಿತಿ || ತಿರಸ್ಕಾಂ  
ಮಧ್ಯೇಽಪಿತ್ಯರ್ಥಃ | 'ಯತ್ರ' ಯೇಷು ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾರ್ಥಿತ್ವಾಖ್ಯಾರಾಗಾದಿಭಾವಃ ತತ್ಸತ್ತ್ವಂ ತತ್ರೈವಾಧಿಕಾರೇ  
'ಅವಿರೋಧಃ' ಮಾನವಿರೋಧಃ | ಬಾಧೋ ನ ಸರ್ವತ್ರೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನೇನಾಪಿನಾ ಸೌತ್ರೋಽಪಿಶಬ್ದೋ  
ಜರಿತಾರ್ಯಾದಿಸಮುಚ್ಚಾಯಕಶ್ಚೇತಿ ಸೂಚಿತಮ್ | ಯದಾಹ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕಾಕಾರಃ - 'ತೇಷಾಮಪಿತ್ಯಾದಿರಪಿ-  
ಪದವ್ಯಾಖ್ಯಾ' ಇತಿ | ಆನಂದಮಾಲಾಕಾರೋಽಪಿ - 'ತಿರ್ಯಕ್ಷೋಽಪಿ ಕೇವದಪಿಶಬ್ದಗೃಹೀತಾಃ' ಇತ್ಯಾಹ |

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

## ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭಿರಾಮವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಲಿ:

ॐ ತದುಪಯಿ ಬಾದರಾಯಣ: ಸಮ್ಮವಾತ್ ॐ ॥

ಅತ್ರ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇಽಪ್ಯರ್ಥಿತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವೇನ ದೇವಾದೀನಾಂ ವೇದೋಕ್ತ-  
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾಧಿಕಾರಸಮ್ಮವಾತ್ 'ಮಧ್ಯೆ ವಾಮನಮಾಸೀನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚ  
ನಾತ್ರಾಧಿಕಾರಸ್ತೇಷಾಂ ವಾರ್ಯ: ।

ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಇವುಗಳು ಇರುವ ಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಮಧ್ಯೇ ವಾಮನಮಾಸೀನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬಾರದು.

ಇದಾನಿಂತನದೇವಾನಾಮುತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವಾದುತ್ಪತ್ತೇ: ಪ್ರಾಕ್ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ: ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮನ್ತವ್ಯೋ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸಿತವ್ಯ:' ಇತ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಂ ಕಥಂ ತಾನಧಿಕರೋತಿ? ಕಥಂ ತದುದ್ದೇಶೋ ಹವಿರ್ದಾನಂ ತದಾನೀಮ್? ಇತಿ ನಾಶಂಕನೀಯಮ್ । 'ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ ಸಾಧ್ಯಾ: ಸಂತಿ ದೇವಾ:' ಇತಿ ಪೂರ್ವಮಪಿ ದೇವತಾಂತರಸಂಭಾವಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್ ।

ಈಗ ಇರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ: ಶ್ರೋತವ್ಯ: ಮನ್ತವ್ಯ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸಿತವ್ಯ:' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಶ್ರವಣ-ಮನನಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹವಿರ್ದಾನಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ ಸಾಧ್ಯಾ: ಸಂತಿ ದೇವಾ:' ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವಾಣಿಯಂತೆ, ಈ ದೇವತೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ' ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ, ಮತ್ತು ಹವಿರ್ದಾನಾದಿಗಳೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ತದಾಹ - ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸತಾಂ ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತುರೀತಿ ॥ ಅಸ್ಯ ದೇವಾದಿಪದಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾದೀನಾಂ ತತ್ತತ್ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನೇನ ದೇವಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತೇ: ಉಪಯಿ ವೇದೋಕ್ತಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾ-  
ಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ತದುಪರ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ' ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ದೇವತಾಪದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆಯೂ, ಅವರು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

तिर्यंगादीनाम् इत्यत्रादिशब्देन स्थावरग्रहणम् । दृश्यन्ते हि जातिस्मरणयोगात्  
सूक्तद्रष्टृत्वेन भारतादिषु जरितायां दयः पक्षिणः ।

'ತೀರ್ಯಗಾದೀನಾಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ಥಾವರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಜಾತಿಸ್ಮರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆ ಪಕ್ಷಿಗೆ ಇದ್ದು ಅದರಿಂದ 'ಅಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ತಗಳ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ಆ ಪಕ್ಷಿಯು ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

अतो मनुष्येभ्योऽन्योऽपि वेदोक्तब्रह्मोपासनाधिकारिदेवताङ्गीकारो न घटते ।  
वेदानां नित्यत्वाद्देवानां विनाशित्वात् ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನರಾದ ಜರಿತಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥಹ ತೀರ್ಯಗಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ, ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ.

श्रीमद्भुमद्भूमध्वान्तर्गतरामकृष्णवेदव्यासात्मकलक्ष्मीहयग्रीवाय नमः॥ॐ॥

तत्त्वप्रकाशिका -

॥ ॐ तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात् ॐ ॥

अत्र देवानां ब्रह्मविद्याधिकारसमर्थनादस्ति शास्त्रसङ्गतिः । प्रासङ्गिकत्वान्नाध्या-  
यादिसङ्गतिर्गवेषणीया । श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयसंशयतद्बीजानि सूचयति ॥  
मनुष्याणामिति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ, ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಸಂಶಯಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - "ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್" ಇತಿ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ ವೇದವಿद्याधिकार इत्युक्तम् । स च यदि न देवानां स्यात्तदा 'विश्वेदेवा उपासते' इत्यादिश्रुत्यप्रमाणं प्रसज्येत इत्यवश्यं विचार्यः । स वेदविद्याधिकारो विषयः ।**

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂತಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - देवानामस्ति न वेति सन्देहः । मनुष्याणामेवेत्युक्ति-विश्वेदेवा उपासत इति श्रुतिश्च सन्देहबीजमिति भावः ।**

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. 'ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ' ಎಂಬ ವಚನವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - नच श्रुत्युत्तयोरसाम्यादसन्देहबीजत्वम् । उक्तेरप्यङ्गुष्ठमात्र श्रुतिमूलत्वात् ।**

'ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ' ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ವಾಕ್ಯ. 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಉಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸಂದೇಹಬೀಜವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತವಾದ ವಚನಕ್ಕೆ 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವವಿರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿद्याಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪೂರ್ವ: ಪಕ್ಷ: । तथाहि । किं देवा अनादिनित्या उत विद्यादिना पदप्राप्तिमुक्तिमन्तः ।**

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಅದು ಹೀಗೆ. ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವನ್ನು ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आये न वेदविद्याधिकारः । अर्थो समर्थो विद्वानधिक्रियत इति न्यायात् । तेषां चार्थित्वाभावात् । न ह्यनादितः प्राप्तपदानां मोक्षशून्यानां च विद्याभिः प्रयोजनमस्ति येनार्थिता स्यात् ।**

ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅರ್ಥೀ ಸಮರ್ಥೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಧಿಕ್ರಿಯತೇ' ಎಂದರೆ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ, ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾದ, ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು, ದೇವತಾಪದವಿಯೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

**तत्त्वप्रकाशिका - न द्वितीयः । अमराणां मुत्स्यायङ्गीकारे कर्मादिविरोधा-पातात् । अतो देवानां वेदविद्याधिकाराभावाच्च तदुपास्यत्वलिङ्गं विष्णोः सम्भवति।**

ಇನ್ನು ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇವತಾಪದವಿ, ಮುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, 'ದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಥ ಸಂದೇಹವಿಜ್ಞಂ ವಿಘಟಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಪಿನ್ ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ  
- ತಿರ್ಯಗಾದೀತಿ ॥

ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸಂದೇಹಬೀಜವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ತಿರ್ಯಗಾದಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮನುಷ್ಯಪದಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿರಹಿತತಿರ್ಯಗಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಂ  
ನತು ದೇವತಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಮಾಹಾಽಽಚಾರ್ಯೋ ಬಾದರಾಯಣ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ. 'ಯಾವ ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ' ಹೀಗೆ ತೀರ್ಯಗ್-ಜಂತುಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಮನುಷ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರೀಬಾದರಾಯಣರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥ ತದಿತಿ ॥ ದೇವಾನಾಮಪಿ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರೋ  
ವಿद्यತ एव । विशिष्टबुद्ध्यादेरधिकारोपयोगिनो देवेषु विद्यमानत्वेन  
तेषामधिकारसम्भवात् ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ತತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नचोक्तप्रकारेण देवानामर्थित्वाभावात् सामर्थ्यविद्वत्ता-  
सत्त्वेऽप्यधिकाराभाव इति वाच्यम् ।

ಹಾಗಾದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ವತ್ತುಗಳು ಇದ್ದರೂ, ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಏನು ಉತ್ತರ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - विद्याकर्मभ्यां योग्यमनुष्याणां देवादित्वप्राप्त्यभ्युपगमेन  
विद्याभिस्तेषां मोक्षसिद्धेरिति भगवान् बादरायणो मन्यत इत्यर्थः ।



ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಇವುಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಗವಾನ್ ಬಾದರಾಯಣರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸೂತ್ರಾಯ ಬಾದರಾಯಣಪದ್ಮ । ನ ದೇವಾ ವೇದವಿद्याधि-  
कारिणोऽमनुष्यत्वात्तिर्यगादिवदित्यत आह - तिर्यगादीनामिति ॥**

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಬಾದರಾಯಣ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ದೇವಾಃ ನ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಃ, ಅಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್, ತೀರ್ಯಗಾದಿವತ್', ತೀರ್ಯಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿಲ್ಲ, ವೇದವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲಾ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲಾ ಅಮನುಷ್ಯತ್ವವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ಅನುಮಾನದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತೀರ್ಯಗಾದೀನಾಂ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - न तिर्यगादीनाममनुष्यत्वप्रयुक्तोऽधिकाराभावोऽपि तु  
विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यनिबन्धन एव । तथा च विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यं व्यावर्तमानं  
पक्षात्स्वव्याप्यमधिकाराभावं च व्यावर्तयतीति भावः ।**

ಪಶುವುಗಳಿಗೆ ಅಮನುಷ್ಯತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅಮನುಷ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಯೋಜಕವಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯವೇ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ.

ಇಂಥಹ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿರಾಹಿತ್ಯವು ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಪಕ್ಷದಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿ ತನ್ನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರಾಭಾವವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** विशिष्टबुद्ध्यादिमतामपि तिरश्चां न वेदविद्याधिकार इति  
व्याप्तिविधुरोऽयमुपाधिरित्यत आह - तेषामिति ॥

ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಿರುವಂತಹ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ-ರಹಿತವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ. ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಾಧಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ, ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತ, ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಾಧಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಾಭಾವವಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ವ್ಯಭಿಚಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿರಾಹಿತವು ಉಪಾಧಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ತೇಷಾಮಿತ್ಯಾದಿ' ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अविरोधोऽधिकाराङ्गीकारेऽपीति शेषः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಪದದ ಮುಂದೆ 'ಅಧಿಕಾರಾಂಗೀಕಾರೇಽಪಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪಶು-ಪಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** कथं तिरश्चां वेदविद्याधिकाराविरोध इति चेत् ।

ಪಶು-ಪಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಹೇಗೆ?

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** किं निषेधातिरश्चामधिकारायोगोऽदर्शनाद्वा ।

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ? ಪಶು-ಪಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೋ? ಅಥವಾ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಎಲ್ಲಾ ಕಂಡಿಲ್ಲವೆಂದೋ? ಈ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** आद्यं दूषयति - निषेधेति ॥ अनेन निषेधराहित्ये सति विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वमधिकारे प्रयोजकमिति सूचितं भवति ।

ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವನ್ನು 'ನಿಷೇಧಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ದೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತವಿರುವುದೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तेन शूद्रादौ व्यभिचारपरिहारः । द्वितीयं निराह - दृश्यन्ते हीति ॥ वेदाधिकारितयेति शेषः ।

ಇದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿದ್ದರೂ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ದೃಶ್ಯಂತೇ ಹಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿತಯಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अनेनैव स्वप्रयुक्तामानस्य मनुष्यत्वोपाधिरप्यपोढो भवति ॥ २६ ॥

ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪಶು-ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ 'ದೇವಾಃ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಃ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ 'ಮನುಷ್ಯತ್ವ'ವು ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ದೋಷವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಭಾವದೀಪಃ -**

ॐ तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात् ॐ ॥

**ಅಧಿಕಾರೇತಿ ॥ ಯೋಗ್ಯತೇತರ್ಯಃ ॥ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾದಿತಿ ॥ ಮನುಷ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತಯಾ ತಿರ್ಯಗಾದಿವದೇವಾನಾಮಪಿ ನೇತಿ ಪ್ರಸಕ್ತಸ್ಯ ನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಯಃ ।**

'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಕಾರಸಂವರ್ಧನಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರಪದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ. ಹಿಂದಿನ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪದದಿಂದ ತಿರ್ಯಗ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** 'अधिकारश्च तद्वानिः प्रसङ्गादेव चिन्तितौ ।' इत्यनुभाष्योक्तेरिति भावः ॥ नाध्यायादीति ॥ साक्षादिति भावः । फलतस्तस्य सत्त्वात् । सङ्गतिपरत्वेन दೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

भाष्यं व्याचष्टे - मनुष्येति ॥ मनुष्यपदस्य मनुष्यमात्रपरत्वेन व्याख्यानादाह -  
मनुष्याणामेवेति ॥ तिर्यगादीत्यादेस्तात्पर्यम् - स चेति ॥

‘ಅಧಿಕಾರಶ್ಚ ತದ್ಭಾಷ್ಯಃ ಪ್ರಸಂಗಾದೇವ ಚಿಂತಿತೌ ।’ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅನುಷ್ಠಾನ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ನೇರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಗಳ ಸಂಗತಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಫಲತಃ ಸಂಗತಿಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯಪದವು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ತೀರ್ಯಗಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯೈವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ‘ಸ ಚ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - श्रुतीति ॥ एतेनास्य पूर्वेणाक्षेपिकी सङ्गतिर्दर्शिता । तदुपरीति  
सौत्रोक्तिसूचितसादित्वव्यावर्त्ययुक्तिं वक्तुं विकल्पयति - किमिति ॥ विद्यादिना  
विद्याकर्मभ्याम् । ‘विरोधः कर्मणि’ इति सूत्रभाष्योक्तमाह - अमराणामिति ॥

‘ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಕಿಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ವಿದ್ಯಾದಿನಾ ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ‘ಅಮರಾಣಾಂ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - मुक्तीति ॥ पदप्राप्तेरप्युपलक्षणम् । कचिन्मुक्त्यादीत्येव पाठः ।  
इन्द्रादिपदप्राप्तेः पूर्वं पश्चाच्चेन्द्रादिदेवताभावेन तदुद्देशेन द्रव्यत्यागात्मकयागा-  
योगादित्यर्थः । वक्ष्यमाणशब्दविरोध आदिपदार्थः । अमराणामित्युक्त्या तेषां मरण-  
वर्जितत्वप्रसिद्धेर्मुक्त्यङ्गीकारोऽनुचित इति सूचयति ।

‘ಮುಕ್ತಂಗೀಕಾರೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ‘ಮುಕ್ತಾದಿ’ ಎಂದೇ ಪಾಠವಿದೆ. ಆವಾಗ ಆದಿಪದದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ಮಾದಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಮರಾಣಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಅನುಚಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಫಲೋತ್ಪಾದಿಸಂಹರತಿ - ಅತ ಇತಿ || ಅನಿತ್ಯತ್ವೇ ಕರ್ಮಾದಿವಿರೋಧಾನಾದಿ-  
ನಿತ್ಯತ್ವಾಕ್ಷಿಪ್ತಕಾರೇಽರ್ಥಿತ್ವಾದೇರಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: || ನ ತದ್ವಾಸ್ಯತ್ವಲಿಕ್ಷ್ಯಂ ವಿಷ್ಣೋಃ  
ಸಮ್ಮವತಿತಿ || ನ ಚೇದಾಪತ್ತಿ: | ಶ್ರುತಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪತ್ತೇಕ್ಷತವಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆವಾಗ, ವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು 'ಅತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ನ ತದ್ವಾಸ್ಯತ್ವಲಿಂಗಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಂಭವತಿ' ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಲಿಕ್ಷ್ಯಪದೋತ್ಪಾದನಾ ನ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಮೇವ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ, ಅತ್ರ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಸಿದ್ಧೌ  
ತದ್ವಾಸ್ಯತ್ವರೂಪಲಿಕ್ಷ್ಯಸಮನ್ವಯಸ್ಯಾಪಿ ಸಿದ್ಧಿಶ್ಚಾ ಅಂತರ್ಮಯವೈಶ್ವಾನರನಯಯೋರಿವ ಫಲತೋಽಧ್ಯಾಯ-  
ಪಾದಸಂಕ್ರಾಂತಿರಪ್ಯಸ್ತೀತಿ ಸೂಚಿತಮ್ | 'ಪ್ರಸಜ್ಞಾದೇವ ಚಿಂತಿತೌ' ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಿಃ ತಮೇವ  
ಸಮನ್ವಯಂ ಪ್ರಕಟಯತಿ ಸಮಸ್ತೋಽಧ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರಾಯೇಣೇತ್ಯೇತದ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್  
ಸಮನ್ವಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇತಿ ಭಾವ: ||

ಲಿಂಗಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವುದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಃಸತ್ತ್ವಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಫಲತಃ ಪಾದ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವಂತೆ, ಇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಫಲತಃ ಅಧ್ಯಾಯ-ಪಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಪ್ರಸಂಗಾದೇವ ಚಿಂತಿತೌ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮತ್ತು 'ಸಮನ್ವಯಂ ಪ್ರಕಟಯತಿ ಸಮಸ್ತೋಽಧ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ನೇರವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಥ ದೇವಾನಾಮಾಧಿಕಾರಸಂಭಾರೂಪಮರ್ಥಾಂತರಂ ಸಾಧಯಿತುಮಿತ್ಯಥಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಾದನಾಧಿಕಾರಾದರ್ಥಾಂತರಪರತ್ವಮರ್ಥಃ । ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರೇತ್ಯುಕ್ತಿಕರೂಪಸಂಶಯವಿಜವಿಘಟನ-  
ಪ್ರಕಾರಮೇವ ಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇನ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಮನುಷ್ಯೇತಿ ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಥಶಬ್ದವು ಅನಧಿಕಾರವೆಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಸಂಶಯಬೀಜವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಮನುಷ್ಯಪದಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನನು ಮನುಷ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತಾ ತದ್ವಿಜ್ಞಾ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರವ್ಯಾವೃತ್ತಿಪ್ರತೀತಿಃ ಕಥಂ ತಿರ್ಯಗ್ವಿತ್ಯುಕ್ತಿರೀತ್ಯತಃ ಸೂತ್ರೇ ಮನುಷ್ಯತ್ವಂ ವ್ಯಾವರ್ತಕತ್ವೇನ ನ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್, ಕಿಂತು ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ವಮೇವ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತಮ್ - ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧೀತಿ ॥

ಮನುಷ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದ ಯಾರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ತೀರ್ಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯಪದವು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿವಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯದ್ವಾ ತಿರ್ಯಗಾಥಪೇಕ್ಷಯೇತ್ಯುಕ್ತಿಃ ತೇಷಾಮಪೀತ್ಯಗ್ರೇತನವಾಕ್ಯವಿರುದ್ಧೇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ನ ಸರ್ವತಿರ್ಯಗಾಥಪೇಕ್ಷಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಪೂರ್ವಸ್ಮಾದ್ ಬುಧ್ಧ್ಯಾ ವಿಭಾಗೇನಾಧಿಕಾರ-  
ಪದಮನುವರ್ತ್ಯ ಸಂಭವತಿ ತೇಷಾಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ದೇವಾನಾಮಿತಿ ॥

ಅಥವಾ, ಮನುಷ್ಯಪದವು ತೀರ್ಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿವಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಾರದು. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಾರಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತೇಷಾಮಿತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ದೇವಾನಾಂ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ವಿಶಿಷ್ಟೇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಕುರ್ವನ್ ತೇಷಾಂ ಸಂಭವತೀತ್ಯತುಗರ್ಭತಯಾಽಪಿ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಾದಿ ಭಾಷ್ಯಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾನಿರಾಸಕತಯಾ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ನಚೇತಿ ॥

'ವಿಶಿಷ್ಟ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ತೇಷಾಂ ಸಂಭವತಿ' ಎಂಬುದು ಹೇತುಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಸಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ.  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ತದುಪರಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟದೆಯೆಂದು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ನहि अनादित इत्यादिनोक्तेत्यर्थः ॥ योग्येति ॥ देवतापदयोग्यानां मनुष्यत्वेन भूमौ जातानामित्यर्थः ॥

‘ಉಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ’ ಎಂದರೆ ‘ನಹಿ ಅನಾದಿತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಮ್’ ಎಂದರೆ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವವರಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** मोक्षेति ॥ विद्याकर्मभ्यां देवत्वप्राप्त्युत्तया सादित्वस्य तद्व्याप्तसान्तत्वस्यापि लब्धत्वादिति भावः ॥ विप्रतिपत्तीति ॥ अनधिकारं जैमिनिरित्यनेनेत्यर्थः । देवानामधिकारो विद्यते विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वात् सम्मतवदिति स्वप्रयुक्तಾನुमाने प्रतिपक्षमाशङ्कते - न देवा इति ॥ अपितु विशिष्टेति ॥

ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಸಾದಿತವು ಅದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಸಾಂತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸೂಚನೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಅನಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬಾದರಾಯಣರು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ‘ದೇವಾನಾಂ ಅಧಿಕಾರಃ ವಿದ್ಯತೇ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್ ಸಮೃತವತ್’ ಎಂಬ ತಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಸತ್ವತಿಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ನ ದೇವಾನಾಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ: -** प्रतिपक्षे प्रतिपक्षान्तरवद् उपाधिरपि न वाच्य इति कस्यचिदुक्तिर्नादर्यव्या । हेतोर्व्यभिचारव्याप्यत्वासिद्ध्याश्रयेण तदुक्तिसम्भवादिति भावः ॥

ಸತ್ವತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಸತ್ವತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬಾರದೋ, ಅದರಂತೆ ಉಪಾಧಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದು ಕೆಲವರ ವಾದವಿದೆ. ಈ ವಾದವು ಹುರುಳುಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು. ವೈಭಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಉಪಾಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಸತ್ವತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಯಮುಪಾಧಿರिति ॥ विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यरूपः ॥ तेन श्रुत्वादाविति ॥ सम्भवति हि तेषां विशिष्टबुद्ध्यादिभावादित्यत्र स्वप्रयुक्तविशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वरूपहेतोर्वा प्रतिपक्षानुमानेऽभिहितविशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यरूपोपाधेर्वैत्यर्थः ।

‘ಉಪಾಧಿ’ ಎಂದರೆ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯ’ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಸಂಭವತಿ ಹಿ ತೇಷಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವ’ ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಥವಾ ಸತ್ಯತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - श्रुत्वादेरचाग्रे निषिद्धत्वं व्यक्तमित्यनिषिद्धत्वे सति विशिष्टबुद्ध्यादि-मत्त्वाभावरूपोपाधेः तत्रापि सत्त्वेन न व्यभिचार इति भावः ॥

ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವವು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - वेदाधिकारितयेति ॥ खाण्डववनस्थानां जरितारिसारि-सूक्तस्तम्बमित्रद्रोणाख्यानां चतुर्णां पक्षिणः समातृकाणां कृत्स्नवनं परिलेलिहानेन वह्निना स्वदाहप्रसक्तौ भ्रातृभिः प्रार्थितो जरितारिरग्रिमयमग्रे जरितेत्यादिमन्त्रैः स्तुत्वा प्रीतेनाग्निना तान् मोचयामासेति ।

ಖಾಂಡವವನದಾಹ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಇಡೀ ಖಾಂಡವವನವನ್ನೇ ಸುಡುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಜರಿತಾರಿ, ಸಾರಿಸ್ಯಕ್ತ, ಸ್ತಂಭಮಿತ್ರ, ದ್ರೋಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಯುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಹೋದರರಾದ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವೇದಮಂತ್ರದಿಂದ ‘ಅಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೀತನಾದ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಯು ಆ ನಾಲ್ಕು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ‘एवमुक्तो भ्रातृभिस्तु जरितारिर्विभावसुम् । तुष्टाव प्राञ्जलिर्भूत्वा यत्तच्छृणु नराधिप ॥’ इत्यादिना भारते प्रसिद्धत्वादिति भावः ॥ अनेनैवेति ॥ जरितर्यादयोऽधिकारितया दृश्यन्त इति बचनेनैवेत्यर्थः । साध्यव्यापकत्वादिति भावः ॥ २६ ॥

‘ಎವಮುಕ್ತೋ ಭ್ರಾತೃಭಿಸ್ತು ಜರಿತಾರಿರ್ವಿಭಾವಸುಮ್’ ।

ತುಷ್ಠಾವ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭೂತೃ ಯತ್ತಶ್ರು ನರಾಧಿಪ ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಕೈಮುಗಿದು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅನೇನೈವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜರಿತಾರಿ ಮೊದಲಾದ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಪಾಧಿಯು ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು.

## ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಮಮ್ಭವಾತ್ ॐ ॥

ಅಧಿಕಾರೇತಿ ॥ ಯೋಗ್ಯತೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾದಿತಿ ॥ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಮಿತ್ಯನೇನ ದೇವಾಘದಿಕಾರಾದೇಃ ಸ್ಮಾರಿತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ನಾಧ್ಯಾಯಸಂಕ್ಲತೀತಿರिति ॥ ಮುಖ್ಯತೋ ವ್ಯುತ್ಪಾದೇಽಧಿಕಾರೇ ನ ಸಾಕ್ಷಾದಧ್ಯಾಯಸಂಕ್ಲತೀತಿಗವೇಷಣೀಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಕ್ಲತೇಸ್ವತ್ರಾಪಿ ಸತ್ವಾದ್ ಫಲಿತೇ ದೇವತೋಪಾಸ್ಯತ್ವಲಿಂಗಸಮನ್ವಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಂಕ್ಲತೇರಪಿ ಸತ್ವಾಚ್ಚ ॥ ಅತಃ ಏವ ಸಂಕ್ಲತೇ ದೇವೈವೇದೇಶೈಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ॥ ಟೀಕಾಯಾಮಪಿ ನ ತದುಪಾಸ್ಯತ್ವಲಿಂಗಂ ವಿಷ್ಣೋರिति ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋಪಸಂಹಾರಾತ್ತದುಪಾಸ್ಯತ್ವಂ ಹರೇರित್ಯಧಿಕರಣೋಪಸಂಹಾರಾಚ್ಚ ॥ ಪ್ರಾಕ್ ಪ್ರಾಯಃಶಬ್ದೇನ ವ್ಯಾವರ್ತನಂ ತು ಮುಖ್ಯತಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಂಕ್ಲತಭಾವೇನೇತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥ ನನು ಸ್ಮೃತಸ್ಯೋಪೇಕ್ಷಾನಿರ್ಹತ್ವಂ ಪ್ರಸಂಕ್ಲತಃ, ನ ಸ್ಮೃತತ್ವಮಾತ್ರಮ್ ॥ ತತ್ಕಥಮಸ್ಯೋಪೇಕ್ಷಾನಿರ್ಹತ್ವಮ್? ಇತ್ಯತಸ್ತತ್ಪ್ರದರ್ಶನಪರಭಾಷ್ಯಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ಲತೀತಿ ॥ ಅಸಾಮ್ಯಾದಿತಿ ॥ ಶ್ರುತೇರಪೌರೂಪೇಯತ್ವೇನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಅರ್ಥೀತಿ ಪ್ರಯೋಜನಾರ್ಥಿ ತತ್ಸಾಧನಕರಣಸಮರ್ಥಃ ॥ ಸಾಧನೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯತಾಜ್ಞಾನ್ಯಧಿಕಾರಿ ಭವತೀತಿ ನ್ಯಾಯಾರ್ಥಃ ॥ ಕರ್ಮಾದಿವಿರೋಧೇತಿ ॥ ತಥಾತ್ವೇ ಪ್ರಾಗ್ಧ್ವದೇವತಾಭಾವೇನ ತದುದೇಶೇನ ಕೃತಕರ್ಮಣೋ ವೈಯರ್ಥ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅಮರಾಣಾಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ತेषಾಂ ಮುಕ್ತಯಜ್ಞೀಕಾರೇ ಮರಣ ವರ್ಜತತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಿರೋಧಂ ಸೂಚಯತಿ ॥ ಸಂದೇಹಬಿಜಂ ನಿಷೇಧಕೋಽಪುನಸ್ಥಾಪಕಮ್ ॥ ॐ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಮಮ್ಭವಾತ್ ॐ ॥ ತेषಾಂ ಪ್ರಕೃತಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮುಪರಿ ವಿಧಾಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತನಂತರಮಪಿ ದೇವಾನಾಮಿತಿ ಯಾವದ್ ಅಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿ ಕುತಃ? ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿಸಮಮ್ಭವಾದಿತಿ ಬಾದರಾಯಣ ಆಹೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ವಿಘಟನಪ್ರಕಾರಂ ವ್ಯಂಜನಾಹ - ಮನುಷ್ಯೇತಿ ॥ ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದೀತಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗಿಷಾಕ್ರಿಗ್ರಹಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಯೋಗ್ಯೇತಿ ॥ ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯೇಷು ಸಾಧನಸಮ್ಪತ್ಯರ್ಥಮವತಾರಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಸ್ವೋಕ್ತಿಮಾತ್ರೇಣೇತರ- ಸೂತ್ರೇಷ್ವಿವ ಸ್ವಮತಸ್ಯ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾದ್ ಬಾದರಾಯಣಗ್ರಹಣಮನುಷ್ಯಕಮಿತ್ಯತ ಆಹ -

ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತೀತಿ || 'ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಮ್ಮಭಾದ್' ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣರತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ||  
 विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्येति || तथाचानुमानस्य सोपाधिकत्वमिति भावः । उपाधेः  
 साक्षादोषत्वाभावादाह - तथाचेति || तथाच 'देवाः वेदाधिकारिणः निषेधरहितत्वे  
 सति विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वाद्, योग्यत्रैवर्णिकवत्' । इति प्रतिपक्षानुमानं  
 भाष्यसूचितमिति भावः || व्याप्तिविधुर इति || तिर्यक्षु साध्याव्यापक इत्यर्थः ||  
 व्यभिचारपरिहार इति || अधिकाराभावरूपसाध्यवति सच्छूद्रे विशेषणाभावप्रयुक्तस्य  
 निषेधराहित्ये सति विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यरूपोपाधेरपि सत्त्वात् साध्याव्यापकत्व-  
 परिहार इत्यर्थः । उत्तराधिकरणन्यायेन सच्छूद्रस्याधिकारनिषेधादिति भावः ||  
 वेदविद्याधिकारितयेति || शेष इति || खाण्डववनस्थानां जरितारिसरिसृकस्तम्बमित्र-  
 द्रोणाख्यानां चतुर्णां पक्षिणां समात्रकाणां कृत्स्नं वनं परितो दहता वह्निना  
 स्वदाहप्रसक्तौ भ्रातृभिः प्रार्थितो जरितारिः, 'अयमग्रे जरिता' इत्यादिमन्त्रैः स्तुत्वा  
 प्रीतेनाग्निना तान् मोचयामासेति । 'एवमुक्तो भ्रातृभिस्तु जरितारिः विभावसुम् ।  
 तुष्टाव प्राञ्जलिभूत्वा यत्तत् शृणु नराधिप' || इत्यादिना भारते प्रसिद्धत्वादिति  
 भावः || अनेनेति || अमनुष्याणां जरितर्यादीनां वेदाधिकारप्रदर्शनेनेत्यर्थः ||  
 स्वप्रयुक्तेति || प्रतिपक्षानुमानेत्यर्थः । अपोदः निराकृतः साध्याव्यापकत्वादिति  
 भावः || २६ ||

### ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ

ಸ್ಮ - || ॐ विरोधः कर्मणीति चेन्नानेकप्रतिपत्तेर्दर्शनात् ॐ || २७ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಾಗುವ  
 ಮೊದಲು ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು  
 ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸುವ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ, ವೈಯರ್ಥ್ಯ  
 ದೋಷ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು  
 ಯಾವ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ ಆದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ  
 ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ದೇವತೆಯು ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದುತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು 'ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ — ದೇವಾದೀನಾಂ ಸಾದಿತ್ವೇ ಕರ್ಮಣಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಪ್ರವೃತ್ತಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಣಿ ವಿಷಯೇ । ವಿರೋಧಃ ತದೇಶ್ಯಾಭಾವನಿಮಿತ್ತವೈಯರ್ಥ್ಯಾಲ್ಯವಿರೋಧಃ । ಸ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ । ಕುತಃ ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ ಅನೇಕೇಷಾಂ ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ಧನಾತ್ । “ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ” (ತೈ. ಆ. ೩-೧೨) ಇತಿ ಶ್ರುತಾವುಕ್ತವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨॥

ಅರ್ಥ -- ದೇವತೆವು 'ಸಾದಿ' ಆದರೆ ಕರ್ಮಣಿ, ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಃ = ವೈಯರ್ಥ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತಿಚೇನ್ನ = ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ = ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅನೇಕ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದೇವತಾಪದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು, ದರ್ಶನಾತ್ = 'ಯತ್ರಪೂರ್ವೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾಠಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

## ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ — ಸು - ೐ ॥ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ಧನಾತ್ ॥೐॥೨೭॥

ಮನುಷ್ಯಾ ಎವ ದೇವಾದಯೋ ಭವಂತೀತಿ ತದುಪರೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ರ ಯದಿ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಂತೋ ದೇವಾದಯೋ ಭವಂತಿ ತತ್ಪೂರ್ವ ದೇವತಾಭಾವಾಽದೇವತೋದ್ವಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇತ್ ।

ಅನುವಾದ - ಮನುಷ್ಯರೇ ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದುಪರೀ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲಾಯ್ತು. ಹಾಗಾದರೆ ಮನುಷ್ಯರೇ ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳಾಗುವುದಾದರೆ, ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ದೇವತೆಗಳಾಗುವ ಮೊದಲು ದೇವತಾಉದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳು  
ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೆ ?

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂದು  
ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬುವುದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು 'ಸಾದಿ' ಎಂದು  
ಹೇಳಲಾಯ್ತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರದ  
ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತದುಪರಿ = ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ, ಮನುಷ್ಯಾಃ  
ವಿಪ = ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರೇ, ದೇವಾದಯಃ = ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು, ಭವಂತಿ =  
ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಉಕ್ತಂ = ಹೇಳಲಾಯ್ತು, ತತ್ = ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ,  
ಯದಿ = ಒಂದುವೇಳೆ, ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಂತಃ = ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರೇ,  
ದೇವಾದಯಃ = ದೇವತಾ ಮೊದಲಾದವರು, ಭವಂತಿ = ಆಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ,  
ತತ್ ಪೂರ್ವಂ = ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು, ದೇವತಾ  
ಅಭಾವಾತ್ = ದೇವತಾತ್ವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ದೇವತೋದ್ವಿಷ್ಟ ಕರ್ಮಣಿ =  
ದೇವತಾ ಉದ್ದೇಶಕವಾದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ವಿರೋಧಃ =  
ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಚೇತ್ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿಧಿಾಧಿಕಾರಿಸಿದ್ಧಿರ್ಯಥೈ ತದುಪರೀತ್ಯನೇನೋಕ್ತಂ ಸಾದಿತ್ವಮಾಕ್ಷಿಪ್ಯ  
ಸಮಾದಧತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾಽಕ್ಷಿಪಾಂಶ್ಚ ತಾವದ್ ವ್ಯಾಚಛೇ - ವಿರೋಧ ಇತಿ || ಮನುಷ್ಯಾ ಏವೇತಿ |  
ದೇವಾದಿಪದಯೋಗ್ಯಾ ಜೀವಾಃ ಪೂರ್ವ ಭೂಮಿ ಕಿಂಚಿತ್ಕಾಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಂತಃ ಏವ ಅಥ ದೇವಾದಯೋ  
ಭವಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ನತು ಮನುಷ್ಯಭಾವಂ ವಿನೇತ್ಯೇವಂಶಬ್ದಾರ್ಥಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ || ಅತ್ರೋಕ್ತಮಿತ್ಯನಂತರಂ  
ತದಪುಕ್ತಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ | ಕುತ ಇತ್ಯತಸ್ತತ್ಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕೋಕ್ತಿಪರಂ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯಂಶಂ ಸಹೇತುಕಂ ವ್ಯಾಚಛೇ -  
ತತ್ರ ಯದೀತಿ || ಯದೀತ್ಯಾರಂಭ ಭವಂತೀತ್ಯಂತಂ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾನುವಾದಸ್ತಸ್ಯಾಽಪಾದಕತ್ವಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಃ |  
ತತ್ರೇತ್ಯವ್ಯಯಂ ತರ್ಹೀತ್ಯರ್ಥಕಂ ಭವಂತೀತ್ಯತಃ ಪರಂ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಯದ್ವಾ, ಮನುಷ್ಯಾ ಏವ ದೇವಾದಯೋ  
ಭವಂತೀತ್ಯುಕ್ತಾ ಪ್ರಾಸಾದೇಶಙ್ಕಾಂ ವಾರಯಿತುಂ ಮನುಷ್ಯಾ ಏವೇತ್ಯಾದಿಪದವಾನಿ ವರ್ಣಯತಿ - ತತ್ರೇತಿ ||  
ತತ್ರ ದೇವತೋದ್ವಿಷ್ಟಕರ್ಮಣೀತಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ್ಯಮ್ | ಅತ್ರ ಪಕ್ಷೇ ಯದೀತಿ ಶ್ರವಣಾತ್ ತರ್ಹೀತಿ ಲಭ್ಯತೇ |  
ಭವಂತೀತ್ಯನಂತರಮಿತ್ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಸ್ತಿ | ಉಭಯತ್ರಾಽದಿಪದೇನೋಪದೇವಾದಯೋ ಗೃಹ್ಯಂತೇ | ಕರ್ಮಪದಂ  
ಶಬ್ದಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಕಮ್ | ತಥಾ ಚ ಯದಿ ಪೂರ್ವ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಂತೋಽಪ್ಯಥ ದೇವಾದಯೋ  
ಭವಂತೀತ್ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ, ತರ್ಹಿ 'ತತ್ಪೂರ್ವ' ತೇಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವ ತೇಷಾಂ ದೇವಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವ  
ಸಾಧಕತ್ವಾವಸ್ಥಾयाಂ 'ದೇವತಾಭಾವಾತ್' ದೇವತಾಯಾ ಅಸತ್ತ್ವಾದ್ ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ದೇವಾದಿತ್ವಂ  
ಸಾಧ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್, 'ತತ್ರ' ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ 'ದೇವತೋದ್ವಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಿ' ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ದೇವತೋದ್ದೇಶೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮಣಿ  
ದೇವತಾಭಾವಕಶಬ್ದೇ ಚ 'ವಿರೋಧಃ' ತಯೋರ್ನೈರ್ವ್ಯಮಿತಿ ಯೋಜನಾ | ಉದೇಶ್ಯಾಭಾವಾದ್ ವಾಚ್ಯಾಭಾವಾಚ್ಚೇತಿ  
ಭಾವಃ |

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ನ, ಅನೇಕೇಷಾಂ ದೇವತಾಪದಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ಧನಾತ್ ।

‘ತೇ ಹ ನಾಕಂ ಮಹಿಮಾನಸ್ಸಚಂತೇ ।

ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೆ ಸಾಧ್ಯಾಸ್ಸಂತಿ ದೇವಾಃ’ ಇತಿ ॥೨೭॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. “ತೇಹ ನಾಕಮ್” ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಅತ್ಯಂತಗುಣಶಾಲಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅವಾಗಲೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ‘ಸಾಧ್ಯ’ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳಿರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದ ಪರಿಹಾರ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ನ = ಈ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ, ಅನೇಕೇಷಾಂ = ಅನೇಕ ಸಜ್ಜೆವರಿಗೆ, ದೇವತಾಪದ ಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ = ದೇವತಾಪದದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು, ದರ್ಶನಾತ್ = ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ, ತೇ = ದೇವತೆಗಳು, ಪೂರ್ವೇ = ಹಿಂದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಸಾಧ್ಯಾಃ = ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ, ದೇವಾಃ = ದೇವತೆಗಳು, ಯತ್ರ = ಯಾವ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಸಂತಿ = ಇದ್ದಾರೋ, ನಾಕಂ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು, ಹ = ಸಾಧನಾನಂತರದಲ್ಲಿ, ಸಂಚತೇ = ಪಡೆದರು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಪರಿಹಾರಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ನೇತಿ ॥ ಇದಂ ಚಾಽವರ್ತತೇ । ಯೋಜನಾ ತು - ನ ಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧಃ, ಕುತಃ ? ಯತೋ ನ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಭಾವ ಇತಿ । ತೇಷಾಂ ಪ್ರವಾಹತೋಽನಾದಿತ್ವೇ - ನೈತದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಮಭಾವೇಽಪಿ ದೇವತಾಂತರಸದ್ಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನಚ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವ ಇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಸಮನೇಕೇತ್ಯಂಶಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಭ್ರಮಂ ವಾರಯನ್ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧಿಪ್ರದರ್ಶನಪೂರ್ವಕಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಅನೇಕೇಷಾಮಿತಿ ॥ ‘ತೇ ಹ ನಾಕಮ್’ (ತೈ.ಆ.೩.೧೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ‘ಅನೇಕೇಷಾಮ್’ ಏಕೈಕಗುಣಶಾಂಸನಂತಾನಾಂ ದೇವತ್ವಾದಿಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ವಿಧಾಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ಧನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನೇನ ತದ್ಗುಪರಿತ್ಯಕ್ತಂ ದೇವಾನಾಂ ಸಾದಿತ್ವಮಯುಕ್ತಂ, ತಥಾ ಸತಿ ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ದೇವಾದಿತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್, ತತ್ರ ಕರ್ಮಣಿ ಶಬ್ದೇ ಚ ವಿರೋಧಸ್ತಸ್ಯ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಸ್ಯಾತ್, ತತ್ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಭಾವಾದಿತಿ ಚೇತ್, ನ । ಯತೋ ನ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಽಭಾವಃ । ತತ್ಕಥಮ್ ಏತದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಮಭಾವೇಽಪಿ ದೇವಾಂತರಸದ್ಭಾವಾತ್ । ನಚ ತತ್ರ ಮಾನಾಭಾವಃ । ‘ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ಧನಾತ್’ ಅನೇಕೇಷಾಂ ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ‘ತೇ ಹ ನಾಕಮ್’ ಇತ್ಯನ್ತೋಕ್ತವಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ । ಶ್ರುತೌ ‘ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ । ತಾನಿ ಧರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಥಮಾನ್ಯಾಸನ್’ ಇತಿ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೇ ಪ್ರಕೃತಾಃ ದೇವಾಸ್ತಚ್ಛಬ್ದೇನ ಗೃಹ್ಯಂತೇ । ಹಶಬ್ದಃ ಪುನರರ್ಥೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ ವಾ । ತಥಾ ಚ ಯೇ ‘ದೇವಾಃ’ ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯಾಃ ಮನುಷ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಾತ್ಮಕೇನ ‘ಯಜ್ಞೇನ’ ‘ಯಜ್ಞಂ’ ವಿಷ್ಣುಮ್ ‘ಅಯಜಂತ’ ಅಪೂಜಯನ್ । ತತಸ್ತೇನ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಕರ್ಮಣಾ ದೇವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ‘ಪ್ರಥಮಾನಿ’ ಪ್ರಥಮಾಃ ಮುಖ್ಯಾಃ ‘ಧರ್ಮಾಣಿ’ ಧರ್ಮಾಃ ಲೋಕಧಾರಕಾ ಆಸುನ್ । ‘ಮಹಿಮಾನಃ’

## ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರಮಾಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಮಾದಯತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾಽಽಕ್ಷೇಪಾಂಶಂ ತಾವಬ್ಯಾಚಛೇ -  
ವಿರೋಧ ಇತಿ ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ವಿರೋಧ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದ್ವಾಕ್ಯಂ ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರ್ಯಥಾ ಸಾದಿವಿನಾಶಿತ್ವಮ್ । ತದಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾತ್ವೇ ತೇಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಽಭಾವೇನ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪ(ಲ್ಪೇ) ಪ್ರಯುಕ್ತಕರ್ಮಣ್ಯುದೇಶ್ಯಾ-  
ಭಾವಾದ್ವೈಯರ್ಥ್ಯಾವಿರೋಧಾಪತ್ತೇಃ । ಅತಃ ಕರ್ಮವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಯ ದೇವಾನಾಮನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವ-  
ಮೇವಾಭ್ಯುಪೇಯಮ್ ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ನಾಶವನ್ನು

ಮಹಾತ್ಮಮಾಃ ಮಹಿಮಗುಣಾತ್ಮಕಾಃ ವಾ । 'ತೇ' ದೇವಾಃ 'ಹ' ಪುನಃ ಅನಂತರಂ ಸ್ವಾಧಿಕಾರಾವಸಾನೇ 'ನಾಕಂ' ಕಂ ಸುಖಂ ತದನ್ಯತ್ ದುಃಖಮಕಂ, ತನ್ನೇತಿ ನಾಕಂ, ನೃದ್ವಯೇನ ಪೂರ್ಣಸುಖಾತ್ಮಕಮಿತಿ ಲಭ್ಯತೇ । ಏವಮ್ಭೂತಂ ಮೋಕ್ಷಂ 'ಸಚಂತೇ' ಆಪ್ತವನ್ । ಲಭ್ಯೇ ಲಬ್ಧ್ವಾ । ಲಬ್ಧ್ವಾ ವಾ, ಉತ್ಪಾದಭಾವೌ ಛಾಂದಸೌ । 'ಯತ್ರ' ಮೋಕ್ಷೇ 'ಪೂರ್ವ' ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಮುಕ್ತಾಃ 'ಸಾಧ್ಯಾಃ' ಬಹುವಚನಮಾಶಯೇ ।

'ಋಜವೋ ಬ್ರಹ್ಮಮುಖ್ಯಾ ಹಿ ಸುಪರ್ಣಃ ಶ್ವೇಷ ಏವ ಚ ।

ಸರಸ್ವತೀ ಸುಪರ್ಣಿ ಚ ವಾರುಣಿ ಸಾಧ್ಯನಾಮಕಾಃ' ॥

ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ಸಾಧ್ಯಾದಯೋ ದೇವಾಃ ಸಂತೀತಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಃ । ನಚ ವಸುರುದ್ರಾದಿತ್ಯಮರುತ್ಸಾಧ್ಯೇಷು ವಸೂನಾಮಾದಿತ್ವಾಡೀಕಾರ್ಯಾಂ ವಸ್ವಾದಿದೇವಾ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್, ನತು ಸಾಧ್ಯಾದೀತಿ । ಅತಃ ಏವ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೇ 'ಪೂರ್ವ' ಸಾಧ್ಯಾಃ ವಸ್ವಾದಯೋ ದೇವಾಃ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾ ಮುಕ್ತಾ ವಾ' ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸಾಧ್ಯಶಬ್ದಿತಾನಾಂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ಕ್ರಮೋಲ್ಲಂಘನಾತ್ । ಛಂದೋಗಶ್ರುತಿಕ್ರಮಾನುಸಾರೇಣ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಪ್ರವೃತ್ತೇಃ । ನಚೈವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣೇಽಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಪದದೇವತಾಪರತ್ವೇನೋದಾಹರಣಾನುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಯೇ ಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜಗದ್ಧಾರಕಾ ಅಭವುನ್ ತೇ ದೇವಾ ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ತೇ ಹ ನಾಕಂ ಮೋಕ್ಷಗತಾತಿಶಯಂ ಸಚಂತೇ ಇತಿ ಶ್ರುತೀರ್ಥಾಂತರವಿವಕ್ಷಯಾ ತದುಪಪತ್ತೇಸ್ತದನುಸಾರೇಣ ತದೀಕಾರ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕರಣಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ।

ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಈಗ ಉತ್ಪನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಉದ್ವಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಅಂತಹ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವೆಂಬ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನಾದಿ-ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तथा चार्थित्वाभावेनानधिकार एवेत्यर्थः ।**

ಹೀಗೆ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದಾಗ, ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - परिहारांशं व्याचष्टे - नेति ॥ भवेदयं विरोधो यदि पूर्वं देवताऽभावः ।**

ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ದೇವತೆಗಳು ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चासावस्ति । एतद्देवानां पूर्वमभावेऽपि देवान्तरसद्भावात् ।**

ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ದೇವತೆಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವಾಗ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच तत्र प्रमाणाभावः । अनेकेषां योग्यमनुष्याणां पूर्वं देवतापदप्राप्तेः श्रुत्युक्तत्वादित्यर्थः ।**

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅನೇಕ ಪುರುಷರಿಗೆ ಅವರವರ ಮೊದಲು ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - देवा देवत्वयोग्या मनुष्याः यज्ञेन ज्ञानकर्मात्मकेन यज्ञं भगवन्तमयजन्त ।**

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ದೇವಾಃ = ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರು, ಯಜ್ಞೇನ = ಜ್ಞಾನ-ಕರ್ಮವೆಂಬ ಯಜ್ಞದಿಂದ, ಯಜ್ಞಂ = ಭಗವಂತನನ್ನು, ಅಯಜಂತ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

= ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ** - ತತಸ್ತೇ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಮುಖ್ಯಲೋಕಧಾರಕಾ  
ಆಸನ್ | ತೇ ಪುನರ್ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ದೇವಾಃ ಸ್ವಾಧಿಕಾರಾವಸಾನೇ ಪೂರ್ಣಸುಖಾತ್ಮಕಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಪ್ರಾಪ್ತುವನ್ |  
ಯತ್ರ ಮೋಕ್ಷೇ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಮುಕ್ತಾಃ ಸಾಧ್ಯಾ ದೇವಾಃ ಸಂತೀತಿ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಃ || ೨೭ ||

ಅನಂತರ ತೇ = ಅವರು, ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿ  
ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಧಾರಕರು ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ  
ಅಧಿಕಾರವು ಮುಗಿಯುವಾಗ ಪೂರ್ಣಸುಖಾತ್ಮಕವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಯಾವ  
ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯನಾಯಕರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೋ,  
ಎಂದು ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವು.

**ಭಾವದೀಪಃ -**

|| ॐ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ||

ಭವಂತೀತ್ಯಂತರಭಾಷ್ಯಭಾವಮಾಹ - ಯದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ || ತತ್ಪೂರ್ವಮಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಚಢೇ - ತಥಾತ್ವ  
ಇತಿ || ಸಾದಿತ್ವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನೇತ್ಯೇತದ್ ವ್ಯಾಚಢೇ - ನಚಾಸಾವಿತಿ || ಪೂರ್ವ ದೇವತಾಭಾವೋ  
ನಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಓಂ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು  
ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಮನುಷ್ಯಾಃ ಏವ ದೇವಾದಯೋ ಭವಂತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು  
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತತೂರ್ಪಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ತಥಾತ್ವೇ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತಥಾತ್ವೇ' ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ  
ಉತ್ತಮಿಯಿರುವುದಾದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ನಚಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** ಅನೇಕೇಷಾಮಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಏತದಿತಿ || ಯೋಗೇತಿ || ದೇವತ್ವ-  
ಯೋಗ್ಯಮನ್ಯುಷ್ಯಾಣಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗಿತಯಾಽರ್ಥಮಾಹ - ದೇವಾ ಇತಿ ||

'ಅನೇಕೇಷಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಏತದ್ದೇವಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಮ್' ಎಂದರೆ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ  
ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ದೇವಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ  
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.



**ಭಾವದೀಪಃ - ಭಗವಂತಮಿತಿ॥** 'ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತೇರಿತಿ ಭಾವಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ಹೇತುಕೃತ್ಯ ತಾನೀತ್ಯಾದೇರರ್ಥಮಾಹ - ತತಸ್ತೇ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

'ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ತತಸ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪಃ - 'ತೇ ಹ ನಾಕಮ್' ಇತ್ಯಾದೇರರ್ಥಃ - ತೇ ಪುನರಿತಿ ॥ ಕಂ ಸುಖಮ್, ತದನ್ಯದ್ ಅಕಮ್, ನೇತಿ ನಾಕಮ್ ಇತಿ ನೃದ್ವಾರ್ಥಮಾಹ - ಪೂರ್ಣಸುಖೇತಿ ॥ ೨೭ ॥**

'ತೇ ಹ ನಾಕಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತೇ ಪುನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾಕಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಕಂ' ಎಂದರೆ ಸುಖವೆಂದರ್ಥ. ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯವಾದ ದುಃಖವು ಆಕೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. 'ನ ಆಕಮ್' ಎಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದುಃಖವಿಲ್ಲದ್ದು, ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣಸುಖಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು. ಮೋಕ್ಷವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ನೆರವುಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣಸುಖವೆಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

**ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -**

**॥ ೐ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದೇಶನಾತ್ ೐ ॥**

ದೇವಪದಸ್ಯ ಸಾದಿತ್ವಾಜ್ಞಿಕಾರೇ ಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮವಿಷಯೇ ವಿರೋಧಃ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ ವ್ಯರ್ಥತಾಲಕ್ಷಣಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ । ಅನೇಕೇಷಾಂ ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ 'ಯಜ್ಞೇನ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಉದೇಶ್ಯೇತಿ ॥ ಯದುದೇಶ್ಯ ಹವಿಸ್ತೀತ್ಯಾಃ, ತದಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । 'ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಸ್ತಾನಿ ಧರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಥಮಾನ್ಯಾಸನ್' ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾರ್ಥೇನ ಸಹ 'ತೇ ಹ ನಾಕಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಂ ದೇವತಾಪದಸ್ಯ ಸಾದಿತ್ವಪರತಯಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯಾ ಇತಿ ॥ ಪದಪ್ರಾಪ್ತನಂತರಮೇವ ದೇವಸಂಜ್ಞೇತಿ ಭಾವಃ । ಪ್ರಥಮಾನಿ ಧರ್ಮಾಣಿ ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ಮುಖ್ಯಲೋಕಧಾರಕಾ ಇತಿ ॥ ಕಂ ಸುಖಂ ತದನ್ಯದ್ ಅಕಮ್, ತನ್ ಭವತೀತಿ ನಾಕಮ್, ಇತಿ ನೃದ್ವಾರ್ಥಮಾಹ - ಪೂರ್ಣಸುಖೇತಿ ॥ ಸಾಧ್ಯಾಃ ದೇವಾಃಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೨೭ ॥

## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳು ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ  
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಇಂದ್ರ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॐ ॥ ೨೮ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- 'ದೇವತ್ವವು ಸಾಧಿಯಾದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು, 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬದೇವತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ವಿರೋಧ ಇತಿ ವರ್ತತೆ । ದೇವಾನಾಮಾಧ್ಯಂತವತ್ವೇ ಇಂದ್ರೇ ವೇದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾನಿತೃತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವೇದವಾಚ್ಯಾಮ್ । ಕದಾಚಿದ್ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ ಇತಿ ಚೇನ । ಅತಃ “ಧಾತಾ ಯಥಾ” ಇತಿ ವೇದವಾಕ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ । ಮಹತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ । ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹತಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಸಾಧಕ-  
ಲಿಂಗಾಚ್ಚ । ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಮ್ । ನಿಯಮೇನ ಪ್ರಭವಶಬ್ದಿತೋತ್ಪತ್ತಿವಗಮಾಚ್ಚ ಉಕ್ತಂ  
ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ -- ವಿರೋಧಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವೈತ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಶಬ್ದೇ = ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಇತಿಚೇನ್ನ = ಇದುತ್ತಪ್ಪು, ಅತಃ = 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಪ್ರಥಮಾತ್ = ದೇವತೆಗಳ, ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ = ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಪ್ರವಾಹತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತಾ' (ಋ. ೮-೬೪-೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೋರಾಸ್ಯನಿಶ್ಚಯಾನ್ವಿ-  
ತ್ಯತ್ವಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾಚ್ಚ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ।**

ಅನುವಾದ - 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಂತೆ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದವು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಬರೆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರ ರಚನೆಗೆ ಮೂಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ ಅನಿತ್ಯರೆಂದಂತಾಯಿತು. ಅಂತಹ ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತಾ' = ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿರುವ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತಾ', ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಶ್ರುತೇಃ = ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ತಿ ಅನಿಶ್ಚಯಾತ್ = ಯಥಾರ್ಥವಾದ ವಕ್ತೃವಿನ ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ = ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ, ನಿತ್ಯತ್ವಪೇಕ್ಷತ್ವಾಚ್ಚ = ನಿತ್ಯತ್ವದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಯದ್ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರ್ವ್ಯಯಮ್ ಆಧ್ಯಂತವತ್ವಮುಕ್ತಂ ತದುಪಯನೇಕೇತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ, ತದಾಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಮಾದಯತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾಽಽಕ್ಷೇಪಾಂಶ್ಚ ತಾವತ್ಯ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಇಂದ್ರ ಇತಿ ॥ ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ಧನಾಚ್ಚ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯಾಘನುಷಜ್ಯತೇ । ಯದಿತಹೋರಾಸ್ಯನುಷಜ್ಞಃ । ತಥಾ ಚೇತ್ಯಂ ಯಜ್ಞೇನಾ - ಯಜ್ಞೇನೇಕಾಂ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಮುತ್ಯಾ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ಧನಾಚ್ಚ ಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧ ಇತಿ ಉಚ್ಯತೇ, ತರ್ಹಿ ತತ್ರೈವ ಇಂದ್ರೇ ದರ್ಶನಪದೋಕ್ತೇ ವೇದಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯೋ ವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಕುತಃ? ದೇವಾನಾಮನಿಯತ್ವತ್ವಾತ್ । ಅನೇಕೇತ್ಯಾದಿನಾ ದೇವಾನಾಮನಿಯತ್ವತ್ವಸ್ಯಾಂತವತ್ವಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ । ನನು ದೇವಾನಾಮನಿಯತ್ವೇಽಪಿ ವೇದಾನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಕುತ ಇತ್ಯತಃ - ತದುದಿತಾನಾಮಿತಾಹ । ಹೇತುಗರ್ಭವಿಶ್ಲೇಷಣಮೇತತ್ । ಅನೇನಾನಿಯತ್ವದೇವವಾಚಕತ್ವಾದಿತಿ ಹೇತುಃ ಸೂಚಿತಃ । ನನು ದೇವಾನಾಮನಿಯತ್ವೇಽಪಿ ನ ತದ್ವಾಚಕವೇದಸ್ಯ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವರೂಪಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ, ದೇವವತ್ವವಾಚಕವೇದಸ್ಯಾಪ್ಯನಿಯತ್ವೇನ ಕದಾಽಪಿ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಾಭಾವಾದಿತ್ಯತಃ ಉಕ್ತಮ್ - ವೇದಸ್ಯ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಖಾಲ್ಯಮ್ - ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ ನಿಯತತ್ವಾದ್ವೇದಸ್ಯ ತದ್ವದಿತಾನಾಂ ದೇವಾನಾಮ-  
ನಿಯತತ್ವಾತ್ ।

ಅನುವಾದ - ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯಗಳಾಗಿವೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ  
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾಗಬಹುದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದಗಳು ನಿಯತವಾದರೆ ಅಪೋಕ್ತತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ  
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ = ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ, ತದ್ವದಿತಾನಾಂ = ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ದೇವಾನಾಂ =

ನಿಯತತ್ವಾದಿತಿ ॥ ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವಮೇವ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ - ವಾಚೇತಿ ॥ ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯಸ್ಯ  
ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ । ಜ್ಞಾನೋಪಲಕ್ಷಕಂ ಚೈತತ್ । ಆದಿಶಬ್ದೇನ 'ನಿಯತತ್ವಾಽನಿಯತತ್ವಾ'  
(ಪೌಷ್ಪಾಯಣಶ್ರುತಿಃ) 'ನಿಯತಾ ವಾವ ಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ಗೃಹ್ಯತೇ ।

ನನು ನ ನಿಯತೋ ವೇದಃ । ನಚ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ, ಶ್ರುತೇರ್ಬಹುಕಾಲೀನತ್ವರೂಪನಿಯತತ್ವಾರ್ಥಕತ್ವೇ-  
ನೋಪಚರಿದಾರ್ಥತ್ವಾದಿತ್ಯತೋಽಪ್ಯಾಹ । ತಥಾ ಸತಿ ವೇದಸ್ಯಾನಿಯತತ್ವಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ  
ಸ್ಯಾದಿತಿ । ನನು ವೇದಸ್ಯಾನಿಯತತ್ವೇಽಪ್ಯಾಸಿಫುಲ್ತತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಂಭವತೀತ್ಯತ ಆಹ -  
ಆಸ್ಯನಿಶ್ಚಯಾದಿತಿ ॥ ವೇದಕರ್ತುರೀತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಕರ್ತುಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದೌ ಮಾನಾಭಾವೇನ  
ವೇದಕರ್ತುಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿರೂಪಾಸ್ಯನಿಶ್ಚಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅಸ್ತು ವಾ ಕರ್ತೃಯಾಸಿನಿಶ್ಚಯಃ, ತಥಾಽಪಿ ನ ವೇದೇ ತನ್ಮೂಲತ್ವನಿಶ್ಚಯ ಇತ್ಯಾಹ -  
ಆಸ್ಯನಿಶ್ಚಯಾದಿತಿ ॥ ವೇದಸ್ಯೇತ್ಯಾಕೃಷ್ಯತೇ । ತಥಾ ಚ ವೇದಸ್ಯಾಽಸಪ್ರಣೀತತ್ವರೂಪಾಸಿಫುಲ್ತತ್ವಾ-  
ನಿಶ್ಚಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತಸ್ಮಾನ್ಮಾನಾಭಾವೇನಾಽಸಿತನ್ಮೂಲತ್ವಾನಿಶ್ಚಯಾದ್ ವೇದಾನಿಯತತ್ವೇ  
ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಪತ್ತೇಃ ನ ನಿಯತತ್ವಶ್ರುತೇರಪಚರಿದಾರ್ಥತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ । ನ ಕೇವಲಂ  
ಶ್ರುತೇರ್ವೇದನಿಯತತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ, ಕಿಂತು ಪರಿಶ್ಲೇಷಾನುಮಾನಾದಪೀತ್ಯಾಹ - ನಿಯತತ್ವೇತಿ ॥ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ  
ನಿಯತತ್ವಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾದ್ ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವಾವಗಮಾದಿತ್ಯನ್ವಯಃ ।

ಅಯಂ ಭಾವಃ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧಿರ್ವೇದಸ್ಯಾಽಸಪ್ರಣೀತತ್ವೇ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣೇನ ಭಾವ್ಯಂ, ಪೌರುಷೇಯಸ್ಯ  
ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವನಿಯಮಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾಽನಾಶ್ವಾಸಾದ್ ಯಜ್ಞಾದೇಃ ಪುಣ್ಯಸಾಧನತಾದಿಬೋಧಕಂ  
ವೇದಮೂಲಂ ಚ ಭವತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಯೋರಸಂಭವಾತ್ ಪರಿಶ್ಲೇಷಾದ್ ವಾಕ್ಯಮೇವೇತಿ ವಾಚ್ಯಂ, ತಸ್ಯ  
ಚಾನಿಯತತಾಮುಪೇತ್ಯ ಮೂಲಾವೇಷಣೇಽನವಸ್ಥಾಪತ್ಯಾ ನಿಯತತ್ವಮೇವ ವಾಚ್ಯಂ, ತತೋ ವರಂ ವೇದಸ್ಯೇವ  
ನಿಯತತ್ವಾನ್ವೀಕರಣಂ, ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತಿ ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ = ಅನಿತ್ಯತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ. (೧)

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಪುನರನ್ಯಭಾವನಿಯಮಾಭಾವಾಚ್ ಶಬ್ದೇ ವಿರೋಧ ಇತಿ चेत् -

ಅನುವಾದ - ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಇರಲೇಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ವೇದ ರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಬರುವುದ್ದ. ಇತಿ ಚೇತ್ - ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಯನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು.

ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ = ವೇದವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ, ಹಾಗೂ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ = ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತದುದಿತಾನಾಂ = ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ದೇವಾನಾಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ = ಅನಿತ್ಯತ್ವ-  
ವಿರುವುದರಿಂದ. (೨)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಯಥಾ ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ಆಸ್ಯನಿಶ್ಚಯಾತ್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಾಪತ್ತಿ-  
ಬಾಧಿಕಾ, ತಥಾ ತಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವೇಽಪ್ಯಾಸೌಕತ್ಯವುಗುಣಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಾಪತ್ತಿರिति  
ಸಮಂ ಬಾಧಕಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಸ್ವತಃ ಇತಿ || ವೇದಸ್ಯೇತ್ಯನುವರ್ತತೆ | ತಥಾ ಚ 'ವೇದಸ್ಯ' ವೇದ-  
ಜನ್ಯಜ್ಞಾನಗತಯಾರ್ಥ್ಯರೂಪಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ 'ಸ್ವತಃ ಏವ' ಜ್ಞಾನಸಾಮಾನ್ಯಕಾರಣಾದೇವ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ'  
ಉಪಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಮಿತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ವಾ - ವೇದಗತಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕರಣತ್ವರೂಪಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ  
'ಸ್ವತಃ ಏವ' ಜ್ಞಾನಕರಣತ್ವಸಹಜಜ್ಞಾತೃಭಿನ್ನಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಜ್ಞಾತೃರೂಪತ್ವೇನೈವ ಪ್ರಮಿತ-  
ತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಸ್ಯಾಪಿ ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಸಮ್ಮಭಾದಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ | ತಥಾ ಚ ವೇದಸ್ಯ  
ನಿತ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ತದ್ವಾಚ್ಯದೇವಾನಾಮನಿತ್ಯತ್ವೇ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವರೂಪಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪತ್ತಿರिति  
ಭಾವಃ |

(೨) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನ್ವತೀತಕಲ್ಪೇ ಏಕದೇವತಾಽಭಾವೇ ದೇವತಾನ್ತರಸಂಭಾವಾತ್ ಯಥಾ  
ಕರ್ಮಣ್ಯುದೇಶ್ಯಾಭಾವನಿಮಿತೋ ವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತಿ, ತಥಾಽತ್ರಾಪ್ಯೇಕದೇವತಾನಾಸ್ತೇಽಪಿ ಪುನರನ್ಯಭಾವತೋತ್ಪತ್ತಿ-  
ಸಮ್ಮಭಾವಾನ್ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಾಖ್ಯೋ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಪುನರನ್ಯಭಾವನಿಯಮಾಭಾವಾಚೇತಿ ||  
ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೀಯನಾಶಾನಂತರಮಿತ್ಯಾನಂತರಾರ್ಥಃ ಪುನಃಶಬ್ದಃ | ಉತ್ತರಕಲ್ಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ವಾ | ಅನ್ಯಭಾವಃ  
ಅನ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಃ | ತಸ್ಯ ನಿಯಮೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹೇ ತು ಪ್ರಮಾಣಮಸ್ತೀತಿ  
ವೈಷಮ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ |

भाष्यम् — न,

‘सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत्’ (महाना. ५-७)

यथैव नियमः काले सुरादिनियमस्तथा ।

तस्मान्नानीदृशं कापि विश्वमेतद्भविष्यति ॥

अनेनोत्तरकाले देवताभावविरोधः कर्मण्यपि समान इति सौत्रशब्दशब्देन कर्माप्युपलक्षणीयमित्युक्तं भवति । न चैवमत्रापि विरोधपदाकर्षणमिति टीकाविरोधः । ‘तदुपरि’ इति सूत्रादपरेनुकर्षोक्तेः तस्य च न केवलं शब्दे उत्तरकाले देवताभावविरोधः, कर्मण्यपीत्येतदर्थकत्वादिति वाच्यम् । आकर्षणशब्दस्यान्यार्थत्वमाश्रित्य न केवलं पूर्वसूत्रे विरोधपदान्वयः, किन्तु तत्सूत्रेऽपीति टीकार्थाङ्गीकारेण अपि विरोध-पदयोराकर्षण मित्यर्थानभ्युपगमात् । अस्तु वा द्वन्द्वः, तथाऽपि नानुपपत्तिः, अपेः स्वरूपनित्यत्वाभावेऽपीत्यर्थानभ्युपगमेन कर्मसमुच्चयार्थत्वानभ्युपगमात् । अत एव टीकायां देवानां स्वरूपनित्यत्वाभावेऽपीत्युक्तिः । अत्र नित्यत्वसाधकयोः श्रुत्यनुमानयोः समुच्चये एकश्चशब्दः । अनित्यत्वबाधकस्य नित्यत्वे तदभावस्य च समुच्चयेऽन्यः । अनित्यत्वान्यभावनियमाभावयोः समुच्चयेऽपर इति विवेकः ।

‘तस्मै नूनमभिधवे वाचा विरूप नित्यया ।

वृष्णे चोदस्व गृध्रितिम्’

(क्र. ८-६४-६.)

इति ऋग्यजुर्मन्त्रार्थस्तु न विलक्षणत्वाधिकरणटीकायामुक्तः । तत्र यद्यपि विरूपेति स्वात्मानं प्रति सम्बोधनमित्युक्तेः विष्णुतत्त्वनिर्णयटीकायां विरूपाख्यऋषेस्सम्बोधन-मित्युक्तेश्च विरोधो भाति । तथाऽपि विरूपर्षिकर्तृकं स्वान्तर्यामिसम्बोधनमिति तदर्थानभ्युपगमाच्च विरोधः । उक्तं हि तत्त्वप्रदीपे - प्रेरयेति प्रार्थनं विरूपस्य ऋषेरन्तर्यामिविषयमिति । विरूपकर्तृकं तदुद्देश्यकं सम्बोधनमिति पक्षेऽपि स्वात्मशब्दितस्वजीवं प्रति सम्बोधनमिति टीकार्थानभ्युपगमाच्च विरोधः । अस्मिन् पक्षे तत्त्वप्रदीपोक्तं व्याख्यानान्तरं भविष्यति । नच पद्मनाभतीर्थकृतविष्णुतत्त्वनिर्णयटीकायां न्यायरत्नावल्यां धर्मेण विरूपर्षिं प्रत्येतदुच्यत इत्युक्तत्वात्तद्विरोध इति वाच्यम् । प्रथमं यमदृष्टस्य मन्त्रस्यानन्तरं विरूपेणापि दृष्टत्वसम्भवेन तदा स्वसम्बोधनसम्भवेनाविरोधात् । तथा च, हे विरूप ! अभितो द्यौः प्रकाशो यस्यासावभिद्युः, तस्मै ‘वृष्णे’ वर्षिणेऽतिसमर्थायेति वा । तत्त्वप्रदीपरीत्या वृषा श्रेष्ठतस्य चतुर्थी वृष्णे इति वा । तस्मै भगवते एनमुद्दिश्य ‘नूनं’ निश्चितं ‘नित्यया’ अनादिनिधनया वेदलक्षणवाचा ‘सृष्टि’ शोभनां स्तुतिं ‘चोदस्व’ प्रेरय कुर्वित्यर्थः ।

इत्यादेः, अत एव शब्दात्तेषां प्रभवनियमात् महतां प्रत्यक्षात् ।

यथेदानीं तथोपर्यपि देवा भविष्यन्तीतीतरेषामनुमानाच्च ॥२८॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ತಪ್ಪು ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು, ಒಂದು ಯುಗವು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮ ಇದ್ದಂತೆ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇವತೆಯು ಅದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚವು ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೀಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ವಿಶ್ವ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೀಗೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಜನನವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಹಾರ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ನ = ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ ಧಾತಾ = ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು, ಪೂರ್ವಂ = ಹಿಂದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಯಥಾ = ಹೀಗೆ, ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ = ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರನ್ನು, ಅಕಲ್ಪಯತ್ = ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು, ಯಥೈವ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಕಾಲೇ = ಕಾಲಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ, ನಿಯಮಃ = ದಿನ, ಮಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮಗಳು ಇರುತ್ತವೋ, ತಥೈವ = ಹಾಗೆಯೇ, ಸುರಾದಿ ನಿಯಮಃ = ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ನಂತರ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಬರುತ್ತಾನೆಂಬ ನಿಯಮವು ಇರುತ್ತದೆ.

(१) ತಸ್ಮಾತ್ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಏತತ್ = ಈ, ವಿಶ್ವಃ = ಜಗತ್ತು, ಅನೀದೃಶಂ = ಹಿಂದಿನ

(१) भाष्यदीपिका - परिहारांश्च व्याख्याति - नेति ॥ विरोध इत्यस्ति । तथा च वेदस्य वाच्यहीनत्वप्रयुक्ताप्रामाण्याख्यविरोधो नेत्यर्थः । कुत इत्यतः प्राप्तं प्रभवादिति हेतुं तत्सम्बन्धिप्रदर्शनपूर्वकं प्रवाह्यतः प्रभवनियमपरतया च व्याचष्टे - तेषां प्रभवनियमादिति ॥ 'तेषां' वेदवाच्यदेवानां 'प्रभवस्य' प्रवाह्यत उत्पत्तेः 'नियमात्' प्रतिकल्पं नियमेनोत्पत्तेरिति यावत् । तथा च देवानां स्वरूपेण नित्यत्वाभावेऽपि प्रवाहरूपेण नित्यत्वाच्च तद्वाचकवेदाप्रामाण्यमिति भावः ।

ನನು ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದಿಸಿದ್ಧಿ ಹೇತುರित್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮತಃಶಬ್ದಮನ್ಯಥಾ ಸಾಧಾರಣತ್ವೇನ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅತ ಏವ ಶಬ್ದಾದिति ॥ ಕೋಽಸೌ ಶಬ್ದ ಇತ್ಯತೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿರೋಧಃ ಶಕ್ತಿತಸ್ತಸ್ಮಾದೇವ, ನಾನ್ಯ- ಸ್ಮಾದಪ್ರಕೃತಾದಿತ್ಯಾಶ್ರಯೇನ ತದುದಾಹರತಿ - ಸೂರ್ಯೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಶ್ರುತೋಽಸ್ಮಿನ್ ಕಲ್ಪೇಽಪಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ। ನನುತ್ಪಾದಕಾಭಾವ ಇತ್ಯತೋಽಪ್ಯಾಹ - ಅತ ಏವೇತಿ ॥ ಅಕಾರವಾಚ್ಯಾತ್ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಾದ್ ಧಾತುರ್ವಿಷೋರೇವ, ನಾನ್ಯಸ್ಮಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಸ್ಮಿನ್ ಪಕ್ಷೇ ಅತಃಶಬ್ದಾದिति ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನಂತರಮ್।

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ನ,

‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’ (ಮಹಾನಾ. ೧-೭)

ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ಕಾಲೇ ಸುರಾದಿನಿಯಮಸ್ತಥಾ ।

ತಸ್ಮಾನ್ನಾನಾದೃಶಂ ಕಾಪಿ ವಿಶ್ವಮೇತದ್ಭವಿಷ್ಯತಿ ॥

ಅನೇನೋತ್ತರಕಾಲೇ ದೇವತಾಭಾವವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣ್ಯಪಿ ಸಮಾನ ಇತಿ ಸೌತ್ರಶಬ್ದಶಬ್ದೇನ ಕರ್ಮಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣೀಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ನ ಚೈವಮತ್ರಾಪಿ ವಿರೋಧಪದಾರ್ಕರ್ಷಣಮಿತಿ ಟೀಕಾವಿರೋಧಃ । ‘ತದ್ಗುಣಿ’ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾದಪೇರನುಕರ್ಷಣೇ: ತಸ್ಯ ಚ ನ ಕೇವಲಂ ಶಬ್ದೇ उत्तरकाले ದೇವತಾಭಾವವಿರೋಧಃ, ಕರ್ಮಣ್ಯಪೀತ್ಯೇತದರ್ಥಕತ್ವಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಆಕರ್ಷಣಶಬ್ದಸ್ಯಾನವಯಾರ್ಥತ್ವಮಾಶ್ರಿತೃ ನ ಕೇವಲಂ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇ ವಿರೋಧಪದಾನ್ವಯಃ, ಕಿಂತೇವೇತತ್ಸೂತ್ರೇಽಪಿತಿ ಟೀಕಾರ್ಥಾಕ್ಷೀಕಾರೇಣ ಅಪಿವಿರೋಧ-ಪದಯೋರಾಕರ್ಷಣ ಮಿತ್ಯರ್ಥಾನಿಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ । ಅಸ್ತು ವಾ ದ್ವಂದ್ವಃ, ತಥಾಽಪಿ ನಾನುಪಪತ್ತಿಃ, ಅಪೇ: ಸ್ವರೂಪನಿತ್ಯತ್ವಾಭಾವೇಽಪೀತ್ಯರ್ಥಾಭ್ಯುಪಗಮೇನ ಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥತ್ವಾನಿಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ । ಅತಃ ಏವ ಟೀಕಾयां ದೇವಾನಾಂ ಸ್ವರೂಪನಿತ್ಯತ್ವಾಭಾವೇಽಪೀತ್ಯುಕ್ತಿಃ । ಅತ್ರ ನಿತ್ಯತ್ವಸಾಧಕಯೋ: ಶ್ರುತ್ಯನುಮಾನಯೋ: ಸಮುಚ್ಚಯೇ ಏಕಶ್ಚಶಬ್ದಃ । ಅನಿತ್ಯತ್ವಬಾಧಕಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವೇ ತದಭಾವಸ್ಯ ಚ ಸಮುಚ್ಚಯೇಽನ್ಯಃ । ಅನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಯಭಾವನಿಯಮಾಭಾವಯೋ: ಸಮುಚ್ಚಯೇಽಪರ ಇತಿ ವಿವೇಕಃ ।

‘ತಸ್ಮೈ ನೂನಮಭಿವಚೇ ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ ।

ವೃಷ್ಣೇ ಚೋದಸ್ವ ಗುರುತಿಮ್’

(ಕ. ೮-೬೪-೬.)

ಇತಿ ಕ್ರಮ್ಯಜುರ್ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಸ್ತು ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಟೀಕಾಯಾಮುಕ್ತಃ । ತತ್ರ ಯದಪಿ ವಿರೂಪೇತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಮ್ಬೋಧನಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ: ವಿಷ್ಣುತತ್ವನಿರ್ಣಯಟೀಕಾयां ವಿರೂಪಾಲ್ಯಕ್ರಘೇಸ್ಸಮ್ಬೋಧನ-ಮಿತ್ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ವಿರೋಧೋ ಭಾತಿ । ತಥಾಽಪಿ ವಿರೂಪರ್ಥಿಕರ್ತೃಕಂ ಸ್ವಾನ್ತರ್ಯಾಮಿಸಮ್ಬೋಧನಮಿತಿ ತದರ್ಥಾಭ್ಯುಪಗಮಾನ್ ವಿರೋಧಃ । ಉಕ್ತಂ ಹಿ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪೇ - ಪ್ರೇರಯೇತಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಂ ವಿರೂಪಸ್ಯ ಕ್ರಘೇರನ್ತರ್ಯಾಮಿವಿಷಯಮಿತಿ । ವಿರೂಪಕರ್ತೃಕಂ ತದುದ್ದೇಶ್ಯಕಂ ಸಮ್ಬೋಧನಮಿತಿ ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಸ್ವಾತ್ಮಶಬ್ದಿತಸ್ವಜೀವಂ ಪ್ರತಿ ಸಮ್ಬೋಧನಮಿತಿ ಟೀಕಾರ್ಥಾಭ್ಯುಪಗಮಾನ್ ವಿರೋಧಃ । ಅस्ಮಿನ್ ಪಕ್ಷೇ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪೋಕ್ತಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನ್ತರಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ । ನಚ ಪದ್ಧಾನಾಭಿರೀಕೃತವಿಷ್ಣುತತ್ವನಿರ್ಣಯಟೀಕಾयां ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವल्याಂ ಧರ್ಮೇಣ ವಿರೂಪರ್ಥಿ ಪ್ರತ್ಯೇತದುಚ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತವಾತ್ತದ್ವಿರೋಧ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಪ್ರಥಮಂ ಯದದೃಷ್ಟಸ್ಯ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯಾನನ್ತರಂ ವಿರೂಪೇಣಾಪಿ ದೃಷ್ಟತ್ವಸಮ್ಭವೇನ ತದಾ ಸ್ವಸಮ್ಬೋಧನಸಮ್ಭವೇನಾ-ವಿರೋಧಾತ್ । ತಥಾ ಚ, ಹೇ ವಿರೂಪ ! ಅಭಿತೋ ದೈ: ಪ್ರಕಾಶೋ ಯಸ್ಯಾಸಾವಭಿಧುಃ, ತಸ್ಮೈ ‘ವೃಷ್ಣೇ’ ವರ್ಷಿಣೇಽತಿಸಮರ್ಥಾಯೇತಿ ವಾ । ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪರೀತ್ಯಾ ವೃಷಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಿ ವೃಷ್ಣೇ ಇತಿ ವಾ । ತಸ್ಮೈ ಭಗವತೇ ಏನಮುದ್ದೇಶ್ಯ ‘ನೂನಂ’ ನಿಶ್ಚಿತಂ ‘ನಿತ್ಯಯಾ’ ಅನಾದಿನಿಧನಯಾ ವೇದಲಕ್ಷಣವಾಚಾ ‘ಸುಷ್ಠುತಿಂ’ ಶೋಭನಾಂ ಸ್ತುತಿಂ ‘ಚೋದಸ್ವ’ ಪ್ರೇರಯ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ ।



इत्यादेः, अत एव शब्दात्तेषां प्रभवनियमात् महतां प्रत्यक्षात् ।

यथेदानीं तथोपर्यपि देवा भविष्यन्तीतीतरेषामनुमानाच्च ॥२८॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ತಪ್ಪು ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು, ಒಂದು ಯುಗವು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮ ಇಲ್ಲದೇ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಮೋಕ್ಷಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇವತೆಯು ಅದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚವು ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೀಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ವಿಶ್ವ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೀಗೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಜನನವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಹಾರ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ನ = ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ ಧಾತಾ = ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು, ಪೂರ್ವಂ = ಹಿಂದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಯಥಾ = ಹೀಗೆ, ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ = ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರನ್ನು, ಅಕಲ್ಪಯತ್ = ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು, ಯಥೈವ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಕಾಲೇ = ಕಾಲಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ, ನಿಯಮಃ = ದಿನ, ಮಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮಗಳು ಇರುತ್ತವೋ, ತಥೈವ = ಹಾಗೆಯೇ, ಸುರಾದಿ ನಿಯಮಃ = ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ನಂತರ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಬರುತ್ತಾನೆಂಬ ನಿಯಮವು ಇರುತ್ತದೆ.

(१) ತಸ್ಮಾತ್ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಏತತ್ = ಈ, ವಿಶ್ವಂ = ಜಗತ್ತು, ಅನೀದೃಶಂ = ಹಿಂದಿನ

(१) भाष्यदीपिका - परिहारांश्च व्याख्याति - नेति ॥ विरोध इत्यस्ति । तथा च वेदस्य वाच्यहीनत्वप्रयुक्ताप्रामाण्याख्यविरोधो नेत्यर्थः । कुत इत्यतः प्राप्तं प्रभवादिति हेतुं तत्सम्बन्धिप्रदर्शनपूर्वकं प्रवाहतः प्रभवनियमपरतया च व्याचष्टे - तेषां प्रभवनियमादिति ॥ 'तेषां' वेदवाच्यदेवानां 'प्रभवस्य' प्रवाहत उत्पत्तेः 'नियमात्' प्रतिकल्पं नियमेनोत्पत्तेरिति यावत् । तथा च देवानां स्वरूपेण नित्यत्वाभावेऽपि प्रवाहरूपेण नित्यत्वान्न तद्वाचकवेदाप्रामाण्यमिति भावः ।

ननु प्रमाणाभावादसिद्धो हेतुरित्यतः प्राप्तमतःशब्दमनूय सावधारणत्वेन व्याचष्टे - अत एव शब्दादिति ॥ कोऽसौ शब्द इत्यतो यस्मिन् विरोधः शङ्कितस्तस्मादेव, नान्यस्मादप्रकृतादित्याशयेन तदुदाहरति - सूर्येत्यादिना ॥ श्रुतोऽस्मिन् कल्पेऽपीति शेषः । ननूत्पादकाभाव इत्यतोऽप्याह - अत एवेति ॥ अकारवाच्यात् श्रुत्युक्ताद् धातुर्विष्णोरेव, नान्यस्मादित्यर्थः । अस्मिन् पक्षे अतःशब्दादिति व्याख्यानान्तरम् ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎಸದೃಶವು. ಕ್ಷ = ಎಲ್ಲಿಯೂ, ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ = ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇತ್ಯಾದೇಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಶಬ್ದಾತ್ = ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ಪ್ರಭವನಿಯಮಾತ್ = 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಹುಟ್ಟುವ ಕ್ರಮವು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಮಹತಾಂ = ಯೋಗಿಗಳ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು ಯಥಾ = ಹೀಗೆ, ಇದಾನೀಮ್ = ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಹಾಗೆ ಉಪರ್ಯಪಿ = ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಭವಿಷ್ಯಂತಿ = ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಇತರೇಷಾಂ = ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಅನುಮಾನಾಚ್ಚ = ಅನುಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ

ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. <sup>(೧)</sup>

ನನ್ವಕಲ್ಪಯದिति लङ्योगादियं श्रुतिरतीतविषयैव, अतो न देवप्रभवनियमं प्रमापयतीत्यतोऽप्याह - अत एवेति ॥ तथा च धाता यथा पूर्वकल्पे सूर्याचन्द्रमसावकल्पयत् तथाऽस्मिन् कल्पेऽपीति प्रतिकल्पं श्रुत्या कथने देवानां सर्वकल्पेषु प्रजननाख्यसद्भावसिद्धेरध्याहारं विना अतएवशब्दाद् बुद्धिस्थाद् यथैवेति स्पष्टश्रुत्यन्तराच्च तेषां सर्वकल्पेषु प्रभवसिद्धेर्नोक्तचोद्यावकाश इति भावः । ननु श्रुतानुचारेणाप्युक्तिः सम्भवतीति न तथा देवप्रभवनियमनिश्चय इत्यतः प्राप्तं प्रत्यक्षेत्यंशं व्याचष्टे - महतामिति ॥ अतीतानागतविदामित्यर्थः । अस्यापि तेषां प्रभवनियमादित्यनेनान्वयः । ननु परप्रत्यक्षस्याप्रत्यक्षत्वात् तदनिश्चय इत्यतोऽप्याह - महतां प्रत्यक्षादिति ॥

‘यधर्तुष्वृतुलिङ्गानि नानारूपाणि पर्यये ।

दृश्यन्ते तानि तान्येव तथा भावा युगादिषु ॥’

इत्यादिरूपात् ‘महतां’ भारताचार्याणां ‘प्रत्यक्षात्’ प्रत्यक्षवचनादित्यर्थः । अस्मिन् पक्षे ‘प्रत्यक्षात्’ निश्चितात् प्रत्यक्षादित्यन्वयः ।

- (१) भाष्यदीपिका - नन्वयोगिनां श्रुतिप्रत्यक्षयोरविश्वासेन तेषां देवप्रभवनिश्चयाभाव इत्यतः प्राप्तमनुमानेत्यंशं व्याचष्टे - यथेति ॥ इदानीन्तनकाले यथा देवाः सन्ति तथोपरिभाविकालेऽपि देवा भविष्यन्तीतीतरेषां महद्भयोऽन्येषामयोगिनामनुमानादित्यर्थः । अस्यापि प्रभवनियमादित्यनेनान्वयः । चक्षब्धः प्रभवनियमे, शब्दप्रत्यಕ್ಷಾನुमानाख्य-प्रमाणत्रयसमुच्चये वक्ष्यमाणयुक्त्यन्तरसमुच्चये च । अनुमानाकारस्तु - उपरितनकालो देवान् अप्रलयकालत्वाद् इदानीन्तनकालवद् इति । अनेन - देवानामधिकारसिद्धयर्थं यद्याद्यन्तवत्त्वमभ्युपगम्यते, तर्हि पूर्वसूत्रे यद्भलात् पूर्वपूर्वदेवताप्रवाहस्यानादित्वमुक्तं, तस्मिन् ‘अन्वे’ ‘वाचा विरूप नित्यया’ इत्यादिश्रुती नित्यतया सिद्धे वेदे कर्मणि चोत्तरकल्पे वाच्योद्देश्यहीनत्वरूपाप्रामाण्याख्यो विरोधः स्यादिति चेत्, न । कुतः ?

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತಕಂದಿಪಾವಙ್ಕಿ:

॥ ॐ ಶಬ್ದ ಇತಿ चेನ್ನಾತ: ಪ್ರಭವಾತ್ರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॐ ॥

ವೇದಾನಾಂ ನಿಯತ್ವಂ ಚ ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತೇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ, ತತ್ಕರ್ತುರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಚ ಸಿದ್ಧಮ್ । ಕೃತಕತ್ವೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ವೇದಕರ್ತುರಾಸತ್ವಾನಿಶ್ಚಯಾತ್ । ವಿಪ್ರಲಮ್ಬಾದಿಸಮ್ಮಭವಾತ್ । ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾದೀನಾಂ ಪೌರುಷೇಯಾಣಾಂ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ವೇದನಿಯತ್ವಮನ್ತರೇಣಾಸಿದ್ಧಿಃ ತದ್ವನ್ನಿತ್ಯಾನಾಂ ವೈದಿಕೇಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಿದಾನೀಂತ-  
ನೆಂದ್ರಾದಿನಾಶಾನಂತರಂ ವಾಚ್ಯಾಭಾವೇನ ವಿರೋಧಾಪತ್ತಿರिति ವಾಚ್ಯಮ್ । ಘಟಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯ-  
ಘಟಾದಿನಾಶೋಽಪಿ ಘಟಾಂತರಸೃಷ್ಟಿವತ್ ಸೂರ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸೂರ್ಯಾದಿನಾಶೋಽಪಿ

‘ಪ್ರಭವಾತ್’ ದೇವಾನಾಂ ಸರ್ವಕಲ್ಪೇಷು ಪ್ರಭವನಿಯಮಾನಿಶ್ಚಯೇನೋಪಪತ್ತಿಃ । ತेषಾಂ ಪ್ರವಾಹತೋ ನಿಯತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ನ ಚೋತ್ಪಾದಕಾಭಾವಃ । ‘ಅತಃ’ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಪ್ರಭವಾತ್ । ನ ಚಾಸಿದ್ಧಿಃ । ‘ಅತಃ’ ‘ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್’ (ಮಹಾನಾ.೪.೭) ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಾಚ್ಚಬ್ದಾಚ್ಚಕ್ಷುತೇಃ ‘ಯಥಾ’ ಇತಿ ಸ್ಪಷ್ಟಶ್ರುತೇಶ್ಚ । ತಥಾ ಮಹತಾಮತೀತಾನಾಗತಕಾಲವಿಧಾಂ ಯೋಗಿನಾಂ ‘ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್’ ‘ಯಥರ್ತುಃ’ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಚನಾದ್ ಜ್ಞಾಪಿತಾತ್ ಮಹತಾಮತೀತಾನಾಗತಕಾಲಯೋರೇವಪ್ರಭವನಿಯಮಗ್ರಾಹಿ-  
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ । ತಥಾ ಮಹದ್ವಚಃ, ಇತರೇಷಾಮಯೋಗಿನಾಮನುಮಾನಾಚ್ಚ ತತ್ಸಿದ್ಧಿರिति ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

‘ಯಥೈವ’ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಸ್ತು - ಯಥಾ ಪೂರ್ವಯುಗಾತ್ಯಯೇ ಕಲ್ಪಾತ್ಯಯೇ ವಾ ಪುನರ್ಯುಗ-  
ಕಲ್ಪಾಂತರೋತ್ಪತ್ತಿರिति ಕಾಲೇ ಪ್ರಭವನಿಯಮಃ, ತಥಾ ಸುರಾದೇರೇವೋಪದೇವಾದೇಃ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಕಲ್ಪಾತ್ಯಯೇ  
ಪುನರನ್ಯಭಾವನಿಯಮೋಽಸ್ತಿ । ಯಥೋಕ್ತಮ್ -

‘ಸ ಹಿ ವಿಶ್ವಸೃಜೋ ವಿಭುಃಸುಪುರಂದರಸೂರ್ಯಮುಖಾನಪರಾನಮರಾನ್ ।

ಸೃಜತೀಡ್ಯತಮೋಽವತಿ ಹಂತಿ ನಿಜಂ ಪದಮಾಪಯತಿ ಪ್ರಣತಾನ್ ಸುಧಿಯಾ ॥’

ಇತಿ । ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪ ಇವೋತ್ತರಕಲ್ಪೇಽಪಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪಸದೃಶ-  
ಸರ್ವೋತ್ಪತ್ತಿನಿಯಮಾದೇವ ‘ತಸ್ಮಾತ್’ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಕಾಶಾದೇತದ್ ವಿಶ್ವಂ ‘ಕಾಪಿ’ ಕದಾಽಪಿ ‘ಅನೀದೃಶಂ’  
ಪೂರ್ವಪೂರ್ವವಿಸದೃಶಂ ದೇವತಾಪ್ರಭವಶೂನ್ಯಂ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ, ಕಿಂತು ತತ್ಸಂಜ್ಞಾಬೋಪೇತಮೇವ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ।  
ಯದ್ವಾ - ‘ಏತತ್’ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕಂ ವಿಶ್ವಮನೀದೃಶಂ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ, ಕಿಂತು  
ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮೀದೃಶಮೇವ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪೇ ತ್ವಯ್ಯಂ ಶ್ರುತಿಃ ‘ಯಥೈವ ಕಾಲನಿಯಮಃ’  
ಇತಿ ವ್ಯತ್ಪಾಸೇನ ಪಠಿತಾ ।

ಸೂರ್ಯಾಂತರಸೃಷ್ಟಿಶ್ರುತಃ । ಸೂರ್ಯಾಚ್ಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಕಮಲ್ಪಯದिति । ತದಾಹ ।  
 ಶಬ್ದೇತ್ಯಾದಿನಾ । ಯಥರ್ತುಷ್ವತುಲಿಕ್ಷಾಣಿ ನಾನಾರೂಪಾಣಿ ಪರ್ಯಯೇ । ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಾನಿ ತಾನ್ಯೇವ  
 ತಥಾ ತಾವಧುಗಾದಿಷ್ವಿತೀಯೇನ ವಚನೇನ ಯಥೈವ ಕಾಲನಿಯಮಃ ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥೋ ಜ್ಞಾತವ್ಯಃ । ತಥಾ  
 ಚೋಕ್ತಮ್ । ಸ ಹಿ ವಿಶ್ವಸೃಜೋ ವಿಭುಶಮ್ಬುಪುರಂದರಸೂರ್ಯಮುಖಾನಪರಾನಮರಾನ್ ।  
 ಸೃಜತೀಡ್ಯತಮೋಽವತಿ ಹಂತಿ ನಿಜಂ ಪದಮಾಪಯತಿ ಪ್ರಣತಾನ್ ಸುಧಿಯಾ । ಅತೀತಾನಾಗತಕಾಲಯೋಃ  
 ದೇವಾದಿಮತ್ವಂ ದಿವ್ಯದೃಶ್ಯಿಣಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ಸಿದ್ಧಿಯತಿ । ಉಪರಿತನಕಾಲೋ ದೇವಾದಿಮಾನ್ ಕಾಲತ್ವಾತ್ಸಂ  
 ಮತವದಿತ್ಯನ್ಯೇಷಾಮನುಮಾನಾತ್ಸಿದ್ಧಿಯತಿ । ಪ್ರಲಯಕಾಲಸ್ಯ ಪಕ್ಷೈಕದೇಶತ್ವಾನ್ ತತ್ರ  
 ಕಾಲತ್ವಹೇತುರ್ವ್ಯभिचारಃ ಶಾಙ್ಕನೀಯಃ । ಪರ್ವತೈಕದೇಶಸ್ಯ ಅನಗ್ನಿಮತ್ವೇಽಪಿ ನಹಿ ತತ್ರ  
 ಧೂಮವತ್ವಹೇತುರ್ವ್ಯभिಚರಿತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು  
 ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇದುವರೆಗೂ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವು  
 ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಕೂಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.  
 ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ವೇದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿ ಆಪ್ತತ್ವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು.  
 ವಿಪ್ರಲಂಬ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಪೌರುಷೇಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆಂದು  
 ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು? ಅವುಗಳು ವೇದಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ್ದಾರಾ  
 ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ  
 ವೇದನಿತ್ಯತ್ವದ ಸಮರ್ಥನೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ  
 ಮೊದಲಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಮರಣದ ಅನಂತರ ವಾಚ್ಯವಾದ  
 ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.  
 ಘಟಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಒಂದು ಘಟ ನಾಶವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಘಟಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವೇ  
 ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರ  
 ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಇಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು  
 ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ‘ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ  
 ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ  
 ‘ಶಬ್ದಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಯಥರ್ತುಃಪ್ರಸ್ತುತಲಿಂಗಾನಿ ನಾನಾರೂಪಾಣಿ ಪರ್ಯಯೇ ।

ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಾನಿ ತಾನ್ಯೇವ ತಥಾ ತಾವದ್ಯುಗಾದಿಷು ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ದೇವತೆಗಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಸ ಹಿ ವಿಶ್ವಸೃಜೋ ವಿಭುಶಂಭುಪುರಂದರ ಸೂರ್ಯಮುಖಾನಪರಾಮರಾನ್ |

ಸೃಜತೀಡ್ಯತಮೋಽವತಿ ಹಂತಿ ನಿಜಂ ಪದಮಾಪಯತಿ ಪ್ರಾಣತಾನ್ ಸುಧಿಯಾ ||

ಹಿಂದಿನ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳು ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆನ್ನಲು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದವರಿಗೆ 'ಉಪರಿತನ ಕಾಲಃ ದೇವಾದಿಮಾನ್ ಕಾಲತ್ವಾತ್ ಸಂಮತವತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲವು ಪಕ್ಷ್ಯಕದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಲತ್ವಹೇತುವಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಪರ್ವತದ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಧೂಮವೆಂಬ ಹೇತು ಇರುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

|| ॐ शब्द इति चेन्नातः प्रभवात्प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॐ ||

ಪುನಃಕುರ್ಮಾಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಮಾದಪತ್ಸುಂ ಪಠಿತ್ವಾಽಽಕ್ಷೇಪಾಂಶಿಂ ವಿವೃಣೋತಿ - ಶಬ್ದ ಇತಿ ||

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಶಬ್ದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अत्रापि विरोधपदाकर्षणम् । यदेवानामधिकारसिद्ध्यर्थमाद्यन्तवत्त्वमुक्तम् । न तद्युक्तम् । देवानामाद्यन्तवत्त्वे वेदाप्रामाण्याख्य-विरोधापातात् ।

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ವಿರೋಧ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ನಾಶಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ನಾಶಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - वेदस्य नित्यत्वादनित्यदेवानां तद्वाच्यत्वात् । वाच्यहीनाया वाचः प्रामाण्यासम्भवात् ।

ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದದಿಂದ, ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ವಾಚ್ಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಶೂನ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯಾವತಾ ತದೇವ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।**

ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಾಗಲೇ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಈಗ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ತತ್ವತ್ವಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಸ್ಯ ನित್ಯತ್ವಮೇವ ಕೃತ ಇತಿ चेत् ।**

ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಏನು ಪ್ರಮಾಣ? ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇ: ।**

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಕ್ಯಮನಿತ್ಯ ಏವ ವೇದೋ ನಿತ್ಯ ಇತ್ಯುಪಚಾರಮಾತ್ರಮिति ।**

ವೇದವು ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಕೇವಲ ಔಪಚಾರಿಕ. ಅಂದರೆ, ಬಹಳ ಕಾಲದ ತನಕ ವೇದವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಹೊರತು, ನಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶಂಕಿಸಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ಪ್ರಾಮಾण्याಭಾವಾಪತ್ತೇ: ।**

ವೇದವು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪುರುಷೇಕತ್ವಕವಾದ ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುರುಷರ ಅಜ್ಞಾನಾದಿರೋಷನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಸಿಮ್ಲತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮिति चेन्न ।**

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆಪ್ತರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಾಕ್ಯದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ, ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕರ್ತುಸಾರ್ವಜ್ಞಾದೌ ಮಾನಾಭಾವೇನಾಪ್ಯನಿಶ್ಚಯಾತ್ ।**

ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಆಪ್ತತ್ವವು ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿವಾದಪದಂ ಕಸ್ಯचित್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದಿತಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞೇ ಮಾನಮಿತಿ ಚೇನ ।**

‘ವಿವಾದಪದಂ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್, ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾತ್’. ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ, ವಿವಾದ ವಿಷಯವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾರ್ವಜ್ಞವನ್ನು ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮೇಯತ್ವೇನ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಧರ್ಮಾಂತರಸಾಧನಾಪಾತಾತ್ ।**

ಪ್ರಮೇಯತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಅನಿತ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೆಂದು ಕೂಡ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಿञ್ಚಿದಂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಂ ನ ತಾವತ್ಸಾಮಾನ್ಯಂ ಕೇವಲಾನ್ವಯಿಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ।**

ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯತ್ವವೆಂಬ ಹೇತು ಜಾತಿರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದು ಕೇವಲಾನ್ವಯಿಯಾದ ಧರ್ಮರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಯಾವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಉಪಾಧಿತ್ವೇಽಪಿ ಕ್ವಚಿದಂತರಭಾವಸ್ಯಾಪೇಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ।**

ಇನ್ನು ಹೇತುರೂಪವಾದ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವನ್ನು ಜಾತಿರೂಪವಲ್ಲ, ಉಪಾಧಿರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳುವ ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಕರ್ಮ, ಸಾಮಾನ್ಯ, ವಿಶೇಷ, ಸಮವಾಯು, ಅಭಾವ ಈ ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ತಾವದ್ಭವ್ಯಮ್ । ನಿರ್ಗುಣತ್ವಾದಸ್ವತನ್ತ್ರತ್ವಾಚ್ಚ । ನಾಪಿ ಗುರಕರ್ಮಣಿ । ಗುಣಾದಾವಪಿ ವೃತ್ತೇಃ । ನ ಸಮವಾಯಃ । ಅಸಮ್ಬಂಧತ್ವಾತ್ ।**

ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ದ್ರವ್ಯರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ದ್ರವ್ಯವು ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಮೇಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಗುಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಪರತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಗುಣ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಗುಣದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಗುಣ-ಕರ್ಮಗಳು ಗುಣದಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಮವಾಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮವಾಯವು ಸಂಬಂಧರೂಪವಾಗಿದೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಸಂಬಂಧರೂಪವಾಗಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ವಿಶೇಷೋಽನಿತ್ಯೇಽಪಿ ವೃತ್ತಿಃ । ನ ಚಾಭಾವೋಽಪ್ರತಿಯೋಗಿ-  
ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ ।**

ವಿಶೇಷದಲ್ಲೂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷವೂ ನಿತ್ಯಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಅನಿತ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಅಭಾವದಲ್ಲೂ ಸಹ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಭಾವವು ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ಭಾವ ಏವ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಂ ನತು ತತೋಽತಿರಿಕ್ತಮಿತಿ ಚೇತ್ ।**

ಪ್ರಮೇಯದ ಭಾವವೇ ಪ್ರಮೇಯತ್ವ ಹೊರತು, ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ದ್ರವ್ಯಗುಣಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ,

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸತ್ಯಮ್ । ಭಾವಭವಿತ್ರೋಭೇದೇ ಪುನಃಕಾನಂತಿವೃತ್ತಿಃ ।**

ಹಾಗಾದರೆ, ಪ್ರಮಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯತ್ವ, ಇವೆರಡೂ ಭಿನ್ನವೋ, ಅಭಿನ್ನವೋ? ಭಿನ್ನವೆಂದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭಾವಸ್ಯ ಭವಿತುಃ ಪೃಥಗಭಾವೇ ತತ್ತ್ವಬದ್ಧಯೋಃ ಪರ್ಯಾಯತಾಪಾತಾತ್ ।**

ಇನ್ನು ಪ್ರಮಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯತ್ವ ಇವೆರಡೂ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಪ್ರಮೇಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯತ್ವಗಳೆರಡೂ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवं परत्वापरत्वादिगुणानां च दत्तजाञ्जलिता स्यात् ।**

ಪ್ರಮೇಯದ ಭಾವವನ್ನೇ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪರತ್ವ-ಅಪರತ್ವ-ಗುರುತ್ವ-ದ್ರವತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಣವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ,  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



‘ಪರಸ್ಯ ಭಾವಃ ಪರತ್ವಮ್’ ‘ಅಪರಸ್ಯ ಭಾವಃ ಅಪರತ್ವಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮಾತದ್ವಿಷಯತತ್ಸಮ್ಬಂಧೇಷ್ವಂತರ್ಭಾವೋಽಸ್ತಿತಿ ಚೇನ ।**

ಪ್ರಮಾ, ಪ್ರಮಾವಿಷಯ, ಪ್ರಮಾ ಹಾಗೂ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧ, ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮಾಪ್ರಮೇಯೋಃ ಸಮ್ಬಂಧಸ್ಯೈವ ದುರ್ನಿರೂಪತಾತ್ ।**

ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಮಾ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮೇಯ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಹ್ಯಾತ್ಮಗುಣಸ್ಯಾನ್ಯೇನ ಸಮವಾಯಃ ಸಂಯೋಗೋ ವಾ ಸಮ್ಭವತಿ ।**

**ವಿಷಯವಿಷಯಿಭಾವ ಇತಿ ಚೇನ ।**

‘ಪ್ರಮಾ’ ಎಂಬುದು ಆತ್ಮನ ಗುಣವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೂ ಸಮವಾಯ ಅಥವಾ ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ - ವಿಷಯ-ವಿಷಯಿಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ,

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯಾಪ್ಯಂತರ್ಭಾವ್ಯತಾತ್ । ಅಂತರ್ಭಾವಸ್ಯ ಚೋಕ್ತದೋಷಾಙ್ಗನಾಜಙ್ಗಲತಾತ್ ।**

ಅದೂ ಸಹ ದ್ರವ್ಯಾದಿ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಷಯ-ವಿಷಯಿಭಾವ ಸಂಬಂಧವು ಕೇವಲ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವುದಷ್ಟೇ ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ದ್ರವ್ಯಾದಿ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವತಮಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ, ಹಿಂದಿನ ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುನಃ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಏಷೈವ ದಿಗ್ವ್ಯಸಮಯೇ ಧರ್ಮಾಂತರೇಽಪಿತಿ । ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾನಿರ್ವಚನಾಜ ತೇನ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿಃ ।**

ಇದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಹೇಳುವ ಅಭಿಧೇಯತ್ವ, ಜ್ಞೇಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಮೇಯತ್ವದ ನಿರ್ವಚನವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಂತಹ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಘಟವದित್ಯನುಮಾನೇನ ಜಗತ್ಕರ್ತರಿ ಸಿದ್ಧೇ ತಸ್ಯ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿಸಿದ್ಧಿರिति चेन्न ।**

ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ಜಗತ್ತು ಸಕರ್ತೃಕವಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ಘಟದಂತೆ. ಘಟವು ಹೇಗೆ ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕುಲಾಲನಂಬ ಕರ್ತೃಸಹಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಜಗತ್ತು ಕೂಡ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತೃವಿನಂತ ಸಹಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥಹ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ಶತಃಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವೋಪಾಧೇಃ । ಶರೀರೈಜನ್ಯತ್ವೇನ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತ್ವಾच्च ।**

ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಉಪಾಧಿದೋಷವಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಸಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದದ್ದು ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವೇ ಹೊರತು, ಕಾರ್ಯತ್ವವಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸಕರ್ತೃಕತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ವಿಕರ್ತೃಕಂ ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಮಾನವು ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶರೀರಿವಿಶೇಷಣಂ ವ್ಯರ್ಥಮिति चेन्न । उपाधौ पक्षव्या-  
वत्यर्थत्वात् । प्रतिपक्षेऽसिद्धिपरिಹारार्थत्वात् ।**

ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರಿಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರಿಪದವು ಪಕ್ಷದಿಂದ ಉಪಾಧಿಯು ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧಿಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, 'ವಿಮತಂ ಅಕರ್ತೃಕಂ ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ 'ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾದಾಗ 'ಅಜನ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇತು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥಹ ಹೇತು ವಿಶ್ವವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಸಿದ್ಧಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. ಅಶರೀರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಿಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - पक्षव्यावृत्त्यर्थविशेषणवतोऽप्युपाधित्वे पक्षेतरत्वस्याप्या-  
पाद्यते तदिति चेत्का नो हानिः ।**

ಪಕ್ಷದಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯಿಂದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಕಲಾನುಮಾನ-  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ಹೀಗೆ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದರೆ ನಮಗೇನೂ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿನಾಮಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ चेत् अनुमानोपजीव्येन बाधादव्याप्ती स्वयं दुष्टत्वात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಪರ್ವತೋ ವಹ್ನಿಮಾನ್ ಧೂಮಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತೇತರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ, 'ಪರ್ವತೋ ವಹ್ನಿಮಾನ್ ಧೂಮಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತೇತರತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಉಪಾಧಿ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ ಏನೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಅನುಮಾನೋಪಜೀವ್ಯಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಾಧಿ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬಾಧವಿದ್ದರೆ, ಅವಾಗ ಉಪಾಧಿಯು ಸ್ವತಃ ದುಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ, ಅವಾಗಲೂ ನಮಗೆ ಅನಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नचासिद्धिपरिहारार्थं विशेषणासम्भव इति राजामाज्ञाऽस्ति।**

ಇನ್ನು ಸತ್ತ್ವಿಪಕ್ಷಾನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು, 'ಅಜನ್ಯ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷದ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಅಸಿದ್ಧಿಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷಣವ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಯಾವ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು.

**तत्त्वप्रकाशिका - तथत्वे व्यभिचारनिवृत्त्यर्थमपि न प्रयोक्तव्यम् ।**

ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - व्याप्तिवत्त्व पक्षधर्मताया आवश्यकत्वात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾದ ಹೇತುವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ, ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾ ಎಂಬುವುದು ಕೂಡ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಹೇತುವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ ನೀಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಿದ್ಧಿಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷಣ ನೀಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**तत्त्वप्रकाशिका - सकर्तृकत्वे कार्यत्वमेव प्रयोजकम् । शरीरमपि तत्र सनिहितमित्युत्तरत्र निरसिष्यते ।**

ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಶರೀರವು ಅಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದ್ದಷ್ಟೇ ಎಂಬ ನೈಯಾಯಿಕರ ಮತವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸುವವರಿದ್ದೇವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಸ್ತು ವಾ ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವಮ್ । ಕಥಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿಃ ।  
ಬಹುಕರ್ತೃತ್ವೇನಾಪ್ಯುಪಪತ್ತೇಃ । ಲಾಘವಾದೇಕಾಕ್ಷೀಕಾರ ಇತಿ चेन्न ।**

ಅಥವಾ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಇದರಿಂದೇನು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನೇಕರು ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಸಹ, ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಲಾಘವವಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - बह्वक्षीकारस्य लोकानुकूल्येनागौरवात् । अतो न  
सार्वज्ञसिद्धिः । अविप्रलम्भादि चातिदुरवगमम् ।**

ಅನೇಕಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುಕರ್ತೃಕೃತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಗೌರವವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸರ್ವಕರ್ತೃಕೃತ್ವದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡದಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अस्तु वा आसिनिश्चयस्तन्मूलत्वं कुतो वेदस्य । वेदः  
सार्वज्ञादिमता प्रणीतो वेदत्वादिति व्यतिरेक्यनुमानादिति चेन्न ।**

ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃನಾದ ಭಗವಂತನು ಆಪ್ತನೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡೋಣ. ಇಷ್ಟಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವನೇ ವೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? 'ವೇದಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿಮತಾ ಪ್ರಣೀತಃ, ವೇದತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವುಳ್ಳ ಈಶ್ವರನೇ ವೇದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - वेदत्वस्य पामरप्रणीतत्वादौ साम्यात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ, ಇದೇ ವೇದತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - असाधारणस्यापि साम्यात् ।**

ವೇದತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆಮಾಡಿದಾಗ ಅಸಾಧಾರಣ್ಯವೆಂಬ ಹೇತುಾಭಾಸದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಪಕ್ಷ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇತುವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಸಾಧಾರಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದ ಆಸಪ್ರಣೀತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಚೇನ | ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿವಾದಾತ್ |**

‘ವೇದಃ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್’, ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದದ ಅನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿವಾದಗ್ರಸ್ತವಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ತಸ್ಮಾಯಜ್ಞಾತ್’ ಇತಿ ಸರ್ವಜ್ಞೇಶ್ವರಪ್ರಣೀತತ್ವಂ ಶ್ರುತ ಇತಿ ಚೇನ | ಉಕ್ತದೋಷಾತ್ |**

‘ತಸ್ಮಾದ್ಯಜ್ಞಾತ್ ಸರ್ವಹುತಃ ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಜಜ್ಞಿರೇ’ ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಸೆಯಿಂದ ಯುಗ್ಮೇದಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಮಾತಿನಿಂದ ವೇದವು ಈಶ್ವರಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ಋಗ್ವೇದ ಎವಾಗ್ರೇರಜಾಯತ’ ಇತ್ಯಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ |**

‘ಯುಗ್ಮೇದ ಏವ ಅಗ್ನೇರಜಾಯತ’ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಯುಗ್ಮೇದವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೇ ಯುಗ್ಮೇದದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿಮಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತಯಾ ತದ್ವಾಕ್ಯಮುಪಚರಿತಮಿತಿ ಚೇನ | ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್ |**

‘ಅಜಾಯತ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಔಪಚಾರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ, ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಇಶ್ವರವಿರಚಿತವಾಕ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ | ತದ್ವಾಕ್ಯಾದಸ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತ್ವಾಘರ್ಥೋಪಪತ್ತೇಃ |**

ಈಶ್ವರನೇ ಯುಗ್ಮೇದಾದಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ‘ಈಶ್ವರನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ‘ಯುಗ್ಮೇದ ಏವ ಅಗ್ನೇರಜಾಯತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತ್ವಾದ್ಯರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಶರೀರವು ಅಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದ್ದಷ್ಟೇ ಎಂಬ ನೈಯಾಯಿಕರ ಮತವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸುವವರಿದ್ದೇವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಸ್ತು ವಾ ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವಮ್ । ಕಥಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿಃ ।**  
**ಬಹುಕರ್ತೃತ್ವೇನಾಪ್ಯುಪಪತ್ತೇಃ । ಲಾಘವಾದೇಕಾಕ್ಷೀಕಾರ ಇತಿ चेन्न ।**

ಅಥವಾ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಇದರಿಂದೇನು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನೇಕರು ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಸಹ, ಸಕರ್ತೃಕೃತ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಲಾಘವವಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - बह्वक्षीकारस्य लोकानुकूल्येनागौरवात् । अतो न**  
**सार्वज्ञसिद्धिः । अविप्रलम्भादि चातिदुरवगमम् ।**

ಅನೇಕಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುಕರ್ತೃಕೃತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಗೌರವವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸರ್ವಕರ್ತೃಕೃತ್ವದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡದಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - अस्तु वा आसिनिश्चयस्तन्मूलत्वं कुतो वेदस्य । वेदः**  
**सार्वज्ञादिमता प्रणीतो वेदत्वादिति व्यतिरेक्यनुमानादिति चेन्न ।**

ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃನಾದ ಭಗವಂತನು ಆಪ್ತನೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡೋಣ. ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವನೇ ವೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? 'ವೇದಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಿಮತಾ ಪ್ರಣೀತಃ, ವೇದತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವುಳ್ಳ ಈಶ್ವರನೇ ವೇದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

**तत्त्वप्रकाशिका - वेदत्वस्य पामरप्रणीतत्वादौ साम्यात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ, ಇದೇ ವೇದತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

**तत्त्वप्रकाशिका - असाधारण्यस्यापि साम्यात् ।**

ವೇದತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆಮಾಡಿದಾಗ ಅಸಾಧಾರಣ್ಯವೆಂಬ ಹೇತುಭಾಸದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಪಕ್ಷ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇತುವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಸಾಧಾರಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದ ಆಸಪ್ರಣೀತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಚೇನ । ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿವಾದಾತ್ ।**

‘ವೇದಃ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್’, ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದದ ಅನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿವಾದಗ್ರಸ್ತವಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ತಸ್ಮಾಯಜ್ಞಾತ್’ ಇತಿ ಸರ್ವಜ್ಞೇಶ್ವರಪ್ರಣೀತತ್ವಂ ಶ್ರೂತ ಇತಿ ಚೇನ । ಉಕ್ತದೋಷಾತ್ ।**

‘ತಸ್ಮಾದ್ಯಜ್ಞಾತ್ ಸರ್ವಹುತಃ ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಜಜ್ಞಿರೇ’ ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯುಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಮಾತಿನಿಂದ ವೇದವು ಈಶ್ವರಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ಋಗ್ವೇದ ಏವಾಗ್ರೇರಜಾಯತ’ ಇತ್ಯಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ ।**

‘ಯುಗ್ವೇದ ಏವ ಅಗ್ನೇರಜಾಯತ’ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಯುಗ್ವೇದವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೇ ಯುಗ್ವೇದದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿಮಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತಯಾ ತದ್ವಾಕ್ಯಮುಪಚರಿತಮಿತಿ ಚೇನ । ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್ ।**

‘ಅಜಾಯತ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಔಪಚಾರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ, ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಇಶ್ವರವಿರಚಿತವಾಕ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ । ತದ್ವಾಕ್ಯಾದಸ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತ್ವಾಥೈಪಪತ್ತೇಃ ।**

ಈಶ್ವರನೇ ಯುಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ‘ಈಶ್ವರನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ‘ಯುಗ್ವೇದ ಏವ ಅಗ್ನೇರಜಾಯತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತ್ವಾಧ್ಯರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತೇಷಾಮಸಾರ್ವಜ್ಞಾದೇತದಿತಿ ಚೇನ । ಚಕ್ರಕಾಪಾತಾತ್ ।**

ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಈಶ್ವರನೇ ವೇದಪ್ರಣೀತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಕಾಪತ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ 'ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ವೇದದಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಚಕ್ರಕಾಪತ್ತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಮಾದಾಸಿತನ್ಮೂಲತ್ವಾನಿಶ್ಚಯಾದ್ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ತತ್ಪ್ರಾಮಾण्या-  
ಭಾವಾಪರ್ತೇನ ನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರುತೇರೂಪಚರಿತಾರ್ಥತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದಕ್ಕೆ ಆಪ್ತಿಮೂಲತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವೇದವು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ, ನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರುತಿಗೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಾರದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಿञ्च ವೇದಸ್ಯಾಸಪ್ರಣೀತತ್ವೇ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣೇನ ಭಾವ್ಯಮ್ । ಪೌರುಷೇಯಸ್ಯ  
ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸಾಪೇಕ್ಷತಾನಿಯಮಾತ್ ।**

ಮತ್ತು, ವೇದಕ್ಕೆ ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತೃತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಮೂಲಭೂತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಲ್ಲ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವು ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ತತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ । ಅದೃಶಾದೌ ತದಪ್ರವೇಶಾತ್ । ನಚ  
ಕಸ್ಯचित್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ತಾದೃಶಮ್ । ಅತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ ।**

ಈಶ್ವರನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನೇ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದೃಷ್ಟಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅದೃಷ್ಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷಯಗಳಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಪ್ಯನುಮಾನಮ್ । ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾದಿದುಷ್ಠತ್ವಾತ್ ।  
ಕಯಚ್ಛಿತೇನಾದೃಶಸಮ್ಮವನೇಽಪಿ ತದ್ವಿಶೇಷಾಸಿದ್ಧಿಃ ।**

ಅದೃಷ್ಟಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಅನುಮಾನವು ಸತ್ಯತಿಪಕ್ಷಾದಿದೋಷಗಳಿಂದ ದುಷ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೃಷ್ಟಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.



**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಹಿ ಲಶ್ಠುನಾಗೃಜನಾದನಸ್ಯ ಪಾಪಹೇತುತ್ವಂ ಯಜ್ಞಾದೇ: ಪುಣ್ಯಸಾಧನತ್ವಂ ವಾಽನುಮಾನೇನ ಶಕ್ಯಸಾಧನಮ್ ।**

ಅದು ಹೀಗೆ. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದು ಪಾಪಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಪುಣ್ಯಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಗೃಹ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅನುಮಾನವು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತೌ ವಾಕ್ಯಮೇವೇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ತದಪಿ ನ ತಾವತ್ಪೌರುಷೇಯಮ್ । ಮೂಲಾಂತರಾನ್ವೇಷಣಾನಾವಸ್ಥಾನಾತ್ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ, ಅದೃಷ್ಟಾರ್ಥವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯವಾದರೋ, ಪೌರುಷೇಯವಾದಲ್ಲಿ, ಆ ಪೌರುಷೇಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ಪೌರುಷೇಯವಾದರೆ, ಅದಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಸಹ ಪೌರುಷೇಯವಾದರೆ, ಹೀಗೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಸ್ತನ್ರಿತ್ಯಮೇವಾಪೇಕ್ಷಿತಮ್ । ತಥಾ ಚ ಕಿಮನಯಾ ಕಲ್ಪನಯಾ ಶ್ರುತಿಸಿಂಧಂ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವಮೇವಾಕ್ಷೀಕ್ರಿಯತಾಮ್ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ, ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಪನೆಮಾಡುವುದರ ಬದಲಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಲಾಘವವಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನು ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಆಸೌಕ್ತತ್ವಾಭಾವಾದಿತಿ ।**

ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದರೂ ಸಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಪೋಕ್ತವಾದ ವಾಕ್ಯವಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಆಪೋಕ್ತತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇ ಗುಣಾನಪೇಕ್ಷಣಾತ್ ।**

ತಾರ್ಕಿಕರ ಈ ಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಆಪೋಕ್ತತ್ವಾದಿ ಗುಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಮ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕರಣತ್ವಮ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕರಣ ಎಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಮ್  
ಅಯಥಾರ್ಥತಾತಿರಿಕ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್ । ಜ್ಞಾನತ್ವವತ್ ।

ಅಂದರೆ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಮ್', ಅಯಥಾರ್ಥತಾತಿರಿಕ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್, ಜ್ಞಾನತ್ವವತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವು ಅಯಥಾರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಜ್ಞಾನದ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜ್ಞಾನಕಾರಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನತ್ವವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯಥಾರ್ಥ್ಯ ನ ಗುಣೋತ್ಪನ್ನಂ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವದಿತೀ-  
ಯಮಾನಾತ್ ।

ಅಥವಾ, 'ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ನ ಗುಣೋತ್ಪನ್ನಂ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವತ್', ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಜ್ಞಾನದ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಗುಣಜನ್ಯವಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವೂ ಸಹ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಪೋಕ್ಷತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಸಹ ಅನುಮಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವೇನಾಯಥಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ ।  
ದೋಷಾಭಾವೇ ತದಭಾವನಿಯಮಾತ್ ।

ಅಯಥಾರ್ಥತ್ವವು ಕೂಡ ಜ್ಞಾನದ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೋಷಾಭಾವವಿರುತ್ತದೋ, ಅವಾಗಲೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಭಾವವೂ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೋಷವೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದಂತಾಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಾದिति  
ಚೇನ । ಪ್ರಮಾಯಾ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಂ ನಾಮ ಪ್ರಮಾತ್ವಸ್ಯೈವ ವಿಧತ್ವೇನ ವಾ  
ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವಾ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧಸ್ಯ ವಾ ।

ಇನ್ನು 'ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತೀರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯಾ, ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್' ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರಿಗಿಂತ ಅತೀರಿಕ್ತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಜನ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ, ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತೀರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನು ಅರ್ಥ? ಪ್ರಮಾತ್ಸವು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ. ಹೀಗೆ ಅತೀರಿಕ್ತ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದೋ, ಅಥವಾ ಅವೆರಡರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದೋ?

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಥ: । ಅಜನ್ಯತ್ವಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯ: । ವ್ಯಾಹತೇ: । ನ ತೃತೀಯ: । ತಸ್ಯ ಸಮವಾಯತ್ವೇನಾಜನ್ಯತ್ವಾದೇವ ।**

ಪ್ರಮಾತ್ಸವು ಜಾತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೈಯಾಯಿಕರ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಹತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತೀರಿಕ್ತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇನ್ನು ಸಂಬಂಧರೂಪವೆಂದರೆ, ಪ್ರಮಾ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾತ್ಸಗಳ ಸಂಬಂಧ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಇವೆರಡೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜಾತೀರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಮವಾಯರೂಪವೆಂದು ನೈಯಾಯಿಕರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಮವಾಯವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಜನ್ಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವಂವಿಧಿತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ ಇತಿ चेन्न । ತಾದೃಶಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಸಾಧನೆ ವ್ಯಾಧಾತಾನಿಸ್ತಾರಾತ್ ।**

ಇನ್ನು 'ಪ್ರಮಾತ್ಸದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತೀರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದಾಗ, ಅಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತೀರಿಕ್ತ-ಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜ್ಞಾನಕಾರಣತದತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ ಇತಿ चेन्न । ईशप्रमायां बाधात् ।**

ಈ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮಾ ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನಕಾರಣ ಮತ್ತು ತದತಿರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದ ಜನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅಂದರೆ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಸನ್ನಿರ್ವಹ ಮತ್ತು ತದತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅನುಮಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಈಶ್ವರಪ್ರಮಾ ಎಂಬುದು ಜನ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತೀರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದತಿರಿಕ್ತಪ್ರಮಾಪಕ್ಷೀಕಾರಾನೈವಮಿತಿ चेन्न । तथापि घटादौ व्यभिचारात् ।**

ಈಶ್ವರಪ್ರಮಾ ಅತಿರಿಕ್ತವೆಂದು ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣ ನೀಡಿದರೆ, ಘಟ-ಪಟ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವಿದ್ದು ಸಾಧ್ಯದ ಏಕದೇಶವಾದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವವೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ज्ञानकारणमात्रजन्यत्वाभावः साध्यत इति चेन्न । ज्ञाने व्यभिचारापरिहारात् ।**

ಇನ್ನು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಿರುವುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಘಟ-ಪಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಧ್ಯವು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಹೇತು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷವಿರುತ್ತದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - ज्ञानातिरिक्तत्वेन हेतुर्विशिष्यत इति चेन्न । ज्ञानेऽपि कार्यत्वेन तत्साधनसौलभ्यात् ।**

ಈ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜ್ಞಾನಭಿನ್ನವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದಾಗ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - विशिष्टाभावविकल्पेन व्याघातस्य समीकरणात् । प्रमाणजन्या तदन्वयव्यतिरेकित्वादित्येतदपि प्रतिज्ञानिरासेन निरस्तम् ।**

ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕಲ್ಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ 'ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯಾಭಾವವತೀ' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. 'ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾನ್ವಯ ತದನ್ಯವ್ಯತಿರೇಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದಲೇ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** किं चेदं गुणान्वयव्यतिरेकित्वमन्यत्रानुपक्षीणं सामान्यं वा । न द्वितीयः । व्यभिचारात् । नाद्यः । दोषनिरासोपक्षीणत्वात् ।

ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಗುಣಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಈ ಗುಣಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕತ್ವವು ಅನ್ಯತ್ರ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗಿಲ್ಲವೋ? ಅಂದರೆ ಅನನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ?, ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯರೀತಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಎಂದರೆ ಅನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಅನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಹೇತುವಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಅನನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅದು ಗುಣದೋಷ ನಿರಾಸ ಮಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಮೋತ್ತತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** न चोभयकारणत्वे कल्पकमस्ति । न चैवमप्रमाया अपि स्वतस्त्वम् । तत्र दोषान्वयव्यतिरेकनियमेन दोषाणामुभयकारणत्वकल्पनोपपत्तेः ।

ಏಕೆಂದರೆ ದೋಷನಿರಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಮೋತ್ತತ್ತಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಸಹ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷದ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕವು ನಿಯಮೇನ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ದೋಷ-ಗುಣನಿರಾಕರಣ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋತ್ತತ್ತಿ ಉಭಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗುಣದ ಅನ್ವಯ-ವ್ಯತಿರೇಕವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಗುಣದೋಷನಿರಾಸ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮೋತ್ತತ್ತಿಗೆ ಉಭಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** न चैतत्समं प्रकृतेऽपि । यादृच्छिकायथार्थवाक्यजनित-  
प्रमायां व्यभिचारात् ।

ಈ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದ ಅಯಥಾರ್ಥವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಾರಕನು ಅಯಥಾರ್ಥವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಬರಬಹುದು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರೋಕ್ತವಾಕ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** गुणानां दोषनिरसनव्यापारत्वे दोषाभावोऽपि कारणतयापन्न  
इति चेन्न । प्रदीपावरणनिवृत्त्यादीनामपि प्रकाशनादिकारणत्वापत्तेः ।

ಗುಣವು ದೋಷವನ್ನು ನಿರಾಸಮಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಪಾರವೃದ್ಧಿಗಿರುವುದರಿಂದ, ದೋಷಾಭಾವವು ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ, ದೀಪದ ಅವರಣನಿವೃತ್ತಿಯೂ ಸಹ ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇ ಚ ನಾಸ್ಮಾಕಮನಿಷ್ಠಮ್ । ತಾವತಾ ವೇದಾಪೌರুষೇಯತಾಽವ್ಯಾಘಾತಾತ್ ।**

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೋಷಾಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಅನಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಹತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ಪ್ರಮಾತ್ವಾದಿತಿ ಚೇನ ।** ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂ ಬಾಧಾತ್ ।

ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅದು ಗುಣಜನ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಈಶಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದತಿರಿಕ್ತಪ್ರಮಾಃ ಕ್ರಿಯಂತ ಇತಿ ಚೇನ । ತತ್ರೈವ ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್ ।**

ಹಿಂದಿನ ದೋಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಪುನಃ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಂ ಹೇತುರिति ಚೇನ । ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ನ ಭವತಿ ।** ಪ್ರಮಾತ್ವಾದಿಶ್ವರಪ್ರಮಾವದಿತಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಸಾಧನಾತ್ । ನ ಚಾಜನ್ಯತ್ವಮುಪಾಧಿಃ । ಘಟಾದೌ ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್ । ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಮುಪಾಧಿರिति ಚೇನ । ವ್ಯಾಪ್ತಭಾವಾತ್ ।

ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವವನ್ನು ಹೇತು ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸತ್ತ್ವಪಕ್ಷದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ನ ಭವತಿ, ಪ್ರಮಾತ್ವಾತ್, ಈಶ್ವರಪ್ರಮಾವತ್', ಈಶ್ವರಪ್ರಮಾ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಗುಣಜನ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾ ಎಂಬುದು ಸಹ ಪ್ರಮಾ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಣಜನ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸತ್ತ್ವಪಕ್ಷಾನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇನ್ನು ಅಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅತಃ ಪ್ರಮಾಢಾ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವೇನ ವೇದಸ್ಯ ಕರ್ತೃಗುಣನಿರಪೇಕ್ಷಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧೀರ್ಯುಕ್ತಮೇವ ತನ್ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ । ತಸ್ಯೈವ ನ್ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ತದ್ವಾಚ್ಯದೇವಾನಾಂ ಚಾನಿತ್ಯತ್ವೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಹೀಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಪ್ರೋಕ್ತತ್ವದ ಗುಣಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವೇದಗಳಿಗೆ ಗುಣನಿರಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯತ್ವವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವತೃಪ್ತವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ತಯುಕ್ತಮ್ । ಅತಸ್ತತ್ಸಿದ್ಧಿರ್ಯಥಾ ದೇವಾನಾಂ ನ್ನಿತ್ಯತ್ವಮೇವಾಭ್ಯುಪೇಯಮ್ । ತಥಾ ಚ ನ ತೇಫಾಂ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರಃ ।

ಆದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಕರ್ಮವಿಧಾಭಾವವದಯಮಪಿ ವಿರೋಧಃ ಪರಿಹರ್ದೆತ್ಯ ಇತಿ । ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹೇ ಪ್ರಮಾಣಸದ್ಭಾವೇನಾತೀತಕಾಲೀನವಿರೋಧಸ್ಯೈವ ಪರಿಹರ್ದೆತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ ।

ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದೇವೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಭೂತಕಾಲದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲದ ದೇವತಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ದೇವತೋತ್ಪತ್ತಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, ವರ್ತಮಾನ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲೀನ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಈ ವಿರೋಧವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ಭಾರತಾದಿವದಂತಿವಿಷಯತಯಾ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ ತಸ್ಯ ದೇವತಾಹ್ವಾನಾದಿರೂಪಸ್ಯ ವರ್ತಮಾನವಿಷಯತಯಾ ಅವಶ್ಯಮ್ಭಾವಾತ್ । ಅತಃ ದೇವಾನಾಂ ನಾನಿತ್ಯತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ನ ತೇಫಾಂ ವೇದಾಧಿಕಾರಃ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಇನ್ನು ವೇದವು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಂತೆ ಅತೀತಕಾಲವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಏಹ್ಯಗ್ನೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡುವಂತಹ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅತೀತದೇವತಾವಿಷಯಕವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ವರ್ತಮಾನವಿಷಯಕವೆಂದೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - परिहारां व्याख्याति - नेति ॥ यदुदितं वेदो नित्य इति तत्सत्यमेव । तथापि न तस्याप्रामाण्यम्**

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವೇದವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಏನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ಅದು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ, ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯವೆಂದರೆ, ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**तत्त्वप्रकाशिका - तद्वाच्यानां देवानां स्वरूपनित्यत्वाभावेऽपि प्रवाहरूपेण नित्यत्वात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವಿರುತ್ತದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - नच तत्र प्रमाणाभावः । 'सूर्याचन्द्रमसौ' इति श्रुतेरेव ।**

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. 'ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - न चेयं श्रुतिरतीतविषयैव देवप्रभवनियमं न प्रमापयतीति वाच्यम् । प्रतिकल्पमपि श्रुत्या यथा विष्णुः पूर्वकल्पे सूर्याचन्द्रमसावकल्पयत् तथाऽस्मिन्कल्पेऽपीति कथने देवानां सर्वकल्पेषु (प्रभव) सद्भावसिद्धेः ।**

ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಅತೀತವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದನೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.



ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यथैवेति स्पष्टस्मृत्या च देवानां सर्वकल्पेषु प्रभवसिद्धेः ।  
नच वाच्यं श्रुतावुपचारेणाप्युक्तिः संभवतीति न देवप्रभवनियम इति ।

‘ಯಥೈವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೂ ಸಹ ಸಕಲ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಜನನವು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿಯೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतीतानागतविदां महतां श्रुतिसंवादिनो देवप्रभवनियम-  
ग्राहकप्रत्यक्षस्य सत्त्वात् ।

ಏಕೆಂದರೆ, ಅತೀತ-ಅನಾಗತ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿದ ಸೂತ್ರಕಾರರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच परप्रत्यक्षस्याप्रत्यक्षत्वात्तदनिश्चयः । ‘ययतुष्वृतु-  
लिङ्गानि नानारूपाणि पर्यये । दृश्यन्ते तानि तान्येव तथा भावा युगादिषु’ इति  
(त्यादि) तद्वचनानिश्चययोपपत्तेः ।

ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

‘ययतुष्वृतु-  
लिङ्गानि नानारूपाणि पर्यये । दृश्यन्ते तानि तान्येव तथा भावा युगादिषु’ इति

ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಾನಿ ತಾನ್ಯೇವ ತಥಾ ಭಾವಾ ಯುಗಾದಿಷು ||’

ಅಯಾ ಋತುಗಳ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಋತುಪರ್ಯಾಯದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ನಮಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ದೇವಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹಾತ್ಮರ ವಚನದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चायोगिनां श्रुतिप्रत्यक्षयोरविश्वासेनोक्तानिश्चयः ।  
उपरितनकालो देववान् कालत्वात् सम्प्रतिपन्नकालवदिति श्रुतिसंवाद्यनुमानेन तेषां  
देवप्रभवनियमसिद्धेरिति भावः ।

ಅಯೋಗಿ ಜನರ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ದೇವತಾಪ್ರವಾಹ-ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಯವೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಕಾಲವು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅತೀತ ಕಾಲವೂ ಕೂಡ ಕಾಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ ಅನುಮಾನದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಪ್ರಲಯಕಾಲೇ ಕಾಲತ್ವಹೇತೋರ್ವ್ಯभिचारೋऽ-  
ಪ್ರಲಯಕಾಲತ್ವಹೇತೋಃ ಪರಂ ಪ್ರತಿ ವ್ಯर्थವಿಶೇಷಣತ್ವಮಿತಿ । ಪ್ರಲಯಸ್ಯ ಪ್ರमाणಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್  
॥೨೮॥**

ಈ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲತ್ವಹೇತುವು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಪ್ರಳಯಕಾಲತ್ವವೇ ನಮಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಯಾರು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ, ಅಪ್ರಳಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಮೊದಲ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಳಯತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಳಯವು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಿಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ: -**

**॥ ॐ ಶಬ್ದ ಇತಿ चेन्नाತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॐ ॥ ೨೮ ॥**

ಶಬ್ದೇ ವಿರೋಧ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚರಣೆ - ಅತ್ರಾಪೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಆಧ್ಯಂತವತ್ತ್ವ ಇತಿ ಶೇಷೋಕ್ತಿಃ ।

‘ಓಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನ ಅತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ಓಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ‘ಶಬ್ದೇ ವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಅತ್ರಾಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಧ್ಯಂತವತ್ತ್ವಮ್’ ಎಂಬುದು ಶೇಷೋಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಯದ್ವಿಪ್ರತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹೇ ಪ್ರमाणಸಂಭಾವೇನೇತ್ಯಾದಿನಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾ ವಿರೋಧಸೂತ್ರಂ ಸಾದಿತವಪ್ರಯುಕ್ತಶಙ್ಕಾವ್ಯಾವರ್ತಕಮಿತಿ ತದನುರೋಧೇನ ಪೂರ್ವತ್ರ ಸಾದಿತವ ಇತಿ, ಅತ್ರ ತು ಅನಿತ್ಯತ್ವ ಇತ್ಯೇವ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹೇ ಪ್ರಮಾಣಸದ್ಭಾವೇನ' ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ 'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತಿಯಿರುತ್ತದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಪೂರ್ವತ್ರ ಸಾದಿತ್ವಮ್' ಹಿಂದೆ ಸಾದಿತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಭಾವದೀಪ: - तथापि आद्यन्तवत्त्वे इति द्वयोरप्युक्तिः पूर्वत्रोक्तसादित्व-  
चोद्योत्तरयोः अत्र । अत्रोक्तसान्तत्वचोद्योत्तरयोः पूर्वत्रानुसन्धेयत्वं सूचयितुमित्याहुः।

ಹೌದು. ಆದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದರೂ ನಾಶಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಶಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದರೂ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಂತತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಆಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಭಾವದೀಪ: - नित्यत्वाद् वेदस्येत्यादि व्याचष्टे - वेदस्येति ॥ यावता  
यस्मादित्यर्थः । वाचेत्यादि व्याचष्टे - वेदस्येति ॥ आप्यनिश्चयादित्येतदवतार्य  
व्याख्यातुं श्रुतेरन्यथासिद्धिं शङ्कते - नचेति ॥

'ನಿತ್ಯತ್ವಾದ್ ವೇದಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ವೇದಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಯಾವತಾ' ಎಂದರೆ 'ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ. 'ವಾಚಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಭೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪ್ಯನಿಶ್ಚಯಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಭಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - 'अविप्रलम्भस्तज्ज्ञानं तत्कृतत्वादयोऽपि च' । कल्या इति  
'प्रत्यक्षः कस्यचिद्धर्मो वस्तुत्वादिति चोदितः ।' इति चानुभाष्यं हृदि कृत्वाऽह -  
विवादेति ॥ विवादपदं धर्माधर्मादिकमित्यर्थः । अतीन्द्रियापरोक्षिणः सार्वज्ञ्यं  
कैमुत्पसिद्धमिति भावः ॥

ಅವಿಪ್ರಲಂಭಸ್ತಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಕೃತತ್ವಾದಯೋಽಪಿ ಚ ಕಲ್ಯಾಃ

ಕಲ್ಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ ಕಸ್ಯಚಿಧ್ಧರ್ಮೋ ವಸ್ತುತ್ವಾದಿತಿ ಚೋದಿತಃ ॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಎಂಬ ಅನುಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ವಿವಾದಪದಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ವಿವಾದಪದಂ' ಎಂದರೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾದಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಅತೀಂದ್ರಿಯವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ಕೈಮುತ್ಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ: - ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನೇತಿ || ವಿವಾದಾಸ್ಪದಂ ಧರ್ಮಾದಿಕಂ ಕಸ್ಯವಿಚ್ಛರೀರಿಣಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ | ಕಸ್ಯचित್ ಸುಖಿನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದ್ ಘಟವದಿತ್ಯಾದೇರಪಿ ಸಮ್ಮವೇನೇವ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯಸಾಧನವದ್ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಶರೀರಸುಖದುಃಖಾದೃಶಾನಿತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿರೂಪಧರ್ಮಾಂತರಸಾಧನಾ-ಪಾತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ||**

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಧರ್ಮಾಂತರಸಾಧನಾಪಾತಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರಮೇಯತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಏನನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು. 'ವಿವಾದಾಸ್ಪದಂ ಧರ್ಮಾದಿಕಂ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಶರೀರಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್, ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ನಮ್ಮಂತೆ ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಶರೀರವಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಅದರಂತೆ, 'ವಿವಾದಪದಂ ಧರ್ಮಾದಿಕಂ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಸುಖಿನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಇದರಂತೆ ಅನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರಮೇಯತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

**ಭಾವದೀಪ: - ಕೇವಲಾನ್ವಯೀತಿ || ಕೇವಲಾನ್ವಯಿನಃ ಸಾಮಾನ್ಯಹೀನತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಷು ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಸಮವಾಯಾಭಾವೇಷ್ವಪಿ ಸತ್ತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಕ್ವಚಿದಿತಿ || ಅನ್ಯಥಾ ಸಪ್ತಪದಾರ್ಥ ನಿಯಮಜ್ಞಾಪತ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ||**

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕೇವಲಾನ್ವಯಿಧರ್ಮತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಜಾತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಯಾವುದು ಕೇವಲಾನ್ವಯಿಧರ್ಮವೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜಾತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ, ವಿಶೇಷ, ಸಮವಾಯ, ಅಭಾವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮೇಯತ್ವವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇದರಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದು. 'ಕೃಚಿಂತಾರ್ಥಾವಸ್ಯ ಅಪೇಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಪದಾರ್ಥವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗಿ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥನಿಯಮಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ: - ಅಸ್ವತನ್ತ್ರತ್ವಾಚೇತಿ || ಪ್ರಮಾಪರತನ್ತ್ರತ್ವಾತ್ ಪ್ರಮೇಯರೂಪಾಶ್ರಯ-ಪರತನ್ತ್ರತ್ವಾಚೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಏವಮಿತಿ || ಪರತ್ವಾಪರತ್ವಗುರುತ್ವದ್ರವತ್ವಾದಾವಪಿ ಪರಸ್ಯ ಭಾವ ಏವ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ**

परत्वम्, नतु ततोऽतिरिक्तमित्यापत्त्या परत्वादेरपि गुणत्वेन पृथग्व्ययं न स्यादित्यर्थः ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು ಪ್ರಮೇಯಾಧೀನ-ವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಯರೂಪವಾದ ಆಶ್ರಯದ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದಂದರ್ಥ. 'ಏವಂ ಪರತ್ವಾಪರತ್ವಾದಿಗುಣಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಮೇಯದ ಧರ್ಮವೇ ಪ್ರಮೇಯತ್ವ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದಲ್ಲಿ ಪರ ಎಂಬುದರ ಧರ್ಮವೇ ಪರತ್ವ. ಗುರುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಗುರುತ್ವ. ದ್ರವದ ಧರ್ಮವೇ ದ್ರವತ್ವ ಎಂದಂತಾಗಿ ಪರತ್ವ, ಅಪರತ್ವ, ಗುರುತ್ವ, ದ್ರವತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಣಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು.

भावदीपः - लङ्घनेति ॥ लङ्घने जङ्घाशून्यत्वादित्यर्थः । प्राणिस्थादातो लज्ज्यतरस्याम्' इति जङ्घाशब्दान्मत्यर्थे लच्प्रत्ययः । 'जङ्घालोऽतिजवस्तुल्यौ' इत्यमरोक्तेः ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತದೋಷಲಂಘನಾಜಂಘಾಲತ್ವಾತ್' ಎಂದಿದೆ. 'ನ ತಾವತ್ ದ್ರವ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹಿಂದೆ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಿದರೆ ಏನೇನು ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಆ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನು ದಾಟಲು ಮೋಕ್ಷಕಾಲು ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾಣಿಸ್ಥಾದಾತೋಲಜದನ್ಯತರಸ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಜಂಘಾ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಮತ್ಸರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಲಜ್' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಜಂಘಾಲೋ ಅತಿಜವಸ್ತುಲ್ಯೌ ಜಂಘಾಕರಿಖಜಾಂಕಿಕೌ' ಎಂದು ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ 'ಜಂಘಾಲ' ಮತ್ತು 'ಅತಿಜವ' ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಂಘಾಬಲದಿಂದ ಬೇಗನೆ ನಡೆಯುವವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವ ಮಾಡಿದಾಗ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

भावदीपः - धर्मान्तेरपीति ॥ अभिधेयत्वव्यापकत्वादिरूपेऽयमेव खण्डनमार्ग इत्यर्थः । पर्वतेतरत्वादीनां व्याप्तिरस्ति नवा । आद्यं निराह - का नो हानिरिति॥

ಹೀಗೆ ಪ್ರಮೇಯತ್ವದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಾಗ ಏನೇನು ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಇದೇ ದೋಷಗಳು ಅಭಿಧೇಯತ್ವ ಅಥವಾ ಜ್ಞೇಯತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇತುವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಬರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಶರೀರಜನ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯಾಗುವುದಾದರೆ, ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಉಪಾಧಿ-ಯಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಕಾ ನೋ ಹಾನಿಃ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ಅನುಮಾನೇತಿ || ಅನುಮಾನಂ ಪ್ರತ್ಯುಪ-  
ಜೀವ್ಯೇನ ವ್ಯಾಸಿಗ್ರಾಹಕಾನುಕೂಲತರ್ಕೇಣೈವೈತೀತೀತಿ | 'ಅನುಕೂಲೇನ ತರ್ಕೇಣ ಸನಾಥೇ ಸತಿ ಸಾಧನೇ |  
ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತಾಭಿಜ್ಞಾತ್ ಪಕ್ಷೇ ನೋಪಾಧಿಸಮ್ಮವಃ ||' ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಅನುಮಾನೋಪಜೀವ್ಯೇನ ಬಾಧಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ  
ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದಾದರೆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ  
ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ  
ಉಪಾಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದದ್ದು ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ  
ಗ್ರಾಹಕವಾದದ್ದು ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅನುಕೂಲೇನ ತರ್ಕೇಣ ಸನಾಥೇ ಸತಿ ಸಾಧನೇ |

ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತಾಭಿಜ್ಞಾತ್ ಪಕ್ಷೇ ನೋಪಾಧಿಸಂಭವಃ ||

ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕವಿದ್ದಾಗ ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯೇ  
ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತಿಪರ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯೇತದ್ವಿಪಾಧ್ಯ ಅಸಿದ್ಧಿಪರಿಹಾರಾರ್ಥತ್ವಾದಿತ್ಯೇತದ್ವಿಪ-  
ಪಾದಯತಿ - ನಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ||

'ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತಿಪರ್ಯತ್ವತ್ವತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ 'ಅಸಿದ್ಧಿಪರಿಹಾರಾರ್ಥತ್ವತ್' ಎಂಬುದನ್ನು  
ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸನ್ನಿಹಿತಮಿತಿ || ಅವರ್ಜನೀಯಸನ್ನಿಧಿ, ನತು ಕಾರ್ಯಕಾರಿತಿ ತ್ವತ್ತರತ್ರ  
ಸಮಯಪಾದೇ 'ಸಮ್ಮಂದಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ' 'ಅಂತವತ್ತ್ವಮಸರ್ವಜ್ಞತಾ ವಾ' ಇತ್ಯತ್ರ ನಿರಸಿಷ್ಯತ  
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

ಶರೀರವು ಕೇವಲ ಅವರ್ಜನೀಯ ಸನ್ನಿಧಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಮುಂದೆ ಸಮಯಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಸಂಬಂಧಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ' 'ಅಂತವತ್ತ್ವಮಸರ್ವಜ್ಞತಾ ವಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ  
ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪಾಮರೆತಿ || ವೇದಃ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತಃ ವೇದತ್ವಾದ್, ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಗಗನವದಿತ್ಯಪಿ  
ಪ್ರಯೋಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಪಾಮರಪ್ರಣೀತಲೌಕಿಕವಾಕ್ಯಾತ್ ಸಪಕ್ಷಾದ್ ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಾ  
ಪಕ್ಷಮಾತ್ರವೃತ್ತೇರಸಾಧಾರಣ್ಯಂ ಚೇತ್ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತಪುರಾಣಾದಿತೋ ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಾ ಪಕ್ಷಮಾತ್ರವೃತ್ತೇರ-  
ಸಾಧಾರಣಾನೈಕಾಂತ್ಯಂ ತವಾಪಿ ತುಲ್ಯಮಿತ್ಯಾಹ - ಅಸಾಧಾರಣ್ಯಸ್ಯೇತಿ ||

‘ವೇದಃ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತಃ ವೇದತ್ವಾತ್, ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಗಗನವತ್’ ಎಂದು ಸಹ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ವೇದತ್ವ ಎಂಬ ಹೇತುವು ಅಸಾಧಾರಣ್ಯದೋಷಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಮರಪ್ರಣೀತವಾದ ಲೌಕಿಕ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಸಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇದತ್ವವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪಕ್ಷಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಅನುಮಾನವು ದುಷ್ಪ್ರವಾದಿಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ, ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಇದೇ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತವಾದ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದತ್ವಹೇತುವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಹೇತುವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಾಧಾರಣ್ಯ ಅನೈಕಾಂತ್ಯ ದೋಷವು ನಿಮಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ‘ಅಸಾಧಾರಣ್ಯಸ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** ಉಕ್ತಿತಿ || ಇಶ್ವರಸಾರ್ವಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರೂಪೋಕ್ತದೋಷಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವೇದಪ್ರಣೇತೃತ್ವೋಕ್ತ-  
ನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ಸಾರ್ವಜ್ಞಂ ಸೇತ್ಸಯತೀತ್ಯತೋ ವ್ಯಭಿಚಾರಾನ್ನೈವಮಿತ್ಯಾಹ - ಋಗ್ವೇದ ಏವೇತಿ ||  
ತದ್ವಾಕ್ಯಾದಿತಿ || ಋಗ್ವೇದ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದರ್ಥ. ವೇದಪ್ರಣೇತೃತ್ವೋಕ್ತಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುವ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ‘ಋಗ್ವೇದ ಏವ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ತದ್ವಾಕ್ಯಾತ್’ ಎಂದರೆ ‘ಋಗ್ವೇದಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** ಅವಿಶೇಷಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ವಿಶೇಷಮಾಶಾಂಕತೇ - ತೇಷಾಮಿತಿ || ಸಮಂ  
ಪ್ರಕೃತೇಽಪಿ | ಉಕ್ತದಿಶಾ ಇಶ್ವರಸಾರ್ವಜ್ಞಸ್ಯಾಪ್ಯಸಿದ್ಧೀರिति ಭಾವಃ | ‘ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ  
ವೇದೇನೈವ ತತ್ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿರಸ್ತಿವತ್ಯತ ಆಹ - ಚಕ್ರಕೇತಿ ||

ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ತೇಷಾಮಿತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಅಸಾರ್ವಜ್ಞ ದೋಷವು ಪ್ರಕೃತ ನಿಮಗೂ ಸಮಾನ. ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ‘ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಚಕ್ರಕ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** ಇಶ್ವರಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಸಿದ್ಧಿ ‘ತಸ್ಮಾದ್ ಯಜ್ಞಾದ್’ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವೇದಸ್ಯ  
ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತವ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ, ತತ್ತಿಸಿದ್ಧೌ ಚ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ, ತತ್ತಿಸಿದ್ಧೌ ಚ ವೇದೇನೈವ-  
ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಸಿದ್ಧಿರिति ಚಕ್ರಕಾಪಾತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ನಿಯತವಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾನ್ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸ್ಯೇತದ್  
ವ್ಯಾಚಛೇ - ಕಿಂಚೇತಿ ||

ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ 'ತಸ್ಮಾದ್ ಯಜ್ಞಾತ್' ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದವು ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ವೇದದಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ, ಚಕ್ರಕಾಶ್ರಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ನಿತ್ಯತ್ವಪೇಕ್ಷತ್ವಾಚ್ಚ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ: - ಮೂಲೇತಿ ॥ ಅರ್ಥಮುಪಲಬ್ಧ ರಚಿತತ್ವಂ ಪ್ರಣೀತತ್ವಮಿತಿ ವಾಚ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: । ತತ್ಕಿಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮನುಮಾನಂ ಪೌರೂಢೇಯವಾಕ್ಯಂ ವಾ? ನ ತ್ರಯಮಪಿತಿ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಾಹ - ನಚೇತಿ ॥**

ವೇದವು ಆಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೋ ಅನುಮಾನವೋ, ಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯವೋ, ಮೂರನ್ನು ಸಹ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ: - ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚೇತದವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನನ್ವಿತಿ ॥ ನ ಕೇವಲಮನಿತ್ಯತ್ವ ಇತ್ಯಪೇರರ್ಥ: । ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನಜನಕಸಹಜಶಕ್ತಿಯೈವ ಪ್ರಮಾತೃಜನಕತ್ವೇನೇತ್ಯರ್ಥ:॥ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಮೇತಿ ॥ ವೇದಸ್ಯೇತ್ಯನುಷಙ್ಗ: ।**

'ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ನನು ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಜನಕ ಸಹಜಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ವೇದಸ್ಯ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ: - ತಾದೃಶಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ಜ್ಞಾನಯಾಥಾರ್ಥಸ್ವತಸ್ತ್ವಾಯತ್ತಮಿತಿ ಭಾವೇನ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ನಚೇತಿ ॥ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠಮಿತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಮಾತೃರೂಪಮ್ ॥ ಜ್ಞಾನಕಾರಣೇತಿ ॥ ಕಾರಣಪದಂ ಸಮಗ್ರಕಾರಣಪರಮ್ ।**

ವೇದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವಂತಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಜ್ಞಾನದ ಯಥಾರ್ಥ್ಯವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ವೈತರಿಕ್ತ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಥಾರ್ಥ್ಯವೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯಥಾರ್ಥತ್ವ ಎಂದರ್ಥ. ಅದು ಪ್ರಮಾತೃರೂಪವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಕಾರಣ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣವದವು ಸಮಗ್ರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.



**ಭಾವದೀಪ:** - ನನು ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವೇಽಪಿ ನಾಸ್ಮಾಕಮನಿಷ್ಠಮಿತ್ಯುಪರಿತನವಾಕ್ಯಾದ್  
ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯ ಯಾದ್ಯರ್ಥೇ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಉಪಸಾಧ್ಯಸ್ಯ ಸಾಧನೇ ಬಾಧ ಇತಿ चेन्न ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣ ಅತಿರಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಮ್, ಅಯಾರ್ಥ್ಯ ಅತಿರಕ್ತತ್ವೇಽಪಿ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ಜ್ಞಾನತ್ವವತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಯಾರ್ಥ್ಯವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಕ್ತವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ನಾವೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮುಂದೆ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಕ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭಾವಕಾರಣಾನುಪೇಕ್ಷಾಮಿತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಾತ್ ।

ಭಾವರೂಪವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅನುಮಾನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದೋಷಾಭಾವವು ಅಭಾವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಇದನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ, ಬಾಧದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - यद्वा दोषाभावोऽपि न प्रामाण्यकारणम् । यादृच्छिकसंवादिषु सत्यपि दोषो प्रमाणज्ञानोदयादिति तत्त्वनिर्णयटीकोक्त्या तर्हि दोषाभावः कारणमित्यायातमिति चेन्न । तथा सत्युत्सर्गापवादयोः काप्यभावप्रसङ्गादिति सुधोक्त्या च दोषाभावः कारणं नेति भावेन एवं साध्योक्तिः ।

ಅಥವಾ, ದೋಷಾಭಾವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ದೋಷಾಭಾವೋಽಪಿ ನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಾರಣಮ್, ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿಷು ಸತ್ಯಪಿ ದೋಷೇ ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನೋದಯಾತ್' ಎಂದು ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. 'ದೋಷಾಭಾವವಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದೋಷಾಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 'ನದೀತೀರೇ ಪಂಚಫಲಾನಿ ಸಂತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪ್ಪ ಎಂಬ ದೋಷವೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೋಷಾಭಾವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ತರ್ಹಿ ದೋಷಾಭಾವಃ ಕಾರಣಮಿತ್ಯಾಯಾತಮಿತಿ ಚೇನ್ನ, ತಥಾ ಸತಿ ಉತ್ಸರ್ಗಪವಾದಯೋಃ ಕ್ವಾಪ್ಯಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಹಾಗಾದರೆ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರೋ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಉತ್ಸರ್ಗಪವಾದನ್ಯಾಯವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಧೆಯ ಈ ಮಾತಿನಿಂದಲೂ ದೋಷಾಭಾವವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಬಾಧದೋಷಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಗ್ರೇ ಕಾರಣತ್ವೋಕ್ತಿस्तು ತಾವತಾ ಪ್ರಕೃತವೇದನೀತ್ಯತ್ವಾಕ್ಷತೇರಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ವಾದೇನ ವಾ 'ನಿರ್ದೋಷಃ ಶಬ್ದ ಆಗಮಃ' ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣೇ 'ಆಗಮೋಽದೃಶ್ಯವಾಕ್ಯಂ ಚ' ಇತಿ ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯಾದೌ ಚ ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ದೃಢಗತದಾರ್ಢ್ಯಾದಿವತ್ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಾ ವಾ

ಹಾಗಾದರೆ ಮುಂದೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ಅಭ್ಯುಪೇಕ್ಷೆವಾದದಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು. ಅಂದರೆ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಹಾನಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವಕ್ಕೆ ಏನೂ ಭಂಗವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ 'ನಿರ್ದೋಷಃ ಶಬ್ದಃ ಆಗಮಃ' ಎಂದು ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆಗಮೋಽದುಷ್ಪವಾಕ್ಯಂ ಚ' ಎಂದು ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಘಟಕ್ಕೆ ದಂಡವೇ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ದಂಡದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಘಟ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ದಂಡದಲ್ಲಿರುವ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ದಂಡವೇ ಕಾರಣ, ದಂಡದಲ್ಲಿರುವ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ? ಅದರಂತೆ ದೋಷಾಭಾವವು ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿರೇವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿರिति ಪಠ್ಯತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಯಾಥಾರ್ಥಜನಕಶಕ್ತಿಯೋಕ್ತವಪಕ್ಷೇ ಚಾಯಂ ಸಾಧ್ಯನಿರ್ದೇಶೋ ಬೋಧ್ಯಃ ।

ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವ ಶಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಸಹಜವೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಹಜ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕಶಕ್ತಿಯೇ ಬೇರೆ, ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಯೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಂ' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವು ಬಾಧಿತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣವಾದ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲನೆಯ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಧದೋಷ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - यदा तु दोषवशात् प्रमाजननशक्तिप्रतिबन्धेऽपि ज्ञानजननशक्तेरप्रति-  
बन्धाज्ज्ञानप्रमाऽपीत्यादिना याथार्थ्यज्ञानजननशक्तयोर्भिन्नत्वमभ्युपेत्य द्वयोः  
सहजत्वमात्रेण स्वतस्त्वमिति मतम्, तदाऽतिरिक्तागन्तुकानपेक्षमिति साध्याथो  
बोध्यः ।

ಯಾವ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ದೋಷದಿಂದ ಪ್ರಮಾಜನನಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಬಂಧವಾದರೂ ಜ್ಞಾನಜನನ  
ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಜನನಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಜನನಶಕ್ತಿ  
ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಸಹಜವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾ  
ತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಮ್' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಆಗಂತುಕಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿ  
ದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಇವರು ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಜನನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಜವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಆಗಂತುಕಕಾರಣದ  
ಅಪೇಕ್ಷೆಯದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಹಜವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಇವರ  
ಮತದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - न गुणोत्पन्नमिति साध्ये तु न कापि विवक्षा । दोषसापेक्षाप्रामाण्ये  
व्यभिचारनिरासाय हेतौ सत्यन्तम् ॥

ಅಥವಾ 'ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಮ್' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ  
- ತಾರ್ಕಿಕಾದಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವು ಗುಣೋತ್ಪನ್ನವಲ್ಲ ಎಂದು. ಹೀಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ  
ದೋಷಾಭಾವವು ಕಾರಣವೆಂಬ ಚರ್ಚೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು 'ಅಯಥಾರ್ಥತಾತಿರಿಕ್ತ  
ತ್ವೇಸತಿ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಂತ ಪದವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ  
ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಜ್ಞಾನಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತವಾದ  
ದೋಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಯಥಾರ್ಥತಾತಿರಿಕ್ತತ್ವೇಸತಿ'  
ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅಯಥಾರ್ಥವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೇತುವು  
ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಭಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - स्वतस्त्वमिति ॥ अयाथार्थ्यं ज्ञानकारणातिरिक्तकारणानपेक्षम् ।  
न दोषोत्पन्नं वा । ज्ञानधर्मत्वाद् याथार्थ्यवदित्यर्थः । उभयत्र साध्ये सकृदेव  
दोषमाह - दोषाभाव इति ॥

'ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು  
ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಅಯಥಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಉಪಪಾದನೆ  
ಮಾಡಬಹುದು. 'ಅಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣನಿರಪೇಕ್ಷಂ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್  
ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವತ್' ಅಥವಾ 'ಅಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ನ ದೋಷೋತ್ಪನ್ನಂ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವತ್'  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಎಂದೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಾಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ದೋಷಾಭಾವೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - **ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದೀತಿ ಸತ್ಯಪಿ ದೋಷಽಯಾಥಾರ್ಥಾದರ್ಶನೇನಾನವ್ಯಯಮನುತ್ವಾ ದೋಷಾಭಾವಽಯಾಥಾರ್ಥಾಭಾವ ಇತಿ ವ್ಯತಿರೇಕ ಏವೋಕ್ತಃ । ದೋಷಕಾರಣತಾಗ್ರಾಹಕಮಾನವಾಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।**

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೇಕೆ ? ಹೇಳಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಅಯಥಾರ್ಥವೇ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೋಷಕಾರಣತಾಗ್ರಾಹಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಇದರಿಂದ ಬಾಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ:** - **ನಚೈವ ಗುಣಽಸ್ತಿ । ಗುಣಾಭಾವಽಪಿ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸ್ಥಲೇ ಯಾಥಾರ್ಥೋಪಲಬ್ಧೇನ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥**

ಇದರಂತೆ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗುಣವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡಿದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ಪರತಃ' ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - **ಪ್ರಮೇತಿ ॥ ಅತ್ರ ಪ್ರಮಾತೃತದಾಶ್ರಯತತ್ಸಂಬಂಧಾನಾಮನ್ಯತಮಸ್ಯೈತತ್ ಸಾಧ್ಯತೇ । ತ್ರಯಾಣಾಂ ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವಾಪತ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ವೇತಿ ವಿಕಲ್ಪಾಽಽಥಽಪಿ ಕಸ್ಯೇತಿ ವಿಕಲ್ಪಯ ದೋಷಮಾಹ - ಪ್ರಮಾತೃತ್ವಸ್ಯೇತಿ ॥**

ಪ್ರಮಾತೃತ್ವವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಎಂದು 'ಪ್ರಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರೂ ಸಹ ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಎಂದು ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ, ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಮಾತೃತ್ವಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - **ದ್ವಿತೀಯಂ ಶಾಕ್ತೇ - ಪ್ರಮಾತೃತ್ವೇತಿ ॥ ಕಿಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯಮ್ ? ಕಿಂ ವಾ ಜ್ಞಾನತ್ವಪ್ರಯೋಜಕಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವೇ ಸತ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಮ್ । ಆಧೇ ಆಹ - ತಾದೃಶೇತಿ ॥ ದ್ವಿತೀಯಂ ಶಾಕ್ತೇ - ಜ್ಞಾನೇತಿ ॥**

ಎರಡನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿಕ್ರಮಾತ್ಮ ಜನ್ಯತ್ವವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ 'ಜ್ಞಾನತ್ವಪ್ರಯೋಜಕ ಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಅತಿಕ್ರಮಾರಣಜನ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ತಾದೃಶಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - व्यभिचारात् कार्यत्वहेतोरित्यर्थः । बाधव्याहतिनिरासाय शङ्कते - ज्ञानकारणेति ॥

'ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್' ಎಂದರೆ ಕಾರ್ಯತ್ವಹೇತುವಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬಾಧ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಹತಿದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - विशिष्टाभावश्च अतज्जन्यत्वेन वा तज्जन्यत्वेऽप्यधिकजन्यत्वेन वा सर्वथैवाजन्यत्वेन वा त्रेधा घटते । दृष्टान्ते घटादावाद्यमादाय पक्षे द्वितीयमादाय ईश्वरज्ञाने त्वन्त्यपक्षमादाय पर्यवसानाद् इष्टसिद्धिव्याघातो नेश्वरज्ञाने बाधश्चेति भावः ।

ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವು ಅತಜ್ಜನ್ಯತ್ವದಿಂದ ಅಥವಾ ತಜ್ಜನ್ಯತ್ವೇಽಪ್ಯಧಿಕಜನ್ಯತ್ವದಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವಥೈವಾಜನ್ಯತ್ವದಿಂದ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ ಘಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಈಶ್ವರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈಶ್ವರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಧದೋಷವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - हेतुः कार्यत्वम् । ज्ञानव्यावृत्तिर्व्यर्था प्रमायामिव तत्राप्युक्तसाधन-सम्भवादित्याह - ज्ञानेऽपीति ॥ ननु ज्ञानेऽपि ज्ञानहेतुमात्रजन्यत्वाभावसाधने व्याघात इत्यत आह - विशिष्टेति ॥

ಹೇತುವೆಂದರೆ 'ಕಾರ್ಯತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂದು 'ಜ್ಞಾನೇಽಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನಹೇತುಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ವ್ಯಾಘಾತ ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವಿಕಲ್ಪೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - यथा विशिष्टाभावः प्रमायामधिकजन्यत्वाभावेन पर्यवस्यतीति न व्याघात इत्युच्यते । तथा ज्ञानेऽप्यधिकजन्यत्वेन पर्यवसानोक्त्या व्याघातस्य समाधातुं शक्यत्वादित्यर्थः ।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಭಾವವು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಜನ್ಯತ್ವಭಾವಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಘಾತ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಜನ್ಯತ್ವದಿಂದ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವ ಕಾರಣ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭ್ರಮೇಽಪಿ ಧರ್ಮೈಶಿ ಪ್ರಮಾತ್ವಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನತ್ವಸಮನಿಯತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾತ್ವಸ್ಯಾಧಿಕಪ್ರಯೋಜ್ಯತ್ವೇ ಜ್ಞಾನತ್ವೇಽಪಿ ತಯಾತ್ವಸ್ಯ ಸಮ್ಮವಾತ್ । ಜ್ಞಾನತ್ವಂ ಭ್ರಮೇ ಗುಣವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಚೇತ್, ಪ್ರಮಾತ್ವಮಪಿ ಯಾದೃಷ್ಟಿಕಸಂವಾದೀತಿ, ತಯೇತಿ ಸಮಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಿಯ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನತ್ವಸಮನಿಯತವಾದ ಪ್ರಮಾತ್ವಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಪ್ರಯೋಜ್ಯತ್ವವಿರುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಪ್ರಯೋಜ್ಯತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನತ್ವವು ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯಾದೃಷ್ಟಿಕ ಸಂವಾದಿಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗುಣವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯೇತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣ್ । ಇಶಜ್ಞಾನೇ ಬಾಧಸ್ಯಾಪಿ ಸಮಾಧಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯಪಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞೇತಿ ॥ ಪರೇಣಾಪಿ ಗುಣತ್ವಜಾತೇರನಿರೀಕಾರೇಣ ಗುಣಪದೇನ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಸ್ಯೇವ ವಾಚ್ಯತ್ವೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವ್ಯಾಘಾತಾಘಾತಪತ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಹೇತುಂ ಚ ನಿರಾಹ - ಕಿಂಚೇತಿ ॥ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದ್ ದೃಢರೂಪಾದೌ ಘಟಂ ಪ್ರತಿ ಕಾರಣತ್ವಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಈಶಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರಾಸೇನ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪರರೂ ಸಹ ಗುಣತ್ವಜಾತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಗುಣಪದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಘಾತಾದಿರೋಷಗಳು ಪುನಃ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೇಳುವವನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್' ಎಂದರೆ ದಂಡರೂಪದಲ್ಲಿ ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - 'ತಸ್ಮಾದ್ ಗುಣೈಶಿ ದೋಷಾಣಾಮಭಾವಸ್ತದಭಾವತಃ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಯೋ ಭಾವಸ್ಯೇನೋ-ತ್ಸರ್ಗೋಽನಯೋದಿತಃ ॥' ಎಂಬ ವಚನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ದೋಷನಿರಾಸೋಪಕ್ಷಿಣತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಭಯಕಾರಣತ್ವೇ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನನ ಹಾಗೂ ದೋಷನಿರಾಸವೆಂಬ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದಾಗ ಎಂದರ್ಥ.

'ತಸ್ಮಾದ್ ಗುಣೈಶಿ ದೋಷಾಣಾಮಭಾವಸ್ತದಭಾವತಃ' । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಯೋ ಭಾವಸ್ಯೇನೋ-ತ್ಸರ್ಗೋಽನಯೋದಿತಃ ॥' ಎಂಬ ವಚನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ದೋಷನಿರಾಸೋಪಕ್ಷಿಣತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಭಯಕಾರಣತ್ವೇ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನನ ಹಾಗೂ ದೋಷನಿರಾಸವೆಂಬ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದಾಗ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ನವೈವಮಿತಿ ॥ ಗುಣಾನಾಂ ದೋಷನಿರಾಸೋಪಕ್ಷಿಣತ್ವೇ ದೋಷಾಣಾಮಪಿ ಗುಣಿನಿರಾಸೋಪಕ್ಷಿಣತ್ವಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವರೂಪಂ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಥ: ॥

‘ನವೈವಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಗುಣಗಳು ದೋಷನಿರಾಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗಿದ್ದರೆ, ದೋಷಗಳೂ ಸಹ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ದೋಷಾನ್ವಯೇತಿ ॥ ದೋಷೇ ಸತ್ಯೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್, ತದಭಾವೇ ತದಭಾವ ಇತ್ಯನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕನಿಯಮೇನೀರ್ಥ: । ಯಾದೃಷ್ಟಿಕಸಂವಾದಿನಿ ಸತ್ಯಪಿ ದೋಷಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತಿಸ್ತು ವಿಷಯಸತ್ತ್ವಾದೇದೋಷಪ್ರತಿಬಂಧಕಸ್ಯಸತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥

‘ದೋಷಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕನಿಯಮೇನ’ ಎಂದರೆ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾದೃಷ್ಟಿಕಸಂವಾದಿಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿಯು ಏಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿಲ್ಲ? ಎಂದರೆ. ವಿಷಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೋಷಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಋಯೇತಿ ॥ ‘ಗುಣಾಸ್ತ್ವಕಿಷ್ಕಿತ್ಕರಾ:’ ಇತಿ ಪದ್ವತ್ಯುತ್ಪತ್ಯಾ ದೋಷಾಣಾಂ ಗುಣನಿರಾಸಕತ್ವೇಽಪಿ ನ ಹಾನಿಸ್ತಥಾಪ್ಯಭ್ಯುಪಗಮೋಕ್ತೀರಿಯಮ್ ॥ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿತಿ ॥ ಗುಣಾಭಾವೇಽಪಿ ಪ್ರಮಾಣ್ಯಾ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

‘ಉಭಯಕಾರಣತ್ವೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಗುಣಾಸ್ತ್ವಕಿಷ್ಕಿತ್ಕರಾ:’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೋಷಗಳು ಗುಣವನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದರೂ ಯಾವುದೇ ಹಾನಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಭ್ಯುಪಗಮವಾದದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ‘ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್’ ಎಂದರೆ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ತತ್ರ ವಿಷಯಸತ್ತ್ವಾದಿಕಮೇವ ಗುಣ ಇತಿ ತ್ವನ್ಯತ್ರ ನಿರಸ್ತಂ ಬೋಧ್ಯಮ್ । ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ವಾದೇನಾಽಹ - ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯೇತಿ ॥ ಕಾರಣತಾವಚ್ಛೇದಕಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಭಾವಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಮಾತ್ರಾಭಿಪ್ರೇಯೇಣ ವಾ ಕಾರಣತ್ವೋಕ್ತಿ: । ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರಾಗುಕ್ತತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯದೀಕಾ-ಸುಧಾಪ್ರಾಪ್ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿರೋಧಾಪಾತಾತ್ ।

ವಿಷಯದ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಗುಣವೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂಗೀಕರವಾದದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ದೋಷಾಭಾವಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಕಾರಣತಾವಚ್ಛೇದಕಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಭಾವಸಾಧಾರಣಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಮಾತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೆ ತತ್ವನಿರ್ಣಯದಿಗೇ ಹಾಗೂ ಸುಧಾವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನಚ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಭಿಃ । ಜ್ಞಾನಜನನಶಕ್ತಿವತ್ ಪ್ರಮಾಜನನಶಕ್ತಿಃ ಸಹಜತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ಸ್ವತಸ್ತ್ವೋಪಪತ್ತೇ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತು ದೋಷಾಹಿತಶಕ್ತಿಯೇತಿ ವೈಷಮ್ಯಮ್ । ಉಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಪಾದೀಯಸುಧಾಯಾಮ್ - ಇಂದ್ರಿಯಾದಿನಾಮೌತ್ಸರ್ಗಿಕೀ ಶಕ್ತಿಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನನೇ ದೋಷಾಪವಾದಾದ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಪಜನಯತೀತಿ । ವ್ಯತಿರೇಕಿಣಿಮಾಶಾಙ್ಕತೇ - ಪ್ರಮೇತಿ ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಮಾಣಸ್ವತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಜನನಶಕ್ತಿಯಂತೆ ಪ್ರಮಾಜನನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಹಜವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದರೂ ಅಹಿತವಾದ ದೋಷದಿಂದ ಬರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ, 'ಪರತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಔತ್ಸರ್ಗಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಾಗ ಔತ್ಸರ್ಗಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ದೋಷ ಅಪವಾದಗಳಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯತಿರೇಕಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಮಿತಿ ॥ ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ವ್ಯಾಪೀತಿ ॥ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿದುಷ್ಟವಾಕ್ಯಜನ್ಯಪ್ರಮಾಣಾಂ ಸಾಧ್ಯೇ ಸತ್ಯುಪಾಧ್ಯಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತೋ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್ ತದಜನ್ಯತ್ವೇ ಮಾನಾಭಾವಾಚ್ಚೈತ್ಯರ್ಥಃ ॥

'ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ 'ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವ' ಎಂದರ್ಥ. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿಯಾದ ದುಷ್ಟವಾಕ್ಯಜನ್ಯಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಪಾಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುಣಜನ್ಯವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಗುಣಜನ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಸ್ವತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭಾಷ್ಯೇ ದೇವಾನಾಮನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತವಾನಿತ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇರಭಿಪ್ರಾಸ್ಯ ವ್ಯಜ್ರಯಿತುಮಾಹ - ನಚ ವಾಚ್ಯಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಮಾಣೇತಿ ॥ 'ತೇ ಹ ನಾಕಮ್' ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅತೀತೇತಿ ॥ ಶಬ್ದೇ ಕರ್ಮಣಿ ಚೋಭಯತ್ರೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾಚ ಪೂರ್ವತ್ರ 'ಕರ್ಮಣಿ' ಇತಿ ಶಬ್ದೇ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳದೆ ಅನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು 'ನಚವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ 'ತೇ ಹ ನಾಕಮ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರ್ಥ. 'ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹ' ಎಂದರೆ 'ಶಬ್ದೇ ಕರ್ಮಣೀ ಚ' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮಣಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.



**ಭಾವದೀಪ:** - ಕರ್ಮಣ್ಯಪಿ ಸಾಮ್ಯಾದಿತಿ ॥ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಕರ್ಮಣಿ ಚೇತ್ಯನುವತ್ಯಂ ವಾ  
 उपलक्ष्यं वेति भावः ॥ देवताह्वानेति ॥ 'इन्द्रागच्छ हरिर्वा आगच्छ'  
 इत्यादिरूपस्येत्यर्थः । नेति नञा निषेध्यं दर्शयन् तेषां प्रभवनियमादिति भाष्यं  
 व्याचष्टे - यदिति ॥ न तस्याप्रामाण्यमिति ॥ विरोध इति पदं नञाऽन्वेतीति  
 सूचितम् । सूर्येत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - नच तत्रेति ॥

'ಕರ್ಮಣ್ಯಪಿ ಸಾಮ್ಯಾತ್' ಎಂದರೆ 'ಶಬ್ದೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮಣಿಚ' ಎಂಬುದನ್ನು  
 ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಇಚ್ಛುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.  
 ದೇವತಾಹ್ವಾನವೆಂದರೆ 'ಎಲೈ ! ಇಂದ್ರನೇ ಬಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ದೇವತಾಹ್ವಾನರೂಪವಾದ  
 ವಾಕ್ಯವೆಂದರ್ಥ. 'ನ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ನಇ' ಎಂಬುದು ನಿಷೇಧ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
 ಮಾಡುತ್ತಾ 'ತೇಷಾಂ ಪ್ರಭವನಿಯಮಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯತ್'  
 ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ನ ತಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್' ಎಂದರೆ 'ವಿರೋಧೇ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ನಇ' ಎಂಬುದರ  
 ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸೂರ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ನಚ ತತ್ರ'  
 ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - तथैवेति ॥ वचनोक्तेरुपयोगं वक्तुमाह - नच वाच्यं श्रुताविति ॥  
 तामेव सूर्यादिव्यक्तिं पूर्वप्रकारेणाकल्पयदित्यादिरूपेणेत्यर्थः । यथर्तुष्विति  
 सम्भवपर्वण्याद्येऽध्याये सौतिवचनम् । यथेत्यादेरुपयोगम् इतरेषामिति पदार्थं  
 वदन्नाह - नचायोगिनामिति ॥

'ತಥೈವ' ವಚನದ ಉಕ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತೋರಿಸಲು 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು  
 ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯಾದಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು ಎಂಬುದಾಗಿ  
 ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಯಥರ್ತುಷ್ವಿತಿ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಸಂಭವಪರ್ವದ  
 ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುವ ವಚನವಾಗಿದೆ. 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ  
 ಉಪಯೋಗವನ್ನು 'ಇತರೇಷಾಮ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ನಚ ಆಯೋಗಿನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ  
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - परं प्रति अप्रलयवादिनं पूर्वपक्षिणं प्रति ॥ प्रलयस्येति ॥  
 'अपश्यमप्यये मायया यत्प्रयन्ति', 'आकाशं प्रत्यस्तं यन्ति', 'नासदासीन्नो  
 सदासीत्तदानीम्', 'यमप्येति भुवनं य इदं सर्वं विलापयति', 'स रुद्रेण विलापयति',  
 ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

‘ಕ್ರಮಾದ್ ವಿಲೀಯತೇ ವ್ಯುಕ್ರಮಾದ್ವಿಲಯತೇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿभिಃ ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ ತೇ ಸರ್ವೇ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಪ್ರತಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ’ ಇತಿ ‘ಯಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಪ್ರಲಯಂ ಯಾಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಭಿಃ ಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ೨೮ ||

‘ಪರಂ ಪ್ರತಿ’ ಎಂದರೆ ಪ್ರಳಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಪ್ರಳಯಸ್ಯ’ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಅಪಶ್ಯಮಪ್ಯಯೇ ಮಾಯಯಾ ಯತ್ಪ್ರಯಂತಿ’, ‘ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಂ ಯಂತಿ’, ‘ನಾಸದಾಸೀನ್ನೋ ಸದಾಸೀತ್ತದಾನೀಮ್’, ‘ಯಮಪ್ಯೇತಿ ಭುವನಂ ಯ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿಲಾಪಯತಿ’, ‘ಸ ರುದ್ರೇಣ ವಿಲಾಪಯತಿ’, ‘ಕ್ರಮಾದ್ ವಿಲೀಯತೇ ವ್ಯುತ್ಕ್ರಮಾದ್ ವಿಲಯಶ್ಚ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ ತೇ ಸರ್ವೇ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಪ್ರತಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ’ ಯಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಪ್ರಳಯಂ ಯಾಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಳಯದ ಇರುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

|| ೩ಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ೩ಂ || ೨೮ ||

ದೇವತಾಪದಸ್ಯ ಯದಿ ವಿನಾಶಿತವೇ ಶಬ್ದೇ ನಿಯತವೇದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾತ್, ಪಶ್ಚಾದೇವಾಭಾವೇನ ವಾಚ್ಯಹೀನಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಯೋಗಾದಿತಿ ಚೇನ | ಅತಃ ‘ಧಾತಾ ಯಥಾ’ ಇತಿ ಶಬ್ದಾನ್ಮಹತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದ್ ಅನ್ಯೇಷಾಮುಪರಿತನಕಾಲೋ ದೇವಾನಾಂ ಕಾಲತ್ವಾದಿತ್ಯನುಮಾನಾಃ ಪ್ರಭವಾದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಭವನಿಯಮಾವಗಮಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾಚ ದೇವಾಭಾವಕಾಲೇ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಮೇವೇತಿ ಭಾವಃ || ತದೇವೇತಿ || ನಿರಭಿಧೇಯತ್ವಾದಿದೋಷಶून್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಯೈವಾವಗಮತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ವಾಚೇತಿ || ಹೇ ವಿರೂಪ ತಸ್ಮೈ ಭಗವತೇ ನಿಯತಯಾ ವಾಚಾ ಶೋಭನಾಂ ಸ್ತುತಿಂ ಪ್ರೇರಯೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಉಪಚಾರೆತಿ || ನಿಯತವದ್ಬಹುಕಾಲವೃತ್ತಿತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ತಾರ್ಕಿಕಃ ಪ್ರತ್ಯವತಿष्ठತೇ - ಆಸಿಮೂಲ್ವೇನೆತಿ || ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾವಿಪ್ರಲಿಪ್ಸಾಕರಣಪಾಟವವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥರೂಪಾಸಿ-ಮೂಲ್ವೇನೆತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾಚ ನ ದೋಷಶಂಕೇತಿ ಭಾವಃ || ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಾವಿತಿ || ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥತತ್ತ್ವ-ಜ್ಞಾನಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವೇದಸ್ಯ ಸರ್ವಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾತ್ ಸಾರ್ವಜ್ಞೋಕ್ತಿಃ | ವಿವಾದಪದಂ ಧರ್ಮಾದಿ ಅತೀಂದ್ರಿಯಾಪರೋಕ್ಷಿಣಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಂ ಕೈಮುತ್ಯಸಿದ್ಧಿಮಿತಿ ಭಾವಃ | ಅಭಾಸತುಲ್ಯತ್ವಮಾಹ - ಪ್ರಮೇಯತ್ವೇನೆತಿ || ವಿವಾದಪದಮ್ ಅಸ್ಮದಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್, ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದ್ಭವತ್ | ಇತಿ ವಿಪ್ರತಿ-ಪನ್ನಾಸ್ಮದಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಸಾಧನಾಪಾತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಹೇತೂರನಿರ್ವಚನಾದಸಿದ್ಧಿಶ್ಚೇತ್ಯತ ಆಹ - ಕಿಂಚೇತ್ಯಾದಿನಾ || ನ ತೇನ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿರित್ಯಂತೇನ || ಕೇವಲಾನ್ವಯಿತಿ || ವ್ಯಾವರ್ತಕಧರ್ಮಸ್ಯೈವ ಜಾತಿತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ಅಸ್ವತನ್ತ್ರತ್ವಾದಿತಿ ||

ದ್ರವ್ಯಾದಿಸಾಪೇಕ್ಷಪ್ರತೀತಿಸ್ವಾದಿತೀತಿ ಭಾವಃ || ಗುಣಾದಾವಪಿ ವೃತ್ತೇರೀತಿ || ಗುಣಕರ್ಮಣೋಽಪಿ ದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರವೃತ್ತೇರೀತಿ ಭಾವಃ | ಅನೀತೀಯೋಽಪೀತೀತಿ || ವೀಶೇಷಸ್ಯ ಯಾವನೀತೀಯದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರವೃತ್ತೀತೀತೀವಾದೀತಿ ಭಾವಃ | ಅಪ್ರತೀಯೋಗೀಸಾಪೇಕ್ಷೀತೀವಾದೀತಿ ಛೇದಃ, ತತಃ ಪ್ರಮೇಯಭಾವಾತ್ || ಭಾವಭವೀತ್ರೋರೀತಿ || ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಣೋರೀತೀರ್ಥಃ || ಁಕ್ತಾನತೀವೃತ್ತೇರೀತಿ || ಅತೀರೀಕ್ತತೀವೇ ಕವೀದನತೀರ್ಭಾವಸ್ಯಾವಶ್ಯಕತೀವೇನ ತಸ್ಯ ಕ ನ ತಾವದ್ ದ್ರವ್ಯಮೀತೀಯಾದೀನೋಕ್ತದೋಷಮನೀಕ್ರಮ್ಯಾವೃತ್ತೇರೀತೀರ್ಥಃ || ಁವಮೀತಿ || ಯದೀ ಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ಭಾವಃ ಪ್ರಮೇಯತೀವಮ್, ನ ತತೋಽತೀರೀಕ್ತಮ್, ತರ್ಮೀ ಪರಸ್ಯ ಭಾವಃ ಪರತೀವಮ್, ಅಪರಸ್ಯ ಭಾವಃ ಅಪರತೀವಮ್, ಗುರೋರ್ಭಾವಃ ಗುರುತೀವಮ್, ದ್ರವತೋರ್ಭಾವಃ ದ್ರವತೀವಮ್, ಪೃಥಗ್ವೃತ್ತೇರ್ಭಾವಃ ಪೃಥಕ್ತೀವಮ್, ನ ತತೋಽತೀರೀಕ್ತಮೀತಿ ಅಙ್ಗೀಕಾರಾಪಾತೇನ ತೇಷಾಂ ಗುಣಾನಾಂ ತೀಲೋದಕಾಙ್ಗಲೀದಾನಪ್ರಸಙ್ಗಾದೀತೀರ್ಥಃ || ಪ್ರಮೇತೀತಿ || ಪ್ರಮಾವೀಷಯತೀವರೂಪಪ್ರಮೇಯತೀವೇನ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸಮಾನತೀವಾದೀತಿಭಾವಃ || ಅನೀಯೇನೀತಿ || ತಥಾಕಾಯತಾಸಿದ್ಧತೀವಾಭಾವಾನ್ ಸಮವಾಯಃ | ಪ್ರಮಾಯಾ ಗುಣತೀವಾದೇವ ನ ಸಂಯೋಗೀತೀರ್ಥಃ || ಁಕ್ತದೋಷೇತೀತಿ || ನ ತಾವದ್ ದ್ರವ್ಯಮೀತೀಯಾಯುಕ್ತದೋಷಾಣಾಂ ಲಕ್ಷಣೇ ಅತೀಕ್ರಮಣೇ ಅಙ್ಗ ಳ್ವಾಲುತೀವಾಙ್ಗಳ್ವಾಶ್ನೇಯತೀವಾದೀತೀರ್ಥಃ || ‘ಙ್ಗಳ್ವಾಲೋಽತೀಜವಸ್ತುಲೀಯಃ’ ಇತೀಯಮರೋಕ್ತೇಃ | ಅನೀಯಸಮಯೇ ತಾರ್ಕೀಕಸೀದ್ಧಾಂತೇ || ಧರ್ಮಾಂತರೇಽಪೀತೀತಿ || ಜ್ಞೇಯತೀವಾಭೀಧೇಯತೀವಾದಾವಪೀತೀರ್ಥಃ | ತಥಾಕ ತಸ್ಯಾಪಿ ನೋಕ್ತಸಾಧ್ಯೇ ಹೇತುತ್ವಂ ಸಮ್ಭವತೀತಿ ಭಾವಃ | ವೀಪ್ರತೀತಿಪತ್ರಂ ಭೂಭೂಧರಾದೀಕಮ್ | ಸಾರ್ವಜ್ಞಸೀದ್ಧೀರೀತಿ ಁಪಾದಾನಗೋಕರಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವತ ಁವ ಕರ್ತೃತೀವಾದೀತಿ ಭಾವಃ || ಶರೀರಜನ್ಯತೀವೇತೀತಿ || ಇಶಸ್ಯ ತನ್ಮತೇ ಅಶರೀರತೀವಾದೀತಿ ಭಾವಃ || ಸತ್ಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷತೀವಾಚೇತೀತಿ || ನನ್ವತ್ರೋಪಾಧೇಃ ಸತ್ಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷೋನ್ಯಾಯಕತೀವೇನೈವ ದೂಷಕತೀವಮುತ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣಾಪಿ | ನಾಥಃ, ಕಶಬ್ದಾನುಪಪತ್ತೇಃ || ಁಪಾಧಾವೀತೀಯಾದೀತಿ || ಪೃಥಗ್ ವೀಶೇಷಣಕೃತೀಯಕಥನಾನುಪಪತ್ತೇಽಪಿ | ನಾಂತೀಯಃ, ಸ ಁವೋಪಾಧೀದೋಷೋಽಪೀತೀತಿ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣವೀರೋಧಾತ್ | ತತ್ರ ಪ್ರತೀಜ್ಞಾಯಾಃ ಸಮಬಲಪ್ರಮಾಣವೀರೋಧರೂಪಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷಾತೀರೀಕ್ತೋಪಾಧೀದೋಷಸ್ಯೈವಕಾರೇಣಾಪ್ಯಾವರ್ತನಾತ್ | ಁಪಪಾದೀತಂ ಕೈತೀನ್ಯಾಯಕಲ್ಪಲತಾಯಾಮೀತಿ ಕೇದ್, ಁಚ್ಯತೇ, ಪಕ್ಷಾದೀಪ್ರವೀಭಾಗಾತ್ಪೂರ್ವ ವ್ಯಾಸೀಗ್ರಹಕಾಲೇ ಪ್ರತೀತಸ್ಯೋಪಾಧೇರ್ವ್ಯವೀಚಾರೋನ್ಯಾಯಕತೀವಮ್ | ನನ್ತರಂ ಕ ಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷೋನ್ಯಾಯಕತೀವಮೇವ | ವ್ಯಾಸೇಃ ಪೂರ್ವ ಗೃಹೀತತೀವೇನ ವ್ಯವೀಚಾರೋನ್ಯಾಯಕತೀವಾಸಮ್ಭವಾತ್ | ಁದಾಹತವಾಕ್ಯಂ ಕ ಅನನ್ತರೋಪಸ್ಥಿತೋಪಾಧೀವೀವೀಕ್ಷಯೈವ, ಅನೀಯಥಾ ‘ಸಾಧ್ಯಸಾಧನವೈಲೋಮ್ಯಮವ್ಯಾಸಃ ಸಾಧನಸ್ಯ ಕ’ | ಇತೀಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ವ್ಯಾಸೀಕಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯವೀಚಾರಸತ್ಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷಯೋರುಕ್ತಯಾ ತದ್ವೀರೋಧಾಪತ್ತೇಃ | ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಕೈತೀತಪ್ಪದ್ಧತೀಯಾದೋ, ತರ್ಮತಾಣ್ಡವೇ ಕ | ತಥಾಕಾತ್ರ ವ್ಯವೀಚಾರಸತ್ಪ್ರತೀತಿಪಕ್ಷಾವ್ಯದೂಷಣದ್ವಯಾವೀಪ್ರಾರೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ನ ಕೋಽಪಿ ದೋಷ ಇತೀತಿ || ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತೀರ್ಥತೀವಾದೀತಿ || ಅನೀಯಥಾ ಙ್ಗನೀಯತೀವಮಾತ್ರಸ್ಯ ಪಕ್ಷೇ ಸತ್ತೀವೇನ ಸಾಧನವ್ಯಾಪಕತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವೀಶೇಷಣದಾನೇ ಕೇಶವರಸ್ಯ

ಶರೀರಾಭಾವಾद् ಭವತಿ ತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿರिति भावः ॥ पक्षेतरस्यापीति ॥ तत्रापीतरत्वमात्रस्य  
 पर्वते सत्त्वेन साधनव्यापकत्वपरिहाराय पक्षव्यावृत्त्यर्थं पर्वतेति विशेषणोपादानादिति  
 भावः । पर्वतेतरत्वस्य व्याप्तिरस्ति नवा? आद्यं निरस्यति - का नो हानिः  
 पर्वतेतरत्वादीनामपि व्याप्तिरस्ति चेदिति ॥ यद्वा बहिरहितं पर्वतं पक्षीकृत्य वह्निः  
 साध्यते, तदा पक्षे साध्यव्याप्यभङ्गाद् भवत्येव पर्वतेतरत्वमुपाधिः । अत एव  
 बाधोन्नीतपक्षेतरस्य पर्वतेतरत्वादेरुपाधित्वं सम्मतमिति भावः । द्वितीयं निराह -  
 अनुमानोपजीव्येन बाधादव्याप्तिरिति ॥ अनुमानस्योपजीव्येन यद्यग्रिर्न स्यात्तर्हि  
 धूमोऽपि न स्यादिति तर्केण पक्षे वह्निनिश्चये, तत्रैव साध्यव्यापकत्वभङ्गेन  
 पर्वतेतरत्वस्योपाधिलक्षणराहित्येनैव दुष्टत्वम् । नतु पक्षव्यावर्तकविशेषणवत्त्वादित्यर्थः ।  
 हेतौ व्यभिचारवारकविशेषणमेवोपादेयम्, नत्वसिद्धिवारकमिति मते प्रतिपक्षे  
 विशेषणं व्यर्थमेवेत्यत आह - नचेति ॥ व्यभिचारवारकविशेषणस्य  
 व्याप्तिग्रहोपयोगित्वान्न वैयर्थ्यमित्यत आह - व्याप्तिवदिति ॥ तदर्थमसिद्धिवारक-  
 विशेषणमपि सप्रयोजनमिति भावः । उपाधेरन्यथासिद्धिमाशङ्क्य निराह -  
 सकर्तृकत्वेति ॥ उत्तरत्रेति ॥ समयपादे 'सम्बन्धानुपपत्तेश्च' इत्यत्र शरीराभावे  
 ईश्वरस्य मृतपुरुषवज्जगतो कर्तृत्वेन 'सम्बन्धानुपपत्तेः' इति शरीरस्यापि कर्तृत्वे  
 प्रयोजकत्वसमर्थनेन निराकरिष्यत इत्यर्थः । सकर्तृत्वे उक्तरीत्या सर्वज्ञत्वं  
 प्राप्तेमेवेत्यत आह - बहुकर्तृत्वेति ॥ जगत्कर्तृत्व एव तस्योक्तरीत्या सार्वज्ञं  
 स्यादिति भावः ॥ लोकानुकूल्यादिति ॥ लोके विचित्रप्रासादादिनिर्माणस्यानेक-  
 कर्तृकत्वस्यैव दर्शनादिति भावः ॥ अविप्रलम्भादीति ॥ प्रमाणाभावादिति भावः ।  
 सार्वज्ञस्योक्तरीत्या कथञ्चिच्छङ्काहत्वेऽपि अविप्रलम्भादेस्तदभावादतीत्युक्तम् ।  
 आप्यनिश्चयादिति भाष्यमासिमूलकत्वानिश्चयादित्यपि व्याचष्टे - अस्तु वेति ॥  
 कुतः? प्रमाणादनुमानादागमाद्वा वेदः पामरप्रणीतः वेदत्वाद् व्यतिरेकेण गगनव-  
 दित्याभाससमानयोगक्षेमत्वमनुमानस्येत्याह - वेदत्वस्येति ॥ वेदत्वस्य पामर-  
 प्रणीतकालिदासादिवाक्यरूपात् सपक्षाद् व्यावृत्तत्वेनासाधारण्यमिति चेत्तर्हि सर्वज्ञ-  
 प्रणीतभारतादिरूपसपक्षाद् व्यावृत्तत्वेन त्वत्पक्षेऽप्यसाधारण्यमित्याह -  
 असाधारण्यस्य चेति ॥ वेदानित्यत्व इति ॥ तथाच वेदप्रामाण्यसिद्धौ प्रमाण-  
 वाक्यत्वेनासिमूलत्वसिद्धिः । तत्सिद्धौ च तत्प्रामाण्यसिद्धिरित्यन्योन्याश्रय इति  
 भावः ॥ तस्मादिति ॥ 'तस्माद् यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे' इत्यत्र

ಯಜ್ಞಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇಶ್ವರಜನ್ಯತ್ವಂ ಶ್ರೂಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥ ಉಕ್ತೇತಿ ॥ ಇಶ್ವರಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿರೂಪೋಕ್ತ-  
 ದೋಷಾದಿತೀರ್ಥಃ ॥ ಕಾರಣೇತಿ ॥ ಅಗ್ರಿರಚಿತವತ್ಪುಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಇತಿ ಶೇಷಃ ।  
 ಏತತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕತ್ವಮ್ ಇಶ್ವರಸ್ಯ ತು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್ ಕರ್ತೃತ್ವಮೇವೇತಿ ಭಾವಃ ॥  
 ಚಕ್ರಕಾಪಾತಾದಿತಿ ॥ ಇಶ್ವರಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ 'ತಸ್ಮಾದ್ ಯಜ್ಞಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ  
 ವೇದಸ್ಯಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣಿತವತ್ಸಿದ್ಧಿಃ, ತತ್ತಿಸಿದ್ಧೌ ಚ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ, ತತ್ತಿಸಿದ್ಧೌ ಚ  
 ವೇದೇಶ್ವರಸ್ಯ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿರೀತಿ ಚಕ್ರಕಾಪಾತಾದಿತೀರ್ಥಃ । ತಾದೃಶಮ್ ಅದೃಶವಿಷಯಮ್ ॥  
 ಅನುಮಾನಮಿತಿ ॥ ದೇವದತ್ತಶರೀರಂ ದೇವದತ್ತವಿಶೇಷಗುಣಜನ್ಯಮ್, ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ  
 ದೇವದತ್ತಭೋಗೇತುತ್ವಾದ್, ದೇವದತ್ತಪ್ರಯತ್ನಜನ್ಯಮಾಲಾಬತ್ ಇತ್ಯನುಮಾನಮಿತೀರ್ಥಃ ॥  
 ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾದಿತಿ ॥ ದೇವದತ್ತಶರೀರಾದೇಃ ಕಿಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ದೇವದತ್ತವಿಶೇಷಗುಣಜನ್ಯತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯಮ್, ಉತ  
 ಪರಂಪರಯಾ ನಾ? ನಾಥಃ, ಧರ್ಮಧರ್ಮಯೋರಪ್ಯಾರಂಭಕಪ್ರೇರಣಾದಿನೈವೋಪಯೋಗಾನ್ವೀಕಾರಾತ್ ।  
 ದೇವದತ್ತಶರೀರೇನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ದೇವದತ್ತಗುಣಜನ್ಯಂ ಶರೀರತ್ವಾದ್ ಯಜ್ಞದತ್ತಶರೀರವದಿತಿ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾच्च ।  
 ದ್ವಿತೀಯೇ ಜನ್ಮಾಂತರೀಯಪ್ರಯತ್ನಾರಾಧಿತದೇವತಾದ್ವಾರೇಣೋಪಪತ್ತೇರ್ಥಾಂತರತಾ, ದೇವದತ್ತವಿಶೇಷಗುಣ-  
 ಜನ್ಯತಯಾ ವಿನಾಪ್ಯಾಕಾಶಾದೇರಿವೇಶ್ವರೇಚ್ಛಯಾ ದೇವದತ್ತಸ್ಯ ಭೋಗೇತುತಾ ಸಂಭವತೀತ್ಯಪ್ರಯೋಜಕತಾ  
 ಚೇತ್ಯಾದಿದುಃಪದಾದಿತೀರ್ಥಃ ॥ ಅದೃಶಸಂಭಾವನೇಽಪಿತಿ ॥ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಸಾಮಾನ್ಯತೋ  
 ದೃಶಸಿದ್ಧಾವಪಿ ನಾದೃಶವಿಶೇಷಸಿದ್ಧಿರೀತ್ಯೀರ್ಥಃ । ತದೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ನಹೀತಿ ॥ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ  
 ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ॥ ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನೇತಿ ॥ ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಯೈವ ತದ್ವತಯಾಥಾರ್ಥ-  
 ಜನಕತ್ವೇನೇತ್ಯೀರ್ಥಃ ॥ ಗುಣೇತಿ ॥ ಕರ್ತೃಗುಣೋತ್ಪಾದಕೇತ್ಯೀರ್ಥಃ । ಏತದೇವೋಪಪಾದಯತಿ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ  
 ನಾಮೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠಮ್ ॥ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ॥  
 ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಘಟರೂಪಯೋರ್ವ್ಯಭಿಚಾರವಾರಣಾಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗ್ರಹಣಮ್ । ವಿಶೇಷಣತ್ಯಾಗೇನಾಪ್ಯಾಹ -  
 ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ॥ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚ ದೋಷಜನ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವತ್ । ಇತ್ಯಾಭಾಸ-  
 ಸಾಮ್ಯಮಾಶಂಕಯ ನಿರಾಕರೋತಿ - ನಚೇತಿ ॥ ದೋಷಾಭಾವೇತಿ ॥ ತಥಾಚಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಮ-  
 ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಯೋಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಗ್ರಾಹಕಪ್ರಮಾಣಬಾಧಕಮಿತಿ ಭಾವಃ । ನಚೈವಂ ಗುಣಾಭಾವೇ  
 ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವೋಽಪಿ ನಿಯತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಯಾದೃಷ್ಟಿಕಸಂವಾದಿಸ್ಥಲೇ ವ್ಯಭಿಚಾರಸ್ಯ  
 ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ । ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯೇತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಂ ಪಕ್ಷಃ,  
 ತದುಪಲಕ್ಷಿತಂ ವಾ? ತತ್ರಾಥಂ ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ದೂಷಯತಿ - ಪ್ರಮಾಞಾ ಇತಿ ॥ ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಕಾರಣಪದಂ  
 ಸಾಗ್ರೀಪರಂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗ್ರನ್ಥಾನುಗುಣ್ಯಾದ್ ಎವಂವಿಧತ್ವೇನಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವೇನ ಏತದುತ್ತರಾ-  
 ಭ್ಯಾಮಪ್ಯನ್ವಿತಮ್ ॥ ವ್ಯಾಹತೇತಿ ॥ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಸಾಮಗ್ರೀಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।  
 ದ್ವಿತೀಯಂ ಶಂಕತೇ - ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತಜ್ಞಾನಸ್ಯೇತಿ ॥ ಅತ್ರಾಪಿ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಂ

किं तन्मात्रजन्यत्वम्? उत ज्ञानसामग्रीजन्यत्वे सति तदतिरिक्तजन्यत्वम्? आद्ये  
 आह - तादृशज्ञानस्यापीति ॥ द्वितीयं शङ्कते - ज्ञानकारणेति ॥ घटादौ  
 व्यभिचारादिति ॥ कार्यत्ववति घटादौ ज्ञानकरणजन्यत्वांशाभावादिति भावः ॥  
 ज्ञानकारणमात्रेति ॥ घटादावस्य सत्त्वाच्च व्यभिचार इति भावः । ज्ञाने  
 ज्ञानसामान्ये ॥ ज्ञानातिरिक्तेति ॥ ज्ञानसामान्यादतिरिक्तेत्यर्थः ॥ तत्साधनेति ॥  
 ज्ञानकारणमात्रजन्यत्वाभावसाधनेत्यर्थः । तथाचाभाससाम्यमिति भावः । ननु  
 ज्ञानसामान्ये ज्ञानसामग्रीमात्रजन्यत्वाभावः । सिद्धबनुजन्यत्वेन वाऽतिरिक्तसामग्री-  
 जन्यत्वेन वा सिद्धवति । आद्ये ज्ञानम् अजन्यम्, कार्यत्वादिति प्रयुक्तं स्यात् ।  
 तथाच प्रतिज्ञाहेत्वोर्व्याधातः । द्वितीये ज्ञानं ज्ञानसामग्र्यतिरिक्तसामग्रीजन्यमिति  
 स्यात्, तथाच प्रतिज्ञाहेत्वोर्व्याधातः । ज्ञानजनके ज्ञानसामग्र्यतिरिक्तत्वा-  
 भावादित्यत आह - विशिष्टाभावविकल्पेनेति ॥ ज्ञानसामग्रीमात्रजन्यत्वाभावरूप-  
 विशिष्टाभावविकल्पेनाभिहितव्याधातस्य समीकरणात् तुल्यत्वादिति भावः । तथाहि  
 प्रमायामपि नाजन्यत्वेन ज्ञानसामग्रीमात्रजन्यत्वाभावपर्यवसानं पूर्ववत्  
 प्रतिज्ञाहेत्वोर्व्याहतेः । नाप्यतिरिक्तसामग्रीजन्यत्वेन प्रमाया अपि ज्ञानत्वेन  
 तत्कारणस्य ज्ञानसामग्रीव्यतिरिक्तत्वाभावेन प्रतिज्ञापदयोर्व्याधातादिति ॥  
 प्रतिज्ञानिरासेनेति ॥ प्रमाज्ञानसामग्रीव्यतिरिक्तकारणजन्येति प्रतिज्ञानिरासेनेत्यर्थः ।  
 परतस्त्वंवादिनापि गुणत्वजातेरनङ्गीकारेण गुणशब्देन ज्ञानकारणातिरिक्तकारणस्यैव  
 विवक्षणीयत्वेन पूर्वोक्तव्याधातापत्तेरिति भावः । कार्यत्वहेतुदोषस्य  
 घटज्ञानयोर्व्यभिचारस्यात्र हेतावसम्भवात् प्रतिज्ञानिरासेनेत्युक्तम् - अन्यत्रेति ॥  
 अनन्यथासिद्धमन्यथासिद्धं वेत्यर्थः ॥ व्यभिचारादिति ॥ तादृशान्वय-  
 व्यतिरेकिणस्तन्तुरूपस्य पटहेतुत्वादर्शनादिति भावः ॥ उभयेति ॥ दोषनिरासरूप-  
 प्रामाण्यरूपोभयेत्यर्थः ॥ एवं दोषस्य गुणनिरासोपक्षीणत्वादिनेत्यर्थः । एतत्  
 प्रमायाः गुणान्वयव्यतिरेकनियमेन तेषामुभयकारणत्वम् ॥ व्यभिचारादिति ॥  
 भ्रान्तप्रतारकवाक्ये गुणाभावेऽपि प्रमोत्पत्त्या व्यतिरेकव्यभिचारादित्यर्थः ॥  
 कारणतयापन्न इति ॥ प्रतिबन्धकाभावस्यापि कारणत्वादिति भावः ॥  
 कारणत्वापत्तेरिति ॥ नचेष्टापत्तिः प्रतिबन्धकाभावस्यापि कारणत्वे उत्सर्गापवादयोः  
 काप्यभावप्रसङ्गात् । औत्सर्गिककार्यापवादकविरहतारूपान्यथासिद्धत्वाच्चेति भावः ॥  
 दोषाभावस्य कारणत्वे चेति ॥ नन्विदमयुक्तं पूर्वग्रन्थेन तर्हि दोषाभावः

ಕಾರಣಮಿತ್ಯಾಪಾತಮಿತಿ चेन्न । तथा सत्युत्सर्गापवादयोः काप्यभावप्रसङ्गादिति सुधायाः दोषाभावोऽपि न कारणम् । यादृच्छिकसंवादादिषु सत्यपि दोषे प्रमाणज्ञानोदयादिति तत्त्वनिर्णयटीकायाश्च विरोधादिति चेदुच्यते । अभ्युच्चयवादेनात्र कारणत्वोक्तिरित्यदोषः । वस्तुतस्तु अत्र कारणपदं घटं प्रति कुलालपित्रादिसाधारणतद्व्यतिरेकप्रयुक्तव्यतिरेकप्रतियोगित्वरूपप्रयोजकत्वमात्रपरम् । अत एव 'अदुष्टमिन्द्रियं त्वक्षं तर्को दुष्टस्तयाऽनुमा । आगमो दुष्टवाक्यं च' इति ब्रह्मतर्कवाक्ये 'निर्दोषार्येन्द्रियसन्निकर्षः प्रत्यक्षम्' इत्यादिप्रमाणलक्षणे च दोषाभाव घटितलक्षणकथनमपि सङ्गच्छते । नचैवं प्रामाण्यस्य ज्ञानकारणातिरिक्तकारण-सापेक्षत्वेन परतस्त्वं मन्तव्यम् । दोषाभावस्य प्रयोजकत्वेऽपि कारणत्वाभावेनाति-रिक्तकारणानपेक्षितत्वात् । दोषाभावस्यापेक्षितत्वेऽपि प्रमाणजनशक्तिः सहजा, नतु भ्रमजनने शुक्तिवदाधेयेत्येतावतैव प्रामाण्यस्वतस्त्वसिद्धेश्च । उक्तं च सुधायाम् इन्द्रियादीनामौत्सर्गिकी शक्तिः प्रामाण्यजनने, दोषापवादादप्रामाण्यमपि जनयतीति पूर्वग्रन्थादीनां च दोषाभावस्य कारणत्वनिषेधपरत्वमित्यविरोधः । स्पष्टमेतत् तर्कताण्डव इति ॥ अव्याघातादिति ॥ प्रामाण्यार्थमाप्तोक्तत्वानङ्गीकारादिति भावः । व्यभिचारात् साध्याव्यापकत्वात् ॥ अजन्यप्रमात्वमिति ॥ जन्यप्रमात्वाभाव इत्यर्थः । तेन व्यभिचारनिरासः ॥ व्याप्त्यभावादिति ॥ यादृच्छिकविसंवादिदुष्ट-वाक्यजन्यप्रमायां गुणजन्यत्वाभावरूपसाध्ये सत्यपि जन्यप्रमात्वाभावरूपोपाध्य-भावेन साध्यव्यापकत्वादित्यर्थः ॥ कर्तृगुणनिरपेक्षस्यापीति ॥ ज्ञानगतयाथार्थ्यं प्रयोजकत्वेनाभिमतगुणास्तत्वनिरपेक्षस्यापि यथार्थज्ञानकारणत्वरूपप्रामाण्य-सिद्धेरित्यर्थः । देवतानां भावः सत्ता, तन्नियम इत्यर्थः ॥ देवताह्वानादिरूपस्येति ॥ 'एह्यग्रे' इत्यादिमन्त्राणां देवताह्वानार्थत्वात् तदा देवताभावे तदाह्वानायोगादिति भावः ॥ स्वरूपनित्यत्वाभावेऽपीति ॥ देवत्वव्यवहारहेतुविशिष्टरूपस्य नष्टत्वादिति भावः ॥ अतीतविषयतयैवेति ॥ अन्यथा अकल्पयदिति लङ् न स्यादिति बावः ॥ उपचारेणेति ॥ प्रभवस्य बाहुलिकत्वेनेति भावः । तदनश्चयः तादृशप्रत्यक्षानिश्चयः ॥ यथेति ॥ पर्यये ऋतूनां परिवर्तने संवत्सरान्तरप्राप्ताविति यावत् । ऋतुषु वसन्तादिषु नानारूपाणि अन्योन्यविलक्षणानि । तानि तान्येव वसन्ते कोकिलगानादीनि अन्यदा सारसगानादीनि ऋतुलिङ्गानि ऋतुज्ञापकानि यथा दृश्यन्ते, तथा युगकल्पादिषु नानारूपास्त एव त एव भावाः पदार्थाः दृश्यन्ते इति

ಭಾರತವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತ್ಯನುವಾದಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।  
 ವ್ಯभिಚಾರಸ್ವದ್ರೀತ್ಯಾ ॥ ಪರಂ ಪ್ರತಿತಿ ॥ ಪರೇಣ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣಾ ಪ್ರಲಯಾನಭ್ಯುಪಗಮೇನ  
 ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀರिति ಭಾವಃ ॥ ಪ್ರಮಾಣೇತಿ ॥ ಯತ್ ಪ್ರಯಂತಿ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಂ ಯಂತಿ,  
 ಯಮಪ್ಯೇತಿ ಭುವನಂ ಯಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲಯಂ ಯಂತೀತ್ಯಾದಿರೂಪೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೨೮ ॥

## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ವೇದ ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವೂ ನಿತ್ಯ

ಸೂ - ॥ ॐ ಅತ ಏವ ಚ ನಿಯತ್ವಮ್ ॐ ॥ ೨೯ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ ವೇದಗಳನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ,  
 ಹೀಗೆ ವೇದ ನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು  
 ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅತ ಏವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತವೇದನಿಯತ್ವಾದೇವ ತದನ್ಯಥಾಽನುಪಪತ್ಯಾಽಪಿ  
 ತದ್ವಾಚ್ಯದೇವಪ್ರವಾಹಸ್ಯ ನಿಯತ್ವಂ ಸಿಧ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅರ್ಥ -- ಅತ ಏವಚ = ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತಾ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೂ ಸಹ, ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ =  
 ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.





## ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ಕರ್ದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಅತ ಎವ ಚ ನಿಯತ್ವಮ್ ॐ ॥

ವೈದಿಕೇಂದ್ರಾದಿನಾ ತದರ್ಥಪ್ರವಾಹೋಚ್ಛೇದ ಇತ್ಯಾಹ - ಅತ ಇತಿ ॥ ಗತೈರ್ದೇವೈಃ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾದ್ ವರ್ತಮಾನಾನಾಂ ಮುಕ್ತಯನಂತರಮಪಿ ಅಪುನರಾವೃತ್ತಾವಪಿ ಭವಿಷ್ಯದೇವೇಷು ಪೂರ್ವೇಷ್ವಿವ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಾದಿವ್ಯವಹಾರಾವಿರೋಧಃ । ತಥಾಚ ಶ್ರುತಿಃ 'ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಇತಿ ॥

ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಅತ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮ-ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೋ, ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರ-ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ-ರುದ್ರ-ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಅತ ಎವ ಚ ನಿಯತ್ವಮ್ ॐ ॥

ಯುಕ್ತಯನಂತರೇಣ ದೇವಪ್ರವಾಹನಿಯತ್ಯತಾಂ ಸಾಧಯತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚರೇ - ಅತ ಏವೇತಿ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ. ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯಾದ ಮೀಮಾಂಸಕನು ವೇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ, ಅದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ದೇವಪ್ರವಾಹನಿಯತ್ವಸಿದ್ಧಿರ್ಯಥಾ ಯುಕ್ತಯನಂತರಂ ಗವೇಷಣೀಯಂ ಕಿನ್ತ್ಯು ಯತ್ಪರೇಣ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತ್ವಂ ತದನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ಯೈವ ತತ್ಸಿದ್ಧಿರ್ಯತಿ । ನಹಿ

ವಾಚ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ವಾಚೋ ನಿಯತ್ಯವುಮುಪಪದ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ । ನ ಚಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನೋಪಪತ್ತಿಃ ।  
ತದಭಾವಾದೇವ ।

ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವು ಅನಿತ್ಯವಾದಾಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಎಂದೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇನ್ನು ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾದ್ದರಿಂದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಪಿ ಭಾರತಾದಿವದಂತಿವಿಷಯತ್ವೇನ । ಅನುಪಪತ್ತೀಕೃತತ್ವಾತ್ ।**

ಇನ್ನು ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅತೀತವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅತೀತವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಕೇವಲ ಅತೀತವಿಷಯಕವಾಗದೆ, ಯಾಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ವಿಷಯಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ತದ್ವಾಚ್ಯದೇವತಾಸ್ವರೂಪಸ್ಯೈವ ನಿಯತ್ಯವೇನಾನ್ಯಥೋಪಪತ್ತಿಃ ।**

**‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ’ ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಿಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಲಯಶ್ರುತಿಬಹುಲ್ಯಾಚ್ಚ ।**

ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಾಶವಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಅನೇಕ ಪ್ರಳಯಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ತತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಾಗಲಿ, ಪ್ರಳಯ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಾಗಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಪ್ರಲಯಶ್ರುತಿನಾಮಯಥಾರ್ಥತ್ವಮ್ । ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್ ।**

ಇನ್ನು ಪ್ರಳಯಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತತಿಸ್ತುತಿಗಳಿಗೆ ಅಯಥಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜಾತಿಸಂಕ್ಷೇಪತಾಯನುಪಪತ್ತೇರಿತಿ चेन्न । ईश्वरविरचितत्वेनोपपत्तेः ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಸಂಕೇತ ಇವುಗಳ ಅನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೊದಲಾದವರು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಜಾತಃ' - ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹುಟ್ಟಿದರು ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಹೇಗೆ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪದಗಳಿಗೆ, ಆ ಅರ್ಥ ಇವುಗಳು ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನ ಆಗುವುದರಿಂದ, ಇದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ब्राह्मणादेव ब्राह्मण इति नियमस्य कचिदन्यथा-  
त्वोपपत्तेर्विशिक्तं ताण्डुलीयकादिवदिति ॥२९॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ನಿಯಮದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೃತ್ತಿಕ್ಷದಿಂದಲೇ ವೃತ್ತಿಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೂ, ಸಗಣೆಯಿಂದಲೂ ವೃತ್ತಿಕ್ಷ-ಕೀಟ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

भावदीपः -

॥ ॐ अत एव च नित्यत्वम् ॐ ॥

युक्त्यन्तरेणेति ॥ पूर्वमनुमानपदेन युक्तेरुक्तत्वाद्युक्त्यन्तरेणेत्युक्तम् । सौत्रश्चकारः  
समुच्चय इति भावः । एवकारतात्पर्यमाह - न देवेति ॥

'ಯುಕ್ತಾಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನ ಪದದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪ್ರಕೃತ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಕಾರವು ನಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಅತ ಏವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏವಕಾರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ನ ದೇವಪ್ರವಾಹತ್ವನಿತ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः - यत्परेणेति ॥ 'वाचा विरूप नित्यया' इत्यादिनेत्यर्थः । अनुपपत्तिं  
व्यनक्ति - नहीति ॥ यद्यपि शब्दशक्तिविषयस्य वाच्यस्य नाशोऽपि शक्तेस्तदाश्रय-

शब्दस्य चानाश उपपद्यते, शक्यनाशे शक्तिदाश्रययोर्नाशानियमात् । प्रलये वाच्यस्य देवतादेरभावेऽपि वाचकसद्भावाद् भारतादिवदतीतविषयत्वोपपत्तेरच ।

‘ಪರೇಣ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ’ ಎಂದರೆ ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ನಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ವಾಚ್ಯ ಪದಾರ್ಥವು ನಷ್ಟವಾದರೂ ಸಹ ಶಬ್ದದ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ಶಕ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಶಬ್ದವಾಗಲಿ ನಾಶವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಶಕ್ಯನಾಶೇ ಶಕ್ತಿತದಾಶ್ರಯನಾಶಾನಿಯಮಾತ್’ ಶಕ್ಯವು ನಷ್ಟವಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ತದಾಶ್ರಯವಾದ ಶಬ್ದವಾಗಲಿ ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಾಚಕವಾದ ಪದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಅತೀತವಿಷಯಕವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ವೇದಗಳೂ ಕೂಡ ಅತೀತವಿಷಯಕವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

भावदीपः - तथापि प्रागुक्तदिशा ‘इन्द्र आगच्छ’ इत्यादिदेवताह्वानादिरूपाया वाचो नित्यत्वं वाच्यानित्यत्वेऽनुपपन्नमिति भावः । अत एव वक्ष्यति - नापि भारतादीत्यादि ॥

ಉತ್ತರ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಇಂದ್ರ! ಆಗಚ್ಛ’ ‘ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ! ಬಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ದೇವತಾಹ್ವಾನರೂಪವಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಮುಂದೇ ‘ನಾಪಿ ಭಾರತಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

भावदीपः - तदिति ॥ प्रामाण्यस्य साधितत्वेन अप्रामाण्यस्याभावादेवेत्यर्थः॥ अनुपपत्तेरिति ॥ देवताह्वानादिरूपस्य वर्तमानविषयत्वं विनाऽनुपपत्तेरुक्तत्वादित्यर्थः ।

‘ತದಭಾವಾದೇವ’ ಎಂದರೆ ‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ’ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅನುಪಪತ್ತೇಃ ಉಕ್ತತ್ವಾತ್’ ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

भावदीपः - ‘सूर्य’ इति श्रुतेरपि स्वरूपैक्यपरत्वोपपत्तौराह - प्रलयेति ॥ ननु प्रलये ब्राह्मणादेरभावेन ‘ब्राह्मण्यां ब्राह्मणाज्जातो ब्राह्मणः परिकीर्तितः’ । इत्याद्युक्तजातिभेदः देवर्ष्यादिशब्दसङ्केतः वेदोकरूपकर्मलिङ्गादिव्यवस्था च नोपपद्यत इति शङ्कते - जातीति ॥

‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸೂರ್ಯರನ್ನೇನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯನೇ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪ್ರಳಯಶ್ರುತಿಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್ಛ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರುಷನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ’ ಎಂಬ ಜಾತಿಯು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಇದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಸಂಕೇತವು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಲಿಂಗಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಜಾತಿಸಂಕೇತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ವೃತ್ತಿಕೇತಿ || यथा गोमयतण्डुलकणादिविजातीयजन्यानामपि वृत्तिकताण्डुलीयकत्वादिस्तथैवाब्राह्मणाज्जातस्यापि सर्गादिकालीनस्य ब्राह्मणत्वादि-जातिरित्यर्थः । सङ्केताद्यनुपपत्तिरग्रे ‘ऋषीणाम्’ इति स्मृतौ निरसिष्यत इत्यर्थः ||२९||

ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗೋಮಯ, ತಂಡುಲಕಣ ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ವೃತ್ತಿಕ-ತಾಂಡುಲೀಯಕಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೂ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಸಂಕೇತಾದ್ಯನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ‘ಋಷೀಣಾಂ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

**ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -**

|| ॐ अत एव च नित्यत्वम् ॐ ||

अत एव चशब्दस्य नित्यत्वादेव तदन्यथानुपपत्त्यैवेति यावत् । वेदप्रवाहस्य नित्यत्वमित्यर्थः । उपपत्तिः नित्यत्वस्य यथावस्थितार्थप्रतिपादनरूपप्रामाण्ये वाच्यार्थापेक्षायामपि स्वरूपसत्त्वे तदनपेक्षणादिति भावः ॥ तदभावादेवेति ॥ वेदप्रामाण्यस्य साधितत्वेनाप्रामाण्याभावादेवेत्यर्थः । विषयत्वेन उपपत्तिरिति वर्तते । उक्तत्वात् - तस्य देवताह्वानादीत्यादिना ॥ स्वरूपस्य विशिष्टरूपस्य । अन्यथा प्रवाहनित्यत्वं विना अयथार्थत्वम् अवान्तरप्रलयपरत्वम् ॥ बाधकेति ॥ मुख्यप्रलयाङ्गीकार इति शेषः । बाधकं शङ्कते - जातिसङ्केतेति ॥ सर्वप्रलयाभ्युपगमे पुनरादिसृष्टौ ब्राह्मणादिजातिरनेन पदेनेदं वाच्यमिति सङ्केतग्रहश्च न स्यात् जनको पदेशकयोरभावादिति भावः । ईश्वरोपदेशेन सङ्केतग्रहसम्भवेऽपि न तस्माद्

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಜಾತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ: 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಜ್ಞಾತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: ಪರಿಕೀರ್ತಿತ:' ಇತಿ  
ನಿಯಮಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇವತಿ || ಕ್ವಚಿದ್ ಆದಿಸ್ಮಶೈ || ವೃಶ್ಚಿಕತಾಂಡುಲೀಯ-  
ಕಾದಿವದಿತಿ || ಯಥಾ ಗೋಮಯತಂಡುಲಕಣಾದಿವಿಜಾತೀಯಜನ್ಯಾನಾಮಪಿ ವೃಶ್ಚಿಕತ್ವ-  
ತಾಂಡುಲೀಯಕತ್ವಾದಿಜಾತಿವೈವಾಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ಗಾಥಿಕಾಲೀನಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ-  
ಜಾತಿರೀತ್ಯರ್ಥ: || ೨೯ ||

## ಬೃಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು - ಆಕಾರ - ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಮಾನ

ಸ್ಮ - || ೐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ೐ || ೩೦ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಯಾರು ಬರುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು  
ಆಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ  
ಮೇಲೆ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದಕ್ಕೆ  
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅವೃತ್ತಾವಪಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಪುನಃ ಸ್ವಪದೇಶು  
ಅಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ | ಅವಿರೋಧಃ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕೈಕವಿಧವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತಿ |  
ಕುತಃ ? ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ ಉತ್ಕಲ್ಪೋತ್ಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಾಚೀನತುಲ್ಯನಾಮ-  
ರೂಪತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ಚ ಪ್ರತಿಪಾಢಸ್ಯಾಪ್ಯೈಕವಿಧತ್ವಾತ್ ನ ತದ್ವಿಧಕವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ  
ಭಾವಃ | ಏಕವಿಧತ್ವಮೇವ ಕುತ ಉತ್ಪತ್ತಿಃ ಉಕ್ತಮ್ | ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತಿ | "ಯಥಾ  
ಪೂರ್ವಮ್" ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಅನಾದಿನಿಧನೇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ || ೩೧ ||

ಅರ್ಥ -- ಆವೃತ್ತಾವಪಿ = ಹಿಂದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅವರು ಪುನಃ  
ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವಿರೋಧಃ = ಅವರನ್ನು ಒಂದೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದಕ್ಕೆ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ = ಹಿಂದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಇದ್ದವೋ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರು ಅದೇ ರೂಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೇವಿಧವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಅಂದರೆ ದರ್ಶನಾತ್ = 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಮಹಾನಾರಾಯಣೋಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ = 'ಅನಾದಿನಿಧನಾದೇವ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅತೀತಾನಾಗತಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ  
ಮುಕ್ತಿಯಾಽಽವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧಃ ।

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯು ಅದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಂತಹ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ,

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ, ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದವೂ ಸಹ ಬಿನ್ನವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ತಲುಪಿದ, ದೇವಾನಾಂ = ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಮುಕ್ತಾ = ಮೋಕ್ಷವಾಗಿ, ಅವೃತ್ತಾವಪಿ = ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅತೀತಾನಾಗತಾನಾಂ = ಹಿಂದಿನ ಈಗಿನ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ, ದೇವಾನಾಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ = ಒಂದೇ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಅಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವಿರೋಧಃ = ವೇದವು

ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ನ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹನೀತ್ಯತ್ವೇನಾಪಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ । ತಥಾ ಹಿ - ಕಿಂ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಮುಕ್ತಾ ಏವ ದೇವಾಃ ಉತ್ತರಕಲ್ಪೇ ಪುನರಾವರ್ತಂತೆ, ತದನ್ಯೇ ವಾ । ನಾಽಽಽಽಃ । ಮುಕ್ತೇಪುನರಾವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । ತಥಾತ್ವೇ ಧರ್ಮಿಭೂತದೇವಾನೀತ್ಯತ್ವಹೇತುಕವಿರೋಧಾಭಾವೇಽಪಿ ನಾಮರೂಪಾದಿಧರ್ಮವೈಚಿತ್ರ್ಯಕೃತವಿರೋಧಪ್ರಾಪ್ತಃ, ವಾಚಕವೇದಸ್ಯ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ಪಾಠಭೇದಾಭಾವೇನೈಕವಿಧತ್ವಾತ್,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



**ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' (ಮಹಾನಾ. ೧-೭.) ಇತಿ ದರ್ಶನಾತ್ ।**

ಅನುವಾದ - ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿವೆ ಎಂಬುದು, 'ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಕಲದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ ರೂಪಗಳಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್ = ಯಥಾ ಪೂರ್ವಂ ಅಕಲಯತ್, ಇತಿ = ಎಂಬ, ದರ್ಶನಾತ್ = ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ .<sup>(೧)</sup>

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿಯಾ ವಾಗುತ್ಸೃಷ್ಠಾ ಸ್ವಯಮ್ಭವಾ ।**

**ಋಷಿಣಾಂ ನಾಮಧೇಯಾನಿ ಯಾಶ್ಚ ವೇದेषು ದೃಶ್ಯಃ ॥**

**ವೇದಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಎವಾದೌ ನಿರ್ಮಮೇ ಸ ಮಹೇಶ್ವರಃ ॥**

**ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॥೩೦॥**

ಅನ್ಯಥಾ ನಿಯತವ್ಯವ್ಯಾಧಾತಾತ್ । ವಾಚ್ಯದೇವಾನಾಂ ಚ ನಾನಾವಿಧನಾಮರೂಪವತ್ತ್ವಾದಿತಾತ್ಯಾಶ್ಚಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸ್ಮತ್ಪ್ರಮುಖಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಮಾನೇತಿ ॥ ಅತ್ರಾತೀತಪದಂ ಪ್ರಾಚೀನಪರಮ್ । ಅನಾಗತಪದಂ ಚ ತದನ್ಯಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನಪರಮ್ । ಧರ್ಮಿಪ್ರತಿಯೋಗ್ಯುಭಯಸಮರ್ಪಕಮೇತತ್ । ನಾಮ ಇಂದ್ರಾದಿ, ರೂಪಮ್ ಆಕೃತಿಃ । ಸ್ತಾನುಸಾರಾದತ್ರಾಪಿ ಚಶಬ್ದಃ ಸಂಯೋಜ್ಯಃ । ಸಮಾನಧರ್ಮಕರ್ಮವತ್ತ್ವಾಚೇತಿ ತದರ್ಥಃ । ಸ್ವಪದೇಶ್ವಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ಮುಕ್ತಾಽಽವೃತ್ತಾವಪೀತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಶ್ಚಕ್ರಿತವಿರೋಧೇ ಹೇತುಸೂಚನಾರ್ಥಾ । ಯಥಾಪಿ - ತಥಾಽಪೀತ್ಯರ್ಥೇಽಪಿಶಬ್ದಃ ಆವರ್ತತೇ । ಶಬ್ದ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ತಥಾ ಚೇತ್ಯಂ ಯೋಜನಾ - 'ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ' ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ 'ಮುಕ್ತಾ' ಪ್ರಾಪ್ತಮುಕ್ತವೇನ ಕಾರಣೇನ ಪುನಸ್ತೇಷಾಮೇವ ಸ್ವಪದೇಶು 'ಅವೃತ್ತಾವಪಿ' ಅಸಂತ್ವೇಽಪಿ ತದನ್ಯೇಷಾಂ ತತ್ರ ಸಂತ್ವೇಽಪಿ ಚ 'ಅವಿರೋಧಃ' ತದ್ವಾಚಕೇ ಏಕವಿಧೇಽಪಿ ಶಬ್ದೇ ವೇದಪ್ರಾಮಾನ್ಯಾಖ್ಯೋ ವಿರೋಧಃ । ಕುತಃ ? ವಾಚ್ಯಾನಾಮಪ್ಯತೀತಾನಾಗತಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪವತ್ತ್ವಾತ್' ಸಮಾನೇ ಏಕವಿಧೇ ನಾಮರೂಪೇ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ, ತೇಷಾಂ ಭಾವಸ್ತತ್ತ್ವಂ ತಸ್ಮಾದಿತಿ ।

ಚಂದ್ರಿಕಾಪಾಂ ತು - ಸೂತ್ರೇ ಭಾಷ್ಯೇ ಚ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಾನುಸಾರಾದಾವೃತ್ತಾವಿತಿ ವಿಚ್ಛೇದಂ ಭಾಷ್ಯೇ ಮುಕ್ತಾವೃತ್ತಾವಿತ್ಯಸ್ಯೈಕಪಥಂ ಚಾಽಶ್ಚಿತ್ಯ ಏಕಸ್ಯ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಾವನ್ಯಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿಃ, ಪುನಸ್ತಸ್ಯ ಮುಕ್ತೌ ಪುನರನ್ಯಸ್ಯ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೀತಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಕ್ತೇರಾವೃತ್ತಾವಪೀತಿ ವಾ, ಸ್ವಸ್ವಪದಸ್ಯಾಽವೃತ್ತಾವಪೀತಿ ವೇತಿ ಲೋಕಾನುಕ್ತಪ್ರಕಾರದ್ವಯೇನಾಪ್ಯಾವೃತ್ತಾವಿತ್ಯಂಶೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ ।

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಸರ್ವದೇವಾನಾಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದಿಸಿದ್ಧೋ ಹೇತುರೀತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ದರ್ಶನಾದಿತ್ಯಂಶಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ - ಯಥೇತಿ ॥ 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇರೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅನುವಾದ - 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತೂತ್ರಿಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಿ-ಅಂತ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪದಗಳಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರನ್ನು, ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರೂಪಗಳನ್ನೂ, ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲದೆ ಸ್ತೂತಿ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅನಾದಿನಿಧನಾ = ಆದಿಯೂ ಇಲ್ಲದ ಅಂತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದ, ನಿತ್ಯಾಃ = ನಿತ್ಯವೆನಿಸಿದ, ವಾಕ್ = ವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾದ ವೇದವು, ಸ್ವಯಂಭುವಾ = ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನಾ = ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು, ಆ ವೇದದಲ್ಲಿ, ಋಷೀಣಾಂ = ಋಷಿಗಳ, ನಾಮಧೇಯಾನಿ = ಹೆಸರುಗಳು. ಯಾಶ್ಚ = ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರೂ ಸಹ, ವೇದೇಷು = ವೇದಗಳಲ್ಲಿ, ದೃಷ್ಟಯಃ = ಕಂಡಿಯೋ, ಅವಲ್ಲವೂ, ವೇದಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಏವ = ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ, ಮಹೇಶ್ವರಃ = ಮಹೇಶ್ವರನಾದ ವಿಷ್ಣು, ಆದೌ = ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನಿರ್ಮಮೇ = ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ,

ಸ್ತೂತೇಶ್ಚ = ಸ್ತೂತಿ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರುತ್ತದೆ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ನ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹನೀತೃತ್ವೇನಾಪಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ । ತಥಾ ಹಿ - ಕಿಂ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಮುಕ್ತಾ ಏವ ದೇವಾ ಉತ್ತರಕಲ್ಪೇ ಪುನರಾವರ್ತಂತೆ, ತದನ್ಯೇ ವಾ । ನಾಽಽಽಃ । ಮುಕ್ತೇಪುನರಾವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । ತಥಾತ್ವೇ ಧರ್ಮಿಭೂತದೇವಾನೀತೃತ್ವೇಹೇತುಕವಿರೋಧಾಭಾವೇಽಪಿ ನಾಮರೂಪಾದಿಧರ್ಮವೈಚಿತ್ರ್ಯಕೃತವಿರೋಧಪ್ರಾಪ್ತೇಃ, ವಾಚಕವೇದಸ್ಯ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ಪಾಠಭೇದಾಭಾವೇನೈಕವಿಧತ್ವಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ ನೀತೃತ್ವವ್ಯಾಪಾತಾತ್ । ವಾಚ್ಯದೇವಾನಾಂ ಚ ನಾನಾವಿಧನಾಮರೂಪವತ್ತ್ವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಸಮಾನೇತಿ ॥ ಅತ್ರಾತೀತಪದಂ ಪ್ರಾಚೀನಪರಮ್ । ಅನಾಗತಪದಂ ಚ ತದನ್ಯಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನಪರಮ್ । ಧರ್ಮಿಪ್ರತಿಯೋಗುಭಯಸಮರ್ಪಕಮೇತತ್ । ನಾಮ ಇಂದ್ರಾದಿ, ರೂಪಮ್ ಆಕೃತಿಃ । ಸೂತ್ರಾನುಸಾರಾದತ್ರಾಪಿ ಚಶಬ್ದಃ ಸಂಯೋಜ್ಯಃ । ಸಮಾನಧರ್ಮಕರ್ಮವತ್ತ್ವಾಚೇತಿ ತದರ್ಥಃ । ಸ್ವಪದೇಷ್ವಿತಿ ಶೇಷಃ । ಮುಕ್ತಾಽಽವೃತ್ತಾವಪೀತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಶಂಕಿತವಿರೋಧೇ ಹೇತುಸೂಚನಾರ್ಥಾ । ಯಥಾಪಿ - ತಥಾಽಪೀತ್ಯರ್ಥೇಽಪಿಶಬ್ದಃ ಆವರ್ತತೇ । ಶಬ್ದ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ತಥಾ ಚೇತ್ಯಂ ಯೋಜನಾ - 'ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ' ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ 'ಮುಕ್ತಾ' ಪ್ರಾಪ್ತಮುಕ್ತೀತ್ವೇನ ಕಾರಣೇನ ಪುನಸ್ತೇಷಾಮೇವ ಸ್ವಪದೇಶು 'ಅವೃತ್ತಾವಪಿ' ಅಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ತದನ್ಯೇಷಾಂ ತತ್ರ ಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಚ 'ಅವಿರೋಧಃ' ತದ್ವಾಚಕೇ ಏಕವಿಧೇಽಪಿ ಶಬ್ದೇ ವೇದೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯೋ ವಿರೋಧಃ । ಕುತಃ ? ವಾಚ್ಯಾನಾಮಪ್ಯತೀತಾನಾಗತಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ 'ಸಮಾನಾನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್' ಸಮಾನೇ ಏಕವಿಧೇ ನಾಮರೂಪೇ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ, ತೇಷಾಂ ಭಾವಸ್ತತ್ತ್ವಂ ತಸ್ಮಾದಿತಿ ।

ಚಂದ್ರಿಕಾಪಾಂ ತು - ಸೂತ್ರೇ ಭಾಷ್ಯೇ ಚ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಾನುಸಾರಾದಾವೃತ್ತಾವಿತಿ ವಿಚ್ಛೇದಂ ಭಾಷ್ಯೇ

### ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ಸಮಾನೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಸ್ವಯಂಭುವಾ ಮಹೇಶ್ವರೇಣ ವಿಷ್ಣುನಾ ವಾ ವೇದವಾಗಾದಿ-  
ನಿಧನೋತ್ಸೃಷ್ಟೋಚರಿತಾ ತಸ್ಯಾಮೃಷಿಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಯಾನಿ ನಾಮಾನಿ ಸ್ಥಿತಾನಿ, ಯಾನಿ ಚ  
ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ ದೃಶ್ಯಾಖ್ಯಾನಿ ರೂಪಾಣ್ಯುಕ್ತಾನಿ, ತಾನ್ಯೇವ ಕಲ್ಪೇ ಸ್ವಸೃಷ್ಟಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಸ  
ಮಹೇಶ್ವರೋ ನಿರ್ಮಮೇ ಚಕಾರ । ಯನಾಮರೂಪಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಯೋ ವೇದೋಕ್ತಾಸ್ತತ್ರಾಮರೂಪಾಸ್ತತ್ರ ಕಲ್ಪೇ  
ಸೃಜತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಥವಾ ರುದ್ರನಿಂದ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಮೊದಲು ಯಾವ  
ವೇದವಾಣಿಯು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ಅಂತಹ ವೇದವು ಆದ್ಯಂತತೂನ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯವಾಣಿಯಾಗಿದೆ.  
ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಋಷಿಗಳ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ನಾಮ-ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ,  
ಅಂತಹ ನಾಮ-ರೂಪಗಳಿಂದಲೇ ಋಷಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸೃಷ್ಟಿ  
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇವತಾಪದದಲ್ಲಿರುವ  
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

### ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ನ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವೇನಾಪಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ । ತಥಾ ಹಿ । ಕಿಂ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ  
ಮುಕ್ತಾ ಏವ ದೇವಾ ಉತ್ತರಕಲ್ಪೇ ಪುನರಾವರ್ತಂತೇ ತದನ್ಯೇ ಏವ ವಾ ।

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.  
ಅದು ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ದೇವತೆಗಳೇ  
ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೋ? ಅಥವಾ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಗಳ  
ಪದವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೋ?

ಮುಕ್ತವಾವೃತ್ತಾವಿತ್ಯಸ್ಯೈಕಪಥಂ ಚಾಸ್ಥಿತೃಃ ಏಕಸ್ಯ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಾವನ್ಯಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿಃ, ಪುನಸ್ತಸ್ಯ ಮುಕ್ತೌ  
ಪುನರನ್ಯಸ್ಯ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿರिति ಕ್ರಮೇಣ ಮುಕ್ತೇರಾವೃತ್ತಾವಪೀತಿ ವಾ, ಸ್ವಸ್ವಪದಸ್ಯಾಸ್ತಾವೃತ್ತಾವಪೀತಿ ವೇತಿ  
ಠಿಕಾನುಕ್ತಪ್ರಕಾರದ್ವೇನಾಪ್ಯಾವೃತ್ತಾವಿತ್ಯಂಶೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ ।

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಥ: । ಮುಕ್ತೇರಪುನರಾವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ ।**

ಮೊದಲನೇ ಪಕ್ಷವು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಒಮ್ಮೆ ಮೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಜನ್ಮವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಸ್ತದನ್ಯ ಏವೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತಥಾ ಚ ತेषಾಂ ನಾನಾವಿಧನಾಮರೂಪವತಾಂ ವಾಚಕವೇದಸ್ಯ ಕಥಂ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ, ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ನಾಮ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ವಾಚಕವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಏಕಪ್ರಕಾರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗದೇ ಇದ್ದೀತು?

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ಪಾಠಭೇದಾಭಾವಾತ್ । ತದ್ಭಾವೇ ನित್ಯತ್ವ-  
ವ್ಯಾಘಾತಾದಿತೀರ್ಣಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಸಮಾನೇತಿ ॥**

ಇನ್ನು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಠಭೇದದಿಂದ ವೇದವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ, ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪಾಠಭೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪಾಠಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ನಿತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಹತಿ ದೋಷವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸಮಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮ್ಮಖವತ್ಯೇವ ದೇವಪ್ರವಾಹನಿತೃತ್ವೇನ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ  
ಪ್ರಾಪ್ತಮುಕ್ತೃತ್ವೇನ ಪುನಃ ಸ್ವಪದೇಷ್ವವೃತ್ತಾವಪಿ ತದನ್ಯೇಷಾಂ ಪ್ರಾಚೀನಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್  
ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕೈಕವಿಧಸ್ಯಾಪಿ ವೇದಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತೇ: ।**

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಅದೇ ದೇವತೆಗಳೇ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದ ಮತ್ತು ಅವರ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಸರ್ವದೇವಾನಾಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವ: ।  
'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇ: ।**

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. 'ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एतच्छ्रुतेस्तत्स्वरूपकल्पनानियमपरत्वमपि सम्भवतीति ।**

**नानया तन्निश्चय इति चेत् स्मृतिसंवादेन निश्चयोपपत्तेरिति भावः ।**

ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆಯೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು ಅವರ ನಾಮ-ರೂಪಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಸಂವಾದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ 'ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಮಾನ ನಾಮರೂಪವಿಷಯಕವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಸದೃಶವಾಗಿರುತ್ತವೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು.

**तत्त्वप्रकाशिका - ननु कथं देवप्रवाहनित्यत्वे समाननामरूपत्वे वा नित्यवेदप्रामाण्योपपत्तिः । तद्वाचित्वेनेति चेन्न ।**

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದರೆ, ಮತ್ತು ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಸದೃಶವಾಗಿದ್ದರೆ ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ? ಪ್ರವಾಹತಃ ದೇವತೆಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು.

**तत्त्वप्रकाशिका - तस्यैवासम्भवात् । न हेतावत्कालमयं देवो मयोक्तोऽतः परमेनं वक्ष्यामीत्यपौरुषेयस्य विमृश्य वृत्तिः सम्भवतीत्याशङ्काऽपि स्मृत्यैव परिहृता ।**

ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ 'ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಆ ದೇವತೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಆ ದೇವತೆಗೇ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ-ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ' ಎಂಬ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಸ್ವಯಂಭುವಾ ಸ್ವತನ್ತ್ರೇಣ ವಿಷ್ಣುನಾ ಯಾ ವೇದವಾಗುಚ್ಚಾರಿತಾ ತದ್ವೇದಗತಶಬ್ದೇಭ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಿಬುಧಾನಾಂ ನಾಮಾನಿ ನಿರ್ಮಮೇ । ತಾನ್ ಶಬ್ದಾಂಸ್ತೇಷು ಸಂಕ್ಷೇಪಿತವಾನ್ ।  
ಯಾಃ ತೇಷಾಂ ವೇದೇಷುಕ್ತಾಃ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತಿ ದೃಶ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ ತಾನಿ ಚ ತಥೈವ ನಿರ್ಮಮೇ ।

‘ಸ್ವಯಂಭುವಾ’ ಎಂದರೆ ‘ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ’ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಸೆಯಿಂದ ಯಾವ ವೇದವಾಣಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಅಂತಹ ವೇದಗತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ-ರೂಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವೋ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ವಿಷ್ಣುವು ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವರ ರೂಪಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಇತಿ ಸರ್ವದೇವಾನಾಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಸ್ಯಾಪೌರುಷೇಯವೇದಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವತನ್ತ್ರೇಣ ಭಗವತಾ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ದೇವೇಷು ಸಂಕ್ಷೇಪಿತವತ್ವಸ್ಯ ಚೋಕ್ತೇಃ ।

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ-ರೂಪಗಳಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನೇ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ಪ್ರಲಯೇ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಶಂಕ್ಯಮ್ । ತದಾಸ್ತಿತವಿಷಯತ್ವಸ್ಯ ಭಗವನ್ಮಾತ್ರವಿಷಯತ್ವಸ್ಯ ಚೋಪಪತ್ತೇಃ ॥ ೩೦ ॥

ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ವೇದವು ಅತೀತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ನಿರರ್ಥಕತ್ವಪ್ರಾಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ: -**

॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ಸ್ಮೃತಮವತಾರಯಿತುಂ ಶಂಕಾಮಾಹ - ನೇತಿ ॥ ಸೌತ್ರವಿರೋಧಪದಾರ್ಥೋ ನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿರिति ಸಮಾನೇತ್ಯಾದೇರ್ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೋಕ್ತಿಃ - ತಥಾಚೇತ್ಯಾದಿ ॥ ತಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ । ಆಮ್ರಾಣ್ಯೋಽನ್ಯಥಾಪಾಠಾದिति ಸ್ಮೃತೇರिति ಭಾವಃ ।

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಲು ಅಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನ ದೇವಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಎರೋಧ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತಥಾಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತಚ್ಚ' ವೇದಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾಠಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅಮ್ನಾಯೋ ಅನನ್ಯಪಾಠಾತ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅವಿರೋಧ ಇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಸಮ್ಮಭವತ್ಯೇವೇತಿ || ಪ್ರಾಪ್ತೇತ್ಯಾದೇರಥಃ - ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಮಿತಿ || ಅನಾಗತಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ಅನ್ಯೇಷಾಮಿತಿ || ಅತೀತಪದಾರ್ಥಃ - ಪ್ರಾಚೀನೇತಿ || ಸೌತ್ರಚ್ಚಶಬ್ದಃ ಸಮಾನಧರ್ಮಕರ್ಮತ್ವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪೇ |

'ಅವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸಂಭವತ್ಯೇವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನಾಗತಾನಾಂ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅನ್ಯೇಷಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತೀತ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಸಮಾನಧರ್ಮಕರ್ಮಸಾಧ್ಯ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದು ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತೀರೂಪಯೋಗಂ ವಕ್ತುಮಾಹ - ಏತತ್ಪ್ರತೀತಿರೇತಿ || ಸ್ವರೂಪೇತಿ || ತಾಮೇವ ಸೂರ್ಯಾದಿವ್ಯಕ್ತಿಂ ಪೂರ್ವಪ್ರಕಾರೇಣ ಅಕಲ್ಪಯದಿತ್ಯರ್ಥಪರತ್ವೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪರಿಹರತೇತ್ಯುಕ್ತಮೇವ ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತೌಕ್ತಿಯಾ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಸ್ವಯಮ್ಭುವೇತಿ || ಸ್ವಯಮೇವ ಭವತಿ ಪರಾಪೇಕ್ಷಾಂ ವಿನಾ ವರ್ತತ ಇತಿ ಸ್ವಯಮ್ಭುಃ ಸ್ವತನ್ತ್ರಃ |

'ಅನಾದಿಧನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತೋರಿಸಲು 'ಏತಚ್ಚುತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಸ್ವರೂಪಕಲ್ಪನಾನಿಯಮಪರತ್ವಮಪಿ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದನೋ, ಅವನೇ ಪುನಃ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು 'ಯಥಾಪೂರ್ವಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದೆಂದರ್ಥ. 'ತದೇತತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸ್ಮೃತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಸ್ವಯಂಭುವಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಸ್ವಯಂಭುವಾ' ಎಂದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಉತ್ಸೃಷ್ಟೇತ್ಯಸ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನೇತ್ಯರ್ಥತ್ವೇ ಪ್ರಾಗುಕ್ತನಿತ್ಯತ್ವವಿರೋಧಾಢಾಹ - ಉಚ್ಚಾರಿತೇತಿ || ಸಂಕ್ಷೇಪಿತಾನಿತಿ || ಅಯಂ ಶಬ್ದೋಽತ್ರ ವಾಕ್ತ ಇತಿ ಜ್ಞಾಪಿತವಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ | ದೇವತಾಹ್ವಾನಾದಿರೂಪಸ್ಯ ಕಥಮತೀತವಿಷಯತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಭಗವನ್ಮಾತೇತಿ || ೩೦ ||

‘ಉತ್ಪ್ರಾಪ್ತ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಉತ್ಪನ್ನ’ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಿತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ‘ಉಚ್ಚಾರಿತ’ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸಂಕೇತವಾನ್’ ಎಂದರೆ ಈ ಶಬ್ದವು ಇಂತಹ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತಾಹ್ವಾನಾದಿ ರೂಪವಾದ ವೇದಮಂತ್ರವು ಹೇಗೆ ಅತೀತವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ‘ಭಗವನ್ನಾತ್ರವಿಷಯತ್ವಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ಶಾಕ್ತೇ - ನ ದೇವಾನಾಮಿತಿ ॥ ಕಥಂ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ? ಅತನ್ಮಾನರೂಪವತಾಂ  
ತನ್ಮಾನರೂಪವತ್ತ್ಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ತತ್ತತ್ಕಲ್ಪೇ ತತ್ತನ್ಮಾನವದೇವ  
ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಮತೋ ನ ದೋಷ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ತಸ್ಯ ಇತಿ ॥ ನಿಯತ್ವವ್ಯಾಘಾತಾದಿತಿ ॥  
ಶಬ್ದತೋ ಅರ್ಥತತ್ವೈಕಪ್ರಕಾರತ್ವಸ್ಯೈವ ತನ್ನಿತ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾ-  
ವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥ ಪ್ರಾಚೀನದೇವಾನಾಂ ಮುಕ್ತತ್ವೇನ  
ಸ್ವಸ್ವಪದೇಶ್ವವೃತ್ತಾವಪಿ ತದನ್ಯೇಷಾಂ ತತ್ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕೈಕವಿಧವೇದಸ್ಯಾ-  
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತಿ, ತದೇವ ಕುತಃ? ಇತಿ चेದ್ ‘ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್’ ಇತಿ ದರ್ಶನಾತ್  
ಶ್ರುತೇ: ‘ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿಯತಾ’ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತತ್ಸ್ವರೂಪೇತಿ ॥ ನಾಮರೂಪಕಲ್ಪ  
ನಾನಿಯಮತ್ಯಾಗೇನ ದೇವಕಲ್ಪನಾನಿಷಮಮಾತ್ರೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತದ್ವಾಚಿತ್ವೇನೆತಿ ॥ ತಥಾತ್ವೇ ಯಥಾವಸ್ತಿ  
ಯತಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಅಪೌರೂಢೇತಿ ॥ ಪೌರೂಢೇತ್ಯವೇ ತು ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರೇಣೈವ  
ತತ್ಸಮಭವತೀತಿ ಭಾವಃ ॥ ಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪೂರ್ವಕಂ ಶಾಕ್ಷಪರಿಹಾರಪ್ರಕಾರಂ ದರ್ಶಯತಿ -  
ಸ್ವಯಮ್ಭುವೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಋಷೀಣಾಮಿತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗಾಽಹ - ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಿಬುಧಾನಾಮಿತಿ ॥  
‘ಋಷಿ ಜ್ಞಾನೇ’ ಇತಿ ಧಾತುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನಾಮಧೇಯಾನಾಂ ವೇದಶಬ್ದಾನತಿರಿಕ್ತತ್ವೇನ  
ನಿಯತ್ವಾತ್ ಕಥಂ ತತ್ಕರಣಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ತಾನ್ ಶಬ್ದಾನಿತಿ ॥ ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್ ಅಯಂ  
ಶಬ್ದ ಏತದ್ವಾಚಕಃ ಇತಿ ಜ್ಞಾಪಿತವಾನ್ । ಶಬ್ದಾರ್ಥಸಮ್ಬಂಧಸ್ಯೌತ್ಪತ್ತಿಕತ್ವಾದ್  
ರೂಪಶಬ್ದಸ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾನ್ವಯಃ ॥ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇತಿ ॥ ತದಾ ದೇವತಾಭಾವೇನ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಾದಿತಿ  
ಭಾವಃ । ದೇವತಾಹ್ವಾನಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕಸ್ಯಾತೀತವಿಷಯಾನುಪಪತ್ತೇರಾಹ - ಭಗವನ್ಮಾತ್ರೇತಿ ॥ ತಸ್ಯ  
ಸರ್ವನಾಮರೂಪಾದಿಮತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ೩೦ ॥



## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ  
ಜೈಮಿನಿಗಳು

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಭವಸಮ್ಮವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॐ ॥ ೩೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ—ಮಧ್ವಾದಿಘ “ಅಸೌವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು” ಇತ್ಯಾಶ್ರುಕ್ರಮಧ್ವದಿತವಚಾಸು।  
ಅನಧಿಕಾರಂ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಾಭಾವಮ್ । ಜೈಮಿನಿರಾಚಾರ್ಯಾ ಮನ್ಯತೇ । ಕುತಃ? ಅಸಮ್ಮವಾತ್  
ತೇಷಾಮರ್ಥಿತ್ವತತ್ಪದಯೋಗ್ಯತ್ವಾಽಯೋಗಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೬॥

ಅರ್ಥ -- ಮಧ್ವಾದಿಘ 'ಅಸೌವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಧಿಕಾರಮ್ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ ಏಕೆಂದರೆ, ಅಸಂಭವಾತ್ = ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಆ ಪದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರವು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-  
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್—‘ವಸೂನಾಮೈಕೋಭೂತ್ವಾ’ (ಛಾಂ. ೩-೬-೨.) ಇತ್ಯಾದಿನಾಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ  
ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ವಾದಿವಿಚಾರಾಸ್ವನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿರ್ಮನ್ಯತೇ ॥೩೧॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಅನುವಾದ - ಮಧುವಿದ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು 'ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಪದವಿಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಮಧು ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧಿಯು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿದೆ, ಮೊಕ್ಷಫಲದಾಯಕವೆಂದು, ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲದಾಯಕವೆಂದು. ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಮಧ್ವಾದಿ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ 'ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' = ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ. ಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾತ್ = ಸ್ಥಾನವನ್ನುಹೊಂದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಫಲ ಉಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಂ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ, ದೇವಾನಾಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯಾಸು = ಮಧು ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅನಧಿಕಾರಂ = ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು, ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನಿ ಆಚಾರ್ಯರು, ಮಸ್ಯತೇ =

ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ನ ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರೋ ಯುಕ್ತಃ । ತಥಾ ಹಿ ದ್ವಿವಿಧಾ ವೇದವಿಧಾಃ - ಮುಕ್ತಿಫಲಾರ್ಥಾಃ, ತದಿತಿರಫಲಾರ್ಥಾ ಇತಿ । ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾ ಅಪಿ ದ್ವಿವಿಧಾಃ । ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮವಿಧಾಭೇದಾತ್ । ತತ್ರಾಽಥಾ ಯಥಾ - ಮಧುವಿಧಾ ॥ ದ್ವಿತೀಯಾ ಯಥಾ - ಅಗ್ನಿಶ್ಲೋಮವಿಧಾ ॥ ತತ್ರ ನ ತಾವತ್ ದೇವಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕದ್ವಿವಿಧವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ಯುಜ್ಯತೇ, ತತ್ಸಾಧ್ಯಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾನಾಂ ಮಧ್ಯೆ ಕೇಶಾಕ್ಷಿತ್ಯು ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತವೇನಾಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಚ ಪ್ರಾಪ್ತಮುಕ್ತವೇನಾರ್ಥಿತವಾ-ಭಾವಾದಿತಿ ಜೈಮಿನಿಮತಾವಲಂಬೇನಾಽಕ್ಷಿಪತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚರಣೇ - ಮಧ್ವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ॥ ಪ್ರಥಮಾದಿಪದೇನ ಶಿಷ್ಟವಾಕ್ಯಂ, ತಥಾ 'ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನಪ್ಯೇತಿ' (ಬೃ.೬.೧.೨) ಇತಿ ವಾಜಸನೇಯವಾಕ್ಯಂ, ತಥಾ 'ಸ ಋಜಮುಪಗಂಚತಿ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಯಂತರವಾಕ್ಯಂ, ದ್ವಿತೀಯಮಧುವಿಧಾಂತರ್ಗತಂ 'ಋದ್ರಾಣಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' (ಛಾ.೩.೭.೨) ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ಚ ಗೃಹ್ಯತೇ । ಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾದ್ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ-ಫಲತ್ವಾದಿತುಭಯಥಾ ವಿಚ್ಛೇದಃ । ಅಸ್ಯೋಭಯತ್ರಾನ್ವಯಃ । ವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತತ್ರಾಽದಿಪದೇನ ದೇವರುದ್ರಾದಿಪದಾನಾಂ ಗ್ರಹಣಮ್ । ಯದ್ವಾ - ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಿತ್ಯತ್ರಯಂ ಪದಾನಾಮಿತ್ಯೇತದ್ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ವಿವಿಚ್ಯಾತ್ರ ಧರ್ಮಿತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ । ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಿತಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿಃ, ಕರ್ಮಧಾರಯಶ್ಚ । ತತ್ರಾಽಥೋ

ಹೇತುಗರ್ಭವಿಶೇಷಣರೂಪಃ । ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯೋಭಯತ್ರಾನ್ವಯಃ । ದೇವಾನಾಮಿತಿ ಸೂತ್ರೇ ಅಧ್ಯಾಹತಂ ಪದಂ, ಪ್ರಕರಣಲಬ್ಧಂ  
ವಾ । ಮಧುಶಬ್ದೋ 'ಮಧು' ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯಾಽಮ್ರಾತಪ್ರಥಮದ್ವಿತೀಯಾಢ್ಮತವಿಚಾರಪರಃ । ಅತ್ರಾಽದಿಶಬ್ದೇನ  
ವಸ್ವಾದಿಪದಫಲಕಕರ್ಮವಿಧಾ ವಾಜಸನೇಯೋಕ್ತವಾಗಾದಿವಿಧಾಶ್ಚ ಗೃಹ್ಯಂತೇ । ಏತಚ್ಚಾಽವರ್ತನೀಯಮ್ ।  
ಅಸಮ್ಮಭಾದಿತಿ ಸೌತ್ರೋ ಹೇತುರತ್ರಾಪಿ ಸಂಯೋಜ್ಯಃ । ತದುಪಪಾದಕೋಕ್ತಯೈವ ತದುಕ್ತಿರ್ಮವತೀತಿ ತಸ್ಯ  
ಸಾಕ್ಷಾದನುಕ್ತಿಃ ।

ಯದ್ವಾ - ಪ್ರಾಪಪದಾನಾಮಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತಯೈವ ತಸ್ಯೋಕ್ತವಾದಸಮ್ಮಭಾದಿತಿ ನ ಸಂಯೋಜ್ಯಮ್ ।  
ತಥಾ ಚೇತ್ಯಂ ಭಾಷ್ಯಯೋಜನಾ - ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸು 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತಿ  
ಪ್ರಸ್ತುತ್ಯಾಽಮ್ರಾತೇನ 'ಸ ಏತದೇವಾಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೈವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ ಅಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟಾ  
ತೃಪ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇ 'ಪದಾನಾಂ' ವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಂ 'ಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾತ್' ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸೂಕ್ತೋಪಾಸನಾ-  
ಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಶ್ರವಣಾತ್ 'ಪ್ರಾಪಪದಾನಾಂ' ವಸ್ವಾದಿದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ವಸ್ವಪದತ್ವೇನ 'ಅಸಮ್ಮಭಾತ್'  
ತದರ್ಥಿತ್ವಾಸಮ್ಮಭಾತ್ 'ದೇವಾನಾಂ' ದೇವೈಃ ಪ್ರಾಪಪದಾನಾಂ ಪುನಃಸತೈಃ 'ಅಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾತ್'  
ಅಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಫಲತ್ವಾದಿತಿ ವಾ । ದ್ವಿತೀಯವಿಧಾಢ್ಮತವಿಧಾಫಲಾನಾಂ ರುದ್ರಾದಿಪದಾನಾಂ ಚ ವಸ್ವಾದಿದೇವಾನಾಮ್  
'ಅಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಾತ್' ಪ್ರಾಪುಮಯೋಗ್ಯಫಲತ್ವಾತ್ ತತ್ರಾಪ್ಯರ್ಥಿತ್ವಾಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ಯೇಷಾಂ ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸು  
'ಅನಧಿಕಾರಮ್ ಅಧಿಕಾರಾಭಾವಂ ಜೈಮಿನಿರ್ಮನ್ಯತೇ' ಇತಿ । ಜೈಮಿನಿಗ್ರಹಣೇನ ಆಪ್ತತಮೇನ ಜೈಮಿನಿನೈವಂ  
ಮತತ್ವಾಚ್ಚ ನ ತೇಷಾಮಧಿಕಾರ ಇತಿ ಯುಕ್ತಯನ್ತರಂ ಸುಚ್ಯತೇ । ಅನೇನ - 'ಮಧ್ವಾದಿಷು' 'ಅಸೌ ವಾ  
ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿಮಧುವಿಧಾಸು ದೇವಾನಾಮ್ 'ಅನಧಿಕಾರಮ್' ಅಧಿಕಾರಾಭಾವಂ ಜೈಮಿನಿರ್ಮನ್ಯತೇ  
ತಸ್ಮಾದ್ವೇತೋಃ 'ಅಸಮ್ಮಭಾತ್' ತೈಸ್ತದ್ವಿಧಾಸೂಕ್ತಫಲಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಕೇಶಾಶ್ಚಿದ್ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನ  
ಕೇಶಾಶ್ಚಿತ್ ಪ್ರಾಪುಮಯೋಗ್ಯತ್ವೇನ ತೇಷಾಂ ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಾಸಮ್ಮಭಾದಿತಿ ಆಪ್ತತಮೋ ಜೈಮಿನಿರ್ಮನ್ಯತ ಇತಿ  
ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ । ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಹಿ - 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯಃ' ಇತ್ಯನೇನ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ  
ಪರಮಾನಂದತ್ವೇನ ಮಧುತ್ವಮುಕ್ತವಾ 'ಸ ಏತತ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಧುಶಬ್ದಿತಸ್ಯ ಭಗವತ ಆದಿತ್ಯಮಂಜಲಸ್ಯ  
ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರೋರ್ಧ್ವರೇಷು ಸ್ಥಿತಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಾಮೃತಾದಿಶಬ್ದಪञ್ಚಕವಾಚ್ಯವಾಸುದೇವಸಂಕ್ಷರ್ಮಣ-  
ಪ್ರಭುಭ್ರಾಂತಿರೂದ್ರನಾರಾಯಣಪञ್ಚರೂಪಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಾಚ್ಯಾದಿತತ್ತ್ವದ್ವಿಕ್ಸ್ಥಿತೈಃ ತತ್ತ್ವಪದಯೋಗ್ಯೈವೈವಸು-ರುದ್ರಾದಿ  
ತ್ಯಮರುತ್ಸಾಧ್ಯಪದೋಕ್ತಕ್ರಜ್ಜುರೂಪಪञ್ಚಗಣಸ್ಯೈದೇವೈಃ ಕ್ರಮೇಣ ಅಗ್ನಿವಾವ್ವಿನ್ದ್ರಸೋಮವಿರಿಶ್ವಪ್ರಧಾನಕೈರಗ್ರಾದಿ-  
ಮುಖೇನೈಕೈಕೋಪಾಸ್ತೌ ಕೃತಾಯಾಂ ತದಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಜನಿತತತ್ತ್ವಪ್ರಸಾದದ್ವಾರಾ ವಸ್ವಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತಿರಸ್ತತ್ತ್ವಗುಣಸ್ಥಾನಾಂ  
ಭವತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತಥಾ ಚ 'ಯಃ' ಅಧಿಕಾರಿ 'ಏತದ್ ಅಮೃತಂ' ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಂ ರೂಪಮ್ 'ಏವಮ್'  
ಉಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ 'ವೇದ' 'ಸ ಚ ವಸೂನಾಮಪ್ಯೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' ವಸುಭೋಗ್ಯದೇಶಕಾಲಾಧಿಪೋ ಭೂತ್ವಾ 'ಅಗ್ನಿನಾ  
ಮುಖೇನ' ತತ್ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ತದುದ್ದೇಶೇನೇತಿ ಯಾವತ್ । 'ಏತದೇವಾಮೃತಂ' ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಂ 'ದೃಷ್ಟಾ' ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ್ಯ  
'ತೃಪ್ಯತಿ' ಮುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಏವಂ 'ಯಃ' ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯೋಽಧಿಕಾರಿ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮನೋಹೃದಯ  
ನಾಮಕಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸ್ತೇ ಸ ದೇವತ್ವಮಪ್ಯೇತಿ ತತೋ 'ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ' ಸ್ವೋತ್ತಮದೇವೇಷು ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ  
ದೇವಾನ್ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಗತಭಗವದ್ಭೂಪವಿಶೇಷಾನ್ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹಾಪ್ಯೇತಿ । ಸೋಽಧಿಕಾರಿ 'ಉಜ್ರಮ್'  
ಅನ್ಯಮ್ 'ಉಪಗच्छತಿ' ಯಥೇಶ್ಠಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತೀತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾರ್ಥಃ ।

## ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಛ್ವಸಮ್ಮಭಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॐ ॥

ಯದ್ವುಕ್ತಂ ದೇವಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಾಮಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತಿ, ತನ್ನ । ಮಧ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಾಂ  
ನಾಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಮಭವತಿ । ತಥಾಹಿ - 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ  
'ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸುನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತುಷ್ಯತಿ'  
ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಮಧ್ವೀತಿ, ವಸುರುದ್ರಾದಿತ್ಯಪದಂ ಶ್ರುಯತೇ । ನಹಿ ತಸ್ಯಾಂ ವಿಚಾರಾಂ  
ಪ್ರಾಪ್ತವತ್ಪಾದಿಪದಾನಾಂ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಮಭವತಿ ಮಧ್ವೀತ್ಯಾದಿ ॥

ಹಿಂದೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.  
ಏಕೆಂದರೆ, ಮಧ್ವಾದಿ ವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹೀಗೆ -  
'ಅಸೌವಾಽಽದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಏತದೇವಾಮೃತಂ  
ವೇದ ವಸುನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತುಷ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.  
ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೋ,  
ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ತತ್ಫಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

## ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಛ್ವಸಮ್ಮಭಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॐ ॥

ಅತೋ ದೇವಾನಾಮಾಧ್ಯಂತವತ್ವೇಽಪಿ ವಿರೋಧಾಭಾವಾಯುಕ್ತಸ್ತೇಷಾಂ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರ ಇತಿ  
ಸ್ಥಿತೇ ಪುನಸ್ತಮಾಕ್ಷಿಪತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಮಧ್ವಾದಿಛ್ವೀತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ-ನಾಶಗಳಿರಬಹುದು. ಯಾವ  
ವಿರೋಧವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಇದರ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಮಧ್ವಾದಿಛ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ವೇದವಿಧಾ ದ್ವಿವಿಧಾಃ । ಮುಕ್ತಿಫಲಾರ್ಥಾಸ್ತದಿತರಫಲಾರ್ಥಾ ಇತಿ ।  
ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥಾಃ ಚ ದ್ವಿವಿಧಾಃ । ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮವಿಧಾಭೇದಾತ್ ।

ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಎರಡು ವಿಧ. ಮೋಕ್ಷವೇ ಫಲವಾಗಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಮತ್ತೊಂದು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಇತರವಾದ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು. ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಸಹ ಎರಡು ವಿಧ. ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆ ಎಂದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಯಥಾ ಮಧುವಿಧಾ । ಯಥಾ ಚಾಗ್ನಿಛೋಮವಿಧಾ । ತತ್ರ ನ  
ತಾವನ್ಮೋತರಫಲಾರ್ಥದ್ವಿವಿಧವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ದೇವಾನಾಂ ಯುಜ್ಯತೇ । ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ ।

ಉದಾಹರಣೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಷ್ಠೋಮವಿದ್ಯೆಯು ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕವಾದ ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಷ್ಠೋಮ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'ಸ ಯ ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ  
ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ । ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನಪ್ಯೇತಿ । ಸ ಽರ್ಜಮುಪಗಚ್ಛತಿ'  
ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸು ವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಮುಪಾಸನಾಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವಶ್ರವಣಾತ್ ।

'ಸ ಯ ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತ-  
ದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ । ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನಪ್ಯೇತಿ । ಸ ಉರ್ಜಮುಪಗಚ್ಛತಿ'  
'ಯಾವ ಪುರುಷನು ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅಗ್ನಿಯ  
ಉಪದೇಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವತಃ ದೇವತೆಯಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ  
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಷಯವಾದ ಅನ್ನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.' ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಧು  
ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಸು-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ  
ಪದಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ದೇವಾನಾಂ ಚ ಪ್ರಾಪ್ತತತ್ಪದತ್ವಾತ್ । ನಹಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇಽರ್ಥಿತಾ ಸಮ್ಮವತಿ ।  
एवं कर्मविधास्वपि वस्वादपिपदानां फलत्वोक्तेर्नार्थिता सम्भवति ।

ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೋ ವಸು-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಯಾವ  
ಫಲವು ಮೊದಲೇ ದೊರೆತಿರುತ್ತದೋ, ಆ ಫಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

## ಶ್ರೀಪಂಚನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತಕದೀಪಾವಲಿ:

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಽಖ್ಯಸಮ್ಮಭಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿ: ॐ ॥

ಯದ್ವುಕ್ತಂ ದೇವಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯಾಮಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತಿ, ತನ್ನ । ಮಧ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯಾಂ  
ನಾಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಮಭವತಿ । ತಥಾಹಿ - 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ  
'ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸುನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತುಷ್ಯತಿ'  
ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಮಧ್ವೀತಿ. ವಸುರುದ್ರಾದಿತ್ಯಪದಂ ಶ್ರುಯತೇ । ನಹಿ ತಸ್ಯಾಂ ವಿಧಾಯಾಂ  
ಪ್ರಾಸವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಂ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಮಭವತಿ ಮಧ್ವೀತ್ಯಾದಿ ॥

ಹಿಂದೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.  
ಏಕೆಂದರೆ, ಮಧ್ವಾದಿ ವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹೀಗೆ -  
'ಅಸೌವಾಽಽದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಏತದೇವಾಮೃತಂ  
ವೇದ ವಸುನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತುಷ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.  
ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೋ,  
ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ತತ್ಫಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಽಖ್ಯಸಮ್ಮಭಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿ: ॐ ॥

ಅತೋ ದೇವಾನಾಮಾಧ್ಯಂತವತ್ವೇಽಪಿ ವಿರೋಧಾಭಾವಾಯುಕ್ತಸ್ತೇಷಾಂ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತಿ  
ಸ್ಥಿತೇ ಪುನಸ್ತಮಾಕ್ಷಿಪತ್ಸ್ಮರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಮಧ್ವಾದಿಽಖ್ಯೀತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ-ನಾಶಗಳಿರಬಹುದು. ಯಾವ  
ವಿರೋಧವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಇದರ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಮಧ್ವಾದಿಽಖ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಿಂದ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ವೇದವಿद्या द्विविधा: । मुक्तिफलार्थास्तदितरफलार्था इति ।  
**ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥಾಃ च द्विविधा: । ब्रह्मकर्मविद्याभेदात् ।**

ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಎರಡು ವಿಧ. ಮೋಕ್ಷವೇ ಫಲವಾಗಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಮತ್ತೊಂದು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಇತರವಾದ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು. ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಸಹ ಎರಡು ವಿಧ. ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆ ಎಂದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** यथा मधुविद्या । यथा चाग्निष्टोमविद्या । तत्र न  
 तावन्मोतरफलार्थद्विविधविद्यास्वधिकारो देवानां युज्यते । तत्रार्थित्वाभावात् ।

ಉದಾಹರಣೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಷ್ಠೋಮವಿದ್ಯೆಯು ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕವಾದ ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಷ್ಠೋಮ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'स य एतदेवममृतं वेद वसूनामेवैको भूत्वाऽग्निनैव  
 मुखेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृप्यति । देवो भूत्वा देवानप्येति । स ऊर्जमुपगच्छति'  
 इत्यादिना मध्वादिविद्यासु वस्वादिपदानामुपासनाप्राप्यफलत्वश्रवणात् ।

'ಸ ಯ ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತ-  
 ದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ । ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನಪ್ಯೇತಿ । ಸ ಉರ್ಜಮುಪಗಚ್ಛತಿ'  
 'ಯಾವ ಪುರುಷನು ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅಗ್ನಿಯ  
 ಉಪದೇಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವತಃ ದೇವತೆಯಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ  
 ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಷಯವಾದ ಅನ್ನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.' ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಧು  
 ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಸು-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ  
 ಪದಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** देवानां च प्राप्ततत्पदत्वात् । नहि प्राप्तेऽर्थिता सम्भवति ।  
 एवं कर्मविद्यास्वपि वस्वादिपदानां फलत्वोक्तेर्नार्थिता सम्भवति ।

ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೋ ವಸು-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಯಾವ  
 ಫಲವು ಮೊದಲೇ ದೊರೆತಿರುತ್ತದೋ, ಆ ಫಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.  
 ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಇದರಂತೆ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಸಹ ವಸು-ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ದ್ವಿತೀಯಾಽಮೃತವಿಧಾದಿಷು ವಸ್ವಾದೀನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಭವತಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತಾಸ್ವಪಿ ರೂದ್ರಾದಿಪದಸ್ಯ ಫಲತ್ವೇನ ಶ್ರವಣಾತ್ । ತತ್ರ ಚಾಯೋಗ್ಯತಯಾ ಅರ್ಥಿತಾಯೋಗಾತ್ ।

ಇನ್ನು ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲದಲ್ಲಿ ವಸುಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ದ್ವಿತೀಯಾದಿ ಅಮೃತವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲೂ ರುದ್ರಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಆ ರುದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅನರ್ಹರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** एवं ಕರ್ಮವಿಧಾಸ್ವಪಿ ರೂದ್ರಾದಿಪದಫಲಾಭಿಧಾತ್ರಿಷು ವಸ್ವಾದೀನಾಮಧಿಕಾರಾಯೋಗಃ ।

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಾವುದರ ಫಲವು ರುದ್ರಾದಿಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂಥಹ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನ ಚಾಸ್ತ್ವೇವಂ ಸ್ವಸ್ವೇತರಪದಫಲಾಭಿಧಾತ್ರಿಷು ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮ-ವಿಧಾಸ್ವನಧಿಕಾರಸ್ತಥಾಪಿ ಮೋಕ್ಷೇತರಸಾಮಾನ್ಯಫಲಾಭಿಧಾಯಕವಿಧಾಸುಸ್ತಯಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸಾಮಾನ್ಯಫಲಾನಾಂ ಚ 'ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ತತ್ಪೋಽತರ್ಮಾತ್ ।

ಹೀಗೆ, ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವೇತರಪದಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಯಾವ ಫಲವಿದೆಯೋ, ಅಂಥಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಹುದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ' 'ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ', ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಫಲಗಳು ಆಯಾ ವಸ್ತುವಿನ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಫಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಂಥಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿಧಿ ಕಿಂಚಿದಾನನ್ಯಂ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಸರ್ವಾಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್ ಯೋಗೈಶ್ಚ ರೂದ್ರಾದಿಭಿಃ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾಚ್ಚ ।



‘ಸ ಹ ವಾ ಏವಂವಿದಿ ಕಿಂಚನಾನನ್ನಂ ಭವತಿ’ ‘ಯಾವಾತನು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸಕಲಭೋಕ್ತನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ’. ಎಂದು ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಫಲಕ್ಕೆ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಯೋಗ್ಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅतो मोक्षेतरफलार्थं विद्याविचारो देवानामर्थित्वाभावात् न तास्वधिकारः । किं चैवमाप्ततमो जैमिनिराचार्योऽपि मन्यत इत्यर्थः ॥ ३१ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಪ್ತರಾದ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ: -**

॥ ॐ मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिः ॐ ॥

अतो देवानां प्रवाहतोऽनादिनित्यत्वात् समाननामरूपत्वाच्चेत्यर्थः ॥  
तमाक्षिपदिति ॥ श्रुतफलोद्देशेनेति भावः ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪ-ಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ‘ಅತಃ’ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ. ‘ತಮಾಕ್ಷಿಪತ್’ ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಫಲವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** यथा मधुविद्येति ॥ छान्दोग्ये तृतीयाध्याये ‘असौ वा आदित्यो देवमधु’ इति आदित्यस्थविष्णोः परमानन्दरूपत्वेन मधुत्वमुक्त्वा तस्य पूर्वदक्षिण-पश्चिमोत्तरोर्ध्वरश्मिषु स्थितानाममृतशब्दितवासुदेवसङ्कर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धनारायणाख्य-पञ्चरूपाणां प्राच्यादिरश्मिषु स्थितैर्वसुरुद्रादित्यमरुदृजುनामकमञ्चगणस्यैर्देवैः क्रमेणाग्निवाय्विन्द्रಸೊಮವಿರಿಷ್ಮುಖೇನೋಪಾಸನಾयां कृतायां तदपरोक्षद्वारा वसुरुद्रादिपद-प्राप्तिस्तद्रूपस्थानामुच्यते - यथाऽग्निष्टोमेति ॥

‘ಯಥಾ ಮಧುವಿದ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕರಣವು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ದೇವಮಧು ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಧುರವಾದ ಜೇನಿನಂತೆ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾನಂದರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಮಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ವ-ದಕ್ಷಿಣ-ಪಶ್ಚಿಮ-ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವ-ಸಂಕರ್ಷಣ-ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ-ಅನಿರುದ್ಧ-ನಾರಾಯಣ ರೂಪಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಮೃತಮಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಪಂಚ ರೂಪಗಳನ್ನು ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ-ಮರುತ್-ಋಜು ನಾಮಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ-ವಾಯು-ಇಂದ್ರ-ಸೋಮ-ವಿರಿಂಚ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದ ವಸು-ರುದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಸು-ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

भावदीपः - तत्र स्वर्गादिफलकत्वश्रवणादिति भावः । मध्वादीत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - तत्रेति ॥ वसूनामित्यादि व्याचष्टे - एतदेवामृतमिति ॥ वासुदेवाख्यं रूपमित्यर्थः । ऊर्जमन्नं प्राप्तेत्यादिभ्याष्यं व्याचष्टे - देवानामिति ॥

ಅಗ್ನಿಷೋಮಾದಿ ವಿದ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. 'ಮಧ್ವಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ತತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ವಸೂನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಏತದೇವಾಮೃತಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ವಾಸುದೇವ' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಪ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ದೇವಾನಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**भावदीपः** - 'सर्वयज्ञादिकर्म च' इत्युत्तरस्मृत्यनुरोधादिपदेन कर्मविद्यापि ग्राह्येति भावेनाऽह - एवं कर्मेति ॥ यद्यप्यग्निष्टोमादौ स्वर्गादिः फलत्वेन श्रूयते न वस्वादिपदप्राप्तिः । तथापि यज्ञेनेति प्रागुक्तश्रुत्या यज्ञादिकर्मणो देवतापद-प्राप्तिहेतुत्वोक्तेः स्वर्गादिशब्दस्योपलक्षणत्वं वा वस्वादिपदस्यापि स्वर्गत्वेन स्वर्गपदेनैव वा ग्रहणोपपत्तेरिति भावः ।

‘ಸರ್ವಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ ಚ’ ಎಂಬ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸ್ತುತಿಯ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ‘ಏವಂ ಕರ್ಮವಿದ್ಯಾಸ್ವಪಿ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಠಾಮಾದಿ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳೇ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಹೊರತು, ವಸ್ತಾದಿ ಪದಗಳು ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಸ್ಯಯಜಂತ' ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಕೂಡ ಫಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಫಲವೆಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ, ವಸ್ತಾದಿ ಪದಗಳು ಸ್ವರ್ಗವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದಿಕಾ

ಸ್ವರ್ಗ ಪದದಿಂದಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯದ್ವಾ ವಸ್ವಾದಿಫಲಕಾಸಾಧಾರಣಕರ್ಮವಿಶೇಷಪರೋ ವಾಽತ್ರ ಕರ್ಮಶಬ್ದಃ ||  
ನಚ ದ್ವಿತೀಯೇತಿ || 'ಯದ್ ಯತ್ಪ್ರಥಮಮಮೃತಂ ತದ್ವಸವ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಇತ್ಯುಕ್ತಪ್ರಥಮಾಮೃತವಿಧಾಯಾ  
ವಸುತ್ವಫಲಕತ್ವೇನ ತತ್ರ ವಸುನಾಮಹಿಕಾರೋಽಪಿ 'ಅಥ ತದ್ ದ್ವಿತೀಯಮಮೃತಂ ತದ್ ರುದ್ರಾ  
ಉಪಜೀವಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತದ್ವಿತೀಯಾಮೃತವಿಧಾಸುರ್ದ್ವತ್ವಾದೇಃ ಫಲತ್ವೇನ ತತ್ರಾಹಿಕಾರೋಽಸ್ತಿತ್ವಿತಿ  
ನ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

ಅಥವಾ, ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳೇ ಫಲವಾಗಿಯುಳ್ಳ ಅಸಾಧಾರಣಕರ್ಮವಿಶೇಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವ  
ಕರ್ಮಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಯದ್ಯತ್ ಪ್ರಥಮಂ ಅಮೃತಂ ತದ್ವಸವ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾದ  
ಅಮೃತವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಸುಪದವಿಯು ಫಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ  
ವಸುಪದವಿಯು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಅಂಥಹ ವಸುಗಳಿಗೆ ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ,  
'ಅಥ ತದ್ ದ್ವಿತೀಯಂ ಅಮೃತಂ ತದ್ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯವಾದ ಅಮೃತ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ  
ರುದ್ರಪದವಿಯು ಫಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಪದವಿಯು ವಸು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ  
ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು 'ನಚ  
ದ್ವಿತೀಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ್ವಸ್ವೇತಿ || ಸ್ವಯೋಗ್ಯಫಲಾಭಿಧಾತ್ರಿಷು ಸ್ವೇತರಯೋಗ್ಯಫಲಾಭಿಧಾತ್ರಿಷು  
ಪ್ರಥಮದ್ವಿತೀಯಾಮೃತವಿಧಾಸ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಮೋಕ್ಷೇತೇತಿ || ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಏವ ಚತುರ್ಥೇಽಧ್ಯಾಯೇ  
ಸತ್ಯಕಾಮಂ ಪ್ರತಿ ವೃಷಭಾಧ್ಯಾವಿಶ್ವವಾಪ್ವಾದಿಫಲಕಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಮ್ 'ಏಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ  
ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ಮಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿವಿಧಾಯಾಂ 'ಯ एवं ವಿದ್ವಾನ್ ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ  
ಪ್ರಕಾಶವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಂಛೋಕೇ ಭವತಿ ಪ್ರಕಾಶವತೋ ಹ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ'  
ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಾನಾಮಸ್ಮಿಂಛೋಕೇ ಪ್ರಕಾಶವತ್ತ್ವಾದಿನಾಂ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ್ಯಾತ್ ತತ್ರಾಸ್ತ್ವಾಹಿಕಾರ ಇತಿ ನ  
ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಅಥವಾ ಸ್ವೇತರವಾದ ರುದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳನ್ನೇ  
ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು 'ಸ್ವೇತರಯೋಗ್ಯ  
ಪದಫಲಾಭಿಧಾತ್ರಿಷು' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. 'ಮೋಕ್ಷೇತರ' ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮೋಕ್ಷೇತರಸಾಮಾನ್ಯ-  
ಫಲಾಭಿಧಾಯಕವಿದ್ಯಾಸು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ  
ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಸತ್ಯಕಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ವೃಷಭ, ಹಂಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಣುವಾದ  
ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ 'ವಿಷ್ಣು ವೈ ಸೋಮೇ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಯ ವಿಷ್ಣು ವಿಷ್ಣುಃ ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ್ ಇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಪ್ರಕಾಶೋ ವಾ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವತ್ವವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಮೋಕ್ಷೇತರಸಾಮಾನ್ಯಫಲಾಭಿಧಾಯಕವಿದ್ಯಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪಃ -** ತತ್ಕಲೇತಿ॥ ಮಧುವಿಧಾಫಲಭೂತವಸ್ತುವಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ನ ಹ ವಾ ಇತಿ ॥ ತತ್ರೈವ ಪಶ್ಯಮೇ 'ನಹ ವಾ ಎವಂವಿದಿ' ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತೇಷು 'ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯುದೀರೆ' ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಣವಿಧಾಫಲೇಷು 'ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದಿರೂಪೇಷು ರೂದ್ರಾದೇವ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇನ ಸರ್ವೇಷಾಮಯೋಗ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । एवं ಯುಕ್ತಿಭಿರೂಪಾದಿತಸ್ಯ ಸರ್ವೇರಜ್ಞೀಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಜೈಮಿನಿರिति ಕಸ್ಯಚಿನ್ಮತತ್ವೇನೋಕ್ತಿಃ ಕಥಮಿತ್ಯತೀತಿ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಕಿಂಚೇತಿ ॥ ೩೧ ॥

'ತತ್ಕಲೇನ' ಎಂದರೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆಗೆ ಫಲವೆನಿಸಿದ ವಸ್ತುವದವಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ಹ ವಾ' ಎಂದರೆ ಅದೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ನಹ ವಾ ಎವಂವಿತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯುದೀರೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಯೋಗ್ಯರು, ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರು ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಯುಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಉಪಪಾದಿತವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದದ್ದರಿಂದ, 'ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -**

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಮ್ಮಭಾವದನಾಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॐ ॥

ಮಧುವಿಧಾಪ್ರಭೃತಿಷು ದೇವಾನಾಮನಾಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತೇ । ಕುತಃ? ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದ್ ಅಯೋಗ್ಯಾನಾಮಕಾಮ್ಯತ್ವೇನ ತತ್ರಾರ್ಥಿತವಾಸಮ್ಮಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಮಧ್ವಾ ದೀತ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥಕಥನಪೂರ್ವಕಮಾಹ - ವೇದವಿಧಾ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಫಲಾರ್ಥಾಃ ಫಲೋದೇಶಯಾಃ ॥ ಯಥಾ ಮಧುವಿಧೇತಿ ॥ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿಮಧುವಿಧಾಸ್ವಾದಿತ್ಯಸ್ಥಾದಿತ್ಯನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ ಪರಮಾನಂದತ್ವಾತ್ ಮಧುದೇವಾನಾಮುಪಜೀವ್ಯತ್ವಾದೇವಮವಿತಿ ಭಗವತೋ ಮಧುತ್ವಮುತ್ಪಾದಾ, ತದ್ವಾಸಕಾನಾಂ ವಸುರೂದ್ರಾದಿತ್ಯಮರ್ದೃಜುನಾಮಕಗಣಸ್ಥಾನಾಂ ಪಶ್ಚಾನಾಂ ವಸ್ವಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ

ಫಲತ್ವೇನೋಕ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಯಥಾಗ್ರಿಶೋಮೇತಿ ॥ 'ಅಗ್ರಿಶೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಫಲಕತ್ವಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಕುತಃ? ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಸ ಯ ಏತದಿತಿ ॥ ಯೋಽಧಿಕಾರಿ ಏತತ್ ಪ್ರಥಮಂ ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಮಮೃತಮೇವ ಮುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ವೇದ, ಜಾನಾತಿ, ಸ ವಸೂನಾಮೇಕೋ ಭೂತ್ವಾ ವಸುಭೋಗ್ಯದೇಶಕಾಲಾಧಿಪೋ ಭೂತ್ವಾ ಅಗ್ನಿನಾ ಮುಖೇನ ಪ್ರಧಾನೇನ ತದುದ್‌ಪದೇಶೇನೇತಿ ಯಾವತ್ । ಏತದೇವ ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಮಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ ಮುಕ್ತಿಮಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ದೇವೇತಿ ॥ ಸ್ವಯಂ ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಒರ್ಜಮ್ ಅಕ್ಷಯಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ एवं ಕರ್ಮೇತಿ ॥ ಯಥ್ಯಗ್ರಿಶೋಮಾದೌ ಸ್ವರ್ಗಾದ್ಧೇವ ಫಲತ್ವೇನ ಶ್ರೂಯತೇ, ನ ವಸ್ವಾದಿಪದಮ್ । ತಥಾಪಿ ಯಜ್ಞೇನೇತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಣೋ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಸೇತುತ್ವೋಕ್ತೇಃ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣತ್ವಂ ವಾ ವಸ್ವಾದಿಪದಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವರ್ಗತ್ವೇನ ಸ್ವರ್ಗಪದೇನೈವ ವಾ ತದ್ಗ್ರಹಣೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ನಚ ದ್ವಿತೀಯಾಮೃತವಿಧಾದಿಷ್ಟಿತಿ ॥ 'ತದ್ ಯತ್ ಪ್ರಥಮಮಮೃತಂ ತದ್ಗ್ರಹಣಂ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಇತ್ಯುಕ್ತ- ಪ್ರಥಮಾಮೃತವಸುವಿಧಾयाಃ ವಸುಫಲಕತ್ವೇನ ತತ್ರ ವಸೂನಾಮನಧಿಕಾರೇಽಪಿ 'ಅಥ ಯದ್ ದ್ವಿತೀಯಮಮೃತಂ ತದ್ ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಮೃತವಿಧಾಸು ರುದ್ರತ್ವಾದೇಃ ಫಲತ್ವೇನ ತತ್ರಾಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿವಿತಿ ನ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಸ್ವಸ್ವೇತರಪದೇತಿ ॥ ಸ್ವಪದಸ್ವೇತರಪದೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಾಮಾನ್ಯಫಲಂ ಪ್ರಕಾಶಾದಿ । ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಂಲೋಕೇ ಭವತೀತ್ಯಾದೀನಾಮಿತಿ । ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಂಲೋಕೇ ಭವತಿ ಪ್ರಕಾಶವತೋ ಹಿ ಲೋಕಾನ್ ಜಯತೀತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಾನಾಮ್ 'ಏಷ ವೈ ಸೌಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾಚನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿವಿಧಾಫಲಾನಾಮಸ್ಮಿಂಲೋಕೇ ಪ್ರಕಾಶವತ್ತ್ವಾದೀನಾಂ ಮಧುವಿಧಾದಿಫಲಭೂತವಸುತ್ವಾದಾವಂತ- ಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ವಸುತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೌ ತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ನಹವೇತಿ ॥ ಏವಮುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಜ್ಞಾತರೀ ಕಿಂಚಿದಾನಂ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸರ್ವಮೇವಾಸ್ಯಾಂ ಭವತೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದಿರೂಪೇಣ 'ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯುದಿರೇ' ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಣವಿಧಾಫಲೇಷು ರುದ್ರಾದೇರೇವ ಯೋಗ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೩೧ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧ

ಸೂ - ॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ ॐ ॥ ೩೨ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಜ್ಯೋತಿಷಿ ದೇವಾನಾಂ ಜ್ಞಾನೇ ಭಾವಾತ್ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಂ ವಿಷಯತಯಾ-  
ಂತರ್ಮಿತತ್ವಾತ್ । ಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ನ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಿತಾ ಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ನ  
ಮೋಕ್ಷವಿಧಾಸ್ವಪ್ಯಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೩೨॥

ಅರ್ಥ -- ಜ್ಯೋತಿಷಿ = ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಭಾವಾತ್ = ಸಕಲವಸ್ತುಗಳೂ ಅಂತರ್ಮಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಭಾವಾಚ್ । ಆದಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶೇಽಂತರ್ಮಿವಿವತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ  
ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಮಂತರ್ಮಿವಾತ್ । ನಿಯತಿಸಿದ್ಧತ್ವಾಚ್ ವಿಧಾನಾಮ್ ॥೩೨॥

ಅನುವಾದ - 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂರ್ಯನಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಹೇಗೆ ತೋರುತ್ತವೋ ಅದರಂತೆ, ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ತೋರುತ್ತವೆ. ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನವಾದ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.-

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಇತರವಾದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಮಧ್ಯದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಮೋಕ್ಷಫಲವಿವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜ್ಯೋತಿಷಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ = ಸರ್ವವಿಷಯಕವಾದ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಭಾವಾಚ್ಛ = ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆದಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶೇ = ಸೂರ್ಯನಕಾಂತಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಭಾವಪತ್ = ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳೂ ತೋರುವಂತೆ, ತಜ್ಞಾನೇ = ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಂ = ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ, ಅಂತರ್ಭಾವಾತ್ = ಒಳಗೊಂಡಿವೆ, ವಿದ್ಯಾನಾಂ = ಸಕಲವಿದ್ಯೆಗಳು, ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧತ್ವಾಚ್ಛ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲವೇದವಿದ್ಯಾಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.<sup>(೧)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಮಾಸ್ತು ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ದೇವಾನಾಂ, ತಥಾಽಪಿ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' (ತೈ.೨.೧.೧) ಇತ್ಯಾದಿಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ, ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಸಮ್ಮಭಾದ್ ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಜ್ಯೋತಿಷಿತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿಷಿತಿ ಸೂತ್ರಪದಾನುವಾದಃ । ತಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ - ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಇತಿ ॥ ಯಥಾಪಿ ಜ್ಞಾನೇ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ, ತಥಾಽಪಿ ವಿಷಯಾವಿಶ್ಲೇಷಿತಜ್ಞಾನಸ್ಯಾನಿರೂಪ್ಯತ್ವಾತ್, ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ವಿಷಯಕೇ ಜ್ಞಾನೇ ವಿಷಯತಯಾ ಸರ್ವಭಾವಸ್ಯಾಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ತಜ್ಞಾಪನಾಯ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ । ತೇನ ಸೂತ್ರೇ ವಸ್ತುನಾಮಿತ್ಯಂತರ್ಭಾವಸಮ್ಮಬ್ಧಿಜ್ಞಾಪಕಂ ಪದಮಧ್ಯಾಹಾರ್ಯಮಿತಿ ಸೂಚಿತಂ ಭವತಿ । ಚಃ ಸಮುಚ್ಯೇ । ಅಸ್ಯ ಹೇತೋರಸಮ್ಮಭಾದಿತ್ಯನುಬೃತ್ತಹೇತುಧಾರಾ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವನಧಿಕಾರಂ ಮನ್ಯತ ಇತಿ ಪೂರ್ವಶಾನ್ವಯಃ । ಅನೇನ ಮಧ್ವಾದಿವಿವಿಧಾದಿಶಬ್ದೇನ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾ ಅಪಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ । ಜ್ಯೋತಿಷಿಶಬ್ದಶ್ಚ ಆವರ್ತನೀಯಃ, ಜ್ಯೋತಿಷಿವ ಜ್ಯೋತಿಷಿತಿ । ಸಪ್ತಮಿ ಚ ಚೈತ್ರರಥಸ್ಯ ಬುದ್ಧೌ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಯ ಇತಿವದ್ ಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್ । ಕಥಂ ವಸ್ತುನಾಂ ಜ್ಞಾನೇಽಂತರ್ಭಾವ ಇತ್ಯತಃ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಭಾವಾದಿತಿ ಸ್ವಪದೇ ವರ್ಣಯತಿ - ಆದಿತ್ಯ ಇತಿ ॥ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಮಾದಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶೇಽಂತರ್ಭಾವವತ್ ತದ್ವಹಿತತ್ವವತ್ ತಜ್ಞಾನೇ ತದಪುರೀತಿ ಪ್ರಸ್ತುತದೇವತಾಕಾರ್ತೃಕಜ್ಞಾನೇ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಮ್ 'ಅಂತರ್ಭಾವಾತ್' ವಿಷಯಭೂತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ನಿತ್ಯೇತಿ ॥ ದೇವಾನಾಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞೇನ 'ವಿಧಾನಾಂ' ಸರ್ವಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮವಿಧಾಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಾನಾಂ 'ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ನಿಯಮೇನ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಯದ್ವಾ - 'ವಿद्याನಾಂ' ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಿद्याನಾಂ ನित್ಯಂ ನಿಯಮೇನ 'ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' उपलब्धत्वादित्यर्थः।  
 देवानां वेदद्रष्टृत्वादिति भावः । यद्वा - 'विद्यानां' मोक्षतदितरफलसाधनज्ञानसाधन-  
 विद्योक्तार्थानां 'नित्यसिद्धत्वात्' नियमेन तैर्ज्ञातत्वादित्यर्थः । तथा च न देवानामु-  
 भयविद्यासाध्यज्ञानेऽर्थिता सम्भवतीति भावः । अनयोरपि पञ्चम्यन्तयोः पूर्ववदन्वयः।  
 न चास्य हेतोः पूर्वसूत्रोक्तासम्भवहेतूपपादकत्वात् कथमत्र चञ्चब्द इति वाच्यम् ।  
 पूर्वं फलमुखेन अत्र च साधनमुखेनार्थित्वासम्भवस्याभिप्रेतत्वेनास्य हेतोर्द्वितीयासम्भ-  
 वोपपादकत्वेऽपि असम्भवसामान्ये उपपादकत्वेन चञ्चब्दोपपत्तेः । यद्यपि भाष्ये  
 'ज्योतिषि' इति सूत्रं किं देवानां मोक्षेतरफलार्थायाम् ? उत मोक्षफलार्थायां  
 विद्यायामधिकार इति पक्षद्वयेऽपि साधनमुखेन दोषोक्तिपरतया प्रतीयते । टीकायां तु  
 मोक्षार्थविद्यायामपि न देवानामधिकारः, तत्र फलेऽर्थितासत्त्वेऽपि तत्साधन-  
 विद्योपासनात्मकज्ञानेऽर्थित्वाभावात्, विद्यायाश्च ज्ञानार्थत्वात्, ज्ञानस्य च  
 प्राप्तत्वादिति द्वितीयपक्षमात्रदोषोक्तिपरतया व्याख्यातम् । तथा च विसंवादो भवति।  
 तथाऽपि मोक्षेतरफलकविद्यास्वनधिकार इति प्राचीनपक्षे न केवलं मधुविद्याफले  
 वसुत्वादौ प्राप्तत्वाद् देवानामर्थित्वाभावात् तद्विद्यायामधिकाराभावो दोषः । किन्तु  
 वसुत्वादिकलसाधनज्ञानेऽप्यर्थित्वाभावाद् अधिकाराभाव इत्यसम्भवदोषे  
 उपपादकान्तरमुक्तं भवतीति टीकायामुक्तत्वाच्च विसंवादः । अत एव न  
 चञ्चब्दानुपपत्तिः । प्राचीनपक्षविवक्षया तदुपपत्तेः । हेत्वन्तरेण एतत् साधयतीति  
 सत्तर्कदीपावली च आद्यपक्षविवक्षया प्रवृत्ता। द्विविधविद्यासमुच्चये वा चञ्चब्दः । अनेन  
 - न केवलं मोक्षेतरफलार्थं मध्वादिष्वनधिकारं मन्यते जैमिनिः । किन्तु आदिशब्देन  
 वा आवृत्तज्योतिश्शब्देन वा गृहीतायां 'सत्यं ज्ञानम्' इति मोक्षार्थविद्यायामपि ।  
 कुतः ? 'ज्योतिषीव' आदित्यप्रकाशे इव 'ज्योतिषि' सर्वविषयकदेवताज्ञाने  
 सर्ववस्तूनां विषयतया 'भावात्' मोक्षसाधनज्ञानस्य सिद्धत्वात् । अत एव न मोक्षे,  
 तस्यापि सिद्धप्रापत्वादर्थित्वासम्भवात् । न केवलं वस्वादिदेवानां फलेऽर्थित्वा-  
 भावान्मध्वादिष्वनधिकारं जैमिनिर्मन्यते, किन्तु 'ज्योतिषि' वसुत्वादिकलसाधन-  
 ज्ञानेऽप्यर्थित्वासम्भवात् । सोऽपि कुतः ? 'ज्योतिषि' देवानां ज्ञाने 'भावात्' सर्वेषां  
 वस्तूनां विषयतयाऽन्तर्भावात् फलसाधनज्ञानस्य सिद्धत्वादिति यावदिति वा सूत्रार्थ  
 उक्तो भवति ।



## ಶ್ರೀಪನ್ನನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ ॐ ॥

ಹೇತ್ವಂತರೇಣೈತತ್ ಸಾಧಯತಿ - ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವಿನಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ ॐ ॥

ಮಾಸ್ತು ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥವಿಶ್ವಸ್ವಾಧಿಕಾರೋ ದೇವಾನಾಮ್ । 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಚಾರು ಭವಿಷ್ಯತಿ ಅರ್ಥಿತ್ವಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಜ್ಯೋತಿಷೀತಿ ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಬೇಡ. ಆದರೆ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮೋಕ್ಷವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭಾವಾದ್ವಸ್ತುನಾಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಕಥಂ ವಸ್ತುನಾಂ ಜ್ಞಾನೇಽಂತರ್ಭಾವಿತ್ಯತಃ ಸ್ವಪದೇ ವರ್ಣಯತಿ ॥ ಆದಿತೀತಿ ॥ ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ ವಕ್ತಿ ॥ ನಿತೀತಿ ॥

'ಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಮುಂದೆ 'ವಸ್ತುನಾಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾಭಾವಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಆದಿತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ. ಆದರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ, 'ನಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾಸ್ವಪಿ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಂಭವತಿ । ತದ್ಗು-  
ಪಾಸನೇಽರ್ಥಿತಾಭಾವಾತ್ ।

ಮೋಕ್ಷವೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿಯುಳ್ಳಂತೆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉಪಾಸನೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ವಿಧಾ ಹಿ ಅರ್ಥಿತಾ ವಿಧಾವಿಚಾರೇ ಭವತಿ ಜ್ಞಾನಾಯ ಫಲಾಯ  
ಚೇತಿ । ತತ್ರ ದೇವಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿತ್ವೇಽಪಿ ನ ತತ್ಸಾಧನೇ ವಿಧಾಸಾಧ್ಯೇ ಜ್ಞಾನೇಽರ್ಥಿತಾಽಸ್ತಿ ।

ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ೧. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ೨. ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಎಂದು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿತ್ವವಿದ್ದರೂ, ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯೆನಿಸಿದ ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ತेषಾಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞೇನ ಸರ್ವವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನಿತ್ವಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಹಿ ಸ್ವಗಾರ್ಥಿನೋಽಪಿ ಕೃತಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪುನರ್ಯಜ್ಞವಿಧಾವಿಚಾರೇಽರ್ಥಿತಾ-  
ಽಸ್ತಿತಿ ಭಾವಃ । ಅನೇನ ಪ್ರಾಚೀನಪಕ್ಷೇ ದೋಷಾಂತರಂ ಚಾಕ್ತಂ ಭವತಿ ॥ ೩೨ ॥

ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಪುನಃ ಯಜ್ಞವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಫಲಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಕವಾದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಭಾವದೀಪಃ -**

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ ॐ ॥

ಕಥಮನೇನ ಭಾಷ್ಯೇಣ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಶಿಕ್ಷಾನಿರಾಸ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೇತಿ ॥  
ಅನೇನೆತಿ ॥ ನಿಯತಿಸಿದ್ಧತ್ವಾದ್ ವಿಧಾನಾಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯೇಣೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ಜ್ಯೋತಿಷ ಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯು ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ನ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅನೇನ’ ಎಂದರೆ ‘ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ವಿದ್ಯಾನಾಂ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** -ಪ್ರಾಚೀನಪಕ್ಷೇ ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪಕ್ಷೇ, ವಸುತ್ವಾದಿಫಲಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವೇನಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಾನ್ಮಧುವಿಧಾಯಾಮನಧಿಕಾರ ಇತ್ಯೇವ ದೋಷೋ ನ, ಕಿಂತು ವಸುತ್ವಾದಿಫಲಸಾಧನಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವಿಧಾಸಾಧ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾच्च ನ ತತ್ರಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ದೋಷಾಂತರಂ ಚೋಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಾಧನಫಲಯೋರ್ಧ್ವಯೋರಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾच्च ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ ॥ ೩೨ ॥

‘ಪ್ರಾಚೀನ ಪಕ್ಷೇ’ ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಅವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಷ್ಟೇ ದೋಷವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿಯುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಧನ ಹಾಗೂ ಫಲಗಳೆರಡು ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ವಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -**

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾच्च ॐ ॥

ಜ್ಯೋತಿಷಿ ದೇವಾನಾಂ ಜ್ಞಾನೇ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಂ ವಿಷಯತಾಸಮ್ಮಂದೇನ ಭಾವಾತ್ ತेषಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾಸ್ವಪಿ ತತ್ಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವೇನಾರ್ಥಿತ್ವಾ-ಸಮ್ಮವಾದನಧಿಕಾರಂ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ ॥ ದೇವಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿತ್ವೇಽರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವೋ ದೋಷಃ । ಕಿಂತು ವಿಧಾಸಾಧ್ಯೇ ವಸುತ್ವಾದಿಸಾಧನೇ ಜ್ಞಾನೇ ಚಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಃ ದೋಷಃ । ವಸ್ವಾದಿನಾಂ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನ ಸುತ্রেಣೋಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೩೨ ॥

## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾರಾಶ್ರು

ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬಾದರಾಯಣರು

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॐ ॥ ೩೩ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವೇದವ್ಯಾಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾರಾಶ್ರುದಲ್ಲಿ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ -- ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ । ದೇವಾನಾಮಪ್ಯಸ್ತಿ ವಿಧಾಸಾಧ್ಯಾಪೂರ್ವಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷೋ  
ಮೋಕ್ಷಫಲೇ ಅತಿಶಯಶ್ಚಾಸ್ತಿ । ತಸ್ಮಾದ್ಭಾವಂ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಸಂಭವಂ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।  
ಜೈಮಿನಿಮತಂ ತು ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಜ್ಞಾನಫಲಾರ್ಥಮನಧಿಕಾರಾಭಿಪ್ರಾಯಮಿತ್ಯವಧೇಯಮ್ ॥೮॥

ಅರ್ಥ -- ಹಿ = ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷೋತ್ತರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಿ  
ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ  
ಆನಂದಾತಿಶಯವೆಂಬ ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾವಮ್ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು,  
ಬಾದರಾಯಣಃ = ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು  
ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಫಲವಿಶೇಷಭಾವಾತ್ರಾಪದಾನಾಮಪಿ ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವರ್ಯಾಧಿಕಾರಂ  
ಬಾದರಾಯಣೋ ಮನ್ಯತೇ । ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷಃ ।**

ಅನುವಾದ - ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಪದವಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಫಲವಿಶೇಷವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬಾದರಾಯಣರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ವಿಶೇಷವಿರುವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಬೇರೆ ಮುಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಫಲೇ = ಫಲದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಪಿ = ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ, ದೇವನಾಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ವಿಶೇಷಭಾವಾತ್ = ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ, ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವರೈಃ = ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಧಿಕಾರಂ = ಅಧಿಕಾರವನ್ನು, ಬಾದರಾಯಣಃ = ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು, ಮನ್ಯತೇ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ, ಪ್ರಕಾಶ ವಿಶೇಷಃ = ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವು, ಅಸ್ತಿ = ಇರುತ್ತದೆ.<sup>(೧)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - एवं देवैर्मोक्षेतरयोग्यफलानां प्राप्तत्वाद् अयोग्यानां प्राप्तुमशक्यत्वान्मोक्षस्यापि ब्रह्मज्ञानित्वेनार्थतो लब्धत्वादर्थित्वाभावेन तेषां कास्वपि विद्यास्वधिकाराभावे जैमिनिमतावलम्बिना समर्थिते पुनरधिकारं समर्थयत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे - भावमिति ॥ फलविशेषभावादित्यनेन सूत्रे पूर्वस्माद् भावादित्यस्यानुवृत्तिः सूचिता । प्राप्तपदानामिति ॥ पद्यत इति पदं प्राप्यफलमात्रम् । अपीत्यनेन विशेषार्थोऽपि । तुल्यत्वेऽप्यर्थः । अपिक्ष यद्यपितथाऽपीत्यर्थे इत्युक्तं भवति । देवानामिति सूत्रे शेषोक्तिः । मध्वादिष्वित्यनुवृत्तपदानुवादः । अत्राऽदिशब्देन मोक्षतदितरफलार्थांश्च ब्रह्मकर्मविद्या गृह्णन्ते । 'अधिकारम्' अधिकारभावमिति । अनेन 'भावम्' इत्यस्यार्थ उक्तः । मन्यत इति शेषोक्तिः । अस्तीत्यस्य कर्तृसापेक्षत्वात् तं दर्शयति - प्रकाशविशेष इति ॥ ज्ञानातिशय इत्यर्थः । हिशब्दो यत इत्यर्थे । तथा चेत्थं योजना बಾದರಾಯಣಸ್ತು ಭಗವಾನ್ ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ವಾದಿವಿಶೇಷ-ವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರಭಾವಂ ಮನ್ಯತೇ । ನಚ ಪ್ರಾಪ್ತಫಲತ್ವಾತ್ತಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವೋ ದೋಷಃ । ಯಥಾ ದೇವಾಃ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

भाष्यम् - यावत्सेवा परे तत्त्वे तावत्सुखविशेषता ।

सम्भवाच्च प्रकाशस्य परमेकमृते हरिम् ॥

तेषां सामर्थ्ययोगाच्च देवानामप्युपासनम् ॥

सर्वं विधीयते नित्यं सर्वयज्ञादिकर्म च ।

इति स्कान्दे ।

ಅನುವಾದ - ಸ್ಯಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ - ಪರತತ್ವವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪವಾದ ಸೇವೆಯು ಎಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೋ ಅಷ್ಟು ಸುಖಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಪರತತ್ವವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪವಾದ ಸೇವೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೋ ಅಷ್ಟು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಖಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಲಾಭವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಯು, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರೇ ತತ್ತ್ವೇ = ಪರ ತತ್ವವೆನಿಸಿದ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಯಾವತ್ ಸೇವಾ = ಶ್ರವಣಾದಿ ರೂಪವಾದ ಎಷ್ಟು ಸೇವೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೋ, ತಾವತ್ = ಅಷ್ಟು, ಸುಖವಿಶೇಷತಾ = ಸುಖಾನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ, ಪರಮ್ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಹರಿಮೇಕಮ್ = ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನು, ಪೃತೇ = ಬಿಟ್ಟು, ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ, ಸಂಭವಾಚ್ಚ = ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ, ತೇಷಾಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೋಗಾಚ್ಚ = ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇವಾನಾಮುಪಿ = ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಉಪಾಸನಮ್ = ಉಪಾಸನೆಯು, ನಿತ್ಯಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ = ಯಜ್ಞಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಸರ್ವಂ = ಇವೆಲ್ಲವೂ, ವಿಧೀಯತೇ = ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸ್ಯಾಂದೇ = ಸ್ಯಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (೧)

प्राप्तपदाः ब्रह्मज्ञानित्वात् सिद्धमोक्षतदितरफलाः प्राप्तुमशक्यायोग्यफलाश्च । तथाऽपि प्राप्तपदानामपि देवानां मध्वादिविद्यासूक्तोपासनाकर्मकरणाभ्यां फलविशेषभावात् स्वस्वयोग्यस्य ज्ञानमात्रेण असाध्यस्य मोक्षफलेऽतिशयस्य भावात् सिद्धैरर्थित्वसम्भवात् । नच फलेऽतिशयस्य सिद्धत्वेन तत्रार्थित्वसम्भवेऽपि तत्साधनविद्यानां नित्यसिद्धत्वाद् विद्याविचारस्य ज्ञानार्थत्वात् तत्रार्थित्वासम्भव इति वाच्यम् । 'हि' यतो भगवदितरेषां निरुपचरितसार्वज्ञाभावाद् विद्याविचारेण 'प्रकाशविशेषः' ज्ञानविशेषः 'अस्ति' सम्भवतीति । अनेन सूत्रवृत्तिर्दिशिता । अत्र बादरायणपदं पूजार्थम् ।

(१) भाष्यदीपिका - ननु तत्तद्विद्योक्तोपासनकर्मकरणाभ्यां तत्तद्विद्योक्तफलादन्यदपि फलं  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - उक्तफलानधिकारमात्रं जैमिनिमतमतो न तन्मतविरोधः ।

ಅನುವಾದ - ಮಧು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಐಹಿಕವಾದ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಅಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾದರಾಯಣರ ಮತಕ್ಕೂ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಉಕ್ತಮಫಲ ಅನಧಿಕಾರಮಾತ್ರಂ = ಇದುವರೆವಿಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಐಹಿಕವಾದಫಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ನ ತನ್ಮತವಿರೋಧಃ =

ಬಾದರಾಯಣರಮತಕ್ಕೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರಮತದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.<sup>(೧)</sup>

ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷಶ್ಚ ದೇವಾನಾಂ ಭವತೀತ್ಯೇತತ್ ಕುತೋ ಜ್ಞಾಯತ ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರ್ತುಮುಕ್ತಾರ್ಥೇ ಹಿಶಬ್ದಸೂಚಿತಾಂ ಸ್ಮೃತಿಂ ದರ್ಶಯತಿ - ಯಾವದಿತಿ ॥ ಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ಸ್ವಾರ್ಥೇ ತಲ್ । ಭಾವಭವಿತ್ರೋರಭೇದವಿವಕ್ಷಯಾ ವಾ । ಸಿದ್ಧಚಿತ್ಯಸ್ಯೇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ಚೋ ಹೇತುಸಮುಚ್ಛೇದಃ । ಯದ್ವಾ - ಆದ್ಯಶ್ಚಃ ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಚೇತಿ ಸಮ್ಬದ್ಧಯೇತೆ । ಫಲಸಮುಚ್ಛಾಯಕಶ್ಚಾಯಮ್, ಅಸಮ್ಬವಸಮುಚ್ಛೇದಃ ಚ । ಸಮ್ಭವಾದಿತ್ಯಾವರ್ತತೆ । ತಥಾ ಚ 'ಪರೇ ತತ್ತ್ವೇ' ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪೇ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯಃ' (ಛಾಂ.೩.೧.೧) ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತೇ ತದ್ವಿಷಯೇ 'ದೇವಾನಾಂ' ದೇವೈರ್ವಸ್ವಾದಿಭಿಃ 'ಯಾವತ್' ಯಾವದಧಿಕಂ 'ಸೇವಾ' 'ಏಷಾ ಸೇವಾ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಶ್ರವಣಾದಿರೂಪಾಸನಾ ಕ್ರಿಯತೆ 'ತಾವತ್' ತಾವದಧಿಕಂ ತेषಾಂ 'ಸುಖವಿಶ್ಲೇಷತಾ' ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗಾದಿಸುಖೇಽತಿಶಯಃ ಸ್ವಸ್ವಯೋಗ್ಯೋ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರೇಣ ಸಾಧ್ಯಃ ಸಿದ್ಧಚಿತಿ । ಯತೋಽತಃ 'ಪರಂ' ಸ್ವತನ್ತ್ರಂ ಹರಿಮೇಕಮೃತೇಽನ್ಯೇಷಾಂ 'ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯಾಸಮ್ಭವಾತ್' ನಿರೂಪಚರಿತಸಾರ್ವಜ್ಞಾಭಾವಾತ್ । ಅತಃ ಏವ ವಿಧಾವಿಚಾರೇಣ ಸಾಧ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷಸ್ಯ ಸಮ್ಭವಾತ್, ಅತಃ ಏವಾರ್ಥಿತತ್ವಸ್ಯ ಸಮ್ಭವಾತ್ ತೇಷಾಂ ದೇವಾನಾಂ 'ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೋಗಾತ್' ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸಮ್ಭವಾच्च ವಿಧ್ವತ್ಸಾಸಮ್ಭವಾಚ್ಚಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಪಿ 'ದೇವಾನಾಂ' ದೇವೈಃ 'ಸರ್ವಮುಪಾಸನಂ' ಸರ್ವವಿಧೋಕ್ತೋಪಾಸನಂ ಸರ್ವಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ ಚ 'ನಿತ್ಯಂ' ನಿಯಮೇನ 'ವಿಧೀಯತೆ' ಶ್ರುತಿಪು ಕರ್ತವ್ಯತ್ವೇನ ಬೋಧಯತ ಇತಿ ಯೋಜನಾ । ಚಃ ಸಮುಚ್ಛೇದಃ । ಅಪ್ರಕಾಶಸ್ಯೇತಿ ಪಾಠೇ ನಿರೂಪಚರಿತ- ಸಾರ್ವಜ್ಞಾಭಾವಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತದಾ ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಚಶಬ್ದೇನ ಗ್ರಹಣಮ್ । ಸಮ್ಭವಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸತ್ತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥದ್ವಯಮ್ । ಪಾಠದ್ವಯೇಽಪ್ಯನ್ಯೇಷಾಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ಏಕಶಬ್ದೋ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥೋ ವಿರಿಚ್ಛಸ್ಯಾಪಿ ವರ್ಜ್ಯತ್ವನಿವಾರಕಃ । ಸ್ಕಾಂತೇ. ಉಕ್ತಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ಅತಃ ಫಲವಿಶೇಷಭಾವಾದಸ್ತಿ ಹಿ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷ ಇತ್ಯನುಯೋಗಸಿದ್ಧಿರिति ವಾಕ್ಯಶ್ಲೇಷಃ ।

- (೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನ್ವಸ್ವೇವಮಸಮ್ಭವಾದಿತ್ಯುಕ್ತಯುಕ್ತಿಪರಾಭವಃ । ತಥಾಽಪಿ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಾ-ಭ್ಯುಪಗತಾವಾಸತಮಜೈಮಿನಿಮತವಿರೋಧ ಇತ್ಯತಃ ಆಹ - ಉಕ್ತೇತಿ ॥ ಉಕ್ತಂ ಚ ತತ್ ಫಲಂ ಚ, ಉಕ್ತಂ ಫಲಂ ಯಸ್ಯೇತಿ ಚ ವಿಗ್ರಹಃ । ತಥಾ ಚ ತತ್ತದ್ವಿಧೋಕ್ತಫಲಾರ್ಥಃ ತತ್ಫಲಕಪ್ರಾಗಾಪಜ್ಞಾನಾರ್ಥಃ ಚ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

भाष्यम् - सर्वज्ञस्यैव कृष्णस्य त्वेकदेशविचिन्तितम् ।

स्वीकृत्य मुनयो ब्रूयुस्तन्मतं न विरुध्यते ।

इति ब्राह्मे ॥३३॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये देवताधिकरणम् ॥ ८ ॥

ಅನುವಾದ - ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಬುದ್ಧಿಯ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮತಕ್ಕೆ ಇವರಮತವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತಕ್ಕೂ ವೇದವ್ಯಾಸರಮತಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.-

ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯೈವ = ಸರ್ವಜ್ಞ ಸ್ವರೂಪರಾದ, ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ = ವೇದವ್ಯಾಸರ, ಒಕದೇಶ = ಒಂದು ಅಂಶದಲ್ಲಿ, ವಿಚಿಂತಿತಮ್ = ವಿಚಾರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೇ, ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ = ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಮುನಯಃ = ಜೈಮಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು, ತನ್ಮತಂ = ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು, ಬ್ರೂಯುಃ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ನ ವಿರುದ್ಧತೇ = ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮೇ = ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (೧)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

योऽयमधिकारस्तदभावमात्रं 'जैमिनिमतम्' जैमिन्यभिमतमित्यर्थः । मात्रशब्देन फलान्तरार्थाधिकाराभावो व्यावर्त्यते । किमतो यद्येवमित्यत आह - अत इति जैमिन्युक्तस्य सूत्रकारेणाप्यङ्गीकृतत्वात्, सूत्रकृदुक्तस्य च जैमिनिनाऽनिरस्तत्वान्न तयोर्विरोध इत्यर्थः ।

(१) भाष्यदीपिका - ननु किमनयोर्मतयोर्विषयवैलक्षण्यकल्पनेन ? विरोध एव किं न स्यादित्यत आह - सर्वज्ञस्येति ॥ तुल्यशब्दो विशेषार्थः । एवकारो भिन्नक्रमः । तथा च यस्मात् 'मुनयः' जैमिन्याद्याः निरुपचरितसर्वज्ञस्य 'कृष्णस्य' द्वैपायनस्य 'एकदेशविचिन्तितं' विचिन्तितार्थैकदेशं तन्मतैकदेशमेव स्वीकृत्य तदेव ब्रूयुः, नान्यत् । तस्मात् 'तन्मतं' तेषां कृष्णमुनीनां मतं परस्परं न विरुद्धचत इत्यर्थः । ब्राह्म इत्यनन्तरं उक्तमिति शेषः । अतो विषयवैलक्षण्यमेव कल्प्यं न मतविरोध इति भावः ॥ ८ ॥



## ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॐ ॥

यदुक्तं फलाभावात् सर्वापरोक्षदर्शित्वेनोपासनवैष्यध्यदिवानां  
मध्वादिविद्यास्वनधिकार इति तत्पुराणवचनेन दूषयति - यावदित्यादिना ॥  
आदित्य एव मध्वित्युक्तं परब्रह्म वस्वादयो देवाः यावद् यावदधिकमुपासते,  
तावदधिकं सुखं लभन्ते । सूर्यादिषु प्रकाशतारतम्यवद् देवेष्वपि ज्ञानप्रकाशतारतम्यात्  
परतत्त्वस्य ज्ञानांशोपासनविध्युपपत्तिरित्यर्थः । 'मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं  
जैमिनिः' इत्युपन्यस्तेन जैमिनिमतेन भगवद्वादरायणमतस्य विरोधमाशङ्क्य  
परिहरति - उक्तफलेत्यादिना ॥ श्रुत्युक्तवसुरुद्रादित्यमात्रोद्देशेन देवानां  
ब्रह्मोपासनाधिकारो निषिद्धः, नतु फलान्तरोद्देशेनेति जैमिनिमतम् । तच्च कृष्ण-  
द्वैपायनमतैकदेशेनोक्तं सर्वज्ञस्येति वचनेन । अतो नास्ति विरोध इत्यर्थः ॥

॥ इति सत्तर्कದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಯಾವುದೇ ಫಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದವರಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಧ್ವಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದನ್ನೇ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ದೂಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಯಾವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ. ಮಧ್ವಾದಿದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾಶಗಳು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶದ ತಾರತಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪರತತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಂಶೋಪಾಸನವಿಧಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದರ್ಥ. 'ಮಧ್ವಾದಿಷ್ಟಸಂಭವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೈಮಿನಿಮತದಿಂದ ಬಾದರಾಯಣರ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಉಕ್ತಫಲ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಸು-ರುದ್ರ-ಆದಿತ್ಯ ಇವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಧಿಕಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ಫಲಾಂತರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಇದು ಜೈಮಿನಿ ಯುಷ್ಕಗಳ ಮತ.

ಈ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಮತವೂ ಸಹ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಏಕದೇಶವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು 'ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

### ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॐ ॥

एवं देवैर्मोक्षेतरयोग्यफलानां प्राप्तत्वादयोग्यानां प्राप्तुमशक्यत्वत्  
मोक्षस्याप्यर्थतो लब्धत्वादर्थित्वाभावेन तेषां कास्वपि विद्यास्वधिकाराभावे ।  
जैमिनिमतावलम्बिना समर्थिते पुनस्तं समर्थयत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे -  
भावमिति ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತಿದ್ದರಿಂದ, ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷವೂ ಸಹ ಲಭ್ಯವಾಯವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ, ಯಾವುದೇ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರ ಮತದಂತೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪುನಃ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅಂಥಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಭಾವಮಿತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - बादरायणस्तु भगवान् देवानामशेषविद्यास्वधिकारभावं  
मन्यते । मोक्षतदितरफलानांयोग्यानां प्राप्तत्वेऽयोग्यानां प्राप्तुमशक्यत्वेऽपि  
विद्योक्तोपासनकर्मकरणाभ्यां योग्यस्य ज्ञानमात्रेणासाध्यस्य मोक्षफलोऽतिशयस्य  
सिद्ध्याऽर्थित्वसम्भवात् । नच विद्यानां नित्यसिद्धत्वात्तद्विचारेऽर्थित्वाभावः ।  
भगवदितरेषां निरुपचरितसार्वज्ञाभावाद्विद्याविचारेण ज्ञानविशेषसम्भवादित्यर्थः ।

ಭಗವಾನ್ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೋಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಮೋಕ್ಷೇತರ ಫಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪಾಸನಾ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮೋಕ್ಷಫಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಶಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ನಿರುಪಚರಿತವಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನು ತತ್ತದ್ವಿಧೋಕ್ತಾನುಷ್ಠಾನೇನ ತತ್ರೋಕ್ತಾದನ್ಯದಪಿ ಫಲಂ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷಶ್ಚ ಭವತೀತ್ಯೇತತ್ಕೃತಃ ಐತ್ಯಾಶಿಙ್ಗಾಂ ಪರಿಹೃತ್ ಉಕ್ತಾರ್ಥೈ ಸ್ಮೃತಿಂ ದರ್ಶಯತಿ - ಯಾವದಿತಿ ||

ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ವಿಶೇಷ ಫಲ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಮಾಣ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಯಾವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನ್ವಸ್ತ್ವೇವಮುಕ್ತಯುಕ್ತಿಪರಾಭವಸ್ತಥಾಪಿ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಾಭ್ಯುಪಗತಾವಾಸತಮಜೈಮಿನಿಮತವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಉಕ್ತೇತಿ ||

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯು ಪರಾಭವವಾಗಲಿ. ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಉಕ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನ ದೇವಾಧಿಕಾರಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ಜೈಮಿನಿಮತವಿರೋಧಃ । ತತ್ತದ್ವಿಧಾಸೂಕ್ತಫಲಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾಣಾಸೌಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಚ ಜೈಮಿನಿನಾ ದೇವಾಧಿಕಾರಸ್ಯ ನಿರಸ್ತತ್ವಾತ್

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಯಾ ವಿದ್ಯಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಅಥವಾ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಮೊದಲೇ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರಕಾರೇಣ ಚ ತದುಕ್ತಮङ್ಗೀಕೃತ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಾಂತರಾಯ ತಸ್ಯ ಸಮರ್ಥಿತತ್ವಾದಿತೃತೀಯಃ । ಕಿಮನಯೋರ್ಮತಯೋರ್ವಿಷಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಕಲ್ಪನೇನ ವಿರೋಧ ಏವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತೃತೀಯತ ಆಹ - ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯೇತಿ ॥**

ಆದರೆ, ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಫಲವಿಶೇಷ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ, ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो देवानां सर्वविद्याधिकारित्वात् तदुपास्यत्वं हरेर्युक्तमिति सिद्धम् ॥ ३३ ॥**

**॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् देवताधिकरणम् ॥**

ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವಿಚಾರಮಾಡಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

**ಭಾವದೀಪ: -**

**॥ ॐ भावं तु वादरायणोऽस्ति हि ॐ ॥**

**समर्थयदिति ॥ समाहितमेतस्य साधुत्वं प्राक् । भाष्ये फले विशेषाभावादित्येतत् सौत्रतुशब्दार्थ इति भावेन देवानामित्यादिभाष्यं व्याचष्टे - देवानामिति ॥**

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಫಲವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸೂತ್ರದ 'ತು' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ದೇವಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾ, ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭಗವಾನಿತ್ಯುತ್ಪಾ ಬಾದರಾಯಣಪದಂ ಪೂಜಾರ್ಥಮಿತಿ ಸೂಚಿತಮ್ । ವಿಮತಿ-  
ಸೂಚನಾರ್ಥವತ್ಪಾದಾವುಕ್ತವಾತ್ । ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಮಪೀತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥ: - ಮೋಕ್ಷೇತಿ ॥ ಫಲ  
ವಿಶೇಷಭಾವಾದಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥ: - ವಿಚೋಕ್ತೇತಿ ॥ ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷ ಇತ್ಯೇತದ್ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ  
- ನಚೇತಿ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಭಗವಾನ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಬಾದರಾಯಣ  
ಪದವು ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಬಾದರಾಯಣತ್ವ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು  
ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಾಪ್ತಪದಾನಾಮಪಿ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು  
'ಮೋಕ್ಷತದಿತರಫಲಾನಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಫಲೇ ವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ವಿದ್ಯೋಕ್ತ ಉಪಾಸನಾಕರ್ಮಕರಣಾಭ್ಯಾಂ'  
ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷಃ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷೇತಿ ॥ ಏತೇನ ಸೂತ್ರೇ ತುಶಬ್ದ: ಫಲವಿಶೇಷದ್ಯೋತಕ: । ಅಸ್ತಿ  
ಹೀತಿ ತು ಜ್ಞಾನಾದಿಶಯೋಕ್ತಿಪರಮಿತಿ ಸೂಚಿತಮ್ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವಾನುತ್ಪಾ ತನ್ಮತಾವಿರೋಧೋಕ್ತೇ-  
ರ್ಬಿಜೋಕ್ತಿ: - ಆಪ್ತತಮೇತಿ ॥ ಫಲೋಕ್ತಿಯೊಪಸಂಹರತಿ - ಅತ ಇತಿ ॥

'ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷಸಂಭವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ತು' ಪದವು  
ಫಲವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವನ್ನು  
ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತು'ಶಬ್ದವು ಫಲವಿಶೇಷಕ್ಕೆ  
ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯನ್ನು  
ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳದೆ, ಜೈಮಿನಿ ಮತಗಳ ಅವಿರೋಧವನ್ನು  
ಹೇಳಲು ಕಾರಣವನ್ನು 'ಅಪ್ರತಮ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜೈಮಿನಿಗಳು ಅಪ್ರತೇ ಆದ್ದರಿಂದ  
ಅವರ ಮತಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಧಿಕರಣಗಳ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ  
ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ್ವಪದವಿಶಿಷ್ಟಾನಾಂ ದೇವಾನಾಮಾಧ್ಯಂತವತ್ವೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಫಲತತ್ಸಾಧನಾನಾಮಪಿ  
ಮೋಕ್ಷೇ ಜ್ಞಾನೇ ಚ ವಿಶೇಷಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನ ಚಾರ್ಥಿತ್ವಸಂಭವಾದಾಧ್ಯಂತವತ್ವೇಽಪಿ ತेषಾಂ  
ಪ್ರವಾಹತೋನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಸಮಾನಾನಾಮರೂಪತ್ವೇನ ಚ ಶಬ್ದಕರ್ಮಗೋಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಷ್ಠಾನಾಖ್ಯ-  
ವಿರೋಧಾಭಾವಾಚೇತಿ ಸಮಸ್ತಸೂತ್ರಾರ್ಥ: । ತದ್ವೇತುಕಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶಾರ್ಥಮಾಹ - ದೇವಾನಾಮಿತಿ ॥ ३३ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತ್ತಿ-ನಾಶವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಫಲ ಹಾಗೂ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತತ್ತಿ-ನಾಶಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ-ರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-ದೋಷವು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕರ್ಮವಿರೋಧದ ಪ್ರಸಂಗವು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎಲ್ಲ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಅತೋ ದೇವಾನಾಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॐ ॥

ತಂ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಧಿಕಾರಮ್ ॥ ॐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॐ ॥  
ಬಾದರಾಯಣಸ್ತು ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ವಾದ್ವಚಶೇಷವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರಸ್ಯ ಭಾವಂ ಸದ್ಭಾವಂ मन्यते । कुतः ?  
हि यस्मान्मोक्षफले तद्धेतुज्ञाने चातिशयोऽस्ति, तस्मादित्यर्थः । प्रागुक्ताधिकारिद्वय  
मप्युपपादयति - विद्योक्तेत्यादिना ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीशर्कराश्रीनिवासविरचितायां वाक्पार्थमंಜर्यां देवताधिकरणम् ॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೮)

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ವರಾಚೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಪಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

### ಅಥ ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್

ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರ ವಿಚಾರವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ

॥ ॐ ತದ್‌ಉಪಯಿಷಿತ್‌ ವಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್‌ ॐ ॥ ಯದ್‌ಏಪಿ ತೃತೀಯೇಽಧ್ಯಾಯೇ  
“ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕೀ” ಇತ್ಯಾದಾವಧಿಕಾರಚಿಂತಾಽಸ್ತಿ ।

ಅನುವಾದ - ‘ಓಂ ತದುಪಯುಷಿ ವಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್ ಓಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಗಂಧರ್ವ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕೀ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಯಾವ ವಿಧದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥವು ಗತಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ತಥಾಪಿ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಸ್ಯಮನುಷ್ಯಗ್ರಹಣಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಹೀನಂ ತಿರ್ಯಗಾಘೇವ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ  
ನತು ದೇವಾದೀತ್ಯನೇನ ರೂಪೇಣೈವ ಚಿಂತಾ ನ ತೃತೀಯೇ ಸಜ್ಜತಾ । ಕಿಂ ತ್ವತ್ರೈವ ।

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಾಸಾಂಗಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲೇ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಪದದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತರಾದ ತಿರ್ಯಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗಿವೆ ಹೊರತು, ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ದೇವತಾಧಿ-

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ತೋರಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

यथा पथेकत्वादिशेषत्वचिन्ता शेषत्वरूपेण तृतीये सङ्गताऽप्यौपादानिकत्वरूपेण चतुर्थ एव सङ्गता । यथा च “भोक्त्रापत्तेः” इति मुक्तेशयोर्भेदसमर्थनं फलविचाररूपेण चतुर्थे सङ्गतमपि युक्तिविरोधपरिहाररूपेण द्वितीये सङ्गतं तद्वत् ।

ಉದಾಹರಣೆ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚೇಕತ್ವಾದಿಶೇಷತ್ವಚಿಂತೆಯನ್ನು ಶೇಷತ್ವರೂಪದಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಔಪಾದಾನಿಕತ್ವ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಂಡಿದೆ. 'ಭೋಕ್ತೃಪತ್ವೇರಿವ-ಭಾಗಶ್ಚೇತ್ಯಾಲ್ಲೋಕವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಫಲವಿಚಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಉಪಸರ್ಜನಭೂತವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

न चेह तृतीयेऽधिकारः प्रतिपाद्यः । येन साक्षादध्यायसङ्गतिलोभादियं चिन्ता तत्र स्यात् । किं त्वत्र समन्वय इव तत्रापि साधनमेव प्रतिपाद्यमिति प्रसङ्गादत्रैव युक्ता ।

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಧಿಕಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂಬ ಲೋಭದಿಂದ ಈ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧನವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಕಾರವಿಚಾರವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

अवान्तरसङ्गतिस्तु पूर्वोक्तस्य मनुष्यपदस्येह व्यावर्त्योक्तेर्वा सर्वदेवोपास्यत्वस्याक्षेपेण पूर्वपक्षोत्थानाद्वा ।

ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯನ್ನಾದರೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯಪದದಿಂದ ತೀರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಷ್ಟೇ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗಿದೆ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವಾಂತರ ಸಂಗತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ 'ಮಧ್ಯೇವಾಮನಾಮಾಸೀನಂ ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶ: -

ॐ तदुपर्यपि बादरायणसम्भवात् ॐ ॥ ननु कथमस्याधिकारचिन्तापरस्य समन्वयाध्यायादौ सङ्गतिः ।

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ?

ಪ್ರಕಾಶ: - नच “प्रासङ्गिकत्वान्नाध्यायादिसङ्गतिर्गवेषणीया” इति टीकोक्तेः प्रासङ्गिकीति वाच्यम् ।

“ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾನ್ಯಾಧ್ಯಾಯಯಾದಿಸಂಗತಿಗವೇಷಣೀಯಾತ್” ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - तथात्वे ज्ञानपादे “असार्वत्रिकी” इति द्वितीयाधिकरणे ब्रह्मज्ञाने सर्वेषामधिकारोऽस्ति न वेति सन्देहे

ಹಾಗಾದರೆ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಜ್ಞಾನಪಾದದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಓಂ ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕೇ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಓಂ ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕೇ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಜ್ಞಾನಫಲೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಸರ್ವೇಷಾಮರ್ಥಿತ್ವಾದೇರಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

ಜ್ಞಾನಫಲವೆನಿಸಿದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಇರುವ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲರೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅರ್ಥಿತ್ವಾದಿಮಾತ್ರಸ್ಯಾಧಿಕಾರಾಪ್ರಯೋಜಕತಯಾ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯಾದಿಪೂರ್ವ-  
ಕಾಧ್ಯಾಯನಾದಿಮತ್ತವಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಯೋಜಕತಯಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತಥಾತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇನ ನ ಸರ್ವೇಷಾಮಧಿಕಾರ:

ಕೇವಲ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊರತಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ, ಶಮದಮಾದಿಸಂಪತ್ತು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಯಾರು ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿದ್ದರೆ, ಅಧಿಕಾರಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನ ತತ್ರೈವ ನಿವೇಶನಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ತಥಾತ್ವೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಜ್ಞಾತಿ-  
ಸಂಭವಾಚ್ಛೇತ್ಯಾಶಂಕಾ ಪ್ರಸಂಜ್ಞಾಕೋಕ್ತಿಪೂರ್ವಮತ್ರೈವ ನಿವೇಶನಂ ಸಾಧಯತಿ - ಯಥೈತಿ ॥

**ಪ್ರಶ್ನೆ -** ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ನಿವೇಶನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯ ಪಾದ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಗತಿಯೂ ಸಹ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆಯೇ?

**ಉತ್ತರ -** ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ನಿವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ಹಿತಾಹಿತಪ್ರಾಸಿಂಹಾರೋಪಾಯವಿಷಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತತ್ರ  
ಪೂರ್ವೋತ್ತರಮಿಮಾಂಸಾಸಿದ್ಧೇ ಉದಾಹರಣೇ ಆಹ - ಯಥೇತಿ ॥

'ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾಧಿಹೀನಂ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಿಂದರೆ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. ಅಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ ಇವೆರಡರ ಉಪಾಯವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಬುದ್ಧಿಯಿಂದರ್ಥ. ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆನ್ನಲು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕರಣಮುಕ್ತಂ ಪ್ರಾಕ್ ಛಂದೋಽಧಿಕರಣೇ । ಯಥಾ ಗುರುಮತೇ ಚತುर्थೇ  
ಉಪಾದಾನಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವಿಚಾರಾದೌಪಾದಾನಿಕಸ್ಯ ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕರಣತ್ವಸ್ಯ ಶೇಷತ್ವರೂಪೇಣ ತೃತೀಯೇ  
ಸಂಜ್ಞತಸ್ಯಾಪಿ ಚತುर्थೇ ಸಂಜ್ಞತಿಸ್ತಥೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಛಂದೋಽಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುರುಮತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು, 'ಉಪಾದಾನ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಔಪಾದಾನಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕರಣವಾದ ಶೇಷತ್ವವು ಶೇಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾದರೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿಚಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಗುರುಮತೇ ಹಿ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಮಾಣಷಡ್ಕಸಿದ್ಧಶೇಷತ್ವಚಿಂತಾ ತೃತೀಯೇ  
ಔಪಾದಾನಿಕಶೇಷತ್ವಚಿಂತಾ ಚತುर्थೇ ವಿಧಿವ್ಯಾಪಾರಮುಪಾದಾನಾಮಿಧಾನಂ ಸಪ್ತಮಂ ವಿನಿಯೋಜಕಂ  
ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಹಿ ಗುರುಮತಮ್ । ತದ್ವಕ್ತುಂ ನಯವಿವೇಕವರದರಾಜೀಯೇ "ಔಪಾದಾನಿಕಕ್ರತುಶೇಷತ್ವ-  
ಚಿಂತಾರೂಪತಯಾಽಧ್ಯಾಯೇ ಪೆಟಿಕಾಯಾಂ ಚ ಪೂರ್ವೋಪಾದಾನತೋ ವಿಧಿಕಲ್ಪನೇ ವಾಽತ್ರಾಪಿ ತಸ್ಯ  
ಕಲ್ಪನಾ ಯುಕ್ತೇತ್ಯುಕ್ತೇವಾಂತರಸಂಜ್ಞತಃ" ಇತಿ ॥

ಗುರುಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಆರು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಶೇಷಶೇಷಭಾವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಔಪಾದಾನಿಕವಾದ ಶೇಷಶೇಷಭಾವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಔಪಾದಾನಿಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ಏಳನೆಯ ವಿಧಿ ವ್ಯಾಪಾರರೂಪವಾದ ಉಪಾದಾನ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿನಿಯೋಜಕ ಪ್ರಮಾಣ. ಇದನ್ನು 'ನಯವಿವೇಕ ವರದರಾಜೀಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಔಪಾದಾನಿಕಕ್ರತುಶೇಷತ್ವಚಿಂತಾರೂಪತಯಾಽಧ್ಯಾಯೇ ಪೆಟಿಕಾಯಾಂ ಚ ಪೂರ್ವೋಪಾದಾನತೋ ವಿಧಿಕಲ್ಪನೇ ವಾಽತ್ರಾಪಿ ತಸ್ಯ ಕಲ್ಪನಾಯುಕ್ತೇತ್ಯುಕ್ತೇವಾಂತರಸಂಜ್ಞತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

(೧) ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಭಾಕರ. ಇವನ ಮತವನ್ನು 'ಗುರುಮತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಗುರೋಃ ಮತಂ ಗುರುಮತಂ' ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. 'ಗುರುಚ ತತ್ ಮತಂ ಚ ಗುರುಮತಂ' ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂದರೆ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟರ ಶಿಷ್ಯನಾದರೂ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದ ಗುರುಮತವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ನಯವಿವೇಕ (ವರದರಾಜೀಯಾ)' ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಬೃಹತ್ತಾದದ್ದು. ಇವನ ಗ್ರಂಥದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಯರು ಬರೆದಿರುವ ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥವು ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಮತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಗುರುಮತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕರಣದ ಸಂಗ್ರಹ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪಶುಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅಲಂಭನ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಾಂಗವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಏಕತ್ವವು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗದ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಲಂಭನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅಲಂಭನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಪಶುಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಲಂಭನ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಾರಕವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. 'ಅಂ' ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ 'ಏಕತ್ವ' ಎಂಬರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬರ್ಥವೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದರಿಂದಲೇ ಕಾರಕವೂ ಸಹ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮಕಾರಕದಲ್ಲೇ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲಂಭನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಯಾವುದು ಕರ್ಮವೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಅಲಂಭನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪಶು ಹೇಗೆ ಅಂಗವೋ, ಅದರಂತೆ ಏಕತ್ವವೂ ಸಹ ಅಂಗವೆಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಪಶುಗಳನ್ನು ಅಲಂಭನಮಾಡಬಾರದು. ಒಂದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಲಂಭನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೇಷಶೇಷಿಭಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಪಾದಾನವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿಚಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳದೇ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಮತದವರು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यथा चेति ॥ युक्तिपादे “भोक्त्रापत्तेरविभागश्चेत्स्याल्लोकवत्” इति पञ्चमेऽधिकरणे विष्णोर्विश्वकर्तृत्वं युक्तं न वेति सन्देहे “परेऽव्यये सर्व एकीभवन्ति” इति श्रुत्या मुक्तावीश्वरस्य जीवैक्योक्त्या संसारेऽप्यैक्यस्यावश्यकत्वाजीवाभिन्नस्य विश्वकर्तृत्वायोगान्न युक्तमिति प्राप्ते एकीभवन्तीत्यस्य स्थानैक्यादिनोपपत्त्या मुक्तौ ज्ञैक्यस्यैवासिद्ध्या प्रागपि तदभावेन जीवभिन्नस्य विष्णोर्युक्तं जगत्कर्तृत्वमिति वक्ष्यमाणतया तस्य यथा जीवाभिन्नत्वादिति युक्तिविरोधपरिहाररूपेण सङ्गतिस्तद्वदित्यर्थः । उक्तं च तत्र भाष्ये “फलत्वेऽपि युक्तिविरोधेऽन्तर्भावादत्रोक्तम्” इति ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಯುಕ್ತವಾದದಲ್ಲಿ 'ಭೋಕ್ತಾಪತ್ಯೇರವಿಭಾಗಶ್ಚೇತ್ಸ್ಯಾಲೋಕವತ್' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ -

ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ, ಎಂದು ಸಂದೇಹ. 'ಪರೇಽವ್ಯಯೇ ಸರ್ವ ಏಕೀಭವಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಜೀವನಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಜೀವಾಭಿನ್ನನಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಏಕೀಭವಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಥಾನೈಕ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಐಕ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

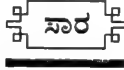
ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜೀವಾಭಿನ್ನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಮುಕ್ತಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಜೀವಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣವೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಆ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಫಲತ್ವೇಽಪಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇಽಂತರ್ಭಾವಾದತ್ಯೋಕ್ತಮ್' ಫಲಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾದರೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯದಪಿ ತೃತೀಯೇ ನಿವೇಶೋ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಜ್ಞತಿರिति ತದಪಿ ನೇತ್ಯಾಹ - ನಚೇತಿ ॥ ಇಹೇತಿ ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರವ್ಯುದಾಸಾಯ । ಅಧ್ಯಾಯಪಾದಾಂತರ್ಭಾವಂ ಟೀಕೋಕ್ತಂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಮುಪ-  
ಪಾದಾನಂತರಸಂಜ್ಞತಿಮಾಹ - ಅವಾಂತರೇತಿ ॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಗತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇಹ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾಯಾಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಈಗ ಅನಂತರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 'ಅವಾಂತರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಆಥಾ "ಮನುಷ್ಯಪದಂ ತಿರ್ಯಗಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಯುಕ್ತ" ಇತಿ ಟೀಕಾ ಸೂಚಿತಾ ।  
ದ್ವಿತೀಯಾ ತು "ಸ ಚ ಯದಿ ನ ದೇವಾನಾಂ ಸ್ಯಾತ್ತದಾ 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ  
ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ" ಇತಿ ಟೀಕಯೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಗತಿಯು 'ಮನುಷ್ಯಪದಂ ತೀರ್ಯಗಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಮ್' 'ಮನುಷ್ಯ ಪದವು ತೀರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದ್ದು 'ಸ ಚ ಯದಿ ನ ದೇವಾನಾಂ ಸ್ವಾತ್ತದಾ ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರಸಜ್ಜೇತ' ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.



ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಕೃತ್ಯವೇನು? ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಶಂಕಾಪಿಶಾಚಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಗಂಧರ್ವ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತೀರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯಕವೋ, ಅಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ತೀರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಹೃದಯ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಯಾರಿಗೆಲ್ಲಾ ಇರುತ್ತದೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರದ ವಿಚಾರವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತಕವಾದ ವಿಷಯ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಭೋಕ್ತೃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಜೀವಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೪)

ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಹೇಗೆ ಭೋಕ್ತೃಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ದೇವತಾಧಿಕರಣವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಲ್ಲ.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರದಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ? ಅಂತೂ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಈ ವಿಚಾರವೂ ಅಸಂಗತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

////////////////////

• • • • •

ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನನು ದೇವಾದಿನಾಮಾಧಿಕಾರೋಕ್ತಿस्ताವನ್ನಾಸ್ಮದಾದಿನಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾವುಪಯುಕ್ತಾ ।

ಅನುವಾದ - ಆಕ್ಷೇಪ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ನಮಗೇನೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಪಿ ದೇವಾದಿನಾಮ್ । ತೈಃ ಸ್ವಗತಸ್ಯ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ವಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರಯುಕ್ತಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿ-  
ರೂಪಾಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಣಸ್ಯ ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ವಾಹನಿರಪೇಕ್ಷಮೇವ ನಿಶ್ಚಿತತತ್ವಾತ್ ।

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ತನ್ನಿಮಿತ್ತಿಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅರ್ಥಿ ಸಮರ್ಥೋ, ವಿದ್ವಾನ್ ಅಭಿಕ್ರಿಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅವುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಲಾಗದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುವುದು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

**ತस्मादಫಲೇಯಂ ಚಿಂತೇತಿ ಚೇತ್**

ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುವುದು ವೃಥಾವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

**ಸತ್ಯಮ್ । ದೇವಾದಿನಾಂ ವಿಗ್ರಹಾಥಭಾವಾದನಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಾಂ ಪರೇಷಾಮಯಂ ದೋಷಃ।**

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ದೋಷ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ನಮಗಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ, ಶರೀರ-ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವವರು ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಹೊರತು, ನಾವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಗ್ರಹಾದ್ಯಭಾವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅನಧಿಕಾರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಯಾವ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗಷ್ಟೇ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಅಸ್ಮಾಕಂ ತು ದೇವಾದಿಪದಾನಾಂ ನಿಯತ್ವಾತ್ತೇಷಾಂ ಮುಮುಕ್ಷಾ ನ ಯುಕ್ತೇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಾಂ ನ ದೋಷಃ ।**

ದೇವತೆಗಳ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮುಮುಕ್ಷಾ'ವು (ಮೋಕ್ಷೇಚ್ಛೆ) ಅವರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯೇನ ದೇವಾನಾಂ ಸ್ವಪದನಿಯತ್ವಾಶ್ಚಾನ್ಯಾಯಾ ಮುಮುಕ್ಷಾಭಾವೋಪಪತ್ತೇಃ ।**

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದೆನಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. 'ಮುಮುಕ್ಷಾ' ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅವರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವು ಸಂಶಯಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಥವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

**ಅಸ್ಮಾದೇವಾದಿನಾಂ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಪ್ರಕಾರೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾಭಾವಾಪಾತಾಚ್ಚ ।**

ಹಾಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ವೃಥಾವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ನಮಗೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೪)

ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಆವಾಗ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಧರ್ಮಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮಗೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

‘‘ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ’’ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪಾತಸ್ಯ ಟೀಕಾಯಾಮೇವೋಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ‘ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ದೋಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನ ಚಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯ ಏವ ಯುಕ್ತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

‘ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ’ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಮರ್ಥನೆಯು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪರ್ಯಂತಸ್ಯಾಪಿ

ಏಶ್ವ

ಇವಾಸ್ಯ

ವಿಚಾರಸ್ಯಾವಾಂತರಸತ್ಯತೀಲೋಭೇನಾತ್ರಾಪಿ ಯುಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ತನಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ತನಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿದೆಯೆಂಬ ಲೋಭದಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸದೇ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಸೇರಬೇಕಾದರೂ, ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ನನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಮಪಿ ಫಲೇ ಸತ್ಯೇವ ಚಿಂತನೀಯಮ್ | ಅನ್ಯಥಾಽತಿಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ | ಇಹ ಚ  
ಫಲಂ ನಾಸ್ತೀತ್ಯಾಕ್ಷಿಪತಿ - ನನ್ವಿತಿ ||

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರಿ. ಆದರೆ  
ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಏನೂ  
ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನಾಸ್ಮದಿತಿ || ತದಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಸ್ವಗತಾರ್ಥಿತ್ವಾದಿಜ್ಞಾನೇನೈವ ಪವೃತ್ಯುಪಪತ್ತೇರಿತಿ  
ಭಾವ: |

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನಾಸ್ಮದೀನಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಅರಿವು  
ನಮಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ತಿತ್ವಾದಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು  
ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನಿಶ್ಚಿತತ್ವಾದಿತಿ || ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಣೈವೇತಿ ಭಾವ: || ಪರೇಷಾಮಿತಿ || एतेन  
यदुक्तं कल्पतरौ “अधिकारचिन्तयेयं यद्यपि न देवादिप्रवृत्त्यर्था । तथाऽपि  
क्रममुक्तिफलोपास्तिषु भोगद्वारा मोक्षकाममनुष्यप्रवृत्त्यर्थ” इति तन्निरस्तम् |

'ನಿಶ್ಚಿತತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ  
ಎಂದರ್ಥ. 'ಪರೇಷಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕಲ್ಪತರುವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ  
ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - 'ಅಧಿಕಾರಾಚಿಂತೇಯಂ ಯದ್ಯಪಿ ನ ದೇವಾದಿಪ್ರವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಾಃ | ತಥಾಪಿ  
ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಫಲೋಪಾಸ್ತಿಷು ಭೋಗದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷಕಾಮಮನುಷ್ಯಪ್ರವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಾಃ' 'ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವಿಚಾರವು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮನುಷ್ಯರ  
ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮೊದಲು ಭೋಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಅಮೇಲೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು  
ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಫಲದ ಪಡೆಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು  
ಆಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮೊದಲು ಸಗುಣೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಗುಣಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದು ಅನಂತರ  
ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ನಿರ್ಗುಣಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಗುಣೋಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ,  
ದೇವತೆಗಳಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅನಂತರ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಲ್ಪತರುವಿನ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈಗ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಉಪಾಸ್ತಿನಾಂ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಫಲಕತ್ವಂ ನಾಮ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಸಿದ್ಧಿರಾ-  
ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತತ್ವಮ್ | ತಚ್ಚ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮಛೇತನರೂಪದೇವತಾಸಂಭಾವಸಮರ್ಪಣಮಾತ್ರೇಣ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯಧಿ-  
ಕಾರಸಂಭಾವಪರ್ಯಂತಚಿಂತಾಽಪ್ಯಾಪ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ |

ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯೇ ಫಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಚೇತನರೂಪರಾದ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯು ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಏತೇನೈವ 'ದೇವತಾನಾಂ ಸಿದ್ಧಾವಂತರಾದಿತ್ಯಾದಿವಿಚ್ಛಾದಿಷ್ವಾದಿ-  
ತ್ಯದೇವತಾಂತರ್ವೃತ್ತಿತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಂ ನತು ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲಾಂತರ್ವೃತ್ತಿತ್ವೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಯೋಜನಂ  
ಪರಿಮಹಗ್ರನ್ಥೋಕ್ತಮಪಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ | ಅಧಿಕಾರಪರ್ಯಂತಚಿಂತಾಃ ಕೃತ್ಯಾಭಾವಾತ್ |

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪತರುವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪತರುವಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆನಿಸಿದ ಪರಿಮಳಗ್ರಂಥದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಪರಿಮಳವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ದೇವತಾನಾಂ ಸಿದ್ಧಾವಂತರಾದಿತ್ಯಾದಿವಿಚ್ಛಾದಿಷ್ವಾದಿತ್ಯದೇವತಾಂತರ್ವೃತ್ತಿತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಂ ನತು ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲಾಂತರ್ವೃತ್ತಿತ್ವೇನ' 'ದೇವತೆಗಳು ಸಿದ್ಧರಾದರಷ್ಟೇ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿವಿದ್ಯೆಯಿಂದ 'ಆದಿತ್ಯ' ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು, ಕೇವಲ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಾರದು' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ ಎಂದು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆದಿತ್ಯ' ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ಒಳಗಡೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ 'ಆದಿತ್ಯ' ಎಂಬ ದೇವತೆಯಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಭಿಮಾನಿಸ್ಮೃತಃ ಏವ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮದೇವತಾಪ್ರಾಸಿದ್ಧಿತ್ವಾಚ್ಚ |

ಮತ್ತು ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಆದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದೇವಾದಿನಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾವುಪಯುಕ್ತೇಯಮಧಿಕಾರಿಚಿಂತೇತಿ ಭಾವೇನಾಹ -  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯೇನೆತಿ || ಟೀಕೋಕ್ತಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ ಫಲೇಽನುಪಪತ್ತಿಮಾಶಾಙ್ಕ್ಯ ಸಮಾಧತೇ - ನಚೇತಿ ||

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಸಮಾಧಾನವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಿಶ್ವಜಿದಿತಿ || ಉಕ್ತಮಧಿಕರಣಶರೀರಂ ಪ್ರಾಣಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣೇ | ತಸ್ಯ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ ಪುರುಷಾರ್ಥಭಾವ್ಯಕಲ್ಪನಾಜ್ಞಿಕಾರಾದ್ವಿಧ್ಯಾನರ್ಥಕತ್ವೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಕ್ತಮ್ | ತಥಾಚ  
ತಸ್ಯಾಥಾಧ್ಯಾಯೇ ನಿವೇಶಯತ್ವೇಽಪ್ಯನ್ಯತ್ರ ನಿವೇಶಸ್ತಥಾಽತ್ರಾಪೀತ್ಯರ್ಥಃ |

ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧಿಪ್ರತ್ಯಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ, ಇದರಿಂದ ಭಾವ್ಯವಾದದ್ದು ಕ್ಲೇಶರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನಾ' ಎಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಭಾವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯಾಗೇನ ಸ್ವರ್ಗಂ ಭಾವಯೇತ್' ಎಂಬ ಶಾಬ್ದಬೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿಧಿಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಭಾವ್ಯವಾದದ್ದು ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ವಿಶ್ವಜಿತಯಜೇತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭಾವ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷಾರ್ಥಭಾವ್ಯಕತ್ವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಅಂದರೆ ಪುರುಷಾರ್ಥಭಾವ್ಯಕತ್ವವು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವಿಧಿಯು ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆದರೂ ಸಹ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಸೇರಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾದರೂ ಅವಾಂತರ ಸಂಗತಿಯಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ವಿಶ್ವಜಿದ್ವಾಕ್ಯಂ ಚತುर्थೇ "ಚೋದನಾಯಾಂ ಫಲಾಶ್ರುತೇಃ ಕರ್ಮಮಾತ್ರಂ ಪ್ರತೀಯತ  
ನಹಸ್ರಾಬ್ದಂ ಪ್ರತೀಯತೇ" ಇತಿ ತೃತೀಯಪಾದೀಯಪञ್ಚಮಾಧಿಕರಣೇ ವಿಚಾರಿತಮಿತ್ಯುಕ್ತವಾದಿ | ತಥಾಚ  
ಕಥಂ ಷष्ठ ಇತ್ಯುಕ್ತಿಃ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವು ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ಚೋದನಾಯಾಂ ಫಲಾಶ್ರುತೇಃ ಕರ್ಮಮಾತ್ರಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ನ ಹೃತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯತೇ' ಎಂಬ ಈ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವು ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೇ ಪಾದದ ಐದನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಈ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾನ್ಯಾಯವು ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸತ್ಯಮ್ | ಅನೇಕೋದಾಹರಣಸೂಚನಾಯೈವಮುಕ್ತಿಃ | ತಥಾಹಿ | ವಿಶ್ವಜಿದಿತೃತ್ಯುತ್ಪಾತಸ್ಯ ಯಥಾ ಚತುर्थೇ ನಿವೇಶ ಇತಿ ಲಭ್ಯತೇ | ಷಷ್ಠ ಇತ್ಯುತ್ಪಾತಾ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣಸ್ಯ ತಾದೃಶಸ್ಯಾಪಿತಿ ಲಭ್ಯತೇ |

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಷಷ್ಠೇ' ಎಂದಿರುತ್ತಾರೆ. 'ವಿಶ್ವಜಿತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾದರೂ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಎಂಬುದು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. 'ಷಷ್ಠೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾದರೂ ಹೇಗೆ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರ 'ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ 'ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಪರ್ಯಂತಸ್ಯಾಪಿ ಅವಾಂತರಸಂಗತೀಲೋಭೇನ ಚತುರ್ಥೇನಿವೇಶಃ' ಎಂಬುದು ಒಂದು ವಾಕ್ಯ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣಸ್ಯ ಷಷ್ಠೇ ಅವಾಂತರಸಂಗತೀಲೋಭೇನ ಯಥಾ ನಿವೇಶಃ' ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದ್ವಾ ಷಷ್ಠಗತಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣೇ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧ-  
ಸ್ವರ್ಗಪದೋಪೇತಸ್ಯ ವಿಶ್ವಜಿದಾದೇರ್ಪ್ಯುದಾಹರಣತ್ವಾತ್ತದಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ವಿಶ್ವಜಿದಿತೃತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ |

ಅಥವಾ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣವನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ 'ಸ್ವರ್ಗ' ಪದದಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದ್ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ 'ವಿಶ್ವಜಿದ ಯಜೇತಾ' ಎಂಬ

ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಧಿಕರಣವನ್ನು ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಗುರುಪಾದಾಸ್ತು ಚತುರ್ಥ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಷಷ್ಠ ಇತಿ ಪಾಠೋ ಲೇಖಕದೋಷಮೂಲ ಇತ್ಯಾಹು: ||

ಗುರುಚರಣರು 'ಚತುರ್ಥೇ' ಎಂದೇ ನಿಜವಾದ ಪಾಠ. 'ಷಷ್ಠೇ' ಎಂಬ ಮಾತು ಲೇಖಕ-ದೋಷಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅವಾಂತರೇತಿ || ಪಯೋವ್ರತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯೇತಸ್ಯ ಫಲಾಶ್ರವಣಾದಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಮಿತಿ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೋಕ್ತೀತ್ಯಾ ವಿಶ್ವಜಿವಾದೀನಾಮಪಿ ಫಲಾಶ್ರವಣಾದಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಮಿತ್ಯಾದಿ-ರೂಪಾವಾಂತರಸಂಜ್ಞಿತಲೋಭೇನ,

ಫಲೇ ಸತ್ಯೇವ ವಿಧೇ: ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಂ ನಾನ್ಯಥೇತಿ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೌಪಯಿಕತ್ವರೂಪಾವಾಂತರ-ಸಂಜ್ಞಿತಲೋಭಾದ್ವಾ ಯಥಾಪ್ರಯುಕ್ತಸ್ಯಾಧ್ಯಾಯಾದೌ ನಿವೇಶನಸ್ತಥೇಹಾಪ್ಯುಕ್ತಸಂಜ್ಞಿತಲೋಭೇನಾತ್ರ ನಿವೇಶ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಯೋವ್ರತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಲವು ಅಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವಜಿತಾ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಲವು ಅಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥವಾ ಫಲವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಯು ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಧ್ಯಾಯವೆನಿಸಿದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಯೋಜ್ಯಪ್ರಯೋಜಕಭಾವರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯೆಂಬ ಲೋಭದಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - उक्तं च तन्त्ररत्ने -

यथाऽश्रुतफलत्वेन व्रतस्यापुरुषार्थता ।  
 तथा विश्वजिदादीनां नहोष्वपि फलं श्रुतम् ॥  
 नच क्रत्वर्थता तेषामध्वश्रुत्याद्यभावतः ।  
 अतो निष्फलता यातेत्येवं प्रकृतसङ्गतिः ॥  
 विधेः प्रयोजकत्वं च फले सत्येव कल्प्यते ।  
 फलं चैतेषु नास्तीति स्पष्टैवाध्यायसङ्गतिः ॥ इति ॥

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಂತ್ರರತ್ನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ -

ಯಥಾಽಶ್ರುತಫಲತ್ವೇನ ವ್ರತಸ್ಯಾಪುರುಷಾರ್ಥತಾ ।  
 ತಥಾ ವಿಶ್ವಜಿದಾದೀನಾಂ ನಹೋಷ್ವಪಿ ಫಲಂ ಶ್ರುತಮ್ ॥  
 ನಚ ಕ್ರತ್ವರ್ಥತಾ ತೇಷಾಮಧ್ವಶ್ರುತ್ಯಾದ್ಯಭಾವತಃ ।  
 ಅತೋ ನಿಷ್ಫಲತಾ ಯಾತೇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕೃತಸಂಗತಿಃ ॥  
 ವಿಧೇಃ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಂ ಚ ಫಲೇ ಸತ್ಯೇವ ಕಲ್ಪ್ಯತೇ ।  
 ಫಲಂ ಚೈತೇಷು ನಾಸ್ತಿತಿ ಸ್ಪಷ್ಟೈವಾಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಃ ॥

ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮಾಡುವ ಪಯೋವ್ರತಕ್ಕೆ ಫಲವು ಅಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ವಿಶ್ವಜಿದಾದಿಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಯಾವುದೇ ಫಲಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕ್ರತ್ವರ್ಥವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನೈಷ್ಕಲ್ಯವು ಬರುವುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಫಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ವಿಶ್ವಜಿತಾಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಹೀಗೆ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯ ಲೋಭದಿಂದ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.





ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಮುಕ್ಷುವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಣವಾದ ಮುಮುಕ್ಷು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಪದವು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ.

ನಮಗೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಅನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವಿರುತ್ತದೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉಪಾಸ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ 'ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ನಮಗೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮತ್ತೊಂದು ಉದ್ದೇಶ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ವಿಶ್ವಜಿವಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ, ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆದರೂ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿಂದ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.



ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ ದೇವಾನಾಂ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्याಧಿಕಾರೋ ನಾಸ್ತ್ಯುತಾಸ್ತೀತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ವಿಚಾರ.

ತದर्थं तेषां किं मोक्षैर्धिता नास्त्युतास्तीति ।

ಹಿಂದಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತ್ವವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ, ಎಂಬುದು ಅವಾಂತರ ವಿಚಾರ.

तदर्थं तत्तत्पदविशिष्टा देवाः किमनादिनित्याः किं वाऽऽयन्तवन्त इति ।

ಹಿಂದಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೋ, ಅಥವಾ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವುಳ್ಳವರೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

तदर्थं किमायन्तवत्त्वे कर्मशब्दौ विरुध्यते नवेति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವಿರುವುದಾದರೆ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳೆರಡೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ, ಹಿಂದಿನ ವಿಚಾರಗಳು ದೃಢವಾಗುತ್ತವೆ.

प्रकाशः -

विषयसंशयटीकां व्यनक्ति - अत्रेति ॥ मोक्ष इति ॥ विद्यासाध्यतया तत्फलरूपमोक्ष इत्यर्थः ॥

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಮೋಕ್ಷ' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದೊರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅರ್ಥಿತೇತಿ ॥ 'ಅರ್ಥಿ ಸಮರ್ಥೋ ವಿಧಾನಧಿಕ್ರಿಯತೇ' ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಫಲೇಽರ್ಥಿತಾದೇಸ್ತದ್ವೇತುವಿಧಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವ: ॥

'ಅರ್ಥಿತಾ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅರ್ಥೀ ಸಮರ್ಥೋ ವಿದ್ವಾನ್ಧಿಕ್ರಿಯತೇ' 'ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವನು, ಸಮರ್ಥನಾದವನು, ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವಿಕೆಯು ಮೋಕ್ಷವೇ ಫಲವಾಗಿವುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅನಾದೀತಿ ॥ ಸ್ವಪದಾನಾಮನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವೇ ಆತ್ಮನೋ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವನಿಶ್ಚಯೇನ ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಾದೇರಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

'ಅನಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದರೆ, ತಮಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದುನಿಶ್ಚಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಂತಹ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸ್ವರೂಪೇಽವಿವಾದಾತ್ತತ್ಪದೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಇಯಂ ಚಿಂತಾ ತದುಪರ್ಯಪೀತ್ಯನೇನ ಸ್ಮೃತಿತಾ ॥

ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವು 'ಅನಾದಿನಿತ್ಯ' ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 'ತತ್ಪದ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ. ಈ ಸಂಶಯವು 'ತದುಪರ್ಯಪಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಕರ್ಮೇತಿ ॥ ಇಂದ್ರಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತೇ: ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಾತ್ತೇಂದ್ರಾದಿವೇತಾಭಾವೇನ ತದುದ್ದೇಶೇನ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗಾತ್ಮಕಯಾಗಾಯೋಗರೂಪಕರ್ಮವಿರೋಧ: ಅನಾದೇಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಸಂಬಂಧಾಯೋಗ-ರೂಪಶಬ್ದವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರನು ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಅವಾಗ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಮಾಡುವಂತಹ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಯಾಗವೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶಬ್ದವೂ ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಅನಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ಕರ್ಮಶಬ್ದೋವಿರೋಧೇತಿ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇಯಂ ದ್ವಿತೀಯಾದಿಸೂತ್ರತ್ರಯಸೂಚಿತಾ । ತಥಾ ತದರ್ಥಮಿन्द्रಾದಿदेवव्यक्तयः किमेकैका उतानेकाः । अनेकत्वेऽपि ता नानानामरूपा उत समानानामरूपा इति चिन्ता समानसूत्रसूचिता स्पष्टत्वान्नोक्ता ।

ಈ ಸಂಶಯವು ಎರಡು, ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂಶಯದಂತೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧ ಬರಬಾರದಂದರೆ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಅನೇಕರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಅನೇಕರೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಅನೇಕ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಈ ಎರಡು ಸಂಶಯಗಳು ಸಮಾನವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಸೂಚಿತವಾದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदि वक्ष्यमाणादिशा कर्मशब्दौ विरुध्येते तदा तन्निरासाय तेऽनादिनित्या एवोपेया इति तेषां तादृशानां मोक्षे वक्ष्यमाणदिशाऽर्थितादेर-योगान्नास्ति ब्रह्मविद्यायामधिकार इति पूर्वपक्षे फलम् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ, ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदा त्विन्द्रादिव्यक्तीनामाद्यन्तवत्त्वेऽपि तत्प्रवाहस्यानादिनित्यतया कर्मशब्दविरोधो नास्ति तदा बाधकाभावेन तेषामाद्यन्तवत्त्वयोगेन नित्यफले मोक्षेऽर्थितादेस्सम्भवेनास्ति तद्धेतुब्रह्मविद्यायामधिकार इति सिद्धान्ते फलमिति स्पष्टत्वात्फलफलिभावो नोक्तः ।

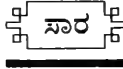
ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ-ನಾಶಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ, ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಫಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ

ಫಲ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

## ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॐ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಸ್ಸಮ್ಮಭವಾತ್ ॐ ॥ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಮಾಣಷಡ್ಕ-  
ಸಿದ್ಧಿಶೇಷತ್ವಚಿಂತಾ ತೃತೀಯೇ । ಆಪಾದಾನಿಕಶೇಷತ್ವಚಿಂತಾ ಚತುर्थೇ । ಪೂರ್ವೋತ್ತರಮಿಮಾಂಸೋದಾಹರಣೇ  
ದರ್ಶಯತಿ - ಯಥೇತಿ ॥ ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕಾರಣಂ ಚಂದೋಽಧಿಕಾರಣೇಽನುಕ್ರಾಂತಮ್ । ಯಥಾ ಗುರುಮತೇ  
ಚತುर्थ ಉಪಾದಾನಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವಿಚಾರಾದೌಪಾದಾನಿಕಸ್ಯ ಪಶ್ಚೇತ್ತಾಧಿಕಾರಣೇಶೇಷತ್ವಸ್ಯ ಶೇಷತ್ವರೂಪೇಣ  
ತೃತೀಯೇ ಸಂಜ್ಞಿತಸ್ಯಾಪಿ ಚತುर्थೇ ಸಂಜ್ಞಿತಿಸ್ತಥೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೋಕ್ತೇರಿತಿ ॥ ಅನೇನ  
ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಪಂಚಕಭಾವಸಂಜ್ಞಾತಿರೂಪಾ ಭವತಿ ।



ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ,  
ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ  
ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ  
ಸಹ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ,  
ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ  
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆಯೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ  
ಮೋಕ್ಷಫಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

पूर्वपक्षस्तु ॥ न देवादीनां ब्रह्मोपासनाधिकारः । तथाहि । तत्तत्पदविशिष्टा  
देवाः किमुत्पत्तिविनाशवन्तः किं बाऽनादिनित्याः ।

ಅನುವಾದ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಾಶವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅಥವಾ ಅನಾದಿ-ನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದರೋ?

नाथः । इन्द्रादिपदप्राप्तेः पूर्वं पश्चाच्चेन्द्रादिदेवताभावेन तदुद्देशेन  
द्रव्यत्यागात्मकयागारिरूपकर्मविरोधात् ।

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತನ್ನ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವಂತಹ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಯಾಗಾದಿರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈಗ ಇರುವ ಇಂದ್ರನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಅಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರನು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

न चेन्द्रादिपदोपलक्षित आत्मोद्देश्यः । स च पूर्वं पश्चाच्चास्तीति युक्तम् ।

ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚೇತನವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರವೂ ಆಯಾ ಚೇತನರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತನಾದ ಚೇತನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಭವಿಷ್ಯದಿन्द्रಾದಿಪದಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾದಿಶರೀರಾಣಾಮಪ್ಯುತ್ಥೇಶ್ಯತ್ವಾಪಾತಾತ್ ।**

ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

**ऐन्द्रादियागशेषार्थवादे तन्मन्त्रे च तत्तत्पदतत्तद्विग्रहादि-  
विशिष्टस्यैवेन्द्रादेस्तत्तथागादिना प्रीत्यायुक्तेश्च ।**

ಮತ್ತು ಐಂದ್ರಾದಿ ಯಾಗಶೇಷಗಳ ಅರ್ಥವಾದದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ, ಆಯಾ ಶರೀರದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಆಯಾ ದೇವತಾಶರೀರವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಚೇತನವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ವಿಷಯವು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**नच चतुर्थन्तः शब्द एव देवता । स चानादिनित्य इति वाच्यम् ।**

ಇನ್ನು ಇಂದ್ರಾಯ, ಸೂರ್ಯಾಯ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಯಾವ-ದೋಷಗಳೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**मन्त्रार्थवादेतिहासपुराणादिना विग्रहादिमद्देवतासिद्धेरभिमान्यधिकरणे  
वक्ष्यमाणत्वात् ।**

ಏಕೆಂದರೆ ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶರೀರ-ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರ-ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**शब्दस्याचेतनत्वेन सुतरामनधिकाराच्च ।**

ಮತ್ತು ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶಬ್ದವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಜಡವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸುತರಾಂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ಚೆಂದ್ರಾದಿನಾಮನಿತ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವಕರ್ಮಸು ಬ್ರಹ್ಮವೋದೇಶ್ಯಮಿತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ।

ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉದ್ದಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಮನ್ಯುಷ್ಯಾದಿಭಿರಿಂದ್ರಾಳಿಪಿಘ್ನಾನಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉದೇಶ್ಯತ್ವಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಬಹುವಿಪ್ಲವಾ-  
ಪಾತಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಬೇಕು. ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸುವುದಾದರೆ, ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾಗುವುದರಿಂದ, ಈ ಕರ್ಮವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಈ ಕರ್ಮವು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವೇ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ನನ್ವೇತದಿನ್ದ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಪೂರ್ವಮಿನ್ದ್ರಾಂತರಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನ ತದುದೇಶ ಇತಿ ಚೆನ್ಮೈವಮ್ । ದ್ವಿತೀಯ-  
ಸೂತ್ರಾಶ್ಚಿತಕರ್ಮವಿರೋಧೋದ್ಧೇಽಪಿ ತೃತೀಯಸೂತ್ರಾಶ್ಚಿತಶಬ್ದವಿರೋಧಾನುಧಾರಾತ್ ।

ಈ ಇಂದ್ರನು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರನು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗವು ಈ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡದಿದ್ದರೂ ಆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾಗಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದು.

ಅತ एव टीकायां “कर्मादिविरोधात्” इत्यादिशब्दः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಕರ್ಮಾದಿವಿರೋಧಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಶಬ್ದವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.



**ಪ್ರಕಾಶ: -**

उत्तरोत्तरपूर्वपक्षकोटे: पूर्वपूर्वकोटिहेतुतां व्यञ्जयिष्यन्नन्त्योपान्त्ययोस्तां  
तावच्चञ्जयन् “तथाहि” इत्यादिटीकां विवृणोति - तत्तत्पदेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೋಟಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕೋಟಿಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಕೋಟಿಗಳಿಗೆ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವವನ್ನು ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ತಥಾಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತತ್ತ್ವದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** इन्द्रादीति ॥ एतेन “अमराणाम्” इत्यादिटीकार्थ उक्त: ॥

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಮರಾಣಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** द्रव्यत्यागात्मकेति ॥ “यजति चोदनाद्रव्यदेवताक्रियम्” इति चतुर्थजैमिनिसूत्रोक्ते: “यज्ञो देवतामुद्दिश्य द्रव्यत्यागः” इति नवमगीता-भाष्योक्तेश्चेति भाव: ।

'ಯಜತಿ ಚೋದನಾದ್ರವ್ಯದೇವತಾಕ್ರಿಯಮ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಯಜ್ಞೋ ದೇವತಾಮುದ್ದಿಶ್ಯ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗಃ' ಎಂಬ ಒಂಭತ್ತನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಗವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** आत्मा चेतन: । इष्टापत्तिमाशङ्क्याह - ऐन्द्रेति ॥

'ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಚೇತನರೆಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪದವಿಯು ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಚೇತನವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದರ್ಥ. ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ಚೇತನರನ್ನೂ ಸಹ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ನಮಗೆ ಇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಐಂದ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “यदनेन हविषाऽऽशास्ते तदश्यात्तद्ध्यात्तदस्मै देवा राधन्तां वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति” इत्याद्यर्थवाद इत्यर्थ: ।

'ಯದನೇನ ಹವಿಷಾಽಽಶಾಸ್ತ್ರೇ ತದಶಯಾತ್ ತದ್ಧ್ಯಾತ್ ತದಸ್ತೈ ದೇವಾ ರಾಧಂತಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ವಾಯುವ್ಯ ಕ್ಷೈಪಿಷ್ಟಾ ದೇವತಾ ವಾಯುಮೇವ ಸ್ವೇನ ಭಾಗಧೇಯೇನೋಪಧಾವತಿ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇವತಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗದ ಫಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಮಿಮಾಂಸಕಮತಮಪಾಕರೋತಿ || ನಚ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತ ಇತಿ || ಮನ್ವೇತಿ ||

'ವಜ್ರಹಸ್ತ:ಪುರಂದರ:' | 'ತೇನೆಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಇತ್ಯಾದಿನೀತೃತ್ಯ: |

ಮೀಮಾಂಸಕಮತವನ್ನು 'ನಚ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಂತ್ರ' ಎಂದರೆ 'ವಜ್ರಹಸ್ತ: ಪುರಂದರ:'; 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಶರೀರಾದಿಗಳಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन भामत्याद्युक्तजडदेवतापूर्वपक्षः प्रत्युद्धः ।

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಮತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಜಡವಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈಗ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सिद्धान्तमाशंक्याह - नचेति || ब्रह्मचानादिनित्यमिति भावः ||

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ-ನಾಶವುಳ್ಳವರಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - बहुविष्टवेति || साक्षात्तस्यैवोद्देश्यत्वे सर्वस्य वैष्णवत्वेनैन्द्राग्रेयादि-  
कर्मव्यवस्था न स्यादित्यर्थः ।

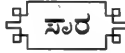
'ಬಹುವಿಷ್ಟವಾಪಾತಾತ್' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನೇರವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾದಲ್ಲಿ, ಸಕಲಕರ್ಮಗಳು ವೈಷ್ಣವಕರ್ಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಾಗ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕರ್ಮ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕರ್ಮ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उक्तदोषपरिहारमाशङ्क्य दोषान्तरमाह - नन्वेति || शब्देति ||

अनादेशशब्दस्याद्यन्तवर्धसम्बन्धेऽप्रामाण्याख्यविरोध इत्यर्थः ।

ಹಿಂದಿನ ದೋಷದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದ್ಯಂತವುಳ್ಳ ಅರ್ಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆಂದು 'ಶಬ್ದವಿರೋಧ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ಅನ್ಯಯೇತಿ ॥ ಸರ್ವಕರ್ಮಸು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವೋದೇಶ್ಯತೇ ಕರ್ಮಭೇದೇ ವಾ ಸ್ತುತಭೇದೇ ವಾ ದೇವತಾಭೇದಸ್ಯೈವ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನ ದೇವತೈಕೇ ಯಾಗವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ತುತವ್ಯವಸ್ಥಾ ವಾ ನ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಥಃ ।



ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶಗಳು ಇದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಉತ್ತತ್ತಿವಿನಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ, ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವೃಥಾವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ಚೇತನರು ನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಚೇತನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲಷ್ಟೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಯಾಗಮಾಡುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತಾಶರೀರವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸೂರ್ಯಾಯ', 'ಇಂದ್ರಾಯ' ಮೊದಲಾದ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ಯಂತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಶಬ್ದಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ನಿತ್ಯರಾಗುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಸಹ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಜಡಭೂತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ, ಸಕಲಕರ್ಮಗಳು ವೈಷ್ಣವಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಐಂದ್ರಕರ್ಮಯಾಗ, ಸೂರ್ಯಕರ್ಮಯಾಗವೆಂಬ ವಿಭಾಗವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದಾಗ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ದೋಷ ಬರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಶಬ್ದವಿರೋಧದೋಷವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.



ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನनु ದ್ವಿತೀಯೋಕ್ತೇನ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಸ್ಯಾನಾದಿತ್ವೇನೈವ ಕರ್ಮವಿರೋಧವಚ್ಛಬ್ದವಿರೋಧೋಽಪ್ಯುಕ್ತ  
ಎವ ।

ಅನುವಾದ - ಅಕ್ಷೇಪ - ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ವಿರೋಧಃಕರ್ಮಣಿ ಇತಿ ಚೇನ್ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಶಬ್ದಃ ಇತಿ ಚೇನ್ನ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಹೇಗೆ ಪರಿಹೃತವಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಶಬ್ದವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಪರಿಹೃತವೇ ಆಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು.

ಅನಾದೇಃ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಸಮ್ಬಂಧವಿರೋಧೋಽಪ್ಯನಾಧ್ಯಸಮ್ಬಂಧಾವಿರೋಧಾತ್ । ತಥಾಚ  
ತೃತೀಯೇ ಪುನಃ ಶಬ್ದವಿರೋಧಾಶಂಕಾ ನ ಯುಕ್ತಾ ।

ಅನಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯೆಂದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅನಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಚ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರವಾಹಸ್ಯಾನಾದಿತ್ವಮೇವೋಕ್ತಮ್ । ನ ತ್ವನಂತತ್ವಮ್ । ತಸ್ಯ ತೃತೀಯೇ  
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ ।

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಅನಂತ = ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ತಥಾಚಾನಂತಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯಾನಂತವದರ್ಶಸಮ್ಬಂಧೋ ವಿರುದ್ಧ ಇತಿ ಶಂಕಾ ತೃತೀಯೇ ಯುಕ್ತಾ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಪುನಃ ಹೀಗೆ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದವು ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅನಂತವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಾಶವಿರಬಹುದು. (ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಸಂಸಾರವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ) ಇಂತಹ ನಾಶವಿರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

अत एव भाष्ये द्वितीयसूत्रे “तत्पूर्वं देवताभावात्” इति तृतीयसूत्रे तु “देवानामनित्यत्वात्” इत्युक्तमिति वाच्यम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ತತ್ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಭಾವಾತ್’ ಮೊದಲು ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ದೇವಾನಾಮನಿತ್ಯತ್ವಾತ್’ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳೆರಡೂ ಕೂಡ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆಯಲ್ಲವೇ?

द्वितीयेऽपि सादित्वप्रयुक्तकर्मविरोधवत्तत्प्रयुक्तशब्दविरोधस्यापि तृतीये सान्तत्वप्रयुक्तशब्दविरोधस्येव तत्प्रयुक्तकर्मविरोधस्यापि परिहारेण द्वितीये कर्मपदस्य तृतीये शब्दपदस्य चायोगादिति चेन्न ।

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಂತತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಿದಂತೆ ಸಾಂತತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪದವನ್ನಾಗಲೀ, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ಪದವನ್ನಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರಕಾರರು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

उभयत्रोभयविरोधपरिहारेऽप्यायसूत्रे मनुष्याणां सतां कर्मादिना देवादित्वमिति तदुपरीत्यनेनोक्ते तर्हि येन कर्मणा देवादित्वं साध्यं तस्मिन् कर्मण्येव विरोधः; ततः पूर्वं साधनावस्थायां देवताभावादिति शङ्किते कर्मविरोधे द्वितीयसूत्रेण पूर्वपूर्वदेवताप्रवाहस्यानादित्वप्रतिपादकशब्दान्निरस्ते तर्हि तस्मिन् शब्दे एव विरोध

इति शङ्कितस्य शब्दविरोधस्य तृतीयेन निरासाद्वितीये कर्मशब्दस्य तृतीये शब्दशब्दस्य चोपपत्तेः ।

ಸಮಾಧಾನ - ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧಗಳಿರದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಸತ್ಯರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಅಂಶದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವಕರ್ಮದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಕರ್ಮದಲ್ಲೇ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮೊದಲು, ಸಾಧನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ದೇವತೋದ್ದೇಶ್ಯಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧದ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.<sup>೧</sup> ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಎರಡನೆಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಈ ದೇವತೆಯು ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದವು ಸಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ, ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

एतेनानादित्वश्रुतिवत् “यथैव नियमः काले” इति भाष्योदाहृतानन्तत्वश्रुतिरपि द्वितीयसूत्रस्येन “दर्शनात्” इत्यनेन विवक्षितं शक्येति पुनस्तृतीये सान्तत्वनिमित्ताऽपि शब्दविरोधशङ्का निर्बीजेति निरस्तम् ।

(೧) ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಋಜುಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಅವತಾರತ್ರಯವನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಬಲಿಷ್ಠಕರ್ತವ್ಯ ಮನುಷ್ಯದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದು ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿತ್ವಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೋ, 'ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ಕಾಲೇ' ಎಂಬ ಅನಂತತ್ವಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಉದಾಹರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಂತತ್ವನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಶಬ್ದವಿರೋಧಶಂಕೆಯು ನಿರ್ಬೋಜವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು.

उक्तरीत्याऽऽकाङ्क्षाक्रमेण द्वितीयेऽनादित्वस्यैव वक्तव्यत्वेन "दर्शनात्" इत्यनेन तत्रैव शब्दोपन्यासात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನಾದಿತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಎರಡನೆಯ-ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬಂಶವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಂತತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕು.

प्रकाशः -

"नच वाच्यं कर्मविरोधाभाववदयमपि परिहर्तव्य इति" इति टीकां विवरीतुं शब्दविरोधस्य पुनरुत्थानमाक्षिप्य द्वेधा समाधिमाह - नन्वित्यादिना विरोधशङ्का-समाधाने युक्ते इत्यन्तेन ॥

ವಿವರಣೆ - 'ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಾಭಾವವತ್ ಆಯಮಪಿ ಪರಿಹರ್ತವ್ಯ ಇತಿ' ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಆಶಂಕೆಯು ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನನು' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ 'ವಿರೋಧಶಂಕಾಸಮಾಧಾನೇ ಯುಕ್ತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ.

प्रकाशः - संयुक्तां हेतुभेदोपन्यासेनाशङ्क्य निराह - नचेति ॥ इति वाच्यमित्यन्वयः । तृतीये सूत्रे अतः प्रभवादित्यंशेनेत्यर्थः । सूत्रार्थस्त्वग्रे स्पष्टः ।

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಭಿನ್ನವಾದ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ನಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಇತಿವಾಚ್ಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅತಃ ಪ್ರಭವಾತ್' ಎಂಬ ಅಂಶದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಸ್ತ್ವೇವಂ ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ತಥಾಚೇತಿ || ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರೇ ಇಂದ್ರಾದಿವೇವ್ಯಕ್ತಿಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತಕರ್ಮವಿರೋಧಪರಿಹರೇಽಪಿ ತೇಷಾಮನಿತ್ಯತ್ವೇನೋತ್ತರಕಾಲೇ ದೇವತಾನಾಮಭಾವೇನ ನಿತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧೋ ವಿರುದ್ಧ ಇತಿ ಶಾಕ್ಷಾ ಯುಕ್ತೇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದೇನಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಥಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - हेतुभेदे ज्ञापकमाह - अत एवेति || परिहारेणेति || अन्यथा शब्दे देवसादिप्रयुक्तस्य कर्मणि देवतानिप्रयुक्तस्य विरोधस्यान्यत्रापರಿहृततयाऽ-नुद्धृतत्वापातात् । अत्रोद्धारन्यायस्योभयत्र साम्याच्चेति भावः ।

ಹೇತುಭೇದದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕವನ್ನು 'ಅತ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಪರಿಹಾರೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ದೇವಸಾದಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು, ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾನಿತ್ಯತ್ವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದ ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ನ್ಯಾಯವು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - भाष्यं तूपलक्षणतया कथञ्चिन्नेयमिति शङ्कितुर्भावः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಗಾದರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಶಂಕಾಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अत एव "शब्द इति चेत्" इति सूत्रांशविवरणटीकायां "नच वाच्यं कर्मविरोधाभाववदयमपि विरोधः परिहर्तव्य इति । अतीतदेवताप्रवाहे प्रमाण सद्भावेनातीतकालविरोधस्यैव परिहर्तुं शक्यत्वात् । उत्तरकालेऽन्यदेवताभावनियमे प्रमाणाभावेन विरोधस्य कर्मण्यपि साम्यात्" इत्युक्तमिति हृदयम् ।



ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇತ್' ಸೂತ್ರಾಂಶವನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಾಭಾವವದಯಮಪಿ ವಿರೋಧಃ ಪರಿಹರ್ತವ್ಯ ಇತಿ | ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹೇ ಪ್ರಮಾಣಸದ್ಭಾವೇನಾತೀತಕಾಲವಿರೋಧಸ್ಯೈವ ಪರಿಹರ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ | ಉತ್ತರಕಾಲೇಽನ್ಯದೇವತಾಭಾವನಿಯಮೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವೇನ ವಿರೋಧಸ್ಯ ಕರ್ಮಣ್ಯಪಿ ಸಾಮ್ಯಾತ್' ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಿದಂತೆ, ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಅತೀತದೇವತಾಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಅತೀತಕಾಲವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆಯೆ ನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಆ ವಿರೋಧವು ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಟೀಕೆಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಉಭಯೋಭಯತ್ರ ಪರಿಹಾರಂ ಡೀಕಾಢಿಢಿತಢುಕ್ತವಾ ತತ್ರ ಯಸ್ಸೂತ್ರವಿನ್ಯಾಸಾಯೋಗಃ ಶಾಕ್ಲಿತಸ್ತಢುಢ್ರರತಿ - ಉಢಯತ್ರೇತಿ ||

ಎರಡು ಹಾಗೂ ಢೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧವೆರಡನ್ನೂ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಟೀಕೆಗೆ ಅಭಿಢತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಸೂತ್ರವಿನ್ಯಾಸವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉಭಯತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಕರ್ಮಾದಿನೇತಿ || ವಿಘಯೇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾರ್ಥಃ | ಶಬ್ದಾದಿತಿ || 'ತೇಹ ನಾಕಂ ಢಹಿಢಾಢಸ್ಸಚಢ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ತತ್ರೇವೇತಿ || ಅನಾದಿತ್ವ ಁವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಯಂ ಚ ಪರಿಹಾರಃ "ಅತೀತದೇವತಾ" ಇತ್ಯಾದಿಡೀಕಾಸೂಚಿತಃ |

'ಕರ್ಮಾದಿನಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದರೆ 'ತೇಹ ನಾಕಂ ಢಹಿಢಾಢಃ ಸಚಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ತತ್ರೇವ' ಎಂದರೆ ಅನಾದಿತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಪರಿಹಾರವು 'ಅತೀತದೇವತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಢಾತುಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.



ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಢೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಢೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಣವಾದ 'ಢುಢುಢು' ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಸಢರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಧಾನ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಯಾವಾಗ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದಾಗ ತದ್ವಾಚಕಪದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮವಿರೋಧ ದೋಷವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶಬ್ದವಿರೋಧ ದೋಷವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ನಿರಂತರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಕ್ಕೂ ಸಹ ಅವಕಾಶ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಏನು ಸಾರ್ಥಕ ? ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ, ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದೇ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆವಾಗ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಕರ್ಮವಿರೋಧಾಶಂಕೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಶಬ್ದವಿರೋಧವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಶಬ್ದವಾದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದವು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ಪದವೂ ಸಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ.

////////////////////



ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यद्वा यथाहि कर्माणि प्रवाहेणानाद्यनन्तानि तथा देवता अपि ।

ಅನುವಾದ - ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಅನಾದಿತ್ವ, ಅನಂತತ್ವಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತೆ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿಯಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಅನಂತವಾಗಿವೆ. ಇದರಂತೆ ಸಕಲಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

यथाच ताः स्वरूपेणानित्यास्तथा तान्यपीति देवताप्रवाहस्यानाद्य-  
नन्तत्वेनातीतानागतकर्मविरोध एव परिहृतो नतु शब्दविरोधः ।

ದೇವತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಅನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪತಃ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿ ಮತ್ತು ಅನಂತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಯಾರು ಯಾವಾಗ ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕರ್ಮವು ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅತೀತ ಅನಾಗತಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದೆಂದು ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದೆ ಹೊರತು, ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

वेदरूपस्य शब्दस्य भाष्योक्तरीत्या स्वरूपेणैव नित्यत्वात् ।

ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಕರ್ಮವು ಸ್ವರೂಪತಃ ಅನಿತ್ಯವಾದಂತೆ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತಾಪಾಃ ಪುರಾಣಾದಾವಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ವೇದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೆ ಇಂತಹ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು. ಆವಾಗ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು.

स्वरूपेण नित्यं चेन्द्रादिसूक्तं न प्रतिनियतैकेन्द्रादिपरम् । एकस्यैन्द्रादेः सदाऽभावात् ।

ಹೀಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

इन्द्राद्यन्तरस्यासिद्ध्यापाताच्च ।

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನಿರುವುದಾದರೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ವಿಷಯವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

नच यदा य इन्द्रस्तदा तदुद्देशवयदा य इन्द्रस्तदा तत्परमिति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅನೇಕ ಇಂದ್ರರಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕರ್ಮವು ಇರುವಂತೆ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಆಯಾ ಇಂದ್ರರನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

कालभेदेन सूक्तादेस्तात्पर्यभेदायोगादिति कर्माविरोधमङ्गीकृत्यैव शब्दविरोधशङ्कोदयः।

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಾರದು. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯಭೇದವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯಭೇದ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ.

अत एव शङ्कानुसारेण तृतीयसूत्रस्थपरिहारभागस्यायं भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಂಕೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಪರಿಹಾರ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -

इन्द्रादिसूक्तस्यैन्द्रादिपदस्य तात्पर्यम् । पदस्थत्वोपाधिश्चामात्य-  
त्वादिवदतीतानागतेश्वेक एवेति नानेकेषु तात्पर्यापात इति ।

ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ; ಇಂದ್ರಾದಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಮಂತ್ರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಒಬ್ಬನೇ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ 'ಇಂದ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಆಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರರನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. 'ಇಂದ್ರಾದಿಪದಸ್ಮೃತ' ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. ಉಪಹಿತರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಾಧಿಯು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಹೊರತು, ಅನೇಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

**ತಸ್ಮಾಹ್ವಿತಿ ಸೂತ್ರೇ ಕರ್ಮವಿರೋಧೇ ಪರಿಹರತೇಽಪಿ ತೃತೀಯೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧಾಃ ಸಾಮಾಧಾನೇ ಯುಕ್ತೇ।**

ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ 'ಶಬ್ದಃ ಇತಿಚೇನ್ನಾತಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಸಮಾಹಿತೇಽಪಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧೇ ನ ದೇವಾನಾಮನಿತ್ಯತಾ । ತಥಾಹಿ । ನ ತಾವತ್ಪೌರಸ್ತ್ಯಾನಾಂ ಪಾಶ್ರಾತ್ಯಾನಾಂ ಚೇಂದ್ರಾದಿನಾಂ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಸಾಮ್ಯಮ್ ।**

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗ ಇರುವ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರೇ ಬೇರೆ, ಆಕಾರವೇ ಬೇರೆ. ಈಗಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರು ಆಕಾರಗಳೇ ಬೇರೆ ಆಗಿವೆ.

**ಲೋಕೇಽಮಾತ್ಯಾನ್ತರಸ್ಯ ಪೂರ್ವಾಮಾತ್ಯೇನ ನಾಮಾದಿಸಾಮ್ಯನಿಯಮಾದರ್ಶನಾತ್ । ಮಾನಾಭಾವಾಃ ।**

ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈಗಿರುವ ಮಂತ್ರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಿಯ ನಾಮರೂಪಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಿಯು ಯಾವ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೋ, ಅದೇ ಹೆಸರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಈಗಿರುವ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು.

ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತಾಪಾಃ ಪುರಾಣಾದಾವಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ವೇದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೆ ಇಂತಹ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು. ಆವಾಗ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು.

स्वरूपेण नित्यं चेन्द्रादिसूक्तं न प्रतिनियतैकेन्द्रादिपरम् । एकस्यैन्द्रादेः सदाऽभावात् ।

ಹೀಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

इन्द्राद्यन्तरस्यासिद्ध्यापाताच्च ।

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನಿರುವುದಾದರೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾರಂಬ ವಿಷಯವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

नच यदा य इन्द्रस्तदा तदुद्देशवद्यदा य इन्द्रस्तदा तत्परमिति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅನೇಕ ಇಂದ್ರರಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕರ್ಮವು ಇರುವಂತೆ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಆಯಾ ಇಂದ್ರರನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

कालभेदेन सूक्तादेस्तात्पर्यभेदायोगादिति कर्माविरोधमङ्गीकृत्यैव शब्दविरोधशङ्कोदयः।

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಾರದು. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯಭೇದವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯಭೇದ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ.

अत एव शङ्कानुसारेण तृतीयसूत्रस्थपरिहारभागस्यायं भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಂಕೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಪರಿಹಾರ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -

इन्द्रादिसूक्तस्येन्द्रादिपदस्ये तात्पर्यम् । पदस्थत्वोपाधिश्रामात्य-  
त्वादिवदतीतानागतेष्वेक एवेति नानेकेषु तात्पर्यापात इति ।

ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಆಯಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ; ಇಂದ್ರಾದಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ. 'ಮಂತ್ರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಒಬ್ಬನೇ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ 'ಇಂದ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಆಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರರನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. 'ಇಂದ್ರಾದಿಪದಸ್ಥತ್ವ' ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. ಉಪಹಿತರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಾಧಿಯು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಹೊರತು, ಅನೇಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

**ತಸ್ಮಾಹ್ವಿತಿ ಸೂತ್ರೇ ಕರ್ಮವಿರೋಧೇ ಪರಿಹರತೇಽಪಿ ತೃತೀಯೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧಾಶ್ಚಾಸಮಾಧಾನೇ ಯುಕ್ತೇ।**

ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ 'ಶಬ್ದಃ ಇತಿಚೇನ್ನಾತಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಸಮಾಹಿತೇಽಪಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧೇ ನ ದೇವಾನಾಮನಿತ್ಯತಾ । ತಥಾಹಿ । ನ ತಾವತ್ಪರಿಸ್ತಾನಾಂ ಪಾಶ್ರಾತ್ಯಾನಾಂ ಚೆಂದ್ರಾದಿನಾಂ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಸಾಮ್ಯಮ್ ।**

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು, ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗ ಇರುವ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರೇ ಬೇರೆ, ಆಕಾರವೇ ಬೇರೆ. ಈಗಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರು ಆಕಾರಗಳೇ ಬೇರೆ ಆಗಿವೆ.

**ಲೋಕೇಽಮಾತ್ಯಾನ್ತರಸ್ಯ ಪೂರ್ವಾಮಾತ್ಯೇನ ನಾಮಾದಿಸಾಮ್ಯನಿಯಮಾದರ್ಶನಾತ್ । ಮಾನಾಭಾವಾಚ್ಚ ।**

ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈಗಿರುವ ಮಂತ್ರಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಿಯ ನಾಮರೂಪಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಿಯು ಯಾವ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೋ, ಅದೇ ಹೆಸರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಈಗಿರುವ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು.

ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನೇ ಈಗಿನ ಕಲ್ಪದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

‘‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’’ ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಂ ತು ತಾಮೇವ ಸೂರ್ಯಾದಿ-  
ವ್ಯಕ್ತಿಂ ಪೂರ್ವಪ್ರಕಾರೇಣಾಕಲ್ಪಯದ್ದೀವಂ ಸೂರ್ಯಾದಿವ್ಯಕ್ತೈಕ್ಯಪರಮ್ ।

‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರಾದಿಗಳೇ ಬೇರೆ, ಈಗಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರಾದಿಗಳೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲೇ ಅವರನ್ನೇ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಕಲ್ಪದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಚೈವ ಸೂರ್ಯಾದಿಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯವಿರೋಧಃ । ತಸ್ಯಾನಿತ್ಯಸಂಯೋಗದ್ವಾರಾ ಸ್ವಾಪ್ರಾಮಾण्याಪಾದಕ-  
ದೇವತೋತ್ಪತ್ತಿಪರತ್ವಾಸಮ್ಮಭೇನಾನ್ಯಪರತ್ವಾತ್ ।

ಹಾಗಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶವುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ (ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ) ಆಪಾದಕವಾದ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ತತ್ತಿಪರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ನಿಯಮನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ವಿರಮಿಸಿದ್ದರು. ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ನಾಪ್ಯಸಾಮ್ಯಮ್ । ಇಂದ್ರಾದಿಸ್ತುತಸ್ಥಾನಾಮಿಂದ್ರಾದಿನಾಂ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷತ್ವವಜ್ರಬಾಹುತ್ವಾದಿ-  
ರೂಪಾಣಾಂ ಚ ವಿರೋಧಾತ್ ।

ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?



ಹಾಗಾದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷ, ವಜ್ರಬಾಹುತ್ವ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಹೆಸರು ರೂಪವುಳ್ಳವರು ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ, ಪ್ರತೀಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರತೀಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

**ತस्माತ್ತತ್ಪದಾದಿವಿಶಿಷ್ಟಾ ದೇವಾ ಅನಾದಿನಿತ್ಯಾ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯ ಉಪನಿಷತ್ಪಾಠಃ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹಿಂದೆ 'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

**ತथाच न देवानामधिकारः । स्वपदेभ्यो मोक्षस्यातिशयितत्वेऽपि स्वपदानां नित्यत्वेन स्वेषां मोक्षाभावनिश्चयेन तत्रार्थित्वायोगात् ।**

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆತೀತವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

**किञ्च न तावदेवानां सर्वविद्याधिकारः । वसुत्वादಿफलकमधुविद्यादिषु वस्वादी-  
नामधिकारायोगात् ।**

ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾಪದವಿಗಳನ್ನು ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಯಾರಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆಯೋ, ಅಂತಹವರು ಪುನಃ ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

**नापि मोक्षफलकासु । “नैव देवपदं प्राप्ता ब्रह्मदर्शनवर्जिताः”  
इत्यादिवाक्यैर्देवानां ब्रह्मज्ञानित्वात्तज्ज्ञानार्थं विचारेऽनधिकारादिति ।**

ಮೋಕ್ಷಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನೈವ ದೇವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವರ್ಜಿತಾಃ' ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರು. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಕಲದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

“ಅತೀತದೇವತಾ” ಇत्याದಿटीಕಾರीत्यैकं समाधिमुक्त्वा “ननु कथं देवताप्रवाह-  
नित्यत्वे समाननामरूपत्वे नित्यवेदप्रामाण्योपपत्तिः । तद्वाचित्वेनेति चेन्न ।  
तस्यैवासम्भवात्” इत्यादिटीकोक्तरीत्या पक्षान्तरमाह - यद्वेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವೆನ್ನಲು 'ಅತೀತ ದೇವತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಬಗ್ಗೆಯ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ 'ನನು ಕಥಂ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವೇ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವೇ ನಿತ್ಯವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿಃ | ತದ್ವಾಚಿತ್ವೇನೇತಿ ಚೇನ್ನ | ತಸ್ಯೈವಾಸಂಭವಾತ್' ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾದರೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾದರೆ, ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅದೇ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:-** ಸ್ತೂತಾದಿಕಂ ಕಿಮೇಕೇಂದ್ರಪರಮುತಾನೇಕೇಂದ್ರಪರಮ್ । ನಾಥ ಇತ್ಯಾಹ - ನ  
ಪ್ರತಿನಿಯತೇತಿ ॥ एकस्येति ॥ सूर्याचन्द्रमसावित्याद्युत्पत्तिश्रुतिविरोधादिति भावः ।  
द्वितीयमाशङ्क्याह - नचेति ॥

ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಇಂದ್ರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ನ ಪ್ರತಿನಿಯತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಏಕಸ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ' ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಶಂಕಿಸಿ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:-** टीका त्वभ्युपेत्यवादेन नेयेति भावः । ननु नैवं शङ्कायुक्ता ।  
एतत्समाधानस्य भाष्यादाबनुपलब्धेरित्यत आह - अत एवेति ॥ पञ्चमसूत्रव्यावर्त्य-  
शङ्कामाह - समाहितेऽपीति ॥

ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾನೋ, ಕರ್ಮವೂ ಸಹ ಅವನನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿದಂತೆ ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿರುತ್ತಾನೋ, ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಂಗೀಕಾರವಾದ ಮಾಡಿ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪು. ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಐದನೇ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಸಮಾಹಿತೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - किं नाम रूपादेस्साम्यमुतासाम्यमिति कल्पौ हृदि कृत्वाऽऽद्ये आह - नेति ॥ मानमाशङ्क्य "एतच्छ्रुतेस्तत्स्वरूपकल्पनानियमपरत्वमपि सम्भवति" इति टीकां विवृण्वन् तस्यान्यथासिद्धिमाह - सूर्येति ॥

ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ, ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಸಮಾನತ್ವವಿದೆಯೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್ ಅಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವು ಇದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ 'ಏತತ್ ಶ್ರುತೇ: ತತ್ ಸ್ವರೂಪಕಲ್ಪನಾನಿಯಮಪರತ್ವಮಪಿ ಸಂಭವತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಅನ್ಯಥಾಕುಡ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अन्यपरत्वात् अभिव्यक्तिपरत्वादित्यर्थः । न ह्यनुपपन्ने तात्पर्यमस्तीति भावः ।

'ಅನ್ಯಪರತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಪಪನ್ನವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - द्वितीयं निराह - नापीति ॥ देवा उत्पत्तिविनाशवन्त उतानादित्या इति विकल्पे आद्यमियता निराकृत्य द्वितीये पर्यवसाययति - तस्मादिति ॥

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ನಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶವುಳ್ಳವರೋ ಅಥವಾ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೋ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ತಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नामादिभेदेन शब्दकर्मविरोधादित्यर्थः । अर्थित्वाभावे तस्य हेतुतां दर्शयति - स्वपदेति ॥ मन्वादि सूत्राभिप्रेतपूर्वपक्षटीकां व्यनक्ति - किञ्चेति ॥

'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂದರೆ ನಾಮಾದಿಭೇದದಿಂದ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧಭರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆನ್ನುಲು ಕಾರಣವನ್ನು 'ಸ್ವಪದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಧ್ವಾದಿಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

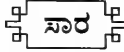
**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದ್ವಿವಿಧಾ ಹಿ ವೇದವಿಧಾಃ | ಮುಕ್ತಿಫಲಕಾಸ್ತದಿತರಫಲಕಾ ಇತಿ | ತತ್ರ ನ ಕ್ವಾಪ್ಯಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾಹ - ನ ತಾವದಿತ್ಯಾದಿನಾ ||

ವೇದವಿದ್ಯೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿವೆ. ಮುಕ್ತಿಫಲಕ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಫಲಕವೆಂದು. ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನತಾವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "ಸ ಯ ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಧ್ವಾದಿವಿಧಾಸು ವಸ್ವಾದಿಪದಾನಾಮುಪಾಸನಾಪ್ರಾಪ್ಯಫಲತ್ವ-  
ಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

'ಸಯ ಏತದೇವಮಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾಽಗ್ನಿನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ವಾದಿಪದಗಳನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಾಸನಾದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಫಲವು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅಂತಹ ಫಲವು ಸಿಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತೊಡಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಗುರುರಾಜೀಯಮ್** - ನನುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಸೂತ್ರವೈಯರ್ಥೈ ಶಕ್ತಿಕೃತೇ ತತ್ಸಾರ್ಥಕಯಮಕೃತ್ವೈವಾಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮೇಣ ಸಂಜ್ಞತಿಕಥನಮಯುಕ್ತಮ್ | ಪುರುಷೋತ್ತರೇಕ್ಷಾನಿಬಂಧನಾಃ ಸಂಜ್ಞತೇರನ್ಯಥಾಪಿ ಕರ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಾ ಪಕ್ಷಾಂತರಮಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ || ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಾದಿಕಂ ಕಿಮೇಕಮೇವೇಂದ್ರ ಸದಾ ಪ್ರತಿಪಾದಯತ್ಯುತ ಕದಾಚಿತ್ಕಾಶ್ಚಿತ್ | ನಾಥ ಇತ್ಯಾಹ - ನ ಪ್ರತಿನಿಯತೈಕೇತಿ || ನನು ಚೈಕಸ್ಯ ಸರ್ವದಾಽಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಸೂಕ್ತಂ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕಮೇವೇತ್ಯತ ಆಹ - ಇಂದ್ರಾಥನ್ತರಸ್ಯೇತಿ || ತच्च ಸಿದ್ಧಾಂತಿನೋಽನಿಷ್ಠಮ್ | ಅನೇಕೇಷಾಮಿन्द्रಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಸ್ತೇನಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ದ್ವಿತೀಯಂ ಶಕ್ತಿಕೃತೇ - ನ ಚೇತಿ || ನನ್ವೇವಮಧಿಕಾಶಕ್ತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶ್ಚೇತ್ಯಥ ತನ್ನಿರಾಸಃ | ಸೂತ್ರೇ ತನ್ನಿರಾಸಸ್ಯಾಪ್ರತೀತೇರಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅತ ಏವೇತಿ || ಏವಮಧಿಕಾಶಕ್ತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ || ವಿರೋಧಾದಿತಿ || ತಥಾಚ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷತ್ವಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕಾಗಮಸ್ಯಾ-  
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ |



'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನ ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಪದವಿಯು ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ತದುದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ಸಹ ನಿಷ್ಫಲಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದೆ ಹೊರತು, ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನೂ ಸಹ ಕರ್ಮವಿರೋಧಪರಿಹಾರದಿಂದಲೇ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವು ಹೇಗೆ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪತಃ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಪ್ರವಾಹವೂ ಸಹ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಪುರ್ಣಾಣಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದಕ್ಕೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವ, ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾದರೂ ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಮಂತ್ರಿ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂತ್ರಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು ಆಯಾ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಇದು ಗರ್ವಾಧಿಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಸೂಕ್ತಗಳು, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಯಾದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ರೂಪ ಹಾಗೂ ನಾಮಗಳು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದ ಸೂರ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯಾವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿದನೆಂದಷ್ಟೇ ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ದೇವತಾಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಬೇಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮೊಕ್ಷವು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಏತದೇವಾಮೃತಂ ವೇದ ವಸೂನಾಮವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದು ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವರು ಆಯಾವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮೋಕ್ಷಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಧುವಿದ್ದಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ 'ನೈವ ದೇವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವರ್ಜಿತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಮಾನಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು -

೧. ದೇವಾಃ ವೇದವಿದ್ಯಾದಿಷು ಅನಧಿಕಾರಿಣಃ ತತ್ ಫಲೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಅರ್ಥಿತಾಶೂನ್ಯತ್ವಾತ್.

೨. ದೇವಾಃ ಅರ್ಥಿತಾಶೂನ್ಯಾಃ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವನಿಶ್ಚಯವತ್ವಾತ್.

೩. ದೇವಾಃ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವನಿಶ್ಚಯವಂತಃ ಪದವೀವಿಶ್ವಾನಾಂ ತೇಷಾಂ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವಾತ್.

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು, ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಸಿದ್ಧಾಂತ -

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ॥

न देवानामसामर्थ्यं वर्तते तिर्यगादिवत् ।

न चापि प्रतिषेधोऽस्ति शूद्रादेरिव कुत्रचित् ॥ १ ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ನ ದೇವಾನಾಮಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ವರ್ತತೇ ತೀರ್ಯಗಾದಿವತ್ |

ನ ಚಾಪಿ ಪ್ರತಿಷೇಧೋಽಸ್ಮಿ ಶೂದ್ರದೇರಿವ ಕುತ್ರಚಿತ್ ||೧||

ಈಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಓದುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ದೇವತೆಗಳು ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧವಚನವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

स्वपदानामनित्यत्वात् मुक्तावस्त्यर्थिताऽपि च ।

प्रवाहानादिनित्याश्च तुल्यरूपादियोगिनः ॥ २ ॥

ಸ್ವಪದಾನಾಮನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥಾರ್ಥಿತಾಽಪಿ ಚ |

ಪ್ರವಾಹಾನಾದಿನಿತ್ಯಾಶ್ಚ ತುಲ್ಯರೂಪಾದಿಯೋಗಿನಃ ||೨||

ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯವಾದುದು. ಮುಂದೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ, ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

देवा न तेन देवानामधिकारेऽस्ति बाधकम् ।

श्रूयते चाधिकारोऽपि देवानां श्रुतिषु स्फुटम् ॥ ३ ॥

ದೇವಾ ನ ತೇನ ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರೇಽಸ್ಮಿ ಬಾಧಕಮ್ |

ಶ್ರೂಯತೇ ಚಾಧಿಕಾರೋಽಪಿ ದೇವಾನಾಂ ಶ್ರುತಿಷು ಸ್ಫುಟಮ್ ||೩||

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

अतीतानागतानां देवानां समानानामरूपत्वं “यथा पूर्वम्” इत्यादिभाष्यो-  
दाहृतश्रुत्यादिसिद्धम् । नच तदेवताव्यक्तयैक्यपरम् । तत्सृष्टिवाक्यविरोधात् ।

ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ದೇವತೆಗಳ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆ.

**ತಾಸಾಂ ಪ್ರವಾಹತೋನಾದಿನಿತ್ಯತಾಃ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತಾಃ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವೇಽಪಿ ನಾನಿತ್ಯಸಂಯೋಗಾಘಾಪಾತಃ ।**

ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಾಗ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತೆಂಬ ಶಂಕೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**अन्यथा “यथा पूर्वम्” इत्यादेर्व्यक्त्यैक्यपरत्वे सिद्धे देवतानां प्रवाहनादित्व-समाननಾಮरूपत्वयोरभावः । तत्सिद्धौ चानिचित्यसंयोगापत्त्या सृष्टिवाक्यस्य स्वार्थपरत्वाभावः । तत्सिद्धौ च सृष्टिवाक्यविरोधाभावाद यथापूर्वमित्यादेर्व्यक्त्यैक्य-परत्वसिद्धिरिति चक्रकाश्रयः स्यात् ।**

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಚಕ್ರಕಾಶ್ರಯ' ಎಂಬ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವ' ಮತ್ತು 'ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವ' ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು 'ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರಮಸೌಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದೆವು. ಆವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗರ್ಥವಲ್ಲ. ದೇವತಾವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತ್ಯೈಕ್ಯಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, 'ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿತ್ವ' ಮತ್ತು 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನಿತ್ಯಸಂಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



‘ಧಾತಾಯಥಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತ್ಯೈಕ್ಯಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಕ್ರಕಾಶ್ರಯ ದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

“एकशतं ह वै वर्षाणि मघवान् प्रजापतौ ब्रह्मचर्यमुवास” इत्यादिश्रुतिसिद्धश्च देवानामधिकारः ।

‘ಏಕಶತಂ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುವಾಸ’ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಂದ್ರದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪಾಠವನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ-ವಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

यद्यपि मधुविद्यादिफलं वसुत्वादिक् ब्रह्मज्ञानं च वस्वादीनामस्ति । तथापि ज्ञाने मोक्षे चातिशयार्थमुपासना युक्तेति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ವಸುಪದವಿ ಮೊದಲಾದವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಏಕೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಉತ್ತರ - ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

प्रकाशः —

अधिकारप्रयोजकमर्थित्वादिकं देवेषु समर्थयमानस्तत्प्रयोजके देवानामाद्यन्तवत्त्वे परोक्तकर्मविरोधादिबाधकं च परिहरन्नाद्यादिसूत्रभाष्यटीकोक्तं प्रमेयं सङ्गृह्याह - न देवानामिति ।।

ವಿವರಣೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಅರ್ಥೀ ಸಮರ್ಥೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಧಿಕೃತೇ’ ಎಂಬಂತೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ‘ಅರ್ಥಿತ್ವ’, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಇವುಗಳು ಪ್ರಯೋಜಕಗಳಾಗಿವೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮೂರೂ ಸಹ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಲಾರರು. ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತಿನಾಶವುಳ್ಳವರಾದರೆ, ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ದೇವಾನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** अयं च “सम्भवात्” इति सूत्रांशभाष्याद्यर्थसङ्ग्रहः - तिर्यगादिवदिति॥

**ಇದಾನೀಂತಿನಪಶುಪಕ್ಷ್ಯಾದಿವೇತ್ಯರ್ಥ: ।**

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಸೂತ್ರಾಂಶದ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಮೂರುಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ತೀರ್ಯಗಾದಿವತ್' ಎಂದರೆ ಈಗಿರುವ ಪಶುಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಜರಿತಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಕಾಮಧೇನು, ನಂದಿನಿ, ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನ ಬಳಿಯಿರುವ 'ಸರಮಾ' ಎಂಬ ನಾಯಿ ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗಿರುವ ಪಶುಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** नन्वेतच्छूद्रे व्यभिचारीत्यतस्सूत्रांशतात्पर्यं भाष्याद्युक्तमाह - नचापीति ॥ कुत्रचिदपीत्यपेरन्वयः । श्रुतौ स्मृतौ चेत्यर्थः । प्रतिषेधश्चेति चार्थः ॥

ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮಗಳು ಶೂದ್ರ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರಾಂಶದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಕುತ್ರಚಿತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲಲ್ಲೂ ಸಹ ಶೂದ್ರ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರತಿಷೇಧಶ್ಚ' ಎಂದು 'ಚ' ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನುಕ್ತಮತ್ರೈಕರೂಪವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರೋಧ ಇತ್ಯತಸ್ಸಮಾನಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯटीकोक्तार्थ-  
माह - तुल्येति ॥

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ವೇದವು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅನಿತ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

**ಉತ್ತರ** - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಂಶವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತುಲ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - न देवानामधिकारेऽस्ति बाधकमित्युक्त्या सूत्रादिकं देवानामधिकारे बाधकनिरासपरमित्युक्तम् ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तेन 'देवाः वेदविद्याधिकारिणः । अनिषिद्धत्वे सति सामर्थ्यादिमत्त्वात् संमतवत्' इत्यनुमानमुक्तं भवति । तत्र मूलभूतश्रुतिरूपसूत्राद्यभिप्रेतं प्रमाणं चाह - श्रूयते चेति ॥ श्रुतिष्विति ॥ तास्त्वग्रे व्यक्ताः ।

ಇದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು - 'ದೇವಾಃ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಃ ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್ ಸಮತವತ್' ದೇವತೆಗಳ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಭೌಮ, ಅರ್ಥಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದೇ 'ಶ್ರುಯತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननुक्तं तुल्यरूपादियोगित्वे मानाभाव इति । तत्राह - अतीतेति ॥

“अनादिनिधना नित्या वागुत्सृष्टा स्वयंभुवा ।

ऋषीणां नामधेयानि याश्च वेदेषु दृष्टयः ।

वेदशब्देभ्य एवादौ निर्ममे स महेश्वरः ॥”

इति स्मृत्यादिरादिपदार्थः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಪ್ರಮಾಣ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತೀತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ -

'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ ವಾಗುತ್ಸೃಷ್ಟಾಸ್ವಯಂಭುವಾ |

ಋಷೀಣಾಂ ನಾಮಧೇಯಾನಿ ಯಾಶ್ಚ ವೇದೇಷು ದೃಷ್ಟಯಃ |

ವೇದರಚ್ಛೇದ್ಯ ಏವಾದೋ ನಿರ್ಮಮೇ ಸ ಮಹೇಶ್ವರಃ ||'

ಅನಾದಿಯಾದ ವೇದವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಚತುರ್ಮುಖನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ, ಋಷಿಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಈ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಯಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರತೀ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಸಹ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನುಕ್ತಂ ಶ್ರುತಿರನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧೇತ್ಯತಶ್ಚೀಕಾಯಾಮನಾದಿನಿಧನೇತಿ ಸ್ಮೃತೈವಾನ್ಯಥಾ-  
ಸಿದ್ಧಿನಿರಾಸೇನ ಯುಕ್ತಾನುಕ್ತೇಸ್ವಯಂ ಯುಕ್ತಾಽಪ್ಯನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಂ ನಿರಾಹ - ನಚೇತಿ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಧಾತಾಯಥಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯು ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಯುಕ್ತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರಕೃತ ಚಕ್ರಕಾಶ್ರಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಯುಕ್ತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ಸ್ಮೃತಿತಿ || "ಚಕ್ಷೋಸ್ಸೂರ್ಯೋ ಅಜಾಯತ" ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯವಿರೋಧಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |  
ನಚ ತದನ್ಯಪರಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಬಾಧಕಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವೇನ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಂ ಬಾಧಕಮುಛರತಿ -  
ತಾಸಾಮಿತಿ || ಸೂರ್ಯಾದಿವ್ಯಕೀನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

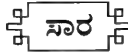
'ಚಕ್ಷೋಸ್ಸೂರ್ಯೋ ಅಜಾಯತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಬಾಧಕವಿದ್ದರೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಬಾಧಕವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಾಸಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ತಾಸಾಮ್' ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯಾದಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶ್ರುತೇ ಚೇತ್ಯರ್ಥಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಏಕಶತಮಿತಿ || ಏತದ್ವಾಕ್ಯಂ  
ಛಾಂದೋಗ್ಯಾಷ್ಟಮಾಧ್ಯಾಯಗತಮ್ | ಕಿञ್ಚೇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಂ "ಭಾವಂತು" ಇತಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಾಶ್ರುತಸಮಾಧಾನೇನ  
ನಿರಾಹ - ಯಚ್ಛೀತಿ || "ಯಾವತ್ಸೇವಾ ಪರೇ ತತ್ವೇ ತಾವತ್ಸುಖವಿಶೇಷತಾ" ಇತ್ಯಾದೇರಿತಿ  
ಭಾವ: |

'ಶ್ರುತಯತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥಪಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏಕಶತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಭಾವಂತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಯಾವತ್ಸೇವಾ ಪರೇ ತತ್ವೇ ತಾವತ್ಸುಖವಿಶೇಷತಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಸುಖಾದಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳು ಮಧುವಿದ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್** - ಶ್ರುತೇ ಚಾಧಿಕಾರೋಽಪೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತದ್ಉಪಪಾದಯತಿ -  
ಏಕಶತಮಿತಿ || ತದ್ವಿಧಾರ: ಶಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಯೋಗ ಇತ್ಯರ್ಥ: |



ಈಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಓದುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ದೇವತೆಗಳು ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧವಚನವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯವಾದುದು. ಮುಂದೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ- ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವಿರೋಧಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರೂ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದೆಯೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಇರುತ್ತವೆ. 'ಏಕಶತಂ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುಪಾಸ' ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಂದ್ರದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದ್ರೇವರ ಬಳಿ ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತದಿಂದ ಉಪಸತ್ತಿ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಹೀಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ವಸುಪದವಿ ಮೊದಲಾದವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಏಕ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

## ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

### तात्पर्यचन्द्रिका

अत्र चाये सूत्रे न तावदेवताजीवानां कदाऽप्यनधिकारः, तेषामेव पदप्राप्तेः पूर्वं मनुष्यशरीरित्वदशायामधिकारादिति तदुपरीत्यनेन सूचयित्वा, नापि पदप्राप्त्यनन्तरमनधिकारः, विशिष्टबुद्ध्यादिभावादिति "सम्भवात्" इत्यनेनोक्तम् ।

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಕ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ- 'ಓಂ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್ ಓಂ' ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲೇಬಾರದೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೊದಲು, ಮನುಷ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು

ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಪದವು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರತೆ ಅನಂತರವೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜಕಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವವೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ತಿಳಿಸಿದೆ.

**ದ್ವಿತೀಯೇ "ತದ್‌ಉಪರಿ" ತ್ವತ್ಯನೇನೋಕ್ತದೇವತಾಪದಸ್ಯ ಸಾದಿತ್ವೇ ಕರ್ಮವಿರೋಧಃ ಶಬ್ದೇನ ಪರಿಹೃತಃ।**

'ಓಂ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇ ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಸಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಕರ್ಮವಿರೋಧದ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ತೃತೀಯೇ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಶಬ್ದೇ ವಿರೋಧೋ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹನೀತೃತೀಯೋದ್ಭುತಃ । ತತ್ರ ಚ ಪ್ರಭವಶಬ್ದಃ ಪ್ರಭವನಿಯಮಪರ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯ ಉಕ್ತಮ್ ।**

'ಓಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೂ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಭವ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಭವನಿಯಮ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಯಾದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಚತುರ್ಥೇ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹನೀತೃತೀಯೋದ್ಭುತಃ ತದ್ವಾಚಕವೇದನೀತೃತೀಯೋದ್ಭುತಃ ಸಾಧಿತಮ್ ।**

'ಓಂ ಅತಃ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ ಓಂ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.



ಪ್ರಕಾಶ: -

भाष्याद्युक्तमर्थं सूत्रपदारूढं लेशतो दर्शयन् सूत्राणां क्रममाह - अत्र चाद्य इति ॥ “तदुपर्यपि बादरायणस्सम्भवात्” इत्यत्र तच्छब्देन पूर्वप्रकृतयोग्यमनुष्यत्वं परामृश्यते ।

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು 'ಅತ್ರ ಚಾದ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತವಾದ ಯೋಗ್ಯ ಮನುಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಶಯ ಅನಂತರ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು 'ತದುಪರ್ಯಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

प्रकाश: - तस्मादुपरि तस्योपरीति वा विद्याकर्मभ्यां योग्यमनुष्याणां देवत्व-प्राप्त्यनन्तरमप्यधिकारोऽस्तीति विभागविपरिणामाभ्यां पूर्वप्रकृताधिकारपदान्वयः ।

'ತದುಪರ್ಯಪಿ' ಎಂದರೆ 'ತಸ್ಮಾದುಪರಿ' 'ತಸ್ಯೋಪರಿ' ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ 'ಉಪರಿ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಅವಧಿತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧಸಮಾನ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದ್'ದುಪರಿ' ಎಂದಾಗಲೀ, 'ಮನುಷ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಉಪರಿ' ಎಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದುಪರಿ ಅಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿ' ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಹೃದ್ಯವೇಕ್ಷಯಾ ತು ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಸಮಸ್ತ ಪದವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆ ಅಧಿಕಾರಿ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆವಾಗ 'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಅಧಿಕಾರಃ ಅಸ್ತಿ' ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತೇಷಾಮಪ್ಯधिकारोपयोगिनो विशिष्टबुद्ध्यादेस्सम्भवादित्यर्थः ।

ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆತ ಮೇಲೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದರೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - बादरायणपदं विप्रतिपत्तिसूचनायेति टीकोक्तिः । देवानामधिकारे सन्देहाभावज्ञापनायेति तत्त्वप्रदीपोक्तिः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾದರಾಯಣಪದವನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಮುಂದೆ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಕೆಲವು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದರಾಯಣ ಪದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರೇ ಸಂದೇಹಾಭಾವಜ್ಞಾಪನಾಯ' ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದರಾಯಣಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತಾವೇ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಪರೋಕ್ಷನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಬಾದರಾಯಣರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अत्र देवानामिति वक्तव्ये तदुपरीत्युक्तिरयुक्ता । अपिपदं च व्यर्थमित्यत आह - न तावदिति ॥ प्रधानहेतूक्तिपरत्वादाद्यत्वमिति भावः ।

(೧) ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹನುಮಂತ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾಧಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಸಮುದ್ರದ ತನಕ ಹುಡುಕಿದರೂ ಸೀತೆಯು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಗುಹೆಯ ಒಳಗಿರುವ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ, ಜಾಂಬವಂತ, ಅಂಗದ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಾವು ಇಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಬಿಡೋಣ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಷಯವೂ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೂ ಸಹ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ನಾವು ಸಾಯುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ ಹನುಮಂತದೇವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- 'ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಈ ಹನುಮಂತನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು.

'ನಾನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ಈ ಹನುಮಂತನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ವಚನದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಈ ಬಾದರಾಯಣರು ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ದೊರೆತ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

‘ತದುಪರಿ’ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೊದಲು ‘ದೇವಾನಾಮ್’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ‘ಅಪಿ’ ಪದವೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ನ ತಾವತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂದು ‘ಅಪಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯತ್ವದಶೆಯಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ದೊರೆತ ನಂತರ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು? ಎಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ - ‘ದೇವಾಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಸು ಅಧಿಕಾರವಂತಃ ಆಸತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ಯಾತ್’ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನ ಹೇತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ** - **ನನು ತದುಪರಿತಿ ಕಥಮ್ । “ಪೂರ್ಣಗುಣಸುಹಿತಾರ್ಥಸದವ್ಯಯತವ್ಯ-ಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇನ”** ಇತ್ಯವ್ಯಯೇನ ಸಮಾಸನಿಷೇಧಾತ್ । **ನ** ಚಾವ್ಯಯಶಬ್ದೇನೋಪರಿಶಬ್ದೋ **ನ** ಗ್ರಾಹ್ಯಃ । **ವೃತ್ತಾವನುದಾಹತತ್ವಾದಿತಿ** ವಾಚ್ಯಮ್ । **ಅಗ್ರಹಣೇ** ಜ್ಞಾಪಕಸ್ಯ ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ । **ತತ್ರೈವ ಮಂಜರಿಯಾ** “**ವ್ರಜಸ್ಯೋಪರಿತ್ಯಪ್ಯುದಾಹರತ್ವಮ್**” ಇತ್ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂಬ ಸಮಾಸವು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ? ಏಕೆಂದರೆ ‘ಪೂರ್ಣಗುಣಸುಹಿತಾರ್ಥಸದವ್ಯಯತವ್ಯಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇನ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ‘ಮಟ್’ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವಂತಹ ‘ದಶಮ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ‘ತಸ್ಯ ದಶಮಃ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ‘ತದ್‌ದಶಮಃ’ ಎಂದು ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ಇದರಂತೆ ಗುಣವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ‘ಘಟಸ್ಯ ಶೌಕ್ಲ್ಯಮ್’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ‘ಘಟಶೌಕ್ಲ್ಯಮ್’ ಎಂದು ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ಇದರಂತೆ ‘ಉಪರಿ’ ಮೊದಲಾದ ಅವ್ಯಯಗಳು ಮುಂದಿದ್ದಾಗಲೂ ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತಸ್ಯ ಉಪರಿ’ ಎನ್ನಬೇಕು. ‘ತದುಪರಿ’ ಎನ್ನಬಾರದು. ಮತ್ತು ತವ್ಯಪ್ರತ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೂ ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ‘ತವ ಕರ್ತವ್ಯಮ್’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು, ‘ತತ್‌ಕರ್ತವ್ಯಮ್’ ಎಂದು ಸಮಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರವು ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವ್ಯಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ‘ಉಪರಿ’ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪರಿಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪರಿಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಜ್ಞಾಪಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜರಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ‘ವ್ರಜಸ್ಯೋಪರಿತ್ಯಪ್ಯುದಾಹರತ್ವಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬುದನ್ನೂ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಸಹ ಅವ್ಯಯಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಉಪರಿ' ಎಂಬ ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೂ ಸಮಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ತದುಪರಿ' ಎಂದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದರು?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಮೈವಮ್ | ತತ್ರ ಪ್ರಕೃತಷಷ್ಠಿಸಮಾಸಸ್ಯೈವ ನಿಷೇಧಾತ್ | ಇಹ ಚ "ಪञ्चमीभयेन" इत्यत्र योगविभागेन पञ्चमीसमासाश्रयणात् | पञ्चमी च "अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि" इत्यादाविवावधित्वमात्रविवक्षया युक्ता | अत एव तत्त्वप्रदीपे "मनुष्यत्वादुपरि" इत्युक्तम् |

ಉತ್ತರ - 'ಪೂರಣಗುಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪಂಚಮೀಸಮಾಸವನ್ನೇನೂ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. 'ಪಂಚಮೀಭಯೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ 'ತಸ್ಮಾದುಪರಿ' 'ತದುಪರಿ' ಎಂದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಯವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ, 'ಪಂಚಮೀಭಯೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೂ ಸಹ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. 'ಪಂಚಮೀ' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದಾಗ, 'ಪಂಚಮೀ' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಭಯೇನ' ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪಂಚಮೀ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ 'ಅವಧಿತ್ವ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ 'ತಸ್ಮಾದುಪರಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಿತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಆತಂಕವಿಲ್ಲ. 'ಅತ ಊರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅವಧಿತ್ವಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪಂಚಮೀಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದುಪರಿ' ಎಂದು ಅವಧಿತ್ವಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - षष्ठीसमासपक्षेऽपि "पूर्णगुण" इति सूत्रेऽव्ययशब्देनोपरीत्यस्याग्रहणेन दोषाभावात् | उक्तं च दुर्घटवृत्तौ "सता तव्येन च कृता पूर्वत्रोत्तरत्र च साहचर्यात्कृदन्ताव्ययस्यैव ग्रहणं तत्र | नत्वन्यस्य | तथाच तदुपरि मदुपरीत्यादिरपि साधुः" इति ||

ಅಥವಾ 'ತಸ್ಯ ಉಪರಿ' 'ತದುಪರಿ' ಎಂದು ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನೂ ಸಹ ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು. 'ಪೂರಣಗುಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯಶಬ್ದದಿಂದ 'ಉಪರಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕವೇನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ದುರ್ಘಟವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಸತಾ ತವ್ಯೇನ ಚ ಕೃತಾ ಪೂರ್ವತ್ಯೋತ್ತರತ್ರ ಚ ಸಾಹಚರ್ಯಾತ್ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಸ್ಯೈವ ಗ್ರಹಣಂ ತತ್ರ | ನತ್ವನ್ಯಸ್ಯ | ತಥಾಚ ತದುಪರಿ ಮದುಪರೀತ್ಯಾದಿರಪಿ ಸಾಧುಃ' 'ಪೂರಣ ಗುಣ ಸುಹಿತಾರ್ಥ ಸತ್ ಅವ್ಯಯ ತವ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಸವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದೆ. ಅವ್ಯಯಶಬ್ದದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ 'ಸತ್' ಎಂಬುದು ಕೃದಂತವಾದ ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿರುವ 'ತವ್ಯ' ಎಂಬುದೂ ಸಹ

ಕೃದಂತಶಬ್ದವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಶಬ್ದಗಳೆರಡೂ ಕೃದಂತವಾಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಯ ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಕೃದಂತವಲ್ಲದ 'ಉಪರಿ' ಮೊದಲಾದ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದುಪರಿ' 'ಮದುಪರಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - कश्चित्तु तदिति भिन्नं पदम् । षष्ठ्यर्थेऽव्ययं वाऽविभक्तिकं वा लुप्तविभक्तिकं वेत्याह ।।

ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಎಂಬುದು ಭಿನ್ನವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಯವೆಂದು ಅವಿಭಕ್ತಿಕ ನಿರ್ದೇಶವೆಂದು ಲುಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಕ ಪದವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಪಂಚಮೀ ಸಮಾಸವನ್ನಾಗಲೀ, ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕ್ಲಿಷ್ಟಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन तद्गहोपासनमुपरि देवादिष्वपि सम्भवतीत्यर्थं वदता केनचिद्रामानुजीयेन षष्ठ्यन्ततच्छब्दस्याव्ययेन समासायोग इत्युक्तं दूषणं निरस्तं ध्येयम् ।

ರಾಮಾನುಜರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - 'ತತ್' ಎಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಉಪರಿ' ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಶೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅನಂತರ ದೇವತಾಪದವಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಸ್ಯ ಉಪರಿ' ಎಂದು ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ರಾಮಾನುಜರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು 'ಉಪರಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ 'ತತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಅವಧಿತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು 'ತತ್' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯ ವಿವೇಕದಿಂದ ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಾರಪದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಜುವಾಗಿಯೇ ಯೋಜನ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಭಿನ್ನಪದಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - द्वितीये विरोधः कर्मणीति चेन्नानेकप्रतिपत्तेर्दर्शनादित्यत्र येन कर्मणा देवपदं प्राप्तं तस्मिन्नेव पूर्वकल्पे प्रवृत्तकर्मणि पूर्वं देवताभावेनोद्देश्याभावाद्धैयर्थ्याख्य-विरोधापत्तेरिति चेन्न । एतद्देवानां पूर्वमभावेऽप्यनेकेषां योग्यमनुष्याणां देवतापदप्राप्तेः “ते ह नाकं महिमानः सचन्ते” इत्यादौ दर्शनादित्यर्थः । तथाचान्तरङ्गबाधकनिरासाद्वितीयताऽस्येति भावः ।

‘ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇ ದರ್ಶನಾತ್’ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ತೊಡಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತದುದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವಂತಹ ಮನುಷ್ಯನು ಇನ್ನೂ ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ‘ತೇಹ ನಾಕಂ ಮಹಿಮಾನಃ ಸಚಂತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯನು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಆ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ಮನುಷ್ಯನು ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.<sup>೧</sup>

ಎರಡು ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ‘ವಿರೋಧ ಕರ್ಮಣಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದರೆ ಈ ಸೂತ್ರವು ಅಂತರಂಗ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕರ್ಮದಲ್ಲೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಪ್ರಾಗಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಕರ್ಮದಿಂದ ಆ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗಭಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಲ್ಲೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬರುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಈ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಧಕವು ಅಂತರಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** यदत्र केनचिदुक्तं मनुष्यप्रवाहस्यानादित्वे विवादाभावेन शङ्काया अनुत्थानाद्दर्शनशब्दस्य स्वार्थे सम्भवति तद्विषयश्रुतिपरत्वमस्वरसमिति तन्निरस्तम् ।

(೧) ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಅಧ್ಯಾಪಕ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇವನು ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗುವ ಮೊದಲು ಯಾರೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಾಪಕಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಇವನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅಧ್ಯಾಪಕನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಅವನಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅದೇ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಆಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಅದೇ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ, 'ದರ್ಶನ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ತದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದೇವತಾಪದಂ ಪ್ರಾಸಾನಾಮೇವ ಪ್ರವಾಹಸ್ಯಾನಾದಿತ್ವೋತ್ಪತ್ತಯಾ ಮನುಷ್ಯಪ್ರವಾಹಾನಾದಿ-  
ತ್ವಾನುಕ್ತೇ: । ತದ್ವಕ್ತಂ ಟೀಕಾಯಾಮ್ "ಏತದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಮಭಾವೇಽಪಿ ದೇವತಾಂತರಸಮಾಭಾವಾತ್"  
ಇತಿ ॥

ದೇವತಾಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಹ ಜೀವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಏತದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಮಭಾವೇಽಪಿ ದೇವತಾಂತರಸಮಾಭಾವಾತ್' ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದರ್ಶನಪದಂ ಚಾಗ್ರೇ 'ದರ್ಶನಾತ್' 'ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಇತ್ಯತ್ರೇವ ಶ್ರುತೌ ಸ್ವರಸಮ್ ।  
'ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಸೌಭರಿಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಯೋಗಿನಾಂ ಯುಗಪದನೇಕಶರೀರಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ।

ಆತ್ಮನೋ ವೈ ಶರೀರಾಣಿ ಬಹುನಿ ಮನುಜೇಶ್ವರ ।

ಯೋಗಿ ಕುರ್ಯಾದ್ರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೈಶ್ಚ ಸರ್ವಾ ಮಹಿಂ ಚರೇತ್ ॥

ಇತಿ ಭಾರತವಚನಾತ್" ಇತಿ ತ್ವದ್ವಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಮಮಾಪಿ ಶ್ರುತೌ ದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ।

ಮತ್ತು ದರ್ಶನಪದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ 'ದರ್ಶನಾತ್' 'ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶ್ರುತಿಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. 'ಸ್ಮೃತೇಃ ಸ್ಮರ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣವಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು

'ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಸೌಭರಿಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಯೋಗಿನಾಂ ಯುಗಪದನೇಕಶರೀರಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ।

ಆತ್ಮನೋ ವೈ ಶರೀರಾಣಿ ಬಹುನಿ ಮನುಜೇಶ್ವರ ।

ಯೋಗೀ ಕುರ್ಯಾದ್ರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೈಶ್ಚ ಸರ್ವಾಂ ಮಹಿಂ ಚರೇತ್ ॥

ಇತಿ ಭಾರತವಚನಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಸೌಭರಿ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಶರೀರ ಬರುವುದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನೋ ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶರೀರವನ್ನು ಯೋಗಿಯು ಪಡೆಯಬಹುದು ಎಂದು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಸಹ 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮಿತಿ ತೃತೀಯೇ ಯೇನ ವೇದರೂಪಶಬ್ದೇನ ದೇವಾನಾಮಾದಿಮತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರವಾಹಾನಾದಿತ್ವಮುಪೇತ್ಯ ಕರ್ಮವಿರೋಧೋ ನಿರಸ್ತಃ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ವೇದರೂಪೇ ಶಬ್ದೇ "ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯಮಾ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ನಿಯಮೇಽನಿಯಮೇದೇವಾರ್ಥ-ಸಮ್ಬಂಧಾಪೇಕ್ಷಾರೂಪವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇನ |

'ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರವು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾವ ವೇದವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿತ್ವ ಇರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿಯಮಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನಿತ್ಯವಾದ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದ ಸಂಬಂಧವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** -

ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್ |

ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ಕಾಲೇ ಸುರಾದಿನಿಯಮಸ್ತಥಾ ||

ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಾತ್ ಅಂತಃ ಅಸ್ಮಾಂಚ್ಚಬ್ದರೂಪಪ್ರಮಾಣಾದೇವಾನಾಂ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ಪ್ರಭವಾತ್ಪ್ರಭವ-ನಿಯಮಾವಗಮಾತ್ ಮಹತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ ಯಥೇದಾನ್ಯಾಂ ತಥೋಪರ್ಯಪಿ ದೇವಾ ಭವಿಷ್ಯಂತೀತಿತರೇಷಾ-ಮನುಮಾನಾಚೇತಿ ಸ್ವರೂಪನಿಯಮತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ ಪ್ರವಾಹರೂಪೇಣ ನಿಯಮತ್ವಮುಪೇತ್ಯೋದ್ಭುತಃ | ತಥಾಚಾಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮಾತ್ಕ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಏಕೆಂದರೆ 'ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' 'ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ಕಾಲೇ ಸುರಾದಿನಿಯಮಸ್ತಥಾ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಭವಾತ್ = ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ತತ್ತಿಯು ನಿಯಮೇನ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮಹಜ್ಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಸಹ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಃ, ದೇವತಾವಾನ್, ಕಾಲತ್ವಾತ್, ಏತತ್ಕಾಲವತ್ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ನಮಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ತತ್ತಿಯು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವಿರುತ್ತದೆಂದು ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಮೊದಲು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಮಾದದ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ್ರ ನಿಯತವಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯೇ ಪ್ರಭವಾದಿತ್ಯುಕ್ತಿದೇವಪ್ರವಾಹನಿಯತ್ವದೃತನಾಯ |

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಭವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಉದ್ದೇಶವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಪ್ರಭವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತಿಯಿದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಉತ್ತತಿಯು ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವತ್ರಾತ ಇತ್ಯುಕ್ತಶಬ್ದರೂಪಮಾನೇನೈವಾಲಮ್ | ಕಿಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಧುಪನ್ಯಾಸೇನೆತಿ ಚೇತ್ ಶ್ರುತಾವುಪಚಾರೇಣಾಪ್ಯುಕ್ತೀರಿತಿ ಶಾಙ್ಖಾನಿರಾಸಾರ್ಥತ್ವಾತ್ |

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಆಗಮ ಮೂರನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಶಬ್ದರೂಪಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅನುಮಾನರೂಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಶಬ್ದರೂಪಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಮಾನಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅನುಮಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತರ್ಹಿ ಶಬ್ದಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಭವಾದಿತಿ ಸ್ವತ್ಯಗ್ನೀಯಮ್ | ಕಿಂ ವಿಭಾಗೇನೆತಿ ಚೇನ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಮಾನಗಳನ್ನು ಅನಂತರ ಹೇಳಲು ಕಾರಣಗಳೇನು? 'ಶಬ್ದಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಮಾನೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಭವಾತ್' ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಏಕೆ ವಿಭಾಗ ಎಂದು ಕೇಳಬಾರದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶಬ್ದಸ್ಯಾನ್ಯಾನಪೇಕ್ಷಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ ಪ್ರಧಾನತ್ವೇನಾದೌ ಪೃಥಗ್ನಿರ್ದೇಶಾತ್ |

ಉತ್ತರ - ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಾನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೊದಲು ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ್ವಮಾನಗಳೆರಡು ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅನಂತರ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - महतां प्रत्यक्षमस्तीति ज्ञानस्य तत्प्रामाण्यज्ञानस्य च शब्दमूलत्वादनुमानस्यापि शब्दसंवादित्वेनैव प्रामाण्यात्तयोस्समासेन निर्देश इति ।

ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿದೆಯೆಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಸಹ ಆಗಮದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಅನುಮಾನವೂ ಸಹ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಸಹ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗಮದ ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಾವೇಷಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಗಳೆರಡೂ ಆಗಮದ ಅವೇಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಅತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಹೇಳಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಗಳನ್ನು ಅನಂತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन प्रत्यक्षानुमानाभ्यां चेति स्यादिति निरस्तम् । उत्तरसूत्रे युक्त्यन्तरसमुच्चायकचशब्दोक्तेश्च ।

ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಶಂಕೆ ಹೀಗಿದೆ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದವಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅನುಮಾನಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಲ್ಲ. ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ 'ಅತಃ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಅನ್ಯಥಾನುವಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಯೂ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೊದಲು 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳದರೆ ಸಾಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेनैव प्रत्यक्षं नोपन्यासाहम् । विप्रतिपत्तेरिति केनचिदुक्तं निरस्तं बोध्यम् ।

ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯು ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲೇಬಾರದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ಇದೆ. ಮಹಜ್ಜನರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿದೆಯೆಂದು ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು.

ಈ ಶಂಕೆಗೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಚತುರ್ಥೇ ಅತ ಁವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯತ್ರ । ಪರೋಕ್ತಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವಾದೇವ  
ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಪ್ರವಾಹತೋ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಸಿಧ್ಯತಿ । ನಹಿ ವಾಚ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ವಾಚಕನಿತ್ಯತ್ವಂ  
ಸಿಧ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಾಪತ್ಯಾ ದೇವಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವಮತ್ರ ಸಾಧ್ಯತೇ ।

'ಓಂ ಅತ ಁವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ ಓಂ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ  
ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನಾಗಿ  
ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ  
ವಾಚ್ಯವಾದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಚ್ಯವು  
ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ, ವಾಚಕವು ನಿತ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚಕನಿತ್ಯತ್ವಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ  
ವಾಚ್ಯನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪೂರ್ವೋಕ್ತಶ್ರುತ್ಯಾಽರ್ಥಾಪತ್ತೇಸ್ಸಮುಚ್ಚಾರ್ಯಶ್ಚಶಬ್ದಃ । ಪೂರ್ವ ಶಬ್ದಾತ್ಪ್ರಭವನಿಯಮೋಕ್ತಿಃ ।  
ಅತ್ರ ನಿತ್ಯತ್ವರೂಪತದ್ವರ್ಮಾತ್ತದ್ಗುಕ್ತಿರिति ಯೋಗವಿಭಾಗಃ ।

ಹಿಂದೆ ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯನ್ನೂ  
ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ  
ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಸಹ ಸೇರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?  
ಬೇರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು  
ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಶಬ್ದದ ನಿತ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದ ಬಲದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ  
ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ  
ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿ, ಈಗ ಶಬ್ದದ ನಿತ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು  
ಹೇಳಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಧರ್ಮ-ಧರ್ಮಭಾವದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ  
ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಪೂರ್ವತ್ರ ಪ್ರಭವಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಭವನಿಯಮಪರತಯಾ ನಿತ್ಯತ್ವಾರ್ಥ-  
ತ್ವಸ್ಯೇಹಾನುವೃತ್ತ್ಯಾಽತ ಁವ ಚ ಪ್ರಭವ ಇತ್ಯನ್ವಯೇ ಸತ್ಯತ ಁವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ  
ಲಾಭಾನಿತ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯಮ್ ।

ರಂಕೆ - 'ಅತ ಁವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು  
ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಭವ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಭವನಿಯಮ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು  
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ 'ನಿತ್ಯತ್ವ' ಎಂಬರ್ಥವು ಪ್ರಭವ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಅತ ಏವ ಪ್ರಭವಃ' ಎಂದು ವಿಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಾಗ, 'ಅತ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಮೈವಮ್ । ತಸ್ಯ ಪಚ್ಛಮ್ಯಂತತ್ವೇನೇಹ ಪ್ರಥಮಾಂತತಯಾನ್ವುತ್ಪತ್ತೇರ್ಬೋಧತಾತ್ ।  
 ಪ್ರಭವಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಯತವಾರ್ಥಕತ್ವಸ್ಯಾಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ । ಅತ ಏವ ಚೈತ್ಯಸ್ಯ  
 ಪ್ರಾಕಪ್ರಕೃತಶಬ್ದನಿಯತವಾರ್ಥಕತನಾಯ ಚ ನಿಯತವಾರ್ಥಕತಾ ಪೃಥುಗುಪಾದಾನಾಚೇತಿ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ನಿತ್ಯತ್ವ' ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ -

೧. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಭವ' ಶಬ್ದವು ಪಂಚಮ್ಯಂತದಲ್ಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ವಿಚಾರವಲ್ಲ.

೨. 'ಪ್ರಭವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ನಿತ್ಯತ್ವ' ಎಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಭವ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಲಕ್ಷಣಿಕ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ.

೩. 'ಅತ ಏವ ಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತವಾದ ಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ. ಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾಗ, 'ಅತ ಏವ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವಾದೇವ' ಎಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ನಿತ್ಯತ್ವ' ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.



ಸೂತ್ರಕಾರರ ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು 'ತದುಪರ್ಯಪ್ತ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಲು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಸ್ವತಃ 'ತದುಪರ್ಯಪ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತದುಪರಿ' ಎಂದರೆ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೂ ಸಹ ಬೌದ್ಧಿಕಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಾದರಾಯಣರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿಶಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನಹೇತುವಿನಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರೇ ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳಾಗುವುದಾದರೆ, ದೇವತೆಗಳಾಗುವ ಮೊದಲು

ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ದೇವತೋದ್ದೇಶ್ಯಕವಾದ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ತದ್ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ದೇವತೆಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಮನುಷ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತಾ ಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ಸಹ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ವೇದವು ಅಪ್ರಾಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ, ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದರೂಪಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ನಮಗೆ ಬರುವ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೆ, ವಾಚಕವಾದ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಾಚಕನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

////////////////////

• • • • •

ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ननु न वाचकस्य नित्यत्वेन वाच्यनित्यत्वसिद्धिः । शब्दगतशक्तिविषयस्य वाच्यस्य नाशोऽपि शक्तेस्तदाश्रयस्य शब्दस्य चानाशोपपत्तेः । नहि शक्यनाशे शक्तितदाश्रययोर्नाशनियमः । प्रलये वाच्यस्य देवतादेर्भावेऽपि वाचकावस्थानाच्च । तदा भारतादिवदतीतविषयत्वे चान्यदापि तथास्त्विति ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕ್ಷೇಪ - ವೇದನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹದ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ವಾಚ್ಯಪದಾರ್ಥವು ನಷ್ಟವಾದರೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ತದಾಶ್ರಯವಾದ ಶಬ್ದವಾಗಲೀ, ನಾಶವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತ್ಯವು ನಾಶವಾದ ಮಾತ್ರಕೆ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ತದಾಶ್ರಯಗಳಿಗೆ ನಾಶದ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ.<sup>(೧)</sup>

(೧)ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟವಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಘಟ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವು ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಯಾರೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವಾಚಕವಾದ ವೇದವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈಗಿರುವ ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳು ಅತೀತವಿಷಯಕವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೋ, ಅದರಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತೀತವಿಷಯಕವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತೀತಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಏಕ ಒಪ್ಪಬೇಕು?

मैवम् । प्रतिकल्पं वेदोक्तकर्माननुष्ठाने प्रतिकल्पं वेदोपदेशधारणादे-  
वैयर्थ्यापातात् । अनुष्ठाने च कर्मकालप्रयुक्तानां “इन्द्रागच्छ” इत्यादीनां  
देवताह्नायर्थत्वात्तदा तदभावे चाह्नाययोगात् । प्रतिकल्पं कर्मानुष्ठानकाले च  
देवतासत्त्वस्य तत्प्रवाहानादिनित्यत्वं विनाऽयोगादिति दिक् ।

ಸಮಾಧಾನ - ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅತೀತವಿಷಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವೇದಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಹ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ' ಎಲೈ ! ಇಂದ್ರನೇ ಬಾ ! ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ, ಯಾರನ್ನು ತಾನೇ ಕರೆಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ದೇವತೆಗಳು ಇರಲೇಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ದೇವತಾಹ್ವಾನವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರವು ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ನೀವೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಆ ಘಟವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರವೂ ಸಹ ಘಟ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ವಸ್ತು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಶಬ್ದವಾಗಲೀ, ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

“ನಾಪಿ ಭಾರತಾದಿವದತಿ ವಿಷಯತ್ವೇನೋಪಪತ್ತಿಃ । ಅನುಪಪತ್ತೇರುಕ್ತವಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ಯರ್ಥಾಪತ್ತೇರ್ನಯೋಪಪತ್ತಿಮಾಶಾಙ್ಕಯ ಸಮಾಧತೇ - ನನ್ವिति ॥

ಓಂ ಅತಃ ಏವ ನಿತ್ಯತ್ವ ಓಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ‘ನಾಽಽ ಭಾರತಾದಿವತ್ ಅತೀತವಿಷಯತ್ವೇನೋಪಪತ್ತಿಃ । ಅನುಪಪತ್ತೇರುಕ್ತವಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅರ್ಥಾಪತ್ತೇರ್ನುಮಾನತ್ವೇಽಪಿ ತದ್ವಿಶೇಷತ್ವಾತ್ಪ್ರಗೃಹ್ಣಿತಿಃ ।

ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವು ಅನುಮಾನವೇ ಆಗಿದೆ. ‘ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯು ಅನುಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನುಮಾನದ ವಿಶೇಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ವಿಶೇಷಾನುಮಾನವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನನು ತದ್ವಾಚ್ಯದೇವತಾಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವೇ ಸರ್ವಮುಪಪನ್ನಮಿತಿ ಚೇನ ।

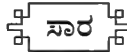
೨೦ಕೆ - ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ವೇದದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ದೇವತಾಸ್ವರೂಪಕ್ಕೇನೇ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “ಸೂರ್ಯಾ ಚಂದ್ರಮಸೌ” ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಪ್ರತಿವಿರೋಧಾತ್ । “ಅಗ್ರೌ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ವಿಲೀಯಂತೇ” ಇತಿ ಲಯಶ್ರುತಿಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್ಚ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು ಏಕೆಂದರೆ ‘ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ಅಗ್ನಿ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ವಿಲೀಯಂತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ನಾಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ನಚ ಶ್ರುತೀನಾಮಯಥಾರ್ಥತ್ವಂ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿटीಕೌಕ್ತಂ ಮನಸಿ ನಿಧಾಯಾಹ - ದಿಗಿತಿ ||

‘ನಚ ಶ್ರುತೀನಾಮಯಥಾರ್ಥತ್ವಂ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್’ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ದಿಕ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ತಾವು ತಿಳಿಸಿರುವ ವಿಚಾರ ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.



ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದವು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ವೇದವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಚಕವಾದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅತೀತವಿಷಯಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು.

////////////////////////////////////

• • • • •

ಐದರಿಂದ ಎಂಟುಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

**ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ**

पञ्चमे धर्मिभूतदेवानित्यत्वहेतुकविरोधाभावेऽपि धर्मभूतरूपादिवैचित्र्य-  
निमित्तकविरोधशङ्काया उद्धारः ।

ಅನುವಾದ - ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೂ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಮತ್ತು ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದ ತನಕ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಧರ್ಮೀಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಧರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅನಂತರ ಧರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಓಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಛಾಪ್ತವಾಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ತತ್ರ ಚ “आवृत्तौ” इत्यस्य प्राचीनानां पदस्थानां मुक्तावन्येषां तत्पदप्राप्तिः पुनस्तेषामपि मुक्तिरित्येवं मुक्तेरावृत्तावपीति वा प्राचीनानां मुक्तत्वेन स्वस्वपदादावृत्तावपीति वा स्वस्वपदेष्ववृत्तावपीति वार्थः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆವೃತ್ತಾವಪಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಅರ್ಥ -

೧. ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಬೇರೆಯವರು ಆ ಪದವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಅವರಿಗೂ ಸಹ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರೂ ಸಹ.

೩. ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಂದು.

(ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಂತೆ 'ಆವೃತ್ತಿ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ. ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಪ್ರಕಾರ 'ಆವೃತ್ತಿ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ. 'ಆವೃತ್ತಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಂಬುದು ಅದರ ಅರ್ಥ.)

एवं “मुक्त्यावृत्तावपि” इति भाष्यमपि त्रेधा व्याख्येयम् ।

ಇದರಂತೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮುಕ್ತ್ಯಾವೃತ್ತಾವಪಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೂ ಮೂರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

೧. 'ಮುಕ್ತೇಃ ಆವೃತ್ತಿಃ' ಇದರಂತೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. 'ಮುಕ್ತ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ' ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

೩. 'ಮುಕ್ತ ಆವೃತ್ತಿಃ' ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ನವ ಶ್ರುತೀನಾಮಯಥಾರ್ಥತ್ವಂ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿटीಕೌಕ್ತಂ ಮನಸಿ ನಿಧಾಯಾಹ - ದಿಗಿತಿ ||

‘ನಚ ಶ್ರುತೀನಾಮಯಥಾರ್ಥತ್ವಂ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್’ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ದಿಕ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ತಾವು ತಿಳಿಸಿರುವ ವಿಚಾರ ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.



ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದವು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ವೇದವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಚಕವಾದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅತೀತವಿಷಯಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು.

////////////////////////////////////

• • • • •

ಐದರಿಂದ ಎಂಟುಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

**ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ**

पञ्चमे धर्मिभूतदेवानित्यत्वहेतुकिविरोधाभावेऽपि धर्मभूतरूपादिवैचित्र्य-  
निमित्तकविरोधशङ्काया उद्धारः ।

ಅನುವಾದ - ದೇವತೆಗಳು ಅನಿತ್ಯರಾದರೂ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವು ಮತ್ತು ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದ ತನಕ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಧರ್ಮೀಧೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಧರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅನಂತರ ಧರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಓಂ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಛಾಪ್ತವಾಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ತತ್ರ ಚ “आवृत्तौ” इत्यस्य प्राचीनानां पदस्थानां मुक्तावन्येषां तत्पदप्राप्तिः पुनस्तेषामपि मुक्तिरित्येवं मुक्तेरावृत्तावपीति वा प्राचीनानां मुक्तत्वेन स्वस्वपदादावृत्तावपीति वा स्वस्वपदेष्ववृत्तावपीति वार्थः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆವೃತ್ತಾವಪಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಅರ್ಥ -

೧. ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಬೇರೆಯವರು ಆ ಪದವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಅವರಿಗೂ ಸಹ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರೂ ಸಹ.

೩. ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಂದು.

(ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಂತೆ 'ಆವೃತ್ತ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ. ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದ ಪ್ರಕಾರ 'ಆವೃತ್ತ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ. 'ಆವೃತ್ತ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಂಬುದು ಆದರೆ ಅರ್ಥ.)

एवं “मुक्त्यावृत्तावपि” इति भाष्यमपि त्रेधा व्याख्येयम् ।

ಇದರಂತೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮುಕ್ತ್ಯಾವೃತ್ತಾವಪಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೂ ಮೂರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

೧. 'ಮುಕ್ತೇಃ ಆವೃತ್ತಿಃ' ಇದರಂತೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. 'ಮುಕ್ತ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ' ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

೩. 'ಮುಕ್ತ ಆವೃತ್ತಿಃ' ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಸ್ವಸ್ವಪದೇಷ್ವವೃತ್ತಾವಪೀತಿ ಟೀಕಾयां तु तत्प्रकारद्वयं स्फुटत्वान्नोक्तम् ।

‘ಸ್ವಸ್ವಪದೇಷ್ವವೃತ್ತಾವಪಿ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದರೆ ಅರ್ಥಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

षष्ठे मध्वाद्युपासनाविशेषफलस्य वसुत्वादेर्वस्वादिभिः प्राप्तत्वान्न तेषां तत्राधिकार इति शङ्का ।

‘ಓಂ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ಟಸಂಭವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ಓಂ’ ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಸು ಪದವಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಆ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

सप्तमे तु उपासनामात्रफलस्य ज्ञानस्य सर्वैरपि देवैः प्राप्तत्वान्न तेषां तत्राधिकार इति शङ्का ।

‘ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಚ ಓಂ’ ಎಂಬುದು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಉಪಾಸನೆಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೇ ಫಲ. ಅಂತಹ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ಪಲಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

तत्र च ज्योतिःशब्दो ज्ञानपरः । ज्ञानस्य चाश्रयापेक्षायां “तदुपरि” इति प्रस्तुतदेवतान्वयः । ज्योतिषीति सप्तमी च चैत्रस्य बुद्धौ शास्त्रार्थ इतिवत् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಜ್ಯೋತಿಷ್’ ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಬಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಜ್ಯೋತಿಷಿ’ ಎಂಬ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಚೈತ್ರನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಇರುತ್ತದೆಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

तथाच देवताज्ञाने सर्वस्य भावादिति सूत्राक्षरार्थः । अष्टमे तु तदुद्धार इति सूत्रक्रमः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ. ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆರು ಹಾಗೂ ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಆಶಂಕೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾದ ಆಶಂಕೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಪञ್ಚಮೇ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತ್ಯತ್ರ ನಿಯತೈಕಪಾಠಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ನಾನಾವಿಧನಾಮರೂಪವದೇವವಾಚಿತ್ವೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಾಶಂಕ್ಯ ಪ್ರಾಚಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಾಸಮುಕ್ತಿಯೇನ ಪುನಸ್ಸವಪದೇಶವೃತ್ತಾವಪಿ ಪುನಸ್ತದನ್ಯೇಷಾಂ “ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್” ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ “ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿಯತಾ” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಚ ಪ್ರಾಚೀನರಾಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕೈಕವಿಧಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿರित್ಯುದ್ಧಾರ: ಕೃತ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಮತ್ಸ’ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಕೃತ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಓಂ ಸಮಾನನಾಮ-ರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ’ ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದವು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾದ ಅನುಪೂರ್ವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ವೇದವು ಯಾವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಹೆಸರು, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ?

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಗಳು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಹೆಸರು, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ‘ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ಅನಾದಿನಿಧನಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು, ಸ್ವರೂಪ, ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** एवं चावसरक्रम इति भाव: ।

ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅವಸರಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತ್ತಿವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶಬ್ದವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಪುನಃ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿತು. ಅದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಪುನಃ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿತು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮೀಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ದೇವತೆಗಳ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ನಾಮ, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಬಾಧಕಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಜಿಜ್ಞಾಸಾವಿಭ್ಯೇದದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೇ ಅವಸರ ಸಂಗತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अपिरत्र यद्यप्यवृत्तिः तथाप्यविरोध इति शङ्काद्योतकः ।  
टीकोक्तमुपलक्षणमिति भावेनाह - तत्र चेति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದವು ಶಂಕಾದೋತಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಂತೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಅದೇ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ತತ್ರ ಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आद्योऽर्थस्वयमुत्प्रेक्षितः । द्वितीयस्तत्त्वप्रदीपोक्तः । तृतीयस्तु तत्र  
टीकायां चोक्त इति ध्येयम् ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - षष्ठे मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिरित्यत्र “वसूनामेवैको भूत्वा” इत्यादिना मध्वादिविद्यासु वस्वादಿपदानामुपासनाप्राप्यफलत्वश्रवणाद्देवानां च प्राप्ततत्पदत्वनेार्थिताऽसम्भवात्तत्रानधिकारं जैमिनिर्मन्यत इत्युक्तेः ।

'ಓಂ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ಟಸಂಭವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಿಂದ

ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕೋ, ಆ ಫಲವು ಈಗಾಗಲೇ ದೊರೆತದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತೋ ದೇವಮಧು' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣು ಪರಮಾನಂದರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಮಧುನಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಸು, ರುದ್ರ, ಆದಿತ್ಯ, ಮರುತ್, ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ದೇವತಾಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅಂತಹ ಪದವಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆದದ್ದರಿಂದ, ಅಂತಹ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತತ್ಪಲಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧಿಕಾರಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ 'ಅರ್ಥಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಇದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪದವಿಯು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ, ಅವರು ಈಗ ಅರ್ಥಿಗಳೇ ಆಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸಸಮೇ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಛೇತ್ಯತ್ರ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಂ ಭಾವಾದಂತರ್ಭಾವಾದೇವಾನಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞತಯಾ ಸರ್ವವಿಧಾಜ್ಞಾನಿತಯಾ ಮೋಕ್ಷಹೇತುಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಪಿ ನ ತತ್ರಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚಕ್ಷಾತ್ಯಯೇ ಸೂತ್ರದ್ವಯೇ ಕೃತಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥಲಾಭಪ್ರಕಾರಮಾಹ - ತತ್ರ ಚೇತಿ ॥

'ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಛೇತ್ಯ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ 'ಭಾವಾಚ್ಛೇ' ಎಂದರೆ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ತೋರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲವೂ ಇದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮೋಕ್ಷಕಾರಣವಾದ 'ಸತ್ಯಂಜ್ಞಾನಮನಂತಂಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಫಲವಾಗಿವುಳ್ಳ ಉಪಾಸನಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಇದರ ಫಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಉತ್ತರ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದ ಇಚ್ಛೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವಂತಹ ಯೋಗ್ಯವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶಂಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತತ್ರ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವಿವರಿಸಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಥಮೇ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹೀತ್ಯತ್ರ । ಸರ್ವವಿಧಾಸು  
 ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಭಾವಂ ಬಾದರಾಯಣೋ ಮನ್ಯತೇ । ಅಸ್ತಿ ಹ್ಯತಿಶಯ ಇತ್ಯುಕ್ತತಯಾ ಜ್ಞಾನೇ ಮೋಕ್ಷೇ  
 चातिशयाधायकतयाऽनधिकारशङ्काद्वयोद्धारः कृत इत्यर्थः ॥

'ಓಂ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರ. ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ  
 ಪದವಿ ಮತ್ತು ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ  
 ಮಧ್ಯಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ  
 ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಧುವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಐಹಿಕವಾದ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.  
 ಮತ್ತು ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನಂದದ  
 ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಅದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ಅವರ  
 ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಮೋಕ್ಷಾನಂದದಲ್ಲಿ  
 ಅತಿಶಯವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸುಖವಿಶೇಷದ ಲಾಭವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ  
 ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಐಹಿಕಫಲವಿಲ್ಲ. ಅಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಲಾಭವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಂಬುದು  
 ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳ  
 ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಶಂಕೆಗಳ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರವು  
 ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

## ॥ ಸಾರ ॥

ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು  
 ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ತತ್ತಿವುಳ್ಳವರೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಿರುವುದಾದರೆ, ಕರ್ಮವಿರೋಧದ  
 ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ಪರಿಹರಿಸಿತು. ಪುನಃ ದೇವತೆಗಳು  
 ಉತ್ತತ್ತಿವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಶಬ್ದವಿರೋಧದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ,  
 ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಬ್ದವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವಿಷಯದಲ್ಲಿ  
 ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು  
 ಧರ್ಮೀಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅನಿತ್ಯತ್ವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ.  
 ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ  
 ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ಧರ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು  
 ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ  
 ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಮಾನಾನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾಪ್ತವ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬ  
 ಸೂತ್ರವು ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಿಗುವಂತಹ ಫಲಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಂತಹ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಮುಷ್ಠಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ ದೇವತೆಗಳು ವೇದವನ್ನು ಓದಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಆಶಂಕೆಗಳನ್ನು 'ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಫಲವಿಶೇಷತೆಗೋಸ್ಕರ ಮಧ್ವಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು. ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸ್ವಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪರತತ್ವದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಾದಿ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಷ್ಟು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಖವಿಶೇಷಿತಲಾಭವಿದೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದಲ್ಲರಿಗೂ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷತೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಫಲ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

////////////////////

• • • • •

ಶಾಂಕರ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯತ್ಕುತಮುಭಾಷ್ಯಾಂ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಾಽದೇನುಷ್ಠೇಯಪ್ರಕಾಶನಸ್ತುತ್ಯಾದಿಪರತ್ವೇನ ದೇವತಾಂ ವಿಗ್ರಹಾದಿರಾಹಿತೀನಾರ್ಥಾವಚ್ಛಿನ್ನಶಬ್ದರೂಪತಯಾ ಶಬ್ದಾವಚ್ಛಿನ್ನಾರ್ಥರೂಪತಯಾ ವಾ ಜಡತ್ವೇನಾ-  
ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿನಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಮನ್ತ್ರಾದಿಭಿस्ताಸಾಂ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ತೇತನ್ವಾದಸ್ತೃಪಿಕಾರ  
ಇತ್ಯಾಶಯಸೂತ್ರೇಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತಿ ।'

(೧) ಶಾಙ್ಕರಭಾಷ್ಯಮ್ -

ತದ್ವರ್ಯಪಿ ವಾದಾರಾಣಃ ಸಮ್ಮವಾತ್ ॥ ೨೬ ॥

ನಾಧಿಕ್ರಿಯಂತೇ ವಿಚಾರಾಃ ದೇವಾಃ ಕಿಂ ನಾಧಿಕಾರಿಣಃ ।

ವಿದೇಹತ್ವೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಹಾನೇನೈವಾಮಧಿಕ್ರಿಯಾ ॥

ಅವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವಾದಾದಿಮನ್ತ್ರಾದೇಹಸತ್ವತಃ ।

ಅರ್ಥಿತ್ವಾದೇಶ ಸೌಲಭ್ಯಾದೇವಾಃ ಅಧಿಕಾರಿಣಃ ॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೪)

ಅಜ್ಞುಷ್ಮಾತ್ರಶ್ರುತಿರ್ಮನುಷ್ಯಹದಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾच्छಾಸ್ತ್ರಸ್ಯೇತುಕ್ತಮ್, ತತ್ಪ್ರಸಜ್ಜೇನೆದುಚ್ಯತೇ ।  
 ಬಾಹ್ಯಂ ಮನುಷ್ಯಾನಧಿಕರೋತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಮ್ । ನತು ಮನುಷ್ಯಾನೇವೇತಿಹ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇ ನಿಯಮೋಽಸ್ತಿ । ತेषಾಂ  
 ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮುಪರಿಷ್ಠಾದ್ ಯೇ ದೇವಾದಯಸ್ತಾನಪ್ಯಧಿಕರೋತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಮಿತಿ ಬಾದರಾಯಣ ಆಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತೇ ।  
 ಕस्ಮಾತ್? ಸಮ್ಮವಾತ್ । ಸಮ್ಮವತಿ ಹಿ ತेषಾಮಪ್ಯರ್ಥಿತ್ವಾದ್ಯಧಿಕಾರಕಾರಣಮ್ । ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಂ  
 ತಾವನ್ಮೋಕ್ಷವಿಷಯಂ ದೇವಾದೀನಾಮಪಿ ಸಮ್ಮವತಿ ವಿಕಾರವಿಷಯವಿಭೂತ್ಯನಿತ್ಯತ್ವಾಲೋಚನಾದಿನಿಮಿತ್ತಮ್ ।  
 ತಥಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಪಿ ತेषಾಂ ಸಮ್ಮವತಿ, ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದೇತಿಹಾಸಪುರಾಣಲೋಕೇಭ್ಯೋ ವಿಗ್ರಹವತ್ತ್ವಾದ್ಯವಗಮಾತ್ ।  
 ನಚ ತेषಾಂ ಕश्चित್ ಪ್ರತಿषೇಧೋಽಸ್ತಿ । ನಚೋಪನಯನಶಾಸ್ತ್ರೇಣೈವಾಮಧಿಕಾರೋ ನಿವರ್ತ್ಯತ, ಉಪನಯನಸ್ಯ  
 ವೇದಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತेषಾಂ ಚ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಭಾತವೇದತ್ವಾತ್ । ಅಪಿಚೈವಾಂ ವಿಧಾಗ್ರಹಣಾರ್ಥ  
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ದರ್ಶಯತಿ - 'एकशतं हवै वर्षाणि मधवान् प्रजापतौ ब्रह्मचर्यमुवास'  
 (छा. ८-११-३) । 'भृगुर्वै वारुणिः । वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्म'  
 (तै. ३-१) इत्यादि । यदपि कर्मस्वनधिकारकारणमुक्तम्, 'न देवानां देवतान्तराभावाद'  
 इति, 'न ऋषीणामार्षेयान्तराभावाद' (जै. ६-१-६, ७) इति । न तद्विद्यास्वस्ति ।  
 नहीन्द्रादीनां विद्यास्वधिक्रियमाणानामिन्द्राद्युद्देशेन किञ्चित्कृत्यमस्ति । नच भृग्वಾದीनां  
 भृग्वಾದिसगोत्रतया । तस्माद्देवादीನಾಮपि विद्यास्वधिकारः केन वार्यते । देवाद्यधिकारेऽ-  
 प्यज्ಞುಷ್ಮಾತ್ರಶ್ರುತಿः स्वाಜ್ಞುಷ್ಠಾಪೇಕ್ಷಯಾ ನ विरुद्धयते ॥ २६ ॥

विरोधः कर्मणीति चेन्नानेकप्रतिपत्तेर्दर्शनात् ॥ २७ ॥

स्यादेतत्, यदि विग्रहवತ್ತ್ವಾದ್ಯभ್ಯುपगमेन ದೇವಾದೀನಾಂ ವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ವರ್ಣ್ಯತ  
 ವಿಗ್ರಹವತ್ತ್ವಾದೃತ್ವಿಗಾದಿವದಿन्द्रಾದೀನಾಮಪಿ ಸ್ವರೂಪಸನ್ನಿಧಾನೇನ ಕರ್ಮಾಜ್ಞಭಾವೋಽಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ । ತದಾ  
 ಚ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್ । ನहीन्द्रಾದೀನಾಂ ಸ್ವರೂಪಸನ್ನಿಧಾನೇನ ಯಾಗೇಽಜ್ಞಭಾವೋ ದೃಶ್ಯತೇ । ನಚ  
 ಸಮ್ಮವತಿ । बहुषु यागेषु युगपदेकस्येन्द्रस्य स्वरूपसन्निधानतानुपपत्तेरिति चेत्, नायमस्ति  
 विरोधः । कस्माद्? अनेकप्रतिपत्तेः । एकस्यापि देवतात्मनो युगपदनेकस्वरूपप्रतिपत्तिः  
 सम्भवति । कथमेतदवगम्यते? दर्शनात् । तथाहि, कति देवाः? इत्युपक्रम्य 'त्रयश्च त्री  
 च शता त्रयश्च त्री च सहस्रा' इति निरुच्य 'कतमे ते' इत्यस्यां पृच्छायाम् 'महिमान  
 एवैषामेते त्रयस्त्रिंशत्त्वेव देवाः' (बृ. ३-९-१, २) इति निर्बुवती श्रुतिरेकैकस्य देवतात्मनो  
 युगपदनेकरूपतां दर्शयति । तथा त्रयस्त्रिंशतोऽपि षडाद्यन्तर्भावक्रमेण 'कतम एको देव  
 इति प्राणः' इति प्राणैकरूपतां देवानां दर्शयन्ती तस्यैवैकस्य प्राणस्य युगपदनेकरूपतां  
 दर्शयति । तथा स्मृतिरपि - 'आत्मनो वै शरीराणि बहूनि भरतर्षभ । योगी कुर्याद् बलं  
 प्राप्य तैश्च सर्वैर्महीं चरेत् ॥ प्राप्नुयाद् विषयान् कैश्चित् कैश्चिदुग्रं तपश्चरेत् । सङ्क्षिपेच्च  
 पुनस्तानि सूर्यो रश्मिगणानिव ॥' इत्येवजातीयका प्राप्ताणिमाद्यैश्वर्याणां योगिनामपि  
 युगपदनेकशरीरयोगं दर्शयति । किमु वक्तव्यमाजानसिद्धानां देवानाम्? अनेकरूप-

ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸಮ್ಭವಾಚೈಕೈಕಾ ದೇವತಾ बहुभी रूपैरात्मानं प्रविभज्य बहुषु यागेषु युगपदङ्गभावं गच्छतीति । परैश्च न दृश्यतेऽन्तर्धानादिक्रियायोगादित्युपपद्यते । अनेकप्रतिपत्ते-  
दर्शनादित्यस्यापरा व्याख्या - विग्रहवतामपि कर्माङ्गभावचेतनास्वनेका प्रतिपत्तिर्दृश्यते।  
कचिदेकोऽपि विग्रहवाननेकत्र युगपदङ्गभावं गच्छति, यथा बहुभिर्नमस्कुर्वाणैरेको ब्राह्मणो  
युगन्नमस्क्रियते । तद्वदिहोदेशपरित्यागात्मकत्वाद्यागस्य विग्रहवतीमप्येकां देवतामुद्दिश्य  
बहवः स्वं स्वं द्रव्यं युगपत् परित्यक्ष्यन्तीति विग्रहवत्त्वेऽपि देवतानां न किञ्चित् कर्मणि  
विरुद्धयते ॥ २७ ॥

शब्द इति चेन्नातः प्रभवात् प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॥ २८ ॥

मा नाम विग्रहवत्त्वे देवादीनामभ्युपगम्यमाने कर्मणि कश्चिद् विरोधः प्रसजि । शब्दे तु  
विरोधः प्रसज्येत । कथम्? औत्पत्तिकं हि शब्दस्यार्थेन सम्बन्धमाश्रित्य 'अनपेक्षत्वाद्'  
इति वेदस्य प्रामाण्यं स्थापितम् । इदानीं तु विग्रहवती देवताभ्युपगम्यमाना यद्यप्यैश्वर्य-  
योगाद्युपदनेककर्मसम्बन्धीनि हवींषि भुञ्जीत, तथापि विग्रहयोगादस्मदादिवज्जननमरणवती  
सेति नित्यस्य शब्दस्य नित्येनार्थेन नित्ये सम्बन्धे प्रतीयमाने यद्वैदಿಕे शब्दे प्रामाण्यं  
स्थितं तस्य विरोधः स्यादिति चेत्, नायमप्यस्ति विरोधः । कस्मात्? अतः प्रभवात् ।  
अत एव हि वैदिकाच्छब्दादेवादिकं जगत् प्रभवति । ननु 'जन्माद्यस्य यतः' (ब्र.१-१-२)  
इत्यत्र ब्रह्मप्रभवत्वं जगतोऽवधारितम्, कथमिह शब्दप्रभवत्वमुच्यते? अपिच यदि नाम  
वैदिकाच्छब्दादस्य प्रभवोऽभ्युपगतः, कथमेतावता विरोधः शब्दे परिहृतः? यावता वसवो  
रुद्रा आदितय विश्वेदेवा मरुत त्र्यितेऽर्था अनित्या एवोत्पत्तिमत्त्वात् । तदनित्यत्वे च  
तद्वाचिनां वैदिकानां वस्वादिशब्दानामनित्यत्वं केन निवार्यते । प्रसिद्धं हि लोके देवदत्तस्य  
पुत्र उत्पन्ने यज्ञदत्त इति तस्य नाम क्रियत इति । तस्माद् विरोध एव शब्द इति चेत्,  
न । गवादिशब्दार्थसम्बन्धनित्यत्वदर्शनात् । नहि गवादिव्यक्तीनामुत्पत्तिमत्त्वे  
तदाकृतीनामप्युत्पत्तिमत्त्वं स्यात् । द्रव्यगुणकर्मणां हि व्यक्तय एवोत्पद्यन्ते नाकृतयः ।  
आकृतिभिश्च शब्दानां सम्बन्धो, न व्यक्तिभिः । व्यक्तीनामानन्त्यात् सम्बन्धग्रहणानुपपत्तेः।  
व्यक्तिषूपपद्यमानास्वप्याकृतीनां नित्यत्वान्न गवादिशब्देषु कश्चिद् विरोधो दृश्यते । तथा  
देवादिव्यक्तिप्रभवाभ्युपगमेऽप्याकृतिनित्यत्वान्न कश्चिद् वस्वादिशब्देषु विरोध इति  
द्रष्टव्यम् । आकृतिविशेषस्तु देवादीनां मन्त्रार्थवादादिभ्यो विग्रहवत्त्वाद्यवगमादवगन्तव्यः ।  
स्थानविशेषसम्बन्धनिमित्ताश्चेन्द्रादिशब्दाः सेनापत्यादिशब्दवत् । ततश्च यो  
यस्तत्तत्स्थानमधिरोहति, स स इन्द्रादिशब्दैरभिधीयत इति न दोषो भवति । नचेदं  
शब्दप्रभवत्वं ब्रह्मप्रभवत्ववदुपादानकारणाभिप्रायेणोच्यते । कथं तर्हि? स्थिते वाचकात्मना  
नित्ये शब्दे नित्यार्थसम्बन्धिनि शब्दव्यवहारयोग्यार्थव्यक्तिनिष्पत्तिः, अतः प्रभव

ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಕಥಂ ಪುನರವಗಮ್ಯತೇ ಶಬ್ದಾತ್ಪ್ರಭವತಿ ಜಗದ್? ಇತಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ । ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಶ್ರುತಿಃ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯನುಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ । ಅನುಮಾನಂ ಸ್ಮೃತಿಃ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ । ತೇ ಹಿ ಶಬ್ದपूर्वा सृष्टिं दर्शयतः । 'एत इति वै प्रजापतिर्देवतासृजतासृग्रमिति मनुष्यान् दिव इति पितृंस्तिरःपवित्रमिति ग्रहानाशव इति स्तोत्रं विश्वानीति शस्त्रमभिसौभगेत्यन्याः प्रजाः' इति श्रुतिः । तथान्यत्रापि 'स मनसा वाचं मिथुनं समभवद्' (बृ. १-२-४) इत्यादिना तत्रतत्र शब्दपूर्विका सृष्टिः श्राव्यते । स्मृतिरपि 'अनादिनिधना नित्या वागुत्सृष्टा स्वयम्भुवा । आदौ वेदमयी दिव्या यतः सर्वाः प्रवृत्तयः ॥' इति । उत्सर्गोऽप्ययं वाचः सम्प्रदायप्रवर्तनात्मको द्रष्टव्यः । अनादिनिधनाया अन्यादृशस्योत्सर्गस्यासम्भवात् । तथा 'नाम रूपं च भूतानां कर्मणां च प्रवर्तनम् । वेदशब्देभ्य एवादौ निर्ममे च महेश्वरः ॥' (मनु. १-२१) इति । 'सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक् पृथक् । वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे ॥' इति च । अपिच चिकीर्षितमर्थमनुतिष्ठन्तस्य वाचकं शब्दं पूर्वं स्मृत्वा पश्चात्तमर्थमनुतिष्ठतीति सर्वेषां नः प्रत्यक्षमेतत् । तथा प्रजापतेरपि स्रष्टुः सृष्टेः पूर्वं वैदिकाः शब्दा मनसि प्रादुर्बभूवुः, पश्चात्तदनुगतानर्थान् ससर्जति गम्यते । तथाच श्रुतिः 'स भूरिति व्याहरत् स भूमिमसृजत' (तै.ब्रा. २-२-४-२) इत्येवमादिका भूरादिशब्देभ्य एव मनसि प्रादुर्भूतेभ्यो भूरादिलोकान् सृष्टान् दर्शयति । किमात्मकं पुनः शब्दमभिप्रेत्येदं शब्दप्रभवत्वमुच्यते? स्फोटमित्याह । वर्णपक्षे हि तेषामुत्पन्नप्रध्वंसित्वाभित्येभ्यः शब्देभ्यो देवादिव्यक्तीनां प्रभव इत्यनुपपन्नं स्यात् । उत्पन्नध्वंसिनश्च वर्णाः, प्रत्युच्चारणमन्यथा चान्यथा च प्रतीयमानत्वात् । तथाहि - अदृश्यमानोऽपि पुरुषविशेषोऽध्ययनध्वनिवश्रवणादेव विशेषतो निर्धार्यते, देवदत्तोऽयमधीते, यज्ञदत्तोऽयमधीते इति । नचायं वर्णविषयोऽन्यथात्वप्रत्ययो मिथ्याज्ञानम्, बाधकप्रत्ययाभावात् । नच वर्णेभ्योऽर्थावगतिर्युक्ता । नह्येकैको वर्णोऽर्थं प्रत्यायेत्, व्यभिचासात् । नच वर्णसमुदायप्रत्ययोऽस्ति, क्रमवत्त्वाद् वर्णानाम् । पूर्वपूर्ववर्णानुभव-जनितसंस्कारसहितोऽन्त्यो वर्णोऽर्थं प्रत्याययिष्यतीति यद्युच्येत, तन्न । सम्बन्धग्रहणापेक्षो हि शब्दः स्वयं प्रतीयमानोऽर्थं प्रत्याययेद् भूमादिवत् । नच पूर्वपूर्ववर्णानुभवजनित-संस्कारसहितस्यान्त्यवर्णस्य प्रतीतिरस्ति, अप्रत्यक्षत्वात् संस्काराणाम् । कार्यप्रत्यायितैः संस्कारैः सहितोऽन्त्यो वर्णोऽर्थं प्रत्याययिष्यतीति चेत्, न । संस्कारकार्यस्यापि स्मरणस्य क्रमवर्तित्वात् । तस्मात् स्फोट एव शब्दः । स चैकैकवर्णप्रत्ययाहितसंस्कारबीजेऽन्त्य-वर्णप्रत्ययजनितपरिपाके प्रत्ययिन्येकप्रत्ययविषयतया झटिति प्रत्यवभासते । नचायमेकप्रत्ययो वर्णविषया स्मृतिः । वर्णानामनेकत्वादेकप्रत्ययविषयत्वानुपपत्तेः । तस्य च प्रत्युच्चारणं प्रत्यभिज्ञायमानत्वाभित्यत्वम् । भेदप्रत्ययस्य वर्णविषयत्वात् ।

ತಸ್ಮಾನಿತ್ಯಾಚ್ಛಬ್ದಾತ್ ಸ್ಫೋಟರೂಪಾದಿಧಾಯಕಾತ್ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಲಕ್ಷಣಂ ಜಗದಭಿಧೇಯಭೂತಂ  
 ಪ್ರಭವತೀತಿ । 'ವರ್ಣಾ' ಎವ ತು ಶಬ್ದಃ' ಇತಿ ಭಗವಾನುಪವರ್ಷಃ । ನನೃತ್ಯನಪ್ರಧ್ವಂಸಿತ್ವಂ ವರ್ಣಾನಾಮುಕ್ತಮ್,  
 ತತ್ರ, ತ ಏವೇತಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾತ್ । ಸಾದೃಶ್ಯಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಂ ಕೇಶಾದಿಷ್ವಿವೇವೇತಿ ಚೇತ್, ನ ।  
 ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರೇಣ ಬಾಧಾನುಪಪತ್ತೇಃ । ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾಮಾಕೃತಿನಿಮಿತ್ತಮಿತಿ ಚೇತ್, ನ ।  
 ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾತ್ । ಯದಿಹಿ ಪ್ರತ್ಯುಚ್ಚಾರಣಂ ಗವಾದಿವ್ಯಕ್ತಿವದನ್ಯಾ, ಅನ್ಯಾ ವರ್ಣವ್ಯಕ್ತಯಃ  
 ಪ್ರತೀಯೇಂತತ ಆಕೃತಿನಿಮಿತ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಂ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ತ್ವೇತದಸ್ತಿ । ವರ್ಣವ್ಯಕ್ತಯಃ ಏವ ಹಿ  
 ಪ್ರತ್ಯುಚ್ಚಾರಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಂತೇ । ದ್ವಿಗೋಶಬ್ದ ಉಚಾರಿತ ಇತಿ ಹಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ನತು ದ್ವೌ ಗೋಶಬ್ದಾವಿತಿ ।  
 ನನು ವರ್ಣಾ ಅಪ್ಯುಚ್ಚಾರಣಭೇದೇನ ಭಿನ್ನಾಃ ಪ್ರತಿಯಂತೇ ದೇವದತ್ತಪದ್ಧತಯೋರಧ್ಯಯನಧ್ವನಿಶ್ರವಣಾದೇವ  
 ಭೇದಪ್ರತೀತೀರೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಅತ್ರಾಭಿಧೀಯತೇ - ಸತಿ ವರ್ಣವಿಷಯೇ ನಿಶ್ಚಿತೇ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನೇ  
 ಸಂಯೋಗವಿಭಾಗಾಭಿವ್ಯಕ್ತವತ್ವಾದ್ ವರ್ಣಾನಾಮಭಿವ್ಯಕ್ತವೈಚಿತ್ರ್ಯನಿಮಿತ್ತೋಽಯಂ ವರ್ಣವಿಷಯೋ ವಿಚಿತ್ರಃ  
 ಪ್ರತ್ಯಯೋ ನ ಸ್ವರೂಪಿನಿಮಿತ್ತಃ । ಅಪಿಚ ವರ್ಣವ್ಯಕ್ತಿಭೇದಾದಿನಾಮಪಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಯೇ ವರ್ಣಾಕೃತಯಃ  
 ಕಲ್ಪಯಿತವ್ಯಾಃ । ತಾಸು ಚ ಪರೋಪಾಧಿಕೋ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯ ಇತ್ಯಭ್ಯುಪಗಂತವ್ಯಮ್ । ತದ್ವರಂ ವರ್ಣವ್ಯಕ್ತಿಷ್ವೇವ  
 ಪರೋಪಾಧಿಕೋ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯಃ ಸ್ವರೂಪಿನಿಮಿತ್ತಂ ಚ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಕಲ್ಪನಾಲಾಭವಮ್ । ಏಷ ಏವ ಚ  
 ವರ್ಣವಿಷಯಸ್ಯ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಬಾಧಕಃ ಪ್ರತ್ಯಯೋ ಯತ್ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಮ್ । ಕಥಂ ಹೇಕಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ  
 ಬಹುನಾಮುಚ್ಚಾರಯತಾಮೇಕ ಏವ ಸನ್ ಗಕಾರೋ ಯುಗಪದನೇಕರೂಪಃ ಸ್ಯಾತ್? ಉದಾತ್ತಶ್ಚಾನುಢಾತಶ್ಚ ಸ್ವರಿತಶ್ಚ  
 ಸಾನುನಾಸಿಕಶ್ಚ ನಿರನುನಾಸಿಕಶ್ಚೇತಿ । ಅಥವಾ ಧ್ವನಿಕೃತೋಽಯಂ ಪ್ರತ್ಯಯಭೇದೋ ನ ವರ್ಣಕೃತ  
 ಇತ್ಯದೋಷಃ । ಕಃ ಪುನರಯಂ ಧ್ವನಿರ್ನಾಮಿ? ಯೋ ದೂರಾಧಿಕರ್ಣಯತೋ ವರ್ಣವಿವೇಕಮಪ್ರತಿಪದ್ಯಮಾನಸ್ಯ  
 ಕರ್ಣಪಥಮವತರತಿ । ಪ್ರತ್ಯಾಸೀದತಶ್ಚ ಪಠುದುತ್ವಾದಿಭೇದಂ ವರ್ಣೇಷ್ವಾಸಜಯತಿ ।  
 ತನ್ನಿಬಂಧನಾಶ್ಚೋಢಾತ್ತಾದಯೋ ವಿಶೇಷಾ ನ ವರ್ಣಸ್ವರೂಪಿನಿಬಂಧನಾಃ, ವರ್ಣಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯುಚ್ಚಾರಣಂ  
 ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನತ್ವಾತ್ । ಏವಂ ಸತಿ ಸಾಲಂಬನಾ ಉದಾತ್ತಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ । ಇತರಥಾ ಹಿ  
 ವರ್ಣಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನಾನಾಂ ನಿರ್ಮೇದತ್ವಾತ್ ಸಂಯೋಗವಿಭಾಗಕೃತಾ ಉದಾತ್ತಾದಿವಿಶೇಷಾಃ ಕಲ್ಪೇನ್ ।  
 ಸಂಯೋಗವಿಭಾಗಾನಾಂ ಚಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾನ್ ತದಾಶ್ರಯಾ ವಿಶೇಷಾ ವರ್ಣೇಷ್ವಧ್ಯವಸಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತ ಇತ್ಯತೋ  
 ನಿರಾಲಂಬನಾ ಏವೈತ ಉದಾತ್ತಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಾ ಸ್ಯುಃ । ಅಪಿಚ ನೈವೈತದಭಿನಿವೇಶ್ಯಮುಢಾತ್ತಾದಿಭೇದೇನ ವರ್ಣಾನಾಂ  
 ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನಾನಾಂ ಭೇದೋ ಭವೇದಿತಿ । ನ ಹ್ಯನ್ಯಸ್ಯ ಭೇದೇನಾನ್ಯಸ್ಯಾಭಿಧಮಾನಸ್ಯ ಭೇದೋ  
 ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ । ನ ಹಿ ವ್ಯಕ್ತಿಭೇದೇನ ಜಾತಿಂ ಭಿನ್ನಾಂ ಮನ್ಯಂತೇ । ವರ್ಣೇಭ್ಯಃಶ್ಚಾರ್ಥಪ್ರತೀತೇಃ ಸಂಭವಾತ್  
 ಸ್ಫೋಟಕಲ್ಪನಾರ್ಥಿಕಾ । ನ ಕಲ್ಪಯಾಮ್ಯಹಂ ಸ್ಫೋಟಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೇವ ತ್ವೇನಮವಗಾಚ್ಛಾಮಿ,  
 ಏಕೈಕವರ್ಣಗ್ರಹಣಾಹಿತಸಂಸ್ಕಾರಾಯಾಂ ಬುದ್ಧೌ ಜ್ಞಾತಿತಿ ಪ್ರತ್ಯವಭಾಸಾದಿತಿ ಚೇತ್, ನ । ಅಸ್ಯಾ ಅಪಿ  
 ಬುದ್ಧೇರ್ವರ್ಣವಿಷಯತ್ವಾತ್ । ಏಕೈಕವರ್ಣಗ್ರಹಣೋತ್ತರಕಾಲಾ ಹೀಯಮೇಕಾ ಬುದ್ಧಿಗೈರೀತಿ ಸಮಸ್ತವರ್ಣವಿಷಯಾ ।  
 ನಾರ್ಥಾಂತರವಿಷಯಾ । ಕಥಮೇತದವಗಮ್ಯತೇ? ಯತೋಽಸ್ಯಾಮಪಿ ಬುದ್ಧೌ ಗಕಾರಾದಯೋ ವರ್ಣಾ ಅನುವರ್ತಂತೇ  
 ನತು ದಕಾರಾದಯಃ । ಯದಿ ಹ್ಯಸ್ಯಾ ಬುದ್ಧೇರ್ಗಕಾರಾದಿಭ್ಯೋಽರ್ಥಾಂತರಂ ಸ್ಫೋಟೋ ವಿಷಯಃ ಸ್ಯಾತ್ತತೋ ದಕಾರಾದಯಃ

ಇವ ಗಕಾರಾದಯೋಽಪ್ಯಸ್ಯಾ ಬುದ್ಧೇರ್ವ್ಯಾವರ್ತೇನ್, ನತು ತಥಾಸ್ತಿ । ತಸ್ಮಾದಿಯಮೇಕಬುದ್ಧಿವರ್ಣವಿಷಯವೈವ ಸ್ಮೃತಿಃ । ನನ್ವನೇಕತ್ವಾದ್ ವರ್ಣಾನಾಂ ನೈಕಬುದ್ಧಿವಿಷಯತೋಪಪದ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್, ತತ್ಪ್ರತಿಬ್ರೂಮಃ । ಸಮ್ಭವತ್ಯನೇಕಸ್ಯಾಪ್ಯೇಕಬುದ್ಧಿವಿಷಯತ್ವಮ್, ಪಕ್ಷಿವನಂ ಸೇನಾ ದಶ ಶತಂ ಸಹಸ್ರಮಿತ್ಯಾದಿದರ್ಶನಾತ್ । ಯಾ ತು ಗೌರಿತ್ಯೇಕೋಽಯಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಬುದ್ಧಿಃ । ಸಾ ಬಹುಷ್ವೇವ ವರ್ಣೇಷ್ವೇಕಾರ್ಥಾವಚ್ಛೇದನಿಬಂಧನೋಪಚಾರಿಕೀ ವನಸೇನಾದಿಬುದ್ಧಿವದೇವ । ಅತ್ರಾಹ - ಯದಿ ವರ್ಣಾ ಏವ ಸಾಮಸ್ತ್ಯೇನೈಕಬುದ್ಧಿವಿಷಯತಾಮಾಪದ್ಯಮಾನಾಃ ಪದಂ ಸ್ಯುಸ್ತತೋ ಜಾರಾ ರಾಜಾ ಕಪಿಃ ಪಿಕ್ ಇತ್ಯಾದಿಷು ಪದವಿಶೇಷಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ನ ಸ್ಯಾತ್ । ತ ಏವ ಹಿ ವರ್ಣಾ ಇತರತ್ರ ಚೇತರತ್ರ ಚ ಪ್ರತ್ಯವಭಾಸಂತ ಇತಿ । ಅತ್ರ ವದಾಮಃ - ಸತ್ಯಪಿ ಸಮಸ್ತವರ್ಣಪ್ರತ್ಯವಮರ್ಶಂ ಯಥಾ ಕ್ರಮಾನುರೋಧಿನ್ಯ ಏವ ಪಿಪಿಲಿಕಾಃ ಪಕ್ಷಿಬುದ್ಧಿಮಾರೋಹಂತಿ, एवं ಕ್ರಮಾನುರೋಧಿನ ಏವ ವರ್ಣಾಃ ಪದಬುದ್ಧಿಮಾರೋಹಂತಿ । ತತ್ರ ವರ್ಣಾನಾಮವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಕ್ರಮವಿಶೇಷಕೃತಾ ಪದವಿಶೇಷಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ನ ವಿರುದ್ಧಚತೇ । ವೃದ್ಧವ್ಯವಹಾರೇ ಚೇಮೇ ವರ್ಣಾಃ ಕ್ರಮಾಧನುಗೃಹೀತಾ ಗೃಹೀತಾಯವಿಶೇಷಸಮ್ಬಂಧಾಃ ಸಂತಃ ಸ್ವವ್ಯವಹಾರೇಽಪ್ಯೇಕೈಕವರ್ಣಗ್ರಹಣಾನಂತರಂ ಸಮಸ್ತಪ್ರತ್ಯವಮರ್ಶಿನ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧೌ ತಾದೃಶಾ ಏವ ಪ್ರತ್ಯವಭಾಸಮಾನಾಸ್ತಂ ತಮರ್ಥಮವ್ಯभिಚಾರೆಣ ಪ್ರತ್ಯಾಯಯಿಷ್ಯಂತೀತಿ ವರ್ಣವಾದಿನೋ ಲಘೀಯಸೀ ಕಲ್ಪನಾ । ಸ್ಕೋಟವಾದಿನಸ್ತು ದೃಢಹಾನಿರದೃಢಕಲ್ಪನಾ ಚ । ವರ್ಣಾಃಚೇಮೇ ಕ್ರಮೇಣ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಾಃ ಸ್ಕೋಟಂ ವ್ಯಾಜಯಂತಿ, ಸ ಸ್ಕೋಟೋಽರ್ಥವ್ಯನಕ್ತೀತಿ ಗರೀಯಸೀ ಕಲ್ಪನಾ ಸ್ಯಾತ್ । ಅಥಾಪಿ ನಾಮ ಪ್ರತ್ಯುಚ್ಚಾರಣಮನ್ಯೇಽನ್ಯೇ ವರ್ಣಾಃ ಸ್ಯುಃ, ತೇಥಾಪಿ ಪ್ರತ್ಯभिज्ञಾಲಮ್ಬನಭಾವೇನ ವರ್ಣಸಾಮಾನ್ಯಾನಾಮವಶ್ಯಾಭ್ಯುಪಗಮಂತವ್ಯತ್ವಾಽಥಾ ವರ್ಣೇಷ್ವರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ರಚಿತಾ, ಸಾ ಸಾಮಾನ್ಯೇಷು ಸಂಚಾರಯಿತವ್ಯಾ । ತತಃಚ ನಿಯಮೇಃ ಶಬ್ದೇಭ್ಯೋ ದೇವಾದಿವ್ಯಕ್ತಿನಾಂ ಪ್ರಭವ ಇತ್ಯವಿರುದ್ಧಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ಅತಃ ಏವ ಚ ನಿಯಮತ್ವಮ್ ॥ ೨೯ ॥

ಸ್ವತನ್ತ್ರಸ್ಯ ಕರ್ತುರ್ಮರಣಾದಿभिಃ ಸ್ಥಿತೇ ವೇದಸ್ಯ ನಿಯಮತ್ವೇ ದೇವಾದಿವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಭವಾಭ್ಯುಪಗಮೇನ ತಸ್ಯ ವಿರೋಧಮಾಶಂಕ್ಯ 'ಅತಃ ಪ್ರಭವಾದ್' ಇತಿ ಪರಿಹೃತ್ಯೇದಾನಾಂ ತದೇವ ವೇದನಿಯಮತ್ವಂ ಸ್ಥಿತಂ ದೃಢಯತಿ । ಅತಃ ಏವ ಚ ನಿಯಮತ್ವಮಿತಿ ॥ ಅತಃ ಏವ ನಿಯತಾಕೃತೇದೇವಾದೇರ್ಜಗತೋ ವೇದಶಬ್ದಪ್ರಭವತ್ವಾದ್ ವೇದಶಬ್ದೇ ನಿಯಮತ್ವಮಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇತವ್ಯಮ್ । ತಥಾಚ ಮನ್ತ್ರವರ್ಣಃ 'ಯಜ್ಞೇನ ವಾಚಃ ಪದವೀಯಮಾಯಂತಾಮನ್ವವಿನ್ವೃಷಿಷು ಪ್ರವಿಷ್ಟಾಮ್ ।' (ಋ.ಸಂ. ೧೦-೭೧-೩) ಇತಿ ಸ್ಥಿತಾಮೇವ ವಾಚಮನುವಿನ್ವಾಂ ದರ್ಶಯತಿ । ವೇದವ್ಯಾಸಃಚೈವಮೇವ ಸ್ಮರತಿ 'ಯುಗಾಂತೇಽಂತರ್ಹಿತಾನ್ ವೇದಾನ್ ಸೇತಿಹಾಸಾನ್ ಮಹರ್ಷಯಃ । ಲೇಖಿರೇ ತಪಸಾ ಪೂರ್ವಮನುಜ್ಞಾತಾಃ ಸ್ವಯಮ್ಭುಬಾ ॥' ಇತಿ ॥ ೨೯ ॥

ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚ ವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॥ ೩೦ ॥

ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್ । ಯದಿ ಪಶ್ವಾದಿವ್ಯಕ್ತಿವದ್ ದೇವಾದಿವ್ಯಕ್ತಯೋಽಪಿ ಸಂತತ್ವೈವೋತ್ಪದ್ಧೇರನ್ ನಿರುದ್ಧೇಶ್ಚೇರಂಶ್ಚ, ತತೋಽಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯಾಭಿಧಾತೃವ್ಯವಹಾರಾವಿಚ್ಛೇದಾತ್ ಸಮ್ಬಂಧನಿಯಮತ್ವೇನ ವಿರೋಧಃ ಶಬ್ದೇ ಪರಿಹೀಯತ । ಯದಾತು ಖಲು ಸಕಲಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಪರಿತ್ಯಕ್ತನಾಮರೂಪಂ ನಿರ್ಲೇಪಂ ಪ್ರಲೀಯತೇ, ಪ್ರಭವತಿ, ಚಾಭಿನವಮಿತಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿವಾದಾ ವದಂತಿ, ತದಾ ಕಥಮವಿರೋಧ ಇತಿ । ತತ್ರೇದಮಭಿಧೀಯತೇ -

ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾದिति ॥ ತದಾಪಿ ಸಂಸಾರಸ್ಯಾನಾದಿತ್ವಂ ತಾವದಭ್ಯುಪಗಂತವ್ಯಮ್ । ಪ್ರತಿಪಾದಯಿಷ್ಯತಿ  
 ಚಾचार್ಯಃ ಸಂಸಾರಸ್ಯಾನಾದಿತ್ವಮ್ 'ಉಪಪದ್ಯತೇ ಚಾಪ್ಯುಪಲಭ್ಯತೇ ಚ' (ಬ್ರ. ೨-೧-೩೬) ಇತಿ । ಅನಾದೌ  
 ಚ ಸಂಸಾರೇ ಯಥಾ ಸ್ವಾಪಪ್ರಬೋಧಯೋಃ ಪ್ರಲಯಪ್ರಭವಶ್ರವಣೇಽಪಿ ಪೂರ್ವಪ್ರಬೋಧವದುತ್ತರಪ್ರಬೋಧೇಽಪಿ ವ್ಯವಹಾರಾತ್  
 ಕಶ್ಚಿದ್ ವಿರೋಧಃ, एवं ಕಲ್ಪಾಂತರಪ್ರಭವಪ್ರಲಯಯೋರಪಿತಿ ದ್ರಢವ್ಯಮ್ । ಸ್ವಾಪಪ್ರಬೋಧಯೋಃ  
 ಪ್ರಲಯಪ್ರಭವೌ ಶ್ರೇಯತೇ 'ಯದಾ ಸುಪ್ತಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ಕಣ್ವನ ಪश्यತ್ಯಥಾಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣ ಏವೈಕಥಾ ಭವತಿ ತದೇನ  
 ವಾಕ್ಸವೇನಾನ್ಮಭಿಃ ಸಹಾಪ್ಯೇತಿ ಚಕ್ಷುಃ ಸರ್ವೇ ರೂಪೈಃ ಸಹಾಪ್ಯೇತಿ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಸರ್ವೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ಸಹಾಪ್ಯೇತಿ ಮನಃ  
 ಸರ್ವೈರ್ಧ್ಯಾನೈಃ ಸಹಾಪ್ಯೇತಿ ಸ ಯದಾ ಪ್ರತಿಬುದ್ಧಯತೇ ಯದಾಽಗ್ರೇರ್ಜ್ವಲತಃ ಸರ್ವಾ ದಿಶೋ ವಿಸ್ಫುಲಿಂಗಾ ವಿಪ್ರತಿ  
 ಥೇರನ್ನೇವಮೇವೈತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಾಣಾ ಯಥಾಪತನಂ ವಿಪ್ರತಿಘ್ನಂತೇ ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋ ದೇವಾ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಲೋಕಾಃ'  
 (ಕೌ. ೩-೩) ಇತಿ । ಸ್ಯಾದೇತತ್ । ಸ್ವಾಪೇ ಪುರುಷಾಂತರವ್ಯವಹಾರಾವಿಚ್ಛೇದಾತ್ ಸ್ವಯಂಚ ಸುಪ್ತಪ್ರಬುದ್ಧಸ್ಯ  
 ಪೂರ್ವಪ್ರಬೋಧವ್ಯವಹಾರಾನುಸಂಧಾನಸಂಭವಾದಿವಿರುದ್ಧಮ್ । ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ ತು ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರೋಚ್ಛೇದಾಜ್ಞಮಾಂತರ-  
 ವ್ಯವಹಾರವಚ್ಛ ಕಲ್ಪಾಂತರವ್ಯವಹಾರಸ್ಯಾನುಸಂಧಾತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾದ್ ವೈಷಮ್ಯಮिति । ನೈಷ ದೋಷಃ । ಸತ್ಯಪಿ  
 ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರೋಚ್ಛೇದಿನಿ ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹಾದಿಶ್ವರಾಣಾಂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿನಾಂ  
 ಕಲ್ಪಾಂತರವ್ಯವಹಾರಾನುಸಂಧಾನೋಪಪತ್ತಿಃ । ಯದಪಿ ಪ್ರಾಕೃತಾಃ ಪ್ರಾಣಿನೋ ನ  
 ಜನ್ಮಾಂತರವ್ಯವಹಾರಮನುಸಂದಧಾನಾ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತಿ, ತಥಾಪಿ ನ ಪ್ರಾಕೃತವದಿಶ್ವರಾಣಾಂ ಭವಿತವ್ಯಮ್ ।  
 ತಥಾಹಿ ಪ್ರಾಣಿತ್ವವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿಷ್ಟಾಂಶಪರ್ಯಂತೇಷು ಜ್ಞಾನೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಪ್ರತಿಬಂಧಃ ಪರೇಣ ಪರೇಣ  
 ಭೂಯಾನ್ ಭವನ್ ದೃಶ್ಯತೇ, ತಥಾ ಮನುಷ್ಯಾದಿಷ್ಟೇವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಪರ್ಯಂತೇಷು ಜ್ಞಾನೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಭಿವ್ಯಕ್ತಿರಪಿ  
 ಪರೇಣ ಪರೇಣ ಭೂಯಸಿ ಭವತೀತ್ಯೇತತ್ಕ್ಷುತಿತ್ಸ್ಮೃತಿವಾದೇಷ್ಟವಸ್ಕದನುಶ್ರಯಮಾಣಂ ನ ಶಕ್ಯಂ ನಾಸ್ತೀತಿ  
 ವದಿತುಮ್ । ತತಃಪ್ರಾಚೀನತತ್ಕಲ್ಪಾನುಷ್ಠಿತಪ್ರಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಾಮೀಶ್ವರಾಣಾಂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿನಾಂ  
 ವರ್ತಮಾನಕಲ್ಪಾದೌ ಪ್ರಾದುರ್ಭವತಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗೃಹೀತಾನಾಂ ಸುಪ್ತಪ್ರತಿಬುದ್ಧವತ್ ಕಲ್ಪಾಂತರ-  
 ವ್ಯವಹಾರಾನುಸಂಧಾನೋಪಪತ್ತಿಃ । ತಥಾಚ ಶ್ರುತಿಃ 'ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ  
 ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ । ತಂ ಹ ದೇವಮಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಪ್ರಕಾಶಂ ಮುಮುಕ್ಷುರ್ವೈ ಶರಣಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥' (ಇವೇ. ೬-೧೮)  
 ಇತಿ । ಸ್ಮರಂತಿ ಚ 'ಶೌನಕಾದಯೋ ಮಧುಚ್ಛಂದಃಪ್ರಭೃತಿರ್ಬಿರ್ಗುಣಿರ್ಬಿರ್ಗುಣತತ್ತ್ವಯೋ ದೃಢಾಃ ।' ಇತಿ ।  
 ಪ್ರತಿವೇದಂ ಚೈವಮೇವ ಕಾಂಡರ್ವಾದಯಃ ಸ್ಮರಂತೇ । ಶ್ರುತಿರಪ್ಯೃಷಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಮೇವ ಮನ್ತ್ರೇಣಾನುಷ್ಠಾನಂ ದರ್ಶಯತಿ  
 - 'ಯೋ ಹ ವಾ ಅವಿದಿತಾಪೇಯಚ್ಛಂದೋದೈವತಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಮನ್ತ್ರೇಣ ಯಜಯತಿ ವಾಘ್ಯಾಪಯತಿ ವಾ ಸ್ಥಾಪುಂ  
 ವಾ ವರ್ಚಂತಿ ಗತಂ ವಾ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ।' ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ 'ತಸ್ಮಾದೇತಾನಿ ಮನ್ತ್ರೇ ಮನ್ತ್ರೇ ವಿಧಾದ್' ಇತಿ ।  
 ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಚ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಧರ್ಮಂ ವಿಧೀಯತೇ । ದುಃಖಪರಿಹಾರಾಯ ಚಾಧರ್ಮಃ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಯತೇ । ದೃಢಾನು-  
 ಶ್ರವಿಕಸುಖದುಃಖವಿಷಯೌ ಚ ರಾಗದ್ವೇಷೌ ಭವತೌ ನ ವಿಲಕ್ಷಣವಿಷಯಾವಿತ್ಯತೌ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಫಲಭೂತೌತ್ತರಾ  
 ಸೃಷ್ಟಿರ್ನಿಷ್ಪದ್ಯಮಾನಾ ಪೂರ್ವಸೃಷ್ಟಿಸದೃಶ್ಯೇವ ನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ । ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚ ಭವತಿ 'ತೇಷಾಂ ಯೇ ಯಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ  
 ಪ್ರಾಕ್ ಸೃಷ್ಟಾಂ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ । ತಾನ್ಯೇವ ತೇ ಪ್ರಪದ್ಯಂತೇ ಸೃಜ್ಯಮಾನಾಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ॥ ಹಿಂಸ್ರಾಹಿಂಸ್ರೇ  
 ಮದುಕ್ರೂರೇ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾವೃತಾನ್ತೇ । ತದ್ಭಾವಿತಾಃ ಪ್ರಪದ್ಯಂತೇ ತಸ್ಮಾತ್ತತ್ಸತ್ಯ ರೋಚತೇ ॥'

ಇತಿ । ಪ್ರಲೀಯಮಾನಮಪಿ चेदं जगच्छक्त्यवशेषमेव प्रलीयते । शक्तिमूलमेव च प्रभवति । इतरथाकस्मिकत्वप्रसङ्गात् । नचानेकाकाराः शक्तयः शक्याः कल्पयितुम् । ततश्च विच्छिद्य विच्छिद्याप्युद्भवतां भूरादिलोकप्रवाहाणाम्, देवतिर्यङ्मुष्यलक्षणानां च प्राणिनिकायप्रवाहाणाम्, वर्णाश्रमधर्मफलव्यवस्थानां चानादौ संसारे नियतत्वमिन्द्रियविषय सम्बन्धनियतत्ववत् प्रत्येतव्यम् । नहीन्द्रियविषयसम्बन्धादेर्व्यवहारस्य प्रतिसर्गमन्यथात्वं षष्ठेन्द्रियविषयकल्पं शक्यमुत्प्रेक्षितुम् । अतश्च सर्वकल्पानां तुल्यव्यवहारत्वात् कल्पान्तर-व्यवहारानुसन्धानक्षमत्वाच्चेत्तराणां समाननामरूपा एव प्रतिसर्गं विशेषाः प्रादुर्भवन्ति । समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावपि महासर्गमहाप्रलयलक्षणायां जगतोऽभ्युपगम्यमानायां न कश्चिच्छब्दप्रामाण्यादिविरोधः । समाननामरूपतां च श्रुतिस्मृतौ दर्शयतः - 'सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः' (ऋ.सं. १०-१९०-३) इति । यथा पूर्वस्मिन् कल्पे सूर्याचन्द्रमःप्रभृति जगत् क्लृप्तम्, तथास्मिन्नपि कल्पे परमेश्वरोऽकल्पयदित्यर्थः । तथा 'अग्निर्वा अकामयत । अत्रादो देवानां स्यामिति । स एतमग्नये कृत्तिकाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपद्' (तै.ब्रा. ३-१-४-१) इति नक्षत्रेष्टिविधौ योऽग्निर्निरवपद्यस्मै वाग्रयो निरवपत्तयोः समाननामरूपतां दशधयतीत्येवंजातीयका श्रुतिरिहोदाहर्तव्या । स्मृतिरपि - 'ऋषीणां नामधेयानि याश्च वेदेषु दृष्टयः । शर्वर्यन्ते प्रसूतानां तान्येवैभ्यो ददात्यजः ॥ यथर्तुष्वृतुलिङ्गानि नानारूपाणि पर्यये । दृश्यन्ते तानि तान्येव तथा भावा युगादिषु ॥ यथाभिमानिनोऽतीतास्तुल्यास्ते साम्प्रतैरिह । देवा देवैरतीतैर्हि रूपैर्नामभिरेव च ॥' इत्येवजातीयका द्रष्टव्या ॥ ३० ॥

मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिः ॥ ३१ ॥

इह देवादीनामपि ब्रह्मविद्यायामस्त्यधिकार इति यत् प्रतिज्ञातं तत्पर्यावर्त्यते । देवादीनामनधिकारं जैमिनिराचार्यो मन्यते । कस्मात्? मध्वादिष्वसम्भवात् । ब्रह्मविद्याया मधिकाराभ्युपगमे हि विद्यात्वाविशेषान्मध्वादिविद्यास्वप्यधिकारोऽभ्युपगम्येत । नचैवं सम्भवति । कथम्? 'असौ वा आदित्यो देवमधु' (छा. ३-१-१) इत्यत्र मनुष्या आदित्यं मध्वध्यासेनोपासीरन् । देवादिषु ह्युपासकेष्वभ्युपगम्यमानेष्वಾದित्यः कमन्यमादित्यमुपासीत । पुनश्चादित्यव्यपाश्रयाणि पञ्च रोहितादीन्यमृतान्युपक्रम्य वसवो रुद्रा आदित्या मरुतः साध्याश्च पञ्च देवगणाः क्रमेण तत्तदमृतमुपजीवन्तीत्युपदिश्य 'स य एतदेवममृतं वेद वसूनामेवैको भूत्वाऽग्निनैव मुखेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तुष्पति' इत्यादिना वस्वादुप-जीव्यान्यमृतानि विजानतां वस्वादिमहिमप्राप्तिं दर्शयति । वस्वादयस्तु कानन्यान् वस्वादीनमृतोपजीविनो विजानीयुः । कं बान्यं वस्वादिमहिमानं प्रेप्सेयुः । तथा अग्निः पादो वायुः पाद आदित्यः पादो दिशः पादः' (छा.३-१८-२), 'वायुर्वाव



ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ವೇದದಲ್ಲಿರುವ

ಸರ್ವಗ್ಃ' (ಛಾ. ೪-೩-೧) 'ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದೇಶಃ' (ಛಾ. ೩-೧೧-೧) ಇತ್ಯಾದಿಭು  
ದೇವತಾತ್ಮೋಪಾಸನೇಷು ನ ತೇಷಾಮೇವ ದೇವತಾತ್ಮನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಂಭವತಿ । ತಥಾ 'ಇಮಾವೇವ  
ಗೌತಮಭರದ್ವಾಜಾವಯಮೇವ ಗೌತಮೋಽಯಂ ಭರದ್ವಾಜಃ' (ಬೃ. ೨-೨-೪) ಇತ್ಯಾದಿಷ್ವಪೃಷಿಸಂಬಂಧೇಷುಪಾಸನೇ  
ಷು ನ ತೇಷಾಮೇವರ್ಷಿಣಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಂಭವತಿ ॥ ೩೧ ॥

ಕುತಶ್ಚ ದೇವಾದಿನಾಮನಧಿಕಾರಃ?

ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ ॥ ೩೨ ॥

ಯದಿದಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲಂ ದೃಶ್ಯಾನಮಹೋರಾತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಬಂಧ್ರಮಜ್ಜಗದವಭಾಸಯತಿ ತಸ್ಮಿನ್ನಾದಿತ್ಯಾದಯೋ  
ದೇವತಾವಚನಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಪ್ರಯುಜ್ಯಂತೇ । ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ । ನಚ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲಸ್ಯ  
ಹೃದಯಾದಿನಾ ವಿಗ್ರಹೇಣ ಚೇತನತಯಾರ್ಥಿತ್ವಾದಿನಾ ವಾ ಯೋಗೋಽವಗಮಂತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ಮೃದಾದಿವದ-  
ಚೇತನತ್ವಾವಗಮಾತ್ । ಏತೇನಾಗ್ರಾದಯೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ । ಸ್ಯಾದೇತತ್ । ಮನ್ತ್ರಾಽವಾದೇತಿಹಾಸಪುರಾಣಲೋಕೇಭ್ಯೋ  
ದೇವಾದಿನಾಂ ವಿಗ್ರಹವತ್ವಾಽವಗಮಾದಯಮದೋಷ ಇತಿ । ನೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ನಹಿ ತಾವಲ್ಲೊಕೋ ನಾಮ ಕಿञ್ಚಿತ್  
ಸ್ವತಂತ್ರಂ ಪ್ರಮಾಣಮಸ್ತಿ । ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಭ್ಯಃ ಏವ ಹ್ಯವಿಚಾರಿತವಿಶೇಷೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಮಾಣೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಚನಾರ್ಥೋ  
ಲೋಕಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಚನೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ನಚಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿನಾಮನೃತಮಂ ಪ್ರಮಾಣಮಸ್ತಿ । ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಮಪಿ  
ಪೌರೂಷೇಯತ್ವಾತ್ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಮೂಲಮಾಕಾಂಕ್ಷತಿ । ಅರ್ಥವಾದಾ ಅಪಿ ವಿಧಿನೈಕವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್ ಸ್ತುತೃಯಾಃ  
ಸಂತೋ ನ ಪಾರ್ಥಗರ್ಥ್ಯೇನ ದೇವಾದಿನಾಂ ವಿಗ್ರಹಾದಿಸದ್ಭಾವೇ ಕಾರಣಾಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ । ಮನ್ತ್ರಾ ಅಪಿ  
ಶ್ರುತ್ಯಾದಿವಿನಿಯುಕ್ತಾಃ ಪ್ರಯೋಗಸಮವಾಯಿನೋಽಭಿಧಾನಾರ್ಥಾ ನ ಕಸ್ಯಚಿದರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ।  
ತಸ್ಮಾದಭಾವೋ ದೇವಾದಿನಾಮಧಿಕಾರಸ್ಯ ॥ ೩೨ ॥

ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॥ ೩೩ ॥

ತುಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ವ್ಯಾವರ್ತಯತಿ । ಬಾದರಾಯಣಸ್ವಾಚಾರ್ಯೋ ಭಾವಮಧಿಕಾರಸ್ಯ ದೇವಾದಿನಾಮಪಿ  
ಮನ್ಯತೇ । ಯದಪಿ ಮಧ್ವಾದಿವಿಚಾಸು ದೇವತಾದಿವ್ಯಾಮಿಶ್ರಾಸ್ವಸಂಭವೋಽಧಿಕಾರಸ್ಯ ತಥಾಪ್ಯಸ್ತಿ ಹಿ  
ಶುಭ್ರಾಽಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಾಽಯಾಂ ಸಂಭವಃ । ಅರ್ಥಿತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಪ್ರತಿವೇಧಾಽಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಧಿಕಾರಸ್ಯ । ನಚ  
ಕವಿದಸಂಭವ ಇತ್ಯೇತಾವತಾ ಯತ್ರ ಸಂಭವಸ್ತತ್ರಾಪ್ಯಧಿಕಾರೋಽಪೋಹೇತ । ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಪಿ ನ ಸರ್ವೇಷಾಂ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿನಾಂ ಸರ್ವೇಷು ರಾಜಸೂಯಾದಿಷ್ವಧಿಕಾರಃ ಸಂಭವತಿ । ತತ್ರ ಯೋ ನ್ಯಾಯಃ ಸೋಽತ್ರಾಪಿ  
ಭವಿಷ್ಯತಿ । ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಂ ಚ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಭವತಿ ದರ್ಶನಂ ಶ್ರೌತಂ ದೇವಾಧಿಕಾರಸ್ಯ ಸೂಚಕಮ್ - 'ತದ್ವೋ ಯೋ  
ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರತೃಬುಧ್ವತ, ಸ ಏವ ತದಭವತ್ತಥರ್ಷಿಣಾಂ ತಥಾ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮ್' (ಬೃ. ೧-೪-೧೦) ಇತಿ ।  
'ತೇ ಹೋಚುರ್ಮಂತ ತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛಾಮೋ ಯಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಷ್ಯ ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಂಪ್ರೋತಿ ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ  
ಕಾಮಾನ್' ಇತಿ । 'ಇಂದ್ರೋ ಹ ವೈ ದೇವಾನಾಮಭಿಪ್ರವಬ್ರಾಜ ವಿರೋಚನೋಽಸುರಾಣಾಮ್' (ಛಾ. ೮-೭-೨)  
ಇತ್ಯಾದಿ ಚ । ಸ್ಮಾರ್ತಮಪಿ ಗಂಧರ್ವಯಾಜ್ವಲ್ಕ್ಯಸಂವಾದಾದಿ । ಯದಪ್ಯುಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚೇತಿ ।  
ಅತ್ರ ಬ್ರೂಮಃ - ಜ್ಯೋತಿರಾದಿವಿಷಯಾ ಅಪಿ ಆದಿತ್ಯಾದಯೋ ದೇವತಾವಚನಾಃ ಶಬ್ದಾಃಚೇತನಾವಂತ-

ಮೈಶ್ವರ್ಯಾद्यುಪೇತಂ ತಂ ದೇವತಾತ್ಮಾನಂ ಸಮರ್ಪಯಂತಿ, ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಾದಿಷು ತಥಾ ವ್ಯವಹಾರಾತ್ । ಅಸ್ತಿ ಹೈಶ್ವರ್ಯಯೋಗಾದೇವತಾನಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಾತ್ಮಮಭಿಷ್ವಾವಸ್ಥಾತುಂ ಯಥೇಶಂ ಚ ತಂ ತಂ ವಿಗ್ರಹಂ ಗ್ರಹಿತಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ । ತಥಾಹಿ ಶ್ರುಯತೇ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾರ್ಥವಾದೇ - 'ಮೇಧಾತಿಥೇರ್ಮೇಶೇತಿ । 'ಮೇಧಾತಿಥಿಂ ಹ ಕಾಂಭಾಯನಮಿन्द्रೋ ಮೇಶೋ ಭೂತ್ವಾ ಜಹಾರ' (ಛದ್ವಿಂಶ.ಬ್ರಾ. ೧-೧) ಇತಿ । ಸ್ಮರಂತೇ ಚ 'ಆದित್ಯಃ ಪುರುಷೋ ಭೂತ್ವಾ ಕುಂತೀಮುಪಜಗಾಮ ಹ ।' ಇತಿ । ಮೃದಾದಿಷ್ವಪಿ ಚೇತನಾ ಅಧಿಷ್ಠಾತಾರೋಽಭ್ಯುಪಗಮ್ಯಂತೇ, ಮೃದಬ್ರವೀದಾಪೋಽಬ್ಜವೃತ್ತಿತ್ಯಾದಿದರ್ಶನಾತ್ । ಜ್ಯೋತಿರಾದೇಸ್ತು ಭೂತಧಾತೋರಾದಿತ್ಯಾದಿಷ್ವ-ಚೇತನತ್ವಮಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ । ಚೇತನಾಸ್ತ್ವಧಿಷ್ಠಾತಾರೋ ದೇವತಾತ್ಮಾನೋ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಾದಿವ್ಯವಹಾರಾದಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಯದಪ್ಯುಕ್ತಂ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಯೋರ್ನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾನ್ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಾದಿಪ್ರಕಾಶನಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಿತಿ । ಅತ್ರ ಬ್ರೂಮಃ - ಪ್ರತ್ಯಯಾಪ್ರತ್ಯಯೌ ಹಿ ಸಜ್ಜಾವಾಸದಭಾವಯೋಃ ಕಾರಣಮ್, ನಾನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ವಾ । ತಥಾಹ್ಯನ್ಯಾರ್ಥಮಪಿ ಪ್ರಸ್ಥಿತಃ ಪಥಿ ಪತಿಸಂ ತೃಣಪರ್ಣಾಽಪಿ ಸ್ತೀತ್ವೇವ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ । ಅತ್ರಾಹ - ವಿಷಮ ಉಪನ್ಯಾಸಃ । ತತ್ರ ಹಿ ತೃಣಪರ್ಣಾದಿವಿಷಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರವೃತ್ತಮಸ್ತಿ ಯೇನ ತದಸ್ತಿತ್ವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ । ಅತ್ರ ಪುನರ್ವಿಧ್ಯುದೇಶೈಕವಾಕ್ಯಭಾವೇನ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥೇಽರ್ಥವಾದೇ ನ ಪಾರ್ಥಗರ್ಯೇನ ವೃತ್ತಾಂತವಿಷಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಶಕ್ಯಾಽಧ್ಯವಸಾತುಮ್ । ನಹಿರ ಮಹಾವಾಕ್ಯೇಽರ್ಥಪ್ರತ್ಯಾಯಕೇಽವಾಂತರವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪೃಥಕ್ ಪ್ರತ್ಯಾಯಕತ್ವಮಸ್ತಿ । ಯಥಾ 'ನ ಸುರಾಂ ಪಿಬೇದ್' ಇತಿ ನೃವತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಪದತ್ರಯಸಮ್ಬಂಧಾತ್ ಸುರಾಪಾನಪ್ರತಿಷೇಧ ಏವೈಕೋಽರ್ಥೋಽವಗಮ್ಯತೇ । ನ ಪುನಃ ಸುರಾಂ ಪಿಬೇದಿತಿ ಪದದ್ವಯಸಮ್ಬಂಧಾತ್ ಸುರಾಪಾನವಿಧಿರಪಿತಿ । ಅತ್ರೋಚ್ಯತೇ-ವಿಷಮ ಉಪನ್ಯಾಸಃ । ಯುಕ್ತಂ ಯತ್ಸುರಾಪಾನಪ್ರತಿಷೇಧೇ ಪದಾನ್ವಯಸ್ಯೈಕತ್ವಾದವಾಂತರ-ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯಾಗ್ರಹಣಮ್ । ವಿಧ್ಯುದೇಶಾರ್ಥವಾದಯೋಸ್ತ್ವರ್ಥವಾದಸ್ಯಾನಿ ಪದಾನಿ ಪೃಥಗನ್ವಯಂ ವೃತ್ತಾಂತವಿಷಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಾನಂತರಂ ಕೈಮರ್ಥ್ಯವಶೇನ ಕಾಮಂ ವಿಧೇಃ ಸ್ತಾವಕತ್ವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ । ಯಥಾಹಿ - 'ವಾಯವ್ಯಂ ಶ್ವೇತಮಾಲಭೇತ ಭೂತಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯತ್ರ ವಿಧ್ಯುದೇಶವರ್ತಿನಾಂ ವಾಯವ್ಯಾದಿಪದಾನಾಂ ವಿಧಿನಾ ಸಮ್ಬಂಧಃ, ನೈವ 'ವಾಯುर्वೇ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾ ದೇವತಾ ವಾಯುಮೇವ ಸ್ವೇನ ಭಾಗಧೇಯೋನುಪಧಾವತಿ, ಸ ಏವೈನಂ ಭೂತಿಂ ಗಮಯತಿ' ಇತ್ಯೇಷಾಮರ್ಥವಾದಗತಾನಾಂ ಪದಾನಾಮ್ । ನಹಿ ಭವತಿ ವಾಯುರ್ವಾ ಆಲಭೇತೇತಿ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾ ದೇವತಾ ವಾ ಆಲಭೇತೇತ್ಯಾದಿ । ವಾಯುಸ್ವಭಾವಸಂಕ್ಷೇಪತೇನೇನ ತ್ವವಾಂತರಮನ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇವ ವಿಶಿಷ್ಟದೈವತ್ಯಮಿದಂ ಕರ್ಮೇತಿ ವಿಧಿಂ ಸ್ತುತವಂತಿ । ತದ್ವತ್ರ ಸೋಽವಾಂತರವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಗೋಚರೋ ಭವತಿ, ತತ್ರ ತದನುಪಾದೇನಾರ್ಥವಾದಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ । ಯತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವಿರುದ್ಧಸ್ತತ್ರ ಗುಣವಾದೇನ । ಯತ್ರತು ತದುಭಯಮ್, ನಾಸ್ತಿ ತತ್ರ ಕಿಂ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾಭಾವಾಙ್ಗುಣವಾದಃ ಸ್ಯಾದಾಹೋಸ್ವಿತ್ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾವಿರೋಧಾದ್ ವಿद्यಮಾನವಾದ ಇತಿ ಪ್ರತೀತಿಶರಣೈವಿಧಿಮಾನತ್ವಾದ್ ಆಶ್ರಯणीಯೋ ನ ಗುಣವಾದಃ । ಏತೇನ ಮನ್ತ್ರೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ । ಅಪಿಚ ವಿಧಿಭಿರೇವೇಂದ್ರಾದಿದೈವತ್ಯಾನಿ ಹರ್ವಾಪಿ ಚೋದಪಙ್ಗಿರಪೇಕ್ಷಿತಮಿन्द्रಾದೀನಾಂ ಸ್ವರೂಪಮ್ । ನಹಿ ಸ್ವರೂಪರಹಿತಾ ಇन्द्रಾದಯಃಚೇತಸ್ಯಾರೋಪಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ । ನಚ ಚೇತಸ್ಯಾನಾರೂಢಾಯೈ ತಸ್ಯೈ ತಸ್ಯೈ ದೇವತಾಯೈ ಹವಿಃ ಪ್ರದಾತುಂ ಶಕ್ಯತೇ । ಶ್ರಾವಯತಿ ಚ - 'ಯಸ್ಯೈ ದೇವತಾಯೈ ಹವಿಗೃಹೀತಂ ಸ್ಯಾತ್, ತಾಂ ಧ್ಯಾಯೇದ್, ವಷಟ್ ಕರಿಷ್ಯನ್' (ಛೇ.ಬ್ರಾ. ೩-೮-೧) ಇತಿ । ನಚ ಶಬ್ದಮಾತ್ರಮರ್ಥಸ್ವರೂಪಂ ಸಂಭವತಿ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಯೋರ್ಮೇದಾತ್ । ತತ್ರ ಯಾದೃಶಂ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಯೋರಿಂದ್ರಾದೀನಾಂ ಸ್ವರೂಪಮವಗತಮ್, ನ ತತ್ ತಾದೃಶಂ

ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಅನುಷ್ಠೇಯವಾದ ದೇವತಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದ ಭಾಗವು ಸ್ತುತಿಪರವಾಗಿದೆ. ವಿಧಿಭಾಗವು ವಿಧೇಯವಾದ ಅರ್ಥಪರವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಶರೀರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಅರ್ಥಾವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಶಬ್ದವೆಂಬುದನ್ನೋ, ಅಥವಾ ಶಬ್ದವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥ ಎಂಬುದನ್ನೋ? ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವೆನ್ನಬೇಕು. ಇದು ಜಡಭೂತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಜಡವಾದ ದೇವತೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಂತೂ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿ ಜಡಭೂತರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ವೇದ ಭಾಗಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಚಿದ್ರೂಪ ಶರೀರವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಚಿದ್ರೂಪರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಶಬ್ದಪ್ರमाणೇನ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಮಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಸಮ್ಭವನ್ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಮೂಲತ್ವಾತ್ ಪ್ರಭವತಿ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಾದಿ ಸಾಧಯಿತುಮ್ । ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಮೂಲಮಪಿ ಸಮ್ಭವತಿ । ಭವತಿ ಹಸ್ಮಾಕಮಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಪಿ ಚಿರಂತನಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ । ತಥಾಚ ವ್ಯಾಸಾದಯೋ ದೇವಾದಿಭಿಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ವ್ಯವಹರಂತೀತಿ ಸ್ಮರಂತೇ । ಯಸ್ತು ಬ್ರೂದಿದಾನೀಂತನಾನಾಮಿವ ಪೂರ್ವಮಪಿ ನಾಸ್ತಿ, ದೇವಾದಿಭಿರ್ವ್ಯವಹತುಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ಸ ಜಗದೈವಿತ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪೇಧೇತ್ । ಇದಾನೀಮಿವ ಚ ನಾನ್ಯದಪಿ ಸಾರ್ವಭೌಮಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಸ್ತೀತಿ ಬ್ರೂಯಾತ್ । ತತಃಚ ರಾಜಸೂಯಾದಿಚೋದನಾಃ ಉಪಕುರ್ವ್ಯಾತ್ । ಇದಾನೀಮಿವ ಚ ಕಾಲಾಂತರೇಽಪ್ಯವಸ್ಥಿತಪ್ರಾಯಾನ್ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾನ್ ಪ್ರತಿಜಾನೀತ । ತತಃಚ ವ್ಯವಸ್ಥಾವಿಧಾಯಿ ಶಾಸ್ತ್ರಮನರ್ಥಕಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾದ್ಭರ್ಮೋತ್ಕರ್ಷವಶಾಚಿರಂತನಾ ದೇವಾದಿಭಿಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ವ್ಯವಜಹುರिति ಶ್ಲಿಷ್ಯತೇ । ಅಪಿಚ ಸ್ಮರಂತಿ - 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿೃಢದೇವತಾಸಂಪ್ರಯೋಗಃ' (ಯೋ.ಸೂ. ೨-೪೪) ಇತ್ಯಾದಿ । ಯೋಗೋಽಪ್ಯಗಿಮಾಢೈಶ್ವರ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಸಫಲಃ ಸ್ಮರ್ಮಾಣೋ ನ ಶಕ್ಯತೇ ಸಾಹಸಮಾತ್ರೇಣ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿತುಮ್ । ಶ್ರುತಿಶ್ಚ ಯೋಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರಖ್ಯಾಯಯತಿ - 'ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ತೇಜೋನಿಲಖೇ ಸಮುತ್ಥಿತೇ ಪಚ್ಚಾತ್ಮಕೇ ಯೋಗುಣೋ ಪ್ರವೃತ್ತೇ । ನ ತಸ್ಯ ರೋಗೋ ನ ಜರಾ ನ ಮೃತ್ಯುಃ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಾಶ್ರಮಯಂ ಶರೀರಮ್ ।' (ಐವೇ. ೨-೧೨) ಇತಿ । ಕೃಷೀಣಾಮಪಿ ಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣದರ್ಶಿನಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ನಾಸ್ಮದೀಯೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪಮಾತುಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಸಮೂಲಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಮ್ । ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಪಿ ನ ಸತಿ ಸಮ್ಭವೇ ನಿರಾಲಂಬನಾಧ್ಯವಸಾತುಂ ಯುಕ್ತಾ । ತಸ್ಮಾದುಪಪಂಚೋ ಮನ್ತ್ರಾದಿಭ್ಯೋ ದೇವಾದೀನಾಂ ವಿಗ್ರಹವತ್ಪಾದ್ಯವಗಮಃ । ತತಃಕಾರ್ಥಿತ್ವಾದಿ-ಸಮ್ಭವಾದುಪಪಂಚೋ ದೇವಾದೀನಾಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯಾಮಧಿಕಾರಃ । ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿರ್ದರ್ಶನಾನ್ಯವ್ಯವೇವೋಪಪದಂತೇ

ತತ್ರ । पूर्वसूत्रस्थमनुष्यपदेनेह तत्सजातीयचेतनान्तर एवानधिकारशङ्कोदयेना-  
चेतनानधिकारपूर्वपक्षस्यासङ्गतेः ।'

(१) रामानुजभाष्यम् -

तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात् ॥ २५ ॥

परस्य ब्रह्मणोऽङ्गुष्ठप्रमितत्वोपपत्तये मनुष्याधिकारं ब्रह्मोपासनशास्त्रमित्युक्तम् ।  
तत्प्रसङ्गेनेदानीं ब्रह्मविद्यायां देवादीनामप्यधिकारोऽस्ति, नास्तीति विचार्यते । किं तावद्  
युक्तम् ? नास्ति देवादीनामधिकार इति । कुतः ? सामर्थ्याभावात्, नह्यशरीराणां देवादीनां  
विवेकविमोकादिसाधनसप्तकानुगृहीतब्रह्मोपासनोपसंहारसामर्थ्यमस्ति । नच देवादीनां  
सशरीरत्वे प्रमाणमुपलभामहे । यद्यपि परिनिष्पन्नेऽपि वस्तुनि व्युत्पत्तिसम्भावनाया  
वेदान्तवाक्यानि परे ब्रह्मणि प्रमाणभावमनुभवन्ति । तथापि देवादीनां  
विग्रहवत्त्वप्रतिपादनपरं न किञ्चिदपि वाक्यमुपलभ्यते । मन्त्रार्थवादास्तु  
कर्मविशेषतयाऽन्यपरत्वाच्च देवादिविग्रहसाधने प्रभवन्ति । कर्मविषयश्च स्वापेक्षितोद्देश्यका  
रकत्वातिरेकि देवतागतं किमपि न साधयन्ति । अत एव तासामर्थित्वमपि न सम्भवति ।  
अतः सामर्थ्यार्थित्वयोरभावाद्देवादीनामनधिकार इत्येवंप्राप्ते ब्रूमः - तदुपर्यपि बादरायणः  
सम्भवात् ॥ तद् ब्रह्मोपासनम् उपरि देवादिष्वपि सम्भवतीति भगवान् बादरायणो मन्यते,  
तेषामर्थित्वसामर्थ्ययोस्सम्भवात् । अर्थित्वं तावदाध्यात्मिकादिदुर्विषयहृदःखाभितापात्  
परस्मिन् ब्रह्मणि च निरस्तनिखिलदोषगन्धेऽनवधिकातिशयासङ्ख्येयकल्याणगुणगणे  
निरितिशयभोग्यत्वादिज्ञानाच्च सम्भवति । सामर्थ्यमपि पटुतरदेहेन्द्रियादिमत्तया सम्भवति ।  
देहेन्द्रियादिमत्त्वं च ब्रह्मादीनां सकलोपनिषत्सु सृष्टिप्रकरणेषूपಾಸನಪ್ರಕರಣेषು च श्रूयते ।  
तथाहि 'सदेव सोम्येदमग्र आसीत्' 'तदैक्षत बहु स्यां प्रजायेयेति तत्तेजोऽसृजत'  
इत्यारभ्य सर्वमचेतनं तेजोबलप्रमुखावस्थाविशेषवद् व्याकृत्य 'अनेन  
जीवेनाऽत्मनाऽनुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणि' इति सङ्कल्प्य ब्रह्मादिस्थावरान्तं चतुर्विधं  
भूतजातं तत्तत्कर्माचितशरीरं तदुचितनामभाक् चायमकरोदित्युक्तम् । एवं सर्वत्र  
सृष्टिवाक्येषु देवतिर्थङ्गनुष्यस्थावरात्मना चतुर्विधा सृष्टिराग्रायते । देवादिभेदश्च तत्तत्कर्मा  
नुगुणब्रह्मलोकप्रभृतिचतुर्दशलोकस्यफलभोगयोग्यदेहेन्द्रियादियोगायतः, आत्मनां स्वतो  
देवादिवाभावात् । तथा 'तद्धोभये देवासुरा अनुबुद्धिरे ते होचुःइन्द्रो ह वै  
देवानामभिप्रवब्राज विरोचनोऽसुराणां तौ हासंविदानावेव समित्पाणी  
प्रजापतिसकाशमाजग्मतुः' 'तौ ह द्वात्रिंशतं वर्षाणि ब्रह्मचर्यमूषतुः । तौ ह प्रजापतिरुवाच'  
इत्यादिना स्पष्टमेव शरीरेन्द्रियवत्त्वं देवादीनां प्रतीयते । कर्मविधिविशेषभूत-  
मन्त्रार्थवादेष्वपि 'वज्रहस्तः पुरन्दरः' 'तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छत्' इत्यादिभिः प्रतीयमानं

ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ವಂ ಪ್ರमाणಾಂತರಾವಿರುದ್ಧಂ ತತ್ಪ್ರಮೇಯಮೇವ । ನಚಾನುष्ठೇಯಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶನಸ್ತುತಿಪರತ್ವಾಭ್ಯಾಂ  
 ಪ್ರತೀಯಮಾನಾರ್ಥಾಂತರವಿವಕ್ಷಾ ಶಕ್ಯತೇ ವಕ್ತುಮ್, ಸ್ತುತ್ಯಾಶ್ರುಪಯೋಗಿತವಾಕ್ತೇನ ವಿना ಸ್ತುತ್ಯಾಶ್ರುನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ।  
 ಗುಣಕಥನೇನ ಹಿ ಸ್ತುತೀತವಮ್ । ಗುಣಾನಾಮಸದ್ಭಾವೇ ಸ್ತುತೀತವಮೇವ ಹೀಯೇತ । ನಚಾಸತಾ ಗುಣೇನ  
 ಕಥಿತೇನ ಪ್ರರೋಚನಾ ಜಾಯತೇ । ಅತಃ ಕರ್ಮ ಪ್ರರೋಚಯಂತೋ ಗುಣಸದ್ಭಾವಂ ಬೋಧಯಂತ ಏವಾರ್ಥವಾದಾಃ ।  
 ಮನ್ತ್ರಾಶ್ಚ ಕರ್ಮಸು ವಿಲಿನಿಯುಕ್ತಾಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತರತ್ವಾಯಾನುष्ठೇಯಮರ್ಥಂ ಪ್ರಕಾಶಯಂತೋ ದೇವತಾದಿಗತ-  
 ವಿಗ್ರಹಾದಿಗುಣವಿಶೇಷಮಭಿದಧತ ಏವ ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಕುರ್ವಂತಿ, ಅನ್ಯಥೇಂದ್ರದಿಸ್ಮತ್ಯನುಪಪತ್ತೇಃ ।  
 ನಚನಿರ್ವಿಶೇಷಾ ದೇವತಾ ಧಿಯಮಧಿರೋಹತಿ । ತತ್ರ ಪ್ರमाणಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಾನ್ ಗುಣಾನ್ ಸ್ವಯಮೇವ ಬೋಧಯित्ವಾ  
 ತೈಃ ಕರ್ಮ ಪ್ರರೋಚಯಂತಿ । ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಂ ವಾ ಪ್ರಕಾಶಯಂತಿ । ಪ್ರಾಪ್ತಾಂಚಾನುಷ್ಠ ತೈಃ ಪ್ರರೋಚನಪ್ರಕಾಶೋ  
 ಕುರ್ವಂತಿ । ವಿರುದ್ಧತ್ವೇ ತು ತದ್ವಾಚಿಮಿಶ್ರಾಬ್ದೇರವಿರುದ್ಧಾನ್ ಗುಣಾನ್ ಲಕ್ಷಯित्ವಾ ಕುರ್ವಂತಿ । ಕರ್ಮವಿಧೇಶ್ಚ  
 ದೇವತಾಯಾ ಏಶ್ವರ್ಯಮಪೇಕ್ಷಿತಮೇವ । ಕಾಮಿನಃ ಕರ್ತವ್ಯತಯಾ ಕರ್ಮ ವಿಧೀಯಮಾನ್ ಸ್ವಯಂ ಕ್ಷಣಪ್ರಧ್ವಂಸಿ  
 ಕಾಲಾಂತರಭಾವಿನಃ ಫಲಸ್ಯ ಸ್ವಗದೇಸ್ಸಾಧಕಮಪೇಕ್ಷತೇ । ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಯೋಶ್ಚ 'ವಾಯುರ್ವೈ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾ ದೇವತಾ  
 ವಾಯುಮೇವ ಸ್ವೇನ ಭಾಗಧೇಯೋಪಧಾವತಿ ಸ ಏವೈನ್ ಭೂತಿಂ ಗಮಯತಿ' 'ಯದೇನೇನ ಹವಿಷಾಽಽಶಾಸ್ತೇ  
 ತದದೃಶ್ಯಾತ್ತದ್ಧ್ಯಾತ್ತದಸ್ಮೈ ದೇವಾ ರಾಘಂತಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಷು ದೇವತಾಯಾಃ ಕರ್ಮಣಾಽರಾಧಿತಾಯಾಃ ಫಲದಾಯಿತ್ವಂ  
 ತದನುಗುಣಂ ಚೈಶ್ವರ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯಮಾನಮಪೇಕ್ಷಿತತ್ವೇನ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಂ ಸಮನ್ವೀಯತೇ । ದೇವಪೂಜಾಭಿಧಾಯಿನೋ  
 ಯಜಿಧಾತೋಶ್ಚ ಯಾಗಾಖ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಸ್ವಾರಾಧ್ಯದೇವತಾಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತದೇವಂ ಕೃತ್ಸವಾಕ್ಯಪರ್ಯಾಲೋಚನಯಾ  
 ವಾಕ್ಯಾದೇವ ವಿಧ್ಯಪೇಕ್ಷಿತಂ ಸರ್ವಮವಗತಮಿತಿ ನಾಪೂರ್ವಾದಿಕಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಸಮಯಾನವಗತಂ  
 ಕರ್ಮವಿಧಿಷ್ವಭಿಧೇಯತಯಾ ಕಲ್ಪಯತಯಾ ವಾಽಶ್ರಯಿತವ್ಯಮ್ । ತಥಾ ಸದ್ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಾಹ್ಮಣಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದಮೂಲೇಷು  
 ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೇತಿಹಾಸಪುರಾಣೇಷು ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ದೇವಾಸುರಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಚ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಯಸ್ಸವಭಾವಭೇದಾಃ ಸ್ಥಾನಾನಿ  
 ಭೋಗಾಃ ಕೃತ್ಯಾನಿ ಚೇತ್ಯೇವಮಾದಯಸ್ಸುಖಾಃ ಪ್ರತಿಪಾದಯಂತೇ । ಅತೋ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ವಾದೇವಾನಾಮಪ್ಯ-  
 ಥಿಕಾರೋಽಸ್ತ್ಯೇವ ॥ ೨೫ ॥

ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॥ ೨೬ ॥

ದೇವಾದೀನಾಂ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧಃ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ, ಬಹುಷು ಯುಗಪದೇಕಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ  
 ವಿಗ್ರಹವತ್ತ್ವೇ 'ಅಗ್ನಿಮತ್ರ ಆವಹ' 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ ಹರಿವ ಆಗಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಆಹೂತಸ್ಯ ತಸ್ಯ  
 ಸನ್ನಿಧಾನಾನುಪಪತ್ತೇಃ । ದರ್ಶಯತಿ ಚಾಗ್ರಾದೀನಾಂ ತತ್ರ ತತ್ರಾಗಮನಂ 'ಕಸ್ಯ ವಾಹ ದೇವಾ ಯಜ್ಞಾಗಮಚ್ಛಂತಿ  
 ಕಸ್ಯ ವಾ ನ ಬಹುನಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಯೋ ವೈ ದೇವತಾಃ ಪೂರ್ವಃ ಪರಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ಏನಾಃ । ಆಶ್ವಿಭೂತೇ ಯಜತೇ'  
 ಇತಿ । ಅತೋ ವಿಗ್ರಹಾದಿಮತ್ವೇ ಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧಃ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ ಇತಿ ಚೇತ್, ತತ್ರ । ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್,  
 ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಸೌಭರಿಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಶಕ್ತಿಮತಾಂ ಯುಗಪದೇಕಕಾರೀರಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ ॥ ೨೬ ॥

ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ವಿರೋಧ ಇತಿ ವರ್ತತೇ । ಮಾ ಭೂತ್ ಕರ್ಮಣಿ ವಿರೋಧೋಽನೇಕಕಾರೀರಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ । ಶಬ್ದೇತು ವೈದಿಕೇ ವಿರೋಧಃ  
 ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ, ಅನಿತ್ಯಾರ್ಥಸಂಯೋಗಾತ್ । ವಿಗ್ರಹವತ್ತ್ವೇ ಹಿ ಸಾವಯವತ್ವೇನೇಂದ್ರಾದೇರ್ದೇಶಸ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವಮ-

निवार्यम् । ततो देवदत्तादिशब्ददिन्द्रार्थजन्मनः प्राग् विनाशादूर्ध्वचेन्द्रदिशब्दानां वैदिकानामर्थशून्यत्वमनित्यत्वं वा वेदस्य स्यादिति चेत्, तत्र । अतः प्रभवात् अस्मादिन्द्रादिशब्दादेव पुनःपुनरिन्द्रार्थस्य प्रभवात् । एतदुक्तं भवति, नहि देवदत्तादिशब्दवदिन्द्रादिशब्दा वैदिका व्यक्तिविशेषमात्रे सङ्केतपूर्वकाः प्रवृत्ताः । अपितु स्वभावत एव गवादिशब्दवदाकृतिविशेषवाचित्वेन । ततश्चैकस्यामिन्द्रव्यक्तौ विनष्टायामत एव वैदिकादिन्द्रिशब्दान्मनसि विपरिवर्तमानादवगततद्वाच्यभूतेन्द्रार्थकारो धाता तदाकारमेवापरमिन्द्रं सृजति । यथा कुलालो घटशब्दान्मनसि विपरिवर्तमानात्तदाकारमेव घटम् इति । कथमिदमवगम्यते? प्रत्यक्षानुमानाभ्याम्, श्रुतिस्मृतिभ्यामित्यर्थः । श्रुतिस्तावद् 'वेदेन रूपे व्याकरोत् सतासती प्रजापतिः' इति । तथा 'स भूरिति व्याहृत् स भूमिमसृजत स भुव इति व्याहरत् सोऽन्तरिक्षमसृजत' इत्यादि । वाचकशब्दपूर्वकं तत्तदर्थसंस्थानं स्मरन् तत्तत्संस्थानविशिष्टं तं तमर्थं सृष्टवानित्यर्थः । स्मृतिरपि 'अनादिनिधना ह्येषा वागुत्सृष्टा स्वयम्भुवा । आदौ वेदमयी दिव्या यतस्सर्वाः प्रसूतयः ॥' इति 'सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक् पृथक् । वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे ॥' इति । संस्थाः संस्थानानि रूपाणीति यावत् । तथा वनामरूपं च भूतानां कृत्यानां च प्रपञ्चनम् । वेदशब्देभ्य एवादौ देवादीनां चकार सः ॥' इति । अतो देवादीनां विग्रहवत्त्वेऽपि वैदिकशब्दानामानर्थक्यं वेदस्यादिमत्त्वं च न प्रसज्यते ॥ २७ ॥

अत एव च नित्यत्वम् ॥ २८ ॥

यत एवेन्द्रवसिष्ठादिशब्दानां देवर्षिवाचिनां तत्तदाकारवाचित्वम्, तत्तच्छब्देन तत्तदर्थस्मृतिपूर्विका च तत्तदर्थसृष्टिः, तत एव 'मन्त्रकृतो वृणीते' 'नम ऋषिभ्यो मन्त्रकृद्भ्यः' (तै.आ. ४-१) 'अयं सोऽग्निरिति विश्वामित्रस्य सूक्तं भवति' इत्यादिभिर्वसिष्ठादीनां मन्त्रकृत्वकाण्डकृत्वऋषित्वादौ प्रतीयमानेऽपि वेदस्य नित्यत्वमुपपद्यते । एभिरेव 'मन्त्रकृतो वृणीते' इत्यादिभिर्वेदशब्दैस्तत्तत्काण्डसूक्तमन्त्र-कृतामृषीणामाकृतिशक्त्यादिकं परामृश्य तत्तदाकारान् तत्तच्छक्तियुक्तांश्च सृष्ट्वा प्रजापतिस्तानेव तत्तन्मन्त्रादिकरणे निपुङ्गे । तेऽपि प्रजापतिना आहितशक्तयस्तत्तदनुगुणं तपस्तप्त्वा नित्यसिद्धान् पूर्वपूर्ववसिष्ठादिदृष्टान् तानेव मन्त्रादीननधीत्यैव स्वरतो वर्णतश्चास्वलितान् पश्यन्ति । अतश्च वेदानां नित्यत्वमेषां च मन्त्रकृत्वमुपपद्यते ॥ २८ ॥

अथ स्यात्, नैमित्तिकप्रलयादिष्विन्द्राद्युत्पत्तौ वेदशब्देभ्यः पूर्वपूर्वेन्द्रादिस्मरणेन प्रजापतिना देवादिः सृष्टिरुपपद्यतां नाम । प्राकृतप्रलये तु स्रष्टुः प्रजापतेर्भूताद्यहङ्कारपरिणामशब्दस्य च विनष्टत्वात् कथं प्रजापतेः शब्दपूर्विका सृष्टिरुपपद्यते? कथन्तरां विनष्टस्य वेदस्य

ನಿತ್ಯತ್ವಮ್? ಅतो वेदनित्यत्ववादिना देवादीनां विग्रहवत्त्वाभ्युपगमेऽपि लोकव्यवहारस्य प्रवाहानादिताऽश्रयणीयेति । अत्रोत्तरं पठति-

समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावप्यविरोधो दर्शनात् स्मृतेश्च ॥ २९ ॥

कृत्स्नोपसंहारे जगदुत्पत्त्यावृतावपि पूर्वोक्तात् समाननामरूपत्वादेव न कश्चिद् विरोधः । तथाहि स भगवान् पुरुषोत्तमः प्रलयावसानसमये पूर्वसंस्थानं जगत् स्मरन् 'बहु स्याम्' इति सङ्कल्प्य भोग्यभोक्ताज्ञातं स्वस्मिन् शक्तिमात्रावशेषं प्रलीनं विभज्य महदादिब्रह्माण्डं हिरण्यगर्भपर्यन्तं यथापूर्वं सृष्ट्वा वेदांश्च पूर्वानुपूर्वविशेषसंस्थितानाविष्कृत्य हिरण्यगर्भायोपदिश्य पूर्ववदेव देवाद्याकारजगत्सर्गे तं नियुज्य स्वयमपि तदान्तरात्मतयाऽवतस्थे । अतो यथोक्तं सर्वमुपपन्नम् । एतदेव च वेदस्यापौरुषेयत्वं निತ್ಯत्वं च, यत्पूर्वज्ञपूर्वोच्चारणक्रमक्रमजनितसंस्कारेण तमेव क्रमविशेषं स्मृत्वा तेनैव क्रमेणोच्चार्यत्वम् । तदस्मासु सर्वेश्वरेऽपि समानम् । इयांस्तु विशेषः । संस्कारानपेक्षमेव स्वयमेवानुसन्धत्ते पुरुषोत्तमः । कुत इदं यथोक्तमवगम्यते? इति चेत्, तत्राह - दर्शनात् स्मृतेश्च ॥ दर्शनं तावद् 'यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वम् । यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै' (श्वे. उ ६-१८) इति । स्मृतिरपि मानवी । 'आसीदिदं तमोभूतम्' इत्यारभ्य 'सोऽभिध्याय शरीरात् स्वात् सिसृक्षुर्विविधाः प्रजाः । अप एव ससर्जदौ तासु वीर्यमवासृजत् । तदण्डमभवद्वैमं सहस्रांशुसमप्रभम् । तस्मिन् जज्ञे स्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः ॥' इति । तथा पौराणिकी 'तत्र सुप्तस्य देवस्य नाभौ पद्ममजायत । तस्मिन् पद्मे महाभाग वेदवेदाङ्गपारगः ॥ ब्रह्मोत्पन्नस्स तेनोक्तः प्रजास्सृज महामते ॥' (नारद पु. ३-१) तथा, 'परो नारायणो देवस्तस्माज्जातश्चतुर्मुखः ।' (वा पु. २) इति । तथा 'आदिसर्गमहं वक्ष्ये' इत्यारभ्योच्यते 'सृष्ट्वा नारं तोयमन्तः स्थितोऽहं येन स्यान्मे नाम नारायणेति । कल्पे कल्पे तत्र शयामि भूयस्सुप्तस्य मे नाभिजं स्याद् यथाऽञ्जम् ॥ एवम्भूतस्य मे देवि नाभिपद्मे चतुर्मुखः । उत्पन्नस्स मया चोक्तः प्रजास्सृज महामते ॥' इति । अतो देवादी नामप्यर्थित्वसामर्थ्ययोगाद् ब्रह्मविद्यायामधिकारोऽस्तीति सिद्धम् ॥ २९ ॥

पूर्वपक्षसूत्रम् -

मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिः ॥ ३० ॥

ब्रह्मविद्यायां देवादीनामप्यधिकारोऽस्तीत्युक्तम् । इदमिदानीं चिन्त्यते येषूपಾಸನೇಶು या देवता एवोपास्यास्तेषु तासामधिकारोऽस्ति, न इति । किं प्राप्तम्? नास्त्यधिकारस्तेषु मध्वादिष्विति जैमिनिर्मन्यते । कुतः? असम्भवात् । नह्यादित्यवस्वादिभिरुपास्या आदित्यवस्वादयोऽन्ये सम्भवन्ति । नच वस्वादीनां सतां वस्वादित्वं प्राप्यं भवति, प्राप्तत्वात् । मधुविद्यायामृवेदादिप्रतिपाद्यकर्मनिष्पाद्यस्य रश्मिद्वारेण प्राप्तस्य रसस्याश्रयतया

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಜಡಭೂತರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪದವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸಜಾತೀಯರಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೇತನರ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೇ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೇತನರಿಗೆ

ಲಘ್ಯಮಧುವ್ಯಪದೇಶಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯಾಂಶಾನಾಂ ವಸ್ವಾದಿभिर्ಭುಜ್ಯमानानಾಮುपास्यत्वं वस्वादित्वं च प्राप्यं श्रूयते । 'असौ वा आदित्यो देवमधु' इत्युपक्रम्य 'तद् यत्प्रथममृतं तद्वसव उपजीवन्ति' इत्युक्त्वा 'स य एतदेवममृतं वेद वसूनामेवैको भूत्वाऽग्निनैव मुखेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृप्यति' इत्यादिना ॥ ३० ॥

ज्योतिषि भावाच्च ॥ ३१ ॥

‘ತೆ ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಾಋಣೈರಾಪಾಸತೇಽಮೃತಮ್’ (ಬ. ಉ. ೬-೪-೧೬) ಇತಿ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಪರಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಉಪಾಸನಂ ದೇವಾನಾಂ ಶ್ರೂಯತೇ । ದೇವಮನುಷ್ಯೋಭಯಸಾಧಾರಣೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೇ ದೇವಾನಾಮುಪಾಸಕತ್ವಕರ್ಯಂ

ದೇವಾನಾಮಿತರೋಪಾಸನನಿವೃತ್ತಿಂ ದ್ವಿತೀಯತೀತಿ । ಅತಃ ಏಷು ವಸ್ವಾದೀನಾಮನುಷಿಕಾರಃ ॥ ३१ ॥

इति प्राप्तेऽभिधीयते -

भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॥ ३२ ॥

ಆದಿತ್ಯವಸ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ತೇಷ್ವಧಿಕಾರಭಾವಂ ಭಗವಾನ್ ಬಾದರಾಯಣೋ ಮನ್ಯತೇ । ಅಸ್ತಿ ಹ್ಯಾದಿತ್ಯವಸ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ಸ್ವಾವಸ್ಥಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೇನ ವಸ್ವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಪೂರ್ವಕಬ್ರಹ್ಮಪ್ರೇಕ್ಷಾಸಮ್ಮವಃ । ಇದಾನಿಂ ವಸ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ಸತಾಂ ಕಲ್ಪಾಂತರೇಽಪಿ ವಸ್ವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ಚಾಪೇಕ್ಷಿತಾ ಭವತಿ । ಅತ್ರ ಹಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣೋಭಯಾವಸ್ಥಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಂ ವಿಧೀಯತೇ । ‘ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು’ ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ ‘ಅಥ ತತಃ ಋಷಿಂ ಉದೇತ್ಯ’ (ಛಾ.ಉ. ೩-೧೧-೧) ಇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಗಾದಿತ್ಯವಸ್ವಾದಿಕಾರ್ಯವಿಶೇಷಾವಸ್ಥಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸ್ಯಮುಪದಿಶ್ಯತೇ । ‘ಅಥ ತತಃ ಋಷಿಂ ಉದೇತ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಆದಿತ್ಯಾಂತರಾತ್ಮತಯಾಽವಸ್ಥಿತಂ ಕಾರಣಾವಸ್ಥಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸ್ಯಮುಪದಿಶ್ಯತೇ । ತದೇವಂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣೋಭಯಾವಸ್ಥಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಿನಃ ಕಲ್ಪಾಂತರೇ ವಸ್ವಾದಿತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತದಂತೇ ಕಾರಣಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವಾಪ್ನೋತಿ । ‘ನ ಹ ವಾ ಅಸ್ಮಾ ಉದೇತಿ ನ ನಿಮ್ನೋಚತಿ, ಸಕೃದಿವಾ ಹೈವಾಸ್ಮೈ ಭವತಿ, ಯ ಏತಾಮೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದಂ ವೇದ’ ಇತಿ ಕೃತ್ಸಾಢಾ ಮಧುವಿಧಾಢಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷತ್ತ್ವಶ್ರವಣಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಪರ್ಯಂತವಸ್ವಾದಿತ್ವಫಲಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾಚ್ಚ ವಸ್ವಾದಿಭೋಗ-ಭೂತಾದಿತ್ಯಂಶಸ್ಯ ವಿಧೀಯಮಾನಮುಪಾಸನಂ ತದವಸ್ಥಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ । ಅತಃ ಏವಂವಿಧಮುಪಾಸನಮಾದಿತ್ಯವಸ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ಸಮ್ಮವತಿ । ಏವಂಚ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ‘ತಂ ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಇತ್ಯುಪಪದ್ಯತೇ । ತದಾಹ ವೃತ್ತಿಕಾರಃ- ‘ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಮಧ್ವಾದಿಷು ಸಮ್ಮವೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಸರ್ವತ್ರ ನಿಚಾಯ್ವತ್ವಾದ್’ ಇತಿ ॥



ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು, ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಜಡಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಸ್ಮದ್ರೀತ್ಯಾ “ಅಭಿಮಾನಿ” ಇತಿ ಸ್ತೋತ್ರೋಕ್ತಿಯಾ ಮನ್ತ್ರಾದೇಃ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವೇನ ವಿಗ್ರಹಾಚ್ಛೇದನಾಕಾರೇಣ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ತದನುಚ್ಛೇದನಾಕಾರೇಣ ತಸ್ಯ ಜಯನೃತ್ಯವಾಚ್ಛೇದನಂ .

ಮತ್ತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚಿದ್ವಸ್ತುವಾದ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರ್ಥೈಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಜಘನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಿಂಚ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಮನ್ತ್ರಾದೇಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪ್ಯುಪನಿಷದಾಮಪಿ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿ ಚೇದ್ರಸ್ಮೈವ ಚ ನ ಸಿದ್ಧೀತ್ . ಅಸ್ತಿ चेत् “ತಾ एता देवताः सृष्टा अस्मिन्महत्पर्यन्ते प्रापतंस्तमशनायापिपासाभ्यामन्ववार्जन् ता एनमब्रुवन्” इति “तत एते व्यजायन्त विश्वो हिरण्यगर्भोऽत्रिर्यमो वरुणरुद्रेन्द्राः” इत्याद्युपनिषद्भिरेव विग्रहादिसिद्धिः । नहि ताः स्रष्टरि प्रमाणं सृज्ये तु नेति युक्तम् ।

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಒಪ್ಪುತ್ತೀರೋ, ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧನಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ‘ತಾ ಏತಾ ದೇವತಾಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಅಸ್ಮಿನ್ ಮಹರ್ತ್ಮಕಾಣಾಮೇ ಪ್ರಾಪತಂಸ್ತಮಶ-ನಾಯಾಪಿಪಾಸಾಭ್ಯಾಮನ್ವವಾರ್ಜನ್ ತಾ ಎನಮಬ್ರುವನ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ‘ತತಃ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಽಗ್ನಿರ್ಯಮೋ ವರುಣರುದ್ರೇಂದ್ರಾಃ’ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಶರೀರವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತಿನಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಕಿञ್ಚ

ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಾದಿಶ್ಚೇತ್ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರಃ ।

ಬಾಧ್ಯೋ ನ ಸ್ಯಾನ್ ಚೇನ್ ಸ್ಯಾಬ್ಯಾವಹಾರಿಕಸನ್ನಪಿ ॥ ೧ ॥

ಅನ್ಯಥಾ ಚಿತಿಮಾತ್ರಂ ಚ ಬಾಧ್ಯೇತೈವ ಕದಾಚನ ।

ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರತ್ವಮಪಿ ಸ್ಯಾಬ್ಯಾವಹಾರಿಕಮ್ ॥ ೨ ॥ ಸಮರ್ಥಿತಂ ಚೈತತ್ಪ್ರಾಕ್ ।

ಮತ್ತು

ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಾದಿಶ್ಚೇತ್ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರಃ ।

ಬಾಧ್ಯೋ ನ ಸ್ಯಾನ್ ಚೇನ್ ಸ್ಯಾಬ್ಯಾವಹಾರಿಕಸನ್ನಪಿ ॥೧॥

ದೇವತಾದಿಗಳ ಶರೀರವು ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಬಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳದೇ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಸತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಅನ್ಯಥಾ ಚಿತಿಮಾತ್ರಂ ಚ ಬಾಧ್ಯೇತ್ಯವ ಕದಾಚನ ।

ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರತ್ವಮಪಿ ಸ್ಯಾಬ್ಯಾವಹಾರಿಕಮ್ ॥೨॥

ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರವಾದರೂ ಸಹ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದಿದ್ದರೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೂ ಕೂಡ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಾಗದಿದ್ದಾಗ ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗುವುದಾದರೆ, ಯಜಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತರತ್ವವೂ ಸಹ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವೆಂದಾಗದೇ, ವ್ಯವಹಾರಿಕವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ಮನ್ತ್ರೇತಿ ॥ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯಾನುಷ್ಠೇಯದ್ರವ್ಯದೇವತಾಪ್ರಕಾಶನಪರತ್ವೇನ ಅರ್ಥವಾದಸ್ಯಾ-  
ನುಷ್ಠೇಯಸ್ತುತಿಪರತ್ವೇನ ಆದಿಪದೋಕ್ತಸ್ಯ ವಿಧೇರ್ವಿಧೇಯಾರ್ಥವಿಧಾನಪರತ್ವೇನ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಾದಿ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಾಭಾವಾದತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷಯಸ್ಯಾಸಿದ್ಧೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಂತ್ರವು ಅನುಷ್ಠೇಯವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಕಾಶನ ಪರವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದವು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅದು ವಿಧೇಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ, ವಿಧಿ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪದ ಸಮರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಚೇತನರಾದ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದೇವತಾಭಾವೇ ಯಾಗಾಸಿद्धिरित्यतो भामत्युक्तमाह - अर्थेति ॥ चतुर्थ्यन्त-  
शब्दप्रतीतिमात्रशब्दावच्छिन्नस्तादृगर्थनियमितः शब्दो वा देवतेत्यर्थः ॥

ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಯಾಗವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅರ್ಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜಡವಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಅರ್ಥವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದ ಅಥವಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬೋಧಿತವಾದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷ, ಇದನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾಗ ಮಾಡಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - मन्त्रेति ॥ वज्रहस्तः पुरन्दरः । तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छदित्यादि-  
भिरित्यर्थः ।

'ವಜ್ರಹಸ್ತಃ ಪುರಂದರಃ' 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಇವುಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नच मन्त्रादीनामन्यपरत्वमुक्तमिति वाच्यम् । प्रकाशनस्तुत्यादि-  
परत्वेऽपि मानान्तराविरुद्धे स्वार्थेऽपि तात्पर्यात् । अन्यथा गुणिनिष्ठगुणाभिधान-  
रूपस्तुत्यादेरनुन्मेषादिति भावः ।

ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕಾಶನ, ಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದಿಂದ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಗುಣಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳುವಿಕೆಯೆಂಬ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - गत्यन्तराभावादेवमाश्रीयत इत्यत आह - अस्मदिति ॥ तस्य  
जडानधिकारपूर्वपक्षस्य । असिद्धं च विग्रहादिराहित्यमित्याह - किञ्चेति ॥

ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ 'ಅಸಿದ್ಧೀತ್ಯಾ'  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ದೇವತಾಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಿ, ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ತಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಜಡಾನಧಿಕಾರವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - 'ತಾ ಏತಾಃ' ಇತ್ಯೈತರೇಯವಾಕ್ಯಮ್ । 'ತತ ಏತೇ' ಇತ್ಯದ್ವೈತವನ್ಯೇ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತ-  
ಶ್ರುತಿರಿಯಮ್ । ನ ಹೀತಿ ॥ ನಿಯಾಮಕಾಭಾವೇನ ಸ್ತುತ್ಸುಜ್ಯಸಾಪೇಕ್ಷತಯಾ ತತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ  
ಸಶ್ಚರ್ಯಪಿ ತಥಾ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಥಃ ।

'ತಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬುದು ಪತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯ. 'ತತ ಏತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಯಾಮಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸೃಷ್ಟಿ ವಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಸೃಷ್ಟಿವು ಸೃಷ್ಟವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸೃಷ್ಟಿವಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवं मतद्वये पूर्वपक्षं साधारणदोषेण निरस्याद्वैतमते सिद्धान्तोऽप्युक्त  
इत्याह - किञ्चेति ॥ न स्यादिति ॥ ब्रह्मवदिति शेषः ।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ಅದ್ವೈತಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ನ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮವತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಬಾಧ್ಯವು ಆಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नचेत् ॥ श्रुतितात्पर्यगोचर इत्यनुषङ्गः । सन्नपि विग्रहादिरित्यन्वयः ।  
यजमानप्रस्तरत्ववदिति भावः ।

'ನಚೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಸನ್ನಪಿ ವಿಗ್ರಹಾದಿಃ' ಎಂದು ಅನ್ವಯ. ಅಂದರೆ ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳು ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿಯೂ ಕೂಡದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದನ್ವಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರಃ' ಎಂಬುದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - विपक्षे बाधकाभावाद्यासिद्ध्यनौ द्वावपि तर्कावित्यत उभयत्र विपक्षे  
बाधकमाह - अन्यथेति ॥ तात्पर्यगोचरस्यापि बाध्यत्व इत्यर्थः ॥

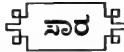
'ಯದಿ ವಿಗ್ರಹಾದಿಕಂ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರಂ ಸ್ಯಾತ್ ತದಾ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಮ್ ಸ್ಯಾತ್'

ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ತರ್ಕ. ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರವಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಏಕೆ ಆಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯ- ಗೋಚರವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ- ನಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ತರ್ಕ.

'ಯದಿ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ ತದಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಮಪಿ ನ ಸ್ಯಾತ್' ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರಃ' ಎಂಬುದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರಾತ್ಮದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಿಕವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರತ್ವವು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬೇಕಾದೀತು. 'ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರಃ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವವು ಅದರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎರಡೂ ತರ್ಕಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತಿಹೀನವಾಗಿವೆಯೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡೂ ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂದರೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಾದರೂ ಬಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ಯಜಮಾನೇತಿ || ಅನ್ಯಥೇತ್ಯನುಷ್ಠಃ | ತಾತ್ಪರ್ಯಾಗೋಚರಸ್ಯಾಪಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಪ್ರಾಗ್ಗತಿ || ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣೇ |**

'ಯಜಮಾನಃ ಪ್ರಸ್ತರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗುವುದಾದರೆ 'ಯಜಮಾನಃ ಪ್ರಸ್ತರಃ' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಪ್ರಾಕ್' ಎಂದರೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.



ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವಿದೆ - ವೇದವು ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ, ವಿಧಿ ಎಂದು ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಅನುಷ್ಠೇಯವಾದ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅರ್ಥವಾದವು ಶ್ರುತಿವರವಾಗಿದೆ. ವಿಧಿಭಾಗವು ಕರ್ಮಪರವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ವೇದದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಚಿದ್ರೂಪ ಶರೀರದ ವರ್ಣನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚಿದ್ರೂಪಶರೀರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದವೇ ದೇವತೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಅಥವಾ ಶಬ್ದವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಇವೆರಡೂ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಜಡವಾದ ದೇವತೆಗೆ ವೇದವನ್ನು ಓದುವಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಜಡವಾದ ದೇವತೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ವೇದಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಚಿದ್ರೂಪರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪದವಿದೆ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸಜಾತೀಯರಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೇತನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಸಂಶಯ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಜಘನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಅದೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇವತಾದಿಗಳ ಶರೀರವು ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಬಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳದೇ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಸತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಗೋಚರವಾದರೂ ಸಹ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದಿದ್ದರೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೂ ಕೂಡ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗದೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರವಾಗದಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗುವುದಾದರೆ, ಯಜಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತರತ್ವವೂ ಸಹ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವೆಂದಾಗದೇ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಮತ ತಪ್ಪು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तं परैः देवतानां देवतान्तराभावेन तदुद्देशेन हविस्त्यागायायोगाद् ऋषीणां च भृग्वಾದीनां भृग्वान्तराभावेन तद्व्रणायोगायज्ञादिकर्मस्वनधिकारेऽपि ब्रह्मविद्यासु सोऽस्तीति ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇವತೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನ ತ್ಯಾಗಾದಿ ರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ವರಣ ಮಾಡಬೇಕು. (ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡಲು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಬೇಕು). ಆದರೆ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದವರೇ ಸ್ವತಃ ಋಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಋಷಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಷಿವರಣವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಋಷಿಗಳಿಗೆ

ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ತತ್ರ । ದೇವತಾನಾಮಪಿ “ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ” ಇತಿ “ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ರಮಾಸತ” ಇತಿ “ದೇವಾ ಯಜ್ಞಮತನ್ವತ” ಇತಿ “ದೇವಾ ವೈ ಚತುರ್ಹೌತುರಿಭಿರ್ಯಜ್ಞಮತನ್ವತ” ಇತಿ “ಯದ್ವಿಶ್ವದೇವಾಃ ಸಮಯಜಂತ ತದ್ವಿಶ್ವದೇವಸ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವತ್ವಮ್” ಇತಿ “ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾ ಏತೇನಾಗ್ರೇಽಯಜತ” ಇತಿ “ಇಂದ್ರೋಽಶ್ವಮೇಧಾಽಶತಮಿಷ್ಟಾ” ಇತಿ “ದೇವಾ ವೈ ವರುಣಮಯಾಜಯನ್” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿभिಃ,

ಇದು ತಪ್ಪು. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ‘ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಜ್ಞನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಜ್ಞದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಿಸಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ರಮಾಸತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ‘ದೇವಾ ಯಜ್ಞಮತನ್ವತ’ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳುವ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ‘ದೇವಾ ವೈ ಚತುರ್ಹೋತೃಭಿರ್ಯಜ್ಞಮತನ್ವತ’ ಎಂದು ಪುನಃ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಹೋತೃಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ‘ಯದ್ವಿಶ್ವದೇವಾಃ ಸಮಯಜಂತ ತದ್ವಿಶ್ವದೇವಸ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವತ್ವಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು ವೈಶ್ವದೇವನಾಮಕವಾದ ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ‘ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾ ಏತೇನಾಗ್ರೇಽಯಜತ’ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೋಮ ಮಾಡಿದ್ದರೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ‘ಇಂದ್ರೋಽಶ್ವಮೇಧಾನ್ ಶತಮಿಷ್ಟಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ‘ದೇವಾ ವೈ ವರುಣಮಯಾಜಯನ್’ ‘ದೇವತೆಗಳು ವರುಣನನ್ನು ಯಾಗ ಮಾಡಿಸಿದರು’ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಯಜ್ಞಾದಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ.

‘ತತಸ್ತು ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಚೈವ ಮಹರ್ಷಯಃ ।

ವೇದದೃಶ್ಯೇನ ವಿಧಿನಾ ವೈಷ್ಣವಂ ಕ್ರುತುಮಾಹರನ್ ॥’

ಇತ್ಯಾದಿಭಾರತಾದಿವಚನೈಶ್ಚ ದೇವಾನಾಮಪಿ ಯಜ್ಞಾದಿಸದ್ಭಾವಾತ್ । ಶ್ರುದ್ಧವಚ ತೇಷಾಮಧಿಕಾರ-  
ನಿಷೇಧಾಭಾವಾತ್ ।

ತತಸ್ತು ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಚೈವ ಮಹರ್ಷಯಃ ।

ವೇದದೃಶ್ಯೇನ ವಿಧಿನಾ ವೈಷ್ಣವಂ ಕ್ರುತುಮಾಹರನ್ ॥

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ವೇದೋಕ್ತ ವಿಧಿಯಿಂದ ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧ ಮಾತುಗಳಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ನಿಷೇಧ ಮಾತುಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇವತಾಕರ್ತೃಕಯಜ್ಞೇಷು ಚ -

यो मे यथा कल्पितवान्भागमस्मिन्महाक्रतौ ।

स तथा यज्ञभागार्हो वेदसूत्रे मया कृतः ।

मामेव यजतां शक्रः पावयिष्यामि वज्रिणम् ॥

ಇಂ ಭಾರತೇ ದೇವಾದಿನ್ಪ್ರತಿ ಭಗವದ್ವಚನಾದಿಭಿರಗ್ರೀಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋ ಭಗವಾನೇವೋ-  
ದ್ದೇಯಃ ।

ಹಾಗಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ ದೇವತೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಮಾತು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಯೋ ಮೇ ಯಥಾ ಕಲ್ಪಿತವಾನ್ ಭಾಗಮಸ್ಮಿನ್ ಮಹಾಕ್ರತೌ ।

ಸ ತಥಾ ಯಜ್ಞಭಾಗಾರ್ಹೋ ವೇದಸೂತ್ರೇ ಮಯಾ ಕೃತಃ ।

ಮಾಮೇವ ಯಜತಾಂ ಶಕ್ರಃ ಪಾವಯಿಷ್ಯಾಮಿ ವಜ್ರಿಣಮ್ ॥

ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಈ ಮಹಾಕ್ರತುವಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಭಾಗವನ್ನು ನನಗಾಗಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ದೇವತೆಯೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೇನೆ, ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ದೇವೇಂದ್ರನು ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ನಾನು ಪವಿತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಭಗವಂತನು ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

अत एव “इन्द्रो वा अकामयत ज्यैष्ठ्यं देवानामभिजयेयमिति । स एतमिन्द्राय  
ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपत्” इत्यादिश्रुतयः ।



ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಇಂದ್ರೋ ವಾ ಆಕಾಮಯತ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ದೇವಾನಾಮಭಿಜಯೇಯಮಿತಿ । ಸ ವಿತಮಿಂದ್ರಾಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಪುರೋಡಾಶಮೇಕಾದಶಕಪಾಲಂ ನಿರವಪತ್' ಇಂದ್ರನು ಇಂದ್ರನಾಮಕನಾದ ವರಮಾತೃನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ.

**ಭೃಗಾದಿವರಣಂ ಚ ಮನುಷ್ಯವಿಷಯम् । यद्वा अनादौ संसारे पूर्वपूर्वभृग्वादि-  
वरणमुत्तरोत्तरेषां युक्तम् ।**

ಹಿಂದೆ ಯುಷ್ಮಿಗಳಿಗೆ ವರಣವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿತ್ತು ? ಅದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದವರು ವರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಮನುಷ್ಯ ವಿಷಯಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದ ಯುಷ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದ ಯುಷ್ಮಿಗಳು ವರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದೂ ಸಹ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು.

**प्रकाशः -**

अद्वैत्युक्तमन्यदपि निराह - यच्चेति ॥ पूर्वतन्त्रे हि षष्ठस्यायपादे “फलार्थ-  
त्वात्कर्मणःशास्त्रं सर्वाधिकारं स्यात्” इति द्वितीयेऽधिकरणे देवर्ष्यादीनामधिकारोऽस्ति  
न वेति विशये फलार्थित्वादिनाऽधिकारोऽस्तीति प्राप्ते

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಫಲಾರ್ಥತತ್ತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಂ ಸ್ಯಾತ್ (೬-೧-೦೨)

**(१) भाट्टसङ्ग्रहः -**

अथ द्वितीयं यागादिषु मनुष्यस्यैवाधिकाराधिकरणम् (सूत्रे ४-५)

फलार्थत्वात् कर्मणः शास्त्रं सर्वाधिकारं स्यात् ॥४॥

(कर्तुर्वा श्रुतिसंयोगाद्विधिः कात्वर्येण गम्यते ॥५॥)

एवं सामान्यतः सिद्धेऽधिकारेऽत्र विशेषचिन्तनात्सङ्गतिः । प्रागुक्तोऽधिकारो किमनुष्ठाना-  
शक्तानामन्धबधिरमूकपङ्गुदेवर्षितिरश्चामपि, किं वा समर्थानां मनुष्याणामेवेति सन्देहः ।

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೮)

ದೇವತೆಗಳು ಯುಷ್ಕಗಳು ಇವರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ.

ಫಲದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದೇವಾನಾಂ ದೇವತಾಂತರಾಭಾವೇನ ತದುದ್ದೇಶೋನ ಹವಿಸ್ತ್ಯಾಗಾಯೋಗಾನ್ವಗುಪ್ರಭೃತ್ಯುಷಿಣಾಂ ಭೃಗ್ವಾಚಂತರಾಭಾವೇನಾರ್ಷೇಯವರಣಾಯೋಗಾದನಾಧಿಕಾರಃ ಕರ್ಮಣಿ ದೇವರ್ಷಾದಿನಾಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತೀತಿ.

ದೇವತೆಗಳು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕೆಂದರೆ ಆ ಯಾಗದಿಂದ ಉದ್ವಿಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ತ್ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಸ್ವತಃ ಯಾಗ ಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವರು ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದ ಯುಷ್ಕಗಳಿಗೂ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಯುಷ್ಕಗಳ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು, ಸಮಸ್ತಾನ್ವೋಪಸಂಹಾರಸಮರ್ಥಾನಾಮಪ್ಯನ್ಧಾದಿನಾಮಾಧಿಕಾರಃ । ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯಾನುರೋಧೇನಾನ್ವ-  
ವಾಕ್ಯಾನಾಮುಪವರ್ಣ್ಯತ್ವಾತ್ । “ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ” ಇತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯೇನಾವಗತ-  
ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಮಾತ್ರಾಧಿಕಾರಾನುರೋಧೇನ ತದಸಂಜ್ಞೇಚಾಯ ನಿಯಮವಚ್ಛುತಾನಾಮಪ್ಯಜ್ಞಾನಾಂ ಯಥಾಧಿಕಾರಂ  
ವಿನಿಯೋಗಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯತ್ವಾಚ್ಚಕ್ಷುಷ್ಯಂತೇ ಪ್ರತ್ಯಾಜ್ಯಾವೇಕ್ಷಣವಿಧಿಃ । ಅನ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ತದ್ವಿಧ್ಯಭಾವಾತ್ತದ್ರಹಿತಮೇವ  
ಫಲಸಾಧನಂ ಕಲ್ಪಯತೇ । एवं ಬಹಿರಸ್ಯ ವಚನರಹಿತಂ, ಮೂಕ್ಯಸ್ಯ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣಗೋಚರಂ, ಪಕ್ಷೋಽಪಿ  
ವಿಷ್ಣುಕ್ರಮಣರಹಿತಮಿತಿ ಸರ್ವೇಭಾಮರ್ಥಿನಾಮಶಕ್ಯಾನ್ವಹಿತಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಸಮ್ಮವಾದಿತಿ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ,  
ಫಲಾರ್ಥತ್ವಾನ್ತು ಕರ್ಮಣ ಇತ್ಯಾದಿ । ವ್ಯಕ್ತಃ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಯಥಾಜ್ಯಾವೇಕ್ಷಣಾದಯಃ ಪುಮರ್ಥತಯಾ  
ವಿಧೀಯೇರಸ್ತದಾ ತದ್ವೋಪೇಷಾ ನ ಕ್ರತೋರ್ವೈಕಲ್ಯಮ್ । ಇಹ ತು ಕ್ರುತ್ವಜ್ಞತಯಾ ತೇ ವಿಹಿತಾಃ । ತದ್ವೋಪೇ  
ಕ್ರುತುರ್ವಿಗುಣಸ್ಸನ್ ಫಲಂ ನ ಜನಯೇತ್ । ಅನ್ವವಾಕ್ಯಾನಿ ಹಿ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ನ ಪುರುಷೈಃ ಸಂಬಂಧಂತೇ ।  
ಕಿಂತು ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯಶೇಷತ್ವಾತ್ತೇಷಾಂ ತದ್ವಕ್ತೇನ ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯೇನ ಸರ್ವಾನ್ವಯುಕ್ತಃ ಕ್ರುತುಃ ಪುರುಷೈಃ  
ಸಂಬಂಧಮಾನೋಽಸಮರ್ಥಾನ್ ವಿಹಾಯ ಸಮರ್ಥಾನ್ ಪ್ರತ್ಯೇವ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ಇತ್ಯನ್ಧಾದೀನ್ ಪ್ರತಿ ಕ್ರುತುರೇವ ನ  
ವಿಹಿತ ಇತಿ ಕಥಮಸಮರ್ಥಾನಾಂ ತತ್ರಾಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾದಶಕ್ತಾನಾಂ ನಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರಃ ।  
ತಿರಸ್ಕಾನ್ವಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಾನ್ ಕಾಪ್ಯಧಿಕಾರಃ । ದೇವಾನಾಂ ತದ್ದೇಶ್ಯದೇವತಾಂತರಾಭಾವಾದಾತ್ಮೋದ್ದೇಶೋನ  
ತ್ಯಾಗಾಯೋಗಾದಿಗ್ರಹಾಭಾವಾಚ್ಚ ನಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರಃ । ಋಷೀಣಾಮಪಿ ಭೃಗ್ವಾದಿನಾಮತ್ವಿಗಾದಿವರಣಾ-  
ಸಮ್ಮವಾನ್ವಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರೀಯಮಪ್ಯುದಾಹರಣಮಯುಕ್ತಮ್ । ಅನಾದೌ ಸಂಸಾರೇ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಭೃಗ್ವಾದಿ-  
ವರಣಸ್ತಸ್ಮಿನ್ವಾದಸ್ತೇವಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾहुಃ । ಫಲಂತು ಶಕ್ತಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನೇನ  
ತತ್ಫಲಭಾಕ್ತವಿಮಿತಿ ।

ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಯಾಗಾದಿಷು ಮನುಷ್ಯಸ್ಯೈವಾಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರ ೪-೧)

ವರಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಭೃಗು ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ವತಃ ಋಷಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಋಷಿಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಋಷಿಗಳ ವರಣವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ತದ್ಗುಣ್ಯಾಪೇನ ಕರ್ಮಣ್ಯಾಧಿಕಾರಾಭಾವೇಽಪೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಚಾಂ ವಸ್ವಾದಿದೇವಾನಾಂ  
ಭೃಗ್ವಾಘೃಷೀಣಾಂ ಚ ಕ್ಷೀಣಾಧಿಕಾರತ್ವೇನೇದಾನೀಂದೇವತ್ವಕ್ರಾಂತಿವ್ಯಯೋರಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ -  
ಸೋಽಸ್ತೀತಿ ॥ ತಥೇಹ ಬಾಧಕಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಲೀ, ಋಷಿಗಳಿಗಾಗಲೀ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಋಷಿಗಳು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಭೃಗುಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಅವರ ತತ್ವ ಮತ್ತು ಋಷಿತ್ವಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಯಜ್ಞಂ ವಿಷ್ಣುಮ್ । ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುರिति ಶ್ರುತೇಃ । ಯಜಂತಿ ಆರಾಧಿತವಂತಃ ।  
ಏತಪುರುಷಸೂಕ್ತಗತಂ ವಾಕ್ಯಮ್ । “ದೇವಾವೈ ಸತ್ರಮಾಸತ ಕ್ವದ್ವಿಪರಿಮಿತಂ ಯಶಸ್ಕಾಮಾಃ” ಇತಿ  
ತೈತ್ತಿರಿಯೇ ದ್ವಿತೀಯಾಂಶಃ ತೃತೀಯಪ್ರಶ್ನಾಧಾರವಾಕ್ಯಕೇ ಚ ವಾಕ್ಯಮ್ । “ದೇವಾ ಯಜಂತಿ”  
ಇತ್ಯಪಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಮ್ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ‘ತನ್ನ’ ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ‘ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯದಂತ ದೇವಾಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಯಜ್ಞ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದರ್ಥ. ‘ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ’ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಯಜ್ಞವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ‘ಅಯಜಂತ’ ಎಂದರೆ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ‘ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ರಮಾಸತ ಯದ್ವಿಪರಿಮಿತಂ ಯಶಸ್ಕಾಮಾಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೆಯ ಕಾಂಡದ ಮೂರನೇ ಪ್ರಶ್ನದ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ದೇವಾಃ ಯಜ್ಞಮತನ್ವತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಸಹ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲೇ ಇದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** “ದೇವಾ ವೈ ಚತುರ್ಹೋತೃಭಿಃ” ಇತಿ ಪರಾತೇ ದ್ವಿತೀಯಾಂಶಃ ದ್ವಿತೀಯಪ್ರಶ್ನೇ ವಾಕ್ಯಮ್ ।  
ಚತುರ್ಹೋತೃಭಿಃ ಚತುರ್ಹೋತೃನಾಮಕೈಃ । ಅಗ್ನಿಹೋತೇತ್ಯಾದಿಮನ್ವೇರೀತ್ಯರ್ಥಃ । “ಯದ್ವಿಶ್ವೇದೇವಾ” ಇತ್ಯೇತದಪಿ  
ಪರಾತೇ ಪ್ರಥಮಾಂಶಃ ಚತುರ್ಥಪ್ರಶ್ನೇ ವಾಕ್ಯಮ್ ॥

‘ದೇವಾ ವೈ ಚತುರ್ಹೋತೃಭಿಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪರಾತದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಕಾಂಡದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ‘ಚತುರ್ಹೋತೃಭಿಃ’ ಎಂದರೆ ‘ಚತು ಹೋತೃ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ‘ಅಗ್ನಿಹೋತಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಯದ್ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕೂಡ ಪರಾತದ ಪ್ರಥಮಕಾಂಡದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಶ್ನದಲ್ಲಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾ ಇತಿ || एतेन “प्रजापतिर्वा ज्येष्ठः । स ह्येतेनाग्रेऽयजत”  
इति सप्तमकामकाण्डस्थं वाक्यमुपात्तमित्याहुः । अन्ये तु शास्त्रान्तरस्थमिति ।

‘ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾ ವ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ । ಸ ಹ್ಯೇತೇನಾಗ್ರೇಽಯಜತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಏಳನೆಯ ಕಾಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಬೇರೆ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “इन्द्रोऽश्वमेधान्” इति तृतीये “श्रुत्यादिबलीयस्त्वाच्च न बाधः”  
इत्यत्र भाष्योक्तश्रुतिः । ‘देवा वा’ इति पराते द्वितीयकाण्डे द्वितीयप्रश्ने श्रुतम् ।

‘ಇಂದ್ರೋಽಶ್ವಮೇಧಾನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ‘ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಬಲೀಯಸ್ತ್ವಾಚ್ಚ ನ ಬಾಧಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ‘ದೇವಾ ವಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪರಾತದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಕಾಂಡದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಶ್ನದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अत्र वाक्य आद्यन्तयोःश्रुतषष्ठ्यन्तपदयोर्देवतानामपि देवानामिति  
विशेषणविशेष्यभावेनान्वयः । देवतानामपीत्यस्य “साऽस्य देवता” इत्यादावि  
सम्प्रदानभूतस्वामिवाचित्वादेवतापदस्य यज्ञोष्वाद्याध्यानामपीत्यर्थः । तेन न  
पौनरुक्त्यदोषः । देवानामपीत्यपिशब्दो न केवलं मनुष्याणामिति समुच्चयार्थः ।

ಗ್ರಂಥಕಾರರ ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠ್ಯಂತವಾದ ದೇವತಾ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಮೊದಲು ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೇ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲಿರುವ ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ದೇವತಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆರಾಧ್ಯರು ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಆರಾಧ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ ದೇವಾನಾಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ‘ಅಪಿ’ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ‘ದೇವತಾನಾಮಪಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಪಿ’ ಶಬ್ದವು ವಿರೋಧದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವತಃ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆರಾಧ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು. ಎರಡನೆಯ

‘ಅಪಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:-** ಅರ್ಥವಾದಾನಾಂ ಸ್ವಾರ್ಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಸ್ಯ ಪರೇಷಾಮಪ್ಯನುಮತತ್ವಾದನ್ಯಥಾ ದೇವತಾತದ್ವಿಗ್ರಹಾಽ-  
ಸಿದ್ಧಿವಾಪ್ತೇರಿತ್ಯಗ್ರೇ ವಕ್ಷ್ಯಾಮ ಇತಿ ಭಾವಃ | ನನ್ವಬಾಧೇ ಸ್ವಾರ್ಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ | ಇಹ ಚ ಬಾಧಕಾನ್  
ಸ್ವಾರ್ಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಸ್ತೀತಿ चेत् तत्किं शूद्रादिवनिषेध उत देवतान्तराभावादिरूपः  
प्रागुक्तः | आद्य आह - शूद्रेति || “नाग्रिन् यज्ञः शूद्रस्य तथैवाध्ययनं कुतः”  
इति “नच वर्णावरस्याप्यधिकारः” इतिवन्न देवानामधिकार इति निषेधाश्रवणादिति  
भावः | द्वितीय आह - देवतेति ||

वेदसूत्रे वेदार्थनिर्णायकसूत्रे | वज्रिणं वज्रशब्दवाच्यं माम् | वज्र्यन्तर्गतमिति  
वा | शक्रः प्रसिद्धेन्द्रः | यजतामिति द्वितीयार्थे षष्ठी | यजतः ' अथवा “यजतां  
पाण्डवः स्वर्गमवत्विन्द्रस्तपस्विनः | वयं हनाम द्विषतः” इत्यादाविव यजतामिति  
लोडात्मनेपदम् |

**ಪ್ರಶ್ನೆ -** ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಿರಿ. ಇವೆಲ್ಲವೂ  
ಕೂಡ ಕೇವಲ ಅರ್ಥವಾದಗಳು ಹೊರತು, ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

**ಉತ್ತರ -** ಹೀಗೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.  
ಏಕೆಂದರೆ ಮಂತ್ರ, ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಬಲದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ  
ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾನಾಂತರ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ,  
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಈ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ  
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ದೇವತಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಾರತವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ವೇದ ಸೂತ್ರೇ’ ಎಂದರೆ ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ವಜ್ರಿಣಂ =  
ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ನನ್ನನ್ನು. ಅಥವಾ ವಜ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದವನನ್ನು, ಶಕ್ತಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನು.  
‘ಯೋಮೇ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ತಿಳಿಯಬೇಕು - ನನಗೆ ಯಾವಾತನು ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ  
ಮಹಾಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞಭಾಗಾರ್ಹನಾಗಿ ವೇದಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ  
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ಯಜತಾಮ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಆದರೆ ‘ಯಜ’ ಧಾತುವು  
ಪರಸ್ಮೈಪದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ  
‘ಯಜತಾಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ್ಮನೇ ಪದೀಯ ಲೋಚಲಕಾರವೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಹೊರತಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರು ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರು ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ನಾನು ಪವಿತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ವಾಕ್ಯ. 'ಇಂದ್ರಃ ಮಾಮ್ ಅಯಜತ್' 'ಇಂದ್ರನು ನನ್ನನ್ನು ಹೋಮಿಸಲಿ' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಥವಾ 'ಯಜತಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ್ಮನೇ ಪದಿಯ ಲೋಟ್‌ಲಕಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಜತಾಂ ಪಾಂಡವಃ ಸ್ವರ್ಗಮ್ ಅನತ್ಪಿಂಧ್ರಸ್ತಪಸ್ವಿನಃ | ವಯಂ ಹನಾಮ ದ್ವಿಷತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೇ ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಚಾಂದ್ರಾದಿಯಸ್ತು ಮನ್ಯಂತೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಉಭಯಂ ಪದಂ' ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ 'ಯಜ್' ಧಾತುವನ್ನು ಆತ್ಮನೇಪದಿಯ ಲೋಟ್‌ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯತ್ವಾಪ್ರಾತೀತೀರಾಹ - ಭಗವದ್ವಚನಾದಿಭಿರिति || ಅತ ಏವೇತಿ || ಭಗವತ ಏವೋದೇಶ್ಯತ್ವಾದಿತೀರ್ಥಃ | ಅಭಿಜಯೇಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಯಾಮಿತೀರ್ಥಃ | ಇಂದ್ರಾಯ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ |

ಭಾರತದ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮಾಮ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಭಗವದ್ವಚನಾದಿಭಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅತ ಏವ' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಭಿಜಯೇಯಂ' ಎಂದರೆ 'ಹೊಂದುತ್ತೇನೋ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಇಂದ್ರನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾಗದಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಜಯಶೀಲನಾಗಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಇಂದ್ರಾಯ' ಎಂದರೆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಇಯಂ ಚ ಶ್ರುತಿಃ ಪರಾತೇ ತೃತೀಯಕಾಂಡೇ ಪ್ರಥಮಪ್ರಶ್ನೇ ಶ್ರುತೇ | एवं ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಂ ಸಮರ್ಥ್ಯ ಋಷಿಣಾಂ ತಮಾಹ - ಭೃಗುಃ || ಅನೇಕಮಾನವಿರೋಧೇನ ಸಂಜ್ಞೋಚೋ ನ್ಯಾಯ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ ||

'ಇಂದ್ರೋ ವಾ ಅಕಾಮಯತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಾತದ ತೃತೀಯಕಾಂಡದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಶ್ನದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ.

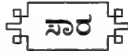
ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತ ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು 'ಭೃಗುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಸಂಕೋಚಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:-** ಪೂರ್ವಪುರ್ವೇತಿ || ಯದತ್ರೋಕ್ತಂ ಭಾಮತ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಚಾಂ ಭಗವಾದಿನಾಂ ಕ್ಷಿಣಾಧಿಕಾರತ್ವೇನೇದಾನಿ-  
ಮೃಷಿತವಾಭಾವಾದಿತಿ ತತ್ರ | ಭಗವಾದಿತ್ವಾನುಪಾಯಾತ್ | ಉಕ್ತಂ ಚ ತನ್ತ್ರರತ್ತೇ “ನಚ ಭಗವಾದಯೋ  
ಭಗವಾದಿಸಗೋತ್ರಾ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಮಯುಕ್ತಮ್ | ಕುತಃ | ಅನಾದಿರ್ಹಿ ಕಾಲೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಭಗೋರಪಿ  
ಪೂರ್ವಂ ಭಗವಂತರಸಮ್ಮವಾತ್ | ತತಃ ಪೂರ್ವಮಪ್ಯೇವಮೇವೇತಿ ಸಮ್ಮವತ್ಯೇವ ಭಗೋರ್ಭಾಗವತ್ವಮಿತ್ಯ-  
ಸ್ತೀವರ್ಷಿಣಾಮಧಿಕಾರಃ” ಇತಿ | “ಋಷ್ಯುದಾಹರಣಮನಾದರಣೀಯಮ್” ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಮಪಿ  
ಋಷ್ಯುದಾಹರಣಾನಾದರಣಮುಕ್ತಮ್ |

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಭಗ್ನ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಈಗ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ  
ಮುಷಿತ್ವವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಿಂದೆ ಮುಷಿಗಳಾದ ಮಾತೃಕೆ ಈಗ ಭಗ್ನತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಹೇಳಬಾರದು. ಇದನ್ನೇ ತಂತ್ರರತ್ನದಲ್ಲಿ ‘ನಚ ಭಗ್ನಾದಯೋ ಭಗ್ನಾದಿಸಗೋತ್ರಾ ಇತಿ  
ಭಾಷ್ಯಮಯುಕ್ತಮ್’ | ಕುತಃ | ಅನಾದಿರ್ಹಿ ಕಾಲೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಭಗೋರಪಿ ಪೂರ್ವಂ  
ಭಗ್ನಂತರಸಂಭವಾತ್ | ತತಃ ಪೂರ್ವಮಪ್ಯೇವಮೇವೇತಿ ಸಂಭವತ್ಯೇವ ಭಗೋರ್ಭಾಗವತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ಯೇ-  
ವರ್ಷಿಣಾಮಧಿಕಾರಃ’ ಭಗ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಭಗ್ನ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು  
ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಲವು ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಭಗ್ನವಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಭಗ್ನವಿರುತ್ತಾನೆ.  
ಅವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಭಗ್ನವಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಗ್ನವಿಗೂ ಸಹ ಭಗ್ನ ಗೋತ್ರೋದ್ಭವತ್ವವು  
ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಷಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು  
ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ‘ಮುಷ್ಯದಾಹರಣಮನಾದರಣೀಯಮ್’ ಎಂದು ದೇವತೆಗಳನ್ನು  
ಉದಾಹರಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ  
ಭಗ್ನ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಗ್ನ ಮೊದಲಾದವರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರಿಗೂ  
ಸಮುತ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಗುರಾಜಿಯಮ್ -** ನನು ‘ತಾ ಏತಾಃ’ ಇತ್ಯಾದೇಸ್ಸುಜ್ಞೇನ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತಿ ಚೇತ್ತಥಾತ್ವೇ  
ಸೃಷ್ಟ್ಯಪಿ ನ ಸ್ಯಾದವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯಾಹ - ನ ಹೀತಿ || ನನು ಶ್ರುತಿತಾತ್ಪರ್ಯಗೋಚರಸ್ಯಾಪಿ  
ವಿಗ್ರಹಾದೇರ್ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇತರಜ್ಞಾನಾಬಾಧ್ಯತ್ವಾದ್ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಮ್ | ಯಜಮಾನಪ್ರಸ್ತರತ್ವಾದೇರ್ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇತರ-  
ಜ್ಞಾನಾಬಾಧ್ಯತ್ವಾದ್ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಸಮರ್ಥಿತಂ ಚೇತಿ || ಶ್ರುತೌ ಶ್ರದ್ಧಾಲುನಾ  
ತ್ವಯಾ ಶ್ರುತೇಸ್ತಾತ್ವಿಕವಿಷಯತ್ವಸ್ಯೈವ ವಕ್ತವ್ಯತ್ವಾತ್ | ನ ಚೈತದೇವತಾಶರೀರಾದಿಕಂ  
ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ಯೇನ ತದ್ವಾಕ್ಯಮನುಬಾದಕಂ ಸತ್ತತ್ರಾತಾತ್ಪರ್ಯಾದಿಪ್ರಮಾಣಂ ನ  
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿನಾಂಽಂತರಾಧಿಕರಣೇಷು ಸಮರ್ಥಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ದೇವಾನಾಂ ಕರ್ಮಸ್ವನಧಿಕಾರಃ ಕಿಂ  
ಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್ಕಿಂ ವಾ ನಿಷೇಧಸದ್ಭಾವಾತ್ಕಿಂ ವಾಽನುಪಪತ್ತಿಸದ್ಭಾವಾದಿತಿ ವಿಕಲ್ಪಾನ್ಮನಸಿ  
ನಿಧಾಯಾಥ ದೂಷಯತಿ - ದೇವತಾನಾಮಪಿತಿ || ನ ದ್ವಿತೀಯ ಇತ್ಯಾಹ - ಶ್ರುದ್ಧವಚೇತಿ || ತೃತೀಯೇ

ದೇವಾನಾಂ ದೇವತಾಂತರಭಾವೇನ ತದುದ್ದೇಶೇನ ಹವಿಸ್ತ್ಯಾಗಾಯೋಗೋ ಬಾಧಕ ಇತಿ ತಾವಚಿರಾಕರೋತಿ ।  
 ದೇವತಾಕರ್ತೃಕಪಕ್ಷೋಽಪಿತಿ - ವೇದಸೂತ್ರೇತಿ ॥ ಸೂಚನಾತ್ಸೂತ್ರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಋಷಿಣಾಂ ಭೃಗ್ವಾದೀನಾಂ  
 ಭೃಗ್ವಾಘ್ನಂತರಾಭಾವೇನ ತದ್ವರಣಾಯೋಗಾತ್ಸತ್ವೇನ ಸ್ವವರಣಸ್ಯ ಚ ಕರ್ತೃಮಾತ್ರಾಪ್ಯಪ್ಯಾತ್ರಾ ಕರ್ಮಣ್ಯಪಿಧಿಕಾರ  
 ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಭೃಗ್ವಾದೀತಿ ॥ ಭೃಗ್ವಾದಿವರಣಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರವಿಷಯತ್ವೇ ಗೌಣತಾ  
 ಭವತೀತ್ಯರುಚ್ಯಾಽಹ - ಯದ್ವೇತಿ ॥



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ದೇವತೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೋದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಋಷಿಗಳ ವರಣವು ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಏಕತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಋಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಋಷಿಯ ವರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ, ಋಷಿಗಳಾಗಲೀ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ' ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂಬ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ತೃತ್ತೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ 'ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ತಮಾಸತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಮ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷೇಧಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಮಾಮೇವ ಯಜತಾಂ ಶಕ್ತಃ ಪ್ರಾಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ವಜ್ರೇಣಿವ' ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳು ವರಣವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಿಲ್ಲ.





ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನನು “ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಃ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಃ” ಇತಿ “ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಂ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್” ಇತಿ ಚ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಮೇವಾಧಾನೋಪನಯನೇ ಶ್ರುತೇ ಇತಿ ಅತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ತದಭಾವಾತ್ತತ್ಸಾಧ್ಯಾಕ್ಷಿ-ವಿಧಯೋರಭಾವಾನ್ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರ ಇತಿ चेन्न ।

ಅನುವಾದ - ಆಕ್ಷೇಪ - ‘ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಃ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಃ’ ವಸಂತಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗ್ರೀಷ್ಮ ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಶರದ್‌ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನು ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಂ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್’ ವಸಂತ ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗ್ರೀಷ್ಮಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ, ಶರದ್‌ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪನಯನವಿಧಿಯೂ ಕೂಡ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಂದಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗ್ನಾಧಾನವಾಗಲೀ, ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಲೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಾಧಾನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇದೆಯೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

“ದೇವಾ ವೈ ಭದ್ರಾಃ ಸಂತೋಽಗ್ನಿಮಾಧಿತ್ಸಂತ” ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ “ತೇ ಪುನರ್ವಸ್ವೋರಾದಧತ” ಇತಿ “ದೇವಾ ವಾ ಅಗ್ನಿಮಾದಧತ” ಇತ್ಯಾದೌ ದೇವತಾನಾಮಪ್ಯಾಧಾನಶ್ರವಣಾತ್ । “ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ” ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ, “ಋಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಮ್” ಇತ್ಯಾದೌ ದೇವರ್ಷಿಣಾಂ ನಾರದಾದಿನಾಂ ಚಾಧ್ಯಯನಶ್ರವಣಾಚ್ಚ ।

ಸಮಾಧಾನ - ‘ದೇವಾ ವೈ ಭದ್ರಾಃ ಸಂತೋಽಗ್ನಿಮಾಧಿತ್ಸಂತ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ‘ತೇ ಪುನರ್ವಸ್ವೋರಾದಧತ’ ಎಂದು ಮತ್ತು ‘ದೇವಾ ವಾ ಅಗ್ನಿಮಾದಧತ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ‘ಯುಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದರು ತಾವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

त्वत्प्रसादेन भगवन् ! स्वाध्यायतपसोर्मम ।

कुशलं चाव्ययं चैव सर्वस्य जगतस्तथा ॥

इति मोक्षधर्मे चतुर्मुखं प्रति रुद्रवचनाच्च ।

ತತ್ಪ್ರಸಾದೇನ ಭಗವನ್ ! ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯತಪಸೋರ್ಮಮ ।

ಕುಶಲಂ ಚಾವ್ಯಯಂ ಚೈವ ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತ್ಸತಥಾ ॥

ಎಲೈ! ಭಗವಂತನೇ ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಮತ್ತು ಅವ್ಯಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಜಗತ್ತೂ ಸಹ ಕುಶಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ರುದ್ರದೇವರು ಹೇಳುವಂತಹ ಮಾತನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

देवानां त्वन्मते कर्मानधिकारेऽपि वैदिकज्ञानाधिकारवदुपनयनाभावेऽप्यध्ययनोपपत्तेश्च ।

ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ವೇದೋಕ್ತ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

अध्ययनाभावेऽपि देवानां स्वयं प्रतिभातवेदत्वाच्च । “अथ पुमर्थसाधनान्यथो धर्मो ज्ञानमित्युत्तरोत्तरम् । तत्राधिकारिणो मनुष्या ऋषयो देवा इत्युत्तरोत्तरम्” इत्यादिश्रुतिसिद्धस्य देवानां कर्माधिकारस्यात्रैवर्णिकत्वादिनाऽपलापे तत एव तेषां ब्रह्मविद्यानधिकारापाताच्च ।

ವಸ್ತುತಸ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಅಥ ಪುಮರ್ಥಸಾಧನಾನ್ಯಥೋ ಧರ್ಮೋ ಜ್ಞಾನಮಿತ್ಯುತ್ತರೋತ್ತರಮ್' । ತತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣೋ ಮನುಷ್ಯಾ ಋಷಯೋ ದೇವಾ ಇತ್ಯುತ್ತರೋತ್ತರಮ್' ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದವು ಅರ್ಥ, ಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಈ ಮೂರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದಿನ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಮೂವರಿಗೂ

ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕಡಿಮೆಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ, ಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಪಲಾಪಮಾಡುವುದಾದರೆ ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

“ದೇವಾ ಎವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ” ಇತಿ ಪ್ರಕ್ರಮ್ಯ “ಸರ್ವವರ್ಣಾಃ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಿಣಃ ಸರ್ವಂ ಹೇತೇ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇದೇವಾನಾಮತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವಾಭಾವಾಚ್ಚ “ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಯಪತಿಂ ಯಾಜಯೇತ್” ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾದತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವೇನಾನಾಹಿತಾಗ್ರಿನಾಮಪಿ ನಿಷಾದಸ್ಯಪತ್ಯಾದಿನಾಂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ರೈ ವೈದಿಕಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಾಕ್ಷೀಕಾರಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ‘ದೇವಾ ಎವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ‘ಸರ್ವವರ್ಣಾಃ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಿಣಃ ಸರ್ವಂ ಹೇತೇ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ‘ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಯಪತಿಂ ಯಾಜಯೇತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ‘ನಿಷಾದಸ್ಯಪತಿ’ ಎಂಬ ಬೇಡ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಲೌಕಿಕಾಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಕರ್ಮದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಬೇಡಜಾತಿಯವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅವರಲ್ಲಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು.

ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ರಮಾಸತೇತ್ಯಾಘರ್ಥವಾದಾನಾಂ ಮಾನಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಿವಿರೋಧಯೋರಭಾವೇನ ದೇವತಾ-  
ವಿಗ್ರಹಾಘರ್ಥವಾದಾನಾಮಿವ ತ್ವನ್ಮತೇ ಸ್ವಾರ್ಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಚ್ಚ । ದೇವಾನಾಮುಪಾಸನಾಕ್ಷಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರೇ  
ಉಪಾಸನಾನಾಧಿಕಾರಾಪಾತಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ‘ದೇವಾ ವೈ ಸತ್ರಮಾಸತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮೀಮಾಂಸಕರು ಇವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಂತೆ ನಮಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ

ನೀವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದು ಯಾವಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತೀರೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ನಿಮಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಂಗಿಯಾದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರೆ ಬಾಧಕಾಂತರಮಾಶಾಙ್ಖ ನಿರಾಹ - ನನ್ವಿತಿ || ತತ್ಸಾಧ್ಯೇತಿ ||  
ಆಧಾನೋಪನಯನಸಾಧ್ಯಯೋರತಿವಿವಿಧಯೋರೀತ್ಯರ್ಥ: |

ವಿವರಣೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾಧಕವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ತತ್ಸಾಧ್ಯ' ಎಂದರೆ ಆಧಾನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಅಗ್ನಿ, ಉಪನಯನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ವಿದ್ಯೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅಗ್ನಿರಾಹವನೀಯಾದಿ: | ವಿವಾ ತ್ವಥ್ಯಯನಸಾಧ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಮ್ | ಆಧಿತ್ಯಸಂತ ಆಧಾತುಮೈಚ್ಛನ್ | "ದೇವಾ ವೈ ಭದ್ರಾಸ್ಸಂತೋಽಗ್ನಿಮಾಧಿತ್ಯಸಂತ ತೇಷಾಮನಾಹಿತೋಽಗ್ನಿರಾಸೀತ್ ಅಥೈಭ್ಯೋ ವಾಮಂವಸ್ವಪಾಕ್ರಾಮತ್ ತೇ ಪುನರ್ವಸ್ವೋ:" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರವಣಾತೈತ್ತಿರೀಯಶಾಖಾಯಾಮೀತ್ಯರ್ಥ: |

'ಅಗ್ನಿ:' ಎಂದರೆ ಆಹವನೀಯಾದಿ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ವಿದ್ಯೆ' ಎಂದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಧಿತ್ಯಸಂತ' ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಾದಾನ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟರು ಎಂದರ್ಥ. 'ದೇವಾ ವೈ ಭದ್ರಾ: ಸಂತೋಽಗ್ನಿಮಾಧಿತ್ಯಂತ ತೇಷಾಮನಾಹಿತೋಽಗ್ನಿರಾಸೀತ್ ಅಥೈಭ್ಯೋ ವಾಮಂವಸ್ವಪಾಕ್ರಾಮತ್ ತೇ ಪುನರ್ವಸ್ವೋ:' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾದಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತತ್ಕಂದಪರಾಮರ್ಶಾಚಿಂತನಾಯ "ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ" ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ |  
ಅಧ್ಯಯನಮಪ್ಯಸ್ತೀತ್ಯಾಹ - ಯ ಇತಿ || ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ಉಪದಿಶತಿ | ಭಗವ: ಭಗವನ್ |  
"ಮತುರಸೋ: ಸಂಬುಧೌ ತಂದಸಿ" ಇತಿ ಮತೋ: |

'ತೇ ಪುನರ್ವಸ್ವೋ:' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಲು 'ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ' ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಯನವೂ ಇದೆಯೆಂದು 'ಯ:'

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಹೀಣೋತಿ' ಎಂದರೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಭಗವಃ' ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲ ! ಭಗವಂತನೇ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮತುವಸೋರುಃ ಸಂಬುದ್ಧಿ ಭಂದಸ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ 'ಮತುವಾ' ಮತ್ತು 'ವಸುವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ 'ರು' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಸಂಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾನಂದಸ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ 'ಭಗವನ್' ಎನ್ನುವ ಬದಲು 'ಭಗವಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮತುವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ 'ರುತ್ವ' ಬಂದು ಅನಂತರ ವಿಸರ್ಗ ಬಂದರೆ 'ಭಗವಃ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननुपनयनसंस्काराभावादध्ययनोक्तिरुपचरितार्येत्यत आह -  
देवानामिति ॥ “विविदिषन्ति यज्ञेन दानेन तपसा” इत्यादिश्रुत्या  
“यज्ञादिश्रुतेरश्वत्” इति सूत्रेण च कर्मणोऽपि विद्याङ्गत्वादिति भावः ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಔಪಚಾರಿಕವೆಂದು ಕೂಡಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದೇವಾನಾಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ ತಪಸಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು 'ಯಜ್ಞಾದಿಶ್ರುತೇರಶ್ವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಎದ್ದುಗೆ ಲಗವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ನೀವು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ, ಅದರಂತೆ ಉಪನಯನದಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उपनयनसाध्याध्यनाभावेऽपि विद्यासम्पत्तिमाह - अध्ययनेति ॥  
ननु बाधकात्कर्मानधिकारेऽपि “मघवान्प्रजापतौ ब्रह्मचर्यमुवास” इत्यादिश्रुति-  
सिद्धत्वाद्ब्रह्मविद्यायां सोऽङ्गीकार्य इति चेतुल्यं कर्मण्यपि ।

ಉಪನಯನವೂ ಬೇಡ, ಅಧ್ಯಯನವೂ ಬೇಡ. ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆಂದರ್ಥ.

ಬಾಧಕಗಳಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. 'ಮಘವಾನ್ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುವಾಸ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ನಾವೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೀಗೆಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अन्यथा तत्रापि न स्यादिति श्रुत्युदाहरणपूर्वमाह - अथ  
पुमर्थेति ॥ श्रुतीति ॥ ज्ञानपादे “नाविशेषात्” इत्यत्र भाष्योक्तश्रुतिसिद्धेत्यर्थः ।

ತತ एव अत्रैवर्णिकत्वादेवेत्यर्थः । तदधिकारस्याप्युपनयनसापेक्षत्वादिति भावः ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಜ್ಞಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಬಾರದು. ಇದನ್ನು 'ಅಥ ಪುಮರ್ಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧ' ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಸಾವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ತತ ಏವ' ಎಂದರೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ. ಉಪನಯನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಾವೂ ಸಹ ಉಪನಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಉಪನಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷಿತವೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಉಪನಯನಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

**प्रकाशः -** अत्रैवर्णिकत्वमभ्युपेत्योक्तम् । वस्तुतस्तु तदेव नेत्याह - देवा इति ॥

ದೇವತೆಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಒಪ್ಪಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅತ್ರೈವರ್ಣಿಕರೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ದೇವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**प्रकाशः -** श्रुतेरिति ॥ ज्ञानपादे “मौनवदितरेषामप्युपदेशात्” इति सूत्रे “देवा एव ब्रह्मचारिणो, देवा एव गृहस्था, देवा एव वनस्था यथा ह्येतै मुनय एवं सर्ववर्णाः” इति भाष्योक्तकौठरव्यश्रुतेरित्यर्थः ।

ಜ್ಞಾನಪಾದದ 'ಮೌನವದಿತರೇಷಾಮಪ್ಯುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. 'ದೇವಾ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋ, ದೇವಾ ಏವ ಗೃಹಸ್ಥಾ, ದೇವಾ ಏವ ವನಸ್ಥಾ ಯಥಾ ಹ್ಯೇತೇ ಮುನಯ ಏವಂ ಸರ್ವವರ್ಣಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಕೌಠರವ್ಯ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಆಶ್ರಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

**प्रकाशः -** एवं देवानामश्रिविधे तत्प्रयोजकत्रैवर्णिकत्वं च प्रसाध्येदानीमग्रेरभावेऽप्यधिकारं न्यायेनोपपादयति - एतयेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ತತ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ ಈಗ ಅಗ್ನಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**प्रकाशः -** षष्ठस्याद्यपादे “स्थपतिर्निषादः स्याच्छब्दसामर्थ्यात्” इत्यन्तिमेऽधिकरणे “वास्तुमयं चरं निर्वपेत्” इति प्रकृत्य “एतया निषादस्थपतिं

ಯಜೇತ್” ಇತಿ ಶ್ರುತಮ್ । ತತ್ರ ಯೋ ದ್ವಿಜಾತಿರೇವ ನಿಷಾದಾನಾಮಾಧಿಪತ್ಯಂ ಕರೋತಿ  
ತಸ್ಯಾಧಿಕಾರಃ ತತ್ರ ಯೋ ನಿಷಾದಃ ಉಪಸ್ಥಿತಿಸ್ತಸ್ಯೇತಿ ಸಂಶಯೇ

‘ಸ್ಥಪತಿರ್ನಿಷಾದಃ ಸ್ಯಾತ್ ಶಬ್ದಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್’ (೬-೧-ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣ)

‘ವಾಸ್ತುಮಯಂ ಚರಂ ನಿರ್ವಪೇತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ‘ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಂ  
ಯಾಜಯೇತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವು ದ್ವಿಜರನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ,  
ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದೊಬ್ಬರು ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ನಿಷಾದರೇ  
ಅಂದರೆ ಬೇಡಜಾತಿಯವರೇ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ  
‘ನಿಷಾದಾನಾಂ ಸ್ಥಪತಿಃ’ ಎಂದು ಷಷ್ಠೀತತ್ಪರುಷ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ, ಬೇಡಜಾತಿಯವರಿಗೆ  
ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ದ್ವಿಜರು ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.  
ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ನಿಷಾದಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಥಪತಿಶ್ಚ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.  
ಆವಾಗ ನಿಷಾದರೇ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ -

ಅಥ ತ್ರಯೋದಶಂ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಮಿತ್ರಸ್ಯ ನಿಷಾದಸ್ಯ ರೌದ್ರಯಾಗೇಽಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್

(ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿನಿಯಾಯಃ ಸೂತ್ರೇ ೧೧-೧೨)

ಸ್ಥಪತಿರ್ನಿಷಾದಃ ಸ್ಯಾತ್ಶಬ್ದಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ||೧೧||

(ಲಿಂಗದರ್ಶನಾನ್ವ ||೧೨||)

ಪೂರ್ವವೈಷಯೇಣಾತ್ರ ಶಬ್ದನಾತ್ಸದ್ಭವಃ । “ವಾಸ್ತುಮಯಂ ರೌದ್ರಂ ಚರಂ ನಿರ್ವಪೇತ್” ಇತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಶ್ರುಯತೇ  
“ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಂ ಯಜೇತ್” ಇತಿ । ವಾಸ್ತುಶಬ್ದೋ ದ್ರವ್ಯವಿಶೇಷವಚನಃ । ತತ್ರ ಸಂದೇಹಃ,  
ನಿಷಾದಾನಾಮಾಧಿಪತ್ಯಂ ಕುರ್ವನ್ ದ್ವಿಜಃ ಉಪಸ್ಥಿತಿಸ್ತಸ್ಯೇತಿ ನಿಷಾದಾಧಿಕಾರಃ ಕಿಂ ವಾ  
ನಿಷಾದಃ ಉಪಸ್ಥಿತಿಸ್ತಸ್ಯೇತಿ ನಿಷಾದಾಧಿಕಾರಃ ಇತಿ । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು, ಯುಕ್ತಂ ಪೂರ್ವತ್ರ  
ಯೋಗಾದ್ಬೇದವಿಶೇಷವೇನ ರಥಕಾರಶಬ್ದಸ್ಯ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕೇತರಜಾತಿವಿಶೇಷಪರತ್ವೇನಾತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರತ್ವಮ್ ।  
ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕೇ ಜಾತಿವಿಶೇಷೇ ಚ ಯೋಗಿಕತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ ಷಡ್ವಿಂಶತಿಶಾಖಾಶ್ರೇಣ  
ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧಾಪ್ರಿವಿಧತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರತೇವ ಯುಕ್ತಾ । ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರತ್ವೇ ಚ ಸ್ಥಪತಿಶಬ್ದವಿಧಿವಿಧಿವತ್  
ತ್ವೈವರ್ಣಿಕಾಧಿಕಾರಿಕತ್ವೇನಾಪ್ರಿವಿಧಾಕಲ್ಪನಾಗೌರವಾಭಾವಃ । ಕರ್ಮಧಾರಯಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಜಾತಿವಿಶೇಷ-  
ಪರತ್ವೋಕ್ತಾವಿಧಿವಿಧಾಕಲ್ಪನಾಪ್ರಸಂಗಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾಧಿಕಾರಿಕೇತೇತಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು,  
ಷಡ್ವಿಂಶತಿಪುರುಷಪಕ್ಷೇ ಸಂಬಂಧವಾವಿಧಿವಿಧಿವತ್ ಆಶ್ರಯೇನ ನಿಷಾದಪದಸ್ಯ ನಿಷಾದಸಂಬಂಧಿತಿ ಸಂಬಂಧಿನಿ  
ಲಕ್ಷಣಾಪಾತಾತ್, ಕರ್ಮಧಾರಯೇ ತು ನ ಕಸ್ಯಾಪಿ ಲಕ್ಷಣೇತಿ ಶಬ್ದಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದನಪ್ರಿವಿಧಿವಿಧಿವತ್ ನಿಷಾದಸ್ಯೇವ  
ಸ್ಥಪತೇರಿಧಿವಿಧಿವತ್ ಇತಿ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ, ಸ್ಥಪತಿರ್ನಿಷಾದಃ ಸ್ಯಾದಿತೀತಿ । ವ್ಯಕ್ತಃ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ।  
ಫಲಂತು, ರೌದ್ರೇಶಿರ್ನಿಷಾದಸ್ಯೇತಿ ।

ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಂ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಮಿತ್ರಸ್ಯ ನಿಷಾದಸ್ಯ ರೌದ್ರಯಾಗೇಽಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಯೌಗಿಕತ್ವಾತ್ಪಕ್ಷಿಸಮಾಸಾಶ್ರಯಣೇಽಗ್ನಿವಿಧಾವತಾಮೇವಾ-  
ಧಿಕಾರಲಾಭಾದ್ವಿಜಾನಾಮೇವಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

ಎರಡುಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೂ 'ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ನಿಷಾದಾನಾಂ ಸ್ಥಪತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಷಷ್ಠ್ಯಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ, ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಷಷ್ಠ್ಯಸಮಾಸವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಷಷ್ಠಿಸಮಾಸಾಶ್ರಯಣಿ ನಿಷಾದಪದಸ್ಯ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧಿನಿ ಲಕ್ಷಣಾಪ್ರಸಂಗಾತ್ಕರ್ಮಧಾರಯೇ  
ತದಭಾವಾಚ್ಛತ್ಯರ್ಥಲಾಭಾಂವಿದುಷೋ ನಿಷಾದಸ್ಯೈವಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿತಮ್ ।

ಷಷ್ಠ್ಯಸಮಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಾರದು ಹೊರತಾಗಿ, ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಷಷ್ಠ್ಯಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ನಿಷಾದಪದಕ್ಕೆ, ನಿಷಾದಸಂಬಂಧಿಯಾದ ದ್ವಿಜರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಧಾರಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ನೇರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನುಕೂಲವಿರುವುದರಿಂದ, 'ನಿಷಾದಶ್ವಸ್ತೌ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಷಾದಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿ- ಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथा च सिद्धेऽधिकारे “स्थपतीष्टिः प्रयाजवदग्राधेयं प्रयोजयेत्”  
इत्यष्टमपादीयतृतीयाधिकरणे “एतया” इति श्रुतस्थपतीष्टिः किमाहवनीयादिषु  
स्यादुत लौकिकाग्राविति संशये

ಹೀಗೆ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ  
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಠಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೋ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲೋ ? ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ -

‘ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿಃ ಪ್ರಯಾಜವದಗ್ರಾಧೇಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್’ (೬-೮-೨)

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ: -

अथ तृतीयमनाहितेऽग्नौ स्थपतीष्ट्यधिकरणम् (सूत्रे २०-२१)

स्थपतीष्टिः प्रयाजवदग्राधेयं प्रयोजयेत्तादर्थ्याच्चापवृज्येत ॥२०॥

(अपि वा लौकिकेऽग्नौ स्यादाधानस्यासर्वशेषत्वात् ॥२१॥)

ಅತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವವೈಷಯೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರನಾತ್ಸದ್ಭವಿತಿಃ । “एतया निषादस्थपतिं याजयेत्” इति श्रुता  
स्थपतीष्टिः किमाहवनीये स्यात्, उत लौकिकेऽग्राविति सन्देहे, दर्शपूर्णमासरूप-

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



‘ಏತಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಯು ಆಹವನೀಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಕೃತಿತ ಆಹವನೀಯಾದಿಪ್ರಾಸೇಸ್ತಸ್ಯ ಚಾಧಾನಾಧೀನತ್ವಾದಸತ್ಯಪಿ ಸ್ಥಪತೇರಾಧಾನವಿಧಾವಿಧಿರೇವೇಯಮಾಧಾನಂ ಪ್ರಯೋಜಯೇದಿತಿ ಪ್ರಾಸೇ

ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಆಹವನೀಯಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಏಕತಿಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆಹವನೀಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತಾಗ್ನಿಗಳೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಹವನೀಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ ಕೂಡ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ‘ವಸಂತೇ ಬೃಹಣಃ ಅಗ್ನೀನಾದಧೀತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೃಹಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಲು ವಿಧಿವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಪತಿಗೆ ಇಷ್ಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಂತು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಿಂದ ಆಹವನೀಯಾದಿ ಅಗ್ನಿಗಳೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಇಷ್ಟಿಯೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪದ ಬಲದಿಂದ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯವಿಹಿತಾಧಾನಜನ್ಯಾಗ್ನಿಗತಸಂಸ್ಕಾರವಾಚಿತವಾದಾಹವನೀಯಾದಿ-ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಥಪತಿಕೃತೇನ ಚಾಧಾನೇನಾವಿಹಿತೇನ ಸಂಸ್ಕಾರಾಸಿದ್ಧೇರ್ನಾಧಾನಾಕ್ಷೇಪ ಇತಿ ಲೌಕಿಕಾಗ್ರಾವೇವೇಷ್ಟಿಸ್ಯಾದಿತ್ಯುಕ್ತಂ ತದ್ವೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಸ್ಸಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

**ಸಿದ್ಧಾಂತ** - ಆಹವನೀಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ, ಅಗ್ನಿಗಷ್ಟೇ ವಾಚಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಗ್ನಿವಾಚಕಗಳಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದರೆ ವಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಹಿತವಾದ,

ಪ್ರಕೃತಿತಶ್ವೋದಕೇನಾಹವನೀಯಾದಿಃ ಪ್ರಾಸತ್ವಾತ್ಸತ್ಯಸ್ಯ ಚಾಧಾನಾಧೀನತ್ವಾದಸತ್ಯಪಿ ಸ್ಥಪತೇರಾಧಾನವಿಧಾವಿಧಿವಿಧಾನಾಬಲಾದೇವಾಧಾನಾಕ್ಷೇಪೇನ ಪೂರ್ವೇವಾಹವನೀಯಾಽಪಮಾಭಾವಾದಾಹವನೀಯೇ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ, ಸ್ಥಪತೀಶ್ಚಿಃ ಪ್ರಯಾಜಾದಿಕಮಿವಾಶ್ವಿಧೀರೇಣಾಧಾನಮಗ್ನಿ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ । ನ ಚೈವ ಸ್ಥಪತೇರಗ್ನಿಮತ್ವೇ ಕರ್ಮಾಂತರೇಽಪ್ಯಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಶಾಙ್ಕ್ಯಮ್ । ತಾದರ್ಥ್ಯಾನ್ವಾಪವೃಜ್ಯೇತ । ಇದಂ ಹ್ಯಾಧಾನಂ ಸ್ಥಪತೀಶ್ಚೈವ ಪ್ರಯುಕ್ತಮಿತಿ ತದರ್ಥಮ್ । ನತು ವಸಂತಾದಿವಿಹಿತಾಧಾನವದಗ್ನಿಮಾತ್ರಾರ್ಥಮ್ । ಅತಸ್ತತ್ಸಾಮಿಥೈ ಸಮಾಪ್ತಾಯಾಮಾಧಾನಮಪವೃಜ್ಯೇತ ಸಮಾಪ್ಯೇತೇತಿ ನ ಕರ್ಮಾಂತರಾಧಿಕಾರಃ । ಅಗ್ರಾಭಾವಾದಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಪ್ರಕೃತಿತ ಆಹವನೀಯಾದಿಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾವಪಿ ತಸ್ಯ ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯವಾಲೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಕರ್ತೃತ್ವಾಧಾನಸಾಧ್ಯತ್ವಾವಗಮಾತ್ಕರ್ತೃಕಮೇವಾಧಾನಮಗ್ನಿಧೀರೇಣಾಪಿಶ್ಚಿವಿಧಿಃ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ । ನ ಸ್ಥಪತಿಕರ್ತೃಕಮಿತಿ ಸ್ಥಪತೀರ್ನಾಹವನೀಯೇ । ಕಿಂತ್ವಾಚಾರಾಙ್ಗೈಕಿಕೇಽಗ್ರಾವೇವೇತಿ । ಫಲಂ ವ್ಯಕ್ತಮ್ ।

ಇತಿ ತೃತೀಯಮನಾಹಿತೇಽಗ್ನೌ ಸ್ಥಪತೀಶ್ಚಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರ ೨೦-೨೧)

ಆಧಾನದಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಪತಿಯು ಮಾಡುವ ಅಗ್ನಾಧಾನವು ಅವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಸ್ಥಪತಿ ಮಾಡುವ ಅಗ್ನಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಆಹವನೀಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ವಿಷಮೋಽಯಮುಪನ್ಯಾಸ: । स्थपतेरिष्टिविधानबलेनैतस्य सर्वस्य कल्पनेऽपि प्रकृतेऽपि देवानां विशिष्य कर्मविध्यभावात् । प्रागुदाहृतवचनानां चार्थवादत्वेन सत्रादिप्रशंसापरत्वेन स्वार्थे तात्पर्याभावात् । अन्यथा “वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता, अग्निर्हिमस्य भेषजं, को हि तद्वेद यद्यमुष्मिँल्लೋकेऽस्ति वा न वेति आदित्यो यूपो भवति” इत्यादेरपि स्वार्थपरता स्यादित्यत आह - देवा वा इति ॥

ನೀವು ನೀಡಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಪತಿಯು ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯ ಬಲದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕನಾಗದಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಧಿಕಾರಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಧಿಯು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಪಾದಿಗಳ ಪ್ರಶಂಸಾಪರವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೇ, ಹೊರತು ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾರ್ಥ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ 'ವಾಯುರ್ವೈ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾ ದೇವತಾ, ಅಗ್ನಿರ್ಹಿಮಸ್ಯ ಭೇಷಜಂ, ಕೋ ಹಿ ತದ್ವೇದ ಯದ್ಯಮುಷ್ಮಿಂಲೋಕೇಽಸ್ತಿ ವಾ ನ ವೇತಿ ಆದಿತ್ಯೋ ಯೂಪೋ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ದೇವಾ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - मीमांसकमते तथात्वेऽपि न त्वन्मते तथात्वं युक्तम् । अन्यथा देवता-विग्रहाद्यसिद्धचैतदधिकरणसिद्धान्तानुन्मेषस्यादित्यर्थः ।

ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹಾಗೇ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರಬಹುದು. ಅವರಂತೆ ನಿನಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ನೀನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಉದಯವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತದುಕ್ತಂ ಭಾಮತ್ಯಾಂ “ಮನ್ತ್ರಾದಿಪದಸಮನ್ವಯಾತ್ ಪ್ರತೀಯಮಾನೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾವಿರೋಧೇ ಸತ್ಯಭ್ಯುಪೇತವ್ಯಃ | ನತು ವಿರೋಧೇ” ಇತಿ - ಉಪಾಸನಾಜ್ಞೇತಿ ||

ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಮಂತ್ರಾದಿಪದ ಸಮನ್ವಯಾತ್ ಪ್ರತೀಯಮಾನೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾವಿರೋಧೇ ಸತ್ಯಭ್ಯುಪೇತವ್ಯಃ | ನತು ವಿರೋಧೇ’ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯದಪಿ ನಿಯಮೇ ಕರ್ಮಣ್ಯಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರೋಽಪಿ ಪ್ರಧಾನೇಽಧಿಕಾರಾಽಪ್ಯಾಜ್ಞೋಪಸಂಹರಣ ಸಮರ್ಥಿತಃ “ಸರ್ವಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಾತ್ಮತಃ ಭೂತೋಪದೇಶಾತ್” ಇತಿ ಷಷ್ಠತೃತೀಯಪಾದಿವಾಚನಯೇ | ತಥಾಪ್ಯುಪಾಸನಾಃ ಫಲಾರ್ಥತಯಾ ವಿಧಾನೇನ ಕಾಮ್ಯತ್ವಾದ್ವಾ ಕರ್ಮಣಾಂ ಶಕ್ಯತ್ವೇನ ವಾ ತದ್ವಿಷಯಂ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

**ಪ್ರಶ್ನೆ -** ನಿತ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಕೆಲವು ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸದಿದ್ದರೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಅಂಗಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅಷ್ಟನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉಪಾಸನಾ ಎಂಬ ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಅಂಗವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವು ‘ಸರ್ವ ಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಾತ್ಮ ತಥಾ ಭೂತೋಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೇ ಪಾದದ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

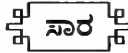
**ಉತ್ತರ -** ಒಂದು ವೇಳೆ ಉಪಾಸನೆಯು ನಿತ್ಯಕರ್ಮವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಉಪಾಸನೆಯೂ ಕೂಡ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन कर्माङ्गविद्याधानानाधिकारिणोऽपि स्थपतेः कर्माधिकारोऽस्तीति निरस्तम् | “नाग्निं यज्ञश्रद्धस्य तथैवाध्ययनं कुतः” इति स्थपतेस्तत्राधिकार-निषेधस्येव देवानां कर्माधिकारनिषेधाभावात् |

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಸ್ಥಪತಿಗೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅಂಗವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ತಥೈವಾಧ್ಯಯನಂ ಕುತಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಥಪತಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಯಾವುದೇ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ನಿಷೇಧ ಮಾತುಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರ ಹೊರತು, ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ಆತ್ಮಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ನನು ದೇವಾ: ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಣಿ ನ ಅತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವಾದಿತ್ಯನುಮಾನ-  
ವಿರೋಧಾದೇವಾನಾಮನಧಿಕಾರಿತೇತ್ಯಾಶಾಕ್ತೃ ತರ್ಹಿ ದೇವಾ: ನ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಧಿಕಾರಿಣಿಽತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ವಾ-  
ಚ್ಚದ್ವದಿತ್ಯನುಮಾನವಿರೋಧಾದ್ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಧಿಕಾರಿಽಪಿ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹ - ಅಥ  
ಪುಮರ್ಯಸಾಧನಾನೀತಿ || यदि च ब्रह्मविद्यानधिकारसाधकमत्रैवर्णिकत्वानुमानं देवानां  
ब्रह्मविद्याधिकारप्रतिपादकश्रुतिविरोधादप्रमाणम् । तर्हि कर्मानधिकारसाधकमप्यनुमा  
नं तत्प्रतिपादकश्रुतिविरोधादमानमिति समानम् । तदेतदाह - इत्यादि-  
श्रुतिसिद्धस्येति॥ ननु तथापि न देवानां कर्मण्यधिकारः । तत्प्रतिपादकवाक्यस्य म  
नान्तरप्रासितद्विरोधाभ्यां तत्रातात्पर्यादित्यत उक्तं - मानान्तरेत्यादि ||



ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗಷ್ಟೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ದೇವತೆಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ದೇವಾ ವಾ ಅಗ್ನಿಮಾದಧತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿಯ ಆಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿಧಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹೀತೋತಿ ತಸ್ಮೈ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯುಗ್ಮೇದಂ ಭಗವೋಽಧೈವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ 'ಸರ್ವವರ್ಣಾಃ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಿಣಾಃ ಸರ್ವಂ ಹ್ಯೇತೇ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸಕಲವರ್ಣಗಳೂ ಸಕಲ ಆಶ್ರಮಗಳು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಆತ್ಮಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////////////////////

ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तमुभाभ्यां तिर्यगादीनामसामर्थ्यात्कर्मब्रह्मविद्ययोरनधिकार इति तन्न ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಾದ್ವೈತಿಗಳು ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

एवमुक्तो भ्रातृभिस्तु जरितारिविभावसुम् ।

तुष्टाव प्राञ्जलिर्भूत्वा यत्तच्छृणु नराधिप ॥

इत्यादिना भारते जरितारिसारिसृकस्तंबमित्रद्रोणाख्यानां चतुर्णां पक्षिणां  
“अयमग्रे जरिता” इत्याग्रेयसूकेनाग्निस्तावकत्वोक्तेः ।

ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ -

‘विषममुक्त्रो भ्रातृभिस्तु जरितारिविभावसुम् ।

तुष्टाव प्राञ्जलिर्भूत्वा यत्तच्छृणु नराधिप ॥

ಏಲೈ ! ನರತ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪವಾಡವನ್ನು ಕೇಳು. ದ್ರೋಣ ಮೊದಲಾದ ಸಹೋದರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ, ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಕೈಮುಗಿದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಜರಿತಾರಿ, ಸಾರಿಸೃಕ್, ಸ್ತಂಬಮಿತ್ರ, ದ್ರೋಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ‘ಅಯಮಗ್ರೇ ಜರಿತಾ’ ಎಂಬ ಅಗ್ನೇಯಸೂಕ್ತದಿಂದ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

तत्रैव “स्तम्बमित्रस्तपः कुर्याद्रोणो ब्रह्मविदुत्तमः” इति द्रोणादेर्ब्रह्म-  
वित्त्वायुक्तेश्च ।

ಮತ್ತು ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತಂಬಮಿತ್ರಸ್ತಪಃ ಕುರ್ಯಾದ್ ದ್ರೋಣೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದುತ್ವಮಃ' ಸ್ತಂಬಮಿತ್ರಪಕ್ಷಿಯು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣ ಪಕ್ಷಿಯೇ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ರೋಣಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

“ऋषीनस्मान्ಬಾಲಕಾನ್ಬಾಲಯಸ್ವ” इति ऋषिशब्देन चतुर्णामपि मन्त्रद्रष्टृत्वोक्तेश्च ।

'ಋಷೀನಸ್ಮಾನ್ ಬಾಲಕಾನ್ ಬಾಲಯಸ್ವ' ಋಷಿಗಳಾದ ಬಾಲಕರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸು ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಋಷಿಶಬ್ದದಿಂದ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

“ऋषिर्द्रोण त्वमसि वै ब्रह्मैतद्याहृतं त्वय” इति द्रोणस्य वेदव्याहृतृत्वोक्तेश्च ।

ಮತ್ತು 'ಋಷಿದ್ರೋಣ ತ್ವಮಸಿ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮೈತದ್ಯಾಹೃತಂ ತ್ವಯಾ' ಎಲೈ ! ಋಷಿಯೆನಿಸಿದ ದ್ರೋಣಪಕ್ಷಿಯೇ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ನಿನಿಂದ ವೇದರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಯೋ ಎಂಬುದಾಗಿ ವೇದದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ದ್ರೋಣಪಕ್ಷಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

“अयमष्टौबृचाः शार्ङ्गजरीताद्रोणसारिसूक्तस्तंबमित्राश्च” इत्यनुक्रमणिकायां “अयमग्रे जरिता” इत्यादि सूक्ते द्रोणादीनां पक्षिणामृषित्वोक्तेश्च ।

'ಅಯಮಷ್ಟೌಬೃಚಾಃ ಶಾಂರ್ಗಜರಿತಾದ್ರೋಣಸಾರಿಸ್ಸೂಕ್ತಸ್ತಂಬಮಿತ್ರಾಶ್ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಗ್ರೇ ಜರಿತಾ' ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಋಷಿಗಳು ಎಂದು ದ್ರೋಣಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಋಷಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

रामायणादौ हनुमदादीनां वेदवित्त्वायुक्तेश्च । शूद्रादिवर्तित्यगादीनामधिकार-निषेधाभावाच्च ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ರಾಮಾಯಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹನುಮಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಪಿಗಳಿಗೆ ವೇದಜ್ಞಾನವಿರುತ್ತೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ತೀರ್ಥಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

अर्वाचीनानां तिर्यगादीनामस्माभिरप्यधिकारानङ्गीकाराच्च । अर्वाचीनदृष्टान्ते-नेतरेषामप्यसामर्थ्यानुमानेऽतिप्रसङ्गाच्च ।

ಅರ್ವಾಚೀನವಾದ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಅರ್ವಾಚೀನವಾದ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

एवं देवादीनामधिकारं समर्थं तिरश्चामपि केषाञ्चित्साधयितुं परोक्तमनूद्यापाकरोति - यच्चेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಕೆಲವು ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದೂ ಸಹ ಹೋ' ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೆಲವರು ಹೇಳುವ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅನಧಿಕಾರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** तिरश्चामनधिकारः किमश्रुतत्वात्किं वा शूद्रस्येव निषिद्धत्वाद्विशिष्ट-  
बुद्ध्याद्यभावाद्वा । आद्यं प्रत्याह - एवमुक्त इति ॥

ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದೋ, ಅಥವಾ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೋ, ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಏಮಮುಕ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** भारत आदिपर्वणि खाण्डवदाहसमये द्रोणादेः पक्षिण इत्यर्थः ।  
हे द्रोण त्वमपि ऋषिर्वै यतः त्वया एतद्गृहं वेदरूपं व्याहृतमिति योजना ।  
हनुमदिति ॥ तस्य कपित्वेन तिर्यक्तत्वमिति भावः ।

ಮಹಾಭಾರತದ ಆದಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಖಾಂಡವದಾಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎಲೈ ! ದ್ರೋಣಪಕ್ಷಿಯೇ ನೀನೂ ಸಹ ಋಷಿಯೇ ಆಗಿರುವಿ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನಿಂದ ವೇದರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಉಚ್ಛ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹನುಮಂತನು ಕಪಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन तृतीयोऽपि निरस्तो बोध्यः । द्वितीयं निरस्यति - श्द्वेति ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಂತೆ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ನಿಷೇಧವಚನವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಶೂದ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु किं तिरश्चामद्यतनानामधिकारोऽथ केषाञ्चिद्विशिष्टानाम् । नाद्यः ।  
बाधात् । नान्त्यः । विमतास्तिर्यंचो नाधिकारिणः तिर्यक्त्वात् । अर्वाचीन-  
तिर्यग्वदित्यनुमानविरोधादित्यतो द्वयं क्रमेण निराह - अर्वाचीनानामिति ॥

ಈಗಿರುವ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಿರುವ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಮತಾಃ ತೀರ್ಯಂಚೋ ನಾಧಿಕಾರಿಣಃ ತೀರ್ಯಕ್ವಾತ್' ಅರ್ವಾಚೀನತೀರ್ಯಗ್ವತ್ ಈಗಿರುವ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ವಿವಾದವಿಷಯಭೂತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ತೀರ್ಯಕ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅನುಮಾನವಿರೋಧವಿರುವ ಕಾರಣ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅರ್ವಾಚೀನಾನಾಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अतिप्रसङ्गादिति ॥ अद्यतनपुरुषेषु सामर्थ्यादर्शनेन देवानामपि  
विश्वधारणादिसामर्थ्याभावानुमानं स्यात् । श्रुत्यादिबाधस्तूभयत्र सम इति भावः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರ್ವಾಚೀನವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ - ಈಗಿರುವ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಧರಿಸುವಿಕೆಯೆಂಬ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಧರಿಸುವಿಕೆಯೆಂಬ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಈಗಿರುವ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಧಾರಣೆಯು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ತೀರ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.



**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन “तिर्यगाद्यपेक्षया मनुष्यत्वविशेषणमुक्तम्” इति भाष्यादिकं त्वर्वाचीनतिर्यगाद्यपेक्षयेति व्याख्येयमित्युक्तं भवति । एतेन “तेषामप्ययमग्रे जरितेत्यादावधिकारदर्शनात्” इत्युत्तरनयस्थटीकावाक्यं विवृतं ध्येयम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ತೀರ್ಯಗಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶೇಷಣಮುಕ್ತಮ್' ತೀರ್ಯಗಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಪದವನ್ನು ವಿಶೇಷವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ಈಗಿರುವ ತೀರ್ಯಗಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತೇಷಾಮಪ್ಯಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತೇತ್ಯಾದಾವಧಿಕಾರದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवं विद्याधिकारसमर्थनादेव तदङ्गकर्माधिकारोऽपि सिद्ध इति स पृथक् न समर्थित इति ध्येयम् ।

ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತದಂಗವಾದ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರದ ಸ್ಪರ್ಶನೆಯು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.



ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ತೀರ್ಯಗಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ

‘ಎವಮುಕ್ತೋ ಭ್ರಾತೃಭಿಸ್ತು ಜರಿತಾರಿವಿಭಾವಸುಮ್’ ।

ತುಷ್ಠಾವ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭೂತ್ವಾ ಯತ್ರಚ್ಛ್ರೇಣ ನರಾಧಿಪ ॥

ಎಲೈ ! ನರಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪವಾಡವನ್ನು ಕೇಳು. ದ್ರೋಣ ಮೊದಲಾದ ಸಹೋದರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಜರಿತಾರಿವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ, ಜರಿತಾರಿ ಪಕ್ಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕೈಮುಗಿದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಜರಿತಾರಿ, ಸಾರಿಸೃಕ್ತ, ಸ್ತಂಭಮಿತ್ರ, ದ್ರೋಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು 'ಅಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತಾ' ಎಂಬ ಅಗ್ನೇಯಸೂತ್ರದಿಂದ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದಾಗಿ ತೀರ್ಯಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಬುಷಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರರಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಪಿಗಳಿಗೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ವೇದಜ್ಞಾನವಿದೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ತೀರ್ಯಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀರ್ಯಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तमुभाभ्यामिन्द्रादीनां विग्रहवत्त्वे ऋत्विगादिवत्सन्निधानेन कर्माङ्गत्वं स्यात् । तच्च विरुद्धम् । बहुषु यागेषु युगपदेकस्येन्द्रादेः सन्निधानायोगादिति चेन्न । एकस्या अपि देवताया अनेकशरीरप्रतिपत्तेरिति द्वितीयार्थ इति ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಯಾಗಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಕ್ ಮೊದಲಾದವರ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಋತ್ವಿಕ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಗೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗರಾಗಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಾಂಗರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿರುದ್ಧ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳು ಅನೇಕವಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಿ = ಯಜ್ಞಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ = ದೇವತೆಯು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಶರೀರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ದರ್ಶನಾತ್ = ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

तन्न । देवताया विग्रहवत्त्वेऽपि स्वस्थानस्थिताया एकस्या एव बहुभिरुद्देष्टं शक्यत्वेन कर्मणि विरोधशङ्कानुदयात् ।

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ತಪ್ಪು. ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದ್ದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಅನೇಕರು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗದ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾಧಿಕಾರೇ ಹಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಽಪಿ ವಿಗ್ರಹಾದಿಕಮೇವಾಪೇಕ್ಷಿತಮ್ । ನ  
ತ್ವತ್ವಿಗಾದಿವತ್ಸನ್ನಿಧಾನಮಪಿ ।

ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ಹೊರತು, ಋತ್ವಿಗಾದಿಗಳಂತೆ ಸನ್ನಿಧಾನವೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ನನು “ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ ಹರಿವ ಆಗಚ್ಛ” ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಽಹ್ನಾನಾತ್ಸನ್ನಿಧಾನಸಿದ್ಧಿर्वಿರೋಧ-  
ಶಙ್ಕೋದಯ ಇತಿ चेत् यथाह्नानमागमनार्थं तर्हि सिद्धं विग्रहवत्त्वम् । यदि त्वदृष्टार्थं न  
तर्हि सನ್ನिधानसिद्धिः ।

‘ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ, ಹರಿವ ಆಗಚ್ಛ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ, ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಯು ಮಾಡಿದ್ದು ಹೇಗೆ ತಪ್ಪು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಆಹ್ವಾನವು ಆಗಮನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಶರೀರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದ್ವೈತಪ್ರಯೋಜನ-  
ಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

एतेन “कस्य वा देवा यज्ञमागच्छन्ति” इत्यादिवाक्यात्सನ್ನिधानसिद्धेः  
शङ्कೋदय इति निरस्तम् ।

ಇದರಿಂದ ‘ಕಸ್ಯ ವಾ ದೇವಾ ಯಜ್ಞಮಾಗಚ್ಛಂತಿ’ ‘ಯಾರ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದ್ದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಹರ್ವಿಭಾಗವನ್ನು ಅವರು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು.

अनेन वाक्येन देवतानामागमनसिद्धौ तत एव विग्रहवत्त्वसिद्धेः । असिद्धौ च  
कर्मणि विरोधशङ्कानुदयात् । एवं सूत्रान्तरेऽप्यनुपपत्तिरूह्या ॥

ಮತ್ತು ‘ಕಸ್ಯ ವಾ ದೇವಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಆಗಮನವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಇದರಿಂದಲೇ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಕಸ್ಯ ವಾ ದೇವಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಆಗಮನವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಯೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

एवं मतद्वयेऽप्याद्यसूत्राभिप्रेतं सिद्धान्तं निरस्य द्वितीयसूत्रार्थमप्यनूद्य निराह -  
यचेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ 'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣಃ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “इन्द्रागच्छ हरिव आगच्छ” इत्यादिनाऽऽहूतस्य सन्निधानानुपपत्तेरिति  
रामानुजभाष्यमाशङ्कते - इन्द्रेति ॥

'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ ಹರಿವ ಆಗಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಹ್ವಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರದ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಹ್ವಾನಮಂತ್ರದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ 'ಇಂದ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** तर्हि सिद्धमिति ॥ एवं च विरोधशङ्कया विग्रहाद्यभावापादानं  
व्याहतमित्यर्थः । रामानुजभाष्योक्तमेवान्यदपि शङ्काबीजमाशङ्क्याह - एतेनेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಶಂಕೆಯಿಂದ ವಿಗ್ರಹವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯಾಹತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ. ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಹೇಳಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕಾಬೀಜವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “कस्य वा देवा यज्ञमागच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां यो  
वै देवता: पूर्व: परिगृह्णाति स एना: श्रो भूते यजते” इत्यादिनाऽग्रादेस्तत्र  
तत्रागमनसिद्धेरित्यर्थः । एतच्छब्दार्थं व्यनक्ति - अनेनेति ॥

'ಕಸ್ಯ ವಾ ದೇವಾ ಯಜ್ಞಮಾಗಚ್ಛಂತಿ ಕಸ್ಯ ವಾ ನ ಬಹುನಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಯೋ ವೈ ದೇವತಾಃ ಪೂರ್ವಃ ಪರಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ಏನಾಃ ಶ್ಲೋ ಭೂತೇ ಯಜತೇ' ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರೆದಾಗ ಯಾರಮನೆಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಗಬೇಕು, ಎಂದರೆ ಮೊದಲು ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಆಹ್ವಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನ ಮನೆಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನು ಹಿಂದಿನ ದಿವಸ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಿ, ಮರುದಿವಸ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಗಮನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಏತತ್' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ಅನೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवमिति ।। तथा हि । विग्रहादिमत्त्वेऽङ्गीक्रियमाणे कर्मणि विरोधाभावेऽपि वैदिकेन्द्रादिशब्देऽनित्यार्थसंयोगरूपविरोधस्यादेव । विग्रहवत्त्वे जनिमृतियोगेन जनेः पूर्वं नाशादूर्ध्वमिन्द्रादिशब्दानामर्थशून्यत्वमनित्यत्वं वा स्यादिति चेन्न ।

ಇದರಂತೆ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರಗಳ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿತ್ಯವಾದ ವೈದಿಕವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಜನನ-ಮರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದಾಗ ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ-ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಸಂಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಹ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಸಂಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅನಿತ್ಯಾರ್ಥಸಂಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अतो वैदिकादेवेन्द्रादिशब्दादिन्द्रादेः प्रभवादुत्पत्तेरिति तृतीय-सूत्रार्थमुभावाप्याह तु; । स न युक्तः । इन्द्रादिजगद्धेतुत्वस्योपादानत्वरूपस्य ब्रह्मधर्मत्वेन शब्देऽभावात् । दण्डचक्रादिवन्निमित्तत्वरूपस्य चायोगात् ।

ಹೀಗೆ ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ನಿಮಿತ್ತ-ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ? ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದವು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೆಂದರೆ, ದಂಡಚಕ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ದಂಡಚಕ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अथ मतं इन्द्रादिशब्दस्य न साक्षादिन्द्रादिजगदुत्पत्तौ हेतुत्वम् । किन्तु यथा कुलालो घटादिशब्दान्मनसि वर्तमानात्तदाकारं स्मृत्वा घटादिकं तद्वाच्यं सृजति तथा पूर्वस्मिन्निन्द्रादौ नष्टे वैदिकादिन्द्रादिशब्दाद्ब्रह्मा पूर्वैन्द्राद्याकृतिविशेषं स्मृत्वा तदाकारमपरमिन्द्रादिकं सृजतीति बुद्धिस्थितार्थस्मारकतयेति ।

ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರಾದಿಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಾರಣಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಕುಲಾಲನು ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 'ಘಟ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಘಟದ ಆಕಾರವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂತಹ ಘಟಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಘಟ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ನಷ್ಟರಾದ ಮೇಲೆ 'ಇಂದ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಂತಹ ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದೇ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕವಾಗಿವೆಯೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತತ್ರ । सर्वज्ञस्य शब्दाधीनार्थस्मरणेन सृष्टययोगेन शब्दादित्यर्थकस्यात इत्यस्य वैयर्थ्यात् । चतुर्मुखस्य मुख्यस्रष्टृत्वाभावेन “धाता यथा पूर्वमकल्पयत्” इत्यादे: परब्रह्मपरत्वात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಚತುರ್ಮುಖಪರವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಪರಬ್ರಹ್ಮಕೃತ್ಯಕ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** योऽपि प्रत्यक्षानुमानाभ्यामित्यस्य घटादिनिर्माणस्य शब्दपूर्वकत्वस्य प्रत्यक्षसिद्धत्वाज्जगत्सृष्टावप्येवमेवानुमानादिति परैरर्थ उक्तः स न युक्तः ।

ಇನ್ನು 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಘಟಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣವು ಶಬ್ದಪೂರ್ವಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಸಹ ಶಬ್ದಪೂರ್ವಕವೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಃ ಶಬ್ದಜನ್ಯಅರ್ಥಸ್ಮರಣಾಪೂರ್ವಿಕಾ ಸೃಷ್ಟಿತ್ವಾತ್ ಘಟಸೃಷ್ಟಿವತ್' ಎಂದು. ಇದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** तथा सति तयोस्समुचित्य हेतुत्वानुपपत्ते: । जगत्सृष्टेशब्द-पूर्वकत्वेऽनुमानस्यैव साक्षात्प्रवृत्ते: प्रत्यक्षस्य व्यासिग्रहौपयिकत्वेन तच्छेषत्वात् प्रत्यक्षಾನुमानाभ्यामिति द्विवचनस्य क्लिष्टत्वात् । दण्डपरशुभ्यां वृक्षश्छिद्यत इति व्यपदेशाभावात् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನಗಳೆರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಜಗತ್‌ಸೃಷ್ಟಿಯು ಶಬ್ದಪೂರ್ವಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನುಮಾನವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಉಪಪಾದಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ಪರ್ವತಃ ಪಕ್ಷಮಾನ್ ಧೂಮಾತ್ ಮಹಾನಸವತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಜಗತ್‌ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಶಬ್ದಪೂರ್ವಕತ್ವವು ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಘಟಾದಿಸೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿನಿಶ್ಚಯವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನಗಳೆರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯೆಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿವಚನಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ದಂಡಪರಶುಭ್ಯಾಂ ವೃಕ್ಷಶ್ಚಿದ್ವತೇ' ದಂಡ ಹಾಗೂ ಕೊಡಲಿಗಳಿಂದ ವೃಕ್ಷವು ತುಂಡರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪರಶುವಿನಿಂದಲೇ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಛೇದನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪರಶುವಿಗೆ ದಂಡವು ಕೇವಲ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಸಹ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - कैश्चिच्छ्रुतिस्मृतिभ्यामित्यर्थ उक्तः । सोऽपि न साधुः ।  
 रूढार्थत्यागापत्तेः । अत इत्यनेनैव श्रुतिस्मृतिरूपशब्दस्य ग्रहणसम्भवेन तस्य  
 वैयर्थ्याच्च ।

ರಾಮಾನುಜರು 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ರೂಢವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ಯಾಗಿರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿದರೆ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಪದವು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यच्चोक्तं परैः इन्द्रादिजगत इन्द्रादिवेदशब्दजन्यत्वादेव वेदस्य  
 नित्यत्वमिति चतुर्थस्यार्थ इति तन्न । तत्समर्थनस्य प्रकृतानुपयोगात् ।  
 चशब्दानुपपत्तेश्चेत्यादिरूपेण ध्येयम् । ग्रन्थगौरवभयादुपरम्यते ।

'ಅತ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಇಂದ್ರಾದಿ ಜಗತ್ತು, ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ವೇದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಜನಕವಾದ ವೇದವು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲಿರಬೇಕಾದ ಕಾರಣ, ಅನಾದಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು.

ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಕೃತ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗದ ಕಾರಣ, 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಭಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ದೋಷವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯತ್ಕಶ್ಚಿದಾಹ "ತತೋ ದೇವಾ ರುद्रं नापश्यन् । ते देवा रुद्रं ध्यायन्ति" इत्यत्रोक्तो देवानामुपासनाधिकारो न युक्तोऽथ युक्त इति संशये पूर्वोक्तरीत्या विग्रहाभावेन सामर्थ्याभावात् "देवा ह वै स्वर्गं लोकमगमन् । ते देवा रुद्रमपृच्छन्" इति देवलोकस्य परब्रह्मपदस्य चैकार्थत्वावगमेनार्थित्वायोगादुपनयनाभावेन वैदुष्यायोगाज्ಜडत्वेनानधिकार इति प्राप्ते

ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ತತೋ ದೇವಾ ರುದ್ರಂ ನಾಪಶ್ಯನ್' । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಂ ಧ್ಯಾಯಂತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ರುದ್ರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ದೇವಾಃ ತ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್' । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಅರ್ಥಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೈದುಷ್ಯವೂ ಸಹ ಅವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅರ್ಥಿತ್ವ, ವೈದುಷ್ಯ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅವರು ಜಡರೂಪರಾದ್ದರಿಂದ, ಉಪಸನಾಧಿಕಾರವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಿग्रहलोकभेदस्वयंप्रतिभातवेदत्वाभ्युपगमेनास्त्यधिकार इति सिद्धान्त इति तदनेनैव निरस्तम् ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೇ ಬೇರೆ, ಶಿವಲೋಕವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಲೋಕಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ವೈದುಷ್ಯವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಶೈವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದಲೇ ಇವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.



**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಾಗುಕ್ತದೋಷಾತ್ । ದೇವಲೋಕಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಯೋರ್ದೇವಸ್ಯ “ಕರ್ಮಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ । ಅಕ್ಷಯಂ ಪದಮ್” ಇತ್ಯಾಧೀನಕಮಾನಮಿತತ್ವೇನಾಸ್ಮದ್ರೀತ್ಯೈವಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಸ್ಯೋಪ-  
ಪಾದನೀಯತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳು ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ದೇವಲೋಕ, ಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ‘ಕರ್ಮಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ । ಅಕ್ಷಯಂ ಪದಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರನಿರೂಪಣೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ತಾಮಿರೆನಂ ರುದ್ರೋಽನ್ವಾಯತ್ತ” ಇತಿ “ರುದ್ರೇಣೈವ ಮುಖೇನ” ಇತಿ “ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಉಪಜೀವಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ರುದ್ರಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿವರ್ಗಪ್ರವಿಶ್ಠತ್ವೇನ ತಸ್ಯೋಪಾಸ್ಯಕೋಟಿ-  
ಪ್ರವೇಶಾಯೋಗಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು ರುದ್ರದೇವರು ಉಪಾಸಕರೇ ಹೊರತು, ಉಪಾಸ್ಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ‘ತಾಭಿರೇನಂ ರುದ್ರೋಽನ್ವಾಯತ್ತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪುಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರು ಕುಳಿತು ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ‘ರುದ್ರೇಣೈವ ಮುಖೇನ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಏಕಾದಶರುದ್ರರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಉಪಜೀವಂತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ರುದ್ರದೇವರು ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಉಪಾಸ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यच्चाद्यसूत्रे तदिति भिन्नं पदं लुप्तषष्ठीकम् । पूरणगुणेति समासनिषेधादिति । तच्च । निर्वाहस्योक्तत्वात् । द्वितीयादिसूत्रार्थोऽपि प्राग्व-  
न्निरसनीयः ।

ಇನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ತತ್’ ಪದವು ಭಿನ್ನವಾದ ಉಪಪ್ರಷ್ಠಿಕವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಪದವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಪೂರಣಗುಣ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯಗಳೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ‘ಪೂರಣಗುಣ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬುದು ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ಸೂತ್ರವು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತತ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಭಿನ್ನಪದವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ‘ತಸ್ಮಾದುಪರಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮೀ ಸಮಾಸವನ್ನೂ ಕೂಡ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಕೃತ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗದ ಕಾರಣ, 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಗಾರವ ಭಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ದೋಷವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಯತ್ಕಶ್ಚಿದಾಹ "ತತೋ ದೇವಾ ರುद्रं नापश्यन् । ते देवा रुद्रं ध्यायन्ति" इत्यत्रोक्तो देवानामुपासनाधिकारो न युक्तोऽथ युक्त इति संशये पूर्वोक्तरीत्या विग्रहाभावेन सामर्थ्याभावात् "देवा ह वै स्वर्गं लोकमगमन् । ते देवा रुद्रमपृच्छन्" इति देवलोकस्य परब्रह्मपदस्य चैकार्थत्वावगमेनार्थित्वायोगादुपनयनाभावेन वैदुष्यायोगाज्ಜडत्वेनानधिकार इति प्राप्ते

ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ತತೋ ದೇವಾ ರುದ್ರಂ ನಾಪಶ್ಯನ್' । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಂ ಧ್ಯಾಯಂತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ರುದ್ರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ದೇವಾ ಷ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್' । ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಅರ್ಥಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೈದುಷ್ಯವೂ ಸಹ ಅವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅರ್ಥಿತ್ವ, ವೈದುಷ್ಯ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅವರು ಜಡರೂಪರಾದ್ದರಿಂದ, ಉಪಸನಾಧಿಕಾರವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ವಿग्रಹಲೋಕಭೇದಸ್ವಯಂಪ್ರತಿಭಾತವೇದತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮೇನಾಸ್ತ್ಯಧಿಕಾರ ಇತಿ सिद्धान्त इति तदनेनैव निरस्तम् ।

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೇ ಬೇರೆ, ಶಿವಲೋಕವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಲೋಕಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ವೈದುಷ್ಯವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಶೈವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದಲೇ ಇವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಾಗ್ಕುದೋಷಾತ್ । ದೇವಲೋಕಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಯೋರ್ದೇವಸ್ಯ “ಕರ್ಮಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ । ಅಕ್ಷಯಂ ಪದಮ್” ಇತ್ಯಾದಿನೇಕಮಾನಮಿತತ್ವೇನಾಸ್ಮದ್ರೀತ್ಯೈವಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಸ್ಯೋಪ-  
ಪಾದನೀಯತ್ವಾच्च ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳು ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ದೇವಲೋಕ, ಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ‘ಕರ್ಮಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ । ಅಕ್ಷಯಂ ಪದಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರಿನಿರೂಪಣೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ತಾಭಿರೇನಂ ರೂಢೋನ್ವಾಯತ್” ಇತಿ “ರೂಢೇವ ಮುಖೇನ” ಇತಿ “ತದ್ಬದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ರೂಢಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿವರ್ಗಪ್ರವಿಷ್ಟತ್ವೇನ ತಸ್ಯೋಪಾಸ್ಯಕೋಟಿ-  
ಪ್ರವೇಶಾಯೋಗಾच्च ।

ಮತ್ತು ರುದ್ರದೇವರು ಉಪಾಸಕರೇ ಹೊರತು, ಉಪಾಸ್ಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ‘ತಾಭಿರೇನಂ ರುರೋನ್ವಾಯತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪುಗಿರಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರು ಕುಳಿತು ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ‘ರುದ್ರೇಣೈವ ಮುಖೇನ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಏಕಾದಶರುದ್ರರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ತದ್ಬದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ರುದ್ರದೇವರು ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಉಪಾಸ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यच्चाथसूत्रे तदिति भिन्नं पदं लुप्तषष्ठीकम् । पूरणगुणेति समासनिषेधादिति । तन्न । निर्वाहस्योक्तत्वात् । द्वितीयादिसूत्रार्थोऽपि प्राग्व-  
न्निरसनीयः ।

ಇನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ತತ್’ ಪದವು ಭಿನ್ನವಾದ ಉಪಪ್ರತ್ಯಯವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬುದೇ ಬೇರೆ ಪದವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಪೂರಣಗುಣ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯಗಳೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ‘ಪೂರಣಗುಣ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯದ ಜೊತೆಗೆ ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಉಪರಿ’ ಎಂಬುದು ಕೃದಂತವಾದ ಅವ್ಯಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಷಷ್ಠೀಸಮಾಸವನ್ನು ಸೂತ್ರವು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತತ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಭಿನ್ನಪದವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ‘ತಸ್ಮಾದುಪರಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮೀ ಸಮಾಸವನ್ನೂ ಕೂಡ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಮಾಡಬಹುದು. ದ್ವಿತೀಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಕಗಳಂತೆ ಶೈವರೂ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदत्रोक्तं शिवार्कमणिदीपिकायां पूर्वसूत्रे तदुपरीत्यनेनेन्द्रादेह-  
विर्भोक्तृत्वमर्थादुक्तम् । तत्र सम्भवति । युगपदनुष्ठीयमानानेकक्रतुषु सन्निधानेन  
भोक्तृत्वायोगादिति विरोधशङ्कोदय इति

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಾರ್ಕಮಣಿದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಾಗಿದೆ - 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ 'ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹರ್ವಿಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್ ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಅನೇಕ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆ ಎಲ್ಲಾ ಯಾಗಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

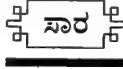
**ಪ್ರಕಾಶ:** - तत्र । ब्रह्मविद्याधिकारोपयोगिविग्रहादावेव विरोधशङ्का-  
समाधानौचित्येन तदनुपयुक्तभोक्तृत्वे विरोधशङ्केदेरसङ्गतत्वात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ನಾವು ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದಲೋ, ಅಥವಾ ಶರೀರದಿಂದಲೋ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಾದಿಗಳೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ಅವರ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪದವಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ, ತದುದ್ದೇಶಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೇ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಹರ್ವಿಭೋಕ್ತೃತ್ವದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಾಶಂಕೆ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अग्नौ प्रक्षिप्तस्य तदैव भस्मसाज्जातस्यानेककायधारणेनापि भोक्तृत्वस्य  
बाधाच्च । तद्विना भोक्तृत्वे च स्वस्थाने स्थितस्याग्निनाऽनीतहविर्भोक्तृत्वसम्भवात् ।  
अत एवाग्नेर्देवदूतत्वप्रसिद्धिरपीत्यास्ताम् ।

ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವಂತಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ? ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಭಸ್ಮವಾಗುವಂತಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಅನೇಕ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆಂದರೆ, ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದೇ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಬರುವಾಗ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಜ್ಞಮಂಟಪದ ತನಕ ಬರುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯು ದೇವದೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಗುರಾಜೀಯ್ಮ - ನನ್ವಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಚಾಡೇಸ್ತಿರ್ಯಜ್ಞಾತ್ರ-  
ನಿಷ್ಠತ್ವಾಭಾವಾತ್ಕಥಂ ತಿರಶ್ರಾಮಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅರ್ವಾಚೀನಾನಾಮಿತಿ || ನನು  
ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಾಸ್ತಿರ್ಯಚೋ ನಾಧಿಕಾರಿಣಃ | ತಿರ್ಯಕ್ತ್ವಾತ್ | ಅರ್ವಾಚೀನವದಿತ್ಯನುಮಾನ-  
ವಿರೋಧಾತ್ಕಥಂ ತಿರ್ಯಗಾದೀನಾಮಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅರ್ವಾಚೀನೇತಿ || ಅತಿಪ್ರಸಕ್ತಾದಿತಿ ||  
ಅರ್ವಾಚೀನಾನಾಂ ಶ್ಲೋಕಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾನಾಧಿಕಾರದರ್ಶನೇನ ದೇವಾನಾಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯಾಮನಾಧಿಕಾರಾ-  
ನುಮಾನಮಪಿ ಸ್ವಾದಿತೃತಿಪ್ರಸಕ್ತಾದಿತೃತೃತಃ |



ದೇವತೆಗಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೀಡುವಂತಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಶರೀರವಿರುವುದರಿಂದ, ಒಂದೇ  
ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಯೊಬ್ಬನೇ  
ಆಗಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ  
ಒಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಅನೇಕರು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನೀಡಬಹುದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು  
ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ತಪ್ಪು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಜ್ಞಮಂಟಪವನ್ನು  
ಕುರಿತು ಅವರು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು ಹವಿಸ್ಸಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು  
ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನವಿರುವುದರಿಂದ,  
ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಇದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಶರೀರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಉಳಿದ  
ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.



## ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ದೀಕ್ಷಾಕ್ಷರಾರ್ಯಸ್ತು ॥ ನಾಧ್ಯಾಯಾದಿಸಂಕ್ಲಿತಿಗ್ವಿವೇಚನೀಯೇತಿ ॥ ಮುಖ್ಯತೋ  
ವ್ಯುತ್ಪಾದೇಽಧಿಕಾರೇ ನ ಸಾಕ್ಷಾದಧ್ಯಾಯಸಂಕ್ಲಿತಿಗ್ವಿವೇಚನೀಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಕ್ಲಿತೇಸ್ತತ್ರಾಪಿ  
ಸತ್ತ್ವಾತ್ । ಫಲಿತೇ ದೇವತೋಪಾಸ್ಯತ್ವಲಿಂಗಸಮನ್ವಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಕ್ಲಿತೇರಪಿ ಸತ್ತ್ವಾच्च ।

ಅನುವಾದ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ನ ಅಧ್ಯಾಯಾದಿ  
ಸಂಗತಿಗ್ವಿವೇಚನೀಯಾ' ಅಧ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹುಡುಕಬಾರದು  
ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ಕಾರವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ ನೇರವಾಗಿ  
ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಕೂಡ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಕೇವಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.  
ಆದರೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಸಂಗತಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ದೇವತೋಪಾಸ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವು ಫಲತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ  
ಎಂದು ವಿವಿಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ನೇರವಾದ ಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಾಗ ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.  
ಹಾಗಾಗಿ 'ದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.  
ಆವಾಗ ನೇರವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿನಾಮಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ ನ ವಾ । ಆಯಂ ನಿರಸ್ಯತಿ ॥ ಕಾ ನೋ ಹಾನಿಃ  
ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿನಾಮಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ ಚೇದಿತಿ ॥ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ॥ ಅನುಮಾನೋಪ-  
ಜೀವ್ಯೇನ ಬಾಧಾದವ್ಯಾಪ್ತಾವಿತಿ ॥

ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವು ಉಪಾಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗುವುದಾದರೆ, ಪರ್ವತೇತರತ್ವ ಮೊದಲಾದವೂ  
ಕೂಡ 'ಪರ್ವತೋ ವಹ್ಮಮಾನ್ಯಧೂಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆವಾಗ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬೇಕು.  
ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂದು. ಒಂದು ವೇಳೆ  
ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದಾದರೆ, 'ಕಾ ನೋ ಹಾನಿಃ

ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯದ್ದಮೇಲೆ ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಅನುಮಾನೋಪಜೀವ್ಯೇನ ಬಾಧಾದವ್ಯಾವೈ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಅನುಕೂಲತರ್ಕದಿಂದ ಬಾಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಉಪಾಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

चक्रकापातादिति ॥ ईश्वरस्य सर्वज्ञत्वे सिद्धे "तस्माद्यज्ञात्" इत्यादिना वेदस्य सर्वज्ञप्रणीतत्वसिद्धिः । तत्सिद्धौ च वेदस्य प्रामाण्यसिद्धिः । तत्सिद्धौ च वेदेनेश्वरस्य सर्वज्ञत्वसिद्धिरिति चक्रकापातादित्यर्थः ।

'ಚಕ್ರಕಾಪತಿ' ದೋಷವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, 'ತಸ್ಮಾದ್ಯಜ್ಞಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಆಪೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದದಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟಿರುವುದಿಂದ ಚಕ್ರಕಾತ್ರಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

किं ज्ञानकारणातिरिक्तमात्रजन्यत्वं साध्यं किं वा ज्ञानत्वप्रयोजककारण-जन्यत्वे सत्यतिरिक्तजन्यत्वम् । आद्ये प्रमात्वयुक्तज्ञानस्यापि ज्ञानत्वाव्याघात इत्याह - तादृशज्ञानस्यापीति ॥ द्वितीयं शङ्कते ॥ ज्ञानकारणतदतिरिक्त-जन्यत्वमिति ॥

'ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡುತ್ತೀರೋ, ಅಥವಾ 'ಜ್ಞಾನತ್ವ-ಪ್ರಯೋಜಕಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವೇ ಸತ್ಯತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತ ಜನ್ಯತ್ವವು ಇಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ವ್ಯಾಹತಿ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ತಾದೃಶಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣತದತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

विशिष्टाभावविकल्पेन व्याघातस्य समीकरणादिति ॥ यथा प्रमायां ज्ञानकारणातिरिक्तकारणमात्रजन्यत्वस्य व्याहतत्वेऽपि ज्ञानकारणमात्रजन्यत्व-रूपविशिष्टाभावो न व्याहतः ।

ವ್ಯಾಹತಿಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. 'ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯ' ಎಂದು ಸಾಧ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈಶಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯತ್ವವೆಂಬ ವಿಶೇಷವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಮದಾದಿಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರ ಜನ್ಯತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷಣಾಭಾವದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಹತಿ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈಶ ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧವೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ.

तस्य जन्यत्वाभावेन वा जन्यत्वेऽपि ज्ञानकारणातिरिक्तजन्यत्वेन वोपपत्तेः ।  
तथा ज्ञानेऽपि ।

ಇದರಂತೆ ನಾವೂ ಸಹ 'ಜ್ಞಾನಮ್ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯಮ್ ಭವತಿ' ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವೇ ಆಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನವು ಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವದಿಂದ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದ, ಅಥವಾ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

यादृच्छिकसंवादस्थलेऽतिरिक्तकारणं विनापि दृष्टायाः भ्रमस्याप्यधिष्ठाननाशे प्रमात्वेन प्रमात्वरहितज्ञानव्यक्तेरभावेन ज्ञानवदनुवृत्तत्वेन दृष्टायाश्च प्रमाया अतिरिक्तकारणजन्यत्वे ज्ञानस्यापि तज्जन्यत्वप्रसङ्गादित्यर्थः ।

ಧೂಳಿಪಟಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಗ್ನಿ ಭ್ರಮೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಯದೃಚ್ಛಯಾ ಅಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ಅಗ್ನಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನವು 'ಪ್ರಮಾ' ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಮಾಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಗುಣವು ಅಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾತ್ವವು ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನತ್ವವು ಸಕಲಜ್ಞಾನವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆಯೋ, ಅಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನತ್ವವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾತ್ವರಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಇದಂ ರಜತಂ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಮಾತ್ವ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳೋ, ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾತ್ವಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕಾರಣಗಳು. ಹಾಗಾಗಿ 'ಯತ್ರ ಗುಣಃ ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ' 'ಯತ್ರ ಗುಣಃ ನಾಸ್ತಿ, ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿ' ಎಂದು ಎರಡುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಭಾವವಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವ್ಯತಿರೇಕ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೀವು ಪ್ರಮಾತ್ವಕ್ಕೆ ಅತಿರಿಕ್ತಗುಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನತ್ವದಂತೆ ಪ್ರಮಾತ್ವವೂ ಸಹ ಸಕಲಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಆವಾಗ



ಸಕಲಜ್ಞಾನಗಳಂತೆ ಪ್ರಮಾತೃವು ಅನುವೃತ್ತವಾದ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಾವು ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

**ವ್ಯಾಘಾತ ಇತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್ । ईशज्ञानस्य पक्षत्वेऽपि तत्र जन्यत्वाभावेन साध्यसम्भवात्तदंशे बाधोऽपि नेति भावः ॥**

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಅಂಶೇಬಾಧದೋಷವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವದಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವು ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಬಾಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**प्रतिज्ञानिरासेन निरस्तमिति ॥ परतस्त्ववादिनापि गुणत्वजातेरनङ्गीकारेण गुणशब्देन ज्ञानकारणातिरिक्तकारणस्यैव विवक्षणीयत्वेन पूर्वोक्त व्याघाताद्यापत्तेः इत्यर्थः ॥**

'ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯ ನ ತದನ್ಯವ್ಯತಿರೇಕಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರಾಸದಿಂದ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಗುಣಜನ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಗುಣತ್ವಜಾತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣಜನ್ಯ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರತಸ್ತ್ವವಾದಿಗಳು ಗುಣತ್ವಜಾತಿಯನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು 'ಪ್ರಮಾಣ್ಯಕಾರಣಂ ಗುಣಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಾರಣಜನ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣ-ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ, 'ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯನಾ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅನುಮಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಪುನಃ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಇದೂ ಕೂಡ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆ ದೋಷವು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಂತಾಯಿತು.

**अजन्यप्रमात्वमिति ॥ जन्यप्रमात्वाभाव इत्यर्थः ॥ व्याप्त्यभावादिति ॥**  
**यादृच्छिकसंवादिदुष्टवाक्यजन्यप्रमायां साध्ये सत्यप्युपाध्यभावादित्यर्थः ॥**  
**तदभावादेवेति ॥ प्रामाण्यस्य साधितत्वेनाप्रामाण्यस्याभावादेवेत्यर्थः ॥**

‘ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ಮಮ್’ ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ‘ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ಮಭಾವ’ ಎಂದು. ಹಾಗಾದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಎಂದು ‘ವ್ಯಾಪ್ತಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಿಯಾದ ದುಷ್ಪ್ರಮಾಣ್ಯಜನ್ಯಪ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಪಾಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ‘ತದಭಾವಾದೇವ’ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧನೆಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

वृश्चिकताण्डुलीयकादिवदिति ॥ यथा गोमयतण्डुलकणादिविजातीय-  
जन्यानामपि वृश्चिकत्वताण्डुलीयकत्वादिजातिस्तथैव ब्राह्मणाजातस्यापि  
सर्गादिकालीनस्य ब्राह्मणत्वजातिरित्यर्थः ॥ संयोजितवानिति ॥ अयं शब्दोऽत्र  
शक्त इति ज्ञापितवानित्यर्थः ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ವೃಶ್ಚಿಕತಾಂಡುಲೀಯಕಾದಿವತ್’ ಎಂದು ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂಬ ಲೋಕನಿಯಮವಿದೆ. ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಿಯಮವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ವೃಶ್ಚಿಕದಿಂದಲೇ ವೃಶ್ಚಿಕವು ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಕೀಟದಿಂದಲೇ ಕೀಟವು ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಆದರೆ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಗೋಮಯದಿಂದಲೂ ವೃಶ್ಚಿಕವು ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ತಂಡುಲಕಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೀಟಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೂ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

‘ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್’ ಎಂದರೆ ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಭಗವಂತನು ತಿಳಿಸಿದನು ಎಂದರ್ಥ.

नच द्वितीयाद्यमृतविद्यादिष्विति ॥ “तद्यत्प्रथमममृतं तद्वसव  
उपजीवन्ति” इत्युक्तप्रथमामृतविद्याया वसुत्वफलकत्वेन तत्र वसूनामनधिकारोऽपि  
“अथ यद्वितीयममृतं तद्रुद्रा उपजीवन्ति” इत्यादिनोक्तद्वितीयाद्यमृतविद्यासु  
रुद्रत्वादेः फलत्वेन तत्राधिकारोऽस्त्विति न वाच्यमित्यर्थः ॥

‘ನಚ ದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಮೃತವಿದ್ಯಾದಿಷು’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ - ‘ತದ್ಯತ್ ಪ್ರಥಮಮಮೃತಂ ತದ್ವಸವ ಉಪಜೀವಂತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮವಾದ ಅಮೃತವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಸುವದವಿಯು

ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಸುಪದವಿಯು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಸುಪದವಿಯು ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ರುದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. 'ಅಥ ಯದ್ ದ್ವಿತೀಯಮಮೃತಂ ತದ್ ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಂತಹ ದೊರೆಯದಿರುವ ರುದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗಿ, ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತೀತ್ಯಾದಿನಾಮಿತಿ ||** “ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತಿ | ಪ್ರಕಾಶವತೋ ಹ ಲೋಕಾಜಯತಿ” ಇತ್ಯಾದಿನೊಕ್ತಾಂ “एष वै सोम्य चतुष्कलः पादो ब्रह्मणः प्रकाशवानाम्” इत्यादिविद्याफलानामस्मिಲ್ಲೋके प्रकाशवत्त्वादीनां मधुविद्यादिफलभूतवसुत्वादावन्तर्भावादित्यर्थः ||

‘ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದೀನಾಮ್’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಭವತಿ | ಪ್ರಕಾಶವತೋ ಹ ಲೋಕಾಜಯತಿ’ ಮತ್ತು ‘ಏಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ನಾಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಫಲಗಳನ್ನು ಮಧುವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವೆನಿಸಿದ ವಸುತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದರ್ಥ.

**ನ ಹ ವಾ एवंವಿದಿ किञ्चनान्नं भवतीत्यादीनां सर्वायोग्यत्वादिति ||**  
**न ह वा एवंविदीत्यादिनोक्तेषु सर्वभोक्तृत्वादिरूपेषु “ते ह प्राणा अहं श्रेयसि व्यूढिरे” इत्यादिप्राणविद्याफलेषु रुद्रादेरेव योग्यत्वादित्यर्थः ||**

‘ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿದಿ ಕಿಂಚನಾನನ್ನಂ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಸರ್ವಾಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ‘ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ‘ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಫಲ. ಇದಕ್ಕೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಷ್ಟೇ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಾचीनपक्षे दोषान्तरं चोक्तं भवतीति ॥ न केवलमाद्यपक्षे पूर्वाक्तो  
वस्वादीनां मधुविद्यादिफले वसुत्वादावधिकाराभावदोषः । किन्तु विद्यासाध्ये  
वसुत्वादिसाधने ज्ञानेऽप्यर्थित्वाभावदोषः । वस्वादीनां सिद्धज्ञानत्वादित्यर्थः ॥७॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां  
तात्पर्यचन्द्रिकायां देवताधिकरणं सम्पूर्णम् ॥

‘ಪ್ರಾಚೀನಪಕ್ಷೇ ದೋಷಾಂತರಂ ಚೋಕ್ತಂ ಭವತಿ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಧುವಿದ್ದೆಯ ಫಲವೆನಿಸಿದ ವಸುಪದವಿಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮಧುವಿದ್ದೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ವಸುಪದವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

**प्रकाशः -**

प्रासङ्गिकत्वान्नाध्यायादिसङ्गतिर्गवेषणीयेति टीका न युक्तेव । प्रसङ्ग-  
सङ्गतेरेवाभिधानाद्याहत्यापत्तेरित्यत आह - मुखत इति ॥

ವಿವರಣೆ - ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪತುಂದ್ರಾಧಿಕರಣಗಳು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾನ್ಯಾದ್ಯಾಧ್ಯಾಯಾದಿ-  
ಸಂಗತಿರ್ಗವೇಷಣೀಯಾ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೊರಟಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಮುಖತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಸಜ್ಜತಿರिति ॥ ब्रह्मण्युभयत्रप्रसिद्धलिङ्गादिसमन्वयरूपेत्यर्थः । तत्रापि अधिकारे व्युत्पाद्येऽपीत्यर्थः ॥

ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾದಿಸಮನ್ವಯರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. 'ತತ್ತ್ವಾಽ' ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಸಹ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** फलित इति ॥ यथा वैश्वानरनाग्नि समन्विते पाचकत्वादिलिङ्गसमन्वयस्य फलितत्वात्तस्य द्वितीये निवेशस्तथाऽत्रापि देवानामधिकारे सिद्धे “विश्वे देवा उपासते” इत्युक्तलिङ्गसमन्वयः फलिष्यतीत्यर्थः ।

'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡುವಾಗ ಪಾಚಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಫಲಿತ: ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾದಾಗ 'ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ವಿಶ್ವೇದೇವೋಪಾಸೃತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವು ಫಲಿತ: ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು 'ಫಲಿತ:' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** तृतीयसूत्रे कार्यत्वानुमाने शरीरिजन्यत्वस्योपाधित्वमुक्त्वा तत्र व्यर्थविशेषणत्वमाशङ्क्य पक्षव्यावृत्त्यर्थत्वेन सार्थक्येऽभिहिते सति “पक्षव्यावृत्त्यर्थ- विशेषणवतोऽप्युपाधित्वे पक्षेतरत्वस्याप्यापद्यते तदिति चेत्का नो हानिः पर्वतेतरत्वादीनामपि व्याप्तिरस्ति चेत् । अनुमानोपजीव्येन बाधादव्याप्तौ स्वयं दृष्टत्वात्” इति वाक्यं दुर्गमत्वाद्यनक्ति - पर्वतेति ॥

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕ್ಷಿತ್ಯಾದಿಕಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಶರೀರಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. 'ಯತ್ರಯತ್ರ ಸಕರ್ತೃಕತ್ವಂ ತತ್ರತತ್ರ ಜನ್ಯತ್ವಂ' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜನ್ಯತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯು ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಪಕ್ಷ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ 'ಶರೀರಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಕಲ ಸದನುಮಾನಗಳೂ ಕೂಡ ದುಷ್ಪವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಉದಾ: 'ಪರ್ವತೋವಕ್ಷುಮಾನ್ ಧೂಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರ್ವತೇರತ್ವವೂ ಉಪಾಧಿಯೆಂದಾಗಿ ದುಷ್ಪಮಾನವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಪರ್ವತೇರತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಯತ್ರಯತ್ರ ಅಗ್ನಿಮತ್ಸಂ ತತ್ರತತ್ರ ಪರ್ವತೇರತ್ವಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇರುವುದಾದರೆ, ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸ್ವತಃ ದುಷ್ಪವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರ್ವತೇತರತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗಾಗಿ 'ಪಕ್ಷೇತರತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಪರ್ವತೇತರತ್ವವು ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯರ್ಥವಿಶೇಷಣವತೋಽಪ್ಯುಪಾಧಿತ್ವೇ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಾಪದ್ಯತೇ ತದಿತಿ ಚೇತ್ಯಾ ನೋ ಹಾನಿಃ | ಪರ್ವತೇತರತ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ ಚೇತ್ | ಅನುಮಾನೋಪಜೀವ್ಯೇನ ಬಾಧಾದವ್ಯಾಪ್ತೌ ಸ್ವಯಂ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್' ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪರ್ವತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ಅನುಮಾನೇತಿ ||**

**ಅನುಕುಲೇನ ತರ್ಕೇಣ ಸನಾಥೇ ಸತಿ ಸಾಧನೇ |**

**ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತಾಭಂಗಾತ್ ಪಕ್ಷೇನೋಪಾಧಿಸಂಭವಃ ||**

**ಇತ್ಯುಕ್ತದಿಶೋತ್ಪರ್ಯಃ |**

ಎಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವು ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಭಂಗಬರುತ್ತದೆ.

'ಅನುಕೂಲೇನ ತರ್ಕೇಣ ಸನಾಥೇ ಸತಿ ಸಾಧನೇ |

ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತಾಭಂಗಾತ್ ಪಕ್ಷೇನೋಪಾಧಿಸಂಭವಃ ||

ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಉಪಾಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕದ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವವು ಬರುವುದರಿಂದ, ಅದೂ ಸಹ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಉಪಾಧಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕವು ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಉಪಾಧಿಯು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಾಧಿಯು ಸ್ವತಃ ಬಾಧಿತವಾದ್ದರಿಂದ, ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ತಾನು ಬಾಧಕವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪಕ್ಷೇತರತ್ವವು ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಚಕ್ರಕಮಸ್ಪೃಶತ್ವಾದೃಶಯತಿ - ईश्वरस्येति ॥ ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತಿರಿಕ್ತ-  
ಕಾರಣಜನ್ಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯನುಮಾನೇ ವಿಕಲ್ಪೇನ ವ್ಯಾಹತ್ಯಾದಿನಾ ದೃಢಿತೇ ಸತಿ “ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತ  
ಜ್ಞಾನಸ್ವೈವಂವಿಧತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್” ಇತ್ಯಾಶಾಙ್ಕ್ಯ “ತಾದೃಶಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ  
ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಸಾಧನೇ ವ್ಯಾಘಾತಾನಿಸ್ತಾರಾತ್ । ಜ್ಞಾನಕಾರಣತದತಿರಿಕ್ತ-  
ಜನ್ಯತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ ಇತಿ ಚೇನ್ । ईशप्रमायां बाधादित्युक्तम् । तदुर्गमत्वाद्विकल्पेन  
घटयति - किं ज्ञानेति ॥

ಚಕ್ರಕಾಶ್ರಯವು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ‘ಈಶ್ವರಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ  
ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪ್ರಮಾ ಜ್ಞಾನಸಾಮಗ್ರೀವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್’  
ಎಂಬ ಅನುಮಾನವನ್ನು ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಹತಿ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂಷಿಸಿದ ಮೇಲೆ  
ಪುನಃ ‘ಪ್ರಮಾತ್ವಯುಕ್ತಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವಂವಿಧಿತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್’ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಕೇವಲ  
ಜ್ಞಾನವನ್ನಷ್ಟೇ ನಾವು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾತ್ವದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಧನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.  
ಪ್ರಮಾತ್ವವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ‘ತಾದೃಶಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ  
ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಸಾಧನೇ ವ್ಯಾಘಾತಾನಿಸ್ತಾರಾತ್ । ಜ್ಞಾನಕಾರಣತದತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯತ  
ಇತಿ ಚೇನ್ । ಈಶಪ್ರಮಾಯಾಂ ಬಾಧಾತ್’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾತ್ವಸಹಿತವಾದ ‘ಪ್ರಮಾ’  
ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಬೇಕು ಹೊರತು,  
ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವು  
ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಜ್ಞಾನಕಾರಣ ಹಾಗೂ ತದತಿರಿಕ್ತಕಾರಣ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧನೆ  
ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈಶಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಈಶಪ್ರಮಾ’ ಎಂಬುದು  
ಜನ್ಯವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಟೀಕಾಮಾತು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಗಮವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು  
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಕಿಂ ಜ್ಞಾನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ज्ञानेऽपि कार्यत्वेन तत्साधनसौलभ्यात्” इति पूर्ववाक्ये ज्ञानं  
ज्ञानकारणमात्रजन्यं न कार्यत्वादित्यपि स्यादिति प्रतिबंध्युक्त्या तर्हि  
व्याघातस्स्यादित्याशङ्क्योक्तं - विशिष्टेत्यादि । तदप्रतीतेर्व्यनक्ति - यथेति ॥

‘ಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ತತ್ಸಾಧನಸೌಲಭ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಾಸಸಮಾನ-  
ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ‘ಜ್ಞಾನಂ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯಂ ನ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್’ ಜ್ಞಾನವು  
ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದಷ್ಟೇ ಜನ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಸಹ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು  
ಎಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ವ್ಯಾಘಾತದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ನಿಮ್ಮ  
ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ದೋಷವು ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ‘ವಿಶಿಷ್ಟ’  
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯ ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ  
‘ಯಥಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಪ್ರಮಾತ್ವಸ್ಯ ಜ್ಞಾನತ್ವನ್ಯೂನವೃತ್ತಿನಸ್ತಥಾತ್ವೇಽಪಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಜನ್ಯಕೃತ್ಸ-  
ಜ್ಞಾನವರ್ತಿನೋ ಜ್ಞಾನತ್ವಸ್ಯ ನ ತಥಾತ್ಮಮ್ । ಜ್ಞಾನಹೇತುಂ ವಿನಾ ಕಾಪಿ ತಸ್ಯಾದೃಶೇರೀತ್ಯತ ಆಹ  
- ಯಾದೃಶಿಕೇತಿ ॥

ಶಂಕೆ - ಪ್ರಮಾವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದ ಜನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಮಾತ್ವವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣ  
ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಸಹ ಜನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಮಾತ್ವವು ನ್ಯೂನವೃತ್ತಿಯಾದ  
ಧರ್ಮ. ಕೆಲವು ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿದೆ. ಕೆಲವು ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನತ್ವಕ್ಕಿಂತ  
ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ವವಿರುವ ಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಜನ್ಯವಾಗಬೇಕು.  
ಆದರೆ ನಮ್ಮಂತೆ ನಿಮಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಜ್ಞಾನತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದಲೂ  
ಜನ್ಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಜ್ಞಾನತ್ವವು  
ಅತಿರಿಕ್ತಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಸಕಲ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ  
ಜ್ಞಾನತ್ವಕ್ಕೂ, ಪ್ರಮಾತ್ವಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಮ್ಮಂತೆ ನಿಮಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗದು.

ಈ ಶಂಕೆಗೆ 'ಯಾದೃಶಿಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ತತ್ರಾಪಿ ವಿಷಯಾಬಾಧ ಏವಾತಿರಿಕ್ತಂ ಕಾರಣಮಿತಿ चेन्न । विषयसत्त्वस्य  
प्रामाण्यशरीरत्वेन प्रामाण्यं प्रति हेतुत्वाभावात् । स्वतस्त्ववादिना विषयसत्त्वस्य  
स्वीकृतत्वेन सिद्धसाधनतापत्त्या ततोऽन्यस्यैव कस्यचिद्वक्तव्यत्वेन तस्य  
तत्राभावात् । विस्तरस्तु तर्कताण्डवे प्रथमपरिच्छेदे द्रष्टव्य इति भावः ।

'ಯಾದೃಶಿಕ' ಸಂವಾದಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣವಿದೆ. ಯದೃಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಷಯವು ಇರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ  
ವಿಷಯಸತ್ವವೇ ಗುಣವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗುಣಜನ್ಯವಾಯಿತೆಂದು  
ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ವಿಷಯಸತ್ವದಿಂದ ಘಟಿತವಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಅಂತಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ  
ವಿಷಯಸತ್ವವನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಆತ್ಮಾಶ್ರಯ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಯಾಥಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ'  
ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಲಕ್ಷಣ. 'ಯಾಥಾರ್ಥಂ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯದ ಸತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು  
ಪರತಸ್ತವಾದಿಯಾದ ನೀನು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತವಾದಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಷಯಸತ್ವವನ್ನು  
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿ. ಇದು ಇಷ್ಟಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದಿಂದ ನಮಗೆ ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷಯಸತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು  
ಇತರ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನಿಷ್ಟಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾಗುತ್ತದೆ.  
ಅಂತಹ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಯಾದೃಶಿಕ ಸಂವಾದಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ತೋರಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈತಿರೇಕ-  
ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತರ್ಕತಾಂಡವಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಥಮಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು  
ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.



ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಂ ಪಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವೇ ಸಾಧ್ಯಮಾನೇ ತತ್ಕಲಸ್ಯಾತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವಸ್ವೇಶಜ್ಞಾನೇ ಬಾಧಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ವ್ಯಾಘಾತ ಇತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ||

ಶಂಕೆ - ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ, ಫಲತಃ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕಾರಣಗಿಂದ ಜನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಶಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತೇ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಶಂಕೆಗೆ 'ವ್ಯಾಘಾತ ಇತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದಪಿ ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯೇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ತಥಾಪಿ ವ್ಯಾಘಾತೋ ನೇತಿ ಫಲಿತತ್ವಾ-  
ತ್ತದಭಿಪ್ರಾಯೇನೈವಮುಕ್ತಿ: |

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಘಾತಃ ಇತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ 'ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ವ್ಯಾಘಾತಸ್ಯಾಪಿ ಸಮೀಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಘಾತ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದಪಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನೈತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯಾ ತದತಿರಿಕ್ತಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪಕ್ಷ ಇತಿ ಲಭ್ಯತೇ | ಅನ್ಯಥಾ  
ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತೇ: | ತಥಾಪಿ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಮಾಪಕ್ಷಕಪರೋಕ್ತಾನುಮಾನೇ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿಮವಧೀರ್ಯ  
ತಥೈವೋದ್ಭಾವನಾದಿಹಾಪಿ ತತ್ಪಕ್ಷೀಕಾರಣ ದೋಷೋದ್ವಾರ: ಕೃತ ಇತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯಂ ನ ಭವತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಈಶಜ್ಞಾನವು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಆದರೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಆದರೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯತ್ವಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಅಂಶದಲ್ಲಿಬಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದೆ ಹೊರತು, ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷದ ಬಗ್ಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅನುಮಾನವು ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಯಾದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮೊದಲು ಈ ದೋಷವು ಅವನಿಗೇ ತಾಕುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ತದನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಿತ್ವಾದಿತ್ಯೇತದಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರಾಸೇನ ನಿರಸ್ತಮ್” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಪ್ರतीತೀರಾಹ - ಪರತಸ್ತ್ವೇತಿ ॥ ಆದಿಪದೇನೇಶಪ್ರಮಾಣಾಂ ಬಾಧಾದಿರ್ಧೇಯ: ।

“ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ತದನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಿತ್ವಾತ್” ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಟೀಕೆಯ ಈ ಮಾತು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರತತ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ಈಶಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧಾದಿ-ಮೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ನ ಪ್ರಮಾತ್ವಾದಿತ್ಯತ್ರ ಪರೇಣಾಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಮುಪಾಧಿರಾ-ಶಕ್ತಿಸ್ತ: । ಸ ನ ಯುಕ್ತ: । ಧರ್ಮಾದೌ ಸಾಧ್ಯಾವ್ಯಾಪಕತ್ವಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವ ಇತಿ ॥ ತರ್ಹಿ ವ್ಯಾಸ್ಯಭಾವಾದಿತಿ ದೂಷಣಂ ನ ಲಗತೀತ್ಯತ ಆಹ - ಪಾದೃಷ್ಟಿಕೇತಿ ॥

‘ಪ್ರಮಾ ಗುಣಜನ್ಯಾ ನ ಭವತಿ ಪ್ರಮಾತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ನಾವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವವನ್ನು ಉಪಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಕ್ಕೆ ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವವಿದ್ದರೂ ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವ:’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ದುಶೇತಿ ಸಾಧ್ಯಸತ್ತ್ವೋಪಪಾದನಮ್ । ತತ್ರಾಪಿ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವಮಸ್ತೀತಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಸಂವಾದಿ ದುಷ್ಪವಾಕ್ಯಜನ್ಯಪ್ರಮಾಯಾಂ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ದುಷ್ಪವಾಕ್ಯ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಸಂವಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ‘ಗುಣಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವ’ ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಸಂವಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯಸತ್ತ್ವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷಯಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಗುಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಅತ ಏವ ಚ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ “ನ ಚಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನೋಪಪತ್ತಿ: । ತದಭಾವಾದೇವ” ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ನ ವಾಹ್ನಾತ್ರೇಣ ಪರಿಹಾರಯೋಗ ಇತ್ಯತಸ್ತಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೇತಿ ॥

‘ಅತ ಏವ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನ ಚಾಪ್ರಮಾಣ್ಯೇನೋಪಪತ್ತಿಃ | ತದಭಾವಾದೇವ’ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಬ್ದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ರೈವ “ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ನಿಯಮಸ್ಯ ಕಚಿದನ್ಯಥಾತ್ವೋಪಪತ್ತೇ-  
ವೃತ್ತಿಕತಾನ್ತುಲೀಯಕಾದಿವತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತತ್ರ ದೃಶ್ಯಾಂತಾಂಶಮಪ್ರತೀತೇರ್ವಿವೃಣೋತಿ ||  
ಯಥೇತಿ ||

‘ಅತ ಏವ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ನಿಯಮಸ್ಯ ಕೃಚಿದನ್ಯಥಾ-  
ತ್ವೋಪಪತ್ತೇವೃತ್ತಿಕತಾಂಡುಲೀಯಕಾದಿವತ್’ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ  
ನಿಯಮವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೃತ್ತಿವು ಗೋಮಯದಿಂದ  
ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಟೀಕೆಯ ಮಾತಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಭಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು  
‘ಯಥಾ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸಮಾನೇತಿ ಸ್ತೌತೇ “ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಿಬುಧಾನಾಂ ನಾಮಾನಿ ನಿರ್ಮಿಮೇ | ತಾಂಜಞ್ವಾಂತೇಷು  
ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಮಯುಕ್ತಮಿವ | ತಥಾತ್ವೇ ಶಬ್ದಾರ್ಥಸಂಬಂಧಸ್ಯೈತ್ಯಪ್ತಿಕತ್ವಾನಾಪತ್ತೇರತ  
ಆಹ - ಅಯಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ||

‘ಸಮಾನಾನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಿಬುಧಾನಾಂ ನಾಮಾನಿ ನಿರ್ಮಿಮೇ |  
ತಾನ್ಶಬ್ದಾನ್ತೇಷು ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಗಳ  
ಸಂಬಂಧವು ಔತ್ತರೀಕವೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ‘ಅಯಂ ಶಬ್ದಃ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಈ  
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಕಚಿತ್ಸಂಜ್ಞೇತವಾನಿತಿ ಟೀಕಾಪಾಠಃ | ತತ್ರಾಪ್ಯಯಮೇವಾರ್ಥೋ ಧ್ಯೇಯಃ |  
ಸಂಯೋಜಿತವಾನಿತಿ ಪ್ರತೀಕಂ ತು ಬಾಹುಲ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ | ಯದ್ವೇತದನುರೋಧೇನ ಪಾಠಾಂತರಂ  
ಲೇಖಕದೋಷಮೂಲಮಿತಿ ಕಲ್ಪಯಮ್ |

ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಂಕೇತವಾನ್' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಸಂಕೇತವಾನ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಸಂಕೇತವಾನ್' ಎಂದು ಟೀಕಾಪಾಠವಿರುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್' ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಚಾಹುಲ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಸಂಯೋಜಿತವಾನ್' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ. 'ಸಂಕೇತವಾನ್' ಎಂಬ ಪಾಠವು ಲೇಖಕನ ಪ್ರಮಾದದೋಷದಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಮಧ್ವಾದಿಭಿತಿ ಸೂತ್ರೇ "ನಚ ದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಮೃತವಿಧಾದಿಷು ವಸ್ವಾದಿನಾಮಧಿಕಾರ ಸ್ಸಮ್ಭವತೀತಿ ವಾಚ್ಯಮ್" ಇತಿ ಶಾಙ್ಕಾವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ತದಿದತಿ ||

'ಮಧ್ವಾದಿಷು ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಚ ದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಮೃತವಿದ್ಯಾದಿಷು ವಸ್ವಾದಿನಾಮಧಿಕಾರಃ ಸಂಭವತೀತಿ ವಾಚ್ಯಮ್' ವಸ್ತುಪದವಿಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ, ದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಮೃತವಿದ್ಯೆಗೆ ಫಲವೆನಿಸಿದ ರುದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ತದ್ಯತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವದಿಗ್ಯೆಯಿಂದ ಫಲವು ದೊರಕಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಿಂದ ಅಯೋಗ್ಯಫಲವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ರೈವ "ಸಾಮಾನ್ಯಫಲಾನಾಂ ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಮಿಂಶ್ಚೋಕೇ ಭವತಿ" ಇತ್ಯಾದಿನಾಂ ತತ್ಫಲೇಂತರ್ಮಾನ್ವಾತ್ | 'ನ ಹ ವಾ ಏವಂದಿ ಕಿಂಚಿದಾನಂ ಭವತೀತ್ಯಾದಿನಾಂ ಸರ್ವಾಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್' ಇತಿ ವಾಕ್ಯದ್ವಯಂ ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಪ್ರಕಾಶವಾನಿತಿ ||

'ಮಧ್ವಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ 'ಸಾಮಾನ್ಯಫಲಾನಾಂ ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂಬೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಥಮವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಲೋಕವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವಿಕೆಯು ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಕಾಶವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಜ್ಯೋತಿಷೀತಿ ಸೂತ್ರೇ ಟೀಕಾಸ್ಥಂ ವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯನक्ति || ನ ಕೇವಲಮಿತಿ ||

शिष्टं स्पष्टमुपन्यासमुखेनेति भावः || छ ||

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते  
चन्द्रिकाप्रकाशे देवताधिकरणं सम्पूर्णम् ||

'ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಟೀಕಾಮತನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ಕೇವಲಮ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಉದ 'ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳು ಉಪನ್ಯಾಸಶೈಲಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

गुरुराजीयम् - ननु पूर्वाधिकरणोक्तसर्वदेवोपास्यत्वाक्षेपनिरासकस्या-  
स्याधिकरणस्य पूर्वाधिकरणस्याध्यायादिसङ्गतत्वेन तत्सङ्गतत्वेनाध्यायादिसङ्गतत्वात्  
कथमेतत् । नच साक्षादध्यायादिसङ्गत्यभावे तात्पर्यम् । देवतोपास्यत्व-  
रूपलिङ्गसमन्वयस्य साक्षादपि सत्त्वादित्यतः प्रासङ्गिकत्वादध्यायादिसङ्गतिर्न  
गवेषणीयेति टीकां व्याचष्टे - मुखत इति ॥ व्याख्याबीजं सूचयति - प्रासङ्गिकेति॥  
का नो हानिरित्यादिटीकाग्रन्थस्य शङ्काज्ञापकचेच्छब्दयुक्तत्वेन शङ्काग्रन्थत्वप्रतीतिनि  
रासाय विकल्पमुखेन टीकामुत्थापयति - पर्वतेतरत्वादिनामिति ॥ अनुमानोपजी-  
येन बाधादव्याप्तावित्यादिटीकाया अयमर्थः । अव्याप्तौ उपाधेः साध्याव्याप्तौ  
अनुकूलतर्केण हेतोः साध्यव्याप्यत्वे निर्णीते साध्यव्याप्यहेत्वव्यापकत्वेन पक्ष एव  
साध्यव्यापकताभङ्गादुपाधिलक्षणानाक्रान्तत्वादानुपाधित्वमिति । चक्रकापातादित्यस्य  
दुर्बोधत्वात्तद्याचष्टे - ईश्वरस्येति ॥ ज्ञाने व्यभिचारापरिहारादिति टीकाया  
अयमर्थः । प्रमां पक्षीकुर्वता न प्रमामात्रं पक्षीकर्तुं शक्यम् । ईश्वरप्रमायां  
वक्ष्यमाणप्रकारेण बाधात् । नापि जन्यप्रमामात्रम् । यादृच्छिकयथार्थवाक्यजन्य-  
प्रमायां बाधात् । तस्मात्तद्यावृत्तजन्यप्रमामात्रं पक्षीकर्तव्यम् । तत्र च कार्यत्व-

ಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವಸ್ಯಾಭಾವಾತ್ತತ್ರ  
ವ್ಯभिಚಾರಾದಿತ್ಯर्थः ।

ನನು ಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಾತ್ರಜನ್ಯಂ ನೇತಿ ಸಾಧಯಿತುಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ । ಅತ್ರ  
ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವ ರೂಪವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್ತತ್ರ  
ಚ ಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವ ರೂಪವಿಶೇಷ್ಯಾಭಾವಪ್ರಯುಕ್ತವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವಾಸಮ್ಮಭೇನ ಜ್ಞಾನ-  
ಕಾರಣಾತಿರಿಕ್ತಜನ್ಯತ್ವರೂಪವಿಶೇಷಣಾಭಾವಪ್ರಯುಕ್ತವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವೋ ವಾಚ್ಯಃ । ತಥಾ ಚ  
ವ್ಯಾಘಾತ ಇತಿ ಶಙ್ಕಾನಿರಾಸಾಯ ಟೀಕಾयां ವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವಿಕಲ್ಪೇನೆತ್ಯಾಶುಕ್ತಮ್ । ತಸ್ಯಾರ್ಥೋ ನ  
ಜ್ಞಾಯತ ಇತ್ಯತೋ ವ್ಯಾಘ್ರೇ - ಯಥೇತಿ ॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರಾಸೇನೆತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ಗುಣಜನ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ  
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಿರಾಸಕುಪ್ಯಾಘಾತಸ್ಯಾಸಮ್ಮಭಾದಿತ್ಯತೋ ವ್ಯಾಘ್ರೇ - ಪರತಸ್ತ್ವವಾದಿನೇತಿ ॥  
ಅಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಮುಪಾಧಿರिति ಟೀಕಾ । ತತ್ರ ಘಟಾದೌ ಗುಣಜನ್ಯತ್ವಾಭಾವರೂಪಸಾಧ್ಯಸದ್ಭಾವೇಽಪ್ಯ  
ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವೇನ ಸಾಧ್ಯಾವ್ಯಾಪಕತ್ವತದವಸ್ಥ್ಯಾದನುಪಪನ್ನತ್ವೇನ ಭಾತೀತ್ಯತೋ ವ್ಯಾಘ್ರೇ -  
ಜನ್ಯಪ್ರಮಾತ್ವಾಭಾವ ಇತಿ ॥ ತಥಾ ಚ ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ವ್ಯಾಪ್ಯಭಾವಾಪ್ರತೀತೇರಾಹ -  
ಯಾದೃಷ್ಟಿಕೇತಿ ॥ ತದಭಾವಾದೇತ್ಯತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವೇ ಹೇತುರ್ನೋಕ್ತ ಇತ್ಯತಸ್ತಂ ವದನ್ವೇವ ವಾಕ್ಯಂ  
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೇತಿ ॥ ಸದ್ಭೇದಿತವಾನಿತ್ಯಯುಕ್ತಮ್ । ಸದ್ಭೇದತಸ್ಯೇಶ್ವರೇಚ್ಛಾವಿಶೇಷರೂಪತ್ವೇನ  
ಶಬ್ದಾನಾಂ ಸಾಧ್ವೇದಿತವಾಪತ್ಯಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಶಕ್ತಿಃ ಕುತ್ರಾಪಿ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ -  
ಅಯಂ ಶಬ್ದ ಇತಿ ॥ ಪ್ರಾಚೀನಪಕ್ಷ ಇತ್ಯತ್ರ ಕಃ ಪ್ರಾಚೀನಃ ಪಕ್ಷಃ । ಕಥಂ ಚಾಯಂ ತತ್ರ ದೋಷ  
ಇತ್ಯತಸ್ತದಪುನಾದಯಿತುಮಾಹ - ನ ಕೇವಲಮಿತಿ ॥ ೬ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಂ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥ ೬ ॥

# ದೇವತಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೮)

## ಭಾಗ - ೨

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम् देवताधिकरणम् (१।३।८)

दैवतैरपि ज्ञेयः

दैवतಗಳೂ ಕೂಡ ಜನಾರ್ದನನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವೇದಗಳಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ದೇವತಗಳೂ ಮನುಷ್ಯದಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೇವತಾದಶೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಜನಾರ್ದನನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमञ्जरी देवताधिकरणम् (१।३।८)

ನನು 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ದೇವಾನಾಂ ತತ್ಪದವಿಶಿಷ್ಟಾನಾಂ ಆಧ್ಯಂತವತ್ತ್ವೇ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಾತ್ತ ದೇವತಾಽಭಾವೇನ ತದುದ್ದೇಶೇನ ಹವಿಷಃ ತ್ಯಾಗಾಯೋಗೇನ ಕರ್ಮವಿರೋಧಾಪತ್ತ್ಯಾ 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾಧ್ಯನಾದಿನಿತ್ಯವೇದಸ್ಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವೇನ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಪತ್ತ್ಯಾ ಚಾನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವೇ ವಾಚ್ಯೇ ತಾದೃಶಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷೇ ಅರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವೇನ ತದ್ವೇತುಭಗವದುಪಾಸನಾಯಾಮನಾಧಿಕಾರಾದಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಸಂ - ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣ ಇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರಾಘಕಮ್ । ತಸ್ಯಾರ್ಥಃ ದೇವತೈರಪಿ ಜ್ಞೇಯ ಇತಿ ।



ಹಿಂದಿನ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬ ಕಾರಕೋಪನಿಷತ್ತನ್ನು ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವೇದಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಉತ್ತತಿ-ನಾಶವನ್ನು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸಹ ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು, ಯಾವಾಗ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ-ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅನಂತರವೂ ಕೂಡ ಆಯಾ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, ಅವರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯ? ಹೀಗೆ, ಕರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, 'ಇಂದ್ರಾಗಚ್ಛ' 'ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ ! ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗಮಿಸು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ ವೇದವಚನಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಕರ್ಮವಿರೋಧವೆಂಬ ದೋಷ ಮತ್ತು ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷ ಇವೆರಡನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಮೋಕ್ಷದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಇವರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಇವರಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭಗವದ್ವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವಾಗ 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳುಳ್ಳ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ದೈವತ್ವರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अस्य नयस्य साक्षादसमन्वयपरत्वेन प्रासङ्गिकत्वादेको जनार्दन इत्येवान्वेति ।  
एवमग्रेऽपि । वेदैरितीहाप्याकृष्यते । बहुवचनमाद्यर्थे । षण्णां च सप्तानां चोद्गातॄणां  
चमसमक्ष इत्यादाविब ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಾಗಲೀ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಾಗಲೀ ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನಷ್ಟೇ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬುದನ್ನಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ವೇದೈಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ವೇದೈಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಬಹುವಚನವು ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಷಣ್ಮಾಂ ಚ ಸಪ್ತಾನಾಂ ಚ ಉದ್ಗಾತ್ರಾಣಾಂ ಚಮಸಪಕ್ಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವು ಹೇಗೆ ಮೊದಲಾದವರು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬಹುವಚನವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

यद्वा, 'वेदा इत्येव शब्दिताः' इति नविलक्षणत्वनयभाष्योक्तस्मृत्या वेदशब्दस्यैव वेदादीत्यर्थः । एको जनार्दनो देवतैरपि कर्तृभिः वेदैः वेदादिभिः करणैः ज्ञेयः । न केवलं मनुष्यैरित्यपेरर्थः ।

ಅಥವಾ, 'ವೇದಾ ಇತ್ಯೇವ ಶಬ್ದಿತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೇದಾದಿಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ದೈವತೈರಪಿ ವೇದೈಃ ಜ್ಞೇಯಃ' ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಒಬ್ಬನೇ ಜನಾರ್ದನನು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ವೇದಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಂಬುದು 'ಅಪಿ'ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೇವತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ವೇದಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

तेन देवानां मनुष्यतादशायामिव देवतादशायामपीति सूचनात्, योग्यमनुष्याणां विद्याकर्मभ्यां देवत्वप्राप्त्या देवानामाद्यन्तवत्त्वेन अतिशयितफले मोक्षेऽर्थित्वसम्भवात्, सामर्थ्यविशिष्टबुद्ध्यादेः देवत्वादेव सिद्धेर्निषेधाभावाच्च अधिकारप्रयोजनस्य अनिषिद्धत्वे सति विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वस्य सत्त्वेनाधिकारावश्यंभावादिति भावः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅದು ಹೀಗೆ - ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ನಾಶಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಮೋಕ್ಷದ ಬಯಕೆಯೂ ಕೂಡ ಅವರಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅರ್ಥಿತ್ವವೆಂಬ ಅಧಿಕಾರಧರ್ಮವು ಇದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮತ್ತು, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯಗಳೆರಡು

ದೇವತೆಗಳಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ನಿಷೇಧವಚನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ, 'ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. 'ದೇವಾಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಃ ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

नचैवं देवतानामाद्यन्तवत्त्वे कर्मणि शब्दे च विरोधः । दैवतैरिति बहुवचनसूचनेन देवतानां बहुत्वसूचनात् । पूर्वोत्तरकालयोः इदानीन्तनेन्द्रादिदेवताऽभावेऽपि तदन्यदेवतासत्त्वेन तदुद्देशेन कर्मानुष्ठानस्य तत्प्रतिपादकानादिनित्यशब्दप्रामाण्यस्य चोपपत्तेरिति भावः ।

ಹಾಗಾದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ-ನಾಶಗಳನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು. ಆದಾಗ, ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಹಾಗು ವೇದಾಪ್ರಮಾಣ್ಯ ಎಂಬೆರಡು ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ದೈವತ್ವಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಹುವಚನದಿಂದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳು ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಬೇರೆ ಚೇತನನು ಆ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚೇತನನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತು, ಅಂತಹ ದೇವತೆಯೇ ಇಂದ್ರಾದಿ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯದೋಷವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

नच तेषां बहुत्वेऽपि नानानामरूपादिमत्त्वेन एकरूपवेदप्रामाण्यविरोध इत्यतोऽपि - दैवतैरिति । देवतानां सम्बन्धिभिर्दैवतैरित्यर्थः ।

ದೇವತೆಗಳು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಹೆಸರುಗಳು, ರೂಪಗಳು, ಕಾರ್ಯಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ವೇದವು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವತೆಗೆ ಒಂದೇ ಹೆಸರನ್ನು, ಒಂದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪುನಃ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯ ದೋಷವು ಒಂದೇ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ದೈವತ್ವರಪಿ ಜ್ಞೇಯಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಸಮಾನ ಧರ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿತ್ತಾರೆ.

‘एक एव वा महानात्मा देवता’ इत्यनुक्रमणिकादौ प्रतिपाद्ये देवतापदप्रयोगस्य प्रसिद्धेः । या देवता इदानीं ‘इन्द्र आगच्छ’ इत्यादिभिः प्रतिपाद्यते तत्सम्बन्धिभिः तज्जातीयैः तत्समानरूपधर्मकर्मवद्भिरेकैः पूर्वोत्तरकालीनैर्देवतैः ज्ञेय इत्यर्थः ।

‘ಏಕ ಏವ ವಾ ಮಹಾನಾತ್ಮಾ ದೇವತಾ’ ಎಂದು ವೇದದ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಒಂದೇ ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚೇತನರು ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಈಗ ‘ಇಂದ್ರ ಆಗಿಬಿಡಿ’ ‘ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ! ಬಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದೇ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ, ರೂಪ, ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರನು ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ, ಒಂದೇ ‘ಇಂದ್ರ’ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಇಂದ್ರರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ನಾಮ, ರೂಪ, ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

नच प्रलये देवताऽभावादप्रामाण्यं वेदस्येत्यतोऽपि दैवतैरिति देवतानां इन्द्रादीनां सम्बन्धिभिः तत्प्रतिपादकैरपि वेदैरेको जनार्दनोऽनादिनित्यो ज्ञेयः । प्रतिपाद्य इत्यर्थः ।

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದವಿದೆ. ಅದು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಿಲ್ಲದ ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಕಲ ವೇದಗಳೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

‘सृजतो हि ते श्रुतयोऽनुवर्तन्ते नैवासृजतः कं विदधते कं वा निषेधन्ति स्तुतिमात्रा एव ते स्युः’ इति, ‘लयस्य त्वष्टमो भागः सृष्टिकाल उदाहृतः । तत्रैव वेदसञ्चारो ह्यान्यदा स्तुतिमात्रकाः’ इति श्रुतिगीतातात्पर्योक्तश्रुत्यादेः तदा भगवन्मात्रविषयत्वोपपत्तेरिति भावः ।

‘ಸೃಜತೋ ಹಿ ತೇ ಶ್ರುತಯೋಽನುವರ್ತಂತೇ ನೈವಾಸೃಜದರ್ಕಂ ವಿದಧತೇ ಕಂ ವಾ ನಿಷೇಧಂತಿ ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರಾ ಏವ ತೇ ಸ್ಯುಃ’ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಎಂಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲ ವಿನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ

ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಗೀತಾತತ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ನನು ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮವಿಧೀಪಾಲನಾಂ ವಸುತ್ವಾದಿನಾಂ ತೈರಾಸತ್ವಾನ್ ತಾಸ್ವಧಿಕಾರಃ |  
ನಾಪಿ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಾಸು | ತेषಾಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞೇನ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವಿಧೀಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಾಗೇವ  
ಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತ್ಯತೋಽಪಿ - ದೈವತೈರಪೀತಿ |

ಕೆಲವು ವೇದವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳೇ ಫಲಗಣಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಪದವಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇನ್ನು ಮೋಕ್ಷಫಲವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ, ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಈಗಾಗಲೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ 'ದೈವತೈರಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಸವಸುತ್ವಾದಿಫಲೈರಪಿ ದೈವತೈರ್ವಾದಿದೇವೈವೇದೈಃ | ಕಾತ್ಸರೈಃ ಬಹುವಚನಾರ್ಥಃ | ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೈಃ  
ಮೋಕ್ಷೇತರಫಲಾರ್ಥೈಃ ಕರ್ಮಬ್ರಹ್ಮವಿಧೀಪರೈರಪಿಃ ವೇದೈಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮೋಕ್ಷರೂಪಫಲಸಾಧನ-  
ಜ್ಞಾನೇಽತಿಶಯಸತ್ತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ದೈವತೈಸ್ತನ್ತ್ರಮ್ | ಸಾಽಸ್ಯ ದೇವತೇತ್ಯಾದೌ ಸಂಪ್ರದಾನೇ ದೇವತಾ-  
ಪದಪ್ರಯೋಗಾದೇವತಾಸಂಬಂಧಿನಿ ದೇವತೋದ್ದೇಶೇನ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾನಿ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಾಣಿ  
ತೈದೈವತೈಃ ಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಭಿಃ ಜನಾರ್ದನಃ ಸಂಸಾರಮೋಚಕೋ ಜ್ಞೇಯ ಆರಾಧ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ದೈವತಾನಾಂ  
ಮುಖ್ಯಸಾರ್ವಜ್ಞಾಭಾವೇನ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನೇಽತಿಶಯಸತ್ತ್ವೇನ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಾಸು ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಸಾಧ್ಯಮೋಕ್ಷಗತಾಃ  
ತಿಶಯಸತ್ತ್ವೇನ ಚ ಮೋಕ್ಷೇತರಾಸು ಕರ್ಮವಿಧೀಪರಾಃ ಸ್ವಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿತ್ವಿತಿ ಭಾವಃ |

ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವಸ್ತುವು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವೇದಗಳಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಬಹುವಚನವು ಬಾಹುಲ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸುವ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಬಯಸುವ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ಫಲಸಾಧನ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವು ಇರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಮುಕ್ತಿಹೇತುವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಅತಿಶಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಅದನ್ನು ಅವರು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ,  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಆನಂದವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಸ್ತುವಿದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘अज्ञावबद्धास्तु’ इति वक्ष्यमाणदिशा अन्येषां ज्ञेयत्वेऽपि एको जनार्दनो ज्ञेय इत्युक्तिः ‘तमेवैकं जानय आत्मानमन्या वाचो विमुञ्चथ अमृतस्यैष सेतुः’ इत्युक्तिदिशा स्वस्वयोग्यविमुक्त्यै प्राधान्येन स एको भवबन्धमोचकत्वात् ज्ञेय इति सूचयितुम् ॥ ८ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ

ಮುಂದೆ ‘ಅಂಗವಬದ್ಧಾಸ್ತು’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞೇಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ‘ಎಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ’ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ‘ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ, ಅಮೃತಸ್ಯೈಷ ಹೇತುಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಸಂಸಾರಬಂಧನಕ್ಕೆ ಮೋಚಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಸಾರಮೋಚಕತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ದೈವತೈಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿ, ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಸಾರಮೋಚಕನಾದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥತ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ಎರಚಿತವಾದ

ತತ್ಪ್ರಮುಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

\*\*\*

॥ श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ॥

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥ हरिः ॐ ॥

श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता

## तन्त्रदीपिका

देवताधिकरणम् (१।३।८)

॥ ॐ तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात् ॐ ॥ १-३-२६ ॥

अत्र देवानामधिकारोऽस्तीति प्रसङ्गादुच्यते । अधिकार इति विभागविपरिणामाभ्यामस्ति । तदुपरि तस्य प्रकृतस्य मनुष्यत्वस्योपरि विद्याकर्मभ्यां देवत्वप्राप्त्यनन्तरमपि । देवानामपीति यावत् । अधिकारोऽस्ति कुतः ? सम्भवात् । विशिष्टबुद्ध्यादेः सम्भवादिति बादरायण आहृत्यर्थः ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕಾರ ಎಂಬ ಪದವು ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ತದುವರಿ = ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಮನುಷ್ಯತ್ವದೇಶಿಯ ಅನಂತರ, ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತ್ವ ದೇಶಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೂ ಕೂಡ, ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ, ಅಧಿಕಾರಃ = ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂಭವಾತ್ = ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ, ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಾದರಾಯಣಃ = ಬಾದರಾಯಣರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು.

बादरायण इति विमतिस्सूचनाय । देवानामिति वाच्ये तदुपरीत्युक्तिर्देवत्वस्य सादित्वादिना मोक्षार्थिता युक्तेति सूचयितुम् । अपीत्यनेन न केवलं तेषां मनुष्यत्वदशायामित्याह । पूरणगुणेत्यत्र सना त्व्येन च साहचर्यात् कृदन्ताव्ययेनैव समासनिषेधात्तदुपरीति साधु ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಬಾದರಾಯಣಃ' ಎಂಬ ಪದವು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ದೇವಾನಾಂ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ 'ತದುಪರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಲ್ಲ. ದೇವತಾಪದವಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಪೂರಣಗುಣಸಹಿತಾರ್ಥಸದವ್ಯಯದ್ರವ್ಯಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇನ' (೨-೨-೧೧) ಪೂರಣ-ಗುಣ-ತೃಪ್ತಿ ಈ ಮೂರನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಸತ್', 'ಶತ್' ಮತ್ತು 'ಶಾನತ್' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ, 'ಅವ್ಯಯ', 'ತವ್ಯ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಪದಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಮತ್ತು ಸಮಾನವಿಭಕ್ತಿವಾದ ಪದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಷಷ್ಠಾಂತವಾದ ಪದವು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಸತ್' ಮತ್ತು 'ತವ್ಯ'ಗಳು ಕೃತ್-ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಪದಗಳು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅವ್ಯಯ ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಕೃದಂತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಉಪರಿ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಕ್ತ ತದ್ಧಿತಾವ್ಯಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ 'ತಸ್ಯ' ಎಂಬ ಷಷ್ಠಾಂತ ಪದವು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಪೂರಣಗುಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸನ್' ಮತ್ತು 'ತವ್ಯ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೃದಂತ ಅವ್ಯಯದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಸವು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, 'ತಸ್ಯ ಉಪರಿ ತದುಪರಿ' ಎಂಬ ಷಷ್ಠೀ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ತದುಪರೀತ್ಯನೇನೋಕ್ತಂ ಸಾದಿತ್ವಂ ತಾವದಾಕ್ಷಿಪ್ಯಾಹ -

॥ ॐ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ೨-೩-೨೭ ॥

ತದುಪರೀತ್ಯುಕ್ತದೇವಪದಸ್ಯ ಸಾದಿತ್ವೇ ಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮವಿಷಯೇ ವಿರೋಧೋ ವ್ಯರ್ಥತಾ ಸ್ಯಾತ್ ।  
 ಇಂದ್ರಾದಿಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಮಿಂದ್ರಾದಿದೇವತಾಽಭಾವೇನ ತದುದೇಶೇನ ಹವಿಸ್ತ್ಯಾಗಾಯೋಗಾದಿತಿ ಚೇನ ।  
 ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ । ಅನೇಕೇಷಾಂ ಯೋಗಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇಃ  
 "ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮ್" ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ತದುಪರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಸಾದಿಯೆಂದಂತಾಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

'ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್'

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ವಿರೋಧಃ = 'ತದುಪರಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದೇವತಾಪದವಿಯು ಸಾದಿಯಾದರೆ ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಃ = ವೈಯೃತ್ಯದೋಷವು, ಸ್ಯಾತ್ = ಬರುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



‘ವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಅತಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮಶಬ್ದವು ಉತ್ತತ್ತಿಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಒಂದು ಕಲ್ಪ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆ ಹುಟ್ಟಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ‘ತದುಪರಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಪದವಿಗೆ ನಾಶವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಾದರೆ ಶಬ್ದೇ = ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದರೂಪವಾದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ, ವಿರೋಧಃ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪವಾದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ದೇವತೆಯು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಅತಃ = ಶಬ್ದದಿಂದ, ‘ಧಾತು ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್’ ‘ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ದೇವಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಕಾಲೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅಗಮವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಭವಾತ್ = ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ನಿಯಮವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ, ನ ದೋಷಃ = ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಬ್ದೇ उपचरिताऽप्युक्तिः स्यादत उक्तं प्रत्यक्षेति । महतां प्रभवनियमप्रत्यक्षाद-  
न्येषामुपरितनकालो देववान् कालत्वादित्यनुमानात्तन्नियमावगमादित्यर्थः ।

ಅಗಮಗಳನ್ನು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ' ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅನುಮಾನದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಉಪರಿತನಕಾಲಃ ದೇವಮಾನ್ ಕಾಲತ್ವಾತ್' 'ಮುಂದಿನ ಕಾಲವು ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಭವದ ನಿಯಮವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ, ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

नन्वत इत्येवालं किं प्रत्यक्षाद्युक्त्या । मैवम् । श्रुतावुपचारोक्तिनिरासार्थ-  
त्वादनुमानस्याप्ययोग्यजनार्थत्वात् । अत एव चशब्दाभावः । शब्दप्रत्यक्षानुमानेभ्य  
इत्यनुत्तत्वा पृथगुक्तिश्च प्राङ्निर्देशश्च शब्दस्य जात्या प्रबल्यात् । कर्मणीव  
सादित्वयुक्तचोद्यसमाधयोः शब्दे, शब्द इव च सान्तत्वनिमित्तशङ्कोत्तरयोः कर्मण्यपि  
साम्येन विरोधः शब्दकर्मणोरिति चेदिति विन्यसितव्येऽपि कर्मणा देवत्वोक्तौ तर्हि  
कर्मणि विरोध इति तत्रैवोत्थिते चोद्ये शब्देनोद्धते तर्हि शब्दे विरोध इत्यनन्तरं श  
ङ्कोत्यानादाकाङ्क्षाक्रमाद्योगद्वयम् ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಬೇಡ. 'ಅತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯು ಔಪಚಾರಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಆಶಂಕೆ ಬಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಹಾತ್ಮರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅಗಮಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅರ್ಹತೆ ಇಲ್ಲದ ನಮ್ಮಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಹ ಸಾರ್ಥಕ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ಶಬ್ದಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೇ

ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಾತ್ಯಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಮೊದಲು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗಾದರೆ, 'ವಿರೋಧಃ ಶಬ್ದಕರ್ಮಣೋರಿತಿ ಚೇತ್' ಎಂದು ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದರೆ ದೇವತಾ ಪದವಿಯು ಸಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ-ಸಮಾಧಾನಗಳು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಂದೇಹ ಎಂದರೆ ದೇವತಾ ಪದವಿಯೂ ಸಾಂತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾಧಾನಗಳು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ವಿರೋಧಃ ಶಬ್ದಕರ್ಮಣೋರಿತಿ ಚೇತ್' ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ, ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತ್ವವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಹುಟ್ಟಿದಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಮೊದಲು ಕರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿರೋಧವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮೊದಲು ಕರ್ಮವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿ, ನಂತರ ಶಬ್ದವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುವುದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಥಾಪತ್ಯಾ ದೇವಪ್ರವಾಹನೀತೃತ್ವಮಾಹ -

॥ ॐ ಅತ एव च नित्यत्वम् ॐ ॥ १-३-२९ ॥

ಅತ एव शब्दनित्यत्वादेव । तदन्यथानुपपत्त्यावेत्यर्थः । नित्यत्वं देवप्रवाहस्येत्यर्थः । किं युक्त्यन्तरान्वेषणेनेत्येवार्थः । न केवलं शब्दात् किन्तु शब्दनित्यत्वान्यथಾನुपपत्त्या चेति चार्थः । न हीन्द्रागच्छेत्यादिवाचो नित्यत्वं वाच्यानित्यत्वे युज्यत इति भावः । अर्थापत्तेरनुमानविशेषत्वात्पृथगुक्तिः ॥

ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ -

ಆತ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ ।

ಆತ ಏವ = ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಅಂದರೆ ಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ. ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ = ದೇವತಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ದೇವತಾಪ್ರವಾಹವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪುನಃ ಬೇರೆ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಹುಡುಕಬೇಕು? ಎಂಬುದು ವಿವಾಹಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕೇವಲ, ಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ವಯಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಎಂಬುದು 'ಚ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ. 'ಇಂದ್ರ ಆಗಚ್ಛ' 'ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಬಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ನಿತ್ಯತ್ವವು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಅನಿತ್ಯವಾದರೆ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಅನುಮಾನರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ, ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯು ಅನುಮಾನದ ವಿಶೇಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ನನು ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹನೀತೃತ್ವೇಽಪಿ ನಾನಾನಾಮರೂಪವತ್ತ್ವೇನೈಕಪ್ರಕಾರವೇದಸ್ಯಾ-  
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾದೀತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥ ೨-೩-೩೦ ॥

ತದ್ವುಪರಿತೃತೋ ದೇವಾನಾಮೀತ್ಯನ್ವೇತಿ । ಪ್ರಾಚೀನದೇವಾನಾಂ ಮುಕ್ತವೇನ ಸ್ವಸ್ವಪದೇಶ್ವವೃತ್ತಾವಪಿ ತದನ್ವೇಷಾಂ ತತ್ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ । ತತ್ವಪ್ರದೀಪೀತ್ಯಾ ಸಮಾನಧರ್ಮಕತ್ವಾಚ್ಚೇತಿ ಚಶಬ್ದಾರ್ಥಃ । ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕೈಕವಿಧವೇದಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತಿ । ತದೇವ ಕುತ ಇತಿ ಚೇತ್ ದರ್ಶನಾತ್ । “ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್” ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । “ಅನಾದಿನಿಘನಾ ನೀತ್ಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಇಂದ್ರಾದಿಪದಸ್ಯತ್ವೋಪಾಧಿನಾ ತಾನೇವ ಪ್ರತಿಪಾದಯತೀತಿ ಭಾವಃ ।

ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರು, ರೂಪ, ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಒಂದೇ ಹೆಸರು, ರೂಪ, ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ವಿರೋಧವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧಃ ದರ್ಶನಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ

‘ತದುವರಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ದೇವಾನಾಂ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಈಗ ಮುಕ್ತರಾಗಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮ, ರೂಪ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ, ಸಮಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ‘ಚ’ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳನ್ನು

ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಏಕವಿಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಂಥಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ-ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ದರ್ಶನಾತ್ = 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ. ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ = 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಆ ಚೇತನರನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರುತೇ: ಸ್ವರೂಪಕೃಷಿನಿಯಮಪರತ್ವರೂಪಾನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿನಿರಾಸಕತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೇ: ಪೃಥಗುಕ್ತಿ: ।  
 ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಂತು ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ ತತ್ಪದಸ್ಯಾನಾಂ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಸತಾಮನ್ಯೇಷಾಂ ತತ್ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿ:  
 ಪುನಸ್ತೇಷಾಮಪಿ ಮುಕ್ತಿರित್ಯೇವಂ ಮುಕ್ತೇರಾವೃತ್ತಾವಪೀತ್ಯೇಕಮರ್ಥಮುಕ್ತವಾ ಪ್ರಾಚೀನಾನಾಂ ಮುಕ್ತತ್ವೇನ  
 ಸ್ವಸ್ವಪದಾವೃತ್ತಾವಪೀತಿ चेति ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪೋಕ್ತಮಾವೃತ್ತಾವಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಾಂತರಮುಕ್ತಮ್ ॥

'ಧಾತಾ ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಷ್ಟನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಹೊರತು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಯ ನಾಮ, ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಯೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ನಾಮ, ರೂಪಗಳೇ ಈ ಕಲ್ಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆವೃತ್ತಾವಪಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇತನರು ಪುನಃ ಆ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಮುಕ್ತಿಯ ಆವೃತ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥ. ಮತ್ತು, ಹಿಂದಿನ ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಎಂದು 'ಆವೃತ್ತೌ' ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ದೇವಾನಾಮಧಿಕಾರಮಾಕ್ಷಿಪತಿ

॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಮ್ಮವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿ: ॐ ॥ ೧-೩-೩೧ ॥

ದೇವಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । “ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು” ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಮಧುಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದಿ-  
 ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ವಿಧಾಸು ದೇವಾನಾಮನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿರ್ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಮೋಕ್ಷೇತರವಸುತ್ವಾದಿಫಲಕಾಸು ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ವಸುತ್ವಾದಿಫಲಾನಾಮಾಸತ್ವಾದಯೋಗ್ಯಾನಾಮಕಾಮ್ಯತ್ವೇನಾರ್ಥಿತಾಽಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರ ಹೀಗಿದೆ -

‘ಮಧ್ವಾದಿಷ್ಟಸಂಭವಾದನಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ’

‘ದೇವಾನಾಂ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಇತರವಾದ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳೇ ಫಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅರ್ಥಿತ್ವ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ಈಗಾಗಲೇ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಆ ಪದವಿಗಳ ಬಯಕೆ ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪದವಿಗಳೇ ಫಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಆ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂಥಹ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರೂ ಅದನ್ನು ಬಯಸಬಾರದಾದ್ದರಿಂದ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಮಧುವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾಸವಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ ॐ ॥ ೧-೩-೩೨ ॥

ಚೋಽಪ್ಯರ್ಥಃ । ದೇವಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದೋ ಜ್ಞಾನಪರಃ । ದೇವಾನಾಂ ಜ್ಞಾನೇ ಭಾವಾತ್ । ವಸ್ತುನಾಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಸಮಸ್ತವಸ್ತುವಿಷಯೀಕರಣಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ದೇವಾನಾಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞೇನ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಧಾಸವಪಿ ತತ್ಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಸತ್ವೇನಾರ್ಥಿತಾಽಸಮ್ಮವಾದನಧಿಕಾರಂ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ । ಜ್ಞಾನೇ ಭಾವಾದಿತಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿತಿ ವಾ ವಾಚ್ಯೇ ಜ್ಯೋತಿಷೀತ್ಯಾಧುಕ್ತೀರಾದಿತ್ಯ- ಪ್ರಕಾಶೋ ಸರ್ವವಸ್ತುನಾಮಂತರ್ಭಾವದಿತ್ಯರ್ಥಸೂಚನಾರ್ಥಾ ।

ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಓಂ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಛ ಓಂ

‘ಚ’ ಶಬ್ದವು ‘ಅಪಿ’ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ‘ದೇವಾನಾಂ’ ಎಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ‘ವಸ್ತುನಾಂ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥವಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಯಾವ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ, ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳು ಈಗ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ತತ್ಥಲಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾನೇ ಭಾವಾತ್' 'ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್' ಎಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳು ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗಿವೆ, ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, 'ಜ್ಯೋತಿಷಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

### ಯೋಗದ್ವಯೋಕ್ತಮಧಿಕಾರಚೌದ್ಧಂ ಸಮಾಧತೇ

॥೐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ೐ ॥ ೧-೩-೩೩ ॥

ಮಧ್ವಾದಿಭಿವಿತಿ ಅಧಿಕಾರಸ್ಯೇತಿ ದೇವಾನಾಮಿತಿ ಚಾಸ್ತಿ । ತುರ್ವಿಶೇಷೇ । ಬಾದರಾಯಣಸ್ವಿತನ್ವಯಃ । ಭಾವಂ ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ವಾಘಶೇಷವಿಧಾಸ್ವಾಧಿಕಾರಸ್ಯ ಭಾವಂ ಮನ್ಯತೇ । ಕುತಃ ? ಅಸ್ತಿ ಹಿ । ಅತಿಶಯ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಮೋಕ್ಷಫಲೇ ತದ್ವೇತುಜ್ಞಾನೇ ಚಾತಿಶಯೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ಯತೋಽತೋತಿಶಯಾರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಫಲಯೋರತಿಶಯಸ್ಯಾನವಾಪ್ತಾಪತ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ । ಜೈಮಿನಿಮತಂ ತು ಪ್ರಾಪ್ತಜ್ಞಾನಫಲಯೋರರ್ಥೇನಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯವಿರೋಧೋ ಬೋಧ್ಯಃ ॥ ೮ ॥

ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ

'ಮಧ್ವಾದಿಷು' 'ಅಧಿಕಾರಸ್ಯ' 'ದೇವಾನಾಂ' ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತು'ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. 'ಬಾದರಾಯಣಸ್ತು' ಎಂದನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾವಂ = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದನ್ನು, ಬಾದರಾಯಣಃ = ಬಾದರಾಯಣರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಸ್ತಿ ಹಿ = 'ಅತಿಶಯೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷಫಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಿರುವುದರಿಂದ. ಅತಿಶಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನೋದಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ, ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಫಲಗಳ ಅತಿಶಯವು ಲಭಿಸದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಾಗಾದರೆ ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ಈಗಾಗಲೇ ನಡೆದಿರುವಂತಹ ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಫಲದ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಪುನಃ ಅರ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

## ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:

ದೇವತಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೮)

- ॥ ॐ ತದುಪಯಿಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಮ್ಮವಾತ್ ॐ ॥ ೮ ॥
- ॥ ॐ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ಧನಾತ್ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ಪ್ರಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಅತ ಏವ ಚ ನಿಯತವಮ್ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಸಮಾನನಾಮರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಾವೃತ್ತಾವಪ್ಯವಿರೋಧೋ ದರ್ಶನಾತ್ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಂಭವಾದನಾಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಚ್ಚ ॐ ॥
- ॥ ॐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॐ ॥



पूर्वत्र मनुष्याधिकारत्वादित्युक्तिः तिर्यगाद्यपेक्षयैव, देवादीनां तु अधिकारोऽ-  
स्त्येव इत्यत्रोच्यत इति सङ्गतिः । “विश्वे देवा उपासते” इत्युपासकत्वेन  
श्रुतदेवानाम् उपासनादौ अधिकारोऽस्ति न वेति सन्देहः । नास्तीति पूर्वः पक्षः ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ  
ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ತೀರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು  
ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ.  
ಹಾಗಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
ದೇವತೆಗಳ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ  
ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

‘ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು ಭಗವದುಪಾಸಕರೆಂದು  
ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದು  
ಸಂಶಯ. ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

तत्तत्पदविशिष्टानां देवानाम् उत्पत्तिविनाशवत्त्वे इन्द्रादिपदप्राप्तेः पूर्वं पश्चाच्च  
इन्द्रादिदेवानामभावेन तदुद्देशेन द्रव्यत्यागात्मकयागादिरूपकर्मविरोधस्य  
तत्तदेवताबोधकानादिनित्यवेदाप्रामाण्यस्य च आपातात् । पूर्वं पश्चाच्च  
इन्द्रान्तरस्वीकारेण तेषां प्रवाहतोऽनादिनित्यत्वाङ्गीकारेऽपि एकनामरूपवत्त्वे  
मानाभावेन नानानामरूपवत्त्वात् एकरूपार्थबोधकवेदाप्रामाण्यानिवारणाच्च,  
अनादिनित्यत्वेऽवश्यं स्वीकार्ये तादृशानां तत्फले मोक्षेऽर्थिताभावात् ।

ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ-ನಾಶವುಳ್ಳವರು. ಅವರಿಗೆ ದೊರಕುವ ಇಂದ್ರಾದಿಪದವಿಗಳು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ.  
ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಾವ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ  
ಮೊದಲು ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಯಾರೂ  
ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ದ್ರವ್ಯತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ  
ಯಾಗಾದಿರೂಪ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೈಯುರ್ಭವೆಂಬ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು,  
ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ವೇದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ  
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಇಂದ್ರರುರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವೇಂದ್ರರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

ದೇವೇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಹಿಂದಿನ, ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಈಗಿನ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ನಾಮ, ರೂಪ, ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ವೇದವು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ಏಕರೂಪಾರ್ಥಬೋಧಕವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಈ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ, ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಮೋಕ್ಷವೇ ಫಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡ ಅವರಿಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವಂತಹ ಅರ್ಥಿತ್ವವೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

किञ्च वसुत्वादिकलकमधुविधादिषु वस्वादीनामधिकारायोगेन सर्वविद्यासु अनधिकारात् मोक्षांफलिकास्वपि “नैव देवपदं प्राप्ताः ब्रह्मदर्शनवर्जिताः” इत्यादेः तेषां सिद्धज्ञानतया मोक्षहेतुज्ञानार्थं अधिकारायोगादिति ॥

ಮತ್ತು, ವಸುಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ಮಧುವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ವಸು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ, ಪುನಃ ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಅವರಿಗೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಇನ್ನು ಮೋಕ್ಷಫಲಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ, 'ನೈವ ದೈವಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವರ್ಜಿತಾಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ನೀಡುವಂತಹ ವೇದದ ಅಧ್ಯಯನವು ಅವರಿಗೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಹಾಗಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु ॥ देवानामपि विशिष्टबुद्ध्यादिमत्वात् शूद्रवत् अपर्युदस्तत्वाद् आद्यन्तवत्वेन मोक्षेऽर्थित्वस्यापि सम्भवात् तेषाम् उत्पत्तिविनाशवत्त्वेऽपि “ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्यास्सन्ति देवाः” “धाता यथा पूर्वमकल्पयत्” (पुरुष सू.) “यथैव नियमः काले सुरादिनियमस्तथा” इत्यादिवचनैः प्रमाणभूतवेदस्य अनादिनित्यत्वान्यथानुपपत्त्या च प्रवाहतीऽनादिनित्यत्वात् तेषां च यथापूर्वमिति श्रुत्या अनादिनिधनेत्यादिस्मृत्या समाननामरूपत्वेन

ವೇದಾಪ್ರಮಾಣಾನಾಪತ್ತೇಃ | ಮಧುವಿಧಾದೇಃ ವಸ್ತುವಾದಿಫಲಕತ್ವೇಽಪಿ ವಸ್ವಾದೀನಾಂ ಜ್ಞಾನೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಚ ಅತಿಶಯಾರ್ಥಂ ತತ್ರ ಅರ್ಥಿತ್ವಸಮ್ಮಭಾದ್ ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯಾಂ ಅಧಿಕಾರ ಇತಿ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ, ಅರ್ಥಿತ್ವ, ವೈದೃಷ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಧರ್ಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧವಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತತ್ತಿ-ನಾಶವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯು ಉತ್ತತ್ತಿ-ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಅದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ತೇ ಹ ನಾಕಂ ಮಹಿಮಾನಃ ಸಚಂತೇ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ ಸಾಧ್ಯಾಃ ಸಂತಿ ದೇವಾಃ' 'ಧಾತಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' 'ಯಥೈವ ನಿಯಮಃ ಕಾಲೇ ಸುರಾದಿನಿಯಮಸ್ತಥಾ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದ ವೇದವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವೇದದ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು, 'ಯಥಾಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಮ, ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಕ್ರಿಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುವಾದಿ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಫಲಂ ತು 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಕ್ಷೇಪಃ ತತ್ಸಮಾಧಿಶ್ಚ ||೮||

ಫಲ-ಫಲಿ ಭಾವ ಹೀಗಿದೆ. 'ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಆದರೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ದೇವತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೮)

# ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ:

ದೇವತಾಧಿಕರಣम् (೧|೩|೮)

ಅತ್ರ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्याಧಿಕಾರ: ಸಮರ್ಥ್ಯತೆ ।

ॐ॥ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣ: ಸಮ್ಮವಾತ್ ॥ ॐ ೧-೩-೨೬॥

ನನು ನ ದೇವಾನಾಂ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರ: ಸಮ್ಮವತಿ । ತೇಷಾಮನಾದಿನಿತ್ಯಪದತ್ವೇ ವಾ ವಿद्याದಿನಾ ಪ್ರಾಪ್ತಪದತ್ವೇ ವಾಽಧಿಕಾರಾಸಮ್ಮವಾತ್ । ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಪದತ್ವೇನಾಪಮೋಕ್ಷೇತರಸಕಲಪುರುಷಾರ್ಥಾನಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಂ ಜಾನತಾಂ ಕಾಪಿ ಕಾಮನಾಽಸಮ್ಮವಾತ್ । ದೇವಾನಾಮುತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಿತ್ವೇ ತತ: ಪೂರ್ವ ದೇವತಾಽಭಾವೇನ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ದೇವೈರನುಷ್ಠೀಯಮಾನಶತಕೃತ್ವಾದಿಕರ್ಮಣಾಂ ವ್ಯಕ್ತವತ್ವೇನ ದೇವಾದಿಪದಾಪ್ರಾಪಕತ್ವಾತ್ । ನಹಿ ವ್ಯಕ್ತವ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಫಲಜನಕಮ್ । ಬಾಹ್ಯಕೃತಯಜ್ಞಾದೇರಪಿ ಫಲಜನಕತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ತಥಾ ಚಾಸತೋ ಬನ್ಧ್ಯಾಪುತ್ರಸ್ಯಾಧಿಕಾರಾದರ್ಶನಾದೇವಾನಾಂ ನಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸೂತ್ರಿತಮ್ -

ॐ॥ ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣ: ಸಮ್ಮವಾತ್ - ಇತಿ । ತಸ್ಯಾರ್ಥ: - ತದುಪರ್ಯಪಿ ದೇವತ್ವಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ನ ಕೇವಲಂ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಶಾಢಾಂ ಕಿಂತು ದೇವಾದಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತನಂತರಮಪಿ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರೋಽಸ್ತಿ । ಕುತ:೧ ಸಮ್ಮವಾತ್ ತೇಷಾಮಪ್ಯಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕವಿಶಿಷ್ಟ-ಬುದ್ಧೇರ್ಯೋಗಾದಿತಿ ಬಾದರಾಯಣೋ ಭಗವಾನ್ ವಕ್ತೃತ್ಯರ್ಥ: ।

एवञ्च न देवानां तिर्यगादीनामिव वेदविद्याधिकारोऽसम्भावितः । सम्भावकस्य विशिष्टबुद्ध्यादेर्भावात् । सत्यां च सम्भावनामयं प्रयोग उपजायते । देवा वेदविद्याधिकारवन्तः । तदुपर्यपि देवत्वप्राप्त्युपर्यपि देवाधिकारोपयोगिनोः सामर्थ्यविद्वत्त्वयोरर्थत्वस्य मोक्षगतातिशय-योग्यत्वादेव सम्भवात् । नच देवा न विद्याधिकारिणोऽमनुष्यत्वात् तिर्यगादिवदिति मानम् । विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्यस्योपाधित्वात् । नच जरितर्याधिष्वनधिकारेऽपि विशिष्टबुद्ध्यादे: सत्त्वेन विशिष्टबुद्ध्यादिराहित्याभावेन साध्याव्यापकत्वान्नायमुपाधिरिति । तेषामधिकारत्वे नानधिकाररूपसाध्यस्य तत्राभावात् । 'अयमग्रे जरिता' इति (ऋ. १०-१४२-१) श्रुते: । ननु तेषामप्यधिकारे पूर्वाधिकरणविरोध: । अमनुष्यत्वादित्यधिकारनिषेधादिति चेन्न । भावानवबोधात् । पूर्वाधिकारिणोऽङ्गुष्ठाभावेनाङ्गुष्ठमात्रविद्यायामनधिकार उक्त: । इह तु तत्रोक्तमङ्गीकृत्य विद्यान्तराधिकारमिधानात् । अतो देवानां वेदविद्याधिकार इति सिद्धम् ॥

ಓಂ॥ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॥ ಓಂ ೧-೩-೨೭ ॥

ನನು ಯದೇವಾನಾಂ ಸಾದಿವಿನಾಶಿತ್ವಮಿತಿ ದ್ವಿतीयಕಲ್ಪಮಜ್ಜೀಕೃತ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರಕಥನಂ ತದಯುಕ್ತಮ್ । ದೇವಾನಾಂ ಸಾದಿವಿನಾಶಿತ್ವೇ ತತಃ ಪೂರ್ವಂ ದೇವತಾಽಭಾವೇನ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮಣ್ಯುದೇಶಾಭಾವಾದ್ವೈಯರ್ಥಾಖ್ಯ-ವಿರೋಧಾಪತ್ತೇರಿತ್ಯಾಕ್ಷಿಪ್ಯ, ಸಮಾದಧತ್ ಸೂತ್ರಂ ಪಠತಿ -

ಓಂ॥ ವಿರೋಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ ಚೇನ್ನಾನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ - ಇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ । ದೇವಾದೀನಾಂ ಸಾದಿತ್ವೇ ಕರ್ಮಣಿ ಪೂರ್ವಕಲ್ಪೇ ಪ್ರವೃತ್ತಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಣಿ ವಿಷಯೇ । ವಿರೋಧಃ ಉದೇಶ್ಯಾಭಾವನಿಮಿತ್ತವೈಯರ್ಥಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಚೇನ । ಕುತಃ ? ಅನೇಕಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ । ಅನೇಕೇಷಾಂ ಯೋಗ್ಯಮನುಷ್ಯಾಣಾಮ್ । ದೇವತಾಪದಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವ ಇತಿ (ತೈ.ಆ. ೩-೧೨) ಶ್ರುತಾವುಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

एवञ्च तेषां प्रवाहतोऽनादिनित्यत्वेनैतद्देवानामभावेऽपि देवतान्तरसद्भावात् । तेह नाकमिति श्रुतौ एकैकगणशोऽनन्तानां देवत्वादियोग्यमनುष्याणां विद्याकर्मभ्यां पूर्व पूर्व देवतापदप्राप्तेर्दರ್शनात् । ततश्च वैयर्थ्याख्यविरोधभाव इति सिद्धम् ॥\*॥

ಓಂ॥ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ ॥ ಓಂ ೧-೩-೨೮

ನನು ವೇದಾನಿತ್ಯತ್ವೇ ಪ್ರಾಮಾण्याಯೋಗೇನ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ತಾವದಜ್ಞೀಕಾರ್ಯಮ್ । 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪಾ' ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । ತದ್ವಾಚ್ಯಾ ದೇವಾ ಯದನಿತ್ಯಾಸ್ತರ್ಹಿ ಪೂರ್ವದೇವತಾಪರಿತ್ಯಾಗೇನಾನ್ಯದೇವತಾಪ್ರಾಪ್ತವತ್ಪ್ರಮಾಣಮ್ । ನ ಚೈತದ್ ಘಟತೆ । ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥೇನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸಂಬಂಧಾತ್ । ನಹಿ ಕಿಮಪಿ ವಾಕ್ಯೇ ಕೇचित್ಕಾಲಂ ಕಚ್ಚಿದರ್ಥಂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ತಮಪಹಾಯ ಕಾಲಾಂತರೇಽರ್ಥಾಂತರಂ ಪ್ರತಿಪಾದಯತೀತಿ ದೃಢಚರಂ ಯೇನ ವೇದೇಽಪಿ ತಥಾ ಸ್ಯಾತ್ । ವೇದೇ ತಥಾತ್ವಮಜ್ಜೀಕುರ್ವಾಣೇನ ವೇದಸ್ಯಾರ್ಥೇನ ಸಂಬಂಧಃ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಇತ್ಯಜ್ಞೀಕಾರ್ಯಃ । ತಥಾ ಕಾಲ್ಪನಿಕಸಂಬಂಧಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾದ್ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಕಾಲ್ಪನಿಕಸಂಬಂಧಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇಽಪಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಘಟತೆ । ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವೇನ ಪೂರ್ವದೇವತಾಪ್ರವಾಹನಿಯಮೇಽಪಿ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವೇನೋತ್ತರಕಲ್ಪೇಷವಪಿ ದೇವತಾಪ್ರವಾಹನಿಯಮಾಭಾವೇನ ಕಾಲ್ಪನಿಕಸಂಬಂಧಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವಾದಿತ್ಯಾಕ್ಷಿಪ್ಯ, ಸಮಾದಧತ್ ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ಓಂ॥ ಶಬ್ದ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾತಃ ಪ್ರಭವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ - ಇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ವಿರೋಧ ಇತಿ ವರ್ತತೆ । ದೇವಾನಾಮಾಚ್ಯಂತವತ್ವೇ ಶಬ್ದೇ ವೇದೇ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾತ್ । ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವೇದವಾಚಾಂ ಕದಾಚಿದ್ವಾಚ್ಯಹೀನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಇತಿ ಚೇನ । ಅತಃ 'ಧಾತಾ ಯಥಾ' (ಮಹಾನಾ, ೪-೭) ಇತಿ ವೇದವಾಕ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಮ್ । ಮಹತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ । ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರವಾಹತಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಸಾಧಕ-

ಲಿಂಗಾಚ್ಚ । ಪ್ರಭಾವಾತ್ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪಂ ನಿಯಮೇನ ಪ್ರಭವಶಬ್ದಿತೋತ್ಪತ್ತಿವಗಮಾಚ್ಚೋಕ್ತಂ  
ಯುಕ್ತಮಿತಿ भावः ।

एवञ्च 'सूर्याचन्द्रमसौ' इति श्रुतेः । महतां प्रत्यक्षात् । उत्तरकल्पः देववान्  
अप्रलयकालत्वादित्यनुमानस्य च भावात् । न च सम्बन्धस्य काल्पनिकत्वाच्च  
प्रामाण्यप्रयोजकत्वमिति वाच्यम् । अन्यान्यदेवतासम्बन्धस्य 'अनादिनिधने'ति प्रामाण्य-  
सिद्धत्वेनाकाल्पनिकत्वात् । तथा च वैयर्थ्याख्यविरोधाभाव इति सिद्धम् ॥३॥

ॐ॥ अत एव च नित्यत्वम् ॥ॐ १-३-२९

युक्त्यन्तरेण देवप्रवाहस्य नित्यतां साधयत्सूत्रमुपन्यस्यति -

ॐ॥ अत एव च नित्यत्वम् - इति ॥ अस्यार्थः - अत एव पूर्वपक्ष्यु  
क्तवेदनित्यत्वादेव । तदन्यथाऽनुपपत्त्याऽपि तद्वाच्यदेवताप्रवाहस्य नित्यत्वं  
सिद्धयतीत्यर्थः ।

एवञ्च परेणाभिहितवेदनित्यत्वस्यान्यथाऽनुपपत्त्यैव देवताप्रवाहनित्यत्वस्य सिद्धत्वात् ।  
वाच्यस्य नित्यत्वाभावे एवं रूपाया वाचो नित्यत्वं नोपपद्यते । उत्पत्तिविनाशित्वात्  
स्वरूपनित्यत्वायोगेन तेषां प्रवाहरूपेणैव नित्यत्वं सिद्धम् ॥३॥

ॐ॥ समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावप्यविरोधो दर्शनात् स्मृतेश्च ॥ ॐ

१-३-३०

ननु देवताप्रवाहस्य नित्यत्वेऽपि वेदप्रामाण्यस्यानुपपद्यमानत्वं भवेत् । पूर्वकल्प-  
मुक्तानामुत्तरकल्पे पुनरावर्तनत्वे मुक्तेरपुनरावृत्तित्वात् । तदन्येषां पुनरावर्तनत्वे धर्मिभूतदेवा  
नित्यत्वहेतुकं विरोधाभावेऽपि नामरूपादिधर्मवैचित्र्यकृतविरोधापत्तेः । वाचकवेदस्य प्रतिकल्पे  
पाठभेदाभावेनैकविधत्वात् । वाच्यदेवानां च नानाविधनामरूपवत्त्वादिति प्राप्ते सूत्रमाह -

ॐ॥ समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावप्यविरोधो दर्शनात् स्मृतेश्च  
इति । अस्यार्थः - आवृत्तावपि पूर्वकल्पे मुक्तानां देवानां पुनः स्वपदेषु  
असत्त्वेऽपि । अवಿरोಧः तत्प्रतिपादकैकविधवेದಾಪ್ರಾಮಾण्याख्यविरोधो  
नास्ति । कुतः? समाननामरूपत्वात् एतत्कल्पोत्पन्नानामपि देवानां  
प्राचीनतुल्यनामरूपत्वात् । तथा च प्रतिपाद्यस्याप्येकविधत्वात् न

ತದ್ಬೋಧಕವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಏಕವಿಧತ್ವಮೇವ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ದರ್ಶನಾತ್  
ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತಿ ॥ 'ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । ಅನಾದಿನಿಧನೇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತಾಢಾಂ ವೇದೇ ಯಾದೃಶೇ ನಾಮರೂಪೇ ಪ್ರತಿಪಾಢೇತೇ ತಫೋರೇವ ಕಲ್ಪಾಂತರೇ ಜಾಯಮಾನಾಢಾಂ  
ದೇವಾಢಾಮಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ । ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವೇ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ, ಅನಾದಿನಿಧನೇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ  
ಸದ್ಭಾವಾತ್ । ತಥಾ ಢ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯವಿರೋಧಾಭಾವ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ಓಂ॥ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಮ್ಭವಾದನಾಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ ॥ಓಂ ೧-೩-೩೧

ಢನು ಢ ವೇದಾಢಾಂ ವೇದವಿಢಾಧಿಕಾರೋ ಯುಕ್ತಃ । ವೇದವಿಢಾ ಮುಖ್ಯಫಲಾರ್ಥಾಸ್ತದಿತ್ರಫಲಾರ್ಥಶ್ಚೇತಿ  
ದ್ವಿವಿಢಾಃ । ಮೋಕ್ಷೇತ್ರಫಲಾ ಅಫಿ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮಭೇದಾಢ್ಯಮಧುವಿಢಾಽಗ್ನಿಶ್ಲೋಮವಿಢಾ ಢೇತಿ ದ್ವಿವಿಢಾಃ । ತತ್ರ ತಾವಢ್ಢ  
ದೇವಾಢಾಂ ಮೋಕ್ಷೇತ್ರಫಲಕದ್ವಿವಿಢವಿಢಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ಯುಜ್ಯತೇ । ತತ್ಸಾಧ್ಯಾಢಾಂ ಮೋಕ್ಷೇತ್ರಫಲಾಢಾಂ ಮಧ್ಯೇ  
ಕೇಷಾಢ್ವಿಧೋಗ್ಯಾಢಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನಾಫೋಗ್ಯಾಢಾಂ ಢ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವೇನಾರ್ಥಿತ್ವಾಭಾವಾದಿತಿ ಾವಲಮ್ಬೇಢ  
ವೇದವಿಢಾಧಿಕಾರತ್ವಸ್ಯ ಸಾಮಾಢ್ಯಢಿಷೇಢಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ಓಂ॥ ಮಧ್ವಾದಿಷ್ವಸಮ್ಭವಾದನಾಧಿಕಾರಂ ಜೈಮಿನಿಃ । 'ಮಧ್ವಾದಿಷ್ಠು  
ಅಸೌವಾಽಽದಿತ್ಯೋ ದೇವ ಮಧು' (ಱಾಂ. ೩-೧-೧) ಇತ್ಯಾಢುಕ್ತಂ ಮಧ್ವಾದಿವಿಢಾಸು ।  
ಅಢಧಿಕಾರಂ ದೇವಾಢಾಮಧಿಕಾರಾಭಾವಮ್ । ಜೈಮಿಢಿರಾಢಾರ್ಯೋ ಢಢ್ಯತೇ ಕುತಃ? ಅಸಮ್ಭವಾತ್  
ತೇಢಾಮರ್ಥಿತ್ವತತ್ಪದಯೋಗ್ಯತ್ವಾಢ್ಯಯೋಗಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ಕಕ್ಷದ್ವಯಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಥಮೇ ತಥಾ ದ್ವಿತ್ಯಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮೇಽಸಮ್ಭವಾತ್ । ದ್ವಿತ್ಯಯಸ್ಯ ದ್ವಿತ್ಯಯೇಽರ್ಥಿತ್ವಾ-  
ಭಾವಾಢಾಧಿಕಾರಸ್ಯ ಢಿಷೇಢಾಢ್ಢತ್ವಧಿಕಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ಢಿಷೇಢಾತ್ । ಜೈಮಿಢ್ಯಾಢಾರ್ಯಮತಾವಿರೋಢ ಇತಿ  
ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ಓಂ॥ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಢ್ಢ ॥ಓಂ ೧-೩-೩೨

ಢನು ಮಾಸ್ತು ಮೋಕ್ಷೇತ್ರಫಲವಿಢಾಸ್ವಾಧಿಕಾರೋ ದೇವಾಢಾಮ್ । ತಥಾಽಫಿ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾಢಮ್' (ತೈ. ೨-೧-೧)  
ಇತ್ಯಾದಿ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಿಢಾಸ್ವಧಿಕಾರೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ । ತತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಸಮ್ಭವಾದಿತ್ಯಾಶಾಙ್ಕಾಂ ಫರಿಹರತ್ ಸೂತ್ರಂ ಪಠತಿ -

ಓಂ॥ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಭಾವಾಢ್ಢೇತಿ ॥ ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ । ಜ್ಯೋತಿಷಿ ದೇವಾಢಾಂ ಜ್ಞಾಢೇ ।  
ಭಾವಾತ್ ಸರ್ವವಸ್ತುಢಾಂ ವಿಷಯತಯಾಢ್ಢ್ಢುತತ್ವಾತ್ ಸಿದ್ಧಜ್ಞಾಢಾಢಾಂ ದೇವಾಢಾಂ ಢ ಜ್ಞಾಢಾರ್ಥತಾ  
ಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ಢ ಮೋಕ್ಷವಿಢಾಸ್ವಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

एवञ्च देवानां सार्वज्ञ्येन सर्वब्रह्मकर्मविद्यासाध्यज्ञानानां नियमेन प्राप्तत्वेनात एव वेदद्रष्टृत्वात् । ततश्च तेषामुभयविद्यासाध्यज्ञानेऽर्थिताया असम्भवात् । तस्मात् जैमिनिमताविरोध इति सिद्धम् ॥\*॥

ॐ॥ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॥ॐ १-३-३३

एवं देवैर्मोक्षेतरयोग्यफलानां प्राप्तत्वात् । अयोग्यानां प्राप्नुमशक्यत्वात् । मोक्षस्यापि ब्रह्मज्ञानित्वेनार्थतो लब्धत्वात् । अर्थित्वाभावेन तेषां कास्वपि विद्यास्वधिकाराभावेन जैमिनिमतावलम्बिना समर्थिते पुनरधिकारं समर्थयत् सूत्रमुपन्यस्यति -

ॐ॥ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि - इति । अस्यार्थः -  
बादरायणस्तु । हि यस्मात् । देवानामप्यस्ति विद्यासाध्यपूर्वप्रकाशविशेषो  
मोक्षफलेऽतिशयश्चास्ति । तस्माद्भावं देवानामधिकारसद्भावं मन्यत इत्यर्थः ।  
जैमिनिमतं तु देवानां प्राप्तज्ञानफलार्थमनधिकाराभिप्रायमित्यवधेयम् ।

एवञ्च यद्यपि देवाः प्राप्तपदा ब्रह्मज्ञानित्वात् सिद्धमोक्षतदितरफलाः प्राप्नुमशक्यायोग्य-  
फलाश्च । तथाऽपि प्राप्तपदानामपि देवानां मध्वादिविद्यासूक्तोपासना कर्मकरणाभ्यां फलविशेषभावेन  
स्वस्वयोग्यस्य ज्ञानमात्रेणासाध्यस्य मोक्षफलेऽतिशयस्य भावेन सिद्धेरर्थित्वसम्भवात् । मोक्षफल  
आनन्दातिशयरूपविद्याफलस्य भावेन ज्ञानार्थमप्यधिकारसम्भवात् । 'यावत्सेवापरः' इति  
स्कान्दवचनात् । भगवद्‌व्यतिरिक्तानां निरुपचरितसार्वज्ञ्याभावेन विद्याविचारेण ज्ञानलाभ-  
सम्भवात् । जैमिनिमतस्य देवानां प्राप्तफलार्थमनधिकाराभिप्रायेणाविरुद्धत्वात् । एवं भगवता  
बादरायणेन देवानां मध्वाद्यशेषविद्यास्वधिकाराभावस्योक्तत्वात् । ततश्च सर्वदेवोपास्यत्वं  
विष्णोयुक्तमिति सिद्धम् ॥\*॥

॥ इति सूत्रार्थरत्नावल्यां देवताधिकरणम् ॥



# ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೯)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

## ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ  
ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ

॥ ಅಥ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಶ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ॐ ॥ ೩೪ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಹಂಸಗಳ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಗಿದೆ. ದುಃಖದಿಂದ ಕರಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಅವನನ್ನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಎದ್ದಕೂಡಲೇ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಅಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣಾಖ್ಯಸ್ಯ ರಾಜಃ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ ಹಂಸಕೃತಸ್ಯ  
“ಕಮ್ವರ ಎನಮ್” ಇತ್ಯನಾದರಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾನಿಮಿತ್ತಾತ್ । ಶುಕ್ ಶೋಕಃ । ತಥಾಽಪಿ ಕುತಃ  
ಶೋಕಃ? ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ । ಸೂಚ್ಯತೇ ಹೀತಿ । ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ । “ಸ ಹ ಸಖಿಹಾನ ಏವ”

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

इत्युत्तरवाक्येन सूच्यते तथा ज्ञायते । तस्माच्छोकः अस्मादेव निमित्तात् ।  
राज्ञा रैकेण ऋषिणा शूद्रेति सम्बोधितः । ननु वर्णाविरत्वाभिप्रायेणेत्यर्थः ।  
तथा च नैतज्ज्ञापकबलेन शूद्रस्य वेदविद्याधिकारो मन्तव्य इति भावः ॥१॥

ಅರ್ಥ -- ಅಸ್ಯ = ಪೌತ್ರಾಯಣನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ, ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ = ಹಂಸಗಳು ಮಾಡಿದ, 'ಕಂ ಉ ಆರೆ ಏನಂ' ಮುಂತಾದ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶುಕ್ = ದುಃಖ ಉಂಟಾಗಿದೆ, ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ, ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ರಾಜನು, ಸ ಹ ಸಂಚಿಹಾನ ಏವ = ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ ರಾಜನು ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಾಜನ ವ್ಯಗ್ರತೆಯು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ರಾಜನಿಗೆ ಶೋಕ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ದುಃಖದಿಂದ ಕರಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ರಾಜನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಚೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ನೀಚಜಾತಿಯವನು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

## श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचित- ब्रह्मसूत्रभाष्यम्

भाष्यम् — मनुष्याधिकारत्वादित्युक्तेऽविशेषाच्छूद्रस्यापि 'अह हारेत्वा शूद्र'  
(छा. ४-२-३.) इति पौत्रायणोक्तेरधिकार इति । .

ಅನುವಾದ - ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ, ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಮತ್ತು 'ಅಹ ಹಾರೆತ್ವಾ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಗಳು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ !' ಎಂದು ಸಂಚೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ, ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳು, ವಿಷಯಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್ = ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ,  
ಇತ್ಯುಕ್ತೇ = ಹೀಗೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ,  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅವಿಶೇಷಾತ್ = ಮನುಷ್ಯತ್ವವು ಶೂದ್ರರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾದ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರಸ್ವಾಭಿ  
 = ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, ಅದ ಹಾರೇತ್ಯಾ  
 ಶೂದ್ರ ಇತಿ = ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇಃ  
 = ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನನ್ನು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಅಧಿಕಾರಃ = ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
 ಕಾರವು ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆಂದರೆ, <sup>(೧)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅತ್ರಾಧಿಕರಣೇ ತ್ರಿವರ್ಣತರಸ್ಯ ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರೋ ನಿರಾಕ್ರಿಯತೇ ।  
 ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾನಾಧ್ಯಾಯಾದಿಸಂಜ್ಞಿತರೀತ್ವೇಷಯಾ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಜ್ಞಿತಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ -  
 ಮನುಷ್ಯೇತಿ ನಿಮಿತ್ತಸಪ್ತಮೀಯಮ್ । ಅಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿತಯೋಕ್ತೇ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇಽವಿಶೇಷಾದಿತಿ ವಾ । ನ  
 ಕೇವಲಂ ದ್ವಿಜಾತೀನಾಂ, ಕಿಂತು ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರಃ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ।  
 ಕುತಃ ? 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯನೇನ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಧಿಕಾರಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ।  
 ಅಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿತಯೋಕ್ತೇ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇ ಚ ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರಃ 'ಅವಿಶೇಷಾತ್' ವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್ ।  
 ನನು ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವಂ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿ, ಕಿಂತು ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧಿಚಾರಾದಿಮತ್ವಮೇವೇತ್ಯತೋಽಪ್ಯಾಹ -  
 ಅವಿಶೇಷಾದಿತಿ ॥ ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರಮತ್ವೇಽಪ್ಯನ್ಯೇಭ್ಯಃ 'ಅವಿಶೇಷಾತ್' ವಿಶೇಷಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।  
 ಏವಮವಿಶೇಷಾಖ್ಯಯುಕ್ತಿಮಭಿಧಾಯ ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರಾದರ್ಶನಾತ್, ಅನಧಿಕಾರ ಇತ್ಯತೋ  
 ಲಿಂಗದರ್ಶನಮಾಹ - ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇರಿತಿ ॥ ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ವೇದಿಕಸಂವರ್ಗವಿಧಾಧ್ಯಯೋಕ್ತೇ-  
 ದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು ಪೌತ್ರಾಯಣಾಖ್ಯಪುರುಷಸ್ಯ ಶ್ವೇತವೇದೋಕ್ತವಿಧಾಧಿಕಾರಮೇವ ಕುತ ಇತ್ಯತಃ ತಜ್ಞಾಪಕಮಾಹ - ಅಹ  
 ಹರೇತ್ವಾ ಶ್ವೇತಿ ॥ ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇರಿತಿ ॥ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕ್ಕೋಕ್ತೇಃ ಸ್ವತಃ ಸಂವರ್ಗವಿಧಾಧ್ಯಯೋಕ್ತೇ-  
 ನನ್ವಧಿಕಾರಾಭಾವೇಽಪಿ ಪೌತ್ರಾಯಣೋ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರವಿಚಾರಯಾಮಾಸೇತಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತೋಽಪ್ಯಾಹ -  
 ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇರಿತಿ ॥ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕ್ಷೇಣ ನಿಃಪುರೇಣ ಮುನಿನಾ ಸಂವರ್ಗವಿಧಾಧ್ಯಯೋಕ್ತೇ-  
 ಅನಧಿಕಾರಿಣಂ ಪ್ರತಿ ಮುನೇರಪದೇಶಸಾಂಭವಾತ್ ।

ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಅರ್ಥಾಚ್ಛುತಾವಧಿಕಾರೋಕ್ತೇಶ್ಚೇತಿ ವಾ ಯೋಜನಾ । ಅಧಿಕಾರ ಇತ್ಯನಂತರಮತೋ ವಿರೋಧ  
 ಇತ್ಯನುಕೃಷ್ಯತೇ । ತಸ್ಯೋಕ್ತ ಇತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ ।

ಅನೇನೋಕ್ತಾನ್ವಯೇನ ಉಕ್ತಾರ್ಥೇ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಾಕ್ಷೇಪಾತ್ ಪೂರ್ವೇಣಾಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಜ್ಞಿತಃ,  
 ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರಾಖ್ಯೋ ವಿಷಯಃ, ಸಯುಕ್ತಿಕಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶ್ಚ ದರ್ಶಿತೋ ಭವತಿ । ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯೇ  
 ಸಂವರ್ಗಪ್ರಕರಣೇ ಹಿತಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ - ಪೌತ್ರಾಯಣೋ ನಾಮ ರಾಜಾ ಪ್ರಾಸಾದಾಗ್ರೇ ನಿಶಾಪಾಂ ಶಯಾನೋಽಭೂತ್ ।  
 ತದಾ ಪ್ರಾಸಾದೋಪರಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಣೋಽಗಮನ್ । ಉಪರಿಪತತಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ ವಾರ್ತಾಂ ಕುರ್ವತಾಂ ತेषಾಂ ಮಧ್ಯೇ  
 ದ್ವಾವಗ್ರಗಮಿನಾವಾಸ್ತಾಮ್ । ತತ್ರೈಕಂ ಏಕಮುವಾಚ । ಕಿಮಿತಿ ? ಅರೇ ಪೌತ್ರಾಯಣೀಯಂ ತೇಜಸ್ತ್ವಂ ಮಾ  
 ಗಮಃ । ತತ್ಸಂವಂದ್ಯೇ ತದೀಯಂ ತೇಜಸ್ತ್ವಾಂ ದಹೇದಿತಿ । ಏವಮುಕ್ತಃ ಪರೋ ಹಂಸಃ ಕಮಿತ್ಯಾಕ್ಷೇಪವಚನೇನ  
 ರಾಜಾನಮನಾದೃತ್ಯ ರೈಕಮುನಿಮೇವ ಪ್ರಶಂಸಾಂಸ । ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಪರಿತಪಮನಾ ರಾಜಾ ತತ್ಪಾದುತ್ಥಿತಸ್ತತ್ವರಯಾ  
 ಸ್ವಸಾರಥಿಮಾಹುಯ ರೈಕಮವೇಷಯಾಽದಿದೇಶ್ಚ । ಸ ತತ್ರ ತತ್ರ ರೈಕಮನ್ವಿಷ್ಯನ್ ನಾವಿದಮಿತಿ ಪ್ರಥಮಮಾಗತಃ ।  
 ಪುನಸ್ತಲ್ಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ ರಾಜಾ ತನ್ಮಾರ್ಗಯಾಽದಿದೇಶ್ಚಃ ಪುನರನ್ವಿಷ್ಯ ಕಚಿತ್ ಪ್ರದೇಶೇ ರೈಕಮವಲೋಕ್ಯ ಪುನಾ

भाष्यम् - अत आह -

सू - ॐ ॥ शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते हि ॥ ॐ ॥ ३४

नासौ पौत्रायणशूद्रः शुचाऽऽद्रवणमेव शूद्रत्वम् ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಶೋಕಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಋಷಿಯ ಬಳಿ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -

ಅತಃ ಆಹ = ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಅಸೌ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ  
= ಈ ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ನ ಶೂದ್ರಃ = ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶುಚಾ =  
ಶೋಕಪೂರ್ಣನಾಗಿ, ಆದ್ರವಣಮೇವ = ಓಡಿ ಬಂದವನಾದ ಕರ್ಣಾದಿಂದಲೇ,

ಶೂದ್ರತ್ವಂ = ಶೂದ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.<sup>(१)</sup>

राजानं प्रत्येत्याऽह - रैकमविदमिति यथावृत्तमवदत् । तदा राजा स्वसारथिवचनेन रैकमुनिस्थानं निश्चित्य तस्मात् तत्त्वं विविदिषुर्गुरुदक्षिणां गृहीत्वा तत्समीपं जगाम । अथ द्वारि शकटस्याधस्तात् स्थितं रैकं दृष्ट्वा सम्बोध्य दक्षिणां निवेद्य मह्यं विद्यां ब्रूहीत्युवाच । तदा तं पौत्रायणं परो लोकविलक्षणो रैकः प्रत्याचख्यौ । किमिति ? अह हारेत्वा शूद्रेत्यादि । अत्र अहेति सम्बोधनं, हार इत्वेति भिन्नपदत्वे विसर्गलोपे गुणे हारेत्वेति भवति । तथा च हे शूद्र हारः कण्ठमालाख्यं भूषणं इत्या रयः । तत्त्वप्रदीपरीत्या शकटो वा । गोभिः सह तवास्त्वित्यर्थः । हारेत्वानावित्येकपदत्वपक्षे द्विवचनस्य एकवचनादेशो वा आकारादेशो वा कर्तव्यः । प्रत्येकं चास्तु इति क्रियासम्बन्धः ।

(१) भाष्यदीपिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतारयति - अत इति ॥ अविशेषाख्ययुक्तेः श्रवणसूत्रे निराकरिष्यमाणत्वात्, पूर्वपक्ष्युक्तलिङ्गदर्शनस्यान्यथोपपत्तिप्रदर्शनाय प्रवृत्तस्य तदाद्रवणादित्यस्यान्वययोग्यार्थाकाङ्क्षोत्थापकं सूत्रस्य फलितार्थं दर्शयति - नेति ॥ 'असौ' रैकेण सम्बोधितः पौत्रायणो 'न शूद्रः' जात्या शूद्रो न, किन्तु क्षत्रिय इत्यर्थः । तर्हि कथमस्य शूद्रेति सम्बोधितत्वं युज्यते रूढ्यभावादित्यतो योगादेवेत्याशयेन तच्छब्द-प्रवृत्तिनिमित्तप्रदर्शकं तदाद्रवणादिति सूत्रांशं सावधारणं व्याचष्टे - शुचेति ॥ 'शुचा' शोकेन रैकं क्षत्तारं वा प्रत्याशुगमनमेव 'शूद्रत्वम्' शूद्रेति सम्बोधने निमित्तं, नतु जातिरित्यर्थः । अनेन तदाद्रवणादित्यस्य सूत्रे शूद्रत्वमित्यध्याहतेन शूद्रेति सम्बोधितत्वरूपार्थबोधकेन पदेनान्वयः सूचितः । तथा च न सम्बोधनानुपपत्तिरिति नेदं शूद्रस्य

भाष्यम् — 'कम्वर एनमेतत्सन्तम्' (छा. ४-१-३.) इत्यनादश्रवणात् ।

ಅನುವಾದ - 'ಕಮ್ವರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ರಾಜನ ಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಶೋಕವುಂಟಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಶೋಕವಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅರೇ = ಎಲೈ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯೇ, ಕಂ ಏನಂ = ಯಾವ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, ಆಪ = ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೋ, ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ಮಾನಂ = ಸಜ್ಜನನಾದ ಗಾಡಿಯ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ರೈಕ್ಷನ ಮುಂದೆ ಇವನಲ್ಲಿ? ಎಂಬುದಾಗಿ, ಅನಾದರತ್ರವಣಾತ್ = ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಅಡಿದ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತನ್ನು ಪೌತ್ರಯುಗ್ಮಾನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ. (೧)

भाष्यम् — 'स ह सजिहान एव क्षत्तारमुवाच' (छा. ४-१-५.) इति सूच्यते हि

॥३४॥

ಅನುವಾದ - 'ಸಃ ಸಂಜಿಹಾನ ಏವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜನಿಗೆ ಶೋಕವುಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅನಾದರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜನಿಗೆ ಏಕೆ ಶೋಕವುಂಟಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

वेदविद्याधिकारे लिङ्गमित्यतो न शूद्रस्य वेदविद्याधिकार इति नञावृत्त्या अन्वयः । एवेत्यनेन अयं शूद्रशब्दः शुचा द्रवणाच्छूद्र इति नैरुक्त एव, नतु 'शुचेर्दश्च' इत्युणादिसूत्रेण रप्रत्यये धातोश्च दीर्घे चकारस्य दकारादेशे च निष्पन्नो रूढ इत्युक्तं भवति । पौत्रायण इत्यनेन बुद्धिस्यपरामर्शकैर्दशब्दार्थः शुचेत्यनेन प्रागुक्तवाचिसौत्रद्वितीयतच्छब्दार्थः, त्वप्रत्ययेन निमित्तार्थकपञ्चम्यर्थश्च दर्शितः । सूत्रकारस्य सदा सर्वज्ञत्वेन शुगस्येत्युक्तिः । भाष्ये 'सः' इति श्रुत्यनुसारेणासाविति परोक्षेणोक्तिश्च युक्ता ।

(१) भाष्यदीपिका - कस्मान्निमित्तादस्य श्लोक इत्यस्योत्तरतया प्रवृत्तं शुगस्य तदनादश्रवणादिति सूत्रखण्डं व्याचष्टे - कम्वर इति ॥ कं उ अरे इति पदच्छेदः । 'अरे' हंस ! एतद्वचनं कमेनमुद्दिश्याऽत्य 'सन्तं' निर्दुष्टं 'सयुग्वानं' सशकटं रैकमित्येवेत्यर्थः । उ इति निपातः, अस्य निन्दार्थः । अस्मिन् राज्ञि वक्तुमननुरूपमिदम्, एवं वक्तुं रैक एव योग्य इत्यर्थः । 'एतत्सन्तं' निन्द्यं सन्तमात्येत्यर्थः तत्त्वप्रदीपेऽभिहितः । 'एतत्सन्तम्' अत्र सन्तमिति वा । इत्यनादश्रवणादिति । अनादरो निन्दा । तथा च इत्येवंरूपस्य हंसकृतानादरबोधकवाक्यस्य हंसात् स्वानादरवाक्यस्य वा श्रवणादित्यर्थः । श्रवणादित्यनन्तरं प्राप्तयेति शेषः । अस्य शुचेत्यनेनान्वयः ॥

ಹ = ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

ಅಪಮಾದಾ,ಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

### श्रीपद्मनाभतीर्थविरचितसत्तर्कदीपावलिः

॥ ॐ शुभस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते ॐ ॥

ननु यदि वेदविद्याधिकारिणो मनुष्यत्वविशेषणेऽपि देवानां विशिष्टबुद्ध्यादि-  
भावेनाधिकारसम्भवाभिषेधाभावाच्च, न तत्र नाधिकारः तद्धीनतिर्यगादिवत् ।  
तर्ह्यनेन न्यायेन शूद्राणां सुतराम् अधिकारः मनुष्यत्वाविशेषात् ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಆದರೂ ಸಹ  
ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು  
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಆದ್ದರಿಂದ, ಹೇಗೆ ತಿರ್ಯಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಾದಿ ಜನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು,  
ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ, ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ, ಶೂದ್ರರೂ  
ಸಹ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಏಕೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಾರದು?

यदि निषिद्धस्तेषां तर्हि किमर्थं वैदिकाग्रणी रैकः शूद्रं पौत्रायणं वेदविद्यां  
श्रावयेत् । नचासावशूद्रः शूद्र इति तेन सम्बोधनादिति भावेनाशङ्क्यैतां  
परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - मनुष्येत्यादिना ॥

ಒಂದು ವೇಳೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಾದರೆ,  
ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರರಾದ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳು ಶೂದ್ರನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ  
ವೇದವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು? ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೇ ಆಲ್ಲವೆಂದು  
ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂದು ರೈಕ್ಷರು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ  
ಆಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಮನುಷ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

अहेति सम्बोधनम् । हारो विष्णुः उरो भूषणं इत्वा रथः तदुभयं हि गोभिः  
सह तेनोपनीतम् । न पौत्रायणः चतुर्थवर्णः, किन्तु 'सन्तमुत्तमं सयुग्मानं रैकं



ಪ್ರತಿವಕ್ಮನೇನಮ್ ಎತದ್ವಚನಂ ಆತ್ಮ' ಇತಿ ಹಂಸೋಕ್ತಾನಾದರಶ್ರವಣಾದತಿಶೋಕೋಪಹತ-  
ತ್ವಚ್ಛೇದೇತ್ಯುಕ್ತಃ । ಶೋಕಾಭಾವೇ ಶಯನಾತ್ ಸಜ್ಜಿಹಾನ ಏವ ಸ ಕಥಂ ರೈಕಾನ್ವೇಷಣೇ ಕ್ಷತ್ತಾರಂ  
ನಿಯುಜ್ಯಾದಿತೀರ್ಯಃ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹ' ಎಂಬ ಪದವು 'ಎಲೈ' ಎಂಬ ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ತಂದಿರುವಂತಹ ಮುತ್ತಿನ ಸರ, ರಥ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರದಲ್ಲೇ ಬಿಡು. ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಸಂತಮುತ್ತಮಂ ಸಯುಗ್ಮಾನ್ಯಂ ರೈಕ್ಷಂ ಪ್ರತೀವಕ್ಮೇನಂ ಏತದ್ವಚನಂ ಆತ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಂಸಗಳ ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತನಾಗಿ ಆತ್ಮಂತ ಶೋಕಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ರೈಕ್ಷರು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಏಕೆ ಆದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೋಕಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶೋಕಪೀಡಿತನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ಭುಮಿಮಧ್ವಾನ್ತರ್ಗತರಾಮಕೃಷ್ಣವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕಲಕ್ಷ್ಮೀಹೃಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ॥೐॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ೐ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಶ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ೐ ॥

ಅತ್ರ ತ್ರಿವರ್ಗೇತರಸ್ಯ ವೇದೋಕ್ತಬ್ರಹ್ಮವಿಧಿಾಧಿಕಾರನಿರಾಸಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಹತಿಃ ।  
ಪ್ರಾಸಂಗಿಕತ್ವಾನ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದಿಸಂಹತಿರನ್ವೇಶ್ಯಾ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಹತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ  
- ಮನುಷ್ಯೇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಕ್ಷತ್ರಿಯ-ವೈಶ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಮನುಷ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದವಿद्याಸು ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಧಿಕೃತತ್ವಾತ್ಯೇಷಾಂ ಚಾಕ್ಷುಷಸದ್ಭಾವಾಭ್ಯುಕ್ತಂ  
ತಾನ್ಪ್ರತಿ ವಿಷ್ಣೋರಕ್ಷುಷಮಾತ್ರತ್ವಾಭಿಧಾನಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಅಂಥಹ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ ಚ ವೇದವಿद्याधिकारो यदि शूद्रादीनां स्यात्तदा श्रुत्यादिविरोधादसौ निषेध्य एव ।

ಅಂತಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चोक्ते विरोधाभावादसङ्गतिः । स्वन्यायेन श्रुत्यादिविरोधप्राप्तेः । स एव ह्युक्ते विरोधो नाम यदुक्तं प्रमाणबाधितं स्यात् ।

ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಮನುಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರು ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಮತ್ತ್ವ ಎಂಬುದು ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದರ್ಥ.

तत्त्वप्रकाशिका - स वेदविद्याधिकारो विषयः । शूद्रस्यास्ति न वेति सन्देहः । मनुष्यत्वमदर्शनं च सन्देहबीजम् । अस्ति शूद्रस्यापि वेदविद्याधिकारे इति पूर्वः पक्षः ।

ಅಂತಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿರುವುದು ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

तत्त्वप्रकाशिका - मनुष्याधिकारत्वादिति मनुष्याणामधिकारस्योक्तत्वात् । मनुष्यत्वे च शूद्रस्य(अपि) द्विजातिभ्यो विशेषाभावात् ।

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ದ್ವಿಜರನಿಸಿದ ತ್ರಿವರ್ಣರಿಗಿದ್ದಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವಂ ವೇದವಿद्याಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿ ಕಿನ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತವೇತಿ चेत् तथापि शूद्राधिकारसिद्धिः । विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वेऽपि शूद्रस्येभ्योऽविशेषात् ।**

ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯತ್ವವೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಮತ್ತವೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತಧರ್ಮವು ಬಾರದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ, ಆದರೂ ಸಹ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತವು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच वाच्यं शूद्रस्य वेदविचारदर्शनादनधिकार इति । छन्दोगोपनिषदि पौत्रायणस्य वैदिकस्मवार्गविद्याध्ययनदर्शनात् ।**

ಪ್ರತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪ-ನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಉಪದೇಶವನ್ನು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तस्य शूद्रत्वमेव कुत इति चेन्न । 'तमुह परः प्रत्युवाचाह हारेत्वा शूद्र तवैव सह गोभिरस्तु' इतत पौत्रायणं प्रति रैकोक्तेरेव ।**

ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ತಮುಹ ಪರಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿರಸ್ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ರೈಕ್ಷರು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न चाधिकाराभावेऽपि पौत्रायणो विद्यां विचारयामासेति किं न स्यादिति वाच्यम् । अनधिकारिणं प्रति मुनिरुपदेशासम्भवात् ।**

ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅನಧಿಕಾರಿಯಾದ ಪುರುಷನಿಗೆ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯ ಉಪದೇಶವೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** नहि तस्यापरोक्षज्ञानिनो गवायाशयाऽप्यन्याय्या प्रवृत्तिः सम्भविता । अतो युक्त्या लिङ्गदर्शनेन च शूद्रस्य वेदाधिकारसिद्धिरिति भावः ।

ಗೋ-ರಥ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯದ ಆಸೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಅನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಂತಹ ಆಸೆಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿ ರೈಕ್ಷಮುನಿ ಉಪದೇಶರೂಪವಾದ ಲಿಂಗ, ಇವುಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** उक्ते इति सप्तमी पञ्चम्यर्थे । अधिकारोपयोगितयोक्ते मनुष्यत्वेऽविशेषादिति वा । अहेति सम्बोधनम् । हारो रथश्च गोभिः सह तवैवास्त्वित्यर्थः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇ' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು 'ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮನುಷ್ಯತ್ವ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಅಹ' ಎಂಬುದು ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾರ = ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ. ಇತ್ಯಾ, ರಥ, ಗೋಭಿಃ ಸಹ = ಎತ್ತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ನಿನಗೆ ಆಸ್ತು = ಇರಲಿ. (ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ತಂದಂತಹ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ, ರಥ ಮೊದಲಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು ಎಂದರ್ಥ.)

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** हारेत्वेति सेदुराजेत्यादिवद्विसर्गलोपेन भवति । हारेत्वा नाविति वा । तथात्वे पृथगन्वयः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು 'ಸೇದುರಾಜಾ' ಎಂಬಂತೆ ವಿಸರ್ಗವು ಉಪಪಾದಿದೆ. ಅಂದರೆ, 'ಹಾರಃ ಇತ್ಯಾ' ಎಂದಿರಬೇಕಿತ್ತು. 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ' ಸಮಸ್ತವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ ನೌ' ಎಂಬುದು ದ್ವಿವಚನ ಪದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಪದ ಮಾಡಿದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಕ್ಕೆ 'ಆಸ್ತು' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ತತ್ಫಲಿತಾರ್ಥ ತಾವದಾಹ - ಅತ  
ಇತಿ ॥ ಯದುಕ್ತಂ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಪಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ವೇದವಿಚಾರದರ್ಶನಾದಸ್ತಿ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರ  
ಇತಿ ತದ್ವೇದಾದಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರುದ್ಧೋ ಭವೇಚ ತು ತದಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತಹ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ, ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು 'ಆತಃ'  
ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು  
ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಯಾವ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತೋ, ಇದು ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ  
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನೇ ಅಲ್ಲ, ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದ  
ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುದ್ಧೇತಿ ಸಮ್ಬೋಧಿತತ್ವಾತ್ ಕಯಮಸೌ ನ ಶ್ರುದ್ಧ ಇತ್ಯತಃ  
ತದಾಽಽದ್ರವಣಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಕಮ್ವಿತಿ ॥

ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನನ್ನು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ  
ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ  
ಮಾಡಲು, 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು 'ಶುಚಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ದುಃಖದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಓಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು  
ಆವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನೆನಿಸಿಲ್ಲ.  
ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಂವಾದದಿಂದ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳ ಬಳಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆ  
ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ.) ಆದ್ದರಿಂದ ಶೋಕದಿಂದ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ರೈಕ್ಷ  
ಮುನಿಯು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಯೇ ಹೊರತು, ನೀಚ  
ಜಾತಿಯಾದ ಶೂದ್ರವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ, ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ  
ಶೂದ್ರತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶುಗಸ್ಯ  
ತದನಾದರತ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಕಮ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅರೆ ಹಸೈತದ್ವಚನಂ ಕಮೇನಮುದಿಸ್ಯಾತ್ಯ ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ವಾನ್ ರೈಕಮಿವೇತಿ  
 ಹಂಸಕೃತಾನಾದರಶ್ರವಣಾದಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಪಣಸ್ಯ ಶುಗಿತೀರ್ಯಃ । ತದಿತಿಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಪರಾಮರ್ಶಃ ।

ಅರೆ = ಎಲೈ ಹಂಸವೇ, ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ವಾನ್ = ಸಜ್ಜನನಾದ ಗಾಡಿಯ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿರುವ ರೈಕ್ಷ  
 ಋಷಿಯಂತೆ, ಕಮ್ ಏನಮ್ = ಯಾವ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೇ?  
 ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳ  
 ಸಂವಾದದಿಂದ ತನಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥಹ ತಿರಸ್ಕೃತವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ  
 ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಶ್ರುತಾನಾದರಸ್ಯಾಪಿ ತಸ್ಯ ಕುತಃ ಶೋಕೋತ್ಪತ್ತಿರ್ಜ್ಞಾಯತೇ ।  
 ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್ । ಕಾರಣಸ್ಯ ಚ ಕಾರ್ಯಾವಿನಾಭಾವಾಭಾವಾದಿತ್ಯತಃ ಸೂತ್ರಶಂಭಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ  
 - ಸಹೇತಿ ॥

‘ತತ್’ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ‘ಹಂಸ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.  
 ಈ ಅನಾದರದಿಂದಲಾದರೂ, ರಾಜನಿಗೆ ಏಕೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗಬೇಕು? ‘ಪರಬುದ್ಧೇಃ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್’  
 ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು  
 ಕಾರಣವಿದ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾರ್ಯವು ಉಂಟಾಗಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ  
 ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಸಹ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಸ ಶ್ರುತಾನಾದರಃ ಪೌತ್ರಾಪಣ । ಶಯನಾದುತ್ಪಿಷ್ಟೇವ ಕ್ಷತ್ತಾರಂ  
 ರೈಕಗವೇಷಣಾಯೋವಾಚೇತ್ಯುಕ್ತತದ್ವಚನತಯಾ ಶೋಕೋ ಜ್ಞಾಯತೇತೋಽನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ಪೌತ್ರಾಪಣಸ್ಯ  
 ಶುಗಾಸೀತ್ತಯಾ ಶುಚಾಽಽದ್ರವಣಾಚ್ಚದ್ವೇತಿ ಸಮ್ಬೋಧಿತೋ ನತು ವರ್ಣಾವರತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೇತಿ ನೇದಂ  
 ಶ್ರುದ್ಧಾಧಿಕಾರೇಲಿಂಗಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರವನ್ನು ಕೇಳಿರುವಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ  
 ಸಾರಥಿಗೆ ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ, ಆ  
 ರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಗ್ರತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ದುಃಖವೂ ಸಹ  
 ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ತನ್ನ ಅವಮಾನವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ದುಃಖಿತಪ್ರವರ್ತನೆ, ರೈಕ್ಷ  
 ಋಷಿಯ ಬಳಿ ಓಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು  
 ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ‘ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ನೀಚ  
 ಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ  
 ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶೂದ್ರಪದವು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಶೋಕೇನಾಽಽದ್ರವಣಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ಮುನಿಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದುಪಪಯತೇ । ತದ್ಗುಕ್ತಮ್ । 'ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕಾಚ್ಛದ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ । ಪ್ರಾಣವಿಚಾಮವಾಪ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಂ ಧರ್ಮಮವಾಸವಾನ್' ಇತಿ । ದೀರ್ಘಸ್ವರಾರ್ಯತ್ವೇನಾಽಽದ್ರವಣಾದಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಶುಭ್ರ ಏವ ಶ್ವೋ ರೂದ್ರ ಏವ ರೂದ್ರ ಇತಿವತ್ ॥ ೩೪ ॥

ದುಃಖದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಓಡಿ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಿತು? ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮುನಿಗೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕಾತ್ ಶೂದ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ । ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯಾಮವಾಪ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಪರಂ ಧರ್ಮಮವಾಪ್ತವಾನ್ ॥' 'ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯ ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಶೋಕತಪ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅಂತಹ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯಿಂದ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.' ಎಂದು.

ಶೂದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಊ' ಎಂಬ ದೀರ್ಘವಿದೆ. ಈ ದೀರ್ಘವು ಶೋಕಾತಿರೇಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು 'ಆದ್ರವಣಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ, 'ಶುಚಾ ಆದ್ರವಣಾತ್' ಅತ್ಯಂತ ಶೋಕದಿಂದ ಓಡಿ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರುಕ್, ದ್ರವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ 'ರುದ್ರ' ಎಂಬ ಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಶುಕ್, ದ್ರವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪಃ -**

॥ ॐ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾದ್ರವಣಾತ್ಸೂಚತೇ ॐ ॥

ಸಂಕ್ರಾಂತಿಪರತ್ವೇನ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚರೇ - ವೇದವಿಶ್ವಾಸ್ವಿತಿ ॥ ಅವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯಾದೇರ್ಭಾವಃ - ಸ ಚೇತಿ ॥ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಶ್ರುತ್ಯಾದೀತಿ ॥ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನೇತಿ ಸ್ತೋತ್ರಶ್ರುತ್ಯಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತಹ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ವೇದವಿದ್ಯಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಸ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

‘ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ’ ಎಂದರೆ ‘ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನಚೋಕ್ತ ಇತಿ ॥ ಶ್ರುತ್ಯಾಧಿಕಾರೇ ಉಕ್ತೇ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರೇ ವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತಿ | ಶ್ರುತ್ಯಾಪಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್ | ತಥಾಚೋಕ್ತಾನಾಕ್ಷೇಪಾದಫಲೋಽಯಂ ವಿಚಾರ ಇತಿ ನ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

‘ನಚ ಉಕ್ತೇ’ ಎಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರು ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಂತಾಗದ ಕಾರಣ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರವು ವೈರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತವುಪ್ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸೂತ್ರಕಾರೀಯ-ನ್ಯಾಯೇನ ಶ್ರುತ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಪ್ರಾಪ್ತೌ ವಕ್ಷ್ಯमाणಶ್ರುತಿस्ಮृतಿಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪ್ರಾಪ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯತ್ವ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಶ್ರುತ್ಯಾನುಧಿಕಾರೋಕ್ತೌ ಪ್ರಾಕ್ತನಸಾಮಾನ್ಯೋಕ್ತಿಃ ಶ್ರುತೇತರಮನುಷ್ಯಪರಾ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಪೂರ್ವಪಕ್ಷತದ್ವಯುಕ್ತಿಪರತ್ವೇನಾಪಿ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅಸ್ತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾಪಿತಿ ॥

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಮನುಷ್ಯರು ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ‘ಅಸ್ಮಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸಸಮೀಯಂ ಪಚ್ಚಮ್ಯರ್ಥೈ ಇತ್ಯುಪೇತ್ಯಾಽಹ - ಉಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ ॥ ಅವಿಶೇಷಾಚ್ಚಶ್ರುತ್ಯಾಪಿತ್ಯೇತನ್ಮನುಷ್ಯತ್ವಾವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯೇವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ದೇವತಾನಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯಾ-ವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯರ್ಥಾಂತರಪರತಯಾಽಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮಾಹ - ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವಮಿತಿ ॥

ಸಪ್ರಮೇ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿಂದ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಉಕ್ತತ್ವಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ‘ಅವಿಶೇಷಾತ್ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪಿ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರರೂ ಸಹ ಮನುಷ್ಯರೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೂ, ಈಗ ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇರಿತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಶ್ರುತಾವಧಿಕಾರೋಕ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಕಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮಾಹ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯೇತಿ || ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕೇಣ ಶ್ರುದ್ಧೇತ್ಯುಕ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಾಂತರಂ ಚ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮಾಹ - ಹಾರೆ ತ್ವಾಶ್ರುದ್ಧೇತ್ಯಾದಿ || ವಾಕ್ಯಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ತಸ್ಯೇತಿ ||

'ಪೌತ್ರಾಯಣೋಕ್ತೇರಧಿಕಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು 'ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕುರಿತು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ತಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಛಾಂದೋಯೇ ಚತುर्थೇ ಶ್ರುತಸಂವರ್ಗವಿಧಾयां ಪ್ರಸಾದಾಗ್ರೇ ಶಾಯಾನಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಮುಪರ್ಯುಪರಿ ಪತಂತೋ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಣೋ ರೈಕಮುನಿಪ್ರಶಂಸಾಕರಾणि ಪೌತ್ರಾಯಣಾನಾದರಕರಾणि ಚ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಪರಸ್ಪರಂ ವದಂತೋಽಗಮನ್ । ತತ್ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪರಿತಪ್ತಮನಾಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಪ್ರಾತಸ್ತಲ್ಪಾದುದ್ವಿತೀತ एव क्षत्तृमुखेन ರೈಕಸ್ಥಾನಂ ನಿಶ್ಚಿತೃತೃ ತತ್ತ್ವಬುಭುತ್ಸುಗುರುದಕ್ಷಿಣಾಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ತತ್ಸಮೀಪಮುಪೇತ್ಯ ತಂ ಸಮ್ಬೋಧ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ನಿವೇಶ್ಯ ಮಹ್ಯಂ ವಿಧಾಂ ಬ್ರೂಹೀತ್ಯುವಾಚ । ತದಾ ತಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪರೋ ರೈಕಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ, ಕಿಮಿತಿ? ಅಹ ಹಾರೆತ್ವೇತ್ಯಾದಿ । ಹಾರಃ ಕಂಠಮಾಲಾ ಇತ್ವಾ ರಥಃ । ತವೈವಾಸ್ತಿವಿತಿ ಸ್ವಾಭಿಮತಾನವಾಸೇಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಾನಿಂತಾಂ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಮುನಿಃ ಪ್ರತ್ಯಾಚರ್ಖೃತೃ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂವರ್ಗ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಥೆಯಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನೆಂಬ ರಾಜನು ಪ್ರಾಸಾದದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಮೇಲೆ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾರಿ ಹೋದವು. ಮುಂದೆ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. 'ಎಲೈ ಮಂದದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನೇ! ಪೌತ್ರಾಯಣನ ತೇಜಸ್ಸು ತಗಲುವಂತೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಹಾರಬೇಡ. ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿತು. ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು, 'ಎಲೈ ಹಂಸವೇ! ಬಂಡಿಯ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿರುವ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಯಾರನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಿ?' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿತು. ಈ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಬಹಳ ಅಪಮಾದಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ದುಃಖಿತನಾದನು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕರೆದು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಒಮ್ಮೆ ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಂದರೂ, ಪುನಃ ರಾಜನು ರೈಕ್ಷನ ಗುರುತನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷನಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಆವಾಗ, ರಾಜನು ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಆರು ನೂರು ಗೋವುಗಳನ್ನು, ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು, ರಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯ ಬಳಿ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ನಡೆದನು. ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನನಗೆ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶ ಮಾಡಿ ಎಂದು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯ ಬಳಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಆಗ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಹ ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದರು. ಹಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಮುತ್ತಿನ ಮಾಲೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಇತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಥವೆಂದರ್ಥ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ನೀನೇ ಇಟ್ಟುಕೋ. ನನಗದರಿಂದ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಹೇಳಿದರು. ಇಷ್ಟು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕೇಣ ವಿಧೋಕ್ತೇರित्यರ್ಥಾಂತರಂ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ವಕ್ತುಮಾಹ - ನಚಾಧಿಕಾರೆತಿ || ಅತ ಇತಿ || ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದ್ ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧವಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್ ಮುನೇರ್ನಯಾಪ್ರವೃತ್ತೇ ರಸಮ್ಭವಾಚ್ಚೇತರ್ಥಃ |

ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕುರಿತು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಲು 'ನಚಾಧಿಕಾರಾಭಾವೇಽಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧಾದಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುನಿಯು ಅನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯುಕ್ತಾ ಅವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯುಕ್ತಯುಕ್ತಾ | ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ಧೇತಿ ಶ್ರುದ್ಧಪದೇನ ಸಮ್ಬೋಧ್ಯ ವಿಧೋಪದೇಶನುಪಲಿಂಗದರ್ಶನೇನ ಚ || ಸಮಸೀತಿ || ಭಾಷ್ಯಗತೇತರ್ಥಃ |

'ಯುಕ್ತಾ' ಎಂದರೆ 'ಅವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ಕುರಿತು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ !' ಎಂದು ಶೂದ್ರಪದದಿಂದ ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಉಕ್ತೇ' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಪ್ರಮೃಂತವಾದ ಪದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು 'ಉಕ್ತೇ ಇತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಶ್ರುತರ್ಥಮಾಹ - ಅಹೇತಿ || ಇತ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾಹ - ರಥಶ್ಚೇತಿ || ಅಸ್ತಿವಿತ್ಯೇಕವಚನಾನ್ವಯಾಯ ಹರೇತ್ವೇತ್ಯತ್ರ ಹಾರೋ ರಥಶ್ಚೇತಿ ಪೃಥಗನ್ವಯಃ ಕೃತಃ | ತರ್ಹಿ ಹಾರ ಇತ್ವೇತಿ ಸ್ಯಾತ್ | ನತು ಹರೇತ್ವೇತ್ಯಾಶ್ಚೋಪಪತ್ತಿಮಾಹ - ಹಾರೇ ತ್ವಿತಿತಿ ||

ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಹ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ರಥಶ್ಚ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ತು' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಹಾರಃ ರಥಶ್ಚ' ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ಹಾರ-ಇತ್ಯಾ' ಎಂದೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. 'ಹಾರೇತ್ಯಾ' ಎಂದು ಗುಣಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದರು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಹಾರೇತ್ವೇತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - यथा स इदित्यत्र छान्दसेन विसर्गलोपेन सेदिति गुणस्तथा हारे त्वेत्यत्रापि गुण इत्यर्थः । यद्वा हारे त्वेत्येकं पदं व्यत्ययेन द्विवचनस्यैकवचनमित्याह - हारे त्वा नाविति वेति ॥ तथात्वे पृथग् हारो रथश्चास्त्विति अन्वय इत्यर्थः ।

ಸೇದುರಾಜಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ, ಇದ್, ಉ, ರಾಜಾ ಎಂದು ಪದಪಾಠವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಛಾಂದಸಪ್ರಯೋಗದಿಂದ 'ಸಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಗುಣ ಬಂದು 'ಸೇದುರಾಜಾ' ಎಂಬ ವೈದಿಕ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ 'ಹಾರಃ ಇತ್ಯಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಛಾಂದಸಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಗುಣ ಬಂದು 'ಹಾರೇತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಥವಾ, 'ಹಾರೇತ್ಯಾ' ಎಂಬುದು ಒಂದೇ ಪದವಾಗಿದೆ. ವಚನವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ದ್ವಿವಚನವನ್ನು ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಹಾರಶ್ಚ ಇತ್ಯಾ ಚ ಹಾರೇತ್ಯಾನ್' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಹಾರೇತ್ಯಾ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಹಾರಃ ರಥಶ್ಚ ಅಸ್ತು' ಎಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - नेत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - यदुक्तमिति ॥ इति सूत्रांशमिति ॥ सूत्रे तदित्यत्सय प्रकृतशुक्परत्वमिति दर्शितम् । आढर्थोऽग्रे स्पष्टयिष्यते । भाष्ये शुगस्य तदिति पदत्रयस्यार्थाद् व्याख्यानं मत्वाऽह - इति सूत्रांशं व्याचष्टे इति ॥

'ನಾಸೌ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೂದ್ರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತಿ ಸೂತ್ರಾಂಶಂ' ಎಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಶೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆಙ್' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶುಕ್ ತತ್' ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಾತ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂದು 'ಇತಿ ಸೂತ್ರಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚಷ್ಟೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - 'अयि भल्लाक्ष भल्लाक्ष जानश्रुते: पौत्रायणस्य समं दिवा ज्योतिराततं तन्मा प्रसाङ्गी: तत्त्वा मा प्रधाक्षी:' इत्येकेन हंसोक्तोऽन्यो हंसः प्रतिवक्ति -  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಕಮ್ವರ ಇತಿ || ತದರ್ಥಮ್ 'ಅರೆ ಹಂಸ' ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಅಸ್ಯಾನಾದೇತಿ ಷಟ್ಕಾಃ  
ಕ್ರಿಯಾಕರ್ತೃಭಾವಸಮ್ಬಂಧಲಭ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಹಂಸಕೃತೇತಿ ||

'ಅಯಿ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಜಾನಶ್ರುತೇಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಂ ದಿವಾ ಜ್ಯೋತಿರಿವಾತತಂ ತನ್ನ  
ಪ್ರಸಾಂಕ್ಷೀಃ ತನ್ನ ಮಾ ತತ್ತ್ವ ಮಾ ಪ್ರಸಾಂಕ್ಷೀಃ' ಎಲೈ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನೇ ! ಜಾನಶ್ರುತಿಯೆನಿಸಿದ ಪೌತ್ರಾಯಣನ  
ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ದಾಟಬೇಡ, ದಾಟಬೇಡ' ಎಂದು ಹಿಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯನ್ನು  
ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕಮ್ವರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅರೇ ಹಂಸ ! ಎಲೈ ಹಂಸವೇ ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಯ' ಎಂದು ಅನಾದರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.  
ಇದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ತೃಭಾವಸಂಬಂಧವು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಹಂಸಶ್ರುತೇಜ್ಞ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು  
ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಶೇಷಮಾಹ - ಅಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿ || ಪೂರ್ವತ್ರ ಸೂತ್ರೇ ತದಿತಿ ತच्छಬ್ದೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯ  
ಶ್ರುತಿಗತಹಂಸಪರಾಮರ್ಶ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

ಉಳಿದ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ  
ಸೂತ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಹ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದ್ದನ್ನು 'ತತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಗೆ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ?  
ಹಂಸಕೃತ ಅನಾದರಶ್ರವಣದಿಂದ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ  
'ತದಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಪರಾಮರ್ಶಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಹುದು.  
'ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್' ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ 'ತತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಿಲ್ಲದ  
ಹಂಸವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಕಾರಣಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: | ಇಹ ಚ ಶೋಕೇ ಸತಿ ನ ಕಾರ್ಯಮುಪಲಭ್ಯತ  
ಇತಿ ಭಾವ: | ಹಿಷಾಬ್ದೋ ಹೇತಾವಿತಿ ಮತ್ವಾಽಹ - ಅತ ಇತಿ || ವ್ಯಗ್ರತಾಖ್ಯಕಾರ್ಯಲಿಂಗದರ್ಶನೇನ  
ಶೋಕಸ್ಯ ಜ್ಞಾಪಿತತ್ವಾದ್ ಅನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ಕಾರಣಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ||

'ಕಾರಣಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಅಸಮಗ್ರವಾದ ಕಾರಣವು ಎಂದರ್ಥ. ಶೋಕವಾದರೋ ಕಾರ್ಯವು  
ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಶಬ್ದವು ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಅತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.  
'ವ್ಯಗ್ರತಾ' ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಲಿಂಗದಿಂದ ಶೋಕವು ಇದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. 'ಅನಾದರಶ್ರವಣ'ವೆಂಬ  
ಕಾರಣವಿರುವುದರಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - ತದ್ಭೂತಮಿತಿ || ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಪಾದ್ವಿಸ್ಮತಾವುಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥ: |  
ಶೋಕಾಚ್ಛೋಕೇನ ಆದ್ರವಣಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ತಥಾಚ ಗುಣುಪಪದಾದ್ 'ದ್ರು ಗತೌ' ಇತಿ ಧಾತೋಃ ಡ್ರಪ್ರತ್ಯಯೇ  
ಗಕಾರಸ್ಯ ದಕಾರೇ ರೂಪಮಿತ್ಯರ್ಥ: |

‘ತದುಕ್ತಮ್’ ಎಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಪದಪುರಾಣದ ಸ್ತೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ‘ಶೋಕಾತ್’ ಎಂದರೆ ‘ದುಃಖದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ’ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಶುಕ್’ ಎಂಬ ಉಪಪದದ ಮುಂದೆ ‘ದ್ರು ಗತೌ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ‘ಡ’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು, ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದಕಾರವು ಬಂದರೆ ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ಪದವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** – ತर्हि श्रुतौ शुद्धेति वक्तव्ये उकारे दीर्घेण शुद्धेति किमर्थमुक्तम् । सूत्रे च तद्वचनादित्येव पूर्तौ तदाद्रवणादित्याङ्प्रयोगश्च किमर्थम्? इत्यत आह – दीर्घेति ॥

ಶುಕ್, ದ್ರು, ಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಕಾರಲೋಪವಾದ ಮೇಲೆ ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದಕಾರ ಬಂದರೆ ಶುದ್ರ ಎಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ದೀರ್ಘವಾದ ಉಕಾರಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ತದ್‌ದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ‘ತದ್‌ದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂಬ ‘ಆ’ ಪ್ರಯೋಗವಾದರೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ದೀರ್ಘ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** – दीर्घो यः स्वरः शुद्ध इत्यत्र ऊकारो रूपो वर्णः । ‘अचः स्वराः’ इति शिक्षाग्रन्थेऽजक्षराणां स्वरत्वोक्तेः । तस्य योऽर्थः शोकाधिक्यरूपोऽर्थः तदर्थत्वेन तद्वचस्त्यर्थत्वेन सूत्रे तदाद्रवणादित्युक्तमित्यर्थः ।

‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೀರ್ಘವಾದ ಉಕಾರ ಎಂಬ ಸ್ವರಾಕ್ಷರವಿದೆಯೋ, ಅದು ಆಧಿಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಅಚ ಸ್ವರಾಃ’ ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ಅಚ್’ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸ್ವರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೀರ್ಘವಿದ್ದರೆ ಆಧಿಕ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಉಕಾರವು ಶೋಕಾಧಿಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ತದ್‌ದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳದೆ, ‘ತದ್‌ದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಅಚ್’ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** – ‘संहितायां तत्र दैर्घ्यं पदे यत्र न विद्यते । उक्तार्थस्य महाधिक्यं श्रुतेस्तत्र विवक्षितम् ॥’ इत्याद्यैतरेयभाष्योक्तेः ॥ रुद्र इतिवदिति ॥

‘संहितायां तत्र दैर्घ्यं पदे यत्र न विद्यते ।

उक्तार्थस्य महाधिक्यं श्रुतेस्तत्र विवक्षितम् ॥’

ಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವು ಬಂದರೆ ಪದವಾಳದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವವಿದ್ದರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಧಿಕ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಏತರೇಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಶೂದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವು ಆಧಿಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - यथा 'रुजं द्रावयते यस्माद् रुद्रस्तस्माज्जनार्दनः' । इति निरुक्तत्वाद्  
गकारस्य दत्वेन रुद्र इति रूपम्, तथेत्यर्थः ॥ ३४ ॥

'ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ರುದ್ರಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬ ನಿರುಕ್ತದಂತೆ ರುಗ್, ದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದಕಾರ ಬಂದು 'ರುದ್ರ' ಎಂಬ ರೂಪವು ಹೇಗೆ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಶುಗ್, ದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದಕಾರವು ಬಂದು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿರುಕ್ತದ ಬಲದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಹೊರತು, ಔಚ್ಛಾದಿಕ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮಾಡಬಾರದು.

**वाक्यार्थमञ्जरी -**

॥ ॐ शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते ॐ ॥

इत्युक्तहृद्यपेक्षयेत्यत्र - श्रुत्यादीति ॥ 'श्रवणे त्रपुजतुभ्याम्' इत्यादि  
वक्ष्यमाणश्रुत्यादीत्यर्थः ॥ नचोक्तेति ॥ शूद्रस्यानधिकारेऽपि उक्तेऽधिकारे विरोधो  
नास्ति, शूद्रस्यापि मनुष्यत्वात्तथा चोक्तानाक्षेपादफलोऽयं विचार इति न  
वाच्यमित्यर्थः ॥ स्वन्यायेनेति ॥ मनुष्यत्वविशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वरूपपूर्वोक्त-  
सूत्रकारीयन्यायेन शूद्रस्याप्यधिकारप्राप्तौ वक्ष्यमाणश्रुतिस्मृतियुक्तिविरोधप्राप्तेरित्यर्थः।  
शूद्रस्यानधिकारोक्तौ प्राक्तनसामान्योक्तिः शूद्रेतरमनुष्यपरा स्यादिति भावः । अदर्शनं  
शूद्राणां वेदविचारस्य ॥ पौत्रायणस्येति ॥ पुत्रायणस्य गोत्रापत्यं पौत्रायणस्तस्य  
जानश्रुतिनामकराज्ञ इत्यर्थः ॥ संवर्गविवेति ॥ संवृक्ते संहरत्यग्रादिदेवानिति  
संवर्गो वायुस्तद्विद्यामित्यर्थः ॥ दर्शनादिति ॥ 'वायुर्वाव संवर्गो यदा वाग्रिरुद्धापयति  
वायुमेवाप्येति' इत्यादिनेति शेषः । अत्रेदं बोध्यम् - अत्युच्चप्रासादस्ये  
बहुदीपप्रभावति भवने निशायां पौत्रायणे शयाने सति तदानीमेव देवहंसा  
अन्तरिक्षमार्गेण तद्भवनोर्ध्वप्रदेशमाजग्मुः । तत्रैको हंसः पुरोगतः तं प्रति  
पश्चात्तनहंस उवाच । परमधार्मिकस्य पौत्रायणस्य प्रदीपज्योतिरतिरिक्तस्य गमनेन स  
त्वां दहेदिति । ततस्तं प्रत्यग्रगामी हंस उवाच । किमुच्यते? तस्य राज्ञो  
माहात्म्यमेतदपेक्षयोत्तमैकमुनेः सद्भावात् । अत एव वक्तुं अयोग्य इति ।

ತತಸ್ತದ್ಭಸ್ಮಕೃತಾನಾದರಶ್ರವಣೇನ ಪರಿತಸಮನಾಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಪ್ರಾತಸ್ತಲ್ಪಾದುತ್ಥಿತ ಏವ ಸಾರಥಿಗುಲೇನ ರೈಕಸ್ಥಾನಂ ನಿಶ್ಚಿತೃ ತತ್ತ್ವಬುಭುತ್ಸುರ್ಗವಾದಿಗುರುದಕ್ಷಿಣಾಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಶಕಟಾಧೋಭಾಗನಿವಾಸಿರೈಕಸಮೀಪಮುಪೇತ್ಯ, ತಂ ಸಂಬೋಧ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣಾಂ ನಿವೇದ್ಯ, ಮಹ್ಯಂ ವಿಧ್ಯಾಂ ದೇಹಿ' ಇತ್ಯುवाಚ । ತತಃ ರೈಕೋ ಮಮ ವಿರಕ್ತಸ್ಯ ನ ಗವಾದಿನಾ ಕೃತ್ಯಮ್ । ಮಮ ಶುಶ್ರೂಷಣಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯೇವಾಪೇಕ್ಷಿತಃ । ಸ ಚಾನೇನ ತಾಂಗಿತಿ ಕೋಪೇನೆದಂ ಗವಾದಿಕಂ ತವೈವಾಸ್ತಿತ್ವುवाಚ । ತತಃ ರಾಜಾ ತದಪೇಕ್ಷಿತಂ ಪರಿಚಾರಕಂ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ ರೈಕಾದ್ ವಾಯುವಿಧಾಮವಾಪೇತಿ ಅನಧಿಕಾರಾಜ್ಞಾನಪರಿಹಾರಾಯ ಮುನೇರಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಗೋಧನಾಶಾಸನಾಪದೇಶೋಽಸ್ತಿತ್ವತ್ಯತ ಆಹ - ನಹೀತಿ ॥ ಯುಕ್ತಾ ಲಿಂಗದರ್ಶನೇನ ಚೇತಿ ॥ ಯುಕ್ತಿರ್ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದಿರೂಪಾ ಲಿಂಗಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಥಶ್ಚೇತಿ ಸಂಬೋಧಿತಸ್ಯ ವೈದಿಕಸಂವರ್ಗವಿಧಾವಿಚಾರರೂಪಂ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತ ಇತಿಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಧಿಕಾರಸ್ಯೋಕ್ತವಾದಿತಿ । ಸ್ವಕೃತವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮುಪಪಾದಯತಿ - ಉಕ್ತೇತಿ ॥ ಸಸಮೀ ಪಚ್ಛಮ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ॥ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇಽಪಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಚೋಪಪಾದಯತಿ - ಅಧಿಕಾರೋಪಯೋಗಿತವೇತಿ ॥ ಶ್ರುತಿಂ ವ್ಯಾಚಕ್ಷೇ - ಅಹೇತೀತಿ ॥ ಅಯಮರ್ಥಃ ತಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ಪರೋ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಃ ಪರಮವಿರಕ್ತ ಇತಿ ಯಾವತ್ । ಮುನಿಃ ಪ್ರತ್ಯುवाಚ, ಕಿಮಿತಿ? ಅಹ ಶ್ವೇದೋಶೋಕೇನಾದ್ರವಣವನ್ ಪೌತ್ರಾಯಣ ಹಾರಃ ಮುಕ್ತಾಹಾರಃ ಇತ್ವಾ ರಥಸ್ತು ಗೋಮಿಃ ಸಹ ತವೈವಾಸ್ತಿತ್ವಿತಿ ॥ ಹೇತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಇತಿ ॥ ನನು ಹಾರ ಇತ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇ 'ಆದ್ರುಣಃ' ಇತಿ ಗುಣೇ ಚ ಹಾರೇ ತ್ವೇತಿ ಭವತಿ । ನಚೈತದ್ಭುಕ್ತಮ್ । 'ವಾ ಶಾರಿ' 'ಶಾಪಿರೇ ವಾ' ವಿಸರ್ಗಲೋಪಃ ಇತಿ ಶಾರಿಃ ಪರತಃ ಸತ್ಯೇವ ವಿಸರ್ಗಲೋಪಾಭಿಧಾನೇನ ಪ್ರಕೃತೇ ಶಾರ್ಪರತ್ವಾಭಾವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಹಾರೇ ತ್ವಿತಿ ॥ ಸೇದುರಾಜೇತ್ಯಾದಿವದಿತಿ ॥ ಯಥಾ ಸ ಇತ್ಯತ್ರ ಶಾರ್ಪರತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ ಛಾಂದಸೇನ ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನ ಸೇದಿತಿ ಗುಣಸ್ತಥಾ ಹಾರ ಇತ್ವೇತ್ಯತ್ರ ಹಾರೇ ತ್ವೇತಿ ಗುಣ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಹಾರೇತ್ವೇತ್ಯೇಕಂ ಪದಮಿತ್ಯಾಶಾಸನೇನಾಹ - ಹಾರೇ ತ್ವಾ ನಾವಿತಿ ॥ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ದ್ವಿವಚನಸ್ಯೈಕವಚನಮಿತಿ ಭಾವಃ । ತದ್ವೈವಾಸ್ತಿತ್ವೇಕವಚನಸ್ಯ ಕಥಮನ್ವಯ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ತಥಾತ್ವ ಇತಿ ॥ ದ್ವಿತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ವಿವಿಕ್ತಯೋರ್ದ್ವಯೋಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಸ್ತಿತ್ವತ್ಯನೇನಾನ್ವಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ॐ ಶ್ರುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾದ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ॐ ॥ ಅತ್ರತ್ಯತಚ್ಚಬ್ದೌ ಕ್ರಮಾತ್ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಸ್ಥಹಂಸಶುಕ್ಲಪರಾಮರ್ಶಕೌ ಶ್ರುತೌ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ತಥಾ ಶ್ರುತೌ ದ್ರವಣಾನ್ವಿಮಿತ್ತಾದೇವ ಮುನಿನಾ ಶ್ವೇದೇತ್ಯುಕ್ತೋ ನತು ರೂಢ್ಯಾ । ಅತಃ ನ ಶ್ವೇದಸ್ಯಾಧಿಕಾರ ಇದಂ ಲಿಂಗಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಶೋಕೇ

किं निमित्तम्? इत्यत उक्तम् - शुगस्य तदनादरश्रवणादिति ॥ 'कम्बर एनम्'  
 इत्यादिना हंसकृतानादरश्रवणात्कारणादस्य पौत्रायणस्य शुगित्यर्थः । कथं ज्ञायते  
 शुगस्य ज्ञातेत्यत उक्तम् - सूच्यते हीति ॥ हि यस्मात् सह 'सञ्जिहान एव  
 क्षत्तारमुवाच' इति व्यग्रत्वोक्त्या सूच्यतेऽतः शुगस्य ज्ञायत इत्यर्थः ॥  
 शूद्रशब्दप्रवृत्तीति ॥ पौत्रायण इति शेषः । अनेन सम्बोधनेन ॥ अरे हंसेति ॥  
 अयमर्थः ततस्तं पश्चात्तनं प्रति अग्रगामी हंस उवाच । किमिति? अरे हंस सन्तं  
 निर्दुष्टं सयुग्वानं सशकटं शकटाधोभागे विद्यमानमिति यावत् । रैकं प्रतीवकमेनमुद्दि  
 श्यैतद्वचनमात्थ वदसीति । अननुरूपमस्मिन्नुक्तं एवं वक्तुं रैक एव योग्य इति  
 हंसस्य भावः ॥ श्रुत्युक्तेति ॥ श्रुत्युक्तहंसेत्यर्थः । तेन नाप्रसक्तपरामर्शदोष इति  
 भावः । ज्ञायते भवतां परबुद्धेः परकायशोकानुभवस्य अनादरश्रवणरूपकारणेन  
 नानुमीयत इत्यत आह - कारणस्य त्वेति ॥ अविनाभावो व्याप्तिः ।  
 शयनीयात्तल्पात् क्षत्तारं सारथिम् ॥ व्यग्रतयेति ॥ तदुक्तं छान्दोग्यभाष्ये शोकात्  
 शोकेनाद्रवणाद् अतः शोकमात्रस्य शूद्रशब्दप्रवृत्तिनिमित्तत्वाभावात् कथमेतदिति न  
 शङ्क्यम् । यद्वा शोकेनातति गच्छतीति शोकाद् 'अत सातत्यगमने' इति धातोः ।  
 हेतुगर्भमेतद् अस्मान्मुनेः धारकत्वाद्धर्मो भगवान् ॥ दीर्घस्वरार्थत्वेनेति ॥  
 'संहितायां यत्र दैर्घ्यं पदे यत्र न विद्यते । उक्तार्थस्य महाधिक्यं श्रुतेस्तत्र  
 विवक्षितम्' ॥ इत्यादिवचनात् श्रुतौ शूद्र इत्यत्र यो दीर्घस्वरः ऊकाररूपो वर्णः स  
 शोकाधिक्यज्ञापनार्थ इति सूचयितुं सूत्रे आद्रवणादित्युक्तम् । शीघ्रगमनस्य  
 शोकाधिक्यनिमित्तकत्वादित्यर्थः । ननु शुगुपपदात् 'द्रु द्रवणे' इति धातोः डप्रत्यये  
 शुग्र इति शुग्र इति भवेत् । कथं शूद्र इति? तत्राह - शुग्र एवेति ॥ 'रुजं  
 द्रावयते यस्माद् रुद्रस्तस्माज्जनार्दनः' । इत्यादिस्मृत्या रुद्रावणकर्तृत्वेन रुद्र इति  
 भवितव्ये गकारलोपे रुद्र इति यथा, तथैवेत्यर्थः ॥ ३४ ॥



## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ರೈಕ್ಷಮುನಿಯ ಉಪದೇಶ ಕೃತ್ರಿಯನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೊರತು ಶೂದ್ರನಿಗಲ್ಲ

ಸ್ಮ - || ॐ क्षत्रियत्वावगतेश्चोत्तरत्र चैत्रರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ || ೩೫ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಆದ್ರವಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಶೃತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೃತ್ರಿಯರ ಲಿಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯಜಾತಿಯವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವನು ಶೂದ್ರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮರದೀಪಿಕಾ - ಚ: ಲಿಂಗಾಂತರಸಮುಚ್ಚಯೇ | ಉತ್ತರತ್ರ ಹಿ "ಅಶ್ವತರೀರಥಃ" ಇತ್ಯುತ್ತರ-  
ವಾಕ್ಯೇ | ಶ್ರುತೇನೆತಿ ಶಿಫಃ | ಚೈತ್ರರಥೇನ ಚಿತ್ರಶಬ್ದಾದಶ್ವತರೀರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವರೂಪೇಣ  
ಲಿಂಗಾತ್ | ಲಿಂಗೇನ ಚ ಜ್ಞಾಪಕೇನ ಚಾಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾ ಗತೇಶ್ಚ | ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ | ನ  
ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೂದ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||೨||

ಅರ್ಥ -- ಸಶಬ್ದವು ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರತ್ರ = ಅಶ್ವತರೀರಥಃ  
ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತೇನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚೈತ್ರರಥೇನ =  
ಚಿತ್ರಶಬ್ದ; ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೆಂಬ, ಲಿಂಗಾತ್ = ಲಿಂಗದಿಂದ, ಅಸ್ಯ  
= ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ, ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ = ಕೃತ್ರಿಯತ್ವವು ತಿಳಿದು ಬರುವುದರಿಂದಲೂ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ  
ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

## ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

**ಭಾಷ್ಯಮ್** - 'ಅಯಮಶ್ವತರೀ ರಥಃ' ಇತಿ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಮಂದ್ವಿತೇನ ಲಿಂಗೇನ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ  
ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ ।

ಅನುವಾದ - 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು  
ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನೇ  
ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ  
ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೀರಿ? ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ, ಯೋಗರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ  
ರೂಢಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ  
ಹೊರಟಿದೆ -

ಅಯಂ = ಈ ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಅಶ್ವತರೀರಥಃ = ಹೇಸರಗತ್ತೆಯ ರಥವುಳ್ಳವನು, ಇತಿ  
= ಹೀಗೆ, ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವೇನ = ಚಿತ್ರರಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ, ಲಿಂಗೇನ  
= ಲಿಂಗದಿಂದ, ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ = ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ = ಕೃತ್ರಿಯನೇ  
ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.<sup>(೧)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಶ್ರುದ್ಧಶಬ್ದೋಽಯಂ ಕುತೋ ಯೌಗಿಕೋಽಕ್ಷೀಕ್ರಿಯತೇ, ರೂಢಾರ್ಯ ಏವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ ।  
ಯೋಗರೂಢಯೋರ್ಮಧ್ಯೆ ರೂಢೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿರ್ದೇಶನೇನೈವ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದ-  
ವಿಧಾಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರೀತಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತಸ್ತು ಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇತಿ ॥ ಅತ್ರ 'ಅಯಮ್'  
ಇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಕ್ 'ಉತ್ತರತ್ರ' ಇತಿ ಸೌತ್ರಪದಂ ಸಮ್ಮಂದ್ವಿನೀಯಮ್ । ಶ್ರುತೇನೆತಿ ಷ್ಠೇಃ । ತಥಾ ಚ ಉತ್ತರತ್ರ ರೇಕಂ  
ಪ್ರತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಆದ್ರವಣಾತ್, ಉತ್ತರತ್ರ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದನಾನಂತರಮ್ । ಯದ್ವಾ, ಶ್ರುದ್ಧಶಬ್ದೇನ ಸಮ್ಮಂದ್ವಿನಾಡ್  
ಉತ್ತರತ್ರ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀ ರಥಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತೇನೆತ್ಯರ್ಥಃ । ಪೌತ್ರಾಯಣೇನ ದೀಯಮಾನಸ್ಯ ರಥಸ್ಯ  
ಅನ್ಯದೀಯತ್ವಶಂಕಾನಿರಾಸಾಯ ಸೂತ್ರೇ ಚೈತ್ರರಥೇನೆತಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನಪದಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ  
ಚಿತ್ರರಥೇನೆತ್ಯೇವಾಭಿಪ್ರಾಯಃ । ತತ್ರ ಚಿತ್ರಶ್ವಾಸೌ ರಥಶ್ಚ ಚಿತ್ರರಥಃ ತಸ್ಯಾಯಂ ಚೈತ್ರರಥ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ  
ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ ತದ್ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಮಂದ್ವಿತೇನೆತಿ ॥ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಚಿತ್ರರಥ-  
ಸಮ್ಮಂದ್ವಿತೇನೆತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ರಥಮಾತ್ರಮೇವ ಲಿಂಗಂ, ಚಿತ್ರಪದಂ ತು ಸ್ವರೂಪಕಥನಾರ್ಥಮ್ ।

ಯದ್ವಾ - ಅಪೂರ್ವರಥಯೋಗೇನ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಸಮ್ಮಾವನಾರ್ಥಂ ತತ್ಪದಮ್ । ಅಥವಾ ಯದಾ ರಥಿತವೇನೈವ  
ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಯಃ, ತದಾ ಸುತರಾಂ ಚಿತ್ರರಥಿತವೇನೆತಿ ಸೂಚನಾರ್ಥಂ ತತ್ಪದಮ್ । ಯದಪಿ  
'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಇತ್ಯತ್ರ ಚಿತ್ರರಥಮಾತ್ರಶ್ರವಣೇಽಪಿ ನ ತತ್ಸಮ್ಮಂದ್ವಿಃಽಸ್ಯ ಶ್ರುಯತೇ । ತಥಾಽಪಿ  
ತತ್ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೇ 'ಹಾರೆತ್ವಾ ತವೈವ' ಇತಿ ಷಷ್ಠ್ಯಾ ಇತ್ಯಾಶಂಕಾರ್ಥರಥಸಮ್ಮಂದ್ವಿಃ ಗಮ್ಯತೇ ಇತಿ ತಸ್ಯಾಶ್ಚ

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - ರಥಸ್ವಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಶ್ಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ । ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ।

ಅನುವಾದ - “ಹೇಸರಗತ್ತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ರಥಕ್ಕೆ ‘ಚಿತ್ರರಥ’ ಎಂದು ಹೆಸರು”. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ -- ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಶ್ವತರೀರಥಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ‘ಚಿತ್ರರಥೇನ’ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ, ಎರಡೂ ಪದಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಸಮಾದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಃ = ಹೇಸರಗತ್ತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ರಥಸ್ತು = ರಥವಾದರೂ, ಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ = ಚಿತ್ರರಥವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.<sup>(1)</sup>

ರಥಸಂಬಂಧೇ ಶ್ರುತಿರೂಪತ್ವಾದ್ ಯುಕ್ತಮುಕ್ತಮ್ ।

ಚಿತ್ರೋ ರಥೋ ಯಸ್ಯೇತಿ ಚಿತ್ರರಥಸ್ತಸ್ಯ ಭಾವಃ ಚೈತ್ರರಥಸ್ತೇನೆತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ತು ಭಾವೇಽನ್ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯತ್ವಾತ್ ಶ್ರುತಿಭಾಷ್ಯವಿರುದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚ ಅಯುಕ್ತಮ್ ।

ನಚ ಚೈತ್ರರಥೇನೆತಿ ಸಂಬಂಧೋಕ್ತಿಮಾತ್ರೇಣ ಕಥಮನ್ಯದೀಯತ್ವಾನ್ವಾನಿರಾಸ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತತದೀಯತ್ವೇ ವಾಧಕಾಭಾವೇ ತದೀಯತ್ವಸ್ಯೇವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಸಂಬಂಧೇ ನೈಮಿತ್ತಿಕಗ್ರಹಣಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ । ‘ಸ್ವತ್ವಾಭಾವೇ ಧನಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿನ್ಯಾಯಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ । ರಥೇನ ಲಿಂಗಾದಿತ್ಯನಯೋಃ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾಯ ಲಿಂಗಾದಿತಿ ಪञ्ಚಮಿ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಲಿಂಗೇನೆತಿ ॥ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯೇತ್ಯೇತದ್ ಅಸ್ಯೇತ್ಯನುವೃತ್ತಪದಸ್ಯ ಅರ್ಥಕಥನಮ್ । ಛತ್ರೀಯತ್ವಾವಗತೇರೀತ್ಯಸ್ಯ ಶ್ರುತಾಽಽದ್ರವಣಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ ಶ್ರುತ್ವಂ ನತು ರೂಢ್ಯೇತಿ ಪೂರ್ವೇನಾನ್ವಯಃ । ಚಕ್ಷುರ್ದೋ ಲಿಂಗೇನ ಚೇತಿ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ । ತೇನ ‘ಬಹುದಾಯಿ’ ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಶ್ಚೇತೋಕ್ತಂ ಲಿಂಗಂ ಸಮುಚ್ಚೀಯತೇ । ಲಿಂಗಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಸ್ವಾಮ್ಯತ್ವೇನಾನೇಕತ್ವೇನ ಚ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಸೂಚನಾಯ ವಾ ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ । एवं ಸೂತ್ರೇಽಪಿ ಚಕ್ಷುರ್ದೋ ಖಿನ್ನಕ್ರಮಃ, ಉಕ್ತಪ್ರಯೋಜನಕಕ್ಷುರ್ದೋಃ । एवं ಚ ರೂಢೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯೇಽಪ್ಯತ್ರ ಶ್ರುತಾನೇಕಲಿಂಗರೂಪವಾಧಕಾತ್ ಶ್ರುತಶ್ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ ಯೋಗವೃತ್ತಿಜ್ಞೀಕಾರ ಎವ ಯುಕ್ತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

‘ಗರ್ಧಭಾದಶ್ವಾಃ ಜಾತಾ ಅಶ್ವತರೀಯಃ’ ಇತಿ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಃ । ‘ಗರ್ಧಭೀಷು ಅಶ್ವೇರ್ಜಾತಾ ಅಶ್ವತರೀಯಃ’ ಇತಿ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥೀಯಃ । ತಥುಕ್ತೋ ರಥಃ ಅಶ್ವತರೀಯಃ ತವ ದಕ್ಷಿಣಾತ್ವೇನ ವರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ರೇಕಂ ಪ್ರತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣವಾಕ್ಯಮೇತತ್ ।

- (1) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಶ್ರುತಾವಶ್ವತರೀಯಶ್ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ ಸೂತ್ರೇಽಪಿ ತಥೈವ ಪ್ರಯೋಗವ್ಯೇ ಕಥಂ ಸೂತ್ರಕೃತ್ ಚಿತ್ರರಥಶ್ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾನ್ವಾನಿರಾಸ ಉಪಯೋಗಾರ್ಥೇನ ವಿಸಂವಾದ ಇತ್ಯಾಶ್ಚೇನ ತತ್ರಾಭಿಧಾನಮಾಹ - ರಥ ಇತಿ ॥ ತುಶ್ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ ವಿಶೇಷಾರ್ಥೋಽವಧಾರಣೇ ವಾ । ಅಶ್ವತರೀಯುಕ್ತ ಏವೇತಿ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ । ಅತ್ರ ರಥ ಇತಿ ವಾಸ್ತವವಿಶೇಷೋಕ್ತಿರೇವ, ನತು ರಥತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಶ್ವಕಯೋರಪಿಪ್ರವೇಶಃ । ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೇ ರಥತ್ವಪ್ರಕಾರಕಬೋಧಾಯ ರಥಶ್ಚಕ್ಷುರ್ದೋಃ ಪ್ರಯೋಗ ಇತಿ ನ ತದ್ವೈಯರ್ಥಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ । ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಉಕ್ತತ್ವಾನ್

**भाष्यम् — यत्र देवो रथस्तत्र न वेदो यत्र नो रथः । इति ब्रह्मवैवर्ते ॥३५॥**

ಅನುವಾದ - ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥದ ಸಂಬಂಧ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯವನೇ ಆಗಬಾರದು? ಎಂಬ ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಆಶಂಕೆಗೆ ಆಗಂತುಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರರಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಯತ್ರ ವೇದಃ = ಎಲ್ಲಿ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ತತ್ರ = ಅಲ್ಲಿ, ರಥಃ = ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಯತ್ರ = ಎಲ್ಲಿ, ನ ವೇದಃ = ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ತತ್ರ = ಅಲ್ಲಿ, ನೋ ರಥಃ = ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತೇ = ಬ್ರಹ್ಮ ವೈವರ್ತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

श्रुतिसूत्रयोर्वैरूप्यमित्युपस्कारेणान्वयः ।

(೧) भाष्यदीपिका - एवं साक्षादेव स्वाभाविकरथेन पौत्रायणस्य क्षत्रियत्वं प्रसाधितम् । स्वाभाविकरथित्वेऽप्यस्य वर्णारत्वं किं न स्यादित्यप्रयोजकत्वमाशङ्क्य मैवम्- आगन्तुकस्यापि रथस्य वेदं विनाऽयोगात् 'वेदस्य च संस्कारेति वक्ष्यमाणन्यायेन शूद्रेऽयोगात्' रथमात्रेण वेदानुमानद्वारा पौत्रायणस्य शूद्रत्वाभावसिद्धेरित्याशयेन रथेन वेदानुमाने व्यभिचारशङ्कापरिहाराय आगमेनोभयव्याप्तिं दर्शयति - यत्रेति ॥ 'तत्र' तत्रैवेत्यर्थः । तेन यत्र वह्निः तत्रैव धूम इत्यादाविव वेदस्य व्यापकतालाभः । अत एव व्यतिरेकप्रदर्शकांश्चे न वेद इति वेदाभावस्य प्रथममुक्तिः । स्मृतौ रथशब्देन आगन्तुक स्वाभाविकसाधारणरथमात्रस्य विवक्षितत्वात्, समव्याप्त्यभिप्रायेण वा यत्र वेद इत्युक्तिः । अत एव टीकायां 'रथस्य वेदाविनाभावात्' इति रथस्य व्याप्यत्वमुक्त्वा 'वैदिकत्वमात्रे विद्यमानं रथित्वम्' इत्यनेन तस्य व्यापकत्वमुक्तम् ।

वस्तुतस्तु - यत्र रथस्तत्र वेद इति योजनायां नानुपपत्तिः । तथा च अनेन व्याप्तिनिश्चयान्न व्यभिचारशङ्केति यादृशतादृशरथमात्रेण वेदानुमानद्वारा शूद्रत्वाभावनಿश्चयान्न पौत्रायणस्य वेदबाह्यवर्णारत्वं शङ्क्यमिति भावः ।

एतेन पूर्वपक्षिणा शूद्रेऽपि वेदाङ्गीकारान्न तेन शूद्रत्वाभावसाधनं युक्तमिति निरस्तं, तस्योत्तरसूत्रे निराकरिष्यमाणत्वात् । नच ब्राह್ಮणादिसಾधारणरथित्वेनास्य वैದಿಕತ್ವನಿश्ಚಯೇಽಪಿ ತಹ್ವಾರಾಽಶೂದ್ರತ್ವಸಿದ್ಧಾವಪಿ ಕಥಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವನಿಶ್ಚಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ರಥಿತ್ವಮಾತ್ರಸ್ಯ ವೈದಿಕತ್ವವ್ಯಾಪ್ತವೌಚ್ಛಯಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥಿತ್ವಸ್ಯ ವೈದಿಕವಿಶ್ಲೇಷಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವ್ಯಾಪ್ತವೇನಾಪಿ ಸ್ಮೃತ್ಯ- ಮಿಪ್ರೇತತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಯ ಚ ಕಾದಾಚಿತ್ಕರಥವತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಾವಭಾವಾತ್ ತೇನ ಸಾಕ್ಷಾದೇವ

## ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಲಿ:

॥ ॐ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ ॥

ನನು ಪದ್ಮ ಪದ್ಮಜಶಬ್ದನಿರುಕ್ತಿವಚ್ಚತುರ್ಯವರ್ಣ ಏವಾಂ ಕಿಂ ಸ್ಯಾದ್? ಇತ್ಯಾಶಾಂಕುಚ  
ಪರಿಹಾರೋತ್ತರಸೂತ್ರಮವತಾರಯ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ 'ಧ್ರುವಶ್ಚಿತ್ರರಥಚರಾಲಿ'  
ಇತ್ಯಾದೌ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ ಚಿತ್ರರಥಃ ಪ್ರತೀಯತೇ । ನಹಿ ತಥಾ ವಿಪ್ರವೈಶ್ಯಯೋಃ ಕುಚಿತ್ । ಶೂದ್ರಸ್ಯ ತು  
ವೇದಾಭಾವಾದ್ ರಥ ಏವ ನಾಸ್ತಿ, ಕುತಶ್ಚಿತ್ರರಥಃ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥

ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪಂಕಜ ಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯಿರುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿಯೇ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ  
ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ  
ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಕೃತ್ತಿಯತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.  
'ಧ್ರುವಶ್ಚಿತ್ರರಥಶ್ಚಾಲಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿಯನೇ ಚಿತ್ರರಥನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಚಿತ್ರರಥನು  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಲಿ, ವೈಶ್ಯನಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ,  
ರಥವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಚಿತ್ರರಥನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ದೂರತೋಽಪಾಸ್ತ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವನಿಶ್ಚಯೋಪಪತ್ತಿಃ । ನಚ 'ಅಪಲಾಯನಂ ಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯನೇನ ಪ್ರಾಸಪೋದ್ವತ್ವಾನುಪಪತ್ತಯಾ  
ಶೂದ್ರಸ್ಯ ರಥಿತ್ವಪ್ರತೀತೇಸ್ತತ್ರ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಅಪಲಾಯನೇನ ಯೋದ್ವತ್ವಸ್ಯ  
ಪದಾತಿತಯೋಪಪತ್ತಯಾ ರಥಿತ್ವಾನಾಕ್ಷೇಪಕತ್ವಾತ್ । ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಉಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯಧ್ಯಾಹಾರೇ ನಾಸೌ  
ಶೂದ್ರ ಇತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ । ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಶ್ಲೇಃ । ಅನೇನ - 'ಆದ್ರವಣಾತ್' ಸಂಬೋಧನಾದ್ವಾ  
'ಉತ್ತರತ್ರ' 'ಅಯಮಥತರೀರಥಃ' (ಛಾ.೪.೨.೨.) ಇತಿ ಶ್ರುತೇನ 'ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಲಿಂಗೇನ  
ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥೇನ ಲಿಂಗೇನ ಬಹುದಾಯಿತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನ ಚಾಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ । ಅಸ್ಮಾದ್  
ಬಾಧಕಾತ್ ತದಾದ್ರವಣಾನ್ರಿಮಿತ್ತಾದೇವಾಸ್ಯ ಶೂದ್ರತ್ವಮ್, ನತು ಜಾತ್ಯಾಽಸೌ ಶೂದ್ರಃ । ತಥಾ ರಥೇನ  
ವೇದನಿಶ್ಚಯಾಚ್ಚ ನಾಸೌ ಶೂದ್ರ ಇತಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

ಅಪಮಾದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ क्षत्रियत्वावಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ ॥

ನನು ಶ್ರುದ್ಧಶಬ್ದೋಽಯಂ ಕುತೋ ಯೌಗಿಕಾಽಕ್ಷೀಕ್ರಿಯತೇ ರೂಢಾರ್ಥಂ ಏವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ |  
ಯೋಗರೂಢಯೋ ರೂಢೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಚ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿರ್ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರ  
ಸಿದ್ಧಿರೀತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ರೂಢಾರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ, ಪೌತ್ರಾಯಣನ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯಾಽಽದ್ರವಣಾಚ್ಛ್ರದ್ಧಶಬ್ದೇನ ಸಮ್ಬೋಧನಾದ್ಧೋತ್ತರತ್ರ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವಲಿಂಗ್ಯೋಗಾಕ್ಷೀಕಾರೋ ಯುಕ್ತ ಇತಿ ಭಾವಃ |

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಅಶ್ವತರೀ ಎಂಬ ರಥದ ಮೂಲಕ ಶೀಘ್ರಗಮನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ, ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಿಂದ 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತಾವಶ್ವತರೀರಥಶ್ರವಣಾತ್ಕಥಂ ಚಿತ್ರರಥತ್ವಮಸ್ಮತ್ಪ್ರಯದೀತ್ಯತ  
ಆಹ - ರಥ ಇತಿ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಶ್ವತರೀ ರಥ' ಎಂಬುದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. 'ಚಿತ್ರರಥ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೇಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ರಥಸ್ತು' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಪೌತ್ರಾಯಣೇನ ದೀಯಮಾನರಥೋಽತ್ರೋಚ್ಯತೇ ನತು ತಸ್ಯ ತದೀಯತ್ವಮಿತಿ | ಬಾಧಕಾಭಾವೇ ತದೀಯತ್ವಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾತ್ |

ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಂದ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟ ರಥದ ಉಲ್ಲೇಖವಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಹೊರತು, ಆ ರಥವು ಅವನದ್ದೇ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆ ರಥವು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಿಶೇಷಾತ್ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ರಥವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನು ಚಿತ್ರರಥ(ಥಿ) 'ತ್ವೇಽಪಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ವರ್ಣಾವರತ್ವಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತೃತ ಆಹ - ಯತ್ರೇತಿ ||

ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಚಿತ್ರರಥವಿದ್ದರೂ ಶೂದ್ರನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಚಿತ್ರರಥವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರನೇನಾಗಬಹುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ಯತ್ರ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ವರ್ಣಾವರತ್ವೇ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ರಥಿತ್ವಂ ಸಮ್ಮವತಿ | ರಥಸ್ಯ ವೇದಾವಿನಾಭಾವಾಚ್ಚಕ್ಷುಃ ಚ ವೇದಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಒಂದು ವೇಳೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವನಿಗೆ ರಥಿತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಟ್ಟು ತತ್ವಾರ್ಥ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನ್ವೇವ ವೈದಿಕಮಾತ್ರೇ ವಿಧಿಮಾನಂ ರಥಿತ್ವಂ ಕಥಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇ ಲಿಕ್ಷಮ್ | ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಾತ್ | ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಕಾದಾಚಿತ್ಕತ್ವಾತ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಯತ್ರ ವೇದಾ ರಥಸ್ತತ್ರ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ವೇದಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಕೃತ್ರಿಯ-ವೈಶ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣದವರಲ್ಲಿಯೂ ರಥಿತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಕೇವಲ ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಲಿಂಗವು ಹೇಗೆ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ?

ಉತ್ತರ - ರಥಿತ್ವಲಿಂಗವು ಕೃತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕಾಧಿಕ್ಯಾತ್ | ಅಪಲಾಯನಂ ಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವಿಪ್ರರಕ್ಷಾರ್ಥಮಿತ್ಯೇತದಪಿ ಪದಾತಿತಯೇತಿ ಗಮಯಿತವ್ಯಮ್ || ೩೯ ||

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹಾಗೂ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಧರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧರ್ಮವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಥಿತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಕೃತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೃತ್ರಿಯರ ಅವಶ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಅಪಲಾಯನಂ ಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವಿಪ್ರರಕ್ಷಾರ್ಥಮ್' 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಶೂದ್ರನು ಯುದ್ಧರಂಗದಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಬಾರದು.' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಶೂದ್ರನು ರಥಿಕನಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಪದಾತಿ ರೂಪದಿಂದಷ್ಟೇ ರಣರಂಗಪ್ರವೇಶ ಹೊರತು, ರಥಿಕನಾಗಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ: -**

॥ ॐ क्षत्रियत्वावಗತेश್ಚೋತ್ತರತ್ರ चैत्रರयेನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ ॥

ಭಾಷ್ಯ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಇತ್ಯನಂತರಮ್ ಉತ್ತರೇತಿ ಸೌತ್ರಂ ಪದಂ ಶ್ರುತೇನೇತಿ ಶಿಷ್ಯಶ್ಚ ಯೋಜ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಕಸ್ಮಾದುತ್ತರತ್ರ ಇತ್ಯತಃ ತನ್ನಿರೂಪಕಂ ದ್ವಿಧಾಽಹ - ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಎಂಬ ಪದದ ಅನಂತರ, 'ಉತ್ತರತ್ರ' ಎಂಬುದನ್ನು, 'ಪೌತ್ರಂ ಪದಂ ಶ್ರುತೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯಾವುದರ ಮುಂದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯೋಗಿನಿರೂಪಕವಾದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಅನೇನ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರಾದಯಸ್ಯೇತಿ ಬುದ್ಧಿವಿಭಾಗೇನಾಽದ್ವಯಾಭಿಪ್ರಾಯಾದಿತಿ ಚ ಪದದ್ವಯಮತ್ರ ಸೂತ್ರೇ ಉತ್ತರತ್ರ ಇತ್ಯತಃ ಪೂರ್ವಮನುವರ್ತಮಿತಿ ದರ್ಶಿತಮ್ । ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ರೇಕಂ ಪ್ರತ್ಯಾಗಮನೋಕ್ತಸ್ಯನ-  
ಂತರಮಿನಿರ್ವರ್ತಮಿತಿ: ॥

ಇದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, 'ಅಸ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಆದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿರುವ 'ಉತ್ತರತ್ರ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷನ ಬಳಿ ಬಂದು ಮಾತನಾಡಿದ ಅನಂತರ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಇದೇತಿ ॥ ಅಹ ಹಾರೆತ್ವಾ ಇದೇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯನಂತರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಲಿಂಗೇನೇತಿ ॥ ಸೂತ್ರೇ ತೃತೀಯಾಪಚ್ಚಮೋರೇಕಾರ್ಥತ್ವಾಲ್ಲಿಂಗಾದಿತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಶೂದ್ರಶಬ್ದವೇನ ಎಂದರೆ 'ಅಹ ಹಾರೆತ್ವಾ ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಎಂದರ್ಥ. 'ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದರೆ ತೃತೀಯಾ ಮತ್ತು ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ 'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು 'ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದು ತೃತೀಯಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.



**ಭಾವದೀಪ:** - 'ಚೈತ್ರರಥೇನೆತಿ ಸೌತ್ರಪದಂ ಭಾವಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ತಂ ಕೃತ್ವಾ ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯಾಯಂ ಚೈತ್ರರಥ ಇತಿ ಸಮ್ಬನ್ಧಾರ್ಥಾನ್ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವೇನೆತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ । ತಸ್ಯಾಸಿದ್ಧಿಮಾಶಾಂಕೃಚ ನಿರಾಹ - ನಚ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

'ಚೈತ್ರರಥೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದವು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ತದ್ವಿತ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿದೆ. 'ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯ ಅಯಂ ಚೈತ್ರರಥಃ', ಎಂದು ಸಂಬಂಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಅಣ್'ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ಚಿತ್ರರಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಅಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭಾಷ್ಯೇ ಯತ್ರೇತಿ ಸ್ಮೃತೌ 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ವೇದಸ್ಯ ರಥಃ ಯಾಸತ್ತಮುಕ್ತಮ್ । 'ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ತತ್ರೇತಿ ವ್ಯತಿರೇಕೋಕ್ತಾ ವೇದರಥಯೋಃ ಸಮವ್ಯಾಸತ್ವೋಕ್ತೇಃ ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗ್ಯಮಾಹ - ರಥಸ್ಯೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯತ್ರ ವೇದೋ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ವೇದವು ರಥದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಹಾಗೂ ರಥಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ವಿನು ಲಾಭವಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು 'ರಥಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯದ್ವಾ ರಥಸ್ತತ್ರ ತತ್ರೈವೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಏವಕಾರಾರ್ಥಸ್ಯೈವ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಣಮ್ - ನ ವೇದೋ ಯತ್ರೇತಿ ॥ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ರಥಸ್ಯ ವೇದವ್ಯಾಸತ್ವಮೇವ ಲಬ್ಧಮಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತಮ್ - ರಥಸ್ಯೇತಿ ॥

ಅಥವಾ, ರಥಸ್ತತ್ರ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತತ್ರ ಏವ ರಥಃ' ಎಂದರ್ಥ. ಏವಕಾರದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು 'ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯತಿರೇಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಿಂದ ರಥಕ್ಕೆ ವೇದವ್ಯಾಪ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬರ್ಥದಿಂದ 'ರಥಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಯೋಃಚಿತ್ರರಥೇನೆತ್ಯೇವ ಪೂರ್ಣಂ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವೇನೆತ್ಯುಕ್ತತಾತ್ಪರ್ಯ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ನನ್ವೇವಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ನನ್ವಪಲಾಯನಂ ಚೈತ್ಯಾಶಾಸಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯೋಕ್ತವಾಕ್ಯೇಽಪಲಾಯನೋಕ್ತಾ ರಥೋ ಗಮ್ಯತೇ ಶ್ರುದ್ಧೇಽಪೀತ್ಯತ ಆಹ - ಅಪಲಾಯನಂ ಚೇತಿ ॥ ೩೫ ॥

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರರಥೇನ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ, 'ಚೈತ್ರರಥೇನ' ಎಂದು ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ನನ್ವಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಅಪಶೂದ್ಧಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪಲಾಯನಂ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶೂದ್ರನು ಯುದ್ಧದಿಂದ ಓಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೂ ಕೂಡ ರಥವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಪಲಾಯನಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ ॥

ಉತ್ತರತ್ರ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಇತ್ಯತ್ರ । ಚೈತ್ರರಥೇನ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತವೇನ ಲಿಂಗೇನ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗಮಾच्च ಶೂದ್ರಶಬ್ದೋ ನ ರೂಢ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇತಿ॥ ವಡವಾಢಾಂ ರಾಸಭಾದ್ರುಪನ್ಮಾಶ್ವತರೀ । ತಾಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತೋ ರಥಃ ಆಶ್ವತರೀರಥಃ । ತವ ದಕ್ಷಿಣಾತ್ವೇನ ವರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಇತಿ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತವೇನೇತ್ಯನ್ವಯಃ । ಉತ್ತರತ್ರೇತ್ಯತ್ರಾಸ್ಯ ಸಾವಧಿಕತ್ವಾದ್ ದ್ವೇಧಾಽವಧಿಂ ದರ್ಶಯಿ - ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯೇತಿ ॥ ರೈಕಂ ಪ್ರತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯಾದ್ರವಣಾನಂತರಂ ರೈಕೇಮಾನಿ ಷಡ್ಶತಾನಿ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಽಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಹ - ಹಾರೆ ತ್ವಾ ಶುದ್ರೇತಿ ॥ ರೈಕೇಣ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ ಶುದ್ರ ಇತಿ ಸಮ್ಬೋಧನಾನಂತರಂ ರೈಕೇ 'ಇದಂ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಽಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ವಿಧಿಮಾನತ್ವಾದೇವಮುಕ್ತಮಿತಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಮ್ । ದೀಯಮಾನಃ ಗುರುದಕ್ಷಿಣಾತ್ವೇನ ॥ ತದೀಯತ್ವಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಪ್ತೇರಿತಿ ॥ ರೈಕಾಯ ದಾನಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ಷಡ್ಶತಾನಿ ಗವಾಮಿತ್ಯಾದೌ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಕಗವಾದಿನಾ ಸಹ ಪಾಠಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ಚ ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣೀಯತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ರಥಿತ್ವಮಿತಿ ॥ ಅನೇನ ಪ್ರಾಗ್ ರಥಿತ್ವಮೇವ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇ ಲಿಂಗತ್ವೇನ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ಚಿತ್ರತ್ವಂ ತು ಸ್ವರೂಪಕಥನಾರ್ಥಮ್ । ಅತಃ ಏವ ರಥಮಾತ್ರಸ್ಯ ವೇದಾವಿನಾಭಾವ ಁಕ್ತ ಇತಿ ಸ್ಫುಚಯತಿ । ಪರಿಹರತಿ - ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯೇತಿ ॥ ನನು 'ಅಪಲಾಯನಂ ಚ' ಇತಿ ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯೇ ಯುದ್ಧೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸತಿ ಪಲಾಯನಮಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಯುದ್ಧವ್ಯ ವಿಪ್ರದಿಪಾಲನಂ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಯೋದ್ಭವಂ ಶ್ರೂಯತೇ, ನಚ ಯುದ್ಧೋ ರಥೇನ ವಿನಾ ಯುಕ್ತಃ । ಅತಸ್ತದನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪಿ ರಥೋಽಸ್ತೀತಿ ಜ್ಞಾಯತೇ । ಅತಸ್ತತ್ರ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅಪಲಾಯನಂ ಚೇತಿ ॥ ಪದಾತಿತಯಾ ಪಾದಚಾರಿತ್ವೇನ । ಗಮಯಿತವ್ಯಂ ಸಂಕ್ರಮಯಿತವ್ಯಂ ಯೋದ್ಧತ್ವಸ್ಯಾನ್ಯಥೋಪಪತ್ತೇನ ರಥಿತ್ವಾಕ್ಷೇಪಕತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ೩೪ ॥

## ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನವಾಗಿರಬೇಕು

ಸ್ಮ - || ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತಿದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ ॐ || ३६ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ | ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ', ಅಧ್ಯಯನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗಾದರೂ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಶ್ರಿಯಾ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ', ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ-ವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಸಾಧ್ಯಸಮುಚ್ಚಯೇ ಚ ಶಬ್ದಃ | ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ "ಅಶ್ವವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ" ಇತ್ಯೇತच्छब्देन उपनयाख्यसंस्कारयुक्तस्य वचनात् | तदभावाभाविधानात् शूद्रस्य "नाग्निर्नयज्ञः" (पैङ्गिश्रुतौ) इति संस्काराभावाभिधानात् | न तस्य वेदविद्याधिकार इत्यर्थः ||३६||

ಅರ್ಥ -- ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಶಬ್ದವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ = 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ | ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ, ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾತ್ = 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಪೈಂಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಅष्टವರ್ಷ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಇತ್ಯಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥ  
ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ।**

ಅನುವಾದ - 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ರಥಿತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ರಥಿತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಥವು ವೇದವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರಥಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೂಡ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -

ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ = ಎಂಟು ವರ್ಷದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ, ಉಪನಯೀತ = ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ತಂ = ಸಂಸ್ಕೃತನಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ, ಅಧ್ಯಾಪಯೀತ = ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅಧ್ಯಯನಾರ್ಥಂ = ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ = 'ತಂ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. <sup>(೧)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಯದ್ವುಕ್ತಂ ರಥಿತ್ವಲಿಂಗೇನ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗಮಾತ್, ನ ತಲ್ಲಿಂಗೇನ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರिति । ನ ತದ್ವುಕ್ತಂ - ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪಿ ರಥಿತ್ವಸಮ್ಮವಾತ್ । ನಚ ರಥಸ್ಯ ವೇದವ್ಯಾಪ್ಯತ್ವಾಚ್ಚೂದ್ರೇ ಚ ತದಭಾವಾದ್ ರಥಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಶೂದ್ರೇಽಪಿ ವೇದಾಧಿಕಾರಾನ್ವೀಕಾರಾದಿತ್ಯಾಶ್ಚಕ್ಷಾಂ ಪರಿಹರತಸ್ತತ್ರಮುಪನಯಸ್ಯತಿ - ಸಂಸ್ಕರೇತಿ ॥ ಅತ್ರ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ । ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯೈವಾಧ್ಯಯನೇ ಉಪನಯನಾಪೇಕ್ಷಾ, ನಾನ್ಯೇಷಾಮಿತ್ಯಾಶ್ಚಕ್ಷಾಪರಿಹಾರಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಂ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾದಿತ್ಯಂಶಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಅಷ್ಟವರ್ಷಮिति ॥ ಉಪನಯೀತೇತ್ಯನಂತರಮ್ ಇತ್ಯುಪನಯನಮುಕ್ತವೇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । 'ತಮ್' ಉಪನೀತಂ ಮಾಣವಕಮಾತ್ಮನ ಆಚಾರ್ಯಕರಣಕಾಮೋಽಧ್ಯಾಪಯೀತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಇತಿಶಬ್ದಾನಂತರಂ ಶ್ರುತಾವೇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । 'ಅನ್ಯಾರ್ಥವಚನಂ ಪರಾಮರ್ಶಃ' ಇತ್ಯಾಶ್ಚೇನ ಪರಾಮರ್ಶಪದಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಅಧ್ಯಯನಾರ್ಥಮिति ॥ ಅಧ್ಯಯನಾನ್ವಿತತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಧ್ಯಾಪನವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' (ತೈ.ಆ.೨.೧೫.೧) ಇತಿ ಶ್ರುತನುರೋಧೇನ

**ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ನಾತ್ರಿನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಕ್ರಿಯಾ ನ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ' ಇತಿ ಪೈಶ್ವಿಶ್ರುತೌ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಲಾಪಾತ್ |**

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪೈಂಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - -- ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ, 'ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಿಂಡಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಶೂದ್ರಸ್ಯ = ಶೂದ್ರನಿಗೆ, ನಾಗ್ನಿಃ = ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನ ಯಜ್ಞಃ = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನ ಕ್ರಿಯಾ = ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ = ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನ ವ್ರತಾನಿ = ಚಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ವ್ರತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪೈಂಗಿಶ್ರುತೌ = ಪೈಂಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ = ಯಾವುದೇ ವಿಧದ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.<sup>(1)</sup>

जीविकार्थाध्ययनविधिपरत्वादिति भावः । 'संस्कारपरामर्शात्' उपनयनाख्यसंस्कारमात्र-वचनादित्यर्थः । तच्छब्देनेति शेषः । नतु ब्राह्मणपरामर्श इति मात्रशब्दार्थः । तथा च नोक्तशङ्कावकाश इति भावः ।

केचित्तु - श्रुतिगतब्राह्मणशब्दोऽत्र ब्रह्माणयोग्यत्रैवर्षिकपर इत्याहुः । तच्चिन्त्यम्, शङ्का-समाधानाननुगुणत्वात् । कुत एवं कल्प्यत इत्यतः स्मृतावप्युपनयनाख्यद्वितीयजन्मवत एव सारण्यकवेदाध्ययनविधानादित्याशयेन सूत्रे भाष्ये च 'वेदः कृत्स्नोऽधिगन्तव्यः सरहस्यो द्विजन्मना' इति स्मृतिसमुच्चयार्थकश्चशब्दः प्रायोजि । सः परामर्शादित्यनेनान्वेति । परामर्शाच्चेत्यनन्तरम् अध्ययनस्य संस्कारसापेक्षत्वावगमादिति शेषः ।

(१) भाष्यदीपिका - नन्वस्त्वध्ययनस्योपनयनसंस्कारसापेक्षत्वं, तथाऽपि न शूद्रस्य वेदाध्ययनाभावसिद्धिः । शूद्रस्यापि संस्कारसम्भवादित्यतः प्रवृत्तं 'तदभावाभिलापात्' इति सूत्रखण्डं व्याचष्टे - नात्रिरिति ॥ 'अभिलापात्' अभिधानादिति । अस्य सूत्रे अध्याहतेन 'न शूद्रस्य वेदाधिकारो, न वा तदविनाभूतं रथित्वम्' इति साध्येनान्वयः । 'अग्निः', श्रौतः स्मार्तश्च । 'यज्ञः' अग्निहोत्रादिः, दैवपित्र्यादियज्ञो वा । 'क्रिया' सन्ध्यावन्दनादिरूपा, उत्तरक्रिया वा । संस्कार उपनयनादिः । 'व्रतानि' कृच्छ्रचान्द्रायणादीनि ॥

भाष्यम् - उत्तमस्त्रीणां तु न शूद्रवत् । 'सपत्नी मे पराधम' इत्यादिष्वधिकार-  
दर्शनात् ।

ಅನುವಾದ - ಆದರೆ, ಪಚ್ಚಾದಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಾರದು. 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ತು = ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಾದರೋ, ನ ಶೂದ್ರವತ್ = ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ, ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮಾ = ಸಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸೋಲುವಂತೆ ಮಾಡು, ಇತ್ಯಾದಿಪು = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಅಧಿಕಾರದರ್ಶನಾತ್ = ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

(೧) भाष्यदीपिका - नन्वेवं संस्काराभावेन वेदानधिकारश्चेदुत्तमस्त्रीणामपि तत्प्रसङ्गः । संस्काराभावेऽपि तासामधिकारे शूद्रस्यापि तत्प्राप्तिरित्यत आह - उत्तमेति ॥ तुशब्दो वेदद्रष्टृत्वाख्यविशेषद्योतकः । 'संस्काराभावेनाभावः' इत्याकृष्यते । अधिकारस्येति शेषः । उत्तमानां स्त्रिय इति विग्रहः, कर्मधारयो वा । तथा च शचीयमीऊर्वश्याद्युत्तमस्त्रीणां शूद्रवन्न संस्काराभावेन वेदविधाधिकारस्याभावो वक्तव्यः । कुतः ? 'सपत्नी मे पराधम' (मन्त्रप्रश्न १.१६.) इत्यादिविद्यासु तासां तद्भूत्वेनाधिकारदर्शनादिति योजना । अत्र 'सपत्नीम्' इति प्रतीकग्रहणेन 'सपत्नी मे पराधम पतिं मे केवलं कृषि । उत्तराऽहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः' इति समग्रवाक्यं गृह्यते । शचीवाक्यमिदम् । हे भगवन् 'मे सपत्नीं' मदन्यां मत्पतिपाणिगृहीतीं 'पराधम' परानुद । मम पतिं 'केवलं' मय्येवाऽसक्तं कुरु । 'अहमुत्तराभ्यः' सौन्दर्येणोत्कृष्टाभ्यः मदन्तराभ्यो वा स्त्रीभ्यः 'उत्तरा' उत्कृष्टा सती 'उत्तरेत्' प्रियोत्तमैव 'उत्तरे' सपत्नीकेशादुत्तरेयमिति श्रुत्यर्थः । आदिपदेन 'उदती पश्यवः सोम एकेभ्यः पर्वते', 'उदसौ सूर्यो अगात्' (ऋ.१०.१५९.१) इत्यादिदेवमातृयमी-पौलोम्यादिदृष्टानां ग्रहणम् ।

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಸಂಸ್ಕಾರಭಾವೇನಾಭಾವಸ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ||

ಅನುವಾದ - ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಯಮವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು. ಬಾಧಕವಿದ್ದಾಗ ನಿಯಮವನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ = ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ತದಭಾವಃ = ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ತು = ಈ ನಿಯಮವಾದರೋ, ಸಾಮಾನ್ಯೇನ = ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮವಾಗಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅಸ್ತಿ ಚ ತಾಸಾಂ ಸಂಸ್ಕಾರಃ -

ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಪ್ರದನಾಕರ್ಮೇವ ಯಥೋಪನಯನಂ ತಥಾ |

ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ || ೩೬ ||

ಅನುವಾದ - ಅಥವಾ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕಾರವಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ವಿವಾಹ ಕರ್ಮವೇ ಉಪನಯನದಂತೆ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದುದು ಎಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಉಪನಯನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತತ್ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ವಿವಾಹ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತಾಸಾಂ = ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಅಸ್ತಿ ಚ ಸಂಸ್ಕಾರಃ = ಸಂಸ್ಕಾರವು ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ, ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ = ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮೇವ = ವಿವಾಹವೆಂಬ ಕನ್ಯಾದಾನವೇ, ಯಥಾ = ಹೇಗೆ, ಉಪನಯನಂ = ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವೋ, ತಥಾ = ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ

ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸ್ಮೃತೇಃ = ಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.<sup>(೨)</sup>

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ತर्हि संस्काराभावहेतोरुत्तमस्त्रीषु व्यभिचारः स्यादित्यत आह - संस्कारेति || अभावो वेदाधिकारस्य । तुल्यः पूर्वोक्तन्यायस्य सामान्यत्वाख्य-विशेषद्योतकः । उक्त इति शेषः । तथा च संस्काराभावेन हेतुना यत्सूत्रे वेदाधिकारस्य अभाव उक्तः सः 'सामान्येन' सामान्यन्यायेन सापवादनियमाभिप्रायेणैव, नतु निरपवादनियमेन । अतो नापवादविषये व्यभिचार इत्यर्थः । सामान्यत्ववचनेन शूद्रप्रतिबन्दी मोचिता । तथा च संस्काराभावेन वेदाधिकाराभाव इति सामान्यव्याप्तेः शच्यादिषु विद्याधिकारदर्शनाख्यापवादकेन भङ्गेऽपि न शूद्रादावपि तस्य भङ्गः कल्प्यः, तत्र वेदविद्याधिकारे विशेषप्रमाणाख्यापवादकाभावादिति भावः ।

(೨) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - एवं स्त्रीणां उपनयनाभावेऽपि पूर्वोक्तव्याप्तेः सामान्यत्वेनापवाद-  
ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭಿಮತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಲಿ:

॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ ॐ ॥

ನನು ಮಾಸ್ತು ಪೌತ್ರಾಯಣ: ಶ್ರುತಃ, ವೇದಸ್ತು ಶ್ರುತ್ಯಪಿ ಭವತ್ಯೇವ, ನಿಷೇಧಾಭಾವಾದಿತ್ಯಾ-  
ಶಕ್ತಪರಿಹಾರಾಯ ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಂಸ್ಕಾರೆತ್ಯಾದಿನಾ ॥ 'ನಾತ್ರಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ  
ಸಂಸ್ಕಾರ:' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವ ಏವ ಶ್ರುತ್ಯೋಚ್ಯತೇ, ನತ್ವಸೌ ನ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ । ಅತಃ  
ಸ ಕರ್ತವ್ಯ ಏವ ಶ್ರೇಯೋಽರ್ಥಿಭಿಃ ಕಲಿಜೈರಿವ ಸದಾಚಾರಸ್ತದಭಾವೋ ವೇದಾದಿನಾ ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣ  
ಇತಿ ॥

ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾಗುವುದು ಬೇಡ. ಆದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಪಠಿಸಬಾರದೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ  
ನಿಷೇಧವುಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು

ಸಂಭವಾದಸ್ತಿ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಅಥೊಪನಯನಾಖ್ಯವಿಧ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ತತ್ಪ್ರತಿನಿಧಿಸದ್ಭಾವಾಚ್ಚಾ-  
ಸ್ತೃಪ್ರಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾಹ - ಅಸ್ತಿ ಚೇತಿ ॥ ಚ: ಅಧಿಕಾರಸಮುಚ್ಯೇ । 'ತಾಸಾಂ' ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಕುತ ಏತದಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಿತಿ ॥ ಪುಂಸಾಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಪುಂಸಾಂ ಯಥೊಪನಯನಂ ಸಂಸ್ಕಾರಃ, ತಥಾ  
ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ 'ಪ್ರದಾನಕರ್ಮೇವ' ವಿವಾಹಕ್ರಿಯೇವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತಿ ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ್ಮೃತೇರಿತ್ಯಸ್ಯ  
ತಾಸಾಮಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ । ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಷ್ವಿಹ ಹೇತುಕೃತಸ್ಯ  
ವಿಧಿಪ್ರತಿನಿಧಿಸಾಧಾರಣಸಂಸ್ಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾಭಾವಸ್ಯಾಭಾವಾಚ್ಚ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇತಿ ಭಾವಃ । ನ  
ಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇಽಧಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮಪಿ ತದಾಪತ್ತಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ನಿಷೇಧಾಭಾವ-  
ಸಹಿತಸ್ಯೇವ ತಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ।

ನನ್ವೇವಮುತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸಂಸ್ಕಾರಯುಕ್ತತ್ವಾದೇವಾಧಿಕಾರಿತ್ವಮಿತಿ ನೋಕ್ತನ್ಯಾಯಭಗ್ನ ಇತಿ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್,  
ಕಿಮರ್ಥಂ ತಾಸು ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಮಜ್ಞೀಕೃತ್ಯ ಉಕ್ತನ್ಯಾಯಸ್ಯ ಸಾಪವಾದತ್ವವಚನಮಿತಿ ಚೇತ್, ನ ।  
ಪ್ರದಾನಾದಿಶ್ಚೈತೀರ್ಯಗಾದೀನಾಮಪಿ ಸದ್ವಹಾರ್ಯತ್ವಾತ್ । ತೇಷಾಮಪಿ 'ಅಯಮಗ್ರೇ ಜರಿತಾ' (ಋ. ೧೦. ೧೪೨. ೧)  
ಇತ್ಯಾದಿವಿಧಾಧಿಕಾರದರ್ಶನೇನಾಪವಾದವಿಷಯತ್ವಾತ್ ।

ಅನೇನ - 'ತಮಧ್ಯಾಯಯಿತಿ' ಇತಿ ತಚ್ಛಬ್ದೇನ ಪೂರ್ವಕೃತೋಪನಯನಾಖ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಾದ್  
ವೇದಃ ಕೃತ್ವ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚಾಸ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯ ಸದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾನಾತ್ಪ್ರಿತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಧಾನಾಚ್ಚ  
ತಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।



ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ ॐ ॥

यदुक्तं रथित्वलिङ्गेन पौत्रायणस्य क्षत्रियत्वावगमान्न तल्लिङ्गेन शूद्रस्य वेदाधिकारसिद्धिरिति । तदयुक्तम् । शूद्रस्यापि रथित्वसम्भवात् । तस्य वेदाविनाभावनेति चेन्न । शूद्रेऽपि वेदाधिकारशङ्कीकारादित्याशङ्कां परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे ॥ संस्कारेति ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ರಥಿತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ರಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಥಿತ್ವ' ಮತ್ತು 'ವೇದಾಧಿಕಾರ' ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿನಾಭೂತವಾಗಿವೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥಿತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

तत्त्वप्रकाशिका - न परेणाङ्गीकृतोऽपि शूद्रस्य वेदाधिकारः सम्भवति । वेदाध्ययनादेरुपनयनादिसंस्कारसापेक्षत्वात् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಉಪನಯನವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಾಗಬೇಕು.

तत्त्वप्रकाशिका - अष्टवर्षं ब्रह्मणमुपनयनीतेति संस्कारमुक्त्वा तमुपनीतमध्यापयतीत्यध्ययनार्थमुपनयनपरामर्शात् । वेदः कृत्स्नोऽधिगन्तव्यः सरहस्यो द्विजन्मना' इति स्मृतेश्च ।

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭಿರೀತವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ ॐ ॥

ನನು ಮಾಸ್ತು ಪೌತ್ರಾಯಣ: ಶ್ರುಃ, ವೇದಸ್ತು ಶ್ರುದ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಭವತ್ಯೇವ, ನಿಷೇಧಾಭಾವಾದಿತ್ಯಾ-  
ಶಕ್ತಾಪರಿಹಾರಾಯ ಸ್ತೂಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಂಸ್ಕಾರೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ  
ಸಂಸ್ಕಾರ:' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವ ಏವ ಶ್ರುದ್ವಸ್ಯೋಚ್ಯತೇ, ನತ್ವಸೌ ನ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ । ಅತಃ  
ಸ ಕರ್ತವ್ಯ ಏವ ಶ್ರೇಯೋಽರ್ಥಿಭಿಃ ಕಲಿಜೈರಿವ ಸದಾಚಾರಸ್ತದಭಾವೋ ವೇದಾದಿನಾ ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣ  
ಇತಿ ॥

ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾಗುವುದು ಬೇಡ. ಆದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಪಠಿಸಬಾರದೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ  
ನಿಷೇಧವ್ಯಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು

ಸಂಭವಾದಸ್ತಿ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಅಯೋಪನಯನಾಖ್ಯವಿಧ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ತತ್ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಮಾಚಾ-  
ಸ್ತವಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾಹ - ಅಸ್ತಿ ಚೇತಿ ॥ ಚ: ಅಧಿಕಾರಸಮುಚ್ಯೇ । 'ತಾಸಾಂ' ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಕುತ ಏತದಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಿತಿ ॥ ಪುಂಸಾಮಿತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಪುಂಸಾಂ ಯಥೋಪನಯನಂ ಸಂಸ್ಕಾರಃ, ತಥಾ  
ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ 'ಪ್ರದಾನಕರ್ಮೈವ' ವಿವಾಹಕ್ರಿಯೈವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತಿ ವ್ಯಾಸಸ್ಮृतೀರ್ಯಃ । ಸ್ಮೃತೇರಿತ್ಯಸ್ಯ  
ತಾಸಾಮಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ । ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಷ್ವಿಹ ಹೇತುಕೃತಸ್ಯ  
ವಿಧಿಪ್ರತಿನಿಧಿಸಾಧಾರಣಸಂಸ್ಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾಭಾವಸ್ಯಾಭಾವಾನ್ವಯಃ । ನಚ  
ಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇಽಧಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮಪಿ ತದಾಪತ್ತಿರिति ವಾಚ್ಯಮ್ । ನಿಷೇಧಾಭಾವ-  
ಸಹಿತಸ್ಯೈವ ತಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ।

ನನ್ವೇವಮುತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸಂಸ್ಕಾರಯುಕ್ತತ್ವಾದೇವಾಧಿಕಾರಿತ್ವಮಿತಿ ನೋಕ್ತವ್ಯಮಿಹ ಇತಿ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್,  
ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಂ ತಾಸು ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಮಜ್ಞೀಕೃತ್ಯ ಉಕ್ತವ್ಯಾಯಸ್ಯ ಸಾಪವಾದತ್ವವಚನಮಿತಿ ಚೇತ್, ನ ।  
ಪ್ರದಾನಾದಿಶ್ಚುನ್ಯತೀರ್ಯಗಾದೀನಾಮಪಿ ಸಿದ್ಧಹಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತೇಷಾಮಪಿ 'ಅಯಮಗ್ರೇ ಜರಿತಾ' (ಕ.೧೦.೧೪೨.೧)  
ಇತ್ಯಾದಿವಿಧಾಧಿಕಾರದತ್ತೇನಾಪವಾದವಿಷಯತ್ವಾತ್ ।

ಅನೇನ - 'ತಮಧ್ಯಾಪಯಿತ' ಇತಿ ತಚ್ಛಬ್ದೇನ ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತೋಪನಯನಾಖ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಾದ್  
ವೇದಃ ಕೃತ್ವ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ವಾಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ವಸ್ಯ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾನಾಗ್ನಿರिति ಶ್ರುತೌ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಧಾನಾನ್ವಯಃ  
ತಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥಃ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ ॐ ॥

ಯದ್ವುಕ್ತಂ ರಥಿತ್ವಲಿಕ್ಷೇನ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗಮಾನ್ ತಲ್ಲಿಕ್ಷೇನ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರिति । ತದಯುಕ್ತಮ್ । ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪಿ ರಥಿತ್ವಸಮ್ಮವಾತ್ । ತಸ್ಯ ವೇದಾವಿನಾಭಾವವೇತಿ ಚೇನ್ । ಶೂದ್ರೇಽಪಿ ವೇದಾಧಿಕಾರಶಙ್ಕಿಕಾರಾದಿತ್ಯಾಶಙ್ಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಢ್ಢೇ ॥ ಸಂಸ್ಕಾರೆತಿ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ರಥಿತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ರಥಿತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಥಿತ್ವ' ಮತ್ತು 'ವೇದಾಧಿಕಾರ' ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿನಾಭೂತವಾಗಿವೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥಿತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪರೇಣಾಙ್ಗಿಕೃತೌಽಪಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಃ ಸಮ್ಮವತಿ । ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದೇರುಪನಯನಾದಿಸಂಸ್ಕಾರಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಉಪನಯನವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಾಗಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಢ್ಢವರ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತೇತಿ ಸಂಸ್ಕಾರಮುತ್ತ್ವಾ ತಮುಪನೀತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇತ್ಯಧ್ಯಯನಾರ್ಥಮುಪನಯನಪರಾಮರ್ಶಾತ್ । ವೇದಃ ಕೃತ್ಸೂಽಧಿಗನ್ತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೌ ದಿಜನ್ಮನಾ' ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ।

‘ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ’ ಎಂಬ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅನಂತರ, ‘ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ’ ಅಂತಹ ಉಪನೀತನಾದ ಪಟುವಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ‘ಉಪನಯನ’ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ವೇದಃ ಕೃತ್ಯೋಽಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನೃನಾ’ ರಹಸ್ಯಮಯವಾದ ವೇದವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪನೀತನಾದ ದ್ವಿಜನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಸಹ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಸ್ತು ತರ್ಹಿ ಶ್ರುತ್ಯಪಿ ಸಂಸ್ಕಾರಃ । ಮೈವಮ್ । ‘ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞ’ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಧಾನಾತ್ ।**

ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅಂತಹ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ‘ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಚನದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ ಶ್ರುತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ ವೇದಾನಧಿಕಾರಾನ್ ತಸ್ಯ ವೇದಾವಿನಾಭೂತರಥಿತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ ।**

ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ಯೇವ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ ವೇದಾನಧಿಕಾರಃ ಕೇವಲೋತ್ತಮಸ್ತೀನಾಮನ-ಧಿಕಾರಪ್ರಸಕ್ತಃ । ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇಽಪಿ ತಾಸಾಮಧಿರೇ ಶ್ರುತ್ಯಪಿ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೀರಿತ್ಯತ ಆಹ - ಉತ್ತಮೇತಿ ॥**

ಪ್ರಶ್ನೆ- ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಅದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ‘ಉತ್ತಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನೋತ್ತಮಸ್ತೀನಾಂ ಶ್ರುತ್ವತ್ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರಾಭಾವೋ ವಕ್ತವಯಃ । ‘ಸಪತ್ನೀ ಮೇ ಪರಾಧಮ’ ಇತ್ಯಾದಿವಿಚಾರಾಶು ಶಿಷ್ಯಾದಿನಾಂ ತದ್ಭ್ರಹ್ಮವೇನಾಧಿಕಾರ-ದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।**

ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರನಂತೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರ-  
ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಚೀ  
ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ  
ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ವೇದಾಧಿ-  
ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಂಸ್ಕಾರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ  
ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तर्हि उक्तन्यायभङ्ग इत्यत आह - संस्कारेति ॥  
संस्कारेभवेन वेदाधिकाराभावः सामान्यन्यायेनोक्तो नतु नियमेन । अतस्तस्य  
विशेष(षे)णापवादे न दोष इति भावः ।

ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ, ವೇದಾಧ್ಯಾಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯ  
ನಿಯಮ. ಹೊರತು ವಿಶೇಷ ನಿಯಮವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ  
ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अनेनैव शूद्रप्रबन्दीविमोचिता भवति । सामान्यस्य  
बाधैकापोयत्वात् । एवं स्त्रीणामुपनयनाभावेऽपि पूर्वन्यायस्य सामान्यतयाऽपवाद-  
सम्भवादस्ति वेदाधिकार इत्युक्तम् ।

ಇದೇ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿ-  
ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ  
ನಿಯಮವನ್ನು ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರ  
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವೆಂಬ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ  
ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ  
ಈ ರೀತಿ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಪನಯನವಾದರೆ ಮಾತ್ರ  
ವೇದಾಧಿಕಾರ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರ-  
ವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अथोपनयनप्रतिनिधिसद्भावाच्चासत्यधिकार इत्याह -  
अस्ति चेति ॥

ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉಪನಯನಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು 'ಅಸ್ತಿ ಚೇತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** यथा पुंसामुपनयनादि संस्कारस्तथा स्त्रीणां प्रदानकर्मैव संस्कार इत्यर्थः । अत्रापवादोक्तिः प्रदानादिशून्यतिर्यगादीनामपि संग्रहार्था । तेषामपि 'अयमग्रे जरिता' इत्यादावधिकारदर्शनात् ॥ ३६ ॥

ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ವೇದಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಿವಾಹವೆಂಬ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮವೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ ಅಭಾವಸ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯೇನ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪವಾದೋಕ್ತಿಯು ವಿವಾಹ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಪಶು-ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ 'ಅಯಮಗ್ನೇ ಜರಿತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ.

**भावदीपः -**

॥ ॐ संस्कारपरामर्शतदभावभिलापाच्च ॐ ॥

साध्यहेतू अध्याहृत्य तद्धेतुसाधकत्वेन भाष्यसूत्रोक्तहेतुं परम्परया योजयति - न परेणेति ॥ संस्कारमुक्तवेति भाष्ये शेषोक्तिः । तमित्यनुवादः । उपनीतमिति व्याख्या ।

ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಂತಹ ಹೇತುವಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ಪರೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಂಸ್ಕಾರಮುಕ್ತಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತಂ' ಎಂಬುದು ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. 'ಉಪನೀತಂ' ಎಂಬುದು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

**भावदीपः -** नन्वध्यापयीतेत्यापनाङ्गत्वमेव श्रूयते । नत्वध्ययनाङ्गत्वं स्कारस्य तत्कथमध्ययनार्थमित्युक्तिः । मैवम् । स्वहितानभिज्ञो बालो हितैषिपित्रादिना शासनीय इत्येवंपरत्वेन स्वाध्यायोऽध्येतव्य इत्यध्ययनविधि-श्रुत्यन्तरानुरोधेनाध्यापनवाक्यस्याप्यध्ययनार्थत्वादिति भावः ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ತಮಧ್ಯಾಪಯೇತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪನಯನವು ಅಧ್ಯಾಪನಕ್ಕೆ ಅಂಗವೆಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಹೊರತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ‘ತಮಧ್ಯಾಪಯೇತ’ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಪನವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದರಲ್ಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ತನ್ನ ಹಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಹಿತ್ತೆಪ್ಪಿಗಳಾದ ತಂದೆ ಮೊದಲಾದವರು ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋ ಅಧ್ಯೇತವ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ತಮಧ್ಯಾಪಯೇತ’ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಪನ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನनु ‘अष्टवर्षं ब्राह्मणं उपनीयत, तमध्यापयति’ इति श्रुतौ ब्राह्मणस्यैवाध्ययने उपनयनापेक्षा, नान्यस्योच्यत इत्यतः सर्वशाखानयभाष्योक्त-  
स्मृतिं चाऽह - वेद इति ॥

‘ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೇತ, ತಮಧ್ಯಾಪಯೇತ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದವನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಜಾತಿಯವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸರ್ವಶಾಖಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ ‘ವೇದ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - द्विजन्मना उपनयनाख्यद्वितीयजन्मवतेति त्रैवर्णिकमात्र-  
साधारण्यस्यैव स्मरणादित्यर्थः । नाग्निरित्यादिभाष्यं व्याचष्टे - अस्त्विति ॥ अतः  
संस्काराभावाभिधानादित्यर्थः ।

‘ದ್ವಿಜನ್ಮನಾ’ ಎಂಬ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಎರಡನೇ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆ. ‘ನಾಗ್ನಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ‘ಅಸ್ತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅತಃ’ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - संस्कारेति भाष्यव्यावर्त्यमाह - संस्कारेति ॥ पराधम पराणुद ।  
इत्यादीत्यादिपदेन ईखयन्ति परस्यवः । इन्द्रं जातमित्यादिग्रहः । अनेन संस्कारे-  
त्यादिभाष्येणेत्यर्थः ।

‘ಸಂಸ್ಕಾರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ‘ಸಂಸ್ಕಾರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪರಾಧಮ’ ಎಂದರೆ ‘ಸೋಲಿಸು’ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಇತ್ಯಾದಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ‘ಈಂಖಿಯಂತಿ ಪರಸ್ಯವಃ’ ಇಂದ್ರಂ ಜಾತಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ‘ಅನೇನ’ ಎಂದರೆ ‘ಸಂಸ್ಕಾರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಇಚ್ಛಾदीನಾಮಿವ ಶ್ಲೋಕಾಂ ಸ್ಕಾರಾಭಾವೇಽಪಿ ಅಧಿಕಾರಕಲ್ಪಕಪ್ರಮಾಣಾ-  
ಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: । ತರ್ಹಿ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಮಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ಪೂರ್ವಭಾಷ್ಯೇಽಪವಾದೋಕ್ತಿ: ಕಿಮರ್ಥಾ?  
ಇತ್ಯತ: ಕೃತಚಿಂತಾಃ: ಫಲಮನ್ಯತ್ರೇತ್ಯಾಹ - ಅಪವಾದೇತಿ ॥

'ಶಚೇ' ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುವಂತೆ, ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ಶಚೇ' ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆ  
ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರಂತೆ, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ  
ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಪೂರ್ವಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ  
ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಏಕೆ? ಎಂದರೆ, ಕೃತ್ವಾಚಿಂತೆಯ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು  
'ಅಪವಾದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನಿಷೇಧೇತಿ ॥ ಶ್ಲೋಕಂ ನೋಪನಯೀತೇತಿ ನಿಷೇಧೇನೇತ್ಯರ್ಥ: । ನಿಷೇಧಾಭಾವೇಽಪಿ  
ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೋಕ್ತಿಮಾತ್ರೇಣೈವಾಧ್ಯಯನಾಭಾವ: ಸುಖಚ:, ತಥಾಪ್ಯಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ವಾದ ಇತಿ ಚಂದ್ರಿಕೋಕ್ತಿ:  
॥ ೩೬ ॥

'ಶೂದ್ರಂ ನೋಪನಯೀತ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ  
ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಂಗೀಕಾರವಾದ ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ  
ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -**

॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ ॐ ॥

ತಲ್ಲಿಂಗೇನೇತಿ ॥ ಪಿತೃಪ್ರಾಣಕರ್ತೃಕವೇದವಿಚಾರಾಲ್ಪಲಿಂಗೇನೇತ್ಯರ್ಥ: ॥ ॐ ಸಂಸ್ಕಾರ-  
ಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ ॐ ॥ ಅಧ್ಯಯನಾಂಗತ್ವೇನ 'ತಮಧ್ಯಾಪಯಿತ್' ಇತ್ಯುಪನಯನಾರ್ಥ  
ಯಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾಚ್ಚಕ್ಷುರ್ದ್ರಸ್ಯ 'ನಾಶಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರ:' ಇತಿ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಧಾನಾಚ್ಚ  
ನ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಶ್ರುತೌ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣರೀತ್ಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಾಬ್ದೇನ  
ಯೋಗ್ಯಾಶ್ವೈವರ್ಣಿಕಾ ಗ್ರಾಹ್ಯಾ ಇತ್ಯಾಶಾಸನೇನ ಸಾಧಾರಣಮುದಾಹರತಿ - ವೇದ ಇತಿ ॥ ಸರಹಸ್ಯ:  
ಅರ್ಥವಿಶೇಷಸಹಿತ: ॥ ಸಾಮಾನ್ಯೇತಿ ॥ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಾವಿಷಯಕೇನೇತ್ಯರ್ಥ: । ನಿಯಮೇನ  
ಅವ್ಯಭಿಚಾರೇಣ ವಿಶೇಷೇಣ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷವಿಷಯೇಣ ಯಥಾ ನ ಹಿಂಸ್ರಾತ್ ಸರ್ವಭೂತಾನೀತಿ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಸಾಮಾನ್ಯೇನೋಕ್ತಸ್ಯ 'ಅಗ್ರಿಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ' ಇತಿ ವಿಶೇಷರೂಪೇಣ ಬಾಧೆ ಸಂಕ್ಷೋಚರೂಪಾಪವಾದಸ್ತಥಾಽತ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇಽಧಿಕಾರಾಭಾವ ಇತಿ ಸಾಮಾನ್ಯೇನೋಕ್ತಸ್ಯ 'ಸಪತ್ನೀ ಮೇ ಪರಾಧಮ' ಇತಿ ವಿಶೇಷಪ್ರಮಾಣಬಾಧೇನ ಸಂಕ್ಷೋಚರೂಪಾಪವಾದ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅನೇನೇತಿ ॥ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇ ಅಧಿಕಾರಾಭಾವ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಬಾಧಕೈಕಾಪೋಷ ಸಾಮಾನ್ಯನ್ಯಾಯವಚನೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಬಾಧಕೈಕಾಪೋಷತ್ವಾದಿತಿ ॥ ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ಶ್ವಾದ್ರಾದೌ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರಪ್ರತಿಪಾದಕವಿಶೇಷ- ಪ್ರಮಾಣಸೇಯಕ್ತನ್ಯಾಯಾಪವಾದಕಸ್ಯಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಪ್ರದಾನಕರ್ಮ ವಿವಾಹಃ । ನನ್ವೇವಂ ಕ್ಷೀಣಾಮಪ್ಯध्यಯನಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕತ್ವೇನೋಪಪಪತ್ತೌ ಕಿಮರ್ಥಂ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನಾध्यಯನಾಭಾವಸ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯನ್ಯಾಯತ್ವಾಙ್ಗೀಕಾರ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅತ್ರಾಪವಾದೋಕ್ತಿರिति ॥ ೩೬ ॥

### ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಯೇ ಗೌತಮರು ಉಪನಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ

ಸೂ - ॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ॐ ॥ ೩೭ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಗೌತಮ ಋಷಿಯು, 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಿಕ್ತಮಹರ್ತೆ', 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ಇಂತಹ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾರದು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಅನಂತರವೇ ಅವನ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - ಚೋಪಧಾರಣೇ । ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಸತ್ಯಕಾಮಾಖ್ಯಪುರುಷಸ್ಯ ಶ್ವತ್ವಾಭಾವನಿಶ್ಚಯೇ ಸತ್ಯೇವ । ಪ್ರವೃತ್ತೇಗೌತಮಸ್ಯ ತದ್ಉಪನಯನೇ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ । ಅಸ್ಮಾಜ್ಞಾಪಕಾಽನ್ ಶ್ವತ್ವಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೪॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅರ್ಥ -- ಚ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ, ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ = ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂಬ ಪುರುಷನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದನಂತರವೇ, ಪ್ರವೃತ್ತೇ = ಗೌತಮಋಷಿಯು ಸತ್ಯಕಾಮನ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದನು, ಈ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಭೋ ಯದ್ಗೌತಮೋಹಮಸ್ಮಿ' (ಛಾ. ೪-೪.) ಇತಿ ಸತ್ಯವಚನೇನ  
ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ಶ್ರುತತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಹಾರಿದ್ರಮತಸ್ಯ 'ನೈತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ  
ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ' (ಛಾ. ೪-೫.) ಇತಿ ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರೇ ಪ್ರವೃತ್ತೇಶ್ಚ || ೩೨ ||

ಅನುವಾದ - 'ನನ್ನ ಗೋತ್ರ ಯಾವುದೆಂದು ನನಗೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ' ಹೀಗೆ ಸತ್ಯಕಾಮನ ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ಹರಿತ್ಯ ಋಷಿಗಳ ಮಕ್ಕಳಾದ ಗೌತಮರು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ಹೀಗೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾರ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಶೂದ್ರಂ ನೋಪನಯೀತ' ಎಂಬ ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. 'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಹೊರತು, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಅಕ್ಕೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ-

ಭೋ = ಎಲೈ ಗೌತಮ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಅಹಂ = ನಾನು, ಯದ್ಗೋತಮೋಹಮಸ್ಮಿ = ಯಾವ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಂಬ, ಏತತ್ = ಈ ವಿಷಯವನ್ನು, ನ ವೇದ = ತಿಳಿದವನಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸತ್ಯವಚನೇನ = ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ, ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ = ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ, ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ = ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಮೇಲಷ್ಟೇ, ಹಾರಿದ್ರಸ್ಯ = ಹರಿತ್ಯ ಋಷಿಗಳ ಮಕ್ಕಳಾದ ಗೌತಮರಿಗೆ, ಏತತ್ = ಇಂತಹ ಸತ್ಯವಚನವು, ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು, ನ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ = ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರೇ = ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಪ್ರವೃತ್ತೇಶ್ಚ = ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ. <sup>(೧)</sup>

ನೋಪನಯಿತ' ಇತಿ ನಿಷೇಧಾಭಾವೇನ ತಸ್ಯಾಪಿ ಸಂಸ್ಕಾರಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ । 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತು ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವ ಏವೋಚ್ಯತೇ ನ ತ್ವಸೌ ನ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ನಿಷಿದ್ಧಯತೇ ॥ ಅತೌ ನ ತದ್ವಿರೋಧೋಽಪೀತ್ಯಾಶ್ಚಕ್ಷಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸ್ಮಿನ್ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚಢೇ - ತದಭಾವೇತಿ ॥ 'ಇತಿ ಸತ್ಯವಚನೇನ' ವಾಕ್ಚನಸಯೋರೇಕರೂಪಯಥಾರ್ಥವಚನೇನ ತಜ್ಞಾಪಿತೇನಾಽರ್ಜವೇನೇತಿ ಯಾವತ್ । 'ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ' ತದಾಖ್ಯಸ್ಯ ಋಷೇಃ ಏತಞ್ಚ ಪೂರ್ವೋತ್ತರತ್ರ ಚ ಸಮ್ಮಭಯತೇ । 'ಸತ್ಯವಚನೇನ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸೂತ್ರೇ ತಞ್ಚಛಬ್ದೋ ವ್ಯಸ್ತೋಽನೇಕವಿಭಕ್ತಿಕಃ ಬುದ್ಧಿಶ್ಚಾ ವಿವಿಚ್ಯಾಽವರ್ತತೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚೇತ್ಯಸ್ಯ ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತ್ಯನೇನ ಸಮ್ಮಬ್ಧಃ । ಚೋಽವಧಾರಣೇ । ಶ್ರುತಾವಬ್ರಾಹ್ಮಣಮಾತ್ರಸ್ಯಾನುಪನಯನಾಭಿಪ್ರಾಯ-ಪ್ರತೀತೇಸ್ತದನುಸಾರೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಾಭಾವೇತ್ಯನುಕ್ತಶ್ಚಾ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವೇತಿ ತದಭಾವಪದವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇನ ಶ್ರುತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣನಯೋಗ್ಯತೈರ್ವರ್ಷಿಕರಪರ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ಏತದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಯಥಯಮಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಶ್ರುದ್ಧಃ ಸ್ಯಾತ್ ತರ್ಹೇತತ್ ಸತ್ಯವಚನಮ್ ಆರ್ಜವವಚನಂ ವಾಕ್ಚನಸಯೋರೈಕರೂಪೇಣ ವಚನಂ ವಿವಕ್ತುಂ ನಾಹೇದಿತಿ ವಿಪಕ್ಷೇ ತರ್ಕೋಕ್ತಿರೂಪತಯಾ, ಯೋಽಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸ ಏವಂ ವಕ್ತುಂ ನಾಹೇತಿ ಸತ್ಯವಚನಹೀನ ಇತಿ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿರೂಪತಯಾ ವಾ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಮ್ । ಹರಿದ್ರುಮತೋಽಪತ್ಯಂ ಹಾರಿದ್ರುಮತಃ ಗೌತಮಃ । ತಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೇರಿತಿ । ಅಸ್ಯ ನ ತದಭಾವ ಇತ್ಯಧ್ಯಾಹತಪದೇನಾನ್ವಯಃ ।

ತಥಾ ಚೇತ್ಯಂ ಮಹಾವಾಕ್ಯಯೋಜನಾ - ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ನಾಹಮೇತದ್ ವೇದೇತಿ ಸತ್ಯವಚನೇನ ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿತಿ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನೇನ ಬಾಧಕತರ್ಕೇಣ ಚ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಸತ್ಯೇವ ತಮನುಮಾಯೈವ ತಸ್ಯ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯೋಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರೇ

'ಹಾರಿದ್ರುಮತಸ್ಯ' ಗೌತಮಸ್ಯ 'ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ ನ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ತದಭಾವಃ ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧಾಭಾವ ಇತಿ । ಚೋ ಹೇತುಸಮುಚ್ಯತೇ । ಅನೇನ - ಸೂತ್ರೇ ತದಿತಿ ವ್ಯಸ್ತಂ ಲುಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಕಂ ಪದಂ ಸಮಸ್ತಂ ಚ ತನ್ತ್ರಣೋಪಾತ್ತಮ್ । ಚಕ್ಷಾಬ್ದೋಽವಧಾರಣೇ ಭಿನ್ನಕ್ರಮೇಣ, ನ ಕೇವಲಂ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಃ ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರಾತ್, ಕಿನ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧಜ್ಞಾಪಕಲಿಂಗಾಚೇತಿ ಸಮುಚ್ಯತೇ ಚ । ನೇತ್ಯಸ್ತಿ । ತದಭಾವ ಇತ್ಯನುಷಜ್ಯತೇ । ತಥಾ ಚ 'ತಸ್ಯ' ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ 'ತೇನ' ಸತ್ಯವಚನೇನ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಕರ್ಮಣಾಮ್ ಅವೈಪರೀತ್ಯಮಾರ್ಜವಂ ತದೇವ ಸತ್ಯತ್ವಂ ತಾದೃಶವಚನೇನ ತೇನ ಜ್ಞಾಪಿತೇನ ಋಜುತ್ವೇನೇತಿ ಯಾವತ್ । 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ' ಇತಿ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಂ ಬಾಧಕತರ್ಕಂ ಚೋಪನ್ಯಸ್ಯ 'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ' ತಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಣಯೇ ಸತ್ಯೇವ ತದಭಾವಮನುಮಾಯೈವ 'ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಽಹರೋಪ ತ್ವಾನೇಭ್ಯೇ' (ಛಾ.೪.೪.೫) ಇತಿ ತಸ್ಮಿನ್ಽನುಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರೇ ತಸ್ಯ ಗೌತಮಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ಶನಾಚ್ಚ ನ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ತದಭಾವಃ ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧಾಭಾವಃ । ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಉಪನಯನನಿಷೇಧಾಭಾವೇ ಕಥಮಯಂ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಸತ್ಯೇವ ಪ್ರವರ್ತತೇ, ತೇನ ಜ್ಞಾಯತೇ ನಿಷೇಧೋಽಸ್ತೀತಿ ಭಾವ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಹೀತ್ಯಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ - ಸತ್ಯಕಾಮೋ ನಾಮ ಋಷಿಃ ಜಬಾಲಾಖ್ಯಾ ಮಾತರಮುಪೇತ್ಯೋವಾಚ । ಕಿಮಿತಿ ? ಅಹಂ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಮ್ ಆಚಾರ್ಯಮುಪಗಚ್ಛೇಯಂ ತತ್ರಾಧ್ಯಯನಸ್ಯೋಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾದ್ ಉಪನಯನಂ ವಿना ತೇ ಮಾಂ ನಾಧ್ಯಾಪಯೇಯುಃ, ಉಪನಯನಂ ಚ ಗೋತ್ರಾಢ್ಯವಚನೇ ನ ಕುರ್ಯುಃ, ಅತೋಽಹಂ

### ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ: ॐ ॥

ನೈತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀ ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಚೀನಾಃ । ತಥಾಹಿ ತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇ  
ಸಾಮಸಂಹಿತಾಲಕ್ಷಣ ಇತಿ । ಯದಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀಪುನಃಪುನಃನಾದಿಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್, ತರ್ಹಿ ಕಥಮಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಃ  
ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀವಾಂ ನಿರ್ಧಾರ್ಯ ತತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಇವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲ, ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೃತ್ತಿಯನೂ ಸಹ  
ಅಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀಗೂ ಉಪನಿಷದಿನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು  
ಇದ್ದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರಿ ಯುಷಿಗಳು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ: ॐ ॥

ಯದುಕ್ತಮಧ್ಯಯನಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಸಾಪೇತ್ಯಾನ್ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀ ವೇದವಿಧಿಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ನ  
ತಥುಕ್ತಮ್ । ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀಯಾಪಿ ಸಂಸ್ಕಾರಸಮ್ಮೇಶನಾತ್ । ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ತದಸಮ್ಮೇಶನೋಽಪ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ ।

ಕಿಂಗೋತ್ರೋಽಸ್ಮಿ ತದ್ ವದೇತಿ । ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಚೀನಾಃ ಸ್ವಪುತ್ರಂ ಸತ್ಯಕಾಮಮಬ್ರವೀತ್ - ಹೇ ತಾತ! ತ್ವಂ  
ಯದೋತ್ರೋಽಸ್ಮೀತೇತನ್ನಾಹಂ ವದೇತಿ । ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಚೀನಾಃ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಗೌತಮಃಪ್ರಾಚೀನಾಃ ವಾಚ । ಕಿಮಿತಿ ? ಹೇ  
ಭಗವನ್ ! ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಂ ತ್ವಾಮುಪೇಯಮಿತಿ । ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಚೀನಾಃ ಗೌತಮಃ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ! ತ್ವಂ ಕಿಂಗೋತ್ರೋಽಸಿ?  
ತದ್ ವದೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮಿ । ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಚೀನಾಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಪುನಃಗೌತಮಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ನಾಹಮೇತದ್ ವದೇತಿ । ಹಿ  
ಭಗವನ್! ಪೂಜ್ಯ ಗೌತಮ ಅಹಂ ಯದೋತ್ರೋಽಸ್ಮೀತೇತದ್ ವೇದಂ 'ನ ವೇದ' ನ ಜಾನಾಮಿತಿ । ಅಥೈವಂ  
ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ಸತ್ಯವಚನೇನಾಽರ್ಜವಂ ಜಾತವಾ ಪುನಃಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಾಸ್ಮಿ । ನೈತದಿತೀತಿ । ಅತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಯೋಗ್ಯತೃವರ್ಣಿಕಪರಃ । 'ಆರ್ಜವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀನಾರ್ಜವಲಕ್ಷಣಃ' ಇತಿ  
ಶ್ರುತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪಾಯಾಂ ಸ್ಮೃತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರತಿಯೋಗಿತವೇನ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀಪಾದಾನಾತ್ । ತಥಾ ಚ 'ಏತತ್'  
ಆರ್ಜವಸಂಯುಕ್ತವಚನಮ್ 'ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ತೃವರ್ಣಿಕೇತರಃ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತೀ 'ವಿವಕ್ತುಂ' ಸರ್ವಥಾ ವಕ್ತುಂ 'ನಾರ್ಹತಿ' ನ  
ಯೋಗ್ಯಃ । ಅತಸ್ತ್ವಮೇವಂ ವದನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉಪಾಸ್ಮಿ, ಅತಃ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಸಮಿಧಮುಪಾಹರ ತ್ವಾಮುಪನೇಷ್ಯ  
ಇತಿ ।

ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಸ್ಯೈವೋಕ್ತಿನಿರ್ವೇಧಾಭಾವಾತ್ । ನಿರ್ವೇಧಾಭಾವೇಽಪ್ಯಭಾವೋಕ್ತಿಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯಾ-  
ಶಂಕಾಪರಿಹರತ್ಸ್ವಂ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತದಭಾವೇತಿ ॥

ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. 'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅವನಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಹೊರತು, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವೆಡೆ ಅದರ ಅಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಹೊರತು ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲೇಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ತದಭಾವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಶ್ವೇತಸ್ಯೋಪನಯನನಿರ್ವೇಧಾಭಾವಃ । 'ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಭೋ ಯದ್ವೋತೋಽಹಮಸ್ಮಿ' ಇತಿ ವಚನೇನ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯಾಽಽರ್ಜನವಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ನ ಏತದ್ ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ-  
ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿತಿ ಶ್ವೇತತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಣಯ ಏವ ತದ್ವಚನೇನ ಗೌತಮಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ ।  
ಶ್ವೇತೋಪನಯನನಿರ್ವೇಧಾಭಾವೇ ಕಥಂ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣ ಏವ ಪ್ರವರ್ತೇತೀತಿ ಭಾವಃ ॥ ೩೭ ॥

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ನಿಷೇಧವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಭೋ ಯದ್ವೋತೋಽಹಮಸ್ಮಿ' 'ನಾನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಯಜುಷಾದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ ಯಜುಷ ಮಾತನ್ನು ಸಾಧ್ಯ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಗೌತಮರು ಅವನ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗೌತಮ ಯಜುಷಗಳು ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾದರೂ ಏನಿರುತ್ತಿತ್ತು? ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: -

॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ: ॐ ॥

ಸಾಧ್ಯಮಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ಭಾಷ್ಯಂ ಯೋಜಯತಿ - ನ ಶ್ರುತ್ವಸ್ಯೇತಿ ॥ ನಾಹಮಿತಿ ॥ ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಚತುर्थೇ ಗುರೂಪಸತ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಾಪ್ತೇನ ಗೌತಮೇನ ಕಿಂಗೋತ್ರಸ್ತ್ವಮ್? ಇತಿ ಪೃಠ್ವಸ್ಸತ್ಯಕಾಮೋ ವಕ್ತಿ - ನಾಹಮಿತ್ಯಾದಿ ॥ ವೇದೇತ್ಯುತ್ತಮಪುರುಷೈಕವಚನಮ್ ॥ ನಿರ್ಣಯ ಏವೇತಿ ॥ ಚೋಽವಧಾರಣೇ ಭಿನ್ನಕ್ರಮ ಇತಿ ದರ್ಶಿತಮ್ ॥ ತದಪನಯನ ಇತಿ ॥ ಅನೇನ ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ಸಂಸ್ಕಾರಪದಂ ಸಸಮ್ಯಂತತಯಾ ವಿಭಾನೇನಾತ್ರ ಸೂತ್ರೇಽನುವರ್ತ್ಯಮಿತಿ ಸೂಚಿತಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ ನ ಉಪನಯನಿಷ್ಠೇಧಾಭಾವಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಉಪಸತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಂತಹ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಗೌತಮರು 'ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಗ, ಸತ್ಯಕಾಮನು ನನಗೆ ಗೋತ್ರವೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು 'ನಾಹಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವೇದ ಎಂಬುದು 'ವಿದ್' ಧಾತುವಿನ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ಏಕವಚನವಾಗಿದೆ. 'ನಿರ್ಣಯೇ ಏವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದು ಬೇರೆ ವಿಧದಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. 'ತದಪನಯನೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರಪದವನ್ನು ಸಪ್ರತ್ಯಯಂತವಾಗಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ: ॐ ॥

ನಿಷೇಧಾಭಾವಾದಿತಿ ॥ ನಾಗ್ನಿರೀತ್ಯಾದೌ ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನನು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಸಂಸ್ಕಾರಾದೇರ್ನಾಗ್ನಿರೀತ್ಯಾದಿನಾ ಅಭಾವೋಕ್ತಿರೇವ ನಿಷೇಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಿಷೇಧಾಭಾವೇಽಪಿತಿ ॥ ಸ್ವರೂಪಕಥನಮಾತ್ರಪರತ್ವೇನಾಪ್ಯುಪಪತ್ತೇರ್ನಿಷೇಧೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಥನಾಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ॐ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ: ॐ ॥ ಶ್ರುತ್ವಾಭಾವನಿಶ್ಚಯೇ ಸತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಕಾಮೋಪನಯನಾರ್ಥಂ ಗೌತಮಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ನ ನಿಷೇಧಾಭಾವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ನಾಹಮೇತದ್ ವೇದೇತಿ ॥ ಜಾಬಾಲಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸ್ವಸ್ಯೋಪನಯನಾರ್ಥಂ ಹಾರಿದ್ರಮತೋಽಪತ್ಯಂ ಗೌತಮಮುಪೇತ್ಯ 'ಕಿಂಗೋತ್ರೋಽಸಿ' ಇತಿ ಗೌತಮೇನ ಪೃಠಃ ಸತ್ಯಕಾಮ ಉವಾಚ । ಕಿಮಿತಿ? 'ಛೋ ಮುನೇ, ಅಹಂ ಯದ್ಗೋತ್ರೋಽಸ್ಮಿ,

ನಾಹ್ಮೇತದ್ ವೇದ' इत्यर्थः । आर्जवं मनोवाक्कायकर्मणामवैपरीत्यम् ॥ नैतदिति ॥  
एतदार्जवसंयुक्तं वचनमब्राह्मणैर्वर्णिकेतरो सर्वथा वक्तुं नार्हति, आर्जवस्य  
ब्रह्मणलक्षणत्वादिति गौतमस्य भावः । इदमुक्तं भवति सत्यकामो न शूद्रः  
ऋजुत्वात् । नचैतदसिद्धं सत्यवचनेन तद्भानात् नच व्यास्यभावः । नैतदब्राह्मणो  
वक्तुमर्हतीति व्यतिरेकव्याप्तेः सत्त्वादिति शूद्रत्वाभावमनुमाय प्रवृत्तेरिति ॥ ३७ ॥

### ಬೃಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಶೂದ್ರರು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆನ್ನಲು ನಿಷೇಧವಿದೆ

ಸ್ಮ - ॥ ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् स्मृतेश्च ॐ ॥ ३८ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಶೂದ್ರನು ವೇದಶ್ರವಣವನ್ನಾಗಲೀ, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನಾಗಲೀ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯವನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು 'ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ ನ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬೃಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮತದೀಪಿಕಾ - श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् शूद्रस्य वेदश्रवणतदध्ययनतदर्था-  
वधारणानां "श्रवणे त्रपुजतुभ्यां श्रोत्रपरिपूरणम्" इति प्रतिषिद्धत्वात् । स्मृतेः  
नाश्रिर्नयज्ञः शूद्रस्येति निषेधकस्मृतेश्च न तस्य वेदविद्याधिकार इत्यर्थः ॥५॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅರ್ಥ -- ಶ್ರವಣಾದ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ = ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾದ್ಯಯನ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ಇವುಗಳನ್ನು 'ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರಣಂ', ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ, ಸ್ವತೇಶ್ಚ = 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ ನ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರಣಮ್ |

ಅಧ್ಯಯನೇ ನಿಹಿತಾಚ್ಛೇದಃ | ಅರ್ಥಾವಧಾರಣೇ ಹೃದಯವಿದಾರಣಮ್'

(ಗೌತಮಧರ್ಮ. ೧೨-೪.೭.) ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ |

ಅನುವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ ಸೀಸ ಮತ್ತು ಕಾಸಿದ ಅರಗಿನಿಂದ ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಓದಿದರೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ತುಂಡರಿಸಬೇಕು. ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೀಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತವು ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು ಇದ್ದರೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -

ಶ್ರವಣೇ = ಶೂದ್ರರು ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ, ತ್ರಪು = ಕಾಸಿದ ಅರಗು, ಜತುಭ್ಯಾಂ = ಕಾಸಿದ ಸೀಸ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರಣಂ = ಕಿವಿಯನ್ನು ತುಂಬಬೇಕು, ಅಧ್ಯಯನೇ = ವೇದಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಜಪ್ಯಾಚ್ಛೇದಃ = ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ತುಂಡರಿಸಬೇಕು. ಅರ್ಥಾವಧಾರಣೇ = ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಲ್ಲಿ, ಹೃದಯವಿದಾರಣಮ್ = ಹೃದಯವನ್ನು ಸೀಳಬೇಕು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ = ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.<sup>(೧)</sup>



भाष्यम् - नाश्रिर्न यज्ञोऽशूद्रस्य तथैवाध्ययनं कुतः ।

केवलैव तु शुश्रूषा त्रिवर्णानां विधीयते ॥ इति स्मृतेश्च ।

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಾಗಲಿ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾದರೂ ಬರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಕೇವಲ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಶೂದ್ರರಿಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸ್ವತ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-- 'ಶ್ರವಣೇತ್ಯಪುಜತುಭ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಚಾರ್ತುರ್ವರ್ಣ್ಯದವರಿಗಿಂತ ಅತಿಕ್ರೂರದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಕವಾಗಿ ಸ್ವತ್ತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಶೂದ್ರಸ್ಯ = ಶೂದ್ರನಿಗೆ, ನಾಗ್ನಿಃ = ಅಗ್ನಿಧಾನವು ಸರ್ವಧಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ನ ಯಜ್ಞಃ = ಐದು ಬಗೆಯ ಯಜ್ಞಾದಿಹಾರವು ಕೂಡ ಸರ್ವಧಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ತಥೈವ = ಅದರಂತೆಯೇ, ಅಧ್ಯಯನಂ = ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಾದರೂ, ಕುತಃ = ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪರಲೋಕಸಾಧನವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ತ್ರಿವರ್ಣಾನಾಂ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯರೆಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣದವರ, ಕೇವಲೈವ ತು ಶುಶ್ರೂಷಾ = ಸೇವಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಪರಲೋಕಸಾಧನವೆಂದು, ವಿಧೀಯತೇ = ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸ್ವತ್ತೇಶ್ಚ = ಸ್ವತ್ತಿಯ ಆಧಾರವಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

सिद्धयेत् । अन्यथा तेन देवतायधिकारसिद्धिरपि न स्यादिति शङ्कां परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - श्रवणेति ॥ सूत्रे 'अर्थावधारणे' इति श्रुत्यनुसारादर्थशब्दः तदवधारणपरः । तथा च 'श्रवणे त्रपुजतुभ्याम्' इति श्रुतौ शूद्रस्य वेदश्रवणाध्ययनार्थावधारणानां प्रतिषिद्धत्वादित्यर्थः । अस्य न तदभाव इत्यनुषक्तसाध्येनान्वयः । अध्ययननिषेधाभाव इति तदर्थः । तथा चानिषिद्धत्वे सति विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वस्यैव वेदाधिकारप्रयोजकत्वेनाङ्गीकृतत्वात्, तस्य च शूद्रेऽभावान्न तस्य देवप्रतिबन्धा वेदाधिकारो वाच्य इति भावः । शूद्रेण वेदश्रवणे कृते सति द्रुताभ्यां त्रपुजतुभ्यां वज्रलाक्षाभ्यां तत्कर्णविवरपरिपूरणं राजभटैः कार्यमिति श्रुत्यर्थः । शिष्टः सुगमः ।

(१) भाष्यदीपिका - श्रुतौ शूद्रेण श्रवणे कृते इत्यनुकेर्बर्णबाह्यविषयेयं श्रुतिः किं न स्यादित्याशङ्कानिवृत्त्यर्थं सूत्रे स्मृतेश्चेत्युक्तं, तां स्मृतिमुदाहरति - नेति ॥ यथा 'शूद्रस्य' शूद्रेण नाग्निः सर्वथाऽऽधातव्यः । पञ्चविधो यज्ञोऽपि नानुष्ठेयः । तथाऽध्ययनं कुतः भवेत्?

**भाष्यम् — विदुरादीनां तु उत्पन्नज्ञानत्वात्कश्चिद्विशेषः ॥३८॥**

**॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते**

**ब्रह्मसूत्रभाष्ये अपशूद्राधिकरणम् ॥ ९ ॥**

ಅನುವಾದ - ಎದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಒಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗಿರುವ ನಿಯಮ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ ಎದುರಾದಿಗಳು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೇಳಿದರು? ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ-

(<sup>೧</sup>) ಎದುರಾದೀನಾಂ ತು = ಎದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದವರಿಗಾದರೂ,

न कुतोऽपि । तर्हि तेनानुष्ठेयं परलोकसाधनं किमिति पृच्छति - तु किन्त्विति ॥  
उत्तरमाह - केवलैवेति । भूतिरहितेत्यर्थः । त्रयश्च ते वर्णाश्च त्रिवर्णाः, तेषां ब्रह्मक्षत्रियवै  
श्यानामित्यर्थः । 'शुश्रूषा' परिचर्यैवेति सम्बन्धः । विधीयते । कार्यत्वेनेति शेषः । इति  
स्मृतेरित्यस्य शूद्रस्यैवाध्ययननिषेधावगमान्न तदभाव इत्यध्याहृतेनान्वयः । तथा च  
स्पष्टस्मृतिबलाच्छ्रुतेरपि शूद्रविषयत्वमेवेति भावः ।

(१) भाष्यदीपिका - ननु शूद्रस्य वेदार्थावधारणादेर्निषिद्धत्वे कथं विदुरादीनां  
वैदिकार्थावधारणमस्ति । एवं संस्काररहितानां वेदानधिकारे कथं क्षत्रियः संस्काररहितः  
कर्णः निखिलाः श्रुतीरधिजगौ । नच वाच्यमसावपवादविषय इति । अविहितोपनयनत्वे  
सति निषिद्धाध्ययनानां उत्तमस्त्रीतिर्यगादीनामेवापवादविषयत्वेन निषिद्धाध्ययनानां शूद्राणाम्  
अतद्विषयत्वादित्यत आह - विदुरादीनामिति ॥ आदिपदेन धर्मव्याधादयो गृह्यन्ते ।  
तुशब्दो विशेषार्थः । तमेवाऽह - उत्पन्नज्ञानत्वादिति ॥ जन्मान्तर एव वेदात्  
परम्परयोत्पन्नमपरोक्षज्ञानं येषां ते तथोक्तास्तेषां भावस्तत्त्वम् । तस्मात् 'कश्चित्'  
असाधारणः इतरशूद्रादिभ्यो व्यावृत्तो विशेषः तेष्वस्तीत्यर्थः । यत इति शेषः । अतो न  
'नाग्निः' इत्यादिनिषेधविषयत्वं तेषां, किन्तु अपवादविषयत्वमेवेति न तत्प्रतिबन्धेतरशूद्राणां  
वेदाधिकारः शङ्क्य इति भावः । सूत्रार्थस्तु - शूद्रस्य श्रवणे 'त्रपुजतुभ्याम्' इति  
वेदश्रवणाध्ययनार्थावधारणप्रतिषेधकश्रुतेः 'नाग्निर्न यज्ञः' इति स्पष्टं शूद्रस्यैव  
वेदाध्ययननिषेधकस्मृतेश्च न तस्य तदभावो वेदाध्ययननिषेधाभाव इति ॥

**॥ इत्यपशूद्राधिकरणम् ॥ ९ ॥**

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಉತ್ಪನ್ನಜ್ಞಾನತ್ವಾತ್ = ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕಷ್ಟತ್

ವಿಶೇಷಃ = ಶೂದ್ರರಿಗಿರುವ ನಿಯಮವು ಸಂಬಂಧ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ನ ಕೇವಲಮುಪನಯನಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಛೇದಸ್ಯಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಃ, ಕಿನ್ತು ಪ್ರತಿಷೇಧಾದಪಿತಿ ಭಾವೇನೋತ್ತರಂ ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಶ್ರವಣೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ನತು ತರ್ಹಿ ಕಥಂ ವಿದುರಃ ಸರ್ವವೇತ್ತಾ ತ್ರಿಭೂಚ್ಯತೇ? ಕಥಂ ಚಾಕ್ಷತ್ರಸಂಸ್ಕಾರಯುತಃ ಕರ್ಣೋ ನಿಖಿಲಶ್ರುತೀರಧಿಜಗೌ? ಇತ್ಯುಚ್ಯತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ವಿದುರಾದಿನಾಮಿತಿ ॥ ಉಪನಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿತ್ವಾತ್ ಕಞ್ಚಿದ್ ವಿಶೇಷಃ ಇತರಶ್ಚಾದ್ವಾದಿಭ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತಃಸನ್ಯೇಷಾಂ ಶ್ವಾದಾದಿನಾಂ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ನ ವಿಶಾಧಿಕಾರಃ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ಅಪಶ್ವಾದಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಕೇವಲ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದಷ್ಟೇ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರವಣ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ವಿದುರಃ ಸರ್ವವೇತ್ತಾ ತ್ರಿಷೂಚ್ಯತೇ' ವಿದುರನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು 'ಅಕ್ಷತ್ರಸಂಸ್ಕಾರಯುತಃ ಕರ್ಣೋ ನಿಖಿಲಶ್ರುತೀರಧಿಜಗೌ' ಕಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಕರ್ಣನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಾತುಗಳು ಏಕೆ ಹೊರಟವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿದುರಾದಿನಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದುರ, ಕರ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಪವಾದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಇತರ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

## ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ನನು ಶ್ರುತಾವಬ್ರಾಹ್ಮಣರಮಾತ್ರಸ್ಯಾನುಪನಯನಾಭಿಪ್ರಾಯಪ್ರತಿತಿಃ ಕಥಂ ಶ್ರುತ್ವಾಭಾವೇತ್ಯಸ್ಮತ್ರಯದ-  
ಭಾಷಾತ ಚ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಣನಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಮುಕ್ತೇಃ । ಶ್ರುತೋ ವೇದವಿಚಾರಾಧಿಕಾರೀ  
ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವಾತ್ ದ್ವಿಜವತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವೇನ ದೇವತಾಧಿಕಾರ-  
ಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸ್ಮತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಶ್ರವಣೇತಿ ॥ ನ ವಿಶಿಷ್ಟ-  
ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವೇನ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರೋ ವಾಚ್ಯಃ । ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ-  
ಮತ್ತತ್ವಸ್ಯಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನ ಕೇವಲವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವಸ್ಯಾಧಿಕಾರಾಸಾಧಕತ್ವಾತ್ ।

'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನಿಗೆ ಉಪನಯನ  
ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನ  
ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ 'ತದಭಾವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪದಕ್ಕೆ 'ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವ'  
ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಸೂತ್ರತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರು?  
ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮ ಅಣತಿ' ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವನು  
ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರು ಎಂಬರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶೂದ್ರಃ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿ-  
ಕಾರೀ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವತ್, ದ್ವಿಜವತ್' ದ್ವಿಜರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವಗಳು  
ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಗಳು  
ಇದ್ದರೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವಿರುವ  
ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದು  
ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರವಣ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ  
ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವ  
ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ  
ಹೇತು, 'ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವ' ಹೊರತು, ಕೇವಲ 'ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದ್ಯಾದಿಮತ್ತತ್ವ'  
ಅಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದಶ್ರವಣಾಧ್ಯಾಯನಾರ್ಥಾವಧಾರಣಾನಾಂ ಶ್ರುತೋ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ।  
ಶ್ರುತೌ ಶ್ರುತಶಬ್ದಾಶ್ರವಣಾರ್ಥವಾಹ್ಯವಿಷಯೋಽಸಾವಿತಿ ನ ವಾಚ್ಯಮ್ । ನಾಗ್ನಿಃ ಯಜ್ಞಃ ಶ್ರುತಸ್ಯ' ಇತಿ  
ಸ್ಮೃತೌ ಶ್ರುತಸ್ಯೈವ ಸ್ಪಷ್ಟನಿಷೇಧಾತ್ ಶ್ರುತೇರಪಿ ತದರ್ಥತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ ।

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವೇದದ ಅರ್ಥಾವತರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಂತ್ಯಚರವಿಷಯವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು. 'ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಶೂದ್ರಪರವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅತೋನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧವಾದಿಮತ್ವಂ ವ್ಯಾವರ್ತಮಾನಂ  
ಶ್ವಾತ್ವವ್ಯಾಪ್ಯಂ ವೇದಾಧಿಕಾರಂ ಚ ವ್ಯಾವರ್ತಯತೀತಿ ಭಾವಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಮತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಹೇತು ಶೂದ್ರನಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವ್ಯಾಪ್ಯವಾದ ವೇದಾಧಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ವೇದವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನು ಶ್ವಾಸ್ಯ ವೇದಾರ್ಥವಿಧಾರಣಾದೇರ್ನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಕಥಂ  
ವಿದುರಧರ್ಮವ್ಯಾಧಾದಿನಾಂ ವೈದಿಕಾರ್ಥವಿಧಾರಣಮಸ್ತಿ । ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನಾನಧಿಕಾರೇ ಚ ಕಥಂ  
ಕರ್ಣೋಷ್ಣತ್ರಸಂಸ್ಕಾರಯುತೋಽಖಿಲಾಃ ಶ್ರುತೀರಧಿಜಗೌ । ನಚ ವಾಚ್ಯಮಸಾವಪವಾದವಿಷಯ ಇತಿ ।  
ಅವಿಹಿತೋಪನಯನಾನಾಮೇವ ವೇದಾಧಿಕಾರಿಣಾಮಪವಾದವಿಷಯತ್ವಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -  
ವಿದುರಾದಿನಾಮಿತಿ ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ- ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕೂಡ ನಿಷಿದ್ಧವಾದಲ್ಲಿ ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದ ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಕರ್ಣನಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಕಲ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ?

ಉತ್ತರ - ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿದುರ, ಕರ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಅಪವಾದವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಸಾಪವಾದ ನಿಯಮವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ವಿದುರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ವಿದುರಾದೀನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತेषಾಂ पूर्वजन्मन्युत्पन्नापरोक्षज्ञा (न) नित्वेनेतरशूद्रादिभ्यो विशिष्टत्वात् वेदार्थावधारणादि न निषिद्धमिति भावः । अतो हरिः शूद्राद्यैर्वेद-विद्याविज्ञेयो न भवतीति सिद्धम् ॥ ३८ ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् अपशूद्राधिकरणम् ॥

ವಿದುರ, ಕರ್ಣ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಇವರಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ವೇದದ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ, ಪೌತ್ರಾಯಣ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ, ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರದ ಕಾರಣ, ಸಂಸ್ಕಾರವು ನಿಷಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಮೂಲಕ ಜ್ಞೇಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

भावदीपः -

॥ ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् स्मृतेश्च ॐ ॥

ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् स्मृतेश्च ॐ ॥ ब्रह्माणनेति ॥ 'आर्जवं ब्राह्मणे साक्षात् शूद्रो नार्जवलक्षणः । गौतमस्तु' इति विज्ञाय 'सत्यकाममुपानयद्' इति श्रुतिव्याख्यानरूपस्मृतौ ब्राह्मणप्रतियोगित्वेन शूद्रस्योक्तेः श्रुतावपि ब्राह्मणशब्दो वेदाध्ययनयोग्यत्रैवर्णिकपर इत्यर्थः ।

‘ಆರ್ಜವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶೂದ್ರೋ ನಾರ್ಜವಲಕ್ಷಣಃ ।

ಗೌತಮಸ್ತುತಿ ವಿಜ್ಞಾಯ ಸತ್ಯಕಾಮಮುಪಾನಯತ್ ॥’

ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಶೂದ್ರನನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹರಾದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

भावदीपः - हेतोरप्रयोजकत्वं निराह - अन्यथेति ॥ भाष्यं योजयितुं साध्यं पूरयति - न विशिष्टेति ॥ परोक्षहेतोरप्रयोजकत्वं वक्तुं प्राग्देवतानयोक्ताधिकार-परिपूर्णचंद्रिका

प्रयोजकं हेतुं स्मारयित्वा शूद्रे तादृशप्रयोजकाभावपरतया भाष्यं व्याचष्टे -  
अनिषिद्धत्वे सतीति॥

ಹೇತುವಿಗೆ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವನ್ನು 'ಅನ್ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನ ವಿಶಿಷ್ಟ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಪರರು ಹೇತುವಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಹಿಂದೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಅಂಥಹ ಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ 'ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

भावदीपः - यस्त्वया प्रयुक्तः स त्वप्रयोजकः यस्तु प्रयोजकत्वेन वेदाधिकारे विवक्षितः सतु शूद्रे नास्ति विशेषणाभावादिति भावः । स्मृत्युक्तेरुपयोगमाह -  
श्रुताविति ॥ अविहितेति ॥ अविहितोपनयनत्वे सत्यनिषिद्धाध्ययनानामुत्तम-  
स्तीतिर्यगादीनामेवापवादविषयता । नतु निषिद्धाध्ययनादीनामित्यर्थः ।

ಯಾವುದನ್ನು ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದೀಯೋ, ಅದು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ವೇದಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಆ ಧರ್ಮವು ಶೂದ್ರನಲ್ಲೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ವಿಶೇಷಣಾಭಾವಾತ್' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವನ್ನು 'ಶ್ರುತೌ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮಸ್ತೇ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವು ವಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಧ್ಯಯನದ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರು ಮಾತ್ರ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಯಾರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನದ ನಿಷೇಧವಿದೆಯೋ, ಅವರು ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ವಿಷಯರಲ್ಲ.

भावदीपः - एवञ्चेत् सच्छूद्रादौ मुत्तयभाव इति शङ्कां निरस्यनुपसंहरति - अत  
इति ॥ रयरूपलिङ्गेन क्षत्रिये शूद्रशब्दस्य यौगिकतया लिङ्गदर्शनाभावेन  
संस्कारशून्यत्वेन । गौतमप्रवृत्तिरूपलिङ्गदर्शनेन निषिद्धत्वेन च शूद्रस्याधिकारा-  
भावादित्यर्थः ॥

ಹಾಗಾದರೆ, ಸಜ್ಜನರಾದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ಅಥ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಕೃತ್ರಿಯನಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಲಿಂಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಶೂನ್ಯರಾದ್ದರಿಂದ ಗೌತಮಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾವದೀಪ: - ವೇದೇತಿ ॥ 'ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೈಃ ಶ್ರುದ್ಧಾಘೈಃ' ಇತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ | ವೇದೇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯಾ 'ಕ್ಷೀಶ್ವರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುನಾಂ ತನ್ತ್ರಜ್ಞಾನೇಽಧಿಕಾರಿತಾ' | ಇತ್ಯಾದೇವೇದಾದನ್ಯೇನ ಜ್ಞೇಯ ಇತಿ ದರ್ಶಿತಮ್ | ಫಲಂ ತು ಪ್ರಾಗೇವೋಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ೩೮ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ಅಪಶ್ಶದ್ಧಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೈಃ ಶ್ರುದ್ಧಾಘೈಃ' ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುದ್ಧರಿಗೆ ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು, 'ಸ್ಮಿತಶ್ರುದ್ಧಾಘೈಃ' ತಂತ್ರಜ್ಞಾನೇಽಧಿಕಾರಿತಾ' ಎಂಬ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಮಿತಶ್ರುದ್ಧಾದಿಗಳು ವೇದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶ್ಶದ್ಧಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥

ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವೇತ್ಯಸ್ಮತ್ಪ್ರಯದೇತಿ ॥ 'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ' ಇತ್ಯತ್ರ ತತ್ಪದೇನ 'ಸುಗಮ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವಸ್ಮತ್ಪ್ರಯೋಗಶ್ರುದ್ಧತ್ವಸ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಾದೇತಿ ಭಾವಃ | ಉತ್ತರಯತಿ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದೇನೇತಿ ॥ 'ಆರ್ಜವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಚೂದ್ರೋ ನಾರ್ಜವಲಕ್ಷಣಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಸಮಾಖ್ಯಾನರೂಪಾಂ ಸ್ಮೃತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವೇನ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವೋಪಾದಾನಾತ್ ಶ್ರುತಾವಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ ವೇದಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯ-ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರ ಇತಿ ಭಾವಃ | ಶ್ರುದ್ಧತೇ - ಶ್ರುದ್ಧ ಇತಿ ॥ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಂ ಪರಿಹರತಿ - ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥ ॐ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॐ ॥ ಅರ್ಥಪದೇನ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣಮುಚ್ಯತೇ | ವೇದಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಾವಧಾರಣಾನಮಾಂ ಶ್ರವಣ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪ್ರತಿಷೇಧಯಚ್ಚಾಘ್ರೀತೀತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ನ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಧರ್ಮೋ ಯಮಃ ವ್ಯಾಧಃ ಏಕಲವ್ಯಃ ಅಧಿಜಗೌ ಅಧೀತವಾನ್ ॥ ಅವಿಹಿತೋಪನಯನಾನಾಮೇವೇತಿ ॥ ಅವಿಹಿತೋಪನಯನತ್ವೇ ಸತ್ಯನಿಷಿದ್ಧಾಧ್ಯಯನಾನಾಮುತ್ತಮಕ್ಷೀತಿ ರ್ಗಗಾದಿನಾಮೇವಾಪವಾದವಿಷಯತ್ವಮ್ ॥ ನತು ನಿಷಿದ್ಧಾಧ್ಯಯನಾನಾಮಪೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೩೮ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಶರ್ಮಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀಮ್ ಅಪಶ್ಶದ್ಧಾಧಿಕರಣಮ್ ॥



ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ  
(೧-೩-೯)

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

# ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಅಥ ಅಪಶ್ಕಾಧಿಕರಣಮ್

ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಫಲವಿಚಾರ

॥ ॐ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಡ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ॐ ॥ ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣ-  
ಸಿದ್ಧಾಂತರೀತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋತ್ಥಾನಾದನಂತರಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ ।

ಅನುವಾದ - 'ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಡ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಪಶ್ಕಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವಿದ್ವತ್ವ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳು ಶೂದ್ರರು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

फलं तु “न चोक्ते विरोधाभावात्” इत्यादिटीकायामेवोक्तम् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವೇನು? ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃತ್ವ, ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನ ಚೋಕ್ತೇ ವಿರೋಧಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಾದಿಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಯಂ ಹಿ ಟೀಕಾರ್ಥಃ । ಶ್ರುತ್ಯಾಧಿಕಾರೇಽಪ್ಯುಕ್ತೇ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರೇ ವಿರೋಧೋ ನ । ಶ್ರುತ್ಯಾಪಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ಚೋಕ್ತಾಕ್ಷೇಪಾಭಾವೇನಾಸ್ಯ ವಿಚಾರಸ್ಯ ನಿಷ್ಕಲತ್ವಾದಸಂಭವಿರिति ನ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾತು ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವೇನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡದ ಕಾರಣ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರವು ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತವಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಶ್ರುತ್ಯಾಧಿಕಾರವದನಧಿಕಾರೇಽಪಿ ಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ ಸತ್ತ್ವೇನಾಧಿಕಾರೋಪಪಾದಕಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-  
ನ್ಯಾಯೇನಾನಧಿಕಾರಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತಃ । ತಥಾ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರೋಕ್ತಿಃ  
ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧಾ । ಅನಧಿಕಾರೇ ತು ಸಾಮಾನ್ಯೇನೋಕ್ತಃ ಶ್ರುತೇತರವಿಷಯತ್ವಾನ್ ವಿರೋಧ ಇತಿ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೋ ಅದು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಯಥಾಪ್ರಾಚ್ಯಸೂತ್ರಸ್ಯಾಥಶಬ್ದಸೂಚಿತಸ್ಯ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾಧಿಕಾರಸ್ಯೇಹಾಕ್ಷೇಪಾದಪಿ ಫಲಂ  
ಸುಖಚಮ್ । ತಥಾಪಿ ಟೀಕಾयां ಸನ್ನಿಕೃಶ್ವತ್ವಾನ್ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರ ಏವಾಕ್ಷಿಪ್ತಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಥ' ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ? ಎಂದು  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದಾಗ, ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಥ' ಶಬ್ದಸೂಚಿತವಾದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರ ಅಧಿಕಾರವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ, ಸಹಜವಾಗಿ ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಉಚಿತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

यद्वा अत्रत्यसिद्धान्तेन त्रैवर्णिकाधिकारे सिद्धेऽथशब्देन तत्सूचनम् । पूर्वपक्षे तु नेति न तदाक्षेपः शक्यः ।

ಅಥವಾ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಥ' ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ 'ಅಥ' ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಮೊದಲು ವಿವಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः - ॐ शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते हि ॐ ॥ "मनुष्याधिकारत्वादित्युक्त" इति भाष्यदिशा तदानन्तर्यप्राप्तेस्तस्य फलपरत्वमभिप्रेत्यास्य पूर्वानन्तर्ये हेतुमाह - अत्रेति ॥

‘ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ರದ್ರಾವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್ಯಕ್ತಮ್’ ವಾಮನಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರೂ ಸಹ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಬರಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಭಾಷ್ಯವು ಕೇವಲ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ಅನಂತರದ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಬರಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** – सम्भवादिति हेतूकविशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वेन देवानां यथाऽधिकारस्तथा शूद्राणामपीत्युत्थಾನादापवादिकीसङ्गतिरित्यग्रे स्पष्टम् ।

ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳು ಶೂದ್ರರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಪವಾದಿಕೇಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರವು ಮುಂದೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಯತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅರ್ಥಿತ್ವ ವಿದ್ವತ್ತ್ವಾನಿ ತತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿರೋಧವೆಂಬುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** – इयं च “स्वन्यायेन” इति टीका सूचिता । व्यर्थेयं चिन्तयेत्त आह – फलं त्विति ॥

ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಯು ‘ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನ’ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಫಲಂತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** – “न चोक्ते विरोधाभावादसङ्गतिः । स्वन्यायेन श्रुत्यादिविरोधप्राप्तेः” इति टीकायामित्यर्थः । तदेतदप्रतीतेर्व्याचष्टे – अयं हीति ॥

‘ನ ಚೋಕ್ತೇ ವಿರೋಧಾಭಾವಾದಸಂಗತಿಃ । ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಪ್ರಾಪ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಟೀಕೆಯ ಈ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ ಕಾರಣ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅಯಂ ಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶ್ರುತ್ಯಾಧಿಕಾರೇಽಜ್ಞೀಕೃತೇಽಪಿ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನೋಕ್ತೆ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರೇ ವಿರೋಧೋ ನಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನೇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಅಧಿಕಾರೇತಿ ॥ ಮನುಷ್ಯತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧಿಚಾದಿರೂಪನ್ಯಾಯೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅಧಿಕಾರ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಶೂದ್ರಃ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಒಂದು ಯುಕ್ತಿ. 'ಶೂದ್ರಃ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧ್ಯಾದಿಮತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಧಿಕಾರವದಿತ್ಯನ್ವಯಃ । ನಿಷೇಧ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿನಾಽನಧಿಕಾರಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ನಿಷೇಧಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಟೀಕೋಕ್ತಂ ಫಲಮಾಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಮಾಧತ್ತೇ - ಯಥಾಪೀತಿ ॥ ಇಹ ಪೂರ್ವಕ್ಷೇ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನಾಧಿಕಾರೇ ಸಿದ್ಧೇ "ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ" ಇತ್ಯತ್ರಾಥಶಾಬ್ದೋಕ್ತತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾಧಿಕಾರೋ ನ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯಾಕ್ಷೇಪಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ 'ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಥ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೃವರ್ಣಕರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಪ್ರಾಗ್ರುಕ್ತಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರಾಕ್ಷೇಪಸ್ಯ ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾಙ್ಗುಷ್ಠಮಾತ್ರತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೌ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಸ್ಯಾಕ್ಷೇಪದ್ವಾರಾ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಾಕ್ಷೇಪಪರ್ಯಂತತ್ವೇನ ವ್ಯವಹಿತಾಕ್ಷೇಪಃ ಪ್ರಾಗಪ್ಯವಿಶಿಷ್ಟ ಇತಿ ಚೇನ ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ -** ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯವಹಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ, ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ

ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಕೂಡ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಹಿತಾಕ್ಷೇಪವೆಂಬ ದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

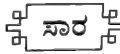
**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಸಾಕ್ಷಾಬ್ಯವಹಿತಾಕ್ಷೇಪಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಸನ್ನಿಹಿತಾಕ್ಷೇಪಸ್ಯೋಚಿತತ್ವಾದಿತ್ಯಾಶಯಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಮೊದಲು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೇರವಾಗಿ ವ್ಯವಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ವಾಮನಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

**ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)**

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॐ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಡ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ॐ ॥  
 ನನ್ವಾಕ್ಷೇಪೇ ಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟತ್ವಂ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟತ್ವಂ ವಾಽಪ್ರಯೋಜಕಮ್ । ಕಿಂತು ಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್ । ತತ್ರ  
 ವ್ಯವಹಿತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಸ್ಯೈವ । ತತ್ರಾಪಶಬ್ದೇನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತೈವರ್ಣಿಕಾಧಿಕಾರಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ।  
 ಕಿಂ ಚಾಪವಾದವಿಷಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನ ತಯೋರ್ವಿರೋಧ ಏವ ನೋಪಪದ್ಯತೇ । ತಥಾ  
 ಸತಿ ನ ಹಿಂಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವಾ ಭೂತಾನೀತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯಾಗ್ರಿಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತೇತಿ ವಿಶೇಷಣ  
 ವಿರೋಧಃ । ಪ್ರಕೃತೇ ಚ ಮನುಷ್ಯಾಗಾಮಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸಾಮಾನ್ಯಮ್ । ಇದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ನೇತಿ ತು ವಿಶೇಷಃ ।  
 ತತಃ ಧಮನಯೋರ್ವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಹೇರಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ ॥



ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವಿದ್ವತ್ವ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳು ಶೂದ್ರರು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪಕೂದ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾತು ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಪೌತ್ರಾಯಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ವೇದವಿಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ‘ಅಥ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗದ, ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಅಥ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾಗಿದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अत्र शूद्रादेः किं ब्रह्मविद्याधिकारोऽस्त्युत नेति चिन्ता ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

तदर्थं “अहहारेत्वाशूद्र” इति श्रुतः शूद्रशब्दः किं रूढः किं वा यौगिक इति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಅಹಹಾರೇತ್ವಾಶೂದ್ರ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವೋ, ಅಥವಾ ಯೌಗಿಕವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं किं रूढिबाधकं नास्त्युतास्तीति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಾಧಕವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೋ? ಅಥವಾ ಇದೆಯೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.



ತದर्थं “अयमश्वतरीरथ” इति श्रुतौ रथः किं शूद्रे युक्त उत न युक्त इति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ರಥವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

प्रकाशः —

यद्वैतदनुशयेनाह — यद्वैति ॥ विषयसंशयटीकां व्यनक्ति — अत्रेति ॥  
शूद्रादेरित्यादिपदेन त्रैवर्णिकितरजातेः त्रैवर्णिकमध्येऽपि भक्तिशमदमादिरहितस्य च परिग्रहः ।

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಶೂದ್ರಸ್ಯ’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಶೂದ್ರಶಬ್ದ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ‘ಶೂದ್ರಾದೇಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿಪದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ, ಶಮ, ದಮ, ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

प्रकाशः — टीकायां “तदाद्रवणात्” इति सूत्रभाष्यानुरोधेन शूद्रस्येत्युक्तावप्युप-  
नयन संस्काराभावादित्युक्तेः

ಈ ಅರ್ಥವು ಟೀಕೆಗೂ ಕೂಡ ಸಮೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ತದಾದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಶೂದ್ರಸ್ಯ’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದವರನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

प्रकाशः —

अवैष्णवस्य वेदेऽपि ह्यधिकारो न विद्यते ।

गुरुभक्तिविहीनस्य शमादिरहितस्य च ।

नच वर्णावरस्यापि तस्मादध्ययनान्वितः ॥

इत्यादिनिषेधस्य च तुल्यतया समानन्यायविषयाणां टीकोपलक्षण-  
मित्यभिप्रेत्यादिपदं प्रयुक्तम् ॥

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾತು ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಪೌತ್ರಾಯಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ‘ಅಥ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ‘ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗದ, ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಅಥ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾಗಿದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अत्र शूद्रादेः किं ब्रह्मविद्याधिकारोऽस्त्युत नेति चिन्ता ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

तदर्थं “अहहारेत्वाशूद्र” इति श्रुतः शूद्रशब्दः किं रूढः किं वा यौगिक इति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಅಹಹಾರೇತ್ವಾಶೂದ್ರ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವೋ, ಅಥವಾ ಯೌಗಿಕವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं किं रूढिबाधकं नास्त्युतास्तीति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಾಧಕವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೋ? ಅಥವಾ ಇದೆಯೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ತದर्थ “अयमश्नतरीरय” इति श्रुतो रयः किं शूद्रे युक्त उत न युक्त इति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಯಮಶ್ನತರೀರಥ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ರಥವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

प्रकाशः —

यद्वैतदनुशयेनाह — यद्वैति ॥ विषयसंशयटीकां व्यनक्ति — अत्रेति ॥  
शूद्रादेरित्यादिपदेन त्रैवर्णिकितरजातेः त्रैवर्णिकमध्येऽपि भक्तिशमदमादिरहितस्य च  
परिग्रहः ।

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಶೂದ್ರಶಬ್ದ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿದು 'ಶೂದ್ರಾದೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ, ಶಮ, ದಮ, ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

प्रकाशः — टीकायां “तदाद्रवणात्” इति सूत्रभाष्यानुरोधेन शूद्रस्येत्युक्तावप्युप-  
नयन संस्काराभावादित्युक्तेः

ಈ ಅರ್ಥವು ಟೀಕೆಗೂ ಕೂಡ ಸಮುತ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದವರನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

प्रकाशः —

अवैष्णवस्य वेदेऽपि ह्यधिकारो न विद्यते ।

गुरुभक्तिविहीनस्य शमादिरहितस्य च ।

नच वर्णावरस्यापि तस्मादध्ययनान्वितः ॥

इत्यादिनिषेधस्य च तुल्यतया समानन्यायविषयाणां टीकोपलक्षण-  
मित्यभिप्रेत्यादिपदं प्रयुक्तम् ॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅವ್ಯಷ್ಟವಸ್ಯ ವೇದೇಽಪಿ ಹೃದಿಕಾರೋ ನ ವಿದ್ಯತೇ |

ಗುರುಭಕ್ತಿವಿಹೀನಸ್ಯ ಶಮಾದಿರಹಿತಸ್ಯ ಚ |

ನಚ ವರ್ಣಾವರಸ್ಯಾಪಿ ತಸ್ಮಾದ್ಧ್ಯಯನಾನಿವೃತ್ತಃ ||

ತೈವರ್ಣಕರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಾಗದಿದ್ದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಯಾರಿಗೆ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೋ, ಶಮದಮಾದಿಗುಣಗಳಿಲ್ಲವೋ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ, ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ತೈವರ್ಣಕರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಿರುವ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವು ಶೃಂಗಗ್ರಾಹಿತತಯಾ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಶೂದ್ರರನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಅದಿ' ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಶಮ-ದಮಾದಿಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯು ಅಧಿಕವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಇತಿ ಶ್ರುತ ಇತಿ || ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಚತುರ್ಥೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಸಂವರ್ಗವಿಧಾयां "ತಮುಹ परः प्रत्युवाच अहहारेत्वा शूद्र तवैव सह गोभिरस्तु" इति पौत्रायणं प्रति रैकोक्ते वाक्ये श्रुतस्सम्बुद्धचन्तशशूद्राब्द इत्यर्थः |

'ಇತಿ ಶ್ರುತಃ' ಎಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ತಮುಹ ಪರಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಅಹಹಾರೆತ್ವಾ ಶೂದ್ರ ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿರಸ್ತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು ಸಂಬಂಧ್ಯಂತವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಅಹೇತಿ ಸಂಬುಧಿಃ | ಹಾರೆತಿ ಲುಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಕಃ | ಇತ್ವಾ ರಠಃ |

'ಅಹ' ಎಂಬುದು ಸಂಬೋಧವಾಚಕವಾದ ಪದ. ಅಂದರೆ ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ ಎಂದರ್ಥ. 'ಹಾರಃ ಇತ್ವಾ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ ಆವಾಗ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗಿ 'ಹಾರಯಿತ್ವ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ 'ಹಾರೇತ್ವ' ಎಂದು ಗುಣಸಂಧಿ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಹಾರ' ಎಂಬುದು ಉಪವಿಭಕ್ತಿಕವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ಇತ್ವಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಗುಣಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, 'ಹಾರಯಿತ್ವ' ಎಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗವು ಛಾಂದಸವಾದ್ದರಿಂದ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಂದರೆ ನೀನು ತಂದಿರುವ ಹಾರ, ರಥ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೇ ಇರಲಿ, ನನಗೆ ಬೇಡ' ಎಂದು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯದತ್ರ ಕೇನಚಿದುಕ್ತಂ “ಅಹಹಾರೆತ್ವಾಶ್ನು” ಇತಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಕ್ಯೇ  
ಶ್ನುವದ್ವಿಧಾಂಗೈರವಮಜಾನಾನಸ್ವಲ್ಪಾಂ ದಕ್ಷಿಣಾಮಾಹರಸೀತಿ ಕೋಪೇನ ಶ್ನುತ್ವೇತ್ಯಾಮನ್ತ್ರಣ-  
ಮಿತ್ಯನ್ಯಥಾ ಸಿದ್ಧಿವೃತ್ತಂ ಶಕ್ಯಾ । ತಥಾಪಿ “ಆಜಹಾರೆಮಾಶ್ನುಃ”ನೆನೈವಮುಖೇನಾ-  
ಲಾಪಯಿಷ್ಯಥಾ” ಇತ್ಯುತ್ತರವಾಕ್ಯಸ್ಥಶ್ನುಶಬ್ದಾತ್ಸಂದೇಹ ಇತಿ

ಕೆಲವರ ಆಕ್ಷೇಪ - ‘ಅಹಹಾರೆತ್ವ ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.  
ಇಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -  
ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಮೊದಲು ಹಾರ, ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ  
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆವಾಗ ಪೌತ್ರಾಯಣ ಯುಷ್ಕಿಗಳ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ  
ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪವಾದ ಹಾರ, ರಥಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ, ನೀನು ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂದು ಬೈಯುತ್ತಾರ.  
ಆವಾಗ ಪುನಃ ಮರಳಿ ಬಂದು, ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ  
ಮಗಳನ್ನೇ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ನೀಡಲು ಮುಂದುವರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು  
‘ಏಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಾಗ  
ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ‘ಶೂದ್ರನೇ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ‘ಏಲೈ !  
ಶೂದ್ರನೇ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೃವರ್ಣಕನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ  
ಶೂದ್ರನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ  
ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಹಹಾರೆತ್ವ ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಶ್ರುತವಾದ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ  
‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ಆಮಂತ್ರಣವು ಶೂದ್ರನಂತೆ ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರವವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ  
ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಿ ಎಂಬ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ  
ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಜಹಾರೆಮಾಃ ಶೂದ್ರಾಽನೇನೈವ ಮುಖೇನಾಲಪಯಿಷ್ಯಥಾಃ’  
ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಇದೇ  
ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಾಶ:** - ತತ್ರ । ತಥಾತ್ವೇಽಗ್ರೇಪಿ ಶ್ನುತ್ವೇತುಕೇನುಪಪತ್ತೇಃ । ಪ್ರಕ್ರಮಸ್ಥಶ್ನುಶಬ್ದೇಽನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿ-  
ಶಾಙ್ಕಾಯಾಮುಪರಿತನೆತಿ ತಥಾತ್ವಶಾಙ್ಕಾನಪಾಪಾತ್ । ಏಕಪ್ರಕರಣಸ್ಥತ್ವಾತ್ । ವಿಷಯಕಾಮುಕವೃಷಲ  
ವತ್ಕಾಮಿನ್ಯಾದಿಮುಖೇನಾಲಾಪಯಿಷ್ಯಥಾ ಇತಿ ವಾ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕವಚ್ಚುಶ್ರೂಷಯಾ ವಿನಾ ಶ್ನುವದ್  
ಹಾರಾದಿವ್ರವ್ಯಮುಖೇನ ವಿಧಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಿಚ್ಛಸೀತಿ ವಾ ತದಾನೀತಕನ್ಯಾಪರಿಗ್ರಹೇಣಾಸ್ಯಾಶ್ನುತ್ವಶಾಙ್ಕಯಾ  
ಶ್ನುತ್ವೇತುಕೇರ್ವರ್ಣಾವರತ್ವಾನ್ಯನಿಮಿತ್ತಕಲ್ಪಮಿತಿ ವಾ ಶಾಙ್ಕೋದಯಸ್ಯ ತತ್ರಾಪಿ ಸಮ್ಮವಾಚ್ಚ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಇವರ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು  
ಆಶಂಕಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಇರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿ ಶಂಕೆಯು  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸದಿರುವುದು ಸರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಇರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯ ಆಶಂಕೆಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ವಿಷಯಕಾಮುಕನಾದ ಚಂಡಾಲನು ಕಾಮಿನೀಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ನೀನೂ ಸಹ ಚಂಡಾಲನಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೇನು? ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಥವಾ ತೈವರ್ಣಕರು ಹೇಗೆ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅವರಂತೆ ನೀನು ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡದೇ ಶೂದ್ರನಂತೆ ಹಾರ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಬಂದಿರುವಿಯೇನು ಎಂದೂ ಸಹ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಅನ್ಯಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ. ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪರಿಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಅವಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಳೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅವಳ ತಂದೆಯಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದೋ ಏನೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಶ್ರುತವಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತದೆಂದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಶ್ರುತವಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಶಂಕೆಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ವಾದ ಹುರುಳುಬಿಡುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ** - किञ्च क्षत्रियत्वनिर्णायकद्वितीयसूत्रोक्तप्रथमसम्बन्धित्वस्य “अहहारेत्” इति वाक्य इवोत्तरवाक्येऽभावात्तदनादरश्रवणतदाद्रवणतत्सूचनानामाद्यसूत्रोपात्तानां भाष्योक्तवाक्यस्थशूद्रशब्द एव सन्निधानेन तन्निर्णयाधीननिर्णयत्वादुत्तरशूद्रशब्दस्य १

ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಥಮವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ- ಪ್ರಥಮ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ರಥಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. 'ಅಹಹಾರೆತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕೃತ್ರಿಯತ್ವನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಕಾರಣವಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಂವಾದದಿಂದ ತಿರಸ್ಕಾರವು ಅದರಿಂದ ರಾಜನಿಗುಂಟಾದ ಶೋಕದಿಂದ ಆದ್ರವಣವು ಮತ್ತು ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂಬ ಆದೇಶವು

(೧) ರಾಯರ ಅದ್ಭುತ ಚಮತ್ಕಾರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಬುಛುತ್ತುಗಳು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೃತ್ತಿಯತ್ವಕ್ಕೆ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಪ್ರಥಮವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕೃತ್ತಿಯತ್ವವು ಪ್ರಥಮವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿತವಾದ ಮೇಲೆ ತದಧೀನವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - किञ्च दक्षिणा प्रत्याख्यानं शूद्रजातित्वादेव शूद्रेति सम्बोध्य कृतम् । शूद्रप्रतिग्रहस्य निन्दनात् । न त्वल्पत्वेनेति विरक्तस्य मुनेः स्वल्पत्वेन प्रत्याख्यानायोगादिति जातिवाचित्वशङ्काया एवोदयेनान्यथासिद्धि शङ्कानुदयाच्च ।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ - ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಏಕೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಂದಿಸಲಾಯಿತು ಹೊರತು, ಅವನು ತಂದಿರುವ ದಕ್ಷಿಣೆಯು ಅಲ್ಪವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ವಿರಕ್ತರಾದ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೇನು? ಬಹಳವಾದರೇನು? ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಹವರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಜಾತಿವಾಚಿಯೇ ಆಗಿದೆಯೆಂಬ ಶಂಕೆಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಸಂಬೋಧನೆಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯ ಅಶಂಕೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नच तथात्वेऽग्रेतनवाक्ये दक्षिणापरिग्रहश्रवणविरोध इति शङ्कचम् । त्वत्पक्षेऽप्यग्रे शूद्रपदश्रवणविरोधस्य तुल्यत्वात् । पुनरागते तस्मिन् दयया तद्वत्तस्वीकरणं मुनेरित्युपपत्तेश्च । तस्माद्भाष्यायुक्तं "अहहारेत्वाशूद्र" इति वाक्यमेवोदाहरणं युक्तम् ।

ಹಾಗಾದರೆ ಶೂದ್ರನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆ ಶಂಕೆಯು ನಿನಗೂ ಸಹ ಸಮಾನ. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಂದನೆಗೋಸ್ಕರ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಪುನಃ ಬಹಳವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತಂದಾಗಲೂ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಶೂದ್ರ ಎಂದೇ ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಳ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತಂದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಕೋಪವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಅಹಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आद्यसूत्रसूचितं चिन्ताद्वयमुक्त्वा द्वितीयसूचितं चिन्ताद्वयमाह -  
रूढिबाधकमिति ॥

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ರೂಢಿಬಾಧಕಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदि वक्ष्यमाणदिशा शूद्रे वेदाध्ययनादेस्सम्भवेन "यत्र वेदो रथस्तत्र न वेदो यत्र नो रथ" इति स्मृतेर्वेदाविनाभूतोऽपि रथो युक्तः तदा बाधकाभावेन रूढित्यागायोगाच्छूद्रादीनामप्यधिकारस्सिध्यति ।

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ** - ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಇರುವುದಾದರೆ, 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳಿದ ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವೇದವಿದ್ದಲ್ಲಿ ರಥವಿರುತ್ತದೆ. ವೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಥವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದವಿದೆಯೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಥಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಜಾತಿಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदा तु सिद्धान्ते वक्ष्यमाणदिशा शूद्रे वेदाभावेन तदविनाभूतो रथो न युक्तः तदा बाधकसत्त्वेन रूढित्यागेन यौगिकार्थस्याशूद्रेऽपि सम्भवान्नास्त्यधिकार इति सिध्यतीति फलफलिभावस्स्पष्टः ।

**ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ** - ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ರೂಢಿಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು, ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्वत्र तदर्थं रथव्यापकमध्ययनं शूद्रे युक्तं न वेति तृतीयसूत्रादिसूचितचिन्तान्तरं कुतो न प्रदर्शितमिति चेत् द्वितीयसूत्रे चैत्ररथेनेति तद्धितप्रत्ययसूचितं स्वाभाविकत्वं रथसम्बन्धस्य प्रतिपादयितुम् । तथा प्रदर्शने हि रथो वेदानुमानद्वारा शूद्रत्वज्ञापकस्यात्र साक्षादिति साक्षादपि लिङ्गत्वस्य सिद्ध्यर्थमेतावत्पेव चिन्ता दर्शिता ।

**ಶಂಕೆ** - ಈ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತದರ್ಥಂ ರಥವ್ಯಾಪಕಮಧ್ಯಯನಂ ಶೂದ್ರೇ ಯುಕ್ತಂ ನ ವಾ' ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಥವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನವು ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ?,

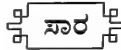


ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಶಯವನ್ನು ಕೂಡ ಸೇರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ, ಇದನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?

ಉತ್ತರ - ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯ ಅಯಂ ಚೈತ್ರರಥಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಚೈತ್ರರಥ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ತದ್ವಿತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ತದ್ವಿತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವು ಔತ್ತತ್ತಿಕಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದೇ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಥಸಂಬಂಧವು ಪೌತ್ರಾಯಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ವೇದಾನುಮಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಶುದ್ಧನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲು 'ಶೂದ್ರಃ ನ ರಥವಾನ್ ವೇದರಹಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಿ, ಅನಂತರ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ನ ಶೂದ್ರಃ ರಥಸಂಬಂಧವತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ನೇರವಾಗಿ ಅಶೂದ್ರತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** एवं चास्मिन्पक्षे रथस्यास्वाभाविकत्वेन शूद्रे युक्तत्वादस्त्यधिकार इति पूर्वपक्षे फलम् । सिद्धान्ते तु तस्यात्र स्वाभाविकस्यैव श्रवणात्तस्य च शूद्रेऽयोगान्नास्त्यधिकार इत्यवधेयम् ।

ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರಥವು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿರಂದ ಶೂದ್ರರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.



ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂವರ್ಗ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೊಂದು ಕಥೆಯಿದೆ - ಪೌತ್ರಾಯಣನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದನು, ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಸಾದದ ಮೇಲ್ಬಾಗದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಮೇಲೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾರಿಹೋದವು. ಎರಡು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುವ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯು ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಿತು - 'ಎಲೈ ! ಮುಂದನೇ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಅದು ತಗಲುವಂತೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಹಾರಬೇಡ, ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಮುಂದಿರುವ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. ' ಎಲೈ ! ಹಂಸವೇ ? ಗಾಡಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಅವಧೂತ ರೈತಮನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಯಾರನ್ನೂ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯಾ ? ಅವನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಇವನದ್ದೇನು ?' ಎಂದು ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿತು.

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಈ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಎದ್ದಕೂಡಲೇ ಬಹಳ ದುಃಖದಿಂದ ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕರೆದು 'ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂದು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಸಾರಥಿಯು ಹೊರಟನು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹುಡುಕಿ ಅವನು ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಜನ ಬಳಿ ಹೇಳಿದನು. ಪುನಃ ರಾಜನು ರೈಕ್ಷನ ಗುರುತನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಸಾರಥಿಯು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ರೈಕ್ಷನಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೇ ರಾಜನು ಆರುನೂರು ಗೋವುಗಳನ್ನು, ಮುತ್ತಿನಹಾರವನ್ನು, ರಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೈಕ್ಷನ ಮುಂದೆ ನಡೆದನು. ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ನನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ ಈ ಹಾರ, ರಥ, ಗೋವುಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ನಿನಗೇ ಇರಲಿ. ನನಗೆ ಅದರಿಂದೇನು ಉಪಯೋಗ?' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮತ್ತಷ್ಟು ಗುರುಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜನು ವಿನಯದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ರಾಜನ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆದೋರಿ, ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು.

ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಹಹಾರೇತ್ಯ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಮಾತು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಭೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತ್ಯವರ್ಣಕರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನೇ ಹೊರತು, ಶೂದ್ರನಲ್ಲ. ರೈಕ್ಷನು ಶೂದ್ರನೆಂಬ ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂಬ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಕರೆದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶುಚಾದ್ರವಣಂ' ಶೋಕದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದೀಯಾ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಭೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಇರುವುದಾದರೆ, 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳಿದ ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವೇದವಿದ್ದಲ್ಲಿ ರಥವಿರುತ್ತದೆ. ವೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಥವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದವಿದೆಯೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಥಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತ್ರೈವರ್ಣಕನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಜಾತಿಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. .

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ರೂಢಿಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು, ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

////////////////////////////////////

ಪ್ರೀ, ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

॥ पूर्वपक्षस्तु ॥ विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वादेववच्छेदादिरपि वेदविद्याधिकारी ।

ಅನುವಾದ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದದ್ದು  
ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು. ಇವುಗಳು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ  
ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಶೂದ್ರರೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ननु शूद्र उपनयनाभावादध्ययनरहितः । तद्रहितश्च नाधिकारीति  
“अध्ययनमात्रवतः” इत्यत्र वक्ष्यत इति चेन्न ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನವಾಗಿರಬೇಕು. ಶೂದ್ರನಿಗೆ  
ಉಪನಯನವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು  
'ಅಧ್ಯಯನಮಾತ್ರವತಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.  
ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

वैदिकसंवर्गविद्याश्रोतारं पौत्रायणं प्रति “अहहारेत्वाशूद्र” इति रैक्स्य  
सम्बोधनरूपेण, शूद्रस्यापि विदुरादेर्वेदार्थावधारणादिरूपेण च लिङ्गेन  
शूद्रेऽप्युपनयनाध्ययनयोः सत्त्वात् ।

ಉತ್ತರ - ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯಿಂದ  
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಉಪದೇಶವನ್ನು  
ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. 'ಅಹಹಾರೆತ್ವಾಶೂದ್ರ' ಎಂಬುದಾಗಿ  
ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು 'ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂದು ಸಂಭೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು  
ಶೂದ್ರನೆಂದು ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಡ  
ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲರೂ ಶೂದ್ರರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೇದಾರ್ಥತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಅವರಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು,  
ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ  
ಸಂಭೋಧನೆ ಹಾಗೂ ವೇದಾರ್ಥವರ್ಧಾರಣ ಈ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ  
ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ 'ಉಪನಯನಮ್'  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅನ್ಯಥಾ ವೇದಾರ್ಥಾವಧಾರಣಾದಿಃ ನೋಪಪದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

**यद्वा शूद्रस्यानुपनीतस्यैवाध्ययनमस्तु ।**

ಅಥವಾ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು.

**अथवा अनधीयानस्यैव शूद्रस्य श्रुताल्लिखितनिरीक्षिताद्वा वेदार्थज्ञानमस्तु ।**

ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ ಬೇಡ. ಆದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಥವಾ ಲಿಖಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿ, ವೇದದಿಂದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಪಡೆಯಬಹುದು.

**न चात्र शूद्रशब्दः शोकेनाद्रवणाद्यौगिकः । रूढैर्बलवत्त्वात् ।**

ಇಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತಕವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶುಚಿ ಆದ್ರವಣಾದಿತಿ ಶೂದ್ರಃ' ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವು ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತಕವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತ.

**अन्यथा “वर्षासु रथकार आदधीत” इत्यत्र रथकारशब्दस्यापि योगेन त्रैवर्णिकपरत्वापातादिति ।**

ಒಂದು ವೇಳೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ, 'ವರ್ಷಾಸು ರಥಕಾರ ಆದಧೀತ' ಎಂಬ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ರಥಕಾರಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಪತಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಜೈಮಿನಿಮುಷಿಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

“ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಚಾದಿಮತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ಯೇಭ್ಯೋಽವಿಶೇಷಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ಪೂರ್ವ-  
ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ || ಏತच्च “ಸಮ್ಮವಾತ್” ಇತಿ  
ಪೂರ್ವಹೇತುವರ್ಯಕಯನಮ್ |

**ವಿವರಣೆ -** ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಮತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಶೂದ್ರಸ್ತಾನ್ಯೇಭ್ಯೋಽವಿಶೇಷಾತ್’ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿರುವಿಕೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಅವುಗಳು ಬೇರೆಯವರಂತೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಆಪವಾದಿಕೇಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ವಿಶಿಷ್ಟ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ‘ತದುಪಯೋಜ ಬಾದಾರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿ ಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಸಂಭವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನನು ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇಽವಿಶಿಷ್ಟೇಽಪಿ ಬಾಧಕಾದಪವಾದಸ್ಸಯಾದಿತಿ ಶಾಙ್ಕತೇ -  
ನನ್ವಿತಿ ||

ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನಾದಿ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ನನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅಶ್ರಮೇ ವರ್ಷೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇತಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನೇವಾಧಿ-  
ಕೃತ್ಯೋಪನಯನವಿಧಾನಾತ್ | ಉಪನಿತಸ್ಯೈವಾಧ್ಯಯನವಿಧೇರಿತಿ ಭಾವಃ ||

‘ಅಷ್ಟಮೇ ವರ್ಷೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಅನಂತರ ‘ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನೇತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನವೂ ಸಹ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅಧ್ಯಯನೇತಿ || ಜ್ಞಾನಪಾದೇ “ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕಿ” ಇತ್ಯೇತದಧಿಕರಣೇ ಗುಣಸ್ಮರೇ  
ಅರ್ಥಿತ್ವಾದೇಸ್ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸತ್ತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನೇಽಧಿಕಾರಸ್ಸರ್ವೇಷಾಮ್ | ಅನ್ಯಥಾ ಕಸ್ಯಾಪಿ ನ ಸ್ಯಾತ್ |

ಅರ್ಥಿತ್ವಾದೇಸ್ಸರ್ವತ್ರ ಸಾಮ್ಯೇಽಪಿ ಕೇಶಾಶ್ಚಿದೇವಾಧಿಕಾರೋ ನಾನ್ಯೇಷಾಮಿತ್ಯತ್ರಾರ್ಥಿತ್ವಾಧ್ಯನ್ಯವಿಶೇಷಾ-  
 ಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಾಂಕೃತೃ ಯಥಾಶಕ್ತಯಿಖಿಲವೇದಾಧ್ಯಯನವತ್ವರೂಪವಿಶೇಷಗಾಂತರಯುಕ್ತಸ್ಯೈವಾಧಿಕಾರೋ  
 ನ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತಾದೃಗ್ವಿಶೇಷಣಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಾದಿವಿಹೀನೇ ವರ್ಣಾವರಾದೌ ಚಾಯೋಗಾದಿತಿ ವಸ್ತುತ  
 ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಜ್ಞಾನಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕೇ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣವಿದೆ. ಅದರ  
 ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದೃಷ್ಟ್ಯಗಳು ಇರುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ  
 ಎಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರ್ಥಿತ್ವಾದಿಗಳಿದ್ದರೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ-  
 ವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಯಾರಿಗೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದೇ ಬೇಡ. ಅರ್ಥಿತ್ವಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ  
 ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು  
 ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು  
 ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಸಕಲವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ  
 ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು. ಶಮದಮಾದಿಗಳಿರಬೇಕು. ಅಂತಹವನು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು  
 ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಅರ್ಥಿತ್ವಾದಿಗಳಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ  
 ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ, ಶಮದಮಾದಿ ಸಂಪತ್ತು, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲದ  
 ಕಾರಣ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಧ್ಯಯನಮಾತ್ರವತಃ' ಎಂಬ ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ  
 ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ, ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ  
 ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದು 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನವಾಕ್ಯದ  
 ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಏತೇನ "ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರಾದರ್ಶನಾತ್" ಇತಿ ಲೋಕೀಕೀಕರಣಲಕ್ಷಣಮ್ ।  
 ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಾಚ್ಛೇತ್ಯಪಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮಿತಿ ಸೂಚಿತಮ್ ॥

ಹೀಗೆ ಶಮದಮಾದಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮೊದಲಾದವೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು  
 ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಾದರ್ಶನಾತ್' ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು  
 ಕಂಡಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ  
 ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ವಿಧಾಶ್ರೋತಾರಮಿತಿ ॥ ಏತೇನಾನಾಧಿಕಾರೇಽಪಿ ಪೌತ್ರಾಯಣೋ ವಿಧಾಂ  
 ವಿಚಾರಯಾಮಾಸೇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ । ಅನಾಧಿಕಾರಿಣಿಂ ಪ್ರತಿ ಮುನೀರುಪದೇಶಾಯೋಗಾದಿತಿ । ಏತೇನ  
 "ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿಲೋಕಾ ವಿವೃತಾ - ವಿದುರಾದೇರಿತಿ ॥ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧಾದಿರಾದಿಪದಾರ್ಥಃ ।  
 ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇತತ್ಪುರಾಣಾದಾವಿತಿ ಭಾವಃ ।

‘ವಿದ್ಯಾಶ್ರೋತಾರಮ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಆದರೂ ಸಹ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಮುನಿಯು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದು ಕೂಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ವಿದುರಾದೇಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಮಾಂಸವನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನೂ ಸಹ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन “युक्त्या लिङ्गदर्शनेन च” इति टीकायां लिङ्गदर्शनेनेत्यस्य शूद्रेति सम्बोधनरूपलिङ्गदर्शनेन विदुरादेर्वेदार्थविधारणरूपलिङ्गदर्शनेन चेत्यर्थ उक्तो भवति ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ‘ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಲಿಂಗದರ್ಶನೇನ ಚ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಲಿಂಗದರ್ಶನೇನ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ’ ಎಂಬ ಸಂಬೋಧನ ರೂಪವಾದ ಲಿಂಗವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದುರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उपनयनेति ॥ अष्टवर्षं ब्राह्मणमित्यत्र ब्राह्मणशब्दस्य ब्राह्मणनयोग्यत्वेन यथा त्रैवर्णिकपरत्वं तथा चतुर्वर्णपरत्वमपि स्यादिति विधिबलाद्वा विध्यभावेऽपि शूद्रे विद्यासम्बन्धान्यथानुपपत्तयैव तदङ्गोपनयनादेराक्षेपलभ्यत्वाद्वा सत्त्वादित्यर्थः । इयं च संस्कारसूत्रनिरस्याशङ्का ।

ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಉಪನಯನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ‘ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಯೋಗ್ಯತ್ವ’ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೀರೋ ಆದರಂತೆ ಶೂದ್ರನನ್ನೂ ಸಹ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ‘ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ’ ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಬೇಡ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಕಂಡಿದ್ದರಿಂದ, ಇದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ತದಂಗವಾದ ಉಪನಯಾದಿಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ‘ಉಪನಯನಮ್ ಅನ್ಯಥಾ ವಿದ್ಯಾಸಂಬಂಧಾದಿಃ ನೋಪಪದ್ಯತೇ’ ಎಂದು ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವು ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ‘ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಷಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿರಸ್ಯವಾದದ್ದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವೇವಂ ಸ್ಯಪತ್ಯಾದೇರಪ್ಯಗ್ರಾಧಾನಾದಿಸಿದ್ಧಿರಸ್ಯಾತ್ | ನ ಚೇಶಾಪತ್ತಿಃ | ಷಠೆ ತದಭಾವಸ್ಯೋಕ್ತವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯೇತಿ || ಕಲ್ಪಕಂ ತು ನಿರವಕಾಶಾಲಿಜ್ಞದರ್ಶನಮೇವೇತಿ ಭಾವಃ |

ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಾದರೆ ಸ್ಥಪತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು ಬೇಡ. ವೈದಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪಷ್ಠಾಧ್ಯಾಯದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಪತಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಪ್ರದಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣ, ಲೇಖನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉಪಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದರ್ಶನವೇ ಕಲ್ಪಕವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇयं च “श्रवणाध्ययनार्थ” इति पञ्चमसूत्रव्यावर्त्यशङ्केति ध्येयम् | एवं च तदविनाभूतो रयोरपि शूद्रे युक्त इति भावः | द्वितीयसूत्रव्यावर्त्य शङ्कापूर्वमाह - नचेति || अन्यथेति || रथकाराधिकरणमुक्तं जन्मादिसूत्रे | निषेध-श्रुत्यादेस्तूपचरितार्थत्वादिना समाधानं कार्यमिति भावः |

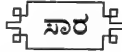
ಈ ಆಶಂಕೆಯು 'ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥ' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವೂ ಸಹ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ರಥಕಾರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆಎಂದು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಪರತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವೃತ್ತಿಯಿದೆಯಲ್ಲವೇ, ಎಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

**ಗುರುರಾಜೀಯಮ್** - ननु शूद्रेति सम्बोधनं न पौत्रायणस्य शूद्रत्वनिश्चायकम् | शुचा ब्रवणनिमित्तकत्वेनापि तस्योपपत्तेरित्यरुचेराह - शूद्रस्यापीति || ननु श्रुतिरुक्तरीत्या योगेन सावकाशालिङ्गमपि विदुरादेर्जन्मान्तरसिद्धापरोक्षज्ञानत्वेनेतर-



ಶ್ರುತ್ವೈಲಕ್ಷण्याದ್ವೇದಾರ್ಥವಧಾರಣೋಪಪತ್ತೇರित್ಯುಚ್ಯಾಽಹ - ಯದೇತಿ ॥ ಅಶ್ವವರ್ಷ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯಿತ  
ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇತಿ ಶ್ರುತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯೈವಾಧ್ಯಯನ ಉಪನಯನಾಽಪೇಕ್ಷಾ । ನತು ಶ್ರುದ್ಧಾದೇರित್ಯರ್ಥಃ ।  
ನನು ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತೇತ್ಯತ್ರ ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪರಾಮರ್ಶಃ । ಅಪಿ ತುಪನಿತಮಾತ್ರಪರಾಮರ್ಶಃ ಇತಿ  
ಕಥಮನುಪನೀತಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಧ್ಯಯನಮಿತ್ಯುಕ್ತೇರಾಹ - ಅಥವೇತಿ ॥ ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥ ಯೋಗೇನ  
ರೂಢಿವಾಢ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।



ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದುಷ್ಯಗಳಿರಬೇಕು. ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಈ  
ಧರ್ಮವಿರುವಂತೆ, ಶೂದ್ರರಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶೂದ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ  
ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇವರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಎಂಬ  
ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು  
'ಅಹಹಾರೇತ್ಯ ಶೂದ್ರ' ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ ಎಂದು ಸಂಚೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ  
ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರನಾದ ವಿದುರನಿಗೆ, ಮಾಂಸ ಮಾರಾಟ  
ಮಾಡುವ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧಿನಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಮಂದಿ  
ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ  
ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಬೇಡ, ವೇದಾಧ್ಯಯನವೂ ಬೇಡ? ಆದರೂ  
ವೇದಾರ್ಥ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅಥವಾ ಲಿಖಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ  
ಹೊಂದಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.  
ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಸಂಚೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ  
ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲವಾದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು  
ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾಧಿಕರಣವು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.



ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ॥

शूद्रशब्दस्य रूढत्वे रथवत्त्वादिबाधकम् ।

रथकारादिशब्दे तु रूढेर्नैवास्ति बाधकम् ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರನೆಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ 'ರಥವತ್ತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವ ರಥಕಾರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ.

. अस्ति ह्यत्र “अयमश्वतरीरथ” इति वाक्यशेषस्य पौत्रायणस्य रथवत्त्वं रूढ-  
बाधकम् । भाष्योक्तस्मृत्या शूद्रे रथायोगात् ।

ಶ್ಲೋಕದ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಹಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾದಲ್ಲಿ, ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಾಧಕವಿರುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ರಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

यद्यपि “न वेदो यत्र नो रथ” इति स्मृत्या रथस्य वेदं प्रति व्याप्यत्वेऽपि  
पूर्वपक्षिणा शूद्रेऽपि वेदाङ्गीकाराच्च रथेन लिङ्गेन वेदानुमानद्वारा शूद्रत्वाभावसिद्धिः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಥವು ವೇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರಥವತ್ತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

(ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ರಥವತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಹೊರತು, 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ನ ಶೂದ್ರಃ, ವೇದಾಧಿಕಾರವತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವಾನ್ ರಥವತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ರಥವತ್ವ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ರಥವತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವು ಮೊದಲು ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಆ ವೇದಾಧಿಕಾರದ ಮೂಲಕ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವಾನ್ ರಥವತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ನಶೂದ್ರಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ ಶೂದ್ರತ್ವವೇ ಇರಲಿ ಎಂದು ಅವನ ಆಶಯ.)

तथापि क्षत्रिये रथस्य स्वाभाविकत्वात्तदन्यत्र चागन्तुकत्वात्स्वाभाविक-  
सम्भवे च नैमित्तिकग्रहणायोगात्साक्षाद्रथेनैव क्षत्रियत्वसिद्धिः ।

ಉತ್ತರ - ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ವೈಶ್ಯ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಆಗಂತುಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದದ್ದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ ನೈಮಿತ್ತಿಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು - 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಥಸಂಬಂಧವತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಥಸಂಬಂಧವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ, 'ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಭವೇ ಚ ನೈಮಿತ್ತಿಕಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

नच शूद्रश्रुतेः स्वारस्याय लिङ्गस्यास्वारस्यमिति युक्तम् । हारेत्वातवैवेतीत्व-  
शब्दार्थरथसम्बन्धवाचिन्यास्तवेति षष्ठ्याः क्षत्रियत्वे लिङ्गत्वेऽपि रथसम्बन्धे  
श्रुतित्वात् ।

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕತ್ವವೆಂಬ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಶ್ರುತಿರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ರಥಸಂಬಂಧವೂ ಸಹ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ - ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಹಾರೇತ್ವಾತವೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಇತ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಥವೆಂದರ್ಥ. ಈ ರಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು 'ತವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠ್ಯವಿಭಕ್ತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇತ್ವಾತವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ರಥಸಂಬಂಧವು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಹಾರೇತ್ವಾತವೈವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

ವಾಕ್ಯಶೇಷಸ್ಯ ಕ್ಲೃಪಂ ಶುಚಾ ದ್ರವಣರೂಪಂ ಯೋಗಂ ವಿಹಾಯ “ಜಾನಶ್ರುತಿರ್ಹಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ  
 ಭದ್ರಾದಯೋ ಬಹುದಾಯಿ ಬಹುಪಾಕ್ಯ ಆಸ ಸಹ ಸರ್ವತ ಆವಸಥಾನ್ಮಾಪಯಾಚ್ಚಕ್ರೇ ಸರ್ವತ ಏವ  
 ಮೇತ್ಸ್ಯಂತಿ” ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವಾಕ್ಯಸ್ಯೇನ ಸರ್ವತ ಆವಸಥ ನಿರ್ಮಾಣಾದಿನಾ ತಥಾ “ಅಯಂ ಗ್ರಾಮೋ  
 ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಸ್ಸ” ಇತ್ಯಾಯುತರವಾಕ್ಯಸ್ಯೇನ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿನಾ ತಥಾ “ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ  
 ಶೋಕಾಚ್ಛ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತ” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಸ್ತದ್ವಿರುದ್ಧರೂಢಿ-  
 ಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾತ್ಚ ।

ಮತ್ತು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇವನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಜಾನಶ್ರುತಿರ್ಹಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರದ್ಧಾರೋ ಬಹುದಾಯೀ ಬಹುಪಾಕ್ಯ ಆಸ ಸಹ ಸರ್ವತ ಆವಸಥಾನ್ಮಾಪಯಾಚ್ಛಕ್ರೇ ಸರ್ವತ ಏವ ಮೇತ್ಸ್ಯಂತಿ' ಎಂಬ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದ ಬರುವ ಜನರಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಅನ್ನವನ್ನು ನೀಡಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದನು. ಆದರಂತೆ 'ಅಯಂ ಗ್ರಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಸ್ಸೇ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವವು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ 'ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕಾತ್ ಶೂದ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೂ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 'ಶೂದ್ರಜಾತಿ' ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಬಹಳ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಅತ ಏವ ಸೂತ್ರೇ “ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇ” ಇತ್ಯೇವೋಕ್ತಮ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇ' ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ಕೇವಲ ರಥಸಂಬಂಧದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾಷ್ಯೇ ತ್ವಾಗಂತುಕಸ್ಯಾಪಿ ರಥಸ್ಯ ವೇದಂ ವಿನ್ಯಾಸಯೋಗಾದ್ವಿದಸ್ಯ ಚ “ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್”  
 ಇತ್ಯಾಯುತರಸೂತ್ರೀತ್ಯಾ ಶ್ವೇದೋಗಾದ್ರಥೇನ ವೇದಾನುಮಾನದ್ವೇನಾಶ್ವತ್ವಸಿದ್ಧಿರೂಕ್ತಾ ।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ರಥಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಾಧನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವಾನ್ ರಥವತ್ತ್ವತ್' ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿ. ಅನಂತರ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ನ ಶೂದ್ರಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವತ್ತ್ವತ್' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧವೇ ಬೇಡ. ಆಗಂತುಕ ಸಂಬಂಧವೆಂದೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಬಾರದಿದ್ದರೂ ವೇದವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

यद्वा निषादस्य वेदाभावेऽपि तात्कालिकोपदेशात् “एतया निषादस्थपतिं याजयेत्” इति वाक्यविहितस्थपतीष्टिमात्र इव पौत्रायणस्यापि शूद्रत्वेन वेदाभावेऽपि संवर्गविद्यामात्राधिकारोऽस्त्विति शङ्कानिरासायागन्तुकस्यापि रथस्य वेदव्याप्यतोक्ता भाष्ये ।

ಅಥವಾ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ನಿಷಾದನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉಪದೇಶದಿಂದ 'ಎತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಂ ಯಾಜಯೇತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿಹಿತವಾದ ಸ್ಥಪತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಇಷ್ಟಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೂಡ ಶೂದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ನಿಷಾದನಂತೆ ಇವನಿಗೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಂತುಕವಾದ ವೇದಕ್ಕೂ ಸಹ ರಥವು ವ್ಯಾಪ್ಯವೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಥವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

विप्रक्षत्रार्थमपलायनमपि शूद्रस्य पदातितयैवेति टीकायामेवोक्तम् ।

ಶೂದ್ರನಾದವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಸಾಯುವ ಸಂದರ್ಭಬಂದರೂ ಸಹ ಓಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ರಥಾರೂಢನಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೊರತು, ಗಜ, ಅಶ್ವ, ರಥ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳ ಸಹಿತನಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ನच पौत्रायणेन रैकाय दीयमानो रथोऽन्यदीय इति युक्तम् । स्वत्वाभावे दानायोगात् ।

ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳಿಗೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ರಥವು ತನ್ನದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತೀರಿ? ಬೇರೆ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನ ರಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನಷ್ಟೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ದಾನವೆಂದೇ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

स्वतः प्राप्तदीयत्वे बाधकाभावाच्च । तवैव सह गोभिरिति वाक्यशेषविरोधाच्च ।

ರಥ ಮೊದಲಾದವು ತನ್ನ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

तस्माद्बाधकाच्छ्रद्धाशब्दे रूढित्यागः । रथकारादिशब्देषु तु न रूढिबाधकमस्तीति वैषम्यम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಶೂದ್ರಜಾತಿ' ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬಾಧಕವಿದೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ರಥಕಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವರ್ಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

प्रकाशः —

द्वितीयसूत्रभाष्याद्युक्तबाधकाच्छ्रौतश्रद्धाशब्दस्य रूढित्यागेनाद्यसूत्रभाष्याद्युक्तदिशा यौगिकत्वावश्यभावात् कल्पकाभावेन संस्कारादिसूत्राद्युक्तोपनयनाद्यभावश्रुति-

ಲಿङ್ಗದರ್ಶನಾದಿನಾಽಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕಾध्यಯನಾದೇಯೋಗಾನ್ತಾಧಿಕಾರ ಇತಿ भावेन द्वितीय-  
सूत्रभाष्यायुक्तं प्रमेयं तावत्सङ्गहाह - शूद्रशब्दस्येति ॥

ವಿವರಣೆ - ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತಹ ಬಾಧಕಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೂತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಗಿಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರ-ವಿದೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಪಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಆದ್ಯಯನಾದಿಗಳು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಶೂದ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

प्रकाशः - आदिपदेन वक्ष्यमाणग्रामेशत्वादिग्रहः । अतिप्रसङ्गं निराह -  
रथकारेति ॥

'ರಥವತ್ಪಾದಿಬಾಧಕಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಲಿಂಗವಾಗಿವೆ. ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ರಥಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು 'ರಥಕಾರ' ಎಂಬ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - पूर्वाधं व्यनक्ति - अस्ति हीति ॥ 'ऐकेदं सहस्रं गवामयं  
निष्कोऽयमश्वतरीरथ इयं जायाऽयं ग्रामो यस्मिन्नास्ति' इति वाक्यशेषस्यमित्यर्थः ।

ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ. 'ರೈಕ್ಷೇದಂ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಽಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇಯಂ ಜಾಯಾಽಯಂ ಗ್ರಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಸ್ತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ರಥಸಂಬಂಧ', 'ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬಾಧಕವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

प्रकाशः - वाक्यशेषेत्युत्तया रथवत्त्वस्य पक्षधर्मतोक्ता । रूढेः शूद्रशब्दे ।  
टीकायां भाष्यदिशा शूद्रे वेदाभावेन तदविनाभूतरथाभावमुपपाद्य "क्षत्रियस्य  
अथशूद्रಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ರಥಾರೂಢನಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೊರತು, ಗಜ, ಅಶ್ವ, ರಥ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳ ಸಹಿತನಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ನच पौत्रायणेन रैकाय दीयमानो रथोऽन्यदीय इति युक्तम् । स्वत्वाभावे दानायोगात् ।

ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳಿಗೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ರಥವು ತನ್ನದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತೀರಿ? ಬೇರೆ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನ ರಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನಷ್ಟೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ದಾನವೆಂದೇ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

स्वतः प्राप्तदीयत्वे बाधकाभावाच्च । तवैव सह गोभिरिति वाक्यशेषविरोधाच्च ।

ರಥ ಮೊದಲಾದವು ತನ್ನ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

तस्माद्बाधकाच्छ्रद्दशब्दे रूढित्यागः । रथकारादिशब्देषु तु न रूढिबाधकमस्तीति वैषम्यम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಶೂದ್ರಜಾತಿ' ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬಾಧಕವಿದೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ರಥಕಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವರ್ಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

प्रकाशः —

द्वितीयसूत्रभाष्याद्युक्तबाधकाच्छ्रौतश्रद्दशब्दस्य रूढित्यागेनाद्यसूत्रभाष्याद्युक्तदिशा यौगिकत्वावश्यभावात् कल्पकाभावेन संस्कारादिसूत्राद्युक्तोपनयनाद्यभावश्रुति-



लिङ्गदर्शनादिनाऽधिकारप्रयोजकाध्ययनादेरयोगानाधिकार इति भावेन द्वितीय-  
सूत्रभाष्याद्युक्तं प्रमेयं तावत्सङ्गहाह - शूद्रशब्दस्येति ॥

ವಿವರಣೆ - ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತಹ ಬಾಧಕಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೂತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರ-ವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಪಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಶೂದ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

प्रकाशः - आदिपदेन वक्ष्यमाणग्रामेशत्वादिग्रहः । अतिप्रसङ्गं निराह -  
रथकारेति ॥

'ರಥವತ್ತಾದಿಬಾಧಕಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಲಿಂಗವಾಗಿವೆ. ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ರಥಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು 'ರಥಕಾರ' ಎಂಬ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - पूर्वाधी व्यनक्ति - अस्ति हीति ॥ 'ऐकेदं सहस्रं गवामयं  
निष्कोऽयमश्वतरीरथ इयं जायाऽयं ग्रामो यस्मिन्नास्' इति वाक्यशेषस्थमित्यर्थः ।

ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ 'ಅಸ್ತಿ ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ. 'ರೈಕ್ಷೇದಂ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಽಯಮಶ್ವತರತೀರಥ ಇಯಂ ಜಾಯಾಽಯಂ ಗ್ರಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಸೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ರಥಸಂಬಂಧ', 'ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬಾಧಕವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

प्रकाशः - वाक्यशेषेत्युत्तया रथवत्त्वस्य पक्षधर्मतोक्ता । रूढेः शूद्रशब्दे ।  
टीकायां भाष्यदिशा शूद्रे वेदाभावेन तदविनाभूतरथाभावमुपपाद्य "क्षत्रियस्य  
अपशूद्रಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಾದನ್ಯೇಷಾಮಾಂತುಕತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಯಾಗಂತುಕಾದಾಧಿಕ್ಯಮ್” ಇತಿ ರಥಸ್ಯ  
ಕ್ಷತ್ರಿಯೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಮುಪಪಾದಿತಮ್

‘ವಾಕ್ಯಶೇಷ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಥವತ್ತ್ವವು ಪಕ್ಷಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ‘ರೂಢೇ’  
ಎಂದರೆ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರ-  
ವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದದಿಂದ ಅವಿನಾಭೂತವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವೂ ಸಹ ಶೂದ್ರನಿಗಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ‘ಕೃತ್ರಿಯಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಾದನ್ಯೇಷಾಮಾಂತುಕತ್ವಾತ್  
ಸ್ವಭಾವಿಕಸ್ಯಾಗಂತುಕಾದಾಧಿಕ್ಯಮ್’ ಕೃತ್ರಿಯನಿಗೆ ರಥದಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವರಿಗೆ  
ಆಗಂತುಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗಂತುಕಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಧರ್ಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಕೃತ್ರಿಯನಲ್ಲಿ  
ರಥದಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಂ ಸಮಾಧಿಂ ಸಂಸ್ಕಾರಸೂತ್ರಾವತರಣಪರटीकोक्तरीत्याऽऽक्षिप्य  
टीकोक्तमुपपादयति - यद्यपीत्यादिना ॥

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ಹೇಳಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ  
ನೀಡುವ ಟೀಕಾಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ  
‘ಯದ್ಯಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - स्मृत्येति ॥ “यत्र वेदो रथस्तत्र” इति स्मृत्येत्यर्थः ॥  
वेदाङ्गीकारादिति ॥ तथैव प्रागुक्तेरिति भावः । तथापीत्यभ्युपगमवादः ।  
भाष्योक्तसमाधेरपि भाष्ये त्वित्यादिनोपपादयिष्यमाणत्वात् ॥

‘ಸ್ಮೃತ್ಯಾ’ ಎಂದರೆ ‘ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ವೇದಾಂಗಿಕಾರಾತ್’  
ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ‘ತಥಾಪಿ’  
ಎಂಬುದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದರೂ ಕೂಡ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭ್ಯುಪಗಮವಾದವನ್ನು  
ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥ ? ಎಂದರೆ ಮುಂದೆ ‘ಭಾಷ್ಯೇತು’  
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - स्वाभाविकत्वादिति ॥ अयं च सूत्रे चैत्ररथेनेति सम्बन्धवाच्यणप्रत्यय-  
प्रयोगसूचितस्समाधिः ।

ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಕೃತ್ರಿಯನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಚೈತ್ರರಥೇನ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ  
‘ಣ್ಯಣ್’ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ಚೈತ್ರರಥಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ’ ಚೈತ್ರರಥನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು  
ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಾಚಿಯಾದ ‘ಣ್ಯಣ್’ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ದುರ್ಬಲೇನ ಲಿಜ್ಜೇನ ಕಥಂ ಶ್ರುತಿಬಾಧ: । ವೈಪರೀತ್ಯಸ್ಯೈವೈಚಿತ್ಯಾದಿತ್ಯಾಶಾಙ್ಕಚ ನಿರಾಹ - ನಚೇತಿ ॥ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯಂ ಆಗಂತುಕಪರತ್ವಮ್ ॥

ದುರ್ಬಲವಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ ಶೂದ್ರಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಹೊರತಾಗಿ, ಶೂದ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನೇ ಬಾಧಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ವಾರಸ್ಯಂ' ಎಂದರೆ ಆಗಂತುಕಪರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಆಗಂತುಕಪರವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸಮ್ಬಂಧೇತಿ ॥ "षष्ठी शेष" इति स्वस्वामिभावादौ षष्ठ्या विधाना त्सम्बन्धस्यागन्तुकत्वे श्रुतिबाधादित्यर्थ: ।

ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಶೂದ್ರನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ನಾವೂ ಸಹ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಹೊರತು, ಲಿಂಗವನ್ನಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ನೀವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ, ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಸಹ ಷಷ್ಠ್ಯವಿಭಕ್ತಿಯು ರಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ ಹೊರತು, ಲಿಂಗವಲ್ಲ. ಆಗಂತುಕ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ್ಯನಿದರ ಷಷ್ಠೀಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಅಸ್ವರಸವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾದರೂ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಷಷ್ಠೀಶೇಷೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವಾದಿ ಸಂಬಂಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಷಷ್ಠ್ಯವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಗಂತುಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्मभयोऽश्रुतित्वाविशेषे निर्णयो न स्यात् । प्रत्युत शूद्रेति प्रातिपदिकश्रुत्या प्रबलया प्रत्ययश्रुतेरेवास्वारस्यं युक्तमित्यत आह - वाक्येति ॥

ಇಬ್ಬರು ಹೇಳುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿತ್ವವು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ, ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಯಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ಷಷ್ಠೀಪ್ರತ್ಯಯ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಯಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಮಾಡಿದರೂ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಾಕ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "कम्बर एनमेतत्सन्तं स युग्वानं रैकमिवात्थ" इति हंसकृतानादरश्रवणेन तस्य शोकोत्पत्ते: "सहस्रजिह्वान एव क्षत्तारमुवाच" इति

ಶಯನಾದುತ್ಥಾನಾನಂತರಮೇವ ರೈಕಾನ್ವೇಷಣವಚನಲಿಜ್ಜೇನಾವಗಮಾತ್ತೇನ ಚ ಮುನಿಂ ಪ್ರತ್ಯಾದ್ರವಣಾಚ್ಛುಚಾ-  
ದ್ರವಣರೂಪೋ ಯೋಗಃ ಕ್ಲೃಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ವಿಹಾತೇತಸ್ಯ ತದ್ವಿರೂಪರೂಪಿಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾಚ್ಛೇತೃವ್ಯವಯವಃ ।  
ಏತಚ್ಚಾಪ್ತಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಾದಿತಾತ್ಪರ್ಯಕಥನಮ್ ।

‘ಕಮ್ಪರ ವನಮೇತತ್ ಸಂತಂ ಸ ಯುಗ್ಮಾನಂ ರೈಕ್ಷಮಿವಾತ್ಮ’ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಯ ಕಳಗಡೆ ಕುಳಿತಿರುವ  
ರೈಕ್ಷನಷ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಇವನಲ್ಲಿದೆಯೇನು? ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಂಸವು ಮಾಡಿದ ಅನಾದರವನ್ನು ರಾಜನಾದ  
ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ದುಃಖವಾಗಿದೆಯೆಂದು  
ಮುಂದಿನವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಸಹಸಿಂಜಹಾನ್ ಏವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುವಾಚ’ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ  
ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕರೆದು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಆದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೈಕ್ಷಾನ್ವೇಷಣವಚನವೆಂಬ  
ಲಿಂಗದಿಂದ ದುಃಖವುಂಟಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ದುಃಖದಿಂದ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯ ಬಳಿ  
ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ‘ಶುಚಾದ್ರವಣಂ’ ಎಂಬ ಯೋಗಾರ್ಥವು ಪ್ರಮಿತವೆಂದಂತಾಯಿತು.  
ವಿಹಾಯೇ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ತದ್ವಿರುದ್ಧರೂಪಿಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾಚ್ಛ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು  
ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು ಮುನಿನಾ ಸರ್ವಜ್ಞೇನ ತದೀಯಂ ಶುಚಾ ದ್ರವಣಂ ವಿಜ್ಞಾಯ ತದಭಿಪ್ರಾಯೇಗೈವ  
ಶ್ರುತೇತಿ ಸಮ್ಬೋಧಿತಃ ಪೌತ್ರಾಯಣ ಇತ್ಯತ್ರ ನ ಕಿञ್ಚಿತ್ಕಲ್ಪಕಮ್ । ಯೇನ ತಥಾ ಜಾನೀಮ ಇತ್ಯತ  
ಆಹ - ಜಾನಶ್ರುತಿರिति ॥

ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಮುನಿಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದು  
ತಿಳಿದು ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ  
ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದಾಗಲೀ, ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬುದಾಗಲೀ, ಮುನಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು  
ಕಲ್ಪಿಸಲು ಏನೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಆಧಾರವಿದ್ದಲ್ಲಿ, ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕುಮಾಡುತ್ತಾ ? ಎಂಬ  
ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಜಾನಶ್ರುತಿಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಆವಸಥಾನ್ ಆವಾಸಸ್ಥಾನಾನಿ । ಸರ್ವತ ಆಗತ್ಯ ಮೇಽನ್ವಮತಸ್ಯಂತೀತಿ  
ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಕಾರಯಾಮಾಸೇತೃರ್ಥಃ । ಯಸ್ಮಿನ್ಮಾಸ್ತೇ ವರ್ತಸೇ । ಆಸ ಉಪವೇಶನ ಇತ್ಯಸ್ಯ  
ಮಧ್ಯಮಪುರೈಕವಚನಮ್ । ಅಯಂ ಗ್ರಾಮಃ ತುಭ್ಯಂ ದೀಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಆವಸಥಾನ್’ ಎಂದರೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದು, ನಾನು ನೀಡುವಂತಹ  
ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ಯಸ್ಮಿನ್ಮಾಸ್ತೇ’ ಯಾವಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ  
ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಆಸ ಉಪವೇಶನೇ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ  
ವಿಕವಚನದಲ್ಲಿ ‘ಆಸ್ತೇ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ನೀವು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ನಿಮಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತೇನೆ  
ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಮುನಿನೋದಿತ: । ಪ್ರಾಣವಿद्यामवाप्यास्मात्परं धर्ममवाप्तवान्” इति छान्दोग्यभाष्योदाहृतस्मृत्येत्यर्थः । स्वाभाविकेन रथेनैव साक्षात्क्षत्रियत्वावगमो न वेदद्वारेत्युक्तम् । तत्र सौत्रं ज्ञापकमाह - अत एवेति ॥

‘ರಾಜಾಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕಾತ್ ಶೂದ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ ।

ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯಾಮವಾಪ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಪರಂ ಧರ್ಮಮವಾಪ್ತವಾನ್ ॥’

ಎಂಬುದು ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ತೂತಿ. ಈ ಸ್ತೂತಿಯಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ವೇದದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವೇ ಜ್ಞಾಪಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ‘ಅತ ಏವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - इत्येवोक्तं नतु लिङ्गात् वेदानुमानद्वारा क्षत्रियत्वावगतेरित्युक्त-  
मित्यर्थः।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ‘ಲಿಂಗಾತ್ ವೇದಾನುಮಾನದ್ವಾರಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ವೇದಾನುಮಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यद्वा न त्वशूद्रत्वावगतेरित्युक्तमित्येवकारार्थः । पारंपर्याश्रयणे हि तथा निर्देशस्स्यादिति भावः ।

‘ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವಾನ್ ರಥಸಂಬಂಧವತ್ತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಮೊದಲು ಸಾಧಿಸಿ, ಅನಂತರ ‘ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ನ ಶೂದ್ರಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವತ್ತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಅನಂತರ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ‘ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ವೇದಾಧಿಕಾರವತ್ತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದ ಸಂಬಂಧವು ವೈಶ್ಯ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ವೇದಸಂಬಂಧವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರೆಂದಷ್ಟೇ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು, ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ‘ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥಸಂಬಂಧವತ್ತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾದನುಮಾನವೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवं सति भाष्ये पारम्पर्याश्रयणं किमर्थमाश्रितम् । कथमुपपद्येत च । शूद्रेऽपि वेदाभ्युपगमात् । त्रैवर्णिकमात्रचिह्नेन रथेन त्रैवर्णिकविशेषक्षत्रियत्वावगमा-  
योगाच्चेत्यतोऽभिप्रायं द्वेधा व्यनक्ति - भाष्ये त्विति ॥

ರಥದಿಂದ ವೇದಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಸಿದ್ಧಸಾಧನತಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ವೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿಯೇ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ರಥವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಿದ್ದರೆ, ರಥದ ಸಂಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೂ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಹೊರತು, ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಆವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇ' ಎಂಬ ವಚನವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಭಾಷ್ಯೇ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उत्तरसूत्रेति ॥ व्यक्तमेतदनुपदमेवेति भावः ॥ अशूद्रत्वेति ॥  
एतेनास्मिन्पक्षे भाष्यादौ क्षत्रियत्वपदमशूद्रत्वपरमिति सूचितम् ।

'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ವೇದವು ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಅಶೂದ್ರತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ ಉಕ್ತಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಪದವು ಅಶೂದ್ರಪರವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಅಶೂದ್ರತ್ವಾವಗತೇ' ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - अत एव टीकायां “नन्वेवं वैदिकमात्रे विद्यमानं रथित्वं कथं क्षत्रियत्वे लिङ्गम्” इत्याक्षिप्य रथस्य क्षत्रिये स्वाभाविकत्वेनैव समाधानमुक्तमिति भावः ।

ಪರಂಪರಾಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನನ್ವೇವಂ ವೈದಿಕಮಾತ್ರೇ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ರಥಿತ್ವಂ ಕಥಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವೇ ಲಿಂಗಮ್' ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ರಥಿತ್ವವು ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲಿಂಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮೊದಲು ಪರಂಪರಾಪಕ್ಷವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಅನಂತರ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅನಂತರ ಹೇಳಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವೇವಂ ಸ್ತೂತಾಧಿವಶ್ಯದ್ವತ್ವಾವಗತೇರಿತ್ಯೇವ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಲಾಘವಾದಿತಿ चेन्न । वस्तुतस्तस्य क्षत्रियत्वेन तदभिप्रायात् । स्वाभाविकरथस्वीकारपक्षे तथैव वक्तव्यत्वाच्चेति ध्येयम् ॥

ಹಾಗಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಶೂದ್ರತ್ವಾವಗತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರವು ಲಘುಭೂತವಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಸಹಿಸಿದರು. ವಸ್ತುತಃ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವು ಕೃತ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಕಾರಣ 'ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ' ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - इति शङ्कानिरासायेति ॥ विद्यामात्रेऽधिकाराभावेऽपि तद्विशेषसंवर्ग-विद्यायामधिकारोऽस्त्वित्याशङ्कायां शूद्रे वेदाभावेन तद्याप्यरथोऽपि नेति नायं संवर्गविद्यायामधिकारीति वक्तुं वेदन्याप्यतोक्ता भाष्य इत्यर्थः ।

'ಇತಿ ಶಂಕಾನಿರಾಸಾಯ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತದ್ವಾಷ್ಯವಾದ ರಥವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರನು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದವ್ಯಾಪ್ತಪಕ್ಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु शूद्रे स्वाभाविकस्यागन्तुकस्य वा रथस्यायोगेन नायं शूद्रशब्दो रूढ इति यदुक्तं तदयुक्तम् । “अपलायनं हि शूद्रस्य विप्रक्षत्रार्थमिष्यत” इत्यष्टादशाध्याय गीतातात्पर्योक्तस्मृत्या शूद्रस्यापि युद्धप्रतीत्या रथवत्त्वसिद्धेरित्यत आह - विप्रेति ॥

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವಾಗಲೀ, ಆಗಂತುಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವಾಗಲೀ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಪಲಾಯನಂ ಹಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವಿಪ್ರಕ್ಷತ್ರಾರ್ಥಮಿಷ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಥದಸಂಬಂಧವು ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಪ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

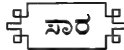
**ಪ್ರಕಾಶ:** - “नच वाच्यं पौत्रायणेन दीयमान” इत्यादिटीकां विवृण्वन् लिङ्गस्यान्यथासिद्धिमाशंक्य निरवकाशतामाह ॥ नचेति ॥

'ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಪೌತ್ರಾಯಣೇನ ದೀಯಮಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवं पूर्वार्धविवरणमुखेन टीकाभाष्यार्थं प्रपञ्च्य "रथकारे"त्युत्तरार्धं व्यनक्ति - रथकारेति ॥

ಹೀಗೆ ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಟೀಕೆ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ 'ರಥಕಾರಾದಿ ಶಬ್ದೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು 'ರಥಕಾರಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**गुरुराजीयम् - हरेत्वातवैवेति ॥** तथा च लिङ्गस्य निरवकाशत्वाच्च  
श्रुतिस्वारस्यार्थं लिङ्गास्वारस्यमित्यर्थः - अत एवेति ॥ साक्षाद्रथेनैव क्षत्रियत्वसिद्धेः  
संमतत्वादेवेत्यर्थः । तर्हि भाष्ये मध्ये वेदोक्तिरयुक्तेत्यत आह - भाष्ये त्विति ॥  
अनेन संस्कारपरामर्शादित्युत्तरसूत्रसहितस्यैव क्षत्रियत्वावगतेश्चेत्यस्य सूत्रस्य  
पौत्रायणस्य क्षत्रियत्वसाधकत्वं न केवलस्येति प्राप्तम् । अतः पक्षान्तरमाह -  
यद्वेति ॥ दानायोगादिति ॥ स्वस्वत्वपरित्यागेन परस्वत्वापादनस्यैव  
दानशब्दार्थत्वादिति भावः । नार्थवादमात्रस्य स्वार्थे तात्पर्याभावः । किन्तु  
विधिसन्निहितस्यैव ।



'ಅಹಹಾರೇತ್ವಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಸಂವರ್ಗ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನು ಎಂಬರ್ಥವೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಹೊರತಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಹೋದವನು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣವನ್ನು ಕುರಿತು, ಮುನಿಗಳಾದ ರೈಕ್ಕರು 'ಎಲೈ ! ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೇನು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯೆಂಬ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಬಾಧಕವಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ರಥಕಾರ'



ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ರಥ ಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತ.

ಮತ್ತು 'ಹಾರೇತ್ವಾ ತವೈವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕೃತ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಥಸಂಬಂಧ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಮಾತ್ರ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿರೂಪವಾದ ಸ್ವಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಾದಿಸಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಹಾರೇತ್ವಾ ತವೈವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಗ್ರಾಮವನ್ನೇ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಬರುವವರಿಗಲ್ಲಾ ಅನ್ನದಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದಲ್ಲಾ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳ ಬಳಿ ವಿನಂತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶೂದ್ರನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬೇಡಜಾತಿಯವನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿ' ಎಂಬ ಯಾಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂವರ್ಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಓದಬೇಕಾದರೂ ರಥಸಂಬಂಧವು ಇರಲೇಬೇಕು. ರಥಸಂಬಂಧವಿರುವವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ರಥದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಯಾರಿಗೆ ಇರುತ್ತದೋ, ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಂದು ವೇಳೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರೂ ಅವರು ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುಗಳಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು, ರಥಾರೂಢರಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ರಥಾರೂಢನಾಗಿ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಕೃತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಬಾರದು. ಮುಂದೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳೂ ಸಹ ಈ ಹಸು, ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ದುಃಖದಿಂದ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

////////////////////////

• • • • •

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यत्तुतं परैः शूद्रशब्दस्यार्थवादस्थत्वाद्भूतियागो, रथकारशब्दस्य तु विधिवाक्य-  
स्थत्वात्तदत्याग इति वैषम्यमिति

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ - ಶೂದ್ರಶಬ್ದವಿರುವ ಪ್ರಕರಣವು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಶಬ್ದವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

तत्र । मीमांसकमतेऽर्थवादानां स्वार्थपरत्वाभावेऽपि परमतेऽसति  
बाधकेऽर्थवादेऽपि स्वार्थात्यागस्य सति बाधके विधावपि स्वार्थात्यागस्य सत्त्वेन  
तौल्यात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಧಕವಿರುವುದು ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಹೊರತು, ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಅರ್ಥವಾದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ವಿಧಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು.

अहहारेत्वाशूद्रेत्यस्यार्थवादस्य विधिसन्निध्यभावाच्च ।

ಮತ್ತು 'ಅಹಹಾರೇತ್ವಾಶೂದ್ರ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಸನ್ನಿಧ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

स्वयं बाधकभावाभावाभ्यां रथकारशब्दवैषम्यमुक्तत्वाऽन्योक्तं वैषम्यमनूय प्रत्याह  
- यत्त्विति ॥

ವಿವರಣೆ - ಹೀಗೆ ಬಾಧಕವಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದಿರಲು ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಖಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “वर्षासु रथकारोऽग्नीनादधीत” इत्याधानविधिवाक्यस्थत्वादित्यर्थः॥  
स्वार्थात्यागस्येति ॥ अन्यथा पूर्वाधिकरणे देवताविग्रहाद्यसिद्ध्यापत्तेरिति भावः ॥

'ವರ್ಷಾಸು ರಥಕಾರೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. 'ಸ್ವಾರ್ಥಾತ್ಯಾಗಸ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** स्वार्थात्यागस्येति ॥ “ब्रह्मजिज्ञासा तद्विजिज्ञासस्व” इत्यादौ  
विचारलक्षकत्वाद्युक्तेरिति भावः ॥

'ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ತದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಚಾರ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** विधिसन्निधीति ॥ तथात्वे वायुक्षेपिष्ठादिवाक्यवद्विध्यैकवाक्यतया  
विधेयस्तुतिपरत्वेन स्वार्थे तात्पर्याभावात्तत्यागस्स्यात् । न चैवमित्यर्थः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದಾದರೆ ವಾಯುಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ವಿಧ್ಯೇಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ವಿಧೇಯವಾದ ಸ್ತುತಿಪರತ್ವದ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಲ್ಲೂ ಸಹ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧ್ಯೇಕವಾಕ್ಯತ್ವದ ಅರ್ಥವಾದತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

गुराजीयम् - प्रकृते च विधेरभावेन तत्सान्निध्याभावात् स्वार्थे  
तात्पर्यत्याग इत्यत आह - अहहारेत्वेति ॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यत्तुतं परैः शूद्रशब्दस्यार्थवादस्थत्वाद्भूतियागो, रथकारशब्दस्य तु विधिवाक्य-  
स्थत्वात्तदत्याग इति वैषम्यमिति

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ - ಶೂದ್ರಶಬ್ದವಿರುವ ಪ್ರಕರಣವು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಶಬ್ದವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

तत्र । मीमांसकमतेऽर्थवादानां स्वार्थपरत्वाभावेऽपि परमतेऽसति  
बाधकेऽर्थवादेऽपि स्वार्थात्यागस्य सति बाधके विधावपि स्वार्थात्यागस्य सत्त्वेन  
तौल्यात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಧಕವಿರುವುದು ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಹೊರತು, ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಅರ್ಥವಾದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ವಿಧಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು.

अहहारेत्वाश्रित्यस्यार्थवादस्य विधिसन्निध्यभावाच्च ।

ಮತ್ತು 'ಅಹಹಾರೇತ್ವಾಶ್ರಿತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಸನ್ನಿಧ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

स्वयं बाधकभावाभावाभ्यां रथकारशब्दवैषम्यमुक्तत्वाऽन्योक्तं वैषम्यमनूद्य प्रत्याह  
- यत्त्विति ॥

ವಿವರಣೆ - ಹೀಗೆ ಬಾಧಕವಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥತ್ವಾಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದಿರಲು ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಖಂಡನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಧಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “वर्षासु रथकारोऽग्नीनादधीत” इत्याधानविधिवाक्यस्थत्वादित्यर्थः॥  
स्वार्थात्यागस्येति ॥ अन्यथा पूर्वाधिकरणे देवताविग्रहाद्यसिद्धिचापत्तेरिति भावः ॥

‘ವರ್ಷಾಸು ರಥಕಾರೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ‘ಸ್ವಾರ್ಥಾತ್ಯಾಗಸ್ಯ’ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** स्वार्थात्यागस्येति ॥ “ब्रह्मजिज्ञासा तद्विजिज्ञासस्व” इत्यादौ  
विचारलक्षकत्वाद्युक्तेरिति भावः ॥

‘ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ತದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಚಾರ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** विधिसन्निधीति ॥ तथात्वे वापुक्षेपिष्ठादिवाक्यवद्विध्यैकवाक्यतया  
विधेयस्तुतिपरत्वेन स्वार्थे तात्पर्याभावात्तत्त्यागसस्यात् । न चैवमित्यर्थः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದಾದರೆ ವಾಯುಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ವಿದ್ಯೇಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ವಿಧೇಯವಾದ ಸ್ತುತಿಪರತ್ವೇನ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಲ್ಲೂ ಸಹ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯೇಕವಾಕ್ಯತ್ವವೇನು ಅರ್ಥವಾದದ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್ -** प्रकृते च विधेरभावेन तत्सानिध्याभावान्न स्वार्थे  
तात्पर्यत्याग इत्यत आह - अहहारेत्वेति ॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यत्तुतं परैः शूद्रशब्दस्यार्थवादस्थत्वाद्भूतियागो, रथकारशब्दस्य तु विधिवाक्य-  
स्थत्वात्तदत्याग इति वैषम्यमिति

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ - ಶೂದ್ರಶಬ್ದವಿರುವ ಪ್ರಕರಣವು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಶಬ್ದವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

तत्र । मीमांसकमतेऽर्थवादानां स्वार्थपरत्वाभावेऽपि परमतेऽसति  
बाधकेऽर्थवादेऽपि स्वार्थात्यागस्य सति बाधके विधावपि स्वार्थात्यागस्य सत्त्वेन  
तौल्यात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಧಕವಿರುವುದು ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಹೊರತು, ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಅರ್ಥವಾದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ವಿಧಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು.

अहहारेत्वाश्रित्यस्यार्थवादस्य विधिसन्निध्यभावाच्च ।

ಮತ್ತು 'ಅಹಹಾರೇತ್ವಾಶ್ರಿತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

स्वयं बाधकभावाभावाभ्यां रथकारशब्दवैषम्यमुक्तत्वाऽन्योक्तं वैषम्यमनूय प्रत्याह  
- यत्त्विति ॥

ವಿವರಣೆ - ಹೀಗೆ ಬಾಧಕವಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದಿರಲು ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಖಂಡನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಧಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “वर्षासु रथकारोऽग्नीनादधीत” इत्याधानविधिवಾक्यस्थत्वादित्यर्थः॥  
स्वार्थात्यागस्येति ॥ अन्यथा पूर्वाधिकरणे देवताविग्रहाद्यसिद्ध्यापत्तेरिति भावः ॥

'ವರ್ಷಾಸು ರಥಕಾರೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. 'ಸ್ವಾರ್ಥಾತ್ಯಾಗಸ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿದೆಯೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** स्वार्थात्यागस्येति ॥ “ब्रह्मजिज्ञासा तद्विजिज्ञासस्व” इत्यादौ  
विचारलक्षकत्वाद्युक्तेरिति भावः ॥

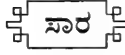
'ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ತದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಚಾರ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** विधिसन्निधीति ॥ तथात्वे वायुक्षेपिष्ठादिवाक्यबद्धिधेयैकवाक्यतया  
विधेयस्तुतिपरत्वेन स्वार्थे तात्पर्याभावात्तत्यागसस्यात् । न चैवमित्यर्थः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದಾದರೆ ವಾಯುಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ವಿಧೇಯವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ವಿಧೇಯವಾದ ಸ್ತುತಿಪರತ್ವೇನ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಲ್ಲೂ ಸಹ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧೇಯವಾಕ್ಯತ್ವವೇನು ಅರ್ಥವಾದತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್ -** प्रकृते च विधेरभावेन तत्सानिध्याभावाच्च स्वार्थे  
तात्पर्यत्याग इत्यत आह - अहहारेत्वेति ॥

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)



ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಎನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ರಥಕಾರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ರಥಕಾರಶಬ್ದವು ಇಷ್ಟವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗಾಗಿ ರಥಕಾರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದಿರಲು ಕಾರಣವಿರುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಂತಹ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಾದ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಉತ್ತರಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕವಿರುವುದು, ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಹೊರತು, ಅರ್ಥವಾದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಆಗದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು ಸರಿಯಲ್ಲ.



ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ನಿಷೇಧವಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

किं चाध्ययनमुपनयनसापेक्षम् । शूद्र उपनयनाभावश्च भाष्योक्तश्रुत्यादिसिद्ध  
इति कथं शूद्रस्याध्ययनम् ।

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

नच “अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत तमध्यापयीत” इति श्रुतौ ब्राह्मणस्यैवाध्ययन  
उपनयनापेक्षा नान्यत्रेति युक्तम् । तमध्यापयितेत्यत्रोपनीतमात्रपरामर्शात् ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉಳಿದ ಜಾತಿಯವರು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - 'ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತಮ್' ಎಂಬ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಉಪನೀತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವಾಗ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

**“ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ”** ಇತ್ಯಧ್ಯಯನವಿಧೇರನಿರ್ದಿಷ್ಟಕರ್ತೃಕತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತೋಪನಿತಾನಾಮೇವ ಕರ್ತೃತ್ವೇನಾನ್ವಯಾಚ್ಚ ।

'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತರಾದ ಉಪನೀತರಾದವರೇ ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಉಪನೀತರಾದವರಿಗಷ್ಟೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನವೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**“ವೇದಃ ಕೃತ್ಸೋಽಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನ್ಮನಾ”** ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯೋಪನಯನಾಖ್ಯ-  
ದ್ವಿತೀಯಜನ್ಮವತ ಉಪನಯನವಿಧಾನಾಚ್ಚ ।

'ವೇದಃ ಕೃತ್ಸೋಽಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನ್ಮನಾ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೂ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಂ ತತ್ರ ಉಪನಯನಂ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಶೂದ್ರರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವ್ಯಾಪ್ಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನಚ “ನಾತ್ರಿನ್ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಶ್ರುತೇ ಸಂಸ್ಕಾರಾದೇರಭಾವೋಕ್ತಿಮಾತ್ರಮ್ ।  
ನತು ಪ್ರತಿಷೇಧ ಇತಿ ಶಂಕಯಮ್ । ಸಂಸ್ಕಾರಭಾವೇಽಪಿ ತತ್ಸಾಪೇಕ್ಷಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಸಿದ್ಧಿಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಪ್ರತಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತದಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಪ್ರಾಸಯಜ್ಞಾಭಾವೋಕ್ತೆಸ್ತತ್ಪ್ರತಿಷೇಧಂ ವಿನಾಽಯೋಗಾच्च । ಟೀಕಾयां प्रतिषेधं विनाप्यभावोक्तिसम्भवमुपेत्योत्तरसूत्रमवतारितम् ।**

ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಾದ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಅಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾದ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ನಿಷೇಧವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷೇಧವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಅಭಾವೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂಗೀಕಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಟೀಕಾ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು.

**नच शूद्रस्याध्ययनाभावेऽपि लिखितपाठादिना वेदार्थावधारणम् । भाष्योक्त-श्रुत्याऽर्थावधारणादेरपि निषेधात् ।**

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲಿಖಿತಪಾಠಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದಾರ್ಥಾವಧಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದದ ಶ್ರವಣಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅರ್ಥನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**विदुरादेस्तु जन्मान्तरसिद्धापरोक्षज्ञानत्वेनेतरशूद्रवैलक्षण्याद्वेदार्थावधारणेऽपि न दोषः ।**

ಹಾಗಾದರೆ ವಿದುರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣೆಯಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಜನ್ಮಾಂತರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಕಾರಣ ಇತರಶೂದ್ರರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತವಿಲಕ್ಷಣರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ವಿದುರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

एवं द्वितीयसूत्रभाष्याद्युक्तैरथवत्त्वरूपलिङ्गरूपबाधकोपपादनेनाद्यसूत्रभाष्याद्युक्त-  
योगं समर्थं न शूद्रस्याधिकार इत्युक्त्वा यत्पूर्वमुक्तं शूद्रस्याप्यध्ययनादि-  
सत्त्वादस्त्यधिकार इति तदिदानीं “संस्कारपरामर्शात्” इति सूत्रभाष्यटीकार्थविवरणेन  
निराकर्तुमाह - किञ्चेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರಥವತ್ತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಈಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳು ಇರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಂತಹ ಟೀಕಾ ಮಾತನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವವರಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** श्रुत्यादीति ॥ नाग्रिर्न यज्ञो न संस्कारो न व्रतानि शूद्रस्य”  
इत्यादिसिद्ध इत्यर्थः । यदप्यनुपनीतस्यैवाध्ययनमस्त्विति तदाशङ्क्य सौत्रपरामर्श-  
शब्दार्थव्यञ्जनेन निराह - नचेति ॥

'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇನ್ನು ಉಪನಿತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಿದೆವು. ಇದನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** एतेन “अष्टवर्षं ब्राह्मणम्” इत्यादिटीका विवृता ।

ಇದರಿಂದ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್' ಉಪನಯೀತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ननु तत्राध्यापनाङ्गत्वमेव श्रुतं न त्वध्ययनाङ्गत्वमित्यत आह -  
स्वाध्याय इति ॥

‘ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಉಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಯಪಯೀತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನವು ಅಧ್ಯಾಪನದ ಅಂಗವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಅಧ್ಯಯನದ ಅಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथा चैतदनुरोधादध्यापयीतेत्यत्राप्यध्ययनविधावेव तात्पर्यम् ।  
हितैषिपित्रादिना शिक्षणीयो बालक इति भावेनाध्ययनोक्तिरिति भावः ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ತಮಧ್ಯಾಯಪಯೀತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿತೈಷಿಯಾದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಬಾಲಕನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಪನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - द्वितीयजन्मवत एवेति ॥ एतेन टीकायां स्मृत्युक्ते: फलं सूचितं भवति । “तदभावामभिलापात्” इत्यस्याध्ययनाभावे हेतुत्वं स्पष्टयति - नच नाग्रिरिति ॥

‘ದ್ವಿತೀಯಜನ್ಮವತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಅಧ್ಯಯನಾಭಾವದಲ್ಲೇ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನಚ ನಾಗ್ನಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सामान्येति ॥ स्वर्गकामादिमात्रोद्देशेन यागादिविधिप्रवृत्तेस्ता-  
दृशयागादेरभावोक्त्यन्यथಾನुपपत्त्यानिषेधसिद्धिरित्यर्थः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಅಭಾವದಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಷೇಧವೂ ಸಹ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನೆಯೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾಗಾದಿ ವಿಧಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಯಾಗಾದಿಗಳ ಅಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಸಹ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकाविरोधमाशंक्याह - टीकायामिति ॥ यदप्युक्तम-  
थवाऽनधीयानस्येति तत् “श्रवणाध्ययनार्थ” इति सूत्रभाष्याद्यर्थव्यक्तयाऽऽपाकरोति  
- नच शङ्कस्येति ॥

ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಟೀಕಾಯಾಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಇನ್ನು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಲಿಖಿತಪಾಠಾದಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ

ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಮ್” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೀತ್ಯರ್ಥ: | “ಕಥಂ ವಿದುರಧರ್ಮವ್ಯಾಧಾದಿನಾಂ ವೈದಿಕಾರ್ಥಾವಧಾರಣಮಸ್ತಿ” ಇತ್ಯಾದಿटीಕೋಕ್ತಶಾಙ್ಗಾ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾ ಭಾಷ್ಯಾद्यುಕ್ತಮೇವ ಸಮಾಧಿಮಾಹ - ವಿದುರಾದೇಸ್ವಿತತಿ ||

‘ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವಂತಹ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ‘ಕಥಂ ವಿದುರಧರ್ಮವ್ಯಾಧಾದೀನಾಂ ವೈದಿಕಾರ್ಥಾವಧಾರಣಮಸ್ತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ವಿದುರಾದೇಸ್ತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಗುರುರಾಜೀಯಮ್** - ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾದಿತ್ಯೇತತ್ಸ್ಮತ್ಸೂಚಿತಾಂ ಯುಕ್ತಿಮಾಹ - ಕಿञ್ಚೇತಿ ||

ಶ್ಫಡ್ರಸ್ಯೈವಾನುಪನೀತಸ್ಯೈವಾಧ್ಯಯನಮಸ್ವಿತತಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಶಾಙ್ಕತೇ - ನಚೇತಿ ||

ನನು ತಮಿತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯೈವ ಪರಾಮರ್ಶ: ಪೂರ್ವ ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯ ಇತಿ || ನನು ಪ್ರತಿಷೇಧಂ ವಿನಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಪ್ರಾಪ್ತಯಜ್ಞಾಧಿಭಾವೋಕ್ತೇರಯೋ

ಗೇನ ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯಾದೌ ತತ್ಪ್ರತಿಷೇಧ ಇತ್ಯಕ್ಷೀಕಾರೇ ಟೀಕಾವಿರೋಧ: |

ಅಭಾವೋಕ್ತಿಮಾತ್ರಸ್ಯೈವಾಭ್ಯುಪಗತತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಟೀಕಾಯಾಮಿತಿ || ಅಥ

ವೇತ್ಯಾದಿತೃತೀಯಪಕ್ಷಂ ದೂಷಯತಿ -ನ ಚೇತಿ || ಆದಿಪದೇನ ಲಿಖಿತನಿರೀಕ್ಷಿತಸದ್ಭಹ: | एवं

ಶ್ಫಡ್ರಶ್ರುತೇ: ಶ್ಫಡ್ರತ್ವನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಾಭಾವಮುಪಪಾಘ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೀಯಂ ಲಿಙ್ಗಂ ವಿದುರಾದಿನಾಂ

ತೃಪ್ತನಜ್ಞಾನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಂ ಪರಿಹಾರಂ ಮನಸಿ ನಿಧಾಯ ವಿಘಟಯತಿ - ವಿದುರಾದೇಸ್ವಿತತಿ||



ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಉಪನಯೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ತಮಧ್ಯಾಯಪಯೀತ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಯಾವ ಕರ್ತೃವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಉಪನೀತನನ್ನೇ ಕರ್ತೃತ್ವೇನ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ವೇದಃ ಕೃತ್ಸ್ನೋಽಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಸಹ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹರಲ್ಲ ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರರು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ವೇದವನ್ನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಲೂ ಬಾರದು. ಆದರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದವರು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಈ ಶೂದ್ರರಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಜಾತಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ.



ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಹುದು

**ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ**

उत्तमस्त्रीणां तु “सपत्नी मे पराधम पतिं मे केवलं कुरु” इत्यादिभाष्योक्तलिङ्गात्

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮ ಪತಿಂ ಮೇ ಕವಲಂ ಕುರು' 'ನನ್ನ ಸವತಿಯರನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಅಧಿಕಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಪತಿಯು ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡು', 'ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶಚೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

तथा -

“आहुरप्युत्तमस्त्रीणामधिकारं तु वैदिके ।

यथोर्वशी यमी चैव शच्याद्याश्च तथाऽपराः ॥

इत्यादिस्मृतेः

ಇದರಂತೆ -

ಆಹುರಪ್ಯುತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮಧಿಕಾರಂ ತು ವೈದಿಕೇ ।

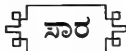
ಯರ್ಥಾವರ್ತೀ ಯಮೀ ಚೈವ ಶಚ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ ತಥಾಽಪರಾಃ ॥

ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಉರ್ವಶೀ, ಯಮೀ, ಶಚೀ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಷ್ಟಾಂತ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

तथा बृहदारण्यके “एतद्वैतदक्षरं गार्गी एतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी”

इत्यक्षरविद्यायां गार्ग्याः सम्बोधनात्

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)



ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಉಪನಯೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ತಮಧ್ಯಾಯಪಯೀತ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನೀತನಾದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಯಾವ ಕರ್ತೃವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಉಪನೀತನನ್ನೇ ಕರ್ತೃತ್ವೇನ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ವೇದಃ ಕೃತ್ಸ್ನೋಽಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಸಹ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹರಲ್ಲ ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರರು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ವೇದವನ್ನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಲೂ ಬಾರದು. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಿದುರ, ಧರ್ಮವ್ಯಾಧ ಮೊದಲಾದವರು ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಈ ಶೂದ್ರರಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಜಾತಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ.





ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಹುದು

तात्पर्यचन्द्रिका

उत्तमस्त्रीणां तु “सपत्नी मे पराधम पतिं मे केवलं कुरु” इत्यादिभाष्योक्तलिङ्गात्

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮ ಪತಿಂ ಮೇ ಕವಲಂ ಕುರು' 'ನನ್ನ ಸವತಿಯರನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಅಧಿಕಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಪತಿಯು ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡು', ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶಚೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

तथा -

“आहुरप्युत्तमस्त्रीणामधिकारं तु वैदिके ।

यथोर्वशी यमी चैव शच्याद्याश्च तथाऽपराः ॥

इत्यादिस्मृतेः

ಇದರಂತೆ -

ಆಹುರಪ್ಯುತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮಧಿಕಾರಂ ತು ವೈದಿಕೇ ।

ಯರ್ಥಾರ್ವಶೀ ಯಮೀ ಚೈವ ಶಚ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ ತಥಾಽಪರಾಃ ॥

ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಊರ್ವಶೀ, ಯಮೀ, ಶಚೀ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಷ್ಟಾಂತ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

तथा बृहदारण्यके “एतद्वैतदक्षरं गार्गी एतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी”

इत्यक्षरविद्यायां गार्ग्याः सम्बोधनात्

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಇದರಂತೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಕ್ತೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - 'ಏತದ್ವೈತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ ಏತಸ್ಯಾ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ' ಯಾಚ್ಛ್ಯವಲ್ಯುರು ಗಾರ್ಗಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧನ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ತಥಾ “ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯ” ಇತ್ಯತ್ರ ಅರೇ ಇತ್ಯನೇನ ಮೈತ್ರೇಯಾಃ ಸಮ್ಬೋಧನಾತ್

ಇದರಂತೆ 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅರೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮೈತ್ರೇಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ತಥಾ “ಭವತಿ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ” ಇತಿ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಸಮ್ಬೋಧ್ಯ “ವ್ಯಾಚಕ್ಷಾಣಸ್ಯ ತು ಮೇ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸಸ್ವ” ಇತಿ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸನವಿಧಾನಾಚ್ಚ ।

ಇದರಂತೆ 'ಭವತಿ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ' ಎಲೈ ! ಮೈತ್ರೇಯಿಯೇ ನಿನಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಮೈತ್ರೇಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ 'ವ್ಯಾಚಕ್ಷಾಣಸ್ಯ ತು ಮೇ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸಸ್ವ' ನಾನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೀನು ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರಿದಿಧ್ಯಾಸನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವೇದಶ್ರವಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲ. ಅದರ ಅನುಷ್ಠಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಥಾ ಪ್ರದಾನಕರ್ಮಣ ಏವೋಪನಯನಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವೇನ ಸಂಸ್ಕಾರಸಂಪ್ರದಾಯಾಚಾಸ್ತಯಧಿಕಾರಃ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಕನ್ಯಾದಾನವೇ ಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಉಪನಯನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

एतेन स्त्रीमात्रस्यानधिकार इति परमतं परास्तम् ।

ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪರಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

प्रकाशः —

“नन्वेवं संस्काराभावेन वेदानधिकारश्चेदुत्तमस्त्रीणामनधिकारप्रसङ्ग”  
इत्यादिशङ्कोत्तरटीकां विवृणोति — उत्तमेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ನನ್ನೇವಂ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇನ ವೇದಾನಧಿಕಾರಶ್ಚೇತ್ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮನಧಿಕಾರಪ್ರಸಂಗಃ' ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀ-ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಹೀಗೆ ಆಶಂಕೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - लिङ्गादिति ॥ शच्यादीनां "सपत्नीं म" इत्यादिविधाद्रष्टृत्व-  
लिङ्गादित्यर्थः । अस्त्यधिकार इत्यन्वयः । एतद्भाष्याद्युक्तमुपलक्षणं मत्वाऽऽह -  
तथेति ॥ इत्यादिस्मृतेरिति॥ जिज्ञासासूत्रभाष्योक्तस्मृतेरित्यर्थः ।

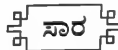
'ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶಚೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರು 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳ ದ್ರಷ್ಟಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವೇದದ್ರಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅಸ್ವಧಿಕಾರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ತಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತೇಃ' ಎಂದರೆ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "भवति ते" इत्यत्र हे भवति इति सम्बोधनम् । ते तुभ्यमित्यर्थः॥

'ಭವತಿ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಭವತಿ' ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾಪದವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಹೇ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಭವತ್' ಶಬ್ದದ ಸಂಬೋಧನ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. 'ತೇ' ಎಂದರೆ ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಎಂದರ್ಥ. ಎಲೈ ! ಮೈತ್ರೇಯಿಯೇ ನಿನಗಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेनेति ॥ उदाहृतानेकमानसिद्धलिङ्गदर्शनेनेत्यर्थः ।

'ಏತೇನ' ಎಂದರೆ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಎದರ್ಥ. ಹಾಗಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪರಮತವು ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು.



ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನ. ಯಾರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಪರಮತದವರು ಯಾವುದೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಸಹ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಶಚಿದೇವಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ 'ಸಪತ್ನೀಂ ಮೇ ಪರಾಧಮ' ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಉರ್ವಶೀ, ಶಚೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಗಾರ್ಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೃತ್ಯೇಯಿಗೆ ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಭವತಿ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ' ಎಂದು ಮೃತ್ಯೇಯಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ, 'ವ್ಯಾಚಕ್ಷಣಸ್ಯ ತು ಮೇ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸಸ್ವ' 'ನಾನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೀನು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ಮಾಡು' ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲ. ಅದರ ಅನುಷ್ಠಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ವಿವಾಹ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಉಪನಯನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ವಿವಾಹವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದದ ಶ್ರವಣ-ಪಠಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

////////////////////

● ● ● ● ●

ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

एवं च शूद्रस्य न यज्ञ इत्यादिनिषेधादेव कर्मानधिकारः ।

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಗ್ನಿನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ननु ज्योतिष्टोमादिकर्मणामाहवनीयाद्यग्निविद्यासाध्यत्वात्तयोश्चाधानोपनयना-  
धीनत्वात्तयोश्च वसन्तादिवाक्याभ्यां त्रैवर्णिकानामेव विधानात्तेषामेवाधिकारादिति  
मीमांसकोक्तरीत्याऽनधिकारः ।

'ನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. ಹೊರತು, ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಮೀಮಾಂಸಕರು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ - ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿಕರ್ಮಗಳು ಆಹವನೀಯ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನಗಳೆರಡೂ ಆಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡನ್ನು ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

(ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾರಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವಿದೆಯೋ, ಅವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಹವನೀಯಾದ್ಯಗ್ನಿಯು ಅಗ್ನಾಧಾನಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನಸಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಞೋಮಾದಿ-ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.)

(त्रैवर्णीकेतराणाम्) अनश्रित्वेनानधिकारे रथकाराख्यसंकरजातेरप्यनधि-  
कारापातात् ।

ಮೀಮಾಂಸಕರ ಈ ಸಮರ್ಥನೆ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವರು ಅಗ್ನಾಧಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ರಥಕಾರವೆಂಬ ಸಂಕರ ಜಾತಿಯವನಿಗೂ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳದಿರಬೇಕಾದಿತು.

ಅಂದರೆ 'ತ್ರೈವರ್ಣಿಕೇತರಃ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಣಿ ನಾಧಿಕಾರಿಣಃ ಅನಗ್ನಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಅಂಶೇ ಬಾಧದೋಷವನ್ನು ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

“वर्षासु रथकार आदधीत” इति श्रुत्या तस्याप्याधानोपगमात् ।

'ವರ್ಷಾಸು ರಥಕಾರ ಆದಧೀತ' ವರ್ಷಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಥಕಾರನು ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ರಥಕಾರನೆಂಬ ಸಂಕರಜಾತಿಯವನಿಗೂ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ಯುಕ್ತಿಯು ಸರಿಯಲ್ಲ.

“कृतिकास्वश्रिमादधीत नक्तं गार्हपत्यमादधीत” इत्यादिना  
शूद्रस्याप्याधानविधिः ।

'ಕೃತ್ರಿಕಾಸ್ವಾಗ್ನಿಮಾದಧೀತ' ನಕ್ತಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಮಾದಧೀತ' 'ಕೃತ್ರಿಕಾನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ರಾತ್ರಿಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು' ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಾನಿ ತು ಗುಣದ್ವಯುಕ್ತತ್ವೇಽಪಿ ವಿಧಿಲಾಘವಾಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಷಯೇಣ  
ಕೃತಿಕಾದಿವಾಕ್ಯೇನ ಪ್ರಾಸಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀನಾಂ ವಸಂತಾದಿನಿಯಮಪರಾಣಿ ।

‘ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗುಣದ್ವಯಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಧಿಯ ಲಾಘವಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ: ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ ‘ಕೃತ್ತಿಕಾಸ್ವಗ್ನಿಮಾದಧೀತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲನಿಯಮವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

**ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ತು ಕೃತವಂತರ ಆಧಾನಮಿತ್ಯಪಿ ಸುವಚತ್ವಾಚ್ಚ ।**

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಾಲನಿಯಮವಿಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಧಾನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

एवं रथवत्त्वरूपादध्ययनाङ्गोपनयनाभावादिरूपाच्च बाधकाच्छ्रद्धशब्दस्य  
रूढित्यागाच्च श्रद्धाधिकार इत्युक्तम् । इदानीं भाष्ये “न संस्कारो न व्रतानि  
श्रद्धस्य” इत्येतावत्येवोदाहर्तव्ये यत् “नाग्निं यज्ञ” इत्यंशस्याप्युदाहरणं तेन  
श्रद्धस्य यज्ञानधिकारोऽपि निषेधादेव । नतु मीमांसकरीत्येति सूचितमिति  
तत्प्रपञ्चयति - एवं चेत्यादिना ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ರಥವತ್ಸವೆಂಬ ಅಂತರಂಗಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಾಂಗವಾದ ಉಪನಯನಾಭಾವವೆಂಬ ಬಹಿರಂಗಬಾಧಕವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅಂತರಂಗಬಾಧಕ ಬಹಿರಂಗಬಾಧಕಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ‘ನ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ‘ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ’ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೊರತಾಗಿ, ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ 'ನಾಗ್ನಿನಃ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೀಮಾಂಸಕಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಏವಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**“चातुर्वर्ण्यमविशेषात्” इति षष्ठाद्यपादीयापशूद्राधिकरणसिद्धान्त-  
मनुवदति - ज्योतिष्टोमेति ॥

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಮವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವಿದೆ. ಅದರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** त्रैवर्णिकानामेवेति ॥ द्वितीयस्य तृतीये पादे “आधाने सर्वशेषत्वात्” इति तृतीयेऽधिकरणे “वसन्ते ब्राह्मणोऽग्नीनादधीत ग्रीष्मे राजन्यः शरदि वैश्यः” इति तथा “वसन्ते ब्राह्मणमुपनयीत, ग्रीष्मे राजन्यं, शरदि वैश्यम्” इति वाक्यद्वयमुदाहृत्य किं ब्राह्मणादीनामाधानोपनयनयोः प्राप्तानां वसन्तादिकालविधानं प्रति निमित्तार्थान्येतानि वचनान्युत तेषामप्राप्ताधानोपनयन-  
विधिपराणीति संशये

‘ಆಧಾನೇ ಸರ್ವಶೇಷತ್ವಾತ್’ (೨-೩-೩)’

(೧) ಭಾಟಸಙ್ಗಹ: -

अथ तृतीयमाधानस्य विधेयत्वाधिकरणम्  
आधाने सर्वशेषत्वात् ॥४॥

पूर्ववैषम्येण शङ्कनात् सङ्गतिः । अनारभ्य श्रूयते ‘वसन्ते ब्राह्मणोऽग्नीनादधीत’ ग्रीष्मे राजन्यः, शरदि वैश्यः” इति । तथा “वसन्ते ब्राह्मणमुपनयीत, ग्रीष्मे राजन्यम्, शरदि वैश्यम्” इति च । तत्र सन्देहः आधानोपनयनयोः कर्तृत्वेनार्थप्राप्तानां ब्राह्मणादीनां ब्राह्मणश्चेद्वसन्ते राजन्यश्चेद्रग्रीष्मे इत्यादिरूपेण कालविधिं प्रति निमित्तार्थानि वाक्यानि, उताप्राप्तानां ब्राह्मणादीनां वसन्तादिविशिष्टाधानोपनयनविध्यर्थानिति । पूर्वपक्षस्तु युक्तः पूर्वत्रावेष्टौ ब्राह्मणादेप्राप्त्या निमित्तार्थत्वाभावः । नेह तथा । क्रतुविध्यन्यानुपपत्त्या प्राप्तिः सम्भवात् । “अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामः” इति त्रैवर्णिकसाधारणक्रतु-  
विध्यस्तदनुष्ठानद्वारा स्वर्गाद्यर्थाः । नच क्रतुनुष्ठानमाहवनीयाद्यग्निं वेदाध्ययनतदर्थज्ञान-  
रूपविधां च विना युक्तम् । नच ते आधानोपनयने विना शक्यसंपादे । अत आक्षेपादेव

अपशूद्राधिकರಣ (೧-೩-೯)

'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತಃ ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜಸ್ಯಃ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಃ' ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗ್ರೀಷ್ಮಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿಯನು, ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನು ಅಗ್ನಿಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜಸ್ಯಂ, ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್' ವಸಂತಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗ್ರೀಷ್ಮ ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿಯನಿಗೆ, ಶರದ್ಭುತುವಿನಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕು' ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಆಧಾನ ಉಪನಯನಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹವರಿಗೆ ವಸಂತಾದಿಕಾಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಆಧಾನ ಉಪನಯನಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂತಹವರಿಗೆ ಉಪನಯನದ ವಿಧಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟವೆಯೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ವಿನಾ ಕ್ವತ್ವನುಷ್ಠಾನಾಸಮ್ಮವಾತ್ತಯೋಶ್ಚಾಧಾನೋಪನಯನಾಧೀನತ್ವಾತ್ ಕ್ರುತುವಿಧಿಭಿರೇವಾಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಸಾಧ್ಯೈಸ್ತದ್ವಿಧಿಭಿರಾಧಾನೋಪನಯನಯೋರಾಕ್ಷೇಪತಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇಸ್ತಯೋಃ ಕಾಲವಿಧಾನಾಯ ನಿಮಿತ್ತಕಾರ್ಥಾನೀತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -** ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಕ್ರತುಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಬೇಕು. 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಯಾರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನೆಯಿದೆಯೋ, ಅವರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕ್ರತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ರತುವಿಧಿಯಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಬೇಕು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪದ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾನಉಪನಯನಗಳು ಸ್ವತಃ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವಿದವರು

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇವಾಧಾನೋಪನಯನಸಮ್ಮವಾತ್ತಯೋಶ್ಚಾಧಾನೋಪನಯನಾಧೀನತ್ವಾತ್ ಸ್ಯಾಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಸಾಧ್ಯತ್ವೇಪಿ ಲೌಕಿಕಾಗ್ರಾಐ ವಾ ಅನ್ಯೇನಾಽಹಿತಾಹವನೀಯಾದೌ ಕ್ರಯಾದಿನಾ ಸಂಪಾದಿತೇ ವಾ ಪುಸ್ತಕನಿರೀಕ್ಷಣಾಽಪ್ಯುಪನಯನಸಂಪಾದಿತವಿಧಯಾ ವೋಪಪತ್ಯಾ ನಾವಶ್ಯಮಾಧಾನೋಪನಯನೇ ಆಕ್ಷಿಪಂತಿ ಕ್ರುತುವಿಧಯಃ ಇತ್ಯಪ್ರಾಸಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇವಸಂತಾದಿವಿಧಿಶಾಧಾನೋಪನಯನವಿಧ್ಯರ್ಥಾನಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ । ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಮ್, ಆಧಾನೇ ಆಧಾನಪದವತಿ ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಅಪ್ರಾಪ್ತಾಧಾನವಿಧಿಃ । ಕುತಃ? ಸರ್ವಶೇಷತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಕರ್ಮಶೇಷಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ಇತ್ಯೇಕಃ । ಅನ್ಯೇ ತು ಅಸರ್ವಶೇಷತ್ವಾತ್ । ಸರ್ವಕ್ವತ್ವನುಷ್ಠತ್ವಾತ್ । ಕ್ವತ್ವಜ್ಞತ್ವೇ ಹಿ ಕ್ರುತುವಿಧಿಭಿರೇವಾಽಕ್ಷೇಪಾಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಸಾಧ್ಯತ್ವರ್ಥಾನಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಸ್ಯುರೀತ್ಯರ್ಥಃ ಇತ್ಯಾಹುಃ । ಫಲಂತು ಶ್ರಾದ್ಧಾಣಾಮಪ್ಯಾಧಾನೋಪನಯನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ, ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ತು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಮೇವೇತಿ ।

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಪ್ರಾಧಾನಸ್ಯ ವಿಧೇಯತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥



ಕಾಲವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವಿದ್ದರೆ ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೃತ್ತಿಯತ್ವವಿದ್ದರೆ ಗ್ರೀಷ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ, ವೈಶ್ಯತ್ವವಿದ್ದರೆ ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಲವನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯೇಷು ತಾವತ್, ಯದಿಶಬ್ದಾಭಾವಾದ್ವಾಕ್ಯಾಂತರವಿಹಿತಾಧಾ-  
ನೋಪನಯನವಿಪರಿವೃತ್ಯುಭಾವಾಚ್ಚ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿरेव प्रतीयते । ऋतुविधयोऽप्यग्नि-  
विद्यामात्रसाध्याः । तथापि न सर्वे तेनैव निष्पाद्याः । अन्येन निष्पादितानामप्यन्येन  
क्रयादिभिः प्राप्तेः सम्भवात् । तथा विद्यापि पुस्तकनिरीक्षणायुपायसम्भवान्नैकान्ते-  
नोपनयनमाक्षिपतीत्याधानोपनयनयोः नप्रापकाणीति सिद्धान्तितत्वात्त्रैवर्णिका-  
नामेव विधानमित्युक्तम् ।

**ಸಿದ್ಧಾಂತ -** ನೀವು ಹೇಳಿ ಕಾಲವಿಧಾಯಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ಯದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ತರ್ಹಿ ವಸಂತೇ ಉಪನಯೇತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಯದಿ' ಶಬ್ದವು ಇರಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಯದಿ' ಶಬ್ದವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಹಿತವಾದ ಆಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಉಪನಯನವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಕ್ರತುಗಳ ವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಆಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರತುವಿಧಿಯು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಅವನೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತಾನು ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಮಾಡಿರುವ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಇವನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಕ್ರತುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶ ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿಯೇ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರತುವು ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವೆಂದು ಈ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತೇಷಾಮೇವಾಧಿಕಾರಾದित್ಯನಂತರಂ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಧಾನೋಪನಯನಯೋರಸಂಭವಾತ್ತತ್ಸಾಧ್ಯೇ  
ಯಜ್ಞಾದೌ ನಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯೇತಾವಧೋಜ್ಯಮ್ । ಯತ್ತಾವದನಶ್ಚಿತ್ತವಾದನಧಿಕಾರ ಇತಿ ತತ್ತಾವಚ್ಛೇತ್ಯಾಹ  
- ಅನಶ್ಚಿತ್ತವೇನೆತಿ ॥

'ತೇಷಾಮೇವಾಧಿಕಾರಾತ್' ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ 'ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಧಾನೋಪನಯನಯೋರಸಂಭವಾತ್  
ತತ್ಸಾಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞಾದೌ ನಾಧಿಕಾರಃ' ಶ್ರುದ್ಧರಿಗೆ ಆಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪನಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ  
ಕಾರಣ ತತ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನ  
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇನ್ನು ಶ್ರುದ್ಧರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳಿದ್ದರು ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಅನಗ್ನಿತ್ವೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸಂಕರಜಾತೇರಿತಿ ॥

ಶ್ರುದ್ಧಾಪಾಂ ಕರಮೋ ವೈಶ್ಯಾನ್ಮಾಹಿಷ್ಯೋ ವಿಡ್ವಿಷ್ವಿಂ ನೃಪಾತ್ ।

ರಥಕಾರಸ್ತು ಮಾಹಿಷ್ಯಾತ್ಕರಭ್ಯಾಂ ಯಸ್ಯ ಸಂಭವಃ ॥

ಇತ್ಯುಕ್ತಸಂಕರಜಾತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ರಥಕಾರನು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಸಂಕರಜಾತಿಯವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಶುದ್ಧಾಯಾಂ ಕರಭೋ ವೈಶ್ಯಾತ್ ಮಾಹಿಷ್ಯೋ ವಿಟ್ ಸ್ತ್ರೀಯಾಂ ನೃಪಾತ್ ।

ರಥಕಾರಸ್ತು ಮಾಹಿಷ್ಯಾತ್ ಕರಭ್ಯಾಂ ಯಸ್ಯ ಸಂಭವಃ ॥

ವೈಶ್ಯಪುರುಷನಿಗೆ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗು 'ಕರಭ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪುರುಷನಿಗೆ  
ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗು 'ಮಾಹಿಷ್ಯ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಹಿಷ್ಯಜಾತಿಯ ಪುರುಷನಿಗೆ ಕರಭ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ  
ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿಗೆ 'ರಥಕಾರ' ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಹೀಗೆ ರಥಕಾರನು ಸಂಕರಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಕರಜಾತಿಯವನು. ಅಂದರೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ  
ಸರ್ವಥಾ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किं च श्रद्धमात्रेऽप्यसिद्धमनश्चित्तम् । तस्याप्याधानसम्भवात् ।

ಮತ್ತು ಶ್ರುದ್ಧಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಶ್ರುದ್ಧನಿಗೂ  
ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನ च वसन्तादिवाक्यान्वाधानपराणीत्युक्ततया तैर्ब्राह्मणादीनामेवाधान विधानं न शूद्रस्येति वाच्यम् ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - 'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಅಗ್ನಿನಾದಧೀಶ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तेषां वाक्यानां प्राप्ताधानानुवादेन कालविधिपरतया ब्राह्मणादी- नामाधानाविधायकत्वात् ।

**ಉತ್ತರ** - ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಕೇವಲ ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - न चाक्षेपतः प्राप्तेर्निरस्तत्वात् “य एवं विद्वानग्रिमाधत्ते” इत्यस्य च सामान्यवचनस्य वर्तमानापदेशत्वेनाविधायकत्वात्प्राप्त्यभाव इति वाच्यम् ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ಆಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಮಾಧತ್ತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯ. ಕೇವಲ ಏನು ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಯಾವುದನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - वाक्यान्तरैः प्राप्तिरसम्भवादिति भावेनाह - कृत्तिकास्विति ॥

**ಉತ್ತರ** - 'ಅಗ್ನಿಮಾಧತ್ತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಾಧಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕೃತ್ತಿಕಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आदिपदेन “दिवाहवनीयं त्रिभिर्गार्हपत्यमादधाति पञ्चभिराहवनीयम्” इति वचनं गृह्यते । तत्र कर्तृविशेषानुपादानेन चतुर्वर्णाधिकारिकत्वसम्भवादिति भावः ।

ಆದಿಪದದಿಂದ 'ದಿವಾಹವನೀಯಂ ತ್ರಿಭಿರ್ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಮಾದಧಾತಿ ಪಂಚಭಿರಾಹವನೀಯಮ್' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ನಾಲ್ಕೂ ವರ್ಣದವರಿಗೂ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಕೃತ್ತಿಕಾದಿವಾಕ್ಯಪ್ರಾಸಾಧಾನಾನುವಾದೇನ ನ ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಕಾಲವಿಧಿಃಶಿಕ್ಷಾಚ: | ವಸಂತಾದಿಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿರೂಪಗುಣದ್ವಯಶ್ರವಣಾತ್ |

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ನಾನೇಕೋ ಗುಣೋ ವಾಕ್ಯೇ ವಿಧೀಯತೇ |

ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯೇನ್ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕ ಯತ್ತತ: || ಇತ್ಯುಕ್ತೇ: |

ಆದಧೀತೇತಿ ಯತ್ತದ್ರಸಂತೇ ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಭೇದಾಪತ್ತೇರಿತ್ಯತ ಆಹ - ವಸಂತಾದೀತಿ ||

ಅಕ್ಷೇಪ - ಕೃತ್ತಿಕಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ವಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾಲ ಎಂಬೆರಡು ಗುಣಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ನಾನೇಕೋ ಗುಣೋ ವಾಕ್ಯೇ ವಿಧೀಯತೇ |

ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯೇರನ್ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕ ಯತ್ತತ: ||

ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದೇ ಹೊಸದಾಗಿ ವಿಧಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ('ಅರುಣಯಾ ಏಕಹಾಯನ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.) ಆವಾಗ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಆವಾಗ ಗುಣವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯವು ಒಂದು ಗುಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದವು ಬರುತ್ತದೆ.

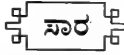
ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದಾದರೆ, 'ಯದ್ವಸಂತೇ ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ವಸಂತಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ಯಂತಪ್ರಾಸವಿಧಿಪೇಕ್ಷಯಾ ನಿಯಮವಿಧೇರ್ಲಘುತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: - ಪ್ರಾಪ್ತೇತಿ ||  
ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಆದಧೀತೇತಿ ಯತ್ತದ್ರಸಂತೇ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣಾನ್ವಯಾನ್ ವಾಕ್ಯಭೇದ ಇತ್ಯರ್ಥ: |  
ಶ್ರುತ್ಯಸ್ಯ ಕಾಲವಿಧಾಯಕಾಭಾವಾದಾಹ - ಋತ್ವಂತರ ಇತಿ ||

ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾಲನಿಯಮ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಲಘುಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಪ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀನಾಂ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಆದಧೀತೇ ಯದ್ ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವಂತಹ ವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಯತ್ಪೂರ್ವೇ'

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಹಾಗೇ ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ.



'ನಾಗ್ನಿರ್ನಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ರಥಕಾರನು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು 'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಂ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಹಾಗೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಗಲು ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಲು ಕಾಲನಿಯಮವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.



ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೀಮಾಂಸಕಮತ ತಪ್ಪು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

उपनयनहोमस्यपतीष्टवकीर्णं ब्रह्मचार्यधिकारिकयागादिवह्नौकिकाग्नौ शूद्रस्यापि यागसम्भवाच्च । उक्तं हि षष्ठेऽनेकैरधिकरणैरुपनयनहोमादयो लौकिकाग्राविती ।

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇಕಾದರೆ ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ಮಾಣವಕನು ಉಪನಯನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬೇಡಜಾತಿಯವನು ಸ್ಥಪತೀಷ್ಠಿಯನ್ನು ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಚರಮಧಾತುವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗುರುಕುಲವಾಸಿಯಾದ ಮಾಣವಕನಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಹೋಮವನ್ನು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ಕೃತಿಕಾದಿವಾಕ್ಯಪ್ರಾಸಾಧಾನಾನುವಾದೇನ ನ ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯೇ ಕಾಲವಿಧಿಶಿಕ್ಷಕಃ । ವಸಂತಾದಿಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿರೂಪಗುಣದ್ವಯಶ್ರವಣಾತ್ ।

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ನಾನೇಕೋ ಗುಣೋ ವಾಕ್ಯೇ ವಿಧೀಯತೇ ।

ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯೇನ್ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕ ಯತ್ತತಃ ॥ ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ ।

ಆದಧೀತೇತಿ ಯತ್ತದ್ರಸಂತೇ ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಭೇದಾಪತ್ತೇರಿತ್ಯತ ಆಹ - ವಸಂತಾದೀತಿ ॥

ಆಕ್ಷೇಪ - ಕೃತ್ತಿಕಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ವಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾಲ ಎಂಬೆರಡು ಗುಣಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ನಾನೇಕೋ ಗುಣೋ ವಾಕ್ಯೇ ವಿಧೀಯತೇ ।

ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯೇರ್ನ್ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕ ಯತ್ತತಃ ॥

ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದೇ ಹೊಸದಾಗಿ ವಿಧಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ('ಅರುಣಯಾ ಏಕಕಾಯನ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.) ಆದಾಗ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಆದಾಗ ಗುಣವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯವು ಒಂದು ಗುಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದಾದರೆ, 'ಯದ್ವಸಂತೇ ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

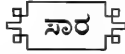
ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ವಸಂತಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ಯಂತಪ್ರಾಸವಿಧಿಪೇಕ್ಷಯಾ ನಿಯಮವಿಧೇರ್ಲಘುತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ - ಪ್ರಾಪ್ತೇತಿ ॥  
ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಆದಧೀತೇತಿ ಯತ್ತದ್ರಸಂತೇ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣಾನವಯಾನ್ ವಾಕ್ಯಭೇದ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।  
ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾಲವಿಧಾಯಕಾಭಾವಾದಾಹ - ಋತ್ವಂತರ ಇತಿ ॥

ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾಲನಿಯಮ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಲಘುಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಪ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀನಾಂ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಆದಧೀತೇ ಯದ್ವಾ ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವಂತಹ ವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಯತ್ಪೂರ್ವೇ'

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಹಾಗೇ ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.



‘ನಾಗ್ನಿರ್ನಯಜ್ಞಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ರಥಕಾರನು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ‘ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಂ ಶರದಿ ವೈಶ್ಯಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಹಾಗೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಗಲು ಕಾಲದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಲು ಕಾಲನಿಯಮವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.



ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮೀಮಾಂಸಕಮತ ತಪ್ಪು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

उपनयनहोमस्थपतीष्टवकीर्णं ब्रह्मचार्यधिकारिकयागादिवह्नौकिकाश्रीं शूद्रस्यापि यागसम्भवाच्च । उक्तं हि षष्टेऽनेकैरधिकरणैरुपनयनहोमादयो लौकिकाग्राविति ।

ಅನುವಾದ - ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇಕಾದರೆ ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಗಾದಿಕಾರವಿರುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ಮಾಣವಕನು ಉಪನಯನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬೇಡಜಾತಿಯವನು ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿಯನ್ನು ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಚರಮಧಾತುವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗುರುಕುಲವಾಸಿಯಾದ ಮಾಣವನಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಹೋಮವನ್ನು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದೂ ಸಹ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಉಪನಯನ ಹೋಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬಹುದು.

अग्रसाध्यसन्ध्योपासनादावुपनीतमात्रस्य ब्राह्मणादेरध्ययनात्प्रागिव शूद्रस्याप्य-  
धिकारापरिहाराच्च ।

ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಬೇಡ, ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಬೇಡ, ಆದರೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಟುವಿಗೆ ಎಂಟುವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಪಾಕರ್ಮದ ತನಕ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಬಾರದು. ಉಪಾಕರ್ಮದ ಅನಂತರ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಆದರೂ ಸಹ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನೀತನಾದ ವಟು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿಗಳು ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

अत एव षष्ठे “उदङ्मुखो मूर्ध्नं कुर्यात्” इत्यादिस्मार्तनियमा अग्रसाध्यत्वाद-  
नुपनीतस्यापीति प्राप्ते “उपनयनादिर्नियमः” इति वचनबलादेवोपनयनप्रभृति  
स्युरित्युक्तम् ।

ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಅನಾಹಿತಾಗ್ನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಉದಜ್‌ಮುಖೋ ಮೂತ್ರಂ ಕುರ್ಯಾತ್’ ‘ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೂತ್ರ ಮಾಡಬೇಕು’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ನಿಯಮವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಮಾರ್ತನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ‘ಉಪನಯನಾದಿನಿಯಮಃ’ ಸಕಲವಿಧಿ ನಿಯಮಗಳು ಅನಂತರವೇ ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಉಪನಯನದ ಅನಂತರವೇ ಸ್ಮಾರ್ತನಿಯಮಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ವಿಧಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.



ಪ್ರಕಾಶ: -

ಕಿञ्च ಕಿಮೇತೇನಾಗ್ರಿಮತ್ಪಾಪಪಾದನಕ್ಷೇಶಂ । ನಿಷೇಧಾದೇವ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾನಧಿಕಾರಾನಜ್ಜಿಕಾರೇ  
ಕ್ರತುವಿಧಿನಾಂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಕಾಮನಾವನ್ಮಾತ್ರಾಧಿಕಾರಿಕತ್ವಾಚ್ಛ್ರದ್ಧಸ್ಯಾಪಿ ಕಾಮನಾವತ್ವೇನ  
ತದಧಿಕಾರಪ್ರಾಪ್ತೌ ನಾಶ್ರಭಾವೇನ ತನ್ನಿರಾಸಃ । ಲೌಕಿಕೇಽಗ್ರಾವಪಿ ತದನುಷ್ಠಾನಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ । ನೃಪ  
ವೈದಿಕಕರ್ಮಣೋಽವೈದಿಕೇಽಗ್ರಾವನುಷ್ಠಾನಮದೃಶ್ಚರಮ್ । ಬಹುಷು ದೃಶ್ತವಾದಿತ್ಯಾಹ - ಉಪನಯನೇತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧ ವಚನದಿಂದಲೇ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಬೇರೆಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ  
'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರತುವಿಧಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ  
ಕಾಮನಯುಳ್ಳವರೆಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೂ  
ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನಯಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವರಿಗೂ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶೂದ್ರರಿಗೆ  
ಅಗ್ನಾಧಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು  
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರತುವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ವೈದಿಕವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು  
ಅವೈದಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ  
ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಯನ  
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಷಷ್ಠಸ್ಯಾಶ್ರಮೇ ಪಾದೇ "ಉಪನಯನ್" ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯೇಽಧಿಕರಣೇ ಉಪನಯನಾನ್-  
ಭೂತಮಾಣವಕಕರ್ತೃಕಾ ಹೋಮಾಃ ಕಿಮಾಹವನೀಯೇ ಸ್ಫುರತ ಲೌಕಿಕ ಇತಿ ಸಂಶಯೇ

'ಉಪನಯನಾದಧೀತೇ ಹೋಮಸಂಯೋಗಾತ್' (೬-೮-೨)¹

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ: -

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯಮನಾಹಿತಾತ್ರಿಷುಪನಯನಹೋಮಾಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಾಣಿ ೧೧-೧೨)

ಉಪನಯನಾದಧಿತ ಹೋಮಸಂಯೋಗಾತ್ ॥೧೧॥

(ಸ್ಥಪತಿಶ್ವಿವಹ್ನೌಕಿಕೇ ವಾ ವಿಧಾಕರ್ಮಾನುಪೂರ್ವತ್ವಾತ್ ॥೧೨॥ ಆಧಾನಂಚ ಭಾರ್ಯಾಸಂಯುಕ್ತಮ್ ॥೧೩॥

ಅಕರ್ಮಂ ಚೋರ್ಧ್ವಮಾಧಾನಾತ್ತತ್ಸಮವಾಯೋ ಹಿ ಕರ್ಮಭಿಃ ॥೧೪॥ ಶ್ರಾದ್ಧವದಿತಿ ಚೇತ್ ॥೧೫॥ ನ

ಶ್ರುತಿವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ॥೧೬॥ ಸರ್ವಾರ್ಥತ್ವಾಚ್ಚ ಪುತ್ರಾರ್ಥೋ ನ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ ॥೧೭॥ ಸೋಮಪಾನಾಂತು ಪ್ರಾಪ್ತಂ

ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದುಪಯಚ್ಛೇತ್ ॥೧೮॥ ಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ತು ದರ್ಶನಾತ್ರಾಗಾಧಾನಾತ್ರತೀಯೇತ್ ॥೧೯॥

ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರನಾತ್ಸಂಜ್ಞಾತಿಃ । ಉಪನಯನಾನ್ಭೂತಾ ಮಾಣವಕಕರ್ತೃಕಾ ಆಚಾರ್ಯಕರ್ತೃಕಾಶ್ಚ ಹೋಮಾಃ  
ಕಿಮಾಹವನೀಯೇ ಸ್ಯುಃ, ಉತ ಲೌಕಿಕೇಽಗ್ರಾವಿತಿ ಸಂದೇಹೇ, "ಎಷಾ ವಾಽನಾಹಿತಾಶ್ರೇಃ" ಇತಿ ವಚನಸತ್ತ್ವೇನ  
ಚತುರ್ಹೋಮಸ್ಯ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನೌ ಕಾರ್ಯತ್ವೇಪಿಹ ತಥಾ ವಚನಾಭಾವಾದುಪನಯನಾತ್ರಾಗಾಭಾರ್ಯಾಮುಧ್ರಾಹಾಽಧಾನಂ

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಉಪನಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಒಂದು ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಣವಕನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಆಹವನೀಯ ಎಂಬ ಅಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೋ ಅಥವಾ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तेषां माणवकर्तृकतया तदग्रावेव कर्तव्यतयोपनयनात्प्रागधीत्य भार्यामुद्राह्याग्रिमाधायಾहवनीये तान् कुर्यादिति प्राप्ते

ಎಲ್ಲಾ ಹೋಮಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಮಾಣವಕನೇ ಈಗ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಉಪನಯನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आधानस्य विद्वदधिकारित्वादुपनयनात्पूर्वं तदयोगान्नाधानमिति लौकिक एवोपनयनहोमा इत्युक्तम् ।

ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯವಿದ್ವದ್ವರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಉಪನಯನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮಾಣವಕನಿಗೆ ವೈದ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಪನಯನ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथा “स्थपतीष्टिः प्रयाजवदग्राधेयं प्रयोजयेत्तादर्थ्याच्चापवृजेत” इति तृतीयेऽधिकरणे “एतया निषादस्थपतिं याजयत्” इति स्थपतीष्टिः किमाहितेऽग्रावुत लौकिक इति सन्देहे

ಕೃತ್ವಾ ಾಪ್ಯಾದಿತೇ ಆಹವನೀಯೇ ತೇ ಹೋಮಾಃ ಕಾರ್ಯಾಃ । “ಸ್ರಾತ್ವಾ ಭಾರ್ಯಾಮಧಿಗಚ್ಛೇತ್” ಇತಿ ಸ್ನಾನೋತ್ತರ ಲಭಾರ್ಯೋದ್ರಾಹವಚನಮಪತ್ಯಾರ್ಥ ಸ್ಯಾದिति ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ ಸ್ತೋತ್ರೇ, ಉಪನಯನ್ ಉಪಗಚ್ಛನ್ ಮಾಣವಕಃ ಪ್ರಾಗುಪನಯನಾತ್ ಆದಧಿತ ಆಹವನೀಯಸ್ಯೋಪನಯಾಙ್ಗಭೂತೈರ್ಹೋಮೈಃ ಸಂಯೋಗಾದिति । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ವಿಧಾನೇವಾಽಧಾನೇಽಧಿಕಾರಿ । ನ ಚಾನುಪನೀತಸ್ಯ ವಿಧಾಸ್ತಿ । ಅತ ಆಹವನೀಯಾ-ಭಾವಾಶ್ಲೋಕಿಕೇಗ್ರಾವುಪನಯನಹೋಮಃ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ।

॥ इति द्वितीयमनाहिताग्निषूपनयनहोमाधिकाशधिकरणम् ॥ (सूत्राणि ११-१९)

‘ಸ್ಥಪತಿಃ ಪ್ರಯಾಜವದಗ್ನ್ಯಾಧೇಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ ತದರ್ಥಾಚ್ಚಾಪವೃಜ್ಞೇತ್’

(೬-೮-೩)¹

‘ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಥಪತಿಂ ಯಾಜಯೇತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಥಪತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಇಷ್ಟಿಯು ಅಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೋ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಕೃತಿತ ಆಹವನೀಯಾದಿಪ್ರಾಪ್ತೇಸ್ತಸ್ಯ ಚಾಧಾನಾಧೀನತ್ವಾದಸತ್ಯಪ್ಯಾಧಾನವಿಧಾ ವಿಶ್ವಿವಿಧಿಬಲಾದೇವ ತದಾಕ್ಷೇಪಾದಾಹಿತ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -** ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಹವನೀಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಗಳೇ ಇರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗವೆನಿಸಿದ ಸ್ಥಪತೀಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಾಗ್ನಿಯು ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಪತಿಯು ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ಸ್ಥಪತಿಯು ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನಕ್ಕೆ

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ: -

ಅಥ ತೃತೀಯಮನಾಹಿತೇಽತ್ರೈ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಚಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರ ೨೦-೨೧)

ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿ: ಪ್ರಯಾಜವದಗ್ನ್ಯಾಧೇಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ತಾದರ್ಥಾಚ್ಚಾಪವೃಜ್ಞೇತ್ ||೨೦||

(ಅಪಿ ವಾ ಲೌಕಿಕೇಽತ್ರೈ ಸ್ವಾಧಾನಸ್ಯಾಸರ್ವಶೇಷತ್ವಾತ್ ||೨೧||)

ಅತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರನಾತ್ಸಂಗತಿ: । “ಏತಯಾ ನಿಷಾದಸ್ಯಪತಿಂ ಯಾಜಯೇತ್” ಇತಿ ಶ್ರುತಾ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿ: ಕಿಮಾಹವನೀಯೇ ಸ್ಯಾತ್, ತತಃ ಲೌಕಿಕೇಽಗ್ನಾವಿತಿ ಸಂದೇಹಃ, ದರ್ಶಾಪೂರ್ಣಮಾಸರೂಪ-ಪ್ರಕೃತಿತಶ್ಚೋದೇಕೇನಾಹವನೀಯಾದೇ: ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ ಚಾಧಾನಾಧೀನಸ್ಯಾಸತ್ಯಪಿ ಸ್ಥಪತೇರಾಧಾನವಿಧಾ-ವಿಶ್ವಿವಿಧಾನಬಲಾದೇವಾಧಾನಾಕ್ಷೇಪೇಣ ಪೂರ್ವತೇವಾಹವನೀಯಾಽಪ್ಯಸಮ್ಮವಾಭಾವಾದಾಹವನೀಯೇ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ, ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿ: ಪ್ರಯಾಜಾದಿಕಮಿವಾಶ್ವಿಧೀನಾಧಾನಮಪಿ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ । ನ ಚೈವ ಸ್ಥಪತೇರಗ್ನಿಮತ್ವೇ ಕರ್ಮಾಂತರೇಪ್ಯಧಿಕಾರ: ಸ್ಯಾದಿತಿ ಶಂಕಯಮ್ । ತಾದರ್ಥಾಚ್ಚಾಪವೃಜ್ಞೇತ್ । ಇದಂ ಹ್ಯಾಧಾನಂ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿವೈ ಪ್ರಯುಕ್ತಮಿತಿ ತದರ್ಥಮ್ । ನತು ವಸಂತಾದಿವಿಹಿತಾಧಾನವದಗ್ನಿಮಾತ್ರಾರ್ಥಮ್ । ಅತಸ್ತಸ್ಯಾಮಿಶ್ರೈ ಸಮಾಸ್ತಾಯಾಮಾಧಾನಮಪವೃಜ್ಞೇತ್ ಸಮಾಪ್ಯೇತೇತಿ ನ ಕರ್ಮಾಂತರಾಧಿಕಾರ: । ಅಗ್ರಭಾವಾದಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಪ್ರಕೃತಿತ ಆಹವನೀಯಾದೇ: ಪ್ರಾಪ್ತಾವಪಿ ತಸ್ಯ ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಬಲೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ-ಕರ್ತೃಕಾಧಾನಸಾಧ್ಯತ್ವಾವಗಮಾತ್ತತ್ಕರ್ತೃಕಮೇವಾಧಾನಮಶ್ವಿಧೀನಾಧಾನವಿಧಿ: ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ । ನ ಸ್ಥಪತಿಕರ್ತೃಕಮಿತಿ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿನಿಹವನೀಯೇ । ಕಿಂತ್ವಾಚಾರ್ಹ್ನೌಕಿಕೇಽಗ್ನಾವೇತಿ । ಫಲಂ ವ್ಯಕ್ತಮ್ ।

|| ಇತಿ ತೃತೀಯಮನಾಹಿತೇಽತ್ರೈ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಚಿಕರಣಮ್ || (ಸೂತ್ರ ೨೦-೨೧)

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಚರಿಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಸಂತಾದಿವಾಸ್ಯವಿಹಿತಾಧಾನಜನ್ಯಸಂಸ್ಕಾರವಾಚಿತ್ವಾದಾಹವನೀಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಸ್ಥಪತಿಕೃತೇನಾಧಾನೇನ ಚಾವಿಹಿತೇನ ಸಂಸ್ಕಾರಾಪ್ರತೀತೇನಾಧಾನಸ್ಯಾಕ್ಷೇಪ ಇತಿ ಲೌಕಿಕ ಏವೈತುಕ್ತಮ್ ।

ವಸಂತಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾಧಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಾಗವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಹವನೀಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಸ್ಥಪತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಧಾನದಿಂದ ವಿಹಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಸಹ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ಥಪತಿಯು ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಪತಿಯು ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತಥಾ “ಅವಕೀರ್ಣಿಪಶುಶ್ಚ ತದ್ವದಾಧಾನಸ್ಯಾಪ್ರಾಸಕಾಲತ್ವಾತ್” ಇತಿ ಚತುರ್ಥೇಽಧಿಕರಣೇ “ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯವಕೀರೇತ್ಸಗರ್ದಭಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ್” ಇತಿ ವಿಹಿತೋ ಯಾಗಃ ಕ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ಪೂರ್ವವತ್ಸಂದೇಹೇ

‘ಅವಕೀರ್ಣಿಪಶುಶ್ಚ ತದ್ವದಾಧಾನಸ್ಯಾಪ್ರಾಸಕಾಲತ್ವಾತ್’ (೬-೮-೪)¹

‘ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯವಕೀರೇತ್ ಸ ಗರ್ದಭಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ

(೧) ಭಾಟಸಙ್ಗ್ರಹ: -

ಅಥ ಚತುರ್ಥಮನಾಹಿತೇಽಗ್ರಾವವಕೀರ್ಣಿಪಶುನುಷ್ಠಾನಾಧಿಕರಣಮ್

ಅವಕೀರ್ಣಿಪಶುಶ್ಚ ತದ್ವದಾಧಾನಸ್ಯಾಪ್ರಾಸಕಾಲತ್ವಾತ್ ॥೨೨॥

ಅತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವವೈಷಯೇನ ಶಕ್ತನಾತ್ಸಙ್ಗತಿಃ । “ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯವಕೀರೇತ್ (ಅವಕೀರೇತ್ ಧಾತುಂ ವಿಸೃಜೇತ್) ಸ ಗರ್ದಭಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ್” ಇತಿ ಶ್ರುತಃ ಪಶುಯಾಗಃ ಕಿಮಾಹವನೀಯೇ ಸ್ವಾಹ್ಲೌಕಿಕೇಽಗ್ರೈ ವೇತಿ ಸಂದೇಹೇ, ಸ್ಥಪತೀಶ್ವೇರ್ದಯನಾಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇವ್ಯವಕೀರ್ಣಿನಿಷ್ಕೈವರ್ಣಿಕತ್ವಾದ್ವಿಹಿತವಾತ್ಸಾತಕರತಭಾರ್ಯೌದ್ವಾಹಾಧಾನಾನಾಂ ಸಮ್ಮವಾದಾಹವನೀಯ ಏವ ಪ್ರಾಪಶ್ಚಿತ್ತರೂಪೋ ಗರ್ದಭಪಶುಯಾಗಃ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ, “ಅವಿಚ್ಛುತಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೋ ಗೃಹಸ್ಯಾಶ್ರಮಮಾವಿಶೇತ್” ಇತಿ ವಚನಾದಸಮಾಹಿತ್ರಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತಸ್ಯ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯೇ ಪ್ರವೇಶಾಪ್ಯೋಗಾತ್, ಅಪತ್ನೀಕಸ್ಯಾಧಾನಾಯೋಗಾದಗ್ರಭಾವೇನಾಯಂ ಗರ್ದಭಪಶುಯಾಗೋ ಲೌಕಿಕ ಏವಾಗ್ರಾವಿತಿ । ತದಾಹ, ಅವಕೀರ್ಣಿಪಶುಯಾಗಶ್ಚ ತದ್ವತ್ ಸ್ಥಪತೀಶ್ವಿಹಿತೈಕಿಕೇ ಸ್ಯಾತ್ । ಪ್ರಾಪಶ್ಚಿತ್ತಮಕೃತ್ವಾ ದಾರಪರಿಗ್ರಹ-ಸಮ್ಮವೇನಾಽಧಾನಸ್ಯ ತದನಿಮಪ್ರಾಸಕಾಲತ್ವಾದಿತಿ ।

॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಮನಾಹಿತೇಽಗ್ರಾವವಕೀರ್ಣಿಪಶುನುಷ್ಠಾನಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಯಾಗವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಶೈವಣಿಕತ್ವಾದಿವತ್ವಾಚ್ಛಾತ್ವಾ ಭಾರ್ಯಾಮುಡ್ರಾಹ್ಯಾಗ್ರಿಮಾಧಾಯ ತತ್ರ ಕುರ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಂ

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕಾರಣ ವೈದ್ಯವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ ಸ್ನಾತಕನಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಿ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಪರಾಧಕೃತಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಿಘ್ನವಸಮಾಧಾಯ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಪ್ರವೇಶಾಭಿಮುಖಾತ್  
“ಅವಿಭುತಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೋ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಮಾವಿಶೇತ್” ಇತಿ ವಿಧಾನಾದಪತ್ನೀಕಸ್ಯಾಧಾನಾಭಾವಾಶ್ಚೈವೈಕಿಕ  
ಏವೇತ್ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಚರಮಧಾತುವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಪರಾಧಮಾಡಿದಾಗ ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವನು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವಿಭುತಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೋ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಮಾವಿಶೇತ್' 'ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅರ್ಹನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅನ್ಯಾಧಾನವೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚರಮಧಾತುವಿಸರ್ಗ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಇದರಂತೆ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನಿಷೇಧಾನುಸರಣಿ ಬಾಧಕಾಂತರಮಾಹ - ಅಗ್ರಸಾಧ್ಯೇತಿ ॥ ಏತೇನ  
ವಿವಿಕ್ತಾಭಾವಾದನಿಷೇಧಾ ಇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ । ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಾವರ್ಜನೀಯತ್ವಾತ್ ॥

'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ವತ್ಪವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆಯಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತಃ ಏವೇತಿ ॥ ಅಗ್ರಸಾಧ್ಯೇಽನಗ್ರೇಪ್ಯಧಿಕಾರಸಮ್ಮಭಾವೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಆತ ಏವ’ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಅನ್ಯವೈರುಷ್ಯನಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವು ಕೂಡುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಷष्ठೇ ದ್ವಿತೀಯಪಾದೇ “ತस्ಮಿಂस्तು ಶಿಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಜನನೇ ನ ಪ್ರವರ್ತೇನ್”  
ಇತಿ ಷಷ್ಠಾಧಿಕರಣ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ನಿಯಮ ಉಪನಯನಾದಿ: ಉಪನಯನಾನಂತರಭಾವೀತಿ ವಚನಾರ್ಥ: ।  
ಉಪನಯನೇನಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ ।

‘ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಶಿಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಜನನೇ ನ ಪ್ರವರ್ತೇರನ್’ (೬-೨-೬)¹

ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನಾದಿಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧಿಗಳು ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ‘ನಿಯಮ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪನಯನಾದಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ನಿಯಮದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಕ್ಷೇಪ: -

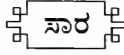
ಅಥ ಷष्ठಂ ಗುರ್ವನುಗಮನಾದಿನಾಮುಪನಯನೋತ್ತರಕಾಲಕರ್ತವ್ಯತಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರೇ ೨೧-೨೨)

ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಶಿಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಜನನೇ ನ ಪ್ರವರ್ತೇನ್ ||೨೧||

(ಅಪಿ ವಾ ವೇದತುಲ್ಯತ್ವಾದುಪಾಯೇನ ಪ್ರವರ್ತೇನ್ ||೨೨||)

ಪೂರ್ವನಾಥೇನಾತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಾತ್ಸಂಕ್ಷೇಪ: । “ಪ್ರಾಹ್ಲೋ ಬುಜಿತ” “ಉದ್ಹೋ ಮೃತಪುರೀಷಂ ಕುರ್ಯಾತ್” ಇತಿ ಸ್ಮಾರ್ತನಿಯಮ: ಕಿಮುಪನಯನಾತ್ಪ್ರಾಘ್ಯನುಸರತವ್ಯೋಽಪುನಯನಾತ್ಪ್ರಭೃತಿ ಸಂದೇಹೇ, ತನ್ನಿಯಮಸ್ಯಾಽ-  
ಹವನೀಯಾಶಾಸ್ತ್ರಿಭಿರ್ಮತ್ತೇವಾ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾಭಾವಾಜ್ಜನನಾನಂತರಮುಪನಯನಾತ್ಪ್ರಗಾಪಿ ಶಕ್ತೌ ಸತ್ಯಾಮನುಸರತವ್ಯ  
ಏವ । ತಥಾ ಚ ಕಲಾಽಽಧಿಭಕ್ಷಣಸ್ಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಕತ್ವವತ್ಸ್ಮಾರ್ತ ನಿಯಮೋಪ್ಯುಪನೀತಾನುಪನೀತ-  
ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಕ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ, ತಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷಂ ಶಿಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಜನನೇ  
ಜಾತೌ ಯದಾ ಶಕ್ತುರ್ಯಾತದೇವ ಪ್ರವರ್ತೇನಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಶ್ರೋತವ್ಯಾಽಪ್ಯನಾದಿನಿಯಮಸ್ಯೋಪನಯನಾನಂತರ-  
ಭಾವಿತ್ವ ನಿಯಮಾತ್, ಸ್ಮೃತೇವೇದಮೂಲತ್ವೇನ ವೇದಮೂಲಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಪ್ತನಿಯಮಸ್ಯಾಪ್ಯುಪನಯನೋತ್ತರಕಾಲ ಏವ  
ಯುಕ್ತವಾತ್, “ಉಪನಯಾದಿನಿಯಮ:” ಇತಿ ಸ್ಮರಣಾದುಪನೀತಸ್ಯೇವ ನಿಯಮೋ ನಾನುಪನೀತಸ್ಯೇತಿ । ತಥಾ  
ಚ ಸೂತ್ರಮ್, ಅಪಿ ವಾ ವೇದತುಲ್ಯತ್ವಾದುಪಾಯೇನ ಪ್ರವರ್ತೇನ್ ಇತಿ । ಉಪಾಯೇನ ಉಪನಯನೇನ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।  
ವೇದತುಲ್ಯತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೀನಾಮಿತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ । ಫಲಂ ವ್ಯಕ್ತಮ್ ।

ಇತಿ ಷष्ठಂ ಗುರ್ವನುಗಮನಾದಿನಾಮುಪನಯನೋತ್ತರಕಾಲಕರ್ತವ್ಯತಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರೇ ೨೧-೨೨)



ತ್ಯವರ್ಣಕರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದವರಿಗೆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ರಥಕಾರರಿಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಂಶೇ ಬಾಧ' ಮತ್ತು 'ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬೆರಡು ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪಸಂತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ತ್ಯವರ್ಣಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಧಿಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಾದಲ್ಲಿ ವಸಂತಾದಿಕಾಲಗಳಲ್ಲೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದ ವಿಧಾನವಿದೆ. ಶೂದ್ರನಾದರೆ ಋತುವಿನ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ : ಉಪಯನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಮಾಣವಕನು ಹೋಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಬೇಡಜಾತಿಯವನು ಸ್ವಪತೀಷ್ಠಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚರಮಧಾತು ವಿಸರ್ಗಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಹೋಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೂ ಬೇಡ, ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವೂ ಬೇಡ, ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಬೇಡ. ಆದರೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರಬಹುದು. ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಉಪಾಕರ್ಮದ ತನಕ ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಧಿಕಾರವು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರಿಗೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.



ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅವಿದ್ವತ್ತವೂ ಸಹ ಕಾರಣವಲ್ಲ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಾಪ್ಯವಿಚತ್ವಾದನಧಿಕಾರಃ । ಅಧ್ಯಯನಾಭಾವೇಽಪಿ ರಥಕಾರಾದೇರಾಧಾನಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇರಪಿ ಸ್ವಶಾಖೇತರಶಾಖಾವಿಹಿತಾಂಗಜ್ಞಾನಸ್ಯೇವ ಶ್ರುದ್ಧಾದೇರಪಿ “ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹನ್ತವ್ಯ” ಇತ್ಯಾದಿನಿವೇಧವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸ್ಯೇವ ಚೋಪದೇಶಾದಿನಾ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಪಿ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಸಮ್ಮವಾತ್ ।

ಅನುವಾದ - ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈದುಷ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಇದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ವೈದುಷ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಮೀಮಾಂಸಕರೇ ಒಪ್ಪಿದ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ -

೧. ರಥಕಾರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೇವಲ ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನವೂ ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ವಿಹಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞಾಂಗದ ಜ್ಞಾನವು ಇವನಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

೩. ಶುದ್ಧನಿಗೂ ಸಹ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಹನನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ವಿಶೇಷವಾಕ್ಯದ ಜ್ಞಾನವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೂರೂ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಶುದ್ಧನಿಗೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿಯಾಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬಹುದು.

त्वन्मते “सत्रिभिर्वैदिविधीयत” इति वेदान्तराध्ययनस्य विहितत्वेऽपि “स्वाध्यायोऽध्येतव्य” इत्यत्र स्वाध्यायशब्दस्य स्वस्वशाखामात्रपरत्वेनैकवेदागत-शाखान्तराध्ययनस्याविहितत्वात् ।

ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಸತ್ರಿಭಿರ್ವೇದಿರ್ವಿಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಸಹ ವಿಹಿತವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಶಬ್ದವು ತಮ್ಮ ಶಾಖೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ತಮ್ಮ ವೇದದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು ಹೊರತು, ಉಳಿದ ಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ವಿಹಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮಾಂಗದ ಅರಿವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಶುದ್ಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

किञ्च त्वया सर्वशक्तिनयेंऽधादेराज्यावेक्षणाद्यङ्गहानेन शक्याङ्गोपसंहारेण नित्यकर्माधिकारोऽङ्गीकृतः ।



ಮತ್ತು ಮೀಮಾಂಸಕರಾದ ನೀವೇ ಸರ್ವಶಕ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕುರುಡನಾದ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ನೋಡುವಿಕೆಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತನಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಕರ್ಮಾಂಗಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

एवं च तद्वदेव शूद्रादेरप्यग्निविद्याहानेनाङ्गान्तरೋपसंहारेण नित्येष्वधिकारः किं न स्यात् ।

ಸರ್ವಶಕ್ತಧಿಕರಣದ ಉದಾಹರಣೆಯಂತೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಸಹ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಅಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡ್ರನಾದವನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

अग्निविद्ये प्रयोगाद्ग्रहीरेव सम्पाद्ये । आज्यावेक्षणादि तु प्रयोगमध्येऽनुष्ठेयमिति तु वैषम्यमात्रम् ।

ತುಪ್ಪವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬುದು ಅನುಷ್ಠಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯೆಂಬುದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುರುಡನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಕೇವಲ ವೈಷಮ್ಯಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ.

प्रयोगात्प्रागेव प्रतिनियतकालेऽग्न्यादिब्रह्मवेक्षणादेरपि कर्तव्यतया प्रमातव्यत्वादित्यलम् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಯಾಗಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು, ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಹೇಗೆ ಆವಶ್ಯಕವೋ ಆದರಂತೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕು ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವಂತೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಅವಿಧ್ವತ್ವಾತ್ಸ ಇತ್ಯೇತನ್ನಿರಾಚಢೇ - ನಾಪೀತಿ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಢೇರಪೀತ್ಯೇತದ್ಢುಪಪಾಢಯತಿ -  
ತ್ವನ್ಮತ ಇತಿ ॥ ಮೀಮಾಂಸಕಮತೇ ॥ ಸ್ವಸ್ವೇತಿ ॥ ಸ್ವತ್ವಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾಢಿತ್ಯರ್ಥ: ॥

ವಿವರಣೆ - ಶೂಢ್ರನಿಗೆ ವೈದುಷ್ಯವಿಲ್ಲಢ ಕಾರಣ ಯಾಗಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಹಿಂದೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅಢನ್ನೂ ಸಹ 'ಸಾಪ' ಇತ್ಯಾಢಿ ಗ್ರಂಥಢಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶೂಢ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆನ್ನಲು ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು  
ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಢೇರಪ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಮಾತ್ರ 'ತ್ವನ್ನತ್ವೇ' ಇತ್ಯಾಢಿ  
ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಢಿಂದ ಉಪಪಾಢನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತ್ವನ್ನತ್ವೇ' ಎಂದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಮತಢಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ವಸ್ವಶಾಖಾಮಾತ್ರಪರತ್ವೇನ' ಎಂದರೆ  
ತನ್ನಢೇ ಅಢ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಅದ್ವಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸರ್ವಶಕ್ತೀತಿ ॥ ಷಷ್ಠಸ್ಯ ತೃತೀಯಪಾಢೇ "ಸರ್ವಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾ-  
ಭೂತೃಪಢೇಶಾತ್" ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣೇ "ಯಾವಜ್ಜೀವಮಗ್ರಿಹೃತಂ ಜುಹೃತಿ" ಇತ್ಯಾಢೌ ಕಿಂ ಸರ್ವಾ  
ಗೃಪಸಂಹಾರಶಕ್ತಾನಾಮೇವಾಧಿಕಾರ ಉತ ಯಸ್ತು ಯಾವಂತಿ ಶಕ್ನೃತೃಪಸಂಹರ್ತು ತಾವದ್ವಿರೂಪೆತಂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ  
ಕುರ್ವನ್ನಾಧಿಕರಣೀಯೇತಿ ಸಂದೇಹೇ

ಸರ್ವಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾಭೂತೃಪಢೇಶಾತ್ (೬-೩-೧)'

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ: -

ಅಥ ಪ್ರಥಮಂ ನಿಯತೇ ಯಥಾಶಕ್ತೃಪಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಾಣಿ ೧-೨)

ಸರ್ವಶಕ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾಭೂತೃಪಢೇಶಾತ್ ॥೧॥

(ಅಪಿ ವಾಽಪ್ಯೇಕಢೇಶಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾಧಾನೇ ಹ್ಯರ್ಥನಿರ್ವೃತ್ತಿಗುಣಮಾತ್ರಮಿತರತ್ತಢರ್ದತ್ವಾತ್ ॥೨॥ ತಢಕರ್ಮಣಿ ಀ  
ಢೃಪಸ್ತತ್ಸಮಾತ್ತತೃ ವಿಶೇಷಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾಧಾನೇನಾಭಿಸಮ್ಬನ್ಧಾತ್ ॥೩॥ ಕರ್ಮಾಭೇಢಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಯೃಗ-  
ವಀನೈಕತ್ವಾತ್ಸರ್ವೇಳಾಮುಪಢೇಶಃ ಸ್ಯಾಢಿತಿ ॥೩॥ ಅರ್ಥಸ್ಯ ವ್ಯಪವರ್ಗಿತ್ವಾಢೇಕಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಯೃಗೇ ಸ್ಯಾಢಯಥಾ  
ಕ್ರವ್ತನ್ತರೇಷು ॥೩॥ ವಿಧ್ಯಪರಾಢೇ ಀ ಢರ್ಶನಾತ್ಸಮಾಪ್ತೇಃ ॥೩॥ ಪ್ರಾಪಶ್ಚಿತ್ತವಿಧಾನಾಀ ॥೩॥)

"ಯಾವಜ್ಜೀವಮಗ್ರಿಹೃತಂ ಜುಹೃತಿ" ಇತ್ಯಾಢಿನಿಯತಕರ್ಮಣಿ ಕಿಂ ಸರ್ವಾಜ್ಞೃಪಸಂಹಾರಶಕ್ತಸ್ಯೇವಾಧಿಕಾರ  
ಉತಾಶಕ್ಯಾಜ್ಞತ್ಯಾಗಿನೃಪೀತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು ಸರ್ವಾಣ್ಯಜ್ಞಾನಿ ಯುಗಪತ್ಕಥಮ್ಭಾವಾಕಾಕ್ಷಿಣ್ಯಾ  
ಭಾವನಯಾಢಿತ್ಯರ್ಥಭಾವೇನ ಗೃಹ್ಯಂತ ಇತ್ಯೇಕಾಢಶಾಢಪಾಢೇ ಅಜ್ಞಾನಾನ್ತು ಶಬ್ಢಭೇಢಾಢಿತ್ಯತ್ರ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನ,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ಯಾವಜ್ಜೀವಮಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಸಹ ಜೀವನಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಾಗದ ಸಕಲ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಮಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಂತಹವರೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सर्वेषामज्ञानां समुच्चयेनेत्थंभावसम्बन्धात्सर्वाज्ञोपेतमेव कर्म फलसाधनमिति न हीनाज्ञस्यानुष्ठानमिति प्राप्ते

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -** ‘ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಕಥಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಥಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಶಾಂತಮಾಡಲು ಇತ್ತಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಳಿದ ಅಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೆಂಬ ಕರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಫಲಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀನಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು ಫಲಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यावच्छब्दोपबृंहितं जीवनं यागानुरक्तां भावानां प्रति निमित्तत्वेन ज्ञायते । (दर्शपूर्णमासशब्दविशेषितश्च यजिः कालयोगिनामाग्नेयादीनामेव वाचको नाज्ञानां) निमित्तस्य चैतद्रूपं यस्मिन्सति नैमित्तिकमवश्यं कार्यमिति । अतः प्रधानानुरक्ता

असत्सु सर्वेष्वङ्गेषु प्रधानोपकारानिष्पत्तेः, अनुपकृताच्च प्रधानात्फलसिद्धेश्च, असति च फले फलस्वाम्यरूपाधिकाराभावाच्च सर्वाङ्गोपसंहाराशक्तस्य नित्ये कर्मण्यप्यधिकार इति । तदाह सूत्रे, सर्वशक्तौ सर्वाङ्गोपसंहारसामर्थ्ये सत्येव प्रधाने प्रवृत्तिः स्यात् । तथाभूतस्य सर्वाङ्गयुक्तस्यैव जीवनादौ निमित्ते सत्युपदेशादिति । सिद्धान्तस्तु, “यावज्जीवं” इति यावच्छब्दोपबृंहितं जीवनं धातुसम्बन्धविहितणमुलप्रत्ययरूपश्रुत्या सम्बन्धान्तरासम्भवा- निमित्तत्वेन यागानुरक्तां भावानां प्रत्यवगम्यते । निमित्ते च सति नैमित्तिकमवश्यं कार्यमिति प्रधानवाक्यावगताऽवश्यकत्वस्य सत्यपि निमित्ते यत्किञ्चिदङ्गानुष्ठानाशक्त्या परित्यागे प्रधानवाक्यविरोधः स्यात् । अतः प्रधानानुरोधेनाशक्याङ्गहानेनापि नैमित्तिक प्रयोक्तव्यम् । तावतैव शास्त्रवशात्फलसिद्धिरिति यथाशक्त्यङ्गानुष्ठानेनापि प्रधानप्रयोगेऽ- स्त्यधिकार इति । तदुक्तं सूत्रे, अपि वाप्येकदेशः स्यादित्यादि । एकदेशोनाप्यङ्गानां स्यादेव प्रयोग इत्यर्थः । फलन्तु यथा शक्त्यङ्गानुष्ठानेन नित्यकर्मणोऽनुष्ठानम् ।

॥ इति प्रथमं नित्ये यथाशक्त्यङ्गानुष्ठानाधिकरणम् (सूत्राणि - १-७)

ಭಾವನಾ ಸ್ವಾಕೃಶ್ರುತನಿಮಿತ್ತವಶಪ್ರಾಪ್ತಾವಶ್ಯಕತ್ವಾನುರೋಧೇನ ಯಥಾಸಮ್ಭವಮಜ್ಞಾನಿ ಗೃಹ್ಣಾತಿತಿ  
ಯಥಾಶಕ್ತಿಪ್ರಯೋಗ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿತ್ವಾತ್ತದ್ವೇವ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾದಿತೀರ್ಥಃ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಕಥಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಬೇರೆ  
ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಂಗಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಇತ್ಯಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ  
ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಂಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಇದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಅವಶ್ಯಕತ್ವವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಅಂದರೆ 'ಯಾವಜ್ಞೇವಮಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯಾವತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ  
ಕೂಡಿರುವ ಜೀವನವು ಭಾವನಾಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನವಿರುವ  
ತನಕ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯಾಂತರದಿಂದ ಬೇರೆ ಅಂಗಗಳು  
ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. 'ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾಗದಿಂದ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿ ಯಾವ ಭಾವನಾವು  
ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದು ಸ್ವಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಪರಿತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ  
ಸ್ವಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾದ ಅಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರಿತವಾದ ಯಾವ ಜೀವನನಿಮಿತ್ತತ್ವವೆಂಬ  
ಅಂಗವಿದೆಯೋ ಇದರಿಂದ ಅವಶ್ಯಕತ್ವವು ಮೊದಲು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಬಲ. ಆದ್ದರಿಂದ  
ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವನ್ನು ಮುಖ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂಗಗಳನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ  
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಇದರಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ಜೀವನ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.  
ಅಂಗಕರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಲೋಪವಾದರೂ ಸಹ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನ್ವಾಜ್ಯಾವೇಕ್ಷಣಾದೇಃ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ರಾಗ್ನುಪಸ್ಥಿತತ್ವಾದನ್ವಾಧೇರಧಿಕಾರಸ್ತತ್ರ  
ಯುಕ್ತೋ ನ ತ್ವಗ್ರಾದಿಹೀನಸ್ಯ । ಅಗ್ರಾಧಿಭಾವಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೋಪಸ್ಥಿತತ್ವಾ ಕ್ರುತ್ವಾರಮ್ಭಸ್ಯೈವಾಯೋಗಾದಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೇ ಇತಿ ॥

ಆಜ್ಯಾವೇಕ್ಷಣಾದಿಗಳಿಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ನೋಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು  
ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಯಾಗಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ  
ತುಪ್ಪವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಕುರುಡನಾದ್ದರಿಂದ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ  
ಆ ಕರ್ಮವು ಹೀನವಾದರೂ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂರೈಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ  
ನಿತ್ಯಕರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಮೊದಲೇ  
ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅವನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಅವನಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ  
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಅವನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೇ'  
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಕಿಮನೇನ ಪ್ರಕೃತಾನುಪಯುಕ್ತಪ್ರಾಸಂಗಿಕಪ್ರಪञ್ಚೇನೇत्याಹ - ಇತ್ಯಲಮಿತಿ ॥

ಪ್ರಕೃತ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಏಕೆ ವಿವರಿಸಬೇಕು? ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಇತ್ಯಲಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೀಮಾಂಸಕರ-ಮತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್ -** उत्तमस्त्रीणामित्यस्याधिकार इत्युत्तरेण सम्बन्धः । परमतं मीमांसकमतम् । अनधिकारे किमनश्रित्वं प्रयोजकं किं बाऽविद्यत्वमिति विकल्पं मनसि निधायाद्यं दूषयति - अनश्रित्वेनेति ॥ द्वितीयं निराह - नाप्यविद्यत्वादिति ॥ स्वरूपकथनार्थत्वं वैयर्थ्यापरपर्याय एवेत्यर्थः ।



ಮೀಮಾಂಸಕರು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಅವಿದ್ವತ್ತವು ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವಿಚಾರವು ಯಾರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೋ ಅವನು ಮಾತ್ರ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಅವನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮೀಮಾಂಸಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ನಿಷೇಷಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಥಕಾರನಿಗೆ ಇದೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಅಗ್ನಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಶಾಖೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಕರ್ಮಾಂಗಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ರಥಕಾರನಿಗೂ ಸಹ ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶೂದ್ರನು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಅರಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಈ ನಿಷೇಧವು ಕಾರ್ಯಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ? ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಾಗಲೀ, ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವಾಗಲೀ ವಿಹಿತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವತಃ ಮೀಮಾಂಸಕರೇ ಸರ್ವಶಕ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂಧರಿಗೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕುರುಡರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾವೇಕ್ಷಣವನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಆ ಆಜ್ಞಾವೇಕ್ಷಣೆಯೆಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಳಿದ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ಯಾವಜ್ಞೇವಂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈದುಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಧೋರಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಹೊರತಾಗಿ, 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದೇ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

=====

• • • • •

### ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अत्र चाद्ये सूत्रे “तदाद्रवणात्” इत्यनेन शुचा द्रवणाच्छूद्र इति शूद्रशब्दस्य यौगिकत्वोक्तिः । “शुगस्य तदनादरश्रवणात्” इत्यनेन शोके कारणोक्तिः । “सूच्यते हि” इत्यनेन शोके व्यग्रताख्यकार्यरूपलिङ्गोक्तिः ।

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ದುಃಖದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ರೈಕ್ಷರು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಚೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಹ ಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಅಂಶವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಗವು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಲು ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ದುಃಖವಾಗಲು 'ವ್ಯಗ್ರತಾ' ಎಂಬ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಥಮ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ದ್ವಿತೀಯೇ ವಾಕ್ಯಶೇಷಸ್ಥಸ್ಯ ರೂಢಿಬಾಧಕಸ್ಯೋಕ್ತಿಃ । ತತ್ರ ರಥಸ್ಯಾನ್ಯದೀಪತ್ವಶಙ್ಕಾನಿರಾಸಾಯ  
ಭಾವಪ್ರಧಾನೇನ ಚೈತ್ರರಥಶಬ್ದೇನ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಮಾನ್ವಿತವುಕ್ತಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ  
ಚಿತ್ರರಥೇನೇತ್ಯವಶ್ಯತ್ । ತತ್ರ ಚ ರಥಮಾತ್ರಮೇವ ಲಿಂಗಮ್ । ಚಿತ್ರಪದಂ ತು ಸ್ವರೂಪಕಥನಾರ್ಥಮ್ ।  
ಅಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಾಪೂರ್ವರಥಯೋಗೇನ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಸಮ್ಮಾವನಾರ್ಥಂ ವಾ ।

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ  
ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆನ್ನಲು ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ತಂದಿರುವ  
ರಥವು ಬೇರೆಯವರದ್ದೇ ಆಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಚೈತ್ರರಥಶಬ್ದವನ್ನು  
ಭಾವಪ್ರಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ತಂದಿರುವಂತಹ ರಥವು ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನದ್ದೇ  
ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಚಿತ್ರರಥೇನ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.  
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರಥವು ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ರಥದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು  
ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ವವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು  
ಕೃತ್ರಿಯನಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು.

ತೃತೀಯಾ ಪञ्चम्योर्हेतुरुपैकार्ಥत्वात् व्यत्ययेन तृतीयायाः पञ्चम्यादेशाद्वा रथेन  
लिङ्गादिति सामानाधिकरण्यम् । अत एवोक्तं भाष्ये “चित्ररथसम्मन्वित्वेन  
लिङ्गेन” इति ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚೈತ್ರರಥೇನ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಲಿಂಗೇನ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.  
ಆದರೂ ಸಹ ಲಿಂಗಾತ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ  
ತೃತೀಯಾ ಮತ್ತು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹೇತುವೆಂಬ ಒಂದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ, ಅಥವಾ  
ವಿಭಕ್ತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ತೃತೀಯಾವನ್ನು ಹೇಳುವ ಬದಲು ಪಂಚಮೀಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವೇನ ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದು ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದ  
ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

तृतीये रूढिबाधके शूद्रस्याध्ययनाङ्गोपनयनाभावे श्रुत्यन्तरोक्तिः ।

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಉಪನಯನರೂಪವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು  
ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ  
ಪೈಂಗಿಶ್ರುತಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ  
ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂದು  
ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

चतुर्थे तत्रैव श्रुत्यन्तरस्थलिङ्गोक्तिः ।

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಲ್ಲರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲಷ್ಟೇ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದು.

पञ्चमे तूपनयनाद्यभावेऽप्यध्ययनाद्यस्त्विति शङ्काया निरासः ।

ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

यद्यप्यत्रायसूत्रस्थपरपक्षसाधकनिरासादपि द्वितीयादिस्थस्वपक्षसाधकमेव पूर्वं वक्तव्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?

तथापि परेण शूद्रशब्दबलादेव सिद्धान्तहेतूनामन्यथयितत्वेन तन्निरासं विना तेषामसिद्धेः तथा परसाधकनिरासे यत्राधिक्यात् स्वपक्षसाधकानां तु स्फुटत्वात्तेषां पश्चादुक्तिरिति सूत्रक्रमः ॥

ಉತ್ತರ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನ್ಯಥಾ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅವರ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹೇತುಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಹೇತುಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪರಪಕ್ಷಸಾಧಕಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.



ಪ್ರಕಾಶ: -

ಆಯಸ್ತ್ರ ಇತಿ || “ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಢ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೆ ಹಿ” ಇತ್ಯತ್ರ | “ಕಮ್ಬರ ಂಮೆತತ್ಸಂತಂ ಸ ಯುಗ್ವಾಂ ರೈಕಮಿವಾತ್” ಇತಿ ತತ್ಕೃತಸ್ಯ ಹಂಸಕೃತಸ್ಯಾನಾದರಸ್ಯ “ತದಹ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣ ಁಪಶುಶ್ರಾವ” ಇತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಶ್ರವಣಾದಸ್ಯ ಶುಕ್ ಶೋಕ ಆಸೀತ್ | ತಯಾ ಶುಚಾಽಽಢ್ರವಣಾತ್ಪೌತ್ರಾಯಣಃ “ಅಹಹಾರೆತ್ವಾಶೂಢ್ರ” ಇತಿ ರೈಕೇಣ ಸಮ್ಬೋಧಿತಃ | ನತು ವರ್ಣಾವರತ್ವಾತ್ | ಸಾ ಹಿ ಶುಕ್ “ಸಹಸಂಜಿಹಾಂ ಁವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುಚಾ” ಇತ್ಯುಕ್ತವ್ಯಗ್ರತಾರೂಪಕಾರ್ಯಲಿಂಗೇನ ಸೂಚ್ಯತೆ ಹೀತಿ ಢಿಕೋಕ್ತಮರ್ಥಂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಯಾಹ - ತದಿತಿ ||

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ‘ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಢ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ’ ಎಂಬುದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ‘ಕಮ್ಬರ ವಿನಮೇತತ್ ಸಂತಂ ಸ ಯುಗ್ವಾಂ ರೈಕ್ಷಮಿವಾತ್’ ಎಲೈ ! ಹಂಸವೇ ಬಂಡಿಯ ಕಳಗಿರುವ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಂತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಂಸವು ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ‘ತದುಹ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಾ ಉಪಶುಶ್ರಾವ’ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೇಳಿ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೇ ದುಃಖದಿಂದ ರೈಕ್ಷನ ಬ ಹೋದಾಗ ‘ಅಹ ಹಾರೇತ್ವ ಶೂಢ್ರ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು ದುಃಖದಿಂದ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೂಢ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಶೂಢ್ರಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಶೂಢ್ರನೆಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ‘ಸಹಸಂಜಿಹಾಂ ಁವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುಚಾ’ ಎದ್ದಕೂಡಲೇ ಸಾರಥಿಗೆ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಗ್ರತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಗ್ರತೆಯೆಂಬ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ದುಃಖವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ವಿಚಾರವು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ‘ತತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶುಕ್ಶಾಬ್ದೋಪಪದಾಡ್ವಗತಾರವಿತ್ಯಸ್ಮಾಢ್ವಾತೊರೌಣಾದಿಕೇ ಡಪ್ರತ್ಯಯೇ ಗಕಾರಲೋಪೆ ಶುಢ್ರೇತಿ ರೂಪಮ್ | ತಥೈವ ನಿರ್ದೇಶ್ಯವೇ ಯಶ್ಶಢ್ರೇತ್ಯುಕಾರಸ್ಯ ದೈರ್ಘ್ಯೇಣ ನಿರ್ದೇಶಃ ಸ ತಸ್ಯ ಶೋಕಾಧಿಕ್ಯಜ್ಞಾಪನಾಯ | “ಆಧಿಕ್ಯೇಽಧಿಕಮ್” ಇತಿ ಸ್ತೂತ್ರಾತ್ | ಅತ ಁವ ಸತ್ತೆ ತಢ್ರವಣಾದಿತಿ ವಕ್ತವ್ಯೆ ತದಾಢ್ರವಣಾದಿತ್ಯಾಙ್ಪ್ರಯೋಗ ಁಕಾರರೂಪದೀರ್ಘಸ್ವರಾರ್ಥಜ್ಞಾಪನಾಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇತಿ ಢಿಕಾಯಾಮೇವ ವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ |

‘ಶುಕ್’ ಎಂಬ ಉಪಪದದ ಮುಂದೆ ‘ದ್ಯುಗತೌ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಟೀಕಾದಿಕದಲ್ಲಿ ‘ಡ’ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದರೆ ‘ಗ’ಕಾರ ಲೋಪವಾಗಿ ‘ಶುಢ್ರ’ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ‘ಶುಕ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಪಕೂಡ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-ಫಿ-ಃ)

'ಗ'ಕಾರಕ್ಕೆ 'ಡ'ಕಾರಾದೇಶ ಬಂದು ಶುದ್ಧ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. 'ದ್ರು' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಉ' ಕಾರ ಹೋಗಿ 'ಡ' ಪ್ರತ್ಯಯದ 'ಅ'ಕಾರವು ಸೇರಿ 'ದ್ರ' ಎಂದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಶುದ್ರ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಶೋಕದ ಆಧಿಕ್ಯವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. 'ಆಧಿಕ್ಯೇಽಧಿಕಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಆಧಿಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ದೀರ್ಘದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ತದ್‌ದ್ರವಣಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆಜ್' ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಉಕಾರದ ದೀರ್ಘಸ್ವರವನ್ನು 'ಆಜ್' ಎಂಬ ಉಪಗದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದ್ವಿತೀಯೇ || ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾದಿತ್ಯತ್ರ "ಅಹಹೀರೇತ್ವಾಶ್ಚ" ಇತಿ ಸಂಬೋಧನಾದುತ್ತರತ್ರ ವಾಕ್ಯೇ "ಅಯಮಶ್ವತರೀಯ" ಇತಿ ಚಿತ್ರರಥಶಾಬ್ದಿತಾಶ್ವತರೀಯುಕ್ತರಥ-ಸಂಬಂಧಿತ್ವರೂಪಾಲ್ಲಿಂಗಾತ್ಪರೈರಾಪಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇರೀತ್ಯುಕ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ತತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನೇತಿ ತದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಭಾವಾರ್ಥತ್ವಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ ನಿವಾರಯತಿ - ತತ್ರೇತಿ ||

'ಓಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಅಹಹೀರೇತ್ವಾಶ್ಚ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡುವ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀಯ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥ ಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಚೈತ್ರರಥಶಬ್ದವು ತದ್ವಿತೀಯಸ್ಯಾಂತ-ವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾವಪ್ರಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಚಿತ್ರಶ್ಚಾಸೌ ರಥಶ್ಚ ಚಿತ್ರರಥಃ | ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯ ಅಯಂ ಚೈತ್ರರಥಃ | "ತಸ್ಯೇದಮ್" ಇತ್ಯಂಪ್ರತ್ಯಯಃ | ಸಂಬಂಧಶ್ಚ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವರೂಪಃ | ಸ ಚ ಭಾವಪ್ರಧಾನಃ | ಚೈತ್ರರಥತ್ವೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಚಿತ್ರಶ್ಚಾಸೌ ರಥಶ್ಚ ಚಿತ್ರರಥಃ | ಚಿತ್ರರಥಸ್ಯ ಅಯಂ ಚೈತ್ರರಥಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ. ಚಿತ್ರವಾಗಿರುವ ರಥವೇ 'ಚಿತ್ರರಥ' ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು 'ಚೈತ್ರರಥ'. 'ತಸ್ಯೇದಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ಅಣ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸಂಬಂಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವರೂಪವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಚಿತ್ರರಥ ಸಂಬಂಧಿತ್ವ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರರಥದ ಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಚಿತ್ರಶಾಬ್ದಸ್ಯೈವ "ರಥಸ್ತ್ವಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಶ್ಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ" ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾಸಶ್ವತರೀಯುಕ್ತರಥವಾಚಿತ್ವಾಚೈತ್ರೇಣ ಲಿಂಗಾದಿತಿ ವಕ್ತವ್ಯಂ ನತು ರಥೇನೇತಿ ಚೇತ್

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಚಿತ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ರಥಸ್ವಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಶ್ಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಯಿಂದ ಹೇಸರಗತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಹ ರಥವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಚೈತ್ರೇಣ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ರಥೇನ ಲಿಂಗೇಣ' ಎಂದು ಏಕ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸತ್ಯಮ್ । यथा भक्तिशब्दस्य ज्ञानस्रेहोभयवाचित्वेऽपि ज्ञानभक्ती इत्यादौ भक्तिशब्दस्यैकदेशस्रेहमात्रार्थत्वं तथेहाप्यश्वतरीयुक्तविशेषणमात्रार्थकत्वाच्चित्र शब्दस्य ।

ಹೌದು, ಆದರೆ ಭಕ್ತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸ್ನೇಹ ಎಂಬೆರಡರ್ಥಗಳಿದ್ದರೂ 'ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಭಕ್ತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಶಬ್ದದ ಏಕದೇಶವಾದ ಸ್ನೇಹ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಚಿತ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ರಥ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಹೇಸರಗತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಹದ್ದು ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.<sup>೧</sup>

ಪ್ರಕಾಶ: - चैत्रेणेत्युक्तौ तस्यानेकार्थत्वाच्छिष्याणां व्यामोहस्स्यात् । स मा भूदिति रथशब्दोऽपि प्रयुक्तः । तर्हि चैत्रथाल्लिङ्गादिति वाच्यमित्यत आह - तृतीयेति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚೈತ್ರೇಣ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಚೈತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊಂದಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಬಾರದೆಂದು ರಥಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಚೈತ್ರರಥಾತ್ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತೃತೀಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “हेतौ” इति सूत्रे हेतुत्वे तृतीयाविधानात् “विभाषा गुणेऽस्त्रियाम्” इत्यत्र हेतावित्यनुवर्त्य पञ्चमीविधानात्परतन्त्रमात्रस्य गुणत्वोक्तेरित्यर्थः ।

'ಹೇತೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೇತುರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ

(೧) 'ಕರಿಕಲಭ' ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಲಭ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಆನೆಯಮರಿ' ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದರೆ 'ಕರಿಕಲಭ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ 'ಕಲಭ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ 'ಮರಿ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, 'ಕ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆನೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನ್ಯಾಯ, ಆದರೆ ರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ವಸ್ತುತಃ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಜ್ಞಾನವು ಸೇರಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಸ್ನೇಹ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಕರಿಕಲಭನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

‘ಹೇತೌ’ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ವಿಭಾಷಾ ಗುಣೇಽಸ್ತ್ರೀಯಾಮ್’ ಪಂಚಮೀವಿಧಾಯಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಹೇತುರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತೃತೀಯೇ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಛೇತ್ಯತ್ರ । “ಅಶ್ವಪಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯಿತ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಾವಧ್ಯಯನಾರ್ಥಮುಪನಯನರೂಪಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ “ನಾಗ್ನಿನಿ ಯಜ್ಞ” ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಚ ಶ್ರುತಸ್ಯ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಛಾಂ ಶ್ರುತಶಬ್ದೋ ನ ರೂಢ ಇತ್ಯರ್ಥೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ ।

‘ಓಂ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಮಾರ್ಥಾತ್ಪದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಛೇತ್ಯಓಂ’ ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ‘ಅಷ್ವಪಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೇತ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ‘ತಮ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನಾಗ್ನಿನಿ ಯಜ್ಞಃ’ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಚತುर्थೇ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇತಿತ್ಯತ್ರ । ಗೌತಮಸ್ಯ “ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಯದ್ಗೌತಮೋಽಹಮಸ್ಮಿ” ಇತಿ ಸತ್ಯಕಾಮವಚನೇನ “ನೇತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ” ಇತಿ ಶ್ರುತವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣಾ ಎವ “ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರ ಉಪವಾನೇಷ್ಯ” ಇತಿ ತದುಪನಯನೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ । ಸಾ ಚ ಶ್ರುತೋಪನಯನನಿಷೇಧಾಭಾವೇ ನ ಯುಕ್ತೇತಿ ಶ್ರುತಾಂತರಗತಸ್ಯ ಶ್ರುತವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪಲಿಂಗಸ್ಯೋಕ್ತಿರೀತಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

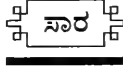
‘ಓಂ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇತಿತ್ಯಓಂ’ ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಗೌತಮರ ಬಳಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ‘ನಾಹಮೇತದ್ವೇದ ಯದ್ಗೌತಮೋಽಹಮಸ್ಮಿ’ ‘ನನ್ನ ಗೋತ್ರವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆವಾಗ ಗೌತಮರು ‘ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ’ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಅನಂತರ ‘ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರ ಉಪವಾನೇಷ್ಯೇ’ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿ, ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನದ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗೌತಮರು ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವದ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ, ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪञ्चमे श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात्स्मृतेश्चेत्यत्र । “श्रवणेत्रपुजतुभ्यां श्रोत्रपरिपूर्णम्” इत्यादिश्रुतौ शूद्रस्य वेदश्रवणाध्ययनार्थविधारणानां प्रतिषेधात् “नाग्निं यज्ञः शूद्रस्य तथैवाध्ययनं कुत” इति स्मृतेश्चेत्युक्तेरिति भावः ॥

‘ಓಂ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ’ ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ‘ಶ್ರವಣೇತ್ರಪುಜ್ಯತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ‘ನಾಗ್ನಿನ್ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ತಥೈವಾಧ್ಯಯನಂ ಕುತಃ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಸಹ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - परपक्षसाधकेति ॥ शूद्रशब्दरूढेः परपक्षसाधकत्वाद्व्यवत्त्वरूपलिङ्गस्य स्वपक्षसाधकत्वादित्यर्थः ।

‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ‘ಪರಪಕ್ಷಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ’. ‘ರಥವತ್ತ್ವ’ ಎಂಬುದು ‘ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣ’ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.



ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷನಿರಾಸವನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ, ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನು ಹೇಳುವಂತೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲ. ಯೌಗಿಕವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಮೊದಲು ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಸುಲಭವಾದ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

‘ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ಪದಾಶ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ’ ಎಂಬ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವೆಂದೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಓಂ ಕೃತ್ತಿಯತ್ಯಾಗತೇಶ್ವೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ಓಂ’ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಕೃತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಪುತ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಪೌತ್ರಾಪುತ್ರನಿಗೆ ಶೂದ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಓಂ ಸಂಸ್ಕಾರ-ಪರಮರ್ಶಾತ್ಪದಭಾವಾಭಿಲಾಷ್ಠ ಓಂ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅಪ್ಪವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತಮ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿನಃ ಯಜ್ಞಃ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಪೈಗಿಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ನಿಷೇಧವೂ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಓಂ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಗೌತಮರ ಬಳಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ' ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ಇಂತಹ ಸತ್ಯ ವಚನವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾರ ಎಂದು ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರವೇ ಅವನ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ 'ಓಂ ಶ್ರವಣಾದ್ಯಯನಾರ್ಥ-ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಓಂ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಶ್ರವಣೇತ್ರಪುಜ್ಯತುಭ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶೂದ್ರನಾದವನು ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ನಾಗ್ನಿನಃ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿ-ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

////////////////////

• • • • •

### ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ

#### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अन्ये तु ॥ अध्ययनस्य पिण्डपितृयज्ञवत्स्वर्गार्थत्वेन पुरुषार्थतया स्वाध्याय-  
संस्कारत्वाभावादधीतेनैव स्वाध्यायेन जन्यब्रह्मज्ञानान्मोक्ष इति नियमाभावात्  
शूद्रस्याप्युपनयनाभावेऽपि पुस्तकपठितस्वाध्यायजन्यादपि ब्रह्मज्ञानान्मोक्ष इति  
शूद्र इत्यस्यापि ब्रह्मविद्याधिकार इति प्राप्ते

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ -

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಪಿಂಡಪಿತೃಯಜ್ಞವು ಹೇಗೆ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಸಹ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವೇ ಆಗಿವೆ. ಅದ್ವೈತನು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅತೀತವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ, ಅದರಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕಪಾಠಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ದೃಢೇ ಸಮ್ಭವತ್ಯದೃಢಸ್ಯಾಕಲ್ಪತ್ವೇನಾಧ್ಯಯನಸ್ಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಂಸ್ಕಾರತ್ವೇನೋಕ್ತನಿಯಮ-  
ಸಮ್ಭವಾತ್ಪುಸ್ತಕಪಠಿತಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಜನ್ಯಜ್ಞಾನಾನ ಮೋಕ್ಷ ಇತಿ ನ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದ ವಿಶ್ವಾಧಿಕಾರ  
ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ದೃಢಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಢಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತನು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪುಸ್ತಕಪಾಠಾದಿ ಅದ್ವೈತನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ- ವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಚೈವಂ ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ಥಾಪಶ್ಚಾದಿಕರಣೇನ ಗತಾರ್ಥತಾ । ತತ್ರಾಪ್ಯನಿಧಿಯಾನಸ್ಯ  
ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಧಿತಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಜನ್ಯವಿಶ್ವಾಸಾಧ್ಯಕರ್ಮಾನಿಧಿಕಾರಾರ್ಥಂ ವಿಶ್ವಾಭಾವೋಕ್ತೇರಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಹಾಗಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅತೀತವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ತತ್ರಾನಗ್ರೇ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಗ್ನಿಸಾಧ್ಯಕರ್ಮಾನಿಧಿಕಾರ ಇತ್ಯೇವೋಕ್ತವಾ ವಿಶ್ವಾಭಾವಾನುಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಹಃ ।

ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಿಂದ ಗತಾರ್ಥತ್ವ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಅನ್ಯೇ ತ್ವಿತಿ || “ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯ” ಇತ್ಯುಕ್ತಾध्यಯನಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮತ್ವ-  
ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮತ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्या ಶ್ರುದ್ರಾಧಿಕಾರಾ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹೇ ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತೌ  
ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪಕ್ಷಾವನುವದತಿ - ಅಧ್ಯಯನಸ್ಯೇತಿ ||

ವಿವರಣೆ - ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ’ ಎಂಬ  
ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವೆಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ  
ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವೆಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಶೂದ್ರರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೋ,  
ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ‘ಅಧ್ಯಯನಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ  
ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಫಲಕಾನಾಂ ಸ್ವರ್ಗಫಲಕತ್ವಸ್ಯ “ಸ ಸ್ವರ್ಗಃಸ್ಯಾತ್” ಇತಿ  
ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣೇ ದರ್ಶಿತತ್ವಾತ್ “ಅಮಾವಾಸ್ಯಾಯಾಮಪರಾಹ್ಣೇ ಪಿಂಙ್ಗಪಿತೃಯಜ್ಞೇನ ಚರಂತಿ”  
ಇತ್ಯಾದೇನಿರ್ದಿಷ್ಟಫಲಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಫಲಕತ್ವವತ್ “ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯ” ಇತ್ಯುಕ್ತಾध्यಯನಸ್ಯಾಪ್ಯ-  
ನಿರ್ದಿಷ್ಟಫಲಕತ್ವಾತ್ ಅನಾರಭ್ಯಾಧಿತತಯಾ ಫಲವತ್ಕರ್ಮಾರಭ್ಯಾನಾಗ್ನಾನ್ಯಾಹಾದಿವತ್ಕ್ರತು-  
ವ್ಯಭಿಚರತತ್ವಾಭಾವಾತ್ಕ್ರತುತ್ವಾರ್ಥತ್ವಾಸಮ್ಮೇವೇನ ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥತಯಾ ಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯೈವ ವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್ ।

ಯಾವ ಕರ್ಮವಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ  
ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರ ನಿರ್ಣಯ. ಹೀಗೆ ‘ಸ ಸ್ವರ್ಗಃಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿ-  
ಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅಮಾವಾಸ್ಯಾಯಾಮಪರಾಹ್ಣೇ ಪಿಂಙ್ಗಪಿತೃಯಜ್ಞೇನ ಚರಂತಿ’  
ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಅಪರಾಹ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಿಂಙ್ಗಪಿತೃಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ  
ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಿಂಙ್ಗಪಿತೃಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಫಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ  
ಪ್ರಕೃತ ‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ’ ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಕೂಡ  
ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಅತೀತವಾದದ್ದೆಲ್ಲಾ ಕ್ರತುವಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು  
ಹೇಳುವುದೇ ಆರಭ್ಯಾಧೀತತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕ್ರತ್ವರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ  
ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ರತುವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು  
ಕ್ರತುವಿನ ಜೊತೆ ಜುಹೂ ಎಂಬುದು ಅವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ‘ಜುಹೂ’ ಎಂಬುದು ಕ್ರತುವನ್ನು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಲ್ಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಯಾವಾಗ ಅಧ್ಯಯನವಿರುತ್ತದೋ, ಅವಾಗೆಲ್ಲಾ ಕ್ರತು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕ್ರತ್ಯರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಭವಿತ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथा चाध्ययनस्य 'स्वाध्यायेनाधीयीतस्वर्गकाम' इति वचनव्यत्त्या दर्शादिवत्प्रधानकर्मतया स्वाध्यायसंस्कारकत्वरूपगुणकर्मत्वं प्रोक्षणादिव नास्तीत्यर्थः ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಯನವು 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನಾಧೀಯೇತಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬ ವಚನವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ದರ್ಶಾದಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಪ್ರೋಕ್ಷಣಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - दृष्टेति ॥ स्वाध्यायसंस्कारद्वारा निश्चयेयसहेतुकर्मब्रह्मरूपार्थाव-  
बोधोऽध्ययनस्य दृष्टं फलमित्यर्थः ॥

ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ನಿಶ್ಚೇಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿಕೆಯೇ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲವೆಂದು ಕಂಡಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उक्तनियमेति ॥ अधीतेनैव स्वाध्यायेन जन्यब्रह्मज्ञानान्मोक्ष इति नियमसद्भावादित्यर्थः - न श्रद्धस्येति ॥ उपनयनसाध्याध्ययनाभावादिति भावः ।

ಅಂತಿಮವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ಶ್ರಾದ್ಧಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಉಪನಯನಸಾಧ್ಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನವು ಶ್ರಾದ್ಧನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अध्ययनाभावादागन्तुक सामर्थ्याभावे सत्यनधिकार इति चेद्धन्ताधानाभावे सत्यग्रभावादग्निसाध्ये कर्मणि मा भूदधिकारः । नच ब्रह्मविद्यायामग्निः साधनमिति किमित्यनाहिताग्रयो नाधिक्रियन्ते इति भामत्युक्त-  
गतार्थताशङ्कासमाधाने तदभिप्रायव्यञ्जनेनानुवदति - न चैवमिति ॥

ಶ್ರಾದ್ಧರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಆಗಂತುಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಸಾಧನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರಾದ್ಧರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪಶ್ರಾದ್ಧಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಅನಾಹಿತಾಗ್ನಿಕನಾದ ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗತಾರ್ಥತ್ವಾಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ಚೈವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.



ಅದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅತೀತವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ ಅದು ಮೋಕ್ಷಜನಕವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗದೇ ಪಿಂಡಪಿತೃಯಜ್ಞಾದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಫಲಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪುಸ್ತಕಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪುಸ್ತಕಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯೇಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.



## ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ನಿರಾಕರಣೆ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ರ । ತತ್ರಾಪಿ “ಅವೈಯತ್ವಾದಭಾವಃ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇಽವೈಯತ್ವಗ್ರಹಣೇನ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವಿಧಿಭಾವೋಕ್ತೇಃ ।

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಅವರು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಗತಾರ್ಥತ್ವದ ಪರಿಹಾರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ‘ಅವೈಯತ್ವದಾಭಾವಃ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಅವೈಯತ್ವ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿಚಾರವೂ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ನನು ತತ್ರಾವೈಯತ್ವಮಭ್ಯುಚ್ಚಯಮಾತ್ರಮ್ । ಅಧ್ಯಯನಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರತ್ವಾನುಕ್ತೇಃ । ಇಹ ತು “ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್” ಇತ್ಯನೇನ ತದ್ವಕ್ತಿರिति ಚೇನ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅವೈಯತ್ವವನ್ನು ಕೇವಲ ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯಯುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ‘ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾದರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವಾಗದಿದ್ದರೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದರೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೇ ವೇದದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಅಸಂಸ್ಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ತ್ವಯಾಪಿಹ ಸೂತ್ರೇ ಸಂಸ್ಕಾರಶಬ್ದ ಉಪನಯನರೂಪಸಂಸ್ಕಾರಾರ್ಥ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವೇನಾಧ್ಯಯನಸ್ಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಂಸ್ಕಾರತ್ವಾನುಕ್ತೇಃ ।

ಉತ್ತರ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀನೂ ಸಹ ‘ಸಂಸ್ಕಾರ ಪರಾಮರ್ಶಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ‘ಸಂಸ್ಕಾರಶಬ್ದಃ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಉಪನಯನರೂಪಸಂಸ್ಕಾರಾರ್ಥಃ' 'ಸಂಸ್ಕಾರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಉಪನಯನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ' ಎಂದರ್ಥ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

किं चास्मद्रीत्या “स्वाध्यायोऽध्येतव्य” इति तव्योक्त दृष्टार्थगुण-कर्मत्वस्य स्वीकारेण पूर्वपक्षसम्भवे तदस्वीकारेण स न युक्तः ।’

(೧) ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ -

शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात् सूच्यते हि ॥ ३४ ॥

शूद्रोऽधिक्रियते वेदविद्यायामथवा नहि ।

अत्रैवर्णिकदेवाद्या इव शूद्रोऽधिकारवान् ॥

देवाः स्वयम्भातवेदाः शूद्रोऽध्ययनवर्जनात् ।

नाधिकारी श्रुतौ स्मार्ते त्वधिकारो न वार्यते ॥

यथा मनुष्याधिकारनियममपोद्य देवादीनामपि विद्यास्ವधिकार उक्तस्तಥೈವ ದ್ವಿಜಾತ್ಯಧಿಕಾರಿನಿ ಯಮಾಪವಾದೇನ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾದಿತೈತಾಮಾಶಂಕಾಂ ನಿವರ್ತಯಿತುಮಿದಮಧಿಕರಣಮಾರಂಭಯತೇ । ತತ್ರ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ತಾವತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ಅರ್ಥಿತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೋಃ ಸಂಭವಾತ್ । 'ತಸ್ಮಾच्छೂದ್ರೋ ಯಜ್ಞೇಽನವಕೃತಃ' ಇತಿವತ್ 'ಶೂದ್ರೋ ವಿद्याಯಾಮನವಕೃತಃ' ಇತಿ ಚ ನಿಷೇಧಾಶ್ರವಣಾತ್ । ಯच्च ಕರ್ಮಸ್ವನಧಿಕಾರಕಾರಣಂ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾನಗ್ನಿತ್ವಂ, ನ ತದ್ವಿಧಾಸ್ವಧಿಕಾರಸ್ಯಾಪವಾದಕಂ ಲಿಙ್ಗಮ್ । ನಹ್ಯಾಹವನೀಯಾದಿರಹಿತೇನ ವಿಧಾ ವೇದಿತುಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ । ಭವತಿ ಚ ಲಿಙ್ಗಂ ಶೂದ್ರಾಧಿಕಾರಸ್ಯೋಪ್ಪೊದ್ವಲಕಮ್ । ಸಂಗರ್ಗವಿಧಾयां ಹಿ ಜಾನಶ್ರುತಿಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಶುಶ್ರುಷುಂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದೇನ ಪರಾಮೃಶತಿ - 'ಅಥ ಹಾರೆತ್ವಾ ಶೂದ್ರ ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿರಸ್ತು' ಇತಿ । ವಿದುರಪ್ರಭೃತಯಃಚ ಶೂದ್ರಯೋನಿಪ್ರಭವಾ ಅಪಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಿಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನಾಃ ಸ್ಮರಯಂತೇ । ತಸ್ಮಾದಧಿಕ್ರಿಯತೇ ಶೂದ್ರೋ ವಿಧಾಸ್ವಿತಿ । एवं ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ- ನ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಧಿಕಾರಃ, ವೇದಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಾತ್ । ಅಧೀತವೇದೋ ಹಿ ವಿದಿತವೇದಾರ್ಥೋ ವೇದಾರ್ಥೈವಧಿಕ್ರಿಯತೇ । ನಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯ ವೇದಾಧ್ಯಯನಮಸ್ತಿ, ಉಪನಯನಪೂರ್ವಕತ್ವಾದ್ ವೇದಾಧ್ಯಯನಸ್ಯ, ಉಪನಯನಸ್ಯ ಚ ವರ್ಣತ್ರಯವಿಷಯತ್ವಾತ್ । ಯತ್ತ್ವರ್ಥಿತ್ವಂ ನ ತದಸತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೇಽಧಿಕಾರಕಾರಣಂ ಭವತಿ । ಶಾಸ್ತ್ರೀಯೇಽರ್ಥೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯಾಪೇಕ್ಷಿತತತ್ವಾತ್ । ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸ್ಯ ಚ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯಾಧ್ಯಯನನಿರಾಕರಣೇನ ನಿರಾಕೃತತ್ವಾತ್ । ಯच्चೇದಂ 'ಶೂದ್ರೋ ಯಜ್ಞೇಽನವಕೃತಃ' ಇತಿ ತನ್ಯಾಯಪೂರ್ವಕತ್ವಾದ್ ವಿಧಾಯಾಮಪ್ಯನವಕೃತತ್ವಂ ದ್ಯೋತಯತಿ, ನ್ಯಾಯಸ್ಯ ಸಾಧಾರಣತ್ವಾತ್ । ಯತ್ ಪುನಃ ಸಂಗರ್ಗವಿಧಾयाಂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಶ್ರವಣಂ ಲಿಙ್ಗಂ ಮನ್ಯಸೇ, ನ ತಲ್ಲಿಙ್ಗಮ್, ನ್ಯಾಯಾಭಾವಾತ್ । ನ್ಯಾಯೋಕ್ತೇ ಹಿ ಲಿಙ್ಗದರ್ಶನಂ ದ್ಯೋತಕಂ ಭವತಿ । ನಚಾತ್ರ ನ್ಯಾಯೋಽಸ್ತಿ । ಕಾಮಂ ಚಾಯಂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಃ ಸಂಗರ್ಗವಿಧಾಯಾಮೈವೈಕಸ್ಯಾಂ ಶೂದ್ರಮಧಿಕುರ್ಯಾತ್, ತದ್ವಿಷಯತ್ವಾತ್, ನ ಸರ್ವಾಸು ವಿಧಾಸು । ಅರ್ಥವಾದಸ್ಯತ್ವಾನ್ತು ನ ಕವಿದಪ್ಯಯಂ ಶೂದ್ರಮಧಿಕುರ್ತುಮುತ್ಸಹತೇ । ಶಕ್ಯತೇ ಚಾಯಂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದೋಽಧಿಕೃತವಿಷಯೋ ಯೋಜಯಿತುಮ್ । ಕಥಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ? 'ಕಮ್ಬರ ಏನಮೇತತ್ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ವಾನಮಿವ

ಅಪಮಾದಾ,ಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಮತ್ತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽದ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತವ್ಯ' ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಂಸ್ಕಾರವೆಂಬ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವೇ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅಂತಹ ಅಧ್ಯಯನದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಶೂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಷ್ಟಾರ್ಥವಾದ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥವಾದ ಗುಣಕರ್ಮರೂಪವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮತ್ವವೆಂಬ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

अपि च पूर्वतन्त्रे प्रथमसूत्र एवाध्ययनस्य दृष्टार्थताया उक्तत्वात्तेन गतार्थत्वस्य  
न परिहारः ।

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀವು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

कथं च त्वन्मते गतार्थत्वाशङ्का । ऐकशाख्याभावात् । तत्रोक्तस्य  
वेदनित्यत्वादेरिहापि “अत एव च नित्यत्वम्” इत्यादावुक्तयङ्गीकाराच्च ।

ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ

वेदश्रवणप्रतिषेधो वेदाध्ययनप्रतिषेधस्तदर्थज्ञानानुष्ठानयोश्च प्रतिषेधः शूद्रस्य स्मर्यते । श्रवणप्रतिषेधस्तावद् 'अथास्य वेदमुपशृण्वतस्त्रपुजतुभ्यां श्रोत्रप्रतिपूरणम्' इति । 'पृथु हवा एतच्छमशानं यच्छूद्रस्तस्माच्छूद्रसमीपे नाध्येतव्यम्' इतिच । अत एवाध्ययनप्रतिषेधः। यस्य हि समीपेऽपि नाध्येतव्यं भवति, स कथमश्रुतमधीयीत । भवति च वेदोच्चारणे जिह्वाच्छेदो, धारणे शरीरभेद इति । अत एव चार्थार्थज्ञानानुष्ठानयोः प्रतिषेधो भवति 'न शूद्राय मतिं दद्याद्' इति, 'द्विजातीनामध्ययनमिज्या दानम्' इतिच । येषां पुनः पूर्वकृतसंस्कारवशाद् विदुरधर्मव्याधप्रभृतीनां ज्ञानोत्पत्तिस्तेषां न शक्यते फलप्राप्तिः प्रतिषेद्धम्, ज्ञानस्यैकान्तिकफलत्वात् । 'श्रावयेच्चतुरो वणान्' इति चेतिहासपुराणाधिगमे चातुर्वर्ण्यस्याधिकारस्मरणात् । वेदपूर्वकस्तु नास्त्यधिकारः शूद्राणामिति स्थितम् ॥३८॥

ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಹೇಳುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆ' ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಬೇರೆ, 'ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆ' ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಬೇರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಆಶಂಕೆ ಮಾಡುವುದೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ವೇದನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು 'ಅತ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

किञ्च सिद्धान्ते “तदभावाभिलापाच्च” इति सूत्रे शूद्रोपनयनाभावस्य “श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधाच्च” इति सूत्रेऽध्ययनाभावस्य चोक्तत्वेनोपनयनाध्ययने उपेत्यैव पूर्वपक्षयितव्यम् ।

ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ನಿರಾಕೃತವಾಗುವಂತೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಂಡನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ, ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ ಮುಂದಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

अध्ययनस्य प्रधानकर्मत्वेन पूर्वपक्षे हि सिद्धान्ते तस्य गुणकर्मतैव वाच्या ।

ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಗುಣಕರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

अपि च

दशमस्त्वमसीत्यादिवाक्यादिव भवेद्ध्रुवम् ।

तत्त्वमस्यादिवाक्याच्च शूद्रस्याप्यपरोक्षधीः ॥ १ ॥

ಮತ್ತು

दशमಸ್त्वಮಸೀತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾದಿವ ಭವೇದ್ಧ್ರುವಮ್ ।

ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾಚ್ಚ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾಪ್ಯಪರೋಕ್ಷಧೀಃ ॥ ೧ ॥

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

‘ದಶಮಸ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

अतिक्रान्तनिषेधस्य व्युत्पन्नस्य शूद्रस्य ब्राह्मणादेरिव पुस्तकपठितादविधि-  
नाधीतादनधीताद्वा “तत्त्वमसि” इत्यादिवाक्यात् “दशमस्त्वमसि” इति  
वाक्यादिव ज्ञानं तावज्जायत एव ।

ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧವಿದೆ. ಆದರೂ ಆ ನಿಷೇಧವನ್ನು ದಾಟಿ, ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಾದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಪುಸ್ತಕಪಠನಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಂತೆ ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಶಮಸ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಶೂದ್ರನು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಬಹುದು.

साक्षात्त्वं च ब्राह्मणादेरिवास्यापि विषयस्वभावादेव भविष्यति ।  
प्रतिबन्धनिरासोऽपि मनननिदिध्यासनाभ्यां सेत्स्यति ।

ಬ್ರಹ್ಮಣಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದ ಅರ್ಹತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅಪರೋಕ್ಷೇಕರಸನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅಪರೋಕ್ಷನಾಗಬಹುದು. ಅಸಂಭಾವನಾಶಂಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಪರೀತ ಶಂಕೆಗಳೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳ ನಿರಾಸವಾದರೂ ಮನನ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು.

यदि चापरोक्ष्यस्वभावस्यापि ब्रह्मण आपरोक्ष्यं लोकविलक्षणत्वाददृष्टविशेष-  
साध्यं तर्हि तत एव तदापरोक्ष्यं सत्यस्यापि बन्धस्य निवर्तकं स्यात् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷೇಕರಸನಾಗಿದ್ದರೂ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಕಾರಣ ನಿಯಮಾತ್ಮವು ಅನಿವಾರ್ಯ. ನಿಯಮಾತ್ಮವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಆದ್ಯಷ್ಟವು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಂಧವು ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಂಧವಿಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.



ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷೇಕರಸನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸತ್ಯವಾದ ಬಂಧಕ್ಕೂ ಕೂಡ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು.

**नच जातमपि ज्ञानं शूद्रकृतयागवन्न सफलमिति वाच्यम् । अज्ञाननिवृत्त्याख्य-  
दृष्टफले ज्ञानस्यान्यानपेक्षत्वात् ।**

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದದಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರ ಮಾಡಿದ ಯಾಗವು ಹೇಗೆ ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಬಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಸಹಜವಾಗಿ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

**इयं शुक्तिरिति वाक्यजं हि ज्ञानं शूद्रस्यापि शुक्त्यज्ञाननिवर्तकम् ।**

'ಇಯಂ ಶುಕ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಬಾಧಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಬಂದರೂ ಶುಕ್ತಜ್ಞಾನವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಬಂದರೂ ಸಹ ಶುಕ್ತಜ್ಞಾನವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

**अदृष्टद्वारे श्वरप्रसादद्वारा वा ज्ञानस्य बन्धनिवर्तकत्वं च परैर्ನान्नीकृतम् ।**

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅದೃಷ್ಟದ್ವಾರ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದವುಂಟಾಗಿ, ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನವು ಕಳಚುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಿದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

**अङ्गीकारे च बन्धस्य ज्ञाननिवर्त्यत्वेन मिथ्यात्वोक्तिरयुक्ता स्यात् ।  
अदृष्टनिवर्त्यत्वात् ।**

ಒಂದು ವೇಳೆ ನಮ್ಮಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ ಅದೃಷ್ಟದ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದ ಮೂಲಕ ಬಂಧನವರ್ತಕವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬಂಧವು ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತಕವಾಗುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೊರತಾಗಿ ಅದೃಷ್ಟನಿವರ್ತಕವಾಯಿತು, ಅಥವಾ ಈಶ್ವರಪ್ರಸಾದನಿವರ್ತಕವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.

विध्यतिक्रमेणोत्पन्नः प्रत्यवायस्तु शूद्रस्य प्रपञ्चान्तर्गतत्वाज्ज्ञानेन निवर्तिष्यते।

ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಓದಬಾರದೆಂಬ ವಿಧಿಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣಮಾಡಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರನ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಬಂದಾಗ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಕೂಡ ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಬರುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದು.

प्रकाशः -

“अवैद्यत्वादभावः कर्मणि स्यात्” इति सूत्रेण विद्याभावोक्तेरित्यर्थः - तत्रापीति ॥ पूर्वतन्त्रापशूद्राधिकरणे - सूत्र इति ॥ गुणसूत्र इत्यर्थः ।

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು 'ತನ್ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಅವರು ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥತ್ವದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅವೈದ್ಯತ್ವಾದಭಾವಃ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅವೈದ್ಯತ್ವ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಗತಾರ್ಥತ್ವಶಂಕೆಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ. 'ತತ್ರಾಪಿ' ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸೂತ್ರೇ' ಎಂದರೆ ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

प्रकाशः - विद्यावान्वैद्यः स न भवतीत्यवैद्यः तत्त्वात्कर्मणि शूद्रस्याधिकाराभाव इत्यर्थः ।

'ಅವೈದ್ಯತ್ವಾದಭಾವಃ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳವನನ್ನು ವೈದ್ಯನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶೂದ್ರನು ವೈದ್ಯನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಮೊದಲು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಅವೈದ್ಯತವಮಭ್ಯುಚ್ಚಯಮಾತ್ರಮ್ । ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯತ್ವಂ ಚಾಧ್ಯಯನವಿಧೇ: ಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಶಾಙ್ಕಾಯಾಸ್ತತ್ರ अनिरासादिह संस्कारपरामर्शादित्यध्ययनविधेस्संस्कारकर्म-विषयत्वसमर्थनात्” इति कल्पतरुक्तमाशङ्कते - ननु तत्रेति ॥

ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - ‘ಅವೈದ್ಯತವಮಭ್ಯುಚ್ಚಯಮಾತ್ರಮ್’ । ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯತ್ವಂ ಚಾಧ್ಯಯನವಿಧೇ: ಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಶಂಕಾಯಾಸ್ತತ್ರ ನಿರಾಸಾದಿಹ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾದಿತ್ಯಧ್ಯಯನವಿಧೇ: ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವಿಷಯತ್ವಸಮರ್ಥನಾತ್’ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವೈದ್ಯತವು ಕೇವಲ ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶುದ್ಧನಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿಯು ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಪಲಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶುದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ‘ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ‘ನನು ತತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्वयमप्यर्थोऽत्राभिप्रेयत इत्यत आह - किञ्चेति ॥ तव्योक्तेति ॥ तव्यस्य कर्मणि स्मरणेनाध्ययनस्य स्वाध्यायसंस्कारत्वरूपगुणकर्मत्वस्यैव प्रतीते: । अन्यथा “ज्योतिष्टोमेन” इतिवत्स्वाध्यायेनाधीयीतेति स्यादित्यर्थ: ॥

ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ತವ್ಯ’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಪಾಣಿನೀ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂಬ ಗುಣಕರ್ಮರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗಲೇ ತವ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ‘ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮೇನ ಯಜೇತ’ ಎಂದಿರುವಂತೆ ‘ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನ ಅಧಿಯೇತ’ ಎಂದಿರಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ಇತಿ ॥ “ಅಥಾತೋ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸ” ಇತ್ಯತ್ರಾಧ್ಯಯನವಿಧೌ  
 ಫಲಾಶ್ರವಣಾದ್ವಿಶ್ವಜಿಜ್ಞಾಸಾಯೇನ ಸ್ವರ್ಗಃ ಕಲ್ಪ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ದೃಢೇ ಸಮಭವತ್ಯದೃಢಾ ಯೋಗಾದರ್ಶಾವಬೋಧಃ  
 ಫಲಮಿತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಒಂ ಅಥಾತೋ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಫಲವು ಕೇಳಿಸದ ಕಾರಣ ವಿಶ್ವಜಿದಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಫಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ, ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ನೀವು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಏಕೇತಿ ॥ ರಾಮಾನುಜಮತ ಇವ ಪೂರ್ವೋತ್ತರತಂತ್ರಯೋರೀತ್ಯರ್ಥಃ । “ಅತ एव जगतो वेदशब्दप्रभवत्वादेव । वेदशब्दनित्यत्वमपि प्रत्येतव्यम्” इति त्वया भाषितत्वादित्यर्थः।

ರಾಮಾನುಜರು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರಂತೆ ನೀವು ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಅತ ಏವ ನಿತ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಅತ ಏವ ಜಗತೋ ವೇದಶಬ್ದಪ್ರಭವತ್ವಾದೇವ । ವೇದಶಬ್ದನಿತ್ಯತ್ವಮಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇತವ್ಯಮ್' ಎಂದು ನೀವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾಗಿ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - पूर्वपक्षस्य सूत्रावतारिकारूपस्य सूत्रपदनिवर्त्यस्यैव वक्तव्यत्वादेवंरूप पूर्वपक्षश्च न सूत्रानुगुण इत्याह - किञ्चेति ॥

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಪದದಿಂದ ನಿವರ್ತಕವಾಗುವಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂತ್ರಪದಗಳಿಂದ ನಿವರ್ತಕವಾಗದೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - मोक्षहेतुशाब्दापरोक्षज्ञानस्यानधीयाने शूद्रेऽपि सम्भवात्सिद्धा-  
 न्तोऽप्युक्त इत्याह - अपि चेति ॥

ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವ ಅರ್ಹತೆಯಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವಾಗ ಶೂದ್ರನಲ್ಲೂ ಸಹ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪೆಂದು 'ಅಪಿ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವಪ್ರತಿಬದ್ಧಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಮೇವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುಃ । ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ತು ನ ತಾದೃಶಮಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ಪ್ರತಿಬನ್ಧೇತಿ ॥

ಅಸಂಭಾವನಾ ಹಾಗೂ ವಿಪರೀತಶಂಕೆಗಳಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಅಸಂಭಾವನಾ ಶಂಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಪರೀತಭಾವನೆಗಳು ಇರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಪ್ರತಿಬಂಧ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅದೃಶೇತಿ ॥ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ತದಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಅತ एव अदृष्टविशेष-  
साध्यत्वादेवेत्यर्थः ।

ಶೂದ್ರನಲ್ಲಿ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಅತ ಏವ' ಎಂದರೆ ಅದೃಷ್ಟವಿಶೇಷದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्तूपनेऽपि ज्ञाने विध्यतिक्रमप्रत्यवायप्रतिबद्धत्वान्न कार्यक्षममित्यत  
आह - विध्यतिक्रमेणेति ॥

ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರತ್ಯವಾಯವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ, ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಕಾರ್ಯಜನಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು 'ವಿದ್ಯಾತಿಕ್ರಮೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

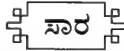
**ಗುರೂಜೀಯಮ್ -** प्रयोजनान्तरमाह - अश्वतरीयुक्तेति ॥ उक्तनियमेति ॥  
अधीतेनैव स्वाध्यायेन जन्यब्रह्मज्ञानस्यैव मोक्षसाधनत्वमिति नियमसम्भवादित्यर्थः  
- त्वयापीति ॥ तथा चात्राप्यवैद्यत्वस्याभ्युच्चयमात्रत्वापत्त्या तेन गतार्थता  
स्यादेवेति भावः । श्ರುद್धस्य ब्रह्मविद्यायामनधिकारं वदन् पृष्टव्यः । किं  
अपचोद್ಯಾधिकरण (१-३-८)

तत्त्वमस्यादिवाक्याच्छूद्रस्य ज्ञानमेव नोत्पद्यत उतोत्पन्नमपि निष्फलमिति । नाद्य  
इत्याह - अतिक्रान्तनिषेधस्येति ॥ न चाकाङ्क्षाधनुसारेण वाक्यस्यार्थबोधकत्वाद-  
व्युत्पन्नस्य शूद्रस्य कथं वाक्यादर्थबोध इत्यत उक्तं व्युत्पन्नस्येति ॥ तथापि निषेधे  
विद्यमाने कथं तत्र प्रवृत्तिरित्यतोऽतिक्रान्तनिषेधस्येति । दशमस्त्वमसीति  
वाक्यादिवेत्यनेन

व्युत्पन्नस्य शूद्रस्य दशमस्त्वमसीति वाक्यादशमत्वज्ञानं जायते । अन्यथा  
तदपि न स्यादित्यतिप्रसङ्गं सूचयति ।

ननु तत्त्वमसीति वाक्याज्जायमानं ज्ञानं ब्राह्मणादेरपरोक्षं भवति । न तथा  
शूद्रस्येत्यतो न शूद्रस्याधिकार इत्यत आह - ब्राह्मणादेरिवेति ॥ शब्दजन्य-  
ज्ञानस्यापरोक्षत्वे विषयापरोक्षत्वस्यैव प्रयोजकत्वेन शूद्रस्यापि तत्त्वमस्यादि-  
वाक्याज्जायमानापरोक्षभूतं ब्रह्मविषयत्वादपरोक्षमेव । अन्यथा ब्राह्मणादेरपि  
तत्त्वमस्यादिवाक्यजन्यज्ञानस्यापरोक्षत्वं न स्यादित्यर्थः । ननु तथापि  
शूद्रस्यापरोक्षज्ञानं न सम्भवति । चित्तैकाग्रया योग्यत्वरूपा सम्भावनाया वा  
विपरीतसंस्काररूपविपरीतसम्भावनाया वा प्रतिबन्धकत्वादिति चेत् तर्हि तत एव  
न ब्राह्मणस्याप्यपरोक्षधीः । यदि च तत्र मनननिदिध्यासनाभ्यामेवोक्तप्रतिबन्ध-  
निरासस्तर्हि शूद्रस्यापि तत्समानमित्याह - प्रतिबन्धनिरासोऽपीति ॥ ननु ब्रह्मणो  
लोकविलक्षणत्वात्तदापरोक्षस्यादृष्टसाध्यत्वाच्छूद्रे चापरोक्षप्रयोजकादृष्टाभावेन तत्साध्या-  
परोक्षज्ञानस्याप्यसम्भव इत्यत आह - यदि चेति ॥ तत एवेति ॥ शुक्तिकाज्ञानस्य  
सत्यनिवर्तकत्वाददर्शनेऽपि ब्रह्मज्ञानस्य लोकविलक्षणत्वात्सत्यबन्धनिवर्तकत्वोपपत्त्या  
ज्ञाननिवर्त्यत्वेन बन्धस्य मिथ्यात्वोक्तिर्न स्यादिति भावः । द्वितीयमाशङ्कते -  
नचेति ॥ अत्र वक्तव्यं ज्ञानस्य फलमज्ञाननिवृत्तिर्वोतादृष्टद्वारेशप्रसादद्वारा  
बन्धनिवृत्तिर्वा । नाद्य इत्याह - अज्ञाननिवृत्त्याख्येति ॥ ननु ज्ञानस्याप्यज्ञान-  
निवर्तकत्वमदृष्टद्वारैव । तथा च शूद्रस्य ज्ञाने विद्यमानेऽपि द्वारभूतादृष्टाभावान्न  
तेनाज्ञाननिवृत्तिरूपं फलं शूद्रस्येत्यत आह - इयं शुक्तिरिति ॥ अन्यथा शूद्रस्येयं  
शुक्तिरिति वाक्यजन्यज्ञानेन शुक्तयज्ञाननिवृत्तिर्जायते सा न स्यात् । तत्रापि  
द्वारभूतादृष्टाभावात् । तस्मात्साक्षादेव ज्ञानस्याज्ञाननिवर्तकत्वे शूद्रस्य तत्त्वमस्यादि-  
वाक्यजन्यज्ञानस्याप्यज्ञाननिवर्तकत्वमावश्यकमिति भावः । अस्तु तर्हि ज्ञानस्या-

ದೃಢದ್ವಾರೇಶ್ವರಪ್ರಸಾದದ್ವಾರಾ ವಾ ಬಂಧನಿವೃತ್ತಿರೇವ ಫಲಮಿತಿ ದ್ವಿತೀಯೋ ನಿರವಶ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅದೃಢದ್ವಾರೇತಿ || ಪರೈರೀತ್ಯನೇನ ತದಜ್ಞಿಕಾರೇಽಪಿಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಸೂಚಯತಿ || ಯಸ್ತು ವೈಯಾತ್ಯಾಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾದಿದ್ವಾರೈವ ಬಂಧನಿವರ್ತಕತ್ವಂ ಬ್ರೂಯಾಂತಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ಅಜ್ಞಿಕಾರೇ ಚೇತಿ || ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೋಕ್ತಿರಯುಕ್ತೇತಿ || ಜ್ಞಾನತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತೃತ್ವಸ್ಯೈವ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವರೂಪತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ನನು ಚ ಶ್ವರಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾಜ್ಞಾತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಜ್ಞಾನ-ನಿವೃತ್ತಾಸ್ಯೇ ದೃಢಫಲೇಽನ್ಯಾನಪೇಕ್ಷತ್ವೇನಾಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಾವಪಿ ವಿಧ್ಯತಿ ಕ್ರಮೇಣೋತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯವಾಯೇನ ಸಾಫಲ್ಯಾಸಂಭವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ವಿಧ್ಯತಿ ಕ್ರಮೇಣೇತಿ || ನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿಮ ಚ್ಚರೀರಾಭೇದಾಧ್ಯಾಸಾತಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಾಂತರಸ್ಯಾಭಾವಾದಗತ್ಯಾಧ್ಯಸ್ತತ್ವಮೇವ ಸಂಬಂಧೋಽಜ್ಞಿಕಾರ್ಯಃ |



ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವೈದ್ಯತ್ವಾದಭಾವಃ ಕರ್ಮಣ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ-ದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು 'ಅವೈದ್ಯತ್ವ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾದರೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಾಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವೇದದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಅಸಂಸ್ಕೃತ ವೇದಜನ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪೂರ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಆಕ್ಷೇಪ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಂದೇನಾಯಿತು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ, ಉಪನಯನರೂಪ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀವು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಮೊದಲಿನ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು. ವೇದಕ್ಕೆ ವೇದಾರ್ಥತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ದಶಮತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಶಾಬ್ದಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶಾಬ್ದಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಿಲುವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಾಪರೋಕ್ಷವು ಬರುವಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಅಪರೋಕ್ಷೀಕರಿಸನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವಿಕೆಯೆಂಬ ಗುಣವಿರುವಾಗ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೇನು ? ಶೂದ್ರನಾದರೇನು? ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಮನನನಿಧಿ ದ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಶೂದ್ರನೂ ಸಹ ತೊಡಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಹಾಗಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮೋಕ್ಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. 'ಇಯಂ ಶುಕ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಬಾಧಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಶುಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಅಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಫಲವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯಲೇ ಬೇಕು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಧ್ಯಷ್ಟದ ಮೂಲಕ, ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನವು ಬಂಧನಿವರ್ತಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೊಪ್ಪದ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಶೂದ್ರನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವಿಧಿಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ವಮಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನಿವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಅವಾಗ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಲೀ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////

• • • • •



ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ವೇದವೇ ಬೇಡ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

किञ्च त्वयाऽध्यासभाष्ये “तस्मादविद्यावत्पुरुषविषयाण्येव शास्त्राणि । तत्र जात्यध्यासो ब्राह्मणो यजेत” इत्यादि वदता ब्राह्मणत्वादिमच्छरीराभेदाध्यासवत् एवाधिकारस्वीकारात् ब्राह्मणीप्रभृतिषु जातानामब्राह्मणादीनामपि ब्राह्मण्याद्यध्यास-  
वत्त्वेनाधिकारः स्यात् । विस्तृतं चैतदन्यत्र ।

ಅನುವಾದ - ತೈವರ್ಣಕೇತರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ -

ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಅಧ್ಯಾಸಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಮಾದವಿದ್ಯಾವತ್ ಪುರುಷವಿಷಯಾಣ್ಯೇವ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ । ತತ್ರ ಜಾತ್ಯಧ್ಯಾಸೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಅಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಪುರುಷರನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಯಾಗವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿಗಳು ಜಾತ್ಯಧ್ಯಾಸ ರೂಪವಾದವುಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಗಳು ಕೇವಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವೆ. ಶರೀರವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಶರೀರದ ಅಭೇದಾಧ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷ್ಟೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಪುರುಷನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಚಂಡಾಲನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನಿಗೂ ಕೂಡ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷ್ಟೀಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿರುವೆನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವುಳ್ಳ ಶರೀರದ ಅಭೇದಾಧ್ಯಾಸವು ಅಧಿಕಾರಿ - ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇವನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಅಧ್ಯಾಸವಿರುವ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ದೇಹಾತ್ಮತ್ವಾಧ್ಯಾಸಭಂಗದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

किञ्च -

ऋजूपायेन तर्केण तत्त्वनिश्चयसम्भवे ।

विप्रादेरपि वक्त्रैः किं साध्यं वेदविचारणैः ॥ १ ॥

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಮತ್ತು

ಋಜೂಪಾಯೇನ ತರ್ಕೇಣ ತತ್ಪ್ರಶ್ನಯಸಂಭವೇ ।

ವಿಪ್ರಾದೇರಪಿ ವಕ್ಯಃ ಕಿಂ ಸಾಧ್ಯಂ ವೇದವಿಚಾರಣ್ಯಃ ॥೧೧॥

ಸುಲಭವಾದ ತರ್ಕಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ತತ್ವವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ವಕ್ರವಾದ ವೇದವಿಚಾರವೆಂಬ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಕೂಡ ಏಕೆ ಸಾಗಬೇಕು?

त्वन्मते मोक्षसाधनस्य, चिन्मात्रं तत्त्वमन्यदारोपितमिति ज्ञानस्य, खण्डनकारादिभिर्विज्ञानवाद्यादिभिर्वोक्तेन प्रमाणप्रमेयाद्यनुपपत्तिरूप तर्कानुगृहीतेन दृश्यत्वाद्यनुमानरूपेण ऋजूपायेन सिद्धौ किं ब्राह्मणादेरपि मानान्तराप्राप्तं सर्वकर्तृत्वं सर्वज्ञत्वादिकं प्राप्य, पुनस्तन्निषेधमुखेन चिन्मात्रप्रतिपादकेनानेकनियमपूर्वकाध्ययन-शमदमादिसापेक्षेण वक्रोपायेन वेदान्तविचारेण ।

ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವು ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದಲ್ಲವೂ ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದದ್ದು. ಈ ಜ್ಞಾನವು ದೃಶ್ಯತ್ವಾದ್ಯನುಮಾನಗಳೆಂಬ ಸುಲಭಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಖಂಡನಕಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಥವಾ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳಾದ ಬೌದ್ಧರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ ಎಲ್ಲವೂ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ತರ್ಕದಿಂದ ದೃಶ್ಯತ್ವಾನುಮಾನವು ಅನುಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅನುಮಾನವೆಂಬ ಸುಲಭಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವು ಸತ್ಯ, ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಆರೋಪಿತವೆಂಬ ತತ್ಪ್ರಶ್ನಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನೇಕೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕಷ್ಟದಿಂದ ತಿಳಿದು, ಅನಂತರ 'ನೇಹಾನಾಸ್ತಿಕೀಂಚನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಅರಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಚಿನ್ಮಾತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನೋಳಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನ, ಶಮ, ದಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಹ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾದ ವೇದಾಂತವಿಚಾರವೆಂಬ ವಕ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೂ ಸತ್ಯ. ಉಳಿದಲ್ಲವೂ ಆರೋಪಿತವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಏಕೆ ಪಡೆಯಬೇಕು?

नच खण्डनायुक्तस्तर्को दृश्यत्वानुमानं च श्रुतिसहकार्येण । नतु शब्दैकसमधिगम्ये तत्त्वे स्वतन्त्रमिति वाच्यम् ।

ಶಂಕೆ - ಖಂಡನಕಾರನು ಹೇಳಿದ ತರ್ಕಗಳು ಅಥವಾ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳು ಹೇಳಿರುವ ತರ್ಕಗಳು ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯತ್ವಾನುಮಾನಗಳು ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಶಬ್ದೈಕಸಮಧಿಗಮ್ಯವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ವದ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ತತ್ವನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ತಥಾತ್ವೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಾಯಕೋಪಕ್ರಮಾಚತೀರೇಣ ಯಾಗಾದೇಃ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಸಾಧನತಾಯಾಮಿವ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೇತರಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇಽಪ್ಯನುಮಾನೋಕ್ತಯೋಗಾತ್ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಷ್ಟೇ ಸಾಕು ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾನುಮಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನತ್ವವು ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಇತರವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅನುಮಾನವೂ ಕೂಡ ಸಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಚ ಶಬ್ದೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೇ ಪ್ರತಿಬಂಧನಿರಾಸಾಯಾನುಮಾನೋಕ್ತಿಃ ।

ಶಂಕೆ - ಚಿನ್ಮಾತ್ರಸ್ವರೂಪವು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಲೀ, ಚಿನ್ಮಾತ್ರೇತರಸ್ವರೂಪದ ಮಿಥ್ಯತ್ವವಾಗಲೀ, 'ನೇಹನಾನಾಸ್ತಿಕಿಂಚನ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಗಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸನ್ಮಾಘಟಃ ಸನ್ಮಾಪಟಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಅನುಮಾನವು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಶಬ್ದಪ್ರತಿಬಂಧಕೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣಾನುಮಾನಸ್ಯ ಸುತರಾಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಾತ್ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಮೇಲೆ ಅನುಮಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸುತರಾಂ ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಬಾಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಬಾಧಿಸದೇ ಇರುತ್ತದೇನು !

ನಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದೇಃ ಸ್ವರೂಪತೋ ವಿಷಯತಃ ದುರ್ನಿರೂಪತ್ವವ್ಯುತ್ಪಾದಕೈಃ ಖಂಡನತರ್ಕೈಃ ಶಬ್ದ-ವಿರೋಧಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧಿರिति ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ಶಂಕೆ - 'ಅನುಮಾನ' ಎಂದರೆ ದೃಶ್ಯತ್ವಾನುಮಾನವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಖಂಡನಕಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಹೇಳಿದ ತರ್ಕಗಳನ್ನೇ ಅನುಮಾನವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆ ತರ್ಕಗಳು ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಷಯತಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ದುರ್ನಿರೂಪತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಬಲವಾದ ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಶಬ್ದವಿರೋಧಿಯಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಬಾಧಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

शब्दस्यापि स्वरूपतो विषयतश्च दुर्निरूपत्वव्युत्पादकैस्तर्कैरेव प्रत्यक्षविरोधि-  
शब्दाप्रामाण्यस्याप्यापातात् ।

ಸಮಾಧಾನ - ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಹೇಳಿದ ತರ್ಕಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಷಯತಃ ದುರ್ನಿರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೋ ಅದರಂತೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣವೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಷಯತಃ ದುರ್ನಿರೂಪವೆಂದು ಅವನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬಂದಂತೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ.

तस्माच्छब्दप्रामाण्योपयुक्ताकाङ्क्षायोग्यतादेः शब्दप्रतिपाद्यब्रह्मणश्च निर्वचन-  
निरासमुखेन शब्दप्रतिकूलः खण्डनादितर्को न शब्दसहकारी ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಖಂಡನಕಾರನು ಹೇಳುವ ತರ್ಕಗಳು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗದೇ ಪ್ರತಿಕೂಲವೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಯೋಗ್ಯತಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ತರ್ಕದಿಂದ ಅವನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಷಯತಃ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಂಡನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಂತಹ ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಾಧಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

यदि च ब्रह्मनिर्वचननिरासितर्को न ब्रह्मस्वरूपविरोधी तर्हि द्रव्यगुणादि-  
निर्वचननिरासितर्कोऽपि न द्रव्यादिस्वरूपविरोधीति निर्वचननिरासो निष्फलः  
स्यात् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತರ್ಕಗಳು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆವಾಗ ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುವುದಾದರೂ, ಅದೇ ತರ್ಕಗಳು ದ್ರವ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆವಾಗ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ ತರ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಹೊರಟ, ಪ್ರಯಾಸವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

नच तार्किकादिरीतिं बाधितुं तान्प्रति खण्डनतर्कोक्तिर्न त्वद्वैतं साधयितुमिति वाच्यम् ।

ರಂಕೆ - ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ತರ್ಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಾರ್ಕಿಕರ ರೀತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿವೆ ಹೊರತು, ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸ್ವವ್ಯಾಘಾತಕಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಮಾಣಭೇದಾದಿ ನಿರಾಸಿತರ್ಕಾಣಾಂ ತೈರ್ಬಾಧಕತ್ವಾನङ್ಗೀಕಾರಾತ್ ।  
ತೇವ ತರ್ಕೈರ್ದೈತಪ್ರಮಾಣೋಪನಿಘದ್ರೀತೇರಪಿ ಬಾಧಾಪಾತಾಛ ।

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಹೇಳಿದ ತರ್ಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವವ್ಯಾಘಾತಕವಾಗಿವೆ. ತನ್ನನ್ನೇ ನಾಶ ಮಾಡುವಂತಹ ತರ್ಕಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ತರ್ಕಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ, ಪ್ರಮಾಣ, ಭೇದ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುವ ಸ್ವವ್ಯಾಘಾತಕವಾದ ತರ್ಕಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗದು. ಹೊರತಾಗಿ ಸ್ವವ್ಯಾಘಾತಕವಾದ ಆ ತರ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ಅದ್ವೈತ, ಪ್ರಮಾಣ ಉಪನಿಷದ್ ರೀತಿಯೇ ಬಾಧಿತವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಜೂಪಾಯದಿಂದಲೇ ತತ್ವನಿಶ್ಚಯವಾಗಲು ಬರುವಾಗ ವಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ತ್ರೈವರ್ಣಿಕೀತರಸ್ಯಾಧಿಕಾರನಿಘೇಷಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧಃ । ಅತಃಽಪಿ ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ಯುಕ್ತ  
ಇತ್ಯಾಹ - ಕಿಂಚೇತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕೀತರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕ್ಷತ್ರಿಯಾವೈಶ್ಯಾಸ್ವಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಭ್ಯೋ ಜಾತಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿನಾ ತेषು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಾದಿಜಾತ್ಯಧ್ಯಾಸಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಭಾವ: । ಅನ್ಯತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಮೃತೇ  
ದೇಹಾತ್ಮಕೈರ್ಯಾದ್ಯಾಸಂಭವಃ ಇತ್ಯರ್ಥ: । एवं ಮೋಕ್ಷಹೇತುಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಜನ್ಯತ್ವಮುಪೇತ್ಯ ತಸ್ಯ  
ತ್ವನ್ಮತೇ ಶ್ವೇದೇಽಪಿ ಸಮ್ಮವಾದನಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಾಂತಃ ನ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತ್ರೀ, ವೈಶ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಇವರಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗು ಚಂಡಾಲಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ, ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಅನ್ಯತ್ರ' ಎಂದರೆ ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ದೇಹಾತ್ಮಕೈಕ್ಯಧ್ಯಾಸ ಭಂಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೀಗೆ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬಹುದೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದೆಂದು ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದರು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇದानी विनापि स्वाध्यायमन्यस्मादपि जाताज्ज्ञानान्मोक्षसम्भवान्मोक्षहेतुज्ञाने शूद्रोऽधिक्रियेत । नच त्रैवर्णिकानां वेदजन्यमेव तथा दृष्टमिति वाच्यम् । तत्राप्येवमेवोपपत्तेरित्याह - किञ्चेत्यादिना ॥

ಪ್ರಕೃತ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತೃವರ್ಣಕರಲ್ಲಿ ವೇದದಿಂದಲೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ತೃವರ್ಣಕರೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तर्केणेति ॥ प्रमाणादिनिर्वचनानुपपत्त्यादिरूपतर्केणेत्यर्थः - किं वेदान्तेति ॥ तथा च शूद्रस्यापि तज्जन्यज्ञानं सम्भवतीत्यधिकारस्स्यादित्यर्थः ।

'ತರ್ಕೇಣ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನುಪಪತ್ತಿರೂಪವಾದ ತರ್ಕದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಕಿಂ ವೇದಾಂತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ತರ್ಕದಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

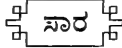
**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्वनुमानं न स्वातन्त्र्येण ज्ञानजनकम् । किन्तु शब्दोपसर्जनतया। अतो न दोष इत्याशङ्क्याह - नचेति ॥

ಅನುಮಾನವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अनुमानोक्तेरुपयोगमाशङ्क्याह - नचेति ॥ प्रयोजनान्तरमाशङ्कते - नच प्रत्यक्षदेरिति ॥ उपयोगान्तरमाशङ्कते - नच तार्किकेति ॥ स्वव्याघातकत्वं व्यनक्ति - तैरिति ॥

ಅನುಮಾನ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಯೋಜನಾಂತರವನ್ನು 'ನಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದೇಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಯೋಗಾಂತರವನ್ನು 'ನಚ ತಾರ್ಕಿಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವವ್ಯಾಘಾತಕತ್ವವನ್ನು 'ತೈಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್ -** ತತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತಾಪಪತ್ತಿಪರಿಹಾರಸ್ತ್ವಾವಯೋಃ ಸಮಾನ ಇತ್ಯತ ಆಹ -  
ವಿಸ್ತೃತಂ ಚೈತದಿತಿ || ಸಂಯೋಗಸ್ಯಾತ್ಮವಿಭುತ್ವಪಕ್ಷೇ ಸರ್ವದೇಹೇಷು ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವಸ್ಯ ಚ ಭೃತ್ಯದೇಹೇ  
ಸತ್ತ್ವೇಽಪಿಚ್ಛಾವಿಧಾಯಿತ್ವಸ್ಯಾತುರಾದಿದೇಹೇಷ್ವಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸ್ವಾಮಿಭಾವಸ್ಯ ವಾ  
ತದಿಂದ್ರಿಯಾಶ್ರಯತ್ವಸ್ಯ ವಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಯತ್ನಜನ್ಯಕ್ರಿಯಾಶ್ರಯತ್ವಸ್ಯ ವಾ ತಜ್ಞೋಗಾಯತನತ್ವಸ್ಯ ವಾ  
ತತ್ಕರ್ಮಾರ್ಜಿತತ್ವಸ್ಯ ವಾ ಸಮ್ಬಂಧಾಂತರಸ್ಯ ಸಮ್ಬವಾದಿತ್ಯಾದಿನಾ ನ್ಯಾಯಾಮೃತೇ ದೇಹಾತ್ಮಕೈಕ-  
ಯಾಸಮಗ್ನೇ ವಿಸ್ತೃತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೇರಪೀತ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯವಹಿತೇನ ವೇದಾಂತವಿಚಾರೇಣೈತ-  
ನಾನ್ವಯಃ |



ತೈವರ್ಣಕರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸನ್ನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾಸಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಧಸ್ತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಶರೀರದ ಧರ್ಮಗಳು. ಶರೀರದ ಅಭೇದವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧನಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ವಸ್ತುತಃ ಇವನು ಚಂಡಾಲ ಆದರೂ ತನ್ನ ತಾಯಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಯಾಗಾದಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು.

ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಸುಲಭವಾಗಿ ತರ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಹಳ ಕಠಿಣಶ್ರಮವಾದ ವೇದಾಂತಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಿನ್ನಾತ್ಮವು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದದಲ್ಲವೂ ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಿಂಡನಕಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ತರ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕೂಡ 'ವಿಮತಂ ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಅಪಕೂದ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೇದಾಂತಾದ್ಯಯನವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವೇದಾಂತಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ಶ್ರವಣವು ಸರ್ವಜ್ಞವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಅನಂತರ ನೇಹನಾನಾಸ್ತಿಕಿಂಚನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅರಿವನ್ನು ಸಡೆದು ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಶಮದಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವೇದಾಂತವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.



ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

केचित्तु ॥ शूद्रस्योपनयनाध्ययनाभावेऽपि कर्मकाण्डापशूद्राधिकरणन्यायेन कर्मानधिकारेऽपि अध्ययनस्य स्वाध्यायसंस्कारतया लिखितपठितस्वाध्यायजन्य-ज्ञानस्याश्रेयः साधनत्वेऽपि “श्रावयेच्चतुरो वर्णान्” इत्यादिवचनादितिहासपुराण-श्रवणेऽधिकारात्तज्जन्यब्रह्मज्ञानसम्भवादस्ति ब्रह्मोपासनेऽधिकार इति प्राप्ते,

(१) रामानुजभाष्यम् -

शुगस्य तदनादरश्रवणात् तदाद्रवणात् सूच्यते हि ॥ ३३ ॥

ब्रह्मविद्यायां शूद्रस्याप्यधिकारोऽस्ति न वेति विचार्यते । किं युक्तम्? अस्तीति । कुतः? अर्थित्वसामर्थ्यप्रयुक्तत्वादधिकारस्य, शूद्रस्यापि तत्सम्भवात् । यद्यप्यग्निविद्यासाध्येषु कर्मस्वनग्निविद्यात्वाच्छूद्रस्यानधिकारः । तथापि मनोवृत्तिमात्रत्वाद् ब्रह्मोपासनस्य तत्राधिकारोऽस्त्येव । शास्त्रीयक्रियापेक्षत्वेऽप्युपासनस्य तत्तद्वर्णाश्रमोचितक्रियाया एवापेक्षितत्वाच्छूद्रस्यापि स्ववर्णोचितपूर्ववर्णशुश्रूषयैव क्रिया भविष्यति । ‘तस्माच्छूद्रो यज्ञेऽनवकृत्सः’ इत्यप्यग्निविद्यासाध्ययज्ञादिकर्मानधिकार एव न्यायसिद्धोऽनूद्यते । नन्वनधीत वेदस्याश्रुतवेदान्तस्य ब्रह्मस्वरूपतदुपासनप्रकारानभिज्ञस्य कथं ब्रह्मोपासनं सम्भवति? उच्यते - अनधीतवेदस्याश्रुतवेदान्तवाक्यस्यापीतिहासपुराणश्रवणेनापि ब्रह्मस्वरूपतदुपासन-ज्ञानं सम्भवति । अस्ति च शूद्रस्यापीतिहासपुराणश्रवणानुज्ञा ‘श्रावयेच्चतुरो वर्णान् कृत्वा ब्राह्मणमग्रतः’ । इत्यादौ । दृश्यन्ते चेतिहासपुराणेषु विदुरादयो ब्रह्मनिष्ठाः । तथोपनिषत्स्वपि संवर्गविद्यायां शूद्रस्यापि ब्रह्मविद्याधिकारः प्रतीयते । शुश्रूषुं हि ज्ञानश्रुतिमाचार्यो रैकशशूद्रेत्यामन्त्र्य तस्मै ब्रह्मविद्यामुपदिशति । ‘आजहारेमाशूद्रानेनैव मुखेनानलपिष्यथाः’ । इत्यादिना । अतश्शूद्रस्याप्यधिकारः सम्भवति, इति प्राप्ते उच्यते । न शूद्रस्याधिकारस्सम्भवति, सामर्थ्याभावात् । नहि ब्रह्मस्वरूपतदुपासनप्रकारमजानतस्तदङ्ग-



ಭೂತವೇದಾನುವಚನಯಜ್ಞಾದಿಷ್ವನಧಿಕೃತಸ್ಯೋಪಾಸನೋಪಸಂಹಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯಸಮ್ಮವಃ । ಅಸಮರ್ಥಸ್ಯ ಚಾರ್ಥಿತ್ವ-  
ಸದ್ಭಾವೇಽಪ್ಯಧಿಕಾರೋ ನ ಸಮ್ಮವತಿ । ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಚ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಾತ್ । ಯಥೈವ ಹಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕ-  
ವಿಷಯಾಧ್ಯಯನವಿಧಿಸಿದ್ಧಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಂಪಾದಜ್ಞಾನಲಾಭೇನ ಕರ್ಮವಿಧಯೋ ಜ್ಞಾನತದುಪಾಯಾದಿನಪರಾಽಽ  
ಸ್ವೀಕುರ್ವಂತಿ । ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನವಿಧಯೋಽಪಿ । ಅಂತೋಽಧ್ಯಯನವಿಧಿಸಿದ್ಧಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾಧಿಗತಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ  
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೋಪಾಯತ್ವಾಚ್ಚೈದ್ರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಸಮ್ಮವಃ । ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣೇ ಅಪಿ ವೇದೋಪಬೃಹ್ಣಂ  
ಕುರ್ವತೀ ಏವೋಪಾಯಭಾವಮನುಭವತಃ । ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ ಶ್ರುದ್ರಸ್ಯೇತಿಹಾಸಪುರಾಣಶ್ರವಣಾನುಜ್ಞಾನಮ್,  
ಪಾಪಕ್ಷಯಾದಿಫಲಾರ್ಥಮ್, ನೋಪಾಸನಾರ್ಥಮ್ । ವಿದುರಾದಯಸ್ತು ಭವಾಂತರಾಧಿಗತಜ್ಞಾನಪ್ರಮೋಛಾತ್ ಜ್ಞಾನವಂತಃ  
ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವಶಾಚ್ಛೇದಶಜನ್ಮಯೋಗಿನಃ ಇತಿ ತेषಾಂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠತ್ವಮ್ ।

ಯಃ ಸಂವರ್ಗವಿಧಯಾಂ ಶುಶ್ರೂಷೋಽಶ್ರುದ್ರೇತಿ ಸಮ್ಮೋಧನಂ ಶ್ರುದ್ರಸ್ಯಾಧಿಕಾರಂ ಸೂಚಯತಿ ಇತಿ । ತತ್ತೇತ್ಯಾಹ —  
ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ ತದಾದ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ॥ ಶುಶ್ರೂಷೋ ಜನಿಸ್ತುತೇಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ  
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೈಕಲ್ಯೇನ ಹಂಸೋಕ್ತಾನಾದರವಾಕ್ಯಶ್ರವಣಾತ್ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ರೈಕಸ್ಯ ಸಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಾದ್ರವಣಾಚ್ಛುಗಸ್ಯ  
ಸಜ್ಞಾತೇತಿ ಹಿ ಸೂಚ್ಯತೇ । ಅತಸ್ಸ ಶ್ರುದ್ರೇತ್ಯಾಮನ್ಯತೇ, ನ ಚತುರ್ಥವರ್ಣತ್ವೇನ । ಶೋಚತೀತಿ ಹಿ ಶ್ರುದ್ರಃ ।  
'ಶುಚೇದೃಶಃ' ಇತಿ ರಘ್ರಪ್ರತ್ಯಯೇ ಧಾತೋಽಽಶ್ಚ ದೀರ್ಘೇ ಚಕಾರಸ್ಯ ಚ ದಕಾರೇ ಶ್ರುದ್ರ ಇತಿ ಭವತಿ ।  
ಅತಃಶೋಚಿತೃತ್ವಮೇವಾಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ರಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗೇನ ಸೂಚ್ಯತೇ, ನ ಜಾತಿಪ್ರಯೋಗಃ । ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಕಿಲ  
ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಬಹುದ್ರವ್ಯಪ್ರದೋ ಬಹುಪ್ರದಯಃ ಬಭೂವುಃ । ತಸ್ಯ ಧಾರ್ಮಿಕಾಗ್ರೇಸರಸ್ಯ ಧರ್ಮೇಣ ಪ್ರೀತಯೋಃ  
ಕಯೋಽಪಿನ್ಮಹಾತ್ಮನೋರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಮುತ್ಪಿಪಾದಯಿಷತೋಃ ಹಂಸರೂಪೇನ ನಿಶಾಯಾಮಸ್ಯಾವಿದೂರೇ  
ಗಚ್ಛತೋರನ್ಯತರ ಇತರಮುವಾಚ 'ಭೋ ಭೂಯಿಷ್ಠಾಃ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಶ್ರುತೇಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಂ ದಿವಾ  
ಜ್ಯೋತಿರಾತತಂ ತನ್ಮಾ ಪ್ರಸಾದ್ವಿಹಿಸ್ತತ್ತ್ವಾ ಮಾ ಪ್ರಚಾಕ್ಷೀತ್' ಇತಿ । एवं ಜಾನಶ್ರುತಿಪ್ರಶಂಸಾರೂಪಂ  
ವಾಕ್ಯಮುಪಶ್ರುತ್ಯ ಪರೋ ಹಂಸಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ 'ಕಮ್ಬರ ಏನಮೇತತ್ಸಂತಂ ಸಯುಗ್ವಾನಮಿವ ರೈಕಮಾತ್ಮ' ಇತಿ ।  
ಕಂ ಸಂತಮೇನಂ ಜಾನಶ್ರುತಿಂ ಸಯುಗ್ವಾನಂ ರೈಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಮಿವ ಗುಣಶ್ರೇಷ್ಠಮೇತದಾತ್ಮ, ಸ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞೋ ರೈಕ ಏವ  
ಲೋಕೇ ಗುಣವತ್ತರಃ । ಮಹತಾ ಧರ್ಮೇಣ ಸಂಯುಕ್ತಸ್ಯಾಪ್ಯಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೇರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಸ್ಯ ಕೋ ಗುಣಃ ।  
ಯದಗುಣಜನಿತಂ ತೇಜೋ ರೈಕತೇಜ ಇವ ಮಾ ದಹೇದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಏವಮುಕ್ತೇನ ಪರೇಣ ಕೋಽಸೌ ರೈಕ ಇತಿ ಪೃಠಃ  
ಲೋಕೇ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಸಾಧ್ಯವನುಷ್ಠಿತಂ ಕರ್ಮ, ಯಃ ಸರ್ವಚೇತನಗತಂ ವಿಜ್ಞಾನಮ್, ತದುಭಯಂ  
ಯದೀಯಜ್ಞಾನಕರ್ಮಾಂತರ್ಮುತಮ್, ಸ ರೈಕ ಇತ್ಯಾಹ । ತದೇತದ್ವಹಿಸವಾಕ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಧುರತಯಾ ಆತ್ಮನಿನ್ದಾಗರ್ಮ  
ತದ್ವಹಿಸಯಾ ಚ ರೈಕಪ್ರಶಂಸಾರೂಪಂ ಜಾನಶ್ರುತಿರೂಪಶ್ರುತ್ಯ ತತ್ಕ್ಷಣಾದೇವ ಕ್ಷಾಂತಾರಂ ರೈಕಾನ್ವೇಷಣಾಯ ಪ್ರೇಷ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್  
ವಿದಿದ್ವಾ ಆಗತೇ ಸ್ವಯಮಪಿ ರೈಕಮುಪಸಂಧಯ ಗವಾಂ ಪೃಥಕ್ತಂ ನಿಷ್ಕಮದವತರೀ ರಥಂ ಚ ರೈಕಾಯೋಪಹೃತ್ಯ  
ರೈಕಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ 'ಅನುಮ ಏತಾಂ ಭಗವಂತಾಂ ಶಾಪಿ ಯಾಂ ದೇವತಾಮುಪಾಸ್ತೇ' ಇತಿ ತ್ವದುಪಾಸ್ಯಾಂ  
ಪರಾಂ ದೇವತಾಂ ಮಾಮನುಷಾಧೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ ಚ ರೈಕಸ್ವಯೋಗಮಹಿಮವಿದಿತಲೋಕತ್ರಯೋ ಜಾನಶ್ರುತೇರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ-  
ವಿಧುರತಾನಿಮಿತ್ತಾನಾದರಗಮಹಂಸವಾಕ್ಯಶ್ರವಣೇನ ಶೋಕಾವಿಘ್ನತಾಂ ತದನಂತರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಯೋಗಂ  
ಚ ವಿದಿದ್ವಾಽಽಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಯೋಗ್ಯತಾಮಭಿಜ್ಞಾಯ ಚಿರಕಾಲಸೇವಾಂ ವಿना ದ್ರವ್ಯಪ್ರದಾನೇನ

ಶುಶ್ರೂಷಣಾಸ್ಯಾಸ್ಯ ಯಾವಚ್ಚಕ್ತಿಪ್ರದಾನೇನ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्या ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಭವतीತಿ ಮತ್ವಾ ತಮನುಗೃಹ್ಣನ್ ತಸ್ಯ ಶೋಕಾವಿಘಟತಾಮುಪದೇಶಯ್ಯತಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಂ ಶ್ಲೋಕಶಬ್ದೇನಾಮನ್ತ್ರಣೇನ ಜ್ಞಾಪಯನ್ನಿದಮಾಹ, 'ಅಹ ಹಾರೆ ತ್ವಾ ಶ್ಲೋಕ ತವೈವ ಸಹ ಗೋಭಿರಸ್ತು' ಇತಿ । ಸ ಗೋಭಿರನ್ಯಂ ರಥಸ್ತವೈವಾಸ್ತು । ನೈತಾವತಾ ಮಹ್ಯಂ ದತ್ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಯಾ ಶೋಕಾವಿಘಟಸ್ಯ ತವ ಬ್ರಹ್ಮವಿद्या ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ ಚ ಜಾನಶ್ರುತಿಭ್ಯೋಽಪಿ ಸ್ವಶಕ್ತಯನುಗುಣಮೇವ ಗವಾದಿಕಂ ಧನಂ ಕನ್ಯಾಂ ಚ ಪ್ರದಾಯೋಪಸಸಾದ । ಸ ರೈಕಃ ಪುನರಪಿ ತಸ್ಯ ಯೋಗ್ಯತಾಮೇವ ಖ್ಯಾಯಯನ್ ಶ್ಲೋಕಶಬ್ದೇನಾಮನ್ತ್ರಯಾಹ 'ಆಜಹಾರೆಮಾಙ್ಗಶ್ಲೋಕೇನೈವ ಮುಖೇನಾಲಪಯಿಷ್ಯಥಾಃ' ಇತಿ । ಇಮಾನಿ ಧನಾನಿ ಶಕ್ತಯನುಗುಣಾನ್ಯಾಜಹರ್ಥ । ಅನೇನೈವ ದ್ವಾರೇಣ ಚಿರಸೇವಯಾ ವಿನ್ಯಾಽಪಿ ಮಾಂ ತ್ವದಭಿಲಷಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶರೂಪವಾಕ್ಯಮಾಲಾಪಯಿಷ್ಯಸೀತ್ಯುಕ್ತವಾ ತಸ್ಮಾ ಉಪದಿदेश । ಅತಃಶ್ಲೋಕಶಬ್ದೇನ ವಿಧೋಪದೇಶಯೋಗ್ಯತಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಪನಾರ್ಥ ಶೋಕ ಉಪದೇಶ ಸೂಚಿತಃ, ನ ಚತುರ್ಥವರ್ಣತತ್ವಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ ॥ ೩೪ ॥

'ಬಹುದಾಯಿ' ಇತಿ ದಾನಪತಿತ್ವೇನ 'ಬಹುಪಾಕ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ 'ಸರ್ವತ ಉಪದೇಶದನ್ವಯಮಪ್ಯಪ್ನೋತಿ' ಇತ್ಯಂತೇನ ಬಹುತರಪದಾನ್ವಯಪ್ರದಾಯಿತ್ವಪ್ರತೀತೇಃ 'ಸಹಸ್ರಜಿಹವಾಂ ಉಪದೇಶಮುಪಾಪ' ಇತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯೇಷಣಾದ್ ಬಹುಪ್ರಾಮ-ಪ್ರದಾನಾವಗತಜನಪದಾಧಿಪತ್ಯಾಚ್ಛಾಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೇಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಪ್ರತೀತೇಶ್ಚ ನ ಚತುರ್ಥವರ್ಣತತ್ವಮ್ ॥ ೩೪ ॥ ತದೇವಮುಕ್ತಮಗತಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಪ್ರತೀತಿರೂಪಾ । ಉಪಸಂಹಾರಗತಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಯಾಮಪಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮಸ್ಯ ಪ್ರತೀಯತ ಇತ್ಯಾಹ -

ಉತ್ತರತ್ರೈಯೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॥ ೩೫ ॥

ಅಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೀರೂಪದಿಶ್ಯಮಾನಾಯಾಮಸ್ಯಾಮೇವ ಸಂಬರ್ಗವಿಧಾಯಾಮುತ್ತರತ್ರೈಯೇನ ಕೀರ್ತಯಮಾನೇನಾಭಿಪ್ರತಾರಿನಾಂ ತ್ರೈಯೇನ ಕ್ಷತ್ರಿಯೇಣಾಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಂ ಗಮ್ಯತೇ । ಕಥಮ್? 'ಅಥ ಹ ಶೌನಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿಂ ಪರಿವಿಷ್ಯಮಾಣೌ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋದಮುಪಾಸ್ಮಹೇ' ಇತ್ಯಂತೇನ ಕಾಪೇಯಾಭಿಪ್ರತಾರಿಣೋರ್ಭಿಕ್ಷಮಾಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಶ್ಚ ಸಂಬರ್ಗವಿಧಾಸಂಬಂಧಿತ್ವಂ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತೇಷು ಚಾಭಿಪ್ರತಾರಿಣಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ, ಇತರೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೌ । ಅತೋಽಸ್ಯಾಂ ವಿಧಾಯಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ತದಿತರೇಷು ಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವೇವಾನ್ವಯೋ ದೃಶ್ಯತೇ, ನ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ । ಅತೋಽಸ್ಯಾಂ ವಿಧಾಯಾಮನ್ವಿತಾದ್ ರೈಕಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದನ್ಯಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೇರಪಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮೇವ ಯುಕ್ತಮ್, ನ ಚತುರ್ಥವರ್ಣತತ್ವಮ್ । ನನ್ವಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕರಣೇಽಭಿಪ್ರತಾರಿಣಶ್ಚೈತ್ರಯತ್ವಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಂ ಚ ನ ಶ್ರುತಮ್ । ತತ್ಕಥಮಸ್ಯಾಭಿಪ್ರತಾರಿಣಶ್ಚೈತ್ರಯತ್ವಮ್? ಕಥಂ ವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮ್? ತತ್ರಾಹ - ಲಿಂಗಾದಿತಿ ॥ 'ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿಮ್' ಇತ್ಯಭಿಪ್ರತಾರಿಣಃ ಕಾಪೇಯಸಾಹಚರ್ಯಾಲಿಂಗಾದಸ್ಯಾಭಿಪ್ರತಾರಿಣಃ ಕಾಪೇಯಸಂಬಂಧಃ ಪ್ರತೀಯತೇ । ಅನ್ಯತ್ರ ಚ 'ಉತ್ತರತ್ರೈಯೇನ ಕಾಪೇಯಾ ಅಯಾಜಯನ್' ಇತಿ ಕಾಪೇಯಸಂಬಂಧಿನಶ್ಚೈತ್ರಯತ್ವಂ ಶ್ರುಯತೇ । ತಥಾ ತ್ರೈಯಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಂ 'ತಸ್ಮಾತ್ತ್ರೈಯೋ ನಾಮೈಕಃ ಕ್ಷತ್ರಪತಿರಜಾಯತ' ಇತಿ ಅತೋಽಭಿಪ್ರತಾರಿಣಶ್ಚೈತ್ರಯತ್ವಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಂ ಚ ಗಮ್ಯತೇ ॥ ೩೫ ॥

ತದೇವಂ ನ್ಯಾಯವಿರೋಧಿನಿ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯಾಧಿಕಾರೇ ಲಿಂಗಂ ನೋಪಲಭ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್, ಇದಾನಿ

ನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧಶ್ಶ್ವಸ್ತಾನುಧಿಕಾರಃ ಶ್ರುತಿस्मृतिभिरनुगृह्यत इत्याह -

संस्कारपरामर्शात्तदभावाभिलाषाच्च ॥ ३६ ॥

ब्रह्मविद्योपदेशेष्वपनयनसंस्कारः परामृश्यते 'उप त्वा नेष्ये' 'तं होपनिन्ये' इत्यादिषु । श्ವस्ತस्य चोपनयनादिसंस्काराभावोऽभिलष्यते 'न श्ವस्ते पातकं किञ्चिन्न च संस्कारमर्हति ।' 'चतुर्थो वर्ण एकजातिर्न च संस्कारमर्हति' इत्यादिषु ॥ ३६ ॥

तदभावनिर्धारणे च प्रवृत्तेः ॥ ३७ ॥

'नैतदब्राह्मणो विवक्तुमर्हति समिधं सोम्याहर' इति शुश्रूषोर्जाबालस्य श्ವस्त्वभावनिर्धारणे सत्येव विद्योपदेशप्रवृत्तेश्च न श्ವस्त्याधिकारः ॥ ३७ ॥

श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् ॥ ३८ ॥

श्ವಸ್ತस्य वेदश्रवणतदध्ययनतदर्शानुष्ठानानि प्रतिषिद्धचन्ते 'पद्यु ह वा एतच्छमशानं यच्छ्वಸ್ತस्ತस्माच्छ्वಸ್ತಸಾಮೀಪೇ ನಾध्येತವ್ಯಮ್' 'ತಸ್ಮಾच्छ್ವಸ್ತೋ ಬಹುಪಶುರಯಜ್ಞೀಯಃ' ಇತಿ । ಬಹುಪಶುಃ ಪಶುಸದೃಶ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನುಪಶೃಣ್ವತೋಽध्यಯನತದರ್ಶಜ್ಞಾನತದರ್ಶಾನುष्ठानानि न सम्भवन्ति । अतस्तान्यपि प्रतिषिद्धान्येव ॥ ३८ ॥

स्मृतेश्च ॥ ३९ ॥

स्मर्यते च श्रवणादिनिषेಧಃ 'ಅಥ ಹಾಸ್ಯ ವೇದಮುಪಶೃಣ್ವತಃಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶೋತ್ರಪ್ರತಿಪೂರ್ಣಮುದಾಹರಣೇ ಜಿಹ್ವಾಚ್ಛೇದೋ ಧಾರಣೇ ಶರೀರಭೇದಃ' ಇತಿ 'ನಚಾಸ್ಯೋಪದಿಶೋದ್ಧರ್ಮ ನಚಾಸ್ಯ ವ್ರತಮಾದಿಶೋದ್ಧ' ಇತಿ ಚ । ಅತಃಶ್ವಸ್ತಾನುಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥ ३९ ॥

ಯೇ ತು ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪರಮಾರ್ಥಃ, ಅನ್ಯತ್ ಸರ್ವಂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಮ್ । ಬನ್ಧಶ್ಚಾಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಃ । ಸ ಚ ವಾಕ್ಯಜನ್ಯವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನಮಾತ್ರನಿವರ್ತಕಃ । ತನ್ನಿವೃತ್ತಿರೇವ ಮೋಕ್ಷಃ ಇತಿ ವದಂತಿ । ತೈಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇ ಶ್ವಸ್ತಾದೇರನಧಿಕಾರೋ ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ । ಅನುಪನೀತಸ್ಯ ಅನಧೀತವೇದಸ್ಯಾಶ್ರುತ-ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಸ್ಮಾದಪಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪರಮಾರ್ಥೋಽನ್ಯತ್ಸರ್ವಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಪರಿಕಲ್ಪಿತಂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಾಽದ್ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಃ, ತಾವತೈವ ಬನ್ಧನಿವೃತ್ತೇಶ್ಚ । ನಚ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೈನೈವ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಕಾರ್ಯಾ, ನ ವಾಕ್ಯಾಂತರೇಣೇತಿ ನಿಯಂತ್ರಂ ಶಕ್ಯಮ್ । ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪುರುಷತನ್ತ್ರತ್ವಾತ್ । ಸತ್ಯಾಂ ಸಾಮಗ್ರಚಾಮನಿಷ್ಠತೋಽಪಿ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಃ । ನಚ ವೇದವಾಕ್ಯಾದೇವ ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಬನ್ಧನಿವೃತ್ತಿರ್ಭವತೀತಿ ಶಕ್ಯಂ ವಕ್ತುಮ್, ಯೇನ ಕೇನಾಪಿ ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಭ್ರಾಂತಿನಿವೃತ್ತಿಃ । ಪೌರೂಷೇಯಾದಪಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಾರ್ಥೋಽನ್ಯತ್ಸರ್ವಂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಾತ್ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇಸ್ತಾವತೈವ ಭ್ರಮನಿವೃತ್ತೇಶ್ಚ । ಯಥಾ ಪೌರೂಷೇಯಾದಪ್ಯಾಪ್ತವಾಕ್ಯಾಚ್ಚುಕ್ತಿಕಾರಜತಾದಿ-ಭ್ರಾಂತಿಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಶ್ವಸ್ತಾದೇರಪಿ ನಿವರ್ತತೇ, ತದ್ವೇದೇಶ್ವಸ್ತಸ್ಯಾಪಿ ವೇದವಿತ್ಸಮ್ಪ್ರದಾಯಾಗತ-ವಾಕ್ಯಾಽದ್ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನೇನ ಜಗದ್ಭೂಮಿನಿವೃತ್ತಿರಪಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ । 'ನಚಾಸ್ಯೋಪದಿಶೋದ್ಧರ್ಮಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವೇದವಿದಃ ಶ್ವಸ್ತಾದಿವ್ಯೋ ನ ವದಂತೀತಿ ಚ ನ ಶಕ್ಯಂ ವಕ್ತುಮ್,

ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾವಗತಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಭಾವಾನಾಂ ವೇದಗಿರಸಿ ವರ್ತमानतया दग्धाखिलाधिकारत्वेन निषेधशास्त्रिकङ्करत्वाभावात् । अतिक्रान्तनिषेधैर्वा कैश्चिदुक्ताद् वाक्याच्छूद्रादेः ज्ञानमुत्पद्यत एव । नच वाच्यम्, शुक्तिकादौ रजतादिभ्रमनिवृत्तिवत् पौरुषेयवाक्यजन्यतत्त्वज्ञान-समनन्तरं शूद्रस्य जगद्धर्मो न निवर्तत इति । तत्त्वमस्यादिवाक्यश्रवणसमनन्तरं ब्राह्मणस्यापि जगद्धर्मानिवृत्तेः । निदिध्यासनेन द्वैतवासनायां निरस्तायामेव तत्त्वमस्यादिवाक्यं निवर्तकज्ञानमुत्पादयतीति चेत्, पौरुषेयमपि वाक्यं शूद्रादेस्तथैवेति न कश्चिद् विशेषः । निदिध्यासनं हि नाम ब्रह्मात्मभावाभिधापि वाक्यं यदर्थप्रतिपादनयोग्यम्, तदर्थभावना, सैव विपरीतवासनां निवर्तयतीति दृष्टार्थत्वं निदिध्यासनविधेरूचे, वेदानुवचनादीन्यपि विविदिषोत्पत्तावेवोपयुज्यन्ते इति शूद्रस्यापि विविदिषायां जातायां पौरुषेयवाक्यान्निदिध्यासनादिभिर्विपरीतवासनायां निरस्तायां ज्ञानमुत्पत्स्यते, तेनैवापरामार्थिको बन्धो निवर्तिष्यते । अथवा तर्कानुगृहीतात् प्रत्यक्षादनुमानाच्च निर्विशेषस्वप्रकाशचिन्मात्रप्रत्यग्वस्तुन्यज्ञानसाक्षित्वम्, तत्कृतविविधविचित्रज्ञातृज्ञेयविकल्परूपं कृत्स्नं जगच्चाध्यस्तमिति निश्चित्यैवम्भूतपरिशुद्धप्रत्यग्वस्तुन्यनवरतभावनया विपरीतवासनां निरस्य, तदेव प्रत्यग्वस्तु साक्षात्कृत्य शूद्रादयोऽपि विमोक्ष्यन्त इति मिथ्याभूतविचित्रैश्वर्य-विचित्रसृष्ट्याद्यलौकिकानन्तविशेषावलम्बिना वेदान्तवाक्येन न किञ्चित्प्रयोजनमिह दृश्यत इति शूद्रादीनामेव ब्रह्मविद्यायामधिकारस्सुशोभनः । अनेनैव न्यायेन ब्राह्मणादीनामपि ब्रह्मवेदनसिद्धेरुपनिषच्च तपस्विनी दत्तजलाञ्जलिः स्यात् । नच वाच्यं नैसर्गिकलोकव्यवहारो भ्राम्यतोऽस्य केनचिदयं लौकिकव्यवहारो भ्रमः, परमार्थस्त्वेवमिति समर्पिते सत्येव प्रत्यक्षानुमानवृत्तबुभुत्सा जायत इति तत्समर्पिका श्रुतिरप्यास्येयेति । यतो भवभयभीतानां साङ्गत्वादय एव प्रत्यक्षानुमानाभ्यां वस्तुनिरूपणं कुर्वन्तः प्रत्यक्षानुमानाभ्यामेव विविक्तस्वभावाभ्यां नित्यशुद्धस्वप्रकाशाद्वितीयकूटस्थचैतन्यमेव सत्, अन्यत् सर्वं तस्मिन्नाध्यस्तमिति सुविचेचम् । एवम्भूते स्वप्रकाशे वस्तुनि श्रुतिसमधिगम्यं विशेषान्तरं च नाभ्युपगम्यते । अध्यस्तात्तद्रूपनिवर्तिनी हि श्रुतिरपि त्वन्मते । नच सत आत्मन आनन्दरूपता ज्ञानायोपनिषदास्येया, चिद्रूपताया एव सकलेतरातद्रूपव्यावृत्ताया आनन्दरूपत्वात् । यस्य तु मोक्षसाधनतया वेदान्तवाक्यैर्विहितं ज्ञानमुपासनरूपम्, तच्च परब्रह्मभूतपरमपुरुषप्रीणनम्, तच्च शास्त्रैकसमधिगम्यम्, उपासनशास्त्रं चोपनयनादिसंस्कृताधीत-स्वाध्यायजनितं ज्ञानं विवेकविमोकादिसाधनानुगृहीतमेव स्वोपायतया स्वीकरोति, एवंरूपेणासनप्रीतः पुरुषोत्तम उपासकं स्वाभाविकात्मयाथात्म्यज्ञानदानेन कर्मजनिताज्ञानं नाशयन् बन्धान्मोचयतीति पक्षः, तस्य यथोक्तया नीत्या शूद्रादेरनधिकार उपपद्यते ॥

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ -

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಲಿಖಿತ-ಪಾಠಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಧ್ಯಾನವು ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಶ್ರಾವಯೇಚ್ಛತುರೋ ವರ್ಣಾನ್' ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ, ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರರೂ ಸಹ ಹೊಂದಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

“इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् इति वचनेन तयोः वेदसमुपबृंहकमात्रत्वेन स्वातन्त्र्येण ज्ञानहेतुत्वाभावाच्च शूद्रस्याधिकार इति सिद्धान्त इत्याहुः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ, ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಲ್ಲ, ಹೊರತಾಗಿ ವೇದದಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೇವಲ ಸಹಾಯವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्र पूर्वपक्षे कर्मानधिकाराङ्गीकरणमयुक्तम् । शूद्रेऽप्येवैदजन्यकर्मविधायिशा-  
सम्भवेऽपीतिहासादिना ब्रह्मज्ञानवत्समृतिभिः कर्मज्ञानस्यापि सम्भवेनाग्रसाध्य-  
संध्योपासनादिकर्माधिकारसम्भवात् ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವೇದಜನ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ನೀವು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನು ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆಯಬಹುದು. ವೇದದಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಶೂದ್ರನಾದವನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಕಿञ್ಚಾಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ಸ್ತೃ ಇತಿಹಾಸಾದೇರೂಪಬೃಹತ್ವಮೇವ ಸಿದ್ಧಾಂತಹೇತುತಯಾ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ।  
ನತು ಶ್ರುತ್ಸ್ಯೋಪನಯನಾಥಭಾವಃ ।

ರಾಮಾನುಜರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದೋಪಬೃಹತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಹೊರತು, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿञ्च ವೈದಿಕಸಂವರ್ಗವಿಚಾರೋತ್ತಮಃ ಶ್ರುತೇತಿ ಸಮ್ಬೋಧನೇನ ವೈದಿಕವಿಚಾರವಿಚಾರಾಧಿಕಾರೇ  
ಶಕ್ತೀತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಾ “ಶ್ರುತಸ್ಯ” ಇತಿ ಸ್ತೃ ತತ್ರೇವಾನಧಿಕಾರ ಉಕ್ತಃ । ತಸ್ಮಾದಿತಿಹಾಸಾದಿನಾ  
ಶ್ರುತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸಮ್ಮವಾಸಮ್ಬವಚಿಂತಾ ಸ್ತೃವಿರುದ್ಧಾ ।

ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಲು ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಿದ್ಯೆಯ ಶ್ರವಣಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, 'ಶುಗಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಅಪಿ ಚ ಇತಿಹಾಸಾದೇರೂಪಬೃಹತ್ವೇಽಪಿ ವೇದಾನುಪಬೃಹತ್ವೇ ವೇದಸಮಾನಾರ್ಥೇನ  
ಭಾಷಾಪ್ರಬಂಧಾದಿನಾ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಮ್ಭವಾತ್ತದ್ವಾಸನಾಧಿಕಾರಪ್ರಸಕ್ತಃ ।  
ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರಾದೇವ ತದ್ಭಕ್ತೋಪಾಸನಾನಾಧಿಕಾರೇತ್ವಿತಿ ಹಾಸಾದಿತೋ ಜ್ಞಾನಾಭಾವ ವ್ಯುತ್ಪಾದನ-  
ವೈಯರ್ಥ್ಯಮ್ ।

ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥವಾದ ಪ್ರಬಂಧರೂಪವಾದ ಭಾಷಾಂತರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶೂದ್ರನಾದವನು ನೇರವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ತದಂಗವಾದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಕಿञ್ಚ “ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಮ್” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಮಿತಿಹಾಸಾನುಸಾರಿಣ್ಯವಾರ್ಥೇ ವೇದಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತ್ಯೇವಂ ಪರಮ್ । ನತು ವೇದನಿರಪೇಕ್ಷೇತಿಹಾಸಾದಿನಿ ಬೋಧಕ ಇತಿ ।

‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಮ್’ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ವೇದದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು, ವೇದನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೋಧಕತ್ವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ.

ಅನೇಕಶಾಖಾಭಿಜ್ಞಮುನಿಕೃತಾರ್ಣಿಭೀಷಾಧ್ಯಾತ್ಮಾದೀನಿರಪೇಕ್ಷಾದಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿನಾಮಪಿ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇ: ।

ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ ಶ್ರೀಬಾದರಾಯಣರಿಂದ ಪ್ರದೀತವಾದ ನಿರ್ಣಯರೂಪವಾದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅವೇಳಿ ಪಡೆದೇ, ನೇರವಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳು ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಾರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

न चोत्पन्नमपि ज्ञानं शूद्रस्य न फलदम् । तस्यापि “य इदं शृणुयात्” इत्युक्त्वा “शूद्रः सुखमवाप्नुयात्” इत्युक्तयेतिहासादिश्रवणविधानात् ।

ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯ ಇದಂ ಶೃಣುಯಾನ್ನಿತ್ಯಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯಾರು ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನು ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ‘ಶೂದ್ರಃ ಸುಖಮವಾಪ್ನುಯೇತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವು ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಫಲದಾಯಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

नच श्रवणं न ज्ञानार्थम् । किन्तु पापक्षयार्थमिति शङ्क्यम् । दृष्टार्थत्वे सम्भवत्यदृष्टार्थत्वायोगात् ।

ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಶೂದ್ರನು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಕೇವಲ ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರವಣಮಾಡಬೇಕೆಂದಷ್ಟೇ ಆ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪಾಪಕ್ಷಯವೆಂಬ ಅದೃಷ್ಟಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

“ಕ್ಷಿಗ್ನೋಬ್ರಹ್ಮವನ್ಯುನಾಂ ತ್ರಯೀ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಮುನಿನಾ ಕೃತಮ್” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮृतಯಾ ಭಾರತಾದೇ: ಶ್ಲೋಕಾನುಪ್ರತಿ ವೇದಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ ।

ಮತ್ತು ‘ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧೂನಾಂ ತ್ರಯೀ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ’ ಸ್ತ್ರೀ, ಶೂದ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು ಈ ಮೂವರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ ‘ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಮುನಿನಾ ಕೃತಮ್’ ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರರಾದವರು ವೇದದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವೇದದಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತವು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

यथा च त्वन्मते शूद्रादेर्मुक्तिसाधनब्रह्मोपासनानधिकारेऽपि तत्साधन-  
प्रपत्तावधिकारः तथा वेदाद्ब्रह्मज्ञानेऽनधिकारेऽपीतिहासादिना तज्ज्ञानादावधिकारे  
बाधकाभावाच्च ।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವಾದ ಪ್ರಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಶರಣಾಗತಿಯಲ್ಲಿ) ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೀರೋ, ಅದರಂತೆ ವೇದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः ।

स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यान्ति परां गतिम् ।

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा”

ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ । ತದೇತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯಾಹ ಟೀಕಾಕಾರ: “ಹರಿ: ಶ್ಲೋಕೈವೇದವಿಧಿಾ ಜ್ಞೇಯೋ ನ ಭವತಿ” ಇತಿ । ಭಾಷ್ಯಕೃಚ್ಚ “ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೈ: ಶ್ಲೋಕೈ:” ಇತಿ ।

ಸ್ತ್ರೀ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಲು ಗೀತೆಯ ಸಮತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ -



ಮಾಂ ಹಿ ಪಾರ್ಥ ವ್ಯಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಯೇಽಪಿ ಸ್ತುಃ ಪಾಪಯೋನಯಃ |

ಸ್ತ್ರಿಯೋ ವೈಶ್ವಾಸ್ತಥಾ ಶೂದ್ರಾಸ್ತೇಽಪಿ ಯಾಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್ |

ಕಿಂ ಪುನರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಪುಣ್ಯಾ ಭಕ್ತಾ ರಾಜರ್ಷಯಸ್ತಥಾ'

ಎಲೈ ! ಪಾರ್ಥನೇ ಪಾಪ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ವೈಶ್ಯರು, ಶೂದ್ರರು, ನನನ್ನು ತಿಳಿದು, ನನನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭಕ್ತರಾದ ರಾಜರ್ಷಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರುತ್ತಾರೇನು?

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಹರಿಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯರ್ವೇದವಿದ್ಯಾ ಜ್ಞೇಯೋ ನ ಭವತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಸಹ - 'ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯಃ' ಶೂದ್ರರು ವೇದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

केचित्त्विति ॥ ब्रह्मविद्यायां शूद्रस्याधिकारोऽस्ति न वेति संशयो बोध्यः ॥  
न्यायेनेति ॥ अग्रिविद्ययोरभावादित्येवं रूपेणेत्यर्थः । एतेन पूर्वतन्त्रापशूद्राधिकरणे  
नागतत्वमुक्तम् ।

ವಿವರಣೆ - ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು 'ಕೇಚಿತ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - अनिश्रातप्रकारस्य कथमधिकार इत्यत आह - श्रावयेदिति ॥  
प्रयोज्याभावे प्रयोजकासिद्धेः प्रयोज्योपादानमर्थात्सिद्धम् ।

ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಯದವನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶ್ರಾವಯೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರಾವಯೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಣಿಚ್' ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಜ್ಯನೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಯೋಜಕನು ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಕು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದರೆ ಪ್ರಯೋಜನು ಆದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನಚ “ಅನಾಥಕಾಮಂ ಯಾಜಯೇತ್” ಇತಿವತ್ಪ್ರಯೋಜ್ಯವ್ಯಾಪಾರವಿಧಿ: |  
ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಣಾಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವ: |

‘ಅನ್ನಾದ್ಯಕಾಮಂ ಯಾಜಯೇತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಅನ್ನಾದ್ಯಕಾಮಂ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಯೋಜ್ಯವ್ಯಾಪಾರನ ವಿಧಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಿ ವಿಶೇಷಣವು ಶ್ರುತವಾಗದ ಕಾರಣ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಅಗ್ರೇವೇದಜನ್ಯಕರ್ಮವಿಧಾಯಾಶ್ರಾಸಮ್ಮವೇಽಪಿ” ಇತ್ಯಭ್ಯುಪಗಮವಾದೋಽಯಮ್ |  
ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರನಾಯೇನಾಗ್ರಾಧಭಾವೇನ ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರಸ್ಯ “ಅನಗ್ರಿತವೇನ ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ  
ನಿರಸ್ತವಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ||

ಹಿಂದೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಸಹ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮತ್ತು ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರಬಹುದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ‘ಅಗ್ನೇವೇದಜನ್ಯಕರ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾಶ್ರಾಸಂಭವೇಽಪಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಂಗೀಕಾರವಾದ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ‘ಅನಗ್ರಿತವೇನ ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರಸ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿತಿ || ಏತೇನ ಯದ್ವಕ್ತುಂ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶೋ ಕರ್ಮಣಾಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣೇಷು  
ಸಾಮಾನ್ಯತ: ಕೀರ್ತನೇಽಪಿ ವಿಶೇಷೋಪದೇಶಾಭಾವಾ(ದೈಶೇಷಿಕೇಷು) ವಿಶೇಷೋಪದೇಶೇಷು  
ಶ್ರುತ್ಸಂಧಾನಧಿಕಾರ ಇತಿ ತನ್ನಿರಸ್ತಮ್ | ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದೇವಿಶೇಷೋಪದೇಶಾದಿತಿ |

‘ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ, ವಿಶೇಷ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವೇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಏತೇನೈವ ಕರ್ಮಾಂಗವೈದಿಕಮನ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಾಭಾವಾನ್ ಶ್ರುತ್ಸಂಧಾನಧಿಕಾರ ಇತಿ  
ಕೇನಚಿದ್ವಕ್ತುಂ ನಿರಸ್ತಮ್ | ಅವಿಹಿತಸ್ಯ ಸ್ವಶಾಖೇತರಶಾಖಾಗತಮನ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಸ್ಯೇವ ತದಜ್ಞಮನ್ತ್ರ  
ಮಾತ್ರಾಧ್ಯಯನಸ್ಯೋಪಪತ್ತೇ: | ನಿಯತೇ ಕರ್ಮಣಿ ಶಕ್ಯಾಜ್ಞಮಾತ್ರೋಪಸಂಹರೇಣಾನುಷ್ಠಾನಸ್ಯೋಕ್ತವಾಚೇತಿ |

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಾಂಗವಾದ ವೈದಿಕಮಂತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸ್ವತಃಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರದಿದ್ದರೂ ಆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರರೂ ಸಹ ಕರ್ಮಾಂಗವಾದ ವೈದಿಕಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸೌತ್ರಪದವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯೈವೋಚಿತತ್ವೇನೆತಿಹಾಸಾದಿಜನ್ಯಜ್ಞಾನಮಾಧಾಪಾಽಧಿಕಾರಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕರಣಂ ಸೂತ್ರಾನುಗುಣಂ ಚೇತ್ಯಾಹ - ಕಿಂಚೇತಿ || ನ ತ್ವಿತಿ || ತಥಾ ಚೋಪನಯನಾ-  
ಚಕ್ಷಿಣೀಕರಣಾಸ್ಮದ್ರೀತೈವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋ ವಾಚ್ಯ ಇತಿ ಭಾವ: |

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ನತು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಉಪನಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ನಾವು ಮಾಡುವಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸಿದ್ಧಾಂತೋಽಪಿ ಸೂತ್ರಾನುಗುಣ ಇತ್ಯಾಹ - ಕಿಂಚ ವೈದಿಕೇತಿ || ಅತ एव ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶಃ "ಸಂವರ್ಗವಿಧಾವಾಕ್ಯಗತಶ್ಚೂದ್ರಶಬ್ದನಿರ್ವಾಹ एव सौत्रः । अन्यत्पूर्वपक्षजातं सूत्रकाराभिप्रेतं स्वयमुपन्यस्तम्" इत्यायुಕ್ತमिति भावः । अभ्युपेत्यापि सिद्धान्तप्रमेयमितिप्रसङ्गमाह - अपि चेति || भाषेति || तदीयद्राविड-  
प्रबन्धादिनेत्यर्थः |

ರಾಮಾನುಜರು ಮಾಡಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಕಿಂಚ ವೈದಿಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾವಾಕ್ಯಗತ-ಶೂದ್ರಶಬ್ದನಿರ್ವಾಹ ಏವ ಸೌತ್ರಃ | ಅನ್ಯತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಜಾತಂ ಸೂತ್ರಕಾರಾಭಿಪ್ರೇತಂ ಸ್ವಯಮುಪನ್ಯಸ್ತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಸಹ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ಅಪಿಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಭಾಷಾ ಪ್ರಬಂಧ' ಎಂದರೆ ರಾಮಾನುಜರು ಬರೆದಿರುವ 'ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರಬಂಧ' ಎಂದರ್ಥ.<sup>(೧)</sup>

(೧) 'ಆಳನಾಳ ಪ್ರಬಂಧ' ಎಂಬುದು ರಾಮಾನುಜರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅವರು ವೇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೂಡ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥದವರೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ನ ಜ್ಞಾನಾಸಂಭವಾದುಪಾಸನಾನಾಧಿಕಾರಃ । ಕಿಂತ್ವಜ್ಞೇಷ್ವನಾಧಿಕಾರಾದೇವೇತ್ಯತ  
 ಆಹ - ಕರ್ಮೇತಿ ॥ “ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣೇಽಪಿ ವೇದೋಪಬೃಹಂ ಕುರ್ವತೀ ಉಪಾಯಭಾವಮನುಭವತೋ  
 ನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರೀಣ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತ್ವದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಜ್ಞಾನಾಭಾವೋಪಪಾದನಂ ವ್ಯರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ‘ಕರ್ಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣೇಽಪಿ ವೇದೋಪಬೃಹಂ ಕುರ್ವತೀ ಏವೋಪಾಯಭಾವಮನುಭವತೋ ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ವೈರ್ಥವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಯುಕ್ತಂ ಚ ತದ್ವ್ಯುತ್ಪಾದನಮಿತ್ಯಾಹ - ಕಿञ್ಚೇತಿ ॥ ಅನೇಕೇತಿ ॥ ಅನೇನ  
 ಆಸಿಮ್ಲತಾಮಾಹ - ನಿರ್ಣಯೇತ್ಯನ್ಯಾನಪೇಕ್ಷತಾಮ್ ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಅರಿತ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಪ್ತಿಮೂಲತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ನಿರ್ಣಾಯಾತ್ಮಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಉಪಶ್ರಮಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದಂತೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿನಾಮಿತಿ ॥ ಯಥಾ ಪ್ರಬಲೇನ “ಅಥಾತೋಽಗ್ನಿಮಗ್ನಿಶೋಮೇನಾನು-  
 ಯಜಂತಿ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನೇಕಚಿತ್ತಸ್ಥಗ್ನಿಡಲರೂಪಾಗ್ರೇಹವಿನಿಯಾಧಾರತಯಾ ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾಜ್ಞತ್ವೇ  
 ಸಿದ್ಧೇ ದುರ್ಬಲಪ್ರಕರಣೋಪನಿತೋತ್ತರವೇದೀರಪ್ಯಗ್ರಾಧಾರತಯಾ ತದಜ್ಞಂ एवं ಪುರಾಣಾದಿಜನ್ಯಮಪಿ  
 ತಜ್ಞಾನಮುಪಾಸನಾಜ್ಞಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ತಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವ್ಯರ್ಥತಾಪತ್ತೇಃ । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಪಿ  
 ತಜ್ಞನಂ ಜ್ಞಾನಮುಪಾಸನಾಜ್ಞಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ‘ಅಥಾತೋಽಗ್ನಿಮ್ ಅಗ್ನಿಶೋಮೇನ ಅನುಯಜಂತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇಷ್ಟಕೃಚಿತಸ್ಥಂಧಿಲ್ಯರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರರೂಪವಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದ ಅಂಗತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ಪ್ರಕರಣವು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಉಪನಿತನಾದ ಉತ್ತರವೇದಿಯು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ - 'ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ಆಹವನೀಯ, ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ' ಎಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಆಹವನೀಯ' ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದದ್ದು 'ಸ್ಥಂಡಿಲ' ಇಷ್ಟಕಚಿತಸ್ಥಂಡಿಲರೂಪವಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಉತ್ತರವೇದಿ, ಅಂದರೆ ಉತ್ತರವೇದಿಯು ನೇರವಾಗಿ ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ, ಆಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಸ್ಥಂಡಿಲಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಂಡಿಲರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರವೇದಿಯು ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಉಪನೀತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಪ್ರಬಲವಾದ 'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಹವನೀಯ ಎಂಬ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದದ್ದು. ಇಷ್ಟಕಚಿತಸ್ಥಂಡಿಲರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಂಡಿಲವು ಉತ್ತರವೇದಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಅನಂತರ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಂಡಿಲರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ನೇರವಾಗಿ ಅಂಗವಾದರೂ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಉಪನೀತವಾದ ಉತ್ತರವೇದಿಯು ಆಹವನೀಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಸ್ಥಂಡಿಲಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಅಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಂಗವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅಂಗವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅದರಂತೆ ವೇದವು ಉಪಾಸನೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗಗಳಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜ್ಞಾನವು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವಾಗಲಿ ಎಂದು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: - ನ ಫಲದಮಿತಿ ॥ ವಿಹಿತಸಾಧನಾಜನ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥ ಇತ್ಯುಕ್ತವೇತಿ॥**

ಯ ಇದಂ ಶೃಣುಯಾನ್ರಿತ್ಯಂ ಯಶ್ಚಾಪಿ ಪರಿಕೀರ್ತಯೇತ್ |

ನಾಶುಭಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್ಕಿಂಚಿತ್ಸೋಽಮುತ್ರೇಹ ಚ ಮಾನವ: |

ವೇದಾಂತಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: ಸ್ಯಾತ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ವಿಜಯಿ ಭವೇತ್ |

ವೈಶ್ಯೋ ಧನಸಮೃದ್ಧ: ಸ್ಯಾಚ್ಛೂದ್ರ: ಸುಖಮವಾಪ್ನುಯಾತ್ ||

ಇತಿ ಸಹಸ್ರನಾಮಸೂಕ್ತಪ್ರಾರ್ಥ: |

ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲವೇ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಏಕಿತವಲ್ಲದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಅಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರಿಗೂ ಸಹ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳ ಪಠದಿಂದ ಫಲವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

ಯ ಇದಂ ಶೃಣುಯಾನ್ನಿತ್ಯಂ ಯತ್ಪಾಪಿ ಪರಿಕೀರ್ತಯೇತ್ |  
 ನಾರುಭಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಸೋಽಮುತ್ರೇಹ ಚ ಮಾನವಃ |  
 ವೇದಾಂತಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸ್ಯಾತ್ ಕೃತ್ತಿಯೋ ವಿಜಯೀ ಭವೇತ್ |  
 ವೈಶ್ಯೋ ಧನಸಮೃದ್ಧಃ ಸ್ಯಾಚ್ಛೂದ್ರಃ ಸುಖಮವಾಪ್ನುಯಾತ್ ||

ಯಾರು ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ ಪಠನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಮಾನವನಿಗೆ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಶುಭವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೃತ್ತಿಯನು ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೈಶ್ಯನು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ, ಶೂದ್ರನು ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮದ ಪಠನದಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन “श्मशानवच्छूद्रपतितौ” इति प्रतिषिद्धस्य समीपपाठस्य प्रतिप्रसवमात्रं श्रवणविधिः । न तु ज्ञानान्त इति निरस्तम् । सुखमिति श्रवणफलनिर्देशात् । न ह्यविहितसाधनजन्यात्फलोदयोक्तिर्युक्तेति भावः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ಮಶಾನವತ್ ಶೂದ್ರಪತಿತೌ'

ಶಂಕೆ - 'ಶ್ರಾವಯೇತ್ ಚತುರೋ ವರ್ಣಾನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಹ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ 'ಸ್ಮಶಾನವತ್ ಶೂದ್ರಪತಿತೌ' ಶೂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪತಿತರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ಮಶಾನದಂತೆ ಕೇಳಲು ಅಥವಾ ಹೇಳಲು ಅನರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ಮಶಾನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವೋ, ಅದರಂತೆ ಶೂದ್ರರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವೇದ-ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಪಠನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ಇದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅನಂತರ 'ಯ ಇದಂ ಶೃಣುಯಾನ್ನಿತ್ಯಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪ್ರಸವವೆನ್ನಬೇಕು ಹೊರತು, ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಯ ವಿಧಿಗೋಸ್ಕರ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಈಗ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶೂದ್ರಃ ಸುಖಮವಾಪ್ನುಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸುಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಯಾರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಬಂದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಕಾಶ: - “ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಶ್ರವಣಾನುಜ್ಞಾನಂ ಪಾಪಕ್ಷಯಾರ್ಥಮ್ । ನೋಪಾಸನಾರ್ಥಮ್” ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಂ ಶಾಙ್ಕತೇ - ನಚೇತಿ ॥

‘ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಶ್ರವಣಾನುಜ್ಞಾನಂ ಪಾಪಕ್ಷಯಾರ್ಥಮ್’ । ನ ಉಪಾಸನಾರ್ಥಮ್’ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದು ಕೇವಲ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರತು, ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಶಂಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸ್ಮृतೀತಿ ॥ “ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ । ಕರ್ಮಶ್ರೇಯಸಿ ಮೂಢಾನಾಂ ಶ್ರೇಯ ಎವಂ ಭವೇದಿಹ । ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಮ್” ಇತಿ ಭಾಗವತಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧಗತಯಾ ಸ್ಮೃತೀತ್ಯರ್ಥ: ॥

‘ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ । ಕರ್ಮಶ್ರೇಯಸಿ ಮೂಢಾನಾಂ ಶ್ರೇಯ ಎವಂ ಭವೇದಿಹ । ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಗವತದ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಪ್ತಗುಣದಂದು ತಿಳಿದ ಮೂಢರಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವೇದಕಾರ್ಯೇತಿ ॥ ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಥರ್ವಾವಿಬೋಧದ್ವಾರಾ ಫಲಹೇತುತ್ವಂ ತಥಾ ಇತಿಹಾಸಾದಿಶ್ರವಣಸ್ಯಾಪೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ವೇದವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲಹೇತುವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಶ್ರವಣಗಳೂ ಕೂಡ ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

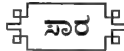
ಪ್ರಕಾಶ: - ನನು ವೇದಾನುಧಿಕಾರೇ ಕಥಂ ತತ್ಕಾರ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದಾವಧಿಕಾರಸ್ಸಯಾತ್ । “ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಮ್” ಇತಿ ಸ್ಮೃತಿಃ ಸ್ತು ಭಾರತಪ್ರಶಂಸಾಮಾತ್ರಪರತ್ವೇನೋಪಪದ್ಯತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಯಥಾ ಚೇತಿ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವಂತಹ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? “ಐತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಮ್” ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಕೇವಲ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಪ್ರಶಂಸಾಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಯಥಾ ಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಪತ್ತಿ: ಭರನ್ಯಾಸ: । ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ಗೀತಾಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: - ಭಾಷ್ಯೇತಿ ॥ ಅಣುಭಾಷ್ಯಕೃದಿತ್ಯರ್ಥ: । ಅನ್ಯಥಾ ನ ಜ್ಞೇಯ ಇತ್ಯೇತ್ಯಕ್ಷಯದಿತಿ ಭಾವ: ।

ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಪತ್ತಿ' ಎಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾರವನ್ನು ದೇವರ ಮೇಲಿಡುವುದು. ಅಂದರೆ ಶರಣಾಗತನಾಗುವುದು ಎಂದರ್ಥ. 'ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ' ಎಂದರೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಭಾಷ್ಯಕೃತ' ಎಂದರೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಎಂದರ್ಥ. ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ಜ್ಞೇಯಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ವೇದಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂದಂತಾಯಿತು.

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ - ನನು ನ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾಧಿಕಾರಪ್ರಸಕ್ತಃ । ಉಪಾಸನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಭೂತಕರ್ಮಣ್ಯಧ್ಯಯನೋಪೇತತಾಭಾವೇನಾನಧಿಕಾರೇಣ ತದಕ್ಷಿಭೂತೋಪಾಸನಾಯಾಮನಧಿಕಾರಾತ್ । ನ ಹ್ಯಕ್ಷಿನ್ಯಧಿಕಾರಸ್ತದಕ್ಷೇ ತ್ವನಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸಂಭವತೀತ್ಯತ ಆಹ - ಕರ್ಮಾನಧಿಕಾರಾದೇವೇತಿ॥ ವೈಯರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ॥ ಕರ್ಮಣ್ಯನಧಿಕಾರಾದೇವ ತದಕ್ಷಿಣೋಪಾಸನಾನಧಿಕಾರಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನನ್ವಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯೇತಿಹಾಸಾಧನುಸಾರಿಣ್ಯೇವಾರ್ಥೇ ವೇದಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತ್ಯೇವಂ ಪರತ್ವಂ ಕಿಮರ್ಥಂ ಕಲ್ಪನೀಯಮ್ । ವೇದನೈರಪೇಕ್ಷ್ಯೇಣಾಪೀತಿಹಾಸಾದಿರ್ನ ಬೋಧಕ ಇತ್ಯೇವಂ ಪರಮಪಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅನೇಕೇತಿ ॥ ನನು ಪುರಾಣಾದೌ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಾನುಕ್ತಯಾ ವೇದೇ ಚೈಕದೇಶಸ್ಯೋಕ್ತಯಾ ಕಥಂ ಪುರಾಣಾದಿಜನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸಾಫಲ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ಫಲಜನಕತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಉಕ್ತಮನೇಕೇತಿ - ಶ್ರವಣವಿಧಾನಾದಿತಿ ॥ ತಥಾ ಚ ವಿಹಿತಶ್ರವಣಜನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲದತ್ವಮಾವಶ್ಯಕಮಿತಿ ಭಾವಃ । ನನು ಶ್ರವಣಸ್ಯ ಪಾಪಕ್ಷಯಾರ್ಥತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವಾತ್ಪಾಪಕ್ಷಯಸ್ಯೈವ ವಿಹಿತಶ್ರವಣಸಾಧ್ಯತ್ವೇನ ನ ತಸ್ಯ ಫಲವತ್ತ್ವಮಿತ್ಯಮಿಪ್ರೇತ್ಯ ಶಾಂಕತೇ - ನಚ ಶ್ರವಣಂ ನ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಿತಿ ।



ರಾಮಾನುಜರು ಅವಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ -

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಭಾಷಾ ಪ್ರಬಂಧಾದಿಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು, ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಸಿದ್ಧಾಂತ - 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು ಹೊರತಾಗಿ, ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಾರದನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕೆನ್ನಲು ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು, ವೇದವನ್ನು ಅವೇಳೆ ಪಡೆದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರವಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಾಗೇ ಅವರು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫಲವೂ ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು 'ಶೂದ್ರಃಸುಖಮವಾಪ್ನಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆತು ಅದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಕೇವಲ ಪಾಪಕ್ಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಠನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧೂನಾಂ ತ್ರಯೀ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ

ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಮುನಿನಾ ಕೃತಮ್ ||

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೂ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದೇ ಶೂದ್ರರಿಗೋಚರ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭವಗದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ -

ಮಾಂ ಹಿ ಪಾರ್ಥ ವೈಪಾತ್ರಿತ್ಯ ಯೇಽಪಿ ಸ್ಯುಃ ಪಾಪನೋನಯಃ |

ಸ್ತ್ರೀಯೋ ವೈಶ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಶೂದ್ರಾಸ್ತೇಽಪಿ ಯಾಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್ |

ಕಿಂ ಪುನಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಪುಣ್ಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ರಾಜರ್ಷಯಸ್ತಥಾ'

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಏಲೈ ! ಪ್ರಾರ್ಥನೇ ಪಾಪ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ವೈಶ್ಯರು, ಶೂದ್ರರು, ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದು, ನನ್ನನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುಣ್ಯತಪ್ಪಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭಕ್ತರಾದ ರಾಜರ್ಷಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರುತ್ತಾರೇನು? ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀ-ಶೂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಸಹ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಮರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ರಾಮಾನುಜರ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.



ಅದ್ವೈತ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

यच्चोक्तं परैः पौत्रायणस्य या शुक् सा रैकेण शूद्रशब्देन सूच्यत इति सौत्रस्य सूच्यत इति पदस्यार्थ इति

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - 'ಪೌತ್ರಾಯಣಿನಿ' ಯಾವ ಶೋಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ರೈಕ್ಷಮುನಿಯು 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸೂಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ.

तन्न । यौगिकेन शूद्रशब्देन शोकस्योक्ततया सूचनाभावात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪು.

केचित्तु “शुचेर्दश्च” इत्युणादिसूत्रेण रप्रत्यये धातोश्च दीर्घे चकारस्य च दकारे कृते शूद्र इति भवति ।

ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಶುಚ್' ಧಾತುವಿಗೆ 'ಶುಚೇರ್ದಶ್ಚ' ಎಂಬ ಉಣಾದಿಸೂತ್ರದಿಂದ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಧಾತೋಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ದೀರ್ಘ ಬಂದು 'ಶುಚ್' ಧಾತುವಿನ 'ಚ್'ಕಾರಕ್ಕೆ 'ದ'ಕಾರ ಬಂದರೆ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

तेन शोचितृत्वमेव शूद्रशब्दार्थ इति सूत्रे विवक्षितम् । नतु शुचा द्रवणं तस्यार्थ इति तदा द्रवणादित्याद्रवणोक्तिस्तु शोके लिङ्गतया । नतु शूद्रशब्दार्थतया ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದುಃಖವಿಲ್ಲವೆಂದು ಎಂಬಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಹೊರತು, ದುಃಖದಿಂದ ಮುನಿಯ ಬಳಿ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಆದ್ರವಣವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಶೋಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಲಿಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ.

अनादरश्रवणवदाद्रवणस्यापि पञ्चमीनिर्देशेन प्रथमानिर्दिष्टायां शुचिहेतुत्वस्यैवा-  
न्याय्यत्वात् । अनादरश्रवणं हि शुचिकारणतया लिङ्गम् । आद्रवणं तु कार्यतयेत्याहुः ।

ಅನಾದರಶ್ರವಣವನ್ನು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆದ್ರವಣವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶೋಕಕ್ಕೆ ಇವೆರಡೂ ಹೇತುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು. ಅನಾದರಶ್ರವಣವು ಶೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣತೆಯಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದ್ರವಣವು ಶೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯತೆಯಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ.

(ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಟು - 'ಶುಕ್' ಎಂಬುದು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಅನಾದರಶ್ರವಣ' ಮತ್ತು 'ಆದ್ರವಣ' ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳಿವೆ. ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಶೋಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅನಾದರಶ್ರವಣವು ಕಾರಣತೆಯಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕವಾನ್ ಹಂಸಕೃತ ಅನಾದರ ಶ್ರವಣಕರ್ತೃತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಅದರಂತೆ ಆದ್ರವಣವು ಕಾರ್ಯತೆಯಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ 'ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶೋಕವಾನ್ ಆದ್ರವಣಾತ್' ಆದ್ರವಣವು ಶೋಕದ ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅನುಮಾನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಆದ್ರವಣವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಾರದು.)

तत्र । आद्रवणस्यापि शुचिहेतुत्वे च शब्दापातात् ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಅನಾದರಶ್ರವಣದಂತೆ ಆದ್ರವಣವೂ ಕೂಡ ಹೇತುವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

पञ्चमी तु शुचा द्रवणाच्छुद्धो नतु चतुर्थजातियोगादित्यवस्थाध्याहार्यप्रधान-  
साध्यान्वयात् ।

ಆದ್ರವಣವು ಹೇತುವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ 'ಅಸ್ಯ ಶುಕ್' ಎಂಬುದು ಅಪಮಾದ್ವಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಪ್ರಧಾನಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನು ದುಃಖದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಷ್ಟೇ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಹೊರತು, ಚತುರ್ಥಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧ್ಯ. ಇದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಈ ಪ್ರಧಾನಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದ್ರವಣವು ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ಸಾರ್ಥಕ.

किं चात्र शूद्रशब्दस्यौणादिकरप्रत्ययान्ततायां न जात्यर्थत्वनिराससिद्धिः ।  
जातिवाचिनोऽपि तदन्तत्वात् ।

ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಔಣಾದಿಕೇ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಇದರಿಂದೇನೂ ಜಾತೃರ್ಥತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾತಿವಾಚಿಯಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಔಣಾದಿಕೇ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

तस्माद्गुद्रावणाद्गुद्र इतिवच्छ्रुचाऽऽद्रवणाच्छ्रुद्र इति नैरुक्तः शूद्रशब्दः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ನಿರುಕ್ತಿಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ರುಗ್‌ದ್ರಾವಣಾತ್' ಎಂದು ರುದ್ರಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ 'ಶುಚಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವೂ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. 'ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ರುದ್ರಸ್ತಸ್ಮಾಜ್ಜನಾದ್ರಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ರುದ್ರ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ರುಗ್‌ದ್ರ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಅದರೂ 'ರುದ್ರ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಶುಗ್‌ದ್ರ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಪೃಷೋದರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಗ'ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿ 'ಶುಚ್' ಎಂಬ ಉಪಪದದಲ್ಲಿ 'ಲು' ಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ಬಂದು ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः —

एवं मतद्वयेऽप्यधिकरणशरीरं निरस्याद्यसूत्रार्थं तावन्निरस्यति — यच्चेत्यादिना ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈಗ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಆದ್ವೈತಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಕಾಮರ ಎನಮ್” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾದಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೇಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನಾದರಶ್ರವಣಾಘಾ  
ಶ್ರುತ್ಯುಪಪ್ನಾ ಸಾ ರೇಕೇಣ ಶ್ರುತಾ ದ್ರವಣಾಚ್ಛೇದೇತಿ ಶಬ್ದೇನ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಮಾನ್ನಾಂ ಶ್ರುತೋ  
ಜಾತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: ||

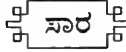
‘ಕಮ್ಪರ ಎನಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಶೋಕವುಂಟಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶೋಕದಿಂದಲೇ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯ ಬಳಿ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೂದ್ರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಸೂಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಪದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ - ರೈಕ್ಷನು ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಶೋಕಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಹಂಸಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಅನಾದರವೇ ಇವನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತದಾದ್ರವಣಾತ್’ = ‘ಶುಚಮ್’ ಅಭಿದುದ್ರವ ಶುಚಿ ಅಭಿದುದ್ರವೇ, ಶುಚಿ ರೈಕ್ಷಮ್ ಅಭಿದುದ್ರವ ಇತಿ ಶೂದ್ರ:’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲ್ಲ ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಕೇचित್ವಿತಿ || ಅಸ್ಯ ಶುಶ್ರೂಷೋರ್ಜಾನಶ್ರುತೇರ್ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೈಕಲ್ಯೇನ ಹಂಸೋಕ್ತಾನಾದರ-  
ವಾಕ್ಯಶ್ರವಣಾತ್ತದಾ ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ರೇಕಸ್ಯ ಸಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಾದ್ರವಣಾಚ್ಛುಗಸ್ಯ ಸಜ್ಜಾತೇತಿ  
ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಯತೋತ: ಶ್ರುತೇತ್ಯಾಮಂತ್ರಯತೇ | ನ ವರ್ಣಾವರತವೇನೇತ್ಯರ್ಥ: ||

ರಾಮಾನುಜರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಬಯಸಿದ ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಪಡೆದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಹಂಸಗಳ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ರೈಕ್ಷನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಇವನನ್ನು ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂದು ಅವರು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೊರತು, ಜಾತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲ್ಲ.

ಅಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ಅನಾದರ ಶ್ರವಣಾತ್ = ಅನಾದರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ತದಾ = ಅವಾಗಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ರೈಕ್ಷನ ಬಳಿ, ಆದ್ರವಣಾತ್ = ಹೋಗಿದ್ದರಿಂದ, ಅಸ್ಯ = ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ, ಶುಕ್ = ಶೋಕವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.



ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಯು ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು 'ಅಹ ಹಾರೇಶ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಜ್ಞಾಧಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಿರುವಂತೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅರ್ಥಿತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈದ್ಯತ್ವ ಈ ಮೂರು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ. ಅರ್ಥಿತ್ವವಿದ್ದರೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವೇದಾದ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಪೌತ್ರಾಯಣನನ್ನು ರೈಕ್ಷ ಋಷಿಯು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಹಂಸಗಳ ಅನಾದರದಿಂದ ದುಃಖಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿರುವ ಶೋಕವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು.

ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು 'ಶ್ರುಚೇರ್ದಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯಬಂದು 'ಶುಚ್' ಧಾತುವಿನ 'ಚ'ಕಾರಕ್ಕೆ 'ದ'ಕಾರ ಬಂದು 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದಾಗಿದೆ. ಶೋಕದ ಆಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು 'ಶೂ' ಎಂದು ದೀರ್ಘಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶೋಚಿತತ್ವವು ಶೂದ್ರಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಶೋಕದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಮತ್ತು 'ಅನಾದರಶ್ರವಣಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದೆ. ಅನಾದರಶ್ರವಣವು ಕಾರಣರೂಪವಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದ್ರವಣವು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅನಾದರಶ್ರವಣದಂತೆ ಆದ್ರವಣವು ಲಿಂಗವಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವು ಯಾವುದೇ ಅತಿಶಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದ್ರವಣರೂಪ ಹೇತು ಅನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ರವಣವು ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಾಧಿಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವುದಾದರೆ ಜಾತ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತಿವಾಚಿಯಾದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವೂ ಸಹ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರುಕ್ತದ ಪ್ರಕಾರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು.



ಪರಮತೀಯರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तमुभाभ्यां अस्यामेव संवर्गविद्यायामुत्तरत्र “अथ ह शौनकं च कापेयमभिप्रतारिणं च कार्ष्णेनिम्” इत्यभिप्रतारिनामापुरुषः कीर्तितः ।

ಅನುವಾದ - ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕೃತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ವೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ -

ಇದೇ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ 'ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ' ಎಂಬ ಪುರುಷನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿ ಮಗನಾದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕಾಪೇಯಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೌನಕರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದನು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

स चाभिप्रतारीचैत्ररथ इति तावद्वक्तव्यम् । कापेयाख्येन याजकेन योगात् ।

ಈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚೈತ್ರರಥನು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಪೇಯಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಯಾಜಕರಾದ ಶೌನಕರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

कापेयेन याज्यतया योगो हि श्रुत्यन्तरे “एतेन वै चित्ररथं कापेया अयाजयन्” इति चित्ररथस्यावगतः ।

ಕೃತ್ರಿಯಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚೈತ್ರರಥನು ಕಾಪೇಯಗೋತ್ರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಯಾಗ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಎತೇನ ವೈ ಚೈತ್ರರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಆಯಾಜಯನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

नचैवं सत्यभिप्रतारीचित्ररथ एव स्यान्न तु चैत्ररथ इति शङ्क्यम् ।  
तस्याभिप्रतारीति संज्ञाभेदेन चित्ररथादन्यत्वात् ।

ಹಾಗಾದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚೈತ್ರರಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಚೈತ್ರರಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶಂಕಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಚೈತ್ರರಥ ನಿಂತ ಬೇರೆಯವನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

चित्ररथादन्यस्य च चित्ररथयाजककापेययोगश्चैत्ररथत्वं विना न युक्तः ।  
समानान्वयानां हि प्रायेण समानान्वयायाजका भवन्ति ।

ಚಿತ್ರರಥನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥನ ಪುರೋಹಿತರಾದ ಕಾಪೇಯ ಋಷಿಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಚೈತ್ರರಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಚಿತ್ರರಥಾದನ್ಯತ್ವ' ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥ-ಯಾಜಕಕಾಪೇಯಯೋಗತ್ವಗಳೆರಡೂ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಂದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪುರೋಹಿತರನ್ನೇ ಯಾಜಕರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

चैत्ररथस्य क्षत्रियत्वं च “तस्माच्चैत्ररथनामैकः क्षत्रपतिरजायत” इति  
श्रुत्यन्तरेऽवगतम् ।

ಚೈತ್ರರಥನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು 'ತಸ್ಮಾತ್ ಚೈತ್ರರಥನಾಮೈಕಃ ಕ್ಷತ್ರಪತಿರಾಜಯತ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ' ಎಂಬ 'ಚೈತ್ರರಥ' ಎಂಬ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಜೊತೆ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನೂ ಕೂಡ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು

एवं चाभिप्रतारिनाम्ना चैत्ररथेन क्षत्रियेण सह समभिव्याहाराद्विज्ञातपौत्रायणोपि  
क्षत्रिय इति द्वितीयार्थ इति । तन्न । समभिव्याहारादित्यस्याध्याहार्यत्वात् । कापेय-  
मभिप्रतारिणमित्राभिप्रतारिणः कापेयेन सहपाठेऽपि याज्यत्वेन तद्योगाप्रतीतिश्च ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಾಪೇಯರ ಜೊತೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಸಹಪರಿತನಾಗಿದ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾಪೇಯರು ಯಾಜ್ಯತ್ವೇನ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

अस्तु वा याज्यत्वेन तदन्वयः । तथाप्यभिप्रतारिणो न चैत्ररथत्वसिद्धिः ।  
प्रायेणेति वदता त्वयाप्यचैत्ररथानामपि कापेययाज्यत्वाङ्गीकारात् ।

ಅಥವಾ ಕಾಪೇಯರು ಯಾಜ್ಯತ್ವೇನ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚೈತ್ರರಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ



ಸಮಾನವಂಶದವರು ಸಮಾನವಂಶದಲ್ಲಿರುವ ಯಾಜಕರನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನೀವೇ 'ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೈತ್ರರಥನಾಗದಿದ್ದರೂ ಕಾಪೇಯರನ್ನು ಯಾಜ್ಯತ್ವೇನ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಅಸ್ತು ವಾಸಿಮಿಪ್ರತಾರಿಣಿ: ಕಾಪೇಯಯೋಗಾತ್ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮ್ । ತಥಾಪಿ ನ ತತ್ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರ-  
ಮಾತ್ರೇಣ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮ್ । ಕಾಪೇಯ ಏವಾನೇಕಾಂತಾತ್ ।

ಅಥವಾ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕಾಪೇಯರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಸಹ ಕಾಪೇಯರ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಮಾತ್ರದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರ ಇರುವಂತಹ ಕಾಪೇಯರಲ್ಲೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕಾಂತ್ಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇನ ಕಾಪೇಯೇನ ರೈಕೇಣ ವಾ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಾತ್ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಪಾತಾತ್ಚ ।

ಮತ್ತು ಕಾಪೇಯರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ. ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳೂ ಸಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ಕಾಪೇಯರ ಜೊತೆಗೆ ಅಥವಾ ರೈಕ್ಷರ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ಪೌತ್ರಾಯಣನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ನಚ ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇನ ಕಾಪೇಯೇನ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹರತಸ್ಯಾಭಿಪ್ರತಾರಿಣಿ: ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವ-  
ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇನ ರೈಕೇಣ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಾತ್ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯಾಪಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।

ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾಪೇಯರಿಂದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳಿಂದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ಪೌತ್ರಾಯಣನೂ ಕೂಡ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಮಭಿವ್ಯಾಹರತಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವನಿಯಮಾಭಾವಾತ್ । ರೈಕಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಸ್ಯೈವ  
ಲಿಕ್ಷಿತತಯಾ ವಕ್ತವ್ಯತ್ವೇನ ಚೈತ್ರರಥಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಸ್ಯ ಸೂತ್ರೇ ಲಿಕ್ಷಿತತ್ವೋತ್ಪಯೋಗಾತ್ಚ ।

ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ರೈಕ್ಷಮುನಿಗಳ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವನ್ನೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಚೈತ್ರರಥ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಶ್ರುचेर्दश्चेतीति ॥ उणादौ द्वितीयपादे “स्फायितंचिवं विशाकिक्षिपिभुदिसृपि”  
इत्यादिसूत्रोक्तप्रकारेण “अमितम्पो दीर्घश्च” इति सूत्रानन्तरात् “शुचेर्दश्च” इति  
सूत्रात्प्रक्रियामाहुरित्यर्थः ।

ವಿವರಣೆ - ಉಣಾದಿ ಪ್ರಕರಣದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ಥಾಯಿ ತಂ ಚಿವಂ ಚಿಶಕಿಪ್ಪಿಕ್ಕುದಿಸ್ಸಪಿ’  
ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಕ್ರ, ವಕ್ರ, ಕ್ವಿಪ್ರ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ  
ಪ್ರಕಾರದಂತೆ ‘ಅಮಿತಮ್ಪೋ ದೀರ್ಘಶ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಆಮ್ರ, ತಾಮ್ರ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು  
ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದೆ. ಅನಂತರ ‘ಶುಚೇರ್ದಶ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ಶುಚ್’  
ಧಾತುವಿಗೆ ‘ರ’ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः - ननु हेतुद्वयं व्यर्थमित्यत आह - अनादरेति ॥ प्रधानेति ॥ तथा  
च त्वत्पक्षे एकेन कृतकार्यत्वात्तत्रैव हेत्वन्तरत्वेऽतिशयालाभः प्रधानसाध्यानन्वयोऽ-  
ध्याहारश्चेत्येते दोषा इति भावः ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ತದನಾದರಶ್ಚವಣಾತ್’, ‘ತದಾದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು  
ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅನಾದರಶ್ಚವಣವತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ  
ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ‘ತನ್ನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ  
ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಆದ್ರವಣರೂಪ ಹೇತುವಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ  
ಬಂದೇ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಪುನಃ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು ಹೇಳಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.  
ಮತ್ತು ಹೇತ್ವಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಅತಿಶಯವೂ ಸಹ ಲಾಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು  
ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಹೇತುಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ  
ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

प्रकाशः - जातिवाचिनोऽपीति ॥ अत एव “शुचेर्दश्च” इत्यत्र वृत्तौ  
“शोचतीति शूद्रो वृषल” इत्युक्तमिति भावः ॥

ಶೋಕದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಣಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ರೂಪವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ  
ಮಾಡುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ಜಾತಿವಾಚಿಯಾದ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು.  
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ‘ಶುಚೇರ್ದಶ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಶೋಚತೀತಿ ಶೂದ್ರಃ ವೃಷಲಃ’ ಎಂದು  
ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ರುದ್ರಾವಣಾದಿತಿ || ಯಥಾ “ರೋದೇರ್ನಿಲುಕ್ವ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೇಣ ರೋದಯतीತಿ ರುದ್ರ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತತ್ವೇಽಪಿ “ಋಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾದ್ರುದ್ರಸ್ತಸ್ಮಾಜ್ಜನಾರ್ದನ” ಇತಿ ನಿರುಕ್ತಿ-  
ಬಲಾತ್ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಾಂತರಕಲ್ಪನೇನ ರುದ್ರಶಬ್ದನಿಷ್ಪತ್ತಿಸ್ತಥೇಹಾಪೀತ್ಯರ್ಥಃ |

‘ರುದ್ರ’ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ‘ಶೂದ್ರ’ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ‘ರೋದೇರ್ನಿಲುಕ್ವ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ರುದ್’ ಧಾತುವಿಗೆ ‘ಣಿಚ್’ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು ‘ಲುಕ್’ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ‘ರ’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ‘ರುದ್ರ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ‘ರೋಧಯತಿ’ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವೈಯಾಕರಣರು ರುದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಪೌರಾಣಿಕರೂಢಿಯೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ‘ರುಜ್’ ಧಾತುವಿಗೆ ‘ಚೋಷ್ಯುಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ಗ’ಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ‘ರುಗ್’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ‘ಗ’ಕಾರವು ಲೋಪವಾದರೆ ‘ರು’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ದ್ಯುಗತೌ’ ಎಂಬ ಧಾತು ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಣಿಜರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ‘ಡ’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ‘ಟಿತ್ವಾತ್’ ‘ಉ’ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿ ‘ಡ’ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅ’ಕಾರವು ಸೇರಿದಾಗ, ‘ರುದ್ರ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೈಯಾಕರಣರು ರುದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪುನಃ ಪೌರಾಣಿಕರೂ ‘ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಮಾದ್ರುದ್ರಸ್ತಸ್ಮಾಜ್ಜನಾರ್ದನಃ’ ಎಂಬ ನಿರುಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ‘ರುದ್ರ’ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ‘ಶೂದ್ರ’ಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** -

वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वौ चापरौ वर्णविकारनाशौ ।

धातोस्तदधातिशयेन योगस्तदुच्यते पञ्चविधं निरुक्तम् ॥

ಇತಿ ಋಗ್ಭಾಷ್ಯದೀಕೋಕ್ತದಿಶಾ ವರ್ಣವಿಕಾರಾದಿನಾ ಶುಚಾ ದ್ರವಣಾದೇವ ಹೇತೋಃಶಬ್ದ-  
ನಿಷ್ಪತ್ತಿರ್ಧೇಯೇತಿ ಭಾವಃ |

वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वौ चापरौ वर्णविकारनाशौ ।

धातोरुद्देशार्थातिशयेन योगः तदुच्यते पञ्चविधो निरुक्तम् ॥

ವರ್ಣಾಗಮ, ವರ್ಣವಿಪರ್ಯಯ, ವರ್ಣವಿಕಾರ, ವರ್ಣನಾಶ, ಧಾತುವಿಗೆ ತನ್ನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು  
ಅತೀತವಾದ ಅರ್ಥಯೋಗ, ಈ ಐದು ನಿರುಕ್ತ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

‘ಹಸತೀತಿ ಹಂಸಃ’ ಎಂಬುದು ವರ್ಣಾಗಮಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ‘ಹಂಸತೀತಿ ಹಂಸಃ’ ಎಂದಾಗದೇ  
‘ಸಿಂಹಃ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಣವಿಪರ್ಯಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ‘ಶುಗ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಗ’ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿ  
ದೀರ್ಘವಾದ ‘ಶೂದ್ರ’ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ವರ್ಣವಿಕಾರ ಹಾಗೂ ವರ್ಣನಾಶಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ.  
ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಧಾತು ಉಪಸರ್ಗದ ಜೊತೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು  
ಐದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರುಕ್ತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೯)

ಹೀಗೆ ಮುಗ್ಧಾತ್ಮದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ವರ್ಣವಿಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಶುಚಾ ದ್ರವಣಾದೇವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन यदुक्तं श्रुतप्रकाशे "औणादिकनिर्वाहापेक्षया नैरुक्तप्रक्रियया निर्वाहस्यामुख्यत्वान्न नैरुक्तनिर्वाहः कार्यः" इति तन्निरस्तम् । तथात्वे जातिवाचित्वानपायात् । सूत्राननुगुणत्वाच्चेति ॥

ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು -

'ಔಣಾದಿಕನಿರ್ವಾಹವೇಕ್ಯಯಾ ನೈರುಕ್ತಪ್ರಕ್ರಿಯಯಾ ನಿರ್ವಾಹಸ್ಯಾಮುಖ್ಯತ್ವಾನ್ಮ ನೈರುಕ್ತನಿರ್ವಾಹಃ ಕಾರ್ಯಃ' ಔಣಾದಿಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ರೂಪವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ನಿರುಕ್ತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡುವುದು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಶಬ್ದನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಈಗ ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಯಿತು. ಔಣಾದಿಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಾತಿವಾಚಿತ್ವವನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - द्वितीयसूत्रार्थमपि प्रत्याह - यच्चेति ॥ कापेययोगेऽपि चित्ररथत्वं कुत इत्यत आह - कापेयेनेति ॥ संज्ञाभेदेनेति ॥ "अथैष ज्योतिः" इत्यादौ संज्ञाभेदेन कर्मान्यत्वस्य द्वितीये स्थितत्वादिति भावः । एतावता तत्त्वं कुत इत्यत आह - समानेति ॥

ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇತ್ಯೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಲು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅವರೇ ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಪೇಯಮುನಿಯ ಸಂಬಂಧಮಾತ್ರದಿಂದ ಚಿತ್ರರಥನೇ ಏಕಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಕಾಪೇಯೇನ' ಎಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅಭ್ಯಷ ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಅಭ್ಯಷ ವಿಶ್ವಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಅಭ್ಯಷ ಕರ್ಮಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾಭೇದದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಸಹ 'ಚಿತ್ರರಥ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ, 'ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞಾಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದವನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು 'ಸಮಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथा चाभिप्रतारिणाश्चित्ररथयाजककापेयेन याज्यतया योगस्तस्य चित्ररथान्वयजत्वनेनेति चैत्ररथत्वमित्यर्थः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಚಿತ್ರರಥನಿಗೆ ಯಾಜಕನಾದ ಕಾವೇಯನ ಮೂಲಕ ಯಾಜ್ಞತಯಾ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಭಿಪ್ರತಿಯಿಗೆ ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬ ಚೈತ್ರರಥತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಭವತ್ವಭಿಪ್ರತಾರೀ ಚೈತ್ರಯಃ ತತಶ್ಚ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಚೈತ್ರಯಸ್ಯೇತಿ ||

ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಚೈತ್ರರಥನೆಂದಾಗಲಿ, ಇದರಿಂದೇನಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಚೈತ್ರರಥಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ದ್ವಿತೀಯೇತಿ || ಯಥಾಪಿ ರಾಮಾನುಜಮತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇರೀತ್ಯೇವ ದ್ವಿತೀಯಮ್ |  
ಉತ್ತರತ್ರೇತ್ಯಾದಿತೃತೀಯಮ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಎರಡು ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕೃತ್ತಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ' ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸೂತ್ರ. 'ಉತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅನ್ನದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಕೃತ್ತಿಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಚೈತ್ರರಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಕೃತ್ತಿಯನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದ ಪೌತ್ರಾಯಣನೂ ಕೂಡ ಕೃತ್ತಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ?

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತಥಾಪಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇರೀತ್ಯತ್ರ ಹೇವನುಕ್ತೇಃ ಉತ್ತರತ್ರೇತ್ಯತ್ರೈವ ಹೇತುಕೇಃ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಲಿಂಗಾಧ್ಯಾಹಾರೇಣ ಯೋಗವಿಭಾಗೇ ಜ್ಞಾಪಕಾಭಾವಾತ್ ಹೇವಧ್ಯಾಹಾರಸ್ಯ ಕ್ಷಿಣತ್ವಾತ್ ಚೈತ್ರರಥೇನೇತ್ಯಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೌ ಹೇವಂತರಪರತ್ವೇ ಚ ಶಬ್ದಾಪಾತೇನ ಚ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ದ್ವಿತೀಯತ್ವಮೇವ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾ ಪರಮತೇ ದ್ವಿತೀಯತ್ವಾತ್ತದಭಿಪ್ರಾಯೇನ ವಾ ಸ್ವಮತರೀತ್ಯಾ ವಾ ದ್ವಿತೀಯೇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

ಉತ್ತರ - ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ರಾಮಾನುಜರು ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಕೃತ್ತಿಯತ್ವಾವಗತೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ 'ಉತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಾದಿಲಿಂಗವನ್ನು ಆಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಆಧಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಆಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಚೈತ್ರರಥೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಕೃತ್ತಿಯತ್ವವನ್ನು

ತಿಳಿಯಲು ಹೇತ್ವಂತರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವೆಂದೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ, 'ದ್ವಿತೀಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅತ್ರ ರೈಕಾನ್ವಿತಸ್ಯ ಜಾನಶ್ರುತೇ: ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವನಿರ್ಧಾರಣಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಪ್ರಾಯಪಾಠಾಧೀನಮ್ | ಸೋಮಿಪ್ರತಾರಿಣಿ: ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾಧೀನ: | ತದಪಿ ತಸ್ಯ ಚೈತ್ರಯತ್ವನಿರ್ಧಾರಣಾಧೀನಮ್ | ತಚ ತಸ್ಯ ಕಾಪೇಯಾಜ್ಯತ್ವಾವಧಾರಣಾಧೀನಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತತ್ರ ಕಿಮಪಿ ನಿರ್ಧಾರಯಿತುಮಶಕ್ಯಮ್ | ನಿರ್ಧಾರಕಾಭಾವಾದಿತಿ ಕ್ರಮೇಣಾಹ - ಕಾಪೇಯಮಿತಿ ||

ರೈಕ್ಷನಿಂದ ಸಂಬಂಧಪಡದ ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಪ್ರಾಯಪಾಠದ ಅಧೀನವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅದು ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದರ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಚಿತ್ರರಥನ ವಂಶದವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರರಥನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಕಾಪೇಯರು ಯಾಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ನಿರ್ಧಾರಕ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಕಾಪೇಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಒಟ್ಟು ನಿರ್ಧಾರಕವಾದ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ, ಚಿತ್ರರಥ ವಂಶಜಃ, ಚಿತ್ರರಥಾದನ್ಯತ್ವೇಸತಿ, ಯಾಜ್ಞಕಾಪೇಯಯಾಜ್ಞತ್ವಾತ್ ಈ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ 'ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ಚಿತ್ರರಥವಂಶಜತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ 'ಅಯಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಪ್ರಾಯಪಾಠಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪರಿತನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಕಾಪೇಯ ಏವೇತಿ || ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಸಹಪಾಠೇಽಪಿ ಕಾಪೇಯೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ನನು ಸಂದ್ವಿಗ್ಧಕ್ಷತ್ರಿಯಭಾವಸ್ಯೈವ ನಿಶ್ಚಿತಧರ್ಮಾಂತರೋಪೇತಾನ್ಯಸಹಪಾಠೇನ ತಾದೃಶತ್ವನಿಶ್ಚಯಃ | "ವಿಶಯೇ ಪ್ರಾಯದರ್ಶನಾತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ನ ಚೈವ ಕಾಪೇಯಃ | ಯೇನಾತಿಪ್ರಸಕ್ತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಿಶ್ಚಿತೇತಿ ||

ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪರಿತನಾಗಿದ್ದರೂ, ಕಾಪೇಯನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಪೇಯನಲ್ಲೇ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆಂದು 'ಕಾಪೇಯ ಏವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದ ಚಿತ್ರರಥನ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾಪೇಯನೂ ಕೂಡ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಲಿ ಎಂಬ ಅನೈಕಾಂತಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಪೇಯನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವುಳ್ಳ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯುಳ್ಳ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೆಂಬ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ, ಕಾಪೇಯನ ಸಹಪಾಠದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವಿಶಯೇ ಪ್ರಾಯದರ್ಶನಾತ್' ಸಂಶಯ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಯಪಾಠವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಆದರೆ ಕಾಪೇಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವದ ಸಹಪಾಠನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಪೇಯನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಕಾಪೇಯಾದಿಸಹಪಾಠೇಽಪಿ ನ ಪೌತ್ರಾಣಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಮ್ । ತತ್ಸಂದೇಹಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ವಿಜಾಭಾವೇನಾಭಾವಾದಿತಿ चेन्न । ಸರ್ವಗವಿಧಾಶ್ರೋತೃವಾದೇಸ್ತದ್ವಿಜಾತ್ವಸಮ್ಮಭಾವಾತ್

ಕಾಪೇಯಾದಿ ಯುಷಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪಾಠನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಕಾರಣವಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ಸರ್ವಗವಿದ್ಯಾಶ್ರೋತೃತ್ವ' ಎಂಬುದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಬೀಜವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಸಂದೇಹ ಬಂದಾಗ, ಕಾಪೇಯಾದಿ ಸಹಪಾಠದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु तथापि ग्रामेशत्वादिना क्षत्रियलिङ्गेन ब्राह्मणसहपाठो बाध्यत इति चेत्तर्हि शूद्रश्रुत्या क्षत्रियसहपाठोऽपि बाध्यताम् । तद्यौगिकत्वस्याद्याप्यसिद्धेरिति भावः ।

ಆದರೂ ಸಹ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವ ಸಾಧಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಕಾಪೇಯರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೊತೆ ಸಹಪಾಠನಾಗಿದ್ದರೂ ಪೌತ್ರಾಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಶಬ್ದದ ಸಹಪಾಠವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಲಿ. ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ಜಾತಿವಾಚಕವಲ್ಲ, ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಶೂದ್ರ' ಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु ब्राह्मणसहपाठः क्षत्रियत्वस्यैव लिङ्गं न ब्राह्मणस्येति शङ्कते - नचेति ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪಾಠವಿದ್ದಾಗ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾವುತನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅನೆಯ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಂಕೆಗೆ 'ನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.



ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಕೃತಿಯತ್ಪ್ರವಗತೇಶ್ವೋತ್ತರತ ಚೈತ್ತರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯಮಭಿಪ್ರತಾರಣಂ ಚ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿಮ್' ಎಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಪೇಯಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೌನಕರ ಜೊತೆ ಕಾರ್ಕ್ಷಸೇನಿ ಮಗನಾದ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ತರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೌನಕರು ಕಾಪೇಯ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ತರಥನೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕಾಪೇಯರ ಮೂಲಕ ಯಾಗ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. 'ಏತೇನ ವೈ ಚಿತ್ತರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಅಯಾಜಯನ್' ಎಂದು ಚಿತ್ತರಥನಿಗೆ ಕಾಪೇಯರೇ ಪುರೋಹಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ತರಥನಾದರೂ ಕೂಡ 'ತಸ್ಮಾತ್ ಚಿತ್ತರಥನಾಮೃಕಃ ಕೃತಪರಿಜಾಯತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯನಾದ ಚಿತ್ತರಥನಿಗೆ ಶೌನಕರು ಪುರೋಹಿತರಾದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ತರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯನೇ ಆಗಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಪೌತ್ರಾಯಣನೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಲಿಂಗವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಮಾನುಜರೂ ಸಹ ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಕೃತಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇವನ ಜೊತೆ ಸಹಪರಿಜನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಚಿತ್ತರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಮೊದಲು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು. ಇದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಚಿತ್ತರಥನಿಗೂ ಕಾಪೇಯರಿಗೂ ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಪೇಯರಿಗೂ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯಾಜಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ತರಥನ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏಕೆಂದರೆ ಚಿತ್ತರಥನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಂತಹವರಿಗೂ ಕಾಪೇಯರು ಪುರೋಹಿತರಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಪೇಯರು ಪುರೋಹಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಕೃತಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗದು.



ಒಂದು ವೇಳೆ. ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಕೃತಿಯನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದರೂ ಕೂಡ ಅವನ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನಾಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಿಯು ಜೊತೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಹೇಗೆ ಸಹಪಠಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಕಾವೇಯರೂ ಕೂಡ ಸಹಪಠಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಪಠಿತವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕೃತಿಯನಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾವೇಯರೂ ಕೂಡ ಕೃತಿಯರಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಅಥವಾ ನಿಶ್ಚಿತಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಶಯೇ ಪ್ರಾಯದರ್ಶನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾವೇಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯವಿದೆ. ಪೌತ್ರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೃತಿಯತ್ವದ ಸಂದೇಹವಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಜೊತೆ ಸಹಪಠಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತ- ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವೇಯರ ಜೊತೆ ಸಹಪಠಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ನೇರವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೇಶತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಕೃತಿಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ವಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನೇಕೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತೀರಿ.

ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವಿರುವ ಕಾರಣ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ರೈಕ್ಷ ಶಬ್ದದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವನ್ನೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರರಥ ಶಬ್ದದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಉಳಿದ ಮೂರು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ

तात्पर्यचन्द्रिका

यच्चोक्तं तृतीये “संस्कारपरामर्शात्” इत्यस्य “तं होपनिन्य” इत्येतद्विषयवाक्यमिति

ಅನುವಾದ - 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಷಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ತಂ ಹ ಉಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

तत्र । अस्माकं मते “अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत तमध्यापयीत” इत्यत्र तच्छब्देन प्रकृत संस्कारपरामर्शवत् “तं होपनिन्य” इत्यत्रोपनयनाख्यसंस्कारोक्ति मात्रसद्भावेऽपि तत्परामर्शभावात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ 'ತಂ ಹ ಉಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗದು. ಕೇವಲ ಉಪನಯನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

यचोक्तं चतुर्थे "प्रवृत्तेः" इत्यस्य ब्रह्मोपदेशो प्रवृत्तेरित्यर्थ इति

'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. 'ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಗೌತಮರು ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

तत्र । "नैतदब्राह्मणो विवक्तुमर्हति समिधं सोम्यहरोपत्वानेष्य" इतित्वयाप्युदाहृते वाक्य उपनयने प्रवृत्तेरेव साक्षाच्छ्रवणात् ।

ಇದು ತಪ್ಪು. 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಹರೋಪತ್ವಾ ನೇಷ್ಯೇ' ಎಂಬುದನ್ನೇ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ನೀನೂ ಸಹ ಉದಾಹರಿಸುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

यचोक्तं शूद्रस्य स्मृत्या श्रवणादिप्रतिषेधादिति पञ्चमार्थ इति

'ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ಅಥಾಸ್ಯ ವೇದಂ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

तत्र । भाष्योक्ते श्रौतप्रतिषेधे सम्भवति स्मार्तप्रतिषेधपरत्वायोगात् । स्मृतेः श्रवणादिप्रतिषेधाच्चेति चशब्दस्य भिन्नक्रमत्वापाताच्चेति ।

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯ ಮೂಲಕ ನಿಷೇಧವನ್ನು

ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೀವು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಭಿನ್ನಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಿನ್ನಕ್ರಮತ್ವೇನ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮತೀಯರು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

यचेति ॥ उभाभ्यामिति सर्वत्र सम्बध्यते । “उपत्वानेष्ये तं होपनिन्य” इति जाबालस्य उपनयनसंस्कारपरामर्शात् “न शूद्रे पातकं किञ्चिन्न च संस्कारमर्हति” इति संस्काराभावाभिलापाच्चेति सूत्रार्थः ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಉಪತ್ವಾನೇಷ್ಯೇ ತಂ ಹೋಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಾಬಾಲನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರದ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನ ಶೂದ್ರೇ ಪಾತಕಂ ಕಿಂಚಿನ್ನ ಚ ಸಂಸ್ಕಾರಮರ್ಹತಿ' ಎಂದು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಮಾರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ' ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** चतुर्थ इति ॥ “नैतदब्राह्मणो विवक्तुमर्हति । समिधं सोम्या हर” इति शूद्रत्वाभावनिर्धारणे जात एव तं प्रति ब्रह्मोपदेशो प्रवृत्तेरिति सूत्रार्थः ॥

'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' - 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ । ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಾಬಾಲನೊಬ್ಬ ಕುಮಾರನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ಗೌತಮರು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರವೇ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮತ್ತು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** यचोक्तमिति ॥ “अथहास्य वेदं शृण्वतस्त्रपुजतुभ्यां श्रोत्रपरिपूरणं उदाहरणे शरीरभेद” इति स्मृत्या शूद्रस्य वेदश्रवणादिप्रतिषेधाच्च न तस्याधिकार इत्यर्थः ।

‘ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ’ - ‘ಅಥಹಾಸ್ಯ ವೇದಂ ಶೃಣ್ವತಸ್ತಪ್ತಜತುಘ್ನಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರಣಂ ಉದಾಹರಣೇ ಶರೀರಭೇದಃ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಶ್ರವಣವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** एतेन रामानुजरीतिदूषणेनैव तद्रीत्यविशिष्टं कस्यचिच्छैवस्य मतमपि प्रत्युक्तम् । सूत्रार्थोऽपि तथैव निरस्यः ।

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜಮತವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಮಾನುಜ ಮತವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ಶೈವರಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** यदत्रोक्तं द्वितीयसूत्रार्थदूषणेऽभिप्रतारिणः कापेयसम्बन्धः प्रतीयमानः श्रुत्यन्तरप्रसिद्धस्तद्याज्यत्वलक्षण एव पर्यवस्यतीति याज्यत्वेन तद्योगाप्रतीतेरिति दोषो नेति तत्र । तथा विशिष्यश्रुत्यन्तराभावात् । “चित्ररथं कापेया अयाजयन्” इत्यस्य सामान्यत्वात् । अन्यथाऽभिप्रतारिणः कापेययाज्यत्वे सिद्धे चैत्ररथत्वसिद्धिस्तत्सिद्धौ कापेययाज्यत्वसिद्धिरित्यन्योन्याश्रयापत्तेः ।

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ದೋಷ ತಮಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶೈವರು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಕಾಪೇಯ ಯಜ್ಞಿಯ ಸಂಬಂಧವಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಯಾಜ್ಞತ್ವೇನ ಯೋಗವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ತಿಳಿದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರರಥನೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಈ ದೋಷ ತಮಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಚಿತ್ರರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಅಯಾಜಯನ್’ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥನಿಗೆ ಯಾಜ್ಞತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದ ಸಮಾಖ್ಯಾದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಜ್ಞತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಕಾಪೇಯರ ಸಂಬಂಧವು ಯಾಜ್ಞತ್ವೇನ ಇದೆ ಎನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ‘ಚಿತ್ರರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಅಯಾಜಯನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಗೆ ಕಾಪೇಯರ ಯಾಜ್ಞತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯು ಚಿತ್ರರಥಮತದವನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ‘ಚಿತ್ರರಥಂ ಕಾಪೇಯಾ ಅಯಾಜಯನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕಾಪೇಯಯಾಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಪೇಯಯಾಜ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಚೈತ್ರರಥತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಕಾಪೇಯಯಾಜ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಾರದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - किञ्चात्र सहपाठस्यैव श्रवणेन सम्बन्धस्याप्रतीतिश्च । अत एव सहपाठेऽपीत्युक्तम् । भोजनार्थं सहोपविष्टावित्येव हि पाठस्सहपाठः । नच तावन्मात्रेण कश्चन सम्बन्धस्सिध्यति ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಸಂಬಂಧೇಷಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೇ, 'ಸಹಪಾಠೇಷಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಪಾಠವೇ ಬೇರೆ, ಸಂಬಂಧವೇ ಬೇರೆ. ಊಟಕ್ಕೆ ದೇವದತ್ತ, ಯಜ್ಞದತ್ತ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂತಿದ್ದರು. ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ದೇವದತ್ತ, ಯಜ್ಞದತ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದೇನೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಪಾಠವಷ್ಟೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಬಂಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಹಪಾಠವಿದ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಸಂಬಂಧವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेनैव हस्तिहस्तिपयोः सहस्थितयोर्दर्शनेऽयमस्य हस्तिप इति वदत्राप्ययमस्य याजक इति ज्ञानं भवतीति निरस्तम् । याजकत्वप्रत्यापकाभावात् । अत एव याज्यत्वेनेत्युक्तमिति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆನೆ ಮತ್ತು ಮಾವುತ ಇಬ್ಬರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದಾಗ ಆನೆಯು ಮಾವುತನಿಂದ ಪಾಲಿತವಾಗಿದೆ. ಮಾವುತನು ಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಚೈತ್ರರಥ ಹಾಗೂ ಕಾಪೇಯರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಕಾಪೇಯರು ಪುರೋಹಿತರು, ಚೈತ್ರರಥನು ಯಾಜಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚೈತ್ರರಥನು ಯಾಜಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಪದಗಳಿಲ್ಲ. ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ತನ್ನಾತ್ಮದಿಂದ ಯಾಜ್ಯತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮತೆ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.



'ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಷಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮತೀಯರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ತಂ ಹೋಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ನಶೂದ್ರೇ ಪಾತಕಂ ಕಿಂಚಿತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ' ಎಂಬುದನ್ನೇ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, 'ತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತೆ 'ತಂ ಹೋಪನಿನ್ಯೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಉಪನಯನವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವಾಗ, ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಾಮರ್ಶ ಶಬ್ದವು ಇವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

'ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ' ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಜಾಬಾಲನು ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಗೌತಮರು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ, ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ಷುಮರ್ಹತಿ ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರೋಪತ್ವಾನೇಷ್ವೇ' ಎಂದು ನೀನು ಉದಾಹರಿಸುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನಯನದಲ್ಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ಮೂಲಕ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

'ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' - ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಶೂದ್ರನು ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಬಾರದೆಂದು 'ಅಥಹಾಸ್ಯ ವೇದಂ ಶೃಣ್ವತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರವಣವೇ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಗಳು ಸರ್ವಥಾ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಭಿನ್ನಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮತೀಯರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ.

////////////////////////////////////

## ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

टीकाक्षरार्थस्तु ॥ सेदुराजेत्यादिवदिति ॥ यथा स इत्यत्र छान्दसेन  
विसर्गलोपेन सेदिति गुणस्तथा हारः इत्वेत्यत्रापि हारेत्वेति गुण इत्यर्थः ।

ಅನುವಾದ - ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಸೇದುರಾಜ ಇತ್ಯಾದಿವತ್'  
ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು -

'ಅಹ ಹಾರೇತ್ವ ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಹಾರೇತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ  
ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಹಾರಃ ಇತ್ಯಾ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಸರ್ಗವು  
ಲೋಪವಾದರೆ 'ಹಾರ ಇತ್ಯಾ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪುನಃ ಗುಣ ಬಂದು 'ಹಾರೇತ್ಯಾ' ಎಂಬ  
ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ಸೇದುರಾಜಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಇದೂ ಸಹ  
ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸಃ ಇತ್ ಉ ರಾಜ' ಎಂದು ಸೇದುರಾಜ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು.  
'ಸಃ ಇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾದರೆ 'ಸ ಇತ್' ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಛಾಂದಸವಾದ  
ವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಗುಣವನ್ನು ಮಾಡಿ, 'ಸೇದುರಾಜ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಹಾರಃ ಇತ್ವ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಛಾಂದಸವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ,  
ಗುಣವನ್ನು ಘಾಡಿ 'ಹಾರಇತ್ಯಾ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

यद्वा हारेत्वेत्येकं पदम् । व्यत्ययेन च द्विवचनस्यैकवचनमित्याह -  
हारेत्वानाविति ॥

ಅಥವಾ 'ಹಾರಶ್ಚ ಇತ್ಯಾಚೆ' 'ಹಾರೇತ್ವ' ಎಂದು ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸ ಮಾಡಬಹುದು. ಆವಾಗ  
'ಹಾರೇತ್ಯಾನ್' ಎಂದಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ದ್ವಿವಚನಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಏಕವಚನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ  
ಎಂದು 'ಹಾರೇತ್ಯಾನ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

दीर्घस्वरार्थत्वेनाद्रवणादित्युक्तमिति ॥

संहितायां यत्र दैर्घ्यं पदे यत्र न विद्यते ।

उक्तार्थस्य महाधिक्यं श्रुतेस्तत्र विवक्षितम् ॥

ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

इत्यादिवचनैः श्रुतौ श्रद्धाशब्दे ऊ इति दीर्घस्वरः शोकाधिक्यज्ञापनार्थ इति सूचयितुं सूत्र आद्रवणादित्युक्तमित्यर्थः ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ದೀರ್ಘಸ್ವರಾರ್ಥತ್ವೇನಾದ್ರವಣಾತ್ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ -

संहितायाम् यत्र दृष्टं पदे यत्र न विद्यते ।

ಉಕ್ತಾರ್ಥಸ್ಯ ಮಹಾಧಿಕ್ಯಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ ॥

ಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವು ಬಂದರೆ ಅಥವಾ ಪದಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತವಿದ್ದರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಶುಬಾದ್ರವಣಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ 'ಶುದ್ರ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ದೀರ್ಘವು ಅರ್ಥದ ಅಧಿಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಅಧಿಕವಾದ ಶೋಕವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೀರ್ಘವು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ತದದ್ರವಣಾತ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಎಂದು ದೀರ್ಘವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಉಕಾರವು ಅಧಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ब्रह्माणनयोग्यानां त्रिवर्णिकानामिति ॥ “आर्जवं ब्राह्मणे साक्षाच्छ्रो-  
-सनाज्वलक्षण” इति श्रुतिव्याख्यानरूपायां स्मृतौ ब्राह्मणप्रतियोगित्वेन  
श्रद्धस्योपादानाच्छतावपि ब्राह्मणशब्दैर्वर्णिकपर एवेत्यर्थः ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣನಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರು ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಆರ್ಜವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶೂದ್ರೋನಾರ್ಜವಲಕ್ಷಣ' 'ಸತ್ಯ ಹೇಳುವಿಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಲಕ್ಷಣ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವಿಕೆ ಶೂದ್ರನ ಲಕ್ಷಣ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಶೂದ್ರರನ್ನೇ ಸ್ಮೃತಿಯು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಬೇಕು ಹೊರತು, ಕೇವಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.



ಅವಿಹಿತೋಪನಯನಾನಾಮೇವೇತಿ || ಅವಿಹಿತೋಪನಯನತ್ವೇ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಧ್ಯಾಧ್ಯಯನಾ-  
ನಾಮುತ್ತಮಸ್ತೀತಿರ್ಯಗಾದೀಗಾಮೇವಾಪವಾದವಿಷಯತಾ ನತು ನಿಧಿವಿಧ್ಯಾಧ್ಯಯನಾನಾಮಿತೀರ್ಯಃ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾಯಾಂ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್ ಅಪಶ್ಕಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅವಿಹಿತೋಪನಯನಾನಾಮೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಉಪನಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಉಪನಯನವನ್ನು ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಿಧಾನ ಮಾಡದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧ ವಚನವು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉತ್ತಮತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕನ್ಯಾದಾನಾದಿಗಳನ್ನೇ ಉಪನಯನದ ಪ್ರತಿರೋಧವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ-ದಲ್ಲಾಗಲೀ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ  
ಅಪಶ್ಕಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

“ಹಾರೆ ತ್ವಿತಿ ಸೇದುರಾಜೇತ್ಯಾದಿವದ್ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನ ಭವತಿ । ಹಾರೆತ್ವಾನಾವಿತಿ ವ” ಇತಿ  
ವಾಕ್ಯದ್ವಯಂ ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಯಥೇತಿ ||

ವಿವರಣೆ - ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಹಾರೆ ತ್ವಿತಿ ಸೇದುರಾಜೇತ್ಯಾದಿವತ್ ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನ ಭವತಿ । ಹಾರೆತ್ವಾನಾ ಇತಿ ವ' ಎಂಬ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಅಪಶ್ಕಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಸೆದುರಾಜಾಕ್ಷಯತಿಚರ್ಷಣೀನಾಮ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಸ ಇದುರಾಜೇತಿ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಪದಕಾಲೇ ಶ್ರಯಮಾಣಸ್ಯ ವಿಸರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಪೇ “ಆದ್ರುಣ” ಇತಿ ಗುಣೇ ಚ ಸತಿ ರೂಪಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಸೇದಿತಿ ನಿರ್ದೇಶಸ್ತಥೇತ್ಯರ್ಥ: ।

‘ಸೇದುರಾಜಾಕ್ಷಯತಿಚರ್ಷಣೀನಾಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಸಃ ಇತ್ ಉ ರಾಜ’ ಎಂದು ಪದಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ್ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾದರೆ ‘ಆದ್ರುಣಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನಃ ಗುಣವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ‘ಸೇದುರಾಜಾ’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು “ಸೋಽಚಿ ಲೋಪೇ ಚೆತ್ಪಾದಪೂರ್ಣಮ್” ಇತ್ಯनेन ಸುಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯೈವ ಲೋಪೋ ವಿಹಿತೋ ನ ವಿಸರ್ಗಸ್ಯ । ತತ್ಕಥಂ ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನೇತ್ಯುಕ್ತಿ: । ಸತ್ಯಮ್ । ಪದಕಾಲೇ ವಿಸರ್ಗಸ್ಯೈವ ಶ್ರವಣೇನ ಸंहಿತಾಕಾಲೇ ತಸ್ಯೈವಾಶ್ರವಣೇನ ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನೇತ್ಯುಕ್ತಾವಪಿ ತತ್ರೈವ ತಾತ್ಪರ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹ:।

‘ಸೋಽಚಿ ಲೋಪೇ ಚೆತ್ಪಾದಪೂರ್ಣಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಸು’ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಲೋಪ ಮಾಡಿದಾಗ ಪಾದವು ಪೂರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ‘ಸು’ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೋಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು, ವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು?

ಹೌದು. ಆದರೆ ‘ಸು’ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ರುತ್ವ ಬಂದು ಮುಂದೆ ವಿಸರ್ಗ ಬರುವುದರಿಂದ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ ‘ಸು’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೋ ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವಷ್ಟೇ ಶ್ರುತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಹಿತಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಸರ್ಗವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ವಿಸರ್ಗಲೋಪೇನ’ ಎಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಮಾತಿಗೆ ಸುಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - दीर्घेति वाक्यं दुर्गमत्वात्सप्रमाणं व्यनक्ति - संहितायामिति ॥ ऊ इति दीर्घस्वर इति ॥ शुद्धेत्येव पदकालेऽभिप्रेतत्वादित्यर्थः ॥ इत्युक्तमिति ॥ सूत्रे आङ्गुचारणं कृतमित्यर्थः ।

‘ದೀರ್ಘಸ್ವರಾರ್ಥತ್ವೇನ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯವು ದುರ್ಗಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಸಂಹಿತಾಯಾಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಮೂಲಕ. ‘ಊ’ ಎಂಬುದು ದೀರ್ಘಸ್ವರವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪದಪಾಠದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ‘ಶುದ್ಧ’ ಎಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಂಹಿತಾಪಾಠದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ಶುದ್ಧ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ಎಂದರೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತದಾದ್ರವಣಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಆಜ್’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “ತದಭಾವ” ಇತಿ ಸೂತ್ರटीकायां “नैतदब्राह्मणो विवक्तुमर्हति” इति वाक्ये ब्राह्मणपदस्यैव श्रवणेन शूद्रत्वाभावनिरूपण एव प्रवृत्तेरिति भाष्यादि कथमित्याशंक्य “ब्राह्मणपदेन ब्रह्माणनयोग्यानां त्रैवर्णिकानामुक्तेः” इत्युक्तं वाक्यं रूढार्थत्यागेन यौगिकार्थग्रहणेन हेतुं वदन् व्याचष्टे - आर्जवमिति ॥ अविहितेत्याद्यन्तिमं वाक्यमस्पष्टत्वाद्याचष्टे - अविहितेति ॥ शिष्टं स्पष्टमिति भावः ॥

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रपतिकृते  
चन्द्रिकाप्रकाशे अपगृह्याधिकारं सम्पूर्णम् ॥

‘ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಗೌತಮರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದೇ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಣಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿರ್ಧಾರಣೇವ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ‘ಶೂದ್ರತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಣಯೇನ’ ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಬ್ರಹ್ಮಾಣನಯೋಗ್ಯಾನಾಂ’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಅವಾಗ ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಲ್ಲದ ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯವನು ಎಂದರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯವನು ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ‘ಬ್ರಹ್ಮಾಣನಯೋಗ್ಯತ್ವ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಆರ್ಜವಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ‘ಅವಿಹಿತ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ ಕಾರಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅವಿಹಿತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವಚನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಟೀಕೆಯ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಪನ್ಯಾಸಶೈಲಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ  
ಅಂಪರೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಅಪರೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ - ಅವಿಹಿತೋಪನಯನತ್ವೇ ಸತೀತಿ ॥ ಯಥಾಪಿ ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುನಾಂ  
 ತ್ರಯೀ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರೇತ್ಯಾದಿನಾ ಶೂದ್ರಾದೇರಿವ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಪ್ಯಧ್ಯಯನನಿಷೇಧೇನಾನಿಷಿಡ್ಧಾನಾಮೇವಾಪವಾದ  
 ವಿಷಯತ್ವೇ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಪ್ಯಪವಾದವಿಷಯತ್ವಮನುಪಪन्नಮ್ । ತಥಾಪಿ ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ  
 ಶೂದ್ರಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿಶೂದ್ರಸ್ಯ ವಿಶೇಷತೋಽಧ್ಯಯನನಿಷೇಧವತ್ಸ್ತ್ರೀಮಾತ್ರಸ್ಯೈವಾಧ್ಯಯನನಿಷೇಧಾಭಾವಾತ್ತಾಸಾಮ-  
 ನಿಷಿಡ್ಧಾಧ್ಯಯನವತ್ತ್ವೇನಾಪ್ಯಪವಾದವಿಷಯತೋಪಪತ್ತಿರिति ಭಾವಃ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್  
 ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥ ೯ ॥

# ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೯)

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಮ್  
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯಮ್

## ಅಣುಭಾಷ್ಯಮ್

ಅಪಶ್ಕೂಡಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೯)

ವೇದೈಃ ನ ಶ್ಕೂಡಾಃ:

ಸ್ತ್ರೀ-ಶೂದ್ರ-ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಮುಖಾಂತರ ಜನಾರ್ದನನ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

\*\*\*

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ  
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣುಭಾಷ್ಯವಿವೃತಿಃ

## ತತ್ವಮಂಜರಿ

ಅಪಶ್ಕೂಡಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೯)

ನನು ದೈವತೈರಪೀತ್ಯಪಿಶಬ್ದೇನ ನ ಕೇವಲಂ ಮನುಷ್ಯೈರ್ಜ್ಞೇಯ ಇತಿ ಸಮುಚ್ಚಿತಮ್ । ತದಯುಕ್ತಮ್ ।  
ತಥಾತ್ವೇ ಸ್ತ್ರೀಶ್ಕೂಡಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಪ್ರಭೃತಿನಾಂ ದ್ವಿಜಾತಿವತ್ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ ತೈರಪಿ ವೇದೈರ್ಜ್ಞೇಯೋ  
ಜನಾರ್ದನಃ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ಚಾದರ್ಶನವಿರೋಧಃ । 'ಅಹ ಹಾರೆ ತ್ವಾ ಶ್ಕೂಡ ಗೋಭಿಃ ಸಹ ತವೈವಾಸ್ತು'  
'ಇತಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಚತುರ್ಥೇ ಸಂವರ್ಗವಿಧಾಃ ಶ್ಕೂಡಸ್ಯ 'ಎತದ್ವೈತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ', 'ಎತಸ್ಯ ವಾ

ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಸನೆ ಗಾರ್ಗಿ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಜಸನೇಯೇ ಅಕ್ಷರವಿಧಾयां ಸ್ತ್ರಿಯಶ್ಚ ಅಧಿಕಾರದರ್ಶನಾತ್ |  
ನಚ ತದಿಷ್ಟಮ್ | 'ಅವೈಷ್ಣವಸ್ಯ ವೇದಽಪಿ ಹ್ಯಾಧಿಕಾರೋ ನ ವಿद्यತೇ | ನಚ ವರ್ಣಾವರಸ್ಯಾಪಿ'  
ಇತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾದಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾದಿತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರಪಶ್ಚಕ್ಮ | ತದರ್ಥೋ  
ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೈಃ ಶ್ಲೋಕೈರिति |

ಶೂದ್ರರಿಗೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೆ : ದದ ಮೂಲಕ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ  
ಅರ್ಹತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮೂವರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುಲು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಸ್ತೋತಿಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ.

'ದೈವತೈರಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಷ್ಟೇ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು  
ಹೊಂದಿರುವುದಲ್ಲ, ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ  
ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಶೂದ್ರರು,  
ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂತೆ ಮನುಷ್ಯರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರೂ ಸಹ ವೇದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು  
ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ?  
ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅಹ ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ ಗೋಭಿಃ ಸಹ ತವೈವಾಸ್ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ  
ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.  
ಮತ್ತು, 'ಏತದ್ ವೈ ತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ' 'ಏತಸ್ಯ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ  
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.  
ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅವೈಷ್ಣವಸ್ಯ ವೇದಽಪಿ ಹ್ಯಾಧಿಕಾರೋ ನ ವಿದ್ಯತೇ | ನ ಚ  
ವರ್ಣಾವರಸ್ಯಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣವಚನದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಲ್ಲದವರಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ,  
ವರ್ಣಾವರದಾದ ಶೂದ್ರ, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈ  
ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿರುವ  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು  
'ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೈಃ ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕೈ ವರ್ಣಾವರಾದಿभिಃ ಕರ್ತೃभिर्वೇದೈಃ ಕರಣೈಃ ಜನಾರ್ದನೋ ಜ್ಞೇಯೋ ನ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತेषಾಂ  
ವೇದಾಭಾವಾದिति भावः | शूद्रेत्युक्त्या 'न संस्कारो न व्रतानि शूद्रस्य' इति श्रुतौ  
शूद्रस्य उपनयनसंस्काराभावोक्तेः, अध्ययनस्य 'अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत |  
तमध्यापयीत' इत्युपनीतमात्रकर्तृकत्वोपगमात् शूद्रस्याप्युपनयनमुपेत्य अध्ययनोक्तं  
'अध्ययने जिह्वाच्छेदः' 'शूद्रस्य तथैवाध्ययनं कुतः' इत्यादिश्रुतिस्मृतिनिषेधादिति  
सूचितम् |

ನೀಚವರ್ಣದವರಾದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ವೇದಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನಾಗ್ನೀನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರರಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ, ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ಉಪನಯನವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, 'ಅಧ್ಯಯನೇ ಜಿಹ್ವಾಚ್ಛೇದಃ' ಶೂದ್ರರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ತುಂಡರಿಸಬೇಕು. 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ ತಥೈವಾಧ್ಯಯನಂ ಕುತಃ' ಉಪನಯನವೇ ಇಲ್ಲವಾದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತೌ 'ಅಹ ಹಾರೆ ತ್ವಾ ಶ್ಠ' ಇತಿ ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ರೈಕಮುನಿನಾ ಸಂಬೋಧನಕಾರಣಂ ತು ಹंसಕೃತಾನಾದರಶ್ರವಣಜಾತಯಾ ಶ್ರುತಾ ಮುನಿಂ ಪ್ರಿನಿಂ ಪ್ರತಿ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸಯಾ ಆದ್ರವಣರೂಪಯೋಗೇನ ಯುಕ್ತಮ್ । ಶ್ರುದ್ದೇತಿ ವಾಚ್ಯೇ ಶೋಕಾಧಿಕರ್ಷಣೇನ ಆಧ್ರವಣಾಢ್ವೇತೋ ತದ್ವಾದ್ ಜಾನತಾ ಸರ್ವಜ್ಞೇನ ಮುನಿನಾ ಶ್ಠೇತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯೈವ ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸಂಬೋಧನಂ ಕೃತಮ್ । 'ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಃ ಶೋಕಾತ್ ಶ್ಠೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ' ಇತ್ಯಾದೀರिति ಭಾವಃ ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಣ ರಾಜನನ್ನು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು 'ಅಹ ಹಾರೇತ್ವಾ ಶೂದ್ರ' 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ !' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೂದ್ರವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿಲ್ಲ; ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶುಚಿ ಆದ್ರವಣಾತ್ ಶೂದ್ರಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅಂದರೆ ದುಃಖದಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ, ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡು ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅವಮಾನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯು ಬಳಿ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಓಡಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅಧಿಕವಾದ ಶೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ದುಃಖವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಗಳು ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಣ ರಾಜನು ಕೃತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ರಾಜಾ ಪೌತ್ರಾಣ್ಯಣಃ ಶೋಕಾದ್ ಶೂದ್ರೇತಿ ಮುನಿನೋದಿತಃ' ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.



ವೇದೈರ್ಜೈಯೋ ನೇತಿ ಶ್ಲೋಕೇ ವೇದಾಭಾವೋಕ್ತಯಾ 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ' ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ವೇದವ್ಯಾಪ್ತವಾತ್, ತಥಾ ಶ್ಲೋಕೇ ವೇದಾಭಾವೇನ ರಥಾಭಾವಾತ್ 'ಅಶ್ವತರೀರಥ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷೋಕ್ತ-  
ಸ್ವಾಭಾವಿಕರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗಮಾದिति ಸೂಚಿತಮ್ ।

'ವೇದೈರ್ಜೈಯೋ ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ' ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ಅರ್ಹತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ರಥವು ವೇದದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಪೌತ್ರಾಂಯಾ ರಾಜನು 'ಅಶ್ವತರೀರಥ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರಥಸಂಬಂಧವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೇದೈಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗಾರ್ಗಿಪ್ರಭೃತ್ಯುತ್ತಮಕ್ಷಿಣಾಂ ತು ನಿಷೇಧಶ್ರುತ್ಯಾದೌ ಶ್ಲೋಕಪದಸ್ಯೇವ ಕ್ಷೀಪದಾಭಾವೇನ ತಾಸಾಂ ನಿಷೇಧಾಭಾವಾತ್ । ಉಪನಯನಪ್ರತಿನಿಧಿಪ್ರದಾನಾಖ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಭಾವಾच्च ನ ನಿಷೇಧ ಇತ್ಯಪಿ ಶ್ಲೋಕಪದೋಕ್ತಯೈವ ಸೂಚಿತಮ್ ।

ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿಷೇಧದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರ ಪದವಿರುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾರ್ಗಿ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರದ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಯಾದ ವಿವಾಹಸಂಸ್ಕಾರವಿದೆ. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರೈಃ' ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದರಿಂದ, ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತರ್ಹಿ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಸಚ್ಛದ್ರಾದಿನಾಂ ಅನುತ್ತಮಕ್ಷಿಣಾಂ ಚ ಮುಕ್ತಭಾವಃ ಸ್ಯಾತ್ । ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನಾಭಾವಾತ್ । ನ ಚೇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಃ । 'ಮಾಂ ಹಿ ಪಾರ್ಥ ವ್ಯಪಾಶ್ರಿತೃ ಯೇಽಪಿ ಸ್ಯುಃ ಪಾಪಯೋನಯಃ । ತ್ರಿಯೋ ವೈಶ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಶ್ಲೋಕಾಸ್ತೇಽಪಿ ಯಾಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್' ಇತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾದಿತ್ಯತೋಽಪಿ - ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದೇರಿತ್ಯಾದಿ ।

ಹಾಗಾದರೆ, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಜ್ಜನ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅನುತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಪತ್ತಿ ಎನ್ನಬಾರದು. 'ಮಾಂ ಹಿ ಪಾರ್ಥ ವ್ಯಪಾಶ್ರಿತೃ ಯೇಽಪಿ ಸ್ಯುಃ ಪಾಪಯೋನಯಃ । ಸ್ತ್ರೀಯೋ ವೈಶ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಶೂದ್ರಾಃ ತೇಽಪಿ ಯಾಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್ ॥'

ಅಪಕೂದ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)°

‘ಎಲೈ ಅರ್ಜುನನೇ! ನೀಚ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ವೃಶ್ಚರು, ಶೂದ್ರರು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ‘ಜ್ಞೇಯೋ ನ ವೇದ್ಯಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

न समासोऽयम् । विभाषानुब्रूच्या नलोपस्य विकल्पितत्वात् नञ्समासो वा ।  
न वेदैः अवदैः वेदादन्यैरितिहासपुराणादिभिः शूद्राद्यैः जनार्दनः संसारार्दो  
भगवानेको ज्ञेय इत्यर्थः ।

‘ನವೇದ್ಯಃ’ ಎಂಬುದು ನಸಮಾಸ. ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಲೋಪವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ನವೇದ್ಯಃ’ ಅಂದರೆ ವೇದವಲ್ಲದ ಇತಿಹಾಸ-ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ‘ನ ವೇದ್ಯಃ’ ಎಂಬುದು ಸಮಸ್ತ ಪದವಲ್ಲ. ಆವಾಗ, ವೇದಗಳಿಂದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸ-ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ, ಅನುಶ್ರಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸ-ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಸಂಸಾರಮೋಚಕನಾದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಚ್ಛೂದ್ರರಿಗೂ, ಅನುಶ್ರಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವೇ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

शूद्राद्यैरित्युक्त्या ‘स्त्रीशूद्रब्रह्मब्रह्मूनां त्रयी न श्रुतिगोचरा’ इत्यरभ्य ‘इति भारतमाख्यानं कृपया मुनिना कृतम्’ इत्यादिना भागवते, ‘य इदं शृणुयान्नित्यं इत्यारभ्य ‘शूद्रः सुखमवाप्नुयात्’ इत्यादिना सहस्रनामसु, स्त्रीशूद्रब्रह्मब्रह्मूनां तन्त्रज्ञानेऽधिकारिता’ इत्यादिना तेषामपि मुक्तिहेतुज्ञानजनके वेदान्यत्र अधिकारसत्त्वं सूचयति ॥ ९ ॥

‘ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ‘ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧೂನಾಂ ತ್ರಯೇ ನ ಶ್ರುತಿಗೋಚರಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ಇತಿ ಭಾರತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಮುನಿನಾ ಕೃತಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಭಾಗವತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ‘ಯ ಇದಂ ಶೃಣುಯಾನ್ನಿತ್ಯಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ಶೂದ್ರಃ ಸುಖಮವಾಪ್ನುಯಾತ್’ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿ, ‘ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರಬ್ರಹ್ಮಬಂಧೂನಾಂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನೇಽಧಿಕಾರಿತಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ, ಶೂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಶೂದ್ರರು, ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶೂದ್ರಾದ್ಯೈಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ  
ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

\* \* \*

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಮ್ (೧|೩|೯)

॥ ಓಂ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ತದಾಶ್ರವಣಾತ್ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ಓಂ ॥ ೧-೩-೩೪ ॥

ಅತ್ರ ಶೂದ್ರಾಣಾಮಧಿಕಾರೋ ನೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ವೇದವಿಶ್ವಾಸ್ವಿತೀ ಪ್ರಕೃತಮ್ | ಶೂದ್ರಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಾದನ್ವೇತಿ |  
ಅನಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಸ್ತಿ | ಆದ್ಯಸ್ತಚ್ಚಬ್ದಃ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಹಂಸಪರಃ | ಅನ್ಯಃ ಶುಕ್ಪರಃ | ತಯಾ ಶುಚಾ  
ಆಶ್ರವಣಾಭಿಮಿತ್ತಾಚ್ಚದ್ವೇತ್ಯುಕ್ತ ಪೌತ್ರಯಣೋ ಗುನಿನಾ “ಅಹ ಹಾರೆತ್ವಾ ಶೂದ್ರ” ಇತ್ಯಾತಿ ಶ್ರುತೌ,  
ನ ರೂಢ್ಯಾ | ಅತಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯಾನಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೩೪)

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ವೇದವಿದ್ಯಾಸು' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ. 'ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವು ಅರ್ಥಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅನಧಿಕಾರಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ 'ತತ್' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಮೊದಲಿರುವ 'ತತ್' ಪದವು ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಹಂಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ 'ತತ್' ಶಬ್ದವು 'ಶುಕ್' ಅಂದರೆ ಶೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಅಹ ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಶುಚಾ ಆದ್ರವಣ' 'ಶೋಕದಿಂದ ಕರಗುವಿಕೆ' ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷ ಮುಷಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂದು ಸಂಚೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ರೂಢಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುಗೇವಾಸ್ಯ ಕಿಂ ನಿಮಿತ್ತೇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ ಶ್ರುಗಸ್ಯ ತದನಾದರೆತಿ । “ಕಮ್ವರ ಏನಮ್” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಹಂಸಕೃತಾನಾದಶ್ರವಣಾದಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಶ್ರುಗೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಥಂ ಜ್ಞಾಪತೇ ಶ್ರುಗಸ್ಯ ಜಾತೇತ್ಯ ಉಕ್ತಮ್ । ಸೂಚತೇ ಹೀತಿ । ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ “ಸಃ ಸಜ್ಜಿಹಾನ ಏವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುವಾಚ” ಇತಿ ವ್ಯಗ್ರತ್ವೋಕ್ತಿಯಾ ಸೂಚತೇ । ಅತಃ ಶ್ರುಗಸ್ಯ ಜ್ಞಾಪತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಶ್ರುಚಾ ದ್ರವತೀತಿ ನಿರುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಗಕಾರಸ್ಯ ದತ್ವೇ ದೀರ್ಘೇ ಚ ಶ್ಛ ಇತಿ ಭವತಿ । ಶ್ರುದ್ರೇತಿ ವಾಚ್ಯೇ ಶ್ರುತೌ ಶ್ಛೇತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಶೋಕಾಧಿಕೃತಜ್ಞಾಪನಾಯ । ಅತಃ ಏವ ಸೂತ್ರೇ ತದ್ಭವಣಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯೇ ತದಾದ್ರವಣಾದಿತ್ಯುಕ್ತಾರವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಹಾ ಕೃತಮ್ ॥

ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಂ ವರ ಏನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಂಸವು ಪೌತ್ರಾಯಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಾದರವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಸ್ಯ = ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನಿಗೆ, ಶುಕ್ = ದುಃಖವು ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂದರ್ಥ. ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಯಿತೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಹಿ' ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ರಾಜನು ಎದ್ದ ಕೂಡಲೇ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು. ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಜನ ವ್ಯಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಶೋಕವುಂಟಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಶುಚಾ ದ್ರವತಿ' ಎಂಬ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶುಕ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದಕಾರಾದೇಶವು 'ಶು' ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ಬಂದರೆ, 'ಶೂದ್ರ' ಎಂಬ ರೂಪವಾಗಿದೆ. 'ಶುದ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದುಃಖದ ಅಧಿಕೃತವನ್ನು ಪೌತ್ರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ 'ತದ್ ದ್ರವಣಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ತದಾದ್ರವಣಾತ್' ಉಕಾರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ಆಜ್' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ನನು ಶ್ರೌತಶ್ಲೋಕಾಶ್ಚ ರೂಢಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ॐ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರಯೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॐ ॥ ೧-೩-೩೫ ॥

ಅಸ್ಯೇತೃಸ್ತಿ । ಆದ್ರವಣಾದಿತಿ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯಾನಧಿಕಾರ ಇತಿ ಚ । ಚಿತ್ರಶ್ಚಾಸೌ ರಥಶ್ಚ  
ಚಿತ್ರಸ್ಥಸ್ತಸ್ಯೇದಂ ಚೈತ್ರಯಮ್ । ಭಾವಪ್ರಧಾನಶ್ಚೇದಂ, ತೇನ । ಉತ್ತರತ್ರಾಸ್ಯಾದ್ರವಣಾದುತ್तरವಾಕ್ಯೇ  
ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯಾದ್ರವಣೋಕ್ತಯನಂತರಂ “ಅಯಮಶ್ವತರೀರಯಃ” ಇತ್ಯುತ್तरವಾಕ್ಯೇ ಶ್ರುತೇನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।  
ಚೈತ್ರಯೇನ ಚೈತ್ರಯತ್ವೇನ ಚಿತ್ರರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ಲಿಂಗೇನಾಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ  
ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ ಶ್ಲೋಕಾಶ್ಚ ರೂಢಃ ಇತಿ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯಾನಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।  
ಅಶ್ವತರೀಯುಕ್ತರಥಶ್ಚಿತ್ರಪದಾರ್ಥಃ । “ರಥಸ್ತ್ವಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಶ್ಚಿತ್ರಃ” ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಏಕೆ  
ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ಅರ್ಥಿ’ ಎಂಬುದು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಆದ್ರವಣಾತ್’ ‘ಶೂದ್ರಸ್ಯ’  
‘ಅನಧಿಕಾರಃ’ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರವಾಗಿರುವ ರಥವೇ ಚಿತ್ರರಥ.  
ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದು ಚೈತ್ರರಥ. ಚೈತ್ರರಥ ಶಬ್ದವು ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧಿತ್ವ, ಚಿತ್ರರಥದ ಸಂಬಂಧ  
ಎಂಬ ಭಾವಪ್ರಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರತ್ರ = ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ  
ಆದ್ರವಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಆದ್ರವಣವನ್ನು  
ಹೇಳಿದ ನಂತರ, ‘ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿರುವ ಎಂದರ್ಥ.  
ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ = ಚಿತ್ರರಥಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ  
= ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವವು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರರಿಗೆ  
ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶೂದ್ರರಿಗೆ  
ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ರಥಸ್ತಶ್ವತರೀಯುಕ್ತಃ ಚಿತ್ರಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ  
ಕೋಶವಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಪದಕ್ಕೆ ಹೇಸರಗತ್ತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರಥವೆಂದರ್ಥ.

ರಥೇನ ಲಿಂಗೇನೇತೇವ ವಾಕ್ಯೇ ಚಿತ್ರಪದಮಪೂರ್ವರಥಯೋಗಾತ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಸಾಂಭಾವನಾರ್ಥಮ್ ।  
ಚಿತ್ರೇಣೇತೃಕ್ತಾವಪಿ ತಾದೃಶರಥೇನೇತಿ ಸಿದ್ಧೇ ರಥೋಕ್ತಿಃ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥಾ । ಚಿತ್ರೇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಚೈತ್ರೇತೃಕ್ತಿಃ  
‘ಹಾರೆತ್ವಾ ತವ’ ಇತ್ಯುಕ್ತಮುಖ್ಯಸ್ವಾಭಾವಿಕಸಮ್ಬಂಧಂ ದೌತಯಿತುಮ್ । ತೇನ ರಥಿತ್ವಮಾತ್ರಸ್ಯ

ವೈದಿಕಮಾತ್ರೇಽಪಿ ಕಥಾಶ್ಚಿತ್ ಸಮ್ಮವಾಖ್ಯಮಿಚಾರ ಇತಿ ನ ಶಕ್ಯಮ್ । ಲಿಂಗಜ್ಞೇನೇತಿ ವಾಚ್ಯೇ  
ಲಿಂಗಾದಿತ್ಯುಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಯಾತ್, ತೃತೀಯಾಪಚ್ಚಮ್ಪೋಹೇತುರೂಪೈಕಾರ್ಥತ್ವಾದೇತಿ ।

'ರಥೇನ ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಅಪೂರ್ವವಾದ ರಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ತಿಯನಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಚಿತ್ರೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅಂತಹ ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರಥವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗೋಸ್ಕರ ರಥಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಚಿತ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಚೈತ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, 'ಹಾರೇ ತ್ವಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ, ವೇದಾಧಿಕಾರವಿರುವ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೂ ಕಥಂಚಿತ್ ರಥವಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ರಥವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಕೃತ್ತಿಯನಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ 'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ತೃತೀಯಾ ಮತ್ತು ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹೇತು ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದಲೂ 'ಲಿಂಗೇನ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

उत्तरत्रेत्युक्तिस्तादृशरथबोधवाक्यद्योतनाय । यद्वा शूद्रोति सम्बोಧनादुत्तरत्रेत्यर्थः ।  
तेन शूद्रश्रुतितोऽपि लिङ्गस्य चरमत्वेन प्राबल्यं सूचयति । चशब्दः “श्रद्धादेयो  
बहुदायी” इत्यादिवाक्यशेषस्थलिङ्गान्तरसमुच्चयार्थ इत्यप्येके ॥

'ಉತ್ತರತ್ರ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಅಂತಹ ರಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಅಥವಾ, 'ಶೂದ್ರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಲಿಂಗವು ಅನಂತರವಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು. 'ಶ್ರದ್ಧಾ ದೇಯೋ ಬಹುದಾಯೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಚಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

इतश्च शूद्रस्यानधिकार इत्याह -

॥ ॐ संस्कारपरामर्शात्तदभावाभिलाषाच्च ॐ ॥ १-३-३६ ॥

अन्यार्थवचनं परामर्शः । अध्ययनाङ्गत्वेन “तमध्यापयीत” इत्युपनयनाख्य-  
संस्कारपरामर्शात् शूद्रस्य च “नाग्रिर्न यज्ञो न संस्कारः” इति श्रुतौ

ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಲಾಪಾच्च श्रद्धस्य वेदविद्यानधिकार इत्यर्थः । यद्वा पूर्वसूत्रे रथस्य वेदव्याप्तत्वाद्देदद्वारा लिङ्गत्वमभिमतम् । तद्वद्वयं श्रद्धेऽप्यस्त्वित्यतोऽयं योगः । वेदान्नसंस्काराभावाद्देदाभावेन रथित्वं च नोति योज्यम् । श्रद्धं नोपनयीतेति निषेधाभावादस्तु तस्यापि संस्कार इत्यतो वा ।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಾಮರ್ಶಃ = ಮತ್ತೊಂದರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೇಳುವಿಕೆ. 'ತಮಧ್ಯಾಪಯೇತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನಯನ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಂಗವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪರಾಮರ್ಶಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಅಥವಾ, ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು-ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯಾರು ರಥಾರೂಢರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ'. ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಪೌತ್ರಾಯಣ ರಾಜನು ರಥಾರೂಢನಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕೃತ್ರಿಯನೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ರಥ ಹಾಗೂ ವೇದ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ಇರಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಥವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಶೂದ್ರಂ ನೋಪನಯೇತ' ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅವನಿಗೂ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ ಈ ಸೂತ್ರವೇ ಉತ್ತರಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ

इतश्च न संस्कार इति वाऽऽह -

॥ ॐ तदभावनिर्धारणे च प्रवृत्ते ॐ ॥ १-३-३७ ॥

ಚೌವಧಾರಣೆ ಸಮುಚ್ಛೇ ವಾ । ತಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಶ್ರದ್ಧತ್ವಸ್ಯಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೆ ಸತ್ಯೇವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ । ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರೇ ಪ್ರವೃತ್ತೇಶ್ಚ ನ ನಿಷೇಧಾಭಾವ ಇತಿ ವಾ ನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಇತಿ ವಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ । “ನೈತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ” ಇತಿ ಸತ್ಯಕಾಮೇ ಶ್ರದ್ಧತ್ವಾಭಾವಂ ನಿಶ್ಚಿತೈವ ತದುಪನಯನೇ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ತೇನ ಲಿಂಗೇನ ನಿಷೇಧಾದಿರ್ಜಾಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಅನ್ತ್ಯಪಕ್ಷೇ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವೇ ಸಾಧ್ಯೇ ನಾಗ್ನಿರಿತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಶ್ಚುತ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪಲಿಂಗಸಮುಚ್ಛೇ ಚಃ ॥

ಚಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣ ಮತ್ತು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ತಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಶೂದ್ರತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮೇಲಷ್ಟೇ, ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ, ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೇರಿಸಿದಾಗ, 'ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಿಕ್ತಮರ್ಹತಿ' 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರವೇ ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ 'ನಾಗ್ನಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಲಿಂಗದ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

संस्काराभावेऽपि विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वाद् द्विजवदधिकारः स्यादित्यत आह -

॥ ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात्स्मृतेश्च ॐ ॥ १-३-३८ ॥

अर्थपदेनार्थाविधारणमुच्यते । वेदश्रवणाध्ययनार्थाविधारणानां “श्रवणे त्रपुजतुभ्याम्” इत्यादिना प्रतिषेधात् “नाग्निं यज्ञः शूद्रस्य” इत्यादिस्मृतेश्च शूद्रस्यानाधिकार इत्यर्थः । श्रुतौ शूद्रपदानुक्तेः पृथक् स्मृत्युक्तिः ॥ ९ ॥

ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಕೂಡ, ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ದ್ವಿಜರಂತೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅರ್ಥಪದವು ಅರ್ಥದ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವೇದಶ್ರವಣ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ಇವುಗಳನ್ನು 'ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ನಾಗ್ನಿನಿ ಯಜ್ಞಃ ಶೂದ್ರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಶೂದ್ರನಿಗೆ



ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಪದವನ್ನು ಹೇಳದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಪ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

## श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता श्रीन्यायमुक्तावलिः

अपशूद्राधिकरणम् (१।३।९)

॥ ॐ शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते हि ॐ ॥ ९ ॥

॥ ॐ क्षत्रियत्वावगतेश्चोत्तरत्र चैत्ररथेन लिङ्गात् ॐ ॥

॥ ॐ संस्कारपरामर्शात्तदभावाभिलापाच्च ॐ ॥

॥ ॐ तदभावनिर्धारणे च प्रवृत्तेः ॐ ॥

॥ ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात्स्मृतेश्च ॐ ॥

अत्र पूर्वसिद्धान्तन्यायेन पूर्वपक्षप्रवृत्तेः आपवादिकीसङ्गतिः । शूद्रादेः ब्रह्मविद्यायामधिकारः अस्ति उत नेति सन्देहः । विशिष्टबुद्ध्यादिमत्त्वात् देवादिवत् शूद्रस्यापि आस्ति वेदविद्यायामधिकारः इति पूर्वः पक्षः ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಪವಾದಿಕೇಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶೂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬುದೇ ಸಂಶಯ. ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ-  
ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ಗಳಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವಂತೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಕೂಡ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ನವ “ಉಪನಯಿತ ತಮಧ್ಯಾಪಯಿತ” ಇತ್ಯುಪನಿತಸ್ಯೇವ ಅಧ್ಯಯನವಿಧಾನಾತ್ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ಚ ಅನುಪನಿತತಯಾ ಅಧ್ಯಯನಹೀನತ್ವಾತ್ ತದ್ವತೇವ “ಅಧ್ಯಯನಮಾತ್ರವತಃ” (ಬ್ರ.ಸ್ಮ. ೩-೪-೧೨) ಇತಿ ತೃತೀಯೇ ಅಧಿಕಾರಿತ್ವೋಕ್ತೇಃ ಉಕ್ತಂ ನ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ |

‘ಉಪನಯೀತ | ತಮಧ್ಯಾಪಯೀತ |’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವು ಇಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿದ್ದವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನವಿರುತ್ತದೆಂದು ‘ಅಧ್ಯಯನಮಾತ್ರವತಃ’ (ಬ್ರ.ಸ್ಮ. ೩-೪-೧೨) ಎಂಬ ಘೂರ್ನನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ವೈದಿಕಸಂವರ್ಗವಿಧಾಶ್ರೋತಾರಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿ “ಅಹ ಹಾರೆ ತ್ವಾ ಶ್ಲೋ”ತಿ (ಛಾ.೪-೨.೩) ವರ್ಣಾವರೇ ರೂಢಶ್ಲೋಕಪದೇನ ರೈವಸ್ಯ ಸಂಬೋಧನೇನ ವಿದುರಾದಿಃ ವೇದಾರ್ಥವಿಧಾರಣಾದಿರೂಪೇಣ ಚ ಲಿಕ್ತೇನ, ಶ್ಲೋಽಪಿ ಉಪನಯನಾಧ್ಯಯನಯೋರ್ವಾ, ಅನುಪನಿತಸ್ಯೇವಾಧ್ಯಯನಮಿತಿ ವಾ, ಅನಧೀಯಾನಸ್ಯ ಲಿಖಿತನಿರೀಕ್ಷಣಾದಿನೈವ ವಾ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಲ್ಪನಾದಿತಿ ||

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನಿಗೆ ರೈಕ್ಷ ಯಜ್ಞಗಳು ‘ಅಹ ಹಾರೇ ತ್ವಾ ಶೂದ್ರ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶೂದ್ರಪದವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ‘ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೇ’ ಎಂದು ರೈಕ್ಷರು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ವಿದುರ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ವೇದಾರ್ಥದ ಅವಧಾರಣೆ ಇರಬೇಕಾದರೆ, ವೇದಾಧ್ಯಯನವೂ ಕೂಡ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಉಪನಯನ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಉಪನಯನವಾಗದಿದ್ದರೂ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ, ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬರದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶೂದ್ರನಿಗೂ ವೇದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು || “ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೋಕರಥವತ್ವಸ್ಯ “ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ (ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ.ಪು.) ರಥಸ್ಯ ವೇದವ್ಯಾಪ್ತವೇನ ಶ್ರುತೇ ತದಭಾವೇನ ಅಭಾವಾತ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯೇ ತಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಾಚ್ಚ |

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನಿಗೆ ಹೇಸರಗತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಹ ರಥದ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ಯತ್ರ ವೇದೋ ರಥಸ್ತತ್ರ ನ ವೇದೋ ಯತ್ರ ನೋ ರಥಃ’ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿ(ಯುಕ್ತಿ)ಯಿಂದ ರಥವು ವೇದವ್ಯಾಪ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾದರೆ ರಥಾರೋಹನಾಗಿ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ರಥದ ಆರೋಹಣವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

तेन पौत्रायणस्य क्षत्रियत्वावगमेन बाधकेन शूद्रशब्दस्य रूढार्थस्य त्याज्यतया हंसकृतानादरश्रवणजातशोकेन मुनिं प्रति आद्रवणस्य वाक्यशेषे श्रवणेन शुचा द्रवणरूपयोगेन उपपत्त्या शूद्राधिकारासाधकत्वात् नास्ति शूद्रस्याधिकारः |

ಹೀಗೆ, ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಧಕದಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಶೂದ್ರಜಾತಿಯವನು’ ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಪೌತ್ರಾಯಣರಾಜನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರಿಂದ ದುಃಖಿತನಾದ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ರೈಕ್ಷ ಮುನಿಯ ಬಳಿ ಓಡಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ‘ಶೋಕೇನ ಆದ್ರವಣಾತ್ ಶೂದ್ರಃ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವು ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶೂದ್ರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಈ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯು ಆಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

अध्ययनस्य उपनयनसापेक्षत्वात् शूद्रस्य च “नाग्रिर्न यज्ञो न क्रिया संस्कारो न व्रतानि शूद्रस्य ” इति श्रुत्या (पैङ्गि श्रु.) उपनयमसंस्काराभावाच्च |

ಮತ್ತು ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ‘ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞೋ ನ ಕ್ರಿಯಾ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನ ವ್ರತಾನಿ ಶೂದ್ರಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪೈಂಗಿಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ.

“ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುರ್ಮಹಿತಿ” (ಛಾಂ. ೪-೫-೫) ಇತಿ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ಅಶ್ವತ್ಥಂ ನಿರ್ಧಾಯೈವ ತದ್ವಿವರಣಯೇ ಗೌತಮಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವೇನ ತದ್ವಿವರಣಾತ್ಮಕಾತ್ ।

‘ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುರ್ಮಹಿತಿ’ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವವನು ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿಯೇ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಗೌತಮಋಷಿಗಳು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

“ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಅಧ್ಯಯನೇ ಜಿಹ್ವಾಚ್ಛೇದಃ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣೇ ಹೃದಯವಿದಾರಣಮ್” (ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರ) ಇತಿ ಶ್ವೇತಸ್ಯ ವೇದಶ್ರವಣಾದೇರ್ನಿಷಿದ್ಧತಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿವಾದಮಿತ್ಯೇ ಸತಿ ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವರೂಪಸ್ಯ ಅಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕಸ್ಯಾಭಾವಾತ್, ಲಿಖಿತನಿರೀಕ್ಷಣೇನಾಪಿ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣಾಯೋಗಾತ್ ।

‘ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಅಧ್ಯಯನೇ ಜಿಹ್ವಾಚ್ಛೇದಃ ಅರ್ಥಾವಧಾರಣೇ ಹೃದಯವಿದಾರಣಮ್’ ‘ಶೂದ್ರರು ವೇದವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ ಅರಗನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ತುಂಡರಿಸಬೇಕು. ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಹೃದಯವನ್ನು ವಿದಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೌತಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವೇದಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದದ್ದು ಕೇವಲ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ‘ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಮತ್ತೇ ಸತಿ ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವಂ’ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರ-ಪ್ರಯೋಜಕ ಧರ್ಮವು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಬರದದ್ದನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ.

ವಿದುರಾದೇರ್ಜನ್ಮಾಂತರೋತ್ಪನ್ನಜ್ಞಾನತ್ವೇನ ಇತರಶ್ವೇತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾಚ್ಛ ನಾಸ್ತಿ ಶ್ವೇತೇ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತಿ ॥

ವಿದುರ ಮೊದಲಾದವರು ಆ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಓದಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು, ಉಳಿದ ಶೂದ್ರರಿಗಿಂತ ವಿದುರ ಮೊದಲಾದವರು ವಿಲಕ್ಷಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಫಲಂ ತು ಶ್ರುತಸ್ಯ ದೇವಾದಿವತ್ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಚಾದಿನ್ಯಾಪೇನ ಅಧಿಕಾರೇ ಸತಿ ತನ್ನಿಷೇಧಕ-  
ಶ್ರುತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಪ್ರಾಪ್ತಾ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ: ಉಕ್ತಂ ತತ್ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧಮಿತಿ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ, ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಸಾಮಾನ್ಯೋಕ್ತೇ: ಶ್ರುತೇತರವಿಷಯತ್ವಾನ್ ವಿರೋಧಃ ಇತಿ || ೯ ||

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲಫಲಿಭಾವ ಹೀಗಿದೆ. ಶೂದ್ರನಿಗೆ ದೇವಾದಿಗಳಂತೆ  
ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ,  
ಶೂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವಂತಹ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧವು  
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಸಾಮಾನ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು  
ಹೇಳಿದ್ದು, ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ,  
ಮನುಷ್ಯಸಾಮಾನ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶೂದ್ರರಿಗೂ  
ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶೂದ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧಿಕಾರವನ್ನು  
ಸೂತ್ರವು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು  
ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಪ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ  
ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀಮದ್ವೇದಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

## ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ:

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಮ್ (೧|೩|೯)

|| ಅತ್ರ ತ್ರಿವರ್ಣೇತರಸ್ಯ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದೋಕ್ತಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಧಿಕಾರೋ ನಿರಾಕ್ರಿಯತೇ ||

೐|| ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ ತದಾಶ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ ||೐ ೧-೩-೩೪||

ನನು ಶ್ರುದ್ರಾಣಾಂ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರೋ ಭವೇತ್ | 'ಆಹ ಹಾರೇ ತ್ವೇ'ಗಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಮನುಷ್ಯತ್ವಾತ್ | ಭಗವತಾ  
ಸೂತ್ರಕೃತಾಽಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನ ಮನುಷ್ಯಾಧಿಕಾರತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನ ಮನುಷ್ಯತ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾದಿಧಾನಾತ್ |  
ಅನ್ಯಥಾಽವಿಶೇಷಾತ್ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕತ್ಯಾಪಿ ತತ್ರ ಸ್ಥಾತ್ | ಶ್ರುತಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಬುದ್ಧಚಾದೇಃ ಸತ್ವಾತ್ | ತಸ್ಯ  
ಪೌತ್ರಾಪ್ಯಸ್ಯ ವೈದಿಕಸಂವರ್ಗವಿವಾಧ್ಯಯನದರ್ಶನಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸ್ತೌತೃತಮ್ -

ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೯)

ॐ॥ ಶುಗಸ್ಯ ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ ತದಾದ್ರವಣಾತ್ ಸೂಚ್ಯತೇ ಹಿ - ಇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ಅಸ್ಯ ಪೌತ್ರಾಯಣಾಖ್ಯಸ್ಯ ರಾಜಃ । ತದನಾದರಶ್ರವಣಾತ್ 'ಹಂಸಕೃತ ಕಮ್ವರ ಏನಮ್' ಇತ್ಯನಾದರಶ್ರವಣಾಭಿಮಿತ್ತಾತ್ । ಶುಕ್ ಶೋಕಃ । ತಥಾಽಪಿ ಕುತಃ ಶೋಕಃ? ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಸೂಚ್ಯತೇ ಹೀತಿ ॥ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ । 'ಸ ಹಿ ಸಜ್ಜಿಹಾನ ಏವ' ಇತ್ಯುತ್ತರವಾಕ್ಯೇನ ಸೂಚ್ಯತೇ ತಥಾ ಜ್ಞಾಯತೇ । ತಸ್ಮಾಚ್ಚೋಕಃ । ಅಸ್ಮಾದೇವ ನಿಮಿತ್ತಾತ್ । ರಾಜಾ ರೈಕೇನ ಕೃಷಿಣಾ ಶ್ರುತೇತಿ ಸಮ್ಬೋಧಿತಃ । ನತು ವರ್ಣಾವರತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೈತರ್ಥಃ । ತಥಾ ಚ ನೇತಜ್ಞಾಪಕಬಲೇನ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರೋ ಮನ್ತವ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥

ಏವಂಚ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಧುರತ್ವಾತ್ । ಅಧ್ಯಯನಾದೇಃ ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ । ನಾಗ್ರಿಃ' (ಪೌತ್ರಿಶ್ರುತೌ) ಇತ್ಯನೇನ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧಪರತ್ವಾತ್ । ತತಃಚ ತ್ರಿವರ್ಣೇತರಸ್ಯ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಧಿಕಾರನಿಷೇಧ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ॐ॥ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಽಛೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ ॥ ॐ १-೩-೩೬

ನನು ಶ್ರುತಸ್ಯ ರೂಢಾರ್ಥ ಏವಾಕ್ಷೀಕಾರ್ಯಃ । ಯೋಗಾದ್ ರೂಢಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ । ಪೌತ್ರಾಯಣನಿರ್ದರ್ಶನೇನೈವ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರ ಸಿದ್ಧಃ । ಶ್ರುತಸ್ಯಾಪಿ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ವೈದಿಕಸಂವರ್ಗವಿಧಾಧ್ಯಯನದರ್ಶನಾತ್ । ನಚ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರುತಃ ಏವ ನೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । 'ಅಹಹರೇ ತ್ವಾ ಶ್ರುತ' ಇತಿ ಸಮ್ಬೋಧಿತತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ಶ್ರುತತ್ವಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತನ್ನಿರಾಸಾರ್ಥ ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ॐ॥ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಽಛೋತ್ತರತ್ರ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗಾತ್ - ಇತಿ ॥ ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ । ಚಃ ಲಿಂಗಾಂತರಸಮುಚ್ಚಯೇ । ಉತ್ತರತ್ರ 'ಅಯಮಶ್ವತರೀರಥ' ಇತ್ಯುತ್ತರವಾಕ್ಯೇ । ಶ್ರುತೇನೇತಿ ಶೋಭಃ । ಚೈತ್ರರಥೇನ ಚಿತ್ರಶಬ್ದಾದಶ್ವತರೀರತ್ಯುಕ್ತರಥಸಮ್ಬಂಧಿತ್ವರೂಪೇಣ ಲಿಂಗಾತ್ । ಲಿಂಗೇನ ಚ ಜ್ಞಾಪಕೇನ ವಾಸ್ಯ । ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಽಛ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ । ನ ಪೌತ್ರಾಯಣಂ ಶ್ರುತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಶ್ರುತತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ । ಶ್ರುತಶಬ್ದೇನ ಸಮ್ಬೋಧನಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ । ನಚ ಶ್ರುತಶಬ್ದೇನ ಸಮ್ಬೋಧನಮೇವ ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಮ್ । ಶೋಕಾದ್ರವಣಯೋಗೇನ ತತ್ರ ಶ್ರುತಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ರೂಢಿಲಭ್ಯವರ್ಣಾವರಕತ್ವಾಸಾಧಕತ್ವಾತ್ । ಕಿಂಚ ನಾಸೌ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರುತಃ । ಮಹತಾಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾನುಭವಾತ್ । ಅನ್ಯೇಷಾಮಯಮಶ್ವತರೀರಥ ಇತಿ ಚೈತ್ರರಥೇನ ಲಿಂಗೇನ ತತ್ರ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ವಾವಗತೇಽಛ । ತತಃಚ ಶ್ರುತಸ್ಯ ವೇದಾನಧಿಕಾರತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ಓಂ॥ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚ ॥ ಓಂ ೧-೩-೩೬

ನನು ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಯಾಪಿ ರಥಿತ್ವಸಮ್ಮಭಾತ್ । ರಥಸ್ಯ ಯತ್ರ ವೇದ ಇತಿ (ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತೇ) ವೇದವ್ಯಾಪ್ಯತ್ವಾತ್ ಶ್ರುದ್ಧೇ ಚ ತದಭಾವಾದ್‌ರಥಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವ ಇತಿ ಶಾಕ್ಷಾಽನುದಯಾತ್ । ಶ್ರುದ್ಧೇಽಪಿ ವೇದಾಧಿಕಾರಾಜ್ಞಿಕಾರಾತ್ - ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತತ್ಪರಿಹಾರಾಯ ಸೂತ್ರಂ ಪಠತಿ -

ಓಂ॥ ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾಚ್ಚೇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ಸಾಧ್ಯಸಮುಚ್ಚಯೇ ಚಶಬ್ದಃ । ಸಂಸ್ಕಾರಪರಾಮರ್ಶಾತ್ 'ಅಷ್ಟವರ್ಷಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯತಿ । ತಮಧ್ಯಾಪಯತಿ' ಇತಿ ತच्छಬ್ದೇನ ಉಪನಯನಾಖ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಯುಕ್ತಸ್ಯ ವಚನಾತ್ । ತದಭಾವಾಭಿಲಾಪಾತ್ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜಃ' (ಪೈಙ್ಗಿಶ್ರುತೌ) ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಾಭಿಧಾನಾತ್ । ನ ತಸ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಂ ಸಂಸಾರಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾವಗಮಾತ್ । ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ತು ನ ಶ್ರುದ್ಧವತ್ ಸಪತ್ನೀಮ್ (ಮನ್ವಪ್ರಶ್ನ ೧-೧೬) ಇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಧಿಕಾರದರ್ಶನಾತ್ । ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಪ್ರದಾನಕರ್ಮೇವೇತಿ ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತೇಃ । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದಾನಧಿಕಾರ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ಓಂ॥ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ॥ಓಂ ೧-೩-೩೭

ನನ್ವಥಾಽಪಿ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದಾಧಿಕಾರೋ ಯುಕ್ತಃ । ಶ್ರುದ್ಧಂ ನೊಪನೀಯೇತೇತಿ ನಿಷೇಧಾಭಾವೇನ ತಸ್ಯಾಪಿ ಸಂಸ್ಕಾರಸಮ್ಮಭಾತ್ । 'ನಾಗ್ನಿಃ' ಇತಿ (ಪೈಙ್ಗಿ) ಶ್ರುತೌ ತು ಸಂಸ್ಕಾರಾಭಾವಸ್ಯೈವೋಕ್ತತ್ವೇನ ಸರ್ವಥಾ ನ ಕಾರ್ಯಮಿತಿ ನಿಷೇಧಾಭಾವಾಚ್ಚ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಿತಮ್ -

ಓಂ॥ ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತೇರಿತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - ಚೋಽವಧಾರಣೇ । ತದಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೇ ಸತ್ಯಕಾಮಾಖ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿಷ್ಕಚಯೇ ಸತ್ಯೇವ । ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ಗೌತಮಸ್ಯ ತದುಪನಯನೇ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ । ಅಸ್ಮಾತ್ ಜ್ಞಾಪಕಾಚ್ಚ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕೋಕ್ತಿರೂಪತಯಾ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಸ್ಪುಕ್ತೀರೂಪತಯಾ ವಾ ಸತ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ಶ್ರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವನಿರ್ಧಾರಣೀಯಕತ್ವೇನ ಗೌತಮಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಪಪತ್ತೇಃ । 'ನೈತದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' (ಛಾಂ.೪-೪) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಸಂಸ್ಕಾರನಿಷೇಧಜ್ಞಾಪಕಲಿಂಗಾಚ್ಚ । ತತಃಶ್ಚ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ವೇದಾನಧಿಕಾರತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

ॐ॥ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ॥ॐ १-३-३८

ನನು 'ವಿಶೇಷಾತ್' ಇತ್ಯುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯಾಪಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧಿಾಧಿಮತ್ವೇನಾಧಿಕಾರಃ ಸಿದ್ಧೇತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ತೇನ ದೇವತಾಧಿಕಾರಸಿದ್ಧಿರಪಿ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ॐ॥ ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚೇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ -  
ಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ವೇದಶ್ರವಣತದಧ್ಯಯನತದರ್ಶಾವಧಾರಣಾನಾಂ ಶ್ರವಣೇ ತ್ರಪುಜತುಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಪರಿಪೂರ್ಣಮಿತಿ (ಗೌತಮಧರ್ಮ. १२-४-७) ಶ್ರುತೌ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ।  
ಸ್ಮೃತೇಃ 'ನಾಗ್ನಿರ್ನ ಯಜ್ಞಃ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ' ಇತಿ ನಿಷೇಧಕಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ನ ತಸ್ಯ ವೇದವಿಧಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂ ಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ವೇದಶ್ರವಣಾಧ್ಯಯನಾರ್ಥಾವಧಾರಣಾನಾಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ಚ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬುಧ್ಧಿಾಧಿಮತ್ವಸ್ಯೇವ ವೇದಾಧಿಕಾರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನಾಭಿಮತತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ಚ ಶ್ಲೋಕಭಾವಾತ್ । ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಚ ತಸ್ಯೇವಾಧ್ಯಯನನಿಷೇಧಾವಗಮಾತ್ । ವಿದುರಾದೀನಾಮುತ್ಪನ್ನಜ್ಞಾನವಿಶೇಷವತ್ತ್ವಾತ್ ನಿಷೇಧವಿಷಯತ್ವಾ-  
ಭಾವೇನಾಪವಾದವಿಷಯತ್ವಾತ್ । ತತಃಶ್ಚ ಶ್ಲೋಕಾದೀನಾಮಧಿಕಾರಾಭಾವಾತ್ ಶ್ಲೋಕಾದಿಭಿವೇದವಿಧಾವಿಜ್ಞೇಯೋ ನ ಭವತಿ ಭಗವಾನ್ ಹರಿರिति ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿಖ್ಯಾಂ ಅಪಶ್ಲೋಕಾಧಿಕರಣಮ್ ॥



# ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೦)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

## ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ 'ವಜ್ರ' ; ಆಯುಧವಲ್ಲ

॥ ಅಥ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ ॥ ೩೯ ॥

ಸೂತಾರ್ಥ -- 'ಮಹದ್ಧಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವು  
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ  
'ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣೇ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ  
ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ — “ಮಹದ್ರಯಂ ವಜ್ರಮ್” ಇತಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ ನ ತ್ವಿನ್ದ್ರಾಯುಧಮ್ |  
 ಕುತಃ? ಕಂಪನಾಥ “ಸರ್ವಮೇಜತಿ” ಇತಿ ಕಂಪನಶಬ್ದಿತಸರ್ವಚೇಷ್ಠಕತ್ವಾಲಿಂಗ-  
 ಶ್ರವಣಾದಿತೀರ್ಥಃ ||೧||

ಅರ್ಥ -- ‘ಮಹದ್ರಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ  
 ಹೊರತು ಇಂದ್ರಾಯುಧವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಂಪನಾತ್ = ಸರ್ವಮೇಜತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಕಂಪನ’ ಶಬ್ದದಿಂದ  
 ಸರ್ವಜೇಷ್ಠಕತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ.

|| ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ — यदिदं किञ्च जगत्सर्वं प्राण एजति निस्सृतम् । महद्वयं वज्रमुद्यतं य  
 एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति (कठ. २-३-२.) इत्युद्यतवज्रज्ञानान्मोक्षः  
 श्रूयते इति ।

ಅನುವಾದ — ‘ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಯಾರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣನಿಗೂ  
 ಕೂಡ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಯಂಕರವಾದ ಉದ್ಯತವಾದ ವಜ್ರ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವರು  
 ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ’ ಹೀಗೆ ಉದ್ಯತವಾದ ವಜ್ರದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು  
 ಕಾತಕಪುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ಕಂಪನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ರಚನೆ  
 ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿವದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಯಾವ ಈ, ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ = ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು, ಪ್ರಾಣೇ = ಪ್ರಾಣನಿಂದ, ಏಜತಿ = ಜೀವಿಸುವುದನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು, ನಿಃಸೃತಂ = ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೋ, ತತ್ = ಅಂತಹ, ಮಹದ್ ಭಯಂ = ಮಹಾಭಯಜನಕವಾದ, ಉದ್ಯತಂ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದಿರುವ, ವಜ್ರಂ = ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು, ಯಃ = ಯಾರು, ವಿದುಃ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ತೇ = ಅವರು, ಅಮೃತಾಃ = ಮುಕ್ತರು, ಭವಂತಿ = ಆಗುತ್ತಾರೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಉದ್ಯತವಜ್ರಚ್ಛೇದನಾತ್ = ಎತ್ತಲಟ್ಟ ವಜ್ರಾಯುಧದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಮೋಕ್ಷಃ = ಮೋಕ್ಷವು, ಶ್ರೂಯತಃ = ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅತ್ರಾಧಿಕರಣೇ ವಜ್ರನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೆ | ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ - ಯದಿದಮಿತಿ || ಅತ್ರ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಂ ವೇದಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಮೋಕ್ಷದಮಿತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮಯುಕ್ತಮ್ | ಯತೋ 'ಯದಿದಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಉದಿತವಜ್ರಜ್ಞಾನಾನಮೋಕ್ಷಃ ಶ್ರೂಯತ ಇತಿ ವಾಕ್ಯೋಪಸ್ಕಾರೇಣ ಯೋಜನಾ | ಅನೇನ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಾನಾಂ ವೇದಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಮೋಕ್ಷದಮಿತಿ ಯದಿಮಿಪ್ರೇತಂ ತಸ್ಯ ಚಾಸನ್ನಂದಮಾಧಿಕರಣೇ 'ನೇತರಃ' ಇತ್ಯನೇನೋಕ್ತಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಾಽಯ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ರಾಸ್ತೋಪಾತ್ ತೇನಾಸ್ಯಾಸ್ತೋಪಿಕೀ ಸಂಗತೀರುಕ್ತಾ ಭವತಿ | ವಜ್ರಶಬ್ದೋ ವಿಷಯ ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್ | ವಜ್ರಶ್ರುತಃ ಕುಲಿಶೋ ರೂಢಿಬಲಾತ್ ತಥಾ 'ಉದಿತಾಯುಧದೋರ್ಧ್ವಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೌ 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಚಾಸ್ಯುಧೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋದಿತವಲಿಜ್ಜಬಲಾಚೇಂದ್ರಾಯುಧಮೇವೇದಂ ವಜ್ರಮಿತಿ ಸಯುಕ್ತಿಕಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ ಸೂಚಿತಃ | ಶ್ರುತೌ ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಸಸಮ್ಯಂತಂ ಪದಮ್ | ಸ್ಥಿತಮಿತಿ ಶ್ಲೋಕಃ | ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಸಮಗತವ್ಯಂ ವಾ ವಿಭಕ್ತಿವಿಪರಿಣಾಮಂ ವಾಸ್ತುಶ್ರಿತ್ಯ ಆವೃತ್ಯಾ ನಿರಸ್ಮತಮಿತ್ಯನೇನಾಪಿ ಸಂಬಂಧಃ | ಯದಿತ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಮೃತ್ತಿರಧ್ಯಾಹಾರೋ ವಾ | ಯದಿತಿ ಶ್ರವಣಾತ್ ತದಿತಿ ಲಬ್ಧತೇ |

ತಥಾ ಚಾಯಂ ಸಿದ್ಧಾಂತೋ ಶ್ರುತೀರ್ಥಃ - 'ಯತ್ಕಿಂಚ' ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ ದೃಶ್ಯ ಶ್ರುತಂ ಯತ್ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ 'ಪ್ರಾಣಂ' ಪ್ರಾಣನಾನಿಮಿತ್ತಾತ್ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇ ಹರೌ ಸ್ಥಿತಂ ಪ್ರಾಣಾನಿರಸ್ಮತಂ ತತೋ ಜಾತಂ ಚ ತದಿತಂ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ 'ಯಸ್ಮಾದೇಜತಿ' ಯತ್ಪ್ರೇರಣಯಾ ಚೇತತೇ ತನ್ಮಹನೀಯತ್ವಾತ್ ಪೂಜ್ಯತ್ವಾತ್ 'ಮಹತ್' ಭೀಷಯತೀತಿ ಭಯಂ ದುಶ್ಚಾನಾಂ ಭಯಜ್ಞಮ್ 'ಉದಿತಂ' ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನವತ್ 'ಉದಿತವ್ಯಂ' ಚ ಪ್ರಯತ್ನವತ್ತ್ವಮ್' ಉತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯಮೇಸ್ತದರ್ಥತ್ವಾತ್, ಇತಿ ಚಂದ್ರಿಕೋಕ್ತಃ | ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನ ಇತ್ಯಸ್ಯೇದಂ ರೂಪಮ್, ಉಚ್ಚಬ್ದ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಚೀತ್ಯಪಿ ಕೇचित್ | 'ವಜ್ರಂ' ದೋಷವರ್ಜನಾದ್ ಅಪ್ರಿಯವರ್ಜನಾದ್ ವಾ ತಚ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯಮ್ | ಅತಃ 'ವಿದುಃ' ಅಪರೋಕ್ಷತೋ ಜಾನಂತಿ ತೇ 'ಅಮೃತಾಃ' ಮುಕ್ತಾಃ ಭವಂತೀತಿ |

ಯದ್ವಾ - ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಂತಂ ಪದಂ, ತಥಾ ಚ ಪ್ರಾಣೋ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಃ | ಇದಂ ದೃಶ್ಯಂ ಕಿಂಚಿದನ್ಯಚ್ಛೃತಂ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ಯಸ್ಮಾನಿರಸ್ಮತಂ ಯಸ್ಮಾದೇಜತಿ ಚ ತದೇತದ್ವಜ್ರಂ ಯೇ ವಿದುರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥವಾ -

भाष्यम् - अतोऽब्रवीत् -

ॐ ॥ कम्पनात् ॥ ॐ ॥३९॥

‘एजति’ इति कम्पनवचादुच्यतवज्रो भगवानेव ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಕಂಪನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ‘ಉದ್ಯತ ವಜ್ರ’ ಎಂದರೆ ಪದ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆತಃ = ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಬರುತ್ತಿರಲು, ಅಬ್ರವೀತ್ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ವಿಜತೀತಿ = ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ, ಕಂಪನವಚನಾತ್ = ಜಗತ್ತಿನ ಕಂಪನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಉದ್ಯತವಜ್ರಃ = ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಾಯುಧವು.

ಭಗವಾನೇವ = ಪದ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (೧)

यदित्यस्याऽवृत्तिस्तत्र प्रथमस्य जगद्विशेषणत्वं, द्वितीयस्य मुख्यप्राणपरत्वम्, तृतीयस्य वज्रपरत्वम् । स इति लभ्यते । तस्य प्रथमान्तप्राणपदेनान्वयः । तथा च यत्किञ्चिज्जगत्सर्वं यद्यस्मान्निस्सृतं स मुख्यप्राणः । यस्मादेजति तद्वज्रं ये विदुरित्यर्थः । अत्र प्रथमव्याख्याने मुख्यप्राणस्य जगदन्तर्गतत्वेन भगवत्प्रेर्यत्वं द्वितीये जगत्साम्येन, तृतीये तु मुख्यप्राणस्यैव साक्षाद्भगवत्प्रेर्यत्वं जगतस्तु मुख्यप्राणप्रेर्यत्वमिति भेदः । पूर्वपक्षी तु इन्द्रायुधमेव वज्रपदेनोक्तम् । उद्यतत्वमुद्यमनकर्मत्वं तस्यैव लिङ्गमिति मन्यते ॥

(೧) भाष्यदीपिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥ ‘कम्पनवचनात्’ इत्येतद्रूपात् सर्वजगच्चेष्टकत्ववचनादित्यर्थः । यद्वा - कम्पनस्य मुख्यप्राणस्य एजतीति कम्पनवचनाच्चेष्टकत्वोक्तिरित्यर्थः । वचनादित्यनेन कम्पनपदं तद्वचनपरमित्युक्तं भवति । नच श्रुतौ वाक्यभेदाङ्गीकारे कम्पकत्वं वज्रे नोच्यत इति वाच्यम् । कम्पकत्वनिमित्तभयङ्करत्वस्य वज्रेऽभिधानाद् वाक्यभेदायोगात् । उद्यतवज्र इति सूत्रे शेषोक्तिः । समन्वयसूत्रादनुवृत्तस्य तदित्यस्योद्देश्यवज्रपदानुसारात् प्राणपदानुसाराद्वा भगवानिति व्याख्यानं कृतम् । सावधारणं चैतत् । तेन तुल्यार्थो दर्शितः । यद्यपि वज्रो भगवानेवेत्येतावदेव वक्तव्यं, न तूद्यत इति वज्रविशेषणमपि । तथाऽपि पूर्वपक्ष्युक्तोद्यतत्वलिङ्गस्य प्रयत्नवत्त्वरूपोद्यतत्वार्थतया सावकाशत्वज्ञापनाय उद्यतेत्युक्तम् ।

भाष्यम् - 'को ह्येवान्यात्कः प्राण्यात् । यदेष आकाश आनन्दो न स्यात्'  
(तै. २-७) इति हि श्रुतिः ।

ಅನುವಾದ - 'ಕೋ ಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದರೆ, ಕೇವಲ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

'ಕೋ ಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್ ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾತ್ ಯದೇಷ ಆಕಾಶ ಆನಂದೋ ನ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರೇರಕನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.<sup>(१)</sup>

भाष्यम् - 'प्राणस्य प्राणमुत चक्षुषश्चक्षुः' (बृ. ६-४-१८.) इति च

ಅನುವಾದ - 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠತತ್ವವು ಸರ್ವಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವಂತ ಸರ್ವಜಗತ್ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನೂ ಕೂಡ ಚೇಷ್ಟನೆ ಮಾಡುವಂತ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರಾಣಸ್ಯ = ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಂ = ಚೇಷ್ಟಣು, ಉತ = ಮತ್ತು, ಚಕ್ಷುಷಃ = ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಚಕ್ಷುಃ = ದರ್ಶನಶಕ್ತಿಪ್ರದನು, ಇತಿ ಚ = ಹೀಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.<sup>(२)</sup>

(१) भाष्यदीपिका - ननु श्रुतिलिङ्गाभ्यां पूर्वपक्षिते कथं लिङ्गमात्रेण निर्णय इत्यतो लिङ्गस्य निरवकाशत्वादेवेत्याशयेन श्रुतेः प्रथमद्वितीयव्याख्यानानुसारेण वज्रे श्रुतस्य प्राणतदितरसाधारण्येन सामान्यतो जगच्चेष्टकत्वलिङ्गस्य विष्णोरन्यत्र निरवकाशत्वं श्रुत्या दर्शयति - को हीति ॥ हिंस्रब्दो हेतौ यत इत्यर्थे प्रसिद्धौ वा । अस्तीति शेषः। अतो लिङ्गस्य नान्यत्र सावकाशत्वं शङ्क्यमिति वाक्यशेषः ।

(२) भाष्यदीपिका - यदा सामान्यतः सर्वजगच्चेष्टकत्वमेव विष्णवेकनिष्ठं तदा किमु वक्तव्यं श्रुतेः तृतीयव्याख्यानरीत्या वज्रे श्रुतस्य सर्वजगत्प्रवर्तकप्राणचेष्टकत्वलिङ्गस्य विष्णवेकनिष्ठत्वं जगच्चेष्टकत्वस्य सर्वथाऽन्यत्रायोगादिति भावेन तत्र श्रुतिं दर्शयति - प्राणस्येति ॥ चो

भाष्यम् — नभस्वतोऽपि सर्वास्स्युः चेष्टा भगवतो हरेः ।

किमुतान्यस्य जगतो यस्य चेष्टा नभस्वतः ॥ इति च स्कान्दे ।

ಅನುವಾದ - ಯಾವ ವಾಯುದೇವರ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ವಾಯುದೇವರ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಇತರರ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹರಿಯ ಅಧೀನವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು? ಎಂದು ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದ ಮಾತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶುಕ್ಲಶ್ವರಾದ ಪ್ರಾಣಜೀವ್ಯಶಕ್ತವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಕಲಜಗಜ್ಜೀವ್ಯಶಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಕೈಮುತ್ಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಗವತಃ = ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ, ಹರೇಃ = ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಸೆಯಿಂದ, ನಭಸ್ವತೋಽಪಿ = ವಾಯುವಿಗೂ ಕೂಡ, ಸರ್ವಾಃ = ಸಕಲ ವಿಧವಾದ, ಚೇಷ್ಟಾಃ = ವ್ಯಾಪಾರಗಳು, ಸ್ವಃ = ನಡೆಯುತ್ತವೋ, ಮತ್ತು, ಅನ್ಯಸ್ಯ ಜಗತಃ = ಉಳಿತ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಅವನಿಂದಲೇ ಚೇಷ್ಟೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು, ಕಿಮುತ = ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೇನು? ಇತಿ ಚ = ಹೀಗೆ, ಸ್ಕಾಂದೇ = ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.<sup>(1)</sup>

यस्मादित्यर्थे । पूर्वश्रुतिसमुच्चये वा । श्रुतिरित्यनुषज्यते । उक्तलिङ्गस्यान्यत्र निरवकाशत्वं ज्ञापयतीति वाक्यशेषः ।

यद्वा, यद् जगत्प्रवर्तकप्राणचेष्टकत्वादलिङ्गं कम्पनादित्यनेनाभिसंहितं, तस्य विष्णुनिष्ठत्वासिद्धिपरिहाराय तत्र श्रुतिं प्रमाणयति - प्राणस्येति ॥ 'प्राणस्य' सर्वचेष्टकमुर्व्यप्राणस्य 'प्राणं' प्रकृष्टचेष्टकरूपप्राणत्वप्रदम् 'उत' तथा 'चक्षुषश्चक्षुः' दर्शनकरणत्वरूपचक्षुष्प्रदं परमात्मानं ये विदुस्ते ब्रह्म 'निचिक्षुः' प्राप्नुयुरिति वाजसनेयश्रुत्यर्थः ।

(१) भाष्यदीपिका - श्रुतेः प्रथमव्याख्यायामपि कैमुत्यव्यक्तिकरणाय श्रुत्युक्तप्राणचेष्टकत्वं हेतुकृत्य प्रवृत्तां स्मृतिमाह - नभस्वत इति ॥ 'अपि' जगत्प्रेरकस्यापि 'नभस्वतो' बापोर्यदा सर्वाः चेष्टाः 'भगवतो' ज्ञानादिगुणपूर्णाद्धरेर्भवन्ति । तदा किमुतान्यस्य प्रेर्यस्य वायुभिन्नस्य जगतश्चेष्टा हरेर्भवन्तीति वक्तव्यम् । कुत एतत् ? यतो यस्य जगतः चेष्टा नभस्वतो न भवन्त्यत इति वचनार्थः । स्कान्द इत्यनन्तरमुक्तमिति शेषः । अतोऽपि लिङ्गस्य नान्यत्रावकाश इति भावः ।

भाष्यम् — चक्रं चङ्गमाणादेष वर्जनाद्वज्रमुच्यते । खण्डनात्स्वङ्ग एवैष हेतिनामा  
स्वयं हरिः । इति ब्रह्मवैवर्ते ॥३९॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते  
ब्रह्मसूत्रभाष्ये कम्पनाधिकरणम् ॥ १० ॥

ಅನುವಾದ - ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರದಂತೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾನೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು 'ಚಕ್ರ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದೋಷದೂರನಾದ್ದರಿಂದ  
'ವಜ್ರ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಖಂಡ' ಎಂದು  
ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆಯುಧಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸುವಾಕಶವಾದರೂ, ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು  
ನಿರವಾಕಶವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಭಾವತಃ ಪ್ರಬಲವೂ ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು  
ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಾಕಶವೇ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

(१) ಏಷಃ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಚಕ್ರಮಣಾತ್ = ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ

(१) भाष्यदीपिका - ननुद्यतत्वलिङ्गस्य विष्णौ सावकाशत्वेऽपि वज्रश्रुतेर्निरवकाशत्वात्  
स्वभावतः प्रबलत्वाच्च कथं निरवकाशेनापि सर्वचेष्टकत्वलिङ्गेन वज्रो विष्णुरेवेति निर्णय  
इत्यतः श्रुतेर्निरवकाशत्वस्यैवासिद्धेरित्याशयेन पूर्वपक्ष्यभिमतवज्रश्रुतेरपि विष्णाववकाशं  
स्मृत्या दर्शयति - चक्रमिति ॥ 'एषः' भगवान् 'चङ्गमाणात्' संसारे जीवपरिभ्रामकत्वाच्चक्रम्।  
यथोक्तं तत्त्वप्रदीपे - चङ्गमयतीति चक्रमिति ॥ एवं 'वर्जनात्' दैत्यैर्दूरादेव वर्ज्यते, न  
सन्मुखीक्रियत इति, सत्तर्कदीपावलीरीत्या दुष्टैर्वर्ज्यत्वात्, सर्वदोषवर्जनाद्वा वज्रमित्युच्यते।  
'खण्डनात्' दुष्टाङ्गच्छेदनाद् दमनाच्च खड्ग एष इत्यर्थः । एवञ्चब्देन तदभेदो व्यावर्त्यते ।  
ततः किम्, एष इति च कः इत्यत आह - हेतीति ॥ एवं हरिः 'स्वयं' साक्षाद्  
अन्यसम्बन्धमन्तरेण 'हेतिनामा' हेतीनां चक्रादिसर्वायुधानां यानि नामानि मुख्यवाच्यतया  
तद्वानित्यर्थः । हेतीति सामान्यग्रहणेन भाष्ये वज्रपदमन्यस्याप्युपलक्षकमित्युक्तं भवति ।  
ब्रह्मवैवर्त इत्यनन्तरम् उक्तमिति शेषः । अतो न श्रुतिविरोधोऽपीति भावः । 'उच्यते  
हेतिनामा' इत्यनेन वज्रादिशब्दानां विष्णौ विद्वद्भिरिष्यस्तीति सूचितम् । तेन  
वर्जनादित्युक्तयोगस्य रूढेर्दौर्बल्याद् अयोग इति निरस्तम् । न चैवं काठकभाष्ये - वज्रवद्



ಜೀವರನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದರಿಂದ, ಚಕ್ರಂ = ಚಕ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ವರ್ಜನಾತ್ = ಸಕಲ ದೋಷವಿದೂರನಾದ, ವಜ್ರಃ = ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ಖಂಡನಾತ್ = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಖಡ್ಗಃ = ಖಡ್ಗ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. ಏವೈಷ = ಇವನೇ, ಹೇತಿನಾಮಾ = 'ಹೇತಿ' ಎಂಬ ಆಯುಧವಾಚಕ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಇಂತಹ ಸ್ವಯಂ = ತಾನೇ, ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತೇ = ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

### ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥

‘ऊर्ध्वं प्राणमुन्नयति’ इत्यत्र विष्णुः प्रतिपाद्यत इति यदुक्तम्, तद् दृढीकर्तुं तत्प्रकरणस्थं वाक्यमुदाहृत्य विचारयति – यदिदमित्यादिना ॥ नात्र वज्रशब्दाभिधेयायुधविशेषः प्रतिपाद्यते । ‘भयाद् अग्निस्तपति, भयात्तपति सूर्यः’ इत्युत्तरवाक्यविरोधात् । ‘भीषास्माद् वातः पवते’ इत्यादौ विष्णुभयाद्धि सर्वकम्पनं श्रूयते । अतो दैत्यैर्दूरादेव वर्ज्यते, परिहियते, न सम्मुखीक्रियत इति वज्रशब्दाभिधेयो विष्णुरित्यनवयम् ॥ ३९॥

॥ इति सत्तರ್ಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

भयदं चेति वज्रशब्दस्य विष्णौ गौणत्वोक्तिविरोध इति वाच्यम् । तत्र तद्राक्यस्य यथाकथञ्चिद् ब्रह्मपरत्वसिद्धिरित्यत्रैव तात्पर्यात् । ब्रह्मपरत्वस्य गौण्याऽपि सिद्धेः गौणत्वे तात्पर्याभावात् । अत्र तु समन्वयसूत्रप्रतिज्ञातमुख्यार्थत्वाय तात्पर्यतो योगरूढचोरेवोक्तत्वात् । सूत्रार्थस्तु स्पष्टः ।

'ಉದ್ವಂ ಪ್ರಾಣಮುನ್ನಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಯದಿದಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ. 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ಕಾರಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಕ್ರಶಬ್ದವು ಆಯುಧವಿಶೇಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಭಯಾದಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ ಭಯಾತ್ರಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಭೀಷಾಸ್ವಾದ್ ವಾತಃ ಪವತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲರೂ ನಡೆಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೈತ್ಯರಿಂದ ದೂರದಿಂದಲೇ ವರ್ಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದ ವಕ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥

ಅತ್ರ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಭಗವಲ್ಲಿಕ್ಷೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣವಜ್ರನಾಂನೋ ಹರೌ  
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತಿಃ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ  
॥ ಯದಿದಮಿತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಕ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಆಯುಧವಿಶೇಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಿಂಗವೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ, ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾದ ವಕ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ-ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ-ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಯದಿದಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಮೇವಂ ವಿಧಾನಿತಾದೌ ಭಗವಜ್ಞಾನಾದೇವ ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।  
ಕಾಠಕೇ ತು ಯದಿದಂ ಕಿಂಚೇತಿ ವಜ್ರಜ್ಞಾನಾನ್ಮೋಕ್ಷಃ ಶ್ರುತೇ ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯದಿಂದ ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಜ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯಚ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ವೇಽನ್ಯಜ್ಞಾನಾನ್ಮೋ (ಕ್ಷಾಪತೇ) ಕ್ಷೊಪಪತ್ತೇರವಶ್ಯಂ ನಿರ್ಣಯತ್ವಮ್ । ಸ ವಜ್ರೋಽತ್ರ ವಿಷಯಃ ।**

ಆ ವಜ್ರನು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದರೆ ಅನ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಿಂ ವಿಷ್ಣುರಿಂದ್ರಾಯುಧಂ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಉಕ್ತಸಾಧಾರಣ್ಯಂ ಸಂದೇಹವಿಜಯಮ್ । ಇಂದ್ರಾಯುಧಮೇವೇದಂ ವಜ್ರಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ।**

ವಜ್ರವೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೋ, ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೋ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದೇ ಸಂಶಯಬೀಜ. ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಜ್ರಶ್ರುತೇಸ್ತತ್ರರೂಢತ್ವಾದುದಯತತ್ವಲಿಕ್ಷಾಚ । ತದ್ವಿ ಆಯುಧ ಏವೋಪಪದ್ಯತೇ ।**

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಸಹ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಜ್ರಜ್ಞಾನೇನ ಮೋಕ್ಷಾಂತೇರ್ವಿಷ್ಣುರिति ವಾಚ್ಯಮ್ । ಲಿಕ್ಷಮಾತ್ರಾತ್ ಶ್ರುತಿಲಿಕ್ಷಯೋಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ ।**

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನ-ವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಕೇವಲ ಒಂದು ಲಿಂಗಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಲಿಕ್ಷಸ್ಯ ನಿರವಕಾಶತಯಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್ । ಶ್ರುತಿಲಿಕ್ಷಯೋರಿತಿ ತಥಾತ್ವಾತ್ ।**

ಇನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗ-  
ಗೌಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಕೂಡ  
ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅतो वज्रमिन्द्रायुधमेवेति न विष्णुज्ञानादेव मोक्ष इति  
भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರವೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ  
ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** यत्किञ्च सर्वं जगत्प्राणे स्थितं प्राणान्निःसृतं तदिदं  
जगद्यस्मादेजति यत्प्रेरणया चेष्टते तन्महद्भयंकरं वज्रं ये विदुस्तेऽमृता भवन्तीत्यर्थः।

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾವ ಈ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಾಣನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೋ, ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ  
ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಸಕಲ ವಿಶ್ವವೂ ಯಾರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತದೋ,  
ಅಂತಹ ಮಹಾಭಯಂಕರವಾದ ವಜ್ರವನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ  
ಎಂದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** प्राणः सर्वमिदं किञ्च जगच्च यस्मान्निःसृतं चेष्टते चेति  
वा । सर्वं जगद्यस्मान्निःसृतं स प्राणो यस्माच्चेष्टत इति वा ।

ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚವು ಯಾರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ  
ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ಯಾರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತೋ, ಆ ಪ್ರಾಣನು ಯಾರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ  
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಎಂದೂ ಸಹ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** सिद्धान्तयत्सूत्रमतार्थं व्याचष्टे - अत इति ॥ अयं वज्रो  
भगवानेव । वज्रस्य सर्वजगच्चेष्टकत्वश्रवणात् । न चोद्यतत्वलिङ्गविरोधः ।  
उद्यमित्वार्थतयोपपत्तेरिति भावः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾನನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಆತಃ'  
ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ,  
ಸರ್ವಜಗಚ್ಚೇಷ್ಟಕತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ವಜ್ರನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು  
ಮಾಡಿದರೆ, ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಉದ್ಯತ'  
ಎಂದರೆ 'ಉದ್ಯಮಿತ್ವ' ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಲಿङ್ಗಮಾತ್ರೇಣ ಕಥಮಯಂ ನಿಷ್ಕಯಃ । ಲಿङ್ಗಸ್ಯ  
ನಿರವಕಾಶತ್ವಾದೇವೇತ್ಯಾಹ - ಕೌ ಹೀತಿ ॥

'ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯತ್ವ' ಎಂಬ ಕೇವಲ ಲಿಂಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕೋ ಹಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದಾ ಸಾಮಾನ್ಯತೌ ಜಗಜ್ಜೀವಕೃತತ್ವಮೇವ ವಿಷ್ಣವೇಕನಿಷ್ಠಂ ತದಾ ಸುತರಾಂ  
ವಜ್ರಸ್ಯೋಕ್ತಂ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕಪ್ರಾಣವೇಶಕತ್ವಂ ತದೇಕನಿಷ್ಠಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಽಽಹ - ಪ್ರಾಣಸ್ಯೇತಿ ॥

ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಜಗಜ್ಜೀವಕೃತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕತ್ವ, ಪ್ರಾಣಜೀವಕೃತತ್ವಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ಯತತ್ವಾಲಿङ್ಗಸ್ಯ ಸಾವಕಾಶತ್ವೇಽಪಿ ವಜ್ರಶ್ರುತೇರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವಾ-  
ನಿರವಕಾಶೋನಾಪಿ ಲಿङ್ಗೇನ ಕಥಂ ನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯತಃ ಶ್ರುತೇರಪಿ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶಂ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ದರ್ಶಯತಿ  
- ಚಕ್ರಮಿತಿ ॥

'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯತ್ವವೆಂಬ ನಿರವಕಾಶ-  
ಲಿಂಗದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಚಕ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಯೋಗಸ್ಯ ರೂಪದೈರ್ಬಲ್ಯಾದನಿರ್ಣಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।  
ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತತ್ವೇನ ವಿವ್ರದ್ವಾರಪಿ ಸತ್ತ್ವಮ್ । ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್ । ವಜ್ರಂ ಪ್ರಹರಣೋತ್ತಮಮ್ ಇತಿ  
ಚ ।

ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಯೋಗವು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ವದ್ವ್ಯಾಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು, 'ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್' 'ವಜ್ರಂ ಪ್ರಹರಣೋತ್ತಮಮ್' ಹೀಗೆ ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ವೇವಂ ಸಾವಕಾಶತ್ವೇ ಶ್ರುತिलಿङ्ಗಯोर्य एतद्विदुरित्युक्तलिङ्गं  
विहाय किं लिङ्गान्तरग्रहणेन । मैवम् । तदविहायैव लिङ्गान्तरस्याप्युक्तत्वात् ।  
एतदन्यत्राप्यनुसन्धेयम् । अतो विष्णुरेव वज्र इति तच्ज्ञानादेव मोक्ष इति सिद्धम्  
॥ ३९ ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिधुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् कम्पनाधिकरणम् ॥

ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳೆರಡು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, 'ಯ  
ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ  
ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಕಾರಿತ್ವ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು?  
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಿಡದ  
ಬೇರೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು. ಇದರಂತೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಹೇಳದ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಲ್ಲಿ ಇದೇ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.  
ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

भावदीपः -

॥ ॐ कम्पनात् ॐ ॥

न्यायविवरणेऽनुक्तेर्भाष्यदिशा स्वयं साधारण्यमाह - लोकेति ॥ एवं हि  
प्राणाकाशाद्याद्यपादीयनाग्न्यामप्येवं स्यादिति चोद्यनिरासादि तु चन्द्रिकायां व्यक्तम् ।  
सङ्गतितपरत्वेन तावद् भाष्यं व्याचष्टे - तमेवमिति ॥ 'नेतरोऽनुपपत्तेः' इति  
सूत्रभाष्ये उक्तमित्यर्थः । शेषोऽयम् ।

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭಾಷ್ಯದ  
ರಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಟೀಕಾಕಾರರು ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ-  
'ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವು ಬಂದಂತೆ, ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳಿಗೂ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಬಂಧಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಇತ್ಯುಕ್ತಂ' ಎಂದರೆ 'ನೇತರೋಽನುಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್‌ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - उद्यतवज्रेति पदद्वयभावमाह - तस्य चेति ॥ वज्रश्रुतेरुद्यतत्व-  
लिङ्गाच्चेन्द्रायुधत्व इत्यर्थः । अध्याहृतवाक्यभावमाह - अन्यज्ञानेति॥ इति  
सङ्गतिसम्भवाभिर्णेत्यतं तस्येत्यन्वयः । पूर्वपक्षतद्युक्तिरतत्फलोक्तिपरत्वेनापि भाष्यं  
व्याचष्टे - इन्द्रायुधमिति ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಉದ್ಯತ' ಮತ್ತು 'ವಜ್ರ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ತಸ್ಯ ಚ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಇಂದ್ರಾಯುಧವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅನ್ಯಜ್ಞಾನಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾಕ್ಯದ ಅನ್ವಯ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಫಲಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಇಂದ್ರಾಯುಧಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - वज्रशब्द उद्यतत्वलिङ्गं चेति तादृग्द्वयमिति न्यायविवरणानुरोधेनो  
द्यतवज्रेति पदद्वयं श्रुतिलिङ्गरूपयुक्तिपरत्वेन व्याचष्टे - वज्रश्रुतेरिति ॥ योगवृत्त्या  
श्रुतिर्विष्णावस्त्वित्यत आह - तत्र रूढत्वादिति ॥ तथात्वे सर्वशब्दानां सर्वत्र  
यौगिकत्वसम्भवेनाव्यवस्थानात् प्राणाकाशादिशब्देष्वपि हरौ योगवृत्तिरिह पूर्वपक्षे  
न सम्मतेति भावः ।

'ವಜ್ರಶಬ್ದಃ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಂ ಚೇತಿ ತಾದೃಗ್‌ದ್ವಯಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಉದ್ಯತ' ಮತ್ತು 'ವಜ್ರ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳು ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ವಜ್ರಶ್ರುತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತತ್ರ ರೂಢತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ಇದೇ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಕೂಡಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಜ್ರಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಹ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ: -** लिङ्गस्यापि निरवकाशत्वमाह - तद्धीति ॥ तेनेन्द्रो वज्रमुद्यच्छन् । उद्यतायुधदोर्दण्डा इत्यादावायुधे प्रसिद्धत्वादिति हेरथः । श्रुतिलिङ्गोपयोक्तेरुपयोगं वक्तुमाह - नचेति ॥ द्वयोरपि निरवकाशत्वोक्तेः फलमाह - नच लिङ्गस्येति ॥ एतेन तादृग्वयमित्येतद् विवृतं ध्येयम् । फलोक्त्योपसंहरति - अत इति ॥ निरवकाशश्रुतिलिङ्गाभावादित्यर्थः ।

'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ತದ್ಧಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದ್ಯಚ್ಛನ್' 'ಉದ್ಯತಾಯುಧಮೋದರ್ಢಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಆಯುಧದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ತದ್ಧಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಹಿ' ಪದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಾರಿಸಲು 'ನಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಎರಡೂ ಸಹ ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಏನು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು? ಎಂಬುದನ್ನು 'ನಚ ಲಿಂಗಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ತಾದೃಗ್ವಯಂ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು 'ಅತಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ: -** श्रुतित्वनिरवकाशत्वाभ्यां प्रबलवज्रश्रुत्यैव निरवकाशस्वभावदुर्बल- लिङ्गबाधः सुशकः । तथाप्यभ्युच्चयतया लिङ्गोक्तिः कम्पकत्वरूपसिद्धान्तलिङ्गस्य वज्रनिष्ठताद्योतनाय । 'प्राणाख्ये तु हरौ सर्वमेजत्यस्माच्च निःसृतम् । वज्रवद् भयदं चैव स्वधर्मस्यातिलङ्घने ॥' इति काठकभाष्यानुरोधेन 'को हि' इति वक्ष्यमाणवाक्यानुगुणं श्रुत्यर्थमाह - यत्किञ्चेति ॥

ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾದ ಲಿಂಗವು ಬಾಧಿತವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ, 'ಅಭ್ಯುಚ್ಛಯ' ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, 'ಕಂಪಕತ್ವ' ಎ ಸಿದ್ಧಾಂತಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವಜ್ರನಿಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. 'ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯೇ ತು ಹಠೌ ಸರ್ವಂ ವಿಜತ್ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ನಿಸ್ಸೃತಮ್ | ವಜ್ರವತ್ ಭಯದಂ ಚೈವ ಸ್ವಧರ್ಮಸ್ಮಾತಿಲಂಘನೇ ||' ಎಂದು ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಕೋ ಹಿ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಯತ್ಪಿಂಚ ಸರ್ವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ್ಥಿತಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ತಜ್ಞಾಪ್ಯೋಕ್ತಸ್ಮೃತಾವಪಿ ಶೇಷ ಇತಿ ದರ್ಶಿತಮ್ | ಸ್ಮೃತಾವಸ್ಮಾದಿತಿ ಪದಂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರತ್ರ ಚಾನ್ವೇತಿತಿ ಮತ್ವಾ ಶ್ರುತೌ ಪ್ರಾಣಪದಸ್ಯಾಽವೃತ್ತಿವಿಪರಿಣಾಮಾಭ್ಯಾಮರ್ಥಮಾಹ - ಪ್ರಾಣಾದಿತಿ || ಯದಿತ್ಯುಕ್ತಿನಿಲಂಘನಃ - ತದಿತಿ || ಯದಿತ್ಯಸ್ಯಾಽವೃತ್ತ್ಯಾ ವಾ ಯತ್ನಚ್ಚಂದಾವಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ವಾಽರ್ಥಮಾಹ - ಯಸ್ಮಾದಿತಿ ||

'ಸಿಂಹತಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಶೇಷವೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ವಿವರಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವದಕ್ಕೆ ಅವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಾಣ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಯತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ 'ತತ್' ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಯತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ 'ಯತ್ತತ್' ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ 'ಯಸ್ಮಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮಿತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಶ್ರುತ್ಯನುರೋಧೇನ ಕ್ರಮೇಣಾರ್ಥಾಂತರದ್ವಯಮಾಹ - ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿನಾ || ಯದ್ವಾ ದ್ವಿತೀಯೋಽಪಿ ಕೋ ಹೀತಿ ವಾಕ್ಯಾನುಗುಣಃ | ತೃತೀಯಸ್ತು ಪ್ರಾಣಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿರಸ್ಮೃತ್ಯನುಗುಣ ಇತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ | ಏಜತೀತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅಯಮಿತಿ || ಪ್ರಾಗುಕ್ತಮಾಂಶಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಮುಪೇತ್ಯಾಹ - ವಜ್ರಸ್ಯೇತಿ ||

'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಎಂಬ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಕೃಮವಾಗಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಪ್ರಾಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅಥವಾ, ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವು 'ಕೋ ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಅರ್ಥವು 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ವಜ್ರತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಅಯಂ ವಜ್ರಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ 'ವಜ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಉಚಿತಮಿತ್ವಮೇವೋಚಿತತವಮಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಶೋಚಿತವಜ್ರ ಇತ್ಯುಕ್ತೋಚಿತಪದ- ಪ್ರಯೋಗತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - ನಚೇತಿ || ಉತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ 'ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನೇ' ಇತ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ತರೀಕಾರಪ್ರತ್ಯಯೇ

ಸತಿ उद्यतः उत्कृष्टप्रयत्नवानित्यर्थ इत्यर्थः । को हीति श्रुत्यर्थस्तु तद्वेतुर्ग्रे  
प्रागेवोक्त इति भावः ॥ सर्वप्रवर्तकिति ॥

‘ಉದ್ಯಮಿತ್ವಮೇವ ಉದ್ಯತತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಉದ್ಯತವಜ್ರ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉದ್ಯತಪದಪ್ರಯೋಗದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ‘ನಚ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಉತ್’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ‘ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನೇ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ತಕಾರವು’ ಬಂದು ‘ಉದ್ಯತ’ ಎಂಬ ಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ‘ಕೋ ಹಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ತದ್ಧೇತುವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

भावदीपः. — यद्यपि श्रुतौ प्राणमिति द्वितीयान्तद्वितीयप्राणस्य ‘प्राणादयो वाक्यशेषाद्’ इत्यग्रे वक्ष्यमाणदिशा विष्णुत्वेऽपि प्राणस्येत्यस्य न सर्वप्रवर्तकत्वं श्रुतम् । तथा नभस्वत इति स्मृत्यनुरोधाद् ‘यस्मिन् पञ्च पञ्चजनाः’ इति प्रतिशरीरस्थत्वोक्त्या सर्वप्रवर्तकत्वमार्थिकमित्यभिप्रेत्य सर्वप्रवर्तकप्राणेत्युक्तम् । वज्रशब्दस्योद्यतत्वस्य च विष्णावेवावकाश इति न्यायविवरणे द्वयोः सावकाशत्वमुक्त्वा उद्यमित्वमेवोद्यतत्वमिति लिङ्गस्य तद् विवृतम् । श्रुतेः सावकाशत्वस्य तत्रा-  
विवृतत्वाच्चक्रमित्यादिभाष्यं श्रुतेः सावकाशत्वविवरणपरतया व्याख्याति -  
नन्वित्यादिना॥

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಣಂ’ ಎಂದು ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಂತವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ‘ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕತ್ವವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ, ‘ನಕು ಸ್ವತಃ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚಜನಾಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕತ್ವವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರವರ್ತಕನು ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಜ್ರಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು, ‘ಉದ್ಯಮಿತ್ವಮೇ ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ಚಕ್ರಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ‘ನನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ವರ್ಜನಾತ್ ಸರ್ವದೋಷವರ್ಜನಾದಿತಿ ಸ್ಮೃತಾರ್ಥ: । ಯತು ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯೇ ವಜ್ರವದ್  
ಭಯದಂ चेति ಗೌಣत्वमुक्तम्, तत् तावताऽपि तद्वाक्यस्य ब्रह्मपरत्वसिद्धे: । इह तु  
समन्वयसूत्रे प्रतिज्ञातमुख्यार्थत्वाय योग एवोक्त इत्युक्तं चन्द्रिकायाम् । अत एव  
भाष्यद्वये श्रुते: सावकाशताया द्वेधा विवृतत्वान्यायविवरणेनैतद् विवृतम् ।

'ವಜ್ರನಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಕಲ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ. ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರವದ್  
ಭಯದಂ ಚ' ಎಂದು ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೂ  
ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ, ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ  
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು  
ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಕಾಠಕ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ  
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ  
ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - स्मृत्या योगप्रदर्शनस्य कृत्यमाह - नचेत्यादिना ॥ विद्वद्देरिति॥  
'विद्वद्बुद्धिर्वैदिका स्यात् सा योगादेव लभ्यते' । इत्युक्तेरिति भावः । एतच्च  
कर्मनिर्णयटीकायां 'रूढियोगौ विना कश्चिन्नैवार्यो वेदगो भवेद्' इत्यस्य न केवलं  
रूढो नापि केवलयौगिकोऽस्तीत्यर्थ इतीतरेतरद्वन्द्वमाश्रित्य रूढियोगरूपवृत्तिद्वय-  
समुच्चयपरत्वेन व्याख्यातत्वात्तदनुरोधेन रूढिमपि वक्तुमुक्तम् ।

ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಕಾರಣವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ  
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿದ್ವದ್ರೂಢೇ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ. 'ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿವೈದಿಕಾ ಸ್ಯಾತ್ ಸಾ  
ಯೋಗಾದೇವ ಲಭ್ಯತೇ' ಎಂಬಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿದೆಯೆಂದು  
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ರೂಢಿಯೋಗೌ ವಿನಾ ಕಶ್ಚಿತ್ ನೈವಾರ್ಯೋ  
ವೇದಗೋ ಭವೇತ್' ಎಂದು ಕೇವಲ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು  
ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. 'ರೂಢಿಯೋಗೌ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇತರೇತರದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರೂಢಿವೃತ್ತಿ  
ಹಾಗೂ ಯೋಗವೃತ್ತಿ ಎರಡನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ,  
ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೂ ಸಹ  
ಇರುತ್ತದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - वस्तुतस्तु श्रुत्यर्थनिर्णयार्थत्वात् स्मृतेस्तत्र निरूपितोऽर्थो ग्राह्यो  
वेदवाक्ये तदभावे तु लौकिक इति चन्द्रिकोक्तदिशा केवलश्रौतस्मार्तयोगस्यापि

ನಿರವಕಾಶತ್ವೇನ ಅಜ್ಞರೂಢಿತೋಽಪಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದೌ ವೈದಿಕಪದಾನಾಂ  
ಯೋಗೋಕ್ತಿನರ್ಥಾ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ವಿಚಾರ ಹೀಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಾರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ವೇದವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಜ್ಞರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ, ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗಾರ್ಥದಿಂದ ಅಜ್ಞರೂಢಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗದಿಂದ ಅಜ್ಞರೂಢಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ, ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಪದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಕೇವಲಮಾರ್ಥಿಕೀ ರೂಢಿ: ಪ್ರಯೋಗಸಿದ್ಧಾ ಚೇತಿ ಭಾವೇನ ಪ್ರಯೋಗಮಾಹ -  
ಆಯುಧಾನಾಮಿತಿ ॥ ಗೀತಾಯಾಮ್ । ವಜ್ರಮಿತಿ ಸ್ಥಲಾಂತರೇ ॥ ನನ್ವೇವಮಿತಿ॥ ಪೂರ್ವ  
ಶ್ರುತೀಲಿಂಗಯೋರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವ ಎವ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುಬದನತ್ವಲಿಂಗಮಾಕ್ಷಿಸಮ್ ।  
ತಯೋಸ್ಸಾವಕಾಶತ್ವೇನೇತರ ಇತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರತಯಾ ನಿರ್ಣಿತಸ್ಯಾಕ್ಷೇಪಕಾಭಾವಾತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಸಾಧಕಂ  
ಭವತ್ಯೇವೇತಿ ಭಾವ: ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅರ್ಥಿಕವಾಗಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಗಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಾಕ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ನಿರವಕಾಶತ್ವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಮೃತತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ವೇದನತ್ವಲಿಂಗವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳೆರಡು ಸಾವಕಾಶವಾದರೆ 'ನೇತರಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಮವೆಂದು ನಿರ್ಣಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ಸಾಧಕವೇ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ: - ಅನ್ಯತ್ರಾಪೀತಿ ॥ 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಇತ್ಯತ್ರ ವಿಶ್ವೇದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಮ್  
'ಅಂತಸ್ತದ್ವರ್ಮೋಪದೇಶಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿಷ್ವದೃಶ್ಯತ್ವಮಹಾಭೋಗತ್ವಾದಿಕಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಯಥಾ ವಾ  
'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ' ಇತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತೇರತ್ಯಾಗೇನ ಲಿಂಗಾಂತರೋಕ್ತಿ: । एवं ತತ್ರ ತತ್ರ ।

'ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ' ಎಂದರೆ 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವವು, 'ಅಂತಸ್ತದ್ವರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವ, ಮಹಾಭೋಗತ್ವಾದಿಗಳು ಇವುಗಳೂ ಸಹ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅತ एव चन्द्रिकायाम् - आनन्दमयनयमारभ्य प्रतिनयं  
तत्तत्प्रकरणस्थाने कश्चित्तिलिङ्गाद्युपदर्शनं कृतम् । प्रपञ्चितं चास्माभिः  
सङ्क्षेपभाष्यविवृतौ प्रतिनयम् । एतेन 'भूमा' इत्यत्र पूर्वपक्षिणाऽक्षिप्तस्यैव  
सम्प्रसादपदोक्तपूर्णसुखत्वस्य भूमा विष्णुरित्यत्र हेतुत्वम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು  
ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾವೂ  
ಸಹ ತತ್ವಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ  
'ಭೂಮಾಸಂಪ್ರಸಾದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಪ್ರಸಾದಪದದಿಂದ  
ತಿಳಿಯುವ ಪೂರ್ಣಸುಖತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಭೂಮನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - 'द्युभ्वाधायतनम्' इत्यत्राऽक्षिप्तपरविद्याविषयत्वेन 'प्रकरणाद्' इति  
प्रकरणस्य वैष्णवत्वोज्जीवनमित्यादि समाहितं ध्येयम् । फलोत्तयोपसंहरति - अत  
इति ॥ निरवकाशललिङ्गभावादित्यर्थः । इति हेतोरित्यर्थः ॥ ३९ ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे कम्पनाधिकरणम् ॥

'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಧಾಯತನಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೇ 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ  
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ  
ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು 'ಅತಃ'  
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. 'ಇತಿ' ಪದವು ಹೇತುತ್ವದಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

वाक्यार्थमञ्जरी -

॥ ॐ कम्पनात् ॐ ॥

भगवलिङ्गेनेति ॥ मोक्षसाधनज्ञानविषयत्वरूपेणेत्यर्थः ॥ उद्यतत्वेति ॥  
उद्धृत्य धृतत्वेनेत्यर्थः ॥ तद्धीति ॥ तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छत् । 'उद्यदायुधदोर्दण्डाः'  
इत्यादावायुधे प्रसिद्धिं हिशब्देन दर्शयति - प्राणे स्थितं प्राणानिःसृतमिति ॥ प्राण

ಇತಿ ಸಸಮೀಮಜ್ಞೀಕೃತ್ಯ ತದ್ರೂಪಾತ್ ಸ್ಥಿತಮಿತ್ಯಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ನಿಃಸೃತಶಬ್ದಾನುರೋಧಾತ್  
 ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಸಸಮೀತ್ವಂ ವಾ ವಿವಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ಯಸ್ಮಾದಿತ್ಯರ್ಥತ್ವೇನ ಯದಿತ್ಯಾವೃತ್ಯ  
 ಯದಿದಂ ಕಿञ್ಚೇತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಯೋಜಿತಮಿತಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಮ್ ॥ ಸರ್ವಂ ಜಗದಿತಿ ॥ ತೃತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ  
 ಯದಿತ್ಯಸ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ ಯच्छಬ್ದಬಲಾತ್ಪ್ರಾಣವಾಚಕತಯಾ ಸ ಇತಿ ತच्छಬ್ದಲಾಭ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ।  
 ಅತ್ರ 'ಕೋ ಹೇವಾನ್ಯಾದ್' ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ಉದಾಹರಿಸ್ಯಮಾಣಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರೇಣಾಘವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ್ವಯಂ  
 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ ನಮಸ್ವತೋಽಪಿ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ಯುಃ' ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರೇಣ ತೃತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ  
 ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ॥ ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥ 'ವಜ್ರಮುಘತಮ್' ಇತ್ಯುಕ್ತವಜ್ರೋ ಭಗವಾನೇವ ಏಜತೀತಿ  
 ಜಗತ್ಪ್ರಕೃತ್ವರೂಪಕಂಪನವಚನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಉಘಮಿತ್ವೇತಿ ॥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಪ್ರಯತ್ನವತ್ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಃ ।  
 ತಸ್ಯ ಉತ್ಪ್ರಸಕ್ತಸ್ಯ ಯತೇ ರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಶಕ್ತೋ - ಲಿಂಗಮಾತ್ರೇಣೇತಿ ॥ ಪರಿಹರತಿ -  
 ಲಿಂಗಸ್ಯೇತಿ ॥ ಭಾಷ್ಯೇ ಚಕ್ಷುಷ್ಯಮಾತ್ ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪಾದ್ ವರ್ಜನಾದೋಷವರ್ಜನಾತ್ ಪ್ರಯೋಗಂ ಚಾಹ -  
 ಆಯುಧಾನಾಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಹರಣೋತ್ತಮಮ್ ಆಯುಧೋತ್ತಮಮ್ ॥ ಶ್ರುತिलಿಂಗಯೋಃ ಸಾವಕಾಶತ್ವ ಇತಿ॥  
 ತಥಾಚ್ಚ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕಾಭಾವೇನ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಸ್ಯ ಅನ್ಯಗತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಯೋಗೇನ  
 ಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಾಸಂಭವಾನ್ ತತ್ಪ್ರಾಣೇನ ಚೇಕತ್ವಗ್ರಹಣಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥  
 ಏತದನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯಮಿತಿ ॥ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಸಿದ್ಧಸಮನ್ವಯಶ್ರುತिलಿಂಗಾದೇಃ  
 ವಿಷ್ಣುನಿಷ್ಠತ್ವಾಕ್ಷೇಪಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶಾಭಿಧಾನಂ ಚ ತತ್ರ  
 ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಶ್ರುತिलಿಂಗಾದೇರಾಕ್ಷೇಪಾಯೋಗೇನ ವಿಷ್ಣುಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಾನುಪಾಪಾತ್  
 ಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಂ ಸಂಭವತೀತ್ಯನುಸಂಧೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಯಥಾ 'ಅತಃ ಪ್ರಾಣಃ' ಇತ್ಯಾದೌ  
 ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶೋ ಮಹಾಭಾಗ ಇತ್ಯುಕ್ತಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವಾದೇರಿತಿ ॥ ೩೯ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀಯಾಂ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೦)

---

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

ಇತಿ ಸಸಮೀಮಜ್ಞಿಕೃತ್ಯ ತದ್ವಲಾತ್ ಸ್ಥಿತಮಿತ್ಯಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ನಿಃಸೃತಶಬ್ದಾನುರೋಧಾತ್  
 ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಸಸಮೀತ್ವಂ ವಾ ವಿವಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ಯಸ್ಮಾದಿತ್ಯರ್ಥತ್ವೇನ ಯದಿತ್ಯಾವೃತ್ಯ  
 ಯದಿದಂ ಕಿञ್ಚೇತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಯೋಜಿತಮಿತಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಮ್ ॥ ಸರ್ವಂ ಜಗದಿತಿ ॥ ತೃತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ  
 ಯದಿತ್ಯಸ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ ಯच्छಬ್ದಬಲಾತ್ಪ್ರಾಣವಾಚಕತಯಾ ಸ ಇತಿ ತच्छಬ್ದಲಾಭ ಇತಿ ದೃಢವ್ಯಮ್ ॥  
 ಅತ್ರ 'ಕೋ ಹೇವಾನ್ಯಾದ್' ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ಉದಾಹರೀಷ್ಯमाणಶ್ರುತಾನುಸಾರೇಣಾಘವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ್ವಯಂ  
 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ ನಭಸ್ವತೋಽಪಿ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ಯುಃ' ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರೇಣ ತೃತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ  
 ದೃಢವ್ಯಮ್ ॥ ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥ 'ವಜ್ರಮುಘತಮ್' ಇತ್ಯುಕ್ತವಜ್ರೋ ಭಗವಾನೇವ ಏಜತೀತಿ  
 ಜಗಜ್ಜೇಷ್ಠಕತ್ರೂಪಕಂಪನವಚನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಉಘಮಿತ್ವೇತಿ ॥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಪ್ರಯತ್ನವತ್ತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥  
 ತಸ್ಯ ಉತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯತೇ ರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಶಕ್ತೇ - ಲಿङ್ಗಮಾತ್ರೇಣೇತಿ ॥ ಪರಿಹರತಿ -  
 ಲಿङ್ಗಸ್ಯೇತಿ ॥ ಭಾಷ್ಯೇ ಚಕ್ಷುಷ್ಯಮಾತ್ ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪಾದ್ ವರ್ಜನಾದೋಷವರ್ಜನಾತ್ ಪ್ರಯೋಗಂ ಚಾಹ -  
 ಆಯುಧಾನಾಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಹರಣೋತ್ತಮಮ್ ಆಯುಧೋತ್ತಮಮ್ ॥ ಶ್ರುತೀಲಿಂಗಯೋಃ ಸಾವಕಾಶತ್ವ ಇತಿ ॥  
 ತಥಾಚ್ಛ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕಾಭಾವೇನ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಸ್ಯ ಅನ್ಯಗತತ್ವಶಾಕ್ಷಯೋಗೇನ  
 ಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಾಸಮ್ಮಭಾವಾನ್ ತತ್ತ್ಯಾಗೇನ ಜೇಷ್ಠಕತ್ವಗ್ರಹಣಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥  
 ಏತದನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯಮಿತಿ ॥ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಸಿದ್ಧಸಮನ್ವಯಶ್ರುತೀಲಿಂಗಾದೇಃ  
 ವಿಷ್ಣುನಿಷ್ಠತ್ವಾಕ್ಷೇಪಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶಾಭಿಧಾನಂ ಚ ತತ್ರ  
 ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಶ್ರುತೀಲಿಂಗಾದೇರಾಕ್ಷೇಪಾಯೋಗೇನ ವಿಷ್ಣುಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಾನುಪಾಯಾತ್  
 ಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣಾಯಕತ್ವಂ ಸಮ್ಮವತೀತಾನುಸಂಧೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಯಥಾ 'ಅತಃ ಏವ ಪ್ರಾಣಃ' ಇತ್ಯಾದೌ  
 ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶೋ ಮಹಾಭಾಗ ಇತ್ಯುಕ್ತಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವಾದೇರಿತಿ ॥ ೩೯ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿಯಾಂ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ ॥



ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೦)

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

### ಅಥ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್

ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ

ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥ ಯಥಾಪ್ಯಸ್ಯ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರದೃಶ್ವತ್ವಲಿಂಗಸ್ಯ ಚ  
ಲೋಕತೋಽನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಸ್ತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗೈರ್ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚೇದಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಸಾ  
ಸ್ಯಾತ್ । “ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್” ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಸಾ ಚೇತ್ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಸಾ  
ಸ್ಯಾತ್ । “ईशानःप्राणदःप्राणः” इत्यादिप्रयोगात् ।

ಅನುವಾದ - ‘ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪ್ನಾದಿದೃಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಜ್ರ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದೃಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.  
ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದಕಾರಣ  
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಹಾಗೂ  
ಸ್ವಪ್ನಾದಿದೃಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೀವು  
ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಬೇಕಾದೀತು.  
ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪರೋಪರೀಯಸ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳ  
ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ  
ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿದ್ದು  
ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ?

‘ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅದರಂತೆ ‘ಈಶಾನಃಪ್ರಾಣದಃಪ್ರಾಣಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

तथापि नामलिङ्गपादन्यायसाम्येन वज्रादिनाम्नां स्वप्रद्रष्टृत्वादिलिङ्गानां च ब्रह्मण्यपि प्रयोगस्योक्तप्रायत्वादुभयत्रप्रसिद्धता ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರರೂಢವೂ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಉಭಯಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

न चैवं तृतीयपादवैयर्थ्यम् । स्वतः सिद्धोभयप्रसिद्धीनां पादद्वयापादितोभय-  
प्रसिद्धीनां च स्वतोऽनवसेयावधारणानां ब्रह्मण्येव समन्वय इत्यवधारणार्थत्वात्-  
तृतीयस्य ।

ಹಾಗಾದರೆ ನಾಮಪಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಪಾದಗಳಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಈ ಪಾದ ಹೊರಟಿದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ನಾಮಪಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಪಾದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯಪಾದವು ಹೊರಟಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

नचैवं नामपादन्यायैरादित्यादिनाम्नामपि ब्रह्मणि प्रयोगस्योक्तप्रायत्वात्-  
त्साहित्येन सर्वगतत्वादिलिङ्गानामप्युभयत्रप्रसिद्धता स्यादिति वाच्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ನಾಮಪಾದದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾದಿನಾಮಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಆದಿತ್ಯಾದಿನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕತಃ ಈ ಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದಿತ್ಯಾದಿನಾಮಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ತತಃ ಪೂರ್ವಂ ನಾಮಪಾದೇ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯಸ್ಯಾನುಕ್ತತಯಾ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯಾದಿಭಿರಾದಿತೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ ಲಿಂಗೈರಾದಿತೃಶಬ್ದಸ್ಯಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೀರುಜೀವನಾದಿತೃಕೃತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂತಹ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಶಬ್ದವೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಆದಿತ್ಯಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗಗಳು ಉಭಯತ್ರ-ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ವಜ್ರೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀಋತತ್ವಾದಿಲಿಂಗೈಸ್ತು ನ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೀರುಜೀವನಮ್ । ಇತಃ ಪೂರ್ವಂ ಲಿಂಗಪಾದೇ ಉಚಿತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಾನಾಮಪಿ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯೋಕ್ತಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್ ।

ವಜ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉದ್ಯತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪಾದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಉದ್ಯತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನಚೈವಂ ಬೀಜಾಭಾವಾತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುದಯಃ । ಸಾವಕಾಶಾಲಿಂಗೈರಪ್ಯನವಧಾರಣಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-  
ಸಮ್ಮವಾತ್ । ಅತಃ ಏವೋಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ “ಆಹೋಭಯಗತತ್ವಂ ಚ ಸ್ಯಾದತೋ ಲಿಂಗಶಬ್ದಯೋಃ ।  
ಇತಿ ಸಂಶಯನುತ್ಪರ್ಥ” ಇತಿ ।

ಉದ್ಯತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಸಾವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅನವಧಾರಣರೂಪವಾದ (ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ) ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ‘ಆಹೋಭಯಗತತ್ವಂ ಚ ಸ್ಯಾದತೋ ಲಿಂಗಶಬ್ದಯೋಃ । ಇತಿ ಸಂಶಯನುತ್ಪರ್ಥಮ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಭಗವಲ್ಲಿಜ್ಞೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣ” ಇತಿ ಟೀಕಾಪಿ ನಾಮಲಿಂಗಪಾದನ್ಯಾಯೇನ  
ಭಗವಲ್ಲಿಜ್ಞೇತತ್ಪರತಾಯಾಃ ಸಿದ್ಧಪ್ರಾಪ್ತಾಬ್ಲೋಕತಶ್ಚಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ಸಾಧಾರಣ್ಯಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಾಃ ।

‘ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಭಗವಲ್ಲಿಂಗೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣಃ’ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ  
ಭಗವಂತನಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಾಮ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನಾಮಪಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಪಾದಗಳ  
ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ  
ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಭಗವತ್ಪರತ್ವವು ಸಿದ್ಧಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ-  
ವಾದ್ದರಿಂದ ಭಗವನ್ಮಾತ್ರಪರತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಪಾದವು  
ಹೊರಟಿದೆ.

यद्वा यथा “यदष्टाकपाल” इत्याद्यर्थवादादेरवान्तरसङ्गतिवशादर्थवादादि-  
रूपस्वस्थानातिक्रमः तथा वज्रादिशब्दानामन्यत्रप्रसिद्ध्यादिमतामप्यवान्तरसङ्गति-  
लोभात्स्वस्थानातिक्रमः ।

ಅಥವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವು ಇಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ -  
ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ‘ಯದಷ್ಟಾಕಪಾಲಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥವಾದಾದಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ  
ಅರ್ಥವಾದಪಾದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ  
ಆವಾಂತರಸಂಗತಿಯ ಲೋಭದಿಂದ ಅರ್ಥವಾದಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೇ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ  
ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ. ಹಿಂದಿನ  
ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆವಾಂತರಸಂಗತಿಯಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ಲೋಭದಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ  
ನಿವೇಶ ಮಾಡದೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

प्रायिकत्वाच्च पादव्यवस्था । वक्ष्यति हि चतुर्थाद्ये भाष्यकारः  
“प्रायिकत्वाच्चाध्यायानां पादानां च न विरोध” इति ।

ಅಥವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ  
ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ‘ಪ್ರಾಯಿಕತ್ವಾಚ್ಚಾಧ್ಯಾಯಾನಾಂ ಪಾದಾನಾಂ ಚ ನ ವಿರೋಧಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.  
ಅಂದರೆ ಸಾಧನಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಫಲಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?  
ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ  
ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ. ಆದರೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ,  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಅಧ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಪಾದವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫಲವನ್ನೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಫಲಾಧ್ಯಾಯ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ವಜ್ರ' ಮೊದಲಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೇನೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

यद्वा पादद्वयेऽनुदाहृतानामपि नाम्नां लिङ्गानां च तत्रोक्तन्यायेन विष्णुपरतासिद्धप्रायेति दर्शयितुमन्यत्रप्रसिद्धस्यापि वज्रनामः स्वप्रादिद्रष्टृत्वलिङ्गस्य चेहोक्तिः ।

ಅಥವಾ ಹೊಸತೊಂದು ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಮಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಕಂಠಿತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಸಕಲ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಸ್ವಪ್ರಾದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः - ॐ कंपनात् ॐ ॥ अस्य विचारस्यास्मिन्पादेऽन्तर्भावं समर्थयितुमा-  
क्षिपति - यद्यपीति ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಯದಿದಂ ಕಿञ्च ಜಗತ್ಸर्वं प्राण एजति निस्सृतम् । महद्भयं वज्रमुद्यतम्”  
 इति वाक्यस्थवज्रशब्दस्येत्यर्थः । एकन्यायनिर्णयत्वादाह - वक्ष्यमाणस्येति ॥  
 “सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन” इत्यत्रेत्यर्थः । तथा चाद्यपाद एव निवेशस्यादिति  
 भावः ।

‘ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್’ । ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ  
 ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು  
 ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಯಾವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ  
 ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ‘ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಸಹ  
 ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಯನ್ನು  
 ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ‘ವಕ್ಲಮೋಸ್ಯ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತೋರ್ಭೇದೇನ’  
 ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ‘ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ‘ವಕ್ಲಮೋಸ್ಯ’ ಎಂದು  
 ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡಬೇಕೆತ್ತು ಎಂಬುದು  
 ಆಕ್ಷೇಪದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकायां “लोकप्रसिद्ध्या भगवद्विज्ञेन च साधारणवज्रनाम्न”  
 इत्युक्तमाशङ्क्याह - ब्रह्मेति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಭಗವಲ್ಲಿಂಗೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣವಜ್ರನಾಮ್ಃ’ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ  
 ಮತ್ತು ಭಗವಲ್ಲಿಂಗದಿಂದ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.  
 ಅದನ್ನು ‘ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “आकाश इति होवाच” इत्याद्यपादविषयाकाशप्राणादि-  
 शब्दानामित्यर्थः । प्रयोगात् गीतायाम् ॥ ईशान इति ॥ सहस्रनामस्वित्यर्थः ।

‘ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ’ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಆಕಾಶ’  
 ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೂ ಸಹ ಇದರಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?  
 ಎಂದರ್ಥ. ‘ಪ್ರಯೋಗಾತ್’ ಎಂದರೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಈಶಾನಃ’ ಎಂಬುದು  
 ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - साक्षादनुक्तेराह - उक्तप्रायत्वादिति ॥ स्वत इति ॥ श्रुत्यादि-  
 साम्येनेत्यर्थः ॥

ನೇರವಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನಾಗಲೀ, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವನ್ನಾಗಲೀ ಮೊದಲೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ  
 ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಸಹ  
 ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೦೦)

ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಉಕ್ತಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ವತಃ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪಾದದ್ವಯೇತಿ || ಲೋಕತೋಽನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಪಾದದ್ವಯೇನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಪಾದಿತೇ-  
ತ್ಯುಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಪಾದದ್ವಯಾಪಾದಿತ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿನಾಂ' ಎಂದರೆ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एकदेश आपादितप्रसिद्धित्वादापादितोभयेत्युक्तम् । स्वतः  
न्यायमन्तरेण । उक्तसमाधावतिप्रसङ्गमाशङ्क्य प्रागुक्तं स्मारयति || न चैवमिति ||  
सर्वगतत्वेति || लिङ्गप्रादोक्तानामित्यर्थः |

ಏಕದೇಶವು ಆಪಾದಿತವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಪಾದಿತೋಭಯ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ 'ಸ್ವತಃ' ಎಂದರೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚೈವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಾನಾಂ' ಎಂದರೆ ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಗತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तर्ह्यत्राप्येवं स्यादित्यत आह - वज्र इति || लिङ्गानामन्यथासिद्धौ  
कोट्यन्तरप्रापकाभावमाशङ्क्याह - न चैवमिति || आहेति || व्याख्यातमेतत् |

ಹಾಗಾದರೆ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಂತೆ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಜ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧವಾದಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಗೆ ಪ್ರಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚೈವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಆಹೋಭಯಗತತ್ವಂಚ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ತೃತೀಯಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - संशयपूर्वपक्षस्यापि विष्णुरेवेत्यवधारणविरोधफलकत्वं प्रागन्तर्नय  
एवावोचामेति भावः |

ಸಂಶಯರೂಪವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅವಧಾರಣಪೂರಕವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಶಯರೂಪವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ವಿರೋಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು 'ಅಂತಸ್ತದ್ಧರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ.



**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ವಿಣ್ಣುರೇವೈವಧಾರಣಂ ಯುಕ್ತಮಯುಕ್ತಂ ವೇತಿ ಪ್ರತಿನಯಂ ಸಂಶಯೋ ಬೋಧ್ಯ: ।

ಹೀಗೆ ಸಂಶಯರೂಪವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಯಾವ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಇತ್ಯವಧಾರಣಂ ಯುಕ್ತಮಯುಕ್ತಂ ವಾ' ವಿಷ್ಣುವೇ ಇಂತಹ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೋ, ಅಯುಕ್ತವೋ? ಎಂಬ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣು ಇಂತಹ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬಾರದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನनु "ಶ್ರುತ್ವಾಶ್ರಯೋ ವಿಣ್ಣುರೀತರ ಎವ । ಅಯಂ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೋ ವಾಯುವಾಚ್ಯೇವೋ-  
ತ್ಕ್ರಮಣಲಿಂಗಾತ್ । ಏತದಕ್ಷರಂ ಮಧ್ಯಮಂ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವಮೇವ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಟೀಕಾयां  
ಪ್ರತ್ಯಾಧಿಕರಣಮವಧಾರಣೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋ ವಿರುದ್ಧತಃ ಇತಿ ಚೇನ ।

ಶಂಕೆ - ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಯಾ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೃಢಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಢಾದ್ಯಾಶ್ರಯವಾದದ್ದು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದವರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಏಕೆಂದರೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಏತದಕ್ಷರಂ ಮಧ್ಯಮಂ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವಮೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವವೇ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೃಢಾದ್ಯಾಶ್ರಯೋ ವಿಷ್ಣೋರಿತರ ಏವ । ಅಯಂ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೋ ವಾಯುವಾಚ್ಯೇವೋತ್ಕೃಷ್ಟಮಣಲಿಂಗಾತ್ । ಏತದಕ್ಷರಂ ಮಧ್ಯಮಂ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣ-  
ದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಧಾರಣಪೂರಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ್ರತೀತಾನಾಂ ನಾಮಲಿಂಗಾಣಾಂ ಪ್ರಾಕ್ ಸಾಕ್ಷಾದಸಮನ್ವಿತತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ವಾ  
ಪ್ರಾಕಪಾದೀಯನ್ಯಾಯವಿಷಯಾಣಾಮಶೇಷಾಣಾಂ ನಾಮಲಿಂಗಾಣಾಂ ಸಮನ್ವಯಽಪ್ಯೇಷಾಂ ತನ್ಯಾಯಾವಿಷಯತ್ವಾ-  
ಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ವಾ ನಿರವಕಾಶತ್ವಮುಪೇತ್ಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋಕ್ತೀತಿ ಭಾವ: ।

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಹಿಂದಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಯಾ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಅವಧಾರಣಪೂರಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೧೦)

ಆಯಾಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶತ್ವದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಯಥುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮತದನ್ಯಯೋಽಪಾದಿತಸ್ವಾರಸಿಕಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯನೋಭ್ಯ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ತರ್ಹಿ ಟೀಕಾयां ब्राह्मलिङ्गैर्ब्राह्मणि लोकतोऽन्यत्र चेत्येवमुभयप्रसिद्धयुक्ति-  
र्विरुध्यते । अतिप्रसङ्गश्चास्मिन्पक्षे प्रागभ्यधापीत्यतस्तामप्येवमेव नयति -  
लोकेति ॥

ಒಂದುವೇಳೆ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿತವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರಸಿಕವಾದ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಟೀಕಾವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾದಿಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತೆಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಇದರಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಲೋಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आकाशादिशब्दे तु नैवम् । ततः पूर्वं लिङ्गानामसमन्वितत्वादिति भावः ।

'ಆಕಾಶ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲೇ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवं टीकोक्तं साधारण्यं समर्थ्यान्यत्रप्रसिद्धत्वेऽप्यत्र निवेशो युक्त इति भावेनात्र निवेशो निमित्तद्वयमाह - यद्वेत्यादिना ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವನ್ನು ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎರಡು ನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदष्टकपाल इति ॥ “वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्” इति वैश्वानरवाक्ये श्रुतस्य “यदष्टकपालो भवति” इत्यादेर्गुणविधिनामधेयत्वार्थवादत्व-  
विचारस्यार्थवादपाद एव निवेशो कर्तव्ये नामधेयत्वरूपाबान्तरसङ्गतिलोभाभानाम-

ಧೇಯಪಾದೇ “‘पूर्ववन्तोऽविधानार्थास्तत्सामर्थ्यं समाम्नाय” इति द्वादशाधिकरणे स विचारः कृतस्तथेहापि ।

‘ವೈಶ್ವಾನರಂ ದ್ವಾದಶಕಪಾಲಂ ನಿರ್ವಪೇತ್’ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಾನರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಯದಷ್ಟಾಕಪಾಲೋ ಭವತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಗುಣವಿಧಾಯಕವೋ, ನಾಮಧೇಯವೋ, ಅಥವಾ ಅರ್ಥವಾದವೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬಂದಾಗ ಅರ್ಥವಾದವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅರ್ಥವಾದವಾದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ನಾಮಧೇಯತ್ವವೆಂಬ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯ ಲೋಭದಿಂದ ನಾಮಧೇಯವಾದದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪೂರ್ವವಂತೋಽವಿಧಾನಾರ್ಥಾಸ್ತತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಸಮಾಮ್ನಾಯಃ’ (೧-೪-೧೨) ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ದೊರೆಯುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रकाशः - यथा पूर्वत्र वाक्यशेषस्थशूचद्रवणरूपयोगबलेन शूद्रशब्दः यौगिक इत्युक्तं तथा “वर्जनाद्वज्रमुच्यते” इत्यादिस्मृतिगतयोगबलाद्वज्रादिशब्दोऽपि यौगिक एवेत्येवंरूपावान्तरसङ्गतिर्लोभादत्र निवेश इत्यर्थः ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ‘ಶುಚಿ ದ್ರವಣ’ ಎಂಬ ಯೋಗದ ಬಲದಿಂದ ಶುದ್ಧಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ವಜ್ರ’ ಶಬ್ದದ ಯೋಗದ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಯೌಗಿಕವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಲೋಭದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವನ್ನು ನಿವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

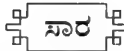
प्रकाशः - इति दर्शयितुमिति ॥ अत्र निवेशे ब्रुभयप्रसिद्धता सूच्यते । सा च न विष्णुपरतां विना सिध्यति । सा चोक्तदिशा प्राक्तनन्यायमन्तरा न सिद्धेत्यर्थः । नामलिङ्गपादन्यायेनोभयत्रप्रसिद्धतायामतिप्रसङ्गमाशङ्क्यैकस्समाधिरुक्तः ।

‘ವಜ್ರ’ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವಿಲ್ಲದೇ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವಾದರೂ ಸಹ ಹಿಂದಿನ ವಾದದ ನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮವಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗವಾದಗಳ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ

ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

## ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥ ಡಿಕೊಕ್ತಂ ಭಗವಲ್ಲಿಜ್ಞೇನ ಭಗವತ್ಪರತ್ವಮನುಪಪನ್ನಮ್ ।  
ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪ್ಯುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾಪಾತಾದಿತ್ಯತಸ್ತಸ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತೇ -  
ಯಥಪೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವಾದಿಲಿಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಮನ್ವಯಾನುಕ್ತಾವಪಿ  
ನಾಮಾಂತರಸಮನ್ವಯೇನ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯಾಪಿ ನಾಮತ್ವೇನ ತತ್ಸಾಜಾತ್ಯೇನ ತತ್ಸಮನ್ವಯಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್  
ಲಿಜ್ಞತ್ವೇನ ಸಜಾತೀಯಲಿಜ್ಞಾಂತರಸಮನ್ವಯೋಕ್ತಸ್ಯಾ ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವಾದಿಲಿಜ್ಞಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯ-  
ಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಪ್ರಾಯಶಬ್ದಃ । ಯದಿ ನಾಮಲಿಜ್ಞಪಾದನ್ಯಾಯೇನ ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವಾದಿಲಿಜ್ಞಾನಾಂ  
ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಲೋಕತಶ್ಚಾನ್ಯತ್ರೇತುಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯಂ ತರ್ಹಿ ಲಿಜ್ಞೇನ ಚ ಭಗವ-  
ತ್ಪರತ್ವಾದುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಪತ್ಯಾ ಡಿಕೊಕ್ತಪ್ರಕಾರಸ್ಯ ಯಥಾಶ್ರುತಸ್ಯಾಸಮ್ಮವಾತ್ತತ್ರಾಪ್ಯಯಮೇವಾರ್ಥೋಽ-  
ನುಸಂಧೇಯ ಇತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧೇತಿ ॥ ನನ್ವೇವಂ ಭಗವಲ್ಲಿಜ್ಞೇನ ಭಗವತ್ಪರತ್ವ-  
ಮಿತ್ಯಾದಿಡಿಕಾಕಾ ನಾಮಲಿಜ್ಞಪಾದನ್ಯಾಯೇನ ಭಗವಲ್ಲಿಜ್ಞೈಸ್ತತ್ಪರತಾತಾಃ ಸಿದ್ಧಪ್ರಾಯತ್ವಾದಿತ್ಯ-  
ಭಿಪ್ರಾಯಕಲ್ಪನೇ ಡಿಕಾಕಾ ಗೌಣತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತಃ ಡಿಕಾಸ್ವಾರಸ್ಯಾನುರೋಧೇನ ಪಕ್ಷಾಂತರಮಾಹ  
ಯದ್ವೇತಿ ॥



ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ  
ಸುಮಪ್ರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರ'  
ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾನನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದೆ.  
ಸ್ವಪ್ರಾದಿತ್ಯತ್ವತ್ವಲಿಂಗವೂ ಸಹ ದ್ವಿತೀಯಪಾದದ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ  
ಇಂದ್ರದೇವರ ವಜ್ರಯುಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವತ್ವಲಿಂಗವು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವತ್ವ ಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತವೆ.  
ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಉಭಯತ್ರಶಬ್ದಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪಾದದ್ವಯಾವಾದಿತವಾಗಿ  
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು

ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ತೃತೀಯವಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಆಕಾಶಾಶಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವು 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾರರು. ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ಲಿಂಗವಾದದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಕಡೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಾಶಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆದಿತ್ಯಾಶಿಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಬಲದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾಶಿಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆದಿತ್ಯಾಶಿಶಬ್ದಗಳ ಬಲದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ವಜ್ರಶಬ್ದದಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗದು.

ಅಥವಾ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವಾಗಲೀ, ಸುಷುಪ್ತಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವಾಗಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದೇ ವಿವಕ್ಷಿಸೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಲ್ಲ. ತ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಯಶಃತ್ವಾಚ್ಚ ಅಧ್ಯಾಯಾನಾಂ ವಾದಾನಾಂಚ ನ ವಿರೋಧಃ' ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದವೇ ಅಧ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಪಾದವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಾಮಲಿಂಗವಾದ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತನಾತ್ರದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಜ್ಜುವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲೇಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹೊಸದೊಂದು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಹಿಂದಿನೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹೇಳಿದ ನಾಮಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಸಮನ್ವಯವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಆತ್ಮಕ ಸಂಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದ 'ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಸುಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೋ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ  
ಹಲವು ಊಹೆಗಳು

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचितು ಆದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ನಾಮಪಾದನ್ಯಾಯೇನೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತಾಯಾಮಪಿ ಸಮನ್ವೇ-  
ತವ್ಯಾನಾಂ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದೀನಾಂ ನ ಸಾ । ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಸಾಹಚರ್ಯೇಣಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿವದುಭಯತ್ರ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಸಾಹಚರ್ಯೇಣೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೀರನುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಸರ್ವಗತತ್ವಾದೀನಾಮನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ತ್ವನ್ಯತ್ರ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಲಿಕ್ಷಿಸಾಹಚರ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ಕೆಲವರು ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - 'ಅದಿತ್ಯ'  
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಾಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿವೆ.  
ಲೋಕತಃ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ  
ಅದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯಮಾತ್ರದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ-  
ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದವು  
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು  
ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಸರ್ವಗತತ್ವ ಮೊದಲಾದ  
ಲಿಂಗಗಳು ಹೇಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಎಂದರೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯಮ್'  
ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು  
ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನ್ಯೇತು ಭಯಂಕರತ್ವಾದೀನಾಮುಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಾನೇಕಲಿಕ್ಷಾಣಾಂ ಸಮನ್ವಯಾರ್ಥಮನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ-  
ವಜ್ರನಾಮಸಮನ್ವಯಃ । ತಥಾಚಾನ್ತರಾಧಿಕರಣವತ್ಕಲತಃ ಪಾದಸಕ್ಲತಿಃ ।

ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ  
ಭಯಂಕರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರಿಂದ  
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಭಯಂಕರತ್ವ, ಉದ್ಯತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ  
ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ಒಂದು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ  
ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ

ಅಂತಸ್ಥಾಧಿಕರಣವು ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವೂ ಸಹ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದು ಅಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಯದ್ವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ವಪ್ರದೃಶ್ಯವಾದೇಋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಯಂಕರತ್ವಚೇತನತ್ವಾದಿಲ್ಲಿಕ್ಷಿಸಾಹರ್ಯಾ-  
ದುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ।**

ಅಥವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಯಂಕರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ 'ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಚೇತನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

अथवा यथा “ब्रीहीनवहन्ति तण्डुलाग्निनिष्टि” इत्यादौ “ब्रीहीन्प्रोक्षति”  
इत्यादाविव द्वितीयाश्रुत्यैव गुणकर्मत्वसिद्धेः पुनर्विचारवैयर्थ्यपरिहाराय  
द्वितीयामतंत्रीकृत्य गुणकर्मत्वप्रधानकर्मत्वचिन्ता तथा वज्रादिशब्दानामन्यत्र-  
प्रसिद्धिमतंत्रीकृत्य विचारः ।

ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ ತಂಡುಲಾನಿನ್ವಿಷ್ಟಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ:- 'ಪ್ರೀಹೀನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ 'ಪ್ರೀಹಿ' ಎಂಬುದು 'ಶೇಷಿ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೋಕ್ಷಣವು ಪ್ರೀಹಿಗೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಶೇಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ 'ಶೇಷ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಪ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ ತಂಡುಲಾನಿನ್ವಿಷ್ಟಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀಹಿ ಮತ್ತು ತಂಡುಲಗಳು ಶೇಷಿಯೆಂದು ಅವಹನನ ಮತ್ತು ವೇಷಣಗಳು ಪ್ರೀಹಿಗೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರ ವಿಶೇಷರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಶೇಷವೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯುವಾಗ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಪುನಃ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. ಆದರೂ ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ ಅವಹನನಾದಿಗಳು ಗುಣಕರ್ಮಗಳೋ ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮಗಳೋ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾದುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸಾಹಿತ್ಯಾದ್ವಜ್ರಶಬ್ದ-  
ಸ್ಯಾಪ್ಯುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತೇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲೇ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಸಮಾಧ್ಯಂತರಾಣ್ಯಪಿ ಮತಭೇದೋಪನ್ಯಾಸಮುಖೇನಾಹ - ಕೇचित್ವಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ವಿವರಣೆ - ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಮೊದಲು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರೂ, ಪ್ರಕೃತ ಬೇರೆ ಮತದವರ ಸಮಾಧಾನಗಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತಾವೇ ಊಹಿಸಿದ ಬೇರೆ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು 'ಕೇಚತ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅತ್ತೇದಮರುಚಿವಿಜಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸಾಹಚರ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇ  
ಶ್ರುಮಾಚಾಯತನತ್ವಾದಿನಾಮಪಿ ತಥಾತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತತ್ರೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಕಥಾಶ್ಚಿತ್ತಸಮಾಧಾನೇಽಪಿ  
ಸಂವತ್ಸರಸಾರತ್ವಾದಿಲಿಂಗಾನಾಮಾದಿತ್ಯವಿಶೇಷಣತಯಾ ಸರ್ವಗತತ್ವವಿಶೇಷಣತ್ವಾಭಾವೇನ ಪ್ರಾಗುಕ್ತ-  
ರೀತೀರೇವಾನುಸರ್ದವ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ॥

ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದ್ವೈಭಾಷ್ಯದ್ವಯತನತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಂತಾಗಿ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಗತವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಇನ್ನು ದ್ವೈಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ, ಸಂವತ್ಸರಸಾರತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿವೆ ಹೊರತು, ಸರ್ವಗತತ್ವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನ್ಯೇತ್ವಿತಿ ॥ ಆಹುರೀತ್ಯನ್ವಯ: । ಭಯಶಬ್ದಸ್ಯಾರ್ಥೋ ಭಯಕ್ಷರತ್ವೇತಿ ।  
ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾವಾದಾಹ - ಯದ್ರೇತಿ ॥ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಾವತಿಪ್ರಸಕ್ತಾದಾಹ - ಅಥವೇತಿ ॥

'ಅನ್ಯೇತು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅಹುಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. 'ಮಹದ್ಭಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಯಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಭಯಂಕರತ್ವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೇರವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ 'ಯದ್ವಾ' ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ ಬರುವ ಕಾರಣ 'ಅಥವಾ' ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "ಬ್ರಿಹಿನ್‌ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಕಂ किं गुणकर्मोत प्रधानकर्मोति विशये "सकूञ्जुहोति" इत्यादौ व्यभिचारेण द्वितीयायास्साध्यत्ववाचित्वाभावात् "ब्रीहिभिःप्रोक्षति" इति ब्रीहिसाधनकप्रोक्षणविधानात्प्रधानकर्मोति प्राप्ते

‘ಧರ್ಮಮಾತ್ರೇ ತು ಕರ್ಮ ಸ್ಯಾತ್’ (೨-೧-೫)¹

‘ಪ್ರೀಹೀನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಾದಿಗಳು ಗುಣಕರ್ಮವೋ, ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ.

(೧) ಭಾಟಸಕ್ಲಹ: -

अथ यञ्चमं सम्मार्जनादीनामप्रधानताधिकरणम् (सूत्राणि १-१२)

धर्ममात्रे तु कर्म स्यादनिर्वृत्ते: प्रयाजवत् ॥९॥

(तुल्यश्रुतित्वाद्वैतै: स धर्म: स्यात् ॥१०॥ द्रव्योपदेश इति चेत् ॥११॥ न तदर्थत्वाल्लोकवत्तस्य च शेषभूतत्वात् ॥१२॥)

अत्र 'यैस्तु द्रव्यं न चिकीर्ष्यते' इत्यादिनोक्तस्यापवादादापवादिनी वा पूर्ववैषम्येण शङ्कनात् प्रत्युदाहरणरूप वा सङ्गति: । दर्शपूर्णमासप्रकरणे श्रुतं 'सुच: सम्मार्जि' 'पुरोडाशं पर्यग्री करोति' इत्यादि । तत्र सम्मार्जनादि प्रधानकर्मोति गुणकर्मोति सन्देहे युक्तं पूर्वत्र ब्रीहिषु तुषविमोकरूपदृष्टसंस्काररूपोपकारस्य सत्त्वादवधातस्य गुणकर्मत्वम् । 'यैस्तु द्रव्यं चिकीर्ष्यते' इत्युक्तलक्षणसत्त्वात् । सुगादिषु तु सम्मार्जनादिना आधेयातिशस्य कस्यचित्‌भावात् न गुणकर्मत्वम् । गुणकर्मलक्षणाभावात् । अत: प्रयाजवदिवत् प्रधानकर्मैव, तल्लक्षणसत्त्वादिति प्राप्तम् । तदुक्तं सूत्रे, धर्ममात्रे दृष्टोपकाररहिते कर्मस्वरूपमात्रे श्रुते कर्म स्यात् प्रधानकर्मैव स्यात् । कुत: ? अनिर्वृत्ते: दृष्टस्य कस्याप्युपकारस्यानिष्पादनात् प्रयाजकर्मवदिति ।

सिद्धान्तस्तु 'कर्तुरीप्सिततमं कर्म' इति ईप्सिततमे विहितकर्मसंज्ञां निमित्तीकृत्य प्रवृत्त्या 'कर्मणि द्वितीया' इति सूत्रोक्त्या पुमर्थहेतुक्रत्वङ्गतयेऽप्सिततमत्ववाचिन्या द्वितीयाश्रुत्या सुच: साध्यत्वावगमात् 'सम्मार्जनेन सुचं भावयेत्' इति सुगर्थत्वात् सम्मार्गस्य गुणकर्मत्वमेव । सुचि दृष्टोपकारस्य कस्यचिदभावेऽदृष्ट: कश्चित्संस्काररूप: कल्पनीय इति । फलन्तु सुच इति बहुत्वश्रवणोप्येकस्या एव सम्मार्ग: पूर्वपक्षे । सिद्धान्ते तु प्रतिसाधनं संस्कारावृत्ते: सर्वासामपीति ।

॥ इति यञ्चमं सम्मार्जनादीनामप्रधानताधिकरणम् ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - 'ಸಕ್ಯೋಜುಹೋತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸಕ್ತು' ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನಹೋಮದ ಅಂಗವೆಂದರೆ, ಸಕ್ತುವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವುದೇ ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಸಾಧ್ಯತ್ವವಾಚಕವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸಕ್ಯೋಜುಹೋತಿ' ಎಂಬಲ್ಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಕ್ಯೋಜುಹೋತಿ' ಎಂದರೆ 'ಸಕ್ಯೋಜುಹೋತಿ' ಎಂದು ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಕ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ, ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೋ, ಅದರಂತೆ 'ಪ್ರೀಹಿನ್ ಪೋಕ್ಷತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರೀಹಿಭಿಃ ಪೋಕ್ಷತಿ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪ್ರೀಹಿಯೇ ಸಾಧನವಾಗಿವುಳ್ಳ ಪೋಕ್ಷಣಾದಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀಹಿಯು ಗುಣಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೋಕ್ಷಣವು ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - "कर्तुरीप्सिततमं कर्म" इति साध्यत्वमात्रे द्वितीयास्मरणाद्गुणकर्मैति "धर्ममात्रेतु कर्मस्यात्" इति द्वितीयाध्यायाद्यपादीयपञ्चमाधिकरणे सिद्धत्वेन "तानि द्वैधम्" इति चतुर्थेऽधिकरणे "ब्रीहीनवहन्ति" इत्युदाहृत्य गुणकर्मत्वादचिन्ता व्यर्था ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ವ್ಯಭಿಚಾರವಿರಬಹುದು ಆದರೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಸಾಧ್ಯತ್ವದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕರ್ತುರಿಪ್ಸಿತತಮಂ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಸೂತ್ರವು ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದದಷ್ಟೇ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಪ್ರೀಹಿಯೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರೀಹಿಯು ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮವೆಂದು, ಪೋಕ್ಷಣವು ಗುಣಕರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

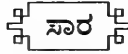
ಹೀಗೆ ಐದನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಧರ್ಮಮಾತ್ರೇತು ಕರ್ಮ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ತಾನಿ ದ್ವೈಧಮ್' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರೀಹಿನವಹಂತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಗುಣಕರ್ಮವೋ, ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮವೋ ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವ್ಯರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - द्वितीयैव गुणकर्मत्वसिद्धेरित्याशङ्कापरिहाराय द्वितीयामनादृत्य यथा सा चिन्ता कृता तथेहापीत्यर्थः ।

ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಹೇಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮರೆತು, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यथावा सिद्धान्ते चतुर्थपादे ज्योतिराद्यधिकरणेषु ज्योतिराकाशादिशब्देषु तदधीनत्वन्याये स्थितेपि तमतन्त्रीकृत्य तद्वतत्वादिना विचारस्तद्वत् ।





‘ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯತತ್ವ, ಭಯಂಕರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಇದರ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಜೊತೆಗಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪಕ್ಷ. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವಪುರುಷಾಭಿಮುಖ್ಯಾದಿಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷವು ಟೀಕೆಗೆ ಎರುದ್ದವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ‘ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಲಿಂಗವು ಭಯಂಕರತ್ವ, ಉದ್ಯತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯಿರುವಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಯಂಕರತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.



ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವೈಷಮ್ಯೇಣ ವಾ ಪೂರ್ವಾಕ್ಷೇಪೇಣ ವಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋತ್ಪಾನಾದನಂತರಸಂಕ್ಲಿತಿಃ । ಅತ್ರ  
“ವಜ್ರಮುಯತಂ” ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ವಜ್ರಃ ಕಿಮಿಂಧ್ರಾಯುಧಂ ಕಿಂ ವಾ ವಿಷ್ಣುರೀತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಅನುವಾದ - ‘ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ‘ವಜ್ರ’ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೋ ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ತದर्थं किं वज्रश्रुत्योचतत्त्वलिङ्गानुसारेण कंपकत्वादिब्रह्मलिङ्गं नेयमुत विपरीतमिति ।

ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಕಂಪಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಕಂಪಕತ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ, ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं “वर्जनाद्वज्रम्” इति स्मार्तेन योगेन श्रौतवज्रशब्दस्य रूढित्यागादिकं न युक्तमुत युक्तमिति ।

ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

प्रकाशः —

एवं पादान्तर्भावपरटीकां समर्थ्य “तमेवं विद्वान्” इत्यादिटीका फलपरेति भावेन पूर्वानन्तर्ये हेतुद्वयमाह - अत्रेति ॥ पूर्वत्र योगस्य वाक्यशेषस्यतया रूढित्यागेऽपीह तदभावाच्च वज्रशब्दे रूढित्याग इति वैषम्येणेत्यर्थः । तथाच प्रत्युदाहरणरूपासङ्गतिरिति । पूर्वत्र त्रैवर्णिकानां वेदाद्ब्रह्मज्ञानं मोक्षदमित्युक्तम् । तत्र युक्तम् । “य एतद्विदुरमृता” इति वज्रज्ञानान्मोक्षश्रवणादित्याक्षेपिकी वा इत्यग्रे स्फुटमिति भावः ।

प्रकाशः — विषयसंशयटीकां व्यनक्ति ॥ अत्रेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಅಕ್ಷೇಪಿಕೀಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಕಾಠಕೇ ಷष्ठವಲ್ಲಾಂ ಶ್ರುಯತೇ

‘‘ಋರ್ವಮೂಲೋಽವಾಕ್ಶಾಖ

ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಯಸ್ಸನಾತನ: |

ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಗ್ರಹ ತದೇವಾಮೃತಮುಚ್ಯತೇ |

ತಸ್ಮಿಂಛೋಕಾಶಿಶ್ರಿತಾಸ್ಸರ್ವೇ ತದು ನಾತ್ಯೇತಿ ಕಶ್ಚನ | ಏತದ್ವೈತತ್ |

ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೂರನೆಯ ವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

ಉರ್ಧ್ವಮೂಲೋಽವಾಕ್ ಶಾಖ:

ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಥಃ ಸನಾತನಃ |

ತದೇವ ಶ್ರುಕಂ ತದ್ಗ್ರಹ ತದೇವಾಮೃತಮುಚ್ಯತೇ |

ತಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕಾಃ ಶ್ರಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ತದು ನಾತ್ಯೇತಿ ಕಶ್ಚನ |

ಜಗತ್ತೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷನು ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶೀಘ್ರಗಮನಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಆ ಪುರುಷನು ವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಆಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಜಗತ್ತು ಪ್ರವಾಹತಃ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾದ ಮೂಲಪುರುಷನು ದುಃಖರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ. ಅವನನ್ನು ಮೀರಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಃಸ್ಸೂತಮ್ |

ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುಧತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದುರ್ಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ |

ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಃಸ್ಸೂತಮ್ |

ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುಧತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದುರ್ಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ |

ಈ ಜಗತ್ತು ಸರ್ವಪ್ರೇರಣೆಗಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಅವನಿಂದ ಭಯರಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಕರ್ತವ್ಯ-ಮೂಢರೋ, ಅವರಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಭಯಾಽದಸ್ಯಾಶ್ಚಿತ್ತಿಪತಿ ಭಯಾತ್ತಿಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ |

ಭಯಾದಿನ್ದ್ರಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಮೃತ್ಯುರ್ಧಾವತಿ ಪಶ್ಚಮಃ ||

ಇತ್ಯಾದಿ |

ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ ಭಯಾತ್ಮಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ |

ಭಯಾದಿಂದ್ರಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಮೃತ್ಯುರ್ಧಾವತಿ ಪಂಚಮಃ ||

ಅವನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೂಲಪುರುಷನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಭಯದಿಂದಲೇ ವಾಯು ಮತ್ತು ಯಮನು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಕರಣವು ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ.

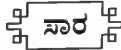
**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ತತ್ರತ್ಯವಜ್ರಶಬ್ದೋ ವಿಷಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೋ ವಿಷಯ ಇತಿ ತು ನಿರಸಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ || ಕಂಪ್ಯಕ್ತವೇತಿ || ಏಜತೀತ್ಯನೇನೋಕ್ತಂ ಸರ್ವೇಚ್ಛಕ್ತವಿಮಿಶ್ರತಃ |

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಕೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕಂಪಕತ್ವ' ಎಂದರೆ 'ಎಜತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಸರ್ವಜೇಷ್ಠಕತ್ವ' ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** यदि दुर्बलस्मार्तयोगेन रूढेस्त्यागादि न युक्तं तदा श्रुत्याद्यनुसारेण कम्पकत्वादिकं लिङ्गं नेयमिति वज्रशब्दार्थ इन्द्रायुधमेव । यदा तु युक्तं तदा विष्णुरेवेति स्पष्टः फलफलभाव इति भावः |

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲಫಲಿಭಾವ - ಒಂದು ವೇಳೆ ದುರ್ಬಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗದ ಬಲದಿಂದ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಕಂಪಕತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂದೇ ಅರ್ಥ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲಫಲಿಭಾವ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗದ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಅವಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ಇಂದ್ರಾಯುಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.



'ಯದಿಂದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್ | ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಧತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ |' ಎಂಬ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಯಾವ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆಯೋ, ಯಾರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ದುಷ್ಪಭಯಂಕರನಾದ, ದೋಷವರ್ಜಿತನಾದ ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಯಾರೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಪರವಾದ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತವಜ್ರ' ಎಂದರೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಜ್ರವೆಂದು ಅದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಯ ಏಜತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸರ್ವಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂಬ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಂಪಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನೇ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಧೋರಣೆ.

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಧೋರಣೆ.

////////////////////

• • • • •

ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

नन्त्र “वज्रमुद्यतम्” इति वाक्यात्पूर्वं “तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदेवामृतम्” इति, उत्तरत्र च “भयादस्याग्निस्तपति भयात्तपति सूर्यः” इति श्रवणाद्ब्रह्मप्रकरणमिदम् ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಹಿಂದೆ 'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೋಕರಾಹಿತ್ಯ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ 'ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ ಭಯಾತ್ತಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ' ಅನ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಲ್ಲಿಂಗಗಳೇ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

वज्रवाक्य एव च “य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति” इत्यादिनिर्णीतानि ब्रह्मलिङ्गानि सन्ति । वज्रशब्दस्त्वाकाशादिशब्दब्रह्मणि यौगिकोऽस्तु । तस्मान्न पूर्वपक्षोदय इति चेत्

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವಜ್ರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಣಿತವಾದ 'ಮೋಕ್ಷಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉದಯವು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



उच्यते । यदि कृमरूढित्यागेन योगकल्पना तर्हि यस्य कस्यापि शब्दस्य यत्र कचनार्थे योगस्य सुवचत्वादर्थव्यवस्था न स्यात् । तथाच कम्पकत्वादिब्रह्मलिङ्गान्यपि कथञ्चिदिन्द्रायुधेऽपि स्युः ।

ಉತ್ತರ - ಒಂದು ವೇಳೆ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನ ಆಯುಧವೆಂಬ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಹಾಳಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕಂಪಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

पूर्वसूत्रे तु शूद्रशब्देऽवयवार्थस्य शुचा द्रवणस्य वाक्यशेषस्थत्वाद्द्रुतित्यागः ।

ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶುದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ, ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆನ್ನಲು ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ಶುಚಾದ್ರವಣಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶುದ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಆಧಾರದಿಂದ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು, ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವಜ್ರಾಯುಧ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

एतेनाज्यादिशब्दप्रतिबन्दी निरस्ता । तत्र “यदाजिमीयुस्तदाज्यानामाज्यत्वम्” इति श्रुतावेव योगोक्तेः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಆಜ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಫೃತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಆದರೆ 'ಫೃತ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೆ, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರವೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಜ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಯೂ ಕೂಡ ಈಗ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಜ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ಯದಾಜಮೀಯುಸ್ತದಾಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆಜ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ.

ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾದಿತ್ಯತ್ರ ತು ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾನ್ಯಪರತ್ವೇ ಸತ್ಯೇವ ಪದಸಮನ್ವಯಾರ್ಥಂ ಯೋಗೋ ವ್ಯಕ್ಯತೇ । ಇಹ ತು ಸಿದ್ಧಾಂತೋ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ ಏವೇಶಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವೇಕಿಸಿ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಪದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪದಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅನ್ಯತ್ರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಆಯಾ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವೇ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ದೃಷ್ಟಾಂತವು ವಿಷಮವಾಗಿದೆ.

ವರ್ಜನಾಢ್ರಮಿತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಃ ಶ್ರುತೀತೋ ದುರ್ಬಲಾ ನ ಶ್ರುತೀರೂಪಿತ್ಯಾಗಾಪಾದಿಕಾ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ವರ್ಜನಾಡ್‌ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ದುರ್ಬಲಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೆನ್ನಲು ಆಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದೇಷು ತು ತನ್ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಾಭಾವಾತ್ಪಾಗಃ । ಅತ್ರ ತ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಂ ಲೋಕೇ 'ಽಘತಾಯುಧದೊರ್ದಿಷ್ಠಾ' ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೌ 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುಧಯಚ್ಛತ್' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಚಾಪುಧೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ । ನಚ ಲೋಕವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ಯಾಗೋನ ತದಪ್ರಸಿದ್ಧಕಲ್ಪನಾ ಯುಕ್ತಾ ।

ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಉದ್ಯತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಇರುವ ಕಾರಣ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಯುಧದಲ್ಲಿರುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ಉದ್ಯತಾಯುಧದೋರ್ದಿಷ್ಠಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುಧಯಚ್ಛತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಯುಧದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

एवञ्च निरवकाशल्लिङ्गसाहित्याद्वज्रश्रुतिरपि निरवकाशा । एतदेवाभिप्रेत्योक्तं  
न्यायविवरणे “वज्रशब्द उद्यतत्वलिङ्गं च” इति । टीकायामपि ‘श्रुतिलिङ्गयोरपि  
तथात्वम्’ इति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರಶಬ್ದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಂಚ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಲಿಂಗದ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಯೋರಪಿ ತಥಾತ್ವಮ್’ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಜೊತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

यद्वा रूढित्यागेऽव्यवस्थापत्या लिङ्गनिरपेक्षैव श्रुतिर्निरवकाशा ।

ಅಥವಾ ಕಾರಕಪ್ರಕರಣದ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಲೀ, ಆದರೆ ‘ಮಹದ್ಭಯಮ್ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ. ಏಕೆಂದರೆ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ, ಅನೇಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೆ, ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ, ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನೇರವಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

आकाशादिशब्दानामपि योग इहाक्षिप्यते ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ರೂಢಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ, ಹೊರತು ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಬೇಡವೆಂದೇ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

अमृतत्वहेतुवेदनविषयत्वं तु श्रुतिबलाद्वज्रेऽप्यस्तु । टीकायामस्य निरव-  
काशत्वाङ्गीकारस्तु वज्रश्रुतिलिङ्गयोर्निरवकाशत्वज्ञानात्प्रागस्य सावकाशत्वज्ञाना-  
भावाभिप्रायः ।

ಇನ್ನು ‘ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಮೃತತ್ವ-ಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಈ ಲಿಂಗವು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ-ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೦೦)

ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಬರುವ ಮೊದಲು, ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನ ವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಅನಂತರ ಇದೂ ಸಹ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

अन्यथा “वज्रज्ञानान्मोक्ष” इति भाष्यविरोधात् । सर्वथा निरवकाशस्य बाधायोगाच्च ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, 'ವಜ್ರಜ್ಞಾನಾನ್ಮೋಕ್ಷಃ' ವಜ್ರಾಯುಧದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

एजृकम्पन इति धातुजेन एजतीत्यनेनोक्तं कम्पकत्वं तु भयहेतुत्वाद्वा एव युक्तम् । ब्रह्मप्रकरणमपि श्रुत्यादिबाधितम् ।

'ಏಜೃಕಂಪನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ 'ಏಜತಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಂಪಕತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಭಯಕಾರಣವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

तस्माद्ब्रह्मज्ञानस्यापि मोक्षहेतुत्वात् त्रैवर्णिकानां वेदाद्ब्रह्मज्ञानं मोक्षदमिति पूर्वोक्तमयुक्तमिति पूर्वपक्षः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ವೇದದಿಂದ ಬರುವಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದು, ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

प्रकाशः —

अत्र टीकायां “इन्द्रायुधमेवेदं वज्रम् । वज्रश्रुतेस्तत्र रूढत्वात् । उद्यतत्वलिङ्गाच्च” इत्यादिना ग्रन्थेन श्रुतिलिङ्गाभ्यां पूर्वपक्षमुक्त्वा तत्र निरवकाश-विष्णुलिङ्गविरोधमाशंक्य श्रुतिलिङ्गयोरपि निरवकाशत्वेन प्राबल्यमाश्रित्य

पूर्वपक्षोऽजीवनं कृतम् । तत्र “वज्रज्ञानेन” इत्येकलिङ्गोक्तिरुपलक्षणमिति भावेन “नच वज्रज्ञानेन मोक्षोक्तेर्विष्णुरिति वाच्यम्” इत्यादि टीकां विवृण्वच्छतिलिङ्गयो-  
निरवकाशत्वं च व्यनक्ति ॥ नन्वत्रेत्यादिना ॥

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಇಂದ್ರಾಯುಧಮೇವೇದಂ ವಜ್ರಮ್' । ವಜ್ರಶ್ರುತೇರಸ್ತತ್ರ ರೂಢತ್ವಾತ್ । ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಾಚ್ಚ' ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ 'ಇಂದ್ರಾಯುಧವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಅಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವೂ ಇದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗದ ವಿರೋಧವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದೇ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಶೋಕಲಾಹಿತ್ಯ, ಅವಿನಾಶಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ನಚ ವಜ್ರಜ್ಞಾನೇನ ಮೋಕ್ಷೋಕ್ತೇಃ ವಿಷ್ಣುರಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು 'ನಸ್ತತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

प्रकाशः - “भवन्तीत्यादि” इत्यादिपदेन “प्राण एजति निस्सृतम्” इत्युक्त-  
कम्पकत्वजगज्जनकत्वादिलिङ्गपरिग्रहः । श्रुत्यर्थस्तु टीकायां व्यक्तः ।

'ಭವಂತೀತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಕಂಪಕತ್ವ', 'ನಿಸ್ಸೃತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಜಗಜ್ಜನಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः - तस्मान्नपूर्वपक्षोदय इति ॥ एतेन यदुक्तं श्रुतप्रकाशे  
नास्याधिकरणान्तरत्वम् । निर्णीतब्रह्मप्रकरणगतत्वेन पूर्वपक्षानुदयादिति ।  
तदप्युद्भूकितं भवति । श्रुतिनिरवकाशत्वं तावदाह - यदीति ॥

'ತಸ್ಮಾನ್ನಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋದಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಣಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಯದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತಥಾचेति ॥ श्रुतेयौगिकत्वायोगेन रूढतयेन्द्रायुधादन्यत्रानवकाशत्वे सतीत्यर्थः ॥ कथञ्चिदिति ॥ भयहेतुत्वादिना वज्रेऽपि युक्तानीत्यर्थः । तर्हि पूर्वसिद्धान्तविरोध इत्यत आह - पूर्वसूत्रेत्विति ॥

'ತಥಾಚ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಕೂಡಿಸಲಾಗದ ಕಾರಣ, ರೂಢವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಆಯುಧದಲ್ಲಿಯೇ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದದ ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ. 'ಕಥಂಚಿತ್' ಎಂದರೆ ಭಯಹೇತುತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿಯೂ ಜಗಜ್ಜೈಷ್ಠ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇ ತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - वाक्यशेषेति ॥ “सह सञ्जिहान एव क्षत्तारमुवाच” इत्यादिवाक्य-शेषस्थत्वादित्यर्थः । एतेन पूर्ववैषम्येणेत्येतद्विवृणोति ।

'ವಾಕ್ಯಶೇಷ' ಎಂದರೆ 'ಸಹ ಸಂಜಿಹಾನ ಏವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುವಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “आज्यैस्तुवत” इत्यत्राज्यशब्दस्य “दधिकुरुत” इत्यत्र दधि-शब्दस्य “तस्योपनिषत्सत्यम्” इत्यादौ सत्यादिशब्दस्य यौगिकत्वं प्रसिद्ध-मितीहापि तथा स्यादित्यत आह - एतेनेति ॥

'ಆಜ್ಯೈಸ್ತುವತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಆಜ್ಯ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಧಿ ಕುರುತ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ದಧಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತಸ್ಮೋಪನಿಷತ್ಸತ್ಯಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಸತ್ಯ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “यदाजिमियुस्तदाज्यानामाज्यत्वं यदेनमधिनीत्तदध्नो दधित्वं सदिति मर्त्यं तीत्यमृतं ते उभेयच्छति” इत्यादिश्रुतावित्यर्थः । विवृतमेतत्प्रागुक्ताधिकरणे ।

'ಯದಾಜಿಮೀಯುಸ್ತದಾಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ 'ಆಜ್ಯ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ



“उद्यतायुधदोर्दण्डाः पतितस्वशिरोक्षिभिः ।

पश्यन्तः पातयन्तिस्म कबन्धा अप्यरीन्युधि”

इति भारतादिस्मृतावित्यर्थः ॥

‘ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಪ್ರಾಣಾದಿಪ್ರಾಪಕವಾದ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಉದ್ಯತತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

‘ಉದ್ಯತಾಯುಧದೋರ್ದಂಡಾಃ ಪತಿತಸ್ವಶಿರೋಕ್ಷಿಭಿಃ |

ಪಶ್ಯಂತಃ ಪಾತಯಂತಿ ಸ್ಮ ಕಬಂಧಾ ಅಪ್ಯರೀನ್ಯುಧಿ’

ಯುದ್ಧದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿ, ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಾಕ್ಷಣ, ಆ ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಾ ದೇಹದಿಂದ ಆಯುಧವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಮಹಾಭಾರತ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः - एवञ्चेति ॥ ज्योतिश्चरणेत्यत्र पूर्वपक्षे ज्योतिश्श्रुतिः प्रकरणेनेवेति भावः । टीकोक्तेर्मूलमाह - एतदेवेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಃಶ್ರುತಿಯು ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉದ್ಯತತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಆಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಟೀಕಾಮಾತನು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಏತದೇವ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

प्रकाशः - श्रुतिनिरवकाशात्वं लिङ्गनिरवकाशात्वाधीनमित्येतदेवेत्यर्थः । अन्यथा स्मार्तयोगस्य दुर्बलतया श्रुतिबाधकत्वायोगेऽपि निरवकाशाभगवल्लिङ्गेनाकाशादि-श्रुतेरिव बाधसम्भवेन कल्प्यावकाशातया निरवकाशात्वायोगादिति भावः ॥ टीकायामिति ॥ एतदेवाभिप्रेत्योक्तमित्यनुषङ्गः ।

ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ನಿರವಕಾಶತ್ವವು ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗನಿರವಕಾಶತ್ವದ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂಬುದು ‘ಏತದೇವ’ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗವು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗದಿದ್ದರೂ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಭಗವಲ್ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾದಂತೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗಳೂ ಸಹ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಆವಾಗ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗ ನಿರವಕಾಶದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ



ಬರುತ್ತದೆ. 'ಟೀಕಾಯಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಉಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** एवं वज्रश्रुतेर्निरवकाशत्वं निरवकाशलिङ्गाधीनतयोपपाद्य पूर्ववैषम्येण पूर्वपक्ष उक्तः । इदानीं न्यायविवरणस्यचशब्दस्वारस्यं टीकास्थद्विवचनस्वारस्यं चानुरुध्य लिङ्गनिरपेक्षमेव निरवकाशत्वं वदन् पूर्वाक्षेपेण पूर्वपक्षमाह - यद्वेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗದ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರಶ್ರುತಿ, ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಂಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯು ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದಾದರೆ, ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಯೋಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ಅಧೀನವಾದಲ್ಲಿ, ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

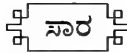
**ಪ್ರಕಾಶ: -** नन्वाकाशादिशब्दानामिवेश्वरलिङ्गैश्श्रुतिबाधः किं नेत्यत आह - आकाशादीति ॥ ब्रह्मलिङ्गादेस्सावकाशत्वमाह - अमृतत्वेति ॥ अस्येति ॥ य एतद्विदुरमृता इत्युक्तलिङ्गस्येत्यर्थः ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಭಗವಲ್ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆಕಾಶಾದಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು 'ಅಮೃತತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** वज्रस्य ये श्रुतिलिङ्गे तयोरित्यर्थः । एतेन पूर्वपक्षानुदय इति श्रुतप्रकाशोक्तं निरस्तम् । प्रापकाणामुक्तत्वादिति ।

ವಜ್ರಾಯುಧದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೋ, ಅವರಡಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - एतेनेत्यनेन परामृष्टं हेतुमाह - तत्रेति ॥ ज्योतिरुपक्रमादि-  
 त्यत्रत्विति ॥ तथाचान्यत्र प्रसिद्धिविरोधो नेति भावः - इहत्विति ॥ तथाच  
 प्रकृतेऽन्यपरत्वाभावादन्यत्र प्रसिद्धिविरोध इति भावः । ननु च योगस्य स्मृत्युक्तत्वेन  
 प्रबलत्वात्तेन वज्रश्रुतिबाधेन रूढित्यागोऽस्त्वित्यत आह - वर्जनादिति ॥ नन्वेवं  
 श्रुतेः प्रबलत्वे आकाशादिश्रुतेः प्रबलत्वेन तत्रापि रूढित्यागो न स्यादित्यत आह  
 - आकाशादीति ॥ नन्वेवमुक्तरीत्या श्रुतेः स्वतो निरवकाशत्वाभावेऽपि  
 निरवकाशलिङ्गसाहित्येन निरवकाशत्वोक्तौ टीकाविरोधः । टीकायां श्रुतिलिङ्गयोरपि  
 तथात्वादिति लिङ्गानिरपेक्षाया एव श्रुतेर्निरवकाशत्वोक्तेरित्युच्यते - यद्वेति ॥  
 नन्वेवमाकाशश्रुते रूढित्यागोऽव्यवस्थापत्त्या रूढित्यागासम्भवाद्ब्रह्मपरत्वं न  
 स्यादित्यत आह - आकाशादीति ॥ ननु य एवं विदुरमृता इति वाक्योक्तामृतत्व-  
 हेतुवेदनविषयत्वस्य साकाशत्वमङ्गीकृत्य पूर्वपक्षे टीकाविरोधः । तत्र नच लिङ्गस्य  
 निरवकाशतया प्राबल्यमित्याशङ्क्य लिङ्गस्य निरवकाशत्वमङ्गीकृत्यैव श्रुतिलिङ्गयोरपि  
 तथात्वादित्यनेन पूर्वपक्षीयश्रुतिलिङ्गयोरपि निरवकाशत्वेन पूर्वपक्षसम्भवादि-  
 त्युक्तत्वादित्यत आह - टीकायामिति ॥ अन्यथेति ॥ टीकाया यथाश्रुतार्थत्व  
 इत्यर्थः ।



'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ' ಎಂಬ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಎತ್ತಲಬ್ಬ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು  
 ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ  
 ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ ನಾಮ. ರೂಢವಾದ ಪದಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು  
 ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ  
 ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ  
 ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರೂಢವಾದ ಶ್ರುತಿಯ  
 ಬಲದಿಂದ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶ  
 ಮಾಡಬೇಕು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯೇ  
 ಸ್ವತಃ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಶುದ್ಧಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು  
 ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಜ್ಯೋತಿರುವಪ್ರತೀಕವಾದಿಗಳಾದ ನ್ಯಾಯದಂತ 'ಜ್ಯೋತಿಃ'

ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದಸಮನ್ವಯವೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿನೂ ಹಾಗೇ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಭೂತಾಕಾಶವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡುವುದೇ ಬೇಡ. ಅಂದರೆ ಕಾಶಕದ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಲಿ. ‘ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಷ್ಟೇ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೆ ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನೂ ಇದರ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧೆ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಪಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಭಯಕಾರಣವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

////////////////////

● ● ● ● ●

‘ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವ’ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ॥ जगत्सर्वं प्राण एजतीत्युक्तं सर्वचेष्टकत्वं “कोह्येवान्यात्”  
इति भाष्योक्तश्रुत्यादिभिर्विष्णवेकनिष्ठम् ।

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವವು ‘ಕೋಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

नच “तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छत्” इति श्रुतौ “वर्जनाद्रजम्” इति स्मृतौ  
विष्णौ वज्रशब्दार्थ इवोद्यतशब्दो निरुक्तः ।

‘ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮ್’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದನ್ನಲು ನಮ್ಮಂತ ನಮಗೆ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಆಯುಧವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನಚ “ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಜಗತ್ಪ್ರಕೃತ್ವಮಿವಾನ್ಯತ್ರೋಚಿತತ್ವಂ ನಿಷಿದ್ಧಮ್ ।

ಮತ್ತು ‘ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಗಚೇಷ್ಟಕತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಭಗತ್ಪರವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ, ಇದು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಬೇರಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು.

यद्यप्यमृतत्वहेतुवेदनविषयत्वमपि “नेतरोनुपपत्तेः” इत्यादौ निर्णीतं ब्रह्मलिङ्गमिहास्ति । तथापि तस्य पूर्वपक्षिणाऽऽक्षिप्तत्वाच्च तं प्रति सूत्रादौ हेतुकृतम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸೂತ್ರಕಾರರು ಜಗಚೇಷ್ಟಕತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ‘ನೇತರೋಽನುಪಪತ್ತೇಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಕೃತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಜ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

नच वज्रश्रुतिविरोधः ।

श्रुत्यर्थनिर्णयार्थत्वात्ಸ್ಮृतेस्तत्र निरूपितः ।

अर्थो ग्राह्यो वेदवाक्ये तदयोगे तु लौकिकः ॥ १ ॥

ಹಾಗಾದರೆ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ, ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

उत्पत्त्यर्थनिर्णयार्थत्वात् ಸ್ಮೃತೇಸ್ತತ್ರ ನಿರೂಪಿತಃ ।

ಅರ್ಥೋ ಗ್ರಾಹ್ಯೋ ವೇದವಾಕ್ಯೇ ತದಯೋಗೇ ತು ಲೌಕಿಕಃ ॥೧॥

ಸಕಲ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಹೊರಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗೂ ಹೇಳಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಹಾಗಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮ್’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

यथा “यू ख्याख्यौ नदी” इत्यादि संज्ञाकरणस्य कार्यार्थत्वात् “आण् नया” इत्यादिषु कार्यप्रदेशेषु कृत्रिमनद्या एव ग्रहणम् । यत्र तु “नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्य” इत्यादौ तदयोगस्तत्राकृत्रिमाया लोकसिद्धनद्याः कृत्रिमाकृत्रिमयोः कृत्रिमे कार्यसम्प्रत्ययात् ।

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಉದಾಹರಣೆ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಯೂ ಸ್ವಾಖ್ಯೌ ನದೀ’ ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಸೂತ್ರವು ಈಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ‘ನದೀ’ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ‘ಆಣ್ ನದ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನದೀ’ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ‘ಆಟ್’ ಆಗಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನದೀ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನದಿಯಪ್ರವಾಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ, ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ನದಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಈದಂತ ಊದಂತಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾವ ನದಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟದ್ದಾರೋ, ಅದನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬಾರದಿದ್ದಾಗ ಅಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನದೀಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಗ್ರಹಾಯಣೀಭ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನದೀ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನದಿಸಂಜ್ಞೆಯೆಂಬರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನದೀಪ್ರವಾಹವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಯೋಃ ಕೃತ್ರಿಮೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಾತ್’ ಕೃತ್ರಿಮ ಹಾಗೂ ಅಕೃತ್ರಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಅರ್ಥವು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ.

तथाऽत्रापि श्रुत्युपबृंहकेषु “वर्जनाद्वज्रमुच्यते । आसमन्तात्काशते यदाकाशः, प्राणः प्रणयनादेष्ट” इत्यादिस्मृतिवाक्येष्वन्वर्थसंज्ञाकरणस्य श्रुत्यर्थनिर्णयार्थत्वात् “महद्भयं वज्रम्” इत्यादौ स्मृत्युक्तयोग एव ग्राह्यः । यत्र तु वज्रबाहुरित्यादौ तदयोगस्तत्र रूढिः ।

ಇದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ | ಆಸಮಂತಾತ್ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ, ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಯದೇಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ವರ್ಥವಾದ ಸಂಜ್ಞಾವಿಧಾಯಕಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಇಂತಹ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶ್ರುತಿಯು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ಮೃತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಇನ್ನು ಯಾವ ವಜ್ರಬಾಹು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಯೋಗವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

भगवलिङ्गस्य निरवकाशत्वाद्ब्रश्रुतिलिङ्गयोस्सावकाशत्वात्तेन तयोर्बाध इति भावेन प्रवृत्तां “अयं वज्रो भगवानेव” इत्यादि सिद्धान्तटीकां विवृण्वन् लिङ्गनिरवकाशत्वपरं ग्रन्थं तावद्व्यनक्ति - जगत्सर्वमिति ॥

ವಿವರಣೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ವಜ್ರ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಂಪಕತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಅಯಂ ವಜ್ರೋ ಭಗವಾನೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜಗತ್ ಸರ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** जगत्सर्वं प्राणे स्थितं यस्मादेजति चेष्टते । यत्प्रेरणया वर्तते । तद्ब्रह्ममिति सर्वचेष्टकत्वं “कोह्येवान्यात्कः प्राण्यात्” इत्यादिश्रुतिभिः -

नभस्वतोऽपि सर्वास्स्युश्चेष्टा भगवतो हरेः ।

किमुतान्यस्य जगतो यस्य चेष्टा नभस्वतः ॥

इत्यादिस्मृतिभिश्च विष्णुमात्रगतमित्यर्थः ।

'ಪ್ರಾಣೇ ಏಜತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಚೇಷ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣನೇ ವಜ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ವಜ್ರನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವವು 'ಕೋಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು

ಪುಷ್ಕಾರಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ನಭಸ್ವತೋಽಪಿ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ಫುರ್ದೇಷ್ವಾ ಭಗವತೋ ಹರೇಃ |

ಕಿಮುತಾನ್ಯಸ್ಯ ಜಗತೋ ಯಸ್ಯ ಚೇಷ್ವಾನಭಸ್ವತಃ ||

ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಚೇಷ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ವಾಯುದೇವರ ಚೇಷ್ಟೆಯೇ ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವಾಗ ಜಗತ್ತಿನ ಚೇಷ್ಟೆಯು ಭಗವದಧೀನವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೆನು.

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** “‘ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾಘರೇಷ ಆಕಾಶ ಆನಂದೋ ನ ಸ್ಯಾತ್’”  
ಇತ್ಯಾಕಾಶಾಶಬ್ದಶ್ಚ “‘ಆಕಾಶಾಸ್ತಲ್ಲಿಜ್ಞಾತ್’” ಇತ್ಯುಕ್ತನ್ಯಾಪೇನ ವಿಷ್ಣುಪರ ಇತಿ ಭಾವಃ |

‘ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾಘರೇಷ ಆಕಾಶ ಆನಂದೋ ನ ಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವು ‘ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನನೃಘತತ್ವಲಿಂಗಮಪಿ ನಿರವಕಾಶಾಮಿತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚೈತ್ಕಿಮುಘತಶಾಬ್ದ ಆಯುಧೇ ನಿರುಕ್ತ ಇತಿ ತನಿರುಕ್ತೇರ್ವ್ಯಮಾಣವಜ್ರಶ್ರುತಿನಿರುಕ್ತೇರಿವ ನಿರವಕಾಶಾತ್ವಮುಚ್ಯತೇಽಥಾಯುಧಾದನ್ಯತ್ರ ತಸ್ಯ ನಿಷೇಧಾತ್ | ನಾಘ ಇತ್ಯಾಹ - ನಚೇತಿ ||

ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಕತ್ವವು ಮಾತ್ರ ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ?

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ನಿರವಕಾಶವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ‘ಉದ್ಯತ’ ಶಬ್ದವು ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ನಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅಂತಹ ನಿರುಕ್ತಿಯು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ನಿರುಕ್ತಿಯಂತೆ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಅಥವಾ ಉದ್ಯತಶಬ್ದವು ಆಯುಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವಿದೆಯೆಂದೂ? ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವು ತಪ್ಪೆಂದು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ - ನಚ ಕೋಹೀತಿ || ಕ ಇತ್ಯಾಕ್ಷೇಪ | ಯಥಯಮಾಕಾಶಾಶಬ್ದಿತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ದ್ರಿಕ್ತಾನಂದೋ ನ ಸ್ಯಾನ್ ಜಗಜ್ಞೇಷ್ಯೇತ್ | ತರ್ಹಿ ಕೋ ಹೇವಾನ್ಯಾತ್ | ನ ಕೋಽಪೀತ್ಯನ್ಯತ್ರ ಯಥಾ ಜಗಜ್ಞೇಷ್ಯತತ್ವಂ ನಿಷಿದ್ಧಂ ತಥಾ ವಜ್ರಾದನ್ಯತ್ರೋಘತತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯಾದೌ ನ ನಿಷಿದ್ಧಮ್ | ಯೇನ ವಜ್ರಾದನ್ಯತ್ರಾನವಕಾಶಂ ಭವೇದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ‘ನಚ ಕೋಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಕಃ’ ಎಂಬುದು ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದನಾದ ವಿಷ್ಣು, ಅನಂದಮಯನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಕನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಸರ್ವಜಗಚೇಷ್ಟಕನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೨-೧೦)

ಯಾರು ತಾನೇ ಚೇಷ್ಟಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸಹ ಚೇಷ್ಟಕರೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಜಗಚೇಷ್ಟಕತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ಉದ್ಭವಶಿಲಿಂಗವು ವಜ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಜ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು “ಯ ಏತದ್ವಿದುರ್ಮತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ” ಇತಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವ-  
ಸ್ಯಾನಂದಮಯಾಧಿಕರಣೇ ಆನಂದಮಯ ಇತರೋ ವಿರಿಚ್ಛಾದಿರ್ನ ಭವತಿ । “ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಪ್ರೋತಿ  
ಪರಮ್” ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯಾನಂದಮಯಜ್ಞಾನಾನ್ಮೋಕ್ಷಸ್ಯಾನುಪಪತ್ತೇರಿತ್ಯುಕ್ತತಯಾ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗತಯಾ  
ನಿರ್ಣಿತಸ್ಯ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಏವ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಸೂತ್ರಂ ಕುತೋ ನ ಕೃತಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ತಸ್ಯ “ನೆತರ”  
ಇತ್ಯತ್ರ ಹೇತುಕರಣಾಯೋಗಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಯ ಸಮಾಧತೇ - ಯಥಾಪೀತಿ ॥

**ಶಂಕೆ -** ‘ಯ ಏತದ್ವಿದುರ್ಮತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು  
ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ‘ನೇತರೋನುಪಪತ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ  
ಮಾಡಿದೆ. ಆನಂದಮಯನು ಇತರಃ = ವಿರಿಚ್ಛಾದಿಗಳು, ನ = ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅನುಪಪತ್ತೇಃ’ =  
ಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾಪ್ರೋತಿ ಪರಮ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು  
ಅನುಪಪನ್ನವಾದೀತು. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವೆಂದು  
ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ‘ನೇತರೋನುಪಪತ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದೆ. ನಿರ್ಣೇತವಾದ  
ಈ ಲಿಂಗವು ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?  
ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವು ಭಗವಲ್ಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ‘ನೇತರಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು  
ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು, ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು.

**ಸಮಾಧಾನ -** ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ‘ಯದೃಶ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು  
ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವೇಷಾ ಶಂಕಾ ನ ಯುಕ್ತೇವ । ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರೇ ಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಸಾಧಕಸ್ಯ  
ಸಾಕ್ಷಾದುಪಾಧಾನಾಯೋಗೋಪಲಕ್ಷಣಯೈಕಸ್ಯೋಪಾಧಾನೇ ಕಾರ್ಯೇ ಪ್ರಥಮಶ್ರುತತ್ವಾತ್ “ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ”  
ಇತ್ಯಾದ್ಯುದಾಹರಣವಿಶೇಷಯೋಕ್ತತ್ವಾದಲ್ಪಾಕ್ಷರತ್ವಾತ್ಕಂಪನಲಿಂಗಸ್ಯೋಪಾಧಾನಮುಚಿತಮ್ ।

**ಆಶಂಕೆ -** ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?  
ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ  
ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಸಾಧಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ‘ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸೃತಮ್’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಜಗಚೇಷ್ಟಕೃತ್‌ಲಿಂಗವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಅನಂತರ ‘ಯ ಏತದ್ವಿದುಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತು-ಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಥಮಶ್ರುತವಾದದ್ದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನಚ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಃಪದನತ್ವಂ ಪೂರ್ವತ್ರ “ನೆತರ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೋಪಾತ್ತಂ “ತಮೇವ ವಿಧ್ವಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ | ನಾನ್ಯ: ಪಂಥಾ” ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇ ವಿಷ್ಣವೇಕನಿಷ್ಠತಯಾಽವಧಾರಿತಂ ಚೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ |

**ಶಂಕೆ** - ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೇತರೋನುಪಪತ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹೇತು ‘ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ | ನಾನ್ಯ: ಪಂಥಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುನಿಷ್ಠವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಕಂಪಕತ್ವಮಪಿ “ತದ್ವೇತುರ್ವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ” ಇತಿ ಸೂತ್ರೋಪಾತ್ತಂ “ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಕ” ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇ ವಿಷ್ಣವೇಕನಿಷ್ಠತಯಾಽವಧಾರಿತಂ ಚೇತ್ಯಪಿ ಸಾಮ್ಯಾತ್ | ತಥಾಪಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಏವ ಶ್ರುತತ್ವಾಚ್ಛಂಕಾ ಯುಕ್ತಿರ್ಭಾವ: ||

**ಸಮಾಧಾನ** - ಕಂಪಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ‘ತದ್ವೇತುರ್ವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಛ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ‘ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಕ:’ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯಂತರವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುನಿಷ್ಠವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವದಂತೆ ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗವೂ ಸಹ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮಾಡಿದ ಶಂಕೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷದ್ಯೋತಕವಾದ್ದರಿಂದ ಕಂಪಕತ್ವವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಆಕ್ಷಿಪ್ತವಾನ್ ತಂ ಪ್ರತಿತಿತಿ || ಯಥ್ಯಾಕ್ಷಿಸಮಪಿ ಹೇತುಕೃತ್ ಶಕ್ಯಮ್ | ತಥಾಪಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮತಸಾಧಕಸ್ಯ ಸಾವಕಾಶತ್ವೋಕ್ತಯನಂತರಮೇವ ತಸ್ಯ ಹೇತುಕರಣಮುಚಿತಮ್ | ಆಕ್ಷಿಪಕಹೇತೋ: ಪ್ರಾಬಲ್ಯಖಂಡನಾತ್ |

ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅದನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆನು, ಬಿಟ್ಟರೆನು? ಅವನು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡಿದ್ದನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಂತಹ ಹೇತುವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವೆನ್ನುತ್ತಾರೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ನಾವು ಮೊದಲು ಸಾವಕಾಶಗಳೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರವೇ ಆಕ್ಷೇಪವಾದದ್ದನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ

ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗೊಂಡ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ನಿರವಕಾಶತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಬಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ एवात्र टीकायां “नन्वेवं सावकाशत्वे श्रुतिलिङ्गयोर्य एतद्विदुरित्युक्तलिङ्गं विहाय किं लिङ्गान्तरग्रहणेन । मैवम् । तदविहायैव लिङ्गान्तरस्याप्युक्तत्वात्” इत्युक्तम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ನನ್ವೇವಂ ಸಾವಕಾಶತ್ವೇ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಯೋರ್ಯ ಏತದ್ವಿದುರಿತ್ಯುಕ್ತಲಿಂಗಂ ವಿಹಾಯ ಕಿಂ ಲಿಂಗಾಂತರಗ್ರಹಣೇನ । ಮೈವಮ್ ತದವಿಹಾಯೈವ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್’ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿರುವಾಗ ‘ಏತದ್ವಿದುಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಲಿಂಗಾಂತರಗ್ರಹಣವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು? ಇದು ತಪ್ಪು. ಹೀಗೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗುವುದಾದರೆ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथाच परोक्षश्रुतिलिङ्गयोरितः पूर्वं सूत्रे सावकाशताया अव्युत्पादनात्तत्सावकाशताव्युत्पादनबीजं पूर्ववाचनाक्षिसं कम्पकत्वमेव हेतुकृतम् । नतु तदाक्षिसमिति भावः ।

एतेन टीकाविरोधोऽपि प्रत्युक्तः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೆಲ್ಲಾ ಕೂಡ ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡದೆ ಕಾರಣ, ಈಗಲೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡದೆ ಕಂಪಕತ್ವವನ್ನೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕಾವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ತದವಿಹಾಯೈವ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವವನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ನ ಸಂಪ್ರತಿ ಸೂತ್ರಾದೌ ಹೇತೂಕ್ಯಕೃತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇತುವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಗೂ, ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಕಂಪಕತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ್ರ ಡೀಕಾಢಾಂ “ಶ್ರುತೇರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವಾನಿರವಕಾಶೇನಾಪಿ ಲಿಙ್ಗೇನ ಕಥಂ ನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯತಃಶ್ರುತೇರಪಿ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶಂ ಸ್ಮತ್ಯಾ ದರ್ಶಯತಿ ಚಕ್ರಮಿತಿ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತಿಮವತಾರ್ಯ “ನಚ ಯೂಗಸ್ಯ ರೂಢೇರ್ದೇವತ್ಯಾದನಿರ್ಣಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತತ್ವೇನ ವಿಢ್ವದ್ವೇರಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್” ಇತಿ ಸಮಾಹಿತಮ್ ।

ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಶ್ರುತೇಃ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್ ನಿರವಕಾಶೇನಾಽಽ ಲಿಂಗೇನ ಕಥಂ ನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯತಃ ಶ್ರುತೇರಽಽ ವಿಷ್ಣಾವವಕಾಶಂ ಸ್ಮತ್ಯಾ ದರ್ಶಯತಿ ಚಕ್ರಮಿತಿ’ ಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗವೂ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ ಂದು ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ, ‘ನಚ ಯೋಗಸ್ಯ ರೂಢೇರ್ದೌರ್ಬಲ್ಯಾದನಿರ್ಣಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತತ್ವೇನ ವಿದ್ವದ್ರೂಢೇರಽಽ ಸತ್ತ್ವಾತ್’ ಯೋಗವು ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಲೌಕಿಕರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಟೀಕೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ಸಮಾಧಾನಮುಪಲಕ್ಷಣಮ್ । ಸ್ಮತ್ಯಾ ಯೂಗಪ್ರದರ್ಶನಸ್ಯ ವಿಢ್ವದ್ವದ್ವಿಸ್ತುಚನಮಿವ ನಿರವಕಾಶತ್ವೇನಾಙ್ಗರೂಢಿತೌಽಪಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಸ್ತುಚನಮಪಿ ಪ್ರಯೂಜನಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಪ್ರಾಗುಕ್ತ-ಶ್ರುತಿವಿರೂಧಶಾಙ್ಕಾಮನ್ಯುಃ ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತಯೂಗಸ್ಯಾನವಕಾಶತ್ವಮುಪಪಾದಯತಿ - ನಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಈ ಸಮಾಧಾನವು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಯೋಗಾರ್ಥ ಪ್ರದರ್ಶನವು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಜ್ಞರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಿವಿರೂಢದ ಅಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶ್ರುತ್ಯೇತಿ ಛೂಕಾತ್ಪೂರ್ವ್ವ “ವಜ್ರಶ್ರುತೇಸ್ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತಯೂಗೇನ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ । ನಚೈವ ಪೂರ್ವ್ವೋಕ್ತದಿಶಾಽರ್ಥಾವ್ಯವಸ್ಥಾ । ಶ್ರುತಿತಸ್ಸ್ಮೃತಿರ್ದುರ್ಬಲಾ ಸತಿ ನ ಶ್ರುತೇರೂಢಿತ್ಯಾಗಾಪಾದಿಕಾವ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ಯತ” ಇತ್ಯೇತಾವಧೌಜ್ಯಮ್ ॥

‘ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ’ ಂಬ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ತ್ಲೂಕಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ‘ವಜ್ರಶ್ರುತೇಃ ಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತಯೋಗೇನ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ । ನಚೈವ ಪೂರ್ವ್ವೋಕ್ತದಿಶಾಽರ್ಥಾವ್ಯವಸ್ಥಾ । ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಮೃತಿರ್ದುರ್ಬಲಾ ಸತಿ ನ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಶ್ರುತೇರೂಢಿತ್ಯಾಗಾವದಿಕಾಚ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ಯತ' ಇಷ್ಟು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗಿಕಾರ್ಥದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥವೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ತಪ್ಪಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ರೂಢಾರ್ಥತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ಮೃತಿಯು ಆಪಾದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಷ್ಟನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ವಾಕ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಶ್ರುತೃರ್ಥನಿರ್ಣಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ಸ್ಮೃತೇರಿತಿ || "ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಹಯತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವ: | एतेन स्मृतेर्निर्वकाशत्वमुच्यते | अर्थाव्यवस्थां निराह - तत्र निरूपितोऽर्थो ग्राह्य इति || स्मृतौ निरूपित इत्यर्थ: | तर्हि "वज्रहस्तः पुरन्दर" इत्यादावपि रूढार्थो न स्यादित्यत आह - तदयोग इति ||

'ಶ್ರುತೃರ್ಥನಿರ್ಣಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೇಃ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. 'ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಹಯತ್' ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತೃರ್ಥನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅರ್ಥಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು 'ತತ್ರ ನಿರೂಪಿತೋಽರ್ಥೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರಹಸ್ತಃ ಪುರಂದರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತದಯೋಗೇ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - दृष्टान्तोक्तिपूर्वं श्लोकं व्याचष्टे - यथेति || ईच ऊच यणादेश: | यू । ईकारान्तमूकारान्तं शब्दरूपं ख्याख्यं स्त्रीत्वाभिधायकम् । स्त्रीलिङ्गमिति यावत् । नदीसंज्ञं भवतीति सूत्रार्थ: । ख्याख्याविति वाच्य इयङादेशेन खियाख्याविति निर्देशश्छान्दस इत्याहु: ।

ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯೋ ನದೀ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಚ ಊಚ ಯೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಮತ್ತು ಊಗಳಿಗೆ ಯಣಾದೇಶ ಬಂದು ಯೂ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಈಕಾರಾಂತವಾದ, ಊಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪವು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ನದೀ' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಟ್ರಿಯಾಖ್ಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ಟ್ರಿ ಆಖ್ಯಾ' ಎಂದಿರಬೇಕಾದರೆ

ಯಜ್ಞಾದೇಶಬಂದರೆ ‘ಸ್ಮಾಶ್ಚಾಶ್ಚ’ ಎಂದೇ ಆಗಬೇಕು. ಆದರೂ ‘ಸ್ತ್ರೀ ಆಶ್ಚಾಶ್ಚ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಯಜ್ಞಾದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿ, ‘ಸ್ಮಿಯಾಶ್ಚಾಶ್ಚ’ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ಛಾಂದಸ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಆದಿಪದೇನ “ವೃದ್ಧಿರಾದೈಚ್” “ಅದೇಕ್ಷುಣ” ಇತ್ಯಾದಿಗ್ರಹ: - ಆಘ್ನಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರೀತಿ ॥ ನದೀಸಂಜ್ಞಿಕೇಕಾರಿಕಾರಾಂತಾತ್ ಪರಸ್ಯ ಡಿಡ್ವಿಚನಸ್ಯಾಡಾಗಮೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥ: । ಕುಮಾರೈ ಯವಾಗ್ವೈ ಇತ್ಯಾಶ್ಚುದಾಹರಣಮ್ । ಆದಿಪದೇನ “ಮೃಜೇವೃದ್ಧಿ: । ಮಿದೇಗುಣ: । ಮಾರ್ಶಿಮೇವತಿ” ಇತಿ ॥

ಆದಿಪದದಿಂದ ‘ವೃದ್ಧಿರಾದೈಚ್’ ‘ಅದೇಕ್ಷುಣಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ‘ಆಘ್ನನದ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಪು’ ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ನದೀಸಂಜ್ಞೆಯಿರುವಂತಹ ಈಕಾರ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪದ ಪರದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವ ಚತುರ್ಥೀ, ಪಂಚಮಿ, ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಆದಾಗಮವು ಬರುತ್ತದೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಕುಮಾರ್ಯೈ’ ‘ಯವಾಗ್ವೈ’ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಿಪದದಲ್ಲಿ ‘ಮೃಜೇವೃದ್ಧಿ: । ಮಿದೇಗುಣಃ’ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಮೃಜುಭಾತುವಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಬಂದರೆ ಮಾರ್ಶಿ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಮಿದ್’ ಛಾತುವಿಗೆ ಗುಣ ಬಂದರೆ ‘ಮೇದ್ಯತಿ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಕೃತ್ರಿಮೇತಿ ॥ ಸಾಂಕ್ರೇತಿಕನದೀ: । ನತು ಪ್ರಸಿದ್ಧನದೀಶಬ್ದಮಾತ್ರಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: ॥ ನದೀತಿ ॥ ನದೀ ಪೌರ್ಣಮಾಸೀ ಆಗ್ರಹಾಯಣೀ ಇತ್ಯೇವಮಂತಾದವ್ಯಯಿಭಾವಾಡ್ವಿಕಲ್ಪೇನಾಡ್ವೈತ್ಯಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

‘ಕೃತ್ರಿಮ’ ಎಂದರೆ ಸಾಂಕ್ರೇತಿಕವಾದ ನದಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ ಹೊರತು, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನದಿಪ್ರವಾಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದರ್ಥ. ‘ನದೀ ಪೌರ್ಣಮಾಸೀ ಆಗ್ರಹಾಯಣೀ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸಮಾಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ‘ಟಚ್’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಉಪನದಂ ಉಪನದಿ । ಉಪಪೌರ್ಣಮಾಸಂ ಉಪಪೌರ್ಣಮಾಸಿ । ಉಪಾಗ್ರಹಾಯಣಂ ಉಪಾಗ್ರಹಾಯಣೀತ್ಯುದಾಹರಣಮ್ ।

‘ನದೀ ಪೌರ್ಣಮಾಸೀ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ - ‘ನದ್ಯಾ ಸಮೀಪಂ ಉಪನದಂ’ ಎಂದು ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಪದವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿರುವ ನದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ನದಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ನದಿಯ ಸಮೀಪ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ

‘ಉಪಪೂರ್ಣಮಾಸಂ’, ‘ಉಪಪೂರ್ಣಮಾಸಿ’ ‘ಉಪಾಗ್ರಹಾಯಣಂ’, ‘ಉಪಾಗ್ರಹಾಯಣೇ’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टचि टकारादेः “चुट्” इत्यादिना लोपे “यस्य” इतीकारलोपे च उपनदमिति रूपम् । अन्यदा तु “ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य” इतीकारस्य ह्रस्वे सत्युपनदीत्यादि ॥

‘ಟಚ್’ ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಟಕಾರವು ‘ಚುಟೂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಕಾರವು ‘ಹಲಂತ್ಕಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ‘ಆ’ ಎಂದಷ್ಟೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ನದೀ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಈಕಾರವು ‘ಯಸ್ಯೇತಿಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಆಕಾರವು ಸೇರಿದಾಗ ‘ಉಪನದಂ’ ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ‘ಟಚ್’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರದಿದ್ದರೆ, ‘ಉಪನದೀ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಹ್ರಸ್ವೋ ನಪುಂಸಕೇ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ದೀರ್ಘಾಂತವಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವು ಹ್ರಸ್ವಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಉಪನದಿ’ ಎಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तदयोग इति ॥ नदीपदेन कृत्रिमनदीग्रहणायोऽयं इत्यर्थः । तत्र नदीपदेन नदीसंज्ञकशब्दस्यैव ग्रहणे पौर्णमास्यादिशब्दस्यापीकारान्तस्त्रीलिङ्गतया नदीसंज्ञकशब्दत्वेन नदीशब्देनैव ग्रहणसम्भवात् पृथग्ग्रहणमयुಕ್तमिति तत्साहचर्या-  
ल्लोकप्रसिद्धनदीशब्दस्यैव ग्रहणम् ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ತದಯೋಗೇ’ ಎಂದರೆ ‘ನದೀ’ ಪದದಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮನದಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೃತ್ರಿಮನದಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ‘ಗೌರ್ಯಾ ಸಮೀಪೇ ಉಪಗೌರಿ ಅಥವಾ ಉಪಗೌರಮ್’ ಎಂದೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗವೇನೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನದೀ’ ಪದದಿಂದ ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ನದಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಹೊರತು, ನದೀಸಂಜ್ಞಕವಾದ ಈಕಾರಾಂತ, ಊಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ನದಿಪದದಿಂದ ನದೀಸಂಜ್ಞಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ‘ಪೂರ್ಣಮಾಸೀ ಆಗ್ರಹಾಯಣೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಈಕಾರಾಂತವಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಾಗಿವೆ. ಆವಾಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಮಾಸೀ ಮತ್ತು ಆಗ್ರಹಾಯಣೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನದಿಶಬ್ದದಿಂದ, ನದಿಶಬ್ದವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಹೊರತು, ನದೀಸಂಜ್ಞಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತದುಕ್ತಂ ಮಹಾಭಾಷ್ಯೇ “ಬಹುಗಣವತುಡತಿ ಸಂಖ್ಯಾ” ಇತ್ಯತ್ರ “ಯದಿ ತರ್ಹಿ ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಯೋಃ ಕೃತ್ರಿಮೇ ಸಂಪ್ರತ್ಯಯೋ ಭವತಿ ನದಿಪೌರ್ಣಿಮಾಸ್ಯಾಗ್ರಹಾಯಣಿಭ್ಯ ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ | ಪೌರ್ಣಿಮಾಸ್ಯಾಗ್ರಹಾಯಣಿಗ್ರಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಾನ್ ಭವಿಷ್ಯತಿ” ಇತಿ |

ಇದನ್ನೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಬಹುಗಣವತುಡತಿ ಸಂಖ್ಯಾ’ ಇತ್ಯತ್ರ ‘ಯದಿ ತರ್ಹಿ ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಯೋಃ ಕೃತ್ರಿಮೇ ಸಂಪ್ರತ್ಯಯೋ ಭವತಿ ನದಿಪೌರ್ಣಿಮಾಸ್ಯಾಗ್ರಹಾಯಣಿಭ್ಯ ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ | ಪೌರ್ಣಿಮಾಸ್ಯಾಗ್ರಹಾಯಣಿಗ್ರಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಾನ್ ಭವಿಷ್ಯತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದುವೇಳೆ ‘ಬಹುಗಣವತುಡತಿ ಸಂಖ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮ ಮತ್ತು ಅಕೃತ್ರಿಮಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಕೃತ್ರಿಮವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ, ‘ನದಿಪೌರ್ಣಿಮಾಸೀ ಆಗ್ರಹಾಯಣೀ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ‘ಪೌರ್ಣಿಮಾಸೀ ಆಗ್ರಹಾಯಣೀ’ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಇದರಿಂದ ಕೃತ್ರಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಕೃತ್ರಿಮದಲ್ಲೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಯುಕ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವಾಪ್ನಯಾ ಇತ್ಯಾದೌ ಕೃತ್ರಿಮಗ್ರಹಣೇ ಕೌ ಹೇತುರೀತ್ಯತೌ ಬಹುಗಣಸೂತ್ರೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯಮಾಹ - ಕೃತ್ರಿಮೇತಿ ||

‘ಆಣ್‌ನದ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಹುಗಣಸೂತ್ರದ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವೇ ಆಧಾರವೆಂದು ‘ಕೃತ್ರಿಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವರ್ಜನಾದಿತಿ ||

ಚಕ್ರಂ ಚಕ್ರಮಣಾಧೇಷ ವರ್ಜನಾದ್ವಚ್ಛಮುಚ್ಯತೇ |

ಖण्डನಾತ್ವಜ್ಞಃ ಏವೈಷ ಹೇತಿನಾಮಾ ಹರಿಸ್ವಯಮ್ ||

ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತವಾಕ್ಯಮ್ |

ಆಸಮಂತಾದಿತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೀತು ಪ್ರಾಗಾಕಾಶನಯಾದಿಬುದ್ಧಾಹತೇ | ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಯೋಗ ಇಹಾಕ್ಷಿಪ್ಯತ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಸಮಾಧಾನಾಯೈತತ್ |

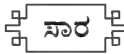
ಚಕ್ರಂ ಚಕ್ರಮಣಾದೇಷ ವರ್ಜನಾದ್ವಚ್ಛಮುಚ್ಯತೇ |

ಖಂಡನಾತ್ ಖಂಡ್ನ ವಿವೇಷ ಹೇತಿನಾಮಾ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಮ್ ||

ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ‘ಆಸಮಂತಾತ್‌ಕಾಶತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಿಂದ ಆಕಾಶಾಧಿ-  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಯೌಗಿಕವೇ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಈಗ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್** - ನನು ತೇನೆಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛದಿತಿ ಶ್ರುತಾವುಚಿತಶಬ್ದಸ್ಯ ವಜ್ರೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದುತತ್ವಮಪಿ ನಿರವಕಾಶಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಚೇತಿ ॥ ಅತ್ರ ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮಿತ್ಯುಕ್ತಿस्तು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೀಯಶ್ರುತೇರಪಿ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶತ್ವಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಮಿತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್ | ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮಿತಿ ಸ್ಮೃತೌ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿರುಕ್ತವಾದಾತ್ತದ್ವಿವಚನಸ್ಯ ಚ ವಜ್ರಶಬ್ದೇನ ಸರ್ವತ್ರ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಗ್ರಹಣಾರ್ಥವಾದ್ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವಸಮ್ಮೇಷಪಿ ತೇನೆಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛದಿತಿ ಶ್ರುತೌ ತದನಿರ್ವಚನೇನೋಚಿತಶಬ್ದೇನ ತದ್ಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ನನು ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾದಿತ್ಯತ್ರ ಜಗಜ್ಜೇಷ್ಠಕತ್ವಸ್ಯ ಭಗವದನಿರ್ವಚನೇಽಪಿ ತನ್ಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಸಿದ್ಧಿವತ್ ತೇನೆಂದ್ರ ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತದನಿರ್ವಚನೇಽಪಿ ತನ್ಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಸಿದ್ಧಿರಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಚ ಕೋಹೀತಿ ॥ ತಥಾಚ ನೈತತ್ಪ್ರತಿಬಂದೀತಿ ಭಾವಃ | ನನುಚಿತಶಬ್ದಾರ್ಥಸ್ಯೋಚಿತತತ್ವಸ್ಯ ವಜ್ರಾದನ್ಯತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ಕಥಂ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶತ್ವಮಿತ್ಯತೋ ವಾಹ - ನಚ ಕೋಹೀತಿ ॥ ಕೋಹೇವಾನ್ಯಾದಿತ್ಯತ್ರ ಜಗಜ್ಜೇಷ್ಠಕತ್ವಮಿವೇತುಕ್ತಸ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತೀಯಲಿಂಗಜ್ಞಸ್ಯ ನಿರವಕಾಶತ್ವಮುಕ್ತಂ ಭವತಿ ॥ ಆಕ್ಷಿಪ್ತವಾದಿತಿ ॥ ನನ್ವಾಕ್ಷೇಪೋಽಪಿ ತಸ್ಯೇವ ಕುತಃ | ಅವ್ಯವಹಿತಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ತಸ್ಯೇವ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಭಗವತಿ ಸಾವಕಾಶತ್ವಮುಪಪಾದಯಿತುಂ ಶಕ್ನೋತಿ - ನಚೇತಿ ॥ ಆಡಾಮಾದಿಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತ್ಯಾದಿವಿತ್ಯತ್ರಾದಿಪದೇನ ಡೇರಾಮ್ನಾಚ್ಛಾಪ್ತೀಭ್ಯ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಸದ್ವಹಃ | ತದಯೋಗಃ ಆಡಾಮಾದಿಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾದಯೋಗಃ | ನದಾಃ ಗ್ರಹಣಮಿತಿ ಸಮ್ಬಂಧಃ | ನನ್ವೇವಂ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಯೌಗಿಕತ್ವೇನ ವಜ್ರಬಾಹುರಿತ್ಯಾದಾವಪಿ ಯೋಗ ಏವ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಯತ್ರತ್ವಿತಿ ॥ ತದಯೋಗಃ ಸ್ಮृतಯುಕ್ತಯೋಗಾಯೋಗಃ |



'ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟತ್ವ ಲಿಂಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಈಗ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಜ್ರಾಯುಧ ಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಈಗ ಅಪ್ಪದವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವರ್ಷವಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ತೂತ್ರಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಉದ್ಯತಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಚೇಷ್ಟತ್ವವು



ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ಕೋಹ್ಯೇವಾನ್ಯಾತ್ಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ.

ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರೂಪಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಣಯನಾದೇಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ, ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.



ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

“ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಿರ್ವಚನಂ ತು ಪ್ರಕರಣವಿಶೇಷಸ್ಯತ್ವಾತ್ತತ್ಪ್ರಕರಣಸ್ಯೇನ  
“ಆಜ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತ” ಇತ್ಯಾದಿನೈವಾಜ್ಯಶಬ್ದೇನಾನ್ವೇತಿ ।

ಅನುವಾದ - ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ನಿರ್ವಚನವು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಎಲ್ಲೋ ಇರುವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ : ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಯಾನ್ಯಾಂ ಆಜ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಆಜ್ಯ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಯುದ್ಧದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿರ್ವಚನವು ಯಾವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಇರುವ 'ಆಜ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆಜ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತೇ' ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಥಾ “ಪದೇ जुहोति” इति वाक्यविहितं पदं होमविशेषप्रकरणस्थत्वात्तेनैव होमेन तद्वत् ।

ಉದಾಹರಣೆ : ‘ಪದೇ ಜುಹೋತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಶ್ವಮೇಧ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಪದಹೋಮದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಡೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

वर्जनाद्वज्रमिति निर्वचनं त्वनारभ्याधीतत्वाद्योग्यवैदिकशब्दमात्रेणान्वेति ।

ಆದರೆ ವಜ್ರಶಬ್ದ ಹೀಗಲ್ಲ. ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ-ವೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಕಲ ವೈದಿಕ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯು ವಜ್ರಶಬ್ದ, ಚಕ್ರಶಬ್ದ ಇವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೇ ವಜ್ರಶಬ್ದವಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ನೀಡಿದ ‘ಯದಾಜಮೀಯುಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ವಚನಗಳು ‘ಆಜ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತೇ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಅಥವಾ ಕರ್ಮವಿಶೇಷವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹೊರಟದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಆರಾಭ್ಯಾಧೀತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

यथा “आहवनीये जुहोति” इत्यनारभ्याधीतवाक्यविहित आहवनीयो होममात्रेण तद्वत् ।

‘ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸಕಲ ಹೋಮಗಳನ್ನು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕರ್ಮವಿಶೇಷವನ್ನಾಗಲೀ, ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನಾಗಲೀ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೊರಟಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಹೋಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಹವನೀಯವು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

यद्यपि स्मृतिर्दुर्बला तथापि श्रुतिविरुद्धविषये प्रवृत्त्यभावान्निरुक्तयादिवच श्रुत्यर्थनिर्णायकत्वेन तदनुग्राहकत्वात्, ज्योतिरधिकरण उदाहरिष्यमाणं यद्वज्रश्रुत्य-विरुद्धं श्रुत्यन्तरं तन्मूलत्वसम्भवाच्च वज्रश्रुतिबाधिका ।

ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತ ಮೂರುಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಜ್ರಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

೧. 'ವಜ್ರನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

೨. ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳಂತೆ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕವೇ ಆಗಿವೆ.

೩. ಮುಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗದ ಶ್ರುತ್ಯಂತರ ಮೂಲಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

न चेह रूढित्यागोऽपि । विद्वद्रूपेण सत्त्वात् । एतेनाव्यवस्था निरस्ता ।  
स्मृत्यादेरेव व्यवस्थापकत्वात् ।

ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಬ್ದದ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಈ ಶಬ್ದವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

उद्यतत्वं च प्रयत्नवत्त्वम् । उत्पूर्वस्य यतेस्तदर्थत्वात् । लोकप्रयोगाच्च ।  
तस्माच्छतिलिङ्गे सावकाशे ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ಯತತ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ. 'ಉತ್' ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ 'ಯತೀಪ್ರಯತ್ನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉದ್ಯತ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ಯತ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾದವು.

तदुक्तं न्यायविवरणे “वज्रशब्दस्योद्यतत्वस्य च विष्णावेवावकाशः ।  
उद्यमित्वमेवोद्यतत्वम्” इति ।

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯೋದ್ಯತತ್ವಸ್ಯ ಚ ವಿಷ್ಣಾವೇವಾವಕಾಶಃ । ಉದ್ಯಮಿತ್ಯಮೇವೋದ್ಯತತ್ವಮ್' ವಜ್ರಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಉದ್ಯಮಿತ್ವವೇ ಉದ್ಯತತ್ವವೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಯತು ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯೇ “ವಜ್ರವಜ್ರಯದಂಚೈವ ಸ್ವಧರ್ಮಸ್ಯಾತಿಲಂಛನೇ” ಇತಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಗೌಣತ್ವಮುಕ್ತಂ ತತ್ತಾವತಾಪಿ ತದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ । ಇಹ ತು ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಪ್ರತಿಜ್ಞಾತ-ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾಯ ಯೋಗ ಏವೋಕ್ತ ಇತಿ ॥

ಆದರೆ ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರವಜ್ರಯದಂಚೈವ ಸ್ವಧರ್ಮಸ್ಯಾತಿಲಂಛನಾ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರುವವರಿಗೆ ಭಯಂಕರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಸಂ’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಸಕಲ ಪದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: —**

ನನ್ವಸ್ತು ಸ್ಮಾರ್ತೌ ಯೋಗಶ್ರುತೌ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತಿ । ವಜ್ರಮುಚಿತಮಿತ್ಯಾದೌ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತಿ ಕುತಃ । “ಯದಾಜಿಮೀಯು:” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತೌ ಯೋಗೋ ಯಥಾ “ಆಜ್ಯೈ: ಸ್ತುವತ” ಇತಿ ಸ್ವಪ್ರಕರಣಗತಶಬ್ದ ಏವ ಗೃಹ್ಯತೇ ತಥಾತ್ರಾಽಪಿ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿತ್ಸವಪ್ರಕರಣಗತ ಏವ ಶಬ್ದವಿಶೇಷೇ ಗೃಹ್ಯತಾಮಿತ್ಯತ ಆಹ — ಯದಾಜಿಮಿತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ಶಂಕೆ - ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ‘ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯದಾಜಿಮೀಯು:’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಆಜ್ಯ’ ಶಬ್ದದ ಯೋಗವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಜ್ಯೈ: ಸ್ತುವತೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಬೇರಲ್ಲೋ ಇರುವ ಆಜ್ಯಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯು ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದಾದರೂ ಶಬ್ದವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಶಂಕೆಗೆ ‘ಯದಾಜಿಮೀಯು:’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: —** ಜ್ಯೋತಿಷೋಮೀಯಸ್ತೋತ್ರಪ್ರಕರಣವಿಶೇಷಸ್ಥತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: — ಹೊಮವಿಶೇಷೇತಿ ॥ “ಅಶ್ವಸ್ಯ ಪದೇ ಜುಹೋತಿ” ಇತ್ಯಶ್ವಮೇಧಪ್ರಕರಣೇ ವಿಹಿತತ್ವಾತ್ತತ್ರತ್ಯಪದದೋಮೇನೈವ ಸಂಬध्यತೇ । ನತ್ವನ್ಯೇನೆತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಅನಾರಭ್ಯೇತಿ ॥ ಕಿಂಚಿತ್ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಂ ವಾ ಪ್ರಕ್ರಮ್ಯಾಪಠಿತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥

‘ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಿಯ ಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲೇ ಇರುವ ‘ಆಚ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಉದಾಹರಣೆ - ‘ಅಶ್ವಸ್ಯ ಪದೇ ಜುಹೋತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಶ್ವಮೇಧ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೂ ಸಹ ಅಶ್ವಮೇಧಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಪದಹೋಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಡೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.<sup>೧</sup> ‘ಅನಾರಭ್ಯ ಅಧೀತತ್ವಾತ್’ ಎಂದರೆ ಯಾಗ್ಯದಾದರೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪರಿತವಾಗಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತ ‘ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ’ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವು ಮುಂದಿರುವ ‘ಆಚ್ಯೈಃ ಸ್ತುವತೇ’ ಎಂಬ ‘ಆಚ್ಯೈಃ’ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ‘ಆರಭ್ಯಾಧೀತ’ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ‘ವರ್ಷನಾದ್ವಜ್ರಮುದ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವಿಶೇಷದ ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಹೊಮಮಾತ್ರೇಣಿತಿ || ಅತ एव दशमाष्टमपादे “अविशेषेण यच्छास्त्रमन्याय्यत्वाद्वಿಕल्पस्य तत्सन्दिग्धमाराद्रिशेषशिष्टं स्यात्” इति नवमेऽधिकरणे “यदाहवनीये” इत्यस्य सामान्यत्वेन “पदे जुहोति” इति विशेषशास्त्रेण बाध उक्त इति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ‘ಅವಿಶೇಷಣ ಯಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಮನ್ಯಾಯ್ಯತ್ವಾತ್ ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ತತ್ ಸಂದಿಗ್ಧಮ್ ಆರಾದ್ವಿಶೇಷಶಿಷ್ಟತ್ವಾತ್’ (೧೦-೮-೯)<sup>೨</sup> ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ.

(೧) ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವೇ ಹೋಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ‘ಪದೇ ಜುಹೋತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಹೆಜ್ಜೆಯುಳ್ಳಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹೋಮಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವು ಹೋಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಹತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವೇ ಹೋಮವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕುದುರೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು (ಹವಿಸ್ಸನ್ನು) ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ವಿಹತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೋಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

(೨) भाट्टसङ्ग्रहः -

अथाष्टमं वर्त्महोमादिभिराहवनीयस्य बाधाधिकरणम् (सूत्राणि १६)

अविशेषेण यच्छास्त्रमन्याय्यत्वाद्वಿಕल्पस्य तत्सन्दिग्धमाराद्रिशेषशिष्टं स्यात् ॥१६॥

पूर्ववैषम्येण शङ्कनात्सङ्गतिः । ज्योतिष्टोमे सोमक्रये श्रूयते “पदे जुहोति” इति । तथा हविर्धानप्रवर्तने “वर्त्मनि जुहोति” इति, “गार्हपत्ये पत्नीसंयाजान् जुहोति” इत्यादि । तत्र किं पदादिना “आहवनीये जुहोति” इत्यनारभ्यश्रुताहवनीयस्य बाधोऽस्ति, उत विकल्प इति सन्देहे, सामान्यविशेषशास्त्रयोस्तुल्यबलत्वाद्विकल्प इति पूर्वपक्षः ।

'ಯದಾವಹನೀಯೇ' ಜುಹೋತಿ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಹೋಮಗಳನ್ನು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 'ಪದೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುದುರೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಚನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಚನದಿಂದ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪದದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಕಲ ಹೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜಮ್' ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವೂ ಕೂಡ ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನನು ತೃತೀಯಸ್ಯಾಥಪಾದೇ “ಗುಣಾನಾಂ ಚ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾದಸಮ್ಬಂಧಸ್ಸಮತ್ವಾತ್ಸಯಾತ್” ಇತಿ ದ್ವಾದಶೋಽಧಿಕರಣೇ ಶಾಖರಭಾಷ್ಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾयां ಚ “ಯದಾಹವನೀಯ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಪ ವಮಾನೇಽಪಿಸನ್ನಿಧಾವಾಗ್ರಾಯತ ಇತಿ ಮತ್ವಾ ಪವಮಾನೇಽಧೀನಾಮಾಹವನೀಯಾಥಪ್ರಿನಿಷ್ಪಾದಕತ್ವ-  
ಮಾಧಾನಸಮಕಕ್ಷತಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಮ್ । ತತ್ಕಥಮನಾರಭ್ಯಾಧೀತೇತ್ಯುಕ್ತಿ: ।

ಸಾಮಾನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರೇಣ “ಏನ್ದ್ರಾ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಮ್” ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಮನ್ತ್ರಲಿಂಗಕಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯೇವ, ಶರಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಕುಶಪ್ರಾಪಕಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯೇವ ಚ ಮನ್ಯರಗಾಮಿನ: ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನಾ ಬಾಧ ಎವ । ನ ವಿಕಲ್ಪ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಲಿಂಗಕಲ್ಪಸ್ಯ ಚೋದಕಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಚ ದ್ವಯೋ: ಕಲ್ಪಸ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶ್ರುತೇಂದ್ರೀಶರಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಧೇಽಪಿಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಾನ್ವಯೋದ್ವಯೋರಪಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವೇನ ಶೀಘ್ರಮನ್ಯರಭಾವಕೃತವಿಶೇಷಾಭಾವಾ-  
ಜ್ಞುಹೋತಿಶಬ್ದಾವಿಶೇಷೇಣ ವಿಶೇಷೇಷ್ವಪ್ಯಾಹವನೀಯಸ್ಯ ವಿಹಿತತಯಾ ತ್ರಿಹೀಯವದೇಕವಿಷಯತ್ವಾತ್ಪೂರ್ವತ್ರ ವಿಕಲ್ಪಾಭಾವೇಪಿಹ ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯೇವ ಯುಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ಹೊಮಸಾಮಾನ್ಯೇ ಶ್ರುತಸ್ಯಾಹವನೀಯಸ್ಯ ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜಾದಿಹೊಮವಿಶೇಷು ಲಕ್ಷಣಯೈವ ಪ್ರಾಪ್ತಿ: । ನ ಶ್ರುತ್ಯಾ । ತಥಾ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಯಾತ್ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜಾದಿವಿಶೇಷೇಷು ಲಕ್ಷಣಯಾಃಽಽಹವನೀಯ: ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ತಾವದೇವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶ್ರುತ್ಯೋಪಾತ್ತಪತ್ನೀ ಸಂಯಾಜಾದಿಷು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಂ ಪ್ರಾಪಯದಾಹವನೀಯಂ ಣದ್ವಿತಿ ವಿಶೇಷೇಣ ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯ ಬಾಧ: । ಕಿಂಚ ಸಾಮಾನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಂ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಾದನ್ಯತ್ರ ಸಾವಕಾಶಮ್ । ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಂ ತು ನಿರವಕಾಶಮ್ । ಅತೋಽಪಿ ತೇನ ತಸ್ಯ ಬಾಧೋ, ನ ವಿಕಲ್ಪ: । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ, ಅವಿಶೇಷೇಣ ಯಚ್ಚಾಕ್ಷಂ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಷಯಂ ಯಚ್ಚಾಕ್ಷಂ ತಸ್ಯಾರಾತ್ ದೂರೇ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಂ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಂ ಸ್ವಾತ್ । ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಂ ನ ಸ್ವಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ಕುತ: ? ಸಂದಿಗ್ಧಂ ಹಿ ತತ್ ಸಾಮಾನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಂ ವಿಶೇಷವಿಷಯಂ ಭವತಿ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದಮ್ । ಅತೋ ನಿ:ಸಂದಿಗ್ಧವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವೀಲಂಬಿತಪ್ರವೃತ್ತಿಕಿಂಚ । ನಚ ವೀಲಂಬ್ಯಾಪಿ ಪ್ರವರ್ತತಾಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯಾನ್ಯಾಪ್ಯತ್ವಾದಿತಿ । ಫಲಂ ತು, ಪದಾದಾವೇವ ವಿಶೇಷಹೊಮಾನುಷ್ಠಾನಮ್ ।

ಇತ್ಯಶ್ವಮ್ ವರ್ಮಹೋಮಾದಿಭಿರಾಹವನೀಯಸ್ಯ ಬಾಧಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಮ್ ೧೬)

ಆಶಂಕೆ - 'ಗುಣಾನಾಂ ಚ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾದಸಂಬಂಧಃ ಸಮತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾತ್' (೩-೧-೧೨)' ಈ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಶಾಬರಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿವೆ -

'ಪವಮಾನೇಷ್ಟಿ' ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯದಾಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪವಮಾನೇಷ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಹವನೀಯಹೋಮವು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಆಹವನೀಯ ಹೋಮವು ಆರಭ್ಯಾಧೀತವೇ ಆಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಹವನೀಯಾದಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಾಗ್ರಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಾನವು ಆಹವನೀಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಷ್ಪಾದಕವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪವಮಾನೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 'ಯದಾಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು, ಆಹವನೀಯದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಅನಂತರ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಆಹವನೀಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮೊದಲು 'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ -

ಅಥ ದ್ವಾದಶಂ ಗುಣಾನಾಂ ಮಿಥೋಽಸಂಬಂಧಾಧಿಕರಣಮ್

ಗುಣಾನಾಂ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾದಸಂಬಂಧಃ ಸಮತ್ವಾತ್ ಸ್ಯಾತ್ ||೨೨||

ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇ ಶಕ್ತನಾತ್ ಸಂಭವತಿಃ । ಆಧಾನಪ್ರಕರಣೇ ದಾರುಪಾತ್ರಂ ಹೋಮಾರ್ಯವಚ್ಛೇದಯತೇ 'ವಾರಣೋ ಯಜ್ಞಾವ-  
ಚರೋ, ವೈಕೃತೋ ಯಜ್ಞಾವಚರಃ' ಇತಿ । ಯಜ್ಞೋಽವಚರಯತೇ ಅನುಷ್ಠೀಯತ ಇತಿ ಯಜ್ಞಾವಚರೋ ಯಜ್ಞಾಪಾತ್ರಮ್ ।  
ಜಾತಾವೇಕವಚನಮ್ । ವಾರಣವೈಕೃತಶಬ್ದೌ ದಾರುವಿಶೇಷವಿಕಾರಾವಾಚಿನೌ । ತಾನಿ ಕಿಮಾಧಾನಾಂಗ-  
ಪವಮಾನೇಷ್ವಚ್ಛೇದಮ್, ಉತ ಸರ್ವಯಜ್ಞಾಂಗಂ ಇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಉಪವಿತಸ್ಯ ಸಾಮಧೇನ್ಯಜ್ಞತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ  
ವಾರಣಾದಿಪಾತ್ರಾಣಿ ಪ್ರಕರಣಾನುಸಂಧಾನೇಽನ್ವಿತಾನಿ ಸಂತಿ ತತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್ 'ಅನಾರ್ಯಕೃತ್ಯಾದಕ್ಷೇಷು'  
ಇತ್ಯುಕ್ತನ್ಯಾಯಾತ್ ತದಂಗಪವಮಾನೇಷ್ವಿವಿಧ್ಯಮೂಲೇಷು ತ್ರಿಷು ಹಿವಿಷ್ಣು ನಿವಿಶಂತ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ಆಧಾನಸ್ಯ  
ದ್ವಿತೀಯಾಸಂಯುಕ್ತಾಗ್ರಿಸಂಸ್ಕಾರತಯಾ ಫಲವತ್ವೇನ ತತ್ಸನ್ನಿಧೌ 'ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾಚಃ ಸತ್ಯಮಪಶ್ಯತ್'  
ಇತ್ಯನುವಾಕೇ 'ತೀರ್ಣಿ ಹವಿಷಿ ನಿರ್ವಪತಿ, ಅಗ್ರೇ ಪವಮಾನಾಯ ಅಗ್ರೇ ಪಾವಕಾಯ ಅಗ್ರೇ ಶುಚಯೇ'  
ಇತ್ಯಾನ್ವಿತಾನಾಮಫಲಾನಾಂ ಪವಮಾನೇಷಿನಾಂ 'ಫಲವತ್ಸನ್ನಿಧಾವಫಲಂ ತದಂಗಮ್' ಇತಿ  
ನ್ಯಾಯೇನಾಧಾನಾಂಗತ್ವಾದಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ಅಗ್ನಿಮುದ್ರಿಸ್ಯಾಧಾನಂ ಯಥಾ ವಿಹಿತಂ ತಯಾ  
ಪವಮಾನಹವಿಷ್ಯಪಿ । 'ಯದಾಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ, ತೇನ ಸೋಽಸ್ಯಾಭೀಷ್ಟಃ ಪ್ರೀತಃ' ಇತಿ ಪವಮಾನೇಷಿ-  
ಸನ್ನಿಧಾವಾಮ್ರತಸ್ಯಾಹವನೀಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥಸಮನ್ವಯಾಽಹವನೀಯಪದಬೋಧ್ಯಸ್ಯೋದೇಶನೇ ಪವಮಾನೇಷಿವಿಹಿಂ  
ವಿಧಾನಾದಗ್ರಿಸಂಸ್ಕಾರಾತ್ವೇನ ವಿಹಿತಾನಾಂ ಪವಮಾನೇಷಿನಾಮಾಧಾನೇನ ಸಹ ನಾಸ್ತ್ಯಜ್ಞಾಂಗಭಾವಃ । ಕಿಂತು  
ಸಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮೇವೇತಿ ನಿವಿನಿಯೋಜಕಪ್ರಕರಣಾಭಾವಾತ್ 'ಯಜ್ಞಾವಚರಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ದರ್ಶನಪೂರ್ವಮಾಸಾದಿ-  
ಸರ್ವಯಜ್ಞಾಂಗಾನಿ ಪಾತ್ರಾಣಿತಿ । ಯಥಾ ಹಿ ಸೂತ್ರಮ್, ಗುಣಾನಾಂ ಪವಮಾನಹವಿಷಾಂ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾತ್  
ಅಗ್ರಾರ್ಥತ್ವೇನಾಧಾನಸಮತ್ವಾತ್ ಅಸಂಬಂಧಃ ಆಧಾನೇನ ಅಂಗತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧೋ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ।  
ಫಲಂತು, ಪವಮಾನೇಷ್ವಚ್ಛೇದಸರ್ವಯಜ್ಞಾಂಗತ್ವವಸ್ತುಂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪಕ್ಷಯೋಃ ।

ಇತಿ ದ್ವಾದಶಂ ಗುಣಾನಾಂ ಮಿಥೋಽಸಂಬಂಧಾಧಿಕರಣಮ್

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಭಾವಿಸಂಜ್ಞಾಕ್ಷರಣಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಹೋಮಗಳಿಗೂ ಇದು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಪವಮಾನೇಷ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಆಧಾನವು ಹೇಗೆ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗೆ ನಿಷ್ಪಾದಕವೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಹೋಮವೂ ಕೂಡ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗೆ ನಿಷ್ಪಾದಕವಾಯಿತು ಎಂದು ಲಭ್ಯವಾಯಿತಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶ: - ಸತ್ಯಮ್ |**

ಅನಾರಭ್ಯವಿಧಾನೇನ ಸತ್ಯಂ ನಾಗ್ರಪ್ರಥಿತಾ ಭವೇತ್ |

ತತ್ಪುಲಯಂ ವಾಕ್ಯಮಸ್ತುತ್ಯನ್ಯತ್ಪವಮಾನೇಷ್ವಿಸನ್ನಿಧೌ ||

ಇತ್ಯುಕ್ತಯಾ ವಾಕ್ಯದ್ವಯಸತ್ತ್ವೋಪಗಮೇನಾನಾರಭ್ಯಾಧೀತೇ ವಿವಾದಾಭಾವಾತ್ |

ಸಮಾಧಾನ - 'ಯದಾಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಎರಡು ಕಡೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪವಮಾನೇಷ್ವಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇರುವ 'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿವಕ್ಷಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯವು. ಬೇರೆಡೆ ಉಕ್ತವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಮೀಂಮಾಸಕರ ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿದೆ -

ಅನಾರಭ್ಯವಿಧಾನೇನ ಸತ್ಯಂ ನಾಗ್ವರ್ಧತಾ ಭವೇತ್ |

ತತ್ಪುಲಯಂ ವಾಕ್ಯಮಸ್ತುತ್ಯನ್ಯತ್ಪವಮಾನೇಷ್ವಿಸನ್ನಿಧೌ ||

'ಆಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯವು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗೆ ನಿಷ್ಪಾದಕವಲ್ಲ. ಇದು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತುಲ್ಯವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವು ಪವಮಾನೇಷ್ವಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಗ್ನಿಗೆ ನಿಷ್ಪಾದಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ' ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:-** ಅತ एव तार्तीये सप्तमे पादे “ते सर्वार्थाः प्रयुक्तत्वादग्नश्च स्वकालत्वात्” इत्येकोनविंशोऽधिकरणे “यदाहवनीये” इत्यस्य सर्वहोमार्थत्वमुक्तम् |

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತೇ ಸರ್ವಾರ್ಥಾಃ ಪ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾದಗ್ನಶ್ಚ ಸ್ವಕಾಲತ್ವಾತ್' (೩-೭-೧೯)

(೧) भाट्टसङ्ग्रहः -

अथैकोनविंशमाध्वर्यवादिष्वेवाध्वर्यादीनां कर्तृतानियमाधिकरणम्

विंशमंत्रेः प्रकृतिविकृतिसर्वार्थताधिकरणश्च (सूत्राणि ३९-४०)

ते सर्वार्थाः प्रयुक्तत्वात्, अग्नयश्च स्वकालत्वात् || ३९ ||

(तत्संयोगात्कर्मणो व्यवस्था स्यात्संयोगस्यार्थवत्त्वात् || ४० ||)



ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯದಾವಹನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಕಲ ಹೋಮಗಳ ನಿಷಾದನೆಗಾಗಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವಥಾಪಿ ಶ್ರುತಿस्ಮृत्यೋರ್ವಿರೋಧೇ ಶ್ರುತಿಮೂಲಕತ್ವೇನ ಸ್ಮೃತೇರ್ದುರ್ಬಲತಯೋಪ-  
ಜೀವ್ಯಶ್ರುತಿಬಾಧಕತ್ವಾಯೋಗಸ್ಯ ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರೇ “ಧರ್ಮಸ್ಯ ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾದಶಬ್ದಮನುಷ್ಯೇಷ್ಯ ಸ್ಯಾತ್”  
ಇತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಥಮೇ ನಿರ್ಣಿತತ್ವೇನ ನ ಸ್ಮೃತ್ಯನುಸಾರೇಣ ವಜ್ರಶ್ರುತೇ ರೂಢಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಇತ್ಯಾಶಂಕಯ ನಿರಾಹ -  
ಯಥಾಪಿತಿ ||

ಯದರ್ಥಮತೀತೈಃ ಶಾಸ್ತ್ರಫಲಮಿತ್ಯಾದಿಭಿರೇಕಾದಶನವೈರ್ನಾನಾಕೃತಸಮಾವೇಶಃ ಕ್ರುತುಷು ಚಿಂತಿತಸ್ತದಿ-  
ಸಮಾರಂಭತ ಇತ್ಯವಸರಸಙ್ಗತಿಃ । ತೇಷಾಮಧ್ವರ್ಯುಪ್ರಭೃತಿನಾಂ ಕಾರ್ಯ ಲಿಂಗಪ್ರಕರಣಾಭ್ಯಾಮವ್ಯವಸ್ಥಿತಮುತ  
ಸಮಾಖ್ಯಯಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಮಿತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕರ್ಮಕೃತೌ ಶಕ್ತಿಸತ್ತ್ವಾಜ್ಞಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿಕ್ರುತಪ್ರಕರಣಸ್ಯ  
ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ್ಯಾತ್ಸಮಾಖ್ಯಾಯಾಂ ಬಲವದ್ಭಾಷಾ ಲಿಂಗಪ್ರಕರಣಾಭ್ಯಾಮವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಕಾರ್ಯಮ್ ।  
ಆಧ್ವರ್ಯವಾದಿಸಮಾಖ್ಯಾಯಾಂ ತು ಪಕ್ಷೇ ಪ್ರಾಸಾನುವಾದ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ । ತೇ ಅಧ್ವರ್ಯುಪ್ರಭೃತಯಃ  
ಸರ್ವಾರ್ಥಾಃ । ಕುತಃ ? ಪ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಾರ್ಥಂ ವೃತ್ತತ್ವಾದಿತಿ । एवं ಸ್ಥಿತೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ,  
ತತ್ಸಂಯೋಗಾತ್ಕರ್ಮಣೋ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ಯಾತ್ ಸಂಯೋಗಸ್ಯಾರ್ಥವತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಸೂತ್ರೇಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಪಿಷ್ಠ್ಯನ್  
ಸರ್ವಾರ್ಥಪದಾನುವೃತ್ತಿಲಿಪ್ಸಯಾ ಮಧ್ಯೇ ಚಿಂತಾಂತರಮಾರಂಭತೇ । ಅಗ್ರಯಶ್ಚ ಸ್ವಕಾಲತ್ವಾದಿತಿ ।  
ಅನಾರಂಭವಾದೇನ 'ಯದಾಹವನೀಯೇ ಜುಹೋತಿ' ಇತಿ ವಿಹಿತಾಗ್ರಯಃ ಕಿಂ ಪ್ರಕೃತಾಬಾಧಾಂತಹೋಮಾರ್ಥಾಃ ತತಃ  
ಪ್ರಕೃತಿವಿಕೃತ್ಯುಭಯತ್ರಾಽಪ್ರಾತಹೋಮಾರ್ಥಾಃ ಇತಿ ಸಂದೇಹೇ ಪೂರ್ವತ್ರ ಷಷ್ಠಾಂಧ್ಯಾಧನಯೇ ಸರ್ವಾರ್ಥಮಪ್ರಕರಣಾದಿತ್ಯತ್ರೋ  
ಕ್ತದಿಶಾ ಜುಹಾಃ ಪರ್ಣಮಯತ್ವಂ ಯಥಾ एवं ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಪ್ರಾತಹೋಮಾರ್ಥಾಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ. ಅಗ್ರಯ-  
ಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿ । ಅಗ್ರಯಶ್ಚ ಸರ್ವಾರ್ಥಾಃ ಇತ್ಯನುಷಙ್ಗಃ । ಸ್ವಕಾಲತ್ವಾತ್ ಸ್ವತನ್ತ್ರತ್ವಾಪ್ರಾಪ್ನಾತ್  
ಅಪ್ರಕರಣಾಧೀತತ್ವಾದಿತಿ ಯಾವದಿತಿ । ನಚೈವಂ ಪರ್ಣಮಯತ್ವಸ್ಯ ವಿಕೃತ್ಯರ್ಥತ್ವೇ ತತ್ರೋಕ್ತದ್ವಿರುಕ್ತಿದೋಷ  
ಇವಾತ್ರಾಪಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಿಃ । ವೈಷಮ್ಯಾತ್ । ವಿಕೃತಿಷು ಸರ್ವತ್ರಾತಿदेशतो जुहूप्रासिमपेक्ष्य  
पर्णताविधौ ह्यतिदेशतो जुह्वा सह पर्णताया अपि प्रास्या पुनरनेन पर्णतविधौ द्विरुक्तिदोष  
उक्तः । इह तु कचिद्विकृतिषु 'चतुरवत्तं जुहोति' इति प्रकृतौ विहितस्य  
होमस्यातिदेशतोऽग्न्याधारतस्यैव प्रास्या द्विरुक्तिदोषापातेन तदनुप्रवेशायोपेयि, यत्र  
सांग्रहणेष्ट्यादौ 'आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोति' इति द्वारभूतहोमस्य  
प्रकृताविबोपदेशतः प्रासिस्तत्र होमप्राप्त्यर्थमतिदेशानपेक्षणात् पश्चादवतरतोऽप्यतिदेशस्य  
प्रथमत एवोपदेशसिद्धाऽहवनीयप्रापणविमुखत्वात् तद्विकृतिसाधारण्येपि द्विरुक्तिदोषाभावान्न  
प्रकृतिमात्रसाधारण्यम् । किन्तूक्तदिशोऽभयसाधारण्यमिति । फलन्तु आहवनीयाश्रितगुण-  
कामप्रसिः ।

इत्येकोनविंशमाध्वर्यवादिष्वेवाध्वर्यादीनां कर्तृतानियमाधिकरणम्

विंशमंत्रेः प्रकृतिविकृतिसर्वाथताधिकरणञ्च

ಆಶಂಕೆ - ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿರುವ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಧರ್ಮಸ್ಯ ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾದಶಬ್ದಮನವೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿರುದ್ಧವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವ ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಶ್ರುತೀತಿ || ವೃಜಿ ವರ್ಜನ ಇತ್ಯಸ್ಮಾದ್ರಪ್ರತ್ಯಯೇ ಕ್ರಕಾರಸ್ಯ ಚಾಕಾರೆ ವಜ್ರಮಿತಿ ಸಿದ್ಧೇರ್ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಸ್ಯಾಪಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥತ್ವೇನ ತದ್ವಿರುದ್ಧಪ್ರತಿಪಾದನಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ||

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಯೌಗಿಕವೇ ಆಗಿದೆ. 'ವೃಜೇ ವರ್ಜನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ 'ರ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಾಗ 'ವಜ್ರ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. 'ವರ್ಜ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಯ'ಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫ ಬಂದಾಗ 'ವಜ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಯು ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇನೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಶ್ರುತ್ಯಂತರಮಿತಿ || "एष इमं लोकमभ्यार्चत्" इत्युपक्रम्य "तावा एतास्सर्वा ऋचस्सर्वे वेदास्सर्वे घोषा एकैव व्याहृतिः प्राण एव" इति सर्वशब्दानां योगवृत्त्या भगवत्परत्वप्रतिपादकं ಶ್ರುತ್ಯಂತರಮ್ । ತನ್ಮೂಲತ್ವಸಮ್ಮಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ||  
ಬಾಧಿಕೇತಿ || ಸ್ಮೃತಿರित್ಯನ್ವಯ: |

ಮತ್ತು ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯಂತರ ಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. 'ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾರ್ಚತ್' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 'ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಯುಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ, ಭಗವತ್ಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಭಗವತ್ಪರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ

ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. 'ಬಾಧಿಕಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯटीकायां “रूढियोगौ विना कश्चिन्नैवाथो वेदगो भवेत्” इत्यस्य “न केवलं रूढः । नापि केवलं यौगिकोऽस्तीत्यर्थः” इतीतरेतरद्वंद्वमाश्रित्य रूढियोगरूपवृत्तिद्वयसमुच्चयपरत्वेन व्याख्यातत्वात्कथं केवलो यौगिको वैदिकवज्रशब्दो व्याख्यात इत्यतटीकोक्तमपि समाधिमाह - नचेति ॥

**ಆಶಂಕೆ -** ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ರೂಢಿಯೋಗೌ' ಎನು ಕಕ್ಷಿತ್‌ನೈವಾರ್ಥೋ ವೇದಗೋ ಭವೇತ್' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ - 'ನ ಕೇವಲಂ ರೂಢಃ । ನಾಪಿ ಕೇವಲಂ ಯೌಗಿಕೋಽಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ' ಎಂದು. ಅಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ರೂಢಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲೀ, ಲಾಕ್ಷಣಿಕಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲೀ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೇವಲ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಕೇವಲ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. 'ರೂಢಿಯೋಗೌ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇತರೇತರದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆವಾದ ರೂಢಿಯೋಗವೆಂಬ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ರೂಢಿಸಹಿತವಾದ ಯೋಗವನ್ನಾಗಲೀ, ಯೋಗಸಹಿತವಾದ ರೂಢಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಹೇಳಬೇಕು. ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ವೈದಿಕವಾದ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೀರಿ?

**ಸಮಾಧಾನ -** ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥದ ಜೊತೆಗೆ ವೈದಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “विद्वद्रूढिर्वैदिका स्यात्सा योगादेव लभ्यत” इत्युकेस्मृतौ योगोत्तयैव सा लब्धा । “आयुधानामहं वज्रं वज्रं प्रहरणोत्तमम्” इत्यादिप्रयोगाच्चेति भावः ॥

'ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿವೈದಿಕಾ ಸ್ಯಾತ್ ಸಾ ಯೋಗಾದೇವ ಲಭ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೂ ಕೂಡ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. 'ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಂ ವಜ್ರಂ ಪ್ರಹರಣೋತ್ತಮಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ವಜ್ರ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸ್ಮೃತ್ಯಾದೇರಿತಿ || ಯತ್ರ ವಾಚನಿಕೋ ಯೋಗಸ್ತತ್ರೈವ ರೂಢಿತ್ಯಾಗೇನಾನ್ಯಾರ್ಥ-  
ಕಲ್ಪನಾ | ನಾನ್ಯತ್ರ | ಯೇನಾವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ಏತೇನೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಾದಿಷು ಸ್ಮಾರ್ತಯೋಗೇನ  
ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಯೋಽಪಿ ಸಮರ್ಥಿತೋ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ: |

ಎಲ್ಲಿ ವಾಚನಿಕವಾದ ಯೋಗವಿರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು  
ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು  
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಾಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ  
ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೂ ಕೂಡ  
ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ನ ಚೋದತತ್ವಲಿಂಗವಿರೋಧ: | ಉಚ್ಯಮಿತ್ವಾರ್ಥತಯೋಪಪತ್ತೇ:” ಇತಿ ಲಿಂಗಾ  
ವಿವೃಣ್ವನ್ ಲಿಂಗಮಪಿ ಸಾವಕಾಶಯತಿ || ಉಚ್ಯತವಂ ಚೇತಿ ||

‘ನಚ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವಿರೋಧ: | ಉದ್ಯಮಿತ್ವಾರ್ಥತಯಾ ಉಪಪತ್ತೇ:’ ‘ಉದ್ಯತತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ  
ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ‘ಉದ್ಯತ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನತೀಲನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು  
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು  
ಸಾವಕಾಶವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಉದ್ಯತತ್ವಂ ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯತೇರಿತಿ || ನೇದಂ ಯಮುಪರಮ ಇತ್ಯಸ್ಯ ರೂಪಮ್ | ಕಿಂತು ಉತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯತಿಪ್ರಯತ್ರ  
ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪಚಾಧ್ಯಚಿ ಕೃತೇ ರೂಪಮಿತ್ಯರ್ಥ: | ಕಚಿದುತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯತೇರಿತಿ ಪಾಠ: | ತತ್ರ ಯಮೇ: ಕರ್ತಾರಿ  
ನಿಷ್ಠಾಪ್ರತ್ಯಯೇ “ಅನುದಾತ್ತೋಪದೇಶವನತಿತನೋತ್ಪಾದಿನಾಮನುನಾಸಿಕಲೋಪೋ ಖಲಿಕ್ಷಿತಿ” ಇತಿ  
ಮಕಾರಲೋಪೇ ರೂಪಮ್ | ಅಸ್ಮಿನ್ಯಕ್ಷ ಉಚ್ಯಮಿತ್ವಮೇವೇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಸ್ಥಮನುಕೂಲಿತಂ  
ಭವತಿ |

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಉದ್ಯತಂ’ ಎಂಬ ಪದವು ‘ಯಮ ಉಪರಮೇ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ  
ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ‘ಉತ್’ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕವಾದ ‘ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನೇ’ ಎಂಬ  
ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ‘ಉತ್’ - ‘ಯತಿ’ ಎಂದಿರಬೇಕಾದರೆ, ‘ನಂದಿಗ್ರಹೀ ಪಚಾದಿಭ್ಯ:’ ಇತ್ಯಾದಿ  
ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪಚಾದಿಗಳು ಆಕೃತಿಗಣವಾದ್ದರಿಂದ ‘ಅಚ್’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ  
‘ಉತ್ಯತಿ ಅ’ ಎಂದಿರಬೇಕಾದರೆ, ಧಾತುವಿನ ‘ಈ’ಕಾರವು ಅನುಬಂಧವಾದ ಕಾರಣ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಉದ್ಯತ’ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ‘ಉತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯಮೇ:  
ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಆವಾಗ ‘ಉದ್ಯತ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಯದು’ ಧಾತುವಿಗೆ  
ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಿಷ್ಠಾ’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ‘ಉದ್ಯಮ್ - ತ’ ಎಂದಿರಬೇಕಾದರೆ,  
‘ಅನುದಾತ್ತೋಪದೇಶವನತಿತನೋತ್ಪಾದಿನಾಮನುನಾಸಿಕಲೋಪೋ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮಕಾರವು

ಲೋಪವಾಗಿ 'ಉದ್ಯತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯಮಿತ್ವಮೇವ' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮಿತ್ವವನ್ನೇ 'ಉದ್ಯತ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಈಗ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಯದ್ರವತಿ ರೂಢಿಂ ಚಾಹ - ಲೋಕೇತಿ || "ನನು ಗುರವ ಇದಾನಿಮುಘತಾಹಿ ಪ್ರವಕ್ತುಮ್" ಇತ್ಯಾದಾವಿತಿ ಭಾವ: ;

ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳವನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತ' ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಲೋಕಪ್ರಯೋಗಾಚ್ಛ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ವವಿಜಯದಲ್ಲಿ 'ಅಲಮಲಮನುವಾದೇನಾನುವಾಚ್ಯೇದ ಪಶ್ಚಾತ್ ನನು ಗುರವ ಇದನೀಮುದ್ಯತಾಹಿ ಪ್ರವಕ್ತುಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳವರು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಟೀಕೋಕ್ತೇರ್ಮೂಲಮಾಹ - ತದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ || ಶ್ರುತಿಸಾವಕಾಶತ್ವಂ "ವರ್ಜನಾಡ್ವಚ್ಛಮುಚ್ಯತೇ" ಇತಿ ಭಾಷ್ಯ ಏವ ವಿವೃತಮಿತಿ ಲಿಙ್ಗಸಾವಕಾಶತ್ವಮೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಉಚಿತಮಿತ್ಯಮೇವೇತಿ ||

ಟೀಕಾಮಾತನನ್ನು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತದ್ವಕ್ತುಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ವರ್ಜನಾಡ್ವಚ್ಛಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉದ್ಯಮಿತ್ವಮೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯೋಗರೂಢಿಭ್ಯಾಂ ವಿಷ್ಣೌ ವಜ್ರಶಬ್ದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಮಾನೇ ಭಾಷ್ಯಾಂತರವಿರೋಧಮಾಶಂಕಯಾಹ - ಯತ್ವಿತಿ || ಮುಖ್ಯೇತಿ || ಸಂಶಬ್ದಸೂಚಿತೇತಿ ಭಾವ: |

ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ, ಕಾಶಕಭಾಷ್ಯದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಮುಖ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ಪ್ರಮುಖವಾದ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಂ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸ್ವಾರ್ಥಸ್ತು ಕಂಪನಾದಿತಿ ಹೇತುತ್ವಯೇ ವಿಷಯವಿಶೇಷಸ್ಯ ಸೂಚನಾತ್ಸೂಚಿತವಚ್ಛಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಸರ್ವಚೇತಕತ್ವಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಸ್ಪಷ್ಟ: |

'ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಚನದಿಂದಲೇ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇತಕತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶ:- ಅತ್ರ “ಯ एतद्विदुः” इति विषयवाक्य एव श्रुतस्य मुक्तिहेतुवित्तिविषयत्वस्य हेतुत्वेनानुपादानं तु वज्रश्रुत्युद्यतत्वलिङ्गाभ्यां निरवकाशाभ्यां पूर्वपक्षे तस्याक्षिसत्वद्योतनाय वा कंपकत्वस्य प्राथमिकत्वाद्वा वाक्यविशेषद्योतकत्वाद्देति ।

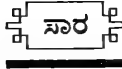
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ‘ಯ ಏತದ್ವಿದುಃ’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಂಪಕತ್ವವನ್ನೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಕಂಪಕತ್ವವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಂಪಕತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

गुराजीयम् – ननु वर्जनाद्वज्रमुच्यत इति स्मृत्या योगस्योक्तत्वात्तदनुसारेण वज्रशब्दस्य भगवत्परत्वे यदाजिमीयुस्तदाज्यानामाज्यत्वमिति वाक्य आज्यशब्दस्य योगस्यैवोक्तत्वात्सर्वत्राप्याज्यशब्दस्य स्तोत्रपरत्वापत्त्या आज्येन जुहोतीत्यादावपि तत्परत्वापत्त्या प्रसिद्धाज्यपरत्वं न स्यादित्यत आह – यदाजिमीयुरिति ॥ तथा च यदाजिमीयुरिति निर्वचनस्य सार्वत्रिकाज्यशब्दविषयत्वाभावात्तत्प्रकरणस्थाज्य-शब्दविषयत्वमेवेति नातिप्रसङ्गः । तत्प्रकरणस्थस्य तत्प्रकरणस्थेनैवान्वय इत्यत्र पूर्वतन्त्रीयं दृष्टान्तमाह – यथेति ॥ नन्वेवं यदाजिमीयुरिति निर्वचनस्य प्रकरण-विशेषस्थत्वात्प्रकरणविशेषस्थेनाज्यैः स्तुवत इत्यादिनैवाज्यशब्देनान्वयवत् वर्जनाद्वज्रमुख्यत इति निर्वचनं यत्प्रकरणविशेषस्थं तत्प्रकरणस्थवज्रशब्देनैवान्वेतीति कथं वज्रशब्दस्य सर्वत्र भगवत्परत्वमित्यत आह – वर्जनादिति ॥ वज्रबाहुरित्यादि-व्यावृत्त्यर्थं योग्येति ॥ अनारभ्याधीतत्वात् अन्यप्रकरणेऽपठितत्वादित्यर्थः । अनारभ्याधीतत्वेऽपि कथं वैदिकशब्दमात्रेणान्वय इत्यतस्तत्र पूर्वतन्त्रीयं दृष्टान्तमाह – यथेति ॥

ननु च वर्जनाद्वज्रमुच्यत इत्यादिस्मृतेर्वज्रश्रुत्यपेक्षया दुर्बलत्वान्न श्रुते रूढित्यागापादकत्वमित्यत आह – यद्यपीति ॥ बाध्यबाधकभावे न प्राबल्यदौर्बल्यमात्रं प्रयोजकम् । किन्तु विरोधविशिष्टम् । प्रकृते च विरोधाभावान्न बाध्यबाधकभाव इत्याह – तथापीति ॥ ज्योतिरधिकरणे ज्योतिरुपक्रमादित्यधिकरणे । उदाहरिष्यमाणं एष इमं लोकमभ्यार्चदि-त्युदाहरिष्यमाणम् । एवं वज्रशब्दस्यान्यत्र रूढिमभ्युपेत्य स्मृत्युक्तं योगमङ्गीकृत्य वज्रश्रुतिविरोधः परिहृतः । इदानीं च वज्रशब्दस्य भगवत्येव रूढत्वात्तत्परत्वेन रूढित्यागोऽपीऽत्याह – न चेति ॥

ನಾಪೀತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು यदि कृत्स्नरूढिपरित्यागेन योगकल्पना तर्हि यस्य कस्यापि शब्दस्य यत्र कचनार्थे योगस्य सुवचत्वादर्थव्यवस्था न स्यात् । तथाच कंपकत्वादिब्रह्म-  
लिङ्गान्यपि कथञ्चिदिन्द्रायुधे स्युरित्यत आह - एतेनेति ॥ एतेनेत्यनेन परामृष्टं  
हेतुमाह - स्मृत्यादेरिति ॥ ननुद्यतत्वं न ब्रह्मणि युक्तम् । तस्य लोके  
उद्यतायुधदोर्दण्डा इति स्मृतौ तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छदित्यादिश्रुतौ चायुधे  
प्रसिद्धत्वादित्यत आह - ज्यतत्वं चेति ॥ नन्वेवं वज्रशब्दस्य भगवति  
मुख्यत्वोपपादने काठकभाष्यविरोधः । तत्र वज्रशब्दस्य भगवति गौणत्वोक्तेरित्यत  
आह - यत्त्विति ॥ योग एवेत्यनेन न विद्वद्ब्रूढिनिरासः । किन्तु गौणत्वस्येति  
बोध्यम् ॥

॥ इति श्रीकेशवभट्टारकेण विरचितायां भावदीपिकायाम्  
कम्पनाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥ १० ॥



‘ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಮಹದ್ಧಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಮ್’ ಎಂಬ  
ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬೇರೆ, ಶ್ರುತಿಯ  
ಸಂದರ್ಭವೇ ಬೇರೆ, ಎಲ್ಲೋ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?  
‘ಯದಾಜಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಯಾನಾಂ ಆಜ್ಯತ್ವಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಆಜ್ಯಶಬ್ದವನ್ನು ಯುದ್ಧದ ಮಂತ್ರಗಳೆಂದು  
ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿರ್ವಚನವು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಜ್ಯಃ ಸ್ತವತೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು  
ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಎಲ್ಲೋ ಇರುವ ಆಜ್ಯಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ  
ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವು ಬರುತ್ತದೆ.  
ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿಷ್ಟು. ‘ಆರಭ್ಯಾಧೀತ’ ‘ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನಿರ್ವಚನಗಳಿವೆ.  
ಯಾವುದಾದರೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು  
ಆರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮವಿಶೇಷವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ  
ಮಾಡುವ ನಿರ್ವಚನವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣ ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯವನ್ನು  
ಹೊಂದಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ ವಿಸ್ತರವಾದ್ದರಿಂದ ಆ  
ಕಾವನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಬೇರೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. 'ಯದಾಜಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಯಾನಾಂ ಆಜ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವು 'ಆಜ್ಯಃ ಸ್ತುವತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಜ್ಯಶಬ್ದವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಹೊರಟದ್ದರಿಂದ ಆರಭ್ಯಾರ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯು ದುರ್ಬಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆದರೆ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಮುಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವ ಶ್ರುತ್ಯಂತರ ಮೂಲಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರವರ್ತವಾದ 'ಯತೀ ಪ್ರಯತ್ನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಉದ್ಯತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನತೀಲನಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನತೀಲನಾದ ಕಾರಣ ಉದ್ಯತತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಸಾವಕಾಶವಾದವು. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ಯತತ್ವ, ಕಂಪಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಬರುವುದರಿಂದ ಅವನೇ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿವಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.





## ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇತು ॥ ಪ್ರಾಣ ಏಜತೀತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಾಪುರೀತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮೇವೇತಿ  
ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ಶಾಂಕರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪ್ರಾಣ ವಿಜತಿ' ಎಂಬ  
ಕಾರಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯವೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ  
ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ತತ್ರ । ಪ್ರಾಗನುಕ್ತಸಮನ್ವಯೇ ಉಚಿತತ್ವರೂಪಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಿಜಯುಕ್ತೇ ಚ ವಜ್ರಶಬ್ದೇ ಸತಿ  
ಅಸಕೃದುಕ್ತಸಮನ್ವಯಸ್ಯ ವಿಜಯಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯೋತ್ಪಯೋಗಾತ್ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ  
ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದದ  
ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇದರ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯತತ್ವವೆಂಬ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಬೀಜವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನೇಕ ಬಾರಿ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು  
ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಬೀಜವೂ ಕೂಡ  
ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಿಂವ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗತ್ವೇನ ಸೂತ್ರೋಕ್ತಂ ಕಂಪಕತ್ವಂ ತ್ವದುಕ್ತಮಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನತ್ವಂ ಚ  
ಭಯಂಕರತ್ವೇನೋಕ್ತೇ "ಯ ಏತದ್ವಿದುಃ" ಇತಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗನಿರ್ದಿಷ್ಟೇ ಚ ವಜ್ರ ಏವೇತಿ ತತ್ರೈವ ಚಿಂತಾ  
ಯುಕ್ತಾ ।'

(೧) ಶಾಙ್ಕರಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಕಂಪನಾತ್ ॥ ೩೯ ॥

ಜಗತ್ಕಂಪನಕೃತ್ ಪ್ರಾಣೋಽಶನಿರ್ವಾಯುರೇಶ್ವರಃ ।

ಅಶನಿರ್ಭಯಹೇತುತ್ವಾದ್ ವಾಯುರ್ವಾ ದೇಹಾಲನಾತ್ ॥

ವೇದನಾದಮೃತತ್ವೋಕ್ತೇರಾಶೋಽಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪತಃ ।

ಭಯಹೇತುಃಕಾಲನಂ ತು ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯುತತ್ವತಃ ॥

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

अवसितः प्रासङ्गिकोऽधिकारविचारः । प्रकृतामेवेदानीं वाक्यार्थविचारणां प्रवर्तयिष्यामः । 'यदिदं किञ्च जगत्सर्वं प्राण एजति निःसृतम् । महद्भयं वज्रमुद्यतं य एतद् विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥' इति । एतद्वाक्यं 'एज कम्पने' इति धात्वर्थानुगमाद्भक्षितम् । अस्मिन् वाक्ये सर्वमिदं जगत्प्राणाश्रयं स्पन्दते, महच्च किञ्चिद्भयकारणं वज्रशब्दितमुद्यतम्, तद्विज्ञानाच्चाप्य तत्त्वप्राप्तिरिति श्रूयते । तत्र कोऽसौ प्राणः? किं तद्भयानकं वज्रम्? इत्यप्रतिपत्तेर्विचारे क्रियमाणे प्राप्तां तावत्प्रसिद्धेः पञ्चवृत्तिर्वायुः प्राण इति । प्रसिद्धेरेव चाशनिर्वज्रं स्यात् । वायोश्चेदं माहात्म्यं सङ्कीर्त्यते । कथम्? सर्वमिदं जगत्पञ्चवृत्तौ वायौ प्राणशब्दिते प्रतिष्ठायैजति । वायुनिमित्तमेव च महद्भयानकं वज्रमुद्यम्यते । वायौ हि पर्जन्यभावेन विवर्तमाने विद्युत्स्तनयितुवृष्ट्यश्चानयो विवर्तन्त इत्याचक्षते । वायुविज्ञानादेव चेदममृतत्वम् । तथाहि श्रुत्यन्तरम् 'वायुरेव वृष्टिर्वायुः समष्टिरपि पुनर्मृत्युं जयति य एवं वेद' इति । तस्माद्वायुरयमिह प्रतिपत्तव्य इति । एवं प्राप्ते ब्रूमः, ब्रह्मैवेदमिह प्रतिपत्तव्यम् । कुतः? पूर्वोत्तरालोचनात् । पूर्वोत्तरयोर्हि ग्रन्थभागयोर्ब्रह्मैव निर्दिश्यमानमुपलभामहे । इहैव कथमकस्मादन्तराले वायुं निर्दिश्यमानं प्रतिपद्येमहि । पूर्वत्र तावत् 'तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म तदेवामृतमुच्यते । तस्मिँल्लोकाः श्रिताः सर्वे तदु नात्येति कश्चन ॥' इति ब्रह्म निर्दिष्टम्, तदेवेहापि सन्निधानात् जगत्सर्वं प्राण एजतीति च लोकाश्रयवत्त्वप्रत्यभिज्ञाना-भिर्दिष्टमिति गम्यते । प्राणशब्दोऽप्ययं परमात्मन्येव प्रयुक्तः 'प्राणस्य प्राणम्' इति दर्शनात् । एजयितृत्वमपीदं परमात्मन एवोपपद्यते, न वायुमात्रस्य । तथाचोक्तम् - 'न प्राणेन नापानेन मर्त्यो जीवति कश्चन । इतरेण तु जीवन्ति यस्मिन्नेतावुपाश्रितौ ॥' इति । उत्तरत्रापि 'भयादस्याग्निस्तपति भयात्तपति सूर्यः । भयादिन्द्रश्च वायुश्च मृत्युर्धावति पञ्चमः ॥' इति ब्रह्मैव निर्दिश्यते, न वायुः । सवायुकस्य जगतो भयहेतुत्वाभिधानात् । तदेवेहापि सन्निधानान्महद्भयम्, वज्रमुद्यतमिति च भयहेतुत्वप्रत्यभिज्ञानाभिर्दिष्टमिति गम्यते । वज्रशब्दोऽप्ययं भयहेतुत्वसामान्यात्प्रयुक्तः । यथाहि वज्रमुद्यतं ममैव शिरसि निपतेद् यद्यहमस्य शासनं न कुर्यामित्यनेन भयेन जनो नियमेन राजादिशासने प्रवर्तत एवमिदमग्निवायुसूर्यादिकं जगदस्मादेव ब्रह्मणो बिभ्यन्त्रियमेन स्वव्यापारे प्रवर्तत इति भयानकं वज्रोपगितं ब्रह्म । तथाच ब्रह्मविषयं श्रुत्यन्तरम् 'भीषास्माद् वातः पवते । भीषोदेति सूर्यः । भीषास्मादग्निश्चेन्द्रश्च । मृत्युर्धावति पञ्चमः ॥' इति अमृतत्वफलश्रवणादपि ब्रह्मैवेदमिति गम्यते । ब्रह्मज्ञानाद्धर्ममृतत्वप्राप्तिः । 'तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय' इति मन्त्रवर्णात् । यत्तु वायुविज्ञानात् कचिदतत्त्वमभिहितं तदापेक्षिकम् । तत्रैव प्रकरणान्तरकरणेन परमात्मानमभिधाय 'अतोऽन्यदार्तम्' इति वाय्वादेरार्तत्वाभिधानात् । प्रकरणादप्यत्र परमात्मनिश्चयः ।

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲಿಂಗವೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಂಪಕತ್ವವಾಗಲೀ, ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಹೇಳಿರುವ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನತ್ವವಾಗಲೀ, ಭಯಂಕರವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಏತದ್ವಿದುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ವಜ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಜ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರವು ಆತ್ಮಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

अन्येत्विति ॥ “यदिदं किञ्च जगत्सर्वं प्राण एजति निस्सृतम्” इत्यत्र सप्तम्यन्तः प्राणशब्दः किं वायुरुत ब्रह्मेति संशये

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು 'ಅನ್ಯೇತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಃಸೃತಮ್' ಎಂಬ ಶಾತಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** पञ्चवृत्तिराध्यात्मिको वायुरेव । तत्र प्राणशब्दस्य प्रसिद्धेः । वज्रशब्दस्य चाशानौ प्रसिद्धत्वादशनेश्च धूमज्योतिस्सलिलसंवलितबाह्यवायुरूपत्वाद्बाह्यवायुर्वाऽत्र प्राणशब्दार्थः । अमृतत्वहेतुवित्तिविषयत्वं चापेक्षिकत्वादिना कथञ्चिन्नेयमिति प्राणवज्रश्रुत्यनुरोधाद्वायुरेव ।

ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ದೇಹದ ಒಳಗಿರುವ ವಾಯುವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹದ ಒಳಗಿರುವ ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚನ್ನು 'ವಜ್ರ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಧೂಮ, ಜ್ಯೋತಿ, ಸಲಿಲ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬಾಹ್ಯವಾಯುವೇ ಮಿಂಚಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಹ್ಯವಾದ ವಾಯುವೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನವಿಷಯತ್ವವು ಇಂತಹ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಗೌಣವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಮೃತ ಎಂದರೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು 'ಕಥಂಚಿತ್' ಪ್ರಾಣಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म” इति “भयादस्याग्निस्तपति” इति च प्राचीनपराचीनवचनसन्दृष्टया प्रतीयमानं तदेकवाक्यत्वं “अन्यत्र धर्मादन्यत्रा-धर्मात्” इति ब्रह्मप्रकरणं च प्राणवज्रश्रुतिबलाद्वाध्यत इति प्राप्ते

‘अन्यत्र धर्मादन्यत्रಾधर्मादन्यತ್ರಾस्मात् ಕೃತಾಕೃತಾತ್ । अन्यत्र भूताच्च भव्याच्च यत्तत् परयसि तद्ब्रह्म ॥’ इति परमात्मनः पृष्टत्वात् ॥ ३९ ॥

'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಭುಕ್ತ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಂದಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯತ್ರ ಧರ್ಮಾತ್ ಅನ್ಯಾತ್ರಾಧರ್ಮಾತ್' ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಾಣಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗಳು ಈ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶರೀರದ ಒಳಗಿರುವ ವಾಯು, ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯವಾಯುವು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸವಾಯುಕಸ್ಯ ಜಗತ: "एजति" इति कम्पनात् कम्पयितृत्वश्रवणात् अमृतत्वहेतुज्ञानविषयत्वाच्च तयोर्ब्रह्मलिङ्गत्वाद्ब्रह्मैव प्राणः ।

**ಸಿದ್ಧಾಂತ** - ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಏಜತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಾಯುಸಹಿತವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಚೇಷ್ಟಕನಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಂಪಯಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅಮೃತಹೇತುಜ್ಞಾನ-ವಿಷಯತ್ವಗಳೆರಡೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣನು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - वज्रशब्दश्च शासकत्वेन भयहेतौ ब्रह्मणि गौणवृत्त्योपपन्न इति न पूर्वापरवाक्यैकवाक्यत्वप्रकरणे बाधनीये ।

ವಜ್ರಶಬ್ದವಾದರೂ ಶಾಸಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ, ಗೌಣವಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अत एव "जगत्सर्वम्" इति सर्वशब्दसङ्कोचोऽप्ययुक्त इति सिद्धान्तः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಜಗತ್ ಸರ್ವಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥೈಸುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सूत्रार्थस्तु "शब्दादेव" इति सूत्रात् मण्डूकभृत्या शब्दात् प्रमित इति पदद्वयमनुकृष्यते । तथाच कम्पनात् जगत्सर्वमेजतीति कृत्स्नकम्पयितृत्वश्रवणात्। सर्वशब्दादत्र परमात्मैव प्रमित इति ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮಂಡೂಕಪುತ್ರಿಯಾಗಿ 'ಶಬ್ದಾತ್ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಯಪಡಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಮಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು...

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವಿಷಯಾನೌಚಿತ್ಯೇನ ದೃಶಯತಿ - ಪ್ರಾಣಿತಿ ॥ ಅಸಕ್ರುದುಕ್ತೇತಿ ॥ ತಥಾಚ  
ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಸ್ತೀತಿ ಪ್ರಾಣವಜ್ರಶ್ರುತಿಬಲಾದ್ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ ಚ ಭಜ್ತವಾ ವಾಯುಃ  
ಪञ್ಚವೃತ್ತಿರಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೋ ಬಾಹ್ಯವಾಯುಶ್ಚಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿ ಭಾಮತುಕ್ತಿಯುಕ್ತೇತಿ ಭಾವಃ ।

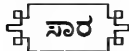
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಅವರು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದವೇ ಅನುಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಪ್ರಾಣ' ಅನುಕ್ರಮಸ್ವಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಗ್ರಂಥದಿಂದ ದೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸಕ್ರುದುಕ್ತ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಈಗಾಗಲೇ  
ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಮತಿಯ ಮಾತನ್ನು  
ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - 'ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಸ್ತೀತಿ  
ಪ್ರಾಣವಜ್ರಶ್ರುತಿಬಲಾದ್ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ ಚ ಭಂಕ್ತವಾಯುಃ ಪಂಚವೃತ್ತಿರಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೋ ಬಾಹ್ಯವಾಯುಶ್ಚಾತ್ರ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ' ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಣಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ  
ವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗಿ, ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ ವಾಯು ಅಥವಾ ಹೊರಗಿರುವ  
ಬಾಹ್ಯವಾಯು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾಮತಿಯ ಮಾತು ಸರಿಯಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷಯತ್ವಂ ನಿರಸ್ಯ ವಜ್ರಶಬ್ದೇ ತು ತದ್ಭುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ಕಿञ್ಚೇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ವಜ್ರಶಬ್ದವೇ  
ವಿಷಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸ್ವಾರ್ಥೋಪ್ಯಯುಕ್ತಃ । ಹೇತುತ್ವಾ ಸಮನ್ವೀಯಮಾನಸ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ ಸದ್ವಿಜಸ್ಯ  
ಶಬ್ದವಿಶೇಷಸ್ಯಾಧ್ಯಾಹಾರೇಣ ವಜ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕರ್ಮನಾದಿತ್ಯನ್ವಯಸಮ್ಮವೇ ಕ್ಲೇಶಾಯೋಗಾತ್ । ಸರ್ವಶಬ್ದಸ್ಯ  
ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪಕತ್ವಾಭಾವೇನಾಸ್ವಾರಸ್ಯಾಚೇತಿ ಭಾವಃ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಜ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ  
'ವಜ್ರಮ್ ತತ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬೆರಡು  
ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು  
ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲೇಶಕರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನೇರವಾಗಿ  
ಸಾಧಿಸುವುದು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳು  
ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.



ಕಾಶಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ 'ಯದಿದಂ ಕಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಜ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶರೀರದ ಒಳಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೇ ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣವಾಯು ಐದುರೂಪಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಚೇತನವರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತೀಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಧೂಮ, ಜ್ಯೋತಿ, ಸಲಿಲ ಇವುಗಳ ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾಯುವೇ ಮಿಂಚಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬಾಹ್ಯವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ವಾಯುವಾಗಲೀ, ಬಾಹ್ಯವಾಯುವಾಗಲೀ ಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - 'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ ಭಯಾತ್ಮಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲಿಂಗವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಈ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಿದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇಳಿರುವ ಕಂಪಕತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ' ಎಂಬ ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆದರುವಂತೆ, ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಮತ್ತು ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದು ವಜ್ರವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯು ವಜ್ರನಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಉದ್ಯತತ್ವ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಬೀಜವು ವಜ್ರನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೇದನತ್ವ' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಜ್ರದಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////

• • • • •

## ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचित್ತು || “ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತ” ಇತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇನ ನಿರ್ಣಿತಯೋ: “ಅಜ್ಞುಮಾತ್ರ: ಪುರುಷೋ ಮಧ್ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿष्ठತಿ | ಅಜ್ಞುಮಾತ್ರ: ಪುರುಷೋಽಂತರಾತ್ಮಾ ಸದಾ ಜನಾನಾಮ್” ಇತಿ ವಾಕ್ಯಯೋರ್ಮಧ್ಯस्थೇ “ಯದಿದಂ ಕಿञ್ಚ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇಽನ್ಯಪರತ್ವಶಾಙ್ಕಾಽಯೋಗಾನ್ವೇದಂ ಸೂತ್ರಮಧಿಕರಣಾಂತರಮ್ |’

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರು ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ‘ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ತನಾತ್’ ಎಂಬುದರ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷಃ ಮಧ್ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಠತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ‘ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷೋಂತರಾತ್ಮಾ ಸದಾ ಜನಾನಾಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ’ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗಬೇಕು. ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಏಕೆ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು?

### (೧) ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಮ್ -

ತದೇವಂ ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತಾಧಿಕಾರಕಥಾಂ ಪರಿಸಮಾಪ್ಯ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯಾಜ್ಞುಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಭೂವ್ಯೇಶಿತೃತ್ವಾವಗತಪರ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವೋತ್ತಮ್ಭನಂ ಹೇತ್ವಂತರಮಾಹ -

ಕಂಪನಾತ್ || ೪೦ ||

‘ಅಜ್ಞುಮಾತ್ರ: ಪುರುಷೋ ಮಧ್ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿष्ठತಿ’ ‘ಅಜ್ಞುಮಾತ್ರ: ಪುರುಷೋಽಂತರಾತ್ಮಾ’ ಇತ್ಯನಯೋರ್ವಾಕ್ಯಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ‘ಯದಿದಂ ಕಿञ್ಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣಂ ಏಜತಿ ನಿಃಸ್ಸುತಮ್ | ಮಹದ್ ಭಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಂ ಯ ಏತದ್ ವಿದುರ್ಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ | ಭಯಾದಸ್ಯಾಞ್ವಿಃಪತಿ ಭಯಾಞ್ವಿಃಪತಿ ಸೂರ್ಯಃ | ಭಯಾದಿನ್ದ್ರಚ ವಾಯುಚ ಮೃತ್ಯುರ್ಭಾವತಿ ಪಶ್ಚಮಃ ||’ ಇತಿ ಕೃತ್ಸನಸ್ಯ ಜಗತೋಽಗ್ನಿಸೂರ್ಯಾದೀನಾಂ ಚಾಸ್ಮಿನ್ ಅಜ್ಞುಮಾತ್ರೇ ಪುರುಷೇ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದನಿರ್ದಿಷ್ಟೇ ಸ್ಥಿತಾಪಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತತೋ ನಿಃಸ್ಸುತಾನಾಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸಜ್ಜಾತಮಹಾಭಯನಿಮಿತ್ತಂ ಏಜನಂ ಕಂಪನಂ ಶ್ರುಯತೇ | ತಚ್ಚಾಸನಾತಿವೃತ್ತೌ ಕಿಂ ಭವಿಷ್ಯತಿತಿ ಮಹತೋ ಭಯಾದ್ ವಜ್ರಾದಿವಿಚಿತಾತ್ ಕೃತ್ಸಂ ಜಗತ್ ಕಂಪತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ‘ಭಯಾದಸ್ಯಾಞ್ವಿಃಪತಿ’ ಇತ್ಯನೇನೈಕಾರ್ಥ್ಯಾತ್ ‘ಮಹದ್ ಭಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಮ್’ ಇತಿ ಪಶ್ಚಮ್ಯರ್ಥೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಾ | ಅಯಂ ಚ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ವಭಾವಃ ‘ಏತಸ್ಯ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ ಸೂರ್ಯಾಚಿನ್ದ್ರಮಸೌ ವಿಧೃತೌ ತಿष्ठತಃ’ ‘ಭೀಷಾಽಸ್ಮಾದ್ ವಾತಃ ಪವತೇ ಭೀಷೋದೇತಿ ಸೂರ್ಯಃ | ಭೀಷಾಽಸ್ಮಾದಿನ್ದ್ರಚೇನ್ದ್ರಚ ಮೃತ್ಯುರ್ಭಾವತಿ ಪಶ್ಚಮಃ ||’ ಇತಿ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸ್ಯೈವ ವಿವಿಧೈಶ್ಚರ್ವಾವಗತೇ ||

ಕಿಂತ್ವಕ್ಷುಷಮಾತ್ರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇ ಹೇತ್ವಂತರಂ ಸತ್ “ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ” ಇತ್ಯೇತದಾಧಿಕರಣಶೇಷ  
ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಂಗುಷ್ಠಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ‘ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು  
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ  
ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ‘ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷವೆಂದು  
ಹೇಳಬೇಕು.

ತತ್ರ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿನಾ ಪ್ರಕರಣಾಧೀನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋದಯಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ।

ಇವರ ಮತವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕರಣವು ಬಾಧಿತವಾಗಬಹುದು.  
ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದ್ದರೂ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರವೇ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆಯೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಅಕ್ಷುಷವಾಕ್ಯದ್ವಯಮಧ್ಯ ಎವ “ಋತ್ವಮೂಲೋಽವಾಕ್ಶಾಖ ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಯಃ ಸನಾತನ” ಇತಿ  
ಪ್ರಪಂಚವಾಕ್ಯದರ್ಶನಾಚ ।

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂಗುಷ್ಠವಾಕ್ಯದ್ವಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ‘ಉರ್ಧ್ವಮೂಲೋಽವಾಕ್ಶಾಖ  
ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಯಃ ಸನಾತನಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ನೀವೂ  
ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ? ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

“ಶಬ್ದಾದೇವ” ಇತ್ಯೇತದಾನಂತರಸ್ಯ ಚ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಸಂಗಾಚ ।

ಮತ್ತು ‘ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದು ಶೇಷವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೊತೆ ಈ  
ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

ಸೂತ್ರೇ ಹೇತುಮಾತ್ರೋಕ್ತಾವಪಿ “ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ” ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ಯೋಗ್ಯಸ್ಯ  
ಸಾಧ್ಯಸ್ಯಾಧ್ಯಾಹಾರಸಮ್ಮಭಾವಾಚ ॥ ಟೀಕಾಕ್ಷರಾರ್ಥಸ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟಃ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾಯಾಂ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥



ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀರಿತ್ಯಾಶ್ಚರತ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಶೈಲಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಕೇचित್ವಿತಿ || ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶೋಕ್ತಮನುವದತಿ || ಶಬ್ದಾದೇವೇತಿ || ನನ್ವೇವಂ  
ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾगेव निश्चयात्सूत्रवैयर्थ्यमित्याशङ्क्याह - हेत्वन्तरमिति ||  
प्रपञ्चेति || तथाच तद्वदेव “यदिदं किञ्च” इति वाक्यं तन्मध्यस्थमप्यन्यपरमिति  
पूर्वपक्षोयुक्त इति भावः ||

ವಿವರಣೆ - ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು 'ಕೇಚಿತ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಈ ಸೂತ್ರವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಹೇತ್ವಂತರಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಪ್ರಪಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** चशब्दस्येति || ननु सूत्रे चशब्दाभावोऽनन्तरपूर्वाधिकरणशेषत्व-  
भ्रमानुदयार्थः । नत्वधिकरणान्तरत्वादिति श्रुतप्रकाश एव समाधानमुक्तमिति चेन्न ।

'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹೇತ್ವಂತರವನ್ನು ಇದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ, 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆತ್ತೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಸೂತ್ರವು ಶೇಷವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯು ಹುಟ್ಟಬಾರದೆಂದು

ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಈ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಚಶಬ್ದಾಭಾವೇಪಿ व्यवहितशेषत्वापेक्षया सन्निहितशेष-त्वस्यैव प्रथमप्रतीतेः । अर्थानन्वयादनन्तरशेषत्वाभावे चावश्यकचशब्दप्रयोगेपि तत एव तच्च शेषत्वप्रतीतेरभावोपपत्तेरिति भावः ।

**ಉತ್ತರ -** ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಯಾವುದೋ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನ ಅಪಶೂದ್ಯಾಧಿಕರಣದ ಅರ್ಥದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಅಪಶೂದ್ಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದು ಶೇಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹಾಕಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಿಲುವು ಸರಿಯಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु सूत्रे समन्वीयमानशब्दानुक्तेः कथमधिकरणान्तरत्वमित्यत आह - सूत्र इति ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸೂತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** -यथात्वन्मतेऽभिव्यक्तेरुपासकानामभिव्यक्तयर्थप्रादेशमात्रत्वं परमात्मन इति साध्यमध्याह्रियते तथाऽत्रापि वज्रं ब्रह्मेति साध्यमध्याहार्यमित्यर्थः ॥

ಯಾವಂತಿಯಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರದ್ಭಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರತ್ವಮ್ ಪರಮಾತ್ಮನಃ' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತೀರೋ, ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಸಹ 'ವಜ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - साध्यस्येति ॥ परमतरीत्या साध्यधर्मविशिष्टस्य पक्षस्येत्यर्थः । स्वमते तु साध्यबोधकस्य तत्पदस्य सर्वत्रानुवर्तनाद्वज्रमिति पक्षस्याध्याहार इति ध्येयम् ।

'ಸಾಧ್ಯಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಸಾಧ್ಯಧರ್ಮವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಇದು ಅದ್ವೈತ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ. ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ವಜ್ರಂ' ಎಂಬುದನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. 'ತತ್' ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಜ್ರಂ' ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರವೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ**— एतेन भामतीरीतिमनुसरतः कस्यचिच्छैवस्य मतमपि प्रत्युक्तं बोध्यम् । “नभस्वतोऽपि सर्वाः स्युश्चेष्टाभगवतो हरेः” इति “वर्जनाद्वज्रम्” इत्यादिस्मृतिविरोधेन शिव इति सिद्धान्तस्यायुक्तत्वाच्चेति ॥

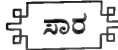
इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते  
चन्द्रिकाप्रकाशे कम्पनाधिकरणं सम्पूर्णम् ॥

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಮತಿಯ ರೀತಿಯನ್ನೇ ಶೈವರೂ ಸಹ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ ಶಿವನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಇವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆದರೆ 'ನಭಸ್ವತೋಽಪಿ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ಯುಶ್ಚೇಷ್ಟಾಭಗವತೋ ಹರೇಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು 'ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಎರೋಧ ಬರುವ ಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಶಿವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.



ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿರ್ಧರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರನಾದ ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷೋಽಂತರಾತ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳ ನಡುವೆ 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು 'ಪ್ರಾಣ' ಎಂದು ಕರೆದು, ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಭಯಗೊಂಡು

ಜಗತ್ತು ಕಂಪಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಶೇಷವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೊತೆ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಊರ್ಧ್ವಮೂಲೋಽವಾಕ್ಶಾಖ ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಥಃ ಸನಾತನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಮಹದ್ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ವಜ್ರನನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಮತ್ತು 'ಶಬ್ದಾದೇವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರಥಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ವಜ್ರ' ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

////////////////////



# ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೦)

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम् कम्पनाधिकरणम् (१।३।१०)

कम्पकः

‘कंपक’ ಎಂದರೆ ಜಗಜ್ಜೀವಕವಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವಜ್ರಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ..

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमञ्जरी कम्पनाधिकरणम् (१।३।१०)

ननु देवतैरपि मोक्षार्थं ज्ञेयो जनार्दन इत्ययुक्तम् । ‘यदिदं किञ्च जगत्सर्वं प्राण  
एजति निःसृतम् । महद्भयं वज्रमुद्यतं य एताद्विदुरमृतास्ते भवन्ति’ इति काठके  
वज्रज्ञानादेव मोक्षोक्तेः । वज्रस्य चेन्द्रायुधे निरूढवज्रश्रुत्या ‘तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छत्’  
इत्यादौ आयुधे प्रसिद्धोद्यतत्वलिङ्गेन चेन्द्रायुधत्वादित्यतः प्राप्तम् - कम्पनादिति ।  
तदर्थः - शूद्रेतिकम्पक इति ।

ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸ್ಸೃತಮ್ | ಮಹದ್ ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದ್ಯತಂ ಯ ಏತದ್ ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ||' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರು ವಜ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಾಯುಧವಾದ ವಜ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರವನ್ನೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

उपलक्षणमेतत् । पूर्ववदनुषङ्गः । यदिदं सर्वं प्राणे स्थितं प्राणादेजति च । एज् कम्पन इति धातौरेजतीत्याद्युक्तकम्पकादिः जगच्चेष्टकादिर्जनार्दनः । कस्माल्लोकप्रसिद्ध्या विष्णुलिङ्गेन च तदन्यत्र च वाचकैः वज्रोद्यतमहर्ष्यप्राणादिसर्व शब्दैः एको जनार्दन एव मुख्यतो वर्जनाद्ब्रजमित्यादियोगरूढिम्यां वाच्यः । न त्विन्द्रायुधम् ।

ಉಪಲಕ್ಷಣತಯಾ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಿಂದಿನಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' 'ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ' ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಣನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನು ಜನಾರ್ದನನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಏಜ್ಯ ಕಂಪನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ಏಜತಿ' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಜ್ರ, ಉದ್ಯತ, ಮಹದ್ ಭಯ, ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಜನಾರ್ದನನು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ವರ್ಜನಾದ್ ವಜ್ರಃ' ಎಂಬ ಯೋಗದಿಂದಲೂ ವಿದ್ವದ್ಗುಣಿಯಿಂದಲೂ ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಹೊರತು ಇಂದ್ರಾಯುಧವಲ್ಲ.

ಕುತಃ । ಕಂಪಕೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈರ್ಯುತೋ ಹಿ । ಲಂಪಕತ್ವತದ್ಬಲಕ್ಷಿತಮುಕ್ತಿ  
ಹೇತುವೇದನತ್ವ - 'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಂ' ಇತಿ ಪೂರ್ವಾಕಯೋಕ್ತಾಮೃತತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ-  
ಭಯಾದಸ್ಯಾಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ' ಇತ್ಯಾಯುತರವಾಕ್ಯೋಕ್ತಗ್ರಾಡಿಭಯಙ್ಕರತ್ವಾದಿಲಿಂಗೈಃ ಯುತತ್ವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೌ  
ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ಎಂದರೆ, ಕಂಪಕನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ  
ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವ ಇದರಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ  
ಮುಕ್ತಿಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವ, 'ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಮ್' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ  
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, 'ಭಯಾದಗ್ನಿಸ್ತಪತಿ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ  
ಅಗ್ನಾದಿಭಯಂಕರತ್ವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ  
ವಜ್ರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತ್ರ ಜನಾರ್ದನ ಇತ್ಯತ್ರ ಜನೇತ್ಯನಾದಿತ್ವೋಕ್ತಾ ಪೂರ್ವಾರ್ಥೋಕ್ತಸರ್ವಜನಕತ್ವಾದಿ ಅದೇನೇತ್ಯಂಶೋ  
ಚ 'ಯ ಏತಾದ್ವಿದುಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ಸ್ಫುಚಿತಮ್ ।

ಪ್ರಕೃತ 'ಜನಾರ್ದನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನಾದಿತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.  
'ಅರ್ಧನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಜನಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು, ಅವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು  
ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು 'ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿ  
ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅತ್ರ ಯೌಗಿಕಸಮನ್ವಯವಜ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥೈ ವರ್ಜಿತ ಇತಿ ನಿರ್ದೇಶ್ಯವ್ಯೇ ಕಂಪಕ ಇತಿ  
ತತ್ಸಾಧಕಲಿಂಗೋಕ್ತಿಃ ಸೂತ್ರೋಪಾತ್ತತ್ವಾದ್ವಾ, ವಜ್ರನಾಮ್ನೋ ವೈಷ್ಣವತ್ವಾದ್ವಾ, ಕಂಪಕತ್ವಸ್ಯ  
ವಿಷ್ಣವಾಯತ್ತತ್ವಾದ್ವೇತಿ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾದ ವಜ್ರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು  
ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ವರ್ಜಿತಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ  
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಂಪನಾತ್'  
ಎಂದು ಕಂಪಕತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂದು  
ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಕಂಪಕತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.



ಅಥವಾ, ವಜ್ರಶಬ್ದವು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವಾಗಿದೆ. ಕಂಪಕತ್ವವು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲೂ ಕೂಡ 'ವರ್ಜಿತಃ' ಎಂದು ಹೇಳದೆ 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರೇ ಕಮ್ಪಕತ್ವೋಕ್ತಾವಪಿ ಲಿಂಗೈರೀತೀನೇಕಲಿಂಗೋಕ್ತಿಃ ತಸ್ಯ ಉಪಲಕ್ಷಣತ್ವಸೂಚನಾಯ |  
ಉಕ್ತಂ ಚ ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾಂ ಅತ್ರೈವ ನಯೇ 'ತದವಿಹಾಪೈವ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್' ಇತಿ  
'ತದನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯ' ಇತಿ ಚ || ೧೦ ||

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಪಕತ್ವಲಿಂಗವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೂ 'ಲಿಂಗೈಃ ಸರ್ವೈರ್ಯುತಃ' ಎಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ತದಭಿಧಾಯೈವ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್' ಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು, ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

\* \* \*

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಬೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೦)

॥ ಓಂ ಕಂಪನಾತ್ ಓಂ ॥ ೧-೩-೩೯ ॥

ಅತ್ರ ವಜ್ರನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೇ । ಯೋಗ್ಯತಯಾ ವಜ್ರ ಇತ್ಯನ್ವೇತಿ । ತತು ಇತ್ಯಸ್ತಿ ।  
“ಮಹದ್ವಯಂ ವಜ್ರಮುದತಮ್” ಇತ್ಯುಕ್ತವಜ್ರೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನ ತ್ವಿನ್ದ್ರಾಯುಧಮ್ । ಕಂಪನಾತ್ “ಜಗತ್ಸರ್ವಂ  
ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಃಸೃತಮ್” ಇತಿ ಕಂಪನವಚನಾತ್ ಜಗತ್ಪ್ರಕೃತವಲಿಕ್ಷಾದಿತೀರ್ಥಃ ॥ ೧೦ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ಪದವು ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ‘ತತ್ತು’ ಎಂಬ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ‘ಮಹದ್ ಭಯಂ ವಜ್ರಮುದತಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ, ಹೊರತು ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನಲ್ಲ. ಕಂಪನಾತ್ = ‘ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಃಸೃತಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕಂಪನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ. ‘ಕಂಪನ’ ಎಂದರೆ ‘ಜಗತ್ಪ್ರಕೃತತ್ವ’ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ  
**ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಲಿ:**

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೦)

॥ ॐ ಕಂಪನಾತ್ ॐ ॥ ೧೦ ॥

ಅತ್ರ ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಪೂರ್ವತ್ರ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಸ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಶೋ ಛ್ರಯೋಗಾಭಾವಾತ್ ಯೋಗವೃತ್ತ್ಯಾ ನ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿತ್ವಮಿತಿ ಶಾಙ್ಕನಾತ್ರಪ್ರತುದಾಹರಣಸಕ್ತತಿ: । “ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿ:ಸೃತಮ್ । ಮಹದ್ವಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದು: ಅಮುತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ।” ಇತಿ (ಕಾ.೨-೩-೨) ಕಾರಕೇ ಶ್ರುತೋ ವಜ್ರ: ಕಿಂ ಇಂದ್ರಾಯುಧಂ ತತ ವಿಷ್ಣುರೀತಿ ಸಂದೇಹ: । ಇಂದ್ರಾಯುಧಮಿತಿ ಪೂರ್ವ: ಪಕ್ಷ: ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ವಜ್ರ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ, ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ ನಿಸೃತಮ್’ । ಮಹದ್ವಯಂ ವಜ್ರಮುಚ್ಯತಂ ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ದೇವೇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ? ಅಥವಾ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೋ? ದೇವೇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ವಜ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ತತ್ರ ರೂಢತ್ವಾತ್ । ವಾಕ್ಯಶೋ ಪೂರ್ವತ್ರೇವ ವಿಷ್ಣೌ ಛ್ರಯೋಗಾಭಾವಾತ್ “ವರ್ಜನಾದ್ವಜ್ರ” ಮಿತಿ (ಬ್ರ.ವೈ.ಪು) ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ವಜ್ರಶ್ರುತಿತ: ದುರ್ಬಲತ್ವಾತ್ ।

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ವಜ್ರಶಬ್ದವು ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು, 'ವರ್ಜನಾದ್ ವಜ್ರಮ್' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣದ ವಚನವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಇಂದ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಹೃಷೀಕೃಷ್ಣಾಂಗೇನ ಯೌಗಿಕತಯಾ ವಿಷ್ಣುಗ್ರಹಣೇ ಚ ಅರ್ಥಾಂತರೇಽಪಿ ಯೋಗಸ್ಯ ಸುವಚತೇನ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾವ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ರಸಜ್ಞಾಚ್ಚ ಉಚಿತತವಲಿಜ್ಞಾಚ್ಚ ತಸ್ಯ ಚ "ಉಚತಾಯುಧದೋರ್ದಂಡಾಃ" (ಮಹಾಭಾರತ) ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೌ "ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್" ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಚ ಆಯುಧೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಶ್ರುತಲಿಜ್ಞಾಭ್ಯಾಂ ಚ ಮುಕ್ತಿಹೇತುವೇದನತ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮಲಿಜ್ಞಾನಾಂ ಬಾಧಾದಿತಿ ||

ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಶಬ್ದಾರ್ಥದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಇಂದ್ರಾಯುಧವೇ ವಜ್ರವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಉದ್ಯತಾಯುಧದೋರ್ದಂಡಾಃ' ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತದ ವಚನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ತೇನೇಂದ್ರೋ ವಜ್ರಮುದಯಚ್ಛತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯತತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಆಯುಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ 'ಮೋಕ್ಷಹೇತುಭೇದನತ್ವ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ವಜ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವೇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು || "ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ" ಪ್ರಾಣನಿಮಿತ್ತಂ ಕಂಪತೇ ಇತಿ ಶ್ರುತಸರ್ವಚೇತಕತ್ವಸ್ಯ "ಕೋ ಹೇವಾನ್ಯಾತ್ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾತ್" (ತೈ.೨-೪) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿಧಿಃ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ರಾನವಕಾಶಾತ್ |

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - 'ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ' ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಪ್ರಾಣನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲ 'ಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ಕೋ ಹೇವಾನ್ಯಾತ್ ಕಃ ಪ್ರಾಣ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ 'ಸರ್ವಜಗಚ್ಛೇಷ್ಠಕತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಜ್ರಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಶ್ರುತ್ಯುಪಬೃಹಹಸ್ಮತ್ಯುಕ್ತೇನ ನಿರವಕಾಶಯೋಗೇನ “ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಂ” ಇತಿ

(ಭ,ಗೀ.೧೦-೨೮) ಪ್ರಯೋಗಾच्च विष्णौ सावकाशत्वात् ।

ವಜ್ರಶ್ರುತಿಯಾದರೂ ಶ್ರುತಿಗೆ ಇತಿಕರ್ತವ್ಯತಾರೂಪವಾದ ಸ್ತೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಬೋಗದ ಬಲದಿಂದ ‘ಆಯುಧಾನಾಮಹಂ ವಜ್ರಮ್’ ಎಂಬ ಗೀತೆಯ ಮಾತಿನಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಾಯುಧವಾಚಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

योगस्य स्मार्तत्वादेव अव्यवस्थानापत्तेः । उद्यतत्वलिङ्गस्य च उत्पूर्वस्य यतेरूपतया उत्कृष्टप्रयत्नवत्त्वरूपतया विष्णावपि सम्भवात् इदं वज्रं विष्णुरेवेति ॥

ಮತ್ತು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವು ಸ್ತೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಾರ್ಥದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಉದ್ಯತಸ್ತು’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವಾದರೋ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಪ್ರಯತ್ನವತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

फलं तु विष्णोः मुक्तिहेतुवेदनत्वाक्षेपः तत्समाधिश्च ॥ १० ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲಫಲಿಭಾವ ಹೀಗಿದೆ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಿಷಯತ್ವ ಎಂಬುದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ  
ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಭೀಮಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

# ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ:

ಕಂಪನಾಧಿಕರಣम् (೧|೩|೧೦)

ಅತ್ರ ವಜ್ರನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವೀಯತೇ ||

೐|| ಕಂಪನಾತ್ || ೐ ೧-೩-೩೯

ನನು 'ಯದಿದಂ ಕಿಮ್?' (ಕಠ. ೬-೨) ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತಂ ವಜ್ರಮಿन्द्रಾಯುಧಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ | ವಜ್ರಶ್ರುತೇ: | ಉದತತ್ವಲಿಂಗಾಚ್ಚ | ತ್ವರ್ಹಾಯುಧ ಏವೋಪಪದತೇ | ನಚ ವಜ್ರಜ್ಞಾನೇನ ಮೋಕ್ಷೋಕ್ತೇರ್ವಿಷ್ಣುರिति ವಾಚ್ಯಮ್ | ಲಿಂಗಮಾತ್ರಾತ್ ಶ್ರುತिलಿಂಗಯೋ: ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ | ನಚ ಲಿಂಗಸ್ಯ ನಿರವಕಾಶತಯಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್ | ಶ್ರುತिलಿಂಗಯೋರಪಿ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್ | ನ ಚೈವಂ ಸತಿ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಲಿಂಗಸ್ಯ ವಿಷ್ಣವೈಕನಿಷ್ಠತ್ವವಿಧಾತಾದಸ್ಯ ವಜ್ರಸ್ಯೇಂದ್ರಾಯುಧತ್ವಂ ನಾನಿಷ್ಠಮिति ವಾಚ್ಯಮ್ | ಫಲೋಪಹಿತಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಲಿಂಗಸ್ಯಾವಿ ಧಾತೇಽಪಿ ತದಯೋಗ್ಯತ್ವರೂಪಲಿಂಗಸ್ಯ ವಿಷ್ಣವೈಕನಿಷ್ಠತ್ವವಿಧಾತಾತ್ | ತತಶ್ಚ ವಜ್ರಮಿन्द्रಾಯುಧಮೇವೇತಿ, ನ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನಾದೇವ ಮೋಕ್ಷ: ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಮಾಹ -

೐|| ಕಂಪನಾದिति || ಅಸ್ಯಾರ್ಥ: - 'ಮಹಜ್ಜಯಂ ವಜ್ರಮ್' ಇತಿ ವಜ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ | ನ ತ್ವಿन्द्रಾಯುಧಮ್ | ಕುತ: ? ಕಂಪನಾತ್ 'ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾಣ ಏಜತಿ' (ಕಠ. ೬-೨) ಇತಿ ಕಂಪನಶಬ್ದಿತಸರ್ವಚೇಷ್ಠಕಾವಲಿಂಗಶ್ರವಣಾದಿತ್ಯರ್ಥ: |

ಏವಂ ಚ 'ಏಜತಿ' ಇತಿ ಕಂಪನವಚನಾತ್ | 'ಅಮೃತಾಸ್ತ' (ಕಠ. ೬-೨) ಇತಿ ಫಲೋಪಹಿತ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಾಭಿಧಾನಾತ್ | ನ ಉದತತ್ವಲಿಂಗವಿರೋಧ: | ಉದತತ್ವಲಿಂಗಸ್ಯೋದಮಿತ್ತವಾರ್ಥತ್ವೇನ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ | ನಚ ವಜ್ರಶ್ರುತಿವಿರೋಧ: | ವಜ್ರಶ್ರುತೇರಪಿ 'ವರ್ಜನಾದ್ ವಜ್ರ ಇತಿ ಉಚ್ಯತೇ' ಇತಿ ವಚನಾತ್ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ | ತತಶ್ಚ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಜ್ರ:' ಇತಿ 'ತಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಜನಕಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯತಾ' ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ||\*||

|| ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿಂಗಳಾಂ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಮ್ ||

# ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೧)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

# ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ನಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಜ್ಯೋತಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು, ಜೀವನಲ್ಲ

॥ ಅಥ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ತ - ॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ೪೦ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ', ಎಂಬ  
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ  
ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಶ್ರುತಿ  
ಇರುವುದರಿಂದ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'ಯೋಽಯಮಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತಿ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ ನ ಜೀವಃ।  
ಕುತಃ? ದರ್ಶನಾತ್ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತೇರಪ್ಯುಕ್ತಃ ॥೧॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಅರ್ಥ -- ಜ್ಯೋತಿಃ = 'ಯೋಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದರ್ಶನಾತ್ = 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ', 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕಶ್ರುತಿ ಇರುವುದರಿಂದ.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ-

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ — ಹೃದಯ ಆಹಿತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ರ 'ಯೋಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' (ಬೃ. ೩. ೬-೩-೭) ಇತ್ಯತ್ರ 'ಉಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' (ಬೃ. ೩. ೬-೩-೭) ಇತಿ ವಚನಾಜ್ಞಿವ ಇತಿ ಪ್ರತೀಯತೇ ಇತಿ ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಅದೇ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು 'ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಜ್ಞಾನಮಯನಾದ ಪುರುಷನು ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು 'ಭೂಲೋಕ ಹಾಗೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಹೃದಯೇ ಅಹಿಂ = ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಜ್ಯೋತಿಃ = ಜ್ಯೋತಿಯು, ಪರಮಾತ್ಮಾ = ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಉಕ್ತಮ್ = ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ತತ್ರ = ಅಲ್ಲಿ ಇದೇ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಯೋಯಂ = ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ = ವಿಜ್ಞಾನಮಯನೇ, ಪ್ರಾಣೇಷು = ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ, ಹೃದಿ = ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ಅಂತಃ = ಇರುವ, ಪುರುಷಃ = ಪುರುಷನೇ, ಜ್ಯೋತಿಃ = ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯತ್ರ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಮುಂದೆ, ಉಭೌ ಲೋಕೌ = ಭೂಲೋಕ ಹಾಗೂ

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಅನುಸಂಚರತಿ = ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇತಿ ವಚನಾತ್ = ಹೀಗೆ  
 ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಜೀವಃ ಇತಿ = ಜೀವನಃ  
 ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು, ಪ್ರತೀಯತೇ = ತೋರುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಇಷ್ಟು  
 ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅತ್ರಾಧಿಕರಣೇ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಜ್ಯೋತಿರ್ನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೆ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಜ್ಞಾತಿಂ  
 ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ದರ್ಶಯತಿ - ಹೃದಯ ಇತಿ ॥ ಯದ್ವದಯೇ 'ಆಹಿತಂ' ನಿಹಿತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ತच्छಬ್ದವಾಚ್ಯಂ  
 ಸ ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯೇಽಭಿಹಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ತತ್ರೇತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷಯ  
 ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಇತಿಶಬ್ದಾತ್ ಪರಂ ಶ್ರುಯತ ಇತಿ ಶ್ಲೇಷಃ । ತತಃಽಪಿ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅತ್ರೇತಿ ॥  
 ಉತ್ತರಾತ್ಮಕ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಶ್ರುತಂ ಜ್ಯೋತಿರೀತಿನುಷಂಜಯತೆ । ತಥಾ ಚಾತ್ರ ಶ್ರುತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ತच्छಬ್ದವಾಚ್ಯೋ  
 ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕೋ ಜೀವ ಏವೇತಿ ಪ್ರತೀಯತೆ । ಕುತಃ ? 'ಸ ಸಮಾನಃ ಸಮುಖೈ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' ಇತಿ  
 ವಚನಾದ್ ಇತ್ಯಾದಿಜೀವಲಿಂಗಾಭಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯಶ್ಲೇಷಾದಿತಿ ಯೋಜನಾ । ಅನೇನ 'ಹೃದಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತಿ  
 ವಾಜಸನೇಯವಾಕ್ಯೋಕ್ತಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷಯೋ ವಿಷ್ಣುತ್ವಾಕ್ಷೇಪಮುಖೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ತದಾಕ್ಷೇಪಾತ್ ತೇನಾಸ್ಯಾಕ್ಷೇಪಿಕಾ  
 ಸಂಜ್ಞಾತಿರೂಪಾ ಭವತಿ । ವಾಜಸನೇಯೋಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷಯಃ, ಜೀವ ಏವೇದಂ ಜ್ಯೋತಿರೀತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಶ್ಚ  
 ಸೂಚಿತಃ । ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಹಿ ಅಯಂ ಪುರುಷಃ 'ಕಿಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಕಿಂಜ್ಞಾನಸಾಧನಃ ಜೀವಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಂ  
 ಕಿಮಿತಿ ಜನಕೇನ ಪೃಥೋ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ ಸಮ್ರಾಡೀತಿ ಹೋವಾಚ' (ಬೃ.೬.೩.೨)  
 ಇತ್ಯನೇನ ಹೇ 'ಸಮ್ರಾಟ್' ಸಾರ್ವಭೌಮ ಜನಕರಾಜ ! ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯಜ್ಞಾನಸಾಧನಕೋಽಯಂ ಪುರುಷ ಇತ್ಯುವಾಚ ।  
 ಉಪಾಕ್ಷೇಪೇನ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ಜಾಗ್ರದ್ವಿಜ್ಞಾನಾದಿತ್ಯವಂದ್ರಾಶ್ರಿವಾಚಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಾಂತಮಯೇ  
 ಉತ್ತರೋತ್ತರಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಂ ಜೀವಸ್ಯಾಭಿಧಾಯ ಪುನಃ ಸುಸಿವಪ್ರಯೋರಾದಿತ್ಯಾದಿಷು ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಮಿತಿಷು  
 'ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' (ಬೃ.೬.೩.೨.) ಇತಿ ಜನಕೇನ ಪೃಥೋ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ 'ಆತ್ಮಮೈವಾಸ್ಯ  
 ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಇತಿ ತಯೋರ್ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮುಕ್ತವಾ ಪುನಃ 'ಕತಮಾತ್ಮಾ'  
 (ಬೃ.೬.೩.೭) ಇತಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೇನೋಕ್ತಾ ಆತ್ಮಾ ಕತಮಃ ಕೀದೃಶ ಇತಿ ಪೃಥೋ 'ಯೋಽಯಮ್' ಇತ್ಯನೇನ  
 ಜೀವದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿವಿವಿಕ್ತಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುತ್ತರಮಾಹೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಯೋ 'ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ವಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣಃ  
 'ಪ್ರಾಣೇಷು' ಇಂದ್ರಿಯೇಷ್ವಂತಃ ಹೃದಂತಶ್ಚ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇನ ವರ್ತಮಾನೋ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಜೀವಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿಚಾದಿಘೋತಕಃ  
 'ಪುರುಷಃ' ಪೂರ್ಣಬಿಂಬೋಽಸ್ತಿ । ಸೋಽಯಮಾತ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಮಾಹ - ಸ ಇತಿ ॥ 'ಸಃ'  
 ಆತ್ಮಾ ಪರಮಾತ್ಮಾ 'ಸಮಾನಃ' ಅವಿಕಾರಃ ಸದೈಕರೂಪಃ ಸನ್ 'ಉಖೈ ಲೋಕೈ' ಭೂಲೋಕಘ್ನಲೋಕೈ  
 ಜಾಗ್ರತ್ಸುಷುಪ್ತೀ ವಾ ಪ್ರತಿಜೀವಮಾದಾಯ ತಮನುಸಂಚರತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೀ ತು, ಆತ್ಮಪದಂ ಸ ಇತಿ ಪದಂ  
 ಚ ಜೀವಪರಮ್ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಮಪಿ ಕರ್ಮಾಧೀನಂ ವಿವಕ್ಷಿತಂ, ತच्च ಲಿಂಗಂ ಕರ್ಮವಶಾತ್ ತಸ್ಯೇವೇತಿ  
 ಮನ್ಯತೆ ।

भाष्यम् — अत उच्यते —

ॐ ज्योतिर्दर्शनात् ॐ ॥ ४० ॥

‘विष्णुरेव ज्योतिर्विष्णुरेव ब्रह्मा विष्णुरेवाऽऽत्मा विष्णुरेव बलं विष्णुरेव यशो विष्णुरेवाऽऽनन्द’ इति दर्शनाच्चतुर्वेदशिखायां ज्योतिर्विष्णुरेव ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಆತ್ಮಾ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಬಲ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಯಶಸ್ಸು, ವಿಷ್ಣುವೇ ಆನಂದನು ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಚತುರ್ವೇದ ತಿವೆಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

(१) प्रतिषेधार्थ -- सिद्धांतसाधनगानि सूत्रवन्नु पठिन् च्याख्या  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಜ್ಯೋತಿಃ = ಜ್ಯೋತಿಯು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಆತ್ಮಾ = ಆತ್ಮನು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಬ್ರಹ್ಮಾ = ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಬಲಂ = ಬಲರೂಪನು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಯಶಃ = ಯಶೋರೂಪನು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ಆನಂದ = ಆನಂದಮಯರೂಪನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಚತುರ್ವೇದತಿಖಾಯಾಂ = ಚತುರ್ವೇದತಿಖೆಯೆಂಬ ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ, ದರ್ಶನಾತ್ = ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಜ್ಯೋತಿಃ = ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

(१) भाष्यदीपिका — सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य दर्शनपदोक्तश्रुत्युदाहरणपूर्वकं व्याचष्टे — अत इति ॥ ‘विष्णुरेव ज्योतिः.. विष्णुरेवाऽनन्दः’ इति चतुर्वेदशिखायामिति ‘दर्शनात्’ विष्णुरेव मुख्यतो ज्योतिरशब्दित इत्युक्तत्वात् ‘ज्योतिः’ तच्छब्दवाच्यो विष्णुरेव, न जीव इत्यर्थः । विष्णुरेवेत्यनेन तत्त्वित्यनुवृत्तस्यार्थ उक्तः । श्रुत्यर्थस्तु स्पष्टः । विशेषस्तु — बलं बलप्रदः । ‘स वै बलं बलिनां चापरेषाम्’ (भाग.७) इति च भागवते । विष्णुरेव यशः ‘तस्य नाम महद्यशः’ (महाना.१.१०) इति श्रुतिरिति तत्त्वप्रदीपेऽभिहितम् । ब्रह्मादिशब्द वज्र्योतिरशब्दोऽपि विष्णवेकनिष्ठ इति ज्ञापनाय समग्रवाक्योदाहरणम् । अत एव श्रुतावेवकारः ।

भाष्यम् - 'प्राज्ञेनाऽऽत्मनाऽन्वारूढ उत्सर्जयाति' (बृ.उ. ६-५-३५) इति  
वचनान्तस्यापि लोकसञ्चरणमस्त्येव ॥४०॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते  
ब्रह्मसूत्रभाष्ये ज्योतिरधिकरणम् ॥ ११ ॥

ಅನುವಾದ - ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಮರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು  
ಲೋಕಾಂತರಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಕೂಡ ಲೋಕಸಂಚಾರವಿದೆ  
ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ?

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾದರೆ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣವೆಂಬ  
ಲಿಂಗವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ದರ್ಶನಾತ್'  
ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ ಆತ್ಮನಾ = ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅನ್ವಾರೂಢಃ =  
ಆಶ್ರಯಿಸಿದವನಾಗಿ, ಉತ್ಸರ್ಜದ್ = ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾತಿ = ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ.  
ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಚನಾತ್ = ವಾಚಸನೇಯಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ, ತಸ್ಯಾಪಿ  
= ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಕೂಡ, ಲೋಕಸಂಚರಣಂ = ಉಭಯ ಲೋಕಸಂಚಾರವು, ಅಸ್ಯೇವ  
= ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದನು.<sup>(१)</sup>

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

(१) भाष्यदीपिका - ज्योतिर्विष्णुश्चेत् तर्ह्युभयलोकसञ्चरणलिङ्गविरोध इति शङ्कामपि  
सौत्रदर्शनपदोक्तश्रुत्या परिहरति - प्राज्ञेनेति ॥ 'इति वचनात्' इति  
वाजसनेयश्रुतिवाक्यात् 'तस्यापि' परमात्मनोऽपि लोकसञ्चरणमस्त्येवेत्यर्थः । न  
केवलं जीवस्येत्यपेक्षार्थः । न तदभाव इत्येवशब्दार्थः । तथा च लिङ्गं सावकाशमिति  
न तद्विरोध इति भावः । शरीर आत्मा जीवो मरणकाले 'प्राज्ञेन' प्रकर्षेण आसमन्ताद्  
ज्ञेन, प्रज्ञ एव प्राज्ञः, तेन वा परमात्मना 'अन्वारूढः' अधिष्ठितो जीवमारुह्य गच्छति  
भगवानिति बृहद्वाक्योक्तेः तद्वाहनभूतः 'उत्सर्जत्' प्राकनदेहमुत्सृजन् देहान्तरं  
लोकान्तरं च 'याति' गच्छतीति वाजसनेयश्रुत्यर्थः । सूत्रार्थस्तु स्पष्टः ।

॥ इति ज्योतिरधिकरणम् ॥ ११ ॥

## ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ನನು 'ಹೃದಂತರ್ಜಯಂತಿ: ಪುರುಷ ಆತ್ಮಾ, ಅತೋ ಜೀವೋ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ಸಮಾನ: ಸನ್ತುಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರಂತಿ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾದ್ 'ಅತೋ ಹೃದಯ ಆಹಿತಂ ಜ್ಯೋತಿ: ಪರಮಾತ್ಮಾ' ಇತಿ ಯದ್ವಕ್ತುಮ್, ತನ್ನ ಸಿದ್ಧವಿತಿತಿ ನ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । 'ವಿಷ್ಣುಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್ । ಲೋಕದ್ವಯಸಂಚರಣಂ ತು ಪರೇಶಸ್ಯಾಪ್ಯಸ್ತಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಶಾದಕರ್ಮಬದ್ಧಸ್ಯ । ತಥಾಹಿ ಶ್ರುತಿ: - 'ಪ್ರಾಣೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢ ಉತ್ಸರ್ಜ್ಯ ಯತಿ' ಇತಿ । 'ತದೇತದ್ ಹೃದಯ ಆಹಿತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

॥ ಇತಿ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಉಭಯಲೋಕದ ಅನುಸಂಚಾರವನ್ನು ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಜೀವನೇ ಆಗಬೇಕು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ. ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿ:' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಲೋಕದ್ವಯಸಂಚಾರವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮಬಂಧನವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯು 'ಶರೀರೇ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಅನ್ವಾರೂಢಃ ಉತ್ಸರ್ಜ್ಯ ಯತಿ, ತದೇತದ್ ಹೃದಯ ಆಹಿತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ಅತ್ರ ಜೀವಶಯೋಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವೇನ ಹೃದಯಾಹಿತತ್ವೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಿಷ್ಠೋ ವಿಷ್ಣೌ ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಿದ್ಧಿ: । ಶ್ರುತಾದಿಸಿದ್ಧಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ದರ್ಶಯತಿ - ಹೃದಯ ಇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪರಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವರಾದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಭಯವಾಧಾರಣವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ-ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ-ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಹೃದಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಜ್ಯೋತಿಃಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಇತಿ ಹೃದಯಾಹಿತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ  
ಪರಮಾತ್ಮೇತೃಕಮ್ । ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಚ ತತ್ ಶ್ರುಯತೇ ॥ ಯೋಽಯಮಿತಿ ॥**

'ಜ್ಯೋತಿಃಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು 'ಯೋಽಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತच्च यदि विष्णोरन्यत्स्यात्तदा पूर्वोक्तमप्यन्यत्प्रसज्यत  
सत्यवश्यं निर्णयम् । तज्ಜೋतिर्विषयः ।**

ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯದ್ದಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೆಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸೇ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - किं विष्णुर्जीवो वेति सन्देहः । उक्तसाधारण्यं सन्देहबीजम्।  
जीव एवेदं ज्यातिरिति पूर्वः पक्षः ।**

ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಜೀವನೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವ-ಹೃದಯೇತೀತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾನಧರ್ಮವಿರುವಿಕೆಯೇ ಸಂದೇಹ ಬೀಜ. ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'स समानः सन्नुभौ लोकावनुसञ्चरति' इति जीवलिङ्गात्।  
तस्य हि कर्मवशादुभयलोकसञ्चरणं युक्तम्**

'ಸ' ಸಮಾನಃ ಸನ್ಮುಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' 'ಸಕಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸಮಾನವಾಗಿ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು, ಜೀವನಲಿಂಗವೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಜೀವನ್ಮು ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'इमं लोकमतिक्रामति मृत्यो रूपाणि' 'स वा अयं पुरुषो जायमानः शरीरमभिसम्पद्यमानः पाप्मभिः संसृज्यते । स उत्क्रामन् प्रियमाणः पाप्मनो विजहाति' 'उभयानपि पाप्मन आनन्दाश्च पश्यति स यत्र पस्वपिति' । स्वप्नान्त उच्चावचमीयमानो' 'भयानि पश्यन्' इत्यादिजीवल्लಿಕ್ಷಾಚ ।

'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಾಗೃದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. 'ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನಃ ಪಾಪಭಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ । ಸ ಉತ್ಕ್ರಾಮನ್ ಪ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪ್ಮನೋ ವಿಜಹಾತಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿರೂಪನಾದ ಪುರುಷನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ, ಅಂದರೆ ಶರೀರದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಪಾಪದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು, ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋದಾಗ ಪಾಪವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. 'ಉಭಯಾನಪಿ ಪಾಪ್ಮನಃ ಆನಂದಾಂಶ್ಚ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ಯತ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಪತಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನು ಪಾಪ ಮತ್ತು ಆನಂದ ಇವೆರಡನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನು ಎಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೋ 'ಸ್ವಪ್ನಾಂತ ಉಚ್ಛವಚಮೀಯಮಾನಃ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ಕೆಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಭಯಾನಿ ಪಶ್ಯನ್' ಭಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜೀವನ್ ಲಿಂಗವೇ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** किञ्च 'किं ज्योतिरयं पुरुषः? इत्यादित्यज्योतिः सम्राडिति होवाच' इत्यादिना यस्य पुरुषस्याऽऽदित्यादिज्योतिष्प्रमुक्तं तस्यैव 'आत्मैवास्य ज्योतिर्भवति' इति सु(षु)प्त्यादावात्मज्योतिष्प्रोक्तौ 'कतम आत्मा' इति तदात्मप्रश्ने ज्योतिरुच्यते ।

ಮತ್ತು 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' 'ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ ಸಮ್ರಾಡಿತಿ ಹೋವಾಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನಕರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಯಾರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದು. ಅವಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಎಲೈ ರಾಜನೇ ! ಆದಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿವದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪರಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವರಾದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಭಯವಾಧಾರಣವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ-ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ-ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಹೃದಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಮಿಥಾನಾತ್' ಇತಿ ಹೃದಯಾಹಿತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಚ ತತ್ ಶ್ರೀಯತೇ ॥ ಯೋಽಯಮಿತಿ ॥**

'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಮಿಥಾನಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಂತಹ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು 'ಯೋಽಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತच्च यदि विष्णोरन्यत्स्यात्तदा पूर्वोक्तमप्यन्यत्प्रसज्यत सत्यवश्यं निर्णयम् । तज्ಜोतिर्विषयः ।**

ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯದ್ದಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೆಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸೇ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - किं विष्णुर्जीवो वेति सन्देहः । उक्तसाधारण्यं सन्देहबीजम् । जीव एवेदं ज्यातिरिति पूर्वः पक्षः ।**

ಜ್ಯೋತಿಸ್ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಜೀವನೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವ-ಹೃದಯೇಽಘತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾನಧರ್ಮವಿರುವಿಕೆಯೇ ಸಂದೇಹ ಬೀಜ. ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'स समानः सन्नुभौ लोकावनुसञ्चरति' इति जीवलिङ्गात् । तस्य हि कर्मवशादुभयलोकसञ्चरणं युक्तम्**

'ಸ' ಸಮಾನಃ ಸನ್ಮುಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' 'ಸಕಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸಮಾನವಾಗಿ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು, ಜೀವನಲಿಂಗವೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಜೀವನ್ಮು ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ' 'ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪ್ಯವಮಾನಃ ಪಾಪಮಿಹಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ । ಸ ತತ್ಕ್ರಾಮನ್ ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪಮನೋ ವಿಜಿಹಾತಿ' 'ಋಷಯಾನಿ ಪಾಪಮನ ಆನಂದಾಂಶ್ಚ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ಯತ್ರ ಪತ್ವಪಿತಿ' । ಸ್ವಪ್ರಾಂತಃ ತತ್ತ್ವಾವಚಮೀಯಮಾನೋ' 'ಭಯಾನಿ ಪಶ್ಯನ್' ಇತ್ಯಾದಿಜೀವಲಿಂಗಾಃ ।

'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಆತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. 'ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನಃ ಪಾಪಭಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ । ಸ ಉತ್ಕ್ರಾಮನ್ ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪಮನೋ ವಿಜಿಹಾತಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿರೂಪನಾದ ಪುರುಷನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ, ಅಂದರೆ ಶರೀರದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಪಾಪದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು, ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋದಾಗ ಪಾಪವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. 'ಉಭಯಾನು ಪಾಪನಃ ಅನಂದಾಂಶ್ಚ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ಯತ್ರ ಪತ್ವಪಿತಿ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನು ಪಾಪ ಮತ್ತು ಅನಂದ ಇವೆರಡನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನು ಎಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೋ 'ಸ್ವಪ್ನಾಂತಃ ಉಜ್ಜ್ವಲಚಮೀಯಮಾನಃ' ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ಕೆಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಭಯಾನಿ ಪಶ್ಯನ್' ಭಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜೀವನ್ಮು ಲಿಂಗವೇ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ? ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ ಸಮ್ರಾಡಿತಿ ಹೋವಾಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನಕರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಯಾರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದು. ಅವಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಎಲೈ ರಾಜನೇ ! ಆದಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯದಿವ್ಯದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮುಂದೆ ಜನಕರಾಜರು 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಯಾರು ಈ ಆತ್ಮಾ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದರೆ ಜೀವನೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಪುರುಷರೂಪನಾದ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸಲಾರರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶಕತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನ च वाच्यं यस्यादित्यादिज्योतिष्प्रमुक्तं स जीव एवास्तु तस्य चात्मैवास्येत्यत्र परमात्मज्योतिष्प्रमुच्यते । तदात्मप्रज्ञे च ज्योतिराज्ञानात् परमात्मैव ज्योतिरिति ।

ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅವನು ಜೀವನೇ ಆಗಲಿ. ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಜನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** जीवस्य परमात्मज्योतिष्प्रस्यैवायोगात् । तथात्वे परमामनोऽस्तमयादिशून्यस्य जाग्रत्यपि ज्योतिष्प्रप्राप्त्या तदा 'आदित्येनैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते' 'चन्द्रमसैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते' इत्यवधारणानुपपत्तेः ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ, 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ' ಸೂರ್ಯರೂಪನಾದ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. 'ಚಂದ್ರಮಸೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ' ಚಂದ್ರರೂಪ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಧಾರಣಾಪೂರ್ವಕವಾದ ವಚನವು ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तदा विशिष्याऽऽत्मज्योतिष्प्रोक्त्यनुपपत्तेश्च । अत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवतीत्यस्यैवार्थस्य प्रत्यभिज्ञानाच्च । अतो जीव एवेदं ज्योतिरिति प्रागुक्तमपि स एवेति भावः ।

ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ನಿರಂತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಮುಂದೆ 'ತತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅತ ಇತಿ || ವಿಷ್ಣುರೇವಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ನತು ಜೀವಃ |**

ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವೆನಿಸಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಈ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಜೀವ ಎಂದಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜ್ಯೋತಿ ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣವೇಕವಾಚಿತ್ವಶ್ರವಣಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಜ್ಯೋತಿಃ-ವಿಂಶತ್ಪ್ರಚೇದಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಾಲಿಂಗವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಪ್ರಾಜ್ಞೇನೆತಿ ||**

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲೆಡೆ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಾದರೆ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಜೀವಲಿಂಗವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜೀವಮಾದಾಯೇಶ್ವರಸ್ಯೈವೋಭಯಲೋಕಸಂಚರಣೋಕ್ತೇನ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ|**

ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಉಭಯ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗಾಗಿ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚೇಮ್ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣೀತ್ಯಾಯುಕ್ತಾಲಿಂಗವಿರೋಧಃ| ಧೃಶ್ವಕ್ಷುಷ ಇತ್ಯಾದಿವದಂತರ್ಣೀತಗಿಚ್ಛೇನೋಪಪತ್ತೇಃ |**

'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಜೀವಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಮುಂದೆ ಜನಕರಾಜರು 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಯಾರು ಈ ಆತ್ಮಾ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದರೆ ಜೀವನೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಪುರುಷರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸಲಾರರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶಕತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನ च वाच्यं यस्यादित्यादिज्योतिष्प्रमुक्तं स जीव एवास्तु तस्य चात्मैवास्येत्यत्र परमात्मज्योतिष्प्रमुच्यते । तदात्मप्रश्ने च ज्योतिराज्ञानात् परमात्मैव ज्योतिरिति ।

ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅವನು ಜೀವನೇ ಆಗಲಿ. ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಜನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** जीवस्य परमात्मज्योतिष्प्रस्यैवायोगात् । तथात्वे परमामनोऽस्तमयादिशून्यस्य जाग्रत्यपि ज्योतिष्प्रप्राप्त्या तदा 'आदित्येनैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते' 'चन्द्रमसैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते' इत्यवधारणानुपपत्तेः ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ, 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ' ಸೂರ್ಯರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. 'ಚಂದ್ರಮಸೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ' ಚಂದ್ರರೂಪ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಧಾರಣಾಪೂರ್ವಕವಾದ ವಚನವು ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तदा विशिष्याऽऽत्मज्योतिष्प्रोक्त्यनुपपत्तेश्च । अत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवतीत्यस्यैवार्थस्य प्रत्यभिज्ञानाच्च । अतो जीव एवेदं ज्योतिरिति प्रागुक्तमपि स एवेति भावः ।

ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ನಿರಂತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಮುಂದೆ 'ತತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅತ ಇತಿ || ವಿಷ್ಣುರೇವಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ನತು ಜೀವಃ |**

ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವೆನಿಸಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಈ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಜೀವ ಎಂದಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜ್ಯೋತಿ ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣವೇಕವಾಚಿತ್ವಶ್ರವಣಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಜ್ಯೋತಿಃ-ವಿಂಶತ್ಪ್ರಚೇದಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಾಲಿಂಗವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಪ್ರಾಜ್ಞೇನೆತಿ ||**

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲೆಡೆ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಾದರೆ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಜೀವಲಿಂಗವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜೀವಮಾದಾಏಶ್ವರಸ್ಯೈವೋಭಯಲೋಕಸಂಚರಣೋಕ್ತೇನ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ|**

ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಉಭಯ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗಾಗಿ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚೇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣೀತ್ಯಾಯುಕ್ತಾಲಿಂಗವಿರೋಧಃ| ಧೃಶ್ವಕ್ಷುಷ ಇತ್ಯಾದಿವದಂತರ್ಣೀತಗಿಚ್ಛೇನೋಪಪತ್ತೇಃ |**

'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಜೀವಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅತಿಕ್ರಾಮತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಂತರ್ಗತವಾದ 'ಣಿಚ್' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿದೆ. 'ದ್ರಷ್ಟೃಶ್ಚಕ್ಷುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ದ್ರಷ್ಟುಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಅಂತರ್ಗತವಾದ 'ಣಿಚ್' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹಾಗಾದರೆ, ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತೀರ್ಯುಕ್ತನಾದ 'ಅಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪುರುಷನು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಅತಿಕ್ರಾಮತಿ ಎಂಬ ಪದವು ಅತಿಕ್ರಾಮಯತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ चादित्यादिज्योतिष्वविरोधः । आदित्यादिज्योतिष्मतोऽयं पुरुष इत्युक्तस्य जीवत्वेनाभ्युपगमात् ।**

ಹಾಗಾದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಣದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎನ್ನಬಾರದು. ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣತ್ವೇನ ವರ್ಣಿತನಾದ ಪುರುಷನೇ ಮುಂದೆ 'ಅಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪುರುಷನು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच तस्यैव स्वयंज्योतिष्वेनोक्तस्य ज्योतिष्वमुच्यत इति वाच्यम् । 'आत्मैवास्य ज्योतिर्भवति' इति 'कतम आत्मा' इत्यात्मशब्दोदितस्य विष्णुत्वात् नचैवं सत्यवाधारणविरोधः । अवधारणस्य बाह्यज्योतिषां मध्ये सूर्यादीनां प्राधान्यज्ञापनार्थत्वेनोपपत्तेः । अन्यव्यावर्तकत्वस्य चागादिसत्त्वेना-योगात् ।**

ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣದಿಂದ ವರ್ಣಿತನಾದ ಜ್ಯೋತಿಪುರುಷನೇ ಮುಂದೆ, 'ಅತ್ರಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣತ್ವೇನ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಜ್ಯೋತೀಪದಾರ್ಥವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಹಾಗಾದರೆ, ಜೀವನಿಗೆ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಣವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ' 'ಚಂದ್ರಮಸ್ಯೈವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಬಾಹ್ಯವಾದ ತೇಜಸ್ಸುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಹೊರತು, ಅವಧಾರಣವು ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರವೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರಾದಿಗಳಿರುವಾಗಲೂ ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಧಾರಣವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಿಶಿಶ್ಠೋಕ್ತಿವಿರೋಧಃ । ಜ್ಯೋತಿರಂತರಾಭಾಷ್ಯೋವಾ-  
ಭಿಪ್ರಾಯೇಣೋಪಪತ್ತೇಃ । ತದ್ರುಕ್ತಮ್ । 'ಭಾವೇಽಭಾವೇಽಪಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಜೀವಾನಾಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಹಿ ।  
ಜ್ಯೋತಿಃಸ್ತಥಾಪ್ಯಭಾವೇ ತು ತಜ್ಞೇಯಂ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ' । ಇತಿ । ನಚ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ ।  
'ಅತ್ರಾಯಂ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುರ್ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಯಮೇವ ತು । ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಶೇಷತಃ ಭೂತಾನ್ಮಾನ್ಯಜ್ಞೋತಿರತ್ರ  
ಯತ್' ಇತ್ಯುಕ್ತರೀತ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ ।**

ಇನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಜೀವನಿಗೆ ನಿರಂತರ ಇರುವುದಾದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿ ತೇಜಸ್ಸುಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಭಾವೇ ಅಭಾವೇ ಸೂರ್ಯಾದೇರ್ಜೀವಾನಾಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಹಿ । ಜ್ಯೋತಿಃಸ್ತಥಾಪ್ಯಭಾವೇ ತು ತದ್ ಜ್ಞೇಯಂ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ ಸೂರ್ಯನು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನನ್ವೇವಂ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್ಕಥಂ ಲಿಙ್ಗಾನಾಮನ್ಯಾರ್ಥತಾ ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರಸ್ಯ  
ಬಹುಲಿಙ್ಗಾನುಸಾರೇಣಾಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವೋಪಪತ್ತೇರಿತಿ ।**

'ಆಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಆಗ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನದಿಂದ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಜೀವನನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅತ್ರಾಯಂ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುರ್ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಯಮೇವ ತು । ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಶೇಷತೋ ಭೂತಾನ್ಮಾನ್ಯಜ್ಯೋತಿರತ್ರ ಯತ್ ॥' ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೀವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಯೋತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಯಂಪದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಜೀವಪಕ್ಷೇ ಬಹುಬಾಧಕಸದ್ವಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ 'ಕತಮ  
ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನಾಯೋಗಾತ್ ಸುಖದುಃಖವಿಶೇಷವತ್ವೇನೋಭಯಲೋಕಸಂಚರಣೇ ಸಮಾನತ್ವಾಯೋಗಾತ್  
ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವಾತ್ಸವಪ್ರೇನ ಶಾರೀರಮಿತ್ಯಾದಿಮನ್ತ್ರಾಸಂಗತೇಶ್ಚ । ತस्ಮಾದಿದಂ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಂ  
ಚ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥ ೪೦ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್  
ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ  
ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ? ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಹುಲಿಂಗಗಳ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು  
ಮಾಡುವುದು ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಕೃತ 'ವಿಷ್ಣುರೇವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಶ್ರುತಿಗೆ  
ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು  
ಮಾಡಬೇಕು.

ಈ ಶಂಕೆಯೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ - 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಜನಕರಾಜರು ಮಾಡಿರುವಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ  
ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿಗಳ ಭೋಗವು  
ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಅವನಿಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ  
ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ  
ಸಮಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ, 'ಆಥರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಸೃಜತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ  
ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಕರ್ತೃತ್ವವು ಜೀವನಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಮತ್ತು 'ಸ್ವಾಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಬಾಧಕವಿರುತ್ತದೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ, 'ವಿಷ್ಣುರೇವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಜೀವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ  
'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ  
ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು



ಭಾವದೀಪ: -

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ಅತ್ರ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಸಾಧಾರಣ್ಯಬೀಜಾಽನುಕ್ತೆ: ಯೋಷ್ಯಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತವಾಕ್ಯಾನುರೋಧೇನ  
ದ್ವೇಷಾ ಸಾಧಾರಣ್ಯಂ ಸ್ವಯಮಾಹ - ಅತ್ರ ಜೀವೇತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿ:ಪದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಂ ಹಿ ಪ್ರಕಾಶಾತ್  
ಜ್ಞಾನತ್ವಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಮೇವೇತಿ ಭಾವ: ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯದ ಬೀಜವನ್ನು  
ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಯೋಷ್ಯಂ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಧಾರಣ್ಯವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು  
ಅನುಸರಿಸಿ ಟೀಕಾರಾಯರು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತ್ರ ಜೀವ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು 'ಪ್ರಕಾಶತ್ವ'. ಜ್ಞಾನತ್ವವೂ ಸಹ ಪ್ರಕಾಶತ್ವರೂಪವೇ  
ಆಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಅಗ್ರಾದೌ ಜ್ಯೋತಿ:ಪದಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ ಇಹ ತಸ್ಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋದಿತ್ತವಾಪ್ರಸಕ್ತೆ:  
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸಾಹ್ಯಮೇವೋಕ್ತಮ್ । ಸಜ್ಜತಿಪರತಯಾ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಜ್ಯೋತಿರिति ॥  
ತತ್ರೇತೇತತ್ಪ್ರಥಮಾಂತಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ತತ್ ಶ್ರುಯತ ಇತಿ ॥

ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಪ್ರಕೃತ ಅಗ್ನಾದಿಗಳು  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋದಿಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಸಕ್ತರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸಾಹ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ  
ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ತತ್' ಎಂಬುದು ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿದೆ  
ಎಂದು 'ತಚ್ಛ್ರೂಯತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಷಷ್ಠೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ 'ಯೋಷ್ಯಮ್' ಇತ್ಯತ್ರ ವಾಕ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಉಮೌ  
ಲೋಕಾವಿತ್ಯಾದೇಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ - ತಚ್ಛೇತಿ ॥ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಾಽದಿ ಜೀವ: ಸ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

'ತಚ್ಛ್ರೂಯತೇ' ಎಂದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ 'ಯೋಷ್ಯಂ' ಎಂಬ  
ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಉಭೌ ಲೋಕೌ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ತಚ್ಛ್ರ' ಎಂಬ  
ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ಉಕ್ತಮಿತ್ಯಂತಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - ತದೇತಿ ॥ ಇತಿ ಸಜ್ಜತಿಸಂಭವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ।  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷತದ್ವಯಾದಿಪರತಯಾಽಪಿ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ತತ್ರ ತತ್ ಜೀವ ಇತಿ ಷಷ್ಠೇಽಧ್ಯಾಯೇ  
ಪ್ರತೀಯತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥಮಾಹ - ಜೀವ ಏವೇತಿ ॥

‘ಉಕ್ತಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ‘ತದಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತ ಪರವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ‘ತತ್ರ ತತ್ ಜೀವಃ’ ಎಂಬ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನು ‘ಜೀವ ಏವ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಸञ्चरतीत्यत्र कर्तृवाचकं दर्शयन्नुभावित्यादिभाष्यं व्याचष्टे - स समान इति ॥ निराकाङ्क्षाणि पदानि वाक्यमित्युक्तदिशाऽस्य वाक्यत्वेऽपि तद्बोध्यस्यासाधारणधर्मत्वाल्लिङ्गादित्युक्तम् ।

‘ಸಂಚರತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಾಚಕವಾದ ಪದವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ‘ಉಭೌ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ತತ್ಸಮಾನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ನಿರಾಕಾಂಕ್ಷಿತವಾದ ಪದಗಳ ಸಮೂಹವೇ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಇದೂ ಸಹ ವಾಕ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ತದ್ಬೋಧ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವು ಅಸಾಧಾರಣಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - आदित्यादिज्योतिष्द्विभयलोकसञ्चरणं ‘आदित्येनैवायं ज्योतिषास्ते’ इत्यवधारणमित्यादीनां परमात्मन्यवकाशाभावो बहुतादृत्तवमिति न्यायविवरणोक्त-मनवकाशत्वमस्य व्यनक्ति - तस्य हीति ॥

ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವ ಹಾಗೂ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುವ ಅವಧಾರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಬಹುತಾದೃತ್ವ’ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ತಸ್ಯ ಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ब्रह्म तु कर्मातीतम् अन्यत्र धर्मादन्यत्राधर्मादित्यादेः । ‘भूमा सम्प्रसादाद्’ इत्यत्रोक्तदिशोत्क्रमणक्रियावदणुत्वयुक्ते हरौ सञ्चरणक्रियोपपत्तावपि कर्माधीनं यदुभयलोकसञ्चरणं तज्जीव एव युक्तं नतु हराविति भावः ।

‘ಅನ್ಯತ್ರ ಧರ್ಮಾತ್, ಅನ್ಯತ್ರಾಧರ್ಮಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗಿಂತಿಂತಿರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ‘ಭೂಮಾ ಸಂಪ್ರಸಾದಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಉತ್ಕೃಷ್ಟಮಣಿ’ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಅಣುತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜೀವನೇ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಹೊರತು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಭಾವದೀಪ:** - ಭಾಷ್ಯಮುಪಲಕ್ಷಣಂ ಮತ್ವಾನ್ಯತ್ರೋಕ್ತಾದಿಪದೋಪಾತ್ತಲಿಂಗಾನಿ ಚಾಹ - ಇಮಮಿತಿ ॥ ಪೃಥಿವೀಲೋಕಂ ಮೃತ್ಯುಸಾಧನಮಿತಿ ವಾ ಮೃತ್ಯುಸಾಧನಾನಿ चेति वाऽप्रोतीत्यर्थः॥ जीवस्यानादिनित्यत्वाज्जायमानत्वप्रियमाणत्वे व्यनक्ति । शरीरमभिसम्पद्यमान उत्क्रामन्निति च । उभयानित्यस्य व्याख्या, पाप्मनः पापफलानि दुःखानि पुण्यफलान्यानन्दाश्च पश्यत्यनुभवतीति । स्वप्नान्ते स्वप्नदेशे ईयमानः प्राप्नुवन् । लिङ्गानां हरावनवकाशत्वं स्पष्टमिति भावः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಿದ ಅದಿಪದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು 'ಇಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಇಮಂ' ಎಂದರೆ ಪೃಥ್ವಿಲೋಕವನ್ನು ಅಥವಾ ಮೃತ್ಯುಸಾಧನವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಮೃತ್ಯುಸಾಧನಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. 'ಅತಿಕ್ರಾಮತಿ' ಎಂದರೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಜೀವನು ಅನಾದಿನಿತ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ, 'ಜಾಯಮಾನತ್ವ' ಮತ್ತು 'ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ'ಗಳನ್ನು ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನಃ 'ಉತ್ಕ್ರಾಮನ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಉಭಯಾನವಿ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪಾಪಪುನಃ' ಪಾಪಫಲಗಳಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನು, ಪುಣ್ಯಫಲವೆನಿಸಿದ ಆನಂದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಶ್ಯತಿ = ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಪ್ನಾಂತೇ = ಸ್ವಪ್ನದೇಶದಲ್ಲಿ, ಈಯಮಾನಃ = ಹೊಂದುತ್ತಾ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ. ಇದರಿಂದ, ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - आदित्यादिय्योतिष्वमितीममंशम् अन्यत्रोक्तम् 'आत्मैवास्य ज्योतिः' इत्यत्र इदंशब्दस्य जीवार्थत्वसाधकतया व्यनक्ति - किञ्चेति ॥

'ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮ್' ಎಂಬ ಅಂಶವು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಇದಂ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - अयं पुरुषः जीवः किं ज्योतिः ज्ञानसाधनं यस्येति व्युत्पत्त्या जनकराजेन जीवस्य ज्ञानसाधने पृष्टे सति याज्ञवल्क्यः आदित्यज्योतिः सम्राडिति होवाचेत्युत्तरमुक्त्वा आदित्येनैवाऽयं ज्योतिषाऽस्ते पल्ययते कर्म कुरुते विपल्येतीत्युपपाद्य अस्तमित आदित्ये किं ज्योतिरेवायं पुरुष इति चन्द्रमा एवास्य ज्योतिर्भवतीत्यादिना आदित्यचन्द्राग्निवाचां पूर्वपूर्वास्तमये उत्तरोत्तरस्य ज्ञानसाधनत्वरूपं ज्योतिषं प्रश्नोत्तराभ्यां यस्य जीवस्य जाग्रदृशायामुक्तं तस्यास्तमित आदित्ये याज्ञवल्क्यचन्द्रमस्यस्तमिते शान्तेऽग्नौ शान्तायां वाचि किं

ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ ಪ್ರಸಂಗೇ ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿತಿ ಸುಪ್ತಿಸ್ವಪ್ನಯೋಃ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾತ್ವ-  
ರೂಪಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಿಕೌ ಕತಮ ಆತ್ಮೇತಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೇನೋಕ್ತಾತ್ಮವಿಷಯಪ್ರಸಂಗೇ ಕೃತೇ ಸತಿ  
'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂ ತಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯುಚ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -  
ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನನ್ನು 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಜನಕರಾಜನು ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು  
ಯಾವುದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ ಸಮ್ರಾಡಿತಿ ಹೋವಾಚ'  
ಆದಿತ್ಯನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ  
ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾಽಸ್ಮೇ, ಪಲ್ಯಯತೇ, ಕರ್ಮ ಕುರುತೇ, ವಿಪಲ್ಯೇತೇತಿ' ಆದಿತ್ಯನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಜೀವನು  
ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂತಿರುಗಿ  
ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ  
ಜನಕರಾಜರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಅಸ್ತಮಿತೇ ಆದಿತ್ಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಇತಿ  
ಚಂದ್ರಮಾ ಏವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತಿ' 'ಎಲೈ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ! ಆದಿತ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾದಾಗ ಜೀವನಿಗೆ  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು? ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರನೇ ಇವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವು.  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಚಂದ್ರನಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.  
ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.  
ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರೂ ಅಸ್ತವಾದಾಗ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು  
ಯಾವುದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಅಗ್ನಿಯೇ ಇವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾನೆ.  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.  
ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಸ್ತರಾದಾಗ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು  
ಯಾವುದು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಮಾತು ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ.  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ  
ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಮಾತು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆವಾಗ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ  
ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ, ಆತ್ಮನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾಽಸ್ಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮನೇ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ  
ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮನು ಯಾರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯೋಽಯಂ  
ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂದರೆ ಯಾರು?  
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾವಾತನು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೋ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಹೃದಯಗಳ ಒಳಗೆ ಇದ್ದು  
ಜೀವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ  
ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಭಾವದೀಪ:** - अस्य लिङ्गस्यान्यत्रोक्तं हरावनवकाशत्वं व्यनक्ति - नहीति ॥ न तत्रेत्येतद् विष्णुपरमित्यनुकृतिनये व्यक्तम् । एवं लोकसञ्चरणादेरादित्यादि-ज्योतिष्कस्य चानवकाशत्वमुपपाद्य आदित्येनैव ज्योतिषाऽस्ते इत्यवधारणमित्यंश-मात्मपदस्य स्वरूपार्थकत्वसाधनपरतया व्याख्यातुमाह - नच वाच्यमिति ॥

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ನ ತತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಲೋಕಸಂಚರಣಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣುಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಪದವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - तदा जाग्रदज्ञायामित्यर्थः ॥ अवधारणानुपपत्तेरिति ॥ किन्त्वादित्येन ज्योतिषेति वा आदित्येन चेति वा स्यादित्यर्थः । तदा सुप्त्यादिदज्ञायामित्यर्थः । परमात्मनोऽस्तमयादिज्ञानस्य जाग्रत्यपि ज्योतिष्कप्राप्त्येत्यनुकर्षः । एतेनावधारणमित्यादीनामिति न्यायविवरणस्यादिपदस्योಕ್तरूपयुक्त्यन्तर-सङ्ಗ्राहकत्वरूपमर्थान्तरमुक्तं भवति ।

'ತದಾ' ಎಂದರೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅವಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂದರೆ 'ಆದಿತ್ಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ' ಎಂದಾಗಲಿ, 'ಆದಿತ್ಯೇನ ಚ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಇರಬೇಕಿತ್ತು. 'ತದಾ' ಎಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಸ್ತಮಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅವಧಾರಣಾಮಿತ್ಯಾದೀನಾಂ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಭಾವದೀಪ:** - नन्वात्मशब्दस्य परमात्मार्थत्व इव स्वरूपार्थत्वेऽप्यवधारणस्य विशिष्य सुप्त्यादौ स्वयं ज्योतिष्कोक्तेश्चानुपपत्तिसाम्यात् जीवस्यापि स्वगत-ज्ञानहेतुस्वरूपस्वात्मज्योतिष्कस्य सुप्त्यादाविव जाग्रत्यपि सत्त्वाद् ब्रह्मैव कुतो नाऽत्मेत्यतोऽन्यत्रस्थाऽदिपदोक्तयुक्त्यन्तरेणात्मपदस्य स्वरूपार्थत्वमाह - अत्रायं पुरुष इति ॥

ಆತ್ಮಶಬ್ದವು 'ಪರಮಾತ್ಮ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ, 'ಸ್ವರೂಪ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅವಧಾರಣಕ್ಕೆ ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು, ಜೀವನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸ್ವಗತವಾದ ಜ್ಞಾನಹೇತು ಎನಿಸಿದ ಸ್ವಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಏಕೆ ಆತ್ಮಪದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾಗಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಆದಿಪದದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಾಂತರದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು. ಆತ್ಮಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಆತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರೋಪಸಂಹಾರಪರೇ ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರिति ವಾಕ್ಯೇಽಭಿಹಿತಾರ್ಥಸ್ಯೇಹ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದಪರ್ಯಾಯಾತ್ಮಶಬ್ದೇನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾದಾತ್ಮಶಬ್ದಃ ಸ್ವರೂಪಪರೋ ನ ಪರಮಾತ್ಮಪರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಫಲೋತ್ತರೋಪಸಂಹರತಿ - ಅತ ಇತಿ ॥

ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕರಣವು ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವಾಗ 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ, ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಅತಃ' ಎಂದರೆ ನಿರವಕಾಶ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಾದಿಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಉಕ್ತಮಿತ್ಯಂತರಭಾಷ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ - ಪ್ರಾಗುಕ್ತಮिति ॥ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತ್ಯಂತರಭಾಷ್ಯಮಾಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ - ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ॥ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಜೀವಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾನ್ವಾರೂಢಃ ಪ್ರಾಕನದೇಹಂ ತ್ಯಜನ್ ಯಾತಿತಿ ಜೀವಸ್ಯೈವ ಸಂಚರಣಪ್ರತಿತ್ಯಾ ಶ್ರುತಃ ಪ್ರಕೃತಾನಾನುಗುಣ್ಯಂ ನಿರಸ್ಯಂಲೋಕಸಂಚರಣಂ ತು ಜೀವಮಾದಾಯ ತಸ್ಯೈವಾದುಃಖೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾನುರೋಧೇನ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಜೀವಮಾದಾಯೇತಿ ॥

'ಉಕ್ತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಪ್ರಾಗುಕ್ತಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜೊತೆಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿನ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನಾನುಗುಣ್ಯದೋಷವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನು ಉಭಯಲೋಕದ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ, ಜೀವನಿಗೆ ಆಗುವಂತಹ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಅನುಭವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜೀವಮಾದಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕರ್ಮಭಾಷ್ಯಾಕ್ತಂ ಸಮಾಧಿಮಾಹ - ದ್ರಷ್ಟುರिति || ದರ್ಶಯಿತುರित्यर्थः। 'एतेनेमं लोकमतिक्रामयति जनयति मारयति' इत्यादिरूपेण विषयवाक्ये अर्थो दर्शितः । अयं पुरुष इति संसारी आत्मशब्दोदित एव विष्णुः । अत आदित्यादिज्योतिष्ं संसारिण एव आदित्येनैवेत्यवधारणं बाह्यज्योतिःषु प्राधान्यापेक्षया इत्यादिन्यायविवरणं भिन्नभिन्नशङ्कानिरासकतया खण्डशोऽत्र योजयति - नचादित्यादीत्यादिना ॥

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು 'ದ್ರಷ್ಟುಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ದ್ರಷ್ಟುಃ' ಎಂದರೆ ನೋಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಖಂಡಶಃ ಇಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನಚ ಆದಿತ್ಯಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - उच्यते 'आत्मैवाऽस्येति वाक्य इत्यर्थः । अन्यत्रोक्तादिपदोपात्तयुक्तिं वक्तुं तदा विशिष्येत्यादिना प्रागुक्तमनुवदति - नच विशिष्येति ॥ तदुक्तमिति ॥ वाजसनेयभाष्य इत्यर्थः । तद्भाष्यरीत्यैवाऽदिपदोक्तं युक्त्यन्तरं प्रागुक्तशङ्कानिवर्तकतयाऽह - नच प्रत्यभिज्ञेति ॥ उक्तरीत्येति ॥ अत्र सुस्यादावयं पुरुषो विष्णुर्जीवस्य स्वयं ज्योतिरित्युपसंहारस्य स्मृत्यैव व्याख्यानेन आत्मापि विष्णुरेवेत् पुपपत्तेरित्यर्थः ।

'ಉಚ್ಯತೇ' ಎಂದರೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆದಿಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, 'ತದಾ ವಿಶಿಷ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ವಿಶಿಷ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆವಾಕ್ಯದಿಂದ.

'ತದುಕ್ತಂ' ಎಂದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಆದಿಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ ಯುಕ್ತಾಂತರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕವಾಗಿ 'ನಚ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)





ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ಜ್ಯೋತಿಃ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಂ ಜ್ಞಾನಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶರೂಪಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಯೋಷ್ಯಮಿತಿ ॥ ಕತಮ್ ಆತ್ಮೇತ್ಯಸ್ಯೇದಮುಕ್ತರಮ್ । ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ವಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣಃ । ಪ್ರಾಣೇಷ್ವಿನ್ದ್ರಿಯೇಷ್ವಂತಃ ದೃಢಂತಃಶ್ಚ ವರ್ತಮಾನಃ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜೀವಸ್ಯ ಬುದ್ಧವಾದಿಧೌತನೆನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುಃ ಪುರುಷಃ ಪೂರ್ಣಭದ್ರಗುಣಃ ಅಯಮಾತ್ಮಾ ತಸ್ಯೈವ ಮಹಿಮಾಂತರಮ್ - ಸ ಇತಿ ॥ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸಮಾನಃ ಸನ್ ಅವಿಕಾರಾತ್ ಸದೇಕಪ್ರಕಾರಃ ಸನ್ ಉಬೌ ಲೋಕೌ ಭೂಲೋಕಃ ಪುಲೋಕೌ ಜಾಗ್ರತ್ಸುಷುಪ್ತೌ ವಾ ಜೀವಮಾದಾಯಾನುಸಂಚರತೀತಿರ್ಯಃ । ಲಿಂಗಾಂತರಾಽಪ್ಯಾಹ - ಇಮಂ ಲೋಕಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಸ ಹಿ ಸ್ವಪ್ನೋ ಭೃತ್ವೇತಿ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯಂ 'ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಪ್ನೋ ಭೃತ್ವಾ ಸ್ವಾಪಕೋ ಭೃತ್ವಾ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಮಾನಯನ್ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ ಬಹುಪಾಪೈಕಹೇತುತ್ವಾನ್ಮೃತ್ಯುರೂಪಾತ್ಮಕಮಿಮಂ ಲೋಕಂ ಜಾಗ್ರದಾಖ್ಯಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ತಾರಯತಿ । ಹಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ । ಯದ್ವಾ 'ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಪ್ನೋ ಭೃತ್ವಾಽಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಾಂತರ್ಗತೋ ಭೃತ್ವಾ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ ಬಹುಮೃತ್ಯುಸರೂಪಾತ್ಮಕಂ ಪಾಪಹೇತುಭೂತಂ ಚೇಮಂ ಲೋಕಂ ಭೂಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಜೀವಮಂತರಿಕ್ಷಗಂ ಕುರ್ವನ್ ತಾರಯತಿ ಸ ಜೀವಂ ಪ್ರತಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೇನೋಕ್ತಃ ಅಯಂ ಸಮಾನಃ ಸನ್ನಿತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಃ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನೋ ವೈತಸ್ಯೈವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನ ಇತಿ ಜೀವಗತಶರೀರಾಭಿಸಂಪತ್ತಿನಿಯಾಮಕಃ ಸನ್ ಪಾಪ್ಯಭಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ ಜೀವೇನ ಪಾಪಾನಿ ಕಾರಯಿತ್ವಾ ತತ್ಫಲದಾನಾಯ ತಾನಿ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಗ್ರಿಯಮಾಣಃ ನ ಮರಣಮಾತ್ರಮತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್, ಕಿಂತು ಉತ್ತರಮನ್ ಉರ್ಧ್ವಂ ಗच्छನ್ ಜೀವಗತೋತ್ತರಮಣನಿಯಾಮಕಃ ಸನ್ ಪಾಪ್ಯನೋ ವಿಜಹಾತಿ ಜೀವಕೃತಪಾಪಫಲಂ ನ ದದಾತೀತಿರ್ಯಃ ॥ ಉಭಯಾನಿತಿ ॥ ಉಭಯಾನಿತ್ಯಸ್ಯೈವ ವಿವರಣಮ್ - ಪಾಪ್ಯನ ಆನಂದಾಂಶ್ಚೇತಿ ॥ ಸ ಭಗವಾನ್ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾयाಂ ಜೀವಾನುಭೂಯಮಾನಾನಿ ಪಾಪಫಲಾನಿ ದುಃಖಾನಿ ಸುಖಾವನುಭೂಯಮಾನಾನಂದಾಂಶ್ಚ ಪश्यತೀತಿರ್ಯಃ । ಜೀವಸ್ಯ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಂ ಕದೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ - ಸ ಯತ್ನೇತಿ ॥ ಸ ಆತ್ಮಾ ಯತ್ರ ಯದಾ ಸ್ವಪಿತಿ ಜೀವಂ ಪ್ರಸ್ವಾಪಯತಿ, ತದೇತ್ಯರ್ಯಃ । ತಸ್ಯೈವ ಮಹಿಮಾಂತರಮುಚ್ಯತೇ - ಸ್ವಪ್ರಾಂತ ಇತಿ ॥ ದೇವಃ ಸ್ವಪ್ರಾಂತೇ ಸ್ವಪ್ರಾವಸ್ಥಾಯಾಮುಚ್ಚಾವಚಯೀಯಮಾನಃ ವಾಸನಾರೂಪೇಷುಬ್ಬನೀಚೇಶು ಗಜಪಿಪಿಲಿಕಾಂಧಿಷು ಪ್ರವಿಶನ್ ಸ್ವಸ್ಯ ಬಹುನಿ ರೂಪಾಣಿ ಕುರುತ ಇತ್ಯರ್ಯಃ ॥ ಭಯಾನಿತಿ ॥ ಸ ಭಗವಾನ್ ಜೀವಸ್ಯ ಭಯಾನಿ ಪश्यನ್ನಪಿ ಜಹದಿವಾಸ್ತ ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನ್ವಯಃ ॥ ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರिति ॥ ಹೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಸಂಸಾರೀ ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಿಯಸ್ಯಾಸೌ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಾದಿವ್ಯಾಪಾರೆ ಸ್ವಯಮಸಮರ್ಥತ್ವೇನ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರಪೇಕ್ಷಿತಂ ಕಿಂ ತಜ್ಜ್ಯೋತಿರिति ಜನಕೇನ ಪೃಥೋ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋ ಹೇ ಸಮ್ರಾಡ್, ರಾಜನ್ ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಆದಿತ್ಯ ಏವ ಜ್ಯೋತಿರಿಯಸ್ಯಾಸಾವಾದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿರಿಯವಾಚೇತ್ಯರ್ಯಃ ॥ ತಸ್ಯೈವೇತಿ ॥ ಅಪ್ಯೇತೀದಂ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಕೃಜೀವಪರಾಮರ್ಶಕತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಕ್ತಾವಿತಿ ॥

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವೋಕ್ತಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತದಾತ್ಮೇತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೇನೋಕ್ತಾತ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತದಾ  
 ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ॥ ಸುಷುಪ್ತೌ ವಿಶೇಷೇಣೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅತ್ರಾಂ ಪುರುಷ ಇತಿ ॥ ಆತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋಪಸಂಹರೇಣಾಂ  
 ಪುರುಷಂ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರिति ವಾಕ್ಯೇ ನಾತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರित್ಯುಕ್ತಸ್ಯೈವಾರ್ಯಸ್ಯ  
 ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾಚಾತ್ರಾಂ ಪುರುಷ ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದಾನುರೋಧೇನ  
 ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವಸ್ಯೈವೋಕ್ತಾ ತತ್ಸಮರ್ಥನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರित್ಯಸ್ಯಾಪಿ  
 ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾತ್ವಾರ್ಥಕತ್ವೇ ಆತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಸ್ಯಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ ಜೀವಪರತ್ವಮೇವೇತಿ ಭಾವಃ ॥  
 ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ಹೃದಂತಜ್ಯೋತಿರित್ಯುಕ್ತಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರೇವ ಕುತಃ ದರ್ಶನಾತ್ ಜ್ಯೋತಿಃ  
 ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣುಮಾತ್ರವಾಚಿತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿರिति ಶ್ರುತೇರित್ಯರ್ಥಃ । ಶ್ರುತಾವುತ್ಸಜನ್  
 ಪೂರ್ವದೇಹಂ ತ್ಯಜನ್ ದ್ರಘುಶ್ಚಕ್ಷುಷ ಇತಿ ಸ್ವಾತನ್ತ್ಯಸ್ತೇಹಯೋರಂತರ್ಗಿಜಿತಿಸ್ತಂ ಸ್ವಾತನ್ತ್ಯಸ್ತೇಹಯೋ-  
 ರ್ವಿವಕ್ಷಿತಯೋಃ ಸತೋರ್ಗಿಜಂತರ್ಗತೌ ನತು ಪ್ರಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ । ತಥಾಚ ಯಥಾ ದ್ರಘುಶ್ಚಕ್ಷುಷೋ  
 ನಾತಿಜಿಹ್ವೇತ್ಯತ್ರ ದ್ರಘುರೀತ್ಯಸ್ಯ ದರ್ಶಯಿತುರೀತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥೇಹಾಪಿ ಸ್ವಾತನ್ತ್ಯಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್  
 ಗಿವೋಽಂತರತತ್ವೇನಾತಿಕ್ರಾಮತೌ ಇತ್ಯಾದೇರತಿಕ್ರಾಮಯತೀತ್ಯಾದೃಶ್ಯತ್ವಮिति ಭಾವಃ ॥  
 ವಾಗಾದಿಸತ್ತ್ವೇನೇತಿ ॥ ಜಾಗರಾವಸ್ಥಾಯಾಮಪಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾಂ ವಾಗಾದೀನಾಂ ಸತ್ತ್ವೇನ  
 ಜ್ಞಾನಕಾರಣಾಂತರವ್ಯವಚ್ಛೇದಕತ್ವಾಯೋಗಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ, ತದುಕ್ತಂ ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯೇ - ಭಾವ ಇತಿ ॥  
 ಯದಪಿ ಜಾಗ್ರತಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸತ್ತ್ವೇ ಸುಷುಪ್ತಾವಭಾವೇಽಪಿ ಸ್ವಯಂ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜೀವಾಂ  
 ಜ್ಯೋತಿಃಸ್ತಥಾಪಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸತಿ ತದ್ವಿಷ್ಣೋರ್ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಂ ವಿಶೇಷತಃ ಜ್ಞೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥  
 ಅತ್ರೇತಿ ॥ ಅತ್ರ ಸುಪ್ತೌ ಭಗವಾನ್ ಸ್ವಯಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜೀವಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ ಜಾಗ್ರದಪಿ ತಥಾತ್ವಾತ್  
 ಕಿಂ ವಿಶಿಷ್ಟೋಚ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ - ವಿಶೇಷತ ಇತಿ ॥ ತದೇವ ಕಥಮಿತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ -  
 ನೇವೇತಿ ॥ ಯದ್ ಯಸ್ಮಾದತ್ರ ಸುಪ್ತಾವನ್ಯಜ್ಯೋತಿಃನಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಇತ್ಯುಕ್ತೇತಿ ॥  
 ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾತ್ರಾಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರೀತ್ಯತ್ರ ಸ್ವಯಂಶಬ್ದಸ್ಯ  
 ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವೇನ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮೇವೋಚ್ಯತೇ, ನ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವಮिति  
 ನೈತದನುರೋಧೇನಾತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರೀತ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾರ್ಥಮिति ಭಾವಃ । ಏವಮನ್ಯಾರ್ಥೇತಿ  
 ಸಮ್ಬಂಧಃ । ಅತಃ ಬಾಧಕಾಭಾವಸ್ಯ ಪೂರ್ವಮನುಕ್ತೇರೇವಮिति ಪರಮಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಇತಿ ನ ಶಂಕ್ಯಮ್  
 - ಸ್ವಾಪ್ರಪದಾರ್ಯೇತಿ ॥ ಅಥ ರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಪಥಃ ಸೃಜತ ಇತ್ಯನೇನೋಕ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥  
 ಅಸಂಸ್ಥಿತೇರिति ॥ ಜ್ಯೋತಿಷೋ ಜೀವತ್ವೇ ತತ್ರ ಭಗವತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕಮನ್ತ್ರೋದಾಹರಣಾಸಂಸ್ಥಿತೇರೀತ್ಯರ್ಥಃ ।  
 ತದೇತೇ ಶ್ಲೋಕಾ ಭವಂತಿ 'ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮಭಿಪ್ರಹತ್ಯಾ ಸುಪ್ತಃ ಸುಪ್ತಾನಭಿವಾಚಕಶೀತಿ'  
 ಇತ್ಯಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ । ತತ್ ತತ್ರ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾರ್ಥೇ ಏತೇ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾಃ ಶ್ಲೋಕಾಃ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ  
 ಭವಂತಿ । ಕೇ ತೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸ್ವಪ್ನೇನ ಸುಷುಪ್ತಾ ಶಾರೀರಂ ಜೀವಮಭಿಪ್ರಹತ್ಯ ಸಂಯೋಜ್ಯ  
 ಸ್ವಯಮಸುಪ್ತಃ ಸುಪ್ತಾನ್ ಶಾರೀರಾನಭಿವಾಚಕಶೀತಿ ಪಠ್ಯತೀತಿ ॥ ೪೦ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀಯಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೧)

---

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ತ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪಯಗ್ರವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ತ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ತ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥತ್ರೀಪಾದಬಿಷ್ಣು ತ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

# ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಅಥ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರ

ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥

ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯಾಶ್ರಾದೌ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ ಸಂಶಯಕೋಟಿಬೋಜಿವೇಶಯೋಜ್ಞಾನ-  
ರೂಪತ್ವೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಪ್ರಕಾಶತ್ವಸ್ಯ ಸಾಮ್ಯಾದುಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ।

ಅನುವಾದ - 'ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಾಮಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವವು 'ಜೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳಾದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವವೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕಾಶತ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಥಾಪಿ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಪ್ರಬೋಧೇ "ಆದಿತೀನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃಸಸ್ತೇ ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃಸಸ್ತ" ಇತ್ಯಾದೌ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದೋ ನ ಜ್ಞಾನಪರಃ ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆವಾಗ "ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ಮೇ" "ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ಮೇ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕಾರಣವೆಂದೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಕಾರಣತ್ವವು ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುವ ಕಾರಣ, ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ತಥಾಪಿ "ಕತಮ ಆತ್ಮ" ಇತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರೇ "ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಶು ಹೃದಂತರ್ಯೋತಿಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ತತ್ಪರಃ ।

ಉತ್ತರ - 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಕತಮ ಆತ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಶು ಹೃದಂತರ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವಿಚಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು.

ಅತ एव भाष्ये "योऽयम्" इत्यादि वाक्यमेवोदाहृतम् । तस्मात्पादसङ्गतिः। पूर्वसिद्धान्तन्यायेन पूर्वपक्षप्रवृत्तेरनन्तरसङ्गतिः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ, ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

यद्वा "शब्दादेव" इत्यत्र प्राणव्यवस्थापकत्वादलिङ्गमात्रात् पूर्वपक्षः । "कम्पनात्" इत्यत्र तु वज्रश्रुत्युत्पत्तिलिङ्गाभ्यां सः । अत्र तु निरवकाशबहुलिङ्गैः स इत्यवान्तरसङ्गतिः ।

ಅಥವಾ 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮದಿಂದ ಅವಾಂತರಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶಃ - ॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ अस्य नामपादे निवेशाङ्कां निरस्यन्  
“जीवेशयोर्ज्ञानरूपत्वेन हृदयाहितत्वेन च साधारणस्य” इत्यादिटीकोक्तां  
पादसङ्गतिं समर्थयते ॥ ज्योतिरिति ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಓಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ಓಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವವರಾಗಿ 'ಜೀವೇಶಯೋರ್ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವೇನ ಹೃದಯಾಹಿತತ್ವೇನ ಚ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ' 'ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಿಬ್ಬರೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವ ಹಾಗೂ ಹೃದಯಾಹಿತತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - अग्रादाविति ॥ अन्यत्रप्रसिद्धत्वं नाम न ब्रह्मणोन्यत्र यत्र  
कचित्प्रसिद्धत्वम् । किन्तु पूर्वपक्ष्यभिमतोऽन्यत्र ।

'ಅಗ್ರಾದೌ' ಬೋಧಕತೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಬೇರೆಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - न चाग्निसूर्यादिरत्र पूर्वपक्ष्यभिमतः । प्रबलतत्प्रापकाभावात् ।  
अग्रादित्यादिज्योतिषामस्तमयमुक्त्वा “आत्मैवास्य ज्योतिः” इत्याद्युक्तेष्व ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧಜೀವಲಿಂಗಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್ಚ । येन नामपादे निवेशस्यादिति भावः ॥ संशयेति ॥  
पूर्वोत्तरपक्ष्यभिमतयोरित्यर्थः ।

ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದವರೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಅಸ್ತಮಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಆತ್ಮನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಎಂದೂ ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಬಣ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಸ್ತಮಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿರೂಪರಾದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಯವಾಗದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದವರು ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಜೀವಲಿಂಗಗಳಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೀವನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಅಗ್ನಿಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅಗ್ನಿ-ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯತೃಪ್ತಸಿದ್ಧಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ನಾಮವಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಿತ್ತು.

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸಂಶಯಕೋಟ್ಯೋಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

प्रकाशः - ननु जीवेशोर्ज्ञानरूपत्वेऽपि कुतो ज्योतिर्नाग्रस्साधारण्य-  
मित्यतदधीकामिप्रायमाह - प्रवृत्तीति ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಿಬ್ಬರೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಭಯತೃಪ್ತಸಿದ್ಧವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಪ್ರಕಾಶತ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ. ಅಂದರೆ 'ಜೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿದೆ; ಇದು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः - ननु तमोविरोधित्वं ज्योतिष्कम् । तच्च तमसा सह स्थिते व्याप्ते  
हरावयुक्तमित्यत उक्तं प्रकाशत्वस्येति ॥ ज्ञानत्वरूपस्येत्यर्थः ।

ತಂಕೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತಮೋವಿರೋಧಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಮೋವಿರೋಧಿತ್ವವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ತ್ರೀಹರಿಯು ತಮಸ್ಸಿನ ಜೊತೆಗೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತಾನೆ. ತಮಸ್ಸಿನ ಜೊತೆಗೆ ನೆಲೆಸಿರುವ ತ್ರೀಹರಿಯು ತಮೋವಿರೋದಿಯಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಮೋವಿರೋಧಿತ್ವ' ಎಂಬ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಶಂಕೆಗೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕಾಶತ್ವಸ್ಯ ಸಾಮ್ಯಾತ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಹೊರತು, ತಮೋವಿರೋಧಿತ್ವವಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವಾದರೂ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಇದಮೇವಾತ್ರ ಪ್ರಕರಣಽಭಿಮತಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮ್ | ನತ್ವನ್ಯತ್ | ಅತಃ ಕಾಪ್ಯೇವಂರೂಪಸಾಧಾರಣ್ಯಸ್ಯ ಮೂಲಕೃದನುಕ್ತವೇಽಪಿ ಟೀಕಾಪಾಮುಕ್ತಿರ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತವಿಷಯವಾಕ್ಯಮೂಲೇತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ಯಥಪೀತ್ಯಾದಿನಾ ||

ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನತ್ವವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠವು ಇದೇ ಆಗಿದೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಟೀಕಾರಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪೃಥ್ವಂತರ್ಜೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾಽಽಪ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಷಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಧಾರದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನತ್ವವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಜ್ಞಾನತ್ವರೂಪಪ್ರಕಾಶತ್ವಸ್ಯ ವೃತ್ತಿರೂಪಜ್ಞಾನೇ ಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಪೂರ್ವತ್ರ ಮುಖ್ಯಪ್ರೇರಕತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೇಶಾಮಾತ್ರಸಾಧಾರಣ್ಯಮಿವಾನಾದಿನಿತ್ಯೇ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನೇ ಮುಖ್ಯಂ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಮಿತಿ ವಾ ಅನ್ಯಸಾಧಾರಣ್ಯೇಽಪ್ಯದೋಷ ಇತಿ ವಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಬೋಧ್ಯಮ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜ್ಞಾನತ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಮುಖ್ಯಪ್ರೇರಕತ್ವವೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಕೇವಲ ಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಕಾಶತ್ವವೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ



ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೇವಲಪ್ರಕಾಶತ್ವವು ಅನ್ಯಸಾಧಾರಣವಾದರೂ ಕೂಡ ದೋಷವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - पूर्वत्रैव प्रयोगसाम्येन तथात्वं तु नोक्तम् । सम्प्रतिपन्नप्रयोगा-  
भावात् । प्रयोगान्वेषणापेक्षयास्यान्तरङ्गत्वाच्च ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

**ಉತ್ತರ** - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಜೀವನಲ್ಲಾಗಲೀ 'ಜೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಾಣಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಂತರಂಗವಾಗಿದೆ. ಬಹಿರಂಗಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - पूर्वोक्तयन्यत्रप्रसिद्धिभ्यां तथात्वं तु न सम्भवति । पूर्वोक्तेराक्षेपात् ।  
अन्यत्र जीवे प्रसिद्धवभावाच्च ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ಹಿಂದೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

**ಉತ್ತರ** - ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡದೇ, ಕೇವಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಷ್ಟೇ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उत्तरनये तु पूर्वोक्तेराक्षेपात्तथात्वं युक्तमिति भावः ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ಹಾಗಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದಲೇ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ?

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಉತ್ತರ - ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवं पादसङ्गतिपरटीकां विवृत्येदानीं “ज्योतिश्चरणाभिधानात्”  
इत्यादिटीका फलोक्तिपरेति भावेन “ज्योतिर्विष्णुश्चेदुभयलोकसञ्चरणलिङ्गविरोध”  
इति टीकाया सूचितामापवादिकीं सङ्गतिमाह - पूर्वसिद्धान्तेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಕೇವಲ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುಶ್ಚೇದುಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಲಿಂಗವಿರೋಧಃ' ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಾದಲ್ಲಿ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಪವಾದಿಕೇಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “बहुतादृतत्वम्” इति न्यायविवरणमनुरूप्य “इत्यादि जीवलिङ्गाच्च”  
इति टीकायां निरवकाशबहुजीवलिङ्गोक्त्या सूचितां सोपानारोहणक्रमरूपसङ्गतिमाह  
- यद्वेति ॥

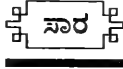
'ಬಹುತಾದೃತ್ವಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಟದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಇತ್ಯಾದಿಜೀವಲಿಂಗಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದಿಪದದಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಬಹುಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - मध्येऽधिकारतद्धानिविचारौ प्रासङ्गिकाविति भावः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಅನಂತರ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಬಿಟ್ಟರು? ಎಂದರೆ 'ಅಧಿಕಾರಾಶ್ಚ ತದ್ವಾನ್ಃ ಪ್ರಸಂಗಾದೇವ ಚಿಂತಿತೌ' ಎಂಬಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿದೆ. ಶೂದ್ರರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ  
ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ಟೀಕೋಕ್ತಂ ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವೇನ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ  
ಸಾಧಾರಣ್ಯಮಯುಕ್ತಮ್ । ತಸ್ಯ ಲೋಕತೋಽಗ್ರಾದೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ  
ಜ್ಯೋತಿಃಶರಣಾಭಿಧಾನಾದಿತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತಥೀಕೋಕ್ತಂ  
ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವೇನ ಸಾಧಾರಣ್ಯಮುಪಪಾದಯತಿ ॥ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯೇತಿ ॥ ಅತಃ ಏವೇತಿ ॥  
ಅಂತರ್ಜ್ಯೋತಿರೀತ್ಯತ್ರ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಪರತಯಾ ಭಾಷ್ಯಕೃದಭಿಪ್ರೇತತ್ವಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥  
ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನೆತಿ ॥ ನಿರವಕಾಶ ಲಿಂಗಬಲಾದೇವ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿರೀತ್ಯಾದಿ-  
ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ ।



ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.  
ಪ್ರಕಾಶತ್ವವು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ. ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿರುವಿಕೆಯೆಂದು ಇದರರ್ಥ. ಇದು ಕೇವಲ ಜೀವ  
ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ್ನಿ,  
ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು  
ಇಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ'  
ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಹಿಂದಿನ 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ  
ಜ್ಯೋತಿಃಪಾಽಽಸ್ಮೈ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಯೋತಿಃ  
ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯ ಬಗ್ಗೆ  
ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ, ಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವವೇ  
'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು  
ವೇಳೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ,  
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ವಾಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಣವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದರೂ, ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶ್ರುತಿ ಸಹಿತವಾದ ಉದ್ಯತತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ತತ್ರ “ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಸ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಕಿಂ ಜೀವಃ ಕಿಂ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಅನುವಾದ - ‘ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ತದर्थ “कतम आत्मा” इत्यात्मप्रश्ने ततः पूर्वस्मिन् “आत्मैवास्य ज्योतिः” इति वाक्ये च श्रुत आत्मशब्दः किमस्येति निर्दिष्टजीवस्वरूपपरः किं वा परमात्मपर इति ।

ಈ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ‘ಕತಮ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂಬ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಹಿಂದಿರುವ ‘ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ‘ಕಿಮಸ್ಯ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थ “अत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिः” इत्यात्मप्रश्नोत्तरोपसंहारस्थपुरुषादिशब्दाः किं “किं ज्योतिरयं पुरुष” इति ज्ञानप्रश्नोपक्रमपुरुषादिशब्देनैकार्था उत भिन्नार्था इति ।

ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಸಾಧನದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**ತದರ್ಥಮುಪಸಂಹಾರಸ್ಯಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಕಿಮುಪಕ್ರಮಪ್ರಕೃತಪರತ್ವಾಚಯೈ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ-  
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಉತ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾಯ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವಾದಿತ್ಯಾಗ ಇತಿ ।**

ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ ಪರತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**ಯಥಾಪ್ರಸ್ತದಾ ಜೀವಪರೋಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಮಧ್ಯಸ್ಥಾತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಜೀವಪರತ್ವಾಜಾಯಮಾನ-  
ತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಸ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜೀವ ಏವ ।**

ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ, ಜೀವಪರವಾದ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವ 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಯದಿ ತು ದ್ವಿತೀಯಸ್ತದೋಪಸಂಹಾರಾನುಸಾರೇಣಾತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಭೂತಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವಾಬ್ರಹ್ಮ  
ಪರವಾಕ್ಯಮಧ್ಯಸ್ಥಾನಾಂ ಜಾಯಮಾನಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಂತರಭಾವಿತುತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಪಿ  
ಸಮ್ಮಾಜಯೋತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಚ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ ।**

ಒಂದುವೇಳೆ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಉಪಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ವಿಷಯಸಂಶಯದೀಕಾಂ ವ್ಯನक्ति || ತತ್ರೇತಿ || एवं सङ्गतौ सत्यामित्यर्थः । यद्वा “आदित्येनैव ज्योतिषास्ते” इत्यादिना श्रुतज्योतिःशब्देषु मध्य इत्यर्थः । एतेन “तज्ज्योतिः” इति टीकास्थ तच्छब्दार्थो विवृतः ।

ವಿವರಣೆ - ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಆವಾಂತರಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ತತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ‘ತತ್’ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ‘ಅದಿತ್ಯೇನೈವ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತವಾದ ಅನೇಕ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ‘ತತ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಾಗ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ‘ತತ್ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ‘ತತ್’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** वाजसनेये षष्ठेऽध्याये ज्योतिर्ब्राह्मणे “याज्ञवल्क्य किं ज्योतिरयं पुरुषः” इत्यादिजनकप्रश्नं प्रत्यादित्यचन्द्राग्निवागूपेषु ज्योतिषिषु पूर्वपूर्वास्तमय उत्तरोत्तरं पुरुषस्य ज्ञानकारणशब्दितं ज्योतिरभिधाय “अस्तमित आदित्ये, याज्ञवल्क्य चन्द्रमस्यस्तमिते, शान्तेऽग्नौ, शान्तायां वाचि, किं ज्योतिरेवायं पुरुषः” इति प्रश्ने “आत्मैवास्य ज्योतिर्भवतीत्यात्मनैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते पल्पयते कर्म कुरुते विपल्पेति” इत्यात्मनो ज्योतिष्वमुक्तवोपपाद्य च “कतम आत्म” इति पुनः प्रश्ने कृते परिहरति याज्ञवल्क्यः “योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु ह्यद्यन्तर्ज्योतिः पुरुषस्ससमानस्सचुभौ लोकावनुसञ्चरति ध्यायतीव लेलायतीव स हि स्वप्नो भूत्वेमं लोकमतिक्रामति मृत्यो रूपाणि । स वा अयं पुरुषो जायमानः शरीरमभिसम्पद्यमानः पाप्मभिस्संसृज्यते स उत्क्रामन्म्रियमाणः पाप्मनो विजहाति । तस्य वा एतस्य पुरुषस्य द्वे एव स्थाने भवन इदं च परलोकस्थानं च सन्ध्यं तृतीयं स्वप्नस्थानं तस्मिन्सन्ध्ये स्थाने तिष्ठन्नेते उभे स्थाने पश्यतीदं च परलोकस्थानं च । अथ यथाक्रमोऽयं परलोकस्थाने भवति तमतिक्रममाक्रम्योभयान्पाप्मन आनन्दांश्च पश्यति सयत्र प्रस्वपिति । अस्य लोकस्य सर्वावतो मात्रामुपादाय स्वयं विहृत्य स्वयं निर्माय स्वेन भासा स्वेन ज्योतिषा प्रस्वपित्यत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवति” इत्युक्त्वा “न तत्र रथा” इत्यादिना स्वाप्रपदार्थसृष्टिं चाभिधाय “तदेतेल्लोका”

ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಾರ್ಥೆ ಛೋಕಾನುದಾಹೃತ್ಯಾಂತೆ “ಯಾನಿ ಛೇವ ಜಾಗ್ರತ್ಪ್ರಕೃತಿ ತಾನಿ ಸುಪ್ತ ಇತ್ಯತ್ರಾಂಯಂ ಪುರುಷಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯಾಧಾಹ ||

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ | ಆದಿತ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ ಸಮ್ರಾಟ್ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ | ಪಲ್ಕಯತೇ | ಕರ್ಮಕುರುತೇ | ವಿಪಲ್ಯೇತೀತಿ | ವಿವರ್ಮೇವೈತದ್ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ |

‘ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ, ಈ ಸಂಸಾರ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಜನಕರಾಜರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ರಾಜನೇ, ಸೂರನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ. ಈ ಸಂಸಾರಜೀವನು ತನಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ! ಇದುವೇ ಸತ್ಯ.

ಅಸ್ತಮಿತ ಆದಿತ್ಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ | ಚಂದ್ರಮಾ ವಿವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತಿ | ಚಂದ್ರಮಸೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ | ಪಲ್ಕಯತೇ | ಕರ್ಮಕುರುತೇ | ವಿಪಲ್ಯೇತೀತಿ ಇತಿ | ವಿವರ್ಮೇವ ಏತದ್ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ |

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ ! ಆದಿತ್ಯನು ಅಸ್ತಮಿಸಿದಾಗ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ಚಂದ್ರನೇ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ, ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಚಂದ್ರನಿಂದಲೇ ಈ ಜೀವನು ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ. ಇದುವೇ ಸತ್ಯ.

ಅಸ್ತಮಿತ ಆದಿತ್ಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಚಂದ್ರಮಸ್ಯಸ್ತಮಿತೇ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ | ಅಗ್ನಿರೇವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತಿ | ಅಗ್ನಿನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ | ಪಲ್ಕಯತೇ | ಕರ್ಮಕುರುತೇ | ವಿಪಲ್ಯೇತೀತಿ | ವಿವರ್ಮೇವೈತದ್ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ |

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ ! ಸೂರನು ಅಸ್ತಮಿಸಿದಾಗ, ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತವಾದಾಗ ಈ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಯಾವುದು ? ಎಂಬ ಜನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ಅಗ್ನಿಯು ಆಗ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ, ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೇ ಈ ಜೀವನು ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ. ಇದುವೇ ಸತ್ಯ.

ಅಸ್ತಮಿತ ಆದಿತಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಚಂದ್ರಮಸ್ಯಸ್ತಮಿತೇ ಶಾಂತೇ ಅಗ್ನಿ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ | ವಾಗೇವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತಿ | ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ | ಪಲ್ಕಯತೇ

(೧) ಓದುಗರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಕರ್ಮಕರುತೇ | ವಿಪಲ್ಯೇತೀತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ವೈ ಸಮ್ರಾಳ್ ಅಪಿ ಯತ್ರ ಸ್ವಃ ಪಾಣಿರ್ನ ವಿನಿಜ್ಞಾನಯತೇಽಥ ಯತ್ರ ವಾಗುಚ್ಚರತಿ ಉಪೇವ ತತ್ರ ಹ್ಯೇತೀತಿ | ಏವಮೇವೈತದ್ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ |

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ ! ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತನಾದಾಗ, ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತನಾದಾಗ, ಅಗ್ನಿಯು ಆರಿದಾಗ ಸಂಸಾರಜೀವನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಯಾವುದು ? ಎಂಬ ಜನಕರಾಜರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ಆಗ ಮಾತೇ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ. ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಮಾತಿನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಇವನು ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಬೇಕಾದಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜನೇ ! ಎಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೈಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಕತ್ತಲಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜನರು ಮಾತು ಕೇಳಿ ಬರುವ ಕಡೆಗೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾತೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ. ಇದುವೇ ಸತ್ಯ.

ಆಸಮಿತ ಆದಿತ್ಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಚಂದ್ರಮಸ್ಯಸ್ತಮಿತೇ ಶಾಂತೇ ಅಗ್ನಿಶಾಂತಾಯಾಂ ವಾಚಿ ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ | ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತಿ | ಆತ್ಮನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ ಪರ್ಯಂತೇ | ಕರ್ಮ ಕುರುತೇ | ವಿಪಲ್ಯೇತೀತಿ |

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೇ, ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತನಾದಾಗ, ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತನಾದಾಗ ಅಗ್ನಿಯು ಆರಿದಾಗ, ಮಾತೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸಾರಜೀವನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಯಾವುದು ? ಎಂಬ ಜನಕರಾಜರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಇವನು ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಇತಿ | ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ | ಪುರುಷಃ ಸ ಸಮಾನಃ ಸನ್ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಅನುಸಂಚರತಿ | ಧ್ಯಾಯತೀವ | ಲೇಲಾಯತೀವ | ಸ ಹಿ ಸ್ವಪ್ನೋ ಭೂತ್ವೇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ |

ಆತ್ಮ ಎಂದರೆ ಯಾರು ? ಎಂಬ ಜನಕರಾಜರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು - ಯಾರು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನೋ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮತ್ತು ಹೃದಯದ ಒಳಗೆ ಇದ್ದು ಜೀವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಕೊಡುವನೋ, ಷಡ್ಗುಣಪೂರ್ಣನೋ ಅವನು ಆತ್ಮ. ಅವನು ವಿಚಾರರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಏಕಪ್ರಕಾರನಾಗಿದ್ದು ಜೀವನನ್ನು ಭೂಲೋಕ-ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳಿಗೂ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ-ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಒಯ್ಯುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಿಂದ ಅಲ್ಪವಿಷಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವನದು. ಜೀವನಿಂದ ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಬಹು ಪಾಪ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೊಯ್ದು ಪಾಪಕರ್ಮಯುಕ್ತವಾದ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನಃ ಪಾಪಭಿಃ ಸಂ ಸೃಜ್ಯತೇ | ಸ ಉತ್ಕ್ರಾಮನ್ ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪೈನೋ ವಿ ಜಹಾತಿ |



ಈ ಹರಿಯು ಜೀವನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಅಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವನಿಂದ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಫಲಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತಾನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಮರಣ ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕಲಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಸಾರಜೀವನು ಹುಟ್ಟಿ, ಅಂದರೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದು ಪಾಪ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮರಣಹೊಂದಿ, ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆದು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ತಸ್ಯ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ದ್ವೇ ಏವ ಸ್ಥಾನೇ ಭವತಃ ಇದಂ ಚ ಪರಲೋಕಸ್ಥಾನಂ ಚ | ಸಂಧ್ಯಂ ತೃತೀಯಂ ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನಂ | ತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಧ್ಯೇ ಸ್ಥಾನೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಏತೇ ಉಭೇ ಸ್ಥಾನೇ ಪಶ್ಯತೀದಶಂ ಚ ಪರಲೋಕಸ್ಥಾನಂ ಚ | ಅಥ ಯಥಾಕ್ರಮೋಽಯಂ ಪರಲೋಕಸ್ಥಾನೇ ಭವತಿ ತಮಾಕ್ರಮಮಾಕ್ರಮ್ಯ ಉಭಯಾನ್ ಪಾಪೈನ ಆನಂದಾಂಶ್ಚ ಪಶ್ಯತಿ | ಸ ಯತ್ರ ಪ್ರಸ್ವಪಿತಿ ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಸರ್ವಾವತೋ ಮಾತ್ರಾಮುಪಾದಾಯ ಸ್ವಯಂ ವಿಹತ್ಯ ಸ್ವಯಂ ನಿರ್ಮಾಯ ಸ್ವೇನ ಭಾಸಾ ಸ್ವೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಪ್ರ ಸ್ವಪಿತಿ | ಆತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತಿ |

ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಎರಡೇ ಸ್ಥಾನಗಳು, ಭೂಲೋಕ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ. ಜಾಗ್ರತ್ ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಿ. ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ. ಮೂರನೆಯದಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷವು, ಭೂಲೋಕ-ಸ್ವರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವಪ್ನವು ಜಾಗ್ರತ್-ಸುಷುಪ್ತಿಗಳ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಜೀವನುಕ್ತಿಯು ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಸಂಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಭೂಲೋಕ-ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳನ್ನು, ಸ್ವಪ್ನವೆಂಬ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜಾಗ್ರತ್ ಸುಷುಪ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಜೀವನುಕ್ತಿ ಎಂಬ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಂಸಾರ ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಜಾಗ್ರತ್ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಜೀವನು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜೀವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ, ಸ್ವರ್ಗದ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೀವನುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಫಲವಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮೋಕ್ಷದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾವಾಗ ಈ ಜೀವನ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತಾನೇ ಅವನನ್ನು ಬಾಹ್ಯಕ್ರಿಯಾರಹಿತನನ್ನಾಗಿಸಿ, ತಾನೇ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ವಾಸನಾಮಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಯಾವಾಗ ಜೀವನ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ತಾನೇ ಅವನನ್ನು ಭೂಲೋಕ ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಭೋಗಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ತನ್ನ ಬಾಹ್ಯ ಅಂತರಂಗ ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ-ಸ್ವರ್ಗಸುಖಗಳನ್ನು ನೀಡುವನೋ ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ ಜೀವನ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ

ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ತಾನೆ ಅವನನ್ನು ಸಾಂಸಾರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭೋಗ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖ ನೀಡುವನೋ ಆಗ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರದನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ನ ತತ್ರ ರಥಾಯೋಗಾ ನ ಪಂಥಾನೋ ಭವಂತಿ | ಅಥ ರಥಾನ್ ರಥಾಯೋಗಾನ್ ಪಥಃ ಸೃಜತೇ | ನ ತತ್ರಾನಂದಾ ಮುದಃ ಪ್ರಮುದೋ ಭವಂತಿ | ಅಥಾನಂದಾನ್ ಮುದಃ ಪ್ರಮುದಃ ಸೃಜತೇ | ನ ತತ್ರ ವೇಶಾಂತಾಃ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಃ ಸ್ರವಂತ್ಯೋ ಭವಂತಿ | ಅಥ ವೇಶಾಂತಾನ್ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಃ ಸ್ರವಂತ್ಯಃ ಸೃಜತೇ | ಸ ಹಿ ಕರ್ತಾ |

ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಗೆ ರಥಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಗಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಕರ್ಮಾನುಸಾರ ರಥಗಳನ್ನೂ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ, ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವಾಗಲೀ, ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸುಖಗಳಾಗಲೀ, ಅಂತಹ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸುಖಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ವರೂಪಸುಖಗಳನ್ನೂ, ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸುಖವನ್ನೂ, ಅಂತಹ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸುಖವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ವೇಶ್ಯಾಗೃಹಗಳು, ಸರೋವರಗಳು ನದಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾಗೃಹಗಳನ್ನೂ, ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ, ನದಿಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕರ್ತಾ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತತ್ರ ಬೀಜಯುಕ್ತಂ ವಿಷಯಮಾಹ - ಹೃದೀತಿ || ಆತ್ಮಪ್ರಶ್ನಂ ಪ್ರತಿ ಪರಿಹಾರವಾಕ್ಯಸ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವಾಕ್ಯಾಂತರಸ್ಥಂ ತು ವಿಷಯ ಇತ್ಯೇತನಿರಸಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ | ತತಃ ಕತಮ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾತ್ || ಆತ್ಮೇತಿ || ಕತಮ ಇತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನಸ್ಯ ಯದುತ್ತರಂ ತದಪಸಂಹಾರಸ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

ಕಾರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ಹೃದಂತರ್ಜೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಎಂದರ್ಥ. 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ಮೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ತತಃ' ಎಂದರೆ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದು 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುವ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಜ್ಞಾನೇತಿ || ಜ್ಞಾನಕಾರಣಪ್ರಶ್ನೋಪಕ್ರಮಸ್ಥೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಉಪಕ್ರಮೇ ಪ್ರಕೃತಂ ಯಜ್ಞಿವಿರೂಪಂ ತತ್ಪರತ್ವಾರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

‘ಜ್ಞಾನಪ್ರಶ್ನೆ’ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಉಪಕ್ರಮ’ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಯಾವ ಜೀವನಿದ್ದಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन चिन्ताद्वयं सूचितम् । भिन्नार्था इति चिन्तानन्तरं किमुपसंहारस्थाः पुरुषादिशब्दा उपक्रमप्रकृतपरा उत ब्रह्मपराः । तदर्थं प्रकृतपरत्वानुग्रहाय मुख्यार्थत्याग उत मुख्यार्थानुग्रहाय प्रकृतपरत्वत्याग इति चिन्ताचतुष्टयस्य फलफलिभावमस्फुटत्वाद्ब्रनक्ति ॥ यथाय इति ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೆರಡು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ಭಿನ್ನಾರ್ಥಾಃ’ ಎಂಬ ಸಂಶಯದ ನಂತರ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಕ್ರಮ ಪರತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತ ಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೋ ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

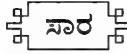
ಈ ನಾಲ್ಕು ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳ ಫಲಫಲಿಭಾವವು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ‘ಯದ್ಯಾದ್ಯಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उपक्रमोपसंहारयोरेकार्थत्वपक्ष इत्यर्थः । ननूपक्रमादिवशादवगतमप्येक-वाक्यत्वं श्रुतिबलाद्भङ्गनीयमित्यत आह - जायमानत्वेति ॥ तत्तु निरवकाशमिति भावः ।

‘ಯದ್ಯಾದ್ಯಃ’ ಎಂದರೆ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಏಕಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಉಪಕ್ರಮದ ಬಲದಿಂದ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವು ತಿಳಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಒಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಜಾಯಮಾನತ್ವ’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗವಾದರೂ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु वाक्येन कथं लिङ्गबाध इत्यतस्सावकाशत्वादिति भावेनाह - अन्तर्भावितेति ॥ वैपरीत्यं किं न स्यादित्यत आह - ज्योतिरिति ॥

ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಲಿಂಗವು ಹೇಗೆ ಬಾಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಾವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅಂತರ್ಭಾವಿತ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕ ಹೇಳಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.



'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಜನಕಮಹಾರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂದು? ಅದಕ್ಕೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸುವಾಗ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಮಾತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನದ್ದು ಅಸ್ತಮಯವಾದಾಗ ಮುಂದಿನವುಗಳು ಜಾಗೃತ್ಯಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಕ್ ನಾಲ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಸ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದದ್ದು ಯಾವುದು? ಎಂದು ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುನಃ ಜನಕರಾಜರು ಆತ್ಮನಿಂದರೆ ಯಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವ ಆತ್ಮನಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ವಿಜ್ಞಾನಮಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೃದಯಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಪೂರ್ಣಷಡ್ಗುಣನಾದ ಚೇತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವೇ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನಂದರ್ಥವೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನಂದರ್ಥವೋ? ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜಾಯಮಾನತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.



## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು ॥ ಪೂರ್ವತ್ರ ಯಥಾ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಬಲಾದ್ವಜ್ರಶ್ರುತೇಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ಯಾಗಸ್ತಥೇಹಾಪಿ  
 “ಸ ಸಮಾನಃಸನ್ನಿಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ । ಸವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿ-  
 ಸಂಪದಮಾನಃ ಪಾಪಮಿತಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ । ಸ ಉಕ್ರಾಮನ್ವಿಷಯಮಾಣಃ ಪಾಪಮಿತಿವಿಜಹಾತಿ”  
 ಇತ್ಯಾದಿ-ಜೀವಲಿಂಗಬಲಾದೇವ “ವಿಷ್ಣುರೇವಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ಯಾಗಃ ।

ಅನುವಾದ - ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ  
 ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಶ್ರುತಿಗೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧವೆಂಬ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು  
 ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ‘ಸ ಸಮಾನಃ ಸನ್ನಿಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ । ಸವಾ  
 ಅಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದಮಾನಃ ಪಾಪಮಿತಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ ।  
 ಉಕ್ರಾಮನ್ವಿಷಯಮಾಣಃ ಪಾಪಮಿತಿವಿಜಹಾತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕ ಸಂಚಾರ,  
 ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ, ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಜೀವನಲಿಂಗಗಳು  
 ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ, ‘ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು  
 ಬಿಟ್ಟು, ಜೀವನೇ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಯಥಾಪಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಂ ಬೃಹಾಧಿಕರಣನಿರ್ವಾಣೇನ ಉಕ್ರಮಣಂ ಚ ಭೂಮಾಧಿಕರಣನಿರ್ವಾಣೇನ  
 ಸಾವಕಾಶಮ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ದೃಢಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.  
 ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಣಲಿಂಗವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ತಥಾಪಿ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಕಂ ನಿರವಕಾಶಮ್ । ಭಾಷ್ಯ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣೋಕ್ತಿಃ  
 ಕರ್ಮಾಧೀನಲೋಕದ್ವಯಸಂಚರಣಂ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಾ ।

ಆದರೆ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಈ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವದ  
 ಆಧಾರದಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು.  
 ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅದು ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದ  
 ಲೋಕದ್ವಯದ ಸಂಚಾರಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದ ಲೋಕದ್ವಯವಾದ  
 ಸಂಚಾರವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊರತು, ಸಂಚಾರವೇ  
 ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನತು ಸಚ್ಚರಣಮೇವಾಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಾ । ಅತ एवोक्तं टीकायां “जीवस्य हि कर्मवशादुभयलोकसंचरणं युक्तम्” इति ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವಸ್ಯ ಹಿ ಕರ್ಮವಶಾದುಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಂ ಯುಕ್ತಮ್' ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

किञ्च “किंज्योतिरयंपुरुष” इति प्रश्ने “आदित्यज्योतिरादित्येनैवायं ज्योतिषाऽस्ते” इत्यादिना यस्य जागरण आदित्यादिय्योतिष्वमुक्तं स तावज्जीवः ।

ಮತ್ತು 'ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರಯಂಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿರಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಸ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಾತನು ಜಾಗೃತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೋ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

नह्यादित्यादिय्योतिष्वं विष्णोर्युक्तम् । “न तत्र सूर्यो भाति” इत्यादेः । तदुक्तं न्यायविवरणे “आदित्यादिय्योतिष्वमुभयलोकसचचरणमादित्येनैवायं ज्योतिषास्ते इत्यवधारणमित्यादीनां परमात्मन्यवकाशाभाव” इति ।

ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋಭಾತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವ ಮುಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಮಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಸ್ತೇ' ಇತ್ಯವ-ಧಾರಣಮಿತ್ಯಾದೀನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನ್ಯವಕಾಶಾಭಾವಃ' ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವಿಕೆಯು, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

तस्यैव च जीवस्य “आत्मैवास्य ज्योतिः” इति वाक्ये स्वप्नादौ स्वप्रकाशत्वरूपमात्मज्योतिष्वमुक्तम् ।

ಇಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅಸ್ಯೇತಿದಂಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಜೀವರಪರತ್ವಾತ್ । ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಚ ಸ್ವರೂಪಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ।  
ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಚ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾತ್ಮಾನಿ "ಕತಮ ಆತ್ಮಾ" ಇತಿ ಪೃಠೇ ಉಚ್ಯಮಾನಮಿದಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜೀವ ಏವ ।  
ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಯೋರ್ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯಾಪಾತಾತ್ ।

ಇಂತಹ ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಾಗದೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಜೀವವಿಷಯಕವು, ಉತ್ತರವು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವೆಂದಾಗಿ, ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ನನು ಯಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮುಕ್ತಂ ಸಜೀವ ಏವಾಸ್ತು । ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯೇತಿ ವಾಕ್ಯ  
ಇದಂಶಬ್ದೋಽಪಿ ಜೀವರ ಏವಾಸ್ತು । ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ತು "ಗೌಣಶ್ಚೇನಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿನ್ಯಾಯೇನ  
ರಪರಾತ್ಮಾಪರಃ ।

ಆಕ್ಷೇಪ - 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿವುಳ್ಳ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಜೀವನೇ ಆಗಲಿ. 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯೇಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಸಹ 'ಗೌಣಶ್ಚೇನ್ನಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಲಿ.

ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದಶ್ಚ "ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಃಸ್ತೇ" ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವಾಕ್ಯ ಇವ  
ಜ್ಞಾನಹೇತುರಃ । ತಥಾಚಾಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯ ರಪರಾತ್ಮಾಜ್ಞಾನಹೇತುರೀತ್ಯುಕ್ತೇ ಸ ಏವ ರಪರಾತ್ಮಾ  
"ಕತಮ ಆತ್ಮಾ" ಇತಿ ಪೃಠ ಇತಿ ನ ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯಮ್ ।

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಃಸ್ತೇ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಹೇತು-  
ವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಜನಕರಾಜರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳಿಗೆ ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯದೋಷವು ಬರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಅಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನತು ಸञ्ಚರಣಮೇವಾಯುಕ್ತಮಿತ್ಯभिप्राया । अत एवोक्तं टीकायां “जीवस्य हि कर्मवशादुभयलोकसंचरणं युक्तम्” इति ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವಸ್ಯ ಹಿ ಕರ್ಮವಶಾದುಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಂ ಯುಕ್ತಮ್' ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

किञ्च “किञ्ज्योतिरयंपुरुष” इति प्रश्ने “आदित्यज्योतिरादित्येनैवायं ज्योतिषाऽस्ते” इत्यादिना यस्य जागरण आदित्यादिज्योतिष्वमुक्तं स तावज्जीवः ।

ಮತ್ತು 'ಕಿಂಜ್ಯೋತಿರಯಂಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿರಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಸ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಾತನು ಜಾಗೃತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿ ಉಕ್ಕವನೋ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

नह्यादित्यादिज्योतिष्वं विष्णोर्युक्तम् । “न तत्र सूर्यो भाति” इत्यादेः । तदुक्तं न्यायविवरणे “आदित्यादिज्योतिष्वमुभयलोकसञ्चरणमादित्येनैवायं ज्योतिषास्ते इत्यवधारणमित्यादीनां परमात्मन्यवकाशाभाव” इति ।

ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋಭಾತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮುಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಮಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಸ್ತೇ' ಇತ್ಯವ-ಧಾರಣಾಮಿತ್ಯಾದೀನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮತ್ವವಕಾಶಾಭಾವಃ' ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವಿಕೆಯು, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

तस्यैव च जीवस्य “आत्मैवास्य ज्योतिः” इति वाक्ये स्वप्नादौ स्वप्रकाशत्वरूपमात्मज्योतिष्वमुक्तम् ।

ಇಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.



अस्येतीदंशब्दस्य प्रकृतजीवपरत्वात् । आत्मशब्दस्य च स्वरूपार्थत्वात् ।  
ज्योतिशब्दस्य च ज्ञानार्थत्वात् ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

अस्मिंश्चात्मनि “कतम आत्मा” इति पृष्टे उच्यमानमिदं ज्योतिर्जीव एव ।  
अन्यथा प्रश्नोत्तरयोर्वैयधिकरण्यापातात् ।

ಇಂತಹ ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಕತಮ ಆತ್ಮ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಾಗದೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಜೀವವಿಷಯಕವು, ಉತ್ತರವು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವೆಂದಾಗಿ, ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ननु यस्यादित्यादिज्योतिष्वमुक्तं सजीव एवास्तु । आत्मैवास्येति वाक्य  
इदंशब्दोऽपि जीवपर एवास्तु । आत्मशब्दस्तु “गौणश्चेन्नात्मशब्दात्” इत्यादिन्यायेन  
परमात्मपरः ।

ಆಕ್ಷೇಪ - 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿವುಳ್ಳ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಜೀವನೇ ಆಗಲಿ. 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯೇಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಸಹ 'ಗೌಣಶ್ಚೇನ್ನಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಲಿ.

ज्योतिशब्दश्च “वाचैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते” इत्यादिपूर्ववाक्य इव  
ज्ञानहेतुपरः । तथाचास्य जीवस्य परमात्माज्ञानहेतुरित्युक्ते स एव परमात्मा  
“कतम आत्मा” इति पृष्ट इति न वैयधिकरण्यम् ।

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ವಾಚೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಽಽಸ್ತೇ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಹೇತು-ವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ 'ಕತಮ ಆತ್ಮ' ಎಂದು ಜನಕರಾಜರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳಿಗೆ ವೈಯಧಿಕರಣ್ಯದೋಷವು ಬರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ನच वाच्यं ब्रह्मणो जागरणेऽपि जीवज्ञानहेतुत्वेन तदादित्येनैवेत्याद्यवधारणं, स्वप्नादौ विशिष्य ब्रह्मणो ज्ञानहेतुत्वोक्तिश्चायुक्तेति । जीवपक्षेऽपि साम्यात् । जीवस्यापि स्वगतज्ञानहेतुत्वेनावधारणायोगात् ।

ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ? ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜ್ಞಾನಹೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಜೀವನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಾನೂ ಸಹ ಕಾರಣನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವಾಗಲೀ, ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಹೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

जागरणेऽपि स्वप्रकाशत्वेन विशिष्योक्त्ययोगाच्च । तस्माद्ब्रह्मैव ज्योतिरिति चेत्

ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತನಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾಗ್ರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಜ್ಞಾನಹೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ ?

उच्यते । किं ज्योतिरयं पुरुष इति ज्ञानसाधनप्रश्नोपक्रमस्थस्य जीवस्यात्र “अयं पुरुषः स्वयं ज्योतिः” इत्यात्मप्रश्नोत्तरೋपसंहारे पुरुषादिशब्दैः प्रत्यभिज्ञानात्तन्मध्यस्थं “आत्मैवास्य ज्योतिः” इत्येतदपि जीवपरमेव ।

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತೀಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವಪರವಾಗಿದೆ. ಅವನು 'ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉತ್ತರ ನೀಡುವ ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನೇ ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು. ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ಬಹಳ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತ ಏವೋಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಯಾಂ ಪುರುಷಃ ಪರಮಾತ್ಮಾಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಯಮೇವ ಜ್ಯೋತಿರೀತೀರ್ಯ ಇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ । ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ತೈಃ ಪ್ರಕೃತಜೀವಪರತ್ವತ್ಯಾಗೇನ ತೈರಪ್ರಕೃತಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಾಯೋಗಾತ್ । ಅಸ್ಯೇತಸ್ಯಾಧ್ಯಾಹಾರಾಪಾತಾಚ್ಚ ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯು ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು - ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಜೀವನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯೂ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಂತಹ ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಜೀವಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಯೋತಿರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವು ಅನಿವಾರ್ಯ.

किञ्च उपसंहारस्यस्वयंशब्दानुसारात् “आत्मैवास्य” इत्यत्राप्यात्मशब्दः स्वरूपपरः । नतु ब्रह्मपरः ।

ಮತ್ತು ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ವಯಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

तस्मादात्मप्रशोत्तरे अपि जीवविषये एवेति जीव एवेदं ज्योतिः ।

ಹಾಗಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜೀವವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

यद्यप्यत्रानन्दमयाधिकरणे दहराधिकरणे च ब्रह्मपरत्वेन निर्णीतं विज्ञानमयत्वं हृद्रतत्वं चास्ति तथापि पूर्वपक्षेऽतीतज्योतिरधिकरणस्येव तयोरप्याक्षेपा-त्पूर्वपक्षोदयः ॥

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದು, ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಗತತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆ ವಿಜ್ಞಾನಮಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಹೃದ್ಗತತ್ವಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉದಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

आद्यचिन्तास्थपूर्वकोटिं विवृण्वन् “जीव एवेदं ज्योतिः” इत्यादिपूर्वपक्षटीकां  
व्यनक्ति ॥ पूर्वत्रेति ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೋ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ? ಎಂಬುದು ಮೊದಲಿನ ಸಂಶಯ ಕೋಟಿ. ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪೂರ್ವತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

प्रकाशः - एतेन पूर्वसिद्धान्तन्यायेनेत्येतद्विवृतम् ॥ प्रसिद्धेति ॥  
ज्योतिरादिशब्दस्येति शेषः । विष्ण्वर्थत्वत्याग इत्यर्थः । केन प्रसिद्धेत्यत उक्तं  
विष्णुरेवेति ॥

ಇದರಿಂದ 'ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯ' 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬರ್ಥವು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಷ್ಣುರೇವಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - एतेन “विष्णुरेव ज्योतिः” इति श्रुत्या ज्योतिरश्रुतेर्विष्णौ प्रसिद्धेः  
कथं जीव इति टीकोक्तिरिति प्रत्युक्तम् । पूर्वन्यायेन निरवकाशलिङ्गबलेन  
श्रुतिबाधोपपत्तेरिति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವಲಿಂಗದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಯಿತು.

प्रकाशः - टीकोक्तलिङ्गानि न बाधकानीत्याशङ्क्याह - यद्यपीति ॥  
म्रियमाणत्वेति ॥ तस्य देहवियोगरूपत्वेन नित्यदेहे भगवत्प्रयोगादिति भावः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳು ಹೇಗೆ ಬಾಧಕವಾಗುತ್ತವೆ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವು ದೇಹವಿಯೋಗರೂಪವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದೇಹ ವಿಯೋಗವೆಂಬ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾಗದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು भाष्ये लोकसञ्चरणस्य जीवलिङ्गत्योक्त्या भगवत्यपरिच्छिन्ने क्रियामात्रमपि नेति प्रतीयत इत्युत्क्रमणमपि निरवकाशमिति गम्यत इत्यत आह - भाष्य इति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಜೀವನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನಂತೂ ಸುತರಾಂ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಉತ್ಕ್ರಮಣಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಭಾಷ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकायाः सावकाशस्यापि जायमानत्वादेर्जीवलिङ्गतयोक्तिस्तु निरवकाशजीवलिङ्गान्तरसाहचर्याज्जायमानत्वादिकमपीह जीवे प्रसिद्धमेव ग्राह्यम् । ननु विष्णुधर्मभूतमित्यभिप्रायेति भावः ।

ಹಿಂದೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಭವಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತ ನಿರವಕಾಶವಾದ 'ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಾಂತರಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಜೀವನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “आदित्यादिज्योतिष्कम्” इति न्यायविवरणैकदेशप्रपञ्चनपरां “किञ्च” इत्यादिटीकां “न तत्र सूर्यो भातीत्यादेः” इत्यन्तां विवृणोति ॥ किञ्चेति ॥

'ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಕಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ 'ಕಿಂಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿತ್ಯಾದೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकोक्तैर्मूलमाह - तदुक्तमिति ॥ इत्यादीनामित्यादिपदेन प्रागुक्त- जायमानत्वादिलिङ्गजातं गृह्यते । सर्वेषामवकाशाभाव उपपादितः । अस्तु स जीवः। ततः किमित्यत आह - तस्यैव चेति ॥

ಪ್ರಕಾಶ: -

आद्यचिन्तास्थपूर्वकोटिं विवृण्वन् “जीव एवेदं ज्योतिः” इत्यादिपूर्वपक्षटीकां  
व्यनक्ति ॥ पूर्वत्रेति ॥

ವಿವರಣೆ - 'ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೋ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ? ಎಂಬುದು ಮೊದಲಿನ ಸಂಶಯ ಕೋಟಿ. ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪೂರ್ವತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

प्रकाश: - एतेन पूर्वसिद्धान्तन्यायेनेत्येतद्विवृतम् ॥ प्रसिद्धेति ॥  
ज्योतिरादिशब्दस्येति शेषः । विष्णुवर्थत्वत्याग इत्यर्थः । केन प्रसिद्धेत्यत उक्तं  
विष्णुरेवेति ॥

ಇದರಿಂದ 'ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಸ್ಯ' 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬರ್ಥವು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಷ್ಣುರೇವಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाश: - एतेन “विष्णुरेव ज्योतिः” इति श्रुत्या ज्योतिरश्रुतेर्विष्णौ प्रसिद्धेः  
कथं जीव इति टीकोक्तिरिति प्रत्युक्तम् । पूर्वन्यायेन निरवकाशलिङ्गबलेन  
श्रुतिबाधोपपत्तेरिति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸರಿ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವಲಿಂಗದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಯಿತು.

प्रकाश: - टीकोक्तलिङ्गानि न बाधकानीत्याशङ्क्याह - यद्यपीति ॥  
म्रियमाणत्वेति ॥ तस्य देहवियोगरूपत्वेन नित्यदेहे भगवत्ययोगादिति भावः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳು ಹೇಗೆ ಬಾಧಕವಾಗುತ್ತವೆ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವು ದೇಹವಿಯೋಗರೂಪವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದೇಹ ವಿಯೋಗವೆಂಬ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾಗದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು भाष्ये लोकसञ्चरणस्य जीवलिङ्गत्योक्त्या भगवत्परिच्छिन्ने क्रियामात्रमपि नेति प्रतीयत इत्युक्तमणमपि निरवकाशमिति गम्यत. इत्यत आह - भाष्य इति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಜೀವನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನಂತೂ ಸುತರಾಂ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವೆಂಬ ಉತ್ಕೃಮಣಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಭಾಷ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकायाः सावकाशस्यापि जायमानत्वादेर्जीवलिङ्गतयोक्तिस्तु निरवकाशजीवलिङ्गान्तरसाहचर्याज्जायमानत्वादिकमपीह जीवे प्रसिद्धमेव ग्राह्यम् । ननु विष्णुधर्मभूतमित्यभिप्रायेति भावः ।

ಹಿಂದೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತ ನಿರವಕಾಶವಾದ 'ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಾಂತರಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಜೀವನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “आदित्यादिज्योतिष्वम्” इति न्यायविवरणैकदेशप्रपञ्चनपरां “किञ्च” इत्यादिटीकां “न तत्र सूर्यो भातीत्यादेः” इत्यन्तां विवृणोति ॥ किञ्चेति ॥

'ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ 'ಕಿಂಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿತ್ಯಾದೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकोक्तेर्मूलमाह - तदुक्तमिति ॥ इत्यादीनामित्यादिपदेन प्रागुक्त- जायमानत्वादिलिङ्गजातं गृह्यते । सर्वेषामवकाशाभाव उपपादितः । अस्तु स जीवः। ततः किमित्यत आह - तस्यैव चेति ॥

ಟೀಕಾಮಾತನನ್ನು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಇತ್ಯಾದೀನಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಈ ಲಿಂಗಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಪಾದಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಜೀವನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲೀ, ಅದರಿಂದೇನಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಸ್ಯೈವ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ಕುತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅಸ್ಯೇತಿ || ಅಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ || ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವೇನೋಕ್ತ  
ಇತ್ಯರ್ಥ: | ಇದಂ ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿರೂಪಮಾನಮ್ | ಏತೇನ ದ್ವಿತೀಯಚಿಂತಾಸ್ಥಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಡಿವಿವೃತಾ |

ಸ್ವಪ್ರಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಸ್ಯೇತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ಯೇತಿ' ಎಂದರೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಇದಂ' ಎಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಯಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮುಕ್ತಮ್" ಇತ್ಯಾದಿರೀಕಾಂ  
ವ್ಯನಕ್ತಿ || ನನ್ವಿತಿ || ಟೀಕಾಯಾಮೇತಚ್ಚಕ್ಷಾಣಿವರ್ತಕತ್ವೇನ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಕ್ತಾಧಾರಣಂ  
ಯೋಜಯಿತ್ವಾ "ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತ್ಯಸ್ಯೈವಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾತ್" ಇತಿ  
ಯುಕ್ತಯಂತರಂ ಚೋಕ್ತಮ್ |

'ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ಯಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವಮುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಆತ್ಮ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು, 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನಹೇತುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯು ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವಾಗಲೂ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿರುವಾಗ 'ಅದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಿವಕಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನಹೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿ, ಅನಂತರ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನೇ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನನಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲು ಅವಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ತರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಉಪಕ್ರಮದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದರೆ ಮೊದಲು ನೀಡಿದ ಉತ್ತರವು ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದಂತೆ ಜೀವನೂ ಸಹ ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಂತೆ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ



ಮತ್ತೊಂದು ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅವಧಾರಣಾ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ರ ಯುಕ್ತಿಯಂತರೋಕ್ತೇರವಧಾರಣಂ ನಾತಿವಶಾಙ್ಕಾನಿವರ್ತನೆ ಕ್ಷಮಮಿತಿ ಹೃದಯಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಟೀಕೋಕ್ತಾವಧಾರಣಯೋಜನಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ನಸ್ಯಾಕ್ಷಮತಾಮಾಹ - ನಚ ವಾಚ್ಯಮಿತಿ || ಅಯುಕ್ತೇತಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ | ಟೀಕೋಕ್ತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಯುಕ್ತಿಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರिति || ನ್ಯಾಯವಿವರಣೇ ತ್ವಾದಿಪದೋಕ್ತಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾದಿನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಸತ್ತವಾದಭ್ಯುಚ್ಚಯತ್ವೇನಾವಧಾರಣಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ |

‘ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಅಯುಕ್ತತಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ‘ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನ್’ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ‘ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅದಿಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾದಿ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯಯುಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಅವಧಾರಣಾಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन तृतीयचिन्तास्थपूर्वपक्षकोटिर्विवृता । अत एवेत्युक्तमेवाह - पुरुषादीति ॥ तैः पुरुषादिशब्दैः प्रकृतो यो जीवस्तत्त्यागेनेत्यर्थः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ‘ಅತ ಏವ’ ಎಂಬುದನ್ನೇ ‘ಪುರುಷಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ‘ತೈಃ’ ಎಂದರೆ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सापेक्षत्वात्समासः । देवदत्तस्य गुरुकुलमिति यथा । युक्त्यन्तरं च स्वयमाह - किञ्चेति ॥ अतीतेति ॥ भाष्यादिकमुपलक्षणमिति भावः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ತೈಃ ಪ್ರಕೃತಜೀವಃ ಪರತ್ವತ್ಯಾಗೇನ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತ’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಾಗ ‘ತೈಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತ’ ಎಂಬ ಪದವು ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯಾಯಿತು. ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದ ‘ತತಃ’ ಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದರೆ, ‘ದೇವದತ್ತಸ್ಯ ಗುರುಕುಲಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗುರುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೇವದತ್ತ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತೀತಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಸ್ಯೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.



ಸಾರ

'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವನ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವ, ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ, ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರ ಈ ಯಾವ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಹಿಂದಿನ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಮಣಲಿಂಗವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವವನ್ನಂತೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಜೀವನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಜನಕರಾಜರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿರಾದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾದೃಶಸ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದರೋ, ಅವನನ್ನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ತಿಳಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋಭಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ 'ಆದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾದ ಕಾರಣ, ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಸ್ವರೂಪನೆಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾದಾಗ ಜನಕರಾಜರು 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ವ್ಯಧಿಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು 'ಗೌಣಶ್ಲೇಷಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾದ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಯಂ ಪುರುಷ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.



'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ನಾರಾಯಣನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ॥ “ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹತಶ್ರುತಾವಧಾರಣಾತ್,  
“ನಾರಾಯಣಪರೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯ ತಂ ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯಾದಿ  
ಶ್ರುತಿಷು ಪರತ್ವಾದಿವಿಶೇಷಣಾಚ್ಚ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣಾವೇವ ಮುಖ್ಯಃ ।

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯು ಅವಧಾರಣಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ನಾರಾಯಣಪರೋ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮತ್ತು 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯ ತಂ ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ ಚ “ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರೋಪಕ್ರಮೇ “ಸುತ ಇತ್ಯತ್ರಾಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರೇ “ಸ್ವಪಿತೃತ್ರಾಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತಿ ಮಧ್ಯೆ ಚ ಶ್ರುತಃ ।

ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವು 'ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವಂತಹ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಸುಪ್ತ ಇತ್ಯತ್ರಾಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಸ್ವಪಿತೃತ್ರಾಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ತಥಾ ಚ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಪ್ರಶ್ನೋಪಕ್ರಮಾದಂತರಕ್ಷಣಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರೋಪಕ್ರಮೇಣ ತದ್ವಿವರಣಾಚ್ಚ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವೇನ ನಿರ್ಣಿತವಾಕ್ಯಮಧ್ಯಪತಿಸ್ತಾನಿ “ಮಿತ್ರಮಾಣ” ಇತ್ಯಾದಿನಿ ಉಪಾಂಶುಯಾಜಾದಿ-  
ವಾಕ್ಯಮಧ್ಯಪಾತಿವಿಷ್ಣವಾದಿವಾಕ್ಯವತ್ತದನುಸಾರೇಣ ನೇಪಾನಿ ।

ಜ್ಞಾನಸಾಧನದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಉತ್ತರನೀಡುವ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರನೀಡುವ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯವು ಅಂತರಂಗವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಉಪಕ್ರಮದಿಂದ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಿರ್ಣೇತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ 'ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಯಾವನೀತಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಂಶುಯಾಗದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣಾದಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವಾದ ಪರವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

ತಥಾಹಿ -

ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದಿಲಿಕ್ಷಾನಾಮಂತರ್ಗತಗಿಜರ್ಯತಾ ।

ಅಶ್ವಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ವಾದೌ ಗೃಹ್ಣಿಯಾದಿತಿ ಶಬ್ದವತ್ ॥ ೧ ॥

ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದಿಲಿಂಗಾನಾಮಂತರ್ಗತಣಿಜರ್ಯತಾ ।

ಅಶ್ವಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ವಾದೌ ಗೃಹ್ಣಿಯಾದಿತಿ ಶಬ್ದವತ್ ॥೧॥

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಶ್ವಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ವಿಯಲ್ಲಿ 'ಗೃಹ್ಣಿಯಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, 'ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹಯೇತ್' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಯಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮ್ರಿಯಮಾಣ ಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಸಾಯುವವನು ಎಂಬರ್ಥವು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಸಾಯಿಸುವವನು ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಗೃಹ್ಣಿಯಾತ್' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ.)

ಯದಾ "ಪ್ರಜಾಪತಿವಿರೂಪಾಯಾಶ್ರಮನಯತ್" ಇತ್ಯಾಶ್ರುಪಕ್ರಮಮಾತ್ರಾನುಸಾರೇಣ "ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನು ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಿಯಾದಿತ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಿಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹಯೇದಿತ್ಯಂತರ್ಭಾವಿತಗಿಜರ್ಯತಾ ತದಾಹಿ ಕಿಮು ವಾಚ್ಯಮಿಹೋಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಮಧ್ಯಪರಾಮರ್ಶಾನುಸಾರೇಣ ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಂತರ್ಭಾವಿತಗಿಜರ್ಯತೇತಿ ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಜಾಪತಿವಿರೂಪಾಯಾಶ್ರಮನಯತ್' ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮ ವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಿಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಿಯಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, 'ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹಯೇತ್' ಎಂದು

ಅರ್ಥೈಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಪಕ್ರಮ, ಉಪಸಂಹಾರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೇನು?

दर्शिताश्च बृहदारण्यकभाष्यैस्तर्भाविताण्यथा बहवः प्रयोगाः “जज्ञे बहुज्ञं परमाभ्युदारं,

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ನಿಜರ್ಥವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಜಜ್ಞೇ ಬಹುಜ್ಞಂ ಪರಮಾಭ್ಯುದಾರಂ’ ಬಹುಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಉದಾರಿಯಾದ ಮಗನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ‘ಜಜ್ಞೇ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದನು ಎಂಬರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ‘ಜನಯಾಮಾಸ’ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

तदेतन्मे विजानीहि यथाहं मन्दधीही ।

सुखं बुध्येय दुर्बोधं योषा भवदनुग्रहात् ॥

द्रष्टृश्चक्षुषोनास्ति जिह्वा” इत्यादयः ।

ಇದರಂತೆ

‘ತದೇತನ್ಮೇ ವಿಜಾನೀಹೀ ಯಥಾಹಂ ಮಂದಧೀರ್ಹೇ ।

ಸುಖಂ ಬುದ್ಧೇಯ ದುರ್ಬೋಧಂ ಯೋಷಾ ಭವದನುಗ್ರಹಾತ್ ॥

ಎಲೈ ! ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮಂದಮತಿಯಾದ, ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸು ಎಂದು ದೇವಹೂತಿಯು ಕಪಿಲನ ಬಳಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ‘ವಿಜಾನೀಹಿ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ತಿಳಿಸು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ‘ದ್ರಷ್ಟುಶ್ಚಕ್ಷುಷೋ ನಾಸ್ತಿ ಜಿಹ್ವಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೇ ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ದ್ರಷ್ಟುಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನೋಡುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ.

उक्तश्च प्रयोजककर्तर्यपि कर्तृत्वमात्र विवक्षायामप्यन्तप्रयोगस्तंत्रसारे  
प्रतिग्रहेष्टिनये ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ತಂತ್ರಸಾರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ಟ್ಯಧಿಕರಣದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - 'ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವ ಕಾರಣ 'ಅಣ್ಣಂತ' ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು' ಎಂದು

('ರಾಮಃ ವನಂ ಗಚ್ಛತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ದಶರಥಃ ರಾಮಂ ಗಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಮನಕರ್ತೃವಾದವನು ರಾಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದಶರಥನು ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದಶರಥನು ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕರ್ತೃತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಂತೂ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.) ಆದ್ದರಿಂದ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳು ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

“‘ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ’” ಇತ್ಯಾದೌ ತು ನಾನ್ತರ್ಮಾವಿತರ್ಥತಾ । “‘ಲೋಕಸಂಚರಣಂ ತು ಜೀವಮಾದಾಯ ತಸ್ಯೈವಾದುಃಖೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಾತ್’” ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಃ ।

'ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು. 'ಲೋಕಸಂಚರಣಂ ತು ಜೀವಮಾದಾಯ ತಸ್ಯೈವಾದುಃಖೇನ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಾತ್' ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ ದುಃಖವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“‘ಪಾಪಮಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ’” ಇತ್ಯಾದಾವಪಿ ತಥಾ । “‘ಫಲದಾನಾಯ ಪಾಪಾನಾಂ ಗ್ರಹಃ ಸಂಸರ್ಗ ಉಚ್ಯತೇ’” ಇತ್ಯಾದಿಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಃ ।

'ಪಾಪಭಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಫಲದಾನಾಯ ಪಾಪಾನಾಂ ಗ್ರಹಃ ಸಂಸರ್ಗ ಉಚ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜೀವರಿಗೆ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಅವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳು ಫಲೋನ್ಮುಖಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉಚ್ಚತ್ವ-ನೀಚತ್ವಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅತ್ರ “‘ಯಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ಪರಾಮೃಷ್ಯತೇ ತಥಾ’” ಇತ್ಯಾದಿಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ-ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಯದಾ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಕಂ ಜೀವಗತಂ ತದಾವಾಪಿ ನ ಪರ್ಯಾಂತರ್ಮಾವಿಃ ।

‘ಯಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ಪರಾಮೃತ್ಯತೇ ತಥಾ’ ಯಾವ ಜೀವನಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅಂತಹ ಜೀವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತವಾದ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಯಾವಜೀವನಿದ್ದಾನೋ, ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನ-ನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಿಂತು

यदा तु भगवानुक्तस्तदा स्वातन्त्र्यतो विभुः ।

प्रियमाणो जायमान इत्युक्तस्तन्नियामकः ॥

इति तत्रोक्तभगवद्रतत्वपक्ष एवेति द्रष्टव्यम् ।

ಆದರೆ

ಯದಾ ತು ಭಗವಾನುಕ್ತಃ ತದಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯತೋ ವಿಭುಃ ।

ಪ್ರಿಯಮಾಣೋ ಜಾಯಮಾನ ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತನ್ನಿಯಾಮಕಃ ॥

ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಾಗ ‘ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ’, ‘ಜಾಯಮಾನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

आदित्येनैवेत्यवधारणं तु बाह्यज्योतिषु प्राधान्यापेक्षयेति न्यायविवरण  
एवोक्तम् । अत्रेति विशिष्योक्तिरपि स्वप्रादौ ज्योतिरन्तराभावाभिप्राया ।

‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವಾದರೂ ಬಾಹ್ಯಜ್ಯೋತಿಗಳ ನಡುವೆ ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣು ಜ್ಞಾನಸಾಧನನೇ ಅಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ‘ಅತ್ರ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವಾದ ವಚನವೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನಷ್ಟೇ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಶ್ರುತ್ಯಾದೌ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಕವಾಚಿತ್ವೋಕ್ತೆರ್ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗೋ ಬಾಧಕಾಭಾವಾ-  
ಜ್ಜಿವಲಿಜ್ಞಾನಾಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪರೋಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಪ್ರತೀತೈಕವಾಕ್ಯಮಧ್ಯಪತಿತತಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇಕ  
ಕಥಾಶ್ಚಿತ್ತೇಯತ್ವಾದಿದಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ಭಾವೇನ “ವಿಷ್ಣುರೇವೇದಂ ಜ್ಯೋತಿಃ”  
ಇತ್ಯಾದಿಸಿದ್ಧಾಂತದೀಕಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಯತಿ || ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಿತಿ ||

ವಿವರಣೆ - ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜೀವವಿಷಯಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವರವಾದ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವ ಪ್ರಕರಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಂತಹ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಕಥಂಚಿತ್ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ವಿಷ್ಣುರೇವೇದಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯೂ ಹೊರಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅವಧಾರಣಾದಿತಿ || ಯಥಾಸೌ ಭಗವತಿ ಮುಖ್ಯೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ತದಾಽ-  
ನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದಕಾವಧಾರಣಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ | ಆದಿತ್ಯಾದೌ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಧನಾತ್ |  
ಮುಖ್ಯತ್ವೇ ತ್ವನ್ಯತ್ರಾಮುಖ್ಯತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿರೀತವಧಾರಣಂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅವಾಗ ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದವಾದ ಅವಧಾರಣಾವೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವತ್ವ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಮುಖ್ಯತ್ವೇ ಯುಕ್ತಯನ್ತರಮಾಹ - ನಾರಾಯಣೇತಿ || ಪರತ್ವಾದೀತಿ || ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ  
ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕವಿಶೇಷಣಾಚ್ಚೇತ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥಃ |

ನಾರಾಯಣನೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ನಾರಾಯಣ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪರತ್ವವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೇ ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಇರುವುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಜ್ಯೋತಿಗಳ ನಡುವೆ ಇವನೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.



**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನನುಕ್ತಂ ಜೀವಲಿಂಗಬಲಾದೇವ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಇತಿ ತತ್ರಾಹ - ಸ चेति ॥  
 ವಿಷ್ಣವೇಕವಾಚಿ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ, ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳು ಅನೇಕ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಸಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸಚ’ ಎಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನನ್ವಸ್ತವೇಮ್ । “किं ज्योतिरयं पुरुष” इति जीवोपक्रमस्यापि सत्त्वात्कथं निर्णय इत्यत आह - तथाचेति ॥

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಿರುವಂತೆ ಜೀವವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ‘ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾವ ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ತಥಾಚ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವಪರವಾದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ಅಂತರಂಗವಾದ ಕಾರಣ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** उपांशुयाजेति ॥ प्रपञ्चितमेतदधिकरणशरीरमाद्यसूत्रे । “विष्णुरुपांशु यष्टव्य” इत्यादिवाक्यमर्थवादत्वेन यथोपांशु याजशेषत्वेन नियतं तद्वदित्यर्थः ।  
 उत्तरार्धोक्तदृष्टान्तव्यक्तिपूर्वं पूर्वार्धोक्तदार्ष्टान्तिके विशेषमाह - यदेत्यादिना ॥  
 प्रजापतिरिति ॥ विवृतमेतत्समन्वयाधिकरणे ।

‘ಉಪಾಂಶುಯಾಜಂ ಅಂತರಾ ಯಜೇತಿ’ ಎಂಬ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ‘ವಿಷ್ಣುರೂಪಾಂಶು ಯಷ್ಟವ್ಯ ಅಜ್ಞಾಮಿತ್ವಾಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅರ್ಥವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಉಪಾಂಶುಯಾಗಕ್ಕೆ ಶೇಷಭೂತವಾಗಿ ಇದನ್ನು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

‘ಮ್ರಿಯಾಮಾಣಾದಿ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧವು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಯದಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ‘ಪ್ರಜಾಪತೀಃ ವರುಣಾಯ ಆಶ್ವಮನಯತ್’ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಪ್ರಯೋಗಾಧೀನಾ ಹ್ಯರ್ಥಕಲ್ಪನೇತ್ಯತ ಆಹ - ದರ್ಶಿತಾಶ್ಚೇತಿ || ಜ್ಞೇ  
ಜನಯಾಮಾಸ | ವಿಜಾನೀಹಿ ವಿಜ್ಞಾಪಯ | ದ್ರಙ್: ದರ್ಶಯಿತು: | एतेन “न चेमं लोकमतिक्रामति  
मृत्योरूपाणीत्याद्युक्तलिङ्गविरोधः | द्रष्टुश्चक्षुष इत्यादिवदन्तर्णीतणिच्त्वेनोपपत्ते:”  
इति टीका हेतूक्तिपूर्वं विवृता भवति ||

ಪ್ರಯೋಗಾಧೀನವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಮೃಯಮಾಣಾತ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ  
ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಉಪಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅರ್ಥಸಂಬಂಧಗಳು ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಂಡಿವೆಯೇನು?  
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದರ್ಶಿತಾಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜಜ್ಞೇ' ಎಂದರೆ 'ಜನಯಾಮಾಸ =  
ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು' ಎಂದರ್ಥ. 'ವಿಜಾನೀಹಿ' ಎಂದರೆ 'ತಿಳಿಸು ಎಂದು' 'ದ್ರಷ್ಟು' ಎಂದರೆ 'ನೋಡುವಂತೆ  
ಮಾಡುವ' ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನ ಚೇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ  
ಮೃತ್ಯೋ ರೂಪಾಣಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಲಿಂಗವಿರೋಧಃ | ದ್ರಷ್ಟುಶ್ಚಕ್ಷುಷ ಇತ್ಯಾದಿವದಂತರ್ಣೀತಣಿಚ್ಛೇ-  
ನೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕಾರಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - प्रतिग्रहेष्टिनय इति || “अचोदितं च कर्मभेदात्” इति  
तृतीयाध्यायस्य चतुर्थपाद एकादशधिकरण इत्यर्थः | अधिकरणशरीरं तु समन्वयसूत्रे  
विवृतम् |

ಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ಟಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 'ಅಚೋದಿತಂ ಚ ಕರ್ಮಭೇದಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೇ  
ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು  
ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “यावतोऽश्वान् प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणांश्चतुष्कपालाभिर्वपेत्”  
इत्यत्र गृह्णीयादित्यस्य ग्राहयेदित्यर्थमुत्तवा तत्र प्रयोगोऽप्युक्त इत्यर्थः |

'ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ ತಾವತೋ ವಾರುಣಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಪಾಲಾನ್ ನಿರ್ವಪೇತ್'  
ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಗ್ರಾಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ  
ಮಹೋದರ ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ  
ರೋಗವು ಪರಿಹಾರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ 'ಯಾವತೋ  
ಅಶ್ವಾನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅಷ್ಟು  
ಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು  
ನೋಡಿದಾಗ ಯಾರು ಅಶ್ವವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಪ್ರತಿಗ್ರಹೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ  
ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಯಜ್ಞಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಿಯಾತ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹಯೇತ್’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಧಾತೃವಿಗಷ್ಟೇ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣತೃವಿಗೆ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನನು लोकसञ्चरणलिङ्गविरोध इत्यतः “जीवमादायेश्वरस्यैवोभयलोक-  
सञ्चरणोक्तेर्न तद्विरोध” इति टीकां विवृण्वंस्तन्मूलमाह - लोकाविति ॥

ಹಾಗಾದರೆ ಲೋಕಸಂಚಾರ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಜೀವಮಾದಾಯೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣೋಕ್ತೇಃ ನ ತದ್ವಿರೋಧಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಲೋಕೌ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** म्रियमाणादावपि ण्यर्थता त्वर्थविशेष एवेत्याह - अत्रेति ॥ स  
परामृश्यते स जायमान इत्यादौ तच्छब्देनेत्यर्थः ।

‘ಮ್ರಿಯಮಾಣಾದಿ’ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕರಣವು ಹೇಳಿ ಅಂತಹ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ‘ಸವಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಜಾಯಮಾನಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಅತ್ರ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪರಾಮೃಶ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** नन्वथाप्यादित्येनैवेत्यवधारणं स्वप्नादौ विशिष्य ब्रह्मणो  
ज्ञानहेतुत्वोक्तिश्चायुक्ता । नच जीवपक्षेऽप्येतद्दोषसाम्यापादनमात्रेण स्वपक्षे स दोषः  
परिहृतो भवतीत्यतो “नचैवं सत्यवधारणविरोध” इत्यादिटीकार्थं मूलोक्त्या  
व्यनक्ति ॥ आदित्येनैवेति ॥

ಆದರೂ ಸಹ ‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವು ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವಿಕೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ದೋಷವು ಜೀವನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ದೋಷವು ಪರಿಹಾರವಾದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ನಚೈವಂ ಸತ್ಯವಧಾರಣವಿರೋಧಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** “नच विशिष्योक्तिविरोध” इत्यादिटीकां व्यनक्ति ॥ अत्रेतीति ॥  
टीकायामेव तदुक्तमिति संमत्युक्तेर्नात्र मूलोक्तिः ।

‘ನಚ ವಿಶ್ವೋಕ್ತಿವಿರೋಧಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ‘ತದುಕ್ತಮ್’ ಎಂದು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮೂಲಾರೂಢ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - उपक्रमानुसारेणेति ॥ नन्वेतदयुक्तम् । समन्वयाधिकरणे तंत्रसारे -

मैत्रायणीयशाखायां दानुपक्रमतोऽप्युते ।

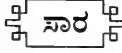
कर्माङ्गत्ववशादेव दातुरिष्टिः प्रतीयते ॥

इत्युपक्रमं विनैव दातुरिष्टिरित्युक्तत्वादिति ह्युक्तम् । अत्रोपक्रममात्रानुसारेण प्रतिगृह्णीयादित्यस्यान्तर्णीतण्यर्थतोच्यते । तथाच पूर्वोत्तरविरोध इति चेन्न । अस्य भट्टसिद्धान्तಾನुवादरूपत्वात् । समन्वयाधिकरणे च तन्मतापवादकताभिधानान्न दोषः । द्रष्टृश्रक्षुष इत्यादिवदिति टीकास्यादिपदसङ्गाहमाह - जज्ञ इत्यादिना ॥

जज्ञे बहुज्ञं परमाभ्युदारं यद्वीपमध्ये सुतमात्मभाजम् ।

पराशराद्रन्धवती महर्षिस्तस्मै नमो ज्ञानतमोनुदाय ॥ इति ।

टीकायां न चेमं लोकಮತಿಕ್ರಾಮತಿ ಮೃತ್ಯುರೂಪಾಣಿತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಲಿङ್ಗವಿರೋಧೇ ಶಾङ್ಕಿತೇ ಸರ್ವೇಷಾಮಂತರ್ಮಾವಿತನ್ಯರ್ಥತ್ವೇನ ಪರಿಹಾರೋಽಭಿಮತ ಇತಿ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತದಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾಸತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಬೃಹದ್ರಾಢ್ಯವಿರೋಧಾಪತ್ತೇರಿದ್ಯತಾಂಽಭಿಪ್ರಾಯಮಾಹ-ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತೀತ್ಯಾದಾವಿತಿ ॥ ತಥಾ ಅಂತರ್ಮಾವಿತನ್ಯರ್ಥತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು “ಯಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ಪರಾಮೃಶ್ಯತೇ ತಥಾ” ಇತ್ಯಾದಿ ಬೃಹದ್ರಾಢ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಖ್ಯಯಮಾಣತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಜೀವಗತತ್ವಾದಂತರ್ಮಾವಿತನ್ಯರ್ಥತ್ವೋಕ್ತಿಯುಕ್ತೇತ್ಯತ ಆಹ - ಅತ್ರೇತಿ ॥ ತತ್ರೋಕ್ತೇತಿ ॥ ಬೃಹದ್ರಾಢ್ಯೋಕ್ತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಆದಿತೈನೈವೇತ್ಯವಧಾರಣಾಯೋಗ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಆದಿತೈನೈವೇತಿ ॥ ನನು ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಾಗರಣೇಽಪಿ ಜೀವಜ್ಞಾನಹೇತುತ್ವೇನ ಸ್ವಪ್ರಾದಾವತ್ರಾಯ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃಭವತೀತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಹೇತುತ್ವೋಕ್ತಿಯುಕ್ತೇತ್ಯತ ಆಹ - ಅತ್ರೇತಿತಿ ॥ ನನು ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಪ್ರಶ್ನೋಪಕ್ರಮಸ್ಥಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರಿದ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರೋಪಸಂಹಾರೇ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದೈಃ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನವಿರೋಧ ಇತ್ಯಾಶಾಙ್ಕತೇ ॥ ನ ಚೇತಿ ॥ ತಥಾ ಲಾಕ್ಷಣಿಕೋ ನ ಹೀತ್ಯರ್ಥಃ ।



ಉಪನಿಷತ್ತು 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಅವಧಾರಣವೂರಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ನಾರಾಯಣ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮ 'ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯ 'ಸ್ವಪಿತಿ ಆತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಂತಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮೊದಲು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃಯಮಾಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವಿತ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸಾಯಿಸುವವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಜಾಯಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿ, ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಅಂತರ್ಭಾವಿತಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಉಭಯಲೋಕದ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ, ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ದುಃಖಾದಿಗಳ ಲೇವವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ 'ಪಾಪಭಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗೆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಫಲೋನ್ಮುಖವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲೇನೂ ಉಚ್ಚತ್ವ-ನೀಚತ್ವಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ 'ಜ್ಯೋತಿಃಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಪ್ರಕರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.



ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ. ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ

तात्पर्यचन्द्रिका

नच प्रत्यभिज्ञाविरोधः । यतः -

समानशब्दप्रकृतादर्थान्तरपरत्वतः ।

तेनाप्रकृतमुख्यार्थपरतैव गरीयसी ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪುರುಷ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ -

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಸಮಾನಶಬ್ದಪ್ರಕೃತಾದರ್ಥಾಂತರಪರತ್ವತಃ ।

ತೇನಾಪ್ರಕೃತಮುಖ್ಯಾರ್ಥಪರತ್ವೇವ ಗರೀಯಸೀ ॥

ಸಮಾನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಎರಡನ್ನೂ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

**ಪುರುಷಶಬ್ದೋ ಹಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ ಮುಖ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಗಾಯತ್ರಯಧಿಕರಣೇ ।**

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯನಾದ ಅರ್ಥ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುರುಷಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

**एवं चोपसंहारस्थयोर्योतिपुरुषशब्दयोरुपक्रमस्थपुरुषादिशब्दप्रकृतजीव रूप-  
मुख्यार्थपरत्वादपि पुरुषादिशब्दाप्रकृतब्रह्मपरतैव ज्यायसी । मुख्यार्थलाभात् ।**

ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿ ಹಾಗೂ ಪುರುಷಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಕೃತವಾಗಿರುವ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನೆಂಬ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ, ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**नहि गङ्गायां घोष इत्यत्र गङ्गाशब्दो लाक्षणिक इति गङ्गायां मत्स्य इत्यादावपि  
तथा ।**

'ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಗಂಗಾ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಮತ್ಸ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಗಂಗಾ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನಿಲ್ಲ. 'ಪ್ರವಾಹ' ಎಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪುರುಷಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪುರುಷಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಾನೆ.

**न हीदमादिशब्दानामिव पुरुषादिशब्दानां प्रकृतपरत्वं व्युत्पन्नम् ।**

ಮತ್ತು 'ಇದಮ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದ್ದಂತೆ, 'ಪುರುಷ' 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ब्रह्मापि “हिरण्मयः पुरुषः” इत्यादौ पुरुषशब्देन प्रकृतम् ।

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ 'ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಪುರುಷಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೆ ಏನೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ.

उपसंहारादिस्थयेदंशब्दस्य प्रकृतपारत्वेऽपि नोपक्रमस्थेदंशब्दोक्तव्यवहित-  
जीवपरता । किं त्वव्यवहितप्रकृतब्रह्मपरता ।

ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ದೂರದ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಜೀವಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

यतः -

स्वशब्देनापि यद्वै प्रकृतत्वं ततोपि च ।

अन्यशब्देनाविद्वै प्रकृतत्वं प्रयोजकम् ॥ १ ॥

ಎಕೆಂದರೆ -

ಸ್ವಶಬ್ದೇನಾಪಿ ಯದ್ವೈ ಪ್ರಕೃತತ್ವಂ ತತೋಪಿ ಚ ।

ಅನ್ಯಶಬ್ದೇನಾವಿದ್ವೈ ಪ್ರಕೃತತ್ವಂ ಪ್ರಯೋಜಕಮ್ ॥೧॥

ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವಂತಹ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಾಮರ್ಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ.

इदमादिशब्देन परामर्शो हि तेन शब्देन द्वे प्रकृतत्वादपि शब्दान्तरेण समीपे  
प्रकृतत्वं प्रयोजकम् । समीपस्थस्य बुद्धविविच्छेदात् । व्यवहितस्य च  
तद्विच्छेदात् । इदंशब्दस्य च बुद्धिस्थपरत्वात् ।

'ಇದಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಶಬ್ದಾಂತರದಿಂದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಪರಾಮರ್ಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದೇ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಹಿತವಾದದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೇ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

“स्वप्नेन शारीरमभिप्रहृत्यासुप्तः सुमानभिचाकशीति” इति ब्रह्मवाक्यं च  
“किं ज्योतिरयं पुरुष” इति जीववाक्यात्सन्निहितम् ।

'ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮಭಿಪ್ರಹೃತ್ಯಾಸುಪ್ತಃ ಸುಮಾನಭಿಚಾಕಶೀತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತೀರಾ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. 'ಸ್ವಪ್ನೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇದಂ' ಶಬ್ದವು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

न चाध्याहारः । स्वप्नादौ जीवस्य भगवानेव ज्ञानहेतुर्नत्वादित्यादिरिति भावेन  
“आत्मैवास्य ज्योतिः” इत्युक्त्वा तस्मिन्नेवात्मनि प्रश्नोत्तराभ्यां निरूपिते तर्हि  
ज्योतिश्शब्दोक्तज्ञानसाधनत्वं कथमित्यपेक्षायां “स्वयं विहृत्य” इत्यादिना  
स्वाप्नपदार्थसमृत्तवत्तद्वर्णात्तत्त्वादिकमुक्त्वा “अत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिः”  
इत्युक्तेऽस्येत्यनेन प्रकृतस्य जीवस्यैवान्वयात् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾದಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜ್ಞಾನಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಯಾರೂ ಸಹ ಕಾರಣರಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವನ್ನು ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ 'ಸ್ವಯಂ ವಿಹೃತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ನಿರೂಪಣೆ ಆದ ಮೇಲೆ, 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ



ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅವಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿ ಅನ್ವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

“आत्मैवास्य ज्योतिः” इति वाक्यस्थात्मशब्दार्थस्य च “अत्रायं पुरुषः स्वयम्” इत्यत्र पुरुषशब्देनावधारणस्य च स्वयंशब्देनोक्तत्वादैकार्थ्यं च ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ಸ್ವಯಂ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಐಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು - 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಐಕ್ಯಾರ್ಥವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

जीवपक्षे तु कतम इति प्रश्नायोगः । जीवस्य प्रत्यक्षसिद्धत्वात् ।

ಜೀವನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಕತಮ' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನು ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಪುನಃ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

“किं ज्योतिरयं पुरुषः” इति प्रश्नसमये संशयधर्मित्वेन निश्चिते तस्मिन्पुनः प्रश्नायोगाच्च । स्वरूपशब्दस्य सम्बन्धिशब्दत्वेन प्रतिसम्बन्धिनिरूप्यत्वादस्येत्यनेन निर्दिष्टस्य प्रतिसम्बन्धिन एव प्रष्टव्यतया घटस्य स्वरूपमित्यादि। सुप्रसिद्धे प्रतिसम्बन्धिपरतन्त्रे च स्वरूपे प्रश्नायोगाच्च ।

'ಕೆಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಾಗ ಸಂಶಯಧರ್ಮಿತ್ವೇನ ಪುರುಷನು ನಿಶ್ಚಿತನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಅವನು ಎಂತಹವನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಸಂಬಂಧಿಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪುನಃ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯು ಯಾರೋ? ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಪುನಃ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. 'ಘಟಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ವರೂಪವು ಎಂತಹದ್ದೆಂದು ಪುನಃ ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಘಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನहि ಪ್ರದೀಪಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಕಾಶ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ किं स्वरूपमिति ज्ञातस्वरूपशब्दार्थः  
पृच्छति ।

'ಪ್ರದೀಪಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಕಾಶಃ' ದೀಪದ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವಿಕೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದರೆ ಏನು? ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲೇ ಅರಿವು ಇರುವವನು ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

तस्मात् “किं ज्योतिरयं पुरुषः” इत्यत्र पुरुषशब्दस्य जीवपरत्वेऽपि  
“आत्मैवास्य ज्योतिः” इत्यत्रात्मशब्दो ब्रह्मपरः । तदुक्तं न्यायविवरणे “अयं  
पुरुषः संसारी । आत्मशब्दोदित एव विष्णुः । अत एवादित्यादिज्योतिश्च संसारिण  
एव” इति ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಜೀವಪರವಾದರೂ, 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಸಂಸಾರೀ । ಆತ್ಮಶಬ್ದೋದಿತ ಏವ ವಿಷ್ಣುಃ । ಅತ ಏವಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಚ ಸಂಸಾರಿಣ ಏವ' ಈ ಪುರುಷನು ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನು. ಆತ್ಮಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಚವು ಸಂಸಾರಿಜೀವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

किञ्च जीवपक्ष उभयलोकसञ्चरणे सुखदुःखविशेषवत्त्वेन समानता, “स्वयं  
विहृत्य” इत्यादिवाक्योक्तं स्वातन्त्र्यं, “अथ रथान् रथयोगान्पथःसृजत”  
इत्यादिवाक्योक्तं स्वाप्नपदार्थसमृद्धत्वं, “स्वप्नेन” इत्यादि मन्त्रश्च न युक्त इति  
बृहदारण्यकभाष्य एवोक्तम् ।

ಮತ್ತು ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಮಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಮತ್ತು 'ಸ್ವಯಂ ವಿಹೃತ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಥ ರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಪಥಃ ಸೃಜತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಸೃಷ್ಟತ್ವವು' ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. 'ಸ್ವಪ್ನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವನು 'ಜೋತಿಃ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

“ನಚ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ” ಇತ್ಯಾದಿटीಕಾರ್ಥं स्वयमुपपत्त्युत्पत्त्या व्यनक्ति ॥ न चेत्यादिना ऐकार्थं चेत्यन्तेन ॥ यत इत्यस्य गरीयसीत्यनेनान्वयः ॥ अर्थान्तरेति ॥ अमुख्यार्थांतरेत्यर्थः । तेन समानशब्देन ।

ವಿವರಣೆ - ‘ನಚ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನಚ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ‘ಏಕಾರ್ಥ್ಯಂ ಚ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ. ‘ಯತಃ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಗರೀಯಸಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಅರ್ಥಾಂತರ’ ಎಂದರೆ ‘ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರ’ ಎಂದರ್ಥ. ‘ತೇನ’ ಎಂದರೆ ಸಮಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** श्लोकं व्याचष्टे ॥ पुरुषेति ॥ एवं चेति ॥ अत्रोक्तरीत्या ज्योतिशशब्दस्य पूर्वोक्तरीत्या पुरुषशब्दस्य च विष्णौ मुख्यत्वे सतीत्यर्थः ।

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಪುರುಷಶಬ್ದಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ‘ಏವಂಚ’ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದವು ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** नन्वत्र “अयं पुरुष” इतीदं शब्दसामानाधिकरण्यात् प्रकृतपरत्वमावश्यकमित्यत आह - ब्रह्मापीति ॥

ಶಂಕೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ‘ಅಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂದು ಇದಂ ಶಬ್ದದ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವಾದ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಬ್ರಹ್ಮಾಪಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “तदेते श्लोका भवन्ति” इत्युत्पत्त्या “स्वप्नेन शारीरमभिप्रहृत्या-सुप्तस्सुप्तानभिचाकशीति । शुक्रमादाय पुनरेति स्थानं हिरण्मयः पुरुष एकहंस” इत्युदाहृतश्लोके प्रकृतमित्यर्थः ।

‘ತದೇತೇ ಶ್ಲೋಕಾ ಭವಂತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ‘ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮಭಿಪ್ರಹೃತ್ಯಾಸುಪ್ತಃ ಸುಪ್ತಾನಭಿಚಾಕಶೀತಿ । ಶುಕ್ರಮಾದಾಯ ಪುನರೇತಿ ಸ್ಥಾನಂ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷ ಏಕಹಂಸ’ ಎಂಬ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು “ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷ” ಇತ್ಯತ್ರಾಯಮಿತಿ ಸಮಾನಶಬ್ದೇನ ಪ್ರಕೃತಜೀವಪರತ್ವಮೇವ ಸ್ವರಸಮ್ । ನತ್ವತಾದೃಶಹಿರಣ್ಯಮಾದಿಶಬ್ದಪ್ರಕೃತಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಉಪಸಂಹಾರೆತಿ ॥

**ಶಂಕೆ** - ‘ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಅಯಂ’ ಎಂಬ ಸಮಾನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಹಾಗೇ ಪ್ರಕೃತನಲ್ಲದ ಹಿರಣ್ಮಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ?

**ಉತ್ತರ** - ಈ ಶಂಕೆಗೆ ‘ಉಪಸಂಹಾರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ‘ಇದಂ’ ಶಬ್ದವು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯತೋವಿದೂರೇ ಪ್ರಕೃತತ್ವಂ ಪ್ರಯೋಜಕಂ ಅತೋವ್ಯವಹಿತಬ್ರಹ್ಮಪರತೇತನ್ವಯಃ । ಪಥಂ ಹೇತುತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥ ಇದಮಿತಿ ॥

ಏಕೆಂದರೆ ಪರಾಮರ್ಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಯೋಜಕಧರ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ಪದ್ಯವನ್ನು ಕಾರಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಇದಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವಯಂ ಪುರುಷಃ ಪರಮಾತ್ಮಾಽಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಯಮೇವ ಜ್ಯೋತಿರೀತೀರ್ಥವರ್ಣನೇಽ- ಸ್ಯೇತ್ಯಧ್ಯಾಹಾರದೋಷ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಶಂಕಾಹ - ನಚೇತಿ ॥

**ಶಂಕೆ** - ಈ ಪುರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯದಪ್ಯುಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣಾ ಕಿञ್ಚೇತ್ಯಾದಿ ತತ್ರಾಹ - ಆತ್ಮಮೇವೇತಿ ॥ ತಥಾಚಾತ್ಮಶಬ್ದೋ ನ ಸ್ವರೂಪಪರಃ । ಕಿಂತು ಬ್ರಹ್ಮಪರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಐಕಾರ್ಥ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ‘ಅತ್ಮೈವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದರ್ಥವೇ ಅಲ್ಲ; ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಐಕಾರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಕುತ ಏವಮ್ । ಬಹುಲಿಙ್ಗಬಲಾಜ್ಜೀವ ಏವಾತ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥೋಽಸ್ತಿತ್ವತತೋ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವೇನ ನಿರ್ಣಿತವಾಕ್ಯಮಧ್ಯಪತಿಸ್ತತ್ವೇನ ಲಿಙ್ಗಾನಾಮನ್ಯಥಾನಯನಂ ಸ್ವಯಮುಕ್ತವಾ

“ಜೀವಪಕ್ಷೇ बहुबाधकसद्भावात्” इत्यादिटीकां विवृण्वन्बाधकान्तरमाह -  
जीवपक्षत्विति ॥

ಶಂಕೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿವೆ. ನಿರ್ಣೇತವಾದ ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಜಾಯಮಾನತ್ವ, ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ‘ಜೀವಪಕ್ಷೇ ಬಹುಬಾಧಕಸದ್ಭಾವಾತ್’ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ‘ಜೀವಪಕ್ಷೇತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

प्रकाशः - स्वरूपशब्दस्य स्वरूपपरत्वेनाङ्गीकृतस्यात्मशब्दस्येत्यर्थः ।  
नन्वादित्यादिज्योतिष्वेन जीवस्य प्रकृतत्वात्कथं तत्त्याग इत्यत आह -  
तस्मादिति ॥ प्रश्रायोगरूपबाधकादित्यर्थः ।

ಸ್ವರೂಪಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ; ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಜೀವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಾಶಕರಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜೀವನನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಿಡುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ತಸ್ಮಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧನಾದ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ, ‘ಆದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ವೀನ’ ಜೀವನೇ ಪ್ರಕೃತನಾದರೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रकाशः - एतेन “आत्मशब्दोदितस्य विष्णुत्वात्” इति टीकोक्तेः “जीवपक्षे बहुबाधकसद्भावात्” इत्याद्युत्तरटीकावाक्योक्तबाधकानुसन्धानेन सबीजत्वं बोध्यमित्युक्तं भवति ।

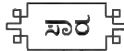
ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ - ‘ಆತ್ಮಶಬ್ದೋದಿತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ‘ಜೀವಪಕ್ಷೇ ಬಹುಬಾಧಕಸದ್ಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಮೂಲಮರ್ಯಾಹ - ತದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ ॥ “ಪ್ರಶ್ನಾಯೋಗಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಂ ವಿವೃತ್ಯ ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ “ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತ” ಇತ್ಯಾದಿಟೀಕಾವಾಕ್ಯಂ ಚ ವಿವೃತ್ಯ ತನ್ಮೂಲಂ ಚೋಕ್ತವಾ “ಸುಖದುಃಖವಿಶೇಷವತ್ವೇನ” ಇತ್ಯಾದಿಟೀಕಾಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ಕಿಂ ಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಬೃಹದಿತಿ ॥ ಏತೇನ ಬಾಧಕೋಕ್ತಿಪರಟೀಕಾಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯಮೂಲೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲವನ್ನು ‘ತದುಕ್ತಮ್’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪ್ರಶ್ನಾಯೋಗಾತ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ‘ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಮೂಲಾರೂಢಮಾಡಿ, ‘ಸುಖದುಃಖವಿಶೇಷವತ್ವೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ‘ಕಿಂಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕೋಕ್ತಿಪರವಾದ ಟೀಕೆಯು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯದ ಮೂಲಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಗುರುಾಜೀಯಮ್ - ನನು ಭವತ್ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಏವ । ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವ್ಯುತ್ಪನ್ನತ್ವರೂಪಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಹೀತಿ ॥ ಅಸ್ತು ವಾ ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವ್ಯುತ್ಪನ್ನತ್ವಮ್ । ತಥಾಪಿ ನಾಸ್ಮತ್ಪಕ್ಷೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ಯಾಗಃ । ಹಿರಣ್ಯಮಃ ಪುರುಷ ಇತ್ಯಾದೌ ಪುರುಷಶಬ್ದೇನ ಪ್ರಕೃತಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಾತ್ಯಾಗಾದಿತ್ಯಾಹ - ಬ್ರಹ್ಮಾಪಿತಿ ॥ ಅಧ್ಯಾಹಾರಃ ಅಸ್ಯೇತ್ಯಸ್ಯೇತಿ ಶೇಷಃ । ಯಚ್ಚೋಕ್ತಮುಪಸಂಹಾರಸ್ಥಸ್ವಯಂಶಬ್ದಾನುಸಾರೇಣಾತ್ಮೈ-ವಾಸ್ಯೇತ್ಯತ್ರಾಪ್ಯಾತ್ಮಶಬ್ದಃ ಸ್ವಪರೋ ನತು ಬ್ರಹ್ಮಪರ ಇತಿ । ತದ್ವಕ್ತುಮಿತಿ - ಆತ್ಮೈವೇತಿ ॥ ಸ್ವಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕಮುಕ್ತೃತ್ಯ ಪರಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕಮಾಹ - ಜೀವಪಕ್ಷೇತ್ವಿತಿ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್  
ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥೧೧॥



ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗಾಯತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪ್ರಕೃತನಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಪ್ರಕೃತ ಪರತ್ವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದೇ

ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಅಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿ ಹಾಗೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಪರತ್ವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ 'ಹಿರಣ್ಮಯಃಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವಂತಹ 'ಇದಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ 'ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮಭಿಪ್ರಹೃತ್ಯಾಸುಪಃ ಸುಪ್ತಾನಭಿಚಾಕೀತಿ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು.

'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ, 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆವಧಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಇಂತಹ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಹೇಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸ್ವಯಂ ವಿಹೃತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನಸಾಧನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಅನ್ವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷ ಸ್ವಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆವಧಾರಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸ್ವಯಂ' ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ವಕಾರ್ಥ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನು ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಅದನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಪುನಃ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಕಾರಣ ಸಮಾನತ್ವವಾಗಲೀ, 'ಸ್ವಯಂವಿಹೃತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗಲೀ, 'ಅಥ ರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಪಥಃ ಸೃಜತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಸೃಷ್ಟ್ಯತ್ವವಾಗಲೀ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ.



## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇತು ॥ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದಃ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತು" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿತ್ಯಃ ।'

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಹೀಗಿದೆ - 'ವಿಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದಃ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅದಿತ್ಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

(೧) ಶಾಙ್ಕರಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॥ ೪೦ ॥

ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಸ್ತು ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಮಂಡಲಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾ ಭವೇತ್ ।

ಸಮುತ್ಥಾಯೋಪಸಂಪದೇತ್ಯುಕ್ತಯಾ ಸ್ಯಾದ್ ರವಿಮಂಡಲಮ್ ॥

ಸಮುತ್ಥಾನಂ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಗುಣಿವಾಕ್ಯಾರ್ಥಬೋಧನಮ್ ।

ಸಂಪತ್ತಿರೂಪಮತ್ವೋಕ್ತೇಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ಯಾದಕ್ಷಿಸಾಕ್ಷಿತಃ ॥

'ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದಃ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತು' ಇತಿ ಶ್ರುಯತೇ, ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಂ ಚಕ್ಷುರ್ವಿ, ಯತಮೋಪಹಂ ತೇಜಃ? ಕಿಂವಾ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ? ಇತಿ । ಕಿಂ ತಾವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಮ್? ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ತೇಜೋ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಮಿತಿ । ಕುತಃ? ತತ್ರ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ ರೂಢತ್ವಾತ್ । 'ಜ್ಯೋತಿಃಶರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಇತ್ಯತ್ರ ಹಿ ಪ್ರಕರಣಾಜ್ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಃ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವರ್ತತೇ । ನಚೇಹ ದ್ವತ್ ಕಿಂಚಿತ್ಸ್ವಾರ್ಥಪರಿತ್ಯಾಗೇ ಕಾರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ । ತಥಾಚ ನಾಡೀಖಂಡೇ 'ಅಥ ಯತ್ರೈತದಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾದುಕ್ತಾಮಯತ್ಯತೈತೈರೇವ ರಶ್ಮಿಭಿರ್ದ್ವಾರ್ಷಮಾಕ್ರಮತೇ' ಇತಿ ಮುಮುಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯ-ಪ್ರಾಸಿರಭಿಹಿತಾ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ತೇಜೋ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಮಿತಿ । एवं ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ - ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಮ್ । ಕಸ್ಮಾತ್? ದರ್ಶನಾತ್ । ತಸ್ಯ ಹಿಹ ಪ್ರಕರಣೇ ವಕ್ತವ್ಯತ್ವೇನಾನುವೃತ್ತಿರ್ದೃಶ್ಯತೇ, 'ಯ ಆತ್ಮಾಽಪಹತಪಾಪ್ಮಾ' ಇತ್ಯಪಹತಪಾಪ್ಮತ್ವಾದಿಗುಣಕಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಕರಣಾಧಾವನ್ವೇಷ್ಯತ್ವೇನ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಾತ್ । 'ಎತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋಽನುಜ್ಞಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ' ಇತಿ ಚಾನುಸಂಧಾನಾತ್ । 'ಅಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ' ಇತಿ ಚಾಶರೀರತಾಯೈ ಜ್ಯೋತಿಃ-ಸಂಪತ್ತೇರಸ್ಯಾಭಿಧಾನಾತ್ । ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಾಬ್ಜಾನ್ಯತ್ರಾಶರೀರತಾನುಪಪತ್ತೇಃ 'ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ' ಇತಿ ಚ ವಿಶೇಷಣಾತ್ । ಯತ್ಕಂ ಮುಮುಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯಪ್ರಾಸಿರಭಿಹಿತೇತಿ । ನಾಸಾಬಾತ್ಯಂತಿಕೋ ಮೋಕ್ಷೋ ಗತ್ಯುಕ್ತಾಂತಿಸಮ್ಬಂಧಾತ್ । ನಹಾತ್ಯಂತಿಕೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಗತ್ಯುಕ್ತಾಂತೀ ಸ್ತ ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ ॥ ೪೦ ॥



यद्यपीदं प्रकरणं दहराधिकरणे ब्रह्मपरमित्युक्तम् । तथापि “समुत्थाय”  
इत्यादिश्रुत्या प्रकरणबाध इहाशङ्क्यते । ज्योतिषो ब्रह्मत्वे हि  
ब्रह्मभावरूपायास्तत्सम्पत्तेरुत्क्रान्त्यनपेक्षत्वात्समुत्थायेति श्रुतिबाधः ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ  
ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಸಮುತ್ಥಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವು  
ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ  
ಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಭಾವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶರೀರದ  
ತ್ಯಾಗವು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಾದಲ್ಲಿ 'ಸಮುತ್ಥಾಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

स्वरूपनिष्पत्त्यतिरिक्त्या ब्रह्मसम्पत्तेरभावात्सम्पद्येति पूर्वकालार्थत्वा  
श्रुतिबाधश्च ।

ಮತ್ತು 'ಉಪಸಂಪದ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಕ್ಷ್ವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ 'ಲ್ಯವ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.  
'ಸಮಾನಕರ್ತೃಕಯೋಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ತು' ಎಂಬಂತೆ ಸಮಾನಕರ್ತೃಕವಾದ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ  
ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಡುವೆ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಿಯಾದ ಧಾತುವಿನ ಮುಂದೆ  
ತ್ವ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಉಪಸಂಪದ್ಯ' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು  
ಹೊಂದಿ, ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪುನಃ 'ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ' ಎಂದು  
ಹೇಳುವುದು ಪುನರುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಠತ್ತಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಪತ್ತಿಯು  
ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಉಪಸಂಪದ್ಯ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಕಾಲವಾಚಿಯಾದ ತ್ವ ಶ್ರುತಿಯ ಬಾಧವು  
ಬರುತ್ತದೆ.

ज्योतिष आदित्यत्वे तु शरीरादुत्क्रम्यादित्यसमीपं गत्वा कार्यब्रह्मलोकं प्राप्य  
क्रमेण मुक्तो भवतीत्यर्थोपपत्तेर्न श्रुतिबाध इति प्राप्ते

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಈ ದೋಷಗಳು  
ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಆದಿತ್ಯನ ಬಳಿ ಹೋಗಿ, ಅನಂತರ  
ಕಾರ್ಯರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು  
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಬಾಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

स्यादेतदेवं यद्यत्रोक्तो मोक्षः सगुणः स्यात् । अयं तु निर्गुणः । “य  
आत्मापहतपाप्म” इत्यादिना निर्गुणं ब्रह्मोक्त्वा तज्ज्ञानफलस्यैवोच्यमानत्वात् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೋಕ್ಷವು, ಸಗುಣವಿಷಯಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ನಿರ್ಗುಣನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಗುಣನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿ, 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಲಭಿಸುವಂತಹ ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

तथाच शरीरादुत्थानं नाम श्रवणादिकम् । स्वरूपाभिनिष्पत्तिस्तु तज्जन्यः  
साक्षात्कारः । सम्पत्तिस्तु तत्साध्यो ब्रह्मभावः ।

ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮಭಾವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಏಕೆ ಹೇಳಿದೆ ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಆಶಂಕೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ' ಎಂದರೆ ಶ್ರವಣ, ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದು, 'ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ' ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

क्त्वाश्रुतिस्तु “मुखं व्यादाय स्वपिति” इत्यादिवदिति सिद्धान्त इत्याहुः ।

ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದರೆ, ಶ್ರುತಿಯು ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಕಾಲಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಮುಖಂ ವ್ಯಾದಾಯ ಸ್ವಪಿತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಾಯಿತೆಗೆದು ಅನಂತರ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಮಲಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಾಯಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

तत्र । “नारायणपरोज्योतिः” इत्यादिश्रुतिषु “परं ज्योतिः परं धाम पवित्रं परमं भवान्” इत्यादिस्मृतिषु च परशब्दसहितस्य ज्योतिःशब्दस्य परब्रह्मण्येव प्रसिद्धत्वेन संशयपूर्वपक्षयोरनुद्यात् ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾರಾಯಣಪರೋಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಂ ಧಾಮ ಪವಿತ್ರಂ ಪರಮಂ ಭವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ವಿಷಃ ಸಂಪ್ರಸಾದೋ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವೇ

ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಮೊದಲೇ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಂಶಯವಾಗಲೀ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಲೀ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಕಿञ्च -

पूर्वं यत्सत्यकामादि पश्चाद्यत्क्रीडनादिकम् ।

तद्वयं निर्गुणे मोक्षे सर्वथा नोपपद्यते ॥ १ ॥

ಅಸ್ಮಾದ್ವಾಕ್ಯಾತ್ಪೂರ್ವತ್ರ “ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಮ್” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ” ಇತಿ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಶ್ರವಣಾದುತ್ತರತ್ರ ಚ “ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ । ಸತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ ಸ್ತೀರ್ಭಿರ್ವಾ ಯಾನೈವ್” ಇತಿ ಸಗುಣಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾನಿ ನಿರ್ಗುಣೋಽಯಂ ಮೋಕ್ಷಃ ।

ಮತ್ತು

ಪೂರ್ವಂ ಯತ್ ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿ ಪಶ್ಚಾದ್ವತ್ ಕ್ರೀಡಾನಾದಿಕಮ್ ।

ತದ್ವಯಂ ನಿರ್ಗುಣೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಸರ್ವಥಾ ನೋಪಪದ್ಯತೇ ॥೧॥

ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕ್ರೀಡನಾದಿಗಳು ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವೆಂಬ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

‘ಎಷಃ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ‘ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಮ್’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಸತ್ಯಕಾಮಃ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಚಾರವೇ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ‘ಸ್ವೇನ ರೂಪೇನ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ । ಸತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ ಸ್ತೀರ್ಭಿರ್ವಾ ಯಾನೈವ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ ಮೋಕ್ಷವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಹೊರತು, ನಿರ್ಗುಣಮೋಕ್ಷವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಪಹತಪಾಮತ್ವಾದಿಕಂ ತು ಸಗುಣೋಽಪ್ಯಸ್ತಿ । “ಯ ಏಷೋಂತರಾದಿತೀ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷ” ಇತಿ ಶ್ರುತೇ ಸಗುಣೇ “ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಮಭ್ಯ ಉದಿತ” ಇತಿ ಪಾಪಾಂತಿತತ್ವಶ್ರವಣಾತ್ । ಸತ್ಯಕಾಮ ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ತು ನ ನಿರ್ಗುಣೇ ।

ಅಪಹತಪಾಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯ ಏಷೋಂತರಾದಿತೀ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿರಣ್ಮಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ‘ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಮಭ್ಯಃ ಉದಿತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಾಪರಾಹಿತವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೦)

ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸತ್ಯಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ನಿರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

किञ्चैवं सति सर्वपदानां लक्षणा स्यात् । “शरीरात्समुत्थाय” इत्यस्य श्रवणादौ “उपसम्पद्य” इत्यस्यैक्ये “स्वेन रूपेणाभिनिष्पद्यते” इत्यस्य च साक्षात्कारे योगरूढयोरभावात् ।

ಮತ್ತು ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಪದಗಳಿಗೂ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಉಪಸಂಪದ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ, 'ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವಾಗಲೀ, ರೂಢಾರ್ಥವಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

प्रकाशः -

अन्येत्यिति ॥ किं ज्योतिरादित्योऽथ ब्रह्मेति संशये ज्योतिःश्रुतेरादित्ये रूढत्वादादित्य इति पूर्वः पक्षः ।

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಮೊದಲು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯೇತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ವಿಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಆದಿತ್ಯನೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಜ್ಯೋತಿ ಶ್ರುತಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

प्रकाशः - ननु “ज्योतिषां ज्योतिः” इति ब्रह्मण्यपि ज्योतिरशब्दोऽस्ति । प्रकरणं च ब्रह्मपरम् । तथाच कथमादित्य इत्युक्तिरित्याशङ्क्य भामत्युक्तं समाधिमनुवदति ॥ यद्यपीति ॥

'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕರಣವಂತೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

प्रकाशः - श्रुत्येति ॥ समुत्थायेति प्रकृतिश्रुत्येत्यर्थः । उत्थानं नामोद्गमनम् । उत्क्रमणमिति यावत् । तद्ब्रह्मज्योतिः पक्षे न युक्तमित्याह - ज्योतिष इति ॥

‘ಶ್ರುತ್ಯಾ’ ಎಂದರೆ ‘ಸಮುತ್ಥಾಯ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಸಮ’ ಉತ್’ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ‘ಷ್ಠಾ’ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಉತ್ಥಾನಂ’ ಎಂದರೆ ‘ಉದ್ಗಮನ’ ಎಂದರ್ಥ. ಉತ್ಪ್ರಮಣ’ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ‘ಜ್ಯೋತಿಷಃ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ತ್ವಾಶ್ರುತಿತಿ ॥** ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ರೋತೀತ್ಯಸಂಜ್ಞತಿಪ್ರಸಂಜ್ಞಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ । ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ ತೇಜಸಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಜಘನ್ಯತಾ । ಜ್ಯೋತಿಃಶ್ರುತಿಬಾಧಶ್ಚ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಪಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ । ಯಥೋಕ್ತಂ “ತಿಸ್ಮಿಂಶ್ಶ್ರುತಿಭಿಃ ಪ್ರಕರಣಬಾಧಾತ್” ಇತಿ ।

ಶ್ವಾಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಪುನಃ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಶ್ರುತಿಯ ಬಾಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಪ್ರಕೃತಿಶ್ರುತಿ, ಪ್ರತ್ಯಯಶ್ರುತಿ, ಜ್ಯೋತಿಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ‘ತಿಸ್ಮಿಂಶ್ಶ್ರುತಿಃ ಶ್ರುತಿಃ ಪ್ರಕರಣಬಾಧಾತ್’ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವು ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ಉಪಸಂಧೇಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಆದಿತ್ಯಸಮೀಪಮಿತಿ ॥** ತಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - ಕಾರ್ಯೇತಿ ॥ ಆದಿತ್ಯಸಮೀಪೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಸ್ಥಿತವಾ ತತ್ರೋತ್ಪನ್ನಜ್ಞಾನಾನ್ಮುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ॥

‘ಉಪಸಂಪದ್ಯ’ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ಆದಿತ್ಯಸಮೀಪಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ‘ಕಾರ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿತ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅನಂತರ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ಸ್ಯಾದೇತದೇವಮಿತಿ ॥** ಯತ್ರ ಗೌಣಮೋಕ್ಷಶ್ರುತಃ ಸ್ಯಾತ್ತದಾ ಶರೀರಾದುಕ್ರಮ್ಯಾರ್ಚಿರಾದಿನಾಽಽದಿತ್ಯಸಮೀಪಂ ಗತ್ವಾ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃಸ್ಯಾತ್ । ನ ಛೇವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು ಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪತ್ತೇರಭಿನಿಷ್ಪತ್ತಿರೂಪಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಾಧ್ಯತ್ವಾದಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯತ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ನನು ಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತ ಇತಿತ್ಯಾಶಾಂಕಚ ದಹರಾಧಿಕರಣೇ ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತಮರ್ಥಮಾಹ - ತ್ವಾಶ್ರುತಿತ್ವಿತಿ ॥

‘ಸ್ಯಾದೇತದೇವಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಣವಾದ ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನು ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅರ್ಚಾರಾದಿಮಾರ್ಗ ಮುಖಾಂತರ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ಆದಿತ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಆದರೆ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರ್ಗುಣಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು.

‘ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಭಿನಿಷ್ಠತ್ತಿರೂಪವಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ‘ಸ್ವರೂಪೇಣಅಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅನಂತರ ‘ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು ಹೊರತು, ‘ಉಪಸಂಪದ್ಯಅಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ’ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಕ್ಷ್ಣ ಶ್ರುತಿಯು ‘ಮುಖಂವ್ಯಾದಾಯ ಸ್ವಪಿತಿ’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** उपसम्पद्येत्यत्र ल्यबादेशस्य स्थानिरूपत्तवाश्रुतिरित्यर्थः । व्यादाय विवृत्य । तत्र यथा व्यादानस्य पश्चात्तनत्वेऽपि त्वाप्रत्ययस्तद्वदित्यर्थः ॥

‘ಉಪಸಂಪದ್ಯ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕ್ಷ್ಣ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ‘ಲ್ಯಪ್’ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ಥಾನಿಯಾದದ್ದು ಕ್ಷ್ಣ ಪ್ರತ್ಯಯವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕ್ಷ್ಣ ಶ್ರುತಿಯಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ವ್ಯಾದಾಯ’ ಎಂದರೆ ಅಗಲಿಸಿ ಎಂದರ್ಥ. ಮಲಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಅಗಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ‘ಮುಖಂ ವ್ಯಾದಾಯ ಸ್ವಪಿತಿ’ ಬಾಯಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಲಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** परशब्देति ॥ एतेनार्चिराद्यपेक्षया परत्वात्परज्योतिष्कमादित्यस्य युक्तमिति कल्पतरूक्तं निरस्तम् । कथञ्चित्परसम्पादने प्रसिद्धिबाधापत्तेः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಪರಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪತರುವಿನ ಮಾತನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಶಬ್ದವಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ननुक्तं समुत्थायेत्यादिश्रुतिबलात्संशयाद्युत्थानमिति चेन्न । तस्याब्रह्मपरत्वेऽप्युपपत्तेः । “भोक्त्रापत्तेरविभागश्चेत्स्याल्लोकवत्” इत्यादौ ब्रह्मभावरूपसम्पत्तेर्निरसिष्यमाणत्वात् सिद्धान्तेऽपि मुख्यार्थसम्भवाच्चेति भावः ।

‘ಸಮುತ್ಥಾಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸಂಶಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಸಮುತ್ಥಾಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು

ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದರೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಭೋಕ್ತೃಪತ್ನೇರವಿಭಾಗಶ್ಚತ್ಯಾಲ್ಲೋಕವತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಾವು ಬ್ರಹ್ಮಭಾವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವವರಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - स्वमते तु "स तेजसि सूर्ये सम्पन्न" इति समाख्यायाऽस्य ज्योतिषोऽन्यपरत्वमाशंक्य समाधास्यते चतुर्थे "आत्मा प्रकरणात्" इत्यत्रेति भावः ।

ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಸ ತೇಜಸಿ ಸೂರ್ಯೇ ಸಂಪನ್ನ' ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಪರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ 'ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदप्यस्य वाक्यस्य निर्गुणमुक्तिपरत्वमुपेत्य सिद्धान्तकरणं तदपि नेत्याह - किञ्चेति ॥ श्लोकं विवृणोति ॥ अस्मादिति ॥ परञ्जोतिरिति वाक्यादित्यर्थः ।

ಈ ವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಗುಣಮುಕ್ತಿಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಏನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಅದೂ ಸಹ ತಪ್ಪೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಅಸ್ಮಾತ್' ಎಂದರೆ 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु य आत्माऽपहतपाप्मेत्याद्यपहतपाप्मत्वादिश्रवणाभिर्गुणत्वमस्येति तद्वलात्सत्यकामत्वादिकं कथञ्चिन्नेयमित्यतो वैपरीत्यमेवोचितमित्याह - अपहतेति॥ न निर्गुण इति ॥ काप्यश्रुतेर्व्याहतेऽपि भावः ।

'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತವಾಪ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಹತವಾಪ್ತತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಥಂಚಿತ್ ನಿರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಪಹತವಾಪ್ತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ಕಥಂಚಿತ್ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ವೈಪರೀತ್ಯವನ್ನು 'ಅಪಹತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ನಿರ್ಗುಣಃ' ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಶ್ರುತನೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ನಿರ್ಗುಣನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಕತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದಪಿ ಸಮುತ್ಥಾयेत्याದೇರ್ನ್ಯಾರ್ಥವರ್ಣನೆನೊಪಪತ್ತಿಕಥನं ತದಪ್ಯಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - किञ्चेति ॥ लक्षणेति ॥ उपलक्षणमेतत् । “व्यादाय स्वपिति संमील्य हसतीत्युप-सङ्ख्यानम्” इत्युक्तेर्व्यादायेत्यस्य निर्वहिऽपीह तथा निर्वहकाभावात् काश्रुति-पीडनम् ।

ಮತ್ತು 'ಸಮುತ್ಥಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಯಾವ ಉಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರೋ, ಅದೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಲಕ್ಷಣಾಸ್ಥಾತ್' ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ 'ವ್ಯಾದಾಯ ಸ್ವಪಿತಿ ಸಂಮೀಲ್ಯ ಹಸತೀತ್ಯುಪಸಂಖ್ಯಾನಮ್' ಎಂದು ವೈಯಾಕರಣರು 'ವ್ಯಾದಾಯ' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ 'ಉಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಾಹಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕ್ವಾ' ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೀವು ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ.

ಪ್ರಕಾಶ: - किञ्च “उत्तराच्चेदाविर्भूतस्वरूपस्त्वि” इति सूत्रेणैव “यत्तत्परं ज्योतिरुपसंपत्तव्यं श्रुतं तत्परं ब्रह्म । तच्चापहतपाप्मत्वादिधर्मकम् । तदेव जीवस्य पारमार्थिकं रूपम्” इत्यादिनाऽस्य ब्रह्मपरत्वं त्वयैव समर्थितमिति तेन गतार्थताच ।

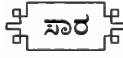
ಮತ್ತು 'ಉತ್ತರಾಚ್ಛೇದಾವಿರ್ಭೂತಸ್ವರೂಪಸ್ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ 'ಯತ್ತತ್ತರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪ-ಸಂಪತ್ತವ್ಯಂ ಶ್ರುತಂ ತತ್ತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ತಚ್ಚಾಪಹತಪಾಪತ್ವಾದಿಧರ್ಮಕಮ್ । ತದೇವ ಜೀವಸ್ಯ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ ರೂಪಮ್' ಯಾವ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಅಪಹತಪಾಪತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು. ಅವನೇ ಜೀವನ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಸ್ವರೂಪನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿ' ಎಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನೀವೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಆ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗತಾರ್ಥತ್ವದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸಮುತ್ಥಾನಾದಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಅರ್ಥಸ್ಥಬಹುದು. 'ಸಮುತ್ಥಾನ' ಎಂದರೆ ಶ್ರವಣ-ಮನನಾದಿಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - समुत्थानादिश्रुतेश्चान्यथैवोपपत्तेः । समुत्थानं श्रवणादिकमित्यादि-निर्वाहस्य त्वया तत्रैव कृतत्वाच्च । इह परब्रह्मोपसत्त्याऽऽविर्भूतस्वरूप विषयत्वसमर्थनमुपजीव्यदहराकाशस्य परमात्मत्वं तत्र समर्थितमिति चेत्तर्हि



“उत्तराच्चेत्” इति सूत्रानन्तर्यमेतस्य स्यात् । हेतुप्रयोगानन्तरमेव हेत्वसिद्धे-  
र्निरसनीयत्वादित्यपि ध्येयम् ।

ಇನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಸತ್ತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪವು ಆವಿರ್ಭೂತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ದಹರಾಕಾಶವು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ‘ಉತ್ತರಾಚೇದಾವಿರ್ಭೂತಸ್ವರೂಪಸ್ತು’ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ, ಈ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಹೇತುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಅನಂತರವಷ್ಟೇ ಹೇತುಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.



ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ‘ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚೈರೀರಾತ್ಮಮುತ್ಥಾಂ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪ-  
ಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಠದ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಸೂರ್ಯಜ್ಯೋತಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವರೂ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯ ಮೂಲಕ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಪ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿ, ಆ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬ ಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆಯು ಆತ್ಮಂತಿಕ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಲೋಕವು ದೂರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಗಣಿವಾದ ಮೋಕ್ಷವೇ ಹೊರತು, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಯೋತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ ‘ಅಶರೀರವಾವಸಂತಂ’ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹಿಂದೆ ‘ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಪ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ‘ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ’ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರವೂ ಸಹ ‘ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯಂತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ’ ಎಂದು ಸಗುಣಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇ ಇದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿರ್ಗುಣಮೋಕ್ಷವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.



## ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

यच्चोक्तं सौत्रस्य दर्शनादित्यस्येह प्रकरणे ब्रह्मणो वक्तव्यत्वेनानुवृत्तेर्दर्शनादित्यर्थं  
इति । तत्र । तथात्वे आवश्यकत्वेनानुवृत्तेरित्येव वक्तव्यत्वात् ॥

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾದ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡಿದೆ ಎಂದರ್ಥವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅನುವೃತ್ತೇಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

केचित्तु ॥ इदं सूत्रं “शब्दादेव प्रमितः” इत्येतदधिकरणाशेषभूतं सत्  
अङ्गुष्ठमात्रस्य ब्रह्मत्वे हेत्वन्तरपरम् । नत्वधिकरणान्तरम् । “ज्योतिश्चरणाभिधानात्”  
इत्यत्रैव ज्योतिश्शब्दसमन्वयोक्तेः । अङ्गुष्ठमात्रप्रकरणे “न तत्र सूर्यो भाति” इति  
ब्रह्मरूपज्योतिर्दर्शनादिति च सूत्रार्थ इत्याहुः ।<sup>१</sup>

ರಾಮಾನುಜರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಈ ಸೂತ್ರವು 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ವಾಮನಾಧಿ-  
ಕರಣಕ್ಕೆ ಶೇಷಭೂತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನಲು ಇದು ಮತ್ತೊಂದು  
ಹೇತುವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು

(१) रामानुजभाष्यम् -

ज्योतिर्दर्शनात् ॥ ४१ ॥

तयोरेवाङ्गुष्ठप्रमितविषययोर्वाक्ययोर्मध्ये परब्रह्मासाधारणं सर्वतेजसां छादकं सर्वतेजसां  
कारणभूतमनुग्राहकं चाङ्गुष्ठप्रमितस्य ज्योतिर्दृश्यते 'न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा  
विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः । तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति॥'  
इति । अयमेव श्लोक आधर्वणे परं ब्रह्माधिकृत्य श्रूयते । परज्योतिष् च सर्वत्र परस्य  
ब्रह्मणः श्रूयते । यथा 'परं ज्योतिरुपसम्पद्य स्वेन रूपेणाभिनिष्पद्यते' 'तं देवा ज्योतिषां  
ज्योतिरायुर्होपासतेऽमृतम्' 'अथ यदतः परो दिवो ज्योतिर्दीप्यते' इत्यादिषु ॥  
अतोऽङ्गुष्ठप्रमितः परं ब्रह्म ॥ ४१ ॥

ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಹೇತುವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಕಾಶಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನ ಜ್ಯೋತಿಯು 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವತೇಜೋಭಿಭಾವಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ' ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

तत्र । तच्छेषत्वे तदानन्तर्यस्य चशब्दस्य चापातात् । “न तत्र” इति श्रुतौ च ज्योतिःपदाभावेन सूत्रस्य श्रुत्यननुगमप्रसङ्गाच्च ।

ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ಸೂತ್ರವು ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ, ಅದರ ಅನಂತರವೇ ಇದನ್ನು ಪರಿಸರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳು ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸೂತ್ರವು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

सूत्रान्तरेष्विव ज्योतिर्दर्शनपदयोः प्रतिज्ञाहेतुरूपत्वसम्भवे हेतुमात्रत्वायोगात् ।

ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಂತೆ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಾತ್' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿರುವಾಗ ಹೇತುಮಾತ್ರ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

“आकाशस्तल्लिङ्गात्” “अत एव प्राणः” इत्यत्रोक्तसमन्वययोरप्याकाशप्राण-  
शब्दयोस्त्वयाऽपि “दहर उत्तरेभ्यः प्राणस्तथानुगमात्” इत्यत्र पुनः समन्वयस्या-  
ङ्गीकृतत्वाच्चेति ॥ टीकाक्षरार्थस्तु स्पष्टः ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां  
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् ज्योतिरधिकरणं सम्पूर्णम् ॥

'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' 'ಅತ ಏವ ಪ್ರಾಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪುನಃ 'ದಹರ ಉತ್ತರೇಭ್ಯಃ' 'ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾನುಗಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೀವೂ ಸಹ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

ರೂಪಾನುಜರ ಮತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮುಖದಿಂದ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಗಳವರು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಸೂತ್ರಾರ್ಥೋಪಯುಕ್ತ ಏವೇತ್ಯಾಹ - ಯಚ್ಛೇತಿ || ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥ: ||

ಅನುವೃತ್ತೇರಿತಿ || “ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾನುಗಮಾತ್” ಇತಿವದಿತಿ ಭಾವ: ||

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಯಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಅರ್ಥ. 'ಅನುವೃತ್ತೇಃ' ಎಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಥಾನುಗಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ 'ಅನುಗಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಕೇचित್ವಿತಿ || ಪೂರ್ವಶೇಷತ್ವೇ ಕಥಂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಇತ್ಯತಸ್ತಮನುವದತಿ | ಅಕ್ಷುಷಮಾತ್ರಪ್ರಕರಣ ಇತಿ || “ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋಭಾತಿ” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ” ಇತಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಛಾದಕಸ್ಯ ನಿರವಧಿಕಾತಿಶಯಸ್ಯ ಭಾಶಬ್ದಾಭಿಹಿತಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಭೂತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ ದರ್ಶನಾಚ್ಚಾಕ್ಷುಷಪ್ರಮಿತ: ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಇತ್ಯರ್ಥ: | ಯದುಕ್ತಂ ಸಮನ್ವಿತಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯೋ ನೇತಿ ತತ್ರಾಹ - ಆಕಾಶ ಇತಿ ||

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಮಿತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದು ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ, ಈ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರಾಮಾನುಜರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಪ್ರಕರಣೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, 'ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರ ಪುರುಷನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸಕಲ ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಭಾವಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆಕಾಶಸ್ಥಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ತತ್ರ ಪ್ರಾಪಕವಿಶೇಷಸತ್ತ್ವಾತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಸಮ್ಮಭಾತುನುರಕ್ತಿಃ । ಇಹ ತು ಸಮುತ್ಥಾನಾದಿಶ್ರುತೇರನ್ಯಥೋಪಪತ್ತೇಃ ಪರಜ್ಯೋತಿಶ್ಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವೇವ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇನ ಪುನರುಕ್ತಿಯುಕ್ತೇತಿ ಚೇತನ್ಹೇನೇಕಪ್ರಾಪಕಯುಕ್ತಾಸ್ಮದೀಯೋದಾಹರಣಮೇವಾದ್ರಿಯತಾಂ । ನತು ಪೂರ್ವಶೇಷತ್ವಮ್ । ಕ್ಷಿಪ್ತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಪಕಗಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮುತ್ಥಾನಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅನ್ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪು. ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಾವು ಹೇಳುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಮಾಣಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ಸೂತ್ರವು ಶೇಷಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕ್ಷಿಪ್ತಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯತು ಕಶ್ಚಿದಾಹ "ಪರಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್" ಇತ್ಯತ್ರ ಪರಜ್ಯೋತಿರ್ನಾರಾಯಣೋ ವಾ ಶಿವೋ ವೇತಿ ಸಂಶಯೇ "ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ "ದೇವಕೀನಂದನಶ್ಶೌರಿಶ್ಶ್ರೀಪತಿಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ" ಇತ್ಯಾದೌ ನಾರಾಯಣೋ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷೋತ್ತಮಶ್ಶಬ್ದಶ್ರವಣಾನಾರಾಯಣ ಏವೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಜ್ಯೋತಿಶಿವ ಏವ । ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾನಾಮನಿವೃತ್ತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ । ಶಿವಾದನ್ಯತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾನಾಮನಿವೃತ್ತೇರಭಾವಾತ್ ।

ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ನಾರಾಯಣನೋ, ಅಥವಾ ಶಿವನೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ.

'ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ದೇವಕೀನಂದನಃ ಶೌರಿಃ ಶ್ರೀಪತಿಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿಯೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಶಿವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ನಾರಾಯಣನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವಾತನು ಶಿವನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಪುನಃ ಅವನಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶಿವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರನ್ನೂ ಹೊಂದಿದರೂ ಕೂಡ ಪುನಃ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪುರುಷೋತ್ತಮಶಬ್ದೋ ನಾರಾಯಣೋ ರೂಢಃಪಿ ಶಿವೇ ಯೌಗಿಕ ಇತಿ ।

'ಪುರುಷೋತ್ತಮ' ಶಬ್ದವು ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದ್ದರೂ, ಶಿವನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತತ್ರ । ಪರಶಬ್ದಸಹಿತಜ್ಯೋತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಪೂರ್ವೋಕ್ತದಿಶಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮಶಬ್ದಸ್ಯ  
 ಚ “ಉತ್ತಮ: ಪುರುಷಸ್ತ್ವನ್ಯ” ಇತಿ “ಪ್ರಥಿತ: ಪುರುಷೋತ್ತಮ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವಿಷ್ಣಾವೇವ  
 ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಸಂಶಯಸ್ಯ ಶಿವ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯ ಚಾನುತ್ಥಾನಾತ್ । ಶಿವಾಸಾಧಾರಣ-  
 ಲಿಂಗಾಘರಾಭಾವಾಚ್ಚ । “ಯದ್ವತ್ವಾ ನ ನಿವರ್ತಂತೇ ತದ್ವಾಮ ಪರಮಂ ಮಮ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವಿಷ್ಣುಂ  
 ಪ್ರಾಪ್ತಾನಾಮನಿವೃತ್ತೇರ್ಧನಾಚ್ಚ । ದಹರಾಧಿಕರಣ ಏವಾಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವೇನೋಕ್ತವಾಚ್ಚ ।

ಶೈವರ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ - ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’  
 ಶಬ್ದವು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಶಬ್ದವು ‘ಉತ್ತಮ: ಪುರುಷಸ್ತ್ವನ್ಯ:’ ಮತ್ತು ‘ಪ್ರಥಿತ: ಪುರುಷೋತ್ತಮ:’ ಇತ್ಯಾದಿ  
 ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಂಶಯವಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಶಿವನೇ  
 ಪುರುಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಲೀ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶಿವನೇ  
 ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.  
 ‘ಯದ್ಗತ್ವಾ ನ ನಿವರ್ತಂತೇ ತದ್ವಾಮ ಪರಮಂ ಮಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಯಾವಾತನು  
 ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.  
 ಮತ್ತು ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇದು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ನಿಜಾನಂದಮಾಪ್ನುವಂತಿ ಸ ಕೇಶವ: ।

ತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ರಮತೇ ಮುಕ್ತಸ್ತುರ್ಮಿರ್ಯಾನೈಶ್ಚ ಬಂಧುಭಿ: ॥

ಇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾಚ್ಚ ।

ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ನಿಜಾನಂದಮಾಪ್ನುವಂತಿ ಸ ಕೇಶವ: ।

ತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ರಮತೇ ಮುಕ್ತ: ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ಯಾಸೃಶ್ಚ ಬಂಧುಭಿ: ॥

ಯಾವಾತನನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿಜವಾದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆನಂದರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ,  
 ಅವನೇ ಕೇಶವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಮುಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಜೊತೆಗೆ ಬಂಧುಗಳ  
 ಜೊತೆಗೆ ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ  
 ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಯದಪಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಶಬ್ದಸ್ಯಾತ್ರ ಶ್ರವಣಾತ್ತೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕರಣಂ ಕಥಮಿತ್ಯಾಶಂಕಾ  
 ಕೃತ್ವಾಚಿಂತೀಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ರ । ವ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಗತ್ಯಂತರಸಮ್ಮವಾಚ್ಚ ।



ಬ್ರಹ್ಮ, ಶೇಷ, ಸುಪರ್ಣ, ಶಕ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಗುಹಾ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲರೂ ಕ್ಷರ ಪುರುಷರು. ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಮಾತ್ರ ಅಕ್ಷರಳೆನಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ವಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷರ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿ, ಅಂತಹ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪುರುಷೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** यदपि कृष्णस्य शिवशक्त्यवतारत्वादि कल्पनं तदप्रामाणिकमनेक-  
प्रमाणविरुद्धं च । सूत्रे परञ्ज्योतिरिति निर्देशापाताच्चेति ॥

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते

चन्द्रिकाप्रकाशे ज्योतिरधिकरणं सम्पूर्णम् ॥११॥

ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಶಿವ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಗಳ ಅವತಾರರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಶೈವರ ಪ್ರಕಾರ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹುರುಳಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.



# ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೧)

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम्

ज्योतिरधिकरणम् (१।३।११)

कम्पकः

ಜೀವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಉಭಯಲೋಕ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमअरी

ज्योतिरधिकरणम् (१।३।११)

अत्र ज्योतिराकाशनयाभ्यां समन्वेययौगिकज्योतिराकाशपदोक्तयोः ज्ञानप्रकाश-  
रूपत्वं सर्वभूतावकाशदातृत्वगुणयोः नामपादीयज्योतिराकाशनयार्थसङ्गाहकज्योतिः-  
खवदादिपदैः विष्णौ लब्धत्वात्नेह पुनस्तयोः सङ्गहः कृतः ।

ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ  
ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ  
ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ  
ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು 'ಖವತ್' ಎಂದು ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾಧಿ-

ಕರಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಪದಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಸಾರವೂ ಸಹ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಪದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶರೂಪತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಪದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಭೂತಾವಕಾಶದಾತ್ಮತ್ವವು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮತ್ತು 'ಆಕಾಶ' ಪದಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶರೂಪತ್ವ ಮತ್ತು ಸರ್ವಭೂತಾವಕಾಶದಾತ್ಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಈ ಪದಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

यद्वा 'ज्योतिरित्याद्यैः इत्यत्र 'ज्योतिर्हृदय आहितं यत्' इत्युक्तहृदयाहितं ज्योतिः विष्णुरित्युक्तम् । वाजसनेये षष्ठे 'प्राणेषु हृद्यन्तर्ज्योतिः' इति श्रुतहृत्स्थज्योतिषः। 'स समानः सन्नुभौ लोकावनुसञ्चरति' इत्यादिनोक्त-कर्माधीनोभयलोक सञ्चरणादिलिङ्गैः जीवत्वात् प्राक्तनमपि स एवेत्यतः प्राप्तम् ज्योतिर्दर्शनादिति । तस्यप्यर्थः । कम्पक इति ।

ಅಥವಾ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯಾದ್ಯೈಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಹೃದಯ ಆಹಿತಂ ಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು 'ಸ ಸಮಾನಃ ಸನ್ನ್ಯುಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಆಗಬೇಕು. ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾದ ಉಭಯಲೋಕ ಸಂಚಾರವು ಜೀವನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಹೃದಯಸ್ಥಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಕಂಪಕಃ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಅನುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

पूर्ववदनुषङ्गः । जीवकः इत्यग्रेतनं पदमिहाप्यन्वेति । त्यल्लोपनिमित्ता पञ्चमी एको जनार्दनोऽजन्मोचकत्वाभ्यां स्वतन्त्रो विष्णुः । जीवतो जीवमादाय कम्पक. चेष्टकः 'स समान' इति वाक्योक्तोभयलोकसञ्चरकर्ता । न त्वस्वतन्त्रो जीवः। उक्तञ्च न्यायविवरणे । 'लोकसञ्चरणं जीवमादाय, तस्यैवादुःखेन स्वातन्त्र्यात्' इति ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಜೀವಕಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಜೀವತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೃಬ್‌ಲೋಪ ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಜನಾರ್ದನನು ಜನ್ಮರಹಿತನೂ ಮೋಚಕನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಜೀವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು, 'ಸ ಸಮಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಜೀವನು ಸ್ವತಃ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಲೋಕಸಂಚರಣಂ ಜೀವಮಾದಾಯ, ತಸ್ಯೈವಾದುಃಖೇನ ಸ್ಥಾತಂತ್ಯಾತ್' 'ದುಃಖರಹಿತನಾದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು.

तत्तस्मात् । ज्ञानरूपवृत्तिहेतुसाम्येन तदन्यत्र च वाचकैः एतत्प्रकरणस्थज्योतिः-  
शब्दस्वयमात्मादिशब्दैः मुख्यतो जनार्दन एव वाच्यः । तथा 'जायमानः'  
'शरीरमभिम्पद्यमानः' इत्यादिनोक्तजायमानत्वप्रियमाणत्वादिलिङ्गैः सर्वैः अन्तर्णीत-  
गिजर्थतया युतश्च । कुतः । कम्पको विष्णुः ।

ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಾರ್ದನನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅದರಂತೆ 'ಜಾಯಮಾನಃ' 'ಶರೀರಮಭಿಮ್ಪದ್ಯಮಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವ, ಮ್ರಿಯಮಾಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಣಿಜರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಜನಪ್ತನು ನೀಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ಚೇಷ್ಟೆಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ್ದರಿಂದ.

'विष्णुरेवेदं ज्योतिः', 'तद्देवा ज्योतिषां ज्योतिः' इत्यादि-श्रुतिषु ज्योतिःशब्दस्य विष्णवेकवाचित्वसिद्धेरिति । तथा 'आत्मैवास्य ज्योतिः' 'कतम आत्मा योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु' इति जीवस्य सुप्त्यादौ ज्ञानहेतुत्वरूपज्योतिष्वेनोक्तात्मनो जीवस्वरूपत्वे तस्य प्रसिद्धत्वेन 'कतर आत्मा' इति प्रश्नायोगात् विष्णुत्वस्यैव वाच्यत्वाच्चेति हेरथः।

ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಅದರಂತೆ 'ಆತ್ಮವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಕತರ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು 'ಹಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

जनार्दनेत्यत्र जनेत्यजत्वोक्त्या आदित्यादिज्योतिर्मात्रस्यास्तमयेन जीवस्य सुस्यादौ ज्ञानाहेतुत्वेऽपि हरेरुदयास्तमयादिशून्यस्य तदा जीवज्ञानहेतुत्वरूपं ज्योतिष्कं युक्तम् ।

'ಜನಾರ್ದನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜನ' ಶಬ್ದವು ಅಜತ್ವವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ' ವಸ್ತುಗಳು ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರದಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಉದಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಮಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸುಷುಪ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರದನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾರೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಬೇಕು.

अर्दनेति संसारार्दकत्वोक्त्या दुःखाभोगसूचकत्वेन 'स समानः सन्' इत्युक्त-  
समानत्वेनैवोभयलोकसञ्चरणं हरेरेव युक्तम् । नतु संसारिणो अस्वतन्त्रजीवस्येत्यपि  
सूचितम् ॥ ११ ॥

'ಜನಾರ್ದನ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅರ್ದನ' ಪದವು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಸ ಸಮಾನಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನು ಪರತಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವು ಸ್ವತಃ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿಗಳಿಂದ ವಿದೂರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಾನವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕವನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜೀವನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಉಭಯಲೋಕ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ  
ತತ್ವಪುಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ॐ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ (೧|೩|೧೧)

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ೧-೩-೪೦ ॥

ಅತ್ರ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೇ । “ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ”  
ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನತು ಜೀವಃ । ಕುತಃ ? ದರ್ಶನಾತ್ “ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರೇವ  
ಬ್ರಹ್ಮ” ಇತಿ ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಕ್ ಸಮನ್ವಿತವೇಽಪ್ಯುಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಪೃಥಗುಕ್ತಿಃ ।  
ಎವಮಗ್ರೇಽಪಿ ॥ ೧೧ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ  
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯವು ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ‘ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು’ ಬ್ರಹ್ಮನೇ  
ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ದರ್ಶನಾತ್’ = ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣುವೇ  
ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ.

ಇದೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ‘ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು’  
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯದ  
ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಆಕಾಶಾದ್ಯಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಪ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ  
**ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ:**

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೧)

॥ ॐ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॐ ॥ ೧೧ ॥

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವತ್ರೇವ ನಿರವಕಾಶಜೀವಲಿಂಗಾತ್ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದಸ್ಯ “ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ಯಾಗೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಆಪವಾದಿಕೀ ಸಜ್ಜತಿಃ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ, ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಜೀವನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ‘ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಪವಾದಿಕೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಾಪ್ಪಶ್ರುತೌ ಷಷ್ಠೇಽಧ್ಯಾಯೇ “ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ” ಇತಿ (ಬೃ. ೬-೩-೭) ಶ್ರುತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಕಿಂ ಜೀವಃ ತು ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಜೀವ ಇತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ।

ಕಾಣ್ವಶ್ರುತಿಯ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಜೀವನೋ? ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಜೀವನು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

“ಸ ಸಮಾನಸ್ಸನ್ ತುಭೌ ಲೋಕಾವನುಸಂಚರತಿ” (ಬೃ. ೬-೩-೭) “ಸರ್ವಾಽಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದಮಾನಃ ಪಾಪಮಿಹಿಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ । ಸ ತುಕ್ರಾಮನ್ ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪಮನೋ ವಿಜಹಾತಿ” ಇತಿ (ಬೃ. ೬-೩-೮) ಕರ್ಮಾಯುಕ್ತಲೋಕಸಂಚರಣಾದಿಜೀವಲಿಂಗ-ಬಾಹುಲ್ಯಾತ್ ।

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೧)

‘ಸ ಸಮಾನಃ ಸನ್ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಅನುಸಂಚರತಿ’ ‘ಸ ವಾಽಯಂ ಪುರುಷೋ ಜಾಯಮಾನಃ ಶರೀರಮಭಿಸಂಪದ್ಯಮಾನಃ ಪಾಪೈಃ ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ’ ‘ಸ ಉತ್ಯಾಮನ್ ಮ್ರಿಯಮಾಣಃ ಪಾಪೈನೋ ವಿಜಹಾತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

किञ्च “किं ज्योतिरयं पुरुषः” इति प्रश्ने (बृ.६-३-२) “आदित्येनैव ज्योतिषाऽऽस्ते” इत्यादिना आदित्यचन्द्राग्निवागात्मसु पूर्वपूर्वास्तमये उत्तरोत्तरस्य ज्ञानहेतुत्वरूपज्योतिष्वमुक्त्वा “कतम आत्मा” इति प्रश्ने (बृ.६-३-७) योऽयमित्यस्योक्तत्वात् आदित्यादिज्योतिष्वेनोक्तस्य च न तत्र सूर्यो भातीत्यादेः विष्णुत्वायोगेन जीवत्वावश्यंभावाच्च ।

ಮತ್ತು ‘ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಆಸ್ತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಕ್, ಆತ್ಮ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನವರು ಅಸ್ತಮಯರಾದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನವರು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತೀಸ್ವರೂಪರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ‘ಕತಮ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ‘ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರಿಗೆ ‘ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷ್ಣುತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜೀವತ್ವವನ್ನೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.

आत्मशब्देन परमात्मग्रहणे सति अस्तमयादिहीनात्मज्योतिष्वस्य जीवे सार्वकालिकत्वेन आदित्येनैव ज्योतिषेत्यादौ अवधारणायोगादिति ॥

ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥಮಯಾದಿಗಳಲ್ಲದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವ ಜ್ಯೋತಿಷಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಧಾರಣವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜೀವರುಗಳೇ ‘ಜ್ಯೋತೀಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

सिद्धान्तस्तु ॥ “विष्णुरेव ज्योतिः विष्णुरेव ब्रह्म” (चतुर्वेदशिखा) इति श्रुत्या ज्योतिःशब्दस्य विष्णवेकवाचित्वात्तस्य ह्यन्तर्ज्योतिरिति उपक्रमे “अत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिः” इति (बृ.६-३-९) उपसंहारे च श्रुतत्वेन ताभ्यां। विष्णुपरत्वेन निर्णीतवाक्यमध्यपतितत्वेन जीवलिङ्गानां अन्तर्णीतण्यर्थकत्वकल्पनया हरौ सावकाशत्वात् लोकद्वयसञ्चारस्य जीवमादाय ईशस्यैव स्वातन्त्र्येणोपपत्तेः,



आत्मशब्दितेशस्य ज्योतिष्वेऽपि जीवस्य बाह्यज्योतिःप्राधान्यज्ञापनाय आदित्ये-  
नैवेत्यवधारणोपपत्तेः विष्णुरेवेदं ज्योतिरिति ॥

ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಚತುರ್ವೇದ ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಕವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಹೃದ್ಯಂತಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, 'ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವಿದೆ. ಈ ಉಪಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಉಪಸಂಹಾರಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಸಕಲ ಜೀವಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೊರತು, ಜೀವಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಭಯಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ 'ಆದಿತ್ಯೇನೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

फलं तु हृदयाहितत्वमुखेन ज्योतिश्चरणेति सूत्राक्षेपः समाधिश्चेति ॥ ११ ॥

ಅಧಿಕರಣದ ಫಲ-ಫಲಿ ಭಾವ ಹೀಗಿದೆ. ಹೃದಯಾಹಿತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚರಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಆದರೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

# ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ:

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣम् (೧|೩|೧೧)

ಅತ್ರೋಭಯಪ್ರಸಿದ್ಧಜ್ಯೋತಿರ್ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವೀಯತೆ

ॐ॥ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ ॥ ॐ ೧-೩-೪೦॥

ನನು ಜೀವ ಏವೇದಂ ಜ್ಯೋತಿಃ । 'ಸ ಸಮಾನ' ಇತಿ ಜೀವಲಿಂಗಾತ್ । 'ಇಮಂ ಲೋಕಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ । ಕಿಂಚಾಸ್ಯಾದಿತ್ಯಜ್ಯೋತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಽತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮುಕ್ತವಾ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿರಾಮ್ನಾಯತೇ । ನಚ ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಮ್ಮವತಿ । 'ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ' ಇತ್ಯಾದೇಃ । ನಚ ಯಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮುಕ್ತಂ ಸ ಜೀವ ಏವಾಸ್ತಿವತಿ । ತಸ್ಯೈವೇತ್ಯತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮುಕ್ತವಾ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ-  
ಮ್ನಾನಾಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರिति । ತಥಾ ಸತಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದಯಾಸ್ತಮಾದಿಶून್ಯತ್ವೇನ ಸದಾ ಸದ್ಭಾವಾತ್ ।  
ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಮಿತ್ಯಾಘವಧಾರಣಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತ್ರಾಪಿ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತ್ಯಸ್ಯೈವಾರ್ಥಸ್ಯ  
ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾच्च । ತಸ್ಮಾದಿದಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜೀವ ಏವೇತಿ ಪ್ರಾಚೀನಬ್ರಹ್ಮತ್ವೋಪಾದನಮಯುಕ್ತಮिति ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ॐ॥ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾದिति ॥ ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - 'ಯೋಽಯಮಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಃ' ಇತಿ  
ಜ್ಯೋತಿಃಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ । ನ ಜೀವಃ । ಕುತಃ? ದರ್ಶನಾತ್ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಜ್ಯೋತಿರिति  
(ಚತುರ್ವೇದಶಿಖಾಯಾಮ್) ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ವಿಷ್ಣುರೇವೇದಂ ಜ್ಯೋತಿಃ । ಜ್ಯೋತಿಃಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣುವಾಚಿತ್ವಾತ್ । ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸಮ್ಮವ ಏವಾಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ  
ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ । ನಚ ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷ ಉಭಯಲೋಕಸಂಚರಣಾನುಪಪತ್ತೇರಮುಖ್ಯೇಽಪಿ ಜೀವರೂಪೋಽರ್ಥೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಃ ।  
ತಸ್ಯಾಪಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ' ಇತಿ, ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಗ್ರಹಣೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್ । ನಚ  
'ಇಮಂ ಲೋಕಮ್' ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಲಿಂಗವಿರೋಧಃ । ಅಂತರ್ಗತತಣಿಚ್ಛೇನ ತೇಷಾಮಪಿ ಸಾವಕಾಶತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ । ನ  
ಚಾದಿತ್ಯಾದಿಜ್ಯೋತಿಷ್ಠವಿರೋಧಃ । ತಸ್ಯ ಜೀವತ್ವಾಜ್ಞೀಕಾರಾತ್ । ನಚ ತಸ್ಯೈವ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಕ್ತಸ್ಯ  
ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಮುಕ್ಯತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಆತ್ಮೈವಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರಿದ್ರಿಯುಕ್ತಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಕತಮ ಆತ್ಮೇತಿ  
ಪ್ರಶ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾಭಿಧಾನೇನ ಜೀವಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಪ್ರಶ್ನಾಯೋಗ್ಯತಯಾ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾಭಿಧಾನಾತ್ । ನ  
ಚಾವಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತಿಃ । ತಸ್ಯ ಬಾಹ್ಯಜ್ಯೋತಿಷು ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಜ್ಞಾಪನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಅನ್ಯವ್ಯಾವರ್ತಕತ್ವಸ್ಯ  
ಬಾಗಾದಿಸತ್ವೇನಾಯೋಗಾತ್ । ವಿಶಿಷ್ಟಭವಗತೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠವಚನಂ ತು ಸ್ವಾಪೇ ಜ್ಯೋತಿರಂತರಾಭಾವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೇತಿ  
ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ತಸ್ಮಾದಿದಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣುರिति, 'ಜ್ಯೋತಿಃಶರಣಾಭಿಧಾನಾತ್' ಇತಿ ಪ್ರಾಗ್ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತವಿಷ್ಣುತ್ವಂ  
ನ ಬಾಧಿತಮिति ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಮ್ ॥

# ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೨)

---

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ -  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

# ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ 'ಆಕಾಶ'

॥ ಅಥ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ ॥ ೪೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಹೊರತು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪ ರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳೂ ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'आकाशो ह वै नाम' इति श्रुत्युक्ताकाशो विष्णुरेव । न त्वव्याकृताकाशः । कुतः? अर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् । 'ते यदन्तरा' इति वाक्ये विष्णोर्नामरूपराहित्याख्यविलक्षणार्थत्वस्य आदिशब्दगृहीतब्रह्मत्वामृत-त्वयोश्च उक्तत्वादित्यर्थः ॥१॥

ಅರ್ಥ -- ಆಕಾಶಃ = 'ಆಕಾಶೋ ಹ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಆಕಾಶ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಹೊರತು ಅಮೃತ್ ಆಕಾಶವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅರ್ಥಾಂತರಾತ್ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' = 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತತ್ವವೆಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಅದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

## श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचित- ब्रह्मसूत्रभाष्यम्

भाष्यम् - सर्वाधारत्वं विष्णोरुक्तम् । त'आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वहित'  
(छा.उ.८-१४-१) इत्यत्राऽऽकाशस्य प्रतीयते । वै नामेति  
प्रसिद्धोपदेशात् प्रसिद्धाकाशश्चाङ्गीकर्तव्य इति ।

ಅನುವಾದ - ದ್ಯುಭ್ಯಾಸ್ತದ್ಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಧಾರನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೇ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ಅವ್ಯಯಗಳಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಈ ಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿ, ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ = ಆಕಾಶಾದಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾದವನು, ವಿಷ್ಣೋ = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ, ಉಕ್ತಂ = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾದೃಶಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ತಚ್ಚ = ಆ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವಾದರೋ ಛಂದೋಗ್ಯ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶೋ ವೈ = ಆಕಾಶವೇ, ನಾಮರೂಪಯೋಃ = ನಾಮ ಮತ್ತು ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ನಿರ್ವಹಿತಾ = ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಕಾಶಸ್ಯ = ಆಕಾಶಕ್ಕೆ, ಪ್ರತೀಯತೇ = ತೋರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವೈ ನಾಮೇತಿ = ವೈ ಮತ್ತು ನಾಮ ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾತ್ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾರಶ್ಚ = ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಸರ್ವಾಧಾರವೆಂದು, ಅಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಃ = ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಇತಿ = ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. (೧)

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅತ್ರೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಾಕಾಶನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವೀಯತೆ | ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ಲಿಪ್ತೆ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ದರ್ಶಯತಿ - ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮಿತಿ || ಬ್ರಹ್ಮವಾಚ್ಯಾಧಿಕರಣ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ತಚ್ಚೇತಿ || ಚೋಽವಧಾರಣೆ | 'ಇತ್ಯತ್ರ' ಇತ್ಯೇವಂರೂಪೆ ಛಂದೋಗವಾಕ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನೇನಾತ್ರತ್ಯಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣವನ್ಯತ್ವಪರತ್ವೋಕ್ತಿಮುಖೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯನ್ಯನಿಷ್ಠತ್ವಾಕ್ಷೇಪಾತ್ ತೇನಾಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಕ್ಲಿಪ್ತೀರೂಪಾ ಭವತಿ | ಛಂದೋಗಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಆಕಾಶಾಖ್ಯೋ ವಿಷಯಶ್ಚ ಸೂಚಿತಃ | ಸಯುಕ್ತಿಕಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ದರ್ಶಯತಿ - ವೇನಾಮೇತಿ || ಸ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಚೋಽವಧಾರಣೆ | ತಥಾ ಚ ಛಂದೋಗಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಆಕಾಶಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸಾಕ್ಷಿಸಿದ್ಧೋಽವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶ ಏವಾಕ್ಷೀಕಾರ್ಯಃ | ಕುತಃ ? ಆಕಾಶಪದೇನ ವೇನಾಮೇತಿ ನಿಪಾತದ್ವಯೋತ್ತಿತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮದರ್ಶಸ್ಯೋಪದೇಶಾದ್ ಉಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೇचित್ತು - 'ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಲ್ಯಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ಭೂತಾಕಾಶ ಏವಾಕ್ಷೀಕಾರ್ಯಃ' ಇತಿ ವಚನಾದ್ ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ನಾಮರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಚಂದ್ರಿಕಾಕೃದಭಿಪ್ರೇತಂ ಲಿಂಗಾಪಾಠಮಾಶ್ರಿತ್ಯಾಽಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಮವಕಾಶತ್ವಂ ಭೂತೇ ನಿರವಧಿಕಮಿತಿ ಸುಧೋಕ್ತೇತ್ರಾವಕಾಶಶಬ್ದಿತಂ ಭೂತಮೇವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಿಷಯ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಶ್ರುತೌ ವೇ ನಾಮೇತಿ ನಿಪಾತದ್ವಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ | 'ನಾಮ' ವಾಚಕಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚಃ ರೂಪಪದೇನ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಾಂತರಭಾವಿತಾರ್ಥಪ್ರಪಂಚಮಾತ್ರಮುಚ್ಯತೇ | ತಥಾ ಚಾಽಕಾಶೋ 'ನಾಮರೂಪಯೋಃ' ಶಬ್ದಾರ್ಥಪ್ರಪಂಚಯೋಃ 'ನಿರ್ವಹಿತಾ' ನಿರ್ವಾಹ ಆಶ್ರಯಃ ಕರ್ತಾ ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ | 'ತೇ' ನಿರ್ವಾಹತಯಾ ಪ್ರಕೃತೇ ನಾಮರೂಪೇ 'ಅಂತರಾ' ಭೇದೇನ | ಯದಿತಿ ನಾಮರೂಪಪ್ರಪಂಚಾದ್ ಭಿನ್ನಂ ಯದಸ್ತೀತಿ ಯಾವತ್ | ಯದ್ವಾ - ತಚ್ಚಬ್ದೇನ ವಾಚ್ಯಪ್ರಪಂಚಾಂತರಭೂತಂ ನೇಲಾದಿರೂಪಂ ವಾಚಕಂ ನಾಮ ಚ ಗೃಹ್ಯತೇ | ತಥಾ ಚ 'ತೇ' ನಾಮರೂಪೇ 'ಅಂತರಾ' ವಿಭಿನ್ನಾ ತದ್ವಹಿತಮಿತಿ ಯಾವತ್ | ಸಾಕಲ್ಯೇನ ನಾಮವಾಚ್ಯಂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಹಿತಂ ಚ ಯದ್ ವರ್ತತೇ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ವಾ - 'ತೇ' ನಾಮರೂಪಿಣಾಮ್ 'ಅಂತರಾ' ಭೇದೇನ ಯದಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಥೋಕ್ತಂ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೇ - ನಾಮಿ ಚ ರೂಪಿ ಚ ಯಃ ಭವತಿ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ |

भाष्यम् — अत उच्यते —

॥ ॐ आकाशोऽर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥४१॥

‘ते यदन्तरा तद्ब्रह्म’ (छा. उ. ८-१४-१) इत्यर्थान्तरत्वादि-  
व्यपदेशादाकाशो हरिरेव ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಹಿತವಾದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಆಕಾಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತೇ = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು, ಅಂತರಾ = ಬಿಟ್ಟು, ಅಂದರೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ, ಯತ್ = ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ, ತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ = ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅರ್ಥಾಂತರತಾದ್ವಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ = ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಆಕಾಶಃ = ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು, ಹರೀರೇವ = ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.<sup>(१)</sup>

भाष्यम् — ‘अवर्णं (अवर्णमचक्षुश्चोत्रम्’ इत्याद्याथर्वणी श्रुतिः) ‘यतो वाचो निवर्तन्ते’ (तै.उ. २-४) इत्यादि श्रुतेस्तस्यैव हि तल्लक्षणम् ।

(१) भाष्यदीपिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥ इत्यर्थान्तरत्वादि-  
व्यपदेशादिति ॥ सूत्रे भाष्ये च पदार्थत्वबोधापर्यायशब्दः । श्रुत्यनुसारादन्तरशब्दः ।  
ताभ्यामिति शेषः । तथा च ताभ्यां नामरूपाभ्याम् अन्योऽर्थः अर्थान्तरं, यद्वा ताभ्यां  
विलक्षणः अर्थः अर्थान्तरः तस्य भावस्तत्त्वम् । नामरूपप्रपञ्चभिन्नत्वं वा  
प्राकृतनामरूपराहित्यं वा । नामरूपराहित्याख्यार्थान्तरत्वव्यपदेशादित्यर्थः । आदिपदेन  
ब्रह्मत्वं गृह्यते । यद्वा - निरपेक्षयोरेव नामरूपराहित्ययोराकाशस्य ब्रह्मत्वसाधकत्वाद्  
अर्थान्तरपदेन रूपराहित्यम् आदिपदेन नामराहित्यं च गृह्यते । तथा च  
एवंरूपार्थान्तरत्वाद्युक्तेरित्यर्थः । ‘आकाशः’ छान्दोग्ये श्रुतोऽयमाकाशस्तच्छब्दवाच्यः ।  
समन्वयसूत्रादनुवृत्तस्य तत्त्वित्यस्यार्थमाह - हरिरेवेति ॥ अनेन - अयमाकाशो हरिरेव ।  
कुतः ? अस्य अर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ‘ते यदन्तरा’ इति नामरूपराहित्याख्यविलक्षणार्थ-  
त्वोक्तेः, ब्रह्मत्वोक्तेः श्रुतेः सूत्रार्थ उक्तो भवति ।

ಅನುವಾದ - 'ಅರ್ವಣಮಚಿಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥವರ್ಣ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಎಂದು ತ್ರೈತೀಯ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ನಾಮರೂಪತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅರ್ವಣಂ = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಶುಕ್ಲಾದಿ ವರ್ಣರಹಿತನಾದವನೆಂದು, ಮತ್ತು ಯತಃ = ಬ್ರಹ್ಮನ ದೇಸಿಯಿಂದ, ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ = ನಾಮರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತು ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆ.

ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ, ತಸ್ಸೈವ ಹಿ = ಆ

ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ, ತತ್ = ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು, ಲಕ್ಷಣಂ = ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. <sup>(೧)</sup>

ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಅನಾಮಾ ಸೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾದ್' ಇತಿ (ಹಿ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ॥೪೧॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ  
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ಅನುವಾದ - ಶ್ರೀಹರಿಯು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಾಮವಾಚ್ಯನಾದರೂ ನಾಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭೌತಿಕ ದೇಹರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಆಕಾಶೇ ಶ್ರುತೇನ ನಾಮರೂಪತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನ ಕುತೋ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಯ ಇತ್ಯತಸ್ತಸ್ಯ ತನ್ನಿಷ್ಠತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವೇನ ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣತಯಾಽಽಥರ್ವಣಿ ಶ್ರುತಿಮಾಹ -ಅವರ್ಣಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಾಕೃತಶುಕ್ಲಾದಿವರ್ಣರಹಿತಂ ತದ್ಭಿನ್ನಂ ವೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯದ್ವಾ, ಅವರ್ಣಂ ನ ವರ್ಣ್ಯ 'ನಾಪಿ ವರ್ಣಾತ್ಮಕಮ್' ಇತ್ಯರ್ಥಃ 'ಯತಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ । 'ಯತೋ' ಬ್ರಹ್ಮಣೋ 'ವಾಚೋ' ನಾಮಾನಿ । 'ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯನಾಮತ್ವೋಕ್ತಿಪರತಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಾ । ಆದಿಶಬ್ದಾತ್ 'ಅಶಬ್ದಮಸ್ಪರ್ಶಮರೂಪಮ್' (ಕಠ.೧.೩.೧೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಗೃಹ್ಯತೇ । ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೀರೀತ್ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರೆತದರೂಪತ್ವಾದಿಕಂ ಲಕ್ಷಣಮಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತ ಇತ್ಯಧ್ಯಾಹಾರೇಣಾನ್ವಯಃ । ಹಿ ಯस्ಮಾತ್ ತस्ಮಾನ್ ಲಿಂಗಸ್ಯ ವ್ಯಧಿಕರಣಾಸಿದ್ಧಿರिति ಭಾವಃ । ತಸ್ಯೈವೇತ್ಯೇವಕಾರೇಣ ವ್ಯಭಿಚಾರಶಙ್ಕಾಽಪಿ ನಿರಸ್ತಾ । ಯದಪಿ 'ಯತಃ' ಇತ್ಯನಾಮತ್ವಶ್ರುತಿರೇವ ಪ್ರಥಮಮುದಾಹರತೀವ್ಯಾ, 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಇತಿ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯೈವ ಪ್ರಥಮಮುಕ್ತವಾತ್ । ನತು 'ಅವರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯರೂಪಶ್ರುತಿಃ । ತಥಾಽಪಿ ವಾಚಕಸ್ಯ ನಾಮ್ನೋ ವಾಚ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾಽಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾದ್ ವಾಚ್ಯಸ್ಯೈವ ಪ್ರಧಾನತ್ವಾದ್ ವಾಚ್ಯಪ್ರಪಂಚಾಂತರ್ಗತರೂಪರಾಹಿತ್ಯಶ್ರುತಿರೇವ ಪ್ರಥಮಮುದಾಹರತೀತ್ಯದೋಷಃ ।



ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಾಮರೂಪರೂಪತ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಶಬ್ದವುಳ್ಳನಾದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ರುಗ್ಗಾದಿ ವರ್ಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅಸೌ ವಿಷ್ಣುಃ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ = ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ್ದರಿಂದ, ಅನಾಮ = ನಾಮರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಹೆಸರಿಲ್ಲದವನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಘೋತವರ್ಷನಾತ್ = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ದೇಹದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅರೂಪಃ = ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರಾಪ್ತೇ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.<sup>(೧)</sup>

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ ॥

ನನು, 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ' ಇತ್ಯತ್ರ ಸರ್ವಾಧಿಕತಯಾಪ್ಯಾಪ್ನಾತೋಽಪ್ಯಾಕಾಶೋ ನ ವಿಷ್ಣುಃ, ಕಿಂತು ಭೂತಾಕಾಶ ಏವ । ವೈ ನಾಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಘೋತಕನಿಪಾತ-ಶ್ರವಣಾಹ್ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶೋ ಹಿ ಭೂತಾಕಾಶ ಇತಿ ನ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । 'ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿರೋಧಾತ್ । ಯತೋ ಯಮಾಕಾಶಸ್ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ವಿನಾ ತಾಭ್ಯಾಮಸ್ಪೃಶೋ ವರ್ತತೇ । ಅತೋ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕಭೂತಭೌತಿಕಾದಿಪ್ರಪಂಚಾನಿರ್ವಾಹತ್ವಾದ್ ಅರ್ಥಾಂತರಭೂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । 'ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಮಾನತ್ವಾಚ್ಚ ನಾಯಮಾಕಾಶಃ । ವೈ ನಾಮೇತ್ಯನೇನ

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಹರೇರ್ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ, ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾದ್ ರೂಪವರ್ಣಾದಿರೂಪವತ್ತ್ವಾಚ್ಚ । ಅನ್ಯಥೇಕ್ಷತೇ: ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚೇತ್ಯುಕ್ತವಿರೋಧಾಪಾತಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅನಾಮೇತಿ ॥ 'ಸಃ' ಹರಿಃ 'ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಸ್ವಾತ್ಮನೋಽನ್ಯೇನ ಶಬ್ದಾದಿನಾಽಪ್ರಮಿತತ್ವಾ-ನಿಮಿತ್ತಾದನಾಮೇತ್ಯುಚ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ನ ಚೈವಮಾಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬೋಧಕನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ನಿಪಾತಬೋಧ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ವಿಧೇಯಭೂತನಿರ್ವೃತ್ತ್ವಾನ್ವಯಿತ್ವೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿರೀತ್ಯೋದೇಶಯಾಕಾಶಾ-ನ್ವಯಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ । ನಿರ್ವೃತ್ತ್ವಸ್ಯ ಚ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ 'एको दाधार' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಯ ಚಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನಾನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । 'ಭೂತವರ್ಜನಾತ್' ಭೌತಿಕದೇಹಶून್ಯತ್ವಾತ್ ತಾದೃಶರೂಪರಾಹಿತ्याದ್ ವಾಽರೂಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಇತ್ಯಸ್ಯೋಕ್ತವಾನ್ತೋಕ್ತವಿರೋಧ ಇತ್ಯಧ್ಯಾಹತೇನಾನ್ವಯಃ ।

॥ ಇತ್ಯಾಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಪ್ರಕಾಶಮಾನೋ ಭಗವಾನ್ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತೇತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಥೋತಕೇನ ನಾಮರೂಪಾತಿತತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರೇವ  
ಯುಜ್ಯತೇ । 'ಅಗೋತ್ರಮವರ್ಣಮಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮ್' 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ।  
'ಅನಾಮಾ ಸೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾದ್' ಇತಿ ವಚನಾನ್ನಾತ್ರ ವಿರೋಧಃ ಶङ್ಕನೀಯಃ ।  
ತದಿದಮುಕ್ತಮ್ - ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

॥ ಇತಿ ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮಾ, ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಸಕಲ  
ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ  
ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬ  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ  
ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - 'ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ  
ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಾಮರೂಪ-  
ರಹಿತವಾದ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಪದದಿಂದ  
ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಭೌತಿಕವಾದ ಆಕಾಶವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ  
ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು  
ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗದು. 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಾಕಲೈನ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನು  
ಅನಾಮನೆಂದು ಪಾಂಚಭೌತಿಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅರೂಪನೆಂದು, ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.  
'ಅಗೋತ್ರಮವರ್ಣಮಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮ್' 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ  
ಪ್ರಾಕೃತದೇಹವಿಲ್ಲದವನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಅತೀತನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ ॥

ಅತ್ರ ಪ್ರಯೋಗವಶಾಢ್ರಗ್ನೇ ಭಗವತಿ ಚ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯಾಕಾನಾಮ್ನೋ ಹರೌ ಸಮನ್ವಯ-  
ಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತಿಃ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ರಾಂತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ ॥  
ಸರ್ವೇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯದೇಷ ಆಕಾಶ ಆನಂದೋ ನ ಸ್ಯಾತ್' ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ, 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ದಹರ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ-ಆಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ-ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ, ವಿಷಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು 'ಸರ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಬ್ರಹ್ಮಾಧಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾದಿತ್ಯಾದೌ ಸರ್ವಾಧರತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಮ್ ।**  
**ತಚ್ಚಂದೋಗಶ್ರುತಾದಾಕಾಶಸ್ಯ ಪ್ರತೀಯತೇ ।**

'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್' ಇತಿ । ಸ ಚ ವಿಷ್ಣೋರಿತರಚ್ಛೇತಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸಜ್ಜೇತ ಇತ್ಯವಶ್ಯಂ ನಿರ್ಣಯಃ । ಸ ಆಕಾಶೋಽತ್ರ ವಿಷಯಃ ।**

'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದರೆ, ಅದೇ ಪದಾರ್ಥವೇ ಸರ್ವಾಧಾರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಈ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಿಂ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶೋ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಉಕ್ತಸಾಧಾರಣ್ಯಂ ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಸಯಕ್ತಿಕಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯತಿ ॥ ವೈ ನಾಮೇತಿ ॥**

ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೋ, ಅಥವಾ ಭೂತಾಕಾಶವೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವೇ ಸಂಶಯಬೀಜವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ವೈನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏವ ಭವೇತ್ । ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ತತ್ರ ರೂಪತ್ವಾತ್ ।**

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ರೂಪವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಮಾಕಾಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ವೃತ್ತೇ: ಸಾವಕಾಶ ಇತಿ ।  
ಯೌಗಿಕತ್ವಾತ್ । ಯೋಗಸ್ಯರೂಢೇದೌಬಲ್ಯಾತ್ ।

ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವलिङ्गेन योगोऽप्याश्रीयतेऽति चेन्न ।  
प्रसिद्धाकाशपरित्यागेनात्र विष्ण्वङ्गीकारे वै नामेत्युक्तनिपातद्वयविरोधात् ।

'ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तस्योक्तार्थप्रसिद्धिर्द्योतकत्वात् । नहि विष्णुस्तन्निर्वहितृत्वं वा प्रसिद्धम् । अतः प्रसिद्धाकाश एवायमिति तस्य सर्वाधारत्वमिति भावः ।

ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ನಿಪಾತಗಳು ಭೂತಾಕಾಶ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿವೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಅವನ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವೂ ಸಹ ಭೂತಾಕಾಶದ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

तत्त्वप्रकाशिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥  
अयमकाशो हरिरेव । अस्याकाशस्य ते यदन्तरेति नामरूपराहित्याख्य-  
विलक्षणार्थत्वव्यपदेशात् । 'तदब्रह्मेति' ब्रह्मत्वव्यपदेशाच्चेत्यर्थः । अर्थान्तरत्वमिति  
रूपराहित्यमादिपदेनानामत्वमिति वा ते नामरूपे अन्तरा विना वर्तत इत्यर्थः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತಸೂತ್ರವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಮರೂಪಗಳ ರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಮತ್ತು 'ತದ' ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ, ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಇಂಥಹ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದೆ ಭಗವಂತನು ಮಾತ್ರ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅರೂಪತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನ ಕುತೋ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಯ ಇತ್ಯತ ಆಹ -  
ಅವರ್ಣಮಿತಿ || ರೂಪಸ್ಯ ವಾಚ್ಯಾಂತರ್ಭಾವೇನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ ಕ್ರಮೋಲ್ಲಂಘನಮ್ |

ಅರೂಪತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅರ್ವಣಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೂಪವು ವಾಚ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮರೂಪೇ' ಎಂದು ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನು ಹೇ: ಕಯಮನಾಮರೂಪತ್ವಮುಕ್ತವಿರೋಧಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -  
ಅನಾಮೇತಿ ||

ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಈಶ್ವತ್ವದಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಾಚ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನಾಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷೇ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧ: | ಭಗವತೋ ನಾಮಾದಿ-  
ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಸ್ಯಾಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ 'एको दाधार भुवनानि विश्वा' इत्यादि-  
वेदಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ತದर्थत्ವೇನೋಪಪत्ते: |

ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ನಿಪಾತಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अन्यथा अनामरूपत्वविरोधात् | अव(आ) काशस्यापि  
नाम(रूप)वत्त्वात् | अतोऽयमाकाशो विष्णुरेवेति तस्यैव सर्वाधारत्वमिति स्थितम्  
|| ४१ ||

|| इति श्रीमज्जयतीर्थभिषुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम्

आकाशाधिकरणम् ||

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಮಾಕಾಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ವೃತ್ತೇ ಸಾವಕಾಶ ಇತಿ ।  
ಯೌಗಿಕತ್ವಾತ್ । ಯೋಗಸ್ಯರೂಪದೋಬಲ್ಯಾತ್ ।

ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಲಿಂಗೈನ ಯೋಗೋಽಪ್ಯಾಶ್ರೀಯತೇಽತಿ ಚೇನ ।  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಪರಿತ್ಯಾಗೇನಾತ್ರ ವಿಷ್ಣವಕ್ಷಿಕಾರೇ ವೈ ನಾಮೇತುಕ್ತನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಾತ್ ।

'ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯೋಕ್ತಾರ್ಥಪ್ರಸಿದ್ಧಿಘೋತಕತ್ವಾತ್ । ನಹಿ ವಿಷ್ಣುಸ್ತನ್ನಿರ್ವಹಿತತ್ವಂ  
ವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ । ಅತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಏವಾಯಮಿತಿ ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ನಿಪಾತಗಳು ಭೂತಾಕಾಶ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿವೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಅವನ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವೂ ಸಹ ಭೂತಾಕಾಶದ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚಢ್ಢೆ - ಅತಃ ಇತಿ ॥  
ಅಯಮಕಾಶೋ ಹರಿರೇವ । ಅಸ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯ ತೇ ಯದಂತರೇತಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯಾಖ್ಯ-  
ವಿಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । 'ತದಬ್ರಹ್ಮೇತಿ' ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಢೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಿತಿ  
ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮಾದಿಪದೇನಾನಾಮತ್ವಮಿತಿ ವಾ ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ಅಂತರಾ ವಿನಾ ವರ್ತತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಮರೂಪಗಳ ರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಮತ್ತು 'ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ, ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಇಂಥಹ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದೆ ಭಗವಂತನು ಮಾತ್ರ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅರೂಪತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನ ಕುತೋ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಯ ಇತ್ಯತ ಆಹ -  
ಅವರ್ಣಮಿತಿ || ರೂಪಸ್ಯ ವಾಚ್ಯಾನ್ತರ್ಭಾವೇನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ ಕ್ರಮೋಲ್ಲಂಘನಮ್ |

ಅರೂಪತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅರ್ವಣಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೂಪವು ವಾಚ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನಾಮರೂಪೇ' ಎಂದು ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನನು ಹೇ: ಕಯಮನಾಮರೂಪತ್ವಮುಕ್ತವಿರೋಧಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -  
ಅನಾಮೇತಿ ||

ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಏಕೆಂದರೆ, ಹಿಂದೆ ಈಶ್ವತ್ವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಾಚ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನಾಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷೇ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧ: | ಭಗವತೋ ನಾಮಾದಿ-  
ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಸ್ಯಾಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ 'एको दाधार भुवनानि विश्वा' इत्यादि-  
वेदಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ತದರ್ಥತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇ: |

ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮಾ' ಎಂಬ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ನಿಪಾತಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** अन्यथा अनामरूपत्वविरोधात् | अव(आ) काशस्यापि  
नाम(रूप)वत्त्वात् | अतोऽयमाकाशो विष्णुरेवेति तस्यैव सर्वाधारत्वमिति स्थितम्  
|| ४१ ||

|| इति श्रीमज्जयतीर्थभिष्णुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम्

आकाशाधिकरणम् ||

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಾಮರೂಪತ್ವದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶವು ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಸರ್ವಾರ್ಥಾತ್' ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಸಹ ಅವನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು

**ಭಾವದೀಪ: -**

॥ ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಽನುಕ್ತೇರ್ಭಾಷ್ಯಪರ್ಯಾಲೋಚನಯಾ ಲಬ್ಧಂ ಸಾಧಾರಣ್ಯಬೀಜಮಾಹ - ಪ್ರಯೋಗೇತಿ ॥  
'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾದ್' ಇತ್ಯಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೌ ಪ್ರಯೋಗಸ್ಯ ದರ್ಶಿತತ್ವಾದ್ ಗಗನೇ ಚ ಪ್ರಯೋಗಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಭಾಷ್ಯದಿಂದಲೇ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವು ಅರ್ಥಾತ್ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು 'ಪ್ರಯೋಗವಶಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಪ್ರಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ: -** ಯದ್ವಾಽತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇನಾಮೇತಿ ನಿಪಾತದ್ಯೋತಿಸಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ್ವೇನಾಪ್ರಸಿದ್ಧ-  
ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಸ್ಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣಾಽಜ್ಞೀಕೃತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: । ಸಂಜ್ಞಾತ್ಯರ್ಥತಯಾ ಭಾಷ್ಯಂ  
ವ್ಯಾಚರಣ - ಧ್ರುವಾದೀತಿ ॥

ಅಥವಾ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ನಿಷೇಧಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ನಿಷೇಧಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ. ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ, 'ದ್ವುಭ್ವಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ: -** 'ಅಕ್ಷರಮಮ್ಬರಾಂತಧೃತೇ' 'ದಹರ ಉತ್ತರೇಭ್ಯ:' ಇತ್ಯಾದಾವಿತ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥ: ।  
ತತ್ವೇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಚರಣ - ತತ್ವೋದ್ದೇಗೇತಿ ॥ ಅಷ್ಟಮಾಂತ । ಯಥಾಪಿ ನಾಮೇತಿ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚೋಕ್ತಾವಪಿ  
ರೂಪಪದೇನಾತ್ರ 'ಅವರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಯಾ ವರ್ಣವಿಶೇಷೋಕ್ತೇನ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಲಾಭ: । ತಥಾಪ್ಯಸ್ಯ  
ವಾಚ್ಯರೂಪಾರ್ಥಪ್ರಪಂಚಮಾತ್ರೋಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವ: ।



'ಆಕ್ಷರಮಂಬರಾಂತಧೃತೇಃ' 'ದಹರ ಉತ್ತರೇಭ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ದ್ಯುಭಾಷಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ತಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ತಚ್ಚಂದೋಗಾ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತಚ್ಚಂದೋಗ' ಎಂದರೆ ಅಷ್ಟಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ನಾಮ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ರೂಪಪದದಿಂದ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅರ್ವಾಣಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವರ್ಣವಿಶೇಷವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ, ರೂಪಪದದಿಂದ ಯಾವ ರೂಪಪ್ರಪಂಚವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ, ಇದರಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸಕಲ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪಃ -** एतेन इत्यत्रेत्यद् व्याख्यातम् । रूपेत्यर्थमात्रोपलक्षणम् । नामरूपयोः शब्दार्थप्रपञ्चयोः निर्वहिता निर्वोढा आश्रय इत्यर्थः । ते निर्वाह्यतया प्रकृते प्राकृतनामरूपे अन्तरा विना तद्रहितमिति यावत् । साकल्येन नामावाच्यं प्राकृतरूपपरहितं च यद्वर्तत इति फलितार्थः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ರೂಪ' ಎಂಬ ಪದವು ಅರ್ಥಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ನಾಮರೂಪಯೋಃ' ಎಂದರೆ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿತಾ = ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ತೇ' ಎಂದರೆ ನಿರ್ವಾಹ್ಯತೆಯಾ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಹಿತವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವು ಫಲಿತಾರ್ಥವಾಯಿತು.

**ಭಾವದೀಪಃ -** वै नामेत्यादिभाष्यभावमाह - स चेति ॥ वक्ष्यमाणदिशेति भावः । उक्तमित्यन्तस्य तात्पर्यम् - सर्वेति ॥ इति सङ्गतिसम्भवादित्यर्थः । पूर्वपक्षादि-परत्वेनापि व्याख्यातुं पूर्वपक्षतद्युक्तिकथनपरांशमवतार्यप्रसिद्धाकाशश्चाङ्गीकर्तव्य इति प्रतिज्ञातार्थमाह - सयुक्तिकमित्यादिना ॥

'ವೈ ನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಸ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಇತರವಾದದ್ದು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಉಕ್ತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತಿ' ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-ಪರವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತ ಕಥನಪರವಾಗಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನು 'ಸಯುಕ್ತಿಕಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಸೂಚಿತಾಂ ಯುಕ್ತಿಮಾಹ - ಆಕಾಶೇತಿ || ಪೂರ್ವಣ ಗತಾರ್ಥವಮಾಶಾಙ್ಕತೆ - ನವೇತಿ || ವಿಷ್ಣಾವಪೀತಿ || 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಜ್ಞಾದ್' ಇತ್ಯುಕ್ತನ್ಯಾಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ಯೌಗಿಕತ್ವಾದಿತಿ || 'ಯಚ್ಚಂದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ' ಇತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೆಃ | ಅನ್ಯಥಾ 'ಬ್ರಹ್ಮಪದೋಕ್ತಗುಣಪೂರ್ವಸಿದ್ಧೇಸ್ತದರ್ಥತ್ವಾತ್ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು 'ನಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಷ್ಣಾವಪಿ' ಎಂದರೆ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯೌಗಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ 'ಯಚ್ಚಬ್ದಾಃ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ' ಎಂದು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದು ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ದೌರ್ಬಲ್ಯಾದಿತಿ || ತಥಾಚ ಪ್ರಬಲರೂಢಿತ್ಯಾಗೇನ ಯೌಗಿಕಗ್ರಹಣೇ ನಿರವಕಾಶಾನಂತತ್ವಾದಿಲ್ಲಿಜ್ಞಾದ್ 'ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ' ಇತ್ಯಾದೌ ಯೌಗಿಕಸ್ಯಾಪಿ ತ್ರಿಷ್ಣೋಗ್ರಹಣೇಽಪಿಹ ಕಾರಣಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತಹ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಬಲವಾದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕವಾದ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಾರದು. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನಂತತ್ವದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ 'ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆದರೂ ಕೂಡ, ಪ್ರಕೃತ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಕಾರಣಮಪ್ಯತ್ರಾಶಾಙ್ಕತೆ - ಸರ್ವೇತಿ || ತಥಾಚ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಜ್ಞಾದ್' ಇತ್ಯನೇನೈವ ಗತಾರ್ಥಮಿದಮಿತಿ ಭಾವಃ | ಏತದ್ವಿಪರದ್ವಯಾಽಧಿಕಾಂ ಶಾಙ್ಕಾಂ ವಕ್ತುಂ ವೈ ನಾಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಽದ್ವಯತನಿಪಾತದ್ವಯಂ ರೂಢಿತ್ಯಾಗೇನೋಕ್ತಯೌಗಿಕಾರ್ಥಸ್ವೀಕಾರವಿರೋಧೀತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಂ ಯೋಜಯಿತ್ವಾ ವೈ ನಾಮೇತಿ ಭಾಷ್ಯಂ ಯೋಜಯತಿ - ಪ್ರಸಿದ್ಧೇತಿ ||

ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಸರ್ವಾರ್ಥಧಾರಸತ್ತ್ವಲಿಂಗೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ದೋಷಕವಾದ ನಿಪಾತಗಳು ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥದ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿ-ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಗಣಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬುದರಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಶಾಸ್ತ್ರೀಕರ್ಮ ಇತ್ಯುಕ್ತಲಿಖ್ಯಮೇತದಾಪಾದಕಮ್ । ತಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿ ತು ಭಾಷ್ಯಯोजना । ತದ್ವಿ ನಿಪಾತದ್ವಯಮ್ । ಯ ಆಕಾಶಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತೇತ್ಯುದ್ದೇಶೇನ ವಾಽನ್ವಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಯ ಆಕಾಶಃ ಸ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತಾ ವೈ ನಾಮ ತಸ್ಯ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತಿ ವಿಧೇಯೇನ ವಾಽನ್ವಿತಂ ಸ್ಯಾದ್ ದ್ವೇಧಾಽಪಿ ನ ವಿಷ್ಣೌ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ನಹೀತಿ ॥

'ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಶ್ಚ ಅಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದು ಆಪಾದಕವಾಗಿದೆ. 'ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾರ್ಥಧಾರತ್ವಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತದ್ವಿ' ಎಂದರೆ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯೋ, ಅದು ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉದ್ದೇಶದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ, ಯಾವ ಆಕಾಶವಿದೆಯೋ, ಅದು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ, ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅನ್ವಯಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯ ಆಕಾಶೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಇತಿ ವಾ ಯ ಆಕಾಶಶಬ್ದಿತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ಸ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಇತಿ ವಾಽರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ । ನಹಿ ವಿಷ್ಣುರ್ವಾ ತಸ್ಯ ನಿರ್ವೃತ್ತವಂ ವಾ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ । ಔಪನಿಷದತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ । ಶ್ರೌತಪದಾನುಕರಣ- ರೂಪತ್ವಾನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಫಲೋಕ್ತಿಯೋಪಸಂಹರತಿ - ಅತಃ ಇತಿ ॥

'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದಾಗಲಿ, ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಾಗಲಿ ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನು ಕೇವಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು 'ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ವೈ ನಾಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಉಕ್ತಮಿತ್ಯಂತವಾಕ್ಯಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ - ತಸ್ಯೇತಿ ॥ ಆಕಾಶಾಕ್ರಮೇಣ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಇತಿ ॥ ಆದಿಪದಾರ್ಥಮಾಹ - ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ॥

'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದು 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ. 'ಉಕ್ತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ತಚ್ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, 'ಅಯಮಾಕಾಶಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಪೂರ್ವಮರ್ಥಾಂತರತ್ವಪದೇನ ನಾಮರೂಪೋಭಯರಾಹಿತ್ವಂ ವಿವಕ್ಷितವಾ ಆದಿಪದೇನ  
ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಗೃಹ್ಯತ ಇತಿ ಮತ್ವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ । ಇದಾನಿಂ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ -  
ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಿತಿ ॥ ಅस्ಮಿನ್ ಪಕ್ಷೇ ಭಾಷ್ಯೇ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಂಶೋಕ್ತಿ ಸೌತ್ರಲಿಂಗೋಕ್ತೀರೂಪ-  
ಲಕ್ಷಣತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಾ । 'ಕಂಪನಾದ್' ಇತ್ಯತ್ರ ತದವಿಹಾಯ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪೀತ್ಯುಕ್ತವಾ  
ಆದಿನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯಮಿತ್ಯುಕ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರಪದಕ್ಕೆ ನಾಮರೂಪಉಭಯರಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ,  
ಆದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ  
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, 'ತದ್' ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ  
ಅಂಶವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ,  
ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ತದವಿಹಾಯ ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, 'ಏತದನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನುಸಂಧೇಯಂ'  
ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು  
ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಇತ್ಯತ ಆಹೇತಿ ॥ ಅವರ್ಣಮಿತಿ ॥ ಶ್ರುತಿರದೃಶ್ಯತ್ವನಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರೇತಿ  
ಸಿದ್ಧಮ್ । 'ಯತೋ ವಾಚೋ' ಇತಿ ತು ವಾಕ್ಯಮಾನಂದಮಯ ಇತಿ ಭಾವಃ । ನನ್ವಾದಿಪದೇನಾನಾಮತ್ವಂ  
ಗ್ರಾಹ್ಯಮಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಯೋರನಾಮತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತತ್ಕ್ರಮೇಣೈವ ಚ  
ವೈಷ್ಣವತಾ ವ್ಯುತ್ಪಾದ್ಯಾ । ನಾಮರೂಪಯोरिति ತೇ ಇತಿ ಚ ಶ್ರೌತಕ್ರಮಾನುರೋಧಾತ್ ಶಬ್ದಲಾಘವಾಚ್ಛೇತ್ಯತ  
ಆಹ - ರೂಪಸ್ಯೇತಿ ॥ ನಾಮೋ ವಾಕ್ಯಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥

'ಅವರ್ಣಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.  
'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಾದರೋ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆನಂದಮಯಾಧಿ-  
ಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ  
ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಅನಾಮತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು  
ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.  
ಶಬ್ದವು ವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ  
'ರೂಪಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಽಹೇತಿ ॥ 'ಈಕ್ಷತೇನಾಶಬ್ದಮ್' ಇತ್ಯತ್ರ ವಾಕ್ಯತ್ವೋತ್ಪಯಾ ನಾಮವತ್ವಸ್ಯ  
'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾದ್' ಇತ್ಯತ್ರ ಕ್ರಮವರ್ಣಮಿತಿ ರೂಪಸ್ಯ ಚೋಕ್ತೇಸ್ತದ್ವಿರೋಧಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್  
ಸಾಕಲ್ಯೇನಾಗೋಚರತ್ವಾತ್ ॥ ಭೂತಿತಿ ॥ ಭೌತಿಕರೂಪರಾಹಿತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಈಕ್ಷೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ನಾಮವತ್ವವು  
ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಪವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ರೂಪವತ್ವವು ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧವು ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ಭೂತ' ಎಂದರೆ ಭೌತಿಕ ರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ವೈ ನಾಮೇತಿ ನಿರ್ವಹಿತತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಾಹುಲ್ಯಮಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಮತ್ರ ಯೋಜಯಿತುಮಾಹ - ನಚೇತಿ ॥ 'ಅನಾದ್ಯೇವ ಖಲ್ವಿಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಿಧೇಯಾನ್ವಯದರ್ಶನಾದ್ ಇಹಾಪಿ ತಥೇತಿ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವಸ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಸಾಧುತ್ವಂ ಪ್ರಾಗ್ವತ್ ॥

'ವೈ ನಾಮೇತಿ ನಿರ್ವಹಿತತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಾಹುಲ್ಯಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನಾದ್ಯೇವ ಖಲ್ವಿಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಯೋಗದ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಲೋಕೇತಿ ॥ ಲೋಕತೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪೀತ್ಯರ್ಥಃ | ವೇದವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಾ-  
ಸಮ್ಮಾವ್ಯಾಜ್ಞಾನಾದಿಮೂಲಕತ್ವೇನಾಂತರಗತತ್ವೇನ ಚ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಸ್ಯೋಕ್ತಮ-  
ನಾಮರೂಪತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಂಶಮರ್ಥತೋ ಯೋಜಯತಿ - ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶತ್ವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಅಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂದರೆ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೂ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ವೇದ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಜ್ಞಾನಾದಿಮೂಲಕತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತರಂಗವಾದ ಕಾರಣ ಇದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಾಮರೂಪತ್ವಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಅಂಶವನ್ನು ಅರ್ಥತಃ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನನ್ವಾಕಾಶೋ ನೇಲಿಮೋದೇತಿ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಭೃತಾಕಾಶಸ್ಯ ರೂಪಾದಿಮತ್ವೇಽಪಿ  
ಅತ್ರಾಭಿಮತಾವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಸ್ಯ ತ್ವನಾಮರೂಪತ್ವಮಸ್ತು | ತಸ್ಮಿನ್ ರೂಪಾಶ್ರುತೇರಚಾಕ್ಷುಷತ್ವಾಚ್ಚಾ-  
ರೂಪತ್ವನಿಶ್ಚಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪೀತಿ ॥ ಅನಾಮತ್ವಹೇತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಸ್ಯಾವಕಾಶೋ-  
ಭಾವೇನ ನಾಮವತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅತ ಇತಿ ॥ ನಿರವಕಾಶಶ್ರುತಿಸ್ತಿಜ್ಞಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೪೧॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

‘ಆಕಾಶೇ ನೀಲಿಮಾ ಉದೇತಿ’ ‘ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣವು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೂಪಾದಿಗಳು ಇದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೂಪವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೂಪವಿದ ಎನ್ನಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವೂ ಅಗದ ಕಾರಣ, ರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅನಾಮತ್ವ’ ಎಂಬ ಹೇತುವು ಕೂಡ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾಮವತ್ತ್ವವೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ‘ಆತಃ’ ಎಂದರೆ ನಿರವಕಾಶಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ||

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

|| ॐ ಭಾವಂ ತು ಬಾದರಾಯಣೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ॐ ||

ಪ್ರಯೋಗವಶಾದಿತಿ || ಯದೇಶ ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹರಾವನ್ಯತ್ರ ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರೇವೇತಿ ಭಾವಃ ||  
 ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮೇತಿ || ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶಮಾನತ್ವಾದಾಕಾಶನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕ  
 ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ನಿರ್ವಹಿತಾ ನಿರ್ಬಂಧಾ ಆಶ್ರಯ ಇತಿ ಯಾವತ್ | ನಿಪಾತದ್ವಯೇನಾಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ  
 ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಮಾಹ | ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ಅಂತರಾ ವಿನಾ ಯದ್ ವರ್ತತೇ ತದಮೃತಂ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ  
 || ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ || ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮೇತ್ಯುಕ್ತಾಕಾಶೋ  
 ವಿಷ್ಣುರೇವ ತೇ ಯದಂತರೇತ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಮಾತ್ರನಿಷ್ಠನಾಮರೂಪರಾಹಿತಾಖ್ಯ-  
 ಲಿಂಗೋಪದೇಶಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ವಿಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವೇತಿ || ಅನೇನ ಅಂತರಃ ವಿಲಕ್ಷಣೋಽರ್ಥೋಽರ್ಥಾಂತರಸ್ಯ  
 ಭಾವೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಭವತಿ | ಆದಿಪದೋಪಾತ್ತಮಾಹ - ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ||  
 ನನ್ವಾದಿಪದೇನಾನಾಮತ್ವಮಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಯೋರನಾಮತ್ವಾದೀತಿ ವಾಚ್ಯಂ ತೇನೈವ ಕ್ರಮೇಣ  
 ಶ್ರುತ್ಯುದಾಹರಣಂ ಕಾರ್ಯಂ ಕಿಮರ್ಥಂ ಶ್ರೌತಕ್ರಮೋಲ್ಲಂಘನಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ರೂಪಸ್ಯೇತಿ || ನಾಮ್ನೋ  
 ವಾಚ್ಯಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ || ಉಕ್ತವಿರೋಧಾದಿತಿ || ‘ಈಕ್ಷತೇನಾಶಬ್ದಮ್’  
 ‘ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್’ ಇತ್ಯುಕ್ತವಿರೋಧಃ | ಅನಾಮೇತೀತಿ ಅತ್ರಾನಾಮರೂಪತ್ವಂ ಸಾಕಲ್ಯೇನ  
 ಶಬ್ದಾಗೋಚರತ್ವಂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯಂ ಚ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ಪ್ರಾಕ್ ಚಾವಾಚ್ಯತ್ವಾಭಾವಃ ಅಪ್ರಾಕೃತರೂಪತ್ವಂ  
 ಚ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ನ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತಿ ಭಾವಃ || ಅಲೋಕೇತಿ || ಲೋಕತೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽ-  
 ಪೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ಯಥಾ ಆಕಾಶಪಕ್ಷೇ ನನ್ವಾಕಾಶೋ ನೀಲಮೋದೇತೀತಿ ಶ್ರುತೇರ್ಭೂತಾಕಾಶಸ್ಯ  
 ರೂಪತ್ವೇಽಪ್ಯತ್ರಾಭಿಮತಾಭ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಸ್ಯ ತದ್ರಾಹಿತ್ಯಂ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯತ ಆಹ -  
 ಆಕಾಶಸ್ಯಾಪೀತಿ || ಅನಾಮತ್ವಪ್ರಯೋಜಕಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಸ್ಯಾಕಾಶೋ ಅಭಾವೇನಾನಾಮತ್ವಾ-  
 ಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ || ೪೧ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಶ್ರಮಿನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿಯಾಂ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ||

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೨)

---

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ

ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥  
॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥  
॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಪಿಷ್ಕ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

# ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

## अथ अकाशाधिकरणम्

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಗಳ ಸಮರ್ಥನೆ

॥ ॐ आकाशोर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥

तल्लिङ्गादित्यत्र ब्रह्मण्यप्याकाशशब्दप्रयोगस्य दर्शितत्वाद्वा इह प्रयुक्तवैनामेति-  
निपातद्योतितप्रसिद्धेर्व्यावर्त्यत्वेनाप्रसिद्धे ब्रह्मण्यप्याकाशशब्दस्य पूर्वपक्षिणाऽ-  
प्यङ्गीकृतत्वाद्बोभयत्रप्रसिद्धता ।

ಅನುವಾದ - 'ಓಂ ಆಕಾಶೋರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶಾಧಿ-  
ಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮಪಾದದ  
'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ, ಲೋಕರೂಢಿಯಂತೆ,  
ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಅಥವಾ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಷ್ಟೇ  
ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತೊಂದು  
ಆಕಾಶವಿದೆಯೆಂದಂತಾಯಿತು. ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳೂ  
ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾಗಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



“ಪ್ರಯೋಗವಶಾತ್” ಇತಿ ಟೀಕಾಽಪ್ಯುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ದ್ವೇಷಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಾ ।

‘ಪ್ರಯೋಗವಶಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

अनन्तरसङ्गतिस्तु आकाशस्याब्रह्मत्वे पूर्वोक्तं ज्योतिरप्यब्रह्म स्यात् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಿಂದ ಅನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

“बहिः कुलापादमृतश्रित्व” इति ज्योतिषि श्रुतस्यामृतत्वस्येहाकाशे  
“तदमृतम्” इति श्रवणादिति पूर्वाधिकरणाक्षेपात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ‘ಬಹಿಃ ಕುಲಾಯಾದಮೃತಶ್ಚರಿತ್ವ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಯಾರು ಜ್ಯೋತಿ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಅಮೃತ’ನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಅದೇ ಅಮೃತ ಶಬ್ದವನ್ನು ‘ತದಮೃತಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮೃತನು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವಾದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः - ॐ आकाशोर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥ “प्रयोगवशात्”  
इत्यादिटीकां विवृण्वन् पादसङ्गतिं विवृणोति ॥ तल्लिङ्गादिति ॥

ವಿವರಣೆ - ‘ಓಂ ಆಕಾಶೋರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಓಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ‘ಪ್ರಯೋಗವಶಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ನಿರವಕಾಶಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವಾದಿ-  
 ಲಿಜ್ಜೇನಾಕಾಶಶಬ್ದೇ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿತ್ವಸ್ಯ ದರ್ಶಿತತ್ವಾಲ್ಲೋಕಿತಶ್ಚಾಕಾಶೋ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ ಪ್ರಯೋಗ-  
 ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪರೋವರೀಯಸ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯ ಮೂಲಕ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ತು ಪ್ರಾಕ್ತನಜ್ಯೋತಿಷೋ ಭಾಷ್ಯಾದೌ ವಿಷ್ಣುತ್ವಾಕ್ಷೇಪಾದ್ವಾ  
 ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಯಭಿಮತೇ ಜೀವೇ ಸಂಪ್ರತಿಪನ್ನಪ್ರಯೋಗಾಭಾವಾದ್ವಾ ನೈವ ಸಾಧಾರಣ್ಯಮುಕ್ತಮ್ ।

ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಲೌಕಿಕರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಂತೆ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಅಭಿಮತನಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಸಂಪ್ರತಿಪನ್ನವಾಗದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ತರ್ಹಿ ಪೂರ್ವತ್ರೇವಾಪ್ಯಾಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯಾವಕಾಶದಾತೃತ್ವಾದಿ-  
 ರೂಪಸ್ಯ “ತಲ್ಲಿಜ್ಜಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ ವಿಷ್ಣೌ ಲೋಕತಶ್ಚಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾಂತರಗ್ಗಪ್ರವೃತ್ತಿ-  
 ನಿಮಿತ್ತಸಾಮ್ಯೇನೈವೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾಚ್ಯಾ । ನನು ಬಹಿರಗ್ಗಪ್ರಯೋಗಸಾಮ್ಯೇನೇತಿ ಚೇತ್

ಆಕ್ಷೇಪ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸಾಮ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಅವಕಾಶದಾತೃತ್ವವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಭಗವದಧೀನವೆಂದು ‘ಆಕಾಶಸ್ವಲ್ಪಿಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶದಾತೃತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಂತರಂಗವೆನಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸಾಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಪ್ರಯೋಗಸಾಮ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಮೈವಮ್ । ಪೂರ್ವತ್ರ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣುಜೀವಯೋ ರೂಢಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣೋಽ-  
ಸಂತರೆಯೋಗೇನ ಜೀವಿನಿಷ್ಠತ್ವೇ ವಾಚ್ಯೇ ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ತೌಲ್ಯಾತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುಸಾಮ್ಯೇನ  
ತಥಾತ್ವಮುಕ್ತಮ್ । ಇಹ ತ್ವಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಲೋಕೇ ಗಗನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಯೋಗಾರ್ಥದ್ವಯೋಪಸ್ಥಿತೀ:  
ಪ್ರಾಗೇವ ಲೋಕಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶಾಂತರಸ್ಯೈವೋಪಸ್ಥಿತೀಋಭಯೋಪಸ್ಥಿತೀತ್ಯರ್ಥಃ ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ಪ್ರಯೋಗಸ್ಯೈವ  
ದರ್ಶನೀಯತ್ವಾದೇವಮುಕ್ತಮ್ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಜ್ಯೋತಿಶ್ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ಜೀವ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ  
ರೂಢವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ  
ಹೇಳಬೇಕು. ಅದೇ ಯೋಗವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಹೇಳಲು ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಹೇತುವು  
ಉಭಯತ್ರ ಸಮಾನವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಗಗನದಲ್ಲಿ  
ರೂಢಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಯೋಗದಿಂದ ಅರ್ಥವು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುವ ಮೊದಲೇ  
ಲೋಕಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕೂಡ  
ಲೋಕಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆನ್ನಲು ಲೋಕಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ  
ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವೇವಮಪಿ “ತಲ್ಲಿಜ್ಞಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರೈವಾನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಸ್ತ್ಯಾಜಿತತ್ವಾತ್ಕಥ-  
ಮುಖ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ । ನಚ ತತ್ರ ವಿಷ್ಣೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀರೇವೋಕ್ತಾ ನಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃಸ್ತ್ಯಾಜಿತೇತಿ  
ವಾಚ್ಯಮ್ । “ನೆತರೋಪಪತ್ತೇಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ, ಪ್ರತಿನಯಮನ್ವಿತೇನ ತತ್ವೀತ್ಯವಧಾರಣಾರ್ಥತುಶಬ್ದೇನ  
ಚಾನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರಪಿ ತ್ಯಾಜಿತತ್ವಾತ್ ।

**ಆಕ್ಷೇಪ** - ಆದರೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವನ್ನು  
ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ  
ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ  
ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು,  
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ‘ನೇತರೋನುಪಪತ್ತೇಃ’  
ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ‘ತತ್ತ್ವ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.  
ಅಲ್ಲಿರುವ ‘ತು’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ  
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು  
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು  
ಹೇಗೆ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೀರಿ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಮೈವಮ್ । ತತ್ತದ್ವಿಷಯವಾಕ್ಯೇಽನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೇಸ್ತ್ಯಾಜಿತತ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವತ್ರ  
ತತ್ತ್ಯಾಜನಾಭಾವಾತ್ ॥

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಪ್ರಥಮವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ  
ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೇ ಬೇರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೇ ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿ  
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಆ ಅಧಿಕರಣವು ಸಮರ್ಥನೆ  
ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ  
ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ್ವೇನೆತಿ ॥ ನಿಪಾತಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶೋ  
ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋದ್ವಿತ್ಯುತ್ಯಾ ನೈವಂಭೂತೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಇತಿ ಗಮ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ತಾದೃಶಾಕಾಶಶ್ಚ  
ಬ್ರಹ್ಮೇವೇತಿ ಭಾವ: ।

'ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ್ವೇನ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ನಿಪಾತವು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ.  
ಮತ್ತು ಈ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು  
ಇಂತಹ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು  
ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರವು 'ವೈ  
ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ  
ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ  
ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು  
ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಕಥಮೇತದ್ವಿಕಾವಿವರಣಾಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಪ್ರಯೋಗೇತಿ ॥ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಪ್ರಯೋಗಾದ್ವಾ  
ವೈನಾಮೇತಿನಿಪಾತವಶಾದಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯಿಮತಪ್ರಯೋಗಾದೇತಿ ದ್ವೇತೀಯಃ ।

ಟೀಕೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ಹೇಗೆ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರಯೋಗವಶಾತ್'  
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ  
ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ  
ನಿಪಾತದಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ  
ಎಂದು ಎರಡುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಮ್” ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯटीकाभ्यां तुल्यन्याय-  
विषयतया सूचितां सङ्गतिमाह - अनन्तरेति ॥ सङ्गतिराक्षेपिकी । भाष्यादि तु  
फलाभिप्रायमिति भावः ।

‘ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಂ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾನನ್ವಾಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ‘ಅನಂತರಸಂಗತಿಸ್ತು’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅನಂತರಸಂಗತಿ’ ಎಂದರೆ ‘ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿ’ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿಯು ಕೇವಲ ಫಲಪರವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಗತಿಪ್ರದರ್ಶಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಅನಂತರ್ಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननुक्तदिशाऽमृतत्वमुखाक्षेपेणैव फलं सङ्गतिश्चोभयं भविष्यतीति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಮೃತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣ-  
ದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಫಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ  
ತೋರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹಾಗೂ ಟೀಕಾಕಾರರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ  
ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಔಚಿತ್ಯವೇನು?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सत्यम् । भाष्ये व्यवहिताक्षेपस्तु पूर्वं विष्णुधर्मतयाऽवधारितनाम-  
रूपनिर्वोदृत्वरूपसर्वाधारत्वलिङ्गेनाकाशो विष्णुः किं न स्यादिति शङ्काव्युदासाय ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ  
ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಿದೆ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು  
ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ  
ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋದೃತ್ಯವೆಂಬ (ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ)  
ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗವು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣು-  
ವಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು  
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ  
ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ  
ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ एव तुल्यन्यायतयाऽमृतत्वाक्षेपस्यापि सूचनात् प्राङ् निर्णीतामृतत्वरूपविष्णुलिङ्गेन विष्णुरित्यपि शङ्का प्रत्युक्ता ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಮೃತತ್ವಾಕ್ಷೇಪವೂ ಕೂಡ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವವೆಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्वेवं सन्निहिताक्षेपमेव साक्षादुक्त्वा सर्वाधारत्वाक्षेपस्सूच्यताम् । नतु वैपरीत्यम् । मैवम् । सन्निहिताक्षेपस्य स्पष्टत्वाद्यवहिताक्षेपस्य दुर्बोधत्वाद्भाष्ये स एव कण्ठोक्तः । अन्यस्तु सूचितः ।

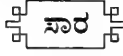
ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಅಮೃತತ್ವಾಕ್ಷೇಪವನ್ನೇ ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚನೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿ, ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಅಮೃತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು?

ಉತ್ತರ - ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಅಮೃತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗದ ಕಾರಣ ಅದರ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಠಿಣವಾದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿ, ಸುಲಭವಾದ ಅಮೃತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸೂಚನೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

## ಗುರುರಾಜೇಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

**ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್** - ॐ आकाशोऽर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥ नन्वेवं प्राणशब्दस्यापि अत एव प्राण इत्यत्र विष्णौ प्रयोगस्य दर्शितत्वादुभयत्रप्रसिद्धत्वं स्यादित्यत आह - इहेति ॥ नन्वेवं प्रकारान्तरेणैवोभयत्र प्रसिद्धत्वे टीकाविरोधः । तत्र प्रयोगवशादिना प्रयोगवशेनोभयत्रप्रसिद्धिव्युत्पादनादित्यतो यथाश्रुतटीकाया उक्तानुपपत्तेस्सम्भवेनार्थान्तरपरत्वमावश्यकमित्याह - प्रयोगवशादिति टीकापीति ॥ उक्तरीत्येति ॥ तल्लिङ्गादित्यत्र ब्रह्मण्यप्याकाशशब्दप्रयोगस्य दर्शितत्वाद्धेत्याद्युक्तरी-  
त्येत्यर्थः ।



ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ 'ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾಗತಿಃ' ಎಂಬ ಛಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಃ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಛಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಗಳ ಭೇದದಿಂದಲೂ ಅಧಿಕರಣಭೇದವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಭಗವತ್ತರವೆಂದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅಮೃತತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಆಕಾಶವನ್ನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಬೇರೆಯಾದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು.



ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ "आकाशो वैनाम नामरूपयोर्निर्वहिते" इति श्रुत आकाशः किं प्रसिद्धाकाशः किं वा ब्रह्मेति चिन्ता ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಛಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

**ತದर्थं ब्रह्मग्रहणे प्रसिद्धियोतकौ वैनामेतिनिपातौ न युक्तावुत युक्ताविति ।**

೨. ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೋ, ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**तदर्थं किं लौकिकी प्रसिद्धिर्निपातयोत्या किं वा वैदिकीति ।**

೩. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**तदर्थं वैदिकप्रसिद्धिग्रहणे किं प्रसिद्धिव्यावर्त्यं नास्त्युतास्तीति ।**

೪. ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಇದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**तदर्थं प्रसिद्धेः किमुद्देश्यस्वरूप एवान्वयः किं वा विधेयान्वय इति ।**

೫. ಹಿಂದಿನ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಯೋ ಅಥವಾ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಯೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

**यथायः तदा गगनस्वरूपस्यापि वेदप्रसिद्धत्वाद्ವैदिकप्रसिद्धिग्रहणे व्यावर्त्याभावेन लोकप्रसिद्धೇरेव ग्राह्यत्वान्नೋಕप्रसिद्धगगन एवानामरूपत्वं कथञ्चिन्नेयम् ।**

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಉದ್ದೇಶಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕಥಂಚಿತ್ ಉಪಪಾದಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವು ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉದ್ದೇಶ.



यदि तु द्वितीयः तदा गगने विधेयस्य नामादिनिर्वोद्धत्वस्य वेदतो प्रसिद्धे-  
र्व्यावर्त्यसम्भवाद्वैदिकाप्रसिद्धेर्ग्रहणे बाधकाभावादनामरूपत्वादिना ब्रह्मैवाकाशः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಷಾತವು ವಿಧೇಯವಾದ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವೋದ್ಭವದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಾಮಾದಿನಿರ್ವೋದ್ಭವವು ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವೋದ್ಭವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಷಾತವು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾಮರೂಪರೂಪತ್ವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಉದ್ದೇಶ.

प्रकाशः —

“आकाशोऽत्र विषय” इत्यादिविषयसंशयटीकां व्यनक्ति ॥ अत्रेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಆಕಾಶೋಽತ್ರ ವಿಷಯಃ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ಆತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - छान्दोग्येऽष्टमाध्यायान्ते “आकाशो वैनाम नामरूपयोर्निर्वहिता ते यदन्तरा तद्ब्रह्म तदमृतं स आत्मा प्रजापतेस्सभां वेश्म प्रपद्ये यशोहं भवानि ब्राह्मणानाम्” इत्यादि श्रूयते । तत्रस्थाकाश इत्यर्थः ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಸಭಾಂ ವೇಶ್ಮ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಯಶೋಹಂ ಭವಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮ್ ಯಶೋ ರಾಜ್ಞಾಂ ಯಶೋ ವಿಷಾಂ ಯಶೋಹಂ ಅನುಪ್ರಾಪತ್ತಿ ಸ ಹಾಹಂ ಯಶಸಾಂ ಯಶಃ ಶ್ವೇತಮದತ್ ಕಮದತ್ ಕಂ ಶ್ವೇತಂ ಲಿಂದು ಮಾಭಿಗಾಮ್ ಲಿಂದು ಮಾಭಿಗಾಮ್' ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ನಾಮರೂಪಗಳ ಧಾರಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿ ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಅದೇ ಅಮೃತ, ಅದೇ ಆತ್ಮ. ನಾನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಭಾಗೃಹಗಳನ್ನು ತಲುಪಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೃತ್ತಿಯರ ಹಾಗೂ ವೈಶ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕು. ಯಶಸ್ವಿಗಳಿಗೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಮತ್ತು ಯಶೋರೂಪನೇ ಆಗಿರುವ ಪರಮಸುಖವನ್ನು

ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಕಾರಣನಾದ ವಾಯುದೇವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಾನು ನಿರಂತರ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೃತ್ತದೃಷ್ಟನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು. ಈ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನಾಮರೂಪಯೋ: ಶಬ್ದಾತ್ಮಕಾರ್ಥಾತ್ಮಕಪ್ರಪञ्चयो: । ನಿರ್ವಹಿತಾ ನಿರ್ವಿಂಢಾ ।  
 ಧಾರಕ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಛಾಂದಸ ಙ್ಗಾಗಮ: । ಕೀದೃಶ ಆಕಾಶ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ ತೇ ಯದಿತಿ ॥  
 ಅಂತರಾ ವಿನಾ । ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯೇನ ಯದ್ವರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

‘ನಾಮರೂಪಯೋಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ‘ನಿರ್ವಹಿತಾ’ ಎಂಬುದು ‘ನಿರ್ವೋಢಾ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕವಾದ್ಯರಿಂದ ‘ನಿರ್ವೋಢಾ’ ಎಂಬುದನ್ನೇ ‘ನಿರ್ವಹಿತ’ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕವಾದ್ಯರಿಂದ ಇಡಾಗಮವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ‘ಧರಿಸಿದವನು’ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಆಕಾಶವು ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ॥ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇತಿ ॥ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಕೋಟ್ಯಂತರಂ ತವ್ರೇ ನಿರಸಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವ: ॥

‘ತೇ’ ಎಂದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ’ ಎಂದರೆ ‘ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶ’ ಎಂದರ್ಥ. ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮಿತಿ ॥ ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ವೇದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶೋ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಿಂಢಾ ನತು ವೇದಾಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಇತಿ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಭೂತಂ ವೇದೇಽಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಕಾಶಂ ನಾಸ್ತುತಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥ: ॥

‘ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮ್’ ಎಂದರೆ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಷಾತವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಇದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬುದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ವೇದಾಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವು ಇಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಇದೆಯೋ ಎಂಬುದು ‘ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಮ್’ ಎಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಡೇಶೈಯಿತಿ ॥ ಯ: ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ: ಸ ಸರ್ವನಿರ್ವಿಂಢೇತಿ ವಾ ಆಕಾಶೋ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಿಂಢಾ ವೈನಾಮ ಸರ್ವನಿರ್ವಿಂಢೃತ್ವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತಿ ವೇತ್ಯರ್ಥ: ।

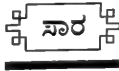
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ದೇಶಸ್ವರೂಪೇ' ಎಂದಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಿದೆಯೋ, ಅದು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಆಕಾಶವು ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸರ್ವೋನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದಾಗಲೀ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಆಕಾಶವು ಉದ್ದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವವು ವಿಧೇಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವಾಘೇ ನಿಪಾತದ್ವಿತೀತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ನಿರವಕಾಶವಿಣ್ಣುಲಿಂಗ-  
ಶ್ರವಣಾತ್ಕಥಮಾಕಾಶ ಇತಿ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯತೋಽಸ್ಪೃಶತ್ವಾತ್ ಫಲಫಲಿಭಾವಂ ಸ್ವಯಮಾಹ - ಯಥಾಘ  
ಇತಿ ||

ಸಂಶಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ನಿಪಾತದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೂ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನಾಮರೂಪತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶವನ್ನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣ ಫಲಫಲಿಭಾವವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ 'ಯದ್ಯಾದ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ರ್ದೇಶ್ಯ ಏವಾನ್ವಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅನಾಮೇತಿ || ತೇ ಯದಂತರೇತಿ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತಂ  
ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಕಯಚ್ಚಿದಿತಿ || ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶೋತಿ ಭಾವಃ || ದ್ವಿತೀಯ ಇತಿ ||  
ವಿಧೇಯಾನ್ವಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಯದ್ಯಾದ್ಯೇ' ಎಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅನಾಮರೂಪ' ಎಂದರೆ 'ತೇ ಯದಂತರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂದರ್ಥ. 'ಕಥಂಚಿತ್' ಎಂದರೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ದ್ವಿತೀಯ ಎಂದರೆ ವಿಧೇಯವಾದ ಸರ್ವನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಎಂದರ್ಥ.



'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ ಛಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಪದಗಳು ಆಕಾಶವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಆಕಾಶವು ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವದಂತೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ತೇ ಯದಂತರ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತನಾಮರಹಿತರೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

////////////////////////////////////

• • • • •

ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

पूर्वपक्षस्तु ॥ यद्यप्याकाशे “तद्ब्रह्म तदमृतं स आत्म” इति ब्रह्मश्रुत्यादीनि सन्ति । आकाशशब्दस्तु तल्लिङ्गादिति न्यायेन ब्रह्मण्यपि मुख्यवृत्त्या युक्तः । नच वाच्यं तल्लिङ्गादित्यत्र भूताकाशमिति पूर्वपक्षः । अत्र त्वव्याकृताकाशमिति । निरवकाशलिङ्गेन प्रसिद्धिबाधस्योभयत्र साम्यात्

ಅನುವಾದ - ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆನ್ನಲು 'ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಅಮೃತತ್ವಲಿಂಗ, ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾದರೂ ಹಿಂದೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ, ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಯಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಉದಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಹಿಂದೆ ಭೂತಾಕಾಶವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಪದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಪದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಹೀಗೆ ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಾಧವು ಭೂತಾಕಾಶ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೆಂಬ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ವಿಷಯಭೇದಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಧಿಕರಣಭೇದ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ?

ತಥಾಪಿ “ಇಹ ವೈನಾಮ” ಇತಿ ನಿಪಾತಛೋತತಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯುಕ್ತಾ । ಲೋಕೇ ತಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೇ ಆಗಿಲ್ಲ.

ವೇದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ “ಅನಾದಿರ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶ” ಇತ್ಯಾದೌ ಗಗನಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಸ್ಯೈವಾಭಾವೇನ ನಿಪಾತವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್ ।

ವೇದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ‘ಅನಾದಿರ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗಗನವೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ವಾರ್ವತ್ಯವಾದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಗನಪಕ್ಷೇ ತು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವೇನ ಲೋಕಾಪ್ರಸಿದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶಸ್ಯ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ್ವಾಛೌಕಿಕ-ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಛೋತಕನಿಪಾತಾವೈಯರ್ಥ್ಯಮ್ ।

ಆದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಏವಂಕ್ಷಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಲೋಕದಿಂದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲು ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು.

ನಚ ವಾಚ್ಯಂ ವೇದಮಾತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿನಿಪಾತಛೋತಾ । ತಥಾ ಚ ಲೋಕವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಂ ಗಗನಂ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ ಇತಿ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜಡಾಕಾಶ ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿಪಾತಗಳು ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ಈ ನಿಪಾತವು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಮಾತ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥಭೂತಾಯಾ ಲೋಕಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಛೋತಕನಿಪಾತಾಛೋತತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತವು ಲೋಕ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ದ್ಯೋತನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ದ್ಯೋತನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

किञ्च ब्रह्मवेदमात्रे प्रसिद्धम् । गगनं तु लोके वेदेच स्वरूपेण नामरूपावकाश-  
दानात्तन्निर्वाहकतया च प्रसिद्धम् ।

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ವೇದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಾದರೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ, ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದೂ ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

अत एव “नहि विष्णुस्तन्निर्वहितृत्वं वा प्रसिद्धम्” इति टीकायामाकाशस्य  
स्वरूपेण तन्निर्वाहकत्वेन च लोकवेदयोः प्रसिद्धिं सिद्धां कृत्वा विष्णोस्तदप्रसिद्धिरुक्ता।  
न चासङ्गचितप्रसिद्धौ सत्यां सङ्गचितप्रसिद्धियोतनं युक्तम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ನಹಿ ವಿಷ್ಣುಃ ತನ್ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಂ ವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್' ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಾಮರೂಪಗಳ ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವೇನ ಲೋಕವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಟೀಕೆಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಅಸಂಕುಚಿತ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಿಂದಲೂ, ವೇದದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗಿಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

प्रकाशः —

अत्र टीकायाम् “अयमाकाशः प्रसिद्धाकाश एव भवेत् । आकाशशब्दस्य तत्र  
रूढत्वात्” इत्युक्त्वा “नच वाच्यम्” इत्यादिना पूर्वपक्षानुदयमाशंक्य वैनमेति  
निपाताभ्यां पूर्वपक्षोदयो दर्शितः ।

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ - 'ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಏವ ಭವೇತ್' । ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತತ್ರ ರೂಢತ್ವಾತ್ ಈ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಅವ್ಯಕ್ತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಉದಯವು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ರ ಶಕ್ತೋತ್ತರಗ್ರನ್ಥೌ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಯಥೀತ್ಯಾದಿನಾ || ಶ್ರುತ್ಯಾದಿನೀತ್ಯಾದಿಪದೇನ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತಿರೂಪಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಾಮೃತತ್ವಾನಾಮರೂಪತ್ವಗ್ರಹಃ | "ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಾಲಿಂಗೇನ" ಇತಿ ಟೀಕೋಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವಃ |

ಪ್ರಕೃತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ. 'ಶ್ರುತ್ಯಾದೀನಾಮ್' ಎಂಬ ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋದ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು, ಮತ್ತು ಅನಾಮರೂಪತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಲಿಂಗೇನ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಆಕಾಶಶ್ರುತಿರ್ನಿರವಕಾಶೇತ್ಯತ ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತೇರಸೌ ಸಾವಕಾಶ ಇತಿ ಟೀಕಾರ್ಥ ವ್ಯಕ್ತಮಾಹ - ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ತಿವತಿ || ಟೀಕಾयां ಸಾವಕಾಶತ್ವಶಾಙ್ಕಾ ನ ಯುಕ್ತೇತಿ ಭಾವೇನಾಶಂಕಯ ಟೀಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿವರಣೇನ ಸಮಾಧತೇ || ನಚ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ಸಾಮ್ಯಾದಿತ್ಯಂತೇನ ||

ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವ ಕಾರಣ ಸಾವಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಾವಕಾಶತ್ವ ಶಂಕೆಯು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿ ಟೀಕಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 'ಸಾಮ್ಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಭೂತೇತಿ || ತತ್ರ ಭಾಷ್ಯೇ ಭೂತಪದಪ್ರಯೋಗಾದಿಹ ಟೀಕಾयां ಸಿದ್ಧಾಂತೇ "ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ನಾಮವತ್ವಾತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ |

ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಭೂತ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ನಾಮವತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ವೈನಾಮೇತಿ ನಿಪಾತಯೋರುದ್ದೇಶ್ಯಾಕಾಶಾನವ್ಯಮುಪೇತ್ಯ ತತ್ರ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಇತ್ಯರ್ಥ ಉತ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಇತಿ ವಿಕಲ್ಪಯೌ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾಽರ್ಥದ್ವಯಮಪ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುತ್ವೇಽಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ಲೋಕ ಇತಿ ||

‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವೋ, ಅಥವಾ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೋ? ಎಂದು ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎರಡೂ ಅರ್ಥಗಳು ಆಕಾಶವು ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ‘ಲೋಕೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ವ್ಯಾವರ್ತಕವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥದ್ವಯಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - आकाशस्य ब्रह्मधर्मत्वेऽपि निपातयोः सार्थक्यमाशंक्य निराह - नच वाच्यं वेदमात्रेति ॥ “आकाशो वैनाम” इत्यस्य वेदमात्रे प्रसिद्धो य आकाशस्य नामरूपयोर्निर्वहितेत्यर्थः । तादृशश्चाकाशो विष्णुरेव नतु गगनम् । तस्य लोकवेदोभयप्रसिद्धत्वादिति व्यावर्त्यसत्त्वात्सार्थक्यं निपातयोरिति भावः ॥

ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮನಾದರೂ ಕೂಡ ನಿಪಾತಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬುದು ವೇದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಆಕಾಶವಿದೆಯೋ, ಅದು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಆಕಾಶನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಗಗನವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾವರ್ತಕವಿರುವ ಕಾರಣ ನಿಪಾತಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೆ? ಎಂಬುದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - मात्रशब्दार्थेति ॥ वेदमात्रप्रसिद्ध इत्यस्य लोकतोऽप्रसिद्धत्वे सति वेदतः प्रसिद्ध इत्यर्थस्यात् । तत्र च प्रसिद्धिमात्रद्योतकस्य निपातद्वयस्य विशेषानालिङ्गित-सामान्याभावेन तद्विशेषवेदप्रसिद्धिद्योतकत्वसम्भवेऽपि न लोकाप्रसिद्धत्वद्योतकत्वम् । तस्य तत्रासामर्थ्यादिति भावः ।

ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗದೇ, ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆವಾಗ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷದಿಂದ ಅನಾಲಿಂಗಿತ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷವು ಸಾಮಾನ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಲಿ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - प्रसिद्धयर्थकनिपातेत्यादिव्यवहारे कार्यं द्योतकत्वद्योत्यत्वादिव्यवहारस्तु निपातानां द्योतकत्वमेव, न वाचकत्वमिति पक्षमुपेत्य “प्रसिद्धिद्योतकत्वात्” इति टीकामनुरूपेति ध्येयम् ।



ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಕವಾದ ನಿಪಾತ ಎಂದೇ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ 'ನಿಪಾತದಿಂದ ದ್ಯೋತ್ಯವಾದ' ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸೂಚಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ದ್ಯೋತ್ಯವೆಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ನಿಪಾತಗಳು ಕೇವಲ ದ್ಯೋತಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ವಾಚಕಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತವಿದೆ. ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕಾಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ ಸಹ ದ್ಯೋತಕಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु प्रसिद्धिसामान्यद्योतकस्य कचिद्विशेषे पर्यवसानावश्यभावेन वेदप्रसिद्ध आकाश इत्युक्तयैवार्थाह्नोकाप्रसिद्ध इति गम्यत इत्यतो वाऽभ्युपेत्यवादेन बाह - किञ्चेति ॥

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾದದ್ದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶವು ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅರ್ಥಾತ್ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಂಗೀಕಾರವಾದ ಮಾಡಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - वैनामेति निपातद्वयस्य नामरूपयोर्निर्वहिता वैनामेति विधेयान्वयमुपेत्याप्याह - नामरूपेति ॥ लोके तस्याप्रसिद्धत्वादित्यादिना प्रतिपादितार्थं टीकारूढं करोति ॥ अत एवेति ॥

'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವ ಎಂಬ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ 'ನಾಮರೂಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಲೋಕೇ ತಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಟೀಕಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಆತ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - निपातयोरुभयत्रान्वयादेवोभयथा प्रसिद्धेराकाशे सम्भवादेव चेत्यर्थः। निर्वहितृत्वमिति ॥ श्रौतपदानुकरणमेतदित्यदोषः ।

'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯು ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಥವಾ ಹೇಗಾದರೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಎಂದರ್ಥ. 'ನಿರ್ವಹಿತತ್ವಮ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ನಿರ್ವೋಢ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇಡಾಗಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಛಂದಸ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ನಿರ್ವಹಿತತ್ವಮ್' ಎಂದು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವಸ್ತು ದ್ವಿಧಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗರ್ಗನೇ ಡಿಕಾಸಮತಾಚ । ತಥಾಪ್ಯತ್ರಾಕಾಶಪದೇನ  
ಗಗನಸ್ಯ ಗ್ರಹಃ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಚೇತಿ ॥ ಸಕ್ಷುಚಿತೇತಿ ॥ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾತ್ರೇತ್ಯರ್ಥಃ।

ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಗಗನದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಟೀಕೆಗೆ ಸಮೃತ್ತವೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೂ ಸಹ  
ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಗಗನವನ್ನು ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.  
'ಸಂಕುಚಿತ' ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

## ಸಾರ

'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮು ನಾಮರೂಪಯೋ ನಿರ್ವಹಿತ ತೇ ಯದಂತ ತದ್ಭಕ್ತ ತದಮೃತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ಅವ್ಯಯಗಳು 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ'  
ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ  
ವಿಚಾರ. ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದ  
ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬೆರಡು  
ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಆಕಾಶಪದದಿಂದ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು  
ನಿಪಾತಗಳೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಲಿಂಗ. ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು,  
ಅಮೃತತ್ವ, ನಾಮರೂಪರೂಪಿತ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಹ  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ.  
ನಿಪಾತದಿಂದ ದ್ಯೋತಿತವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು  
ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನವೂ ಸಹ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ  
ಆಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಅಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಗಗನದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪೇಣ  
ಮತ್ತು ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವೇನ ಲೋಕದಿಂದಲೂ, ವೇದದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು  
ಸ್ವರೂಪದಿಂದಷ್ಟೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಂತೂ  
ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೋಕದಿಂದಾಗಲೀ, ವೇದದಿಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ  
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿವೆ. ಗಗನಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಸಂಕುಚಿತ  
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಸಂಕುಚಿತಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ವೈ ನಾಮ'  
ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳನ್ನು 'ಆಕಾಶಃ' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲೀ, 'ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ  
ವಿಧೇಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಗಗನವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

////////////////////

● ● ● ● ●

‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಲ್ಲ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಯದ್ವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯೈವೋದೇಶ್ಯತ್ವಾದಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯೈವ ಚ ವಿಧೇಯತ್ವಾತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಪ್ಯಾಕಾಶೇನೈವಾ-  
ನ್ವಯಾತ್ ಸುಕರಃ ಪೂರ್ವಪಃ ।

ಅನುವಾದ - ಅಥವಾ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು  
ಹೊರತು, ‘ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಾರದು. ಆಕಾಶವಾದರೂ  
ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದಷ್ಟೇ ಉದ್ದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ  
ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಆಕಾಶದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಪಾತಗಳು ಅನ್ವಯವನ್ನು  
ಹೊಂದುವ ಕಾರಣ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಗಗನೇ ನಿರ್ವೌಡ್ವತ್ಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಸತ್ಕುಚಿತಾಯಾಃ ಸತ್ತ್ವಾತ್ ।

ಗಗನದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು  
ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತವನ್ನು  
ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ. ವಿಧೇಯವಾದ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು  
ಗಗನದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

टीकायां ब्रह्मपक्षे प्रसिद्धेर्विधेयभूतनिर्वाहत्वान्वयप्रतिषेधस्तु तदन्वयेऽपि न  
सिद्धान्तिर्न इष्टसिद्धिः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪಾತದ್ಯೋತಿತವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯಭೂತವಾದ  
ನಿರ್ವೋದ್ಯತ್ವದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ  
ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯ ಇಷ್ಟವು ನೆರವೇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೊರತು,  
ಆಕಾಶಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ.

विधेयस्यापि ब्रह्मणि “अप्रसिद्धेर्वाच्यं तत्” इत्यादाविव प्रसिद्धिशब्दार्थत्वेन  
स्वतः प्राप्ता या लोकप्रसिद्धिस्तद्राहित्यादिति दर्शयितुम् ।

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿಧೇಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ  
ತೋರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಶ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇರವಾಚ್ಯಂ ತತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಗನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ನ चाकाशश्रुतिरिव ब्रह्मश्रुत्यादिकं प्रसिद्ध्या विशेषितम् । येन ब्रह्मत्वादेरीशो प्रसिद्धत्वात्स एव गृह्येत ।

ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತವು ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತದಿಂದ ವಿಶೇಷಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಿಪಾತಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು.

एवञ्च ब्रह्मत्वादिकं गगने कथञ्चिन्नेयम् । अप्रसिद्धस्य ब्रह्मणः प्रसिद्धियोक्त-  
निपातेनैव निरासात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾರಣ ಗಗನದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಗಾದರೂ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ.

तल्लिङ्गादित्यस्य विषयवाक्ये तु “सर्वाणि हवा इमानि भूतान्याकाशादेव”  
इत्यत्र वैशब्दस्य सन्निहितसर्वभूतान्वयो वा ।

'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಾಣಿ ಹವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಾಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಹ ವೈ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಅದರಂತೆ ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿರುವ 'ಹ ವೈ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಭೂತದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗಿವೆ. ಸಕಲಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

“स्युरेव तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचका” इति वचनेनावधारणार्थत्वं वा । इह  
त्वाकाशस्यैव सन्निधानम् ।

ಅಥವಾ ‘ಸ್ಮರೇವ ತು ಪುನರ್ವೈ ವೇತ್ಯವಧಾರಣವಾಚಕಾ’ ‘ಸ್ಮ., ಏವ, ತು ಪುನಃ ವೈ’ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕಶಬ್ದಗಳು ಎಂಬ ಕೋಶದಂತೆ ‘ಹ ವೈ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ವೈ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳು ಆಕಾಶದ ಜೊತೆಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯಂತೆ ಭೂತಾದಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

नामशब्दस्य च नार्थान्तरमस्तीति वैषम्यम् । अत एव भाष्ये  
वैनामेतिनिपातद्वयोक्तिः । न्यायविवरणे च “वैनामे प्रसिद्धियोतकनिपातद्वयं रूढि  
त्यागेनोक्तयौगिकार्थस्वीकारे विरोधि” इत्युक्तम् ।

ಮತ್ತು ‘ನಾಮ ವೈ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ವೈ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ, ‘ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಕೋಶಗಳೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ‘ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬೆರಡೂ ನಿಪಾತಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ‘ವೈನಾಮೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕನಿಪಾತದ್ವಯಂ ರೂಢಿತ್ಯಾಗೇನೋಕ್ತಯೌಗಿಕಾರ್ಥಸ್ವೀಕಾರೇ ವಿರೋಧಿ’ ವೈ ನಾಮ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತಗಳು ರೂಢಿತ್ಯಾಗದಿಂದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಲು ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ते यदन्तरेति श्रुतं नामरूपराहित्यं तु न ब्रह्मण्यपि युक्तम् । ईक्षत्यधिकरणे  
“रूपोपन्यासाच्च” इत्यत्र च ब्रह्मणो नाम्नो रूपस्य चोक्तेः ।

‘ತೇ ಯದಂತರ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಈ ದೋಷವು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕೃದ್ವಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಕ್ಷತ್ವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಾಮವನ್ನು ‘ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಪವನ್ನು ನೀವೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರಲು ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

भूताकाशस्य रूपित्वेप्यव्याकृताकाशस्यारूपत्वात् ।

ಮತ್ತು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೂಪವಿರುವುದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೂಪವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು.

अत एव भूताकाशस्यापि शब्दैकगम्यत्वात्कथं लोकप्रसिद्धिरिति निरस्तम् ।  
अव्याकृताकाश इत्येव पूर्वपक्षकरणात् ।

ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೂತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದೈಕಸಮಧಿಗಮ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭೂತಾಕಾಶ ಶಬ್ದೈಕಸಮಧಿಗಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಸಾಕ್ಷಿಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಶಬ್ದೈಕಸಮಧಿಗಮ್ಯವಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೇ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

अत एव भाष्ये प्रसिद्धाकाश इत्येवोक्तम् । टीकायामपि सिद्धान्ते  
“अवकाशस्यापि नामवत्त्वात्” इत्यत्रारूपवत्त्वं स्वीकृत्यनामवत्त्वमेव वक्ष्यते ।  
नहि भूताकाशमनामरूपमिति ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಭೂತಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ 'ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ನಾಮವತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂದು ರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, ನಾಮವತ್ತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಭೂತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ರೂಪವಿರುವ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ಇದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಭೂತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

प्रकाशः -

ननु निपातयोर्विधेयान्वये नामरूपनिर्वहित्वस्य विष्णावेव “एको दाधार भुवनानि विश्व” इत्यादिना प्रसिद्धेर्गगने सर्वाधारत्वस्य वैदिकप्रसिद्धेर्विष्णाविवा-  
भावात्कथं विधेयान्वयपक्षे गगनप्राप्तिरित्यत उद्देश्येनैवान्वयमुपेत्य पूर्वपक्षमाह -  
यद्वेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಆಕಾಶದ ಸ್ವರೂಪವೂ ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದೇಶ್ಯತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತು ವಿಧೇಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ 'ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವ' ಎಂಬ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ಇದು ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವ’ ಎಂಬ ವಿಧೇಯದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗಗನವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯವನ್ನೇ ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ‘ಯದ್ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸುಕರ ಇತ್ಯುಕ್ತಮೇವಾಹ - ಗಗನ ಇತಿ || ಅಸಂಚುಚಿತಾಯಾ ಇತಿ ||  
ಲೋಕವೇದಯೋಸ್ಸಿದ್ಧಾಯಾ ಇತ್ಯರ್ಥ: | ವಿಧೇಯಾನ್ವಯಪರೀಕ್ಷಾ ತು ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯವಾದೇನ ಪ್ರವೃತ್ತೇತಿ  
ಭಾವೇನ ತಾಂ ಘಟಯತಿ || ಡೀಕಾಯಾಮಿತಿ ||

‘ಸುಕರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ’ ‘ಸುಲಭವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ‘ಗಗನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅಸಂಕುಚಿತಾಯಾ’ ಎಂದರೆ ‘ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ’ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅದೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯ ಪರವಾದ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಟೀಕಾಯಾಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಿಧೇಯಸ್ಯಾಪೀತಿ || ಯಾ ಸ್ವತ: ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿರನ್ವಯ: |  
“ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇವಾಚ್ಯಂ ತದತರ್ಕ್ಯಾಜ್ಞೇಯಮೇವ ಚ” ಇತ್ಯಾದಾವಾಚ್ಯತ್ವಹೇತುಭೂತಾಽಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ನ  
ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಚ್ಛಾಭಾವ: | ತಸ್ಯಾಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ | ಕಿಂತು ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಚ್ಛಾಭಾವ ಏವ |  
ತಥಾಚಾಪ್ರಸಿದ್ಧೇರಿತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಯಥಾಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿರರ್ಥಸ್ತಥೇಹಾಪಿ ನಿಪಾತಘೋಷಿತ  
ವಿಧೇಯಾನ್ವಿತಾಯಾ: ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ: ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದಾರ್ಥತಯಾಸ್ವರಸತ: ಪ್ರಾಪ್ತಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಭಾವಾದಿತಿ  
ದರ್ಶಯಿತುಮಿತ್ಯರ್ಥ: |

‘ವಿಧೇಯಸ್ಯಾಪಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಯಾ ಸ್ವತ: ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ:’ ಎಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇರವಾಚ್ಯಂ ತತ್ ಅತರ್ಕ್ಯಾಜ್ಞೇಯಮೇವ ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುಭೂತವಾದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾವ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾವ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಿ:’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ನಿಪಾತದ್ಯೋತಿತವಾದ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಿತವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಟೀಕಾयां “ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಂ ನ ಚ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ । एवं च निपातद्वयविशेषितत्वेन प्रबलयाऽऽकाशश्रुत्या पूर्वपक्षकरणात्तया ब्रह्मसाधकानामन्यथासिद्धिं वक्तुं तेषां सावकाशत्वमाह - नचाकाशेति ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯು ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷಿತವಾದ ಕಾರಣ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುತ್ವಸಾಧಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಈ ನಿಪಾತಗಳಿಂದಲೇ ಬಾಧಿತವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆಯೆಂದು ‘ನಚಾಕಾಶ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एवञ्चेति ॥ आकाशश्रुतेरिव ब्रह्मश्रुत्यादेर्निर्वकाशत्वद्योतकाभावे सतीत्यर्थः ॥ कथञ्चिदिति ॥ देशकालाभ्यां गगनस्यापि वृद्धत्वेन ब्रह्मत्वं आततत्वादात्मत्वं अवकाशदानानामरूपनिर्वाहकत्वं नित्यत्वादमृतत्वं नेयमित्यर्थः ।

‘ಎವಂಚ’ ಎಂದರೆ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ನಿಪಾತಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಕಥಂಚಿತ್’ ಎಂದರೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಂತೆ ಗಗನವೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು, ಆತ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವಕಾಶಪ್ರದಾತೃತ್ವವೆಂಬ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदत्रान्यैरुक्तं न ब्रह्मत्वादिकं नामरूपनिर्वाह्याकाशे युक्तम् । किन्तु तयोर्मध्यस्थत्वेन वक्ष्यमाणे वस्तुनि । “यदन्तरा तद्ब्रह्म” इत्यादिसामानाधिकरण्यात् । एतच्चान्तरालिकं वस्तु यदिति नपुंसकनिर्देशात्पुञ्जिज्ञानिर्दिष्टाकाशादन्यदिति ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ-ಅಮೃತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೊದಲನೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಆಕಾಶವು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಾಮ ಹಾಗೂ ಭೂತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ‘ಯತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ



ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ, ಮೊದಲಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಆಕಾಶವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಇರಬೇಕಿತ್ತು ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ರ । ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾಽಂತರಾಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿನಾಽರ್ಥತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೌ ಲಕ್ಷಣಾಕ್ಷೇಶಾಯೋಗಾತ್ ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ‘ಅಂತರಾ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ವಿನಾ’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವ ಕ್ಲೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತದ್ವಹೇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾಪೇಕ್ಷಯಾ ನಪುಂಸಕತ್ವೇಽಪ್ಯಾಕಾಶಾತ್ ಪ್ರಕೃತಾದರ್ಥಾಂತರ-ಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾತ್ ।

ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ‘ತದ್ವಹ್ಯ’ ಎಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ‘ಯತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕವಿರುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತ್ವಯಾಪಿ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ “ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಂತರಾಲೇ” ಇತ್ಯಾಕಾಶರೂಪಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇ ನೋಕ್ತತಯಾಽಽಕಾಶರೂಪೈಕಾರ್ಥಸ್ಯೈವ ಕಥನೌಚಿತ್ಯಾಚೇತಿ ।

ಮತ್ತು ನೀವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವಾಗ ‘ಯದಂತರಾ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಪದವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ‘ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಂತರಾಲೇ’ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲವೂ ಇವೆಯೋ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದೀರಿ. ಆವಾಗ ಆಕಾಶವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಯಿತು. ಸಮಸ್ತವಾಕ್ಯವನ್ನು ಆಕಾಶರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಸಹ ಈಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಶಬ್ದಾತ್ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಗ್ರಹಣಂ ಕುತೋ ನೇತ್ಯತ ಆಹ - ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯೇತಿ ॥ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚಾನ್ಯಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ನನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕನಿಪಾತೋಪೇತಸ್ಯಾಪ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯ ಪ್ರಾಗ್ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ನಿರ್ಣಿತಮಿತಿ ತೇನ ಗತತ್ವಮಾಶಾಂಕಯ ನಿರಾಹ - ತಲ್ಲಿಂಗಾದಿತಿತಿ ॥ ನಾರ್ಥಾಂತರಮಿತಿ ॥ “ಸ್ಯುರೇವತ್” ಇತ್ಯಾದಿವತ್ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚಾನ್ಯನಾದ’ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ 'ಹವೈ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೇವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾರ್ಥಾಂತರಮ್' ಎಂದರೆ 'ಸ್ಫುರೇವ' ಎಂಬ ಕೋಶದಂತೆ ನಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿರಲು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** भाष्ये वै नामेतीति ॥ एतेन “वैनामेति निपातद्वयविरोधात्” इति टीकाऽपि विवृता । भाष्ये द्वयेत्यनुक्तावपि द्वित्वे तात्पर्यं कथं टीकाकृता ज्ञातमित्यत आह - न्यायविवरणे चेति ॥

'ಭಾಷ್ಯೇ ವೈ ನಾಮೇತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ವೈನಾಮೇತಿ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನಿಪಾತದ್ವಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನ್ಯಾಯವಿವರಣೇ ಚ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳನ್ನು ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** अनामरूपत्वमप्यन्यथयति ॥ ते यदन्तरेतीति ॥ ईक्षतीति ॥ ईक्षतेर्नाशब्दमित्यनेन नञ्द्रयोपेतेन शब्दवत्त्वापरपर्यायनामवत्त्वस्योक्तत्वात् । अदृश्यत्वनयगुणसूत्रे रूपस्योक्तेरित्यर्थः ॥ रूपित्वेपीति ॥ “आकाशो नीलिमोदेति” इति श्रुतेरिति भावः ।

ಅನಾಮರೂಪತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನ'ಇ'ಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಶಬ್ದವತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದವಾದ ನಾಮವತ್ತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಗುಣಸೂತ್ರವೆನಿಸಿದ 'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ರೂಪಿತ್ವೇಪಿ' ಎಂದರೆ 'ಆಕಾಶೋ ನೀಲಮೋದೇತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಭೂತಾಕಾಶವು ನೀಲರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** अत एवेत्युक्तमेव व्यनक्ति ॥ अव्याकृतेति ॥ आकाशद्वैतं तु वियत्पादे “न वियदश्रुतेः” इत्यत्र समर्थयिष्यते ॥ इत्येवेति ॥ अन्यथा भूतमित्यवक्ष्यदिति भावः ।

'ಅತ ಏವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅವ್ಯಾಕೃತಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶವೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು. ಭೂತಾಕಾಶ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಕಾಶಗಳಿವೆಯೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

ಎಂದರೆ ‘ನ ವಿಯದತ್ಯುತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭೂತಾಕಾಶವೆಂಬ ಪದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

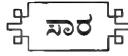
**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇಹ ಭೂತಮೇವ ಕುತೋ ನೇತ್ಯತ ಆಹ - ನಹೀತಿ ॥ ಯಥಾಪ್ಯನಾಮತ್ವಮವ್ಯಾಕೃತೇಽಪಿ ನಾಸ್ತಿ । ತಥಾಪಿ ಭೂತೇ ರೂಪಸತ್ತ್ವೇನಾರೂಪಿತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವಾದವ್ಯಾಕೃತೇ ತಸ್ಯ ಭಾವಾತ್ತದಮಿಪ್ರಾಯೇನೈವಮುಕ್ತಿಃ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ನಹಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನಾಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನಾಮತ್ವ, ಅರೂಪಿತ್ವ ಎರಡನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅರೂಪಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನಾಮರೂಪರೂಪಿತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಯದ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮವದವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ದೇಶಾದಿತೋಽನಂತತ್ವೇನ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದಾಗೋಚರತ್ವರೂಪಮನಾಮತ್ವಮವ್ಯಾಕೃತೇಽಪ್ಯಸ್ತೀತಿ ಭಾವಃ ।

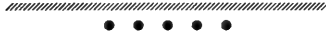
ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ದೇಶತಃ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದಗೋಚರನಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅನಾಮತ್ವವನ್ನು ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರೂಪರೂಪಿತ್ವವು ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಉದಯವಾಯಿತು.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್** - ಅತಃ ಏವೇತ್ಯಸ್ಯೈವ ವಿವರಣಮಾಕಾಶಸ್ಯೇತಿ ॥ ಅಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ಗಗನಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಲೋಕವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೌದ್ಧತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ಕಥಂ ತಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣಂ ಪ್ರತಿ ನಿಯೋಗಾಪತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ದೌರ್ಘಟ್ಯಂ ಭವತೀತ್ಯತಸ್ತತ್ಸೌಘಟ್ಯಾ ಪಕ್ಷಾಂತರಮಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ ॥ ನನ್ವೇವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಕಾಶಾಶಾನ್ವಯೇ ನೈವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ ಟೀಕಾयां ನಹಿ ವಿಷ್ಣುಸ್ತನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವಂ ವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯನೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇರ್ವಿಧೇಯಭೂತ- ನಿರ್ವೌದ್ಧತ್ವಾನ್ವಯಪ್ರತಿಪೇಧೋಽನುಪಪನ್ನಃ । ವಿಧೇಯಪ್ರಸಕ್ತೇರಭಾವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಟೀಕಾಯಾಮिति ॥ ನನು ವೈ ನಾಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಕಾಶಾಶಾನ್ವಯೇನ ಲೋಕವೇದಯೋಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಗಗನಸ್ಯೈವ ಗ್ರಹಣಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ನ ಚಾಕಾಶೇತಿ ॥ ಸಿದ್ಧಾಂತೀಯಲಿಂಗಾದಿಕಂ ಸಾವಕಾಶಯತಿ ॥ ಎವಂಚೇತಿ ॥ ಸ್ಯುರिति ॥ ಎವ ತು ಪುನಃ ವೈ ವಾ ಏತೇಽವಧಾರಣವಾಚಕಾಃ ಸ್ಯುರೀತ್ಯನ್ವಯಃ । ಪ್ರಕೃತನಿರ್ವಾಹ್ಯಂ ನಿರ್ವಾಹ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥



'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಗನವನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತವನ್ನು ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿ ವಿಧೇಯವಾದ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿಧೇಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇರವಾಚ್ಯಂ ತತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಗನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.



ಸಿದ್ಧಾಂತ

ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ-ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳು

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ॥ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದಾಗೋಚರತ್ವಾದಿರೂಪಮನಾಮತ್ವಂ "ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೆ" ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಶ್ರುತಿಭಿರ್ವಿಷ್ಣೋರೇವ ।

ಅನುವಾದ - 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಾಕಲೈನ ಶಬ್ದಗೋಚರನಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹೃತ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಾಮತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ईक्षत्यधिकरणे तु शब्दवाच्यत्वमेव निषिद्धम् ।

ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಶಬ್ದ ಅಗೋಚರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಚ್ಯನಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ते यदन्तरेत्यनेन च प्रकृतनिर्वाहप्राकृतरूपराहित्यमेवोक्तम् । तच्च “अरूपम्” इत्यादिश्रुतिभिर्ब्रह्मण्येव सुप्रसिद्धम् । नतु गगने ।

ಇದರಂತೆ ಅನಾಮತ್ವವು ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಾಚ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅರೂಪತ್ವವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಅರೂಪಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶ್ರುತಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ब्रह्मणि रुमवर्णादिश्रुतितात्पर्यापरिज्ञानादिप्राप्तलौकिकरूपस्य “अरूपम्” इत्यादिश्रुत्या निषेधवद्गगने तदभावात् ।

'ಯದಾಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಗ್ಮವರ್ಣಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಿಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕರೂಪವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆವಾಗ 'ಅರೂಪಮ್' ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

तदुक्तं न्यायविवरणे “प्रसिद्धाकाशस्योक्तमनामरूपत्वं विरुद्धम्” इति ।

ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಉಕ್ತಮ್ ಅನಾಮರೂಪತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮ್' ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಾಮರೂಪತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಅರ್ಥಾತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಾद्यುಕ್ತನಿರವಕಾಶಾನಾಮರೂಪತ್ವಾದಿಹೇತುಬಲಾದಾಕಾಶೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ । ನಿಪಾತದ್ವಯೋಪಸಿದ್ಧಿರಪ್ಯಂತರಜ್ಞತ್ವಾದ್ವಿಷ್ಣೌ ಸಮ್ಭವದ್ವೈದಿಕೇವ ಗ್ರಾಹ್ಯೇತಿ ಭಾವೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತದೀಕಾಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ ಅನಾಮರೂಪತ್ವಯೋಷೀಕಾಯಾಮಸ್ಪಷ್ಟಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣೇನ ತಯೋರ್ನಿರವಕಾಶತ್ವಂ ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಸಾಕಲ್ಯೇನೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ವಿವರಣೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಆರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ನಿಪಾತದ್ವಯೋತ್ಪಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ' ಎಂದರೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅಂತರಂಗವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಟೀಕೆಯು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ, ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸಾಕಲ್ಯೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಆದಿಪದೇನಾಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕನಾಮರಾಹಿತ್ಯಂ ಸ್ವಾನುಭಿಧಾಯಕನಾಮರಾಹಿತ್ಯಮ-ಯೌಗಿಕನಾಮರಾಹಿತ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ ॥

'ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದಗೋಚರತ್ವಾದಿರೂಪಮನಾಮತ್ವಮ್' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿರುವ ಅನಾಮತ್ವವು ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದ ಅಗೋಚರರೂಪವಾದದ್ದು. ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯೌಗಿಕವಲ್ಲದ ನಾಮಗಳೂ ಸಹ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರಹಿತನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇತಿ ॥ ಅತ್ರ ಸೂತ್ರೇಽನ್ಯತ್ರ ಚೇತ್ಯರ್ಥ: । तेन "अशब्दमस्पर्शं यत्तद्रेचयमग्राह्यं अवागमनं" इत्यादिश्रुतयो ग्राह्या इति बहुवचनोपपत्ति: । एवमग्रेसपि ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಕಡೆಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಶಬ್ದ ಅಗೋಚರನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಅಶಬ್ದಮಸ್ಪರ್ಶಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು, 'ಯತ್ತದ್ರೇಚಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು 'ಅಗ್ರಾಹ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ನನು ಹರೇ: ಕಥಮನಾಮರೂಪತ್ವಮ್ । ಉಕ್ತವಿರೋಧಾತ್” ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಂ  
ವ್ಯಜಯನ್ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಶಿಕ್ಷಾಂ ನಿರಾಹ - ಇಕ್ಷತೀತಿ ॥ ನತು ಸಾಕಲ್ಪೇನ ಶಬ್ದಾಗೋಚರತ್ವಾದಿಕಮಿ-  
ತ್ಯೇವಕಾರಾರ್ಥ: ।

‘ನನು ಹರೇ: ಕಥಮನಾಮರೂಪತ್ವಮ್’ । ಉಕ್ತವಿರೋಧಾತ್’ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಮರೂಪರಹಿತ-  
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು  
ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಈಕ್ಷತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.  
ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವಾಚ್ಯನಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಸಾಕಲ್ಪೇನ  
ಶಬ್ದ ಅಗೋಚರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು “ಅರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್” ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಮಯುಕ್ತಮ್ । ಶ್ರುತೌ ಭೌತಿಕ-  
ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಾಪ್ರತೀತೀರೀತ್ಯತ ಆಹ - ಪ್ರಕೃತನಿರ್ವಾಹೇತಿ ॥ ಪ್ರಕೃತಂ ಯನ್ನಿರ್ವಾಹ್ಯಲಕ್ಷಣಂ  
ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಂ ತದ್ರಾಹಿತ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥ: ।

‘ಅರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ,  
ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು  
ಪ್ರತೀತವೇ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಪ್ರಕೃತನಿರ್ವಾಹ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪ್ರಕೃತ  
ನಿರ್ವಾಹ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಯಾವ  
ನಿರ್ವಾಹ್ಯರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿದೆಯೋ, ಅದರಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಭಾಷ್ಯೇ ಭೂತಪದಮುಪಲಕ್ಷಣಮ್ । ಅತಃ ಏವ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧೇ “ಅನಾಮರೂಪಾತ್ಮನಿ  
ನಾಮರೂಪೇ” ಇತಿ ಛೋಕತಾತ್ಪರ್ಯೇ “ಅಪ್ರಾಕೃತತ್ವಾದ್ಭೂತಸ್ಯಾಪ್ಯರೂಪೋಽಸಾವುದೀರ್ಯತೇ” ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ  
ಭಾವ: ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಪದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ  
‘ಅನಾಮರೂಪಾತ್ಮನಿ ನಾಮರೂಪೇ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ  
ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ‘ಅಪ್ರಾಕೃತತ್ವಾದ್ಭೂತಸ್ಯಾಪ್ಯ-  
ರೂಪೋಽಸಾವುದೀರ್ಯತೇ’ ಅಪ್ರಾಕೃತರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅರೂಪನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು  
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅನ್ಯಥಾಽಪ್ರಕೃತಪರತ್ವಂ, “ಋಗವರ್ಣಮ್” ಇತ್ಯಾದಿವಚನವಿರೋಧಃ,  
“ಇಯಾಮಾಚ್ಛಬಲಂ ಪ್ರಪಚ್ಛೇ” ಇತಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಕ್ಯವಿರೋಧಶ್ಚ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವ: ॥

ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಕಲೈನ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ರುಗ್ಮರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನದ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಚಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ' ಎಂಬ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಅರೂಪಮಿತಿ || "ಅಶಬ್ದಮಸ್ಪರ್ಶಮರೂಪಮವ್ಯಯಮರ್ಣಮಗೋತ್ರಮ್" ಇತ್ಯಾದಿ-  
ಶ್ರುತಿಭಿರೀತೀರ್ಥ: | ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ರೂಪಪ್ರಸತ್ತಯಾ ತನ್ನಿಷೇಧಸ್ಸಮ್ಮವತೀತಿ ಭಾವೇನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ |

'ಅರೂಪಮ್' ಎಂದರೆ 'ಅಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಮರೂಪಮವ್ಯಯಮರ್ಣಮಗೋತ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ-  
ಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವು  
ಇದೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ'  
ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತದ್ವಿನತಿ || ಬ್ರಹ್ಮಣೀತಿ || ಆದಿಪದೇನ ಕುಸಮಯಾದಿಪ್ರಾಪ್ತೇತಿ ಗೃಹ್ಯತೇ |  
ಭಾಷ್ಯವಿವರಣಪರೀಕಯಾ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಮಪಿ ವಿವೃತಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ - ತದ್ವಿನತಿ ||

ಅದನ್ನೇ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ದುರ್ಮತಗಳಿಂದ  
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಟೀಕೆಯಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನೂ  
ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ತದ್ವಿನತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಯದ್ವಾ ಭಾಷ್ಯಾಟೀಕಯೋರನಾಮತ್ವಸ್ಯಾರೂಪತ್ವಸ್ಯ ಚ ವ್ಯುತ್ಕ್ರಮೇಣೈವ ಸ್ವಾನುರೋಧೇನ  
ವ್ಯುತ್ಪಾದನಾದಿಹ ಚ ಶ್ರೀತಕ್ರಮಾನುರೋಧೇನಾನಾಮರೂಪತ್ವಯೋಃ ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯುತ್ಪಾದನಂ ಕಿಂ ಮೂಲಮಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ತದ್ವಿನತಿ ||

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮೊದಲು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ  
ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು  
ಮೊದಲು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ  
ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಟೀಕೆಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಮಾತು ಶ್ರುತಿಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ  
ಹೊರಟಿದೆ. ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವೇ ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ತದ್ವಿನತಿ'  
ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಯದ್ವಾ ಭಾಷ್ಯೇ ಹರಾವನಾಮರೂಪತ್ವೋಪಪಾದನಸ್ಯೈವ ಕೃತತ್ವೇನ ಗಗನೇ  
ತದಭಾವಸ್ಯಾನುಕ್ತವಾಡೀಕಾರ್ಯಾಂ "ಅನ್ಯಥಾಽನಾಮರೂಪತ್ವವಿರೋಧಾತ್ | ಅವಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ  
ನಾಮವತ್ತ್ವಾತ್" ಇತ್ಯುಕ್ತಿ: ಕಿಂ ಮೂಲಾ | ಯಸ್ಯಾ ಉಪಪಾದನಂ ನತು ಗಗನ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕೃತಮಿತ್ಯತ  
ಆಹ - ತದ್ವಿನತಿ || ತತ್ ಗಗನೇಽನುಪಪನ್ನತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥ: |



ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಗಗನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರಕಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಥಾಽನಾಮರೂಪತ್ವ-ವಿರೋಧಾತ್' 'ಅವಕಾಶಸ್ತಾಪಿ ನಾಮವತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಏನು ಮೂಲ? ಅಂದರೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೋ, ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತದುತ್ತಮಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಗನದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यद्वा टीकायां “अवकाशस्यापि नामवत्त्वात्” इत्यादिनाऽनामत्वाभाव एवोपपादितो नत्वरूपत्वाभावोऽपि । भवद्भिस्त्वनामत्वाभावं टीकोक्तत्वादनुत्त्वास-रूपत्वाभाव एव टीकानुक्तोऽपि व्युत्पादितः । स किं मूल इत्यत आह - तदुक्तमिति ॥

ಅಥವಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅವಕಾಶಸ್ತಾಪಿ ನಾಮವತ್ತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅನ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾಮವತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು ಹೊರತು, ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಗಗನದಲ್ಲಿ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡದೇ, ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಏನು ಮೂಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತದುತ್ತಮಾ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अनामत्वमरूपत्वमुभयं गगने विरुद्धमित्येतदुक्तमित्यर्थः । टीकोपलक्षणमिति भावः ।

ಅನಾಮತ್ವ ಮತ್ತು ಅರೂಪತ್ವ ಇವೆರಡೂ ಗಗನದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನಾಮವತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ರೂಪವತ್ವವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣೆಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.<sup>೧</sup>

**ಪ್ರಕಾಶ:** - न्यायविवरणेऽनामत्वमरूपत्वं च विरुद्धमित्यनन्तत्वाऽनामरूपत्वमिति सहनिर्देशोऽपीह पृथग्व्युत्पादनं तु श्रुतौ ते इत्यत्र निर्वाह्यतया प्रकृतयोर्नामरूपयोर्मध्ये

(೧) 'ತದುತ್ತಮಾ' ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ರಾಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ರೂಪಮೇವ ಪ್ರಾಕೃತಮ್ । ನತು ನಾಮಾಪಿ । ಸರ್ವವೈದಿಕನಾಮ್ರಾಮನಾದಿನಿತ್ಯತ್ವೇನ  
ಪ್ರಕೃತಿಜನ್ಯನಾಮ್ರೋಽಭಾವಾದಿತಿ ಛೋತಯಿತುಮಿತ್ಯಾಹುಃ ।

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಅನಾಮತ್ವಂ ಅರೂಪತ್ವಂ ಚ ವಿರುದ್ಧಮ್' ನಾಮರೂಪತ್ವ  
ರೂಪರೂಪತ್ವಗಳೆರಡೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ 'ಅನಾಮರೂಪತ್ವಮ್' ಎಂದು ಸಹನಿರ್ದೇಶ  
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ನಾಮರೂಪತ್ವ, ರೂಪರೂಪತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ  
ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರ್ವಾಹ್ಯತೆಯಾ ಪ್ರಕೃತವಾದ  
ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ನಡುವೆ ರೂಪವು ಮಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.  
ಹೊರತು, ನಾಮವು ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ  
ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಜನ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ  
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನಾಮತ್ವವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ನನು "ನಾಮರೂಪಯೋಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ರೂಪಪದೇನಾರ್ಥಪ್ರಪಂಚೋ ಗೃಹ್ಯತ ಇತ್ಯುಪೇತ್ಯ  
ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ ತೇನ ಲಬ್ಧಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತೇ ಯದಂತರೇತ್ಯತ್ರ ತು "ಅವರ್ಣಮ್"  
ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಶ್ಚುತ್ಯಾ ಪ್ರಾಕೃತಶುಕ್ಲಪೀತಾದಿರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮರ್ಥ ಇತಿ ಭಾತಿ । ತತ್ಕಥಮೇತದಿತಿ  
ಚೇನ್ಮೈವಮ್ । ನಾಮರೂಪಯೋರಿತ್ಯತ್ರ ರೂಪಪದೇನಾಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಯಾ ರೂಪಸ್ಪರ್ಶಗನ್ಧಾದಿ-  
ವಿಷಯಮಾತ್ರೋಪಲಕ್ಷಣಾದದೋಷ ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

'ನಾಮರೂಪಯೋಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೂಪಪದದಿಂದ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ  
ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ತೇ  
ಯದಂತರಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅವರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹೃತ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ  
ಶುಕ್ಲಪೀತಾದಿರೂಪಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ರೂಪಪದದಿಂದ  
ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಶುಕ್ಲಪೀತಾದಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ  
ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ನಾಮರೂಪಯೋಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೂಪ ಪದಕ್ಕೆ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಿದಾಗ ರೂಪದ  
ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.  
ಇದರಿಂದ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚವೂ ಕೂಡ ರೂಪಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.



'ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋಃ ನಿರ್ವಹಿತ' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ  
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪತ್ವ-ರೂಪರೂಪತ್ವಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ  
ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಹೊರತು, ಅವ್ಯಕ್ತತಾಕಾಶದಲ್ಲ. 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ

ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕಲೇನ ಶಬ್ದಗೋಚರನಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ನಾಮರಹಿತನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಕರೆದಿದೆ.

ಇದರಂತೆ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಯದಾವಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಗ್ಮವರ್ಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು 'ಅಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಮರೂಪವ್ಯಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಅಪ್ರಾಕೃತರೂಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ-ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನಾಮತ್ವವನ್ನಾಗಲೀ, ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅರೂಪವತ್ವವನ್ನಾಗಲೀ, ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗಗನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನೈಲ್ಯಾದಿರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ.



ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶವೆನ್ನಲು ನಿಪಾತಗಳೇ ಆಧಾರ

तात्पर्यचन्द्रिका

नच निपातविरोधः । यतः -

वैदिकेषु प्रयोगेषु वैदिक्येव प्रसिद्धता ।

ग्राह्यान्तरङ्गभूतत्वात्तदयोगे त्ववैदिकी ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - 'ಹವ್ಯ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ

ವೈದಿಕೇಷು ಪ್ರಯೋಗೇಷು ವೈದಿಕೇವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ।

ಗ್ರಾಹ್ಯಾಂತರಂಗಭೂತತ್ವಾದಯೋಗೇ ತ್ವವೈದಿಕೀ ॥೧॥

ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ, ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬಹಿರಂಗವೆನಿಸಿದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ब्रह्मणो हि सर्ववेदेषु महातात्पर्यतः प्रसिद्धिः । नैवं गगनस्य । एवञ्च प्रसिद्धेयंदि पूर्ववादिरीत्योद्देश्याकाशान्वयः तथापि “शास्त्रस्था वा तन्निमित्तत्वात्”

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

इति न्यायेन विजातीयबहिरङ्गलौकिकप्रसिद्धिसङ्ग्रहाय सजातीयान्तरङ्गवैदिकप्रसिद्धि-  
पीडनायोगाद्ब्रह्मणः प्रसिद्धिरेव निपातयित्वा ।

ಸಕಲ ವೇದಗಳ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯವೆನಿಸಿದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ 'ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಥಾ ವಾ ತನ್ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್' ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಜಾತೀಯವಾದ ಅಂತರಂಗವೆನಿಸಿದ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪೀಡನೆ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬ್ರಹ್ಮನ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಗಗನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಲ್ಪಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ವೇದದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು.

अत एव सप्तमे इत्थंभावाकांक्षेषु वैदिकेषु सौर्यादिषु वैदिकस्यैवेत्थंभावस्यान्वय उक्तः ।

ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾದ ಸೌರ್ಯಾದಿ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ವೈದಿಕವಾದ ಇತ್ಯಂಭಾವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳ ಅನ್ವಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

अस्ति च ब्रह्मण्याकाशशब्दार्थतयापि वेदे प्रसिद्धिः ।

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆಂದೂ ಕೂಡ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

यदातुद्देश्यस्य वस्तुतः प्रसिद्धिमात्रेणोद्देश्यतोपपत्तेर्विधेयस्यैव निर्वोदृत्वस्य स्थलान्तरसिद्धप्रसिद्ध्युपन्यासादिनोपपादनीयत्वादिदमित्थं खल्वित्यादौ विधेयान्वयस्यैव दर्शनाच्च प्रसिद्धेर्निर्वोदृत्वान्वयः तदा “एको दाधार भुवनानि नामरूपे व्याकरोत्” इत्यादि वेदे ब्रह्मण इव गगनस्य निर्वोदृत्वेन वेदे लोके चाप्रसिद्धेर्गगनपक्ष एव निपातायोगः ।

ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ, ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಧೇಯವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಉದ್ದೇಶ್ಯವು ವಸ್ತುತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಅದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಧೇಯವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಉಪಪಾದನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ನಾವು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ವಿಧೇಯಭೂತವಾದ ನಿರ್ವೋಢ್ಯತ್ವವು ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ವಿಧೇಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಇದಮಿತ್ಥಂ ಖಲು' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 'ಖಲು' ಎಂಬುದು 'ಇದಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಲ್ಲ ಹೊರತು, ವಿಧೇಯವಾದ 'ಇತ್ಥಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ನಾಮರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಾಗಲೀ, ಅರ್ಥರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಾಗಲೀ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಲೋಕದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ವೇದದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಪಾತಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಪಾತಗಳು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

नहि गगने निरंकुशनामरूपनिर्वोदृतं लोकतोऽपि प्रसिद्धम् । एतमेव विधेयान्वयपक्षमभिप्रेत्य टीकायामपि “भगवतो नामादिनिर्वहित्वस्या-लोकसिद्धत्वेऽपि” इत्युक्तम् । न्यायविवरणे च “वैनामेति निर्वहित्वे श्रुत्यादिप्रसिद्धिबाहुल्यम्” इत्युक्तम् ।

ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿವೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಟೀಕೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ಭಗವತೋ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಹಿತ್ವತ್ವಸ್ಯಾಲೋಕಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ವೈನಾಮೇತಿ ನಿರ್ವಹಿತ್ವತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಾಹುಲ್ಯಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

यद्यप्यत्र लोके निर्वोदृशब्द एव साधुः । तथापि टीकादौ श्रुत्यनुकरणाथं निर्वहितृशब्दः युक्तः ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ನಿರ್ವೋದ್ಯ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ನಿರ್ವಹಿತತ್ವ' ಶಬ್ದವು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, 'ನಿರ್ವಹಿತ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**भाष्येऽनामतवे हेतुकृतमप्रसिद्धत्वं साकल्येनाप्रमितत्वम् । निपातयोत्या प्रसिद्धिस्तु निर्वोद्वत्वेनान्यत्र निर्णीतत्वमित्यविरोधः ।**

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವ ಹೇತುವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**प्रकाशः -**

“नच विष्णुपक्षे निपातद्वयविरोधः । भगवतो नामादिनिर्वहित्वस्या-  
लोकप्रसिद्धत्वेऽपि “एको दाधार भुवनानि विश्व” इत्यादिवेदप्रसिद्धत्वेन  
तदर्थत्वेनोपपत्तेः” इति टीकां विवृण्वन् प्रागुक्तशङ्कामनूय निराह - नच निपातेति॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಾಮರಾಹಿತ-ರೂಪರಾಹಿತಗಳೆರಡು ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನಚ ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷೇ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ । ಭಗವತೋ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಹಿತತ್ವಸ್ಯಾಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ತದರ್ಥತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇಃ' ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಾದಿಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**प्रकाशः -** टीकायां द्वयेत्युक्तेर्भावः प्रागेवोक्त इति भावेन निपातविरोध इत्येवानुवादः कृतः । वै इत्यस्यावधारणार्थत्वेनाप्युपपत्तेरिति भावः । यत इत्यस्य श्लोकेनान्वयः । अतो न विरोध इत्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನಿಪಾತವಿರೋಧಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ, ಈ ಹಿಂದೆ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. 'ವೈ' ಎಂಬುದು ನಿಪಾತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವೈ' ಎಂಬ ನಿಪಾತದ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದಷ್ಟೇ ನಿಪಾತತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ 'ದ್ವಯ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. 'ವೈ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಯತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೋಕದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವು ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಛೋಕಂ ವಿವರೀತುಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾಹ - ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ||

ಸರ್ವಜ್ಞಂ ಸರ್ವಕರ್ತಾರಿ ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಮ್ |

ಸರ್ವೋತ್ತಮಂ ಜ್ಞಾಪಯಂತಿ ಮಾತಾತರ್ಪಯಮತ್ರ ಹಿ ||

ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ವೇದಾನಾಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಯೋಃ |

ಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತದರ್ಥಂ ಚಾನ್ಯದುಚ್ಯತೇ ||

ಇತ್ಯಾದಿಪುರಾಣವಚನಾತ್, "ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷೇ ದೇವದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾತಾತರ್ಪಯಿ ನೈವ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಸತ್ಯಮ್" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇರಿತಿ ಭಾವಃ |

ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞಂ ಸರ್ವಕರ್ತಾರಂ ನಾರಾಯಣಮನಾಮಯಮ್ |

ಸರ್ವೋತ್ತಮಂ ಜ್ಞಾಪಯಂತಿ ಮಾತಾತರ್ಪಯಮತ್ರ ಹಿ ||

ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ವೇದಾನಾಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಯೋಃ |

ಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತದರ್ಥಂ ಚಾನ್ಯದುಚ್ಯತೇ ||

ಸಕಲ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಕರ್ತ, ದೋಷರಹಿತ, ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಾತಾತರ್ಪಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಕಲ ವೇದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣವಚನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಮಾತಾತರ್ಪಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷೇ ದೇವದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾತಾತರ್ಪಯಂ ನೈವ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಸತ್ಯಮ್' ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಮಾತಾತರ್ಪಯನಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ನಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ನಿರ್ವೋದ್ಯ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ನಿರ್ವಹಿತತ್ವ' ಶಬ್ದವು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಟೀಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, 'ನಿರ್ವಹಿತ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**भाष्येऽनामत्वे हेतुकृतमप्रसिद्धत्वं साकल्येनाप्रमितत्वम् । निपातद्योत्या प्रसिद्धिस्तु निर्वोद्वत्वेनान्यत्र निर्णीतत्वमित्यविरोधः ।**

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವ ಹೇತುವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

**प्रकाशः -**

“नच विष्णुपक्षे निपातद्वयविरोधः । भगवतो नामादिनिर्वहित्वस्या-  
लोकप्रसिद्धत्वेऽपि “एको दाधार भुवनानि विश्व” इत्यादिवेदप्रसिद्धत्वेन  
तदर्थत्वेनोपपत्तेः” इति टीकां विवृण्वन् प्रागुक्तशङ्कामनूय निराह - नच निपातेति॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಾಮರಾಹಿತ-ರೂಪರಾಹಿತಗಳೆರಡು ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನಚ ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷೇ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ । ಭಗವತೋ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಹಿತತ್ವಸ್ಯಾಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ತದರ್ಥತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇಃ' ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಾದಿಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**प्रकाशः -** टीकायां द्वयेत्युक्तेर्भावः प्रागेवोक्त इति भावेन निपातविरोध इत्येवानुवादः कृतः । वै इत्यस्यावधारणार्थत्वेनाप्युपपत्तेरिति भावः । यत इत्यस्य श्लोकेनान्वयः । अतो न विरोध इत्यर्थः ।



ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನಿಪಾತವಿರೋಧಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ, ಈ ಹಿಂದೆ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. 'ವೈ' ಎಂಬುದು ನಿಪಾತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವೈ' ಎಂಬ ನಿಪಾತದ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದಷ್ಟೇ ನಿಪಾತತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ 'ದ್ವಯ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. 'ವೈ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಯತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೋಕದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವು ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಶ್ಲोकं विवरीतुं ब्रह्मणि वैदिकप्रसिद्धिमाह - ब्रह्मण इति ॥

सर्वज्ञं सर्वकर्तारं नारायणमनामयम् ।

सर्वोत्तमं ज्ञापयन्ति महातात्पर्यमत्र हि ॥

सर्वेषामपि वेदानामितिहासपुराणयोः ।

प्रमाणानां च सर्वेषां तदर्थं चान्यदुच्यते ॥

इत्यादिपुराणवचनात्, "सर्वोत्कर्षे देवदेवस्य विष्णोर्महातात्पर्यं नैव चान्यत्र सत्यम्" इत्यादिश्रुतेरिति भावः ।

ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

सर्वज्ञं सर्वकर्तारं नारायणमनामयम् ।

सर्वोत्तमं ज्ञापयन्ति महातात्पर्यमत्र हि ॥

सर्वेषामपि वेदानामितिहासपुराणयोः ।

प्रमाणानां च सर्वेषां तदर्थं चान्यदुच्यते ॥

ಸಕಲ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಕರ್ತ, ದೋಷರಹಿತ, ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಹಾತತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಕಲ ವೇದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣವಚನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಮಹಾತತ್ವಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷೇ ದೇವದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತತ್ವಾರ್ಥಂ ನೈವ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಸತ್ಯಮ್' ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ವೇದಗಳು ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಸತ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯತೋಽನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರಸ್ತೀತ್ಯತೋ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ || ಶ್ಲೋಕಂ ತಾತ್ಪರ್ಯತೋ ವಿವೃಣೋತಿ || ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯಾವೇತಿ || ಉಕ್ತಮಧಿಕರಣಂ ಪ್ರಾಕ್ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣೇ | ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠಾ ವೈದಿಕೀಪ್ರಸಿದ್ಧಿರೇವ ಗ್ರಾಹ್ಯಾ | ವೇದಶಬ್ದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯಸ್ಯ ವೈದಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿನಿಮಿತ್ತಕತ್ವಾತ್ | ನತ್ವಾರ್ಥಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಲೇನ ಲೌಕಿಕೀ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗ್ರಾಹೀತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ: ||

ಆಮಾಂತರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಮಾಂತರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿದ್ದರೂ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯಾವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯಾವಾ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಜನಾದ್ಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಅರ್ಥಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಬಲದಿಂದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸಸಮ ಇತಿ || ಸಸಮಸ್ಯ ಚತುर्थೇ ಪಾದೇ "ಸ ಲೌಕಿಕಸ್ಸ್ಯಾದೃಶಪ್ರವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್" ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯೇಽಧಿಕರಣೇ "ಸೌರ್ಯಂ ಚರಂ ನಿರ್ವಪೇತ್" ಇತ್ಯಾದೌ ಕಿಂ ಲೌಕಿಕ ಇತ್ಯಂಭಾವೋಽತಿರೀತೇಽಥ ವೈದಿಕ ಇತಿ ಸಂಶಯೇ

'ಸ ಲೌಕಿಕ ಸ್ಯಾತ್ ದೃಷ್ಟಪ್ರವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್' (2-೪-೨)'

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಗ್ರಹ: -

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೌರ್ಯಂ ಚರೌ ವೈದಿಕೇತಿಕರ್ತವ್ಯತಾವತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರ ೨-೧೨)

ಸ ಲೌಕಿಕ: ಸ್ಯಾದೃಶಪ್ರವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ ||೨||

(ವಚನಾನ್ತು ತತೋಽನ್ಯತ್ವಮ್ ||೩|| ಲಿಙ್ಗೇನ ವಾ ನಿಯಮ್ಯೇತ ಲಿಙ್ಗಸ್ಯ ತದಗುಣತ್ವಾತ್ ||೪|| ಅಪಿ ವಾಽನ್ಯಾಯಪೂರ್ವತ್ವಾಚತ್ರ ನಿಯಮಾನುವಾದವಚನಾನಿ ಸ್ಯು: ||೫|| ಮಿಥೋ ವಿಪ್ರತಿವೇಧಾಚ್ಚ ಗುಣಾನಾಂ ಯಥಾರ್ಥಕಲ್ಪನಾ ಸ್ಯಾತ್ ||೬|| ಭಾಗಿತವಾನ್ತು ನಿಯಮ್ಯೇತ ಗುಣಾನಾಮಭಿಧಾನತ್ವಾತ್ಸಮ್ಬಂಧಾದಭಿಧಾನ-ವಯಥಾ ಧೇನು: ಕಿಶೋರೇಣ ||೭|| ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಂ ಸಮತ್ವಾದ್ವಾ ಯಥಾಧಿಕಾರಂ ಭಾವ: ಸ್ಯಾತ್ ||೮|| ಉತ್ಪತ್ತಿಶೇಷವಚನಂ ವಿಪ್ರತಿವಿಧಮೇಕಸ್ಮಿನ್ ||೯|| ವಿಧ್ಯಂತೋ ವಾ ಪ್ರಕೃತಿವಚೋದನಾಂ ಪ್ರವರ್ತೇತ ತಥಾ ಹಿ ಲಿಙ್ಗದರ್ಶನಮ್ ||೧೦|| ಲಿಙ್ಗಹೇತುತ್ವಾದಲಿಙ್ಗೇ ಲೌಕಿಕಂ ಸ್ಯಾತ್ ||೧೧|| ಲಿಙ್ಗಸ್ಯ ಪೂರ್ವತ್ವಾಚೋದನಾಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯದೇಕೇನಾಪಿ ನಿರೂಪ್ಯೇತ ಯಥಾ ಸ್ಥಾಲೀಪುಲಕೇನ ||೧೨||)

ಎವಂ ಸಾಕಾಙ್ಕವಿಧಿಬಲಾತ್ಸಾಮಾನ್ಯತೋಽನ್ಯತೋ ಧರ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿರिति ಸ್ಥಿತೇ, ಅತ್ರ ವಿಶೇಷಚಿಂತನಾತ್ಸಂಗತೀ: | ಸಾ ಕಿಮಿತಿಕರ್ತವ್ಯತಾ ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕದಿಗತಾ ಲೌಕಿಕೀ, ಕಿಂ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸೌರ್ಯಂ ಚರಂ ನಿರ್ವಪೇತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಸೌರ್ಯ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ವೈದಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನೇ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ವೈದಿಕೇತ್ಯಭಾವಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾದಿಭು ನಿಬದ್ಧತ್ವೇನಾನ್ಯತ್ರ ಸಂಬನ್ಧಾಯೋಗಾತ್ ಲೌಕಿಕಸ್ಯ ಪಾರ್ವಣಸ್ಯಾಲಿಪಾಕಾದಾನುವೃತ್ತಸ್ಯ ಸಾಧಾರಣಶಾಸ್ತ್ರೇಣೇಹ ಪ್ರಾಪಣಸಂಬವಾಲ್ಲೌಕಿಕ ಏವೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೆ

**ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -** ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಯಾಗವು ಪ್ರಥಮಯಾಗವಾಗಿದೆ. ಅದು ಸೌರ್ಯಯಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗವನ್ನೇ ಸೌರ್ಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಆಗ್ನೇಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಮ್ಮೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಅಂಗಳಿಗೆ ಅಂಗಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರಬೇಕು, ಅಂಗಿಗೆ ಅಂಗದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರಬೇಕು, ಅವಾಗ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಸೌರ್ಯಯಾಗಕ್ಕೆ ಅಂಗದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಆಗ್ನೇಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಅಂಗಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಅಂಗಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡದೇ, ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸೂರ್ಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪರ್ವಕಾಲವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾದ ಲೌಕಿಕಅಂಗಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸ್ಥಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೇಯಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ವೈದಿಕಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಕಯಂಭಾವಾಕಾಕ್ಷಾಪಾಂ ವೈದಿಕೇತ್ಯಭಾವಸ್ಯ ಶಿಘ್ರಮುಪಸ್ಥಿತೇಸ್ತದತಿಕ್ರಮೇಣಾನುಪಸ್ಥಿತಲೌಕಿಕಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾದ್ವೈದಿಕ ಏವೇತ್ಯಭಾವೋಽತಿದಿಶ್ಯತ

ವಾಽಲೌಕಿಕೀತಿ ಸಂದೇಹೇ, ವೈದಿಕ್ಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾದಿಪ್ರಕರಣೇಭು ನಿಬದ್ಧತ್ವೇನಾನ್ಯತ್ರ ನಯನಾಯೋಗಾಲ್ಲೌಕಿಕ್ಯಾಶ್ಚ ತಥಾತ್ವಾತ್ಸೇವಾತ್ರ ಸಂಬದ್ಧವತ ಇತಿ ಪ್ರಾಮಮ್ । ತದಾಹ ಸೂತ್ರೇ, ಸ ಇತಿ-ಕರ್ತವ್ಯತಾರೂಪೋ ಯಾಗೋಪಾಯೋ ಲೌಕಿಕಃ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಯ ತತ್ರ ತತ್ರ ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕಪಾರ್ವಣಹೋಮಾದೌ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ದೃಷ್ಟವಾದಿತಿ । ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು, ವೈದಿಕೇ ಕರ್ಮಣಿ ವೈದಿಕ್ಯಾ ಏವೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯತಾಯಾಃ ಶಿಘ್ರಮುಪಸ್ಥಿತೇಸ್ತದತಿಕ್ರಮೇಣಾನುಪಸ್ಥಿತಲೌಕಿಕಗ್ರಹಣಾಯೋಗಾದ್ವೈದಿಕೇವ ಗ್ರಾಹ್ಯಾ । ನಚ ಸಾ ಕವಿತ್ಪ್ರಕರಣೇ ನಿಬದ್ಧಾ ನಾನ್ಯತ್ರ ನೇತುಂ ಶಕ್ಯೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸಮಾನವಿಧಿತ್ವ ಏವಾಸ್ಯ ದೋಷತ್ವೇನಾತಿದೇಶಪಕ್ಷೇ ಕವಿಚಿನ್ನಿಬದ್ಧತ್ವಸ್ಯೈವ ಗುಣತ್ವಾತ್ । ಕಿಂಚ ಸೌರ್ಯಯಾಗವಿಧಿರೋಪೇ 'ಪ್ರಯಾಜೇ ಪ್ರಯಾಜೇ ಕೃಣ್ಣಲಂ ಜುಹೋತಿ' ಇತಿ ಕೃಣ್ಣಲಹೋಮವಿಧಾನಾಯ ಸಿದ್ಧವತ್ಪ್ರಯಾಜಾನುವಾದರೂಪಾಸ್ತಿತ್ವಾದ್ವೈದಿಕೇ-ವೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯತಾ ಸೌರ್ಯಾದಾವಿತಿ ವೈದಿಕಕರ್ಮವತ್ಸೌರ್ಯಾದೀತ್ಯನುಮಾನಾದಿತಿ ।

ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೌರ್ಯಂ ಚರಂ ವೈದಿಕೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯತಾವತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರಾಣಿ ೨-೧೨)

इत्युक्तम् । अन्यथा तत्रापि पूर्वपक्ष्युक्तदिशा लौकिकेतिकर्तव्यताया एवान्वय उच्येतेत्यर्थः ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಇದು ತಪ್ಪು. ವೈದಿಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ವೈದಿಕವಾದ ಇತ್ಯಂಭಾವವೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೀಘ್ರೋಪಸ್ಥಿತವಾದ ವೈದಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅನುಪಸ್ಥಿತವಾದ ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಸಿದ್ಧವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನೇ ಸೌರ್ಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ವೈದಿಕವಾದ ನಿಷಾತಗಳಿಂದ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೌರ್ಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

प्रकाशः - ननु स्वरूपतो हरेः प्रसिद्धावप्याकाशशब्दार्थतया प्रसिद्धचभावे यः प्रसिद्धाकाश इति कथमुक्तिरित्यत आह - अस्ति चेति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಸ್ತಿ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆಕಾಶಶಬ್ದಾರ್ಥನೆಂದೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ.

प्रकाशः - एवं प्रसिद्धेरुद्देश्यान्वयेऽप्याकाशो ब्रह्मेत्युपपाद्येदानीं टीकोक्तं विधेयान्वयं सोपपत्तिकमुपपादयन् तत्रापि ब्रह्मणसिद्धिमाह - यदात्विति ॥

ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಧೇಯಾನ್ವಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಪತ್ತಿ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು 'ಯದಾತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - नामरूपनिर्वोदत्वं किं तद्व्याकृत्यं किं वा तत्कर्तृत्वम् । द्वयमपि हरावेवेति श्रुतिद्वयोक्तिः ॥ लोके चेत्युक्तमेवोपपादयति - न हीति ॥

ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಧಾರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥ. ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು. ಈ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆನ್ನಲು ಎರಡು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪ-ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅವಕಾಶಾದಾನಾದಿನಾ ನಾಮಾದಿನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಂ ಗಗನೇಽಪ್ಯಸ್ತೀತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ ನಿರಕ್ಷುತಿ ॥ ತಸ್ಯ ತತ್ರ ಭಗವದಾಯತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವೂ ಕೂಡ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ, ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕ-ವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನಿರಂಕುಶ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅವಕಾಶಪ್ರಧಾನಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಭಗವದಧೀನವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यदात्वित्यादिनोक्तं टीकारूढं करोति ॥ एतमेवेति ॥ टीकोक्तेर्मूलमाह - न्यायविवरणे चेति ॥ वैनामेति निपातद्वयं भगवतो नामरूपनिर्वहित्वत्वे श्रुत्यादिप्रसिद्धिबाहुल्यं दर्शयतीत्यर्थः ।

'ಯದಾತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಟೀಕಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಎತಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಟೀಕಾಮಾತಿಗೆ ಮೂಲವನ್ನು 'ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ' ಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಭಗವಂತನೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - वह प्रापण इत्यस्य धातोरनिट्वात्कथं निर्वहित्वत्पदप्रयोग इत्याशङ्क्याह - यद्यपीति ॥

'ವಹ ಪ್ರಾಪಣ' ಎಂಬ ಧಾತು ಅನಿಟ್ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ 'ನಿರ್ವಹಿತ್ಯಮ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. 'ನಿರ್ವಹಿತ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಪದವು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - श्रुत्यनुकरणार्थमिति ॥ यथा “न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनाम्” इत्यत्र तृणामिति णत्वेन निर्देशो कार्ये तृणामिति णत्वाभावेन निर्देशो विवक्षित-रूपानुकरणार्थस्तथेति भावः । उक्तं च मञ्जरी “जिघृक्षितरूपविनाशप्रसङ्गात्-नामित्यत्र णत्वाभावः” इति ।

ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನಿರ್ವಹಿತ್ಯಮ್' ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಪಾಣಿನಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. 'ನ ಲೋಕಾವ್ಯಯನಿಷ್ಠಾಖಲರ್ಥತೃನಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತೃಣಾಮ್' ಎಂದೇ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ರೇಫದ ಸಂಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣತ್ವವನ್ನು 'ರಷಭ್ಯಾಂ ನೋಣಃ ಸಮಾನ ಪದೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ವಿಧಾನಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ 'ತೃಣಾಮ್'

ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಯವು 'ತ್ಯನ್' ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತ್ಯನಾಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಕೂಡ 'ತ್ಯನ್' ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದ್ದನ್ನೇ ಮಂಜರಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಜಿಘೃಕ್ಷಿತ್-ರೂಪವಿನಾಶಪ್ರಸಂಗತ್ಯನಾಮಮಿತ್ಯತ್ರ ಣತ್ವಾಭಾವಃ'. 'ತ್ಯನ್' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ. ಅದೇ ನಾಶವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವ ಕಾರಣ 'ತ್ಯನಾಮ್' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಣತ್ವವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನनु यदि भगवतो निपातद्योत्यप्रसिद्धिरूपपद्येत तर्हि “अनामासोऽ-  
प्रसिद्धत्वादरूपो भूतवर्जनात्” इत्यप्रसिद्धत्वोक्तिर्विर्ध्यत इत्यत आह - भाष्य  
इति ॥

ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿಪಾತದ್ಯೋತೃವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಾದರೆ, 'ಅನಾಮಾಸೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವದ ಉಕ್ತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಭಾಷ್ಯೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಗುರಾಜೀಯಮ್ -**

अत एवेति ॥ बहिरङ्गलौकिकप्रसिद्धिसङ्ग्रहाय सजातीयान्तरङ्गवैदिक-  
प्रसिद्धिपीडनायोगादेवेत्यर्थः ॥ निर्बोद्धशब्द एव साधुरिति ॥ निरुपसर्गपूर्वकाद्रहेस्तृचि होढ  
इति ढत्वे खषस्तथोर्धोऽथ इति धत्वे णुनाष्टुरिति णृत्वे सहिवहोरोदवर्णस्येत्यवर्णस्यौत्वे  
ढोढेलोप इति लोपे निर्बोद्धशब्दनिष्पत्तिरिति भावः ।



ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳೇ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಆಧಾರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರು. ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳೇ ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆನ್ನಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ -

ವೈದಿಕೇಷು ಪ್ರಯೋಗೇಷು ವೈದಿಕೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ ।

ಗ್ರಾಹ್ಯಾಂತರಂಗಭೂತತ್ವಾದಯೋಗೇ ತ್ವವೈದಿಕೇ ॥೧॥

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ, ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬಹಿರಂಗವೆನಿಸಿದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮತ್ತು 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ವಿಧೇಯದಲ್ಲೇ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಸ್ತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಧಾರನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಹಾಗೂ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯು ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ನೀಡಿದರೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರೂಪ-ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

////////////////////

• • • • •

ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तात्पर्यचन्द्रिका

सूत्रेऽर्थान्तरशब्देन विलक्षणत्वमात्रोक्तावपि विषयवाक्ये सन्निहितत्वादेनाम-  
रूपत्वरूपविशेषसिद्धिः । आदिशब्दार्थस्तु ब्रह्मत्वादिकम् ।

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವಿಲಕ್ಷಣ' ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಾಮರೂಪವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮವತ್ವ, ರೂಪವತ್ವಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಾಮವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಹಾಗೂ ರೂಪವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಅಮೃತತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಯದ್ವಾ “ತೇ ಯದಂತರ” ಇತಿ ದ್ವಿವಚನೇನಾನಾಮರೂಪತ್ವಯೋಃ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರತೀತಾವಪಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇ ನಿರಪೇಕ್ಷಯೋರೇವ ಹೇತುತ್ವಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಸೂತ್ರೇಽರೂಪತ್ವಮರ್ಥಾಂತರಪದೇನ ಆದಿಪದೇನ ತು ಅನಾಮತ್ವಮುಕ್ತಮ್ । ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚಪಕ್ಷೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಕಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚಿಘೈರೇವೋಹಿತುಂ ಶಕ್ಯಮಿತಿ ನ ತಸ್ಯಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣಮಿತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ॥

ಅಥವಾ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದದಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವಸ್ತುತಃ ‘ತೇ ಯದಂತರೇ’ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿವಚನದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ, ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇತುಮಾಡಿದರೂ ಸಾಕು ಯಾವುದೇ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಹೇತುವಿಗೂ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಒಂದೊಂದು ಹೇತುಗಳೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅರ್ಥಾಂತರಶಬ್ದದಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಆದಿಪದದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ —**

एवमधिकरणशरीरमुपपाद्य सूत्रस्थहेत्वंशस्य टीकायां “नामरूपराहित्याख्य-  
विलक्षणार्थत्वव्यपदेशात्तद्वसति ब्रह्मत्वव्यपदेशाच्च” इत्युक्तमर्थं सूत्रारूढं करोति ॥  
सूत्र इति ॥

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ನಾಮರೂಪ-  
ರಾಹಿತ್ಯಾವಿಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ತದ್ವಹ್ಮತಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ  
ವಿಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ,  
ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.  
ಅದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಸೂತ್ರೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ  
ಗ್ರಂಥದಿಂದ.



**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಿತಿ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮಾದಿಪದೇನಾನಾಮತ್ವಮಿತಿ ವಾ” ಇತಿ ಟೀಕಾಂಕಂ ಪಕ್ಷಾಂತರಮುಪಪತ್ತಿಂ ವದನ್ಮಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ ॥

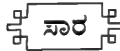
‘ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಿತಿ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಮಾದಿಪದೇನಾನಾಮತ್ವಮಿತಿ ವಾ’ ಅಥವಾ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಪತ್ತಿ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಯದ್ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ಅನ್ಯೋಽರ್ಥೋಽರ್ಥಾಂತರಮ್ । ತತ್ತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ಶಬ್ದಾದೇವಾ-  
ನಾಮರೂಪತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ । ನತು ವಿಷಯವಾಕ್ಯಸನ್ನಿಧಾನಾತ್ ॥

ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ಅನ್ಯಃ ಅರ್ಥಃ ಅರ್ಥಾಂತರಮ್ ತತ್ತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ‘ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಶಾಶ್ವತ-ರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನ ತಸ್ಯಾದಿಪದೇನೇತಿ ॥ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೇತು “ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವನಾಮಾಂತರತ್ವಾದಿ-  
ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ವಾ” ಇತಿ ಪುನರಾದಿಪದಪ್ರಯೋಗಾದ್ಭ್ರಾಂತತ್ವಾದಿಕಮಪ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥ ಇತಿ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ‘ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವನಾಮಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ವಾ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಯಾವ ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೋ, ಅದೇ ಆದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬರ್ಥವು ತೋರುತ್ತದೆ.



ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೀಗಿದೆ - ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೂ ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ನಾಮರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದರೂ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಅವನಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ

ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ನಾಮರೂಪ-ರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಕೇವಲ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಥವಾ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಎರಡೂ ಹೇತುಗಳು ಯಾವುದೇ ದೋಷವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆದಿಪದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯಂದಿರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

////////////////////////////////////

• • • • •

### ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

#### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇತು ॥ “ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಕ್ಷಾತ್” ಇತ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯವಾಕ್ಯೇ “ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪಯಂತೆ” ಇತ್ಯತ್ರೇವೈತಸ್ಮಿನ್ ವಿಷಯವಾಕ್ಯೇ “ಆಕಾಶೋ ಹವೇನಾಮ” ಇತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಕ್ಷಾಭಾವೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋದಯಾದಗತಾರ್ಥತೇತ್ಯಾಹುಃ ।’

(೧) ಶಾಙ್ಕರಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॥ ೪೧ ॥

ವಿಯದ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮೇತಿ ಶ್ರುತಂ ವಿಯತ್ ।

ಅವಕಾಶಪ್ರದಾನೇನ ಸರ್ವನಿರ್ವಾಹಕತ್ವತಃ ॥

ನಿರ್ವೌದ್ಧತ್ವಂ ನಿಯಂತೃತ್ವಂ ಚೈತನ್ಯಸ್ಯೈವ ತತ್ವತಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ಯಾದ್ ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದತಃ ॥

‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ’ ಇತಿ ಶ್ರುಯತೇ । ತತ್ಕಿಮಾಕಾಶಶಬ್ದಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ? ಕಿಂ ವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ಭೂತಾಕಾಶಮ್? ಇತಿ ವಿಚಾರೇ ಭೂತಪರಿಗ್ರಹೋ ಯುಕ್ತಃ, ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ತस्ಮಿನ್ ರೂಢತ್ವಾತ್ । ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಣಸ್ಯ ಚಾವಕಾಶಾದಾನದ್ವಾರೇಣ ತಸ್ಮಿನ್ ಯೋಜಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್, ಸೃಷ್ಟವಾದೇಶ್ಚ ಸ್ಪಷ್ಟಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಕ್ಷಾಭವಾಶ್ರವಣಾದಿತಿ । एवं ಪ್ರಾಪ್ತ ಇದಮುಚ್ಯತೇ, ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇಹಾಕಾಶಶಬ್ದಂ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ । ಕಸ್ಮಾತ್? ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । ‘ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತಿ ಹಿ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮರ್ಥಾಂತರ-ಭೂತಮಾಕಾಶಂ ವ್ಯಪದಿಶತಿ । ನಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮರ್ಥಾಂತರಂ ಸಂಭವತಿ, ಸರ್ವಸ್ಯ

ಅನುವಾದ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವು ಭೂತಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿರುವ 'ಆಕಾಶೋ ಹವ್ಯನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಯಾವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ತನ । अत्रापि नामरूपनिर्वहितत्वादिलिङ्गानां ब्रह्मात्मादिश्रुतीनां च सत्त्वात् ।  
 क्लेशेनाकाशो योजनं तूभयत्र समम् ॥

ಇದು ತಪ್ಪು. ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೂತಕಾರಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವಿರುವಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಶ್ರುತಿ, ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಈ ನಾಮನಿರ್ವಹಿತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂತಕಾರಣತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

प्रकाशः —

अन्येत्यिति ॥ आकाशो वैनामेत्यत्र श्रुत आकाशः किं भूताकाशः परमात्मावेति  
 सन्देहे आकाशशब्दस्य भूते रूढत्वाद्भूतमिति प्राप्ते नामरूपनिर्वाहकत्वादि-  
 ब्रह्मलिङ्गाद्ब्रह्मेति सिद्धान्तः ।

ವಿಕಾರಜಾತಸ್ಯ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮೇವ ವ್ಯಾಕೃತತ್ವಾತ್ । ನಾಮರೂಪಯोरपि निर्वहणं निरङ्कुशं न  
 ब्रह्मणोऽन्यत्र सम्भवति । 'अनेन जीवेनात्मनानुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणि' इत्यादि-  
 ब्रह्मकर्तृकत्वश्रवणात् । ननु जीवस्यापि प्रत्यक्षं नामरूपविषयं निर्बोद्धत्वमस्ति ।  
 बाढमस्ति । अभेदस्त्विह विवक्षितः । नामरूपनिर्वहणाभिधानादेव च स्रष्टृत्वादि-  
 ब्रह्मलिङ्गमभिहितं भवति । 'तद् ब्रह्म तदमृतं स आत्मा' इति च ब्रह्मवादस्य लिङ्गानि ।  
 'आकाशस्तलिङ्गाद्' इत्यस्यैवायं प्रपञ्चः ॥ ४१ ॥

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ರೂಢವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಲಿಂಗಾದ್ಭಿರಾಧಿಪಾಃ ಪ್ರಾಣೇವೋಕ್ತಃ । ಅತಃ ಗತಾರ್ಥಮೇತದಿತ್ಯತಃ  
ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತಮನುವದತಿ ॥ ಆಕಾಶಃ ಇತಿ ॥

ಲಿಂಗದಿಂದ ಲೋಕರೂಢಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಾಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದಂತ ಇತ್ಯತ್ರ ಸರ್ವಜಗದುತ್ಪತ್ತೇ-  
ರೇವಕಾರಾವಗತನಿರಪೇಕ್ಷಕಾರಣತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಶ್ನಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಿಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯ ಚ  
ದರ್ಶನಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಂ ನೈವಮಿಹೇತಿ ಕಲ್ಪತರುತ್ತಾರ್ಥೋ ಬೋಧ್ಯಃ । ನಿರ್ವಹಿತೃತ್ವೇತಿ ಪೂರ್ವತ್ಸಾಧುತ್ವ-  
ಸಮರ್ಥನಮ್ ।

ಭಾಮತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪತರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ - 'ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ  
ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದಂತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ  
ನಿರಪೇಕ್ಷಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಾಗ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿಯು  
ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಾಗ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ  
ಉತ್ತರವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದವ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು  
ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ  
ನಿರ್ವಹಿತತ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ  
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನುಕ್ತಮತ್ರ "ತತ್ರೇವಾತ್ರ ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಾವಾದವಕಾಶಾದಾನಾದಿನಾ ನಾಮರೂಪ-  
ನಿರ್ವಹಣಸ್ಯ ಗಗನೇಽಪಿ ಸಮ್ಮವಾದಕಸ್ಮಾದ್ಭಿತ್ತಾಘಾಯೋಗಾತ್ "ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ" ಇತಿ  
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾಮರೂಪಯೋರಂತರಾಲತವಚನಾದ್ಭೂತಾಕಾಶೋ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಃ । ಬ್ರಹ್ಮಚೈತಯೋರ-  
ಂತರಾಲಮ್ । ಮಧ್ಯಂ ಸಾರಮಿತಿ ಯಾವದಿತಿ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕಾಶತಃ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಭೇದೋಕ್ತಃ"  
ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಾದೇವನಿರ್ವಾಹನಮಿತ್ಯತಃ ಆಹ - ಕ್ಲೇಶೋನೇತಿ ॥

ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವು ಇದ್ದಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಕಾಶಪ್ರದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಗಗನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಆಕಾಶವಾಗಿ ರೂಢಿಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಭಕ್ತೃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭೂತಾಕಾಶವೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಈ ನಾಮರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಮಧ್ಯಂ ಸಾರಂ' ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ, ಆದರೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಮಾತ್ರ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುವ ಆಕಾಶವೇ ಬೇರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಬೇರೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಕೇಶೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** उभयत्रेति ॥ तत्रापि “आकाशाद्रायुः वायोरग्निः” इत्यादिनाऽऽकाशस्य सर्वभूतादित्वश्रवणेन सर्वभूतकारणस्य ततोऽन्यस्याभावेन निर्धारणोक्तनिरपेक्षत्वस्य भूतेऽप्युपपत्तेस्तत्रैवोक्तत्वादिति भावः ।

ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವು ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. 'ಆಕಾಶಾದೇವ' ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಣಾದಿಂದ ನಿರಪೇಕ್ಷ-ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭೂತಕಾರಣತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ननु पूर्वमाकाशस्य ब्रह्मत्वे निर्णीतेऽपि दहराधिकरणे दहराकाशो भूतमिति प्राप्ते ब्रह्मेति पुनर्विवरणमिवेहापि स्यादिति चेन्न । दहरस्यस्यैव ब्रह्मत्वेन दहरस्य ब्रह्मत्वनिरासात् । तत्र पूर्वपक्षप्रापकप्रबलहेतोर्विवेह प्रापकस्याभावाच्चेति भावः ॥

ತಂಕೆ - ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದಹರಾಕಾಶವು ಭೂತಪದಾರ್ಥವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಬಂದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ದಹರಾಕಾಶವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲೇ ಆಕಾಶವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದಹರಾಕಾಶವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ವಿವರಣರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತೇವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ದಹರಾಕಾಶವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪಕಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.



ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಿತಾ' ಎಂಬ ಛಾಂದ್ಯೋಗ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ರೂಢವಾದ ಕಾರಣ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಧಂತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಣೀಯತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ-ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವಿರುವ ಕಾರಣ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥತ್ವವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕೂಡಿಸುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಭೂತಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲು ಹೋಗಿ, ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಹುರುಳಲ್ಲದ್ದು.



## ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ವಿಮರ್ಶೆ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचित್ತು ॥ ತಲ್ಲಿಕ್ಷಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯೇನೈವಾತ್ರಾಪಿ ವಾಕ್ಯ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಗಗನತ್ವನಿರಾಸಾತ್  
ಮುಕ್ತಜೀವತ್ವೇನೈವೇಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಇತ್ಯಾಹುಃ ।

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.  
'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮ  
ಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ  
ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಜೀವವೆನೇ ಇಲ್ಲಿ  
ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ರ । ಅस्ಮಿನ್ ವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಕ್ಷಸ್ಯಾಸ್ಫುಟತ್ವೇ ಗಗನಪಕ್ಷಸ್ಯೈವೋದಯಾತ್ । ಸ್ಫುಟತ್ವೇ ಚ  
ಜೀವಪಕ್ಷಸ್ಯಾಪ್ಯನುದಯಾಚ್ಚ ।

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲವೋ,  
ಅಥವಾ ತೋರುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಈ  
ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲಿಂಗಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ  
ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ,  
ಮುಕ್ತಜೀವನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ನಿರ್ವಿಜಶ್ಚ ಜೀವಪಕ್ಷಃ । ಜೀವಲಿಕ್ಷಾಯಭಾವಾತ್ । ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ತತ್ರಾಗ್ರಸಿದ್ಧೇವೈನಾಮೇತಿ  
ನಿಪಾತಾನುಪಪತ್ತೇಃ ।

ಮತ್ತು ಜೀವನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ನಿರ್ಬಿಜವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ  
ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ  
'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಜಗದ್ವಿಪಾರವರ್ಜಮಿತ್ಯತ್ರ ಮುಕ್ತಜೀವಸ್ಯ ನಾಮರೂಪನಿವೃದ್ಧತ್ವಸ್ಯ ನಿರಸಿಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಮತ್ತು 'ಜಗದ್ವಿಪಾರವರ್ಜಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು  
ಸಾಧಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ  
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಇದು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

“ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಮ್ಭವಾಮಿ” ಇತಿ ಪೂರ್ವಾಖ್ಯೇ ಚ ಜೀವಸ್ಯ ಸನ್ನಿಹಿತತ್ವೇಽಪಿ ಸನ್ನಿಧಾನಸ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯವಾಧಕತ್ವಾತ್ ।<sup>1</sup>

(೧) ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಮ್

ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॥ ೪೨ ॥

ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ಶ್ರುಯತೇ ‘ಆಕಾಶೋ ಹ ವೈ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ’ ಇತಿ । ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ, ಕಿಮಯಮಾಕಾಶಶಬ್ದನಿರ್ದಿಷ್ಟೋ ಮುಕ್ತಾತ್ಮಾ, ತುತ ಪರಮಾತ್ಮಾ? ಇತಿ । ಕಿಂ ಯುಕ್ತಮ್? ಮುಕ್ತಾತ್ಮೇತಿ । ಕುತಃ? ‘ಅಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧೂಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ರಾಹೋಮುಖಾತ್ಪ್ರಮುಚ್ಯ । ಧೃತ್ವಾ ಶರೀರಮಕೃತಂ ಕೃತಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಮ್ಭವಾಮಿ ॥’ ಇತಿ ಮುಕ್ತಸ್ಥಾನಂತರಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ । ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಇತಿ ಚ ನಾಮರೂಪವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಭಿಧಾನಾತ್ । ‘ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ’ ಇತಿ ಚ ಸ ಏವ ಪೂರ್ವಾಖ್ಯೆಯೊಪಲಿಲಕ್ಷಯಿಷಿತಃ । ಸ ಏವ ಹಿ ದೇವಾದಿರೂಪಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ಚ ಪೂರ್ವಮವಿಭಿಃ, ತಸ್ಯೈವ ನಾಮರೂಪವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಾ ಸಾಮ್ಪ್ರತೀತ್ಯವಸ್ಥಾ ‘ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್’ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಆಕಾಶಶಬ್ದಶ್ಚ ತಸ್ಮಿನ್ನಪ್ಯಸಂಕ್ಷುಚಿತಪ್ರಕಾಶಯೋಗಾದುಪಪದ್ಯತೇ । ನನು ದಹರಾವ್ಯಕ್ತಶೇಷತ್ವಾದಸ್ಯ ಸ ಏವ ದಹರಾಕಾಶೋಽಯಮಿತಿ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತಸ್ಯ ಚ ಪರಮಾತ್ಮತ್ವಂ ನಿರ್ಣಾತಮ್ । ಮೈವಮ್, ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯವ್ಯವಧಾನಾತ್ । ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯೇ ಚ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋ ಮುಕ್ತವಸ್ಥಾಂತಂ ರೂಪಮಭಿಹಿತಮ್ । ಅನಂತರಂ ಚ ‘ವಿಧೂಯ ಪಾಪಮ್’ ಇತಿ ಸ ಏವ ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥಾಃ ಪ್ರಸ್ತುತಃ । ಅತೋಽತ್ರಾಕಾಶೋ ಮುಕ್ತಾತ್ಮಾ, ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಉಚ್ಯತೇ - ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಇತಿ ॥ ಆಕಾಶಃ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಕುತಃ? ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವವ್ಯಪದೇಶಸ್ತಾವದ್ ‘ಆಕಾಶೋ ಹ ವೈ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ’ ಇತಿ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವೃತ್ತತ್ವಂ ಬದ್ಧಮುಕ್ತೋಭಯಾವಸ್ಥಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಮಾಕಾಶಸ್ಯೋಪಪಾದಯತಿ । ಬದ್ಧಾವಸ್ಥಾಃ ಸ್ವಯಂ ಕರ್ಮವಶಾನಾಮರೂಪೇ ಭಜಮಾನೋ ನ ನಾಮರೂಪೇ ನಿರ್ವೃಂಶುಃ ಶಕ್ತುಯಾತ್ । ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥಾಸ್ಯ ಜಗದ್ವಾಪಾರಸಮ್ಭವಾದ್ ನನಿತರಾ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತತ್ವಮ್ । ಇಶ್ವರಸ್ಯ ತು ಸಕಲಜಗನ್ನಿರ್ಮಾಣಧುರನ್ಧರಸ್ಯ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವೃತ್ತತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯೈವ ಪ್ರತಿಪನ್ನಮ್ । ‘ಅನೇನ ಜೀವನಾಽತ್ಮನಾಽನುಪ್ರವಿಷ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ’ ‘ಯಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವವಿದ್ ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಯಂ ತಪಃ । ತಸ್ಮಾದೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಮ ರೂಪಮ್ ಚ ಜಾಯತೇ’ ‘ಸರ್ವಾಣಿ ರೂಪಾಣಿ ವಿಚಿತ್ಯ ಧೀರೋ ನಾಮಾನಿ ಕೃತ್ವಾಽಭಿವದನ್ ಯದಾಸ್ತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಷು । ಅತೋ ನಿರ್ವಾಹ್ಯನಾಮರೂಪಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವೃತ್ತಾಽಯಮಾಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಂ ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ । ತದೇವೋಪಪಾದಯತಿ ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಇತಿ । ಯಸ್ಮಾದಯಮಾಕಾಶೋ ನಾಮರೂಪೇ ಅಂತರಾ, ತಾಭ್ಯಾಮಸ್ಪೃಶೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಃ, ತಸ್ಮಾತ್ತಯೋರ್ನಿರ್ವೃತ್ತಾ ಅಪಹತಪಾಪಮತ್ವಾತ್ ಸತ್ಯಸಂಕ್ಷುಚಿತತ್ವಾಚ್ಚ ನಿರ್ವಹಿತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಆದಿಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾತ್ಮತ್ವಾಮೃತತ್ವಾನಿ ಗೃಹ್ಯಂತೇ । ನಿರೂಪಾಧಿಕಬೃಹತ್ತ್ವಾದಯೋ ಹಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವ ಸಮ್ಭವಂತಿ ।



‘ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮಿ’ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಪರಾಮರ್ಶಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ಸನ್ನಿಹಿತತ್ವಾಚೇತಿ ||**

**|| ಇತಿ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾಯಾಂ  
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ||**

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -**

**ಕೇचित್ವಿತಿ || “ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ”** ಇತಿ ಶ್ರುತ ಆಕಾಶೋ ಮುಕ್ತಜೀವಃ ಪರಮಾತ್ಮಾವೇತಿ ಸಂಶಯೇ

ವಿವರಣೆ - ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೇ ವಿಷಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ತೇನಾತ್ರಾಕಾಶಃ ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ | ಯತ್ಪುನರುಕ್ತಂ ‘ಧೃತ್ವಾ ಶರೀರಮ್’ ಇತಿ ಮುಕ್ತೋಽನಂತರಪ್ರಕೃತಃ ಇತಿ, ತತ್ರ | ‘ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮಿ’ ಇತಿ ಪರಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತರಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ | ಯಥಾಪ್ಯಭಿಸಂಭವಿತುಮುಕ್ತಸ್ಯಾಭಿಸಂಭವ್ಯತಯಾ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮ್, ತಯಾಪ್ಯಭಿಸಂಭವಿತುಮುಕ್ತಸ್ಯ ನಾಮರೂಪ-ನಿರ್ಬೌದ್ಧತ್ವಾಽಭಿಸಂಭವಾದಭಿಸಂಭವ್ಯಂ ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇತವ್ಯಮ್ | ಕಿಂಚ ಆಕಾಶಶಬ್ದೇನ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ದಹರಾಕಾಶಸ್ಯಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಾತ್, ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಾಸಕಸ್ವರೂಪಕಥನಾರ್ಥತ್ವಾದುಪಾಸ್ಯ ಎವ ದಹರಾಕಾಶಃ ಪ್ರಾಪ್ಯತಯೇಹೋಪಸಂಹ್ರಿಯತ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಆಕಾಶಶಬ್ದಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ನ ಕ್ವಚಿದ್ ದೃಶ್ಯಃ | ಅತೋಽತ್ರಾಕಾಶಃ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ||

ಅಥ ಸ್ವಾತ್, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಮಾತ್ಮಾಂತರಮೇವ ನಾಸ್ತಿ, ಏಕೈಕೋಪದೇಶಾತ್, ದ್ವೈತಪ್ರತಿಪೇಧಾಚ್ಚ | ಶುಕ್ಲಾವಸ್ಥಾ ಎವ ಹಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮೇಶ್ವರ ಇತಿ ಚ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ | ಅತಃ ಪ್ರಕೃತಾನ್ಮುಕ್ತಾತ್ಮನೋಽಭಿಸಂಭವಿತುನಾರ್ಥಾಂತರಮಭಿಸಂಭವೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ, ಅತೋ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ಆಕಾಶೋಽಪಿ ಸ ಎವ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ, ಇತಿ ಅತಃ ಉತ್ತರಂ ಪಠತಿ -

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಅಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧುಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ನಿರ್ಮುಕ್ತ” ಇತಿ ಮುಕ್ತಸ್ಯಾಭಿಧಾನೇನ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ನಾಮರೂಪಭಾತವರೂಪನಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತವಸ್ಯ ಸಂಸಾರಿತ್ವದಶಾಯಾಂ ಸಂಭವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾಮೃತತ್ವಾದೇಶ ಮುಕ್ತೇ ಸಂಭವಾತ್ ಆಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಚಾಸಂಕ್ಷುಚಿತಪ್ರಕಾಶಾಯುಕ್ತೇ ಮುಕ್ತೇ ಯೌಗಿಕತ್ವೇನೋಪಪತ್ತೇರ್ಮುಕ್ತ ಏವಾಯಮಾಕಾಶ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ

ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಅಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧುಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ನಿರ್ಮುಕ್ತ’ ಕದುರೆಯು ತನ್ನ ರೋಮಗಳನ್ನು ಝಾಡಿಸುವಂತೆ ಮುಕ್ತನೂ ಸಹ ತನ್ನ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಝಾಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮುಕ್ತನು ಪ್ರಕೃತನಾದ ಕಾರಣ, ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹತೃತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನೇ ನಾಮರೂಪ ನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸಂಸಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನೂ ಕೂಡ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯನಾದ ಕಾರಣ, ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ, ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಮುಕ್ತನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಆಸಮಂತಾತ್ಕಾಶತೇ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತ” ಇತಿ ಕರ್ತೃತಯಾ ತನ್ನಿರ್ವೃತ್ತವಸ್ಯ ಜೀವೇ-ಯೋಗಾತ್ಸಕಲನಿರ್ಮಾಣಧುರಂಧರಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಯೋಗಾತ್ “ತೇ ಯದಂತರ” ಇತ್ಯುಕ್ತನಾಮರೂಪಾಸ್ಪೃಶ್ಯತ್ವಸ್ಯ ತತ್ರೈವ ಯೋಗಾದಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ।

‘ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವೇನ ನಿರ್ವೋಧ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಸಕಲ ನಿರ್ಮಾಣ ಧುರಂಧರನಾದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ‘ತೇ ಯದಂತರೇ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಮರೂಪಗಳ ಸ್ಪೃಶ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂಶಮಾತ್ರಮನುವದತಿ || ತಲ್ಲಿಂಗಾದಿತಿ || ಕಿಮಸ್ಮಿನ್ವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಮಸ್ಪೃಶ್ಯಮುತ ಸ್ಪೃಶ್ಯಮಿತಿ ವಿಕಲ್ಪೌ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಾಹ - ಅಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ || ಸ್ಪೃಶ್ಯತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗೇನೈವ ಜೀವಪ್ರಾಪಕಬಾಧಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೂಷ್ಯವಾದ ಅಂಶವನ್ನಷ್ಟೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ತಲ್ಲಿಂಗಾದಿತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆಯೋ? ಎಂದು ವಿಶಲ್ಪ ಮಾಡಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅಸ್ಮಿನ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿರುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಜೀವಪ್ರಾಪಕಂ ಚ ನಾಸ್ತೀತ್ಯಾಹ - ನಿर्वಿಜಶ್ಚೇತಿ || ಶ್ರುತಿತಿ ||  
 ಆಕಾಶಶ್ರುತಿತೀತರ್ಥಃ | ಸನ್ನಿಧಿಃ ಸ್ಥಾನಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಸ್ತು ದುರ್ಬಲತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಜೀವಪ್ರಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನಿರ್ವಿಜಶ್ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯೆಂದರೆ ಆಕಾಶಶ್ರುತಿಯೆಂದರ್ಥ. ಸನ್ನಿಧಿಯು ಸ್ಥಾನಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेनास्याकाशस्य भूतजीवान्यतरत्वप्राप्तौ शिवत्वेन सिद्धान्त इति  
 वदतः कस्यचिन्मतमपि निरस्तं बोध्यम् | शिवासाधारणलिङ्गाभावाच्च |  
 सर्वाधारत्वादेर्विष्णुलिङ्गत्वसमर्थनाच्चेति अक्षरार्थस्तु प्रागेव विवृतः ||

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते  
 चन्द्रिकाप्रकाशे आकाशाधिकरणं सम्पूर्णम् ||

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಶೈವಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನು ಅಥವಾ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ, ಶಿವನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶೈವರು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗಗಳಾವುದೂ ಸಹ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಶಿವನಲ್ಲ.

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಶೈಲಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ  
 ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ ಸೂತ್ರೇ ಸಾಕ್ಷಾಢ್ಢೇತುವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್ಪಕ್ಷಾಂತರಮಾಹ - ಯಥೇತಿ॥  
 ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನೆತಿ ॥ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್  
 ಆಕಾಷ್ಠಾಧಿಕರಣಂ ಸಮ್ಪೂರ್ಣಮ್ ॥೧೨॥



ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿಷಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶೋ  
 ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ  
 ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ  
 ಜೀವನು ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನೇ ಆಕಾಶವದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು  
 ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶನು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಕರ್ತೃತ್ವವೆಂದರ್ಥ.  
 ಜೀವನು ಸ್ವತಃ ನಾಮರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಕರ್ತೃ ಆಗಲಾರ. ಹೊರತಾಗಿ ಸಕಲನಿರ್ಮಾಣ  
 ಧುರಂಧರನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ  
 ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ  
 ಲಿಂಗಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು.  
 ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗಲಾರ. ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಜೀವ-  
 ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ  
 ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ನಿಷಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.  
 'ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ  
 ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮಿ' ಎಂದು ಮುಕ್ತಜೀವನು  
 ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಸನ್ನಿಧಿರೂಪವಾದ ಸ್ಥಾನಪ್ರಮಾಣವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ  
 ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಶಬ್ದದಿಂದ  
 ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ  
 ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.



# ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೨)

---

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्

ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम्

आकाशाधिकरणम् (१।३।१२)

अन्यश्च

नामरೂಪराಹಿತವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता

ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमअरी

आकाशाधिकरणम् (१।३।१२)

ननु सर्वाश्रयो जनार्दन इत्युक्तम् । छान्दोग्ये अष्टमान्ते 'आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वहिता । ते यदन्तरा तद्ब्रह्म तदमृतम्' इति वाक्ये 'वै नाम' इति निपातद्योतितप्रसिद्धाकाशस्यैव नामरूपनिर्वहितृपदेन सर्वाश्रयत्वोक्तेरित्यतः प्राप्तम्- आकाशोऽर्थान्तरव्यपदेशादिति । तदर्थः - अन्यश्चेति ।

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬ ಎರಡು ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಆಕಾಶವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ, ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯವದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರವನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಶ್ಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अन्यशब्दोऽर्थान्तरशब्दितविलक्षणार्थवाची । पूर्ववदनुषङ्गः । 'ते यदन्तरा' इति नामरूपे अन्तरा विना यद्वर्तत इति अनामरूपतयोक्तोऽन्यश्च विलक्षणश्च एको जनार्दन एव । न केवलं कम्पकादिरिति चार्थः ।

ಅನ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಾಂತರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಇದನ್ನೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ತದನ್ಯತ ಚ ವಾಚಕಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ನಾಮರೂಪರೂಪಹಿತವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವುಳ್ಳವನು ಜನಾರ್ದನನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ಆಕಾಶವಲ್ಲ. ಸ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಕಂಪಕಾದಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಾಮರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

तत्तस्मात् अन्तरः खवदित्यत्र हरौ लोकतो गगने च प्रयोगात्प्रयोगसाधारण्ये न तत्रान्यत्रापि वाचकतया प्रतीतैराकाशनिर्वहिता यदित्यादिसर्वशब्दैरेको जनार्दन एव वाच्यः । नत्ववकाशः । कुतः अन्यो विष्णु लिङ्गैर्युतो हि । अनामत्त्वारूपत्वोप-  
लक्षितब्रह्मत्वामृतत्वनामरूपनिर्वहित्वलिङ्गैर्युतत्वस्य लोकतोप्रसिद्धत्वेऽपि श्रुतिषु विष्णौ प्रसिद्धेरिति चार्थः । तत्तस्मात् अन्तरः खवदित्यत्र हरौ लोकतो गगने च प्रयोगात्प्रयोगसाधारण्येन तत्रान्यत्रापि वाचकतया प्रतीतैराकाशनिर्वहिता यदित्यादिसर्वशब्दैरेको जनार्दन एव वाच्यः । नत्ववकाशः । कुतः अन्यो विष्णुः  
लिङ्गैर्युतो हि । अनामत्त्वारूपत्वोपलक्षितब्रह्मत्वामृतत्वनामरूपनिर्वहित्वलिङ्गैः  
युतत्वस्य लोकतोऽप्रसिद्धत्वेऽपि श्रुतिषु विष्णौ प्रसिद्धेरित्यर्थः । निपातद्वयमपि  
वैदिकप्रसिद्धत्वेऽपि विष्णौ सावकाशमिति भावः ।

'ತತ್' ಎಂದರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಂತರಃ ಖವತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಆಕಾಶವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾಮತ್ವ, ಆರೂಪತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ, ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ವೈ' ಮತ್ತು 'ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳಿಗೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

जनार्दनेत्यजत्वमोचकत्वयोरुक्त्या अमृतत्वं ब्रह्मत्वं च तस्यैवेति सूचितम् ।

‘यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विजिज्ञासस्व । तद्ब्रह्म’ इति इत्यादेः ।

अत्र समन्वयेयौगिकाकाशशब्दार्थे वाच्येऽप्यर्थान्तरत्वरूपलिङ्गविशेषोक्तिः

प्रागुक्ताशया ॥ १२ ॥

'ಜನಾರ್ದನ' ಎಂದು ಅಜತ್ವ, ಮೋಚಕತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಅಮೃತತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ ಇವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 'ಯತ್ರ ಯಂ ಅಭಿಸಂವಿಶಂತಿ, ತದ್ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ, ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಇವುಗಳು ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ, ಯೌಗಿಕವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವ ಎಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ, 'ಅನ್ಯಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ, ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

\*\*\*



॥ श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ॥

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥ हरिः ॐ ॥

श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता

## तन्त्रदीपिका

आकाशाधिकरणम् (११३१२)

॥ ॐ आकाशोऽर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥ १-३-४१॥

अत्राकाशनाम समन्वीयते । “आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वहिता” इत्युक्ताकाशस्तत्तु ब्रह्मैव । न त्वव्याकृताकाशः । कुतः ? अर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् । अन्योऽर्थोऽर्थान्तरम् । विलक्षणोऽर्थः । तस्य भावः । नामरूपराहित्यरूप-विलक्षणार्थत्वव्यपदेशात् आदिपदाद् ब्रह्मत्वामृतत्वव्यपदेशादित्यर्थः । अर्थान्तरत्व-मात्रोक्तावपि “नामरूपयोर्निर्वहिता ते यदन्तरा तद्ब्रह्म तदमृतम्” (१५२) इति विषयवाक्ये सन्निहितत्वात् अनामरूपत्वरूपविशेषसिद्धिः । यद्वाऽर्थान्तरत्वमरूपत्वं आदिपदेनामत्वं ग्राह्यम् । प्राकृतरूपराहित्यात् साकल्येन शब्दागोचरत्व-रूपानामत्वाच्चेत्यर्थः । निरपेक्षहेतुत्वं सूचयितुं पृथगुक्तिः । श्रुतावनामत्वस्यादित्वेऽप्य-रूपत्वोक्तिर्नाम्नोऽर्थसापेक्षत्वात् ॥१३॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶವು 'ತತ್ತ್ವ = ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ = ಅನ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಅರ್ಥಾಂತರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪದಾರ್ಥ ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಧರ್ಮವು ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವ ಎನಿಸಿದೆ. ನಾಮರೂಪರಾಹಿತತ್ವವೆಂಬ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ವಿಲಕ್ಷಣ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ. ಆದಿಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ನಾಮರೂಪಯೋ-  
ರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ  
ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಮ-ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮವು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ,  
'ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವ' ಎಂದರೆ 'ರೂಪರಾಹಿತ್ಯ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದಿಪದದಿಂದ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ  
ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ  
ಗೋಚರನಾಗದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ನಾಮರಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ  
ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡು ಪರಸ್ಪರ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೆ, ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ  
ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ನಾಮವು ಅರ್ಥವನ್ನು  
ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವ ಕಾರಣ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

## ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನೈಯಾಮುಕ್ತಾವಲಿ:

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೧೩೧೨)

॥ ॐ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॐ ॥ ೧೨ ॥

ಅತ್ರ “ಬಹಿಷ್ಕುಲಾಯಾದಮೃತಶ್ಚರित्व” ಇತಿ (ಬೃ.೬-೩-೧೨) ಪೂರ್ವಜ್ಯೋತಿಷಿ ಶ್ರುತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯ  
ಇಹಾಕಾಶೋ “ತದಮೃತಮ್” ಇತಿ ಶ್ರವಣಾತ್ ತಸ್ಯ ಚ ಅನ್ಯತ್ವಾತ್ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮಪಿ  
ಅನ್ಯದಿತ್ಯಾಕ್ಷೇಪಾತ್ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಜ್ಞತಿ: ।

‘ಬಹಿಷ್ಕರಣೆಯದಮೃತಶ್ಚರಿತ್ವಾ’ ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಮಾತಿನಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅಮೃತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ‘ತದಮೃತಮ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದದ್ದು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವಾದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶಾಂದೋಗ್ಯ “आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वहिता ते यदन्तरा तद्ब्रह्म तदमृतम्”  
 इत्यन्तिमखण्डे (छां. ८-१४-१) श्रुताकाशः किं प्रसिद्धाव्याकृताकाशः किं वा ब्रह्मेति सन्देहः ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ.

पूर्वपक्षस्तु वै नामेति निपातद्वयस्य प्रसिद्धार्थत्वात् तस्य च “आकाशो वै नाम” प्रसिद्धः खल्वाकाशः “नामरूपयोर्निर्वहित” इति उद्देशान्वये आकाशो नामरूपयोर्निर्वहिता, वै नाम तस्य नामरूपनिर्वोद्धृत्वं प्रसिद्धमिति विधेयान्वये वा द्वेधापि स्वरूपेण नामरूपावकाशदानात् तन्निर्वाहकतया च लोके अवकाश एव प्रसिद्धेः ईशे अप्रसिद्धेः अवकाश एवऽयमाकाश इति ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ‘ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ, ಆಕಾಶವೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಾಹಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋದ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೨)

ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅನ್ವಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಾಮರೂಪಅವಕಾಶಪ್ರಧಾನವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ-ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪ ಅವಕಾಶಪ್ರಧಾನವು ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಈಶನಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು - “ತೇ ಯದಂತರಾ” ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ವಿನಾ ಯದಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ಕಾತ್ಸರ್ಯೇನ ಶಬ್ದಾಗೋಚರತ್ವಾದಿರೂಪಾನಾಮತ್ವಸ್ಯ ತಥಾ ನಿರ್ವಾಹಿತಯಾ ಪ್ರಕೃತಪ್ರಾಕೃತ-ರೂಪರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯ ಚ ಲಿಂಗಸ್ಯ “ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ” (ತೈ.೨-೪) “ಅರೂಪಮಸ್ಪಶಿ” (ಕಾ.೩-೧೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿभिಃ “ಅನಾಮಾ ಸೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಅರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್” (ಬ್ರಾಹ್ಮ ಪು.) ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಚ ವಿಷ್ಣುವೇಕಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ತದ್ವಹೇತ್ಯುಕ್ತಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾತ್ ತದಮೃತಮಿತ್ಯುಕ್ತಾಮೃತ್ವಾಲಿಂಗಾच्च ಸಾಧಕಸತ್ತ್ವಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಿಪಾತದ್ವಯಸ್ಯ ಚ “ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ” ಇತಿ ಶ್ರುತೌ (ಛಾ. ೧-೧-೧) ಸ್ವರೂಪೇಣ “एको दाधार भुवनानि विश्वा” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ (ಋ.ಸಂ. ೧-೧೫೪-೪) ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತೇನ ಚ ವಿಷ್ಣೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಅಂತರಂಗತಾಯಾ ವೇದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವೇನಾಬಾಧಕತ್ವಾತ್ ಅಯಮಾಕಾಶೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ತೇ ಯದಂತರಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ರೂಪರೂಪಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ನಾಮರೂಪಕ್ಕೆವೆಂದರೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಗಮ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ರೂಪರೂಪಕ್ಕೆವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಕಲೇನ ಶಬ್ದ ಅಗೋಚರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ಅರೂಪಮಸ್ಪಶಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಕೃತರೂಪ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ಅನಾಮಾ ಸೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಅರೂಪೋ ಭೂತವರ್ಜನಾತ್’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯು ನಾಮರೂಪಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ರೂಪರೂಪಕ್ಕೆಗಳೆರಡೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ‘ತದ್ಭಕ್ತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ನಾಮರೂಪಕ್ಕೆ ರೂಪರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ತದಮೃತಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಅಮೃತತ್ವ’ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕವಾದ ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳಿಗೆ ‘ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು, ‘ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವಾನನಿ ವಿಶ್ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ

ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ನಿಪಾತದ್ವಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಹೊರತು, ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಾಗಲೀ, ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಾಗಲೀ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಅಂತರಂಗವಾದ್ದರಿಂದ, ವೇದದಿಂದ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋಚ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

फलं तु नामरूपनिर्वोदृत्वाख्यसर्वाधारत्वमुखेन बुभ्वादिनयाक्षेपः तत्समाधिश्च॥  
तल्लिङ्गादित्यत्र अनवकाशलिङ्गेन लोकरूढित्यागोक्तावपीह वै नामेत्याभ्यां  
विशेषशङ्कया पुनरारम्भः ॥ १२ ॥

ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋಚ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಮೂಲಕ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಆದರ ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ. 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನವಕಾಶವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಲೌಕಿಕರೂಢಿಯನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು, ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವೈ ನಾಮ' ಎಂಬೆರಡು ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಪುನಃ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ, ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಮದ್ವೇದಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

# ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ:

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣम् (೧೩|೧೨)

ಅತ್ರೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಕಾಶನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವೀಯತೇ ।

ॐ॥ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ॥ॐ ೧-೩-೪೧

ನನು 'ಅಯಮಾಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ' (ಛಾಂ. ೬-೧೪-೧) ಇತ್ಯತ್ರಾಕಾಶಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶ ಏವ ಸ್ಯಾತ್ । ತच्छಬ್ದಸ್ಯಾಕಾಶೋ ರೂಢತ್ವಾತ್ । ವಿಷ್ಣೌ ಚ ಯೌಗಿಕತ್ವಾತ್ । ಯೋಗಸ್ಯ ರೂಢೇರ್ಬಲವತ್ವಾತ್ । ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಕಾಶಪರಿತ್ಯಾಗೇನ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಲಿಜ್ಜೇನ ವಿಷ್ಣುಗ್ರಹಣೇ 'ವೈ ನಾಮ' ಇತ್ಯುಕ್ತನಿಪಾತದ್ವಯವಿರೋಧ-ಸಂಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ । ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಮಾತ್ರಸ್ಯಾಕಾಶಪಕ್ಷೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾನಿಪಾತವಿರೋಧಸಾಮ್ಯಾಭಾತ್ವಾತ್ । ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷೇ ವಿಷ್ಣುಸ್ತನ್ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಂ ಚೇತಿ ದ್ವಯಮಪ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ । ಆಕಾಶಪಕ್ಷೇ ತು ತನ್ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಮಾತ್ರ-ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಿತಿ ವೈಷಮ್ಯಾತ್ । ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಲಿಜ್ಜಂ ತ್ವಾಕಾಶಸ್ಯೋಪಾದಾನತ್ವಾತ್ ಸಂಭಾವಿತಂ ನತು ವಿಷ್ಣೋರಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ॐ॥ ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ॥ ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - 'ಆಕಾಶೋ ಹ ವೈ ನಾಮ' ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಾಕಾಶೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ । ನತ್ವವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಃ । ಕುತಃ? ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । ತೇ ಯದಂತರೇತಿ (ಬೃ. ೬-೧೪-೧) ವಾಕ್ಯೇ ವಿಷ್ಣೋರ್ನಾಮರೂಪರಾಹಿತಾಸ್ಯವಿಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗೃಹೀತಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾಮೃತತ್ವಯೋಶ್ಚ ಉಕ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಏವಂಚ ಉಕ್ತಹೇತುದ್ವಯಸಂಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ । ಅನಾಮರೂಪತ್ವಸ್ಯ ತಲ್ಲಕ್ಷಣತ್ವೇನ 'ಅವರ್ಣಮ್' ಇತಿ (ಆಥರ್ವಣಿ.) ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ 'एको दाधार' (ಋ. ೧-೧೫೪-೪) ಇತ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾಭಾವೇನ ನಿಪಾತದ್ವಯಾವಿರೋಧಾತ್ । ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯೇನ ತಸ್ಯಾ ಏವ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ । ಪ್ರತ್ಯುತಾಕಾಶಸ್ಯ ನಾಮರೂಪತ್ವೇನಾಕಾಶಗ್ರಹಣ ಏವ ವಿರೋಧಃ । ತತಃಶ್ಚಾಕಾಶೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ತಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

# ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೩)

---

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

---

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

## ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾರ್ವಾಕಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ

॥ ಅಥ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸ್ಮ - ॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ದೇನ ॐ ॥ ೩೩ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ತಯತ್ತತ್ರಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ವಾಗತಃ' ಎಂಬಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃವು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಏಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥



ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ — 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ' ಇತಿ ಶ್ರುತುಕ್ತಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ  
 ಪರಮಾತ್ಮನೈವ । ನ ಜೀವಃ । ಕುತಃ 'ಅಸಂಜ್ಞೋ ಹಂ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸಂಜ್ಞತ್ವಲಿಂಗಾದಿದಿ  
 ಹೇತುರ್ವಹಿರೇವಾಧ್ಯಾಹಾರ್ಯಃ । ನನ್ವಿವರಾಭೇದೇನ ಜೀವೇಽಪ್ಯಸಂಜ್ಞತ್ವೋಕ್ತಿಃ ಸಂಭವತೀತ್ಯತ  
 ಉಕ್ತಮ್ । ಸುಷುಪ್ತೀತ್ಯಾದಿ । ತಥಾ ಚ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ತಾಂತಯೋಃ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ'  
 ಇತಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ' ಇತಿ ಚ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ತಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋಃ । ಭೇದೇನ  
 ಜೀವೇಶಯೋರ್ಭಿನ್ನತ್ವೇನೋಕ್ತಃ । ನ ತಯೋರೈಕ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧॥

ಅರ್ಥ -- 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸ್ವಪಾದಿದ್ರಷ್ಟವು ಪರಮಾತ್ಮನೇ  
 ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸಂಜ್ಞೋ ಹೃಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ  
 ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈಶ್ವರನಿಗೆ  
 ಜೀವನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನಲ್ಲೂ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗ ಬರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.  
 ಏಕೆಂದರೆ 'ಸುಷುಪ್ತುಕ್ತಾಂತೋಃ' = 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬ ಸುಷುಪ್ತಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ  
 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬ ಉತ್ಪಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೇದೇನ = ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು  
 ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಪ್ರದರ್ಶಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

## ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ- ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್

ಭಾಷ್ಯಮ್ — ಅಸಂಜ್ಞತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉಕ್ತಮ್ । ತಚ 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ' ಇತಿ ಶ್ರುತುಕ್ತಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟಃ ಪ್ರತೀಯತೇ |  
 ಭವತ್ಯಸಂಜ್ಞೋ ಹೃಯಂ ಪುರುಷ' (ಬೃ. ೩. ೬-೩-೧೫) ಇತಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟಃ ಪ್ರತೀಯತೇ |

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು.

ಆದರೆ, ಅದೇ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ'  
 ಸುಷುಪ್ತಪ್ರಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ನಾದೃಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪರಮಾತ್ಮನಃ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ, ಅಸಂಗತ್ವಂ = ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು, ಉಕ್ತಂ = ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ತಚ್ಚ = ಅದೇ ಅಸಂಗತ್ವವು, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸಃ = ಆ ಪುರುಷನು, ತತ್ = ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ = ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ತೇನ = ಆ ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶನದಿಂದ, ಅನಾಗತಃ = ದುಃಖದಿಂದ ಅಸಂಸ್ಪೃಷ್ಟನಾಗಿ, ಭವತಿ = ಇರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಯಂ = ಈ, ಪುರುಷಃ = ಪುರುಷನು, ಅಸಂಗಃ = ಪುಣ್ಯಪಾಪಸಂಪರ್ಕರಹಿತನು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರತೀಯತೇ = ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. (೧)

**भाष्यम् - स च जीवः प्रसिद्धेरित्यत आह (वक्ति) -**

**॥ ॐ सुषुप्त्यात्क्रान्त्योर्भेदेन ॐ ॥४२॥**

ಅನುವಾದ - ಆ ತತ್ವದೃಷ್ಟವು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವು ಅಸಂಗನಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಃ = ಆ ತತ್ವದೃಷ್ಟವು, ಚ ಜೀವಃ = ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ = ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ, ಇತಿ = ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. (೨)

(೧) भाष्यदीपिका - अत्राधिकरणे स्वप्नादिद्रष्टृत्वलिङ्गं ब्रह्मणि समन्वीयते । श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयादिकं च सूचयति - असङ्गत्वमिति ॥ अक्षरनयोदाहृते 'अगन्धमरसम्' इति वाजसनेयवाक्ये परमात्मनो असङ्गत्वमुक्तमित्यर्थः । ततः किमित्यत आह - तच्चेति ॥ चोऽवधारणे । इतीति एवंरूपे वाजसनेयवाक्ये इत्यर्थः । अनेन स्वप्नादिद्रष्टृत्वस्यान्य-निष्ठत्वाक्षेपमुखेन पूर्वोक्तसङ्गत्वस्याप्यन्यनिष्ठत्वाक्षेपात्, अक्षरनयेनास्याऽक्षेपिकी सङ्गतिः सूचिता । स्वप्नादिद्रष्टृत्वाख्यो विषयश्च सूचितः ।

(೨) भाष्यदीपिका - ततः किमित्यतः सयुक्तिकं पूर्वपक्षयति - स चेति ॥ चोऽवधारणे । 'सः' स्वप्नादिद्रष्टा । जीव एव भवेत् । कुतः ? तद्रष्टृत्वस्य लोके जीव एव परिपूर्णोऽयमुक्तिः

भाष्यम् - 'प्राज्ञेनाऽऽत्मनाऽन्वारूढ उत्सर्जयाति' (बृ. उ. ६-३-३६) इति  
भेदव्यपदेशान्न जीवः, पर एवासङ्गः ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಪ್ಷ್ಕಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಷುಪ್ತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು, 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾದ್ವರೂಢಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ಥಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಗಪುರುಷನು ಜೀವನಲ್ಲ, ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ ಆತ್ಮನಾ = ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಸಂಪರಿಪ್ಷ್ಕಃ = ಅಲಿಂಗಿತನಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯಂ = ದೇಹದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾದ, ಅಂತರಂ = ದೇಹದ ಒಳಗಿರುವ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ನ ವೇದ = ತಿಳಿಯಲಾರ ಎಂದು, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ ಆತ್ಮನಾ = ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಅನ್ವಾದ್ವರೂಢಃ = ಹೊತ್ತುಕೊಂಡವನಾಗಿ, ಉತ್ಸರ್ಜದ್ = ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾತಿ = ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್ = ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಜೀವಃ = ಜೀವನು, ನ = ಅಸಂಗನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಃ ವಿವ = ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಅಸಂಗಃ = ಅಸಂಗನಾಗುತ್ತಾನೆ.<sup>(१)</sup>

प्रसिद्धत्वादित्यर्थः। सिद्धान्ते श्रुतौ 'सः' इति तच्छब्देन 'स वा एष एतस्मिन् सम्प्रसादे रत्वा चरित्वा दृष्ट्वैव पुण्यं च पापं च पुनः प्रतिन्यायं प्रतियोन्या द्रवति स्वप्रायैव' (बृ. ६.३.१५) इति पूर्ववाक्ये प्रकृतः परमात्मा परामृश्यते । वैज्ञब्दः प्रसिद्धौ । सम्यक् प्रसीदति जीवोऽस्यामिति सम्प्रसादः सुप्तिः । तथा च स परमात्मा 'सम्प्रसादे' सुप्तौ 'रत्वा' रमणं कृत्वा जीवगतं पुण्यं च पापं च दृष्ट्वैव न त्वनुभूय 'चरित्वा' सञ्चरित्वा 'प्रतिन्यायम्' अवस्थान्तरं प्रवर्तनीयमिति न्यायमनुसृत्य यद्वा तत्तत्कर्मानुसृत्य 'प्रतियोनि' प्रतिदेहं सर्वदेहेषु, यद्वा प्रतियोनि तत्तन्मार्गमनुसृत्य 'पुनः' 'स्वप्रायैव' जीवस्य स्वप्नप्राप्तये एव 'आद्रवति' कण्ठदेशमागच्छति । 'सः' परमात्मा 'तत्र' स्वप्नावस्थायां यत्किञ्चिदनिष्टं पश्यति 'तेन' तत्कृतपापफलान् दुःखान् 'अनन्वागतः' असंस्पृष्टो भवति । तत्र हेतुः - असङ्ग इति ॥ हि यस्मादयं पुरुषः 'असङ्गः' तत्कृतपापफलसंसर्गशून्यः प्रमिताः, तस्मादित्यर्थः । पूर्वपक्षी तु श्रौततच्छब्देन जीवं गृहीत्वा सर्वं वाक्यं जीवपरतया व्याख्याति ।

(१) भाष्यदीपिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥ 'वक्ति' समाधत्ते । स्वप्नादिद्रष्टृत्वं तस्यैवेत्यत्रापि सम्बध्यते । तेन सूत्रे उद्देश्यविधेयप्रतिपत्त्यर्थम्  
सುಷುಪ್ತಪ್ರಕರಣ (೧-೩-೦೩)

भाष्यम् - स्वप्रादिप्रवृत्तं च सर्वज्ञत्वात्तस्यैव युज्यते ॥४२॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते  
ब्रह्मसूत्रभाष्ये सुषुप्त्यधिकरणम् ॥ ८॥

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಅವನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಶರೀರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವು ಹೇಗೆ  
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

(१) ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಂ ಚ = ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವಾದರೋ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್ =

अनुवृत्तावृत्तस्य तच्छब्दस्य विपरिणामः सूचितः । तच्छब्देन गृहीतस्यापि समन्वेतव्यलिङ्गस्य स्पष्टप्रतिपत्त्यर्थं स्वज्ञब्देन निर्देशः । इतिशब्दानन्तरं सुषुप्तीति सौत्रपदं संयोज्यम् । व्यपदेशादिति बुद्ध्या विविच्य पूर्वस्मादनुषक्तं पदम् । असङ्ग इत्यपि हेतुसूचनाय सूत्रेऽध्याहृतं पदम् । जीवः पर इत्यनेन सुषुप्त्युत्क्रान्तिपदं तत्प्रकरणलक्षकमपि जीवपरमात्मपरमपीत्युक्तं भवति । तथात्वे सुषुप्तिशब्दः कर्तरि क्तिन्नन्तः । उत्क्रान्तिशब्दः देहादुत्क्रामयितृपरः ।

तथा चेत्थं योजना - स्वप्रादिद्रष्टृत्वं तस्य परमात्मन एव भवेत् न जीवस्य । कुतः ? यतोऽसावसङ्गः श्रुतः । न च स्वप्रादिद्रष्टुरसङ्गत्वश्रवणेऽपि कुतोऽयं विष्णुरिति वाच्यम् । यतोऽयमसङ्गः कर्माबद्धत्वात् परः परमात्मैव न जीवः । तथा च लिङ्गस्य निरवकाशत्वाच्चा-प्रयोजकत्वं सङ्गचमिति भावः । न च जीवेऽपीश्वरभेदेनासङ्गत्वोक्तिः सम्भवतीति वाच्यम् । प्राज्ञेनेत्यादिसुषुप्त्युत्क्रान्तिप्रकरणद्वयगतवाक्ययोरसङ्गात् स्वप्रादिद्रष्टुरीश्वराज्जीवस्य भेद-व्यपदेशादिति । प्राज्ञेनेति श्रुत्युदाहरणेन सूत्रे सुषुप्तिपदं मोक्षस्यापि ग्राहकं, तेनायं भेदो व्यावहारिक इति सङ्गानिरासोऽपि भवति । सुषुप्त्युत्क्रान्तिपदेन च तत्प्रकरणं लक्ष्यत इत्युक्तं भवति । उत्क्रान्तिपदं च जीवस्य देहादुत्क्रमणरूपमरणवाचि । श्रुतौ प्राज्ञशब्दः स्वार्थिकाणन्तः । तथा च 'प्राज्ञेन' सर्वज्ञेन परमात्मना 'सम्परिष्वक्तः' समाश्लिष्टः सुप्तो मुक्तश्च देहाद् बाह्यमान्तरं च किञ्चन विषयादिकं न वेदेति प्रथमवाक्यार्थः । द्वितीयार्थस्तु - प्राक्तनाधिकरणेऽभिहितः ।

(१) भाष्यदीपिका - ननु कथमशरीरस्य स्वप्रादिदर्शनं युक्तं स्यादित्यत आह - स्वप्रादीति ॥ चक्षब्दः समुच्चये । अप्यर्थे वा । आदिपदेन जीवगतावस्था गृह्यते । तथा च न केवलमसङ्गत्वं कर्माबद्धत्वात् परस्यैव युज्यते, किन्तु स्वप्रादिद्रष्टृत्वं च 'तस्यैव'

ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಕಾರಣ, ತಸ್ಯೈವ = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಯುಜ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತದಿಕ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

### ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋಭೇದಿನ ॐ ॥

ನನ್ವಸಂಕ್ಷತ್ವೇನ ಶ್ರುತಾಜ್ಞಿವಾದರ್ಪಾಂತರತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಕಯಮ್? ಇತ್ಯಾಶಂಕಯ ಪರಿಹರತಿ - ಪ್ರಾಜ್ಞೇನೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಸುಷುಪ್ತೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥ 'ಸನ್ದ್ಯಂ ತೃತೀಯಂ ಸ್ವಪ್ರಸ್ಥಾನಮ್' ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ | ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ ಅಸಂಕ್ಷೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯೇತತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಘಟಯತಿ - ಸ್ವಪ್ರಾದೀತಿ ॥ ನಹಿ ಕರ್ಮಬದ್ಧಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯಾಸಂಕ್ಷತ್ವಮುಪಪದ್ಯತೇ | ಅತೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಜೀವಾತ್ | 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಮ್ಯಗಿಷ್ಟಕಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಇತಿ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಮ್ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಜೀವನು ಅಸಂಗವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಪರಿಹಾರವನ್ನು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವ ಜೀವಾದಪಿ ಮುಖ್ಯತೋ ಯುಜ್ಯತೇ | ಅತಸ್ತಸ್ಯೈವ ತದ್ವಚನಂ ಯುಜ್ಯತೇ ನ ಜೀವಸ್ಯ | ಕುತಃ ? ತಸ್ಯೈವ 'ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್' ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಾರ್ಯಜ್ಞತ್ವಾತ್ ಸ್ವಪ್ರಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಜೀವಗತಾವಸ್ಥಾಪಾಶ್ಚ ಸತ್ಯತಾಪಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ನ ಚಾನ್ವರೀರತ್ವಲಿಕ್ಷಂ ಬಾಧಕಂ, ಯತೋಽತ್ರ ತಸ್ಯೈವ ವಿಚ್ಛರೀರಕಸ್ಯೈವ ಸ್ವಪ್ರಾದಿಢ್ವರ್ಮತ್ವಮುಚ್ಯತೇ | ನಚ 'ದೃಷ್ಟೈವ ಪುಷ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ' (ಬೃ.ಛ.೩.೧೫) ಇತ್ಯಾಧ್ಯಯೋಗ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಯತೋಽತ್ರಾಽದಿಪದಗೃಹೀತಂ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಢ್ವರ್ಮತ್ವಂ ಲಿಕ್ಷಾಂತರಂ ಚ ತಸ್ಯೈವ ಯುಜ್ಯತೇ, ಅತ ಇತಿ ಯೋಜನಾ | ತತ್ರೋಪಪತ್ತಿಸ್ತು ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟಾದವಗಂತವ್ಯಾ | ಅನೇನ - 'ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋಃ' 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಇತಿ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋಃ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋಃ ಸುಷುಪ್ತಿಯುತತ್ವಾತ್ ಸುಷುಪ್ತಿರ್ಜೀವಃ, ಉಕ್ರಾಮಯಿತೃತ್ವಾದ್ ಉಕ್ರಾಂತಿರೀಶ್ವರಃ, ತಥಾ ಚ ಜೀವೇಶ್ವರಯೋಃ 'ಭೇದೇನ' ಭಿನ್ನತ್ವೇನೈವ 'ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಉಕ್ತತ್ವಾನ್ವ ತಯೋರಭೇದಃ | ಅತೋ ನೇಶ್ವರಾಭೇದೇನಾಪಿ ಜೀವೇಽಸಂಕ್ಷತ್ವೋಕ್ತಿಯುಜ್ಯತೇ | ಕಿಂತು ತತ್ತು ತಸ್ಯೈವೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಯುಜ್ಯತೇ | ಅತ ಏವ ಸ್ವಪ್ರಾದಿಢ್ವರ್ಮತ್ವಂ ಚ ತಸ್ಯೈವ ವಕ್ತುಂ ಯುಜ್ಯತೇ, ನ ಜೀವಸ್ಯೇತಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ |

॥ ಇತಿ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಸುಷುಪ್ತದಿಕ್ಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಅನನ್ಯಾಗತಃ ತೇನ ಭವತಿ ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ಮಬದ್ಧನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಸಂಗನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಪೃಥಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

## ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇದೇನ ॐ ॥

ಅತ್ರಾಸಂಕ್ಷತ್ವಲಿಂಗೇನ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾ ಚೇಶಜೀವಯೋಃ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದರ್ಶನಲಿಂಗಸ್ಯ ಭಗವತಿ ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಷತಿಃ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ಷತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ ॥ ಅಸಂಕ್ಷತ್ವಮಿತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಸಂಗತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ - ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ-ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಅಸಂಗತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಸಂಕ್ಷಮರಸಮಿತಿಸಂಕ್ಷತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಕ್ತಮ್ । ತದ್ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟಃ ಪ್ರತೀಯತೇ । 'ಸ ವಾ ಏಷ, ಏತಸ್ಮಿನ್ಸಂಪ್ರಸಾದೇರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಪ್ರತಿನಿರ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾಂ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ರಾಯೈಃ ಸ ಯಃ ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಶ್ನಾಪ್ರಶ್ನಾಂಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಕ್ಷತೋ ಲಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತಿ । ತಸ್ಯ ಚ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ವೇಽನ್ಯಸ್ಯಾಸಂಕ್ಷತ್ವ-ಪ್ರಸಂಕ್ಷಾದವಶ್ಯನಿರ್ಣಯತ್ವಮ್ ।

'ಅಸಂಗಮರಸಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟವಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - 'ಸವಾ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಸಂಪ್ರಸಾದೇರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಮಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಮಾಯಂ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋ ಹೃಯಂ ಪುರುಷಃ'. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಮಣನಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಜೀವನು ಮಾಡುವಂತಹ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಅವನ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಕಂಠಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಅದರ ಫಲದಿಂದ ಲಿಪ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಲೇಪಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ತ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃತ್ವಂ ವಿಷಯಃ । ವಿಷ್ಣೋರ್ಜೀವಸ್ಯ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।**  
**उक्तसाधारण्यं सन्देहबीजमिति भावः ।**

ಇಂತಹ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ಯವೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವು ಯಾರೊಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವೇ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಧರ್ಮವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೋ? ಎಂಬುದೇ ಸಂಶಯ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವೇ ಸಂಶಯಬೀಜವಾಗಿದೆ.

**तत्त्वप्रकाशिका - सयुक्तिकं पूर्वपक्षयति ॥ स चेति ॥ स्वप्रादिद्रष्टृत्वं जीवस्यैव भवेत् । प्रसिद्धत्वात् ।**

ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಸ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ಕಾರಣ.

**तत्त्वप्रकाशिका - न चासङ्गत्वलिङ्गादीशस्येति वाच्यम् । जीवेशयोरभेदेन जीवेऽपि चैतन्यविवक्षयाऽसङ्गत्वोक्तिसम्भवात् ।**

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಸಂಗತ್ಯ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**तत्त्वप्रकाशिका - नच मुख्यतोऽसङ्गत्वादीश्वरस्य स्वप्रादिद्रष्टृत्वम् ।**  
**तस्याशरीरतया स्वप्राद्यवस्थानुभवानुपपत्तेः ।**

ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವನ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಶರೀರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥಾನವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ಮನ್ತವ್ಯಂ ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದರ್ಶನಸ್ಯ ಜೀವೇ ಮುಖ್ಯತ್ವೇನಾಽ-  
ಸಙ್ಗತ್ವಮಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ನಿಯತೇ ತಥಾಽಸಙ್ಗತ್ವಸ್ಯೇಶ್ವರೇ ಮುಖ್ಯತ್ವೇನ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದರ್ಶನಸ್ಯಾಪ್ಯ-  
ಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ತದ್ರತಾಸಙ್ಗತ್ವಸ್ಯ ಜೀವೇಽಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿವದೀಶ್ವರೇ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಸ್ಯ  
ವಿಶಿಷ್ಟನಿಷ್ಠಸ್ಯಾಮುಖ್ಯತೋಽಪಿ ವಕ್ತುಮಯೋಗಾತ್ ।

ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಸಂಗತ್ವವೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವನ್ನೂ ಸಹ ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಚೈತನ್ಯೈಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಈಶನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸಹ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ನಚ ಜೀವೇಶಾಭೇದ ಏವ ಕುತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ವಿಶೇಷಣ-  
ದ್ವಯಸಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯೈವ ತತ್ಸಿದ್ಧಿಃ ।

ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ಅತೋ ಜೀವ ಏವಾಯಂ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಶೇತಿ ನ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಾಸಙ್ಗತ್ವಂ  
ವಿಷ್ಣೋರೇವೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಜೀವನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಸಂಗತ್ವವೂ ಕೂಡ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.



ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅತ ಇತಿ ||  
ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃಶಾ ಪರಮಾತ್ಮವಾಸಙ್ಗತ್ವಲಿಂಗಾತ್ | ಯತೋಽಸಙ್ಗಃ ಪರ ಏವ ನ ಜೀವಃ |

ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಫಲನೆಗೋಸ್ಕರ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಅಸಂಗತ್ವ' ಎಂಬ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚೇಶ್ವರಾಭೇದೇನ ಜೀವೇಷ್ಯಸಙ್ಗತ್ವೋಕ್ತಿಃ ಸಮ್ಮವತಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ |  
ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋರಭೇದೇನೈವ ಜೀವೇಷ್ಯೋಕ್ತೃತ್ವೇನ ತದಭೇದಸ್ಯೈವಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಈಶ್ವರನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ಥಾಂತಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾಯಂ ಭೇದೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಕಾ ಏವೇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣಸ್ಯ  
ಮೋಕ್ಷಪರತಾಯಾ ಅಪಿ ಭಾವಾತ್ | ಯದ್ವಾಚ್ಯತಿ 'ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಮ್ಪರ್ಯೋರನ್ಯತರಾಪೇಕ್ಷಮಾವಿಷ್ಕೃತಂ ಹಿ'  
ಇತಿ | ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನಾನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನೇತ್ಯಾಶುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ |

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇದವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣವು ಮೋಕ್ಷಪರವೂ ಆಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಮುಂದೆ 'ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಂಪತ್ಕೋರನ್ಯತರಾಪೇಕ್ಷಮಾವಿಷ್ಕೃತಂ ಹಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ, ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನ' ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಪಾಪದಿಂದ ಲೇವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣವು ಮೋಕ್ಷಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೋಕ್ಷೇ ಚ ಸತೋ ಭೇದಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಕತಾ ನಾಮ ಪರಿಭಾಷಾಮಾತ್ರಂ  
ಸ್ಯಾತ್ | ನನು ಕಯಮಶರೀರಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದರ್ಶನಂ ಯುಕ್ತಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ -  
ಸ್ವಪ್ರಾದೀತಿ ||

ಅದರಂತೆ, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಸತ್ಯವು ಕೇವಲ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೂ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಶರೀರವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದರ್ಶನಾಭಿಪ್ರಾಯಃ ಕಿಂ ನಾಮ ತಸ್ಯೈವ ತನ್ಮುಖ್ಯಂ ಜೀವಾದಪಿ । ಸ್ವಾಪ್ರಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಜೀವಗತಾವಸ್ಥಾಪಾಶ್ಚ ಸತ್ಯತ್ವಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ತದ್ವಿಶೇಷದರ್ಶನೋಪಪತ್ತಿರिति ಭಾವಃ ।**

ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನಧರ್ಮವು ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯು ಸತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ, ಇವೆಲ್ಲದರ ವಿಶೇಷದರ್ಶನವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवं स्वप्रादिदर्शनासङ्गत्योः परमात्मनि मुख्यत्वोक्त्या तदन्यथಾನुपपत्त्याऽभेदः इति परास्तम् ।**

ಹೀಗೆ 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನ' ಮತ್ತು 'ಅಸಂಗತ್ಯ' ಎಂಬೆರಡು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಇದರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದವು ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ, ಜೀವ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ, ಇವೆರಡು ಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तत्र प्रतीतोभयविधलिङ्गान्तरೋपपत्तिस्तु तद्वाप्यादव-  
गन्तव्या । अतो विष्णुरेव स्वप्रादिद्रष्टाऽसङ्गश्चेति सिद्धम् ॥ ४२ ॥**

**॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् सुषुप्त्यधिकरणम् ॥**

ಇನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯವಿಧವಾದ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಭಾಷ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಅಸಂಗನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು



**ಭಾವದೀಪ:** - ಸ চেತ್ಯಾದೇಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ - ತಸ್ಯ चेति ॥ प्रसिद्ध्या जीवत्व इत्यर्थः।

‘ಸ ಚ’ ಎಂಬುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ತಸ್ಯ ಚ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಜೀವನೇ ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟವಾದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - उक्तमित्यन्तर्भाष्यस्य तात्पर्यम् - अन्यस्येति ॥ नच, ‘नहि सङ्गोऽस्ति बह्विवायुविवस्वताम्’ इति न्यायेनानेकेषामसङ्गत्वं तथाच न पूर्वाक्षेप इति शङ्क्यम् । अनन्यापेक्षस्यानेकेषामयोगादिति तात्पर्यात् तस्यैव श्रुतौ प्रतीतेरिति ।

‘ಉಕ್ತಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ‘ಅನ್ಯಸ್ಯ ಚ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ನಹಿ ಸಂಗೋಽಸ್ತಿ ವಹ್ನಿವಾಯುವಿವಸ್ವತಾಮ್’ ‘ವಹ್ನಿ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಗ ಇರುವುದಿಲ್ಲ’ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವಾಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಅಸಂಗತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ವಹ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ಯವು ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾದದ್ದೇ, ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - पूर्वपक्षादिपरत्वेनापि व्याकुर्वत्स च जीव इति प्रतिज्ञार्थमाह - स्वप्नेति ॥ स्वप्नादिद्रष्टृत्वं चेति सिद्धान्तभाष्याನುರೋಧಾದ् अत्रापि तथैव व्याख्या कृतेति बोध्यम् ।

ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಪರವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ, ಜೀವನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಸ್ವಪ್ನ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ‘ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಂ ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯೈವ ಯುಜ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ननु यथा पूर्वत्र नामरूपनिर्वोदृत्वरूपब्रह्मलज्जिह्वा वै नामेति प्राप्त लोकप्रसिद्धिबाधस्तथाऽत्राप्यस्त्विति भावेन शङ्कते - नचेति ॥ जीवेश्वराभेदे ईश्वरोक्तावप्यर्थाज्जीव एवोच्यत इति न्यायविवरणांशोक्तमाह - जीवेशयोरिति ॥

ಹಿಂದೆ, ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗದಿಂದ ‘ವೈ ನಾಮ’ ಎಂಬ ನಿಪಾತದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ಯವು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತನ್ನು 'ಜೀವೇಶಯೋಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - विशिष्टस्य सङ्गित्वादुक्तम् - चैतन्येति ॥ ननु विनैवाभेदमीशलिङ्गेन जीवलिङ्गमीशो नीयतामिति शङ्कते - नचेति ॥ तस्येशोऽनवकाशतामाह - तस्येति ॥ सर्वत्र प्रसिद्धेत्यत्र 'अशरीरः प्रज्ञात्मा' इत्युक्तेरिति भावः ।

ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಚೇತನನು ಸಂಗವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ 'ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಭೇದವನ್ನೊಪ್ಪದೆ, ಈಶ್ವರನ ಲಿಂಗದಿಂದ ಜೀವನ ಲಿಂಗವನ್ನೇ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ತಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಶರೀರಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ईश्वरोक्तावप्यर्थाज्जीव एवोच्यत इत्यंशतात्पर्यं व्यक्तीकर्तुमाह - नच मन्तव्यमिति ॥ चैतन्येति ॥ जीवस्य येन चैतन्यात्मना ब्रह्मैक्यं तदभिप्रायेणेत्यर्थः ॥

'ಈಶ್ವರೋಕ್ತಾವಪಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಜೀವ ಎವ ಉಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ನಚ ಮಂತವ್ಯಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಚೈತನ್ಯೈಕ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಯಾವ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆಯೋ, ತದಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - विशेषणेति ॥ उक्तदिशा निरवकाशासङ्गत्वस्वप्रादिद्रष्टृरूप- विशेषणेत्यर्थः । एतच्चासङ्गत्वं प्रसिद्धेरिति भाष्योक्त्या ज्ञापयत इति भावः ॥

ವಿಶೇಷಣದ್ವಯವೆಂದರೆ, ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅಸಂಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಅಸಂಗತ್ಯವಾದರೂ, 'ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - अत इति ॥ असङ्गत्वरूपब्रह्मलिङ्गस्य जीवे तदभेदेनोपपत्त्या जीवलिङ्गस्य चेशोऽनुपपत्त्या च निर्बाधनिरवकाशाप्रसिद्धिभावादित्यर्थः । उक्तमित्यन्तस्य भावोक्तिः - न प्राणिति ॥

'ಅತಃ' ಎಂದರೆ 'ಅಸಂಗತ್ಯ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಜೀವಲಿಂಗವು ಈಶನಲ್ಲಿ ಅನುಪಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಬಾಧಿತವಾದ ನಿರವಕಾಶ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತದೈಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಎಂದರ್ಥ. 'ಉಕ್ತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ನ ಪ್ರಾಕ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - अभेदेन जीवेऽप्युपपन्नोक्त्या विष्णवनिरासादेवेत्युक्तम् । स्वप्नादिद्रष्टृत्वं च तस्यैवेति प्रतिज्ञांशं व्याचष्टे - स्वप्नादिद्रष्टेति ॥ असङ्गत्वादि चेऽवरस्यैवेति न्यायविवरणानुरोधेन हेतुमाह - असङ्गत्वेति ॥

ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಏವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ಅಸಂಗತ್ವಾದಿ ಚ ಈಶ್ವರಸ್ಯೈವ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಸಂಗತ್ವ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - अनन्वागतस्तेनेति वाक्योक्तादित्यर्थः । तावता कुतो विष्णुरित्यतो न जीव इत्यादि व्याचष्टे - यत इति ॥ 'असङ्गो ह्ययम्' इति हेतुकृतासङ्ग इत्यर्थः । अनन्वागतस्तेन भवतीत्यत्रासङ್ಗो ह्ययं पुरुष इत्यसङ्गत्वं हेतुः । प्रसिद्धमेव च हेतुत्वयोग्यम् असङ्गमस्पर्शमित्यादि श्रुतिषु च ब्रह्मण्येव प्रसिद्धमिति भावः ।

'ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಯತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವೇ ಹೇಳುವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದಷ್ಟೇ ಹೇಳುವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. 'ಅಸಂಗಮಸ್ಪರ್ಶಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಾದರೋ, ಅಸಂಗತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्जीवेशयोर्भेदोक्तेरिति न्यायविवरणानुरोधेन प्राज्ञेनेत्यादि भाष्यं व्याचष्टे - नचेति ॥ सुषुप्तिपदलब्धयुक्तिं वक्तुमाह - नचायमिति ॥ यद्वक्ष्यतीति ॥ चतुर्थ इत्यर्थः ।

ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಸುಷುಪ್ತಿ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ‘ನಚಾಯಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಕ್ಷ್ಯತಿ’ ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ತೀರ್ಥೋ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾನ್ ಶೋಕಾನ್ ಹೃದಯಸ್ಯ ಭವತೀತಿ ವಾಕ್ಯಂ ನ ಮುಕ್ತವಿಷಯಮ್, ಕಿಂತು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥವಿಷಯಂ ಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕೇ ನ ಭಯಂ ಕಿಂಚಿನ್ನಾಸ್ತೀತ್ಯಾದೇರಿತ್ಯತಃ ಸ್ವಾಪ್ಯಯೇ ಸೂತ್ರಮ್ । ಸ್ವಾಪ್ಯಯಃ ಸುಪ್ತಿಃ ಸಂಪತ್ತಿರ್ಮುಕ್ತಿಃ । ಅನ್ಯತರಶಬ್ದೋಽತ್ರ ಉಭಯಪರಃ । ತೀರ್ಥೋ ಹೀತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಸುಪ್ತಿಮುಕ್ತಯುಭಯಪರಂ ನ ಸ್ವರ್ಗವಿಷಯಮ್ । ಕುತಃ? ಹಿ ಯಸ್ಮಾದ್ ಆವಿಷ್ಕೃತಂ ತದುಭಯವಿಷಯತ್ವಮಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಪಷ್ಟಮತ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ । ತತ್ ಕಿಂಚಿದ್ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅನನ್ವಾಗತಮಿತಿ ॥

‘ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಂಪತ್ತೋರನ್ಯತರಾಪೇಕ್ಷಮಾವಿಷ್ಕೃತಂ ಹಿ’ (೪-೪-೧೬).

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಜಡದೇಹವ್ಯವೇಶವು ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ‘ತೀರ್ಥೋ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾನ್ ಶೋಕಾನ್ ಹೃದಯಸ್ಯ ಭವತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬಾರದು? ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಬಾಧಕವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕೇ ನ ಭಯಂ ಕಿಂಚಿನ್ನಾಸ್ತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದುಃಖವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮುಕ್ತರಿಗೆ ದುಃಖವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಇದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ? ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ‘ತೀರ್ಥೋ ಹಿ ತದಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟಿದೆ. ‘ಅತ್ರ ಪಿತೃಪಿತೃ ಭವತ್ಯನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನಾನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಿತೃತ್ವ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದ್ಯಸಂಗತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮುಕ್ತರ ಹಾಗೂ ಸುಪ್ತರ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶಾಖಾದಿಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ‘ತೀರ್ಥೋ ಹಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ವಾಪ್ಯಯ = ಸುಷುಪ್ತಿ, ಸಂಪತ್ತಿ = ಮುಕ್ತಿ, ಅನ್ಯತರಾಪೇಕ್ಷಮ್ = ಉಭಯಪರವಾಗಿದೆ. ಹಿ = ಏಕೆಂದರೆ, ಅವಿಷ್ಕೃತಮ್ = ಸುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಿಪರವೆಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಅನನ್ವಾಗತಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅನ್ಯಥಾ ಅತ್ರ ಪಿತಾಽಪಿತಾ ಭವತಿ ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನೇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತಾ- ಪಿತೃತ್ವಪುಣ್ಯಪಾಪಾದ್ಯಸಂಕ್ರತಾಲಿಂಗನಾಂ ಸ್ವರ್ಗಿಣಃ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಭೋಕ್ತುರನುಪಪತ್ತೇಃ ಸುಪ್ರಸಂಗಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿಪರತ್ವಮುಪೇಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ವ್ಯಕ್ತಮುಕ್ತಮಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯೋಭಯಪರತ್ವಾದ್ಯರ್ಥಕತ್ವಂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ- ಭಾಷ್ಯೇ । ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯದೀಕಾಢಾಂ ಚ । ವಿವೃತಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಮಸ್ಮಾಭಿಶ್ಚತುರ್ಥೆ ।

ಸುಷುಪ್ತದಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತವಿಷಯಕವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, 'ಪಿತೃಪಿತಾ ಭವತಿ ಅನನ್ಯಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪಿತೃತ್ವ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದ್ಯಸಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲರುವವರಿಗೆ ಶ್ರಾದ್ಧಾಭೋಕ್ತೃತ್ವವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಪಿತೃತ್ವವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ, ಸುಪ್ತಪ್ರಕರಣವು ಮುಕ್ತವಿಷಯಕವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅಸ್ತು ತಾವತಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕೋ ಭೇದ ಇತ್ಯತ್ರ ಕಿಮಾಗತಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಮೋಕ್ಷೇ चेति ॥ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪರತ್ವೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಪೀದಾನಿ ಸ್ವಪ್ರಾದೀತ್ಯಶೇಷಭಾಷ್ಯಂ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಶಾಸ್ತ್ರಾ-  
ನಿವರ್ತಕತಯಾಽವತಾರ್ಯ ಜೀವಸ್ಯ ತದಯುಕ್ತೇರೀಶೋ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾಚ್ಚೇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವಿವರಣಪರತಯಾ  
ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನನ್ವಿತಾದಿನಾ ॥

ಇದರಿಂದೇನಾಯಿತು? ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವನ್ನಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಮೋಕ್ಷೇ ಚ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ವಪ್ರಾದೀತ್ಯಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ, ಈಗ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, 'ಜೀವಸ್ಯ ತದಯುಕ್ತೇ ಹಿ ಈಶೇ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪರವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನನು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - 'सन्ध्ये सृष्टिराह हि' इत्यादिना तृतीयस्य द्वितीयपादे वक्ष्यमाणत्वात् सत्यत्वस्येति भावः । एतल्लिङ्गद्वयानुपपत्तिपरिहारेऽपि लिङ्गान्तरसामानाधि-  
करण्यानुपपत्त्याऽभेदशङ्कायां कथं तदुपपत्तिरित्यत आह - तत्र प्रतीतेति ॥ सम्प्रसादे  
रत्वेत्यादिना प्रागुदाहृतवाक्ये प्रतीतजीवलिङ्गान्तराणाम् अनन्वागतं पुण्ये-  
नेतीदानीमुदाहृतवाक्यप्रतीतपुण्यपापलेपरूपब्रह्मलिङ्गान्तराणामुपपत्तिस्तु 'शुभाशुभं  
तु दृष्ट्वैव स्वप्ने जागरितेऽपि च । असंसृष्टः सदा दुःखैश्चरतीशः पुनःपुनः' ॥  
इत्यादिवाजसनेयभाष्यादवसेयेत्यर्थः । फलोत्तयोपसंहरति - अत इति ॥ परमात्मनि  
मुख्यत्वादित्यर्थः ॥ ४२ ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे सुषुप्त्यधिकरणम् ॥



‘ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ’ ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ‘ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಮತ್ತು ‘ಅಸಂಗತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ್ವಯಗಳ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಇತರ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ, ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತೀತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ‘ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ನಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆಯೋ, ‘ಅನನ್ಯಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ, ಇವನ್ನು ‘ಶ್ರುತಾಶುಭಂ ತು ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಸ್ವಪ್ನೇ ಜಾಗರತೇಽಪಿ ಚ | ಅಸಂಸ್ಪೃಷ್ಠಾಃ ಸದಾ ದುಃಖೇ ಚರತೀಷ ಪುನಃಪುನಃ ||’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ಅತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ||

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

|| ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ದೇನ ॐ ||

ಉಕ್ತಮ್ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣೇ - ಸ ವಾ ಷಃ ಇತಿ || ಸ ಏವ ಪರಮಾತ್ಮೈವ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಿದಧಿರ್ನಿ ಜೀವೋಽಸ್ಯಾಮಿತಿ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಸುಸಿಂಹಸ್ಥಿಮಿನ್ ರತ್ನಾ ರಮಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ ದೃಷ್ಟೈವ ಚರತಿ ಚರित್ವಾ ಚ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯಾಂ ಪ್ರತಿಕಾಲಂ ಪ್ರತಿಯೋನಿ ಪ್ರತಿಜೀವಂ ಪುನಃ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರಾಪ್ತಯಾ ಎವಾನ್ವಯತಿ ದೃಷ್ಟೈವೇತ್ಯೇವಕಾರವ್ಯವಚ್ಛೇದಮಾಹ - ಸ ಇತಿ || ಸ ಪರಮಾತ್ಮಾ ತತ್ರ ಸುಖೈ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಪಾಪಂ ಪश्यತಿ ತೇನ ಪಾಪಫಲೇನ ದುಃಖೇನಾನನ್ವಾಗತಃ ಅಸಂಸ್ಪೃಶೋ ಭವತಿ | ಕುತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಅಸಂಸ್ಪೃಶಃ ಇತಿ || ಹಿ ಯಸ್ಮಾದಯಂ ಪುರುಷಃ ಅಸಂಸ್ಪೃಶಃ ತತ್ಕೃತಪಾಪಫಲಸಂಸರ್ಗಶ್ಚೈವೇತ್ಯೇವಕಾರವ್ಯವಚ್ಛೇದಮಾಹ - ಸ ಇತಿ || ಜೀವೋಽಪಿತಿ || ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾಂತಃಕರಣಚೈತನ್ಯಸಂಜ್ಞಾತರೂಪೋಽಪಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಮುಖ್ಯತೋ ಸಂಜ್ಞತವಾದಿತಿ || ಜೀವೇ ತ್ವೇಕದೇಶಾವಿವಕ್ಷಯೋಕ್ತಮಸಂಜ್ಞತವಮುಖ್ಯಮಿತಿ ಬಾವಃ | ಇತ್ಯತೇ ಶುಭ್ರೇ || ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ || ದೇಹಾದಿವಿಶಿಷ್ಟೇತ್ಯರ್ಥಃ || ವಿಶೇಷಣದ್ವಯೇತಿ || ಅಸಂಜ್ಞತವಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃಶ್ಯರೂಪ-ವಿಶೇಷಣದ್ವಯೇತ್ಯರ್ಥಃ || ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ದೇನ ॐ || ನೋಕ್ರತೀತ್ಯಾ ಜೀವೇಶಯೋರ್ದೇನೋ ಮನ್ತವ್ಯಃ ‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ’ ಇತಿ ಸುಸಿಂಹಕರಣೇ ‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ’

ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ (೧-೩-೦೩)

ಇತ್ಯುಕ್ತಾಂತಿಪ್ರಕರಣೇ ಚ ಜೀವೇಶಯೋರ್ಮೇದನೋಕ್ತವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯೇ -  
 ಸ್ವಾಪ್ಯಯೇತಿ ॥ ತೀರ್ಣೋ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾಂಶ್ಲೋಕಾನ್ ಹೃದಯಸ್ಯ ಭವತೀತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ  
 ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥವಿಷಯತ್ವಶಕ್ತಾಪರಾಕರಣಾಯೇದಂ ಸೂತ್ರಮ್ । ಸ್ವಾಪ್ಯಯೋ ಮುಕ್ತಿಃ, ಸಂಪತ್ತಿಃ, ಸುಪ್ತಿಃ ತೀರ್ಣೋ  
 ಹೀತಿ ವಾಕ್ಯಮ್ ಸುಪ್ತಿಮುಕ್ತಿವಿಷಯಮೇವ ನ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥವಿಷಯಮ್, ಕುತಃ? 'ಅತ್ರ ಪಿತಾಽಪಿತಾ  
 ಭವತ್ಯನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯನಾನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪಿತೃತ್ವಪುಣ್ಯಪಾಪಾಘಸಂಕ್ಲತವಾದಿ-  
 ಲಿಂಗಶ್ರವಣಾದಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸುಪ್ತಿಮುಕ್ತಿವಿಷಯತ್ವಸ್ಯಾವಿಷ್ಕೃತತ್ವಾತ್ ಸ್ಫುಟಂ ಪ್ರತೀಯಮಾನತ್ವಾತ್  
 ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥಸ್ಯ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಭೋಕ್ತುಃ ತದಸಂಭವಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ । ಮೋಕ್ಷಪರತ್ವಾಭಾವೇ ಬಾಧಕಂ ಚಾಹ  
 - ಅನನ್ವಾಗತಮಿತಿ ॥ ಪುಣ್ಯಾಘಶ್ಲೇಷಸ್ಯ ಮುಕ್ತಿಮಾತ್ರಲಿಂಗತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನನ್ವಸ್ತ್ವೇವ  
 ಸುಪ್ತಿಸುಪ್ರಕರಣಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಪರತ್ವಂ ತತಃ ಕಿಮಾಪಾತಮ್? ಭೇದೋ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಇತ್ಯತ್ರೇತ್ಯತ ಆಹ  
 - ಮೋಕ್ಷೇ चेತಿ ॥ ಪರಿಭಾಷಾಮಾತ್ರಂ ಸಂಕ್ಷೇಪಮಾತ್ರಮ್, ನತು ಪರಾಭಿಪ್ರೇತಮವಿಧಾತೃತ್ವಾರ್ಥಯೋರ-  
 ನ್ಯತರತ್ವರೂಪಂ ತದಾನಿಮವಿಧಾತೃಃ ನಿಃಶೇಷನಾಶಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ನನು ಸ್ವಪ್ರಾದೇರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾತ್-  
 ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವೇ ಇಶ್ವರಸ್ಯ ಭ್ರಾಂತತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೌ ಕಥಂ ತತ್ರ ತನ್ಮುಖ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ -  
 ಸ್ವಪ್ರಪದಾರ್ಥಾನಾಮಿತಿ ॥ ನನು ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಸ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಇಶ್ವರನಿಷ್ಠತ್ವೇನಾಸಂಕ್ಲತತ್ವೇನ ಸಹ  
 ವಿರೋಧಾಭಾವೇಽಪಿ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಪಾಪಂ ಚೇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಲಿಂಗಾ-  
 ನಾಮನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತೀತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತೇಶ್ವರಲಿಂಗೈಃ ಸಹ ಕಥಂ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯೋಪಪತ್ತಿರಿತ್ಯತ  
 ಆಹ - ಅತ್ರ ಪ್ರತೀತೇತಿ ॥ 'ಶುಭಾಶುಭಂ ತು ದೃಷ್ಟೈವ ಸ್ವಪ್ರೇ ಜಾಗರितೇಽಪಿ ಚ । ಅಸಂಸ್ಪೃಶ್ಛಃ  
 ಸದಾ ದುಃಖೈಶ್ಚರತೀಶಃ ಪುನಃಪುನಃ' ॥ ಇತಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯಾದುಕ್ತೋಭಯಲಿಂಗೋಪಪತ್ತಿಃ  
 ದ್ರಷ್ಟವ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೪೨ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿಯಾಂ ಸುಪ್ತಿಸ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ  
(೧-೩-೧೩)

---

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು  
ಗುರುರಾಜೀಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಗೃಹೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಗೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

# ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಅಥ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್

ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಾಂತಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಗತಿ

॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತಾಂತ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇದಿನ ॐ ॥

ಅಸ್ಯೋಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಂ ಕಂಪನಾದಿತ್ಯತ್ರೈವೋಕ್ತಮ್ ।

ಅನುವಾದ - 'ಓಂ ಸುಷುಪ್ತಾಂತ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇದಿನ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಾಂತ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ 'ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಾಂತ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಅನಂತರಸಕ್ಲಿಪ್ತಿಸ್ತು ಪೂರ್ವೈಷಮ್ಯೇಣ ವಾ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ವಾಚನೇನ ವಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋತ್ಥಾನಾತ್ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಬಹುದಾದರೂ, ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಾಂತವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣರೂಪವಾದ ಅಥವಾ ಆಪವಾದಿಕೀರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೋಽಕ್ಷರಾಧಿಕರಣೋಕ್ತಾಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಕ್ಯೇಃ । ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ತು  
ತತ್ಸಮಾಧಾನಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯ ಏವೋಕ್ತಮ್ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ  
ಮಾಡುವಿಕೆಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಅದರ ಪರಿಹಾರವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ  
ಅಧಿಕರಣಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

ಪ್ರಕಾಶ: - ॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇದಿನ ॐ ॥ ಅತ್ರ ಟೀಕಾयां 'ಅಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಕ್ಯೇನ  
ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾ ಚೇಶಜೀವಯೋಸ್ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನಲಿಂಗಸ್ಯ' ಇತ್ಯುಭಯತ್ರ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ।

ವಿವರಣೆ - 'ಓಂ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇದಿನ ಓಂ' ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ  
'ಅಸಂಗತ್ಯಲಿಂಗೇನ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಚೇಶಜೀವಯೋಃ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನಲಿಂಗಸ್ಯ' ಅಸಂಗತ್ಯ  
ಲಿಂಗದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನಲಿಂಗವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.  
ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು  
ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ತದಯುಕ್ತಮಿವ । ನಾಮಪಾದೀಯಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿಶ್ವರಲಿಂಗಲೋಕ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭ್ಯಾಂ ತಥಾತ್ವಾಪತ್ತೇರೀತೃತೀಯಾ ಆಹ - ಅಸ್ಯೇತಿ ॥ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವಾಕ್ಯೇನೇತೀತಿ ।

ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮಪಾದದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರಲಿಂಗದಿಂದ ಮತ್ತು  
ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಇದರಂತೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಸ್ಯ'  
ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವೆಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನಾಮಪಾದಾದಿನೈಯಾಸಾಮ್ಯೇನ ವಜ್ರಾದಿನಾಮ್ನಾಂ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟವಾಕ್ಯಾದಿಲಿಂಗಾಣಾಂ ಚ  
ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಸ್ಯೋಕ್ತಿಯಾ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯೇನೋಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದೀತೀತಿ । ಟೀಕಾಽಪಿ ತಥೈವ  
ನೇಯೇತಿ ಭಾವ: ।

ನಾಮಪಾದನ್ಯಾಯದ ಬಲದಿಂದ ವಜ್ರಶಬ್ದವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಸಹ ಲಿಂಗಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಜ್ರವೆಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಟೀಕಾಮಾತನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “ಜೀವಸ್ಯೈವ ಭವೇತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್” ಇತಿ ಡೀಕಾಢಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಪ್ರಯೋಗೇನ ಹರಾವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸೂಚನೇನ ಸೂಚಿತಂ ಸಜ್ಜತಿರ್ದಯಢಾಹ - ಪೂರ್ವೇತಿ ||

‘ಜೀವಸ್ಯೈವ ಭವೇತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್’ ಜೀವನೇ ‘ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟ’ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲೇ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎರಡುಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ‘ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇಣ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ಪ್ರಾಘಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರೌತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಚ್ಛಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮ್ಭವೇಽಪಿಹ ತದಭಾವಾಞ್ ಸ್ವಪ್ರದೃಶ್ಠತ್ವಂ ಹರೈರುಕ್ತಮಿತಿ ವಾ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಜಡತ್ವೇನ ತತ್ರೇಶಾಲಿಙ್ಗಸ್ಯೇಶಾಭೇದನಾಯೋಗೇಽಪಿಹ ಜೀವಸ್ಯೇಶಾಭೇದೇನ ತಲ್ಲಿಙ್ಗಂ ನೇತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ವಾ ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇಣ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಸ್ಯಾ- ರೂಪತ್ವೇಽಪ್ಯರೂಪತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬ್ರಹ್ಮಣ ಁವ ಗ್ರಹಣಂ ಪೂರ್ವತ್ರ ಯಥಾ ತಥೇಹಾಪಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃಶ್ಠತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯೈವ ಗ್ರಹಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ ವೇತ್ಯಗ್ರೇ ಸ್ಪಶ್ಯಮ್ | ತಥಾಚ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣರೂಪಾ ವಾಽಽಪವಾದಿಕೀ ವಾ ಸಜ್ಜತಿರೀತ್ಯರ್ಥ: |

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಜಡವಾದ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವನು ಚೇತನನಾದ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ವಿಷಮವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಾಕೃತರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಷ್ಟವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಂಗತಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದು ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಆಪವಾದಿಕೀಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - एवं तर्हि पूर्वोक्ते विरोधाभावादफलेयं चिन्तेत्यत आह - प्रयोजनं  
त्विति ।। एतेन “असङ्गमरसमगन्धम्” इत्यादिटीका विवृता । एतेनैव स्वोक्त-  
सङ्गतेर्भाष्यादिविरोधोऽपि प्रत्युक्तः । तस्य फलपरत्वादिति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಚಾರವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಅಸಂಗಮರಸಮಗಂಧಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಇದರಿಂದಲೇ ತಾವು ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಾದಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಫಲಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.



ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗವಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಲಿಂಗವು ಭಗವತ್ತರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಅಥವಾ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಕಾರಣ, ಪರಮಾತ್ಮನಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪ್ರವಚನದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶವು ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ, ಹೊರತಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟವಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕೇವಲ ಫಲಪರವಾಗಿದೆ.



## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಶ್ಯಂ ಕಿಂ ಜೀವಸ್ಯೋತ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ಚಿಂತಾ ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ ಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಸವಾ ಏಷ ಏತಸ್ಯೈ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಶ್ಯತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೋ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

ತದर्थं किं लोकप्रसिद्धिबाधकं नास्त्युतास्तीति ।

ಪ್ರಧಾನಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದೃಶ್ಯತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಇದೆಯೆಂಬ ಯಾವ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಇರುತ್ತದೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थमसङ्गत्वादिकं किं जीवे ब्रह्माभेदाभिप्रायेण नेतुं शक्यमुताशक्यमिति ।

ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಅಸಂಗತ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭೇದದಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರಬೇಕು.

तदर्थं सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्व्यपदिष्टो भेदः किं मिथ्योत सत्य इति ।

ಮೂರನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

प्रकाशः -

विषयसंशयटीकां व्यनक्ति ॥ अत्रेति ॥ वाजसनेये षष्ठे तृतीयब्राह्मणे ज्योतिर्वाक्यादनन्तरं श्रूयते “सवा एष एतस्मिन्सम्प्रसादे रत्वा चरित्वा दृष्ट्वैव पुण्यं च पापं च पुनः प्रतिन्यायं प्रतिन्याया द्रवति स्वप्नायैव स यत्तत्र किञ्चित्पश्यत्यनन्वागतस्तेन भवत्यसङ्गो ह्ययं पुरुष इत्यादि ।



ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಾಕ್ಯದ ಅನಂತರ ಹೀಗೆ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ - 'ಸವಾ ವಿಷ ವಿತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ನಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯ್ವಾ ಸ ಯತ್ತತ್ತ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರತ್ಯನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ತದ್ವಾಕ್ಯೇ ಯತ್ತತ್ರ ಸ್ವಪ್ನೇ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರತ್ಯನ್ವಯತೀತೃಕಂ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾತತ್ಸ್ಯವಸ್ತು ನೋರ್ದೃತ್ವಂ ವಿಷಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಪ್ನೇ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಿಕೆ ಇದೇ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶಃ - यदि भेदो मिथ्या तदाऽसङ्गत्वस्य जीवेऽपि ब्रह्माभेदेन नयनसम्भवेन प्रसिद्धिबाधाभावाज्जीवस्यैवेदं लिङ्गम् । अन्यदातु नेति स्पष्टा हेतुहेतुमत्तेति भावः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗಿರುವ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವದಲ್ಲಿಂಗಗಳು ಜೀವನದ್ದೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

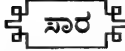
ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದುವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ, ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್ - ॐ सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन ॐ ॥ ननु स्वप्नद्रष्टृत्वलिङ्गस्य लोकतोऽन्यत्रप्रसिद्धत्वात्कयमुभयत्रप्रसिद्धतेत्यत आह - अस्येति ॥ पूर्ववैषम्येणेति ॥ पूर्वाधिकरणे आकाशशब्दस्य ब्रह्मणि प्रसिद्धत्वानामादिनिर्बोद्धत्वस्य ब्रह्मणि प्रसिद्धत्वेऽपि स्वप्नद्रष्टृत्वस्य ब्रह्मण्यप्रसिद्धत्वादन्यपरत्वमिति वैषम्येणेत्यर्थः ॥ सिद्धान्तन्यायेनेति ॥ यथा पूर्वाधिकरणेऽव्याकृताकाशस्य रूपमात्राभावेऽपि प्राकृतरूपरहितत्वेन प्रसिद्धस्य ब्रह्मण एव ग्रहणं तथा स्वप्नादिद्रष्टृत्वेन प्रसिद्धस्य जीवस्यैव ग्रहणमिति पूर्वसिद्धान्तन्यायेनेत्यर्थः ।

ಸುಷುಪ್ತದ್ವಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)



ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾ ಏಷ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಅದರಿಂದ ದುಃಖದ ಸ್ಪರ್ಶವು ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟವಿಗೆ ದುಃಖಸ್ಪರ್ಶವು ಆಗದಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟವು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಗಿರುವ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವಾದಿರಿಂಗಗಳು ಜೀವನದ್ದೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ - ಒಂದುವೇಳೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಭೇದವು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ, ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಬರುತ್ತದೆ.



ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟಾ ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

पूर्वपक्षस्तु ॥ पूर्वोक्त आकाशशब्दः श्रुतिषु ब्रह्मणि प्रसिद्धः । नामादिनिर्वोदत्वं तु ब्रह्मण्येव प्रसिद्धम् ।

ಅನುವಾದ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಾಮರೂಪಗಳ ನಿರ್ವಹಿತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

“द्रवति स्वप्रायैव स यत्तत्र किञ्चित्पश्यत्यनन्वागतस्तेन भवत्यसङ्गोत्थं पुरुषः” इति श्रुतं स्वप्रादिद्रष्टृत्वं तु न तथा । किन्तु लोके जीव एव प्रसिद्धम् ।

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಆದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ್ಯವು ಹಾಗೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. 'ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ಯಂತನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ್ಯವು ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

**आर्यप्रसिद्ध्यभावे पिकनेमादौ लोकप्रसिद्धिर्वदेदप्रसिद्ध्यभावे लोकप्रसिद्धिरेव च ग्राह्या ।**

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕನೇಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಏಕ, ನೇಮ, ತಾಮರಸ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

**यद्यपि प्रसिद्धिद्योतकनिपातो नास्ति । तथापि “यमन्तः समुद्र” इत्यादाविव प्रसिद्धमेव ग्राह्यम् ।**

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ದ್ಯೋತಕವಾದ ಯಾವುದೇ ನಿಪಾತಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಯಮಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಮುದ್ರಸ್ಥಿತನಾದವನು ನಾರಾಯಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರೋ, ಆದರಂತೆ ನಾವೂ ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ಯೋತಕವಾದ ನಿಪಾತಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವನೇ 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟ್ಯ' ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೇವೆ.

**नच वज्राकाशादिशब्दानां प्रसिद्धार्थत्यागेन ब्रह्मपरत्वविद् पश्यत्यादिपदानां योगेन ब्रह्मपरता युक्ता इष्टा वा ।**

ಮತ್ತು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೂ ಆಲ್ಲ. ವಜ್ರ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಹೇಳಿದರು ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ 'ಪಶ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಯಾಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಚತುರ್ಥಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಇಷ್ಟವಲ್ಲ.

ನच “संध्ये सृष्टिराह हि” इत्यादिन्यायैः स्वाप्रवस्तुनि, जीवगतस्वप्रावस्याच सत्या । ब्रह्मणश्च सर्वज्ञत्वं श्रुतिप्रसिद्धमिति वाच्यम् ।

‘ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯೂ ಕೂಡ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅವನು ನೋಡುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು.

यथाऽव्याकृताकाशस्य रूपमात्राभावेऽपि प्राकृतरूपरहितत्वेन प्रसिद्धस्य ब्रह्मण एव “ते यदन्तर” इत्यत्र ग्रहणं तथा ब्रह्मणो वस्तुमात्रद्रष्टृत्वेऽपि स्वप्नादिद्रष्टृत्वेन प्रसिद्धस्य जीवस्यैवेह ग्रहणात् ।

ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪ-ರಹಿತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ‘ತೇ ಯದಂತರ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಸಹ, ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು.

नच वाच्यं पश्यतीतिपदं न द्रष्टृत्वमाह - किन्तु “ज्योतिर्दर्शनात्” इत्यत्रोक्तन्यायेन दर्शयितृत्वम् । अन्यथाऽसङ्गत्वविरोधादिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಪಶ್ಯತಿ’ ಎಂಬ ಪದವು ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ‘ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರನ್ಯಾಯದಂತೆ ದರ್ಶಯಿತ್ವವನ್ನು (ನೋಡಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಇರುವ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವಾತನು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ನಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ತಥಾತ್ವೇ ದರ್ಶನಕೃತಸङ್ಗ್ರಹಪ್ರಸಕ್ತೇರ್ವಾಭಾವೇನ ತನ್ನಿಷೇಧಾಯೋಗಾತ್ । ತಥಾಚಾಸङ್ಗತ್ವಂ ಸ್ವೋಪಜೀವ್ಯದ್ರಷ್ಟವಾನುರೋಧಾತ್ “ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣಂ ವಿಧಿರನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಧಾತಸ್ಯ” ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾಜ್ಜೀವ ಉಪಪಾದಿಭಿರಾಪ್ರಾಯಮ್ ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ನೋಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಂಗವು ಬರುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಸಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಲ್ಲದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ‘ಅಸಂಗಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟತ್ವವು ಉಪಜೀವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉಪಜೀವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ, ಉಪಜೀವ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಹೊರತು, ಉಪಜೀವ್ಯವು ತನ್ನ ಉಪಜೀವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಧಾತಸ್ಯ’ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂತಹ ವಿಧಿಯು ಸನ್ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ವಿಫಾತಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಬಂದಿರುವುದೇ ದೃಷ್ಟತ್ವನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ, ಇಂತಹ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ದೃಷ್ಟತ್ವಕ್ಕೆ ಫಾತಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅಸಂಗತ್ವದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಜೀವನಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವತ್ರವಾಕಾಶಸ್ಯ ಜಡತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದಾಯೋಗಾಚಾಮರೂಪನಿರ್ವೃತ್ತಾದಿಕಂ ನಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದೇನ ನೇತುಂ ಶಕ್ಯಮಿತಿ ವೈಷಮ್ಯಮ್ ।

ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹಿತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವ್ಯಕ್ತತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವೋದ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಬ್ಬರೂ ಚೇತನರಾದ್ದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

ನನು ತರ್ಹಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃಶ್ಯತ್ವಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಜೀವಾಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯಮಸ್ತಿವಿತಿ ಚೇನ । ಜೀವಸ್ಯ ಯೇನ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದಸ್ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚುಢೇ ಚೈತನ್ಯೇಽಸङ್ಗತತ್ವವದ್ರಹ್ಮಣೋ ಯೇನ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನಾ ಜೀವಾಭೇದಸ್ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚೈತನ್ಯೇ ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃಶ್ಯವಾಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಯಾವ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವಾಭೇದವಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಜೀವನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲಾಗದು ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯ.

एतदेवाभिप्रेत्योक्तं न्यायविवरणे “जीवेश्वराभेद ईश्वरोक्तावप्यर्थाजीव एवोच्यते” इति ॥

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದಃ ಈಶ್ವರೋಕ್ತಾವಪ್ಯರ್ಥಾಜೀವ ಏವೋಚ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

यद्वा जिज्ञासासूत्रे ब्रह्मणो जीवाद्भेदस्य प्रतिज्ञातत्वात् सिद्धान्तिना स्वप्नद्रष्टृत्वादिकं न ब्रह्मणि जीवाभेदाभिप्रायं वक्तुं शक्यमिति न्यायविवरणाभिप्रायः।

ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ, ಜೀವಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಭೇದವಾದಿಗಳಾದ ನೀವು ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜೀವನಿಂದ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲಾಗದು.

नच “प्राज्ञेनात्मना सम्परिवृक्त” इति “प्राज्ञेनात्मनान्वारूढ” इति सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदोक्तेर्नाभेद इति वाच्यम् । सुषुप्त्यादिमतो विशिष्टस्य शुद्धात् सदा भेदेऽपि विशेष्यस्य भेदासिद्धेः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿವೃಕ್ತಃ' ಎಂದು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪ್ರಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನಿಗೆ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಸಹ ವಿಶೇಷವಾದ ಚೇತನರಿಗೆ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

एतेनान्तराधिकरणोक्तेन “भेदव्यपदेशाच्चान्य” इति न्यायेनात्रापि भेदः सिद्ध इति परास्तम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಂತರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚಾನ್ಯಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭೇದವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

प्रकाशः -

“स्वप्रादिद्रष्टृत्वं जीवस्यैव भवेत् । प्रसिद्धत्वात्” इति टीकां विवृण्वन् पूर्ववैषम्येण पूर्वपक्षं व्यनक्ति ॥ पूर्वोक्त इति ॥ न तथेति ॥ श्रुतिषु ब्रह्मणि प्रसिद्धं नेत्यर्थः ।

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವಂ ಜೀವಸ್ಯೈವ ಭವೇತ್' । ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಗಳನ್ನು ನೋಡುವವನು ಜೀವನೇ ಎಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಮೇಯದಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪೂರ್ವೋಕ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ನ ತಥಾ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

प्रकाशः - ननुक्तं पूर्वत्र लौकिकी प्रसिद्धिर्नग्राह्येति । तत्राह - आर्येति ॥ सत्यं लौकिकी न ग्राह्येति । किन्तु वैदिक्या अभाव एव सा ग्राह्या नतु तत्सद्भावे ।

ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂಬುದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೆ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪಿಕನೆಮಂ ಸತತಾಮರಸಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಾಯಪ್ರಸಿದ್ಧರಭಾವೇನ ನಿಗಮನಿಘಂಟು-  
ವ್ಯಾಕರಣಾದಿವಶೋನಾರ್ಪಕಲ್ಪನೇ ಗೌರವಾಙ್ಮೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಶೋನೈವಾರ್ಥಗ್ರಹಣಸ್ಯ ಪಿಕನೆಮಾಧಿಕರಣೇ  
ಪ್ರಥಮಸ್ಯ ತೃತೀಯಪಾದೇ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತಃ ಏವ ಪ್ರಾಕ್ “ತದಯೋಗೇ ತ್ವವೈದಿಕಿ”  
ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ |

ಏಕ, ನೇಮ, ತಾಮರಸ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಗಮ, ನಿಘಂಟು, ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಗೌರವ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಏಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದು, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಏಕನೇಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದೆ ‘ತದಯೋಗೇ ತ್ವವೈದಿಕೇ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಲೌಕಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन टीकायां “प्रसिद्धत्वात्” इत्यस्य लोकप्रसिद्धत्वादित्यर्थो दर्शितः | टीकोक्तहेतुमाक्षिप्य समाधत्ते || यद्यपीति ||

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಯದ್ಏಕ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यमिति || “यमन्तस्समुद्रे कवयो वयन्ति” इत्यत्र यस्य कस्यापि समुद्रस्यत्वे सम्भवत्यपि “महोदधिशायोऽन्तक” इत्यादौ विष्णोरेव प्रसिद्धतया प्रसिद्धो नारायण एव “यमन्तस्समुद्र” इत्यादौ गृह्यते तथेहापि “सयत्तत्र किञ्चित्पश्यति” इत्यत्र तथात्वेन प्रसिद्धो जीव एव ग्राह्य इत्यर्थः |

‘ಯಮಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ ಕವಯೋ ವಯಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವವನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ‘ಮಹೋದಧಿಶಯೋಽನ್ತಕಃ’ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮದ ವಚನವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಸಮುದ್ರಸ್ಥಿತನೆಂದು ‘ಯಮಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ‘ಸಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತಶ್ಯತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವನು ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೇ, ಜೀವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಬೇಕು.



ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तं चाद्यसूत्रभाष्ये “समुद्रेऽन्तर्नारायणः । प्रसिद्धत्वात्” इति ।  
 नन्वसङ्ಗतरूपनिरवकाशेश्वरलिङ्गात्प्रसिद्धिबाधः स्याद्वज्रादिशब्देष्विवेत्याशङ्क्य  
 तद्वैषम्यमाह - नच वज्रेति ॥

ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಮುದ್ರೇಽಂತರ್ನಾರಾಯಣಃ । ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್'  
 ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವವನು ನಾರಾಯಣನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ  
 ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಸಂಗತ್ಯವೆಂಬ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಈಶ್ವರನ ಲಿಂಗದಿಂದ, ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.  
 ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವಜ್ರಾದಿಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ  
 ಮಾಡುವಾಗ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು  
 ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಕಂಪನಾಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಅಧಿಕರಣದ  
 ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದೆಂದು 'ನಚ ವಜ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - युक्ता इष्टावेति ॥ “तथात्व” इत्यादि वक्ष्यमाणदिशा  
 वाक्यार्थासिद्धिप्रसङ्गादिति भावः ।

'ಯುಕ್ತಾ ಇಷ್ಟಾವೇ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮೊದಲಾದ  
 ಪದಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, 'ತಥಾತ್ಮೇ'  
 ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ  
 ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಗೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ  
 ಅದರ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶ: - “प्रसिद्धत्वात्” इति टीकोक्तहेतोः प्रकारान्तरेणापि तात्पर्यं विवरीतुं  
 शङ्कामाह - नच सन्ध्य इति ॥

'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು  
 ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ಸಂಧ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - तृतीयस्य द्वितीयपादे “सन्ध्ये सृष्टिराह हि” इत्यत्र स्वप्नविषयो  
 भगवदधीनो न वेति संशये स्वाप्रवस्तूनां नित्यत्वेऽनित्यत्वे वा प्रागूर्ध्वमुपलंभप्रसङ्गात्  
 कर्तृपादाननिमित्तानामभावाच्च सत्यत्वायोगात् असत्यत्वे तेषामन्याधीनत्वा-  
 योगान्नेशाधीन इति प्राप्ते सत्यत्वेऽपि विद्युदादिवत्तदानीमेवोत्पादविनाशसम्भवादीश  
 कर्तृकत्वस्य वासनोपादानकत्वस्यादृष्टादिनिमित्तकत्वस्य च सम्भवात् “अथरयान्

रथयोगान् पथस्सृजत" इति सृष्ट्यवगमाच्च सत्यस्वप्नो भगवदधीन इति वक्ष्यते ।  
तन्यायैरित्यर्थः ।

‘ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ’ (೩-೨) ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭಗವದಧೀನ-  
ವಾಗಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳು ಸುಷುಗಲೀ, ಸತ್ಯವಾಗಲೀ, ಸ್ವಪ್ನದ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ  
ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಕರ್ತೃವಾಗಲೀ,  
ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಲೀ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಲೀ, ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.  
ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧೀನವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.  
ಆವಾಗ ಈಶಾಧೀನವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಆ ಕ್ಷಣ ಹುಟ್ಟಿ  
ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವ  
ವಾಸನಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ಜೀವಿಗಳ ಅದೃಷ್ಟಾದಿಗಳು  
ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ‘ಅಥರಥಾನ್ ರಥಯೋಗಾನ್ ಪಥಃಸೃಜತೇ’ ಎಂಬ ವೇದವು ಭಗವಂತನೇ  
ಸ್ವಾಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ  
ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಮತ್ತು  
ಭಗವದಧೀನವಾಗಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಧ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಸತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು  
ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

प्रकाशः - परमार्थाशेषार्थाभिज्ञत्वस्य सार्वज्ञशब्दार्थत्वात्सत्यत्वोपन्यासः ॥  
श्रुतीति ॥ “यस्सर्वज्ञस्सर्व” इत्यादिश्रुतीत्यर्थः ।

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯೇ ಸಾರ್ವಜ್ಞವೆಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ  
ಸತ್ಯತ್ವವು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯೆಂದರೆ ‘ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವವಿತ್’ ಎಂಬ  
ಶ್ರುತಿಯೆಂದರ್ಥ.

प्रकाशः - उपलक्षणमेतत् । “विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ” इति सूत्रे  
विशेषणपदेन सार्वज्ञस्य विष्णुधर्मत्वेनोपादानात् सूत्रप्रसिद्धं चेत्यपि ध्येयम् ।

ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ  
ಸೂತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ’ ಎಂಬ  
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन “स्वाप्रपदार्थानां जीवगतावस्थायाश्च सत्यत्वात् परमात्मनश्च सर्वज्ञत्वेन तद्विशेषदर्शनोपपत्तिः” इति सिद्धान्तटीकाऽत्रैव विवृता ध्येया ।

ಇದರಿಂದ 'ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಜೀವಗತಾವಸ್ಥಾಯಾಶ್ಚ ಸತ್ಯತ್ವಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ತದ್ವಿಶೇಷದರ್ಶನೋಪಪತ್ತಿಃ' ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಸತ್ಯಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನೋಡುವಿಕೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन “सन्ध्ये सृष्टिः” इत्यनेन गतार्थत्वमप्याशङ्कितं भवति । एतच्छङ्कोत्तरत्वेनापि “प्रसिद्धत्वात्” इति टीकोक्तहेत्वर्थं विवृण्वन् पूर्वसिद्धान्त-  
न्यायेन पूर्वपक्षमुज्जीवयति ॥ यथेति ॥ “अरूपमस्पर्शं अरूपोभूतवर्जनात्”  
इत्यादिश्रुतिस्मृतिभिः प्रसिद्धस्येत्यर्थः ।

ಇದರಿಂದ 'ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗತಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವವರಾಗಿ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ಅರೂಪಮಸ್ಪರ್ಶಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ಅರೂಪೋಭೂತವರ್ಜನಾತ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेन पूर्वन्यायेनेत्येतद्विवृतं भवति । ज्योतिर्नयेन गतार्थत्वमाशङ्क्य  
निराह - नच वाच्यमिति ॥

ಇದರಿಂದ 'ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु तत्र ब्रह्मपरैकवाक्यत्वबलादन्तर्णीतण्यर्थत्वं कल्पितं शब्दानामिति चेत्तर्हीहापि लिङ्गबलात् सुतरां तथा स्यात् । वाक्यादपि लिङ्गस्य बलवत्त्वादिति भावेनाह - अन्यथेति ॥

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಗತಾನ್ವರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಅಂತರ್ಗತಾನ್ವರ್ಥತ್ವವನ್ನೇ ಸುತರಾಂ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಸ್ವಪ್ನಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ನೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ, ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲಿಂಗವೇ ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗದ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಬಲದಿಂದ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यद्यपि पश्यतीति कर्तृप्रयोगस्य दर्शनात्कर्तर्येव प्रसिद्धेः प्रयोजककर्तर्यप्रसिद्धेः प्रसिद्धस्य स्वप्रादिदर्शनकर्तुर्जीवस्यैव ग्रहणं न त्वप्रसिद्धस्य प्रयोजककर्तुरीश्वरस्य । तल्लिङ्गं तु प्रसिद्धिवलात् कथञ्चिन्नेयमित्येवंरूपेण टीकोक्त "प्रसिद्धत्वात्" इति हेतुरेवैतच्छङ्कोत्तरत्वेनापि योजयितुं शक्यः ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ -** 'ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬುದು 'ದೃಶಿರ್‌ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ' ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ 'ತಿಷ್' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಧಾತುವಾಗಿದೆ. ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲೇ 'ತಿಷ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ, ನೋಡುವವನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲೇ ಈ ಪದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ, ಹೊರತು ನೋಡಿಸುವವನಾದ ಪ್ರಯೋಜಕಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ 'ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಸ್ವಪ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವವನು ಜೀವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಕಾರಣ, ಅವನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ 'ಪಶ್ಯತಿ' ಪದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃವೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಹೇಗಾದರೂ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನೇ ಉತ್ತರವನ್ನಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथाप्यस्य योजनस्योक्तदिशा ऊहितुं शक्यत्वाद्बलवदन्तरङ्गं बाधकान्तरमाह - तथात्वं इति ।।

**ಉತ್ತರ -** 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದಲೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಇದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶಿಷ್ಯರಿಂದಲೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂತರಂಗವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾಧಕವನ್ನು 'ತಥಾತ್ವೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - दर्शनं प्रति कर्तृत्वाभावे । प्रयोजककर्तृत्वे स्वार्थदर्शनकृतविकार-रूपलेपाभावेन "अनन्वागतस्तेन भवति" तेन दर्शनेनानन्वागतो लिप्तो न भवतीति निषेधायोगादित्यर्थः । व्यामोहयितुर्मायाविनो व्यामोहकृतकार्यादर्शनादिति भावः ।

'ತಥಾತ್ವೇ' ಎಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿರ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಾಗದಿದ್ದರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಒಂದುವೇಳೆ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ನೋಡಿಸುವವನು ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜಕಕರ್ತೃವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ವಿಹಾರರೂಪವಾದ ಲೇಪವೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಗವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಸಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಾಮೋಹನ

ಮಾಡುವ ಪಂದ್ರಜಾಲಿಕನಿಗೆ ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗಷ್ಟೇ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಾಣಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ತನಗೆ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - कथं तर्हि ब्रह्मलिङ्गोपपत्तिरित्यतो “जीवेशयोरभेदेन जीवे चैतन्य-विवक्षयाऽसङ्गत्वोक्तिसंभवात्” इति टीकोक्तं सौत्रभेदपदव्यावर्त्यमभेदेनोपपन्नत्वं लिङ्गस्याह - तथाचेति ॥ स्वस्यासङ्गत्वस्य यदुपजीवं द्रष्टृत्वं तदनुरोधादित्यर्थः । प्रतियोगिभूतसङ्गप्रसक्तिसम्पादकत्वेन द्रष्टृत्वस्योपजीव्यत्वमिति भावः ।

ಅಸಂಗತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಜೀವೇಶಯೋರಭೇದೇನ ಜೀವೇ ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾಽಸಂಗತ್ವೋಕ್ತಿಸಂಭವಾತ್' ಜೀವ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರರಿಗೆ ಚೈತನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು 'ತಥಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಅಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ತಥಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದದ್ದು ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಂದು 'ತಥಾಚ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ. ಅಸಂಗತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾದದ್ದು ಸಂಗ. ಆ ಸಂಗದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದೇ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ. ಆದಾಗ ಅಸಂಗತ್ವಕ್ಕೆ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಉಪಜೀವ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವದ ಬಲದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ, ಉಪಜೀವ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - शाब्दिकन्यायमाह - सन्निपातेति ॥ सन्निपातस्सन्निधानम् । लक्षणशब्दो निमित्तवचनः । बहुव्रीहिश्च समासः । यत्सन्निधानं निमित्तीकृत्य यो विधिः प्रवर्तते स विधिस्तत्सन्निधानविधातकस्य शास्त्रस्य कार्यस्य वा न निमित्तमिति न्यायार्थः “कृन्मेजन्त” इत्यत्र कैयटोक्तः ।

ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ವಿರೋಧಿಸಬಾರದೆನ್ನಲು ವ್ಯಾಕರಣ-ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸನ್ನಿಪಾತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು 'ಕೃನ್ಮೇಜಂತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೈಯಟವು ಹೀಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದೆ - 'ಸನ್ನಿಪಾತ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಸನ್ನಿಧಾನ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಲಕ್ಷಣ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ನಿಮಿತ್ತ' ಎಂದರ್ಥ. ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನೇ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾವುದರ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಯಾವ ವಿಧಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಆ ವಿಧಿಯು ಅದರ ಸನ್ನಿಧಾನ ವಿಘಾತಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಲೀ, ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಲೀ ನಿಮಿತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यथा शतानीतिशब्दे शतशब्दात्परस्य जसः “जशशोविशः” इति शिभावे कृते तस्य “शि सर्वनामस्थानम्” इति सर्वनामस्थानसंज्ञायां तत्संनिपातेन शतशब्दस्य “नपुंसकस्य खलच” इति नुमागमे सति शतन् इ इति स्थिते “ष्णान्ताषड्” इति षट्संज्ञायां शिभावस्य “षड्भ्योलुग्” इति लुक्प्राप्नोति । शिभावसंनिपातेन विहितो नुम् षट्संज्ञाद्वारा शिभावविघातकस्य लुको निमित्तं न भवति ।

‘ಶತಾನಿ’ ಎಂಬ ರೂಪವು ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ - ‘ಶತ’ ಶಬ್ದದ ಮುಂದೆ ಬಹುತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಾಗ ‘ಜಸ’ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ‘ಜಶ್ಚಸೋಶ್ಚಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ‘ಜಸ’ ಮತ್ತು ‘ಶಸ’ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಶಿಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ‘ಶತ ಶಿ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಿಭಾವಕ್ಕೆ ‘ಸರ್ವನಾಮಸ್ಥಾನಮ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸರ್ವನಾಮಸ್ಥಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ‘ನಪುಂಸಕಸ್ಯ ಖಲಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಶತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನುಮಾಗಮವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ‘ಶತನ್ ಇ’ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ‘ಷ್ಣಾಂತಾಃಷಡ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಶಕಾರಾಂತವಾದ ಮತ್ತು ನಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ‘ಷಡ್’ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ‘ಷಡ್‌ಭ್ಯೋಲುಗ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಶಿಭಾವಕ್ಕೆ ಲುಕ್ ಬರುವ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿದೆ. ಆದರೆ ‘ಶಿ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ನುಮಾಗಮವು ಬಂದಿದೆ. ಇಂತಹ ನುಮ್ ಆಗಮವು ಷಟ್‌ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಇಕಾರದ ಲೋಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಉಪಜೀವ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथेहाप्यसङ्गतं “पश्यति” इत्युक्तद्रष्टृत्वविघातकस्य णिजर्थ-कल्पनस्यानिमित्तमिति द्रष्टव्यम् ।

ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ‘ಪಶ್ಯತಿ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗಲೇ ಸಂಗವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ ದರ್ಶಯಿತಾ’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೇ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು, ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗವು ಘಾತಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಣಿಜರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ननु कचिद्वक्ष्यायेत्यादौ “डेर्य” इत्यकारनिमित्तकोऽपि यादेशः “सुपिच” इति दीर्घविधेर्हेतुस्सन् अकारविघातहेतुरपि दृष्ट इति तत्रायं न्यायो व्यभिचारीति चेत् •

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೃಕ್ಷಾಯ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವೃಕ್ಷ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿಯ ಏಕವಚನವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಾಗ, 'ಜ್ಞೇ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ 'ಜ್ಞೇರ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ವೃಕ್ಷಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಯ' ಎಂಬ ಆದೇಶವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ 'ಸುಪಿಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಸುಪ್' ಪ್ರತ್ಯಯವೆನಿಸಿದ 'ಜ್ಞೇ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ, ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞೇ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದದ್ದೇ ಅಕಾರವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಂತಹ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಪುನಃ 'ಜ್ಞೇ' ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಬಾಧಕವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಜೀವ್ಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಮೈಮ್ | "ಕಥಾಯಕ್ರಮಣ" ಇತ್ಯಾದಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಜ್ಞಾಪಕಾತ್ತತ್ರ ತಥಾತ್ವೇಽಪಿ ನೇಹ ತಥಾ | ತಾದೃಶಜ್ಞಾಪಕಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಟೀಕಾಪಾಂ ವಾಕ್ಯಶೋಚಾನುಪಪತ್ತೇಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾದೇತದಾ-  
ಶಂಕಾಸಮಾಧಿ ನೋಕ್ತಾವಿತಿ ಭಾವಃ | ಟೀಕೋಕ್ತಲಿಂಗೋಪಪತ್ತಾವತಿಪ್ರಸಜ್ಞಮಾಶಂಕಯನಿರಾಹ -  
ಪೂರ್ವತ್ರ ತ್ವಿತಿ ||

ಹೀಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಷ್ಟಾಯಕ್ರಮಣ' ಎಂದು ವಾಣಿನಿಯೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಜ್ಞಾಪಕದ ಬಲದಿಂದ, 'ವೃಕ್ಷಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಜೀವ್ಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದು ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಬೇರೆಡೆ ಹಾಗೇ ಉಪಜೀವ್ಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಜ್ಞಾಪಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಂಗತ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ-  
ವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ 'ಅನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಗನಿಷೇಧವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಿಷೇಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭೇದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ತರುವುದಾದರೆ, 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ-  
ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಹತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವಿರುವ  
ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಪೂರ್ವತ್ರ ತು' ಎಂಬ  
ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು  
ಹೇಳಲಾಗದು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - एतेन "पूर्ववैषम्येण" इत्येतत्प्रकारान्तरेणापि विवृतं ध्येयम् |  
'नच मन्तव्यं यथा स्वप्नादिदर्शनस्य' इत्यादिटीकां व्यनक्ति || ननु तर्हीति ||

ಇದರಿಂದ 'ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇಣ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ನಚ ಮಂತವ್ಯಂ ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದರ್ಶನಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ನನು ತರ್ಹ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - भाष्येऽनुक्तस्याप्यभेदपूर्वपक्षस्य टीकायामुपपादने मूलमाह - एतदेवेति ॥ जीवेश्वराभेद इति निमित्तसप्तमी । जीवेश्वराभेदेन निमित्तेनेत्यर्थः । तयोरभेदश्च स्वप्नद्रष्टृत्वास्मत्त्वस्वरूपजीवेश्वरालिङ्गयोस्सामानाधिकरण्यान्यथानुपपत्त्यैव सिद्ध इति भावः ।

ಅಭೇದಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಏತದೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದೇ' ಎಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಅಸಂಗತ್ಯವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಜೀವನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಅಸಂಗತ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - टीकानुक्तं स्वयं भाष्यतात्पर्यांतरमाह - यद्वेति ॥ सिद्धान्तिना जीवेशाभेदानङ्गीकारादिति वाक्यशेषो न्यायविवरणे द्रष्टव्य इति भावः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಅಂದರೆ ಅಭೇದವಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಭೇದವಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಾ ಜೀವೇಶಾಭೇದಾನಂಗೀಕಾರಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सिद्धान्तन्यायमप्याशङ्क्याह - नच प्राज्ञेनेति ॥ क्रमेण सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्वाक्यद्वयम् । तथा च विशिष्टे प्रतीतो भेदो मिथ्येति भावः ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸುಷುಪ್ತಿವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತವಾದ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - एतेनेति ॥ विशेष्यस्य भेदाभावेनेत्यर्थः । प्रागुक्तोऽपि भेदव्यपदेशो न विशेष्यभेदविषय इति भावः ।



‘ವಿಶೇಷ’ ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅಂತಸ್ತತ್ಪ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಹೊರತು, ವಿಶೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ಭೇದವು ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

**ಗುರಾರಾಜೀಯಮ್ - ವೈಷಮ್ಯೇಣ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಹ - ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತಿ ॥** ನ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪ್ರಿಯಂಗ್ವಾದಿಭು ಮ್ಲೇಷಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಯದಾ ಅನ್ಯಾ ಆಶಯೋ ಮ್ಲಾಯಂತೇ ಅಯೇತೇ ಮೋದಮಾನಾಸ್ತಿತ್ವಂತೀತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಶೇಷಾನುಗೃಹೀತಾರ್ಥಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾ ದೀರ್ಘಶ್ಲೋಕಾದಿಪರತ್ವವತ್ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಲೋಕತೋ ಜೀವ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತೋ ದೃಶ್ಯಾಂತ ಆರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಸತ್ತ್ವೇನ ತದನುಸಾರೇಣ ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ದೀರ್ಘಶ್ಲೋಕಪರತ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರಕೃತೇ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವೈದಿಕಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾಭಾವಾ ದೃಶ್ಯಾಂತದಾರ್ಶಾನಿಕಯೋರ್ವೈಷಮ್ಯಾಪತ್ಯಾ ನಾಸ್ಯ ಯವರಾಹಾಧಿಕರಣವಿಷಯತ್ವಮ್ । ಕಿಂತು ಪಿಕನೇಮಾಧಿಕರಣವಿಷಯತ್ವಮೇವೇತ್ಯಾಹ - ಆರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾಭಾವ ಇತಿ ॥ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣ ಆಕಾಶಶ್ರುತೇರ್ವೇನಾಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಛೋತಕನಿಪಾತೇನೇವ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಛೋತಕನಿಪಾತೇನಾ- ವಿಶೇಷಣಾತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುಪಪತ್ತಿರೀತ್ಯಾಶಂಕತೇ - ಯಥಾಪೀತಿ ॥

ನನು ನ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕಮ್ । ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವೇನ ಸ್ವಪ್ರದ್ರವ್ಯತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ । ನಚ ಸ್ವಪ್ರಾದೇರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇನ ತಜ್ಞತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಭ್ರಾಂತತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹೀತ್ಯಾದಿನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ವಪ್ರಾದೇಸಸತ್ಯತ್ವೇನ ತಜ್ಞತ್ವೇ ಭ್ರಾಂತತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಾದಿತಿ ಶಂಕತೇ ॥ ನಚೇತಿ ॥ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣಪ್ರಸಿದ್ಧಾಂತನಿಪಾತೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಹ - ಯಥೇತಿ ॥ ಉಕ್ತನಿಪಾತೇನೇತಿ ॥ ಅಂತರ್ಮಾತಿವಿವರಣಾರ್ಥವತ್ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನಿಪಾತೇನೇತಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥ ಪಶ್ಯತೀತ್ಯಸ್ಯ ದ್ರವ್ಯತ್ವಾರ್ಥಕ- ಕ್ರಿಯಾವೇಶಾಪತ್ಯಾಽಸಂಜ್ಞತತ್ವವ್ಯಾಘಾತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯತ್ಸಂಜ್ಞಿಪಾತೇನ ಯಸ್ಯ ಯದ್ಭವತಿ ತತ್ತದ್ವಿಪಾತಸ್ಯಾನಿಮಿತ್ತಮಿತಿ ನ್ಯಾಯಾರ್ಥಃ ।

ನನ್ವೇವಂ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ನಾಮಾದಿನಿವೃತ್ತಿಮಾಕಾಶಸ್ಯೈವ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ್ರಾಹ - ಪೂರ್ವತ್ರೇತಿ ॥ ಚೈತನ್ಯೈಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೇತಿ ಡೀಕಾಽನುಪಪನ್ನಾ । ಚೈತನ್ಯೈಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೈವ ಜೀವೇಽಮುಖ್ಯತ್ವವತ್ತೇನೈವೇಶ್ವರೇ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರವ್ಯತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಮುಖ್ಯತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ । ಅತೋಭಿಪ್ರಾಯಮಾಹ - ಜೀವಸ್ಯೇತಿ ॥ ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಇತಿ ॥ ಇಶ್ವರೋಕ್ತಾವಪಿ ಅಸಂಜ್ಞತತ್ವೇನ- ಶ್ವರೋಕ್ತಾವಪೀತ್ಯರ್ಥಃ । ನನ್ವಸಂಜ್ಞತತ್ವೇನೇಶ್ವರೋಕ್ತೌ ಜೀವ ಏವೋಕ್ತ ಇತ್ಯತಃ ಉಕ್ತಂ ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದ ಇತಿ ॥ ನನ್ವೇವಂ ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದಾದೇವ ಜೀವೋಕ್ತಾವಪಿಶ್ವರ ಏವೋಕ್ತ ಇತಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತಃ ಉಕ್ತಮರ್ಥಾದಿತಿ ॥ ಇಶ್ವರಧರ್ಮಭೂತಾಸಂಜ್ಞತತ್ವೋಕ್ತಾವಪಿ ಯೇನ ರೂಪೇಣ ಜೀವಸ್ಯೇಶ್ವರೈಕ್ಯಂ

ತತ್ರಾಸಂಜ್ಞತವಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನೋಪಪನ್ನತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ येन रूपेण जीवाभेदस्तत्र चिन्मात्रे स्वप्नद्रष्टृत्वाभावादस्मिन्पक्षे यदि जीवेश्वराभेदस्तदेश्वरोक्तावर्थाजीव उक्त इति सम्भवति । नत्वेवं त्वया वक्तुं शक्यम् । जीवेश्वराभेदस्य त्वयाऽनभ्युपगमादिति न्यायविवरणं व्याख्यातं भवति - एतेनेति ॥ विशिष्टस्य भेदसिद्धावपि विशेष्यस्य भेदसिद्धयभावेनेत्यर्थः ।



‘ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ಕೃತ್ಯನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾತನು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನೇ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ‘ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು’ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ‘ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು’ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು ಎನ್ನಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಲ್ಲಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಇತ್ತು. ಪ್ರಕೃತ ಹಾಗೇ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ವಜ್ರ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಪಶ್ಯತಿ’ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಯೋಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಗೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಮನ್ವಯವು ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯಾತ್ಮತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡುವವನಾದರೂ, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

‘ಅಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಣಿಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟು ವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಸಂಗತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೇ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವದಿಂದ. ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ

ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಂಗವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವೇ ಉಪಜೀವ್ಯವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅದೇ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವು ನಿಷೇಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮವು ಉಪಜೀವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವಕವು ಮಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಜೀವಕವಾದ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವು ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಗೌಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಭೇದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಭೇದವಾದಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಜೀವಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.



ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು  
ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ॥

कात्स्न्येन स्वाप्रवस्तूनां द्रष्टा सर्वज्ञ ईश्वरः ।

न युज्यते च सङ्कोचो ह्यसङ्कोचस्य सम्भवे ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

कात्स्न्येन स्वाप्रवस्तूनां द्रष्टा सवर्जज्ञ ईश्वरः ।

न युज्यते च संकोचो ह्यसंकोचस्य संभवे ॥१॥

ಸ್ವಪ್ನಾವದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ते यदन्तरेत्यत्र तु प्राकृतयोर्नामरूपयोः प्रकृतत्वात्प्रकृतपरसर्वनामबलाद्रूपमात्र निषेधे “इयामाच्छबलं प्रपद्य” इति सन्निहितवाक्यविरोधाच्च प्राकृतपरत्वेन सङ्कोचः ।

ತತ್ರಾಸಂಜ್ಞತವಸ್ಯ ಸತ್ವೇನೋಪಪನ್ನತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ येन रूपेण जीवाभेदस्तत्र चिन्मात्रे स्वप्नद्रष्टृत्वाभावादस्मिन्पक्षे यदि जीवेश्वराभेदस्तदेश्वरोक्तावर्थाजीव उक्त इति सम्भवति । नत्वेवं त्वया वक्तुं शक्यम् । जीवेश्वराभेदस्य त्वयाऽनभ्युपगमादिति न्यायविवरणं व्याख्यातं भवति - एतेनेति ॥ विशिष्टस्य भेदसिद्धावपि विशेष्यस्य भेदसिद्धयभावेनेत्यर्थः ।



‘ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ಸತ್ಯತನನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಸಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾತನು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನೇ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ‘ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು’ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ‘ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು’ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವ ಜೀವನನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟು ಎನ್ನಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಲ್ಲಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಇತ್ತು. ಪ್ರಕೃತ ಹಾಗೇ ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ವಜ್ರ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಪಶ್ಯತಿ’ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಯೋಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಗೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಸಮನ್ವಯವು ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ರೂಪರಹಿತನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡುವವನಾದರೂ, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

‘ಅಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಣಜರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟು ವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಸಂಗತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೇ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವದಿಂದ. ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ

ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಂಗವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವೇ ಉಪಜೀವ್ಯವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅದೇ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವು ನಿಷೇಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣೋ ವಿಧಿಃ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ತದ್ವಿಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮವು ಉಪಜೀವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಜೀವಕವು ಮಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಜೀವಕವಾದ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವು ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಗೌಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥಸರೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಭೇದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಭೇದವಾದಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಜೀವಾಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.



ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು  
ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ

तात्पर्यचन्द्रिका

सिद्धान्तस्तु ॥

कात्स्न्येन स्वाप्रवस्तूनां द्रष्टा सर्वज्ञ ईश्वरः ।

न युज्यते च सङ्कोचो ह्यसङ्कोचस्य सम्भवे ॥ १ ॥

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

कात्स्न्येन स्वाप्नपदार्थानां द्रष्टा स्वप्न-ಈಶ್ವರಃ ।

न युज्यते च संकोचो ह्यसंकोचस्य संभवे ॥१॥

ಸ್ವಪ್ನಾಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ते यदन्तरेत्यत्र तु प्राकृतयोर्नामरूपयोः प्रकृतत्वात्प्रकृतपरसर्वनामबलाद्रूपमात्र निषेधे “श्यामाच्छबलं प्रपद्य” इति सन्निहितवाक्यविरोधाच्च प्राकृतपरत्वेन सङ्कोचः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಹಿಂದೆ 'ತೇ ಯದಂತರಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ತೇ' ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ರೂಪಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದರೆ, 'ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಚಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬಲ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

नच साकल्येन स्वप्नद्रष्टृत्वमसर्वज्ञे जीवे लोकतोऽपि प्रसिद्धम् । ब्रह्मणि तु श्रुतिः प्रसिद्धम् ।

ಆದರೆ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಅಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

नच श्रुतिः प्रसिद्धग्रहणसम्भवे श्रुतितो लोकतश्चाप्रसिद्धस्य ग्रहणं युक्तम् । न चेह स्वप्राथवस्थावत्तोच्यते । पश्यतीति तद्रष्टृत्वस्यैवोक्तेः ।

ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥಾವುಳ್ಳವನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂದು ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೊರತು, ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

किञ्च “अनन्वागतस्तेन भवति” इत्यत्र “असङ्गोक्त्यं पुरुषः” इत्यसङ्गतं हेतुः । प्रसिद्धमेव च हेतुत्वयोग्यम् । “असङ्गमस्पर्शम्” इत्यादिश्रुतिषु च ब्रह्मण्येव तत्प्रसिद्धम् ।

ಮತ್ತು 'ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವವೇ ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಅಸಂಗತ್ವವಾದರೂ 'ಅಸಂಗಮಸ್ಪರ್ಶಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೇತುವಾಗಿದೆ.

किं चासङ्गत्वं न स्वरूपेणापि जीवे युक्तम् । जडेशयोरसंसारित्वाज्जीवस्यैव संसारिणः सङ्गवत्तया श्रुत्यादिसिद्धत्वेन तत्र सङ्गनिषेधायोगात् ।

ಮತ್ತು ಅಸಂಗತ್ವವು ಸ್ವರೂಪವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೂ ಸಹ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಡಪದಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂಸಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜೀವನಲ್ಲೇ ಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಗವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

यच्चोक्तं विशेष्यस्य भेदासिद्धेरिति तत्र । बन्धमोक्षयोः सामानाधिकरण्यनियमेन विशेष्यस्यैव बन्धाश्रयत्वात्तस्यैव च तत्तत्कारणाधीनसुषुप्त्याद्यवस्थावत्त्वेन विशेष्यस्यैव भेदसिद्धेः ।

ಇನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥಾವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥಾ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು ಕೇವಲ ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಜೀವಚೈತನ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ್ಯವಿರಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷವು ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಧವೂ ಕೂಡ ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬೇಕು. ಬಂಧಾಧೀನವಾದ ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥಾವುಳ್ಳವನು ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

अन्यथा तुरीयावस्थया स्वप्राद्यवस्थानां सामानाधिकरण्यं न स्यात् ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ತುರಿಯಾವಸ್ಥೆಗೂ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ್ಯವೇ ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಾದ್ಯವಸ್ಥಾವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

भेदस्य मिथ्यात्वे च तच्छ्रुतिप्रमाणं स्यात् । नच सुषुप्त्यादावीशस्य जीवपरिष्वङ्गादिमानान्तरप्राप्तम् । येन तत्रातात्पर्याच्छ्रुतिप्रमाणं न स्यात् ।

ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗಿರುವ ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಜೀವನ ಪರಿಷ್ಕಂಭವು ಮಾನಾಂತರದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ, ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

किञ्च भ्रान्तिरहितायां सुषुप्तौ सतो भेदस्य न भ्रान्तिमात्रशरीरत्वरूपं मिथ्यात्वं युक्तम् ।

ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಭ್ರಾಂತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಭೇದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಭೇದವಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಮಾತ್ರಶರೀರತ್ವ ರೂಪವಾದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

अपि च जीवपरिष्वङ्गादिश्रुतिमुक्तिविषया । तथा सूत्रकृतैव वक्ष्यमाणत्वात् ।  
“अनन्वागतं पुण्येनानन्वागतं पापेन तीर्णो हि तदा सर्वान् शोकान्”  
इत्यादिमुक्तिलिङ्गाच्च । नच मुक्तावपि सतो मिथ्यात्वम् ।

ಮತ್ತು ಜೀವನ ಜೊತೆಗೆ ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನಾನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನ ತೀರ್ಣೋ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾನ್ ಶೋಕಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮುಕ್ತಿಲಿಂಗವೇ ಅಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ.

तदुक्तं न्यायविवरणे “सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्जीविशयोर्भेदोक्तेरसङ्गत्वादिचेष्टरस्यै-  
वेत्यर्थाद्भवति” इति । अत्र सूत्रे भेदेनेत्यस्य पूर्वसूत्रानुषक्तेन व्यपदेशादि-  
त्यनेनान्वयः ॥

॥ इति श्रीब्रह्मण्यतीर्थपूज्यश्रीपादशिष्यव्यासतीर्थविरचितायां  
तात्पर्यचन्द्रिकायाम् सुषुप्त्यधिकरणं सम्पूर्णम् ॥

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ಯಾಂತೋರ್ಜೀವೇಶಯೋರ್ಭೇದೋಕ್ತೇರಸಂಗತ್ವಾದಿ ಚೇಶ್ವರಸ್ಯೈವೇತ್ಯರ್ಥಾದ್ಭವತಿ' ಸುಷುಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜೀವನಿಗೆ ಉತ್ಪ್ರಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅಸಂಗತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಈಶ್ವರನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದಲೂ





ಪ್ರಕಾಶ: - ನಚ ಭ್ರಾಂತತ್ವಪ್ರಸಕ್ತ: । ಸ್ವಾಪ್ರಸತ್ಯತಾಯಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನೆತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ  
 ಏವೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ।

ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ  
 ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ  
 ಸತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದೆ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನ चासङ्कोचे तत्रारोपितजाग्रत्त्वस्यापि दर्शनप्रसङ्ग इति शङ्क्यम् ।  
 पश्यतीति दृष्टैर्मुख्यज्ञानवाचित्वेन प्रमितेरेवात्र ग्रहणात् । अत एव  
 स्वाप्नवस्तुनामित्युक्तिरिति भावः ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು  
 ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ್ವವು ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಆರೋಪಿತವಾದ ಜಾಗೃತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ  
 ಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಪದವು  
 ಮುಖ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಭೂತವಾದ ಜ್ಞಾನವೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ  
 ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಜೀವರ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಜೀವರಿಗೆ  
 ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ್ವದ ಭ್ರಾಂತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಭ್ರಾಂತಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.  
 ಅವನು ಆಯಾಜೀವರು ಅನುಭವಿಸುವಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ  
 ಹೊರತು, ಜಾಗೃತ್ವಾಲೀನ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಅವನು ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ  
 ಸ್ವಾಪ್ಪಪದಾರ್ಥಗಳ ಸರಿಯಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿರುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ  
 'ಸ್ವಾಪ್ಪವಸ್ತುನಾಂ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ननु पूर्वत्रेवेहापि सङ्कोचः किं न स्यादित्यत आह - ते यदिति ॥  
 नाम्नः प्राकृतत्वं प्राकृतपदार्थावाचित्वम् । अस्त्वेवंरूपं जीवेऽपीत्यतः “तस्यैव  
 तन्मुख्यं जीवादिपि” इति टीकोक्तं जीवेऽमुख्यत्वं व्यनक्ति ॥ नच साकल्येनेति ॥  
 श्रुतितः “यस्सर्वज्ञ” इत्यादिश्रुतितः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಮರೂಪರೂಪಿತ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು  
 ಮಾಡಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚವನ್ನೇಕೆ  
 ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತೇ ಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಮವು  
 ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದರೆ ಜೀವನೂ  
 ಕೂಡ ಸ್ವಾಪ್ಪಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಸ್ಯೈವ'

ತನ್ನೊಬ್ಬಂ ಜೀವಾದಪಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನಟ ಸಾಕಲ್ಕೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತಿತಃ' ಎಂದರೆ 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ನನು ತಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞತಯಾ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ ನ ವಿಶಿಷ್ಯ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವ-  
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति चेत्किं तावता । "शब्दादेव" इत्यत्रोक्तरीत्या प्रासादवासिन्यायेन  
सर्वज्ञग्रहणेन तद्विशेषस्वप्रदर्शनग्रहणोपपत्तेरिति भावः ॥ न चेहेति ॥ येन  
जीवस्स्यादिति भावः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸ ಸರ್ವವಿತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಹೊರತು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಾಕಲ್ಕೇನ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರಿ?

ಉತ್ತರ - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಾಕಲ್ಕೇನ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. 'ಶಬ್ದಾದೇವ ಪ್ರಮಿತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಸಾದವಾಸಿನ್ಯಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಮಹಡಿಯ ಸ್ಥಳವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಅದರಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಾಗ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ನಟ ಇಹ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಸ್ಥೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಜೀವನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಬಹುದಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** एवं स्वप्नद्रष्टृत्वं भगवत्येव मुख्यं न जीव इति तद्वलेनासङ्गत्वं न  
जीवे कयश्चिन्नेयमिति भावेन टीकोपपादिता ।

इदानीं त्विहवाक्ये श्रुतमसङ्गत्वं न कयश्चिदपि जीवेऽवकाशमर्हतीति भावेन  
तस्य विण्वेकनिष्ठतां "यतोऽसङ्गः पर एव" इति टीकोक्तमाह - किं चानन्वागत  
इति ॥

ಇಲ್ಲಿಯು ತನಕ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃತ್ವಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಅಸಂಗತ್ವ ಸುಷುಪ್ತದ್ವಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಲು ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಸಂಗತ್ಯಧರ್ಮವಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವವರಾಗಿ 'ಯತೋಽಸಂಗಃ ಪರ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಮಾತನನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಯದ್ವಾ "ಸ್ವಪ್ರಾದಿಢ್ರಠಾ ಪರಢಾತೈವ" ಇತಿ ಢಿಕಾಸ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞಾಶಾಢುತರರೀಕಾ-ವಾಕ್ಯಾಢುರೂಧೇನೂಪಪಾಢ "ಅಸಙ್ಗತವಲಿಙ್ಗಾತ್" ಇತಿ ಢಿಕಾಸ್ಯಂ ಹೇತ್ವಂಶಢುಪಪಾಢಯತಿ || ಕಿಂಚೇತಿ ||

ಅಥವಾ 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢ್ರಷ್ಟಾ ಪರಢಾತೈವ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು ಢುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಢುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು. ಀಗ 'ಅಸಂಗತ್ಯಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೇತ್ವಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಯದ್ವಾ ನ ಕೇವಲಂ ಸ್ವರೂಪಪರ್ಯಾಲೂಚನಯಾ ಸ್ವಪ್ರಢ್ರಢೃತವಢೀಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಢುಖ್ಯಢಿತಿ | ಕಿಂ ತ್ವತ್ರ ವಾಕ್ಯೇ ಶ್ರುತಾಸಙ್ಗತವರೂಪಲಿಙ್ಗಪರ್ಯಾಲೂಚನಯಾಪೀತಿ ಢಾಱೇನ ತಲ್ಲಿಙ್ಗಂ ಹರಾಱೇವೂಪಪಾಢಯತಿ || ಕಿಂಚೇತಿ ||

ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೂಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸ್ವಪ್ರಢ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಀಶ್ವರನಲ್ಲೇ ಢುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೂರತಾಗಿ, ಀ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಅಸಂಗತ್ಯವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೂಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಸ್ವಪ್ರಢ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಉಪಪಾಢನೆ ಮಾಡಲು 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೂರಟದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಅಸಢಿಢ್ಯಕ್ಷೇ ಢಿಕಾಯಾಂ ಸ್ವಪ್ರಾದಿಢ್ರಠಾ ಪರಢಾತೈವ ತಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞತೇನ ಸತ್ಯಸ್ವಪ್ರಾಢಶೂಪವಸ್ತುಢೃಢೇಸ್ತಸಢಿಢೇವ ಢುಖ್ಯತ್ವಾಢಸಙ್ಗತವಲಿಙ್ಗಾಢೇತಿ ಯೂಜನಾ ಧ್ಯೇಯಾ |

'ಕಿಂಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಢೂರನೆಯ ಬಗೆಯ ಀ ಅವತಾರಿಕೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಯೂಜನೆ ಮಾಡಿಕೂಳ್ಳಬೇಕು. ಪರಢಾತನೇ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢ್ರಷ್ಟ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ, ಸತ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ರಢ್ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಸುವ ಸಕಲ ಪಢಾರ್ಥಗಲನ್ನು ಢೂಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಪರಢಾತನಲ್ಲೇ ಢುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಸಂಗತ್ಯಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನಲ್ಲೇ ಢುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಬರುತ್ತದೆಂದು.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಯದ್ವಾ ಢಿಕಾಯಾಢಸಙ್ಗತೇತ್ಯಸ್ಯಾಢಢ್ವಾಗತವಾಕ್ಯೂಕಾಸಙ್ಗತವಲಿಙ್ಗಾಢಿತರ್ಥಃ | ಯತೂಽಸಙ್ಗಃ ಪರ ಁವೇತ್ಯಸ್ಯ ಹೇತೂಕೂತಾಸಙ್ಗ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇತಿ ಢಾಱೇನ ತಢ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿತಿ || ಕಿಂಚೇತಿ || ಹೇತುರಿತಿ || ಸ್ವಾಪ್ರವಸ್ತುಢರ್ಶನಕೂತಲೇಪಾಢಾರೂಪೇ ಸಾಧ್ಯೇಽಸಙ್ಗತ-ಶಢ್ಢಿತಲೇಪಾಢಾರ ಸಾಢಾಢ್ಯಂ ಹೇತುರೂಚತೇ | ಅಸಙ್ಗೂ ಹೀತಿ ಹಿಶಢ್ಢಸ್ಯ ಹೇತ್ವರ್ಥತ್ವಾಢಿತರ್ಥಃ |

'ಸ ಯತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮನುಷ್ಯತ್ವಾಭಾವದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಾಭಾವದಿಂದ ವಿಶೇಷಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಸ ಯತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ವತಿ ಅನನ್ಯಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷಭಾವರೂಪವಾಗಿದೆ. 'ಅಸಂಗೋಽಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯಾಭಾವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - 'ಭಗವಾನ್ ಸ್ವಾಪ್ನದರ್ಶನಕೃತಫಲಲೇಪವಾನ್ ನ ಭವತಿ ಲೇಪಮಾತ್ರತಾನೃತ್ಯಾತ್' ಎಂದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗಾಚ್ಚ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ೧) ಅನನ್ಯಗತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಎಂದು. ೨) 'ಅಸಂಗೋಽಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಎಂದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಹೇತು ಎಂದರೆ ಸ್ವಾಪ್ನವಸ್ತುದರ್ಶನದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಫಲಗಳು ಲೇಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಸಂಗತ್ಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಲೇಪಸಾಮಾನ್ಯಾಭಾವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸಂಗೋಽಹಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಹಿ' ಶಬ್ದವು ಹೇತುರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यदपि शुद्धचैतन्यात्मना ब्रह्माभिन्ने जीवेऽप्यसङ्गत्वं युक्तमिति तदपि नेत्याह - किं चासङ्गत्वमिति ॥ श्रुत्यादीति ॥ “अतोऽन्यदातं, जीवा एव तु दुःखिनः, अनादिमायया सुप्तो यदाजीवः प्रबुध्यते, स पात्रं बन्धमोक्षयोः” इत्यादि श्रुतिस्मृतिसिद्धत्वादित्यर्थः ।

ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು 'ಕಿಂಚ ಅಸಂಗತ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತೋಽನ್ಯದಾತಂ, ಜೀವಾ ಏವ ತು ದುಃಖಿನಃ, ಅನಾದಿಮಾಯಯಾ ಸುಪ್ತೋ ಯದಾಜೀವಃ ಪ್ರಬುಧ್ಯತೇ, ಸ ಪಾತ್ರಂ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಯೋಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧ, ದುಃಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಗವಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಸ್ವ್ತಿಗಿಗಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - सूत्रभाष्याद्युक्त भेदव्यपदेशं प्रागाक्षिप्तमिदानीं समर्थयते ॥ यच्चेति॥ तुरीयावस्थया मुक्तयवस्थयेत्यर्थः । “न चायं भेदो व्यावहारिक एव” इत्यादीदीकं व्यनक्ति ॥ भेदस्य मिथ्यात्वे चेति ॥ स्वयं युत्पन्नतरमाह - तच्छ्रुतरिति ॥

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಈಗ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. 'ತುರಿಯಾವಸ್ಥಯಾ' ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ನ ಚಾಯಂ ಭೇದೋ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಏವ' ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವನ್ನು ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಭೇದಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಚ್ಛ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ** - ತತ್ರಾತಾತ್ಪರ್ಯಾಚಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಚೇತಿ || ಮಾನಾಂತರಬಾಧಿತಮಪಿ ನೇತ್ಯಪಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ | ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ನಾಸತ್ವಮ್ | ಕಿಂತು ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕತ್ವಮ್ | ತಚ್ಚ ಪ್ರತಿತಿಮಾತ್ರಾಭಾವದಶಾಘಾಂ ಸತೋ ಭೇದಸ್ಯ ನ ಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ಕಿञ್ಚೇತಿ ||

ಶ್ರುತಿಯು ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಶಂಕಿಸಿದರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದಿತ್ತು. ಅಥವಾ ಮಾನಾಂತರಬಾಧಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಭೇದದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮಾನಾಂತರಬಾಧಿತವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಆಶಂಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವೆಂದರೆ ಅಸತ್ತ್ವವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿಮಾತ್ರ ಶರೀರರೂಪವಾದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ** - ಭಾಷ್ಯटीकया न्यायविवरणमपि विवृतमिति भावेनोक्तं प्रमेयं तदारूढं करोति || तदुक्तमिति || भेदोक्तेः प्राज्ञेनात्मनेत्यादिनेत्यर्थः | आदिपदेन स्वप्नादिदृष्टत्वम् | परमतं त्वग्रे निरसिष्यते ||

इति श्रीमत्सर्वतन्त्रस्वतन्त्रसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यराघवेन्द्रयतिकृते

चन्द्रिकाप्रकाशे सुषुप्त्यधिकरणं सम्पूर्णम् ||

ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಆರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಭೇದೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದರೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದೃಷ್ಟವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯವನ್ನಾಗಲೀ,

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯವನ್ನಾಗಲೀ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

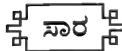
ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

**ಗುರಾರ್ಜಿಯಮ್** - ನನು ಸ್ವಪ್ರಾದಿರ್ದೃತ್ವಂ ನಾಮ ಸ್ವಪ್ರಾಥವಸ್ಯಾವತ್ವಮ್ । ನ ಚಾತ್ಮನಃ ಸ್ವಪ್ರಾಥವಸ್ಯಾವತ್ವಂ ಲೋಕವೇದಯೋಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಚೇತಿ ॥ ನಚ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತ ಇತಿ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢ ಇತಿ ಸುಷುಪ್ತುತ್ಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೆದೋಕೇನಾಭೇದ ಇತಿ । ಅತ್ರೋಕ್ತಸುಷುಪ್ತಾದಿಮತೋ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಶುಭ್ರಾತ್ಸದಾಭೇದೇಪಿ ವಿಶೇಷ್ಯಸ್ಯ ಭೇದಾಸಿದ್ಧೇರಿತಿ ಯತ್ತದನ್ಯಥ ದೂಷಯತಿ - ಯಚೇತಿ ॥ ನನು ಭೇದಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇಽಪಿ ನ ತಚ್ಚತುರೇಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಮಿಥ್ಯಾಭೂತೇ ಭೇದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಾಭಾವಾತ್ । ನಚ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಪಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತಸ್ಯ ಮಾನಾಂತರಪ್ರಾಸತ್ತೇನ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾಪಕಾಪೂರ್ವತಾಯಾ ಅಭಾವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ನಚೇತಿ ॥ ವಕ್ಷ್ಯमाणತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಂಪತ್ಯೋರಿತ್ಯಾದಿನೇತಿ ಶೇಷಃ । ಆವಿಷ್ಕೃತಂ ಹೀತ್ಯಾಶುಕ್ತಾಂ ಯುಕ್ತಿಮಾಹ - ಅನನ್ವಾಗತಮಿತಿ ॥ ಮುಕ್ತಾವಪೀತ್ಯಪಿಶಬ್ದೇನಾನ್ಯಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತಿಪ್ರಸಕ್ತಂ ಸೂಚಯತಿ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಮ್  
ಸುಷುಪ್ತಯಧಿಕರಣಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥ ೧೩ ॥



ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಲು ನಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವದಾರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಜೀವರುಗಳ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಸವಾ ಏಷ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ನಾ ಚರಿತ್ರ್ಯಾ ದೃಷ್ಟವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ, ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತಿ ಅನನ್ಯಾಗತಃ ತೇನ ಭವತಿ ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವಾತ್ಮನು ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರಮಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ನೋಡುತ್ತಾ ಪುನಃ ಜೀವರುಗಳ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾಯ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಸ್ವಪ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಜೀವನ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಆ ಜೀವನು ಸ್ವಾಪ್ನದರ್ಶನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವುದೇ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕರ್ತಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಅಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಅನ್ದಾರೂಢಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆಂದು ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯ ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲಿಂಗನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಮತ್ತು ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯ ಭಾವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟಗಳು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣುವಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸಂಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಜೀವನ ಸ್ವಾಪ್ನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ವತಿ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶಕನೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

////////////////////////

• • • • •



# ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೩)

---

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम् सुषुप्त्यधिकरणम् (१।३।१३)

अन्यश्च जीवतः

सुषुप्ति ಮತ್ತು ಉತ್ಥಾಂತಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಅಸಂಗ, ಸಂಪಶ್ಯತಿ' ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमञ्जरी सुषुप्त्यधिकरणम् (१।३।१३)

नन्वथापि सोऽक्षरो हरिरित्युक्तम् । तद्धर्मस्य 'असङ्गमरसं' इत्युक्तसङ्गत्वस्य  
'द्रवति स्वप्नायैव स यत्र किञ्चित्पश्यत्यनन्वागतस्तेन भवति' इति वाजसनेये षष्ठेऽध्याये  
स्वप्नादिर्दृष्टजीवस्योक्तेः । 'स वा एष सम्प्रसादो रत्वा चरित्वा दृष्टैव पुण्यं च पापं च'  
इत्यादिजीवल्लिङ्गबाहुल्यात् । स्वप्नद्रष्टृत्सय जीवे प्रसिद्धेश्च । असङ्गत्वादि ब्रह्मलिङ्गानां

ತದಭಿಜೀವಿವೈತನ್ಯೇ ಸಮ್ಮವಾದಿತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್-ಸುಷ್ಪುತ್ಕಾನ್ಯೋರ್ದೇನೆತಿ । ತದರ್ಥಃ - ಅನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತ ಇತಿ ।

ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಹರಿಃ' ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅಸಂಗಮರಸಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗತ್ವವು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ದ್ರವತಿ ಸುಪ್ತ ಏವ ಸ ಯತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ಯಾತಸ್ತೇನ ಭವತಿ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟದೃಷ್ಟವಾದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಸ ವಾ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋ ರತ್ನಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜೀವನ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳು ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಪ್ನಾದಿವಸ್ತುತ್ವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಜೀವನೇ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು. ಅಸಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ಯಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಿರುವಂತಹ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಸಾರವನ್ನು ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವದನುಷ್ಠಃ । 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಇತಿ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ತಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋಃ ಶ್ರುತೋ ಜೀವಾದನ್ಯಶ್ಚೈಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ । ತತ್ತಸ್ಮಾದಸಂಗತ್ವ-ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭ್ಯಾಂ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರತೀತೈಃ ದ್ರವತಿ ಸಂಪ್ರಸಿದ್ಧಿತಿ ಅನನ್ವಾಗತೋಽಸಂಜ್ಞೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷ ಇತ್ಯಾದಿಸರ್ವಶಬ್ದೈಃ ಮುಖ್ಯತಃ ಅನುಪಚಾರೇಣ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನ ಏವ ವಾಚ್ಯಃ । ನ ಜೀವಃ । ಕುತೋಽನ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಲಿಂಗೈರ್ಯುತೋ ಹಿ । 'ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ' ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ವಪ್ನ-ದರ್ಶನಕೃತವಿಕಾರರಾಹಿತ್ಯರೂಪಾಸಂಜ್ಞತವ, 'ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ' ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಪುಣ್ಯಪಾಲೇಪಾದಿ-ರೂಪಲಿಂಗೈಃ ಉತ್ಪ್ರಕರಣಸ್ಯೈರ್ಯುತತ್ವಾತ್ । ತेषಾಂ ವೈಷ್ಣವತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧೀರೀತ್ಯಃ ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸುಷುಪ್ತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಕಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾದವನು ಜೀವನಿಂಗತ ಅನ್ಯನಾದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ತತ್ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿ, ರೋಣಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರುವ 'ದ್ರವತಿ, ಸಂಪಶ್ಯತಿ, ಅನನ್ಯಾತಃ, ಅಸಂಗಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳೇ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. 'ಅನನ್ಯಾತಸ್ತೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟದರ್ಶನದಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಅಸಂಗತ್ವವು 'ಅನನ್ಯಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಲೇಪವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವಂತಹ ಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರಕರಣವು ಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಸಂಗ, ಸಂಪತ್ಯತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಸ್ವಾಪ್ರಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಸತ್ಯತ್ವೇನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾಚೇಶಸ್ಯ ಪश्यतीत्याದಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ಚ ಬೋಧ್ಯಮ್ ।

‘ತತ್ರ ಕಿञ್ಚಿತ್ಪश्यತಿ’ ಇತ್ಯುಕ್ತಸಮನ್ವೇಯಸ್ವಪ್ರದೃಢನಿರ್ದೇಶೋ ಕಾರ್ಯೇ ‘ಅನ್ಯಶ್ಚ’ ಇತ್ಯಾಶ್ರುತಿಃ ಸ್ತ್ರಾನುಸಾರಾತ್ । ತಥಾಚ ಅತ್ರೈವ ಪ್ರಕರಣೇ ಹರೇರ್ಜಿವಾನ್ವೇದೋಕ್ತಃ ನಾಭೇದಮಾಶ್ರಿತೃ ಲಿಂಗಾನ್ಯಮುಖ್ಯತೋ ನೇಯಾನಿತಿ ತದ್ಬಲಾತ್ ದ್ರವತೀತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾಂ ಹರಿರೇವೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಸ್ವಪ್ರಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿವೆ. ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತಹ ಸ್ವಾಪ್ರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪತ್ಯತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸ್ವಪ್ರದೃಷ್ಟತ್ವವು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಂತಹ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು ‘ಪತ್ಯತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಭೇದೇನ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ‘ಅನ್ಯಶ್ಚ ಜೀವತಃ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಪ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ‘ಅನ್ಯಃ’ ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ, ಜೀವಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಾರದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ದ್ರವತಿ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

जनार्दन इति संसारार्दकत्वोक्त्या सम्परिष्वक्त इति सुसिप्रकरणस्य मुक्तपरत्वस्यापि स्वाप्ययसम्पत्पौरिति सूत्रसिद्धत्वात् सम्परिष्वक्तः सुप्त इतिवन्मुक्त इत्यपि लाभेन भेदस्यापि मुक्तावपि सत्त्वान्न व्यावहारिको भेदः । किन्तु सत्य एवेति सूचितम् ॥१३॥

‘ಜನಾರ್ದನಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಸಂಸಾರಾರ್ಧಕತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ, ‘ಸ್ವಾಪ್ಯಯಸಂಪತ್ಯೋಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಸುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣವು ಮುಕ್ತ ಜೀವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಸಂಪರಿತ್ವಕ್ತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸುಪ್ರನಾದ ಜೀವನು ಎಂಬರ್ಥ ಮಾಡುವಂತೆ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ, ಜೀವ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮರ ಭೇದವು ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದು. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆಘಾತದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಾರ್ಥಕತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತಹ 'ಜನಾರ್ದನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ  
ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತದ್ವಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು.

\* \* \*

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಬೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ॐ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಂ (೧೩೧೩)

॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾನ್ಯೋರ್ದೇನ ॐ ॥ ೧-೩-೪೩ ॥

ಅತ್ರ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢೃತ್ವಲಿಂಗಂ ಸಮನ್ವೀಯತೆ । ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಸ್ವಪ್ನಾದಿಸೃಷ್ಠೇತಿ  
ಯೋಗ್ಯತಯಾಽನ್ವೇತಿ । “ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಷ್ಕಿತ್ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ” ಇತ್ಯುಕ್ತ-  
ಸ್ವಪ್ನಾದಿಢೃಷ್ಠಾ ತತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನ ಜೀವಃ । ಕುತಃ ? “ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಜ್ಞೋ ಹ್ಯಂ  
ಸುಷುಪ್ತದ್ವಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ಪುರುಷಃ” ಇತ್ಯಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಲಿಂಗಾತ್ । ನ ಚಾಭೇದೇನ ಲಿಂಗೋಪಪತ್ತಿಃ । “ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ  
ಸಂಪರಿವೃತಃ” ಇತಿ “ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ” ಇತಿ ಚ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋಃ  
ಭೇದೇನ ಜೀವೇಶಯೋರ್ವಿವೇಕಾದಿತಿ ಪರಂಪರಯಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.  
‘ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯ ಪಡೆದಿದೆ.

‘ಸ ಯತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯಂತ್ಯನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ’ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ರಷ್ಟವು  
ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಅನ್ಯಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ  
ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಂಗತ್ವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ  
ಅಸಂಗತ್ವ ಲಿಂಗವು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.  
‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿವೃತಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು ‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ  
ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ  
ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

## ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನಿಯಾಯುಕ್ತಾವಲಿಃ

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩|೧೩)

॥ ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋಭೇದೇನ ॐ ॥ ೧೩ ॥

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರೌತಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಇಶೋ ಸಂಭವೇಽಪಿ ಇಹ ತದಭಾವಾತ್ ನ  
ಸ್ವಪ್ರದೃಶ್ಯಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಜಡತ್ವೇನ ತತ್ರ ಇಶಾಲಿಂಗಸ್ಯ ಇಶಾಭೇದೇನಾಯೋಗೇಽಪಿ  
ಇಹ ಜೀವಸ್ಯ ಇಶಾಭೇದೇನ ತಲ್ಲಿಂಗಂ ನೇತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ಇತಿ ವಾ ಪೂರ್ವವೈಷಯೇಣ ಶಾಙ್ಕನಾತ್ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮವು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಆಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಲಿಂಗವನ್ನು ಅಭೇದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜೀವನು ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಾण्वश्रुतौ अष्टमेऽध्याये “स वा एष एतस्मिन् सम्प्रसादे रत्वा चरित्वा दृष्ट्वैव पुण्यं च पापं च पुनः प्रतिन्यायं प्रतियोन्या द्रवति स्वप्नायैव स यत्तत्र किञ्चित्प्रयति अनन्वागतस्तेन भवत्यसङ्गो ह्ययं पुरुषः” इति (बृ.६-३-१५) श्रुतस्वप्नादिद्रष्टा किं जीवः अथ ईश इति सन्देहः ।

ಕಾಣ್ವಶ್ರುತಿಯ ಅಷ್ಟಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಸ ವಾ ವಿಷ ವಿತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ವತಿ ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟವು ಜೀವನೋ? ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

स्वप्नादिद्रष्टृत्वस्य लोके जीव एव प्रसिद्धत्वात् जीव इति पूर्वः पक्षः ॥ श्रौतप्रसिद्ध्यभावे लोकप्रसिद्धेरपि वेदे ग्राह्यत्वात् ईशस्याशरीरत्वेन स्वप्नादिद्रष्टृत्वायोगाच्च । असङ्गत्वरूपब्रह्मलिङ्गस्य ईशाभेदेन जीवचैतन्येऽपि युक्तत्वात् । जीवधर्मस्य यु स्वप्नादिद्रष्टृत्वस्य शुद्धे ब्रह्मचैतन्ये अयोगात् । जिज्ञासासूत्रे जीवेशभेदस्योक्ततया तदभेदाभिप्रायेण तद्धर्मस्येशो सिद्धान्तिना वक्तुमशक्यत्वाच्चेति ॥

ಸ್ವಪ್ನಾದಿ ದ್ರಷ್ಟಾರನು ಜೀವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದಿದ್ದರೂ

ಪುರುಷಃ” ಇತ್ಯಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಿಜ್ಞಾತ್ | ನ ಚಾಭೇದೇನ ಲಿಂಗೋಪಪತ್ತಿಃ | “ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ  
ಸಂಪರಿವಿಷ್ಟಃ” ಇತಿ “ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ” ಇತಿ ಚ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತಿಪ್ರಕರಣಯೋಃ  
ಭೇದೇನ ಜೀವೇಶಯೋರ್ವಿಪದೇಶಾದಿತಿ ಪರಂಪರಯಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ || ೧೩ ||

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಪದವು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.  
‘ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯ ಪಡೆದಿದೆ.

‘ಸ ಯತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತಿ’ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವು  
ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ  
ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಂಗತ್ವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ  
ಅಸಂಗತ್ವ ಲಿಂಗವು ಜೀವನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.  
‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿವಿಷ್ಟಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು ‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ  
ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾತಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ  
ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತದ್ವಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

## ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ ಶ್ರೀನಿಯಾಯಮುಕ್ತಾವಲಿ:

ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩|೧೩)

|| ॐ ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತಯೋರ್ಭೇದೇನ ॐ || ೧೩ ||

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಾಕಾಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರೌತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಚಾ ಇಶೋ ಸಂಭವೇಽಪಿ ಇಹ ತದಭಾವಾತ್ ನ  
ಸ್ವಪ್ರದ್ರೃತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಜಡತ್ವೇನ ತತ್ರ ಇಶಾಲಿಂಗಸ್ಯ ಇಶಾಭೇದನಾಯೋಗೇಽಪಿ  
ಇಹ ಜೀವಸ್ಯ ಇಶಾಭೇದೇನ ತಲ್ಲಿಂಗಂ ನೇತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ಇತಿ ವಾ ಪೂರ್ವವೈಷಮ್ಯೇಣ ಶಙ್ಕನಾತ್ಸಂಜ್ಞಾತಿಃ |

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮವು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಆಕಾಶವು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಲಿಂಗವನ್ನು ಅಭೇದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜೀವನು ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಾಠವಶ್ರುತೌ ಅಶ್ವಮೇಽಧ್ಯಾಯೇ "ಸ ವಾ ಷ ಷ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ರಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಷ್ಕಿಂಪಯತಿ ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಕ್ಲೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ" ಇತಿ (ಬೃ.೬-೩-೧೫) ಶ್ರುತಸ್ವಪ್ರಾದಿ ದ್ರಷ್ಟಾ ಕಿಂ ಜೀವಃ ಅಥ ಇಶ ಇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।

ಕಾಣ್ಯಶ್ರುತಿಯ ಅಷ್ಟಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಸ ವಾ ವಿಷ ವಿತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ರತ್ವಾ ಚರಿತ್ವಾ ದೃಷ್ಟೈವ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಪಾಪಂ ಚ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರತಿಯೋನ್ಯಾ ದ್ರವತಿ ಸ್ವಪ್ರಾಯೈವ ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತತ್ವತಿ ಅನನ್ವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಕ್ಲೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟವು ಜೀವನೋ? ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವಸ್ಯ ಲೋಕೇ ಜೀವ ಏವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಜೀವ ಇತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ॥ ಶ್ರೌತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾವೇ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧೀರಪಿ ವೇದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ ಇಶಾಸ್ಯಾಶರೀರತ್ವೇನ ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವಾ ಯೋಗಾತ್ । ಅಸಂಕ್ಷಲಪರೂಪಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಸ್ಯ ಇಶಾಭೇದೇನ ಜೀವಚೈತನ್ಯೇಽಪಿ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ಜೀವಧರ್ಮಸ್ಯ ಯು ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವಸ್ಯ ಶುಭ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯೇ ಅಯೋಗಾತ್ । ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರೇ ಜೀವೇಶಭೇದಸ್ಯೋಕ್ತತಯಾ ತದಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ತದ್ಧರ್ಮಸ್ಯೇಶೋ ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಾ ವಕ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾಚ್ಛೇತಿ ॥

ಸ್ವಪ್ರಾದಿದ್ರಷ್ಟಾರನು ಜೀವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಸ್ವಪ್ರದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸ್ವಪ್ರದ್ರಷ್ಟವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತು ಇರುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಈಶ್ವರನಿಗಾದರೂ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇನ್ನು ಅಸಂಗತ್ಯವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವನ್ನು ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸಿದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು || असङ्गो ह्ययमिति श्रुतासङ्गतत्वस्य असङ्गमस्पर्शमित्यादिना ईशैकधर्मत्वात् स्वप्रादिपदार्थानां “सन्ध्ये सृष्टिराहहि” (ब्र.सू. ३-१-१) वक्ष्यमाणन्यायेन सत्यत्वेन “यस्सर्वज्ञः” इत्यादिश्रुत्या (आय. १-९) ईशस्य सर्वज्ञतया च कात्स्नर्च्येन स्वप्रादिद्रष्टृत्वस्य ईशो मुख्यतः सम्भवात् । “प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्तः” (बृ.६-३-२१) “प्राज्ञेनात्मना अन्वारूढ” (बृ.६-३-३५) इति सुषुप्त्युत्क्रान्तिप्रकरणयोः भेदोक्त्या जीवेशाभेदाश्रयणायोगात् । “स्वाप्ययसम्पत्योः” इत्यत्र (ब्र.सू.४-४-१६) सुषुप्तिप्रकरणस्य मुक्तिपरत्वस्याप्युक्त्या भेदस्य मुक्तिगतत्वेन सत्यत्वाच्च स्वप्रादिद्रष्टा विष्णुरेवेति ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸಂಗೋಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವು 'ಅಸಂಗಮಸ್ಪರ್ಶಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೇವಲ ಈಶ್ವರನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನಾದಿಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಸಂಧ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರಾಹ ಹಿ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುವಂತೆ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದದ್ದಲ್ಲ. 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಕಾರಣ ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಸ್ವಾಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈಶ್ವರನೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬ ಸುಷುಪ್ತಿ ಶ್ರುತಿಯು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಅನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಶ್ರುತಿಯು ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲೂ ಸಹ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು

‘ಸ್ವಾಪ್ನಯಸಂಪತ್ಯೋಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣವು ಮುಕ್ತಿಪರವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

फलं तु अक्षरनयोक्तस्य असङ्गत्वस्य आक्षेपः तत्समाधिश्च ॥ १३ ॥

ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಷೇಪವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಅದರ ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವತಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

## सूत्रार्थरत्नावलिः

सुषुप्त्यधिकरणम् (१।३।१३)

ॐ॥ सुषुप्त्युत्क्रान्तयोर्भेदेन ॥ॐ १-३-४२॥

नन्वयं स्वप्नादिद्रष्टा जीवो भवेत् । तस्य तस्मिन् प्रसिद्धत्वात् । जीवेशयोरभेदेन जीवेऽप्यमुख्यासङ्गत्वलिङ्गस्यासम्भवात् । अशरीरस्य विष्णोः स्वप्नादिद्रष्टृत्वायोगात् । कारणगतस्य कार्ये सम्भवेऽपि कार्यगतस्य कारणेऽयोगात् । जीवेशभेदस्य विशेषणद्वयसामानाधिकरण्यान्यथाऽनुपपत्त्यैव सिद्धेः । राजासाधारणधर्मस्यापि कोशस्यामात्यगतत्ववदीशासाधारणधर्मस्यासङ्गत्वस्य श्रुतिबलाज्जीवगतत्वसम्भवात् इति प्राप्ते, सूत्रितम् -

ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೩)

ॐ॥ सुषुप्त्युत्क्रान्तयोर्भेदेनेति ॥ अस्यार्थः - 'स यत्तत्र किञ्चित् पश्यति' (बृ. ४-३-१५) इति श्रुत्युक्तस्वप्नादिद्रष्टा परमात्मैव । न जीवः । कुतः? 'असङ्गो ह्ययं पुरुषः' इत्युक्तासङ्गत्वलिङ्गादिति हेतुर्बहिरेवाध्याहार्यः । नन्वीश्वराभेदेन जीवेऽप्यसङ्गत्वोक्तिः सम्भवतीत्यत उक्तम् - सुषुप्त्येत्यादि ॥ तथा च सुषुप्त्युत्क्रान्तयोः 'प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्तम्' इति (बृ. ६-३-२१) 'प्राज्ञेनात्मनाऽन्वारूढः' इति (बृ. ६-३-३५) च सुषुप्त्युत्क्रान्तप्रकरणयोः । भेदेन जीवेशयोर्भिन्नत्वेनोक्तेः । न तयोरैक्यमित्यर्थः ।

एवञ्चासङ्गत्वलिङ्गात् तद्विष्णोरेवोपपद्यते । न तु जीवस्य । बद्धत्वात् । सुषुप्त्युत्क्रान्त-प्रकरणयोर्भेदाभिधानेन जीवेशयोरभेदाभावात् । अतो गुणगुणिभावापन्नासङ्गत्वलिङ्गाद्विष्णुरेव स्वप्नादिद्रष्टा । असङ्गत्वमपीशमात्रनिष्ठम् । ततश्च 'असङ्गो ह्ययं पुरुषः' इति वाक्यमपीशपरमेवेति प्रमाणाभावात् । राजधनवदसङ्गत्वं नान्यनिष्ठमिति सिद्धम् ॥\*॥

॥ इति सूत्रार्थरत्नावल्यां सुषुप्त्यधिकरणम् ॥

# ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೪)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

ಓಂ॥ ಸುಷುಪ್ತುತ್ಕ್ರಾಂತಯೋರ್ಮೇದೇನೇತಿ ॥ ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - 'ಸ ಯತ್ತತ್ರ ಕಿञ್ಚಿತ್  
 ಪश्यತಿ' (ಬೃ. ೪-೩-೧೫) ಇತಿ ಶ್ರುತುಕ್ತಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ ಪರಮಾತ್ಮೈವ | ನ ಜೀವಃ |  
 ಕುತಃ? 'ಅಸಂಕ್ತೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸಂಕ್ತತ್ವಾಲಿಂಗಾದಿತಿ ಹೇತುರ್ಬಹಿರೇವಾಧ್ಯಾಹಾರ್ಯಃ |  
 ನನ್ವೀಶ್ವರಾಭೇದೇನ ಜೀವೇಽಪ್ಯಸಂಕ್ತತ್ವೋಕ್ತಿಃ ಸಂಭವತೀತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಸುಷುಪ್ತೇತ್ಯಾದಿ ॥  
 ತಥಾ ಚ ಸುಷುಪ್ತುತ್ಕ್ರಾಂತಯೋಃ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಸ್ಪೃಕ್ತಮ್' ಇತಿ (ಬೃ. ೬-೩-೨೧)  
 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ' ಇತಿ (ಬೃ. ೬-೩-೩೫) ಚ ಸುಷುಪ್ತುತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಕರಣಯೋಃ |  
 ಭೇದೇನ ಜೀವೇಶಯೋರ್ಭಿನ್ನತ್ವೇನೋಕ್ತಃ | ನ ತಯೋರೈಕ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಏವಂಚಾಸಂಕ್ತತ್ವಾಲಿಂಗಾತ್ ತದ್ವಿಷ್ಣೋರೇವೋಪಪದ್ಯತೇ | ನ ತು ಜೀವಸ್ಯ | ಬದ್ಧತ್ವಾತ್ | ಸುಷುಪ್ತುತ್ಕ್ರಾಂತ-  
 ಪ್ರಕರಣಯೋರ್ಮೇದಾಭಿಧಾನೇನ ಜೀವೇಶಯೋರ್ಮೇದಾಭಾವಾತ್ | ಅತಃ ಗುಣಗುಣಿಭಾವಾಪಚ್ಚಾಸಂಕ್ತತ್ವಾಲಿಂಗಾದ್ವಿಷ್ಣುರೇವ  
 ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟಾ | ಅಸಂಕ್ತತ್ವಮಪಿಶಾಮಾತ್ರನಿಷ್ಠಮ್ | ತತಃಚ 'ಅಸಂಕ್ತೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಮಪಿಶಾಪರಮೇವೇತಿ  
 ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ | ರಾಜಧನವದಸಂಕ್ತತ್ವಂ ನಾನ್ಯನಿಷ್ಠಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿಖ್ಯಾಂ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

# ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೪)

## ಭಾಗ - ೧

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ,  
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,  
ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರೀ -  
ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

# ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

ದೇವದೇವೋತ್ತಮ ದೇವತಾರ್ವಾಕಭೌಮ  
ಅಖಿಲಾಂಡಕೋಟಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಡನಾಯಕ, ಚತುರ್ದಶಲೋಕಗುರುಗಳಾದ  
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ

ವೇದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ'

॥ अथ ब्राह्मणाधिकरणम् ॥

ಸೂ - ॥ ॐ पत्यादि शब्देभ्यः ॐ ॥ ४३ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - "ವಿಷನಿತ್ಯೋಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ" ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥



ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

## ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ - 'एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्य' इति श्रुत्युक्तब्राह्मणो विष्णुरेव । न विरिञ्चः । कुतः? पत्यादिशब्देभ्यः सर्वस्याधिपतिरित्यादि-सर्वाधिपत्यादिवाचिश्रुतिभ्यः इत्यर्थः ॥१॥

इति श्रीजगन्नाथयतिकृतायां सूत्रदीपिकायां  
प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥१॥ ॥३॥

ಅರ್ಥ -- "ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ" ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' = 'ಸರ್ವಾಧಿಪತೀ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ.

॥ ಸೂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

## श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचित- ब्रह्मसूत्रभाष्यम्

भाष्यम् - 'एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्य' (बृ.उ. ६-४-२२) इति ब्राह्मणस्यापि नित्यमहिमा प्रतीयते । स च ब्राह्मणः 'स वा एष महानज आत्मा' (बृ.उ. ६-४-२४) इत्यजशब्दाद्विरिञ्च इति प्राप्तम् । देवानां च विद्याकर्मणोः पदप्राप्तिः सूचिता तदुपर्यपीति ।

ಅನುವಾದ - 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಅದೇ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ಅಜಸಬ್ಧವಿರುವ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪದವಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಚತುರ್ಮುಖನು ನಿತ್ಯಮಹಿಮನಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿ, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಏಷಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ನಿತ್ಯಃ = ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ, ಮಹಿಮಾ = ಮಹಿಮೆಯು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾಪಿ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೂ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮಾ = ನಿತ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯು ಹೇಳಿದ್ದು, ಪ್ರತೀಯತೇ = ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ, ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ = ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನ್ = ಈ ಮಹಾಮಹಿಮನು, ಆಜಃ = ಚತುರ್ಮುಖನಾದ, ಆತ್ಮಾ = ಆತ್ಮನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅಜಶಬ್ದಾತ್ = ಅಜಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ, ವಿರಿಂಚಃ = ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರಾಪ್ತಂ = ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ದೇವಾನಾಂ ಚ = ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೂ, ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಣೋಃ = ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ, ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಃ = ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು, ಸೂಚಿತಾ = ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. (೧)

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಅತ್ರಾಧಿಕರಣೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೆ | ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಜ್ಞಾತಿಂ ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ - ಏಷ ಇತಿ || ಇತಿ || ವಾಜಸನೇಯಕೋದಾಹತಕ್ರಣ್ಮನ್ತ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಕೇವಲಂ ವಿಷ್ಣೋಃ, ಅಪಿ ತು ಕಸ್ಯಚಿದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾಪಿ ತ್ಯಪೇರರ್ಥಃ | ಇದಂ ಚ ಯೋ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣೇಷು ವಿಷ್ಣೋರನನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟೌತ್ಪತ್ಯಾಸಿಂಹಿತೋ ನಿಯಮಹಿಮಾ ಸಃ 'ಏಷಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರತೀಯತ ಇತಿ ಯತ್ಪ್ರಕಟಾಧ್ಯಾಹಾರೇಣ ಯೋಜ್ಯಮ್ | ಅನೇನ ಪೂರ್ವಾಭಿಸಂಹಿತನಿಯಮಹಿಮತ್ವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರನನ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಾಕ್ಷೇಪಾದ್ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣೈಃ ಫಲಮುಖೇನ ಅಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಜ್ಞಾತಿರಕ್ತಾ ಭವತಿ | ತಥಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಲ್ಪವಿಷಯೋಽಪಿ ಸೂಚಿತಃ |

ಯದ್ವಾ - ದೇವಾನಾಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಂ ದೇವತಾಧಿಕರಣಪ್ರತಿಪಾದಾನುವಾದಪರತ್ವೇನಾಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ತೇನಾಸ್ಯಾಽಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಜ್ಞಾತಿರಕ್ತಾ ದೃಶ್ಯಾ | ತಥಾ ಹಿ 'ತದುಪರಿ' ಇತಿ ಸೂತ್ರೇನ ದೇವಾನಾಂ ವಿರಿಂಚಾದಿಮರಾಣಾಂ ವಿಧಾಕರ್ಮಣೋಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಸಾಧ್ಯಾ ಯಾ ನಿಯಮಪದಪ್ರಾಪ್ತಿರಕ್ತಾ, ಸಾ ನ ಯುಕ್ತಾ | ಕುತಃ ? ಯತಃ 'ಏಷಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದೋದಿತಸ್ಯ ವಿರಿಂಚಸ್ಯ ನಿಯಮಹಿಮಾ 'ಪ್ರತೀಯತೇ' ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಯೋಜನಾ | ಶ್ರುತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವೇದಾನಾಂ ಪತ್ಯೇವಗಮ್ಯತ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಃ | ದೀರ್ಘವ್ಯತ್ಯಾಸೋ ವಿಷ್ಣೋವೇದಗಮ್ಯತ್ವೇ ಜೀವಾದಾಧಿಕವ್ಯಾಪಾರಕಃ | ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರೇಷಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮಹಿಮಾ ನಿಯಮಃ | ಕುತಃ ? ಯತೋಽಯಂ 'ನ ಕರ್ಮಣಾ ವರ್ಧತೇ ನೋ ಕನಿಯಾನ್' (ಬೃ.೬.೪.೨೨.) ಶುಭಕರ್ಮಣಾ ತತ್ಫಲೇನ ಸುಖೇನ ನ ವರ್ಧತೇ | ಪಾಪಕರ್ಮಣಾ ತತ್ಫಲೇನ ದುಃಖೇನ ನ ಹಸತ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಃ |

भाष्यम् — अतो ब्रवीति -

॥ ॐ पत्यादिशब्देभ्यः ॐ ॥४३॥

‘सर्वस्याधिपतिः सर्वस्येशानः ...स वा एष नेति नेति (बृ.उ.६-४-२१)

इत्यादिशब्देभ्यो नित्यमहिमा विष्णुरेव ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಸರ್ವಸ್ಯ = ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲ, ಅಧಿಪತಿಃ = ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸರ್ವಸ್ಯ = ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಈಶಾನಃ = ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸ ವಾ = ಅಂತಹ, ಏಷಃ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ನೇತಿ ನೇತಿ = ದೃಷ್ಟಕ್ರುತವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮಾ = ನಿತ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು,

ವಿಷ್ಣುರೇವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.<sup>(१)</sup>

सयुक्तिकं पूर्वपक्षयति - स इति ॥ वाजसनेयश्रुत इत्यर्थः । चशब्दोऽवधारणे । विरिञ्च एवेति सम्बध्यते । इत्यजशब्दादिति । इत्येवंरूपेषु पूर्वोत्तरवाक्येषु श्रुताजशब्दादित्यर्थः । ‘स एषः’ परमात्मा ‘महान्’ अपरिमितः ‘अजः’ जन्मरहितश्चेति श्रुत्यर्थः । पूर्वपक्षी तु ब्राह्मणाजशब्दवाच्यं विरिञ्चिं मन्यते ।

ननु कथं ब्राह्मणो विरिञ्चो भवेत् । तदुपरीति सूत्रे देवानां विद्याकर्मभ्यां पदप्राप्तेः समर्थितत्वेन ब्राह्मणे श्रुतनित्यमहिमत्वस्य विरिञ्चोऽसम्भवात् । सादिपदस्यानित्यत्वनियमाद् इत्यत आह - देवानां चेति ॥ चोऽवधारणे । इतीत्यनन्तरं सूत्र इति शेषः । तथा च तदुपरीति सूत्रे विरिञ्चेतरदेवानामेव विद्याकर्मणोः सकाशात् पदप्राप्तिः ‘सूचिता’ समर्थिता । नतु विरिञ्चस्यापि । तस्येश्वररूपत्वेन देवकोट्यप्रविष्टत्वादतो विरिञ्चस्य नित्यमहिमत्वं युक्तमेवेति योजना ।

(१) भाष्यदीपिका - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतारयति - अत इति ॥ वाजसनेयके सर्ववशित्ववाचिशब्दस्यैवाऽदित्वात् सूत्रस्य तद्विसंवादमाशङ्क्य तत्परिहाराय सूत्रानुकूलतया सदृशशाखान्तरगतवाक्योदाहरणपूर्वकं सूत्रं व्याचष्टे - सर्वस्येति ॥ ‘सर्वस्य’ ब्रह्मरुद्रादेः सकाशाद् गुणैरधिकश्चासौ सर्वस्य पतिः पालकश्चेति सर्वाधिपतिः । ‘सर्वस्य’ जगतः ‘ईशानां’ ब्रह्मादीनामनः प्रेरक इति सर्वस्येशान इति श्रुत्यन्तरार्थः । सर्ववशिशब्दार्थस्तु

## ಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಉತಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ | ಯದನ್ವೇನಾತಿರೋಹತಿ' (ತೈ. ಆ. ೩-೧೨)

ಅನುವಾದ - 'ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ವೇಶಾನಃ ಯದನ್ವೇನಾತಿರೋಹತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸರ್ವಾಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಉತ = ಮತ್ತು, ಯದ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅನ್ವೇನ = ಮರ್ತ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರಿ-ಸಮೂಹವನ್ನು, ಅತಿರೋಹತಿ = ಮೀರಿದ್ದಾನೋ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಮೃತತ್ವಸ್ವಃ =

ಮುಕ್ತರ ವರ್ಗಕ್ಕೂ, ಈಶಾನಃ = ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.<sup>(೧)</sup>

'ಸರ್ವಮಸ್ಯ ವಶೇ ಯಸ್ಮಾಽಧಿರಃ ಸರ್ವವಶೀ ತತಃ' ಇತಿ ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟಾದವಗಂತವ್ಯಃ | 'ಸ ವಾ ಷಃ' ಇತಿ ವಾಜಸನೇಯಶ್ರುತಿಃ | 'ಸಃ' ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೋಕ್ತಃ 'ಷಃ' ಸಮಾನಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯಃ 'ಆತ್ಮಾ' ಪರಮಾತ್ಮಾ 'ಇತಿ ನ' ದೃಢವನ 'ಇತಿ ನ' ಶ್ರುತವನ, ಕಿಂತು ದೃಢಶ್ರುತವಿಲಕ್ಷಣ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವೈಶಬ್ದಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ | ಕುತ ಇತ್ಯತಃ 'ಆತ್ಮಾಽಗೃಹ್ಣೋ ನಹಿ ಗೃಹ್ಣತೇಽಶೀರ್ಯೋ ನ ಹಿ ಶೀರ್ಯತೇಽಸಜ್ಜೋ ನಹಿ ಸಜ್ಜತೇಽಸಿತೋ ನ ವ್ಯಥತೇ ನ ರಿಷ್ಯತಿ....ಸ ಷ ಆತ್ಮಾಽಜರೋಽಮರೋಽಮೃತೋಽಭಯಃ' (ಬೃ.೨.೪.೨೪) ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ ಪ್ರವೃತ್ತಃ | ಅತ್ರಾಗೃಹ ಇತ್ಯಾದಿರಾತ್ಮನ ಇತಿ ನೇತೃಕಾರ್ಯೇ ಸಾಕಲ್ಯೇನಾಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾದಿರೂಪಹೇತುಸಮರ್ಪಕಃ | ನ ಹೀತ್ಯಾದಿಸ್ತು ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾದಿತಿ ಹೇತುಸೂಚಕಃ | ಯದಪಿ ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟೇ 'ಇತಿ ನ' ರಮಾವನ 'ಇತಿ ನ' ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವನ, ಬದ್ಧವನ, ಮುಕ್ತವನೇತ್ಯನ್ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ | ತಥಾಽಪ್ಯತ್ರ 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' (ಐ.ಆ.೩.೨.೪) ಇತಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಾನುಸಾರಾದೇವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಿತ್ಯದೋಷಃ | ಇತ್ಯಾದೀತಿ || ಇತ್ಯಾದೌ ಶ್ರುತಾಃ ಯೇ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿವಾಚಕಾಃ ಶಬ್ದಾಸ್ತೇಭ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಆದಿಪದಾತ್ ಸರ್ವವಶಿತ್ವಾದಿವಾಚಿ-ಶಬ್ದಸದ್ಭಹಃ | ಅನೇನ ಸೌತ್ರಾದಿಶಬ್ದೋ ನ ಕೇವಲಂ ಜ್ಞಾಖಾಂತರೋಕ್ತಸರ್ವೇಶಾನಾದಿಶಬ್ದಗ್ರಾಹಕಃ, ಕಿಂತು ವಾಜಸನೇಯೋಕ್ತಸರ್ವವಿಲಕ್ಷಣಗ್ತವಸರ್ವವಶಿತ್ವಾದಿಶಬ್ದಗ್ರಾಹಕೋಽಪೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ | एवं ಹೇತುಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ಸೂತ್ರೇ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಾತ್ ತತ್ವಿತ್ಯನುವರ್ತಯ ವಿಪರಿಣಮ್ಯಮಾನೇನ ತದಿತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಯೋಗ್ಯಮುದೇಶ್ಯಸಮರ್ಪಕಂ ನಿಯಮಹಿಮೇತಿ ಪದಂ ಚಾಪ್ಯಾಹತ್ಯಾಽಹತ್ಯ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟಾಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ದರ್ಶಯತಿ - ನಿಯಮಹಿಮೇತಿ || ಇದಂ ಚ ಫಲಕಥನರೂಪಮ್ | ಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಇತಿ ಹೇತುನ್ವಯಯೋಗ್ಯಂ ಸಾಧ್ಯಂ ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತ್ಯಪ್ಯಾಹತಂ ದ್ರಢವ್ಯಮ್ | ಅನೇನ - ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ತತ್ತು ವಿಷ್ಣುರೇವ, ನ ವಿರಿಷ್ಠಃ | ಕುತಃ ? 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಸರ್ವಾಧಿ-ಪತ್ಯಾದಿವಾಚಿಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯೋಽತ್ರ ಶ್ರುತೇಭ್ಯಃ | ತಥಾ ಚ ನಿಯಮಹಿಮಾಽಪಿ ಸ ಏವೇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ |

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ನನು ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿವಾಚಿಶಬ್ದಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ಕುತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಷ್ಠಯ ಇತ್ಯಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಜ್ಞಾಪಾರಣಾಯ ತತ್ರ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಸ್ವಯಂ ವಿಷ್ಣವೇಕನಿಷ್ಠತ್ವೇ ತಾವಚ್ಛುತಿಮಾಹ - ಉತೇತಿ || ಇದಂ ಚ 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಮ್' | 'ಯದ್ವಾಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಮ್' ಇತಿ

भाष्यम् — 'सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि'  
(क्र.सं.१-१६४-३६) 'स योऽतोऽश्रुतः' (ऐ.अ. ३-२-४) इत्यादि  
श्रुतिभ्यस्तस्यैव हि ते शब्दाः ॥४३॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते  
श्रीमद्ब्रह्मसूत्रभाष्ये प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ १४॥

ಅನುವಾದ - 'ಸಪ್ತಾರ್ಧಗರ್ಭಾ ಭುವನಸ್ಯ ರೇತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ಸರ್ವಾಧಿಪತಿ'  
ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು  
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - -- ಸರ್ವಪ್ರೇರಣನು, ಸಕಲಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ  
ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆ ಋದ್ವರ್ಗಭಾಃ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡರೂಪವಾದ ಆವರಣದೊಳಗಿರುವ, ಭುವನಸ್ಯ =  
ವಿಷ್ಣುವಿನ, ರೇತಃ = ರೇತಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ, ಸಪ್ತ = ಏಳು ಮಂದಿ;  
ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಮಹತ್ತ್ವ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ  
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು; ಅನಂತರ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರು;  
ಮುಂದೆ ಪಂಚ ಭೂತಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು;  
ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಏಳು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಪ್ರದಿಶಾ = ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ,  
ವಿಧರ್ಮಣಃ = ವಿವಿಧ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಸಃ ಯಃ = ಅಂತಹ ಯಾವ  
ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಶ್ರುತಃ = ಅಶ್ರುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ

पूर्ववाक्येन सह व्याख्येयम् । तत्प्रकारस्तु - 'यद्भूतम्' अतीतं 'भव्यं' भविष्यद् वर्तमानं  
च तत्सर्वं 'पुरुष एव' परमपुरुषाधीनमेव । कुतः ? यतो यस्माच्च केवलममुक्तसर्वाधिपतिः  
पुरुषः, किन्तु 'अमृतत्वस्योत' मुक्तसमुदायस्यापि 'ईशानः' अधिपतिः । 'विचित्रा हि  
तद्धितगतिः' इति वचनात् समुदायार्थे त्वप्रत्ययः । तत्त्वप्रदीपे तु - भावभवित्रोरभेदव्यपदेशाद्  
भावे त्वप्रत्ययः । 'अमृतत्वस्य' मोक्षस्य ईशान इति चेति अर्थान्तरं चोक्तम् । अत्र  
हेतुमाह - यदिति ॥ तृतीया द्वितीयार्थे । तथा च 'यत्' यस्मात् 'अग्नेन' अन्नं मर्त्यं  
संसारिसमूहम् 'अतिरोहति' अतिज्ञेते, तस्मादित्यर्थः । मुक्तावनधीनत्वे सर्वज्ञस्य बुद्धिमतः  
स्वाधीनसंसारिभ्यो मोक्षप्रदानायोगादिति भावः ।

ಶ್ರುತಿಗೌರವ, ತೇ ಶಬ್ದಾಃ = ಸರ್ವಾಧಿಪತಿ, ನೇತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ.

ತಸ್ಯೈವ ಹಿ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿವೆ. (೧)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

### ಶ್ರೀಪನ್ನಾಭತೀರ್ಥವಿರಚಿತಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ:

॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥

ನಚ 'ಸ ವಾ ಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಕ್ಯಬಲಾದ್ 'ಷ ನಿಯೋ  
ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಇತಿ ತದಪಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವಿಷಯಮ್, 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ-  
ಬಹುವಾಕ್ಯವಿರೋಧಾಪತ್ತೇಃ । 'ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ ಭೂತಸ್ಯ ಜಾತಃ ಪತಿರೆಕ ಆಸೀದ್'  
ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯಾಜಾತಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯನಿಷೇಧೇನ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾಭಾವಾತ್ ।  
ನಚೇಂದ್ರದಿವದ್ ವಿद्याಕರ್ಮಲಬ್ಧಪದತ್ವೇನ ದೇವಾಧಿಕಾರಿಣೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯ ನಿಯಮಹಿಮತ್ವಂ  
ಯುಜ್ಯತೇ । ನಚ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೇತರದೇವವಿಷಯಂ ತದ್ವಾಕ್ಯಮ್, ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್, 'ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಃ  
ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಪುಮಾನ್ ವಿರಿಶ್ಚತಾಮೇತಿ' ಇತ್ಯಾದಿವಚನವಿರೋಧಾच्च । 'ಉತಾಮೃತಸ್ಯೇಶಾನಃ'  
ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಂತರವಿರೋಧಾತ್ । 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಷ ಸೇತುರ್ವಿಧರಣ ಷಾಂ

(೧) ಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾ - ಇದಾನಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮ್ಬಂಧಿಕೇಶಾನಪದೋಕ್ತಸರ್ವಪ್ರೇರಕತ್ವೇ ಶ್ರುತಿಮಾಹ -  
ಸಪ್ತೇತಿ ॥ ಅಕ್ಷರನಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೇಯಂ ಶ್ರುತಿಃ । ನೇತಿ ನೇತಿತ್ಯುಕ್ತದೃಶ್ಯಶ್ರುತಸರ್ವವಿಲಕ್ಷಣತ್ವೇಽಪಿ  
ಶ್ರುತಿಮುದಾಹರತಿ - ಸ ಇತಿ ॥ ಇಯಮಪಿ ಸರ್ವತ್ರಾಧಿಕರಣೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ । ಇತ್ಯಾದೀತ್ಯಾದಿಪದೇನ  
ಸರ್ವವಶಿಸ್ತತ್ವಾದಾವಪ್ಯೇವಮೇವ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾಣ್ಯುದಾಹರತವ್ಯಾನಿತಿ ಸೂಚಯತಿ । 'ತಸ್ಯೈವ' ವಿಷ್ಣೋರೇವ  
ನಾನ್ಯಸ್ಯೇತ್ಯೇವಾರ್ಥಃ । 'ಹಿ' ಯಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾ ಇತ್ಯವಗತಾಸ್ತಸ್ಮಾನ್ನಾಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಂ  
ಶಿಙ್ಕಚಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಶ್ಲೇಷಃ ।

॥ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯಾಣಾಂ ಸರ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವತನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಶ್ರೀಮದ್ಭುನಾಥತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಪಾದಾನಾಂ

शिष्येण श्रीमज्जगन्नाथयतिना कृतायां श्रीमद्ब्रह्मसूत्रभाष्यदीपिकायां

प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

ಲೋಕಾನಾಮಸಮ್ಮೇದಾಯ ಸ ಷ ನೇತಿ ನೇತ್ಯಾತ್ಮಾ ಗೃತೌ ನಹಿ ಗೃತೃತೇ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಂ  
ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಮೇವ । ತಸ್ಮಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ್ವಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽ-  
ಜಾತತ್ವಾದಜಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೀತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ । ದಶಪ್ರಮತಿವರದಃ ಪ್ರಿಯತಾಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಾವಿರಚಿತಶ್ರೀಮದ್ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕಾಂ  
ಪನ್ನಾಭತೀರ್ಥಭಟ್ಟಾರಕವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳ್ಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಸವಾ  
ವಿಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಸನ್ನಿಹಿತ ವಾಕ್ಯಬಲದಿಂದ 'ವಿಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ'  
ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೂ ಕೂಡ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವಿಷಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿ  
ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು. 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ  
ಬರುವುದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವಿಷಯಕವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. 'ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ  
ಭೂತಸ್ಯ ಜಾತಃ ಪತಿರೇಕ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಿಗೆ ಅಜಾತಲೋಕಾಧಿ-  
ಪತ್ಯವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ  
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೂ ಸಹ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ.  
ಹೀಗಿರುವಾಗ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸಹ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಇನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಂತೆ, ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ  
ಶಂಕೆಯೂ ತಪ್ಪು. ಬೇರೆ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ  
ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಃ ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಪುಮಾನ್'  
ವಿರಿಂಚತಾಮೇತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ'  
ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ವಿಷ ಸೇತುರ್ವಿಧರಣ  
ವಿಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಸಂಭೇದಾಯ ಸ ವಿಷ ನೇತಿ ನೇತ್ಯಾತ್ಮಾ ಗುಹ್ಯೋ ನಹಿ ಗೃಹ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ-  
ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಅಜಾತತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಅಥಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.  
ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಇವನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದಶಪ್ರಮತಿವರದನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು  
ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

## ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥

ಅತ್ರ ನಿಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗೇನಾಶ್ರುತ್ಯಾ ಚ ವಿಷ್ಣುವಿರಿಶ್ವಯೋಃ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಮ್ನೋ ವಿಷ್ಣೌ ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಷತಿಃ । ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ಷತಿಂ  
ವಿಷಯಾದಿಕಂ ಚ ಸೂಚಯತಿ - ಏಷ ಇತಿ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ  
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.  
ಅಜಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ'  
ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ  
ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ-ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ  
ಮತ್ತು ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು 'ಏಷ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಾಚೀನಾಧಿಕರಣेषು ವಿಷ್ಣೋರ್ನಿಯಮಹಿಮತ್ವಮಭಿಸಂಹಿತಮ್ ।  
ಅನನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಜಗತ್ಸ್ಮಶ್ವಾದೇರುಪಾದಿತತ್ವಾತ್ । ತದ್ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಕಸ್ಯಚಿದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ  
ಪ್ರತೀಯತೇ ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು.  
ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಆದರೆ,  
ಈ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಏಷ ನಿಯಮೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ನ ಕರ್ಮಣಾ ವರ್ಧತೇ ನೋ  
ಕನಿಯಾನ್' ಇತಿ । ತಸ್ಯ ಚ ವಿಷ್ಣೋರಿತರತ್ವೇಽನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ನಿಯಮಹಿಮತ್ವಪ್ರಸಂಗಾದವಶ್ಯ-  
ನಿರ್ಣಯತ್ವಮ್ ।

'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ನ ಕರ್ಮಣಾ ವರ್ಧತೇ ನೋ ಕನಿಯಾನ್'  
'ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಹಿಮೆಯು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಕಮ್ಮಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ'  
ಎಂದು. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ  
ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿಯೇ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ  
ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.



ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಷಯಃ । किं विष्णुर्विरिञ्चो वेति सन्देहः ।

उक्तसाधारण्यं सन्देहबीजमिति भावः ।

ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೋ? ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮುಖನೋ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಉಭಯಸಾಧಾರಣ್ಯವೇ ಸಂದೇಹಬೀಜ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

तत्त्वप्रकाशिका - सयुक्तिकं पूर्वपक्षयति - स इति ॥ स ब्राह्मणो विरिञ्चो भवेत् । अस्मिन्बहुशोऽजशब्दश्रवणात् । अजशब्दस्य च तस्मिन् प्रसिद्धत्वात् ।

ಯುಕ್ತಿಯದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಸ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನೇಕ ಬಾರಿ 'ಅಜ' ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಅಜ' ಶಬ್ದವಾದರೂ ಸಹ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - न च वाच्यं 'न जायते' इत्यजशब्दो विष्णावपि सावकाशः । तत्र यौगिकोऽसाविति चेत् विरिञ्चोऽपि विष्णुजातत्वयोगेन प्रवृत्तत्वादिति ।

'ನ ಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಜಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಜಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ಯೌಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

तत्त्वप्रकाशिका - ब्राह्मणशब्देन सह पठितस्य विष्णावनवकाश(शात्)त्वात् । वर्णादिशून्यादीश्वराद्यावर्तमानस्य ब्राह्मणशब्दस्य सहश्रुताजशब्दव्यावर्तकत्वात् ।

ಏಕೆಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪಠಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯನಾದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪಠಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಅವನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - महत्तत्त्वाभिमानितया महच्छब्दोऽपि विरिञ्चिवाची । ब्राह्मणशब्देन सह श्रवणादजशब्दो यथा विरिञ्चिवाचीत्युच्यते तथाऽऽत्मशब्देन सह

ಅವಣಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಚಿ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ चेन्न । 'आत्मा विरिञ्चः सुमनाः सुधौतश्चेति कथ्यते' । इत्यादेरात्मशब्दस्य विरिञ्चेऽपि वृत्तेः ।

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮಹಾನ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗಿರುವ ಅಜಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಅಜಶಬ್ದವು ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. 'ಆತ್ಮಾ ವಿರಿಂಚಃ ಸುಮನಾಃ ಸುಧೌತಶ್ಚ ಇತಿ ಕಥ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಕೋಶದಂತೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - अतोऽजशब्दाद्विरिञ्च एवायं ब्राह्मण इति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

तत्त्वप्रकाशिका - ननु कथं ब्राह्मणो विरिञ्चो भवेत् । 'तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात्' इत्यत्र देवानां विद्याकर्मभ्यां पदप्राप्तेः समर्थितत्वेन ब्राह्मणे श्रुतनित्यमहिमत्वस्य विरिञ्चेऽसम्भवात् सादिपदस्य चानित्यत्वनियमादित्यत आह - देवानां चेति ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಏಕೆಂದರೆ, 'ತದುಪರ್ಯಪಿ ಬಾದರಾಯಣಃ ಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತನ್ನ ಪದವಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ದೇವಾನಾಂ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

तत्त्वप्रकाशिका - देवताधिकरणे देवानामेव विद्याकर्मणोः सकाशात्पदप्राप्तिः समर्थिता न त्वीश्वरस्य । विरिञ्चश्चेश्वरस्वरूपमेव । अतस्तस्य नित्यमहिमत्वं युक्तमेव ।

ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಷ್ಟೇ ಆಯಾ ಪದವಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖನು ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಿರಿಶ್ವಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ವರೂಪತ್ವಮೇವ ಕೃತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।  
ಅನ್ಯಥೈತತ್ಪ್ರಕರಣಾನುಪಪತ್ತೇವ ತತ್ತಿಸಿದ್ಧೇಃ ।

ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಈಶ್ವರಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಈಶ್ವರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಈ ಪ್ರಕರಣವೇ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾಹಿ । ಅತ್ರ ತಾವತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಜಶಬ್ದೌ ಶ್ರುಯೇತೆ ।  
ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿङ್ಗಂ 'ಸ ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂತಾಞ್ಞಿ ಎವಾಸಾಧುನಾ ಕನಿಯಾನ್' ಇತಿ  
ಪಾಪಾಞ್ಞಿಲೇಪಲಿङ್ಗಂ ಚ ।

ಅದು ಹೀಗೆ - ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಅಜಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗವು 'ಸ ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂತಾಞ್ಞಿ ಎವಾಸಾಧುನಾ ಕನಿಯಾನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಾಪಾದ್ಯಲೇಪಲಿಂಗವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಏತದ್ವಿಷ್ಣುವಿರಿಶ್ವಾನ್ಯತರಮಾತ್ರಗ್ರಹಣೇ ಯುಕ್ತಮ್ । ವಿಷ್ಣೌ  
ಶಬ್ದಾನವಕಾಶಾದ್ವಿರಿಶ್ವೇ ಲಿङ್ಗಾನವಕಾಶಾತ್ । ನಚ ಭಿನ್ನತಯೋಭಯಗ್ರಹಣೇನೋಪಪತ್ತಿಃ ।  
ಏಕನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್ ।

ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣು ಅಥವಾ ವಿರಿಂಚ ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಅಜ ಶಬ್ದಗಳಿಗವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಮತ್ತು ಪಾಪಾದ್ಯಲೇಪತ್ವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣು-ವಿರಿಂಚವೆಂಬ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಯಾ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಇದು ಸಹ ತಪ್ಪು. ಈ ಶಬ್ದ-ಲಿಂಗಗಳು ಏಕನಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ ಏತದನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ವಿಷ್ಣುವಿರಿಶ್ವಯೋರಭೇದಸಿದ್ಧೇರ್ಯುಕ್ತಂ  
ವಿರಿಶ್ವಸ್ಯಾಪಿ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಮಿತಿ ಸ ಏವಾತ್ರಾಕ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ।

ಈ ವಿಕಾಶಕರಣತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ವಿರಿಂಚ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗದೆ ಕಾರಣ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಸತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಗುಣಾಸ್ತೈರ್ಯುಕ್ತಃ ಪರಃ ಪುರುಷ ಏಕ  
ಇಹಾಸ್ಯ ಧತ್ತೇಃ । ಸ್ಥಿತಿಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಶ್ವಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ।

ಮತ್ತು 'ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಗುಣಾಸ್ಪರ್ಶಯುಕ್ತಃ ಪರಃ ಪುರುಷ ಏಕ ಇಹಾಸ್ಥ್ಯ ಧತ್ತೇ | ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ ||' ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಶ್ವದ ಸ್ಥಿತಿ, ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಈ ನಾರಾಯಣನು ಹರಿ, ವಿರಿಂಚಿ, ಹರ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ಬಲದಿಂದಲೂ ವಿರಿಂಚಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುಗಳಿಗಿಂತ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तर्हि विरिञ्च एवेति निर्बन्धे को हेतुः । मैवम् ।  
कारणशब्दानां कार्ये प्रवृत्त्युपपत्तिवत्कार्यशब्दानां कारणे तदनुपपत्तेरिति भावः ।

ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ವಿರಿಂಚಿನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ, ಕಾರ್ಯವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥ अयं ब्राह्मणो विष्णुरेव ।

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರರೆ, 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** 'सर्वस्य वशी सर्वस्योशानः सर्वस्याधिपतिः एष सर्वेश्वर एष भूताधिपतिरेष भूतपाल एष सेतुर्विधरण एषां लोकानामसम्भेदाय स एष नेति नेत्यात्माऽगृहो नहि गृह्णतेऽशीर्यो नहि शीर्यतेऽसङ्गो नहि सज्जतेऽसितो न व्यथते न रिष्यति स एष आत्माऽजरोऽमरोऽमृतोऽभयः' इति सर्वाधिपत्यादिवाचिशब्दसद्भावात् ।

'ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರಃ ಏಷ ಭೂತಾಧಿಪತಿರೇಷ ಭೂತಪಾಲ ಏಷ ಸೇತುರ್ವಿಧರಣ ಏಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಸಂಭೇದಾಯ ಸ ಏಷ ನೇತಿ ನೇತ್ಯಾತ್ಮಾಗೃಹೋ ನಹಿ ಗೃಹ್ಣತೇಽಶೀರಯೋ ನಹಿ ಶೀರಯತೇಽಸಂಗಃ ನಹಿ ತಜ್ಜತೇಽಸಿತೋ ನ ವ್ಯಥತೇ ನ ರಿಷ್ಯತಿ ಸ ಏಷ ಆತ್ಮಾಜರೋಽಮರೋಽಮೃತೋಽಭಯಃ' 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನು, ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಸಕಲ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಸಂರಕ್ಷಕನು, ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಾಶವಾಗದಂತೆ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದವನು. ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನು. ದೃಷ್ಟವಾದ, ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತೆಲ್ಲ ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಗ್ರಾಹ್ಯನು. ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಶೀರ್ಯನು. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮನೆಯುಳ್ಳವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಸಂಗನು. ಬದ್ಧನಲ್ಲ, ದುಃಖಿಯಲ್ಲ, ನಾಶಿಯಲ್ಲ, ಜರಾ-ಮರಣ-ಭೀತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯನು.' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿ-ಪತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** तथा च तस्यैव नित्यमहिमत्त्वमिति भावः । सर्वाधि-  
पत्यादिवाचिशब्दसद्भावेऽपि कुतो विष्णुत्वनिश्चय इत्यत आह - उतेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಶಬ್ದವು ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಏಕೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಉತ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** यद्भूतं भविष्यद्वर्तमानं सर्वं तत्परमपुरुषाधीनम् । न  
केवलममुक्तसर्वाधिपतिः पुरुषः किन्तु मुक्तसमुदायस्यापि यस्मात्संसारिसमूहमतिशेते ।  
मुक्तावनधीनत्वे सर्वज्ञस्य बुद्धिमतः स्वाधीनसंसारिभ्यो मोक्षप्रदानायोगादित्यर्थः ।

ಭೂತ-ಭವಿಷ್ಯತ್-ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ವಿಶ್ವವು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರಮಪುರುಷನು ಕೇವಲ ಅಮುಕ್ತರಿಗಷ್ಟೇ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿಲ್ಲ. ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಸಹ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂಸಾರಿಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನೇ ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನನಾಗದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಭಗವಂತನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅವನ ಅಧೀನನಾದ ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಸಿಗುವುದೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -** ईशानपदाक्तसर्वप्रेरकत्वे द्वितीया श्रुतिः । नेति नेतीत्युक्त-  
श्रुतदृष्टवैलक्ष्ये तृतीया । सर्ववशित्वादौ श्रुत्यन्तराण्यादिपदेन सूचयति ।

ಈಶಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಪ್ರೇರಕತ್ವ ಧರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನದ್ದೇ ಆಗಿದೆ, ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಸಪ್ರಾರ್ಥಗರ್ಭಾ' ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತವಾದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು 'ಸ ಯೋಽತೋ' ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸರ್ವವಶಿತ್ವ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೦೪)

ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆನ್ನಲು ಉಳಿದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಬಹಳವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಿಷ್ಣೋಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವೇಽಜಶಬ್ದವಿರೋಧಃ । 'ನ ಜಾಯತೇ' ಇತಿ ಯೋಗೋಪಪತ್ತೇಃ ।**

ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅಜಶಬ್ದದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ನ ಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಿಷ್ಣೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಾನುಪಪತ್ತ್ಯಾಜಶಬ್ದಾಪಹಾರಃ । ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ ಇತಿ ಯೋಗೋಪಪತ್ತೇಃ ।**

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬಾರದ ಕಾರಣ, ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ಸಹ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ' ವೇದದಿಂದ ಯಾರು ಜ್ಞಾತರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥದಿಂದ ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದು.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯಸ್ಯಾಧಿಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ । ಅಣ ಗತಾವಿತಿ ಧಾತೋಃ । ಅನ್ಯಥಾ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಿರೋಧಾತ್ ।**

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವಿರುವುದು ಅಧಿಕಾರ್ಥದ ಸೂಚನೆಗೋಸ್ಕರ. ಅಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಣ ಅಣ್ಯತೇ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂದು ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವಾಗಿದ್ದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಅತಿಶಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. 'ಅಣ ಗತೌ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಈ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಬ್ರಹ್ಮಾ ಅಣ್ಯತೇ ಗಮ್ಯತೇ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿರಿಂಚ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಪತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾಭೇದಾತ್ಪತित್ವಾದಿವಿರೋಧೇಽಪಿ ಸಮ್ಮವತಿ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತದಭೇದೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್ । ಬ್ರಹ್ಮಣಾಜಶಬ್ದಯೋರುಕ್ತರೀತ್ಯಾಽನ್ಯಥಾಪ್ಯುಪಪತ್ತೇಃ ।**

ಪರಮಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ,  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಾಗೂ ಅಜ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆಯೂ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಮೃತೇಸ್ತದಂತಗತೇಶ್ವರರೂಪಾಪೇಕ್ಷಯೋಪಪತ್ತೇ: । 'ಸ್ವಧರ್ಮನಿष्ठಃ ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಪುಮಾನ್ ವಿರಿಶ್ಚಿತಾಮೇತಿ ತತಃ ಪರಂ ಹಿ ಮಾಮ್' ಇತಿ ವಚನಾದ್ವಿರಿಶ್ಚಸ್ಯ ಕರ್ಮ ಫಲಾಭಾವಾಯುಕ್ತೇರ್ನಿತ್ಯಮುಕ್ತೇನ ಪರಮಾತ್ಮನಾ ಭೇದಸ್ಯೈವೋಪಪನ್ನತ್ವಾತ್ ।**

'ಸತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮಃ' ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಃ ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಪುಮಾನ್ ತತಃ ಪರಂ ಹಿ ಮಾಮ್' 'ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಪುರುಷನು ನೂರು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ'. ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲದ ಲೇಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಕರ್ಮಫಲದ ಲೇಪವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

**ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ' ಇತ್ಯಾದಿಭೇದಭೃತಿ-  
ಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್ಚ । ಅತೋ ವಿಷ್ಣುರೇವಾಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿಯಮಹಿಮೇ(ಮಃ)ಚೇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥ ೪೩ ॥**

**॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಾವಿರಚಿತಸ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಸ್ಯ  
टीकायां श्रीमज्जयतीर्थभिषुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम्  
प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥**

'ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು

ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಭಾವದೀಪ: -

॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯ: ॐ ॥

ಭಾಷ್ಯಸೂಚಿತಂ ಸಾಧಾರಣ್ಯಬೀಜಮಾಹ - ಅತ್ರ ನಿಯಮಹಿಮತ್ವೇತಿ ॥ ಸಂಸ್ಕೃತಪರತಯಾ  
ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಕುರ್ವನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾಪೀತ್ಯಪಿಪದಸೂಚಿತಮಾಹ - ಪ್ರಾಚೀನೇತಿ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ವಿರಿಂಚರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು 'ಆತ್ಮ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ'ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದದ್ದನ್ನು 'ಪ್ರಾಚೀನಾಧಿಕರಣವಾಕ್ಯೇಷು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಸಾಕ್ಷಾದನುಕ್ತೇರಾಹ - ಅಭಿಸಂಹಿತಮಿತಿ ॥ ತದ್ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅನನ್ಯೇತಿ ॥  
ಏಷ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಏತದಿತಿ ॥ ಷಷ್ಠಽಧ್ಯಾಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಸ ಚೇತ್ಯಾದೇಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ -  
ತಸ್ಯ ಚೇತಿ ॥ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾ ವಿರಿಸ್ವತ್ವ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಅಪಿಪದಸೂಚಿತಾಭಿ-  
ಸಂಹಿತಮಿತ್ಯಂತವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಭಾವ: - ಅನ್ಯಸ್ಯಾಪೀತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹಿಮೆಯು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ 'ಅಭಿಸಂಹಿತಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಅನನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಷ್ಣು ನಿತ್ಯ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು 'ವಿತ್ಯತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣು ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. 'ಸ ಚ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ತಸ್ಯ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ವಿರಿಂಚನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - ವಿರಿಸ್ವೋ ವೇತಿ ॥ ವಿಪ್ರಮಾತ್ರೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದಸ್ಯ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ  
ಇಹಾಜಶ್ರುತ್ಯಾ ನ ತಸ್ಯ ಸಂದೇಹನಿವಿಶ್ವತ್ವಮಿತಿ ಭಾವ: । ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಪರತ್ವೇನಾಪ್ಯವತಾರ್ಯ 'ಸ  
ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿರಿಸ್ವ:' ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥಮಾಹ. - ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತಿ ॥ 'ಸ ವಾ ಏಷ:' ಇತಿ  
ಭಾಷ್ಯೋಪಾತ್ತವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕರಣೇ ಬಹುಕೃತ್ವ: ಶ್ರವಣಾದಾಹ - ಬಹುಶ ಇತಿ ॥  
ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತಿ ರೂಢತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪದವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಅಜಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯವರು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಪರವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ, ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನು 'ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ ವಾ ಏಷಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಬಹುತಃ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ರೂಢವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಯೌಗಿಕ ಇತಿ ॥ उपलक्षणमेतत् । विरिञ्चे रूढत्ववत् 'तस्मादहमजः स्मृतः' इति भारतवाक्यादजशब्दस्य विष्णौ रूढेरपि सत्त्वादित्यपि ध्येयम् । अन्यथा विरिञ्चे योगरूढयोः केवलयोगात् प्राबल्येन पूर्वपक्षसम्भवात् । ब्राह्मणपद-साहित्येनोजीवनायोगात् ।

'ಯೌಗಿಕಃ' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ರೂಢವಾದದ್ದೇ 'ತಸ್ಮಾದಹಮಜಃ ಸ್ಮೃತಃ' ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಆಜಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿ ಎರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ, ಕೇವಲ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - एवं भाष्योक्तमजशब्दं सावकाशं कृत्वा ब्राह्मणशब्दस्य पापालेपलिङ्गस्य च चतुर्मुखेन सह परमात्मनोऽभेदं विनाऽवकाशराहित्यादर्थाद-प्राप्तिरिति न्यायविवरणे ब्राह्मणश्रुतितो विरिञ्चप्राप्तेरुक्त्या तत्साहित्येनाज-श्रुतेर्निर्वकाशतामाह - ब्राह्मणेति ॥

ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಜಶಬ್ದವನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು, ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗವು ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನೊಪ್ಪದೆ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರಿಂಚನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಆಜಶ್ರುತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - वर्णादीति ॥ 'अगोत्रमवर्णम्' इत्यादेर्ब्राह्मण्यादिवर्णगोत्र-शून्यादित्यर्थः ॥ व्यावर्तकत्वादिति ॥ ईश्वरादित्यनुषङ्गः । विरिञ्चस्य तु विप्रत्वाद् विप्रत्वजातौ निरूढब्राह्मणश्रुतिर्युक्तेति भावः । उत्कृष्टत्ववाचिमहच्छब्दविरोध इत्यत आह - महत्तत्त्वेति ॥

ವರ್ಣಾದಿಶೂನ್ಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಎಂದರೆ, 'ಅಗೋತ್ರಮವರ್ಣಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳಾಗಲಿ ಗೋತ್ರಗಳಾಗಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ವ್ಯಾಮರ್ಶಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಈಶ್ವರಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿರಂಚನು ವಿಪ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯು ನಿರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಕೃಷ್ಟತ್ವಜಾತಿಯಾದ ಮಹತ್ ಶಬ್ದದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಮಹತ್ತತ್ವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ದ್ವಿತೀಯೇ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾಭಿಮಾನಿನಯನ್ಯಾಪಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಪ್ರಥಮೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟ್ರೋಕ್ತಾಭಿಧಾನಮಾಹ - ಆತ್ಮೇತಿ ॥ ಇತ್ಯಾದೇರಿತ್ಯಾದಿಪದೇನ 'ಬುದ್ಧೇರಾತ್ಮಾ ಮಹಾನ್ ಪರಃ' ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗಗ್ರಹಃ ।

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು 'ಆತ್ಮ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಬುದ್ಧೇರಾತ್ಮಾ ಮಹಾನ್ ಪರಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

**ಭಾವದೀಪ:** - ಅತ ಇತಿ ವಿಷ್ಣಾವನವಕಾಶಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಸಾಹಿತ್ಯಾದ್ ಬಾಧಕಾ-  
ಭಾವಾಚ್ಚೇತರ್ಯಃ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಾಬ್ದಾರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಗ್ರುಕ್ತನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಶ್ರುತೀಲಿಂಗೇ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತ  
ಇತಿಶ್ರುತಿನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗಯೋರಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವೇನ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಭಾಷ್ಯಾಭ್ಯಾಮುಕ್ತ-  
ವಿರುದ್ಧಶ್ರುತೀಲಿಂಗಾನಿ ವ್ಯಕ್ತೀಕೃತ್ಯಾಭೇದಂ ವಿನಾಽವಕಾಶರಾಹಿತ್ಯಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತ-  
ದಿಶಾಽಭೇದಪ್ರಾಪಕತಾಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ತಯಾಹೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥

'ಆತಃ' ಎಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅಜಶ್ರುತಿ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಾ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ 'ಅಭೇದಂ ವಿನಾಽವಕಾಶರಾಹಿತ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಭೇದಪ್ರಾಪಕವಾದದ್ದನ್ನು 'ತಥಾಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - ನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರುತ್ಯುಪೇತಮ್ ಅಜ ಆತ್ಮೇತ್ಯಾದಿಕಮ್ ವಿರಿಸ್ವವಿಷಯಂ;  
ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗೋಪೇತವಾಕ್ಯಂ ತು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಮಿತ್ಯನ್ಯಥೋಪಪತ್ತಿಂ ಶ್ರುತ್ಯಾದೇರಾಶಂಕಯ ನಿರಾಹ - ನಚ  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

भिन्नेति ॥ वाक्यभेदमाश्रित्येति योज्यम् ॥ एकेति ॥ एकार्थनिष्ठत्वेनैक-  
वाक्यत्वावगमादित्यर्थः ॥ स एवेति ॥ पूर्वाधिकरणपूर्वपक्षन्यायाद् वक्ष्यमाणदिशा  
वेति भावः । विवरिष्यते चैतदग्रे इति भावः । न केवलमर्थपत्त्येत्याह -  
सत्त्वमिति ॥ भागवते प्रथमस्कन्धे परमपुरुषस्यैकस्यैव क्रमेण सत्त्वादिगुणै  
रक्षासृष्टिसंहारार्थं हरिविरिञ्चहरात्मना रूपत्रयोक्तेरित्यर्थः ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ 'ಅಜ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಅಜ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ  
ಶ್ರುತಿಯು ವಿರಿಂಚಪರವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು  
ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಅನ್ಯಥೋಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, 'ನಚ ಭಿನ್ನ' ಇತ್ಯಾದಿ  
ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ವಾಕ್ಯಭೇದಮಾಶ್ರಿತ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

'ವಿಕನಿಷ್ಪತ್ಯಾತ್' ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏಕವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ  
ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ ಚ ಏವ' ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯದಿಂದ, ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ  
ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ  
ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು 'ತತ್ತ್ವಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಗವತದ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ  
ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಪುರುಷನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಕ್ಷಣೆ, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸಂಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಹರಿ-ವಿರಿಂಚ-ಹರ ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು  
ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

**भावदीपः -** इत्यादेरित्यादिपदेन तृतीयस्कन्धे एकादशाध्याये तात्पर्योदाहृतम्  
'स त्रेधा बभूवैषां गुणानामुपादानाय विष्णुर्वाव सत्त्वस्य रजसो ब्रह्मा ईशानो नाम  
तमसः' इत्यादिश्रुतिवाक्यं च गृह्यते । ब्राह्मणशब्दो विष्णावेवेति न्यायविवरणानुरोधाद्  
ब्राह्मणपदमध्याहृत्य नित्यमहिमा विष्णुरेवेति प्रतिज्ञार्थमाह - अयं ब्राह्मणो  
विष्णुरेवेति ॥

'ಇತ್ಯಾದೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದ ಏಕಾದಶಾಧ್ಯಾಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ  
ಉದಾಹರಿಸಿದ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು - 'ಸ ತ್ರೇಧಾ ಬಭೂವೈಷಾಂ ಗುಣಾನಾಮುಪಾದಾನಾಯ  
ವಿಷ್ಣುರ್ವಾವ ಸತ್ವಸ್ಯ ರಜಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಈಶಾನೋನಾಮ ತಮಸಃ' ಎಂದು. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಃ ವಿಷ್ಣುರ್ವೇ'  
ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಷ್ಣುವೇ  
ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನು 'ಆಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ  
ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - भाष्ये पत्यादीति सूत्रोपात्तशाखान्तरस्थवाक्यस्यैवोदाहृतत्वेन स्वयमेव तत्पकरणस्थवाक्यमुदाहृत्य 'पत्यादिशब्देभ्यः' इति हेतुपरभाष्यं व्याचष्टे - सर्वस्येति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶಾಖಾಂತರದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ವತಃ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಹೇತುಪರವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸರ್ವಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಭಾವದೀಪ:** - सेतुर्विधारण इति ॥ धारणसमर्थ आश्रय इत्यर्थः ॥ इति नेति ॥ इति नेति श्रुतदृष्टवन्नेत्यर्थः । असितः अबद्धः 'षिञ् बन्धने' । न रिष्यति न नश्यति, 'रिष हिंसायाम्' । सूत्रे पत्यादिशब्दः सर्वाधिपत्यादिवाचिपर इति मत्वाऽह - सर्वाधिपत्येति ॥ तेन सर्वस्य वशीत्याद्यपि शाखान्तरस्थवाक्यमिह सङ्गृहीतमिति भावः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸೇತುರ್ವಿಧಾರಣಃ' ಎಂದರೆ ಧಾರಣಸಮರ್ಥನಾದವನು, ಅಂದರೆ ಆಶ್ರಯನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ಇತಿ ನೇತಿ' ಎಂದರೆ ಶ್ರುತನಾದವನಂತೆ, ದೃಷ್ಟನಾದವನಂತೆ ಅಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. 'ಅಸಿತಃ' ಎಂದರೆ ಬದ್ಧನಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. 'ಷೀಞ್ ಬಂಧನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಇದು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. 'ನ ರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂದರೆ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ರಿಷ ಹಿಂಸಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಃ' ಎಂಬುದು ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವಾಚಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ' ಎಂಬ ಶಾಖಾಂತರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಭಾವದೀಪ:** - नित्यमहिमा विष्णुरेवेत्येतद् व्याचष्टे - तथाचेति ॥ भाष्ये 'सर्वस्य वशी' इत्यादाबुदाहर्तव्ये 'सर्वस्याधिपतिः' इत्युक्तिः शाखान्तराणामुप-सङ्गर्हायैत्यस्य 'धृतेरत्र महिम्नः' इति सूत्रे एवमन्यत्रापीत्युत्पत्त्या उक्तप्रायत्वादत्रानुक्तिः । उतशब्दाकाङ्क्षितं 'पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भव्यम्' इति पूर्ववाक्यार्थमाह - यद्भूतमिति ॥

ವಿಷ್ಣುವೇ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ತಥಾ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ' ಎಂದೇ ಉದಾಹರಣೆಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಃ' ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು. 'ದೃತೇಶ್ವ ಮಹಿಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಏವಮನ್ಯತ್ಯಾಪಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಉಕ್ತಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ. 'ಉತ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಆಕಾಂಕ್ಷಿತವಾದ 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಯದ್ಭೂತಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - उपलक्षणं मत्वोक्तम् - वर्तमानमिति ॥ 'इदं हि विद्वं भगवानिवेतरो यतो जगत्स्थाननिरोधसम्भवः' । इत्याद्यानन्दमयनयभाष्योक्त-  
स्मृतेरधीनमित्युक्तम् । 'पुरुष एवेदं सर्वं भूतं भव्यं भवच्च यत् । इत्युच्यते  
तदीशत्वान्नतु सर्वस्वरूपतः' ॥ इति प्रथमे बृहद्भाष्योक्तभारतस्मृतेरिति भावः ।  
उतेत्यस्यार्थः - न केवलमिति ॥ अमृतत्वस्येत्यस्यार्थः - मुक्तसमुदायस्येति ॥

'ಉಪಲಕ್ಷಣಂ' ಎಂದು ತಿಳಿದು 'ವರ್ತಮಾನಂ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವು 'ಇದಂ ಹಿ ವಿಶ್ವಂ ಭಗವಾನಿವೇತರೋ ಯತೋ ಜಗತ್ಸ್ಥಾನನಿರೋಧಸಂಭವಃ' ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾದಿ ಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಭವ್ಯಂ ಭವಚ್ಚ ಯತ್' । ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತದೀಶತ್ವಾತ್ ನತು ಸರ್ವಸ್ವರೂಪತಃ ॥' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತದ ವಾಕ್ಯವೆಂದರ್ಥ. 'ನಚ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ನ ಕೇವಲಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಮೃತತ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಮುಕ್ತಸಮುದಾಯಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - विचित्रा हि तद्विगतितरिति समुदाये भावप्रत्ययः । भावभवित्रोर-  
भेदादमृतत्वशब्दोऽत्र मुक्तसमुदायपर इति वा भावः । द्वितीया सप्तार्धगर्भेति  
श्रुतिरित्यर्थः । इयमक्षरनये व्याख्यातत्वान्नेह व्याख्याता ॥ तृतीयेति ॥

'ವಿಚಿತ್ರಾ ಹಿ ತದ್ವಿತ್ತಗತಿಃ' ಎಂಬಂತೆ ಸಮುದಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾವವೃತ್ತಿಯ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವ ಶಬ್ದವು ಮುಕ್ತಸಮುದಾಯಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು. 'ದ್ವಿತೀಯಾ' ಎಂದರೆ 'ಸಪ್ತಾರ್ಧಗರ್ಭಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೆಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - 'स योऽतः' इति श्रुतिः । इयं च सर्वत्र प्रसिद्धेति नये व्यक्ता ।  
ब्रह्मणा वेदेन गम्यत इति ब्राह्मणशब्दो विष्णावेव युज्यत इत्यर्थादजशब्दोऽपि  
ब्राह्मणाधिकरण (१-३-१९)

ತಸ್ಮಿन्नेवेತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಂ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಶಾಸ್ತ್ರಾವ್ಯವರ್ತಕತ್ವೇನ ಯೋಜಯಿತುಂ ಶಾಸ್ತ್ರಮನ್ಯುಧಾಕಾಕ್ಷಾಕ್ರಮೇಣ  
ಯೋಜಯತಿ - ನಚೇत्याದಿನಾ ॥ ಸ್ವರೇತಿ ॥

‘ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಅಜಶಬ್ದವೂ ಅವನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಶಂಕಾವ್ಯವರ್ತಕವಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು ಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ಅಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಭಾವದೀಪ: - ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ವಾಚ್ಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ  
ಸ್ವರಶಬ್ದಿತದೀರ್ಘವ್ಯತ್ಯಾಸ: ‘ಆಧಿಕರ್ಯೇಽಧಿಕಮಿತ್ಯೇವ ಹರಿಣಾ ಸ್ತೂತ್ರಮೀರಿತಮ್’ । ಇತಿ  
ಕ್ರಮಾಭ್ಯುಕ್ತಿಯಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ್ವಾಧಿಕ್ಯದೋತನಾರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥ: ।

‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ’ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೆ ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಃ’ ಎಂದಾಗಬೇಕು. ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ’  
ಎಂದು ದೀರ್ಘಸ್ವರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇಕಾಯಿತು? ಎಂದರೆ ‘ಅಧಿಕೇ ಅಧಿಕಮಿತ್ಯೇವ ಹರಿಣಾ  
ಸೂತ್ರಮೇರಿತಮ್’ ಅಧಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಋಗ್ವಿಷ್ಣು ಅಧಾರದಿಂದ  
ವೇದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಗಮ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಗಮ್ಯತ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೌ ಬ್ರಹ್ಮಗಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಯಾತ್ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯ  
ಇತಿ ಕಥಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅಣ ಗತಾವಿತಿ ॥ ಉಕ್ತವಿರೋಧಃ ತತ್ರೈವೇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಮಾಹ  
- ಅನ್ಯಥೇತಿ ॥

‘ಗಮ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ ‘ಬ್ರಹ್ಮಗಮಃ’ ಎಂದೇ ಆಗಬೇಕು. ‘ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯಃ’ ಎಂದು  
ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅಣ ಗತೌ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ: - ಮಾನಾಭಾವಾದಿತಿ ॥ ಅಭೇದ: ಕಿಮರ್ಥಾಪತ್ಯಾಽಽಥ ಪುರಾಣವಾಕ್ಯೇನ । ನಾಥ: ।  
ಶ್ರುತ್ಯಾ ಯೌಗಿಕತ್ವೋಕ್ತಿಪರನ್ಯಾಯವಿವರಣೇನ ಪರಿಹೃತತ್ವಾದಿತ್ಯಾಹ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತಿ ॥ ಸ್ಮೃತಿಸ್ತು  
ತಾತ್ಪರ್ಯೇ ಸ್ಮೃತ್ಯೈವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೇತಿ ಮತ್ವಾಽಹ - ಸ್ಮೃತೇಸ್ತ್ವಿತಿ ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಅರ್ಥಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ,  
ಅಥವಾ ಪುರಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದಲೋ? ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷವು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು  
ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ’  
ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಸ್ಮೃತೇಸ್ತು' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - सत्त्व रजस्तम इत्यादेः 'ब्रह्मणि ब्रह्मरूपोऽसौ शिवरूपी शिवे स्थितः' । इत्यादिस्मृतेरिति भावः । चतुर्मुखस्य कर्मफलाभावायुक्तेस्तयोर्भेद एवार्थादापद्यत इति न्यायविवरणोक्तमत्र व्यनक्ति - स्वधर्मेति ॥

'ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು 'ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪೋಽಸೌ ಶಿವರೂಪೀ ಶಿವೇ ಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವು ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ 'ಸ್ವಧರ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

**ಭಾವದೀಪ:** - इति वचनादिति ॥ चतुर्थस्कन्धे त्रयोविंशोऽध्याये । मां लक्ष्मीमित्यर्थः ॥ नित्यमुक्तेनेति ॥ तथाच परमात्मनो नित्यमुक्तत्वेन कर्मफलाभावाद् विरिञ्चस्य चोदाहृतवचनेन कर्मफलसद्भावावगमेन तदभावायुक्तेरित्यर्थः।

'ಇತಿ ವಚನಾತ್' ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧದ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮಾಂ' ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. 'ನಿತ್ಯಮುಕ್ತೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮಫಲಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿರಿಂಚನಿಗಾದರೋ, ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಫಲದಿಂದ ಕರ್ಮಫಲವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಐಕ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

**ಭಾವದೀಪ:** - भेदश्रुतिबाहुल्यादित्यन्यत्रोक्तं व्यनक्ति - तत इति ॥ अदृश्यत्वनय-भाष्योक्त्यं श्रुतिः ॥ अत इति ॥ निरवकाशप्रापकसद्भावादित्यर्थः । नित्यमहिमा चेति फलोक्तिः । अकारान्तत्वमुपेत्य कचिन्नित्यमहिमश्चेति पाठः ॥४३॥

॥ इति श्रीमद्भाष्यटीकाभावदीपे श्रीराघवेन्द्रयतिकृते  
प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

ವಿರಿಂಚನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ-ಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತಃ' ಎಂದರೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವಪ್ರಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮಾ ಚ' ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಕಾರಾಂತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ, 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವದೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿ -

॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥

ಕಿಂಬಲಾದಭಿಸಂಹಿತತ್ವಂ ಜ್ಞಾಯತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅನನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯೇತಿ ॥ ಏಷ ಇತಿ ॥ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನಾಪ್ಯತೇ ಗಮ್ಯತೇ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮಹಿಮಾ ನಿಯತಃ ಆಧ್ಯಂತರಹಿತಃ ॥ ನೇತಿ ॥ ಏಷ ಮಹಿಮಾ ಪುಣ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ನಾಭಿವರ್ಧತೇ, ಪಾಪೇನ ಕರ್ಮಣಾ ನ ಕನೀಯಾನಪಕುಠೋ ನೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಬಹುಶೋಽಜಶಬ್ದಶ್ರವಣಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ವಿರಿಚ್ಛತ್ವೇ ಹೇತುಂತರಮಾಹ - ಮಹತ್ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿತಯೇತಿ ॥ ಆತ್ಮಾ ವಿರಿಚ್ಛ ಇತಿ ಬೃಹದ್ರಾಘೋಕ್ತಾಭಿಧಾನಮ್ । ನಿಯಮಾದಿತಿ ಜನ್ಯಭಾವಸ್ಯ ವಿನಾಶವ್ಯಾಸತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ಸ ಇತಿ ॥ ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸಾಧುಕರ್ಮಫಲೇನ ಸುಖೇನ ಭೂನುಚ್ಛೋಽಸಾಧುಕರ್ಮಫಲೇನ ದುಃಖೇನ ನೇಚಿವ ನೋ ಏವ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಏತತ್ ಶ್ರುತಿರ್ದ್ವಯಂ ಲಿಂಗದ್ವಯಮ್ ಏಕನಿಷ್ಠತ್ವಾದ್ ಏಕನಿಷ್ಠತ್ವಾವಗಮಾತ್ । ವಿರಿಚ್ಛೇಶ್ವರಯೋರೈಕೈ ಪ್ರಥಮಭಾಗವಸಮ್ಮತಿಮಾಹ - ಸತ್ತ್ವಮಿತಿ ॥ ಪುರುಷಃ ಪೂರ್ಣಭಿಃಪುಣ್ಯೋ ಹರಿಃ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪರೋಽಪಿ ಅಪ್ರಾಕೃತವಿಗ್ರಹೋಽಪಿ ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಯೇ ಗುಣಾಸ್ತೈರ್ಯುಕ್ತಸ್ತೇಷಾಮಾಶ್ರಯಃ ಸನ್ ಇಹ ಜಗತಿ ಏಕ ಹರಿವಿರಿಚ್ಛಹರೇತಿಸಂಜ್ಞಾನಾಮಾನಿ ಧತೇ । ಕಿಮರ್ಥಮ್? ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ ಅಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸ್ಥಿತೀದೇವ ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ ಸ್ಥಿತಿಯುತ್ಪತ್ತಿಸಂಹಾರಾನ್ ಕರ್ತುಮಿತಿ । ಕಾರಣಮೇಶ್ವರಃ ಕಾರ್ಯಂ ವಿರಿಚ್ಛಃ, ಮೃತ್ಯುಶಬ್ದಸ್ಯ ಘಟೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿವದ್ ಘಟಸ್ಯ ಮೃದಪ್ರಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥ 'ಏಷ ನಿಯತೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಇತಿ ಉಕ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಾ ಏಷ ನೇತಿ ನೇತಿ' ಇತಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತೀತ್ವಸರ್ವಪ್ರೇರಕತ್ವಶ್ರುತದೃಷ್ಟವಿಲಕ್ಷಣಗುಣವ್ಯತಿಪಾದಕಶಬ್ದ-ಸಂಜ್ಞಾವಾದೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸರ್ವವಶೀತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿರ್ದೇಹರಾಧಿಕರಣೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯತೇತ್ಯತ್ರ ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯತೇ



- ಸ ಇತಿ ॥ 'ಸ ವಾ ಷಃ ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ನೇತಿ ಶ್ರುತವಿಲಕ್ಷಣ' ಇತಿ ನೇತಿದೃಶವಿಲಕ್ಷಣ ಇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ ತದೇವೋಪಪಾದಯತಿ - ಅಗೃಹ್ಣ ಇತಿ ॥ ಹಿ ಯಸ್ಮಾನ್ ಗೃಹ್ಣತೇ ಅತೋ ಅಗೃಹ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಕುತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಗೃಹ್ಣತ ಇತಿ ॥ ಏವಮಗ್ರೇಽಪಿ । ಶೀಯಂತೇ ವಿದಾರ್ಯಂತೇ ಸಜ್ಜಂತೇ ಸಮ್ಬದ್ಧಯಂತೇ ಅಸಿತಃ ಅವ್ಯಯಃ ನ ರಿಷ್ಯತಿ ನ ನಶ್ಯತಿ 'ಋಷ ಹಿಸಾಯಾಮ್' ಇತಿ ಧಾತೋಃ 'ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನೈವ ಸರ್ವಾಧಿಪತित್ವಂ ನ ಪ್ರತೀಯತ ಇತ್ಯತಃ 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಮ್' ಇತಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥೇನ ಸಹ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಯದ್ಭೂತಂ ಭವಿಷ್ಯದಿತ्याದಿನಾ ॥ ತತಃತತ್ತ್ವೇವಮಕ್ಷರಯೋಜನಾ ಯದ್ಭೂತಮತಿತಂ ಭವ್ಯಂ ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚ ಶಬ್ದಾದ್ ವರ್ತಮಾನಂ ಚ ತದಿದಂ ಸರ್ವಂ ಪುರುಷ ಏವ ಪುರುಷಾಧೀನಮೇವ । 'ಯದಧೀನಾ ಯಸ್ಯ ಸತ್ತಾ ತತ್ ತದಿತೀವ ಭವ್ಯತೇ' ಇತ್ಯುಕ್ತಃ । ಪುರುಷಃ ಯದ್ ಯಸ್ಮಾದನ್ವೇನೇತಿ ತೃತೀಯಾ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ । ಅದೃತೇ ವಿನಶ್ಯತ ಇತ್ಯನ್ವಂ ಸಂಸಾರಿಜಾತಮ್ । ಅತಿರೋಹತಿ ಅಪಿಶೇತೇ ತದಧಿಪತಿರिति ಯಾವತ್ । ತಸ್ಮಾದಮೃತತ್ವಸ್ಯೇತಿ ಭವಿತೃಪ್ರಧಾನೋಽಯಂ ನಿರ್ದೇಶಃ । ಅಮೃತತ್ವಸ್ಯ ಮರಣಾದಿಭಯರಹಿತಸ್ಯಾಪಿ ಮುಕ್ತವರ್ಗಸ್ಯ ಇಶಾನಃ ಪ್ರೇರಕಃ । 'ಸೋಽಮೃತಸ್ಯಾಭಯಸ್ಯೇಶೋ ಮರ್ತ್ಯಮನ್ವಂ ಯದತ್ಯಗಾದ್' ಇತಿ ಭಾಗವತೋಕ್ತೇರಿತಿ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾವಸ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟಮಪ್ರತೀತೇರಾಹ - ಮುಕ್ತಾವಿತಿ ॥ ಮುಕ್ತಾವನಧೀನತ್ವಾಜ್ಞಾನೇನ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದಾನಂ ಕಿಂಚ ಸ್ಯಾದಿತೀಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಬುದ್ಧಿಮತ ಇತಿ ॥ ಭವಿಷ್ಯದ್ ಬುದ್ಧಿಮತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತದೇವ ಕುತ ಇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ - ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯೇತಿ ॥ ಯೋಗೇನೈವಪುಲಕ್ಷಣಂ ತಸ್ಮಾದಹಮಜಃ ಸ್ಮೃತಃ ಇತಿ ರೂಢಿರಪ್ಯಸ್ತೀತಿ ದ್ರಶ್ಯಮ್ । ನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನೇತ್ಯಾಧುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಯೌಗಿಕತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ಭವೇದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ತು ಕಥಮ್? ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸೇತಿ ॥ 'ಆಧಿಕರ್ಯೇಽಧಿಕಮಿತ್ಯೇವ ಹರಿಣಾ ಸೂತ್ರಮೀರಿತಮ್' । ಇತಿ ಋಗ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ್ವಾಧಿಕರ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ ದೀರ್ಘಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತದನ್ತರ್ಗತೇತಿ ॥ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪೋಽಸೌ ಶಿವರೂಪಿ ಶಿವೇ ಸ್ಥಿತಃ' । ಇತ್ಯುಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವಃ । ನ ಕೇವಲಮಭೇದೇ ಮಾನಾಭಾವಃ, ಕಿಂತು ಭೇದಸಾಧಕಮಾನ-ವಿರೋಧಶ್ಚೇತ್ಯಾಶಯೇನಾಹ - ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಇದಮುಕ್ತಂ ಭವತಿ, ಹರಿವಿರಿಶ್ವೌ ಭಿಜೌ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗತದಭಾವರೂಪವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಧಿಕರಣತ್ವಾತ್ । ನಚಾಸಿದ್ಧಿಃ ವಿರಿಶ್ವೇ ಕರ್ಮಫಲ ಭೋಗಸ್ಯೋದಾಹೃತವಚನಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತಿ ವಚನಾರ್ಥಸ್ತು ಪುಮಾನ್ ಋಜುರ್ಜೀವಃ ಅನಾದಿತೋ ಭಗವಜ್ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಪಾದಿಸಮ್ಪನ್ನೋಽಪಿ ವಿಶೇಷಣಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾನಂತರಂ ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಏಕೋನಶತಸಂಖ್ಯಾಕಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪೈಃ ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಹೃಯುಪಾಸನಾದಿತ್ಯಯೋಗ್ಯಧರ್ಮನಿಷ್ಠಾವಾನೇವ ವಿರಿಶ್ವತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ । ತತಃ ಪರಂ ಮಾಂ ಶ್ರಿಯಮೇತೀತಿ ಯಶ್ಚಾಶ್ರುತೇ ತು ವಿರಿಶ್ವಜನ್ಮನ ಏಕೋತ್ತರಶತತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಾ ಋಜುನಾಮಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾನಂತರಂ ಶತಕಲ್ಪೈರೇವ ಮೋಕ್ಷ ಇತಿ ನಿಯಮಾನುಪಪತ್ತಿಃ । ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತ್ವೇವ

ತಾವತ್ವಮಿತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸುಧಾಯಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತು ತಾವತ್ವಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾನಾಂ  
 ಶತೇನೈವ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವತ್ವಮಿತ್ಯುಕ್ತಯಾ ಏಕೋತ್ತರಶತಜನ್ಮವತೋ ವಿರಿಷ್ವಸ್ಯ  
 ಪ್ರಾರಂಭಭೋಗಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಃ । ನಚೇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಃ । 'ಪ್ರಾರಂಭಕರ್ಮಶೇಷಸ್ತು ವಿರಜಾತರಣಾವಧಿ' ।  
 ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಂ ಯಾವನ್ನ ವಿಮೋಕ್ಷಯೇತೇತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾದ್ ಎವಮೇವ 'ಲಿಂಗಾಲಂಭವ್ಯತಃ  
 ಪೂರ್ವಮೃಜೋಬ್ರಹ್ಮತ್ವತಃ ಶತಾತ್' । ಇತ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಶತಜನ್ಮಪ್ರಪತ್ತತ ಇತ್ಯಾದಿಚತುರ್ಥ-  
 ತಾತ್ಪರ್ಯಾದಿಕಮಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ಯತ್ಪ್ರದಾಹತಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸುಧಾಯಾಂ ಯಸ್ಯೈತस्ಮಾದ್  
 ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾದಾರಂಭ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾನಾಂ ಶತಜ್ಞತೇ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ವಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।  
 ತದಪ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನುವಾದಮಾತ್ರಮ್ । ಶತೇ ಆಗತೇ ಇತಿ ಪದಚ್ಛೇದೋ ವೇತ್ಯದೋಷಃ । ಅತಃ ಏವ  
 ಸಂನ್ಯಾಸರತ್ನಾವಲ್ಯಾಮುದಾಹತಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವಸರೇ ಏಕೋನಶತಬ್ರಹ್ಮಸ್ವತೀತೇಷ್ವಿತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ  
 ಸಂಕ್ಷೇಪಃ । ವಿಶ್ವೋ ವಾಘುಃ ॥ ೪೩ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂಜರಿಯಾಂ ಶರ್ಮರಾಶ್ರೀನಿವಾಸವಿರಚಿತಾಯಾಂ  
 ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ  
(೧-೩-೧೪)

## ಭಾಗ - ೨

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ, ಪ್ರಕಾಶ,  
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ  
ಸರಳ ಅನುವಾದ

ಮತ್ತು

ಗುರುರಾಜೇಯಮ್, ಭಾಟ್ಟಸಂಗ್ರಹ,  
ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯ  
ಇವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಾಜೋ ವಿಜಯತೇತರಾಮ್ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥವರಚತಾ

# ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

## ಅಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್

ಪಾದಸಂಗತಿ-ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನ ವಿಚಾರ

॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥

अस्य पादसङ्गतिः ब्राह्मणशब्दस्य विप्रत्वजातौ लोके प्रसिद्धत्वेऽपि चतुर्मुखे  
विशिष्य तदभावेन वा कम्पनादित्यत्रोक्तरीत्या वा द्रष्टव्या ।

ಅನುವಾದ - 'ಓಂ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಓಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅಜಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ.

ಅಥವಾ ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವಂತೆ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಅದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯೆಂದು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

अनन्तरसङ्गतिस्तु “असङ्गो हि सज्यते” इति श्रुतस्यात्रत्यासङ्गस्याब्रह्मत्वे “असङ्गो त्वयं पुरुष” इति पूर्वोक्तस्याप्यब्रह्मत्वं स्यादिति पूर्वाक्षेपेण पूर्वपक्षोत्थानाद्वा पूर्वत्र जीवमात्राभेदं निरस्येह जीवविशेषचतुर्मुखाभेदनिरासाद्वा द्रष्टव्या ।

ಪಾದಸಂಗತಿ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸಂಗೋನ ಹಿ ಸಜ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಆನಂತರ್ಯ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜೀವವಶೇಷನೆನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रयोजनं तु अन्यस्य नित्यमहिमत्वे जिज्ञासादिसूत्रेषु विवक्षितं विष्णोर्नित्यमहिमत्वं न स्यादिति टीकायामेवोक्तम् ।

ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೀಗಿದೆ - ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದ ತನಕ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನಾದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ 'ವಿಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯು ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“देवानां विद्याकर्मणोः पदप्राप्तिः सूचितः” इति भाष्येणैव प्रयोजनमप्युक्तमिति ज्ञेयम् । तस्य भाष्यस्य देवानामेवानित्यपदत्वं नतु विरिञ्चस्येत्यर्थवत् विरिञ्चादीनां देवानामनित्यपदत्वमुक्तम् ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ದೇವಾನಾಂ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಣೋಃ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಸೂಚಿತಃ' ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

तच्चायुक्तम् । विरिञ्चस्य नित्यमहिमत्वादित्यर्थस्यापि सुवचत्वात् ।

ಈ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ - ದೇವತೆಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅನಿತ್ಯಪದವಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಅನಿತ್ಯಪದವಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದು - ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಕಲದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅನಿತ್ಯಪದವಿಯನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪದವಿಯು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ವಿಷ್ಣು ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು.

## ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಪ್ರಕಾಶ

प्रकाशः - ॥ ॐ पत्यादिशब्देभ्यः ॐ ॥ अत्र टीकायां “नित्यमहिमत्वलिङ्गे-  
नाजश्रुत्याच विष्णुविरिञ्चयोस्साधारणस्य ब्राह्मणानाम्” इत्यादिना पादसङ्गतिरुक्ता।

ವಿವರಣೆ - 'ಓಂ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಓಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗೇನಾಜಶ್ರುತ್ಯಾಚ ವಿಷ್ಣುವಿರಿಂಚಯೋಃ ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮ್ಃ' 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅಜಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಭಾವವಸಂಗತಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

प्रकाशः - सा नऽयुक्तेव । ब्राह्मणशब्दस्यान्यत्र रूढत्वेनाकाशादिशब्दवदन्यत्र  
प्रसिद्धत्वापत्तेः । उभयप्रापकवशादुभयत्रप्रसिद्धत्वे चाकाशादिनाम्नोऽपि तथात्वापत्तेरित्यत  
आह - अस्येति ॥

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದ ಕಾರಣ, ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಬೇಕು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಉಭಯಪ್ರಾಪಕಗಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಉಭಯಪ್ರಾಪಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अधिकरणस्येत्यर्थः ॥ चतुर्मुख इति ॥ पूर्वपक्ष्यभिमतोऽन्यत्र प्रसिद्धिरेवान्यत्र प्रसिद्धिशब्दार्थत्वात् । जातिपूर्वपक्षस्य चेह नित्यमहिमत्वादिनाऽ-नवकाशादिति भावः ॥

'ಅಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯರೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಧರ್ಮಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಪ್ರಾಪಕಗಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಾಹ್ಮಣದೇವರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನಿಸಿದರು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖ ದೇವರೊಬ್ಬರೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದ ಕಾರಣ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - विशिष्येति ॥ तस्यापि विप्रत्वेन सामान्यतस्सत्त्वादिति भावः । एतेनान्यसाधारण्येन पूर्वपक्ष्यभिमते प्रसिद्धत्वादन्यत्र प्रसिद्धिरिति प्रत्युक्तम् ।

'ವಿಶಿಷ್ಟ' ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಕೂಡ ವಿಪ್ರನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ, ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - विशिष्याभावात् । तथाच सामान्यप्रसिद्धिर्ब्रह्मलिङ्गाभ्यामुभयत्र-प्रसिद्धिरिति भावः ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗದಿಂದ ಇದು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - उक्तेति ॥ नामपादीयन्यायेन ब्रह्मण्यपि प्रयोगस्योक्तत्वात्प्रयोग  
साधारण्येनेत्याद्युक्तरीत्येत्यर्थः । टीकायां लिङ्गोक्तिस्तु नामपादन्यायसूचनाय ।  
अजश्रुत्युक्तिरपि चतुर्मुखरूपविशेषोपस्थित्यर्थेति भावः ।

‘ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವಜ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಈಗಾಗಲೇ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಾದಿಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗ-ಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ನಾಮಪಾದದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರ ರೂಢವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿರವಕಾಶವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮಪಾದನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಸರ್ವಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಧಾರಣ್ಯದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಅಚಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಪ್ರಕಾಶ: - नन्वेवं सङ्गत्युक्तौ “प्राचीनाधिकरणेषु विष्णौ नित्यमहिमत्वमभि-  
संहितम्” इति टीकाविरोध इत्यत आह - प्रयोजनं त्विति ॥ सा प्रयोजनपरेति  
भावः ।

ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ‘ಪ್ರಾಚೀನಾಧಿಕರಣೇಷು ವಿಷ್ಣೌ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಮಭಿಸಂಹಿತಮ್’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದ ತನಕ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಟೀಕೆಯ ಮಾತು ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು, ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಅಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यद्यप्यसङ्गत्वाक्षेपः प्रयोजनं सूचितम् । तथापि तस्य सङ्गतिमात्र-  
परत्वेनोपपत्तेरिति वा सर्वाक्षेपरूपप्रयोजनसम्भवे तन्मात्राक्षेपरूपप्रयोजनसङ्कोचा-  
योगादिति वा टीकोक्तं प्रयोजनान्तरमिति वा तत्स्फुटीकर्तुं प्रयोजनं त्वित्युक्तम् ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೇ? ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ



ಉತ್ತರ - ಅಸಂಗತ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಆಕ್ಷೇಪವು ಸಂಗತಿ-ಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಕೇವಲ ಹಿಂದಿನ ಒಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಸಂಗತ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವಿಕೆಯೆಂಬ ಸಂಕೋಚವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಸಂಗತ್ಯದ ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಜನ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿತ್ಯಮಹಿತ್ವಾದಿಗಳ ಆಕ್ಷೇಪವು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - यद्वा द्वितीयसङ्गतौ पूर्वाक्षेपाभावाद्भाष्ये स्पष्टं प्रयोजनानुक्तेश्च किं प्रयोजनमेतच्चिन्ताया इत्यत उक्तं प्रयोजनं त्विति ॥

ಅಥವಾ 'ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ್ಯದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಜೀವವಿಶೇಷನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಅಭೇದದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಅಭೇದವಿದೆಯೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಯೋಜನಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ, ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ 'ಪ್ರಯೋಜನಂ ತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - भाष्य एव प्रयोजनोक्तिरस्तीत्याह - देवानामिति ॥

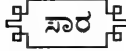
ननु टीकायामेतदन्यथाव्याख्यातमित्यतस्स्वयमर्थान्तरमाह - तस्येति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಯೆಂದು 'ದೇವಾನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ದೇವಾನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ತಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अनेकार्थत्वाद्भाष्यस्य । “भाष्यं चात्यर्थविस्तरम्” इत्युक्तेरिति भावः ॥ उक्तमिति ॥ देवताधिकरण इत्यर्थः ।

'ಭಾಷ್ಯಂ ಚಾತ್ಯರ್ಥವಿಸ್ತರಮ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಭಾಷ್ಯದ ಒಂದೇ ಮಾತಿಗೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. 'ಉಕ್ತಮ್' ಎಂದರೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರ್ಥ.



ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಶಬ್ದವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಅಜಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವನನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಉಭಯಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಮೂರನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಸಂಗನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಅಸಂಗೋ ನಹಿ ಸಜ್ಜತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅಸಂಗನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಿದೆ. ಇವನು ಬೇರೆಯವನಾದಲ್ಲಿ, 'ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಂ ಪುರುಷಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಗನೂ ಕೂಡ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಮಾಡಿದ ಅನಂತರವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದ ತನಕ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯು ನಿತ್ಯನೂತನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯೇ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬೇರೆಯವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹಿಮೆಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು 'ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ.



## ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅತ್ರ “एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्य” इति श्रुतो ब्राह्मणशब्दः किं विरिञ्चपरः किं वा ब्रह्मपर इति चिन्ता ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಎಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯ.

तदर्थं स किं रूढः किं वा यौगिक इति ।

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ರೂಢವೋ, ಅಥವಾ ಯೌಗಿಕವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं किं रूढबाधकं नास्त्युतास्तीति ।

ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಾಧಕವಿಲ್ಲವೋ? ಅಥವಾ ಇದೆಯೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

तदर्थं सर्वाधिपतित्वादिकं किं चतुर्मुखे ब्रह्माभेदाभिप्रायेण नेतुं शक्यमुताशक्यमिति ॥

ಮೂರನೆಯ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭೇದಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬರುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

प्रकाशः —

विषयसंशयटीकां व्यनक्ति ॥ अत्रेति ॥

ವಿವರಣೆ - ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಪ್ರಕಾಶ: - ವಾಜಸನೇಯೇ “जनको ह वैदेह आसांचक्र” इति षष्ठेऽध्याये चतुर्थे ब्राह्मणे “स वा एष महानज आत्मा योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु य एषोऽतर्हदय आकाशस्तस्मिन् शेते सर्वस्य वशी सर्वस्येशानस्सर्वस्याधिपतिस्स न साधुना कर्मणा भूयान्नो एवासाधुना कनीयानेष सर्वेश्वर एष भूताधिपतिरेष भूतपाल एष सेतुर्विधरण एषां लोकानामसम्भेदाय स एष नेति नेत्यात्माऽगृह्यो नहि गृह्यतेऽशीर्यो नहि शीर्यतेऽसङ्गो नहि सज्यतेऽसितो न व्यथते न रिष्यति” इत्याद्युपक्रम्य श्रूयते “तदेतदृचाभ्युक्तम् । एष नित्योमहिमा ब्राह्मणस्य न कर्मणा वर्धते नो कनीयान् । तस्यैव स्यात्पदवित्तं विदित्वा न लिप्यते कर्मणा पापकेनेति ॥ तस्मादेवंविच्छान्तो दान्त उपरतस्तितीक्ष्णस्समाहितो भूत्वाऽऽत्मन्येवात्मानं पश्यति । नैनं पाप्मा तरति सर्वं पाप्मानं तरति नैनं पाप्मा तपति सर्वं पाप्मानं तपति विपापो विजरो विजिधित्सो ब्राह्मणो भवति एष ब्रह्मलोकस्सम्राडिति होवाच याज्ञवल्क्यस्सोहं भगवो विदेहान् ददामिमां च सहदास्यायेति । स वा एष महानज आत्माऽच्चादो वसुदानो विन्दते वसु य एवं वेद । स वा एष महानज आत्माऽजरोऽमरोऽमृतोऽभयो ब्रह्माभयं हवै ब्रह्म भवति य एवं वेद” इति ।

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಂ ಆತ್ಮಾಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಯ ಏಷೋಽಂತರ್ಹದಯ ಆಕಾಶಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಶೇತೇ । ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ, ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ, ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸಃ । ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂಯಾನ್ । ನೋ ವಿವಾಸಾಧುನಾ ಕನೀಯಾನ್ । ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಏಷ ಭೂತಾಧಿಪತಿರೇಷ ಭೂತಪಾಲ ಏಷ ಸೇತುವಿಧರಣ ಏಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಸಂಭೇದಾಯ । ತಮೇತಂ ವೇದಾನುವಚನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ ತಪಸಾನಾಶಕೇನ । ಏತಮೇವ ವಿಧಿತ್ವಾಮುನಿರ್ಭವತಿ ।

ಈ ಹಿಂದೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾನ್, ಅಜ, ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆಗಿದ್ದು ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೆ. ಅವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ. ಅಧ್ಯಯನಾದಿ ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಸಾಧನ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವ ಶ್ರೀಹರಿ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಚೇಷ್ಟಕ. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಗುಣಾಧಿಕ. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸುಖಪೂರ್ಣನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸುಖರಹಿತನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ಒಡೆಯ. ಇವನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಒಡೆಯನಾಗಿಯೇ

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಇದ್ದಾನೆ. ಅನಾದಿಯಿಂದಲೂ ಪಾಲಕ. ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಕಲಸಿ ಹೋಗದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುವವನು ಎಂದು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಯೋಗ್ಯರು ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ, ಯಜ್ಞದಿಂದ, ದಾನದಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ, ಉಪವಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವನನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

‘ಏತಮೇವ ಪ್ರವಾಜನೋ ಲೋಕಮಿಚ್ಛಂತಃ ಪ್ರವ್ರಜತಿ | ಏತದ್ವಸ್ತೃವೈ ಪೂರ್ವೇ ವಿದ್ವಾಂಸಃ ಪ್ರಜಾಂ ನ ಕಾಮಯಂತೇ | ಕಿಂ ಪ್ರಜಯಾ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ ಯೇಷಾಂ ನೋಽಯಮಾತ್ಮಾಯಂ ಲೋಕ ಇತಿ | ತೇ ಹ ಸ್ಮ ಪುತ್ರೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ವಿತ್ಯುಷಣಾಯಾಶ್ಚ ಲೋಕೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ವ್ಯುತ್ಥಾಯಾಥ ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಮಂ ಚರಂತಿ | ಯಾ ಹೈವ ಪುತ್ರೈಷಣಾ ಸಾ ವಿತ್ಯುಷಣಾ | ಯಾ ವಿತ್ಯುಷಣಾ ಸಾ ಲೋಕೈಷಣಾ | ಉಭೇಹೈತೇ ಏಷಣೇ ಏವ ಭವತಃ | ಸ ಏಷ ನೇತಿ | ನೇತಿ | ಆತ್ಮಾಗೃಹ್ಯೋ ನಹಿ ಗೃಹ್ಯತೇ | ಅಶೀರ್ಯೋ ನಹಿ ಶೀರ್ಯತೇ | ಅಸಂಗೋ ನಹಿ ಸಜ್ಜತೇ | ಅಸಿತೋ ನ ವ್ಯಥತೇ | ನ ರಿಷ್ಯತಿ |’

ಈ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಬಯಸುವ ಸಂನ್ಯಾಸ ಯೋಗ್ಯರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಭಗವಂತನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪ್ರಾಚೀನರು ನಿಷಿದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಒಡೆಯನೂ ಆಶ್ರಯನೂ ಆಗಿರುವಾಗ ನಿಷಿದ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ನಾವು ಏನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು ? ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಅವರು ಪುತ್ರೈಷಣ, ವಿತ್ಯುಷಣ ಮತ್ತು ಲೋಕೈಷಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಆನಂದವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದು ಪುತ್ರೈಷಣವೋ ಅದೇ ವಿತ್ಯುಷಣ. ಯಾವುದು ವಿತ್ಯುಷಣವೋ ಅದೇ ಲೋಕೈಷಣ. ಇವೆರಡು ವಿಷಣಗಳು ದುಃಖಹೇತುಗಳೇ. ಅಂತಹ ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀದೇವಿಯಂತೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಂತೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಕಾಲದಿಂದ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಿಂಸೆಯಿಲ್ಲದವನು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂಸಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ದೋಷಗಳ ಲೇಪವಿಲ್ಲದವನು. ಏಕೆಂದರೆ ದೋಷಲೇಪವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಧವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ ಅವನು ನಾಶವಿಲ್ಲದವನು.

‘ಏತಮು ಹ ಏವ ಏತೇ ನ ತರತಃ ಇತಿ | ಆತಃ ಪಾಪಮಕರವಮಿತಿ | ಆತಃ ಕಲ್ಯಾಣಮಕರವಮಿತಿ | ಉಭೇ ಉ ಹೈವೈಷ ಏತೇ ತರತಿ | ನೈನಂ ಕೃತಾಕೃತೇ ತಪತಃ |’

ನಾನು ಪಾಪ ಮಾಡಿದನು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಭಾವನೆಗಳು ಹರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲ, ಹರಿಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ಭಾವನೆಗಳು ಜೀವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ಇವನಿಗೆ ಎಂದೂ ತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

‘ತದೇತದ್ಭಾಭ್ಯುಕ್ತಂ  
 ಏಷ ನಿತ್ಯೋಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ  
 ನ ಕರ್ಮಣಾವರ್ಧತೇ ನೋ ಕನೀಯಾನ್ |  
 ತಸ್ಯೈವ ಸ್ಯಾತ್ ಪದವಿತ್ ತಂ ವಿದಿತ್ವಾ  
 ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಕರ್ಮಣಾ ಪಾಪಕೇನ | ಇತಿ |’

ಈ ಪ್ರಮೇಯವು ಈ ಋಚೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ - ವೇದವೇದ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಈ ಮಹಿಮೆ ನಿತ್ಯಂ ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ಸುಖಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಕರ್ಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ, ಕಡಿಮೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಪಾಪಕರ್ಮದ ಲೇಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

‘ತಸ್ಮಾದೇವಂವಿತ್ ಶಾಂತೋ ದಾಂತ ಉಪರತ್ನಸ್ತಿಕೃಃ ಸಮಾಹಿತೋ ಭೂತ್ವಾ ಆತ್ಮನ್ಯೇವಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯತಿ | ಸರ್ವಮಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯತಿ | ನೈನಂ ಪಾಪಾತ್ತರತಿ | ಸರ್ವಂ ಪಾಪಾನ್ತಂ ತರತಿ | ನೈನಂ ಪಾಪಾತ್ಪತಿ | ಸರ್ವಂ ಪಾಪಾನ್ತಂ ತಪತಿ | ವಿಪಾಪೋ ವಿರಜೋಽವಿಚಿಕಿತ್ಸೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಭವತ್ಯೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ಸಾಮ್ರಾಡ್ವಿತಿ ಹೋವಾಚ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ | ಸೋಽಹಂ ಭಗವತೇ ವಿದೇಹಾನ್ ದದಾಮಿ ಮಾಂ ಚಾಪಿ ಸಹ ದಾಸ್ಯಾಯ ಇತಿ |’

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಭಗವನ್ನಿಷ್ಟನೂ ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹವುಳ್ಳವನೂ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆಯಿಂದಲೇ ಸಂತೋಷಪಡುವವನೂ, ದ್ವಂದ್ವ ಸಹಿಷ್ಣುವೂ, ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪೂರ್ಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನನ್ನು ಪಾಪವು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನೇ ಸಕಲ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಇವನನ್ನು ಪಾಪವು ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನೇ ಪಾಪವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಪಾಪರಹಿತನೂ ರಜಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ದೋಷವಿಲ್ಲದವನೂ ಸಂಶಯರಹಿತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರಾಜನೇ ! ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಈ ಹರಿಯು ಪಾಪರಹಿತನೂ ರಜಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಕೃತಗುಣರಹಿತನೂ, ಸಂಶಯರಹಿತನೂ, ವೇದಗಮ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಿಮಗೆ ನಾನು ಇಡೀ ವಿದೇಹದೇಶವನ್ನು ಮತ್ತು ನನ್ನನ್ನೂ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ರಾಜನು ಹೇಳಿದನು.

‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾನ್ನಾದೋ ವಸುದಾನಃ | ವಿಂದತೇ ವಸು ಯ ಏವಂ ವೇದ |’

ಮಹಾನ್, ಅಜ, ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಈ ಹರಿಯೇ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸುವವನು, ಜ್ಞಾನಿಗೇ, ದೈವ, ಮಾನುಷ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವವನು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದ ಉಪಾಸಕನು ದೈವ ಮಾನುಷ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

‘ಸ ವಾ ವಿಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಜರೋಽಮರೋಽಮೃತೋಽಭಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ | ಅಭಯಂ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭಯಂ ಹಿ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮ ಭವತಿ ಯ ವಿವಂ ವೇದ |’

ಮಹಾನ್ ಆಜ, ಆತ್ಮ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇವನು ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವನು, ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಣರಹಿತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಣರಹಿತ. ಭಯ ರಹಿತ, ಆಪ್ತಕಾಮ. ಈ ವಿಷಯ ‘ತದೇತದಮೃತಮಭಯಂ ವಿತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವನು ಭಯರಹಿತನೂ, ಆಪ್ತಕಾಮನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತತ್ರತ್ಯೊ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ ವಿಷಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: || ರೂಢ ಇತಿ || ಜಾತಿವಾಚೀತ್ಯರ್ಥ: ||  
 ತತಾಶಕ್ಯಮಿತಿ || यदि त्वाद्यस्तदा रूढौ बाधकाभावाच्चतुर्मुख एव । द्वितीये  
 बाधकाद्रूढित्यागेन योगाद्विष्णुरेवेति स्पष्ट: फलफलिभाव इति भाव: ।

ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ‘ರೂಢಃ’ ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಎಂದರ್ಥ. ‘ಉತಾಶಕ್ಯಮ್’ ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲಫಲಿಭಾವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕೋಟಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿತವಾದಲ್ಲಿ, ರೂಢಿಗೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಾಧಕವಿರುವ ಕಾರಣ, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** नन्वत्र यद्वेत्याद्यग्रिमग्रन्थे टीकायां च वर्णादिहीने हरावनवकाशेन  
 विप्रत्वजातौ निरूढेन ब्राह्मणशब्देन सहपठिततयाऽजशब्दस्य विरिञ्चिपरत्ववर्णनाद्वरौ  
 विरिञ्चेचाजायमानत्वाकारवाच्यविष्णुजत्वरूपयोगाभ्यां “तस्मादहमजस्मृत” इति  
 स्मृत्या “अज आत्मा महान्ध्रुव” इत्यादिनाच रूढ्यापि साधारणस्याजशब्दस्यैव  
 चिन्ताधर्मित्वमुचितमिति चेत् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ‘ಯದ್ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಜಶಬ್ದವೇ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ, ರೂಢವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮುಖಪರತ್ವವನ್ನು ವರ್ಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಅಜಶಬ್ದವೇ ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ‘ಆತ್ ಜಾಯತೇ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ, ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ‘ನ ಜಾಯತಿ ಇತಿ ಅಜಃ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ‘ತಸ್ಮಾದಹಮಜಃಸ್ಮೃತ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ‘ಆಜ ಆತ್ಮ ಮಹಾನ್ಧ್ರವಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲಿ ಅಜಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆಂದೇಕೆ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಮೈವಮ್ । ಭಾಷ್ಯೆ “ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಸವಾ ಷಮಹಾನಜ ಆತ್ಮೇತ್ಯಜ-  
ಶಬ್ದಾದ್ವಿರಿಷ್ವ” ಇತ್ಯುಕ್ತಯಾಽಜಶಬ್ದಾದೇವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತುಕ್ತೇ: । ತತ್ರ ಚಾಜಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣೌ  
ಯೌಗಿಕ ಉವ । ನತು ಚತುರ್ಮುಖ ಉವ ಯೌಗಿಕಃ ಇತ್ಯುಪೇತ್ಯಾಜಶಬ್ದೇ ವಿರಿಷ್ವಪ್ರಾಪಕತ್ವಸ್ಯಾಗ್ರೇ  
ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ತದನುರೋಧೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಉವ ಧರ್ಮೀಕೃತ: ।

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಸ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮೇತ್ಯಜಶಬ್ದಾತ್  
ವಿರಿಂಚಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅಜಶಬ್ದದ ಅಧಾರದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು  
ವಿರಿಂಚಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಜಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವೇ  
ಆಗಿದೆ ಹೊರತು, ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಈ ಅಜಶಬ್ದವು ಕೇವಲ  
ಚತುರ್ಮುಖಪರವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ, ಇದನ್ನು  
ಸಂಶಯಧರ್ಮಿಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನೇ ಸಂಶಯಧರ್ಮಿಯನ್ನಾಗಿ  
ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ನನ್ವೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮಪರ ಇತಿ ಚಿಂತಾನಂತರಂ ತದರ್ಥಂ ತತ್ ಸಹಪರಿತೋಽಜಶಬ್ದಃ  
ಚತುರ್ಮುಖಪರೋಽಥ ಬ್ರಹ್ಮಪರ ಇತಿ ಚಿಂತಾ ಕಾರ್ಯೇತಿ ಚ,

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ಬ್ರಹ್ಮಪರಃ’ ಎಂಬ ಸಂಶಯದ ಅನಂತರ ‘ತದರ್ಥಂ ತತ್ ಸಹಪರಿತೋಽಜಶಬ್ದಃ  
ಕಿಂ ಚತುರ್ಮುಖಪರೋಽಥ ಬ್ರಹ್ಮಪರಃ’ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ ಅಜಶಬ್ದವು  
ಚತುರ್ಮುಖಪರವೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ  
ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರಕಾಶ: - ಇತಿ ಚೇನ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೇನಾಜಶಬ್ದಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಾದ್ವಾ ಶ್ರುತಿರ್ದ್ವಯ-  
ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ಯೈವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಾಪಕತ್ವೇನಾಭಿಮತತ್ವಸ್ಯ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೇ ಚಿಂತಾಪರಂಪರಾ  
ಪ್ರದರ್ಶನಸ್ಯಾಜಶಬ್ದೇಽಪಿ ತುಲ್ಯತ್ವೇನೋಹಿತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾದ್ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸಾಹಿತ್ಯೇನೈವಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ  
ವಿರಿಷ್ವಪರತಾಯಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನ ತತ್ಪಕ್ಷಾನುಸಾರಾದ್ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಧರ್ಮಿಕೈವ  
ಚಿಂತಾಪರಂಪರೋಕ್ತೇತಿ ।

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ  
ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಜಶಬ್ದ ಧರ್ಮಿಕವಾದ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಅಜಶ್ರುತಿ ಎರಡೂ ಸಹ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪೋದ್ವೇಷಿಸಿ  
ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಯಾವ

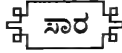


ಸಂಶಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅದು ಅಜಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಜಶಬ್ದ ಧರ್ಮಿಕವಾದ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಲ್ಲ.

ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅಜಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವಿರಿಂಚಿಪರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಧರ್ಮಿಕವಾದ ಸಂಶಯಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

### ಪಾಂಡುರಂಗಿಕೇಶವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ (ಭಾವದೀಪ)

ಗುರಾಜೀಯಮ್ - ॥ ॐ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॐ ॥ ಉಕ್ತೀತ್ಯೇತಿ ॥  
ನಾಮಲಿಂಗಪಾದನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀರುಕ್ತಪ್ರಾಯತ್ವಾದುಭಯ-  
ಸಾಧಾರಣ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತೀತ್ಯೇತರ್ಥಃ ।



‘ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ನಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೆನಿಸಿದ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ‘ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿ ಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇನಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.



ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

॥ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು ॥ ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋವಿರಿಶ್ಚಃ । “ಸ ವಾ ಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ”  
ಇತ್ಯಜಶಬ್ದಾತ್ ।

ಅನುವಾದ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ವಿರಿಂಚನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ.

ನಚ ವಾಚ್ಯಮಜಶಬ್ದೋ ನ ಜಾಯತ ಇತ್ಯಜ ಇತಿ ವಿಷ್ಣೌ ಯೌಗಿಕಃ । ವಿರಿಶ್ಚೇಽಪ್ಯಕಾರ  
ವಾಚ್ಯವಿಷ್ಣುಜಾತತ್ವಾಯೌಗಿಕ ಇತಿ । ವಿರಿಶ್ಚೇ ರೂಢೇಽಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ । ಯೋಗರೂಢೇಶ್ಚ  
ಯೋಗಮಾತ್ರಾತ್ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ‘ನ ಜಾಯತೇ ಇತ್ಯಜಃ’ ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಅಜಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜಶಬ್ದದ ಆಧಾರದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಆಕಾರವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ‘ಆತ್ಮ ಜಾಯತೇ ಇತ್ಯಜಃ’ ಎಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿದಾಗ ಅಜಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಯೌಗದ ಜೊತೆಗೆ ರೂಢಿಯೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯೋಗರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

टीकायां ब्राह्मणशब्देन सहपठितस्याजशब्दस्यानवकाशत्वोक्तिस्त्वजशब्दमात्रस्य  
सावकाशत्वमभ्युपेत्य ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪಠಿತವಾದ ಕಾರಣ, ಅಜಶಬ್ದವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಅಜಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿ, ಟೀಕೆಯ ಈ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

एवं च “ब्राह्मणशब्दस्य पापालेपलिङ्गस्य च चतुर्मुखस्य परमात्माभेदं विनाऽवकाशराहित्यात्” इति न्यायविवरणे ब्राह्मणश्रुतितो भाष्ये चाजश्रुतितो विरिञ्चप्राप्तेरुक्तत्वेन तयोर्विरोध इति निरस्तम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಸ್ವ ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗಸ್ಯ ಚ ಚತುರ್ಮುಖಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಾಭೇದಂ ವಿನಾಽವಕಾಶರಾಹಿತ್ಯಾತ್' ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಪಾಪಾಲೇಪವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಚತುರ್ಮುಖಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಕಾರಣ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಗಲೀ, ಪಾಪಾರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಲಿಂಗವಾಗಲೀ, ಚತುರ್ಮುಖಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ, ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದಂತಾಯಿತು.

निरपेक्षयोः श्रुत्योर्विप्रतत्त्वजातौ विष्णौ च सावकाशत्वमुपेत्यानवकाशत्वाय श्रुत्योः साहित्यस्य च विवक्षितत्वादिति टीकाभिप्रायः ।

ಏಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯು ವಿಪ್ರತ್ಯಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಅಜಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿ, ನಿರವಕಾಶತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಜಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಪರವಲ್ಲ. ವಿರಿಂಚಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾತಿವಾಚಕವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸನ್ನಿಧಾನವಿರುವುದರಿಂದ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜಶಬ್ದದ ಸಹವಾಸವಿರುವುದರಿಂದ. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದರಿಂದ, ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

यद्वा “तस्मादहमजः स्मृतः” इति भारतवचनादजशब्दस्य विष्णौ रूढेरपि सत्त्वात् ब्राह्मणशब्दसाहित्योक्तिः ।

ಅಥವಾ 'ತಸ್ಮಾದಹಮಜಃ ಸ್ಮೃತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಅಜನೆಂದು ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಿನಲ್ಲಿ ಅಜಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ರೂಢವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅಜಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

महच्छब्दोऽप्यभिमान्यधिकरणन्यायेन महत्तत्त्वाभिमानिनि विरिञ्चे मुख्यः ।  
न तूत्कृष्टत्वमात्रवाची । विशेषपरत्वसम्भवे सामान्यपरत्वायोगात् ।

‘ಸ’ ಎಷ ಮಹಾನಜಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಮಹಾನ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದವು ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಈ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಮಹತ್ತ್ವ’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇವಲ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಬರುವಾಗ, ಸಾಮಾನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

आत्मशब्दोऽपि “आत्माविरिञ्चः सुमना” इति वचनात् “बुद्धेरात्मामहान्पर”  
इति प्रयोगाच्च विरिञ्चे रूढः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಆತ್ಮಾವಿರಿಂಚಃ ಸುಮನಾಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ‘ಬುದ್ಧೇರಾತ್ಮಾಮಹಾನಪರಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ರೂಢಿಯು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದೂ ಸಹ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

नच “विष्णोर्ब्राह्मणजातिः सन् जज्ञे ब्रह्मा चतुर्मुख” इति वचनाच्चतुर्मुखे  
ब्राह्मणत्ववर्णसम्भवेऽपि “अगोत्रमवर्णम्” इत्यादिश्रुतिभिर्विष्णौ तदसम्भवेऽपि  
“सर्वस्य वशी सर्वस्येशानः सर्वस्याधिपतिः” इत्यादिगिष्णुलिङ्गैर्ब्राह्मणशब्दो  
“ब्रह्मणा वेदेन गम्यते” इति न्यायविवरणोक्तरीत्या विष्णौ यौगिक इति वाच्यम्।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ‘ವಿಷ್ಣೋರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಃ ಸನ್ ಜಜ್ಞೇ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಚತುರ್ಮುಖಃ’ ‘ಚತುರ್ಮುಖನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯವನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದನು’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ವರ್ಣವು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೊರತಾಗಿ ‘ಅಗೋತ್ರಮವರ್ಣಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವರ್ಣವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ’ ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವಿರುವ ಕಾರಣ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿಗಾಗಲೀ, ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಗಾಗಲೀ ಬಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಕೊಡಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಜಶ್ರುತಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಅಜ ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ವಿರಿಂಚವಿಷಯಕವಾಗಿದೆ. 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿರುವ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಉತ್ತರ - ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. 'ಗಂಗಾಯಾಂಘೋಷಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಲಕ್ಷಣಾ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ, ಘೋಷದಲ್ಲಿ ತೀರ ಎಂಬ ಭಿನ್ನವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಯಾರೂ ಸಹ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೇದವೆಂಬ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜೀವನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಧರ್ಮಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಭೇದವ್ಯವದೇಶವೇನೂ ಬಾಹ್ಯಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜೀವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ, ಸಂಸಾರಬಂಧನ ಮೋಕ್ಷ ಇವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾದಂತೆ, ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದ ಹೇಳಿದಾಗ, ಯಾವುದೇ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

“ಸ ತ್ರೇಘಾ ಬಭೂವೈಷಾಂ ಗುಣಾನಾಮುಪಾದಾನಾಯ । ವಿಷ್ಣುರ್ವಾಚ ಸತ್ವಸ್ಯ ರಜಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಇಶಾನೋ ನಾಮತಮಸಃ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿभिಃ “स्थित्यादये हरिविरिञ्चहरेति संज्ञा” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿभिಃಶಾಭೇದೋಕ್ತೇಶ್ಚ ।

ಮತ್ತು ‘ಸ ತ್ರೇಘಾ ಬಭೂವೈಷಾಂ ಗುಣಾನಾಮುಪಾದಾನಾಯ । ವಿಷ್ಣುರ್ವಾಚ ಸತ್ವಸ್ಯ ರಜಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಈಶಾನೋ ನಾಮತಮಸಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ‘ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿತಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿ, ವಿರಿಂಚ, ಹರ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

नच सा “शाखदृष्टय” इत्युक्तन्यायेनान्तर्याम्यभेदाभिप्राया । नापि “तद्गुणसारत्वात्” इति वक्ष्यमाणन्यायेन सादृश्याभिप्राया ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ‘ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಾಂತಪದೇಶಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು, ರುದ್ರ ಚತುರ್ಮುಖ ಇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ‘ತದ್ಗುಣಸಾರತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾದೃಶ್ಯ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ಕೂಡ ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

तयोर्जीविमात्रसाधारण्येन विशिष्याभेदोक्त्ययोगात् ।

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಸಕಲ ಜೀವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು?

अत एव टीकायां पूर्वाधिकरण पूर्वपक्षे “तत्त्वमसि” इत्यादिजीवेश्वराभेदवाक्यं नोक्तम् । अत्र तु “स्थित्यादये” इति विष्णुहिरण्यगर्भाभेदवाक्यमुक्तम् ।

ಹೀಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾದೃಶ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಜೀವೇಶ್ವರಾಭೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಕರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ' ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಹಾಗೂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

अत्र टीकायाम् भाष्यदिशा अजशब्दात् पूर्वपक्षप्राप्तिमुत्तवा तस्य सावकाशत्वमा-  
शंक्य ब्राह्मणशब्दसाहित्येनानवकाशत्वमुक्तम् । तत्राजश्रुतेस्वत एव चतुर्मुख-  
प्रापकत्वोपपादनेन भाष्यस्वारस्ये सम्भवति भाष्येऽनुक्तस्यापि ब्राह्मणपद-  
साहित्येनानवकाशत्वस्योक्तिरभ्युपगमवादेनेति भावेन पूर्वपक्षटीकां व्यनक्ति ॥ अयं  
ब्राह्मण इति ॥

ವಿವರಣೆ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಜಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹ ಅಜಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅಜಶ್ರುತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಜಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪರಸವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು, ಕೇವಲ ಅಭ್ಯುಗಮವಾದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** अजशब्दमात्रस्य केवलाजशब्दस्येत्यर्थः । ननूक्तदिशाऽजशब्दस्या-  
न्यानपेक्षेणैवानवकाशत्वसम्भवेऽभ्युपगमवादो व्यर्थ इत्यत आह - एवञ्चेति ॥

'ಅಜಶಬ್ದ ಮಾತ್ರಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ಅಜಶ್ರುತಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಜಶ್ರುತಿಯು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೇ ನಿರವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಅಭ್ಯುಗಮವಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಎವಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तथाच टीकायां विरोधपरिहारार्थमेव तथोक्तम् । न तूक्तदिशाऽनवकाशत्वं नेतीति भावः । “स न साधुना कर्मणा भूयान्नोवाऽसाधुना कनीयान्” इत्युक्तपापालेपलिङ्गस्येत्यर्थः ।

ಇದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೊರತು, ಅಜಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಪಾಪಾದ್ಯಲೇಪಲಿಂಗವೆಂದರೆ ‘ಸ ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂಯಾನ್ನೋವಾಸಾಧುನಾ ಕನೀಯಾನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಲಿಂಗವೆಂದರ್ಥ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नन्वजशब्दस्यैवानवकाशत्वसम्भवे तस्य चतुर्मुखपरत्वलाभायान्य-  
साहित्यापेक्षाभिप्रायेण न्यायविवरणे ब्रह्मशब्दोक्तिर्विषयंत्यत आह - यद्वेति ॥

ಅಜಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ವತಃ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವಾಗ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಚತುರ್ಮುಖಪರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವೈರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಯದ್ವಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - महत्तत्वेत्यादिटीकां व्यनक्ति ॥ महदिति ॥ “आत्मशब्देन सहश्रवणाद्विष्णुवाची किं नस्यात्” इति टीकोक्तशङ्कां हृदि कृत्वा तदुक्तमेव समाधिमाह - आत्मशब्दोऽपीति ॥ इति प्रयोगाच्च काठक इत्यर्थः ।

‘ಮಹತ್ವತ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ‘ಮಹತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಆತ್ಮಶಬ್ದೇನ ಸಹಶ್ರವಣಾದ್ವಿಷ್ಣುವಾಚೀ ಕಿಂ ನಸ್ಯಾತ್’ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಪರಿತವಾದ ಕಾರಣ, ‘ಮಹಾನ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಽಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಕಾಠಕದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಟೀಕೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - न्यायविवरणोक्ताभेदप्रपञ्चनाय प्रवृत्तां तथाहीत्यादि टीकां विवरीतुं शङ्कामाह - नचेति ॥ विष्णोरित्यादिना ब्राह्मणशब्दनिरवकाशत्वानुवादग्रन्थेन “वर्णादि शून्यादीश्वराद्यावर्तमानस्य ब्राह्मणशब्दस्य” इत्यादि टीका विवृता ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ‘ತಥಾಹಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಿಷ್ಣೋಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ವರ್ಣಸಂಭವೇವ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಗ್ರಂಥವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.



ಇದರಿಂದ 'ವರ್ಣಾದಿ ಶೂನ್ಯಾದೀಶ್ವರಾದ್ವ್ಯಾವತ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಜಾತಿಯಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖದೇವರಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯದ್ಯಪಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸುವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇತ್ಯಾದಿವಿಷ್ಣುಲಿಂಗೈರिति || ಸೌತ್ರವಾದೇತದ್ವುಕ್ತಿಃ | "ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗಸ್ಯ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾಂತಿಃ: "ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗಮ್" ಇತಿ ಭಾಷ್ಯದೀಕೌತಿಕಿಶ್ಚೋಪಲಕ್ಷಣಮिति ಭಾವಃ | ಸೂತ್ರೇ ತಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದನುಕ್ತೆಃ ||

'ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗೈಃ' ಎಂದು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗಸ್ಯ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗವನ್ನಾಗಲೀ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಲಿಂಗವನ್ನಾಗಲೀ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನೆತಿ || ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯ ಆಧಿಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ನ್ಯಾಯವಿವರಣೇತಿ || ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅವಾಧೇನೆತಿ || ಯೌಗಿಕಾರ್ಯಗ್ರಹಣೇ ರೂಢಾರ್ಥಬಾಧಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಅಣ್ಯತೇ ಇತಿ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ' ಎಂದಾಗಬೇಕು. ವಿಪರೀತವಾಗಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗಾಯಿತು? ಎಂದರೆ ಅಧಿಕಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವೇದದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅವಾಧೇನ' ಎಂದರೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಸ್ವರಸತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಏವಂಚ ರೂಢ್ಯಾ ವಿರಿಂಚೇ ಯೋಗೇನ ವಿಷ್ಣೌ ಶ್ರುತೇಸ್ಸಾವಕಾಶತ್ವೇಽಪಿ ರೂಢಾರ್ಥ-ಬಾಧೇನೈಕಪರತ್ವೇನೈವ ರೂಢ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೌ ನಿರವಕಾಶಶ್ರುತೇಶ್ಚತುರ್ಮುಖೇನವಕಾಶಾಲಿಂಗಾನಾಂ ಚೋಪಪತ್ತೌ ನ ಶ್ರುತೇ ರೂಢಾರ್ಥಬಾಧಃ ಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತೇನ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೇ ಡೀಕಾಪಾಂ ಚ ಶ್ರುತೇನವಕಾಶತ್ವೋಕ್ತೇಸ್ಸಾವಕಾಶಶ್ರುತೇರಿತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಸ್ತದ್ವಿರೋಧೇತಿ ನಿರಸ್ತಮ್ |

ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸುವಕಾಶವಾಗಿದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಅಣ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಯೋಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಸುವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸದೇ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದಲೇ ರೂಢಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೇ ಎಂದರೆ ಯೋಗದಿಂದ ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಾವಕಾಶವೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನಚೈವಮನ್ತರ್ನಯಾದಿಘಟಾಹತೇಂದ್ರಾದಿಶ್ರುತಿನಾಂ ಸಮುದ್ರಶಾಪಿತ್ವಾದಿಲಿಂಗಾನಾಂ ಚ ಶ್ರುತೇ ರೂಢಾರ್ಥಾಭಿಧೇನಾಭೇದ ಎವಾಶ್ರೀಯತಾಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ತತ್ರೇವೇಹಭೇದವ್ಯಪದೇಶರೂಪ-  
ಬಾಧಕಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

**ಪ್ರಶ್ನೆ** - ಹಾಗಾದರೆ ಅಂತರ್ನಯಾದ್ಯಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರಾದಿಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಶಾಪಿತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದೇ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ?

**ಉತ್ತರ** - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶ-  
ಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ವಿರಿಂಚನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆನ್ನಲು ಆಧಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ एव वक्ष्यति “नच पूर्वत्र” इत्यादि । “नच भिन्नतयोभय-  
ग्रहणेनोपपत्तिः । एकनिष्ठत्वात्” इति टीकां विवृण्वन्नभेदं विनाऽपि श्रुत्यादेरुपपत्तिमा-  
शङ्क्य निराह - नचेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು 'ನಚ ಪೂರ್ವತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ನಚ' ಭಿನ್ನತಯೋಭಯಗ್ರಹಣೇನೋಪಪತ್ತಿಃ । ಏಕನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - गङ्गेति ॥ यथा गङ्गायां घोष इत्युक्ते गङ्गायां मत्स्यस्तीरे घोष इति  
वाक्यभेदो न कल्प्यते किन्तु लक्षणयैकवाक्यत्वं तद्वदित्यर्थः ।

'ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯವಿದೆ. ತೀರದಲ್ಲಿ ಘೋಷವಿದೆಯೆಂದು ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡದೆ, ಗಂಗಾಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನೇ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ, ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - श्रुतिलिङ्गान्वयानुपपत्तिरूपाभेदसाधकार्थापत्तिर्न श्रुतिबाधितेत्याह -  
नच पूर्वत्रेति ॥

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗ ಇವುಗಳ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾಧಕವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ಪೂರ್ವತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन पूर्वेणागतार्थत्वं चोक्तम् । तर्कपराहतिश्चार्थापत्तेर्नास्तीत्याह - नच जीवैरिति ॥ एतेन पूर्ववैषम्येणापि पूर्वपक्ष उक्तो ध्येयः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಗರ್ವಾತ್ಮವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಗೆ ತರ್ಕಪರಾಹತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನಚ ಜೀವೈಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂಗಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಷಮವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - न केवलमर्थापत्तैर्वाभेदसिद्धिरागमादपीति भावेनार्थापत्तेर्मूलमप्याह - स त्रेधेति ॥ तृतीयस्कन्धैकादशाध्यायतात्पर्योक्तं श्रुतिः ।

ಕೇವಲ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ. ಆಗಮಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ ತ್ರೇಧಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದ ಏಕಾದಶಾಧ್ಯಾಯದ ಭಾಗವತಾತ್ಮರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - एतेन “सत्त्वं रजस्तम इति प्रकृतेर्गुणास्तैर्युक्तः परः पुरुष एक इहास्यधत्ते । स्थित्यादये हरिविरिञ्चहरेति संज्ञा इत्यादेश” इति टीकोक्तादिपदार्थो विवृतः ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಗುಣಾಸ್ತೈರ್ಯುಕ್ತಃ ಪರಃ ಪುರುಷ ಏಕ ಇಹಾಸ್ಯಧತ್ತೇ' । ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - स्थित्यादये इति भागवते ।

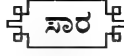
'ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ' ಎಂಬುದು ಭಾಗವತದ ಮಾತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - नयान्तरेणास्यागतार्थत्वाय श्रुत्यादावभेदोक्तेरन्यथासिद्धिमाशङ्क्य निराह - नच सेति ॥ विशिष्येत्युक्तसमाधिष्ठीकाकृत्संमत इत्याह - अत एवेति ॥ तत्त्वमसीत्यादेर्गतैर्वक्ष्यमाणत्वादेव विशिष्य अभेदोकेर्गत्यनुकेरेव चेत्यर्थः ।

ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಭೇದೋಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ಸಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ಟೀಕಾಕಾರರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಅತ ಏವ'

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತಃ ಏವ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭೇದೋಕ್ತಿಗೆ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಎಂದರ್ಥ.

ಗುರುರಾಜೀಯಮ್ - ನನು ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಯೌಗಿಕತ್ವಾಚ್ಚತುರ್ಮುಖೇ ಚ ಯೋಗರೂಢತ್ವಾ ದ್ಯೋಮಾತ್ರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಯೋಗರೂಢೇಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯೇನಾಜಶಬ್ದಸ್ಯೈವ ವಿಷಣ್ಣಾವನವಕಾಶತ್ವಾಭಿಧಾನೇ ಟೀಕಾವಿರೋಧಃ । ತತ್ರ ಕೇವಲಸ್ಯಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶತ್ವೇಽಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೇನ ಸಹಪಠಿತಸ್ಯಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವನವಕಾಶತ್ವಾಭಿಧಾನಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಟೀಕಾಯಾಮಿತಿ ॥ ಅಭ್ಯುಪೇತ್ಯೋಕ್ತೇಃ ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಿತ್ಯತೋ ಭಾಷ್ಯನ್ಯಾಯವಿವರಣಯೋರವಿರೋಧೋಪಪಾದನಮಿತ್ಯಾಹ - ಏವಂಚೇತಿ ॥ ಟೀಕಾಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೇನ ಸಹಪಠಿತಸ್ಯಾಜಶಬ್ದಸ್ಯಾನವಕಾಶತ್ವೋಕ್ತೇರಭ್ಯುಪೇತ್ಯ ವಾದತ್ವೇ ಟೀಕಾಯಾ ಗೌಣತ್ವಂ ಭವತೀತ್ಯತಶ್ಚೀಕಾಸ್ವಾರಸ್ಯಾಯ ಪಕ್ಷಾಂತರಮಾಹ - ಯದ್ವೇತಿ ॥ ತಥಾಚಾಜಶಬ್ದಸ್ಯೋಭಯತ್ರಾಪಿ ಯೋಗರೂಢತ್ವೇನ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾದನವಕಾಶತ್ವಾರ್ಥಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ- ಸಾಹಿತ್ಯೇನಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವನವಕಾಶತೋಕ್ತಿರ್ಯುಕ್ತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ನನು ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮೇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಮಹಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ ಚೋತ್ಕೃಷಾರ್ಥತ್ವಾದುತ್ಕರ್ಷಸ್ಯ ಚ ಬಾಧಾಭಾವೇ ಸಂಕ್ಷುಚಿತತ್ವಾಸಮ್ಮವಾತ್ ಅಸಂಕ್ಷುಚಿತೋತ್ಕರ್ಷಸ್ಯ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇವ ಸತ್ತ್ವೇನಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ವಪರತ್ವೇ ತತ್ಸಮಾನಾಧಿಕರಣತಯಾ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಮಹಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ವಿರೋಧಾಪತ್ಯಾ ನ ವಿರಿಷ್ವಸ್ಯಾಜಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವಮಿತ್ಯಾಶಂಕಯ ಸ್ಯಾದೇವಂ ಯದಿ ಮಹಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯೋತ್ಕೃಷಾರ್ಥತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ತದೇವ ನಾಸ್ತೀತ್ಯಾಹ - ಮಹಚ್ಛಬ್ದೋಽಪೀತಿ ॥ ವಿರಿಷ್ವಸ್ಯೈವಾಜಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಽಪೀತಿ ॥ ನನ್ವಭೇದಾಭಾವೇಽಪಿ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾಬಾಧಃ ಸಮ್ಮವತೀತ್ಯಭೇದಃ ಕಿಮರ್ಥಮಿತ್ಯಾಶಂಕತೇ - ನಚೇತಿ ॥ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯಾವಿಷಯತ್ವಮಾಹ - ನಚ ಪೂರ್ವೇತಿ ॥ ಪೂರ್ವತ್ರ ವಾಽತ್ರ ವಾ ಬಾಧಕಾಭಾವಾಚ್ಚ ನಾಭೇದಸ್ತ್ವಾಜ್ಯ ಇತ್ಯಾಹ - ನಚೇತಿ ॥ ಅತಃ ಏವೇತಿ ॥ ಅಭೇದೋಕ್ತಿಮಾತ್ರಸ್ಯಾಂತರ್ಯಾಮಿಪರತ್ವಸ್ಯ ಸಾದೃಶ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯತ್ವಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭೇದೋಕ್ತೇರಂತರ್ಯಾಮಿಪರತ್ವಸ್ಯ ವಾ ಸಾದೃಶ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯತ್ವಸ್ಯ ವಾ ಸಮ್ಮವ ಇತಿ ಟೀಕಾभिಪ್ರೇತವಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ।



'ವಿಷ್ಣು ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಜಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರೂಢವಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಜಶಬ್ದದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತವಾದ ಕಾರಣ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾನ್' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. 'ಮಹಾನ್' ಎಂಬ ಪದವು ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ಆತ್ಮಾವಿರಿಂಚ ಸುಮನಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಶಕದ ಮಾತಿನಂತೆ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು 'ವಿಷ್ಣೋರ್ವಾಪ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ರಜಸೋ ಬ್ರಹ್ಮೋ ಈಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿರಿಂಚ, ಪರಮಾತ್ಮ, ರುದ್ರ ಈ ಮೂವರು ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ವಿರಿಂಚನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವೆಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.



ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

॥ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ॥ ಭಾಷ್ಯಾಋಕ್ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸರ್ವಾಧಿಪತित್ವಾದಿಕಂ ತಾವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯತ್ರ ।

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿ-ಪತಿತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ನಾಪ್ಯುಭಯಾಬಾಧಾಯಾ ಭೇದಃ ।

ಯತಃ -

ವಿರುದ್ಧೇಷ್ವಪ್ಯಭೇದಶ್ಚೇವಬ್ರಿಹಾದಿಕೇಷ್ವಪಿ ।

ಅಭೇದಃ ಸ್ಯಾತ್ತತಃ ಕಾಪಿ ವಿಕಲ್ಪಾಯೇವ ನೋ ಭವೇತ್ ॥ ೧ ॥

ಅಜಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಬಾಧ ಬರಬಾರದನ್ನಲು ವಿರಿಂಚನಿಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ

ವಿರುದ್ಧೇಷ್ವಪ್ಯಭೇದಶ್ಚೇದ್ಯವಪ್ರೇಹ್ಯಾದಿಕೇಷ್ವಪಿ ।

ಅಭೇದಃ ಸ್ಯಾಯತ್ತತಃ ಕ್ವಾಪಿ ವಿಕಲ್ಪಾದ್ಯೇವ ನೋ ಭವೇತ್ ॥೧॥

ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಯಾವ ಹಾಗೂ ಪ್ರೀತಿಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಕಲ್ಪವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕು.

“ಬ್ರಿಹಿಭಿರ್ಯಜೇತ ಯವೈರ್ಯಜೇತ” ಇತ್ಯಾದಾವುಭಯಾಬಾಧಾಯ ಬ್ರಿಹಿಯವಯೋರಭೇದಾಪತ್ಯಾ ತಯೋರ್ವಿಕಲ್ಪೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ । “ಧೇನ್ವಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ” ಇತ್ಯಾದೌ ಧೇನ್ವಾದಿನಾಂ ಸಮುಚ್ಚಯಶ್ಚ ನ ಸ್ಯಾತ್ ।

‘ಪ್ರೀತಿಭಿರ್ಯಜೇತ ಯವೈರ್ಯಜೇತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಈ ಎರಡುವಿಧ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದನ್ನಲು ಪ್ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಕಲ್ಪವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ‘ಧೇನ್ವಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು, ಹಸುವನ್ನು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಸಮುಚ್ಚಿತವಾದ ಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಧೇನು ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ತತಶ್ಚ ಲೋಕವೇದಯೋರ್ವಿಕಲ್ಪಾದಿವಾತೈವೋತ್ಸಿದೇತ್ । ಬ್ರಿಹಾದಿಭೇದಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶ್ಚೇದ್ವಿಂಶೋ-  
ವಿರ್ವಿಶ್ವಾದ್ವೇದೋಽಪಿ “ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ” ಇತ್ಯಾದಿಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕ  
ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಃ ।

ವ್ರೀಹಿ ಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಯೆಂದರೆ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಕಲ್ಪವೆಂಬ ವಾರ್ತೆಯೇ ಸುಳ್ಳಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಇನ್ನು ವ್ರೀಹಿ ಹಾಗೂ ಯವಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಭೇದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ, ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖರಿಗೂ ಭೇದವು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ತತಃ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

“ಸ ತ್ರೇಧ” ಇತ್ಯಾಪಿ ತದ್ವತ್ತರೂಪವಿಶೇಷಾಭಿಪ್ರಾಯಮ್ । अन्यथा “स आविवेश ब्रह्मा ब्रह्माणं चतुर्मुखमीश ईशानं पञ्चमुखम्” इति वाक्यशेषेण “ब्रह्मणि ब्रह्मरूपोऽसौ शिवरूपी शिवे स्थित” इत्यादिस्मृत्याच विरोधात् ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಸ ತ್ರೇಧಾ' ಎಂಬವಾಕ್ಯವು ವಿರಿಂಚಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಪವಿಶೇಷವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಸ ಅವಿಶೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಾಂ ಚತುರ್ಮುಖಮೀಶ ಈಶಾನಂ ಪಂಚಮುಖಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಈಶ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರುದ್ರನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪೋಽಸೌ ಶಿವರೂಪೀ ಶಿವೇ ಸ್ಥಿತಃ' ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಶಿವಯೆಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ಮೃತಿಗೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

“स्याणुहोचक्राम स प्रजापतिमुवाच कोऽसि के स्मः कः स इति । स होवाच योऽस्मि ये स्थ यःस” इति विशिष्य भेदोक्तेश्च ।

ಮತ್ತು ಭಾಗವತದ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ತಮಗೆ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಸ್ಥಾಣುರ್ಹೋಚಕ್ರಾಮ ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿಮುವಾಚ ಕೋಽಸಿ ಕೇ ಸ್ಯಃ ಕಃ ಸ ಇತಿ । ಸ ಹೋವಾಚ ಯೋಽಸ್ಮಿ ಯೇ ಸ್ಥ ಯಃಸ' ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ರುದ್ರದೇವರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸಮೀಪಿಸಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು, ನಿಮಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದವನು ಯಾರು? ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನು ಹೇಗಾಗಿದ್ದಾನೆ ? ನಮಗಿಂತ ಅಥವಾ ನನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದವನು ಯಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಿನಗೂ, ನನಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಭೇದವಿದೆ. ಈ ಭೇದವು ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ಯಭೂತವಾಗಿದೆ. ನಿನಗಿಂತಲೂ ಮತ್ತು ನನಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಅತ್ರ ಟೀಕಾयां “अयं ब्राह्मणो विष्णुरेव” इत्यारभ्य “अन्यथा पत्यादिशब्द-  
विरोधात्” इत्यन्तेन निरवकाशलिङ्गेन सिद्धान्तः कृतः । तत्र लिङ्गनिरवकाशत्वं  
व्यनक्ति ॥ भाष्यादीति ॥

ವಿವರಣೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ  
ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, 'ಅನ್ಯಥಾ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ, ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ  
ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು  
'ಭಾಷ್ಯಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “उतामृतत्वस्थेशान” इत्यादिभिरित्यर्थः । श्रुत्यर्थटीकायां व्यक्तः  
ब्राह्मणाजशब्दौ सावकाशाविति टीकायामेवोक्तम् । विवृतं च पूर्वपक्ष एवास्माभिरिति  
भावः ।

'ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಥೇಶಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಲಿಂಗವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ  
ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಅಜಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ  
ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಕೂಡ  
ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** “न चाभेदात् पतित्वादिविरिञ्चेऽपि सम्भवति” इत्यादिटीकां विवृण्वन्  
लिङ्गानामन्यथासिद्धिं प्रागुक्तामाशङ्क्य निराह - नापीति ॥

'ನ ಚಾಭೇದಾತ್ ಪತೀತ್ವಾದಿವಿರಿಂಚೇಽಪಿ ಸಂಭವತಿ' ಅಭೇದವಿರುವ ಕಾರಣ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿ  
ಧರ್ಮವು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ,  
ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ  
'ನಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** विमतौ नाभिन्नौ विरुद्धधर्माश्रयत्वात् ब्रीहि यवादिवदित्यनुमान-  
विरोधः। विरिञ्चस्य कर्मलेपाभावायुक्तेर्नित्यमुक्तेन परमात्मना भेदस्यैवोपपन्नत्वादिति  
टीकोक्तिलिखं मनसि निधाय तस्यानुमानस्याप्रयोजकत्वपरिहाराय विपक्षे  
बाधकतर्कमाह - विरुद्धेष्विति ॥

'ವಿಮತೋ ನಾಭಿನ್ನೌ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಶ್ರಯತ್ವಾತ್ ಬ್ರೀಹಿ ಯವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ  
ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಶ್ರಯವಿದೆ, ಭೇದವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ವಿರಿಂಚ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ-



ಧರ್ಮಾಶ್ರಯತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದವಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಕರ್ಮಲೇಪಾಭಾವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಈ ಧರ್ಮವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಶ್ರಯರಾದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಟೀಕೆಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಿಪಕ್ಷ ಬಾಧಕರ್ತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವಿರುದ್ಧೇಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಅಂದರೆ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಶ್ರಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವೇ ಇರಲಿ ಎಂದು ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಪ್ರೀತಿ ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ವಿಪಕ್ಷಬಾಧಕ ತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಬ್ರಿಹ್ಮಾದಾವಿಷ್ಣವಪತಿಮಾಶಂಕಾಹ - ತತಃ ಕಾಪೀತಿ || ಸ್ಲೋಕಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಬ್ರಿಹಿಭಿರೀತಿ || ಅಧಿಕರಣಶರೀರಂ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಮಂತಸ್ತದ್ವೇತಿ ಸೂತ್ರೇ | ವಿಕಲ್ಪಾದಿತ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥಮಾಹ - ಧೇನ್ವೇತಿ ||

ಪ್ರೀತಿ, ಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ತತಃ ಕ್ವಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕವನ್ನು 'ಪ್ರೀತಿಭಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರೀತಿಯವಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅಂತಸ್ತಧರ್ಮಾಪದೇಶವೆಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ವಿಕಲ್ಪಾದಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಧೇನ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ದ್ವಾದಶಸ್ಯ ಚತುರ್ಥೆಪಾದೇ "ಕ್ರಯಣೇ ತು ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್" ಇತಿ ತೃತೀಯಾಧಿಕರಣೇ "ಏಕಹಾಯನ್ಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತಧೇನ್ವಾದಿನಾಂ ಬ್ರಿಹ್ಮಾದಿವದ್ವಿಕಲ್ಪಪ್ರಾಪ್ತೌ ಸಮುಚಯಃ ಉಕ್ತಃ | ಸ ನಸ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಕ್ರಯಣೇ ತು ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್' (೧೨-೪-೩)'

(೧) ಭಾಷ್ಯಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ -

ಅಥ ತೃತೀಯಂ ಸೋಮಕ್ರಯಸಾಧನಾನಾಮಜಾದೀನ ಸಮುಚಯಾಧಿಕರಣಮ್ (ಸೂತ್ರ ೫-೭)

ಕ್ರಯಣೇಷು ತು ವಿಕಲ್ಪಸ್ಸ್ಯಾದೇಕಾಥತ್ವಾತ್ ||೫||

(ಸಮುಚಯೋ ವಾ ಪ್ರಯೋಗೇ ದ್ರವ್ಯಸಮವಾಯಾತ್ ||೬|| ಸಮುಚಯಂ ಚ ದರ್ಶಯತಿ ||೭||)

ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ ಶಂಕನಾತ್ಸಂಜ್ಞಾತಿಃ | ಸೋಮಕ್ರಯಣಾರ್ಥಂ ದ್ರವ್ಯಾಣಿ ಶ್ರುಯಂತೇ "ಅಜಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ" "ಹಿರಣ್ಮಯೇತಿ ಕ್ರೀಣಾತಿ" "ಏಕಹಾಯನ್ಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ" "ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ" ಇತ್ಯಾದಿನಿ | ತತ್ರೇಕಹಾಯನ್ಯಾದಿಗುಣಭೇದೇನ ತತ್ತದ್ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಕ್ರಯಾಣಾಂ ಭಿನ್ನತ್ವಾದಿಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟತಯೋತ್ಪನ್ನಾ ದಶಾಪಿ ಕ್ರಯಾಃ ಕಿಂ ಸೋಮಪ್ರಾಪ್ತೌ ವಿಕಲ್ಪಯಂತೇ, ತತಃ ಸಮುಚಯಂತಿ ಇತಿ ಸಂದೇಹೇ, ಸರ್ವಕ್ರಯಾಣಾಂ ಸೋಮಪ್ರಾಪ್ತಿ-ರೂಪೈಕಾರ್ಥ್ಯಾನುಪೂರ್ವತ್ರ ಯಜ್ಞಾನುವಾಕ್ಯಾಪುಗಲವದ್ವಿಕಲ್ಪ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ತದಾಹ, ಕ್ರಯಣೇಷು ತ್ವಿತ್ಯಾದಿ |

ಪ್ರಾಪ್ತಕಾರ್ಥಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಏಕಹಾಯನ್ಯಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ ವಾಸಸಾ ಕ್ರೀಣಾತಿ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಧೇನು, ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ವ್ರೀಹಿಯವಾದಿಗಳಂತೆ ಏಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಏಕಲ್ಪವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸೋಮವನ್ನು ಅವನ ಬಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಸುವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕು, ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕು. ತನಗೆ ಕೊಡಲು ಎಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವಿರುವುದಾದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುಚ್ಚಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "ಇತ್ಯಾದಿಭೇದಶ್ರುತಿಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್" ಇತಿ ಟೀಕೋಕ್ತಿಂ ವಿವೃಣ್ವಂತದ್ವೇತೀಯಃ |  
ವ್ಯನಕ್ತಿ || ತ್ರಿಹೀದಿಭೇದ ಇತಿ || ಭೇದೋಽಪಿತಿ || ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ |

'ಇತ್ಯಾದಿಭೇದಶ್ರುತಿಬಾಹುಲ್ಯಾಚ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತನನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ, ಟೀಕಾ ಮಾತಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವ್ರೀಹಾದಿಭೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಭೇದೋಽಪಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವೆಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - "एको नारायण आसीन्न ब्रह्मा नच शङ्करः । समुनिर्भूत्वा समचिन्तयत् । तत एत" इति कार्यकारणभावेन भेदबोधिण्या धर्मिग्राहकतया प्रबलया "रूपोपन्यासाच्च" इति सूत्रभाष्योक्तश्रुत्या सिद्ध इत्यर्थः |

'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಚ ಶಂಕರಃ | ಸಮುನಿರ್ಭೂತ್ವಾ ಸಮಚಿಂತಯತ್ | ತತಃ ಏತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವದಿಂದ ಭೇದವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದ 'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಿರಿಂಚನಿಗೂ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಭೇದವೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

व्यक्तोऽयं । सिद्धान्तस्तु, "ब्रीहिभिर्यजेत" इत्यादौ "ब्रीहिभिरेव यजेत", "यवैरेव यजेत" इति द्रव्यनियम इव, नात्र "वाससैव क्रीणाति" इति "एकहायनैव क्रीणाति" इति द्रव्यनियमः । तथात्वे "अश्वशफेत क्रीणाति" इति वचनादश्वशफमात्रस्यैव क्रयसाधनत्वापत्तेः । न चेष्टापत्तिः । विक्रेतुरल्पेनाऽत्यसंभवात् । अतो वाससा क्रीणातीवेति वाक्यार्थ इति ब्रीहियवादिवैषम्येण न तत्रैव विकल्पः । किन्तु समुच्चयः । किञ्च क्रयाणां विक्रेतानतिप्रयोजनकत्वादानतेश्च बहुभिस्सुकरत्वादानतिरूपकार्यसौकर्याय समुच्चयाश्रयणम् । वस्तुतस्तु तत्तद्गुणविशिष्टक्रयसाध्याऽऽनतिनां भेदेन कार्यक्याभावात्समुच्चय इति ज्ञेयम् । तदाह सूत्रे, समुच्चयो वा प्रयोगे द्रव्यसयवायादिति ।

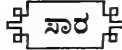
इति तृतीयं सोमरूपसाधनानामजादीनां समुच्चयाधिकरणम्

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪ್ರಾಗುಕ್ತಶ್ರುತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಮಾಶಂಕಯ ಸ್ಮೃತೇಸ್ತು ತದಂತಗತೀಶ್ವರರೂಪಾಪೇಕ್ಷಯೋಪ-  
ಪತ್ತೇರಿತಿ ಟೀಕಾಂಕ ಸಮಾಧಿಂ ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಾಂತ್ಯಾ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಸ ತ್ರೇಪೇತಿ ||

ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚಾದಿಗಳ  
ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ  
ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ವಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕರ್ತವನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ ತ್ರೇಧಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತದ್ಭವೇತಿ || ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾನಗತೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಬ್ರಹ್ಮಣೀತಿ || ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದ್ವಿತೀಯಾ-  
ಧ್ಯಾಯತಾತ್ಪರ್ಯಸ್ಮೃತಿಃ | ಸ್ಥಾಣುರिति ತಾತ್ಪರ್ಯೋಕ್ತಶ್ರುತಿಃ | ಸ್ಥಾಣುಃ ರುಧ್ರಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಂ  
ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮ್ |

'ತದ್ಗತ' ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಬ್ರಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು  
ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ.  
'ಸ್ಥಾಣುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಾಣು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ  
ರುದ್ರನೆಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಜಾಪತಿಂ' ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು 'ಉಚ್ಚಕ್ರಾಮಃ' ಎಂದರೆ ತೀರ್ಥವಾಗಿ  
ಸಮೀಪಿಸಿದನು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ  
ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.



ಚತುರ್ಮುಖನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಉತ್ತಮತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಧರ್ಮವು  
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದೆಯೆಂದು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ  
ಶ್ರುತಿಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಜಶ್ರುತಿಯಿಂದ  
ವಿರೋಧಪರಿಹರಿಸಲು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ  
ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಾದರೆ  
ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕೋ, ಯವದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕೋ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದಾಗ  
ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ  
ಸೋಮತ್ರಯಣವನ್ನು ಧೇನುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕೋ? ಎಂಬ  
ಸಂಶಯವು ಉಂಟಾದಾಗ. ಧೇನು ಹಾಗೂ ಬಟ್ಟೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಾ  
ಹೋದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಎಂಬ ವಾರ್ತೆಯೇ ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಎರಡು  
ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪಬಾರದು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅಂತಹ 'ತತಃ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಇವರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರ ಕಂಡರೆ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರ ಬಳಿ 'ಯೋಽಸ್ಮಿ ಯೇ ಸ್ಥ ಯಃಸ' ಎಂದು ತಮಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ತಮಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

////////////////////

• • • • •

ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವಿಲ್ಲ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

अत्र च “भेदव्यपदेशाच्च शारीरश्रोभयेऽपि हि भेदेन” इत्यादौ जीवाद्विष्णोर्भेदं स्वीकृत्यानन्दमयादेस्तत्तद्विज्ञैर्जीवत्वे शङ्किते तन्निरासः ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಭೇದವು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಶಾರೀರಶ್ರೋಭಯೋಽಪಿ ಹಿ ಭೇದೇನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಜೀವಾಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯನಿಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

“ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್ತಾನ್ಯ” ಇತ್ಯತ್ರ ತು “ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮ” ಇತ್ಯಾದಾವಾತ್ಮೇತಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಸ್ಯ  
 ಸ್ವರೂಪಾರ್ಥತ್ವಾತದನುಸಾರೇಣ ಪ್ರಯಾಜಶೇಷನ್ಯಾಯೇನೆಂದ್ರಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿಷಿಢಿ ನೇಯಾ । ತತಶ್ಚ ವಿಷ್ಣೋ-  
 ರಿನ್ದ್ರಾಘಭೇದ ಇತ್ಯಾದಿಕೇ ಶಕ್ತಿಸ್ತ ಆತ್ಮಪ್ರಾತಿಪದಿಕಸ್ಯ ಶರೀರಪ್ರತಿಸಮ್ಬಂಧ್ಯರ್ಥತ್ವೋಪಪತ್ತೇರ್ನ  
 ವಿಭಕ್ತಿಬಾಧಕತೇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಿಹೃತಮ್ ।

ಸಮುದ್ರಶಾಯಿತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರ ಶ್ರುತಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಬರುವಂತಹ ಪರಸ್ಪರ  
 ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ.  
 ‘ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮಾ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದರ್ಥ. ಷಡ್ವಿವಿಭಕ್ತಿಯು ಭೇದವನ್ನು  
 ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಔಪಚಾರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು  
 ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ‘ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇಣ ಹವಿಸ್ಸಭಿಘಾರಯತಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ  
 ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ತೃತೀಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪ್ರಯಾಜಶೇಷಂ ಹವಿಸ್ಸುಕ್ವಾರಯೇತ್’  
 ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೇಷ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ  
 ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಮುಂದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಕ್ಕೆ  
 ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಾರ್ಥವನ್ನು ಗೌಣ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ‘ಇಂದ್ರಸ್ಯ’  
 ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಷಡ್ವಿಕ್ ಭೇದವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ  
 ಅಭೇದವೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯಾದದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ  
 ಹೊರತು, ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಬಾಧಕವಾದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಷಡ್ವಿವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ  
 ಭೇದ ಸತ್ಯಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ತು ಇಶ್ವಕರ್ತೃಕಪರಿಷ್ವಕ್ಲಕರ್ಮಣೋ ಜೀವಸ್ಯೇಶಾನ್ದೇದಧಿಯಂ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ಸ ಭೇದೋ  
 ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯೈವ । ನತು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯೇತಿ ಸ್ವಪ್ರದೃಶ್ವತ್ವಸಮನ್ವಯವಿರೋಧಿನಿ ಜೀವಮಾತ್ರಸ್ಯ  
 ವಿಷ್ಣವಭೇದೇ ತದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಥಜೀವವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾನಾಂ ಬಾಧಾಯ ಶಕ್ತಿಸ್ತೇ ತನ್ನಿರಾಸಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಸುಷುಪ್ತಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತಃ’ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ  
 ಈಶಕರ್ತೃಕಪರಿಷ್ವಂಗೆ ಕರ್ಮನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಈಶನಿಂದ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ  
 ಭೇದವು ವಿಶಿಷ್ಟನಿಗೆ ಇರಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯನಾದ ವಿಶೇಷನಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ  
 ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟತ್ವದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಸಕಲಜೀವನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭೇದವು  
 ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರಬಾರದೆಂದು  
 ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಢಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಬರುವಂತಹ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

इह तु अभेदपक्षे सर्वाधिपतित्वादेर्विरिञ्चेऽपि सम्भवान्न भेदधीरिति ब्राह्मण-  
शब्दसमन्वयविरोधिनि विरिञ्चस्य विष्ण्वभेदे तद्वाक्यस्थविष्णुविरिञ्चलिङ्गाबाधाय  
शङ्किते तन्निरासः ।

ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಸರ್ವಾಧಿ-  
ಪತಿತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ  
ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿರಿಂಚಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ  
ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೇವಲ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ  
ಮಾತ್ರ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“भोक्त्रापत्तेः” इत्यत्र तु जीवाभिन्नत्वात् ब्रह्मणो जगत्कर्तृत्वं युक्तिविरुद्धमिति  
शङ्किते तन्निरासः ।

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ 'ಭೋಕ್ತೃಪತ್ತೇರವಿಭಾಗಶ್ಚೇತ್ಯೋಲೋಕವತ್'  
ಎಂಬ ಭೋಕ್ತೃಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜೀವಾಭೇದವಿರುವ ಕಾರಣ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು  
ಹೇಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ? ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.  
ಹಾಗೇ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಜಗತ್  
ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

पृथगित्यत्र तु जीवेशभेदाभेदश्रुत्योर्विरोध इति शङ्किते तन्निरास  
इत्यपौनरुक्त्यमिति ध्येयम् ।

ವೃಥಾಗುವದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕೆಲವು  
ಶ್ರುತಿಗಳಿವೆ. ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇನ್ನು ಕೆಲವಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೂ  
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು  
ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ವಿಷಯವು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ಭೇದಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ  
ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ತದ್ವಕ್ತಮನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ -

ನ ಜೀವಭೇದಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರ ಪುನರುಕ್ತತಾ ।

ವಾಕ್ಯಾಂತರದ್ವಿತೀಯತತ್ವಾತ್ ಪೃಥಗಿತ್ಯತ್ರ ಪೂರ್ಣತಾ ॥ ಇತಿ ।

ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದ ಸಾರವನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ -

ನ ಜೀವಭೇದಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಶಂಕಾಽತ್ರ ಪುನರುಕ್ತತಾ ।

ವಾಕ್ಯಾಂತರದ್ವೈತಕತ್ವಾತ್ ಪೃಥಗಿತ್ಯತ್ರ ಪೂರ್ಣತಾ ॥

ಜೀವಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು 'ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಕಾಶಃ -

ನನು ಪ್ರಾಬಂಧಶೋಭೇದಸ್ಯ ವ್ಯುದಸ್ತತ್ವಾತ್ಪುನರಭೇದಾಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರ ತತ್ಸಮಾಧಿಶ್ಚ ನ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯಂತೋ ಭೇದಸೂತ್ರಾಣಾಂ ವಿಷಯಭೇದಮಾಹ - ಅತ್ರ ಚೇತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುವವರಾಗಿ, ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡದೇ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಭೇದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ಅತ್ರ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶಃ - ಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಭೇದಂ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯೇತಿ ॥ "ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್" ಇತ್ಯಾನಂದ-ಮಯಾಧಿಕರಣಗುಣಸೂತ್ರಸ್ಯ "ತೇ ಯೇ ಶಾಂತಂ ಪ್ರಜಾಪತೇರಾನಂದಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯೇ ಜೀವಾದಾನಂದಮಯಸ್ಯ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾರ್ಥಕತ್ವೇನೋಕ್ತವಾತ್ತದಮಿಪ್ರಾಯೇಣೈತದ್ವಕ್ತಮ್ । ಸುಧಾರ್ಥಾಂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ತು ವರ್ಣಕಾಂತರಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

‘ಆತ್ರ ಚ’ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಬಂದಿರುವ ಭೇದಸಾಧಕ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೀಗಿವೆ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ‘ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ‘ತೇ ಯೇ ಶತಂ ಪ್ರಯಾಜಪತೇರಾನಂದಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ದಸೆಯಿಂದ ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಭಾಷ್ಯದ ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಜೀವನದಸೆಯಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಸುಧೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ತಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ಪೌನರುಕ್ತಿಯಾಭಾವಸ್ತು ತತ್ರ ಸರ್ವಜೀವಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ತಸ್ಮಿನ್ವಾಕ್ಯ-  
ವಿಶೇಷಭೇದೇ ಶಾಕ್ತೀತಿ ಸಾಧಾರಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶೇನ ನಿರಾಸ: |

ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಲ್ಲಿಯೂ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜೀವಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಅಭೇದವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಇಹ ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾಭೇದೇ ಶಾಕ್ತೀತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೇದೋಕ್ತಿಯಾ ನಿರಾಸ ಇತಿ ಭಾವ: |  
ಅತ ಏವೋಕ್ತಂ ವಿಶಿಷ್ಟಾಭೇದೋಕ್ತಿಯಾಗಾತ್ ವಿಶಿಷ್ಟಭೇದೋಕ್ತೇತಿ ||

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಜೀವ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿಶೇಷವಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಅಭೇದವನ್ನಷ್ಟೇ ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ವಿರಿಂಚನಿಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕರಣವೇ ಬೇರೆ ಆದರೂ ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಭೇದೋಕ್ತಿಯೋಗಾತ್’ ಎಂದು, ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಭೇದೋಕ್ತೇಶ್ಚ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ಶಾರೀರಶ್ರೋಮಯೇಪಿ” ಇತ್ಯಂತರ್ಯಾಮಿನಯಗುಣಸೂತ್ರೇ ಭಾಷ್ಯೇ ಜೀವಾನಾಮಂತರ್ಯಾಮಿತೀ  
ಶಾಕ್ತೀತಿ “ಯ ಆತ್ಮಾನಿ ತಿಷ್ಠನ್” ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಽತ್ಮಶಬ್ದಿತಜೀವಸ್ಯಾಂತರ್ಯಾಮಿತೋ



ಭೇದಾध्यಯನಸ್ಯೋಕ್ತ್ಯಾ ತದಭಿಪ್ರಾಯೇಣಾಂತರ್ಯಾಮಿಣೋ ಜೀವತ್ವೇ ಶಕ್ತಿತೇ ತನ್ನಿರಾಸ  
ಇತ್ಯಾದಿಪದೇನೋಕ್ತಮ್ ।

‘ಆನಂದಮಯಾದೇಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಇದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ‘ಶಾರೀರಶ್ಲೋಭಯೇಽಪಿ ಭೇದೇನ್ನೈನಧೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ ಗುಣಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ‘ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಠತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೇ ಜೀವನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - यदि तु “आत्मा विज्ञानमिति च सर्वजीवाभिमानवान् । ब्रह्मैवोक्त” इति बृहद्भाष्यदिशा चतुर्मुखस्यान्तर्यामितो भेदाध्ययनमित्यर्थः तदा चतुर्मुखस्यान्तर्यामित्वशङ्कातन्निरासयोरेव प्रतीत्या विष्ण्वभेदशङ्कातन्निरासयोरभावेना-  
पौनरुक्त्यमिति भावः ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ, ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ‘ಆತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಚ ಸರ್ವಜೀವಾಭಿಮಾನವಾನ್ । ಬ್ರಹ್ಮೈವೋಕ್ತಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಭೇದವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ, ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ‘ಶಾರೀರಶ್ಲೋಭಯೇಽಪಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಪುನರುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - इत्यादावित्यादिपदेन “विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ” इत्यत्र विरिञ्चस्य विष्णुतो भेदमुपेत्यैवाद्दृश्यत्वादिगुणकाक्षरत्वे शक्तिते “तस्मादेतद्ब्रह्मनाम रूपमन्नं च जायत” इत्यक्षराद्भेदव्यपदेशोक्त्या तन्निरासः ।

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ‘ಇತ್ಯಾದೌ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ‘ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ಆಕ್ಷರನೇ ವಿರಿಂಚನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ‘ತಸ್ಮಾದೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮ ರೂಪಮನ್ನಂ ಚ ಜಾಯತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷರನಿಗಿಂತ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಆಕ್ಷರನಿಂದ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಇರುವಂತಹ ಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಆತ್ಮೇತ್ಯಾದಾವಿತ್ಯಾದಿಪದೇನ “ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್” ಇತ್ಯತ್ರ ಧ್ರುವಾದಿನಯ-  
ಗುಣಸೂತ್ರೇ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದೇ ಶಾಙ್ಕಿತೇ ತತ್ರೈವ ಪ್ರಕರಣೇ ಭೇದೋಕ್ತಯಾ ತನಿರಾಸ ಇತಿ  
ಗೃಹ್ಯತೇ ||

‘ಆತ್ಮೇತ್ಯಾದೌ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ‘ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದ  
ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.  
ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಅದೇ  
ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಸಾಧಕಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು,  
ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇತಿ || ಉಕ್ತಮಧಿಕರಣಶರೀರಂ ಪ್ರಾಣಾನುಕ್ರಿಸ್ತೇತಿ || “ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇಣ  
ಹವಿಷ್ಯಮಿಧಾರಯತಿ” ಇತ್ಯತ್ರ ಶೇಷಶಬ್ದಪ್ರಾತಿಪದಿಕಸ್ವಾರಸ್ಯೇನ ತೃತೀಯಾ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥಕತ್ವ-  
ಕಲ್ಪನೇನ ಪ್ರಯಾಜಶೇಷಂ ಹವಿಷ್ಯತ್ಪ್ರಾಣೇದೀತ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯುಕ್ತನಿರ್ವಾಚನೇನ ಷಷ್ಠಿ “ರಾಹೋವಿಶರ”  
ಇತಿವದ್ವಿವಾಚನೇನ ನೇಯೇತ್ಯರ್ಥ: |

ಅನುಕ್ರಮದಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯಾಜಶೇಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ‘ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇಣ  
ಹವಿಷ್ಯತ್ಪ್ರಾಣೇದೀತ್ಯರ್ಥ’ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇಣ’ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ‘ಶೇಷ’  
ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತೃರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.  
ಅಂದರೆ ‘ಪ್ರಯಾಜಶೇಷಂ ಹವಿಷ್ಯತ್ಪ್ರಾಣೇದೀತ್ಯರ್ಥ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಯೋಗ್ಯಮಾಣವಾದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ  
ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ‘ರಾಹೋವಿಶರಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರಾಹುವೇ ಶಿರಸ್ಸಾದ್ದರಿಂದ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಗೆ  
ಹೇಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ  
ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ವಿಭಕ್ತೃರ್ಥವನ್ನು ಗೌಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ‘ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಆತ್ಮಾ’  
ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಭೇದವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ  
ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಏತೇನಾಭೇದಪ್ರಾಪಕಭೇದಾದಪೌನರೂತ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ || ಭೋಕ್ತೃತಿ ||  
ದ್ವಿತೀಯಾಧಿಪಾದೇ || ಪೃಥಗಿತಿ || ತತ್ರೈವ ತೃತೀಯಾಧಿಪಾದೇ || ತದ್ಭೂತಮಿತಿ || ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣಾನು-  
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭೇದಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು  
ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.  
‘ಭೋಕ್ತೃಪ್ರತ್ಯೇಕವಿಭಾಗಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

‘ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣವು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ತದುಕ್ತಮ್’ ಎಂದರೆ ಅನಂದಮಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅನುಷ್ಠಾಪನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

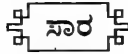
**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಕರಣೇ ಛೈಕ್ಯವಿವಕ್ಷಾयां ಚೋದಿತಾಯಾं ತತ್ತದ್ವತಭೇದಾವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಸೂತ್ರೇಣ ಸೂತ್ರೇಣ ಭೇದಸಮರ್ಥನಂ ಕ್ರಿಯತೇ । ಅತಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಭೇದಾನ್ ಪುನಃಕುರಿತಶಾಸ್ತ್ರಾಽಪಿ ।

ಈ ಬ್ರಹ್ಮವೀಮಾನಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮದ ಅಭೇದವು ಆಪಾತತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನ್ವೇವಂ ಸತ್ಯಭೇದಃ ಕಾಪಿ ನ ನಿರಸ್ತಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ ಪೃಥಗಿತಿ ॥ ಪೂರ್ಣತಾ ಪ್ರಧಾನತಾ । ಭೇದಸಾಧನಸ್ಯ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ವಿಚಾರಿತತ್ವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮದ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಮತ್ತು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮದ ಅಭೇದವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಪೃಥಗ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮದ ಅಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮದ ಭೇದಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಗುರಾಜಿಯಮ್** - ಬ್ರಿಹ್ಮಾದಿಕೇಶ್ವರೀತ್ಯತ್ರ ವಿಕಲ್ಪಾಶ್ಚೇತ್ಯತ್ರ ಚಾದಿಪದಸಂಕ್ಷಾಹಂ ದರ್ಶಯನ್ ಸಂಕ್ಷೇಪಕಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿತಿ ॥ ತ್ರಿಹಿಮಿರೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ದೃಶ್ಯಾನ್ತದಾರ್ಶನ್ತಿಕಯೋರ್ವೈಷಮ್ಯಂ ಶಾಸ್ತೇ ॥ ತ್ರಿಹಿಮಿರೀತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಸಾಮ್ಯೇನ ಪರಿಹರತಿ ॥ ವಿಷ್ಣೋರಿತಿ ॥ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕೇತ್ಯುಕ್ತಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿರೋಧೋದ್ವೇಗಾಹಕಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕತ್ವೇನೋಪಜೀವ್ಯತ್ವಾತ್ತದಭೇದಗ್ರಾಹಕಪ್ರಮಾಣಾಪೇಕ್ಷಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮಿತಿ ಸೂಚಯತಿ । ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೇದೋಕ್ತಭಾವಂ ಪರಿಹರತಿ ॥ ಸ್ವಾಣುರೀತಿ ॥ ಸರ್ವತ್ರಾಪಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದನೇ ಪೌನಃಕರ್ತೃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತಃ ನ ಜೀವಭೇದಸೂತ್ರಾಣಾಮಿತ್ಯಾದಿನುಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತಂ ಪರಿಹಾರಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ಅತ್ರ ಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥



ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಿಂಚನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಭೇದವನ್ನೇ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯದ ಭೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಭೇದವನ್ನು ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸೂತ್ರಗಳು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ, ಜೀವನಿಗೂ ವಿಷ್ಣುನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಆನಂದಮಯನ ಜೊತೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಶಾರೀರಾಶ್ಚೋಭಯೇಽಪಿಹಿಭೇದೇನ್ನನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ದ್ವೈಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣದ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚನ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಅಭೇದವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಸಾಧಕಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಭೇದದ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಈಶನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಕೇವಲ ಆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮಾತ್ರ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಕೂಡ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭೇದಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಪೃಥಗುಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದು ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಭೇದಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪೂರ್ಣತೆಯು ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಸಾಧಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.



## ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

### ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

नच सर्वाधिपतित्वादेर्विरिचस्य विष्ण्वभेदेनाप्युपपत्तेर्न भेदकत्वमिति वाच्यम्।  
अन्योन्याश्रयात् ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭೇದ ಹೇಳಿದಾಗ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ವಿರಿಂಚನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಭೇದಕಧರ್ಮವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅನ್ನೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ವಿರಿಂಚರಿಗೆ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬಾರದ ಕಾರಣ. ಭೇದಕಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಭೇದಕಧರ್ಮ-ವಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ, ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ವಿರಿಂಚರಿಗೆ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನ್ನೋನ್ಯಾಶ್ರಯ.

“यं कामये तं तमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणम्” इत्यादिश्रुतिषु विरिञ्चस्य सर्वाधिपतित्वनित्यमहिमत्वादेर्निषेधाच्चेति ।

‘ಯಂ ಕಾಮಯೇ ತಂ ತಮುಗ್ರಂ ಕೃಣೋಮಿ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ವಿರಿಂಚನಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವಾಗಲೀ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ-ದಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

अत्र च वाजसनेये “सर्वस्य वशि” इति वशित्वस्यादित्वेऽपि भाष्योदाहृत-  
शाखान्तरे पतिशब्दस्यादित्वात् सूत्रे तदनुसारेण पत्यादीत्युक्तम् ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ವಶ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಶಿತ್ವವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪತಿಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ‘ಪತ್ಯಾದಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: -

ನನು ಯದ್‌ಕುಂ ವಿರುದ್ಧೇಷ್ವಭೇದಶ್ಚೇದಿತಿ ತತ್ರ । ವಿಶೇಷ್ಯಸ್ಯೈಕತ್ವೇನ ಧರ್ಮಾಣಾಂ  
ವಿರೋಧಸ್ಯೈವಾಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಹ - ನಚೇತಿ ॥

ವಿವರಣೆ - ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ವಿರಿಂಚರಿಬ್ಬರೂ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರರಾದ್ದರಿಂದ, ಅಭೇದವು  
ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಏನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ  
ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟರಿಗೆ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ವಿಶೇಷ್ಯಾಂಶವೆನಿಸಿದ ಚೈತನ್ಯರಿಗೆ ಐಕ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ,  
ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ನಚ'  
ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಅನ್ಯೋನ್ಯೇತಿ ॥ ಸಿದ್ಧೇಽಭೇದ ಧರ್ಮಾಣಾಮವಿರೋಧೇನಾಭೇದಕತ್ವಂ ಸತಿ ಚ  
ತಸ್ಮಿನ್ನಭೇದ ಇತ್ಯನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯಾದಿತ್ಯರ್ಥ: । ಯಂ ರುದ್ರಂ ಚತುರ್ಮುಖಂ ವಾ ಕರ್ತುಂ ಕಾಮಯೇ ತಂ ತಂ ರುದ್ರಂ  
ಚತುರ್ಮುಖಂ ವಾ ಕರೋಮಿತಿ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಽಭಿಧಾನಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

'ಯಂ' = ಯಾವ ರುದ್ರನು, 'ಚತುರ್ಮುಖಂ ವಾ' = ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು, ಕರ್ತಮ್ = ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಲು,  
ಕಾಮಯೇ = ಬಯಸುತ್ತೇನೋ, ತಂ = ಅಂತಹ ರುದ್ರನನ್ನು, ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು, ಕರೋಮಿ =  
ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂಬುದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮಾತು.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸೂತ್ರೇ ವಕ್ಷ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಪತ್ಯಾದೀತ್ಯಪುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಶಂಕಾ  
ಸೌತ್ರನಿರ್ದೇಶಂ ಸಾಧಯತಿ ॥ ಅತ್ರೇತಿ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವತ್ಕಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು 'ಪತ್ಕಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು  
ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪ್ರಕಾಶ: - ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿರ್ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹರತೇತ್ಯರ್ಥ: । ತಥಾಪ್ಯಧಿ-  
ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಪತ್ಯಾದೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಸ್ತುಪಸರ್ಗಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಾಭಿಪ್ರಾಯ: ।  
ಚರಣಾಭಿಧಾನಾದಿತಿವದಿತೀಕೇ ।

'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.  
ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಪತಿ ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪತ್ಕಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.  
ಹಾಗಾದರೆ 'ಅಧಿಪತ್ಕಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ-  
ಉಪಸರ್ಗವು ವಾಚಕವಲ್ಲ. ಕೇವಲ ದೈರ್ಯತಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿರುವ ಕಾರಣ, ಅಧಿಪತಿಯೆಂಬ  
ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಯೆಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ವಾಚಕವಾಗಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು  
ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನಷ್ಟೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

‘ವಿಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು, ‘ವಿ’ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ‘ಚರಣಾಭಿಧಾನಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅನ್ಯೇತು “ಪತಿಂ विश्वस्यात्मेधरम्” इति समानार्थत्वेन नारायण एव विशेष्यभूत इति ज्ञापनाय पत्यादीत्युक्तमित्याहुः ।

ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಪತಿಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾತ್ಮೇಶ್ವರಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪತಿಶಬ್ದವಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದವನು ನಾರಾಯಣನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अपरेतु “सर्वस्याधिपतिरेष भूतपतिः” इति पतिशब्दस्याभ्यस्तत्वा-  
त्तात्पर्यद्योतनाय पत्यादीत्युक्तिरित्याहुः ।

ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಏಷ ಭೂತಪತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವು ಕೇವಲ ನಾರಾಯಣನ ಧರ್ಮವೇ ಹೊರತು, ಚತುರ್ಮುಖನ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ತೂತ್ರಿಯ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿಯೂ ‘ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - केचित्तु तत्पुरुषबहुव्रीहिरूपसमासद्वयस्याप्याश्रयणेन पतिशब्दात्पूर्व-  
शब्दानामुत्तरशब्दानां च सर्वेषामप्युपादानान्मध्यस्थस्याभ्यस्तस्य पतिशब्दस्योपादानेन  
पत्यादीतिनिर्देश इति वदन्ति ।

ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ಪತ್ಯಃ ಆದಿಃ = ಪತ್ಯಾದಿಃ ಎಂದು ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಪತಿಶಬ್ದದ ಹಿಂದಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ಪತಿಃ ಆದಿಃ ಯಜ್ಞಾಂತೇ’ ಎಂಬ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಪತಿಶಬ್ದದ ಮುಂದಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದರಿಂದ ‘ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂದೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - सर्ववशित्वादेरवान्तरेऽथरे विरिञ्चे कथञ्चित्संभवेऽपि पापालेपलिङ्गं  
कथमपि न विारञ्च सावकाशमिति तत्सहपाठादन्यदपि तथेति द्योतनाय “सनसुधेन”  
इत्याद्यलेपोक्तिपरवाक्यात्पूर्वत्रोत्तरत्र च श्रुतपतिशब्दोपादानेन पत्यादीत्युक्तम् ।

‘ಸರ್ವವಶಿತತ್ವ’ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಕಥಂಚಿತ್ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಿರಿಂಚನೂ ಕೂಡ ಅವಾಂತರ ಈಶ್ವರನಾದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ವಶವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪಾಪಾಲೇಪವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿತಪಾದ ಕಾರಣ, ಉಳಿದ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸನಸುಧೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪಾಪಾಲೇಪವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗವು ಹೇಗೆ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅಭಿಪತ್ತಿಶಬ್ದಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उभयत्र श्रुतोत्तर्यर्थमेव सर्वस्येति वा भूतस्येति वोपपदस्यानुपादानम् ।  
अत एव च न्यायविवरणे “पापालेपलिङ्गस्य चेत्” इत्येवोक्तिरित्यपि सङ्गिरन्ते ।

ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಸರ್ವ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನಾಗಲೀ, 'ಭೂತ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನಾಗಲೀ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪತ್ತಿಶಬ್ದವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗಸ್ಯ ಚೇತ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪಾಪಾಲೇಪಲಿಂಗವೂ ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ, ಇದೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕೆಲವರ ಉತ್ತರ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अत्र सूत्रे साक्षाद्भेदस्यानुक्तत्वादभेदेन पूर्वापक्षस्मृताननुगुण  
इत्येतदेतेन निरस्तम् । पतित्वादभेदकधर्मस्योक्तयैवाभेदनिरासस्याभिमतत्वात् ।

ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭೇದಪರವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನುಗುಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಈಗ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದಕಥರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವಿರಿಂಚ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿರಿಂಚನು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನುಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

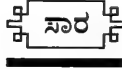
**ಪ್ರಕಾಶ:** - भेद एव वक्तव्ये भेदकोक्तिस्तु विरुद्धयोरैक्यं न युक्तम् । अतिप्रसङ्गात् ।  
विरुद्धत्वं चान्योन्याश्रयापत्त्यैव सिद्धम् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಭೇದಕಥರ್ಮವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉಭಯವಿಧ ಕಥರ್ಮಗಳ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಭೇದಪರವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳದೇ ಭೇದಕಥರ್ಮವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.



**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಅಭೇದಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಶ್ಚೋಭಯವಿಧಧರ್ಮಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತೇತ್ಯಾದಿಸೂಚನಾಯ । ಅತ एव प्राक्सूत्राभिमत एवातिप्रसङ्गो “विरुद्धेष्वप्यभेदश्च” इत्यादिना प्रपञ्चितः । पूर्वसूत्रेऽनुषङ्गसिद्धस्य “भेदेन व्यपदेशात्” इत्यस्येहाप्यनुवर्तनेन पत्यादिशब्देभ्यो भेदेन व्यपदेशादित्यन्वये तु साक्षादेव भेदोक्तिरिति बोध्यम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದೆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಆತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನೇ 'ವಿರುದ್ಧೇಷ್ವಪ್ಯಭೇದಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಷಂಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ 'ಭೇದೇನವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಭೇದೇನವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಕಂಠತಃ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ.



ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿರಿಂಚನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಹೊರಟ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ನಿರಾಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಅಭೇದ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ' ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಅಭೇದ ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಾಧಿ-ಪತಿತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದ ತಂದುಕೊಡುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಭೇದಕ ತಂದುಕೊಡುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರ ವಿರಿಂಚನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ನೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುವ ಕಾರಣ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಯಂ ಕಾಮಯೇ ತಂ ತಮುಗ್ರಂ ಕೃಣೋಮಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರಿಂಚಾದಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವತೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ವತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ವತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಧಿಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಉಪಸರ್ಗವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಾಚಕವಲ್ಲ. ಕೇವಲ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಪತಿಶಬ್ದವನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಅನ್ಯೇತು ॥ “ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣेषು” ಇತ್ಯಾದಿ “ಸ ವಾ एष महानज आत्मा योऽयं विज्ञानमयः” इत्यन्तं बृहदारण्यकवाक्यं मानान्तरप्राप्त-  
संसार्यात्मस्वरूपानुवादमात्रम् । उपक्रमोपसंहारयोः संसारिरूपस्यैव प्रतीतेरिति  
प्राप्तेः

(१) शाङ्करभाष्यम् -

सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन ॥ ४२ ॥

स्याद् विज्ञानमयो जीवो ब्रह्म वा जीव इष्यते ।

आदिमध्यावसानेषु संसारप्रतिपादनात् ॥

विविच्य लोकसंसिद्धं जीवं प्राणायुपाधितः ।

ब्रह्मत्वमन्यतोऽप्राप्तं बोध्यते ब्रह्म नेतरत् ॥

व्यपदेशಾದित्यनुवर्तते । बृहदारण्यके षष्ठे प्रपाठके ‘कतम आत्मेति योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु ह्यन्तर्ज्योतिः पुरुषः’ इत्युपक्रम्य भूयानात्मविषयः प्रपञ्चः कृतः । तत्किं संसारि-  
स्वरूपमात्रान्वाख्यानपरं वाक्यमुतासंसारिस्वरूपप्रतिपादनपरमिति संशयः । किं  
तावत्प्राप्तम्? संसारिस्वरूपमात्रविषयमेवेति । कुतः? उपक्रमोपसंहाराभ्याम् । उपक्रमे  
‘योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु’ इति शारीरलिङ्गात् । उपसंहारे च ‘स वा एव महानज  
आत्मा योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु’ इति तदपरित्यागात्, मध्येऽपि बुद्धान्ताद्यवस्थोपन्यासेन  
तस्यैव प्रपञ्चनादिति । एवं प्राप्ते ब्रूमः - परमेश्वरोपदेशपरमेवेदं वाक्यं न  
शारीरमात्रान्वाख्यानपरम् । कस्मात्? सुषुप्तावुत्क्रान्तौ च शारीराद्भेदेन परमेश्वरस्य  
व्यपदेशात् । सुषुप्तौ तावद् ‘अयं पुरुषः प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्तो न बाह्यं किञ्चन वेद  
नान्तरम्’ इति शारीराद्भेदेन परमेश्वरं व्यपदिशति । तत्र पुरुषः शारीरः स्यात्तस्य  
वेदितृत्वात् । बाह्याभ्यन्तरवेदनाप्रसङ्गे सति तत्प्रतिषेधसम्भवात् । प्राज्ञः परमेश्वरः,  
सर्वज्ञत्वलक्षणया प्रज्ञया नित्यमवियोगात् । तथोत्क्रान्तावपि ‘अयं शारीर आत्मा  
प्राज्ञेनात्मनान्वाकूढ उत्सर्जन् याति’ इति जीवाद्भेदेन परमेश्वरं व्यपदिशति । तत्रापि  
शारीरो जीवः स्याच्छरीरस्वामित्वात् । प्राज्ञस्तु स एव परमेश्वरः । तस्मात्  
सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन व्यपदेशात्परमेश्वर एवात्र विवक्षित इति गम्यते । यदुक्तमाद्यन्तमध्येषु  
शारीरलिङ्गात्तत्परत्वमस्य वाक्यस्येति । अत्र ब्रूमः - उपक्रमे तावद् ‘योऽयं विज्ञानमयः  
प्राणेषु संसारी लक्ष्यते स वा एष महानज आत्मा परमेश्वर एवास्माभिः प्रतिपादित

ಅನುವಾದ - ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮನು ಜೀವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಹೃದ್ಯಂತಃ' ಎಂದು ಹೃದಯದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಮಯನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

“ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಜಾಯಮಾನಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕಲ್ಪಿತಸಂಸಾರಿಪರಮನು “ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ” ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಕಲ್ಪಿತಾಸಂಸಾರೈಕ್ಯಂ ಬೋಧಯತ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ । ಸುಷುಪ್ತೀತ್ಯಾದಿಸ್ತನ್ನದ್ವಯಂ ಚೈಕಾಧಿಕರಣಮಿತ್ಯಾಹುಃ ॥

‘ಸ ವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಜಾಯಮಾನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಿತನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂದು ಅಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜೀವಾಧೀನನಾದ

ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯಸ್ತು ಮಧ್ಯೆ ಬುದ್ಧಾಂತಾಧಿವಸ್ಥೋಪನ್ಯಾಸಾತ್ ಸಂಸಾರಿಪರಮವಿವಕ್ಷಾಂ ಮನ್ಯತೇ, ಸ ಪ್ರಾಚೀನಮಪಿ ದಿಶಂ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತಃ ಪ್ರತೀತಿಮಪಿ ದಿಶಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೇತ । ಯತೋ ನ ಬುದ್ಧಾಂತಾಧಿವಸ್ಥೋಪನ್ಯಾಸೇನಾವಸ್ಥಾವತ್ತ್ವಂ ಸಂಸಾರಿತ್ವಂ ವಾ ವಿವಕ್ಷತಿ, ಕಿಂ ತರ್ಹವಸ್ಯಾರಹಿತತ್ವಮಸಂಸಾರಿತ್ವಂ ಚ । ಕಥಮೇತದವಗಮ್ಯತೇ? ಯದ್ ‘ಅತಃ ಋಷಿಂ ವಿಮೋಕ್ಷಾಯೈವ ಬ್ರೂಹಿ’ ಇತಿ ಪದೇಪದೇ ಪೃಚ್ಛತಿ । ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮವಾಗತಸ್ತೇನ ಭವತ್ಯಸಂಜ್ಞಾಂ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ’ ಇತಿ ಪದೇಪದೇ ಪ್ರತಿವಕ್ತಿ । ‘ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನಾನನ್ವಾಗತಂ ಪಾಪೇನ ತೀರ್ಣಂ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾನ್ ಶೋಕಾನ್ ಹೃದಯಸ್ಯ ಭವತಿ’ ಇತಿಚ । ತಸ್ಮಾದಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಮೇವೈತ-  
ದ್ವಾಕ್ಯಮಿತ್ಯವಗಮ್ಯತಮ್ ॥ ೪೨ ॥

ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॥ ೪೩ ॥

ಇತಃಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಮೇವೈತದ್ವಾಕ್ಯಮಿತ್ಯವಗಮ್ಯತಮ್ । ಯದಸ್ಮಿನ್ ವಾಕ್ಯೇ ಪತ್ಯಾದಯಃ ಶಬ್ದಾಃ ಅಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾಃ ಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾಃ ಭವಂತಿ । ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶಿ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ’ ಇತ್ಯೇವಂಜಾತೀಯಕಾ ಅಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾಃ । ‘ಸ ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂತಾಃ ಏವಾಸಾಧುನಾ ಕನೀಯಾನ್’ ಇತ್ಯೇವಂಜಾತೀಯಕಾಃ ಸಂಸಾರಿಪರಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಾಃ । ತಸ್ಮಾದಸಂಸಾರಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ಇಹೋಕ್ತ ಇತ್ಯವಗಮ್ಯತಮ್ ॥

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ಯಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ರ ಬ್ರೂಮಃ ॥

यत्तत्त्वमैक्यं तन्नैव कीर्त्यते श्रुतिसूत्रयोः ।

तत्र यः कीर्त्यते भेदः तच्च तत्त्वं न ते मते ॥ १ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ -

ಯತ್ತತ್ವಮೈಕ್ಯಂ ತನ್ನೈವ ಕೀರ್ತೃತೇ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಯೋಃ ।

ತತ್ರ ಯಃ ಕೀರ್ತೃತೇ ಭೇದಃ ತಚ್ಚ ತತ್ತ್ವಂ ನ ತೇ ಮತೇ ॥೧॥

ಯಾವ ಐಕ್ಯವು ಅದ್ವೈತ ಮತದ ತತ್ವವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರವಾಗಲೀ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವೇಶಭೇದವು ಅದ್ವೈತಮತದ ತತ್ವವಲ್ಲ.

सुषुप्त्यादिसूत्रेण, तद्विषयतया त्वयाप्युदाहृताभ्यां “प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्तः प्राज्ञेनात्मनान्वारूढ” इति श्रुतिभ्यां च जीवाद्भेद एवोक्तः ।

'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ಯಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ನೀವು ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

तथा पत्यादिसूत्रेण, तद्विषयत्वेन त्वयाप्युदाहृतया “एष लोकाधिपतिः” इत्यादिश्रुत्याच जीवाद्भेदकधर्मा उक्ताः । नतु त्वया तत्त्वतयाऽभिप्रेतमैक्यम् ।

ಅದರಂತೆ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಎಷ ಲೋಕಾಧಿಪತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಭೇದಕಧರ್ಮವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಅದ್ವೈತಿಗಳ ತತ್ವವೆನಿಸಿದ ಅದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

एतेन योऽयं विज्ञानमयो जीवः स एवैष महानात्मा परमात्मैत्यभेद उक्त इति निरस्तम् । सूत्रविरोधात् । प्राज्ञेनेत्यादिमानान्तराप्राप्तभेदोपदेशविरोधाच्च ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಜ್ಞಾನಮಯನೆನಿಸಿದ ಜೀವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಸೂತ್ರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸೂತ್ರವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ.

ನच "अत ऊर्ध्वं विमोक्षायैव ब्रूहि" इति पृष्टे उक्तो भेदो भेदकधर्माश्च-  
मिथ्येति युक्तम् । न वा मानान्तरेण स्वप्रकरणस्थेन प्राज्ञेनेत्यादिवाक्येन चाविरुद्ध  
महत्त्वादिविधिपरत्वसम्भवे तद्विरुद्धाभेद परत्वं युक्तम् । तस्मान्नेहैक्योक्तिः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅತ ಉರ್ಧ್ವಂ ವಿಮೋಕ್ಷಾಯೈವ ಬ್ರೂಹಿ' ಮೋಕ್ಷದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಭೇದ ಹಾಗೂ ಭೇದಕಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ಇರುವ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಹತ್ವಾದಿವಿಧಿ-ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಭೇದಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅತ ಉರ್ಧ್ವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

यच्चेहोच्यते भेदादिकं तच्च न तत्त्वम् । पत्यादिसूत्रस्य पूर्वशेषत्वेच चशब्दापात  
इति ॥

ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದು ಅದ್ವೈತಮತದ ತತ್ವವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗುಣಸೂತ್ರವಾದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

प्रकाशः -

बृहदारण्यकवाक्यमिति ॥ प्रागेव लिखितमेतत् । किं संसार्यात्मस्वरूपानुवाद-  
परमुतासंसारिब्रह्मस्वरूपप्रतिपादनपरमिति संशयः ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಇತಿ, ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತರ್ಜೋತಿಃ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸಂಶಯ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಪ್ರಕರಣವು ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -**

ಆದಿಮಧ್ಯಾವಸಾನೇಷು ಸಂಸಾರಿಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ ।

ತತ್ಪರೋ ಗ್ರಂಥಸಂದರ್ಭಃ ಸರ್ವ ತತ್ರೈವ ಯೋಜ್ಯತೇ ॥

ಇತಿ ಭಾಮತ್ಯುಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮನುವದತಿ ॥ ಮಾನಾಂತರೇತಿ ॥

ಆದಿಮಧ್ಯಾವಸಾನೇಷು ಸಂಸಾರಿಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ ।

ತತ್ಪರೋ ಗ್ರಂಥಸಂದರ್ಭಃ ಸರ್ವಂ ತತ್ರೈವ ಯೋಜ್ಯತೇ ।

ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವು ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಮಾನಾಂತರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ -** ಸಂಸಾರೈವ ತಾವದಾತ್ಮಾಽಹಂಕಾರಾಸ್ಪದಂ ಪ್ರಾಣಾದಿಪರೀತಸ್ಸರ್ವಜನಸಿद्ध ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಸಂಸಾರ್ಯಾತ್ಮಮಪ್ರತಿಪಾದಕಮಿದಮನುವಾದಮಾತ್ರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನುವಾದಫಲಂ ಚ ಕರ್ಮಾಪೇಕ್ಷಿತಕರ್ತುಃ ಸ್ತುತಿರिति ಭಾವಃ ॥

'ಮಾನಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಆತ್ಮನು 'ಅಹಂ' ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಣಾದಿಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಸಕಲಜನರಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಯಾವ ಸಂಸಾರಿಜೀವನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದೇ ಅನುವಾದದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - उपक्रमेति ॥ आदावन्ते च जीववाचिविज्ञानमयशब्दप्रयोगादिति भावः । मध्ये च “स वा एष एतस्मिन्संप्रसादे स्वप्ने बुद्धान्ते रत्वा चरित्व” इति स्वप्नाद्यवस्थोपपत्तेरित्यपि ध्येयम् । महानज इत्यादिकं तु संसारिण्येव कथञ्चिद्यो यमिति भावः ।

ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ' ಎಂದು ಜೀವವಾಚಿಯಾದ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಶಬ್ದವೇ ಇದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಪ್ರಸಾದೇ ಸ್ವಪ್ನೇ ಬುದ್ಧಾಂತೇ ರತ್ವಾ ಚರತ್ವಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಾಗ್ರತ್ ಸ್ವಪ್ನಸುಷುಪ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮಹಾನಜಃ' ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕಥಂಚಿತ್ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - तत्किं संसारिणोऽन्यः परमात्मैव नेति संसार्यनुवादपरमित्युच्यतेऽथ वाऽत्र संसारिव्यतिरेकेण परमात्मनो सङ्कीर्तनात्संसारिण एवादावन्ते च कीर्तनात्तत्परमिति ।

ಸಂಸಾರಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ, ಅಥವಾ ಸಂಸಾರಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ?

**ಪ್ರಕಾಶ:** - नाद्यः । “ईक्षतेनाशब्दम्” गतिसामान्यात्” इत्यादिभिस्तद्भिन्न-परमात्मप्रतिपादकागमस्योपपादितत्वात् ।

ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷ ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಈಕ್ಷತೇರ್ನಾಶಬ್ದಮ್ ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಸಾರಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಗಮಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - न द्वितीयः । “प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्त” इति सुषुप्तौ “प्राज्ञेनात्मनाऽन्वारूढ उत्सर्जयति” इत्युत्क्रान्तौ च भेदेन व्यपदेशात् ।

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ' ಎಂಬ ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ ಉತ್ಸರ್ಜಯತ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸಾರಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ನನು ಭೇದೇನ ಜೀವಪರವ್ಯಪದೇಶೋ ವಾಕ್ಯಂ ಭಿद्यೇತೇತ್ಯತ ಆಹ - ಸವಾಽಯಮಿತಿ॥  
ಅನಧಿಗತೈಕ್ಯಾವಬೋಧನಪರತ್ವಸಮ್ಮಭೇದಾನುವಾದಮಾತ್ರಮಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸವಾಽಯಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಧಿಗತವಾದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವಿಕೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೈಶ್ಚೇದಂ ವಾಕ್ಯಜಾತಮಸಂಸಾರ್ಥಮಪ್ರತಿಪಾದನಪರಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೈಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧಿಪತಿತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹೊರಟವೆ ಎಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

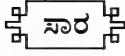
**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಾನಾನುಗುಣ್ಯೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಪರಾಚಛೇ ॥ ಯತ್ತತ್ವಮಿತಿ ॥  
ಏಕೈಕೀರ್ತನಾಭಾವೇ ನಿರ್ವಿಘ್ನಂ ವಾಕ್ಯಮಾಪದೇತೇತಿ ಶಾಕ್ಷಾಂ ವ್ಯುದಸ್ಯನ್ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥  
ಸುಷುಪ್ತಾದೀತಿ ॥

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅನನಗುಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯತ್ತತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ. ಒಂದುವೇಳೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸುಷುಪ್ತಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - ಭೇದ ಏವೇತಿ ॥ ಏತೇನ ತೃತೀಯಪಾದಾರ್ಥಸ್ಯಾಸಿದ್ಧಿರಪಿ ಪರಾಸ್ತಾ ।  
ಏತೇನೇತ್ಯುಕ್ತಮೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ಸೂತ್ರೇತಿ ಮಾನಾಂತರೇತಿ ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞಭೇದಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಽಥಗೋಚರತ್ವಾದಿತಿ  
ಭಾವಃ । उत्तरार्ಥं वनक्ति ॥ यच्चेति ॥

ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, 'ತತ್ತ್ವ ಯೇ ಕೀರ್ತಿತೇ ಭೇದಃ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಮಾತಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸೂತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಥವನ್ನು 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.





ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಸಹ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಕತಮ ಆತ್ಮ ಇತಿ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ಹೃದ್ಯಂತಜೋಃಕಿ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗಿ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಷು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಹೃದ್ಯಂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಾ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವನನ್ನೇ ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಶಬ್ದವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪ್ರತಿಪಾದಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವಾತ್ಮನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಆಗುವುದರಿಂದ, ಜೀವನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾಂತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾನ್ವಾರೂಢಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಧ್ಯಾಭೂತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಮಯನಾದ ಜೀವನೇ 'ಮಹಾನ' ಅಜಃ' ಎನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರಿಂದ ಜೀವಾಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಸ್ಯ ಪರೀಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜೀವನಲ್ಲೇ ಆಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಸಂಸಾರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳಾಗಲೀ ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ

'ಯತ್ತತ್ವಮೈಕೈಕಂ ತನ್ನೈವ ಕೀರ್ತೃತೇ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಯೋಃ |

ತತ್ರ ಯಃ ಕೀರ್ತೃತೇ ಭೇದಃ ತಚ್ಚ ತತ್ತ್ವಂ ನ ತೇ ಮತೇ'

ಯಾವ ಐಕ್ಯವು ಅದ್ವೈತ ಮತದ ತತ್ವವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಾಗಲೀ, ಸೂತ್ರವಾಗಲೀ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವೇಶಭೇದವು ಅದ್ವೈತಮತದ ತತ್ವವಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿ' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಕೂಡ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದಕದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

////////////////////////////////////

• • • • •

ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣವಿಮರ್ಶೆ

## ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

ಕೇचितು ॥ ಸುಘ್ರಸ್ಯಾದೀತಿಸ್ತತ್ರದ್ವಯಮಸ್ಮದ್ತುಕ್ತವಾಕ್ಯವಿಷಯಮೇವ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ಮುಕ್ತಜೀವಾದ್ವಿ  
ಲಕ್ಷಣಬ್ರಹ್ಮಸಾಧನಪರಂ ಸತ್ "ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರ" ಇತ್ಯೇತದಧಿಕರಣಶೇಷ ಇತ್ಯಾಹುಃ ।<sup>೧</sup>

(೧)ರಾಮಾನುಜಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಸುಘ್ರಸ್ಯುಕ್ತಾನ್ತಯೋರ್ಮೇದೇನ ॥ ೪೩ ॥

ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ವರ್ತತೇ, ಸುಘ್ರಸ್ಯುಕ್ತಾನ್ತಯೋಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವೇನ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಃ ಪರಮಾತ್ಮಾಸ್ತೇವ । ತಥಾಹಿ ವಾಜಸನೇಯಕೇ 'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ ಯೋಽಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಃ ಪ್ರಾಣೇಶು' ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಃ ಸುಘ್ರಸ್ಯವಸ್ಥಾಯಾಮಕಿಚ್ಚಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞೇನ ಪರಮಾತ್ಮನಾಪರಿಷ್ವಕ್ತು ಆಗ್ರಾಹಯತೇ । 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ವಕ್ತೋ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚನ ವೇದ ನಾಂತರಮ್' ಇತಿ । ತಥೋಕ್ತಾನ್ತಾವಪಿ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾಽತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢ ಉತ್ಸರ್ಜನ್ ಯಾತಿ' ಇತಿ । ನಚ ಸ್ವಪತ ಉಕ್ರಮತೋ ವಾ ಕಿಚ್ಚಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ತದಾನಿಮೇವ ಸ್ವೇನೈವ ಸರ್ವಜ್ಞೇನ ಸತಾ ಪರಿಷ್ವಕ್ತಾನ್ವಾರೋಹೌ ಸಂಭವತಃ, ನಚ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾಂತರೇಣ, ತಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ ॥ ೪೩ ॥

ಇತಚ್ಚ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯಾಹ -

ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॥ ೪೪ ॥

ಅಯಂ ಪರಿಷ್ವಜ್ಞಕಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಉತ್ತರತ್ರ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೈರ್ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ - 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೋ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ । ಸ ನ ಸಾಧುನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಭೂಯಾನ್ತೋ ಏವಾಸಾಧುನಾ ಕನೀಯಾನ್ । ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಏಷ ಭೂತಾಧಿಪತಿರೇಷ ಭೂತಪಾಲ ಏಷ ಸೇತುರ್ವಿಧರಣ ಏಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಸಂಭೇದಾಯ । ತಮೇತಂ ವೇದಾನುವಚನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ...ಏತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಭವತಿ । ಏತಮೇವ ಪ್ರಬ್ರಾಜಿನೋ ಲೋಕಮಿच्छಂತಃ ಪ್ರವ್ರಜಂತಿ' 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾಽನ್ವಾದೋ ವಸುಧಾನ್' 'ಅಜರೋಽಮೃತೋಽಭಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ । ಏತೇ ಚ ಪತಿಸ್ತತ್ವಜಗದ್ವಿಧರಣತ್ವಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವಾದಯಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥೇಽಪಿ ನ ಕಥ್ಯಂತಿ ಸಂಭವಂತಿ । ಅತೋ ಮುಕ್ತಾತ್ಮನೋಽರ್ಥಾಂತರಭೂತೋ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾಽಕಾಶಃ । ಏಕೈಕೋಪದೇಶಾಸ್ತು ಸರ್ವಸ್ಯ ಚಿದ್ವಿಧಾತ್ಮಕಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಾಯತ ಇತಿ 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿಭಿರ್ವಾಕ್ಯೈಃ ಪ್ರತಿಪಾಢತ ಇತಿ ಪೂರ್ವಮೇವ ಸಮರ್ಥಿತಮ್ । ದ್ವೈತಪ್ರತಿಪೇಧಚ್ಚ ತತ ಏವೇತ್ಯನವಧಮ್ ॥೪೪॥

ಅನುವಾದ - ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ೧. 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ-  
ವ್ಯಪವೇಶಾತ್' ೨. 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ೩. 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು  
ಸೂತ್ರಗಳು ಸೇರಿ, ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣ. ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ  
ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾವು ಹೇಳಿದ ಛಂದೋಗ್ಯದ ಮಂತ್ರವೇ ಅಧಿಕರಣದ  
ವಿಷಯವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಾಮರೂಪವಿಲಕ್ಷಣನಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ  
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಮುಕ್ತಜೀವನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ  
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಕ್ತಜೀವನು ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ತತ್ರ । “ಆಕಾಶೋ ವೈನಾಮ” ಇತ್ಯತ್ರಾಕಾಶೋ ಮುಕ್ತಜೀವ ಏವ ನತು ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವದತಾ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣಾ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಧಿಕರಣೇ ತದ್ವಾಕ್ಯವಿಚಾರಂ ವಿಹಾಯ ಸ್ವೋಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಸ್ಯ ಮುಕ್ತಜೀವ-  
ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾಂತರಮಾಶ್ರಿತೃ ಶಕ್ತಿಮನುಚಿತತ್ವಾತ್ ॥

ಇವರ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಆಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ'  
ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಜೀವನಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು  
ಒಪ್ಪಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಮೊದಲು ತಾನು ಒಪ್ಪಿರುವ ಭೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ  
ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು 'ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ' ವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಒಪ್ಪಿ, ಸುಷುಪ್ತಿಸೂತ್ರಕ್ಕೆ  
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನುಚಿತವಾಗಿದೆ.

टीकाक्षरार्थस्तु ॥ स्वरव्यत्ययस्याधिकार्थत्वादिति ॥ “आधिक्येऽधिकमित्येव  
हरिणासूत्रमीरितम्” इत्यृग्भाष्य उक्तत्वाद्ब्रह्मणा वेदेन गम्यत्वाधिक्यविवक्षया दीर्घ  
इत्यर्थः । इतरत् स्पष्टमिति ॥ ब्राह्मणाधिकरणम् ॥ १४ ॥

इति श्रीमद्ब्रह्मण्यतीर्थपूज्यपादानां शिष्येण

व्यासयतिना विरचितायां श्रीमद्भाष्यटीकाविवृतौ

तात्पर्यचन्द्रिकायां प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ १ ॥ ३ ॥

ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯಸ್ಯಾಧಿಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್' ಎಂದಿದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮ  
ಅಣತೀತಿ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣಾಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ'  
ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವು ಹೇಗಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಧಿಕೃತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ,  
ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ 'ಅಧಿಕೃತಾಧಿಕಮಿತ್ಯೇವ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಹರಿಣಾಸೂತ್ರಮೀರಿತಮ್' ಎಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೇದದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂದು ದೀರ್ಘವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉಳಿದ ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ.

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಹೃದ್ಯತೀರ್ಥ ಪೂಜ್ಯಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಂದ ರಚಿತವಾದ  
ಭಾಷ್ಯಟೀಕಾವಿವೃತ್ತಿಯಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ  
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -**

ಕೇचित್ತ್ವಿತಿ || ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇ ಆಕಾಶಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ನ ಮುಕ್ತಜೀವಃ | ನಾಮರೂಪಾಸ್ಪೃಶ್ವತ್ವೇನ  
ತನ್ನಿವೋದೃತ್ವೇನ ಚ ಬಂಧಮುಕ್ತೋಭಯಾವಸ್ಥಾಜಿವಾದರ್ಥಾಂತರತ್ವಸ್ಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಸ್ಯ  
ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ |

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೇ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬಂಧ ಹಾಗೂ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಲ್ಲ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು.

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ತನ್ನ ಯುಕ್ತಮ್ | “ತತ್ತ್ವಮಸಿ” ಇತ್ಯಾದಿನೈಕವ್ಯವ್ಯಪದೇಶೋ “ನೆಹನಾನಾಸ್ತಿ”  
ಇತಿ ಭೇದನಿಷೇಧೇನ ಚ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾನೇಽರ್ಥಾಂತರಭೂತಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನೋಽಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಾಙ್ಕ್ಯ ತತ್ತ್ವಂ  
ಜೀವಮಾತ್ರಾದರ್ಥಾಂತರತ್ವೇ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿರೂಪ ಮುಕ್ತವಸ್ಥಾಜಿವಾತ್ |

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನೆಹನಾನಾಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಭೇದವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಕೇವಲ ಜೀವನಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ? ಅಥವಾ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ?

**ಪ್ರಕಾಶ: -** ನಾಥಃ | “ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢ” ಇತಿ  
ಸುಷುಪ್ತುಕ್ರಾಂತ್ಯೋರ್ಮೇಧೇನ ಜೀವಾದರ್ಥಾಂತರಸ್ಯ ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತಿ ಸುಷುಪ್ತಿಸೂತ್ರೇಣೋಕ್ತವಾತ್

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾಽನ್ವಾರೂಢಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾಂತಿಗಳಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಆಭೇದವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । “ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶಿ” ಇತ್ಯಾದಿಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಶ್ಚ ಮುಕ್ತಯವಸ್ಯಾದರ್ಶಾಂತರಸ್ಯ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । ನಹಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತित್ವಾದಿಕಂ ಮುಕ್ತಯವಸ್ಯೇಪಿ ಸಮ್ಮವತಿತಿ ದ್ವಿತೀಯಸೂತ್ರೇಣೋಕ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।**

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಿನ್ನನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವಾದಿಗಳು ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾನಾಗಿದ್ದಾನ್ನೆನ್ನಲು 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತ್ಯೋರ್ಭೇದೇನ' ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಶೇಷವನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - पूर्वशेषत्वे तु सूत्रानुत्थानं स्यादिति दूषयति ॥ तन्नेति ॥**

ಇದು ತಪ್ಪು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸುಷುಪ್ತಾದಿಸೂತ್ರಗಳೆರಡು ಆಕಾಶದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ, ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ತನ್ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ದೂಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

**ಪ್ರಕಾಶಃ - यदप्युक्तं श्रुतप्रकाशे प्रतिज्ञाभागाभावाच्चाधिकरणान्तरम् । न चाध्याहारः । अनध्याहारेणैवोपपत्तेरिति तदेतेन निरस्तम् । सूत्रगमनिकारूपशङ्काया एवानुदयात् ।**

ಇನ್ನು ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಸುಷುಪ್ತೃತ್ವಾಂತ್ಯೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಶಬ್ದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶದ ಈ ಮಾತನ್ನೂ ಕೂಡ ಈಗ ನಿರಾಕರಿಸದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರಭ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ರಾಮಾನುಜರೇ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಆ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಒಂದುವೇಳೆ ಆಕಾಶದಿಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

ಶೇಷಭೂತವಾದಲ್ಲಿ, ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अभिव्यक्तेरित्यादौ त्वन्मत इव योग्यस्याध्याहारे दोषाभावादिति । चशब्दाभावादिति दूषणमत्रापि ध्येयम् । एतेन रामानुजमतरीतिमनुसरतः कस्यचिच्छैवस्य मतं प्रत्युक्तमिति ध्येयम् । “विदेहि रुद्रो रुद्रियं महित्वम्” इत्यादिश्रुतिभिः “रुद्रो ब्रह्माणमाश्रित” इत्यादिस्मृतिभिस्तस्य पराधीनत्वोक्त्या सर्ववशित्वादेरसङ्कुचितस्यायोगाच्चेति ।

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುವ ಕೆಲವು ಶೈವರ ಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. 'ವಿದೇಹಿ ರುದ್ರೋ ರುದ್ರಿಯಂ ಮಹಿತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ 'ರುದ್ರೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಾಶ್ರಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ರುದ್ರನು ಪರಾಧೀನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವವಶಿತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಸಂಕುಚಿತವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - “ब्रह्मणा वेदेन गम्यत इति योगेनोपपत्तेः । स्वरव्यत्ययस्याधिक्यार्थत्वात्” इति सिद्धान्तस्थवाक्यं हेतूक्तिपूर्वं व्यनक्ति ॥ स्वरिति ॥

'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಇತಿ ಯೋಗೇನೋಪಪತ್ತೇಃ । ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯಸ್ಯಾ-ಧಿಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್' 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಯಾಗಿಕವ್ಯತ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ' ಎಂದಾಗದೇ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ' ಎಂಬ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯವು ಆಧಿಕಾರ್ಥದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ್ವರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

**ಪ್ರಕಾಶ:** - अर्थाधिक्ये विवक्षिते शब्देऽधिकमिति सूत्रं महाव्याकरण ईरितमित्यर्थः॥ दीर्घ इति ॥ ब्रह्माण इति वक्तव्ये ब्राह्मणस्येत्युत्तरस्य दीर्घलोपेन पूर्वस्य दीर्घरूपः स्वर इत्यर्थः । तेन योगस्य ब्रह्मादिष्वयोग्यतामभिप्रेति । शिष्टं स्पष्टमुपन्यासमुखेनेति भावः । इतिशब्दः पादसमाप्तौ ॥ ब्राह्मणाधिकरणम् ॥१४॥

इति श्रीसुधीन्द्रतीर्थगुरुपादशिष्यश्रीराघवेन्द्रयतिकृते

चन्द्रिकाप्रकाशे प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ १ ॥ ३ ॥

‘ಅರ್ಥಾಧಿಕೃತೇ ವಿವಕ್ಷಿತೇ ಶಬ್ದೇಽಧಿಕಮ್’ ಅರ್ಥದ ಅಧಿಕೃತವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಾಗ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕೃತವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಹಾವ್ಯಾಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ದೀರ್ಘವು ಅರ್ಥಾಧಿಕೃತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ’ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ’ ಎಂದು ಮುಂದಿರುವ ದೀರ್ಘವನ್ನು ಲೋಪ ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರದ ಮುಂದೆ ದೀರ್ಘಸ್ವರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಟೀಕೆಯ ಕಠಿಣಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಶೈಲಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಶಬ್ದವಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಪಾದರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಾದ  
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿದ ವಿರಚಿತವಾದ ಚಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ  
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

\* \* \* \* \*

ಗುಹರಾಜೀಯಮ್ - ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವೇಶಾನ ಇತಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತित್ವಾದಿ  
ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗೈರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತ ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಯೌಗಿಕ ಏವೇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತಂ  
ವಿಷ್ಣವಭೇದೇನಾಪಿ ತಲ್ಲಿಂಗೋಪಪತ್ತೇರೀತ್ಯಾದಿಕಂ ಪರಿಹತುಂ ಶಕ್ತೇ || ನಚೇತಿ || ಇತರತ್ಪ್ರಕೃತಮ್ ||  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್ || ೧೪ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಧಾಧೀಶಾತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಪಾದಾನಾಂ ಶಿಷ್ಯೇಣ  
ಕೇಶವಭಟ್ಟಾರಕೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಶ್ರೀಮತ್ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥವಿವೃತೌ  
ಭಾವದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ || ೧ || ೩ ||

\* \* \* \* \*



ರಾಮಾನುಜರು 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' 'ಸುಷುಪ್ತಾಂತೋರ್ಭೇದೇನ' 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಮೂರೂ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ನಾವು ಯಾವ ಛಂದೋಗ್ಯದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆನ್ನುತ್ತೇವೋ, ಅದನ್ನೇ ಅವರೂ ಕೂಡ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಮರೂಪವಿಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಾಮರೂಪನಿರ್ವಾಹಕನು ಮುಕ್ತಜೀವನೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸುಷುಪ್ತಾಂತೋರ್ಭೇದೇನ' ಮತ್ತು 'ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಇವೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾಂತಿಗಳಿಂದ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಪತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಗಳು ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜೀವನಿಗೆ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇವರ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಲೀ, ಅಧಿಕರಣಶರೀರವಾಗಲೀ, ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಅದೇ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲೇ ಒಪ್ಪಿರುವ ಭೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಸುಷುಪ್ತಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳೆರಡೂ 'ಆಕಾಶೋಽರ್ಥಾಂತರತ್ವಾದಿ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರಬೇಕಿತ್ತೆಂಬ ದೋಷ ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ರಾಮಾನುಜರೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎಡವಿದ್ದಾರೆ.

////////////////////////////////////

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೮ನೆಯ ಸಂಪುಟವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.



# ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ

(೧-೩-೧೪)

## ಭಾಗ - ೩

ಅಣುಭಾಷ್ಯ, ತತ್ವಮಂಜರೀ,  
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ  
ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

\* \* \*

ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ

श्री श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यम्

## अणुभाष्यम् ब्राह्मणाधिकरणम् (१।३।१४)

पतित्वादिगुणैर्युक्तः

अनुवाद - 'सर्वादिपति' मोदलाद गुणगणंद युक्तनाद म्हाविष्णवे  
ब्राह्मण, अज, महत् मोदलाद शब्दगणंद प्रतीपादनागिद्वाने.

\*\*\*

श्रीराघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
ब्रह्मसूत्राणुभाष्यविवृतिः

## तत्त्वमअरी ब्राह्मणाधिकरणम् (१।३।१४)

नन्वथापि सर्वकर्ता पूर्णानन्द इत्यादावन्यापेक्षसर्वकर्तृत्वादिगुणोकया  
यन्नित्यमहिमत्वं विष्णोरभिमतं तदयुक्तम् । तस्य काण्वश्रुतौ षष्ठे 'एष नित्यो महिमा  
ब्राह्मणस्य', 'स वा एष महानज आमा' इत्यजशब्दात् हिरण्यगर्भे रूढब्राह्मणपद-  
सहकृतात् चतुर्मुखस्य प्रतीतेः । नित्यमहिमत्वादिविष्णुलिङ्गस्य च तदभेदेन  
विरिञ्चेऽप्युपपत्तेरित्यतः प्राप्तं पत्यादिशब्देभ्य इति । तदर्थः - पतित्वादिगुणैर्युक्त इति ।

‘ಸರ್ವಕರ್ತೃ ಪೂರ್ಣಾನಂದಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಅನನ್ಯಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಗುಣವು ಅಯುಕ್ತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾಣ್ಯಶ್ರುತಿಯ ಆದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ‘ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜಃ ಆತ್ಮಾ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅಜಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ‘ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ‘ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂದ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

पूर्ववदनुषङ्गः । ‘सर्वस्य वशी सर्वस्येशानः सर्वस्याधिपतिरेष सर्वेश्वरः’ इत्यादिनोक्तसर्वाधिपतित्वादिगुणैः युक्त एको जनार्दनः । तत्तस्मात् प्रसिद्ध्या नित्य-महिमत्यविष्णुलिङ्गेन चोभयवाचकत्वेन प्रतीतैः ब्रह्मणाजमहदात्मादिसर्वशब्दैरेको जनार्दन एव मुख्यतो ब्रह्मणा वेदेनाप्यते ज्ञायत इत्यादियोगवृत्त्या वाच्यो न विरिञ्चः। कुतः । पतित्वादिगुणयुक्तो विष्णुः सर्वैलिङ्गैर्युतो हि । सर्ववशित्वसर्वेशानत्वादिलिङ्गयुतत्वस्य ‘ईशानः’ इत्यादिभाष्योक्तश्रुतिभिः विष्णौ प्रसिद्धेरित्यर्थः ।

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಜನಾರ್ದನನ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ, ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಅಜ, ಮಹತ್, ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜನಾರ್ದನನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ = ವೇದದಿಂದ, ಅಣ್ಯತೇ = ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸಕಲವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸರ್ವವತಿತ್ವ, ಸರ್ವೇಶಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ‘ಈಶಾನಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತ್ರ ಜನೇತ್ಯಜತ್ವೋತ್ತಮಾ ಅಜಶಬ್ದಸ್ಯ ಹರೌ ಯೌಗಿಕತ್ವಂ, ಅರ್ಧೇನಿತಿ ಸಂಸಾರಮೋಚಕತ್ವೋತ್ತಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದಸ್ಯ ವೇದಗಮ್ಯತ್ವರೂಪಯೌಗಿಕತ್ವಂ ಚ ಸೂಚಿತಮ್ । ಮೋಚಕಸ್ಯೈವ ವೇದಗಮ್ಯತ್ವಾತ್ 'ತಮೇವಂ ವಿಧ್ವಾನ್' ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ದೀರ್ಘವ್ಯತ್ಯಯಸ್ಯಾಧಿಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಜಶ್ರುತ್ಯೋಃ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ ನಿರ್ಬಿಜೋಽಭೇದೋ ನಾಶಾಙ್ಕ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ । ವಶಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯೇ ಪತित್ವಾದೀತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರಾತ್ । ಸೂತ್ರಾಽಪಿ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿ ।

ಜನಾರ್ದನ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ಜನ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಅಜತ್ವವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. 'ಅಜ' ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಇನ್ನು ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ಅರ್ಧೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಂಸಾರಮೋಚಕತ್ವವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಪದದ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿದ ವೇದಗಮ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಂಸಾರಮೋಚಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ.

'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಅಣ್ವತೇ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ' ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಸ್ವರವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ - ವೇದಗಳಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಶ್ರೀಹರಿ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದು ದೀರ್ಘಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಾಗೂ ಅಜಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ನಿರಾಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಕ್ಷೇಪವು ಹುರುಳಲ್ಲದ್ದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಶಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ವಶಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ವಶಿತ್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರವಾದರೂ ಸಹ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪಾದಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ । 'ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ । ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಇತಿ । ತದಿದಂ ತನ್ತ್ರಂ ಆವೃತ್ತಿರ್ವಾ । ಪತित್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ಅತ್ರಾದಿಪದೇನ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವಾದಯೋ ಜೀವಾನ್ಯತ್ವಾಂತಾಶ್ಚ ಗುಣಾ ಗೃಹ್ಯಂತೇ । ಯತಃ ಪತित್ವಾದಿಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಃ ತತ್ತಸ್ಮಾತ್ ತತ್ರ ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ

ನಾಮಲಿಂಗೋಭಯಾತ್ಮಕೈಃ ಕೇವಲಮನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧೈರिति चार्थः । मुख्यतो मुख्यया वृत्त्या एको जनार्दनो वाच्यो नतु विष्णुरन्यश्चेत्यनेके इत्यर्थः ॥ १४ ॥

इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितस्य ब्रह्मसूत्राणुभाष्य  
टीकायां राघवेन्द्यतिकृतायां तत्त्वमञ्जर्याख्यायां  
प्रथमाध्यायस्य तृतीय पादः ॥ ३ ॥

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

... ತದನ್ಯತ್ರ ಚ ವಾಚಕೈಃ ।

ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಶ್ಚ ವಾಚ್ಯ ಏಕೋ ಜನಾರ್ದನಃ ॥

‘ಪತಿತ್ವಾದಿಗುಣೈಃ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದಿಪದದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವ, ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವ, ಜೀವಾನ್ಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವೆಂಬ ಉಭಯವಿಧಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ‘ಚ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜನಾರ್ದನನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಯವರಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಮಂಜರಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

\*\*\*

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಬೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

## ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩೩೧೪)

॥ ಓಂ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಓಂ ॥ ೧-೩-೪೩ ॥

ಅತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಮ ಸಮನ್ವೀಯತೇ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ಯೋಗ್ಯತಯಾಽನ್ವೇತಿ । “ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ “ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನ ವಿರಿಷ್ವಃ । ಕುತಃ ? “ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ । ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಃ” ಇತ್ಯಾದಿಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಾದಿವಾಚಿಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ಶ್ರುತೌ ವಶಿತ್ವಸ್ಯಾದಿತ್ವೇಽಪಿ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಶ್ಚುತ್ಯಂತರಾನುರೋಧಾತ್ ಪತ್ಯಾದೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಹೇತುತ್ವಜ್ಞಾಪನಾಯ ಬಹುವಚನಮಿತ್ಯಾಹುಃ ॥ ೧೪ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಎಂಬ ಪದವು ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಏಷ ನಿತ್ಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಹೊರತು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ, ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

‘ವಶಿತ್ವಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ’ ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಶಿತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ‘ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ’ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು

ಪರಿಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕಾ

ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ 'ಪತ್ಯಾದಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಶಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಹೇತುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

### ತೃತೀಯಪಾದಸಾರಸಂಗ್ರಹ :

ಅತ್ರಾಶನಯೇ ಅಜಸ್ಯಾವಿರ್ಭಾವಾಖ್ಯಜನಿಃ, ಭೂಮನಯೇ ಸರ್ವಗತಸ್ಯಾಪಿ ಪರಿಸ್ಪಂದಕ್ರಿಯಾ, ಅಕ್ಷರನಯೇ ಮಹತೋಽಪ್ಯಗ್ನುತ್ವಮ್, ಇಕ್ಷತಿನಯೇ ಸ್ವರೂಪೇವ ಬಹುಭವನಮ್, ದಹರನಯೇ ಇಶಾಂಶಸ್ಯಾಪಿ ವ್ಯಾಸತಾ, ಅನುಕೃತಿನಯೇ ಸೂರ್ಯಾದಿಕೃತೇರೀಶಾಯತ್ತತ್ವಮ್, ಶಬ್ದಾದಿದಿತಿ ನಯೇ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಪ್ರಾಬಲ್ಯಂ ಚ, ದೇವತಾನಯೇ ದೇವರ್ಷ್ಯಾದಿನಾಂ ಕರ್ಮಬ್ರಹ್ಮವಿಧಯೋರಧಿಕಾರಃ, ಶ್ರುತಿಗತಿ ನಯೇ ವೇದವಿಧಾಯಾಮೇವ ಶ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾನಧಿಕಾರಃ, ಕರ್ಮನಾದಿದಿತಿ ನಯೇ ರೂಢಿತಃ ಸ್ಮಾರ್ತಯೋಗಸ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್, ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯೇ ಜೀವೇನ ಸಹೇಶಸ್ಯ ಲೋಕಾಂತರಸಂಚಾರಸ್ಯ ಕರ್ಮಾನುಧೀನತ್ವಮ್, ಸುಷುಪ್ತಿನಯೇ ನಿರ್ಲೆಪತ್ವಮ್, ಅಂತ್ಯನಯೇ ವಿರಿಷ್ಣೈಕ್ಯನಿರಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಮಿತಿ ವಿವೇಕವ್ಯಮ್ |

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತಾಯಾಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ

|| ಶ್ರೀಕೃಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಈ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನನವಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ವಿಭಾವರೂಪವಾದ ಜನನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತನಿಗೂ ಕೂಡ ಚಲನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೨. ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅನುರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೩. ಈಕೃತ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಬಹುಭವನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

೪. ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಿಧ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೫. ಅನುಕೃತ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರ ಚಲನ-ವಲನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೬. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು, ಶ್ರುತಿ-ಲಿಂಗ-ವಾಕ್ಯ-ಪ್ರಕರಣ-ಸ್ಥಾನ-ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೭. ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೮. ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರ-ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು-ಅವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವೇದವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೯. ಕಂಪನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೧೦. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಜೊತೆಗೆ ಈಶ್ವರನು ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಕದ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೧೧. ಸುಷುಪ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಿಗೆ ನಿರ್ಲೇಪತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.
೧೨. ಕೊನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.
- ಹೀಗೆ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
- ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.



श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता  
**श्रीन्यायमुक्तावलिः**

ब्राह्मणाधिकरणम् (१।३।१४)

॥ ॐ पत्यादिशब्देभ्यः ॐ ॥ १४ ॥

अत्र “असङ्गो नहि सज्जते” (बृ.६-४-२२) इत्युक्तस्यासङ्गस्य ईशान्यत्वे प्राक्तनोऽपि स एवेति शङ्कनात् आक्षेपिकी सङ्गतिः ।

‘असंगो नहि सज्जते’ ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯವು ಅಸಂಗತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಧರ್ಮವು ಒಂದುವೇಳೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಪ್ನಾದಿದ್ರಷ್ಟವೂ ಕೂಡ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಆಕ್ಷೇಪಿಕೇ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

काण्वश्रुतौ षष्ठेऽध्याये “एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्य” इति (बृ.६-४-२२) श्रुतः ब्राह्मणः किं विरिञ्चः विं. वा ईश इति सन्देहः ।

ಕಾಣ್ವಶ್ರುತಿಯ ಅರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಎಷ ನಿತೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ? ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ.

विरिञ्च एवायं ब्राह्मणः इति पूर्वः पक्षः ॥ “स वा एष महानज आत्मा” (बृ.६-४-२२) इत्यजशब्दात् तस्य च अकारवाच्येशजातत्वेन योगेन रूढ्या च विरिञ्चे सम्भवात् ईशो न जायत इति योगेन “तस्मादहमजः स्मृत” इति भारतीत्या रूढ्या च सम्भवेऽपि वर्णहीने विष्णावनवकाशेन विप्रत्वजातौ निरूढब्राह्मण-शब्दसाहित्येन अस्य विरिञ्चैकप्रापकत्वात् महच्छब्दस्यापि अभिमಾನिनयन्यायेन महत्तत्त्वमिमामिनि विरिञ्च एव युक्तत्वात् आत्मश्रुतेरपि “आत्मा विरिञ्चः सुमना”

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣ (೧-೩-೧೪)

इत्युक्ते: “बुद्धेरात्मा महान् परः” इति प्रयोगात् विरिञ्चे रूढत्वात् । सर्वस्य वशीत्यादिनोक्तब्रह्मलिङ्गानां तु उभयबाधेन विरिञ्चेशाभेदेन पूर्वपूर्वपक्षवदुपपत्तेः । “स्थित्यादये हरिविरिञ्चहरेति संज्ञाः” (भाग.१-२-२३) इत्यादेः अभेदेनैक-वाक्यत्वोपपत्तौ वाक्यभेदेनोभयपरत्वकल्पनायोगाच्चेति ॥

ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಜಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಜಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರೂಢವಾಗಿ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಕಾರಶಬ್ದದಿಂದ ಈಶ್ವರನು ವಾಚ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ, ಚತುರ್ಮುಖನು ಅಜನನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಅಜಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರೂಢಿಯೂ ಸಹ ಅವನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ಈಶೇನ ಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ 'ತಸ್ಮಾದ್‌ಹಮಜಃ ಸ್ಮೃತಃ' ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತದ ರೂಢಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲೇ ಅಜಶಬ್ದವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣದಿಂದ ಹೀನನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವಾದರೂ ವಿಪ್ರತ್ವಜಾತಿಯುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ವಿರಿಂಚನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹತ್' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮಹತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ 'ಆತ್ಮಾ ವಿರಿಂಚಃ ಸುಮನಾಃ' ಎಂಬಂತೆ 'ಬುದ್ಧೇರಾತ್ಮಾ ಮಹಾನ್ ಪರಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆಯೂ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೇ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳಾದರೂ ವಿರಿಂಚನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿರಿಂಚನಿಗೂ, ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ವಿರಿಂಚನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. 'ಸ್ಥಿತಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈಶ್ವರನಿಗೂ ವಿರಿಂಚನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ, ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ, ಉಭಯಪರತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

सिद्धान्तस्तु ॥ “सर्वस्य वशी सर्वस्येशानः सर्वस्याधिपतिः इत्यादिनोक्त-सर्ववशित्वादिलिङ्गानां “उतामृतत्वस्येशानः” (पुरुष सू) “ससार्धगर्भा” इत्यादि-श्रुतिभ्यो वैष्णवत्वात् । ब्राह्मणवत्वात् । ब्राह्मणशब्दस्य ब्रह्मणा वेदेन अप्यते गम्यते इति योगेन सावकाशत्वात् अजश्रुतेः तथैव सावकाशत्वात् उभयबाधेन

ಅಭೇದಾಕ್ಷೀಕಾರಸ್ಯ ಅತಿಪ್ರಸಂಜಿತತಯಾ “ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ”  
ಇತ್ಯದಿವಚನಬಾಧಿತತಯಾ ಚ ಅಯೋಗಾತ್ । ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ತತ್ತದಂತಗತೀಶ್ವರರೂಪಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಉಪಪತ್ತೇಃ  
ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಸರ್ವಸ್ಯ ವಶೇ ಸರ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತೀ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ  
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವವಶಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಮತ್ತು ‘ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ’ ಎಂಬ  
ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಂತೆ ‘ಸಪ್ತಾರ್ಧಗರ್ಭಾ’ ಎಂಬ ಯುಗ್ಮದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವೆಂದು  
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಾಗಮ್ಯತೇ’ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ  
ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಜಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ  
ಹುಟ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ  
ಎರಡನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ, ಅಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ‘ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ವಿಶ್ವೋ  
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಾದ್ದರಿಂದ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಿಗೂ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ  
ಅಭೇದವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಲಾಗದು. ‘ಸ್ಥಿತ್ಯಾದಯೇ ಹರಿವಿರಿಂಚಹರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾಃ’ ಮೊದಲಾದ  
ಸ್ಮೃತಿಗಳಾದರೂ ವಿರಿಂಚನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ  
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

फलं तु जिज्ञासदिसूत्रेषु विष्णोः विवक्षितं नित्यमहिमत्वमयुक्तं इत्याक्षेपः  
तत्समाधिश्चेति ॥ १४ ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृतायां न्यायमुक्तावल्यां आद्येऽध्याये तृतीयः पादः ॥

ಜಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ತನಕ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ  
ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಅದರ  
ಸಮಾಧಾನವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ನ್ಯಾಯಮುಕ್ತಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

# ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ:

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೩|೧೪)

ಅತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವೀಯತೇ ।

ॐ॥ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ॥ॐ - ೧-೩-೪೩

ನನ್ವಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿರಿಶ್ವೋ ಭವೇತ್ । ಅस्ಮಿನ್ ಬಹುಶೋಽಜಶಬ್ದಶ್ರವಣಾತ್ । ನ ಚಾಜತ್ವಯೋಗೇನಾಜಃಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸಹಪಠಿತಸ್ಯಾಜಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವನವಕಾಶಾತ್ । ನ ಚಾತ್ಮಜಶಬ್ದೇನ ಸಹಪಾಠಾದಜಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣೌ ಸಾವಕಾಶ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ 'ಆತ್ಮಾ ವಿರಿಶ್ವಃ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವಿರಿಶ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ । ನ ಚಾಸಂಜ್ಞತ್ವಲಿಜ್ಞಾನವಕಾಶಾನ್ನ ವಿರಿಶ್ವೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ವಿಷ್ಣುವಿರಿಶ್ವಯೋರಭೇದೇನಾಸಂಜ್ಞತ್ವಲಿಜ್ಞಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮ್ಮಭಾತ್ । ತಥಾ ಚ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿರಿಶ್ವಃ' ಇತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರನುಪಪನ್ನಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಸೂತ್ರಮಾಹ -

ॐ॥ ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ ಇತಿ । ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ - 'ಎಷ ನಿಯೋ ಮಹಿಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ' ಇತಿ (ಬೃ.೬-೪-೨೩) ಶ್ರುತುಕ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ । ನ ವಿರಿಶ್ವಃ । ಕುತಃ? ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇಭ್ಯಃ । 'ಸರ್ವಸ್ಯಾಧಿಪತಿಃ' (ಬೃ.೬-೪-೨೨) ಇತ್ಯಾದಿಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವಾಚಿ-ಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಎವಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಶ್ರುತಿಷು ಪತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಸಮಾಭಾತ್ । ನ ಚ ವಿಷ್ಣೋಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವೇಽಜಶಬ್ದವಿರೋಧಃ । ಅಜಶಬ್ದಸ್ಯ ನ ಜಾಯತ ಇತಿ ಯೋಗೋಪಪತ್ತೇಃ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಭಜ್ಯತೇ' ಇತಿ ಯೋಗೋಪ-ಪತ್ಯಾಽಜಶಬ್ದಾಪಹಾರಾಭಾತ್ । ನ ಚಾಭೇದಾತ್ ಪತಿಸ್ತ್ವಾದೇರ್ವಿರಿಶ್ವೇಽಪಿ ಸಮ್ಮಭಃ । ತದಭೇದೇ ಮಾನಾಭಾತ್ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಜಶಬ್ದಯೋರುಕ್ತರೀತ್ಯಾಽನ್ಯಥೋಪಪತ್ತೇಃ । 'ತತ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತೇ' ಇತಿ ಭೇದಶ್ರುತಿಬಾಹುಲ್ಯೇನ ತಯೋರ-ಭೇದಮಾನಾಭಾತ್ । ತತಃ ಚ ವಿಷ್ಣುರೇವಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿಯಮಹಿಮಾದಿರिति ಸಿದ್ಧಮ್ ॥\*॥

॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥರತ್ನಾವಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ ॥



## ತೃತೀಯ ಪಾದದ ಸಮಾಪ್ತಿ-ಭಗವಂತನ ನಿತ್ಯಮಹಿಮತ್ವದ ಸಾಧನೆ

ವೇದಾಧ್ಯಯನ-ಅರ್ಥಗ್ರಹಣ ವಿರಹೂ ಕಠಿಣ. ನಿತಕಮತಿಗಳೆಗಳ್ವೇ ಸುಖಪ್ರದ ಆಶೋಚನ.

ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಮೀರಿದ ಮಹಾಮುನಿಗಳಲ್ಲವೇ ದೇವತಾಗಣ.

ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ಅದ್ವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೇದಪಠಣ.

ಚ್ಚಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥತೆಯಿದೆ.... ಭಗವಂತನಿಂದ ಮಾರ್ಗವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ನಿಷಿದ್ಧ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದವರಿಗೆ ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ನಿಗದಿಯಾಗಿದೆ.

ವಾಮನಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರ ವಿತ್ತಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಂದುವರಿದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ.

ಅದಕ್ಕೆ ದೇವತಾಧಿಕರಣ, ಅಪರೂಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಉತ್ತರ ಇದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ಸಮಂಜಸವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ.

ಕೆಲವರಿಂದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಂಪನವುಂಟಾಗುವುದು.

ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಂಪನವುಂಟುಮಾಡುವವರಾರು ?

ಇಂದ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ವಜ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರೇನೋ ಇದೆ. ಸರ್ವಕಂಪಕ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ...

ದೋಷವರ್ಜನಾತ್ ವಜ್ರ ನೆನಿಸಿದವನು ಅವನೇ ವಜ್ರ ವಿಷ್ಣು ವಜ್ರ.

ಮಿಣುಕು ಹುಳದಿಪಾದರೂ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆದೆಯೆಲ್ಲಾ... ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವುದು ಜೀವಜ್ಯೋತಿ ... ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಸಾಲದು, ಮರಣದ ಸಂತರ

ಮಿಣುಕು ಬೆಳೆದ ಜೀವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಲೋಕ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಸಂಚರಿಸಬೇಕು ...

ಅವನು ಬೆಳಕುಗಳ ಬೆಳಕಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ .... ಹೃದಯಸೃಷ್ಟ್ಯೋತಿ

"ಆಕಾಶ" ಶಬ್ದ ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೂ, ಅಮೃತ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವು ಆಕಾಶ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳಲ್ಲ.

ಬೋಧಿಸಲಾಗದೆ ಶಬ್ದಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೋಡಬೇಕು :

"ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸದ"

"ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮುರೂಪಯೋ ನಿರ್ವಹಿತಾ"

ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದವ, ಪ್ರಾಕೃತರೂಪವಿಲ್ಲದವ ... ಅವ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆಂಬುವವ

ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಸತ್ಯ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಸತ್ಯ, ಕಂಡವನು ಜೀವನೆಯುವುದೂ ಸತ್ಯ.

ಸ್ಪಷ್ಟವೆಂದರೆ ಆಕಾಶಕಥನವಲ್ಲ, ಚ್ಚಾನ್ಯಪೂರ್ವಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಹಿಮಾಶಿರಯ.

ಸ್ಪಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಸಂಯೋಜಿಸಿ, ತೋರಿಸಿದವನು ಭಗವಂತನಾದ

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆಂಬುವುದೇ ಸುಮುಪ್ತ ಧಿಕರಣದ ಸಾರ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂಬ ಶಬ್ದ ಸಾಧಾರಣವಾದುದಲ್ಲ. ಚಾತಿಬೋಧಕವಾದ ಪದವೆಂಬ ಅರ್ಥ

ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ವೇದಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು : ಬ್ರಹ್ಮ. ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

ಸಮಸ್ತ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನ ಜನಕ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ನಿಜವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಘೋಷಿತ ಯೋಜನೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಸಕಲರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀವಾದರಾಜಮಠ, ಮುಳಬಾಗಿಲು